Ingrid Jan

-1960-

ICONOLOGIA
OF
Uytbeeldinghe des Verstants
van
CESARE RIPA van Perugien:

Waer in

Verscheiden Beeldnissen van Deughdē, Ondeughden, Menschlijke Hertztochten, Konsten, Leeringhen: etc en andere ontallijke stoffen, geleerdelijck werden verhandelt.

Uyt het Italiaens vertaelt door

D. PIETERSZ PERS.

AMSTELREDAM,

By Dirck Pietersz. Pers op't Water over de Korenmerckt.

Ad. van Nieuland fecit

R. A. Persijn Sculp.

ICONOLOGIA,
of
uytbeeldingen des Verſtands:
van
CESARE RIPA van *Perugien*, Ridder van SS. *Mauritius* en *Lazzaro*.

WAER IN

Verſcheiden afbeeldingen van Deughden, Ondeughden, Genegentheden, Menſchlijcke Hertztochten, Konſten, Leeringen, Sinlijckheden, Elementen, Hemelſche Lichamen, Landſchappen van Italien, Revieren van alle deelen des Werrelts, en alle andere ontallijcke ſtoffen, met hare verklaringen, werden verhandelt.

Een werck dat dienſtigh is, allen

Reedenaers, Poëten, Schilders, Beeldhouwers, Teyckenaers, en alle andere Konſtbeminders en Liefhebbers der Geleertheyt en eerlijcke Wetenſchappen.

Om uyt te drucken, en te vinden,

't Begrip van alle Sinnebeelden, Invallen, Devijſen of Sinteykenen.

Oock om te ſpreecken,

Van allerleye toeruſtingen, 't zy op Bruyloften, Lijckſtaetien en Zeege-feeſten.

Mede om te vertoonen, de Gedichten der Tonneelſpeelders, en om uyt te beelden, met haere eygene teyckenen, al het geene, eenighſins, in der Menſchen gedachte, kan vallen.

Verrijckt met veele Beeldniſſen en geeſtige geleerde overwegingen, door de uytnemende verbeteringe van
GIOV. ZARATINO CASTELLINI Romano.

uyt het Italiaens vertaelt door D. P. PERS.

AMSTELREDAM,
By *Dirck Pieterſz Pers*, Boeckverkooper op 't Water, recht over de Kooren-merckt, in 't jaer 1644.

Den Konſtlievenden Heere,

MICHIEL LE BLON,

Agent wegen de Kroone en Koninginne van Sweden, by zijne Ma.t van Groot Britannien.

MYN HEERE:

Of ſchoon de Konſten en Wetenſchappen, door het onweder der verbolgentheden en drift der verwoede krijgswapenen, hier en daer, hebben ſchipbreuck geleden, niet te min zijn dieſelve, door de wackerheyt der geeſten, noch altijt, in haer weeſen behouden. Dat ſulx waerachtig zy, betoonen ons de overblijfſelen der konſtige werken, die de voorgaende eeuwen ons hebben naegelaten: want de Konſten en Wetenſchappen, volgen, hier in, de vruchtbaere jaren, die hoe zy meer van den Hemel werden begonſtigt, te meerder vrucht leverenſe, hunnen Heere, weder: van gelijcke aert zijn oock de konſten, hoe die in voorſpoediger tijden werden gequeeckt, ſoo brengenſe ons mede overvloediger ſpruyten, van haere volmaecktheyt, voor den dagh: gelijk men 't ſelve aen de bloeyende eeuwen, en aen de barre tijden, ſeer wel weet te onderſcheyden. Onſe Eeuwe, ſchoon die over al, door krijgs-geſchrey is vervult, en in opgeſtegen vlamme blakert, niet te min behouden de konſten, ook midden onder de krijgstrompetten, eenighſins daer in haeren luyſter: daer toe dan geene yveraers ontbreecken, die dieſelve met alle vlijt, helpen bevorderen. Ick dan, willende onſe eeuwe, met eenig blijck van toegenegentheyt vercieren, heb dit boek *Iconologia*, van den Romeinſchen Ridder CESARE RIPA, tot vorderinge der Deughd, Konſten en Wetenſchappen, in onſe

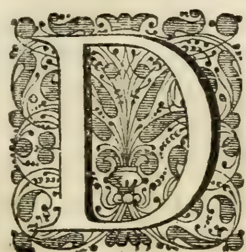
Nederduytſche taele overgeſtelt, en u E E. 't ſelve, als eenen rechten *Mæcenas*, willen opdragen: te meer u E E. my daer toe niet alleene ernſtig heeft aengeraden, maer oock, als met ſpooren voortgedreven, dat ick dit werck, tot dienſt en nut der konſten en liefde der Nakomelingen, niet behoorde te ſtaken. Ick dan, als van nieuws opgeweckt, hebbe 't ſelve ſoo veele te ernſtiger bevordert, als ick daer toe yvrigh wierde aengeport, en 't ſelve, door des Heeren genade, oock ten einde voltrocken. En gelijck *Apelles* zijne konſt opentlijck vertoonde, op dat hy eens yders oordeel mocht verſtaen, lettende alleene op den verſtandigen, ſoo breng ick dit werck oock voor den dagh, op dat het van ygelijck geleſen, van gonſtige gemoederen bejegent, en niet met al te nauwkeurige oogen mag werden belonkt. Hierom heb ick 't u E E. oock te liever willen toeſchrijven, als die uyt opener inborſt en zeedige Hoofsheyt, der vrienden feylen niet alleene gonſtig over 't hooft ſiet, maer ook verſchoont, en die daerenboven ſich, van kindsbeenen af, in de goede konſten en wetenſchappen geoeffent en verluſtigt hebbende, dieſelve, als noch, met een vaſter en rijper oordeel, beyvert en bevordert. Van de nuttigheyt deſes Boex ſal ick niet ſpreken, alſoo 't werck ſelve, door den menighvuldigen druck, en de uytnemende verbeteringe veeler geleerder Mannen, daer van kan getuyghnis geven.

En alſoo dit boeck, van ſoo veele Edele, hooge, geleerde en weetgierige Mannen, met ſoo grooten yver en luſt is aengenomen, ben ick dier vaſter meeninge, dat het van u E E. in geen minder waerde ſal werden gehouden, maer na u E E. genegene beſcheydenheyt, alſo werden bevordert, dat het allen konſtlievenden, ſoo der deugd, geleertheyt als eerlijcke weetenſchappen, ſal werden aengepreſen. Mijn Heere: Onfangt dan 't ſelve, met ſoo groote toegenegentheyt, als 't u E E. Achtbaerheyt wort opgedragen, van u E E. dienſtwillige

D. PIETERSZ PERS.

DES

DES OVERSETTERS
ONTSCHVLDINGE
over de
Il piu che novissima ICONOLOGIA, van CESARE RIPA, aen allen Beminders der Konsten en eedele Wetenschappen.

E lust, die my eygentlijck tot dese oversettinge gedreven, heeft my te gelijck, veele moeyte over den hals gehaelt, die ick my, in 't eerste, te licht hadde ingebeelt: Want alsoo ick dit werck maer van buyten besagh, dacht my geraeden, om de leergierige verstanden eenige aenleidinge te geven, dat ick het ontwerp en de stellinge der beeldnissen, alleene wilde voor den dagh brengen: Maer alsoo my dit, voor den weetgeerigen, al te mager scheen, ben ick voort geraeckt in de verklaringe der reedenen: Doch ick had dieselve naulijx aengeroert, en derselven wichtigheyt overwogen, of ick wierde, door de duystere en geleerde stoffe, die hier en daer schuylde, afgeschrickt, dat ick 't selve vermeende te staecken, vermits my 't werck te treflijck dachte, dat ick 't met ruwe handen soude betasten. Evenwel heb ick de lust niet konnen verdoven, maer heb de gewoonte en 't staedigh gebruyck ter hand genomen: waer in ick den Boer naevolghde, die sich dagelijx gewende, een jongh kalf te dragen, ter tijd het een koe wierde. Dit is my oock wedervaeren: Want alsoo ick voor eerst de gemeene stoffe ter hand nam, heb ick my, daer nae, verstout, de geleerde en hooge stoffe te verhandelen: doch hoe ick 't hebbe uytgevoert, staet een ander te oordeelen. De dichten soo uyte Italiaensche als Latijnsche Poëten, heb ick na mijn vermogen gevolght, en van veelen den sin verklaert, achtende onnoodigh eene sake, soo overtolligh, te herhaelen, als die wel uyt veele uytheemsche, in hunne eygene taelen, sonder eenigen arbeyt, daer by konnen werden gevoeght. Doch ick hebbe altijd gepooght, dat mijne oversettinge en dichten, mochten klaer en als 't geld ganghbaer zijn. Wat deses Schrijvers arbeyt belanght, dat ick alleene, door des Heeren genade, heb gevolght en aldus uytgevoert, daer van vertrouw ick, dat yder zijn hoogh verstand sal prijsen, schoon iemant de goede konsten en weetenschappen mocht verachten. Dit boeck is van hem genaemt Iconologia, *spruytende uyt een gekoppelt Griex woord: Want* Icon *bediet een beeld, en* Logia, *spraecke. Alsoo dat dit woord* Iconologia *niet anders bediet, als* Beeldespraeck, *zijnde als Werckbeelden*

des Verstands: Want hier in werden ontallijcke beeldnissen uytgeleyt, en met seer geleerde en bewijslijcke grondreedenen en deftige overwegingen, verklaert: waer uyt dan werden vertoont, de heerlijckheyt der deughden en schandlijckheyt der ondeughden, ten einde men dese vlieden en d'andere sal ombelsen. Dit Boeck is om zijne uytnemende nuttigheyt en deughd, tot verscheyden tijden gedruckt, en aldereerst van den Romeinschen Ridder Cesare Ripa *toegestelt, 't welck hy met onnaevolghlijcke arbeyt en vlijt, uyte Egyptische, Chaldeesche, Griexsche, Latijnsche en andere Schrijvers heeft opgesocht, en daer toe veele dingen, van zelf, gevonden, noodigende zijne Vrienden en Geleerden, tot gelijcke naevolginge: gelijck dan oock verscheyden geleerde Mannen, sich tot vercieringe deses, hebben bevlijtight, doch insonderheyt* Giov. Zaratino Castellini Romano. *Dit Boeck is eerst te* Romen, *doch sonder beeldnissen, gedruckt, daer na te* Milanen *in* Lombardien: *Nu wederom te* Romen *met beelden. Daer na wederom te* Florenzen *en te* Siena *voltrocken. Nu wederom te* Florenzen, *en te* Padua *voleint. Daer nae wederom te* Padua *in 't jaer* 1611, 1615, 1618, 1625, 1630, *en misschien noch meermaels. Doch desen laesten druck, onder den tijtel* Il piu che novissima Iconologia, *hebben wy oock nagesien, en dit werck daer na vermeerdert. Maer van andere drucken, hebben wy noch geene kennisse. En op datmen magh bespeuren, dat dit boeck onder den Grooten en Geleerden in hooger waerde is gehouden, blyckt hier uyt, dat de yvrige natie de Spagniarts, in 't Iaer* 1622, *in een algemeen tonneel of schouwplaetse, over de Canonisatie van den* H. Isidorus *van* Madrid, *gedaen in 't* H. Basilica *binnen* Romen, *verscheyden beeldnissen, te langh om verhaelen, nae den inhoud van dit boeck, hebben toegestelt; gelijck mede is geschiet, in de Canonizatie van* S. Elizabeta *Koninginne van* Portugal, *in 't jaer* 1625. *Iae dese* Iconologia *is de Werlt soo aengenaem geweest, insonderheyt den Geleerden, en die lust hebben sich in de wetenschappen te oeffenen, datse waerdig is geoordeelt, om in alle openbare Bibliotheken gestelt, en besonderlyck by den konstbeminders, om in hunne Boeck-kamers te werden bewaert, en den nakomelingen, als een gedenckwaerdigh pand, nagelaeten te worden. Dit Boeck zal misschien, ter eerster opsicht, en op sommige plaetsen, wat te spitssinnigh en te duyster schijnen, maer als men de moeyte wil aenwenden, soo sal 't, onder de hand, lichter vallen. Men springht soo terstont niet met beslobde schoenen totte konsten: daer moet leerlust, naerstigheyt, overlegh en gestadigheyt by komen. De weetgierige verstanden, die de konsten en wetenschap beminnen, zullen desen* Romeinschen Ridder *danck weeten, dat hy zijne vlijt tot yders nut en onderwijsinge heeft aengewent, te meer men hier uyt, als uyt een lustige Waerande, die tot allen tijden bloeyt, lieflijcke vruchten kan plucken, en tot zijn vermaek genieten. Ia hy zal van al 't geene de morale of zeedige Philosophie en oock de natuyrlijcke in sich begrijpt, 't zy van deughden of ondeugden, of wat een geestigh brein weet te bedencken, stoffe vinden, om sich te verlustigen, te meer hy 't niet alleene heeft getrocken, uyt de alder-*

oudste

oudste Philosophen, Poëten en Redenaers, maer oock uyt de H. Schrift, Oudvaderen, Historien en d'aldertreflijckste schriften. 't Sal den Predikheeren *en* Reedenaers *voor een* locale *of plaetslijcke memorie dienen, om een beeld van deugd of ondeugd, in hunne gedachte te drucken, en datselve na dese deelen te ontleeden, en met cierlijke ommewegen uyt te breyden. Den* Schilders, *sal't niet alleene leeren, alle ontwerpsels, die hun souden mogen voorkomen, uyt te beelden; 't zy datse historien of andere sinnebeelden en invallen, op 't penneel willen vertoonen, maer oock om hunne wercken te verrijken en met reeden te bevestigen, en dat niet alleene in de stellingen en kleedingen, maer oock in de verwen. Den* Beeldhouwers, Plaetsnijders *en* Teykenaers *zal't onderwijsen, hoe zy sich in hunne teykningen en konst zullen oeffenen, om alsoo hunne wercken, met oordeel en geestigheyt, te beleyden, ten einde men magh speuren, datse soo wel in de konst, als wetenschap der vindingen, hebben toegenomen. Den* Poëten *of* Dichters *sal't onderrechten om hunne vindingen met oordeel en geestigheyt te ontwerpen, en gelegentheyt geven tot hooger spieglinge of pricklinge tot dieper navorschinge: 't zy om hunne Dichten uyt te wercken, of om hunne Tonneelen of Schouplaetsen te vercieren, en hunne vertooningen met oordeel te beleyden. In't kort, soo sal dit boeck een yder Liefhebber der Wetenschappen den wegh baenen, tot opweckinge der deugd en eerlijcke konsten, en als een spoore wesen, om de yvrige verstanden totte liefde desselven voort te drijven. Maer wat heeft nu d'Oversetter, tot zijne verschooninge voor te wenden? Niet anders dan so den Leser iet berispljjx mocht voorkomen, 't zy dat hy eenige feylen merckt, of dat het niet klaer gestelt, of den sin niet genoegh was getroffen, dat hy't met een bescheiden oogh en oordeel wil overwegen, en gedencken, dat hy dit boek met afgebroken uyren heeft moeten toestellen, en dat zijne dagelijxe beesigheyt een hinderpael is, so 't na zijne waerdigheyt niet is bearbeyt. Oock is't niet wel mogelik, datter in so vele veranderingen van stoffe en dichten, niet somtijts eenige duysterheyt soude konnen insluypen. Allen te vernoegen, is onmooglijck, noch min my selve, als die tegens danck, en boven mijn groote opsicht, niet alles heb konnen vermijden. Yder heeft sijn eigen oordeel. Doch ik zal so wel den onbescheidenen, als bescheidenen, danck weten, soo mijne onwetenheyt, door hare opmerckinge, zal werden verlicht. Nochtans vertrou ik mede, dat my vele edele verstanden sullen geluk toe wenschen, dat ick, met so groote moeyte, desen Schrijver, de Werrelt heb vertoont, en hem Nederduyts geleert, op dat alle weetgierige vernuften, de wetenschappen en de geleertheyt mogen naspeuren. Oock dacht my, dat het seer onbetaemlijck was, dat ick, door mijne Oversettinge, van des Romeinschen Ridders spoor en wit, soude afwijken, om dat ick de lasteringe van eensijdigheyt niet op my mocht laden. Smaeckt het den eenen beter als den anderen, dat is de gemeene sleur. Alle kost is op yders tonge niet even smaeklijck. Doch hier staet het een yder vry, dat hy soodanige spijse verkiese, als hem best gevalt, want hy sal doch stoffe genoeg vinden, die hem sal behagen. Is't dan ook, dat ik in mijne oversettinge werde berispt, ik sal niemant hierover moeylijk zijn, want ick heb gedaen, niet het geene ik hebbe gewilt, maer 't geene ik hebbe vermocht.*

Derhalven ſal ick my, met den Poeet Propertio, *vergenoegen, daer hy aldus ſinght:*

Quod ſi deficiant vires, audacia certè
Laus erit, in magnis & voluiſſe ſat eſt.

Dat is:

De koenheyt ſtreckt tot lof, ſchoon u beſweeck de macht,
Het willen tot wat groots, wort voor de daed geacht.

*Ick heb my oock ſoo ſlaefs aen de taele niet gebonden, dat ick niet ſomtijts andere woorden ſoude hebben gebruyckt, die op de onſe beſt paſten, want yder ſpraecke heeft haere eygen aert en invallen. Oock laet ick my voorſtaen, dat een Overſetter deſe vryheyt toekomt, als hy ſlechts den ſin des Schrijvers geen gewelt doet. Op weinige plaetſen, heb ick eenige Critiſche of naeuwe ſiftingen, ſoo eeniger woorden als opſchriften, voorbedachtlijck laeten doorſlippen, als die nergens toe vorderlijck waeren, als tot oorketelingen voor den Geleerden, en voor den Duytſchen Leeſers, blinde hinderpaelen. Somtijts heb ick oock daer tuſſchen gevoeght, 't geene ick in verſcheydene Schrijvers, had aengemerckt, en 't ſelve met ſterrekens * * *, op eenige plaetſen, onderſcheyden.*

Dit had ick u, gonſtige Leeſer, voor te draegen, met wenſch, dat het by u met ſoodanigen luſt magh werden aengenomen, als het by my, met grooten arbeyt en yver, is voltrocken. Gebruyckt het dan tot uwer onderwijſinge, en tot naeſpeuringe der deught, konſten en geleertheyt. Vaert wel.

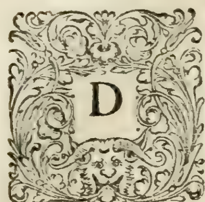
DIRCK PIETERSZ PERS.

INLEI-

INLEIDINGE

Over de ICONOLOGIA of *Beeldespraeck*, van den Ridder CESARE RIPA *van Perugie:*

Alwaer, in 't gemeen, van verscheyden gedaenten van Beeldnissen, met haere eigene grondregulen, geleerdelijck wort gehandelt.

DE Beeldnissen die gemaeckt zijn, om eene saecke, die verscheyden is, van 't geene men met de oogen siet, uyt te drucken, hebben anders geen sekerder noch algemeener regel, als de naebootsinge van de gedachtnisse, en dat van die dingen, dieder in de Boecken, Medaglien, en uytgehouwen Marmorsteenen, werden gevonden: 't zy dat het gedaen zy, door de naerstigheyt van de Latinen, Griecken, of van d'alderoudste, diewelcke Vinders van dese konste geweest zijn. En hierom schijnt het gemeenlijck, dat die geene, die sich buyten dese naevolginge bemoeyt, doolt, of door onweetentheyt, of dat hy sich te veele onderwint. Welcke twee vlacken, veele afschricken, van die sich onderstaen uyt hunne eygene arbeyt en moeyte, eenigh lof en eere te verkrijgen. Om my dan aen dese schult niet verdacht te maecken, heb ick geoordeelt, dat het een goede en noodige saecke was, dewijl ick hebbe voorgenomen, van alle dese beeldnissen een grooter bondel toe te stellen, als my wel, uyt de opmerckinge van de alderoudste dingen, mocht voorkomen, oock eenige dingen hier by te versieren, als mede, om verscheyden nieuwe aen te nemen, en dieselve op 't waerschijnlijckst uyt te breyden, en eenige dingen ontrent het formeren of toestellen te verhandelen, en de beteykende ontwerpsels, in 't begin, van dit werck, te verklaeren: 't welck misschien, van veele vrienden met al te groot verlangen, wort verwacht, in wien te vernoegen, ick my ten hooghsten kenne verplicht. Naelaetende dan de Beeldnissen, die de Reednaer gebruyckt, en waer van *Aristoteles* in 't III boeck, van de Welsprekens-konst, handelt, sal ick alleene seggen, van die geene, die totte Schilderkonst behooren, of van die geene, die door de verwen, of eenige andere sichtbaere saecke, 't selve konnen vertoonen, of die eenighsins van dieselve verschillen, en nochtans eenige gelijckheyt, met de andere, hebben. Want gelijck de Schilderbeelden, door 't oogh iets overreeden, alsoo beweeght de Welspreeckenskonst den wille door de woorden. Want alsoo de Schilderkonst oock let op de gelijckheyt van de dingen, die buyten den Mensch zijn, soo letse oock op die dingen, die daer mede zijn t'saemen gevoeght, en die in der daed, *essentiali* of wesentlijcke genaemt werden. In de eerste maniere zijnse dickwijls van de Oude gehandelt, versierende veele beeldnissen van de Godheyt: diewelcke niet anders zijn, als hulsels en kleedingen, om dat deel van de Philosophie, 't welck handelt van de voortteelinge en van de verdervinge der natuyrlijcke dingen, of van de gestaltnisse der Hemelen of invloeyingen der sterren, of vastigheyt des Aerdrijx, of andere diergelijcke, bedeckt te houden: die oock door lange naerstigheyt, daer toe zijn gevonden, om het gemeene Volck daer door in dese kennisse, te overtreffen. En op dat niet te gelijck geleerde en ongeleerde de oorsaecken deser dingen souden verstaen en doorgronden, soo spraecken zy oock door 't middel van dese beelden bedecktlijck onder malkanderen: naelaetende alsoo den Naekomelingen de kennisse van de geheyme beeldnissen, op datse in waerdigheyt en wijsheyt andere daer in souden overtreffen. En hier uyt is gesproten de groote menichte fabulen der Oude Schrijvers, die eene nuttigheyt van wetenschap hadden aen den Geleerden, en eene soetigheyt van scherpsinnige vertellingen, aen den onkundigen. Waer over oock veele treflijcke Mannen hebben geoordeelt, dat dit een welbesteede moeyte was, die dingen uyt te leggen, die zy in dese fabulen vonden verborgen: Ons by geschrifte naelaetende, datse by de beeldnisse van *Saturnus*, den Tijd verstonden, die aen de Iaeren, Maenden en daegen haer weesen gaf en wederom wegh nam, alsoo

dieselve

dieselve zijne eygene jongen, die zijne kinders waeren, weder verslont en op-at: En by den blixemenden *Jupiter*, verstonden zy, dat aldersuyverste deel des Hemels, waer uyt alle hooge Hemelsche werckingen heerkomen. Oock verstonden zy by de beeldenisse van de overschoone *Venus*, de appetijt of lust van de eerste materie of stoffe totte forme of gedaente, die haer de volmaecktheyt geeft, gelijck het de Philosophen noemen. En voor die geene, die daer geloofden dat de Werld een beweeghlijck lichaem was, en dat alle dingen gebeuren, door de heerschinge der Sterren (nae 't geene *Mercurius Trismegistus* in zijne *Pimander* verhaelt) versierden zy den Herder *Argus*, die met veele oogen van alle sijden konde sien. Ditselve vertoonden zy mede door *Juno*, die aen de hand van *Jupiter* in de locht hingh, gelijck *Homerus* seght, als mede ontallijcke andere beelden, waer mede zy alreede veele boecken hebben vervult, en veele Schrijvers moede gemaeckt, doch met voordeel van wijsheyt en geleertheyt.

De tweede maniere van beeldenissen, behelst die dingen, die in den Mensche self zijn, of die daer groote gemeenschap mede hebben, gelijck daer zijn de *Concepten* of invallen, en de *habiti* of geschicktheeden, die van de invallen voortkomen, met menichte van veele besondere handelingen. En de concepten of invallen, sonder ander scherpsinniger oordeel, noemen wy al het geene dat mette woorden kan werden uytgedruckt: 't welck te saemen bequaemlijck in twee deelen kan werden afgescheiden.

Het eene deel is, dat eens anders sake bekent of ontkent: 't ander deel doet sulx niet. En met dese, stellen die gene haer konstwerk toe, die daer Princelijcke *Devijsen* of Sinspreucken uytdrucken, waer in met weinigh lichaemen en weinigh woorden, alleen een ontwerp wort te kennen gegeven. Soo doen oock die geene die *Emblemata* of Sinnebeelden maken, waer in een meerder ontwerp, en oock meerder woorden en lichamen werden vertoont. Met dese dan wort de konst van andere beeldnissen geschickt, die tot ons verhael behooren, en dat door de gelijckformigheyt, die zy hebben met haere bepaelingen, die alleene de deughd of ondeughd omhelsen, of alle dingen, die met die of dese dingen, eenige gelijckheyt hebben, sonder datmen eenigh dingh bekent of ontkent: En om dat die alleene zijn ontkenningen van eenigh dingh, of bloote dingen die in weesen bestaen, soo worden die seer bequaemlijck door een Menschlijck beeld uytgedruckt. Want gelijck de geheele Mensch besonder is, gelijck de bepaelinge de maete is van 't bepaelde, alsoo kan van gelijcken de toevallige gedaente, die uyterlijck van hem wort vertoont, wel wesen een toevallige maete, van de bepaelbaere hoedanigheden, hoe die oock mogen wesen, 't zy datse van onse ziele alleene, of van den geheelen Mensch, zijn t'saemen gestelt. Laet ons derhalven toesien, datmen dit, in ons voorstel, geen beeld noeme, dat geen gedaente heeft van den Mensch, om dat het beeld quaiijck is onderscheyden, wanneer het voornaemste lichaem, niet in eeniger maniere zijn ampt doet, 't geene het geslacht doet in zijne bepaelinge.

Onder 't getal, van andere dingen, dient men te letten, op alle wesentlijcke deelen van de saecke selve: en hier van sal 't noodigh zijn, datmen seer nau acht neme, op de stellinge en op de hoedanigheyt.

De stellinge van 't hoofd, sal wesen of hoogh of laegh, of vrolijk of swaermoedigh, en na de verscheiden andere passien of hertztochten, die sich, als op een tooneel, in 't weesen van 't aengesicht eens Menschen, ontdecken. Oock moetmen letten op de stellinge, soo van armen, handen, beenen, voeten, vlechten en kleedingen, als mede van andere dingen, en op de onderscheidlijcke en welgeschickte stellingen, die een yder lichtlijck, by sich selve, sal konnen onderscheiden, sonder dat wy daer van anders behoeven te spreecken: Nemende een voorbeelt van de Oude Romeinen, die soodanige stellinge hebben waergenomen, en insonderheyt in de Medaglie of Gedenckpenningh van den Keyser *Adrianus*, alwaer de verheuginge des Volx staet afgebeelt, onder den naem *Hilaritas*, met de handen aen de ooren. De algemeene Wensch of 't Gebed, staet met beyde handen ten Hemel opgeheven, als of zy iet wilde bidden of versoecken. Men vind oock andere beeldnissen in de Medaglien, metten hand aen den mond: andere sitten, leunende met het hoofd nae de rechter sijde: andere knielen; andere staen recht over einde: andere staen vaerdigh om te gaen: andere

met

met een been of voet om hoogh, en met veele andere ſtellingen, die by *Adolph Occo* zijn beſchreven.

Belangende de hoedanigheeden, die ſullen zijn wit of ſwart, welgeſtelt of miſmaeckt, mager of vet, jongh of oud, of diergelijcke dingen, die niet lichtlijck konnen werden geſcheiden, van die dingen, waer in dieſelve zijn gegront. En hier op is te letten, dat alle deſe deelen te ſaemen een ſoodanige eendrachtige overeenſtemminge maecken, dat in dieſelve te verklaeren zy ons een vergenoegen toebrengen, om de gelijckformigheyt der dingen te kennen, en het goed oordeel van die geene, die dieſelve in ſoodanige maniere heeft weeten toe te ſtellen, datter eene ſaecke alleen is voortgekomen, die vermaecklijck en volkomen is.

Soodanigh zijn vaſt doorgaens alle de beeldniſſen van de Oude, als oock van de Nieuwe, die niet, by geval, worden geſchickt. En overmits de *Phyſiognomie* of geſicht-kenninge en de verwen, van de Oude zijn waergenomen, ſoo kan elck daer in volgen het aenſien van *Ariſtoteles*, die een yder, nae de meeninge der Geleerden, behoort te gelooven, als die alleen hier in, gelijck mede in het overige vervult, al 't geene dat veele daer van ſpreecken. En wy ſullen dickwijls naelaeten iets te verklaeren (en ons genoegen met het geene dat een of twee mael, onder ſoo veele dingen, te gelijck geſtelt is) van 't geene, dat onderſcheydentlijck in elck beſonder beeld is geopenbaert. Inſonderheyt dewijl de naerſtige opmerckers konnen gaen tot *Alexander* van *Alexandro* in zijn 2 boeck aen 't XIX capittel, alwaer hy in een geleert kort begrijp veele Sinteyckenen met haere verklaeringen, behoorende tot alle leeden en verwen, voor den dagh brenght.

De geſchrevene bepaelinge, alhoewel dieſelve met weinigh woorden geſchiet, ſoo ſchijnt het dat dieſelve in de Schilderkonſt oock tot naevolginge, met weinigh woorden behoort te geſchieden: ſoo is 't daerom niet quaed, datmen opmerckinge heeft van veele voorgeſtelde ſaecken, aengeſien men van veele, het weinige en beſte kan uytkippen, en die meeſt tot ons voorſtel, te paſſe komen: of dat zy dan te gelijck eene t'ſaemenſtellinge maecken, die nae de beſchrijvinge der Redenaers of Poëten gebruycklijcker is, als de eygene bepaelinge der *Dialecticiens* of Reedenkavelaers. 't Welck dan, miſſchien, ſoo veel te bequaemer ſal geſchieden, wanneer de Schilderkonſt, meer door haer ſelve, en in het ovrige, met deſe ſeer lichte en vermaecklijcke konſte volmaeckt wort, als met die geene die ſeer ſwaer en verborgen is. Doch dit is een klaere ſaecke, datmen onder de Oude ſiet, dingen, ſoo wel van d'eene als d'andere maniere, die ſeer ſchoon en met groot oordeel zijn gemaeckt.

Dewijl nu dan blijckt, dat deſe ſlagh van beeldeniſſen, ſeer licht totte gelijckheyt, in haere bepaelinge, konnen werden gebracht, ſoo ſullen wy ſeggen, datmen ſoo wel van die, als uyt deſe viere, de hoofdſtucken, of de voornaemſte oorſaecken, kan trecken, waer uyt men de ordre kan nemen om dieſelve toe te ſtellen. En dieſelve worden in de Scholen, met haere gewoonlijcke naemen, uytgedruckt, te weeten van de *materie* of ſtoffe, van het *efficiens* of werckende, van de *forme* of gedaente, en van *fine* of het einde: uyt welcke verſcheidentheyt deſer hoofdſtucken, ſpruyt oock de verſcheydentheyt, die de Schrijvers dickwijls houden, om eene ſaecke te bepaelen: van gelijcken mede de verſcheydentheyt, van veele beelden, die gemaeckt zijn, om eene ſaecke alleene uyt te drucken; het welck een yder, voor ſich ſelf, uyt deſe beeldniſſen kan aenmercken, die wy uyt verſcheyden oude Schrijvers hebben verſamelt, daer deſe viere te ſaemen zijn gebruyckt geweeſt, alleen om eene ſaecke te vertoonen, alhoewel men dit alles, op eenige plaetſen, oock te gelijck bevint. Soo moetmen dan voornaemlijck hier op acht nemen, om eene verborgene ſaecke, op een ongemeene maniere te teyckenen, datmen dieſelve door een geeſtige vindinge, aengenaem maecke: en 't is prijſlijck, datmen dat in een ſaecke alleene doe, om geene duyſterheyt en onluſt in 't toeſtellen te veroorſaecken, van datmen veele dingen in zijn gedachte moet onthouden.

In die dingen dan, daer het laeſte onderſcheyt, ſooder eenigh is, kan werden vertoont, ſoo ſal dit alleen genoegh zijn, om loflijcke en ſeer volmaeckte beelden te maecken: of by gebreck van 't ſelve, dat nochtans mette ſelve ſake vereenight is, wort het onderſcheyden,

den, ſoo men de algemeene gebruyckt: gelijck die dingen zijn, die te ſaemen geſtelt zijnde, even het ſelve vertoonen, datſe alleene, voor haer ſelve, doen ſouden.

Daer nae, wanneer wy dan door deſen wegh onderſcheydentlijck weeten de hoedanigheyt, de oorſaecken, de eygenſchap en de toevallen van een bepaelbaere ſaecke, om een beeld op te maecken, ſoo is 't noodigh te ſoecken de gelijckniſſe, gelijck wy hebben geſeyt, in de dingen, die in ſtoffe beſtaen, en die het beeld ſal hebben, in plaetſe van de ſpraecke, of van de bepaelinge der Reedenaers, en dat van dingen, die in eene gelijcke proportie of evenreedentheyt beſtaen, hebbende twee onderſcheydentlijcke dingen onder ſich ſelve, tot eene ſaecke alleene, die van beyden verſcheyden is, nemende dat geene, dat het minſte is: als by gelijckniſſe van de Sterckheyt, ſoo ſchildertmen een Colomne of Pilaer, om dat dieſelve in een gebouw alle de ſteenen en het getimmer draeght, dat daer op gebouwt is, ſonder ſich te bewegen of te wanckelen: ſeggende dat ſulx is de Sterckheyt in den Menſch, om de ſwaerwichtigheyt van alle moeylijckheden en ſwaerigheden, die hem overkomen, te verdragen. En by gelijckniſſe van de Welſprekenskonſt, ſteltmen het Swaerd en het Schild, want gelijck dit gereetſchap den krijghsman zijn eygen leven beſchut, en zijnen vyand queſt, alſoo houd de Reedenaer, elck door de bewijsreedenen of onvolmaeckte beſluyten, zijne goede ſaecke ſtaende, en ſet de tegenſtrijdende te rugge.

Boven dit, dient hier toe een andere ſlagh van gelijckniſſen, te weeten wanneer twee onderſcheydene dingen, in eene alleen, van haer verſchillende, over-een komen: als om de Grootmoedigheyt uyt te drucken, ſoo neemtmen den Leeuwe, waer in de Grootmoedigheyt ten meeſtendeele wort ontdeckt. Welcke maniere niet ſoo ſeer prijſlijck als wel gebruycklijck is, en dat wegen de lichtigheyt van de vindinge en de verklaeringe daer over. En zijn deſe tweederleye ſlagh van gelijckniſſen, de ſenuwen en de kracht van een welgemaeckt beeld, ſonder welcke, gelijck datſelve beeld weinigh moeyte, van vindingen, aen ſich heeft, alſoo blijft het onſmaecklijck en belachlijck.

Dit is van eenige nieuwe Schrijvers weinigh waergenomen, die de gebeurlijcke werckingen vertoonen, om de weſentlijcke hoedanigheyt aen te wijſen; gelijck die doen, die in plaets van de Vertwijflingh eenen afmaelen, die ſich aen den keel verhanght: Voor de Vriendſchap twee perſoonen die malkanderen omhelſen, of andere dingen van weynigh geeſts en luttel lofs. 't Is wel waer, gelijck ick hebbe geſeyt, dat het prijſlijck ſal zijn, deſe toevallen te ſtellen, dieder noodſaecklijck by de bediedlijcke ſaecke van 't beeld volgen, wanneermen die in onderſcheydene en bloote plaetſen ſtelt, als in 't beſonder die geene die totte Phyſiognomie of Menſchen-kenninge, en totte geſtalteniſſe des lichaems behooren, om alſoo uyt te drucken de heerſchappie die de eerſte hoedanigheeden hebben, in de t'ſaemenſtellinge des Menſchen, en die over zijne uytwendige toevallen beſtieringe hebben, en die ſich nae deſe paſſien of neygingen buygen, ofte aen die geene, die daer mede zijn gelijckformigh. Gelijck of men wilde de Melancolie of Swaermoedigheyt, de Gedachten, het Berouw en andere dingen afteeckenen, ſoo ſalmen wel doen datmen een uytgedrooght opſicht, mager, verwarde en wilde hayren, een ongehavende baerd, en van vlees niet al te jeughdigh, afmaelde: Maer het Vermaeck, de Geneughte, de Vrolijckheyt en andere duſdanige dingen behoortmen ſchoon, dertel, friſch, bloſend en lachende af te maelen. En of wel deſe kenniſſe weinigh plaetſe heeft onder 't getal van diergelijcke, niet te min ſoo iſſe genoegh in 't gebruyck. En deſe regel van de toevallen en werckingen, als alreede geſeyt is, ſal oock niet altoos volgen: gelijck in 't afſchilderen van de Schoonheyt, die een ſaecke is buyten het begrijp van de prijsreeden: En of wel in den Menſche eene proportie of evenreedentheyt is van trecken en verwen, ſoo is daerom het beeld niet wel uytgedruckt, om dat het te boven-maeten ſchoon en wel toegeſtelt is: want dat ſoude weſen een verklaeringe van 't ſelfde, door 't ſelfde: of liever van een onbekende, tot een min-bekende ſaecke, als of men een kaerſe wilde ontſteecken, om de Sonne beſcheydentlijck te ſien, ſulx dat de beeldeniſſe geen gelijckniſſe ſoude hebben, 't welck nochtans de ziele van dien is. Zy koſt oock geen vermaeck by brengen, om datſe geen veranderinge hadde in een voorſtel van ſulcken gewichte, waer op voornaemlijck behoort gelet te worden, Waer over

wy

wy de beeldnisse van de *Schoonheyt*, op haere plaetse, met het hoofd in de Wolcken hebben afgebeelt, met andere behoorlijcke toepassingen. Om dan alle gelijcknissen en handlingen, en wat in yder voorstel bequaemst en gevoeghlijckst is, wel te voegen, salmen letten op 't geene de *Rhetorici* of Reedenaers waerschouwen, te weeten, datmen door de bekende dingen de hooge moet soecken, door de prijslijcke de doorluchtige, door de verachte de vuyle, door de lofwaerdige de heerlijcke. Vyt welcke dingen, een yder, soodaenige menichte van invallen, in zijn verstand, sal sien voortspruyten, indien hy niet meer als bot is, dat hy uyt sich selve, van eene saecke alleen, die hem wort voorgestelt, sal bequaem zijn, om smaeck en vernoeginge te geven, aen de begeerte van veelen, en aen verscheyden verstanden, om een beeld, op verscheyden manieren, en dat altijd wel, af te maelen.

Ick weet boven dese aenmerckingen, die in der waerheyt, met meerder naerstigheyt, wel kosten werden uytgeleyt, niet meer te sien, dat tot kennisse van dese beeldenissen waerdigh is te schrijven, zijnde, in der daet, onderwijsingen, die aldereerst zijn afgekomen uyt de overvloet van der Egyptenaeren geleertheyt, gelijck C. *Tacitus* getuyght, en dat die daer nae, metter tijd, zijn verciert en opgepronckt, gelijck *Ioan. Goropius Becanus* verhaelt: sulx datmen dese kennisse kan vergelijcken by een verstandigh Man, doch die veele jaeren, naeckt en bloot in eensaemheyt geleeft hebbende, en daer nae in den ommegangh der Menschen verkeerende, sich herkleet, ten einde andere, door de uytwendige schoonheyt des lichaems, 't welck het beeld is, aengelockt zijnde, verlangen, om ten aldernauwsten, dese hoedanigheeden te verstaen; die de cierlijckheyt geven aen de ziele, dieder is de beteyckende saecke, en die eensaem was, terwijl hy in eensaemheyt leefde, en die van weinigen uytlanders was gelief koost. Alleene leestmen van *Pythagoras*, dat die uyt oprechte Liefde totte Wijsheyt, met groote slovernie door Egypten reysde, alwaer hy de geheimnissen der dingen leerde, die in dese raedselen waeren verborgen, en daerover ouder en wijser te huys keerende, soo verdiende hy, datmen nae zijne dood, van zijn huys een Tempel maeckte, diemen de waerdigheyt van zijne Wijsheyt toeheylighde. Men vind oock dat *Plato*, een groot deel van zijne leeringen, uyt de geheimenissen van *Pythagoras* heeft geput, waer onder oock de heylige Propheten haere leere verberghden. En *Christus* die daer was de vervullinge van de prophetien, bedeckte een groot deel van de Godlijcke geheimnissen, onder de duysterheyt van zijne gelijckenissen.

Soo was dan de Egyptische Wijsheyt, als een leelijck en qualijck gekleet Man, die door den tijd en door raed van de eervaerentheyt, geciert zijnde, aenwees, dat het quaed was de kenteyckenen van de plaetse te verbergen, waer in de schatten waeren, ten einde een ygelijck sich hier mede bemoeyende, door dit middel, tot eenige trappe van geluckzaligheyt moght geraecken.

Dit kleeden was, datmen de lichaemen van de beelden met onderscheyden verwen afmaelde, na de evenreedentheyt van veele veranderingen, met een schoone welstand en van uytnemende frayigheyt, soo van de konst als van de saecke self, van de welcke niet eene was, die ter eerster opsicht niet wierde beroert, om, met een seecker verlangen, te ondersoecken, waerom dieselve in soodanigen stellinge en ordre wierden vertoont.

Dese sinlijckheyt wast noch aen, als men de naemen van de dingen onder dese beeldnissen vint geschreven. En my dunckt datmen de onderschrijvinge van de naemen behoort gaede te slaen: behalven alsse sullen wesen op de maniere van een raedsel, want sonder kennisse van den naeme, kan men niet doordringen, totte kennisse van de bekende saecke, ten waere alleen dat het slechte en gemeene beelden waeren, die van een yder, door 't gebruyck, ter eerster opsicht, gemeenlijck worden bekent. Mijne meeninge steunt op de gewoonte van de Oude, die op haere Medaglien de naemen, van de vertoonde afbeeldingen, uytdrucken: Waer over wy oock in dieselve leesen, de woorden van *Overvloed*, *Eendracht*, *Sterckheyt*, *Geluckzaligheyt*, *Vreede*, *Voorsichtigheyt*, *Godsaligheyt*, *Heyl*, *Seeckerheyt*, *Overwinninge*, *Deughd* of *Dapperheyd*, en duysent andere naemen, die rontom haere beeldnissen staen.

Dus veele heeft my goed gedacht te schrijven, tot voldoeninge van den goedertieren Leeser. Is 't nu dat hier in, of in 't ovrige, van dit werck, mijne onwetentheyt, hier door

eenige

eenige lasteringe mocht overkomen, soo sal 't my lief zijn, dat ick, door hare naerstigheyt, magh werden onderwesen.

Tot besluyt sal ick noch dit alleene seggen, dat gelijck ick dit Boeck, tot Godes eere en des Leesers nut, hebbe geschreven, dat hy 't oock alsoo, tot dien einde wil gebruycken: Want dat soude wel een ondanckbaer en schandigh gemoed wesen, dat God geen danck soude weeten, voor al 't geene, wat hem, door een tweede oorsaecke, tot zijnen besten, wort voorgestelt.

CESARE RIPA.

ICONO-

ICONOLOGIA, of BEELDESPRAECK:

zijnde Afbeeldingen des Verstands:

Van den Edelen en hooghgeleerden
Romeinschen Ridder

CESARE RIPA, en Andere.

ACADEMIA, *Oeffen-plaets der Geleertheyt,* van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn vrouwe in weerschijn gekleet, bedaeghd van opsicht en van jaren, met goud gekroont, hebbende in de rechter hant een vijle, al waer boven op 't handvatsel geschreven staet, *detrahit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maeckt glad* : hebbende in de slincker hand een krans, te samen gevlochten van laurier, klimop en mirten, waer aen twee granaet-appels hangen. Zy sal sitten in eene stoel, die geciert is met bladers en vruchten van cedren, cipres en eycken, als mede van olijftacken : dese plaets sal aen die sijde staen, daerse metten elleboge nae toe leunt, een plaets die naast aen dees beeldenis is. Zy sal sitten in 't midden van een schaduachtigh voorhof, en in een boomrijcke plaetse van een hoeve, rontom met *Platani* of Arendoorn bomen. Voor hare voeten salse hebben een hoop boecken, waer tusschen een baviaen sal sitten, die gekleet sal zijn met weerschijn van allerleye verwen, om de verscheydene wetenschappen uyt te drucken, die in een geleerde *Academie* worden verhandelt.

Bedaeghd wort zy gemaelt, van wegen de volmaeckte en rijpe kennisse van de dingen die zy besit, en waer van in dees ouder wort gesproken : als die de jeughdelijcke lichtvaerdicheyt, noch de sufachtige ouderdom, niet is onderworpen; maer als eene die begaeft is met een vast gemoed, en een gesont oordeel.

Datse met goud gekroont is, geeft te kennen, dat wanneer 't verstand van den Academist zijne gedachten sal voortbrengen, de welcke in 't hoofd, of so *Plato* in zijne *Timæus* segt, in de verstandelijcke deelen van 't gemoed bestaen, soo is 't van noode dat die gefineert zijn als 't goud, ten einde die op alle toutsen mogen proef houden.

In de rechterhand heeftse een vijle met de spreuck rontom, *detrahit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maeckt glad* : want gelijck de vijle het yser vijlt en te gelijck glat maeckt, den roest afdoende, dat het blinkende wort, also worden oock in de Academie alle overtollige wercken weghgenomen, verbeterende 't gene gemaeckt is, 't werck polijstende en verlichtende : en daarom is 't noodigh dat het gestelt werde onder de vijle van een ernsthaftiger oordeel der Academisten : en datmen doe gelijck *Ovidius* segt:

Ick sal den vijl wat meer en strenger nu gebruycken,
En laten yder woord voor 't oprecht oordeel duycken.

Waer over *Quintilianus* seyt *dat de vijle het werck polijst.* En niet sonder reden is *Horatius* in zijne Dichtkonst gram, van dat de Latijnen niet sulcken vlijt deden om haere wercken op te vijlen en te polijsten als wel de Griecken. *Petrarcha* klaegt oock daar over. En hier uyt wort kloecklijck gesegt, dat het werck noch de laetste schaef of vijle moet hebben, om dat het niet schoon noch genoegh gepolijst is. Waer van de Latijnen dit spreeckwoord hebben *Limam addere*, onder de vijle doen, op dat het overtollige werde afgedaen: want het gevijlde noemtmen glat.

De krans is met *Lauwer*, *Klimop*, en *Mirthe* omvlochten, om dat dese drie planten de Poeten worden toegevoeght, en dat door de verscheyden manieren van Poesie die in de Academie bloeyen. Oversulx behoort de *Mirth* aen een honighsoet Minnedichter, die met soeticheyt en bevalligheyt zijne minnesangen queelt: want de *Mirth* is een beeld van't vermaeck en de aengenaemheyt, en *Venus* is moeder van de Liefde. Oock seyt *Nicander*, dat *Venus* tegenwoordigh zijnde, terwijl het oordeel van *Paris* wierde uytgesproken, gekroont was met *Mirth*, om datse haer soo aengenaem was. Waer over *Virgilius* singt,

Aen Bacchus *past de* druyf, *de* Mirth *is* Venus *cier:*
En Phœbus *wort omkranst met frissche* Lauwerier.

En *Ovidius*, willende het feest van *Aprilis* singen, roept *Venus* aen, dat zy zijne hoofdslapen mette *Mirth* wilde aenraecken, ten einde hy te beter de Minnedeuntjes, die haer pasten, soude konnen singen.

Met veyl of *Klimop* en met *Laurier* wierden alle Poeten sonder onderscheyt gekroont, en hier mede wierde *Pindarus* gekranst. Niet te min is de *Klimop*, in 't besonder, de vrolijcke Poeten toegepast, gelijck *Ovidius*, *Propertius*, en verscheyden andere verhalen.

De *Laurier* past meer den Helden-sangers, die de daden der Keyseren en Helden beschrijven. En de Helden, die overwinners waren, zijn met Laurier gekroont geweest. En daerom stelt *Apollo* dieselve tot een krans voor de verhevene en overwinnende Vorsten, en heylight hem dieselve mede toe, als een Vader van de Poeten, zijnde een plante, die een seer hooge, aengenaeme, en soete stijl wel past. En om op te houden van te redeneeren, over dese drie Poetische planten, salt genoegh zijn te seggen, dat *Petrarcha* te *Romen*, met drie kranssen, van Laurier, Klimop en Mirth is gekroont geweest, gelijck *Senuccius Florentin*, zijn goede vriend, die als doen geleeft heeft, getuyght gesien te hebben.

De Granaet-appels zijn beeldsels van de vereeninge der Academisten, zijnde dese appels van *Pierio* gestelt tot een beeld van versamelinge van volck en geselschap, dat in eene plaetse by een vergadert is, en door wiens vereeninge zy behouden worden: en hierom waren zy *Iuno* toegeeygent, gelijckmen in vele medaglien kan sien, alwaer *Iuno Conservatrix* op gestelt is. En om dat *Iuno* oock gehouden wierde voor een bovensitster der koningrijcken, soo wierd zy geschildert met een Granaet-appel in d'eene hand, als een onderhoudster van de vereeniginge der volckeren.

De *Academie* sal sittende gemaeckt worden, om dat de oeffeningen van de Academisten, gemeenlijck alsoo geschieden: hare cedren stoel sal uytgesneden zijn, om dat de cederboom voor een beeld van de gedurigheyt wort genomen, gelijck *Pierius* segt. Want dat selve hout verrot noch vermolsemt niet. Op welcke geduricheyt de Academici oock opsicht behooren te hebben, op datse haere wercken wel geschaeft en gevijlt voor den dagh mogen brengen, op dat zy de Cedren, dat is, de eewigheyt mogen waerdigh zijn. *Plinius* seyt, dat als eenigh ding met het sap of met oly van Cedren is nat gemaeckt, dat het van de motten of wormen niet sal geknaeght worden: gelijck men van de boecken van *Numa Pompilius* verhaelt, diewelcke 535 jaeren daer nae op den bergh *Ianiculus* van *Gneus Terentius*, terwijlen hy zijn land omspitte, gevonden zijn. Waer over eener seyde, *'t zijn dingen die den Ceder waerdigh zijn*, dat is, die in eeuwiger geheughnisse behooren gehouden te worden. En daerom sneden zy dieselve in Cipressen, zijnde oock onverderflijck als de Ceder, gelijck mede de Eycke voor de geduricheit en derselver kracht genomen wert. Te meer past mede de Eycke daer toe, om dat in de Capitolijnsche Agonalen, die van den Keyser *Domitianus* ingestelt

gestelt zijn, de overwinners derselver speelen, met eycken lof gekroont zijn geweest, gelijck mede de kamerspeelders, cytherspeelders en Poeten. Waer van *Martialis*, *Juvenalis*, en *Scaliger* over *Ausonium*, wijtloopiger verhael doen.

De Olijf om datse altijd groen is, wort oock voor de geduricheyt genomen,'t welck *Plutarchus* in zijn Gastmael aldus verklaert, d'Olijf, Laurier en Cypres worden door hare vetticheit en hette bewaert en onderhouden, gelijck mede de veyl of klimop. En worden dese seer nae aen 't beeld van de *Academie* gestelt, wesende een plante, diewelcke van de Poeten, *Pallas* is toegewijt. Door *Minerva*, die uyt het hoofd van *Iupiter* is geboren, wort afgebeeld de aert en levendicheyt des verstants, wijsheyts en kennisse, sonder welcke noodwendige gaeven, niemant een *Academist* kan wesen, want wie daer van berooft is, die wort geseyt, sulx te doen *Crassa Minerva*, dat is, plomplijck en sonder kennisse of wetenschap : gelijck 't selve van *Horatius* en *Cicero* dickwijls gebruyckt is. Als of zy wilden seggen, ghy sult niet doen of spreeken, waer in de Nature tegen u verstand, of de gunste des hemels, strijt : gelijck eenige braeve geesten, die willende den Academist en Poeet naebootsen, raepen hier en daer eenige dichten, doch sonder kennisse of aert uyter Natuure daer toe te hebben, niet eens denckende, hoe zy meer spreken, hoe zy haere onwetenheyt meer aen den dag brengen. Soo is 't dan van node, voor die daer begeert een onsterflijcke naeme van een wijs Academist te hebben, dat hy sich voede mette vrucht van de Olijve, dat is, dat hy besigh zy, om de wetenschap van Wijsheyd en kennisse te verkrijgen, door nachtwaecken en naerstige oeffeninge: waer van de Olijve een beeld is. Want onder den Studenten wort dit spreeckwoord gevonden, *plus olei quam vini*, als dat hy meer in oly als in wijn heeft verteert. Verstaende dat hy meer naerstigheyt en sloverie mette sinnen heeft gedaen, om de wetenschappen te verkrijgen, als met wandelen, slempen, of andere dertelheden. 't Ander spreeckwoord, *oleum & operam perdere*, past op die gene, dewelcke alle haere tijd en moeyte aenleggen, in dingen daerse noch met eere noch met voordeel konnen uitgeraken. Waer over *S. Hieronymus* seyt, *hy heeft den oly en kosten verlooren, diewelcke den Os totten balsem sent*, sprekende dit van die gheene, diewelcke sich onderstaen sodanige persoonen te leeren, die bot van verstandt, en quaedt van begrijp zijn, om de wetenschappen te vatten. Welcke wetenschappen verkreghen worden met naerstigheyd en arbeyt, die in dese plaets, door den Olyf, zijn uytgebeeld, wiens blaeders scherp en bitter zijn, gelijck oock de vrucht is, wanneer die voortkomt, doch rijp zijnde, wort die soet en aengenaem, gevende een lieflijck sap : een beeld van arbeyd en van geduyrigheyt, als 't welke de lichaemen van 't verrotten en bederven bewaert: alsoo is oock de wetenschap eerst bitter en scherp door den arbeyd en naerstigheyd, diemen moet doen om dieselve te verkrijgen, doch rijp en volwassen zijnde, dat is, de wetenschap verkregen hebbende, so proeftmen de vrucht met overgroot vernoegen, en mette geduyrigheyt van een goede naeme, die sich dan de student te gemoed voerende, soo verheught hy sich in sijnen arbeyd, als mede inde vrucht en in't genoegen, die hy vande wetenschappen hoopt te verkrijgen.

Zy sal midden in een schaduachtigh en boschachtigh hofken, in een hoeve, sitten, mette *Platani* of Arendoorn-bomen rontom haer, gelijck *Plinius* dieselve int 11 boeck aen't 1 capittel beschrijft, ter gedachtenisse van de eerste *Academie*, diewelcke aengevangen is, op de hof-steede van eenen Edelman *Academus*: in wiens lieflijcke hoeve, niet verre van Athenen leggende, de Platonisten vergaederden met haeren Godlijcken *Plato*, om met hem te redeneren vande Platonische wetenschappen : gelijck sulcx *D. Laertius* in't leven van *Plato* verhaelt. En *Carolus Stephanus* seydt, dat dat-selve bosch duysent schreeden van Athenen is geweest ; soo dat de Academie haer oorsprong buyten op 't land heeft gehadt ; maer haere naeme heeftse van den Edelman *Academus* verkregen. Doch dit dient te weeten, dat de secte en de vergaderinge der deughtsaeme by de oude in drierley wijse zijn onderscheyden geweest, te weeten, nae de manieren, nae de plaetsen, en nae de eygen naemen der personen. Van de schandige manieren sijn de navolgers van *Antisthenes Cynicus*, de hondsche genaemt geweest, want zy hadden voor een gebruyck,

eens anders leven en arbeyd met hondsche en bijtachtige tanden te verscheuren, ofte zy schaemden sich niet, als de honden, haere minne-lusten in't openbaer te pleeghen, gelijckmen van *Crates* en van *Hiparchia* de philosophinne, de suster van *Metroclus*, by *Laertium* magh lesen. Van de eerbaere manieren zijn de naevolghers van *Aristoteles*, *peripatetici* of wandelaers ghenaemt gheweest, om dat zy voor een gebruyck hadden, al wandelende te disputeeren en redenkavelen. Vande publijcque of openbaere plaetsen, hebben dese haeren naeme verkreghen, die genaemt zijn geweest nae de Steeden, als de *Eliensen*, *Megarensen* en *Cirenaische*. En van de gemeene plaetsen de *Stoici*, diewelcke eerst *Zenonische*, nae haeren oversten *Zeno* genaemt zijn. Maer van die tijd af, om sich seecker te stellen voor de schandlijcke daeden, begost dese *Zeno*, in't portael van *Athenen*, alwaer 1430 Burgeren waeren doodgeslagen, te reedeneren en zijn aenhang te versamelen, diewelcke *Stoici* genaemt wierden, nae 't woord *Stoa*, 't welck een portael bediet: waer-over die ghene *Stoici* genaemt zijn, die in dat selve portael verkeerden: 't welck daer nae, met seer schoone schilderyen, van dien vermaerden schilder *Polignotus*, is verciert gheweest. Van de persoonen zijnse oock genaemt geweest *Socratici*, *Epicurei* en andere, nae de naemen van haere meesters. En also de naem van *Academie*, gelijck geseyt is, van den Heer *Academus* af-komt, alwaer de *Platonici* de eerste vergaderingen hebben gehad: soo zijn alle vergaederingen der deught en geleertheyt, daer nae *Academien*, jae tot desen tijd toe, genaemt gheweest: En worden als nu in een vierde maniere gebruyckt, te weten tot verkiesinge van een naeme die hooghmoedigh, eersuchtigh, dapper, statigh, vol vreemde grillen en spottigh is. En soo wort dese naeme, by onsen tijde, meesten-deel gebruyckt. En om de uytlegginge van onse beeldenisse te volgen, seggen wy, dat de veelheyt der boecken, die voor haere voeten leggen, grootelijcx vereyscht wort, wesende dit het voornaemste wit van den *Academist*, verscheydene boecken te lesen en te herlesen, om tot veelderleye kennisse te geraecken.

Den *Baviaen* maecken wy datse by *Academie* en tusschen de boecken sit, om dat dieselve van de Egyptenaers voor een beeld vande konsten gehouden wierde: En daerom heylighden zy dienselven aen *Mercurius*, die de eerste vinder vande konsten en letteren geweest is, gelijck *Pierius* segt; want wie sijn plicht van een geleert Academist, wil oeffenen, moet gestadigh in de konsten en wetenschappen besigh zijn, diewelcke dapper toewassen door het gestadigh verkeeren op de *Academien*.

DECORO. *Achtbaerheyt, Betaemlijckheyt, fraye Welstand.*

En Iongman van schoon en eerbaar opsicht, dragende op de schouderen een leeuwenhuyd, houdende in den palm van de rechterhand een vierkant, alwaer in 't midden het teycken van *Mercurius* op staet; inde slinkerhand heeft hy een tack van een *Amarant* of fluwele bloem, met dit opschrift, *sic floret decoro decus*: dat is, *aldus bloeyt de eere door de achtbaerheyt*. Men soude hem ook bekranssen en 't kleed daermede over al konnen vercieren. 't Kleed sal totte knyen lang zijn, met een broosken aen de rechter voet, *Cothurnus* geheeten, aen de slinker sal hy een zocke hebben.

Schoon

Schoon is de jongeling, want de schoonheyd is een cieraet van 's menschen leven: hy is eerbaer, om dat het achtbaere altijd met het eerbare is vereenicht: want de achtbaerheyt, gelijk die seer geleerdelijck van *Cicero* in zijne officien of onderlinge plichten is beschreven, wort in 't gemeen genomen, voor al 't geene dat in alle eerbaerheyt bestaet: en die selve is tweederleye, want tot de algemeene behoort noch een besondere, die tot een yder deel van 't eerlijke genomen wort. De eerste Achtbaerheyt plagh aldus bepaelt te worden. De Achtbaerheydt is al 't geene datter past totte heerlijckheydt van een mensch, in 't geene zijne nature van andere dieren verschilt. Het ander deel 't welck tot het geslacht behoort, wordt aldus onderscheyden; de achtbaerheyt is 't gene, 't welck soo betaemlijck is aen de nature, dat oock daer in de maticheyt en zeedicheyd met een seeckere, edele, vrye en burgerlijcke maniere uytblinckt, sulcx dat sich oock de achtbaerheyt in alle dingen, die totte eerbaerheydt behooren, in 't gemeen wijdtloopigh verspreyt, en in 't besonder in alle slagh van deughden. Want gelijck de schoonheydt des lichaems met een welgemaeckte gestaltenisse van leden, aenlockt, en de oogen doet bewegen, en hier in behagen scheppen, om dat alle leden onder sich met een seeckere bevalligheydt seer wel passen en over-een-komen; alsso beweegt oock de achtbaerheyt, die in 't leven uytblinckt, de toestemminge van die geene mette welcke hy leeft met ordre, stantvastigheyt en matigheyt, soo wel in woorden als in wercken. Waer uyt besloten wert, dat de welstand sich voeght in 't spreken en in 't eerlijck handelen, om te overleggen en wat betaemlijck is te volgen, en wat onbetaemlick is te vlieden, volgende de dingen die recht en eerlijck zijn, als recht en eerlijck, vliedende de dingen die onrecht en oneerlijck zijn, als quaed en onbetaemlijck, strijdigh zijnde tegens de behoorlijckheydt en eerbaerheydt: en dese komt voort, door eene van dese deelen, of door vlytige opmerckinge, of naerstige waerneminge van 't waarachtighe, of door den ommegang en handelinge der menschen, gevende een yegelijck 't zijne, na datter belooft is, in verschillende saken, of zy komt voort door de grootheydt en dapperheydt van een verheven gemoedt, dat in alle dingen onverwinnelijck is: waar door hy alles doet en spreeckt met ordre en met mate; waer by oock is zeedigheyt, matigheyd en alle versoetinge van een verstoort gemoed, in welcke saecke de betaemlijckheyd bestaet, wiens kracht hier in is gelegen, datse van 't eerlijcke niet kan werden afgescheyden: want wat betaemlijck is, dat is eerlijck, en wat eerlijck is, dat is betaemlijck: gelijk *Cicero* 't selve doorgaens in sijn Burgerplichten uytdruckt. Om dan de dapperheyd en hoogheydt van de deughd des gemoeds, die de Achtbaerheydt vereyscht, uyt te beelden, hebben wy hem een leeuwenhuyd omgehangen, om dat de oude den leeuwenhuyd voor een beeldt van de dapperheyt der deughd en de sterckheyd des gemoets uytdruckten. 't Welck zy die geene plachten te vereeren, die de waarachtige geschicktheyt hadden aengemerckt, en haer dapper en grootmoedigh hadden betoont. Oversulx al 't geene dat manhaftigh en met een dapper gemoed bestaen wort, datselve wort geacht een man te passen die de Achtbaerheydt volght; maer in 't tegendeel is die van de Achtbaerheydt berooft, die daer, als verwijft, leeft, sonder grootheydt of bestandigheyt des gemoeds. *Bacchus* die, by *Orpheum*, voor een beeld van een Godtlijck verstandt gehouden wordt, draeght by *Aristophanem* een leeuwenhuydt over de schouderen; *Hercules*, de voorbarighste en dapperste onder de Argonauten, gaet altijd in een leeuwenhuyd. *Ajax* de Opper Capiteyn, by de Griecken, onder *Achilles*, droegh voor zijnen welstand een leeuwenhuydt; en seghtmen, dat waer men met den leeuwenhuyd bedeckt is, kan men niet gewont worden, maer op andere plaetsen wel. Waer uyt wy dese schoone bediedenisse konnen nemen, dat de mensch in alle handelingen, daer hy sich behoorlijck in draeght, met het vlim van lastering en schande niet kan worden gequetst, maer alles wat daer tegen strijd, gevoelt de bittere stekinge van laster en schande tot in 't herte toe. Gelijck *Ajax*, alsso lang hy hem manhaftigh en betaemlijk in zijne aenslagen droegh, hoorde nimmermeer eenige lasteringe, maar behaelde groot lof: doch hy wierde seer gelastert, wanneer hy den leeuwenhuydt, dat is de dapperheyd des gemoeds, wegh wierp, gevende

vende dieſelve de wanhoop ten roove, buyten de behoorlijckheydt: Boven dit, is de Leeuwenhuyd, by de welſtand gevoeght: weſende dit dier, ſoo veele 't lichaem belangt, ſeer wel geſtelt en volmaeckter als andere dieren: En ſoo veel 't gemoed belangt, ſoo iſſer niet een dier, dat meer de behoorlijckheyt gaede ſlaet als de Leeuwe, want hy is mild, grootmoedigh, beminner van de overwinninge, ſachtmoedigh, rechtvaerdigh, lievende die geene, waermede hy verkeert, gelijck *Ariſtoteles* ſeght. En hy vergramt ſich nimmermeer over een menſch, ten zy dat hy geterght zy, en alſdan is hy reedelijck in't ſtraffen, neemende eenen die hem een weynigh miſdaen heeft by't hoofd, doch verſcheurt hem niet met ſijne klauwen, maer ſchuddet hem alleene; en als hy hem een weynigh verſchrickt heeft, ſoo laet hy hem gaen. Doch hy ſoeckt dien ſwaerlijck te ſtraffen, die hem ſal geſlagen of gewondt hebben, 't zy met pijlen of ſpieſſen. Oock lijd hy niet, dat yemant overlaſt geſchiet, maer ſtraft dat ſelve, gelijckmen by *Ælianum* leeſt, dat een Leeuw, Beer, en Hond by malkanderen opgevoet zijnde, lange te ſaemen, ſonder eenige Huys-twiſt in vreede leefden: maer op ſeeckere tijd, de Beer op den Hond vergramt zijnde, verſcheurde dien-ſelven; dies de Leeuw daer-over ontſtelt, ſtrafte den Beer, als een rechtvaerdigh Koning, metter dood. *Plinius* verhaelt dat het een danckbaer dier is, en der weldaden gedachtigh, weſende goedertieren, vergevende een ygelijck wie ſich voor hem vernedert, vertoonende altijd een dapper en eedel gemoed; En ſoo hy oyt, door de menighte der Honden of Iaeghers verſtrickt wort om te wijcken, ſo ſal hy ſich niet ſnellijck, voor de oogen in de vlucht geven, achtende dat het hem geen eere is ſich een ander te onderwerpen, want dat ſoude eenen Koning, gelijck hy is, onbetaemlijck zijn; maer hy gaet met een ſtaetige maniere voet voor voet te rugge: En om allenskens ſijne achtbaerheyt te bewaeren, begeeft hy ſich midden in't veld, ſich daer tegens wapenende, als of hy niet op haer paſte, ter tijd toe hy elders eenige ſtruyvellen ſiet, daer in hy dan vliet en ſich verberght, niet dat hy verſchrickt is, maer om ſich wederom van nieuws te wapenen; En ſoo brenght hy ſchrick en vreeſe aen andere. In 't kort, hy draeght ſich ſoo achtbaer in alle deelen, als eenigh Vorſt of Koning. En dit is ſoo veele de Achtbaerheyd van de daed belangt. Nu ſullen wy vande Achtbaerheyt in 't ſpreken handelen.

Het vierkant met het teycken *Mercurii*, bediet de Achtbaerheyd, vaſtigheyd en ſtantvaſtigheyd, om daer door nae de behoorlijckheyt te ſpreecken: En daerom wierde *Mercurius Tetragonos* of vierkant, dat is vaſt en wijs geheeten. Want men moet onvaſt, onverſichtigh noch wiſpeltuyrigh zijn in't ſpreken, buyten de paelen van eerwaerdigheyt, noch men moet niet lichtvaerdigh zijn, om op de perſonen te laſteren en te ſteken, verachtende al wat men daer van hoort, weſende dit een vermetelheyt en ongebondenheyd: Maer men behoort een ſeeckere eerbiedigheyd tot een ygelijck te draegen, gelijck *Cicero* verhaelt; ſulx datmen moet bedacht zijn, om eerlijck van andere luyden te ſpreecken. Want niet wel van yemant te ſpreken is een teycken van boosheyt, nijdigheyt en oneerbaerheyt, gelijck de tonge van *Therſites* was, daermen by *Homerum* van leeſt, te weeten, venijnigh, lichtvaerdigh en ſnel, om ſeer ſchandelijck te ſnappen en van ſijnen Koningh qualijck te ſpreecken. Maer *Vlyſſes* daer en tegen, was ſtil-ſwijgende, en bedachtſaem, al-eer hy ſprack, wel vierkant ter taele, voorſichtigh en oprecht, konnende als een kloeck en gauw Man, de achtbaerheyt van een wijs Man in alles houden. De Tonge moet niet ſneller zijn als 't gemoed, gelijck *Chilon* ſeydt: Want de woorden zijn aenwijſers van yders gemoed. En van de Griecken is het ſpreecken genaemt, het *Merck-teecken van den Menſch.* Want gelijck de Dieren gekent worden aen't merck-teecken van haeren aert, alſo worden oock de Menſchen gekent door't ſpreecken, van wat aert en natuyre datſe zijn; gelijck 'tſelve van *Epictetus*, in ſijn handboexken is uytgedruckt, alwaer hy ſeyt: *Stelt u een ſeecker perck voor om te onderhouden, ſoo wel voor u alleen, als met wien ghy verkeert, letter wel op, dat ghy niet te ſlechte redenen voert, maer iſt mogelijck, ſtiertſe na de eerbaerheyd, anderſins ſoo iſt beter te ſwijgen.* Onderhoudt dan de achtbaerheyt om met reden te ſpreken, en niet om andere te laſteren, maer veel eer te prijſen, als ander luyden werck, dat niet

van

van u handelinge of konſt is, te laecken, aengeſien veele gewoon zijn, haer oordeel te ſtrijcken oock over alle dingen: Waer mede zy haere onwetentheyt dapper te kennen geven, en dat met kleyne eere, gelijck de Vorſt *Megabizus* dede, diewelcke ten huyſe van *Zeuxis* eenige beelden willende beriſpen, ſprack mette leer-jongeren van *Zeuxis* van de Schilderkonſt: waer op *Zeuxis* antwoorde, *terwijle ghy ſweeght, verwonderden haer deſe Iongelingen over u, als over eenen Prince in purper gekleet; maer nu lachenſe om u, als die daer wil ſpreecken, van een konſt die ghy niet verſtaet.* Te meer moetmen noch de ſchandige maniere van ſpreken ter ſijden ſtellen, en van eerbaerlijcke ſaecken handelen: 't welck inſonderheyt Iongelingen, van ſchoon opſicht, ſeer wel paſt. Want by de ſchoonheyd des lichaems behoort ſich de ſchoonheyd des gemoeds te openbaeren: Overſulx als de Philoſooph *Diogenes* eenen ſchoonen Iongelingh ſagh, die ſonder eenige eerbiedigheyt ſprack, ſeyde hy tot hem, *ſchaemt ghy u niet, dat ghy uyt ſoo ſchoonen yvoren ſchede, een mes van loot treckt?* verſtaende by de ſcheede de ſchoonheyd des lichaems, en by het mes van loot, ſijne ſlechte, onbeſchofte en olijcke maniere van ſpreecken.

De *Amarant* of fluweele bloem, die hy in de ſlinckerhand heeft, is een bloeme die altijd bloeyt, houdende haere welſtand door haere ſchoonheyd. Hier mede hebben oock de Griecken in Theſſalien, het Graff van *Achilles*, die haer eenighe ſchoonheyd was, bekranſt; om te vertonen, dat gelijck deſe bloeme nimmermeer verwelckt, dat oock alſo de naeme van *Achilles* niet ſoude vergaen, maer altijd duyren. En om dat dieſelve bloeme nimmermeer verdort, nochtans als die in harde en ongeſtuyme winters, qualijck zijn te krijgen, ſoo beſprengtmen de oude drooge bloemen met waeter: Waer door zy haere vorige kracht en ſchoonheyd wederom verkrijgen, ſoo dat zy daer van kranſſen maecken, oock midden in den winter, gelijck *Pierius* ſeyt. Alſoo kan oock een Man die ſich geeft in de harde en woeſte ongelucken van deſe ongeſtadige wereld, overvallen zijnde en 't gemoed beſwijckende, ſich verquicken met het waeter van de Achtbaerheyt: dat is, dat hy ſich in 't gemoed voere, wat hy in ſulcken voorval moet doen; En dan ſtaet hy van nieuws op, in een bloſender ſtand des gemoeds, als te vooren, en bereyt ſich ſelve een krans van lof en eere, in deſe verwarde tijden, en dit alles doet hy door de achtbaerheydt. En daerom is hy gekranſt en geciert mette *Amaranth*, houdende dees Letter-rol rontom deſe bloeme *Sic Floret &c.* te weten, om dat de eere door de Achtbaerheyd altijd ſal bloeyen gelijck de *Amaranth.* Want de Menſche wort door de Achtbaerheyt ſterck, en draegt ſich tot aller tijd geſchickt, ſich noch in voorſpoet verheffende, noch 't gemoed in tegenſpoet verflauwende. En gelijck *Cleobulus* ſeght, *Soo behoort ons de aenlachende Fortuyne niet hovaerdigh te maecken, noch de tegenſtrijdige ons 't gemoed te doen beſwijcken noch breecken.* En dit kan men niet doen ſonder datmen de Achtbaerheyt voor oogen heeft, die den Menſch ſterck en grootmoedigh maeckt: gelijck *Scipio Africanus*, diewelcke noyt wierde opgeblaeſen, door de gunſte der Fortuyne, alhoewel hy overwinnende was; en hy beſweeck noyt, ſchoon datſe hem den rugge toe keerde. En 't is geen wonder dat deſe dappere Romeinſche Hoofdman, niet ſoo ſeer door ſijn kracht, als door ſijn goede manieren en achtbaerheyd, in de t'ſaemenſprekinge van *Lucianus*, van den Rechter *Minos*, boven *Alexander Magnus* en *Hannibal* van *Carthago*, geſtelt wort, weſende veldoverſten, die ſeer oploopende, hovaerdigh, toornigh, onſtantvaſtigh en niet al te eerlijck waeren, ſonder eenige achtbaerheyt, alhoewelſe in der daed, dapper en grootmoedigh waeren. En dit iſt dat *Cicero* in ſijne *Officia* of onderlinge plichten uytdruckt, daer hy ſeyt: *Een grootmoedigh Man wort inſonderheyt in twee dingen bekent, waer van 't eene wort geſtelt in de verachtinge van de uytwendige dingen, daer 't blijcklijck is, dat een Man niet moet wenſchen noch begeeren, dan dat eerlijck en betaemlijck is; en dat geen Man, ſich noch door de ontſteltenisse des gemoets, noch door de fortuyne moet laeten t'onderbrengen en overweldigen.* Waer uyt beſloten wort dat een Man, die in der daed oprecht is, niet ſal gaen buyten 't geene de Achtbaerheyt ſal betaemen, voegende altijd het eerlijcke by het achtbaere en betaemlijcke, weſende in alles gelijckmoedigh. Daerom vermaent hy, dat als de dingen voor wind gaen, men ſich niet moet verhovaerdigen noch opgeblaeſen zijn. Want hovaerdie is een vermetentheyt; en wie ſich in voorſpoet onmae-

onmaetelijck draeght, is een teycken van lichtvaerdicheyd, verre vande achtbaerheyd afgescheyden: Want de achtbaerheyd begrijpt in haer eene eerbaerheyd, sachtmoedigheyd, zeedigheyt en alle versoetinge van een ontstelt gemoed. Versoetinge segh ick: want een mensche kan sich sonder eenige lasteringe, wel maetighlijck verstooren, also 't gemoed door eenighe ontsteltenisse sich kan wel ontroeren, doch daer door verliest hy de achtbaerheyd niet. En gelijck *Aristot.* seyt, *soo is een wijs Man niet sonder ontsteltenisse des gemoeds, maer hy gebruyckt matigheyt.* En dit is den Mensche eygen, dat hy treure en vrolijck zy: Maer niet te treuren en niet vrolijck te zijn, wort eer by een block of steen, als by een mensch vergeleken, gelijck *Augustinus* in sijne Stadt Godes verhaelt. En *Plinius* schrijft in 't 8 b. van sijne brieven aen *Paternus*, diewelcke treurigh was over 't verlies van sijne Soonen, aldus; *Ick weet niet of die groot of wijs zijn, altijd 't zijn geen Menschen: Want het is menschlijck treurigh te zijn, droefheyd te gevoelen, oock dieselve tegen te staen, en sich te laeten vertroosten, hebbende troost van node.* Soo ist dan den Mensche eygen dat de smerte en blijdschap haere plaetse hebbe. Doch men moet niet soo stuyrs wesen als *Socrates*, diewelcke nimmer eenig teyken van droefheyd of blijdschap vertoonde, naevolgende daer in de stuyrsheyt van *Anaxagoras* en *Aristophanes*, diewelcke nimmermeer lachten. Maer dese gaen de paelen der behoorlijckheyd te buyten, en verdienen also wel gelastert te werden, als die nimmermeer treuren of vrolijck zijn. Want al wat buyten schreef gaet, is lasterlijck, gelijck de gestadighe lach van *Democritus*, en 't gheduyrigh schreyen van *Heraclitus*. De Achtbaerheydt hout den middelwegh, en vertoont ons, wat billick, eerbaer en betaemlijck is: En 't is betaemlijck dat wy in de gemeene en besondere saecken van Ouders, Vrienden en Maeghen of droefheyd of blijdschap scheppen, geneughd of ongeneughd, nae 't geene dagelijcx voorvalt: sulx dat wy oock 't selve moeten betoonen met geluckwenschingen of met meewarigheyt: Maer gelijck geseyt is, moeten wy, met onse genegentheden en tochten des gemoeds, ons verblijden met een gematighde eerbaerheyd, die de achtbaerheyd past. En in dese maniere, van dapperheyd des gemoeds, sietmen haer altijd bloeyen, gelijck de *Amaranth.* Tot nu toe, hebben wy van de Achtbaerheyt in 't doen en in 't spreecken gehandelt, maer nu sullen wy oock gewagh maken van de Achtbaerheyt in 't gaen, en in 't verkeeren by andere luyden: Waer over hy oock met een dapper en statigh broosken gestelt is, hebbende aen het slinckerbeen een slechte socke. Alhoewel dat *Hercules*, by *Aristophanem*, *Bacchum* belacht, van dat hy droegh een kodse, en een Leeuwenhuyd met brooskens aen de beenen, als dingen die niet wel te samen pasten, wesende de Leeuwenhuyd een roof van een dapper Man: achtende dat de brooskens alleen pasten aen teere en verwijfde persoonen, daerom seyde *Hercules* tot *Bacchum*: *Wat doen de brooskens by de kodse? Ick kan my daer over niet van lachen onthouden, als ick den Leeuwenhuyd om sijne schoone kleederen sie. Wat magh hem aengaen? Wat doen de brooskens by de kodse?* Maer de *Cothurnus* of 't leersken past *Bacchus* seer wel, diemen niet voor sacht noch weeck-gebacken behoort te achten. Want dese *Cothurni* wierden van de *Helden* gedragen, gelijk *Isidorus* verhaelt, wiens aensien wy hier nae wat breeder sullen uytbreyden. Hier uyt komt het datse dieselve in de Treur-schouspelen plachten te gebruycken, naedemael in de Treurspelen mede te voorschijn quaemen groote Personagien, Helden en Princen &c. en om dese oorsaecke wierden dieselve van de *Poëten* gehouden, datse den Helden pasten. *Plutarchus* verhaelt in sijn Gastmael, dat de brooskens van de Hebreusche Priesters wierden gedragen. *Ten eersten*, seydt hy, *soo bewijst dit de Hoghe Priester, die op de Feestdagen met een Mijther komt in treeden, hebbende een jongh Hertevelleken, dat met goud beset is, aengetrocken, draegende een Rock tot te enklauwen toe, en brooskens: daer hangen veele klockens aen 't kleet, die in 't wandelen een geluyt geven, gelijck als by ons.* Door de gelijckheyt van dese kleedinge bewijst *Plutarchus* als mede *Tacitus*, seer onbedachtlijck, bedrogen zijnde, dat hy oock was een Priester van *Bacchus*, also dese kleedinge in die tijden van de Helden en van de Priesters met groote achtbaerheyt wierde gedragen. *Bacchus* die van de Poëten gehouden was voor een beeld van een Godlijcke Geest, en een voorsitter vande Musen, en de eerste Held die getriumpheert hadde, die konde te gelijck, mette Kodse en Leeuwen huyd, oock wel draegen de Heldische

Cothurnus,

Cothurnus. En derhalven wierde hy in de dichten en in de oude Beeldhouweryen met een broosken afgebeeld. *Virgilius* nodicht in zijn II Georg. *Bacchum* totte wijnlesinge, seggende dat hy sijne naekte beenen sal dopen in den most, sijne brooskens uyttreckende. Op welcke passagie *Probus* seyt, dat de *Cothurni* seekere slagh van koussen waeren, die de Iagers gebruyckten, want daer mede bedeckten en versterckten zy haere beenen. Waer van men de gedaente in de beeldnissen van *Bacchus* en *Diana* sien kan. Welck aensien van *Virgilius* en van *Probus* sijnen ouden uytlegger, wy daerom niet by brengen als of de Poëten *Bacchus* niet met het broosken afmaelden, maer om te doen verstaen, dat de *Cothurnus* gemaeckt was als een broosken of leersken, dat rontom de beenen gingh, tot boven de kuyten. En dit segh ick, om dat veele Schryvers, van onsen tijd, houden, dat de *Cothurnus*, die van de Helden, Princen en groote personagien, in de Treurspeelen plagh gedragen te worden, hoogh was, gelijk de hoge patijnen, nae 't gebruyck van *Romen*, *Spagnien*, *Venetien*, *Napels* of andere volcken, doch insonderheyt van Italien, als *C. Stephanus* seyt: daer hy aentreckt dat *Virgilius* dieselve den bynaem van purper heeft gegeven. Maer dat die hoogh souden zijn daer in mist dese Schryver. Doch *Virgilii* meninge is van de purpre *Cothurnus*, en niet van de purpre dickte van de beenen, en dat dit waer zy, soo seyt hy in de *7 Egloga*, de Carmosyne *Cothurnus*, wesende een verwe die *Diana* aengenaem is, als mede alle vrouwen, passende seer wel in de treurspeelen, gelijck *Turnebus* seyt. Sulx dat dat de *Cothurnus* niet hoogh onder de voeten van der aerde is, gelijck hy 't woord qualijck verstaet, maer is hoogh tot over de kuyten. Dit heeft oock *Turnebus* wel waergenomen, als hy aenmerckte dat *Diana*, een Iagerinne wesende, gingh met een beknopt kleed tot over de knyen. Waer over als *Virgilius* geseyt hadde, dat *Venus* haer kleed boven de knye hadde ingeslagen, dacht *Æneas* dat dit de Iagerinne *Diana* was: soo vraegde hy haer of zy de suster was van *Phœbus*? En om datse het kleed boven de knye droegh soo hadse hooge brooskens, op datmen hare bloote beenen niet soude sien. Siet dan hoe de *Cothurni* leerskens waren, soo hoogh datmen de bloote beenen daer mede kost bedecken, alhoewel *Scaliger* en andere, dieselve op andere wyse beschryven: Daer nochtans dieselve, ten tijde van *Virgilius*, in de schouwen ren-plaetsen, dickwijls gebruyckt zijnde, hem allerbest bekent waren. Want soo de *Cothurni* hoogh waren, soo souden dieselve *Diana* en de Iagers hinderlijck zijn, die op steylten, heuvelen en klippighe plaetsen 't wild dickwils mosten vervolgen. Waer van de Schrijver seer breet handelt, en wijst seer wijtlopig het onderscheyd en 't gebruyck van dese brooskens en socken aen, &c.

Om nu te komen totte beteyknisse van dese beeldenisse, soo draeght de Achtbaerheyd aen 't rechter been een statigh broosken; 't welck bediet, dat een machtigh, edel en rijck man sijne achtbaerheyd moet houden met een edel kleed, dat sijnen staet past. Aen 't slincker been draeght hy een slechte socke, om te kennen te geven dat een man van kleynder vermoghen en middelen, nedrigh moet gaen, niet als een Prins of Edelman; maer dat een ygelijck in sijne kledinge, moet acht nemen, op 't geene hem betaemlijck is, en dat na sijn staet of ouder, altijd vliedende 't geene buyten schreef gaet, soo wel van die geene, die daer verachten het ciersel van haere personen, en die daer op niet passen offe met vuyle, slordige en naulijx opgebondene kleederen voor den dagh komen, als van die geene, die sich daeghlijx laeten sien, gebruyckende besondere naerstigheyd in sich te streelen, en met alle lichte fatsoenen te vercieren. *Cato* van *Vtica* gingh in 't eerste de paelen van een Romeinsch Raetsheer te buyten, vermits hy sijnen hoogen dienst vergetende, al te slordigh by sijne vrienden gingh, en dat bloot voets met een enckel kleed, en daer boven seer slecht met een koorde toegegort, gelijck *Sabellicus* verhaelt. *Pedianus* en *Plutarchus* seggen, dat hy op den marckt gingh wandelen, met een boere kleed: en in deser maniere, sonder eenigh ander opperkleed, sat hy in den rechterstoel. *Sylla* wierde oock berispt, dat hy, wesende veldheer, met weynigh achtbaerheyd door *Napels* gingh wandelen, met een mantel en op patijnen. Inde andere buyten paelen liepen *Caligula*, *Nero* en *Heliogabalus* Keyseren, diewelcke voor den dagh quaemen, met bonte en gebloemde kleederen, passende beter een dertele vrouwe, als een doorluchtig Keyser:

en dese twee laeste, droegen nimmer een selfde kleed langer als een reyse. En *Pompejus Magnus* wordt oock van *M. Cicero* en *Atticum* aengemerckt, voor dertel en ydel, om dat hy aen sijne kouffen witte langhe kouffebanden droegh, met een bemaelt kleed, dat weinigh, soo een Opper-veldheer, betaemde: waer mede Cicero geckt: en *P. Clodius* wort oock van *Cicero* gelastert, om dat hy roode kouffen droegh, die hem een Raedsheer zijnde niet voeghden, passende 't selve beter een Ionghman, diewelcke gheoorloft is, schoone, hooge en fraeye verwen te dragen: Evenwel moeten zy daerom de paelen van zeedigheyt niet te buyten gaen, om sich te palleren en krullen met borduyrsels en stricken als de dertele vrouwen, maer moeten gedencken dat sy van een veel edeler nature zijn. *Diogenes* siende eenen Iongheling te seer genegen tot de al te verwijfde opsmuckingen en palleringen, seyde, *schaemdy u niet dat ghy u lelycker wilt maecken als de natuere u gemaeckt heeft.* En gelijck dese ydelheyt der kleedingen bestraft wort in Iongelingen, Veldoversten en Princen, te meer behoortse gelastert te worden in Philosophen en Doctoren, die niet gaen met kleederen haere wijsheyd betamende. Van gelijcken moetmen sich oock onthouden van de slordigheyt van *Diogenes*, *Cinicus* en *Epaminondas*: morsige Philosophen, diewelcke altijd een selfde kleed droegen. Van welcke slagh juyst *Socrates* niet was, diewelcke bloots voets met een linnenkleed of sack gingh omwonden, waer in hy dickwijls op de straet, in de stoepen en misthoopen ging slapen, met weynigh eere of achtbaerheydt. Men moet niet alleen onderhouden de achtbaerheyt om sich in de kleederen te buyten te gaen, maer oock in de bewegingen; dienende daer toe seer aerdigh de patijne of broosken, om de statigheyt uyt te drucken, een af keer hebbende van die geene, diewelcke al te grooten en gemaeckten statigheyt over haer hebben, die 't hoofd in de wind steken, dan uytgestreckt, dan ingetrocken als sich naulijx bewegende, en schijnen of zy 't hoofd aen een pael ghebonden hadden, alsoo datse, sonder achtbaerheydt gaende, andere tot lachen verwecken, wie haer oock siet. Oock moet de socke niet alleen genomen worden in de gang van slechte en gheringe personen, als van knechts en arbeyders, maer zy behooren de socke en brooskens gelijcklijck te dragen, dat is om hare statigheyd te matigen, nae de gemeene gangh van besadighde personen: *Horatius* bijt met sijne schimptanden, eenen *Tigellius Sardus*, diewelcke geen maete hielde in sijnen gang: dan gingh hy, voet voor voet, als of hy een priester van *Iuno* ware geweest, dan rende hy soo snel, of de vyanden achter hem heer waeren.

Totte vrouwen past wel eene statigheyd in den gangh en een langhsaeme tret, om meerder achtbaerheyd wille; en om dese oorsaecke hebben zy meer reden om patijnen of hooge muylen te draghen, om datse niet te snel souden gaen: Maer den mannen past manlijck te gaen, en met grooter treden als de vrouwen. *M. Tullius*, als *Petrarcha* verhaelt, siende sijn dochter *Tullia* boven de achtbaerheyt van een vrouwe al te snel gaen, en sijnen swager *Piso* daer tegen al te langhsaem, een man niet wel passende, seyde tot sijn dochter in tegenwoordigheydt van *Piso*, haer beyde berispende, *gaet doch als een man.* Willende te kennen geven, dat zy wat sachter behoorde te gaen, en *Piso* wat harder, als een man toestaet.

Boven dit alles soo past het *Broosken* en de *Socke* beyde seer wel totte welstand van een Poëtisch cierfel: Want de Poëten hebben door gheen andere maniere onderscheydt gemaeckt van hare Poësie of dichtkonst, als door de brooskens en de socke. Want, gelijck geseydt is, soo wierden de brooskens totte Treurspelen van Koningen, Princen en andere voornaeme personagien gebruyckt, hoewel daer oock knechten, meesters, slaven en dienaers onderliepen. En de *Comici* of geneughlijcke kamerspeelders gebruyckten de socke, want haere stoffe was van slechte, geringe en besondere personen, en alsoo daer van ghemeene dinghen, met een slechte stijl ghesproken wierde, soo naemense de socke voor de slechte maniere van spreken. En als men van Koningen en Vorsten handelde, gebruyckten zy een statige en dappere maniere, nemende het broosken voor 't hoogh, volmaeckt en deftigh spreken. Sulx dat het broosken en de socke, soo veel de kleedinge en 't spreecken belanght, dubbelt voor een Poëtische welstand, en een kort begrijp van alle schoonheyd gehouden wert: Want de

brave

brave Poëten onderhielden hare vercieringe oock in wat ſaecke het mocht weſen. *Ariſtoteles* beriſpt, in ſijne dichtkonſt, *Vlyſſes*, dat hy te ſeer gehuylt en gekarmt hadde op de klippe *Scylla*, want ten betaemde *Vlyſſes* niet, als een wijs en voorſichtigh man, ſoo leelijck te karmen. En *M. T. Cicero* beriſpt *Homerum*, dat hy den goden toegeſchreven heeft, wercken, die oock den menſchen beſoedlen, als kyvagien, gramſchappen, twiſten, nydigheden, oneerbaere genegentheden &c. waerover hy oock van *Empedocles* en *Xenophanes* is gelaſtert: En 't is geen wonder dat de Philoſooph *Heraclitus* geoordeelt heeft, datmen *Homerum* behoorde uyt de Schou-ſpeelen en van de Tonneelen te jagen, en hem dapper met vuyſten af ſmeeren: nergens anders om, dan dat hy de Achtbaerheydt niet hadde waergenomen, daer hy anders een wonder is van een hoogh verſtand en van welſprekentheyt. Nae mijn duncken gebreeckt *Sophocles* de Achtbaerheyd, oock in 't ſpel van *Ajax*, alwaer hy *Teucris* de ſoone van een ſlavinne, de baſtaertbroeder van *Ajax*, invoert, om met *Menelaus*, de volle broeder van den Keyſer *Agamemnon*, te kijven, ſonder eenigh ontſagh of vreeſe, hem toeſprekende, gelijck men oneerbiedighlijck ſeght, *du, du*: En alhoewel het waer is dat *Menelaus* ſcheydende, op 't laeſte ſeyde, *dat het ſchandelijck was met ſodanigen te kijven, diemen met geweldt konde temmen en t'onderbrengen*, ſoo ontlaſte hy ſich nochtans niet van de lelijckheydt, door dien hy menichte van ſcheltwoorden, alreede van *Teucris* hadde ontfangen, inſonderheyt als hy hem geantwoord heeft, met ſeer groote opgeblaſentheyt, ſeggende: *'t is my ſeer ſchandelijck cenen ſot te hooren, die veel ydele klaps uytſlaet.* Onder welcke woorden weynig Achtbaerheyt is, noch van de zyde van *Menelaus*, die daer lange kijft met *Teucris* een ſlecht ſoldaet, een ſchutter, en ghelijck *Homerus* en *Sophocles* ſeggen, die gantſch geen macht hadde: dat dieſelve 't hert ſoude hebben, te twiſten met een Koning, zijnde broeder van een Keyſer, om ſoo onbeſchaemt, ſonder eenig ontſagh, duyſent ſcheltwoorden uyt te braecken: te meer doolt *Sophocles* in de Achtbaerheyd dat hy *Teucris* doet opgeblaeſen aen den Keyſer ſpreecken, van dat hy edel geboren is, verwijtende *Agamemnon*, dat hy van een godloſe vader, en overſpeelderſche moeder, is voortgekomen; en te meer dat hy hem dreyght, en dat ſonder betaemlijcke manieren, van een ontſaghlijck onderdaen, met weynigh Achtbaerheyd van den Keyſer, diewelcke hem door ſijne Keyſerlijcke macht, om ſijne laſteringe en dreygementen, rechtvaerdelijck hadde konnen doen hangen en ſtraffen, alwaer 't ſchoon dat hy in hogen ſtaet mocht gheweeſt zijn, daer hy nochtans maer een ſlecht onderdaen was.

Gelijck nu een verſtandigh Poëet aen de perſonagie van ſijne ſpeelen of dichten ſoeckt te paſſen behoorlijcke manieren, die niet buyten de Achtbaerheyt loopen: alſoo behoort een ygelijck wel in acht te nemen, wat hy ſchuldig is te doen, op dat wy in onſe handelingen niet gelaſtert werden: gelijck die Poëeten doen, die willende invoeren perſonagien, tot een voorbeeld van de menſchelijcke handelingen, ſtellen dieſelve voor, ſonder eenige behoorlijcke manieren, met weynigh eere en Achtbaerheyd.

SCROPOLO. *Achterdocht, Wroeginge in 't gemoedt.*

EEn oud mager en dorr' man, ſtaende beſchroomt en beſchaemt, zijnde in 't wit gekleed, ſiende na den hemel, houdende met beyde handen een ſeeve, hebbende een keeten om den hals, ſtaende by een oven, daer 't vier ontſteken is.

De wroeginge is van de Griecken genoemt *Syntreſis*, 't welck anders niet luyt, als opmerckinge en behoudinge, en is dat deel van de ziele, dat de ſonde haet, en ſich altijd ſoeckt ſuyver te houden van alle ſchuld der ſonde: En ſoo 't eenige feyten heeft begaen, walght ſich daer van altijd, en heeft daer in miſnoegen. *Hieronymus* noemt het de *Conſcientie*. *Baſilius* verſtaet dat het een natuyrlijck oordeel is, dat de menſche heeft in goed of quaed te doen. *S. Damaſcenus* ſeyt, dat dit het licht is van ons gemoed. *Ludov. Vives* noemt het een beſtraffinge van ons gemoed, die de deughden voor goed kent, en verjaeght de gebreken, knagende geſtadigh het gewiſſen.

Oud word hy gemaelt, om dat de oude, door hare eervaerentheyt, veel lichtelijcker van 't goed en quaed konnen oordeelen, en hare conſcientie of geweeten veel ſuyverder

soecken te behouden, als wetende dat zy den dood naerder zijn als de Iongelingen, diewelcke dickwijls op de wellusten acht nemende, niet eens dencken waer in zy God vertoornen, wesende de conscientie niet anders, gelijck *Hugo* seyt, als een kennisse des herten, want het herte kent sich selve, door hare kennisse.

Dor en mager is hy afgemaelt, overmits hy gestadig gequelt en verteert wort door't knagen van sijn geweeten. En gelijck *Ovidius* verhaelt, soo is het knagen als een worm die 't schip heimlijck op eet en vermolsemt, of als een roest die 't yser verbijt en verteert, &c.

Hy staet beschaemt, om dat het den schuldigen eygen is, beschaemt te wesen. Beschroomt wort hy gemaelt, om dat die geene, die een wroegend geweeten heeft, altijd vreest voor de rechtveerdigheyd Godes, dat die hem de verdiende straffe, in dit en in 't andere leven soude geven. *Pythagoras* seyt, datter geene soo stout gevonden wort, of de quaede conscientie doet hem seer schricken, want hy is nimmermeer gerust van gemoed, bevreest zijnde voor 't suysen van den wind. Waerover de Griecxsche Poëet *Menander* seyt:

> *Koom vry de stoutste Man die leeft,*
> *En die wat op sijn leeden heeft,*
> *'t Geweten maeckt hem dat hy beeft.*

In 't wit is hy gekleedt, om dat alser eenige smette op 't wit valt, men dieselve terstond sien kan, hoe kleyn die ook zy, maeckende 't selve lelijck: Alsoo doet oock de achterdochtige mensch, als hy eenige misslag begaen heeft, hoewel die oock kleyn is, en voelt terstont dieselve, misprijstse, en soeckt die te verbeteren, en berou krygende, tracht hy tot God te loopen, als tot een seer barmhertigh vader, soeckende op nieuws sijne gunste te verkrijgen; en hierom staet hy met de oogen ten hemel gekeert.

Hy hout de seeve, zijnde dieselve een wercktuygh, waermede men 't goede van 't quade, en 't koren van 't kaf onderscheydt, blyvende het quade in de wanne van onse gewissen.

De keten met'et hert op de borst, daer van seggen de God-geleerde, dat de raedslag in 't herte sit, en daer in steken oock de beginselen van alle daedlijcke wercken, leerende oock *Christus* dat het geene den mensch besmet, in 't herte sit: en de Oude seyden, *dat het hert den buyck van de ziele was*, en daerom seyt *David: Schep, o God! in my een reyn hert*, verstaende goede gedachten.

De keten, daer aen 't hert hangt, bediet na *Pierii* seggen, een oprecht man die niet liegt of bedriegt, maer die 't geene hy in sijn herte draeght, oock op de tonge heeft, afgescheyden van alle versieringe en logen, zijnde by gevolg van een goede conscientie of geweeten.

De oven of forneys bediet by *Pierium* in de aengetogen plaetse, de conscientie die door 't vier beproeft is, om dat God door de Propheten beveelt, dat haer eenige dingen in den oven sullen toegebracht worden, dat is, die stilswijgende by haer sullen werden overwogen: En als men over de bedrevene misdaden berou krijgt, soo word onse conscientie in ons heymelijck ontsteken en begint te knagen, soeckende met geweld de sonde allenskens uyt te wisschen: En dit is de oorsake waerom eenige uytleggers der Heylige Schrifture, dit selve by het hert des menschen uytleggen. Noch meer, soo is het forneys een voornaem wercktuygh dat de distilleerders gebruycken, hebbende geen ander wit, dan het suyvere van het onsuyvere te scheyden: Even op dieselve maniere soeckt de wroeger van 't gemoed, in 't forneys van sijn hert, met het vier van de vreese der conscientie, metten wind van de heylige inblaesingen, sijne ziele te suyveren, van alle vuyligheyt, ten eynde zy bequaem zy, om sich Gode op te offeren.

DETRATTIONE. *Achterklap.*

EEn vrouwe die sittende haren mond een weynigh open houd, vertonende een dobbele tonge op de maniere van de slange, houdende op 't hooft een swart laken, daer van zy een stuck uyttreckt, sulx datse daer door mette slincker hand in 't gesicht een schadu maeckt. De rest van 't kleed sal roestachtigh zijn, in veel plaetsen gebroken, hebbende onder hare voeten een schalmeye, en in de rechter hand een bloote poignaert, vaerdigh om een ander te quetsen.

Achterklap of lasteringe, na de bepaelinge van *D. Thomas*, is niet anders, als een verborgen

gen quaedſpreeckinge tegen de goede naeme en achtbaerheyt van andere luyden.

DETRATTIONE. *Achterklap.*

EEn vrouwe van een leelijck opſicht, ſittende, en de mond een weynigh open houdende, met een ſwart laken op't hoofd, ſodanigh dat het bedeckt en een ſchadu in't aengeſicht maeckt. 't Kleed ſal op veele plaetſen gebroken zijn en van roeſtige verwe, over al beſet met ſlange tongen, in plaets van een keeten ſalſe een touw om den hals hebben, daer een ſtrick onder aen hangt; mette rechter hand ſalſe een mes houden, als of zy iemant wilde ſteken, en in de ſlincker een muys of ratte, maer groot genoeg, datmen die wel kan ſien.

Lelijck word zy geſchildert, om dat deſe lelijcke ſonde van Achterklap niet alleen voor haer ſelve lelijck is, om dat ſy altijd vaerdigh is tot ſchade en verderf van haren evennaeſten: maer noch is 't de allerlelijckſte ſaecke, met die geene, die ſich met ſodanigen gemeen maecken, hare ooren daer toe leenende, gevende geloof aen de bedrieghlijcke en verkeerde natuyre van de achterklappers, diewelcke, gelijck *Auguſtinus* ſeyt, *den duyvel op de tonge dragen.*

Sittende wordſe vertoont, om dat de leedigheyd een groote en krachtige oorſaecke van de Achterklap is, want men plach te ſeggen, *Wie ſacht ſit, die denckt quaed.* De opene mond en de ſlange-tongen op 't kleed, drucken uyt de vaerdigheyd van den quaedſpreker, om een yder te laſteren, paſſende op den Pſalm Davids, *zy hebben hare tongen geſcherpt, en hebben, gelijck de ſlangen, venijn onder haere lippen.* En *Bernardus* ſeyt in ſyne predicatien, *dat de tonge van een laſteraer is als een adder, die lichtelijck met een aenblaes beſmet, en is een ſcherpe lance die met een ſteeck, drie doorſteeckt.*

Tot dit voorſtel heeft *Giſmond Santus* door deſe dichten haeren aert uytgedruckt, die wy aldus hebben gevolght:

O wreede mond! die los en loos,
U tonge ſtiert ſoo vals als boos,
Tot ſchaede van een 's anders leven,
Die in vergif u pijlen doopt,
Wiens valſcheyt geene menſch ontloopt,
Maer doet de vrome voor u beven.
O booſe ſlangh, die ſtaedig loert,
Drie-kopte helhond, die vervoert,
En blaft, en doet de ziele ſchricken.
Schoon dat een Man is vroom en recht,
Voor God en voor de werelt ſlecht,
Ghy jaygt, en breeckt ſijn roem aen ſlicken.
Ghy lacht en groeyt in 's anders leet,
De Nyl noyt ſulck gedrochte weet,
Noch op 't gebergt is ock geen looſer:
De helle quelt en plaegt alleen,
De booſe, die zy hout vertreen:
Maer ghy ſchent verr' en nae, noch booſer.
Ey toomt dat ſnoo verkeerde litt,
Dat ſtout is en van ſcherp gebitt,
Om wonden die u noyt miſdeden:
Waer over u een yder haet,
En hout voor loogen al u praet,
Als vol venijn, en ſonder reden.
Soo, ſoo, gae voort, tot eyg'n ſchae,
Miſmaeck dy ſelf en ſchen' doch drae,
Dijn eygen ruſt en gae verlooren:
Gelijck als 't vaſte aerdrijck doet,
Dat dampen in haer boeſem voed,
Die ſchuddend' hare ruſt verſtooren.
Sulx dat de zee en barre ſtrand,
De winden barſten doen het land,
En ſcheuren klip en rots in ſtucken,
Om datſe in ſich ſelve voelt,

Een onrust die daer krielt en woelt,
Soo baert de tongh oock ongelucken.

Het swarte kleed op't hoofd, dat een duystere schaduw in 't aensicht maeckt, bediet, de eygenschap van den lasteraer, welck is, heymlijck quaed te spreken, en daerom seyt *D. Thomas* seer wel, dat de lasteringe niet anders is als verborgen quaedspreken, tegens de eere en achtbaerheyd van een ander, gelijck oock haer aert is, de deugdlycke wercken van andere luyden te verdonckeren, verbergen en verdrucken, 't zy dat het door qualijck spreken geschiede; of door ander luyden goede wercken te verswygen, gelijck *Terentius* mede segt.

Het kleed dat op vele plaetsen gescheurt en roestig van verwe is, bediet dat de lasteringe veeltijts schuylt in slechte en verachte luyden, onder welcke oock die geene zijn, die van niet opgekomen zijnde, het zy datse in dienst van Edelen of Heeren geweest zijn, en van de fortuyne of andere deugdlycke wercken, tot eenige verheventheyd gekomen zijnde, daer door hovaerdig en opgeblasen worden: en om niet te ontaerden van haere aert, quade geboorte en schandige gewoonte, soo zijnse den roest gelijck, diewelcke, gelijck zy het yser eet en verteert, als mede andere metallen, alsoo doet de voddige natuyr der selve, door de lasteringe de goede naem en faem van andere menschen verteeren.

De keeten van koorde, met het neerhangsel van den strick, die zy aen den hals heeft, kan men seggen, dat gelijck de oude onderscheyd maeckten tusschen persoon en persoon, gelijck *Pierius* seyt, in goude en silvere ketenen te dragen, die voor een neerhangsel een bolle, en d'ander een hert droegh: soo was d'eene tot een teycken van Edeldom, d'ander voor een waerachtigh man, en die niet kost liegen of bedriegen: maer die geene, wiens hert op de tonge lag, verre afgescheyden van alle bedrog en logen. Alsoo doen wy oock, om uyt te drucken, de snoode en verachte hoedanigheyt der lasteraers, en maelen haer af met een koorde en met een strick om den hals, zijnde een bewijs van geringe, eerloose, quaedsprekende en schandige menschen.

Zy houd in de rechter hand een mes, als offe yemand daer mede wilde steken, om dat de lasteraer een dootslager is, en voor soo veele als men haere verkeertheyd aensiet, soo berooft zy de ziele van die kracht, waer door zy leeft. Waer over *David* in sijn 57 Psalm seyt, *de tanden der menschen kinderen, zijn hare wapenen, en hare tonge is een scharp swaerd.*

De muys of ratte die zy in hare slincker hand heeft, daer by gelijckt *Plautus* de Achterklappers en Lasteraers, want gelijck dieselve altijt soecken van andere luyden spijse of andere dingen te knagen, alsó doen oock de lasteraers, diewelcke knagen, verstooren en verteeren de eere, en al het goede en schoone, dat zy in 't menschlycke geslachte konnen vinden.

DEVOTIE. *Aendacht, of Yver van Religie.*

EEn geknielde vrouwe, hebbende de oogen ten hemel geslagen, houdende in de rechter hand een brandende fackel of keersse.

Devotie of innige aendacht, is een besonder bedrijf van de wille, diewelcke den mensche vaerdigh maeckt, om sich geheel totte gemeenschap met God over te geven, so wel mette genegentheyd als mette wercken: 't welck seer wel door het licht, door het knielen op de aerde, en de oogen ten hemel gekeert, word uytgedruckt.

ADOTTIONE. *Kindsaenneminge.*

EEn aensienlijcke vrouwe, die in de slincker hand een vogel *Folica* of *Ossifraga* heeft, en de rechter hand op den hals van een Iongeling.

Dese Aenneminge, nae de meeninge van sommigen, is een wetlijck werck tot troost van die geen kinderen hebben, waer in zy schijnen de natuyre te willen volgen; maer aengesien dieselve oock geschiet in die gene die kinderen hebben, soo soudemen dit aldus konnen slechtlijck bepaelen. De *Adoptie* is een wetlijck werck, waer in men tot een kind stelt, die het niet is, alleens of zy de natuyre volgden. *M. Æmilius Lepidus* vader van *Lepidus Triumvir*, nam *Æmilium Paulum* tot sijn soone aen, terwijl sijn eygen soon noch leefde, die sich nae de *Adoptie* liet noemen *Paulus Æmilius Lepidus.* De Keyser *Claudius*, nae het seggen van *Dion*, liet nae sijnen wetlijcken

ken natuyrlijcken ſoone *Britannicum* in een bloeyend en friſch ouder, doch was mette vallende ſieckte gequelt; en volgens de natuyre, gelijck *Suetonius* verhaelt, ſoo quam deſen de regeeringe toe, doch hy liet mede na hem *Nero*, als een aengenomen ſone, en overſulx quam hem mede, na burgerlijcke reden, een deel van't Rijck toe; maer deſe om't ſelve alleen in ſekerheyt te beſitten, kreeg een tovereſſe, die *Britannico* een vijge koockte van ſprinckhaenen, waer van hy onverſiens de vallende ſieckte kreeg, datter de dood nae volgde. De Romeinen ſchreven de *Adoptie* meer machts als haer toe quam, ſulx dat de aengenomene ſijn eygen bloedverwantſchap verliet, en maeckten bloetvriendſchap mette kinderen, van die haer hadden aengenomen. De Keyſer *Claudius* deſſelfden daegs als hy *Nero* tot een ſoone aennam, ſo maeckte hy hem oock tot ſijn ſchoon-ſoone of dochters man, gelijck *Dion* verhaelt, doch hy dede eerſt ſijn dochter *Claudia* aennemen in't geſlachte van de *Octaviis*, om dat het niet ſoude ſchijnen, dat hy den Broeder aen de Suſter ten houwelijck hadde uytgegeven. *Corn. Spinter* Roomſch Burgemeeſter ſocht ſynen ſoone in de vergaderinge van de Overprieſters te hebben, die van haer geſlacht waren, maer door dien *Fauſtus*, de ſoon van *Sylla*, oock weſende van 't geſlacht van de Cornelien, in dieſelfde vergaederinge was, en alſoo de wet niet toe liet, datter twee van een huys in waeren, ſoo dede hy ſijnen ſoon aennemen, in het geſlacht van de *Manlii Torquati*: En in deſer voegen wierden wel de woorden van de wet gevolgt, maer de kracht deſſelven wierde ontbonden. De *Adoptie* word een ſtatige vrouwe gemaelt, want ſoo men de natuyre wil naebootſen, ſoo kan een minderjaerige niemand aennemen, die ouder is als hy ſelve. *Euripides* houd in ſijn *Menalippe* voor geck, die geene kinderen hebbende, vreemde in huys halen, ſeggende, hy bekenne vry geck te weſen, die by gebreck van kinderen vreemde te huys haelt, want als de Goden hen weygeren kinderen te teelen, ſoo behoorden zy dat ſelve lijdſaem te dragen, en den Goden niet te beſchuldigen. Hier tegens is *Democritus* van gevoelen, dat een vermogend man, een ſoon van eenig vriend behoorde aen te nemen, om dat hy die nae ſijn wenſch kan krijgen, maer iemant die kinderen geteelt heeft, dieſelve moetſe behouden, ſoo alſe zijn, ſchoon zy oock boos en ondeugende waeren. Maer de aennemer kan uyt veele goeden den gemanierſten en deughdſaemſten verkieſen. Waer over *Petrarcha* in ſijne t'ſamenſprekinge ſeyt, *de aenneminge is een dienſtmaegd van de natuyre, deſe is edelder, maer die voorſichtiger; deſe werckt ſonder raed des teelders op lock wel raeck wel, maer die gaet met een vaſt oordeel des aennemers.* De Keyſer *Severus*, roemde dat hy naeliet twee ſoonen *Antonini*, d'eene *Baſſianus* en d'ander *Geta*, beyde van hem geteelt, en dat hy hier in geluckiger was als *Antoninus Pius*, die twee aengenomene ſoonen naeliet, *Verus* en *M. Antoninus*. Maer de vaderlijcke liefde verblinde, en de hoope bedroog hem, want nae ſijn dood was *Baſſianus* genaemt *Caracalla*, een ſeer bloetdorſtig menſch, hy doode *Getam* ſijnen broeder met veele Raedsheeren, en wilde oock ommebrengen de moeder van *Geta*, om dat zy den dood haeres ſoons beweende: Doch van haere ſchoonheyd overwonnen zijnde, nam haer tot ſijn vrouwe, hoewel datſe ſijn ſtiefmoeder was, ſonder de gedachteniſſe ſijns vaders aen te ſien. *Geta* was oock in ſijn leven van wreede manieren, onkuyſch, gulſig, en des broeders laſteren navolgende, gelijck in *Dion* te ſien is, alwaer hy ſeyt, *deſe Severi ſoons Baſſianus en Geta, zijnde uyt de tucht hares meeſters Plautiani, vingen aen, alles na haer welgevallen te doen, de vrouwen oneerlijck te handelen, de jongens te ſchenden, met onrecht geld te verſamelen, ſich met ſchermers en wagenaers te vergeſellen, en malkanders ondeugdlijcke voetſtappen nae te treden.* Hier over ſeyde *Spartianus* dat ſchier geen groot man, goede en nutte kinderen, die hem gelijck waeren, hadde nagelaten; en dat het veel beter ware geweeſt, dat eenige ſonder kinderen waren geſtorven; en dit ſeyd hy niet alleen, ten aenſien van de natuyrlijcke vaders, maer oock van de vaders der aenneminge, als van *Auguſtus* die *Tiberium*, en van *Trajanus* die *Adrianum* naeliet: Veel beter ſoudemen dit na *Tiberius*, van *Claudius* geſeyt hebben, diewelcke *Nero* tot een kind aennam, twee booſe en ſchandige Keyſers geworden zijnde door aenneminge. Ten welcken aenſien *Adrianus* ſeer goed was, een kloeckmoedig, dapper krijgsman, die ſeer veele overwinningen verkreeg. De *Adoptie* die *Auguſtus* dede aen *Tiberium*, daer toe wierde hy gedrongen, ſoo door 't

door 't overlijden van sijnen soone, als door de moeylijckheyd van *Livia* sijn huysvrouwe, die moeder was van *Tiberius*, wiens quade zeden *Augustus* andersins wel bewust waren. De wreede manieren van *Nero*, willen eenige, dat in 't begin, soo niet bekent waren, sulx datmen in sijne jonckheyd een goet gevoelen van hem hadde, nemende in de vrye konsten seer toe. Vertoonde sich seer meelydig en sachtsinnig, en wanneer hy het vonnis van eene, die ter dood was verwesen, onderschrijven soude, seyde hy, al suchtende, *utinam nescirem literas*, och dat ick koste lesen noch schrijven. Doch hoe hy dit van herten meende, getuyght sijn meester *Seneca* in 't boeck *de Clementia* of sachtsinnigheyt. Maer nae de eygen uytwijsinge sijns levens, wierde hy nae vijf jaeren sijnder regeeringe geheel onbarmhertig. Van welcke vijf jaeren, de seer lofwaerdige Keyser *Trajanus* seyde, dat niemand beter als *Nero* hadde geregeert: geduyrende dieselve, soude een yder met hem zijn bedrogen geweest, en hem, meer als willig, hebben aengenomen, doch *Claudius* lette op geen bedrogh, maer nam hem aen op 't aenhouden van *Agrippina*, die hy beminde. En hoewel het van nooden is datmen eerst eenige mudden souts met yemand eete, aleermen hem kenne, nadien het alsoo swaer is, een ander, als sich selve te kennen, niet te min soo heeftmen gesien dat de Keysers gemeenlijck in haere aenneminge een goede verkiesinge hebben gedaen. *I. Cæsar* dede een goede verkiesinge als hy *Augustus* aennam. Goed was de verkiesinge van *Nerva*, die *Trajanus* Adopteerde of aennam: van gelijcken was de verkiesinge van *Trajanus*, hoewel *Spartianus* dat alsoo niet toestaet, met *Adrianus*. Goed was de verkiesinge van *Adrianus* met *Lucius Verus*, die schoon van wesen en vol Koninglijcke statigheyd was, verciert met geleertheyd en groote welsprekentheyd, volmaeckt van verstande, doch swack van lichaem, 't welck *Adrianus* oock seer wel bekent was, waer over hy dickwils seyde, *de goden sullen ons desen slechts op de wereld vertoonen, maer niet lange laten blyven.* En als hy daer nae was overleden, riep hy klagende, *Och hoe hebben wy op soo een krancke muyre gesteunt?* en daer door verlooren vier duysent Sextertien, die wy aen 't volck en aen den soldaeten tot een vreugdefeest, over dese Aenneminge, hebben vereert. Drie andere die van *Adrianus* waren Aengenomen, zijn oock goed geweest, als wanneer hy *Marc. Antoninum*, *Pium* en *Marc. Aurelium* aennam, seer waerdige Keysers: een rechte soon van de voorgeseyde *Ceionii*, die op eenen selfden wagen met *Marco Aurelio*, sijnen aengenomenen broeder, triumpheerde. Meer andere Aennemingen van geluckige verkiesingen souden wy hier by konnen voegen, maer alsoo geene te boven gaet de aenneminge van *Antoninus Pius* en van *M. Aurelius*, soo willen wy 't daer by laten, en komen totte uytlegginge vande beeldenisse.

De *Folica* seggen eenige dat duystere roetachtige verwe heeft, andere dat hy uyt den witten siet, andere dat hy is deselve vogel *Herodius*: En desen schrijven zy oock natuerlijcke dingen toe, die d'ander heeft, maer soo de *Folica* een kuyf op 't hooft heeft, gelijck *Plinius* seyt, en soo de *Herodius* een valck is, gelijck *B. Anglicus* seyt, soo konnen het geen eenderley vogels zijn, want de valck heeft geen kuyf, en dese *Folica*, zijnde een watervogel, soude sich ontrent de meeren en stillestaende wateren houden, gelijck *Aristoteles* seyt; doch hier van is verscheyden gevoelen, als dat het een soorte van valcken soude wesen als sperwers, havicken &c. Andere seggen dat het een duycker, een meeuw of waterhoen soude wesen. *Alb. Magnus* wil dat de *Folica* een swarte waetervogel zy, die vermaeck heeft in onweer, en daer onder in de zee speelt en swemt, wijckt niet van sijn geboortplaetse, heeft groote voorraed in sijn nest, is gastvry en deelt andere vogels daer van mede. Te Romen soo word dit een watervogel, *Fulica* geheeten, die duysteraschgrau is, met een swarte nebbe, de pooten als eyndvogels, 't hoofd swart, sonder kuyf of gekrulde kam.

De *Ossifraga* wesende een geslacht van Arenden, beenbreker geheeten, is oock by *Mathiolum* aschgrau afgemaelt. *Aristoteles* seyt datse aschverwig, witachtig en licht hemelsblau is, grooter als een Arent, waer van verscheyden gevoelen is. De Cardinael *Damianus* seyt, door 't getuygnis van *Plinius* en *Aristoteles*, dat de *Fulica* en *Ossifraga* eenderley natuere hebben: want als de Arent hare jongen wreedelijck van hare vaderlijcke erfnis heeft verjaegt, dan neemt zy dieselve aen,

door

door een moederlijcke Godvruchtigheyd, en steltse tot mede erven neffens hare kinderen. Door soodanige godsdienstige natuere is de *Fulica* of *Ossifraga* een Sinnebeeld van de *Adoptie* of Aenneminge, die by de Romeinen seer in swang was, als mede d'opvoedinge van ander luyden kinderen, die niet waeren in voogdyschap, noch in *Adoptie*, maer waren gehouden als eygen kinderen, en gaven aen dieselve de geslacht-naemen van haer huys, gelijckmen in vele opschriften by *Smetio* kan nae sien. Ia het quam soo verre, dat zy de voetsterkinderen tot hare erven en geslacht-naemen opteeckenden, gelijck mede in de opschriften is te sien. En daerom hout de beeldnisse van de *Adoptie* de rechterhand aen den hals van een aengenomen Iongeling, wesende de omarminge een teycken van vriendlijck onthael en omhelsinge.

Dion seyt dat de Aengenomene aennam de bynaeminge des aennemers, doch behielt eene van sijn vorige naemen, maer eenigsins verandert. Hier van kan men overvloedige getuygenissen vinden, gelijck *Cajus Octavius*, zijnde *Augustus*, die van *Iulius Cæsar* was aengenomen, wierde genaemt *Cajus Iulius Octavianus*. En *Tiberius Claudius Nero*, aengenomen van *Octavianus*, wierde genaemt *Tiberius Iulius Octavianus*, ende veele ontallijcke meer, te lang om verhaelen.

ADOTTIONE nae de Medaglien van den Heer *Giovan. Zaratino Castellini.*

TWee beeldenissen in lange tabbaerden, die de rechter handen hebben te samen gevoegt, door de eendrachtigheyd dat twee geslachten sich te samen voegen, komende de aengenomene soone in 't geslachte van die, die dieselve aenneemt. Daer is een Medaglie van silver van den Keyser *Hadrianus* die van *Trajanus* is aengenomen, met dese opschrijvinge.

IMP. CÆS. TRAIAN. HADRIAN. OPT. P. F. AVG. GERM. DAC. PART. HIC DIVI TRAIAN. AVG. P. M. TR. P. COSS. PP. *Adoptio.*

Dese omschrijvinge vindmen in een ander medaglie met een overeyndstaende beeldenisse, en de handen om hoog, met het woord *Pietas*, want een soone aen te nemen is een werck van Godvruchtigheyd. *Adrianus* de Keyser bekend in dese medaglie de weldaed van sijne Aenneminge, door de goedaerdigheyd van *Trajanus* die hem hadde aengenomen. De geseyde t'samenvoeginge der handen, is een sinteycken van de eendracht, gelijck mede de Godvruchtigheyd een beeld is van de aenneminge. En soo wel de Eendracht als de Goedaerdigheyd zijn bediedsels van de aenneminge. Dit is te sien inde medaglie van *Paulus Æmilius Lepidus*, aengenomen van den vader *Marcus Lepidus Triumvir*, op welckers averrechtsche zyde staet een hoofd van de Eendracht dat behult is, waer op *Fulvius Vrsinus* dese uytlegginghe maeckt. Wy hebben dickwils daer op gelet dat tot beteeckenis van de aenneminge men op d'oude penningen de Eendracht gestelt heeft en de goedaerdigheyd. Nu *Paulus Lepidus* is aengenomen by den vader van *Marc. Lepidus Triumvir*, en uyt den name *Æmilii Pauli*, wierde hy genaemt *Æmilius Lepidus.*

GRATIA. *Aengenaemheyd.*

EEn schoon lachend maeghdeken, in een seer fraey ciersel, wesende gekroont met *Iaspis* en kostelijcke gesteenten, hebbende de handen seer aerdig gevat, om een bossel Roosen sonder doornen, van verscheyden verwen, om die seer bevalligh in 't wilde weg te werpen, hebbende een snoer peerlen om den hals.

De *Iaspis* word voor de Aengenaemheyd gestelt, gelijck de natuerkondigers daer van verhaelen, datmen den *Iaspis* by sich dragende, gunste by den menschen verkrijgen sal.

Dit selve beteyckent oock de Roose sonder doornen en de peerlen, diewelcke door een sonderlinge en verborgen gave der natuere, uytblincken en aengenaem zijn. Insgelijx is oock de Aengenaemheyd in den mensche een sonderlinge bevalligheyd, die de gemoederen totte liefde treckt en beweegt, baerende alsoo heymelijck verbindtnis en goedwilligheyd.

ELEMOSINA. *Aelmoesse.*

EEn vrouwe van een schoon opsicht met lange en deftige kleederen, hebbende 't aengesicht met een sluyer bedeckt, want die geene, die de Aelmoesse doet, behoort

niet te sien aen wien hy die doet, en die deselve ontfangt behoort niet te ondersoecken van wien of van waer dieselve komt.

Zy heeft bey de handen onder het kleed verborgen, 't geld uytreyckende aen twee kinderkens die onder haer syde staen, hebbende op 't hoofd een ontsteken lantaerne met een olijfkrans omwonden, daer de vruchten en bladers aenhangen.

Aelmoesse is een werck van liefde en barmhertigheyd, waer door wy de arme te hulpe komen in 't herbergen, spijsen, kleeden, besoecken, verlossen en begraven.

De verborgen handen onder 't kleed bedieden 't gene *Mathæus* 6 verhaelt: *Laet u slincker hand niet weten wat u rechter doet.* En het ander gebod seyt: *Doet u aelmoessen in 't verborgen, en u Vader die 't siet &c.*

Het aengesteken licht vertoond, dat gelijckmen een licht ontsteeckt sonder verminderinge van 't ander, dat het oock alsoo in de bedieningen van de aelmoessen was gelegen, want God gedooght niet dat yemand van sijne middelen soude werden vermindert, maer hy vergelt het weder mildelijck met hondertvoudige winst.

De olijfkrans op 't hoofd betoont die barmhertigheyd die den mensch tot aelmoessen beweegt, wanneer hy siet dat een arm mensch dat selve noodig heeft. Daerom vergelijckt *David* dieselve by eenen vruchtbaeren wijnstock in 't huys des Heeren. En *Hesichius* van *Hierusalem*, uytleggende de plaetse *Levitici* van de uytgestorte olie, seyt dat het de Aelmoesse is.

CREPUSCULO DELLA MATINA.

't Aenbreken of kriecken van den dageraed.

EEn naeckt kindeken uyt den bruynen, hebbende vleugels aen de schouderen van gelijcke verwe, staende vaerdigh om hoog te vliegen, hebbende op den top van 't hoofd een groote klaerlichtende sterre, in de slincker houd het een omgekeerde waeterkruyck, waer uyt kleyne druppelen waeters vallen. Mette rechter hand houd het een ontsteken fackel, nae achteren om leeg gekeert; in de locht sal een swalu vliegen.

De dageraed, soo *Bocatius* seyt, is een twijfeling, als of men nae den dag raeden soude, en of dat deel van den tijd, totte voorgaende nacht of totte aenkomende dag te rekenen zy, wesende d'een soo nae als d'ander. Hierom word het bruyn geschildert.

Een gevleugelt kind sullen wy vertoonen, zijnde als een deel van den tijd, om uyt te drucken de snelligheyt dieder tusschen beyden komt, en die oock haestig vergaet.

Het opvliegen vertoont, dat het kriecken van den dag aenkomt, en dat door de wittigheyd die in 't Oosten verschijnt.

De groote en helblinckende sterre, die op 't hoofd staet, word *Lucifer*, dat is Lichtdraeger, geheeten. En daer door gaven de Egyptenaers het aenbreken van den morgenstond te kennen. En *Petrarcha* willende vertoonen dat dese sterre voor 't kriecken van den dag komt, seyt aldus:

Gelijck dees lieve sterre staet,
In 't Oosten eer de Son opgaet.

Dat het kleyne water druppels uyt de kruycke giet, bediet dat het selve geschied des somers door den dauw, en des winters door den vorst en rijpe, waer over *Ariosto* aldus singht:

Zy bleef ter schuyl en 't loose dier,
Olympia *versliep sich hier,*
Ter tijd Auroras *gulde radt,*
Haer kille rijp op d'aerde spatt.

De

De brandende omgekeerde fackel vertoont, dat het Aenbreken van den dageraed een voorbode van den dagh is.

Het swaluken plagh, in 't aenbreken van den morgenstond, sijn droeve wee te singen, gelijck *Dante* in sijn *Paradijs* seyt:

Op d'uyre als de swaluw klaegt,
Waer van zy 's ochtens rouwe draegt,
Misschien noch 't droeve wee gedachtig.

Waer over oock *Anacreon* in sijne Griexsche dichten, de swaluw aldus aenspreeckt:

Wat straf verdiendy weeldrig dier!
Met al u tjilpen en getier?
Wat Tereus *eertijts is geschiet,*
Dat sal oock wesen u verdriet.
Kiest een van beyden, my niet port,
Of dat ick beyd u vleugels kort,
Of dat ick sny dat dertel lit,
En hael de tong uyt u gebit,
Op dat ghy 's ochtens op u beurt,
Niet meer mijn soete droomen steurt.

CREPUSCULO della SORA. *'t Aenbreken of kriecken van den nacht of avond.*

EEn kindeken als 't voorgaende poeselig bruyn, om laeg nae 't westen vliegende, hebbende op 't hoofd een groote klaerblinckende sterre, en sal in de rechter een pijle houden als of hy daer mede wilde werpen, en 't schijnt datter alreede veel andere in de locht zijn, die hy alreede heeft geworpen, en om laeg vallen; mette slincker houd hy een vleermuys met ontslagen vlercken.

Het om laeg vliegen nae 't Westen, bediet het Aenbreken van den avond: en de sterre die hy op 't hoofd heeft, word van de Egyptenaers *Hesperus* genaemt, diewelcke verschijnt nae het ondergaen van de sonne. De pijlen, als geseyt is, bedieden de dampen, die door de kracht der sonne om hoog getrocken zijn, diewelcke van ons vertreckende, en dese dampen niet hebbende dat haer ophoud, soo vallen zy weder om leeg, en na dat dieselve grof of swaer zijn, soo beschadigen zy meer of min, nae den tijdt, en nae dat de plaetsen vochtig, of al te kout, of te heet, of te hoog, of te laeg zijn.

't Houd een vleermuys met opgeslagen vlercken in de slincker hand, als een dier dat eygen is, ontrent dese tijd te vliegen.

INVOCATIONE. *Aenroepinge.*

EEn vrouwe in 't root gekleet, hebbende op 't hoofd een vlamme viers, en een diergelijcke vlamme gaet oock uyt haeren monde.

De Aenroepinge geschiet, met groote begeerte, nae de Godlijcke hulpe, roepende en verlangende.

Daerom wordse bequaemlijck met twee viervlammen geschildert, waer van d'eene uyt den monde, en d'ander boven uyt den hoofde komt; alwaer vertoont word, dat de waerachtige en noodige Aenroepinge, niet alleene bestaet in de stemme, maer oock in 't voornemen des gemoeds, waer uyt men billijcke saken van God versoeckende, dieselve vaerdig en lichtlijck van de Godlijcke goedertierenheyd sal verkrijgen.

AUTORITA O POTESTA. *Aensien of Ontsagh.*

EEn statige vrouwe, die op een Koninglijcke zetel sittende, met kostlijcke gestickte, geborduyrde kleederen, vol edelsteenen, geciert is, mette rechter hand twee

sleutels oplichtende, heeftse in de slincker een scepter, van d'eene syde een deel boecken, en van d'ander syde verscheyden wapenen.

Zy word een bedaegde vrouwe afgebeelt, om dat een rijp ouder, eygentlijck Aensien by sich heeft. Waer over *Cicero* in sijn boeck van d'ouderdom seyt, *Het hoogste van d'ouderdom is aensienlijckheyd*, en voegter by, *het eerwaerdige ouderdom heeft insonderheyd sulck aensien, dat die meer is als alle wellusten*: en dat voornaemlijck door de wijsheyd en ervaerentheyd, die daer in word gevonden. *Iob* seyt in sijn XII cap. *by den Voor-vaderen is de wijsheyd en kloeckheyd van veele jaeren.* Waer uyt het geschied, dat de Iongelingen om te gehoorsamen, en de Oude om te gebieden, gestelt zijn, gelijck *Plutarchus* verhaelt.

Zy word sittende afgemaelt, want het sitten is den Princen en Magistraeten eygen: En hier door wort het Ontsagh en Aensien, en te gelijck de ruste en gerustheyd des gemoeds vertoont, want die dingen, diewelcke ontsagh en statigheyt vereysschen, behooren niet gehandelt te worden, ten zy met rijpe sittinge en beraet, gelijck de Rechters, en diewelcke macht hebben om te besluyten, vry te spreken, of veroordeelen, haere uytspraeck niet wettlijck kan werden uytgevoert, ten zy datse sitten; gelijck de wetten getuygen 2 § *in bonorum ff. quis ordo &c.*

Zy word met een kostel en blinckend kleed geciert, want soodaenigh zijnse, die daer macht hebben boven andere, in 't aensien der menschen: En soo betoonen, boven dat, de kleederen en kostle steenen, eere en aensien, in die geene, diese dragen.

De sleutels betoonen het Aensien en de geestlijcke macht, gelijck *Christus* seer wel betoont, wanneer hy, daer door aen *Petrus* het opperste aensien gaf, seggende Math. 16, *Ick sal u de sleutelen des hemelrijx geven &c.*

Zy houd de sleutels in de rechter hand, want de geestlijcke macht is de voornaemste en edelste boven alle andere, gelijck de ziele edelder is als het lichaem.

Zy houd de rechter hand met de sleutels ten hemel gekeert, om te vertoonen *dat alle macht van God is*, gelijck *S. Paulus* seyt, daerom vermaent hy, *dat alle ziele der voornaemster macht sal onderdaenigh zijn*, Rom. XIII.

De scepter in de slincker hand, betoont de wereltlijcke macht en aensien, gelijck een yder bekent is. En de boecken en wapenen die ter syden leggen, om dese beeldenisse noch al gemeender te maecken, betoonen in 't eerste het aensien der schrifture en der geleerden, en het ander de wapenen, diewelcke aen de slincker syde gestelt werden nae de spreucke van *Cicero*: *Cedant arma togæ*, dat is: *Laet de wapenen voor de geleertheyd wijcken.*

TERRÆ MOTO. *Aerdbevinge.*

DE Aerdbevinge soude men konnen vertoonen, door de beeldenisse van een man, die de wangen opgeblasen hebbende, 't gesichte seer wreed en duyster draeyt, schijnende met groot geweld, uyt een hol of uyt een spleet van d'aerde, op te rijsen, hebbende de hoofdhayren lang en in 't wilde.

Men soude het geheele aerdrijck rontom, geborsten konnen maecken, de boomen uyt der aerde geworpen, en de wortels daer van om hoog gekeert.

De Aerdbevinge is een schrick die de aerde doet, uyt oorsaecke van haere verheffinge, die door seeckere winden in haer ingewand

gewand genepen zijnde, soo soecktse hier en elders uytkomste te vinden, openende sich selven een baene of straet om met groot geweld uyt te barsten.

IDOLOLATRIA. *Afgoderye.*

EEn blinde vrouwe, geknielt, sittende met een wieroock vat in de hand voor eenen koperen stier nederknielende.

Afgoderye is een dienst, die men den creaturen bewijst, daer men dieselve Gode schuldig is.

De knielinge op der aerden is een werck en teycken van Godsdienst, door de welcke men doet bekentnisse van nedrigheyd en ootmoedigheyd, ten aensien der grootheyd Gods, diewelcke alleen de machtigste is in sich selve: en is alleen die geene, aen wien eygentlijck de aenbiddinge moet geschieden, door de reden die wy in de beschryvinge van 't Gebed sullen verklaeren.

Het wieroock vat, dat een aengenaeme reuck uytwerpt, daer door word te kennen gegeven, dat wanneer het recht ingestelt en gebruyckt word, dat daer door verstaen word, dat gelijck de goede reuck om hoog stijgt, alsoo gaen oock de oprechte gebeden tot God, maer niet die door Afgoderye worden gedaen.

De metaele stier, word voor de geschapene dingen genomen, 't zy datse door de natuyre of konst gemaeckt zijn: want voor dieselve heeft de blindheyd des volx sottelijck soodanige eere bewesen, die God alleene toekomt. Waer uyt alsdan de naeme van Afgoderye is voortgekomen, 't welck is te seggen, de aenroepinge van den valschen Godsdienst.

EMULATIONE. *Afgonst, Prickel tot eere.*
Strijd om leer, is prickel van eer.

EEn vrouwe die een schalmeye in de rechter hand houd, en in de slincker een eycken krans, met een palmtack met quispels en lovers geciert, en voor haere voeten plockhayren sich twee haenen.

Hesiodus bewijst in 't begin van sijn boeck van de wercken en daegen, dat de prickel tot eere en een goede naeme, seer loflijck is, aengesien door soodaenigen strijd, de deugdsaeme oock strijden met die geene, die neffens haer loopende, wat schijnen voor uyt te winnen. De meeninge *Hesiodi* is dusdaenig:

D'een buyrman draegt den andren haet,
Om dat het d'een wat beter gaet:
D'een Smit den andren Smit benijt,
D'een Backer doet den andren spijt.
D'een Beed'laer d'ander is verdriet,
De Speelman acht den Pijper niet.

Hier uyt komt het spreeckwoord: *Figulus Figulum odit, 't is d'eene Beed'laer leet dat d'ander voor de deure staet.* En dit sietmen doorgaens onder alle konstnaers van eenen handel, hoe deugdig oock dieselve zijn, dat d'eene den anderen haet. Daerom siet men dagelijx dat de studenten des anderen werck verkleynen en lasteren, want sy benijden het goed geruchte van hare deugdelijcke landsluyden; en 't gebeurt dickwils, dat zy die geene, nae haer dood, prijsen, die zy, by haer leven, hebben veracht: zijnde de student beweegt, en dat door een sekere eergierige nijdigheyt van eere, die in hem verweckt is, door den prickel van een heerlijck gerucht; begeerig zijnde om alleen uyt te munten door de hoogheyd, en voor d'opperste boven alle andere gehou-

gehouden te worden; en soo slooft en pijnt hy sich af, om te geraecken, jae boven te komen, alle de teyckenen van volmaecktheyd.

't Hierogliphisch beeld van 't goed gerucht, is de Trompet, bediedende vermaertheyd en een goede naeme, seyt *Pierius*, want dieselve moedigt den soldaeten en wecktse op van den slaep. Insgelijx doet oock de Trompet van een goed geruchte, want zy weckt de deugdlijcke gemoederen op van den slaep der luyheyt, en maeckt datse altijt op den schildwacht staen, zijnde vrywillig, alleen om een goede voortgang te doen in haere oeffeningen tot een eeuwige naeme en eere. Van gelijcken doet oock de Trompet, die de gemoederen der soldaeten ontsteeckt, en doetse nae den krijg vlammen. De Trompet van een goed gerucht en eere, ontsteeckt mede de gemoederen tot een prickel van de deugd. Waer over *Plutarchus* aldus van de zeedelijcke deugd seyt, *de Wetgevers verwecken in de steden eergierigheyt en afgonst, maer tegens vyanden gebruyckense trompetten en fluyten, om den vlam der gramschap en begeerte van te vechten, te ontsteecken*: En voorwaer soo isser geen sake die de gemoederen totte deugd meer ontsteeckt als de trompet van lof en eere: en dat insonderheyd in den Iongelingen.

De krans en de palm geciert met quispels, is een beeld van de belooninge der deugd, waer door de deugdsame in geduyrige strijd en afgonst staen.

De eyckekrans was in 't schouspel van Romen, een beeld van de belooninge der deugd, en waeren de Redenaers van de Latijnsche en Griexsche Prosa, de Musiciens en de Poëten daer mede gekroont, gelijck *Martialis* seyt. Ick sou dit konnen bevestigen met'et opschrift van *Lucius Valerius* dat hy van sijn dertiende jaer te Romen onder de latijnsche Poëten is gekroont geweest, in de kamp van *Iupiter Capitolinus*, die van *Domitianus* was ingestelt, gelijck *Suetonius* verhaelt. En hoewel in 't opschrift de eycken kroone niet word uytgedruckt, niettemin magmen dit anders niet verstaen, want in den strijd van *Iupiter Capitolinus* wierden de overwinners met eycken blaeders gekroont.

Van de Cythenspeelders seyt *Iuvenalis*: Pollio *verwacht de Capitolijnsche eycke kroon*, en de *Histrioni* of kamerspeelders mede, gelijck in het opschrift van *Panuinus* blijckt.

De palm en krans die met quispels is geciert, was oock de belooninge die aen de eerste overwinnaers wierde gegeven; maer de tweede kregen de krans mette quispels niet, gelijck *Scaliger* segt uyt *Ausonius*. Alhoewel de kranskens waeren kleyne bosselkens van witte wolle, gelijck *Festus* seyt. Maer men vindt oock, dat de kranskens van veele genomen worden datse van goud en syde sijn gemaeckt geweest. Daer over leestmen by *Alexander* van *Alexandro*, dat de Italianen de quispels alleen van goud vereerden. En *Sidonius* de Poëet seyt, *Palma serica*, dat is een Palm, met knopen en quispels van syde geciert. Leest *Scaliger* en *Turnebus* over dese plaetse, alwaer zy dese palmen en kranskens met quispels aen de eerste overwinners geven. Wy hebben dan dese gestelt tot een teycken dat de *Emulatie* of Afgonst ons prickelt totte hoogste eere, en tot het verkrijgen van de opperste belooningen.

De haenen die sich te saemen plockhayren, dienen tot een beeld van Afgonst en prickel tot eere. *Chrysippus* stelt ons de Afgonst en strijd der haenen tot een prickel van dapperheyd. *Themistocles* moedigde sijne soldaeten tegens de Barbaren, door 't gevecht van twee haenen, anders nergens om, dan om daer door de overwinninge te verkrijgen. Waer over oock die van *Athenen* alle jaeren twee haenen, in haere openbaere schouwspeelen deden vechten, tot een prickel van eere, gelijck C. *Rhodiginus* verhaelt. *Plinius* seyt in sijn x cap. dat die van *Pergamo* alle jaeren een schouspel van haenen toestelden, als oft kampvechters waren. En *I. Pollux* seyt, dat de Barbaren twee vechtende haenen in haere medaglien sneden, zijnde een beeld van Afgonst, strijd en prickel van eere.

EMULATIONE. *Afgonst van eere, of prickel.*

EEn schoone, jonge vrouwe, met naeckte armen en blonde hoofdhayren, gekrult, met aerdige locken geciert, en een schoon hulsel op 't hoofd. De kleederen sullen beknopt en groen wesen, staende vaerdig om te loopen, hebbende de voeten gevleugelt, en in de rechter hand sal zy een spoore, of een doorne bos hebben.

De Afgonst, na *Aristotelis* meeninge, is een smerte,

ſmerte, die welcke doet, dat wy ons laeten voorſtaen eenige eere of goed in yemand te konnen ſien, die met ons van gelijcke aert en natuere is, en waer toe ons mogelijck dunckt, dat wy oock konnen geraecken: en deſe droefheyt komt daer van niet, dat hy die eere of dat goed niet heeft, maer om dat hy dat ſelve oock wil hebben, en hy heeftet niet.

Iong word zy geſchildert, om dat de Afgonſt meeſt in jonge luyden heerſcht, weſende alſdan ſtoutſt en kloeckmoedigſt.

De blonde en gekrulde hoofdhayren zijn de gedachten die de Afgonſtige jonge luyden totte eere prickelen.

Het groene beknopte kleed, bediet de hope om 't geene te bekomen dat men begeert.

De naeckte armen en gevleugelde voeten, en het bewijs van 't loopen, bedieden de vaerdigheyt en ſnelligheyt, iſſet niet om voorby te loopen, ten minſten om ſich, die met een loflijcke en deugdige aert geciert zijn, gelijck te ſtellen.

De ſpooren, daer van ſeyt *Cavalcante* in ſijne welſprekens konſt; de Afgonſt is een ſpoore, die dapper prickelt: en weckt niet alleen de quaedaerdige op nae anderer luyden goed en welvaeren, gelijck als de nijdige: maer zy drijft oock de goede en fraeye verſtanden voort, om te verkrijgen 't geene zy in anderen ſien, dat haer ſoude mogen ontbreecken. Hierom ſeytmen, *dat de afgonſtige deugd haer ſpooren heeft gegeven. Stimulos dedit æmula virtus.*

INDULGENTIA. *Aflaet*, nae de uytbeeldinge van *Antonius Pius.*

EEn ſittende vrouwe met een ſtock in de ſlincker hand, die zy een weynig voor uyt ſteeckt, in de rechter hand houtſe een ſchotel, waer mede zy eenige dingen uytreyckt.

Zy hout den ſtock van haer af, want de Aflaet keert de hardigheyt der ſtraffe van haer af, en reyckt den ſchotel uyt door mildadigheyt, die zy doet als door een godlijcke mogentheyd.

INDULGENTIA van *Severus.*

C*Ibele* word getoornt op 't hoofd afgemaelt, ſtaende op eenen leeuw, houdende in de ſlincker hand een ſpieſſe, en mette rechter een blixem, die zy ſchijnt weg te willen werpen, en niemand te beſchadigen, mette letteren *Indulgentia Auguſtorum.*

INDULGENTIA *Gordiani.*

EEn vrouwe ſtaende tuſſchen een leeuw en ſtier, want de Aflaet betemt de dieren, en de wreede gemoederen. Of de Aflaet verſoet de hardigheyt.

OFFESA. *Aenrandinge, beſchadinge, ongelijck.*

EEn lelijcke vrouwe, wiens kleed roeſtachtig ſal zijn, geheel met tongen en meſſen, houdende met beyde handen een roer, als of zy wilde ſchieten: op der aerde ſtaen twee honden, die een yſere vercken willen aenranden, 't welck om ſich te verweeren tegen den aenval der honden, ſich als in een kloot geeft, en ſijn ſcherpe borſtels vertoont, waer op zy haere tanden bloedig bijten.

Aenrandinge of beſchadiginge is een onrechtvaerdig ſtuck, met voorweeten gedaen en met opſet, om den perſoon aen te randen, die daer door, tegens ſijnen wille, ſchade lijd. En *Ariſtoteles* verhaelt dat de beſchadiginge anders niet is, als om een ander, buyten 't geene de wetten bepaelen, vrywilligh ongelijck te doen.

Daer zijn veele quetſingen, waer mede men, ſoo veele 't recht aengaet, dat ſelve overtreet: maer wy verſtaen hier te ſpreken van ſoodaenige, die een ander beleedigen, 't zy met woorden of wercken.

Zy word door een vrouwe afgebeeld, om eene te vertoonen, die eens anders eere quetſt, 't welck boven al een ſaecke is van ſeer grooten gewichte.

Lelijck iſſe gemaelt, om datter geene lelijckheyt is, die daer by is te vergelijcken, alſoo zy doet tegen 't geene dat recht en eerlijck is. Het roeſtige kleed druckt uyt, het quaed en ſchandelijck voornemen van den beſchadiger, dat den roeſt gelijck is, 't welck over al, waer men 't by leyt, ſchade doet, en andere dingen verteert.

De tongen en meſſen op 't kleed, bedieden dat de laſteraer, niet alleene met woorden, maer oock metter daed beſchadight:

dan alles wat niet nae het recht is, wordt onrecht geheeten, 't zy dat het met woorden of wercken geschiet. *Diogenes* vergelijckt de tongen by messen: want als hy eenen Iongeling oneerlijck hoorde snappen, seyde tot hem, *schaemdy u niet, dat ghy uyt een yvoren scheede, een mes van loot treckt.* *David* seght: *haer tonge is een scherpsnijdend swaerd.* Zy houd met beyde handen een roer om een ander te beschadigen: Want men moet daer by verstaen, die geene, die daer vrywilligh beschadight, en niet by geval. Want by de ongerechte werckinge word de wille gebruyckt, die op 't eynde siet, doende vrywilligh leelijcke en quaede dingen. Dies *Augustinus* seyt: *Men moet daer op niet sien wat de mensche doet, maer uyt wat gemoed en wille sulx heerkomt.* De aenrandinge die de honden op 't ysere vercken doen, als geseyt is, vertoont dat de schaede, diemen door de gramschap doet, niet is de oorsaecke noch aenvangh van 't gene yemand door gramschap doet, maer die geene, die een ander tot gramschap terght. En daerom kan men daer van seggen:

Wie wil quetsen, word gequetst.

ARISTOCRATIA. *Adelregeeringe.*

EEn bedaeghde vrouwe in heerlijcke en eerlijcke kleedinge, sittende met groote aensienlijckheydt in een prachtige en rijcklijck gecierde zetel, hebbende op 't hoofd een gulden kroone, houdende in de rechter hand een bossel van te saemen gebonden roeden, met een Lauwerkrans omslingert; in de slincker hand sal zy eenen helm hebben, en aen d'eene syde leyt een becken, en een sack vol geld, edelsteenen, goude ketens en andere rijckdommen, van d'ander syde sal een byle leggen.

Aristocratia is een Regeeringe van Edelen, die van haer bestiert wordt door een gelijcke ordre, soo wel in de maniere van leven, als in de kleedinge, eenen ygelijcken, met gelijck gewicht den arbeyd en de eere, de schaede en 't profijt, toewegende: altijd het nutte, dat tot het gemeene beste behoort, beoogende, soo wel wat tot de geduyrige eendracht, als tot den aenwas van haeren staet behoort.

Zy word van bedaeghde ouder gemaelt, om dat daer in de oprechte volkomentheyt is, waer in zy alles, met oordeel, uytvoert, soo veel als de Regeeringe van de Republique of 't gemeene beste belanght.

Het geseyde kleed en 't sitten in een prachtige zeetel, vol groote Majesteyt, vertoont het voorstel van de Edelheyd van een persoon van hooge staet, die oock dieshalven met een gouden kroon, is uytgebeeld.

De bossel met te saemen gebonden roeden, drucken uyt, dat de Republique door de onderhoudinge en door een gemeene weldaet vereenight blijft. Waer over *Euripides* seght, *de inlandsche oorlogen plaghten onder den burgers te ontstaen, wanneer de stadt tweedrachtigh is.* Dies oock *Salustius* seght, *Concordia res parvæ crescunt, door Eendracht wassen kleyne dingen aen, en door tweedracht gaen groote dingen te gronde. Geen dingh,* seyt *Cicero* tot *Atticum*, *past een gerust burger beter, dan dat hy sich van burgerlijcke tweedracht onthoude.*

Zy houd een Lauwerkroone, om te vertoonen de belooninge die zy plagh te geven, aen die geene die de Republique dienst hadden gedaen, als mede, in 't tegendeel, in 't straffen van de overtreders, 't welck door den bijl die 'er ter syden leyt, word uytgedruckt. Waer over *Solon* seyt, *de Republique word door twee dingen onderhouden, te weeten door belooningen, en door straffe.* En *Cicero* seght in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Geen huys noch gemeene beste kan bestaen, soo de goede daeden niet werden beloont, en de quaede gestraft. Solon* plagh te seggen, *dat die stad seer wel wierde bewoont, alwaer de deughdige mannen in eere en waerde wierden gehouden, en in 't tegendeel daer men de gewoonte heeft om de snoode te straffen.*

De helm die zy in de slincker hand houd, als mede het becken, de sack vol geld en andere rijckdommen, bedieden, dat sonder wapenen en geld, de Republique qualijck kan werden onderhouden: en dit vertoont mede, datmen het geld oock moet spillen, want om sijne vryheyd te bewaeren, soo moetmen geld noch goed spaeren; gelijck *Horatius* oock seght, *datmen om al het geld, sijn vryheyd niet moet verkoopen.*

POUERTA. *Armoede.*

EEn vrouwe als een Heydensche bedelaerster gekleet, met den hals gebogen, als of zy een aelmoesse begeerde, hebbende

bende een vogeltjen quicksteertjen op 't hoofd.

Valerianus verhaelt, wanneer de Egyptenaers een mensch, die in de uyterste Armoede was, wilden afbeelden, soo maelden zy desen vogel, om dat hy van sich selve weynigh machts hadde, niet konnende sijn eygen nest maecken, en oversulx leyde hy sijne eyeren in eens anders nest.

De Armoede word als een Heydens' bedelaerster gemaeckt, om datmen ter werelt geen olijcker gebroetsel, als dese slagh van menschen vint, hebbende noch goed, noch edeldom, noch aengenaemheyt, noch hope van eenige dingen, die een kruymken van dese geluckfaligheyt mede brengen, wesende het doelwit van een burgerlijck leven.

POUERTA IN UNO CH' HABBIA BELL' INGEGNO. *Armoede in een treflijck verstand.*

EEn qualijck gekleede vrouwe, die de rechter hand aen een groote steen, die op der aerde leyt, is vast gemaeckt. Houdende de slincker open en om hoogh, wesende dieselve gevleugelt.

Armoede is een gebreck van dingen, die den mensche noodigh zijn, om 't leven te onderhouden, en om deughd te verkrijgen.

De vleugels aen de slincker hand bedieden de begeerte van eenige verstandige armen, diewelcke nae de swaerwichtigheyt der deughd wel trachten, maer door haer eygen nootdruftigheyt nedergedruckt zijnde, zijnse gedwongen om veracht en onder het snoode volckjen verschoven te blijven. En wort den Griecken den lof van de vindinge deser beeldnisse toegeschreven. Waer van *Alciatus* aldus singt:

Mijn rechter druckt de steen, mijn slincker vleugels draeght,
Gelijck my d'een verlicht, noch meer my d'ander plaeght;
Ick kost met mijn verstand, door al de wolcken swe-ven,
Ten waer' my d'Armoe bracht tot een rampsaligh leven.

Anders.

Soo d'Armoe my niet had geknelt,
Ick waer oock een doorluchtigh held:
Schoon of de vlugge slincke wil,
De steen van d'Armoe hout my stil.

POUERTA. *Armoede.*

EEn naeckte en magere vrouwe, die op een steyle rotse sit, zijnde aen handen en voeten gebonden, waer van zy de stricken, met haere tanden soeckt los te maecken, op de rechter schouder wortse van een schaelbijter gesteken, hebbende verwarde hoofdhayren.

Wy beschrijven alhier die Armoede niet, waer van by *Aristophanem* in zijn *Pluto* wort ghewagh ghemaeckt, te weten, daer hy die stelt, dat de Mensch soo veele heeft, als tot zijn onderhout noodigh is, sonder datter eenigh overschot is: maer wy beschrijven d'Armoede der geener, die niet hebben om van te leven; en hierom is zy naeckt en mager met verwarde hayren gestelt, zijnde op een rotse met stricken gebonden, om dat de arme van 't gebruyck van veele dingen, die haer konden vermaert maecken, is berooft. Derhalven seyt *Gregorius Nazianzenus*, dat de Armoede een reyse is, die veele tochten en handelingen verhindert, moetende de stricken mette tanden los maecken; en gelijckmen gemeenlijck seyt, *soo maeckt d'Armoede*

den mensch kloeck en listigh. Daerom seyt *Theocritus* tot *Diophantem*, dat d'Armoede alleen die geene is, die de konsten opweckt, want daer is een uytbeeldende prickel in dit dierken, dat wy schaelbijter of kever noemen.

POUERTA. *Armoede.*

EEn bleecke rasende vrouwe, in 't swart gekleet, gelijck *Aristophanes* verhaelt.

De bleeckheit worter gestelt om datter dierte en benautheyt van lijftocht is, en waer dieselve gebreeckt, doetse de verwe en geest verliesen.

Als rasende wortse gemaeckt, of in een geraecktheyt van malligheyt, om dat een arm mans woorden en wercken voor sotheyt gehouden werden, en men gelooft haer niet meer, als eene die buyten sinnen is.

De swarte verwe, om dat die een boode des doods en van onaengenaeme dingen is, geeft hier te verstaen dat de armoede, een verdrietige, lastige, droeve en ellendige saecke is.

POUERTA DEL DONI. *Armoede van gaeven.*

EEn vrouwe, diewelcke op een deel dorre tacken leyt uytgestreckt, met een deel vodden omhangen.

De drooge tacken drucken het wesen van een persoon uyt, diewelcke in dese werelt armelijck leeft, en nergens voor geacht wort, konnende dese geen vruchten anders van sich self geven, als alleen om te branden; dat is om gebruyckt te werden, nae 't welbelieven, en nae de naerstigheyt van andere luyden. Derhalven soo worden de arme in alle gevaer van den Staet, en in alle swarigheyt van 't Rijck, en alle moeylijckheyt der steden, voor aen in de spitse gestelt, en in groot gevaer haeres levens. Hierom seyt *Virgilius*:

De Armoe dringht midden in 't gevaer.

Armoede van geeste soeckt onder de Saligheden.

ASTUTIA INGANNEVOLE. *Arghlistigheyt, Bedrieghlijcke listigheyd.*

EEn vrouwe met een vosse-vel gekleet, wesende rosachtig, hebbende eenen aep onder den arm.

De loosheydt of schalckheydt, gelijck *D. Thomas* seyt, is een snood stuck van soodanige, die om 't geene hy begeert te verkrijgen, sich behelpt met middelen die onbetaemlijck zijn: Daerom is zy met het vosse-vel gekleet, om dat dit dier het looste is van allen: gelijck *Æsopus* in sijne fabulen deurgaens verhaelt. *Aristoteles* seyt oock in sijn dierboecken, dat de aep het doortrapste dier is.

Het rosachtige vel, wort nae de gesichtkenninge van *Aristoteles*, voor de loosheyt genomen: want de opsiedingen baeren altijt nieuwe gedrochten in de ziele, want het bloed werckt even het selve in den mensche, als het vier in de werelt doet: 't welck altijt in de beweginge staende, verteert het alle dingen, die verteerlijck zijn, wanneer die in 't vier worden geleyt.

DEBITO. *Banckerot, Schuldenaer.*

EEn treurigh en swaermoedigh Iongman, met gescheurde kleederen, en een groen bonnet op 't hoofd, hebbende aen de armen en beenen ysere boeyen als ronde ringen, en in den mond een korfken, met een lerp of

geessel

geessel in de eene hand, alwaer aen 't eynde loode balletjes sullen zijn; leggende een haese voor sijne voeten.

Dese beeldnisse is ten deele vertoont uyt natuerlijcke saecken, ten deele uyt het tegenwoordige, en ten deele uyt het oud gebruyck en de schande, waer mede de schuldige wierden gestraft.

Iongh wordt hy gemaelt, om dat jonge luyden veeltijdts onbedacht en sorgeloos zijn, 't goed weynigh achtende: en voorwaer soo yemant treurigh en bedachtsaem is, soo is 't die geene, die sich in veele schulden steeckt.

Hy is gescheurt, want om dat hy sijne goederen verquist heeft, en geen geloof meer vind, loopt hy soo beroyt als een bedelaer. 't Groene bonet dat hy op 't hoofd draeght, is een gewoonte die tegenwoordigh in veele landen wort gebruyckt: waer in de schuldenaers tot een eeuwige schande, geen middel hebbende om hunne schulden te betaelen, worden gedwongen, dat selve te dragen. Daerom seyt men, 't is een Banckerottier, hy is al in 't groen.

Hy wort vertoont aen voeten, armen en hals geboeyt te zijn, om datse van ouds alsoo aen de Romeinsche wetten waeren verstrickt, welcke woorden van *A. Gellius* in 't xx capit. van 't eerste boeck werden verhaelt. *Æris confessi rebusque jure judicatis triginta dies justi sunto. Post deinde manus injectio esto, in jus ducito, in judicatum facit, aut si pseudo eo in jure, vim secum ducito, vincito, aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne minore, aut si volet majore vincito. Si volet suo vivito. Ni suo vivit, qui eum vinctum habebit, libram farris in diem dato. Si volet plus dato.* Als hy sijn schuldt heeft bekent, en alles door 't recht is geoordeelt, sullen hem dertigh dagen vry zijn. Daer nae maghmen de handen daer aen slaen, in 't recht trecken, en soo hy niet betaelt, of valsch wort bevonden, maghmen hem mede nemen, en ten minsten met boeyen van 15 ponden of daer boven kluysteren; soo hy wil, moet hy sijn slave zijn, of anders magh hy hem een pond meels geven, of meer soo hy wil. En hierom is hy met boeyen of kluysters vast gemaeckt. Dese ysere boeyen mochten wel meer, maer niet min als 15 pond wegen. Zy wierden oock nae drie marckt dagen wel aen den hals gestraft, of zy wierden verre over den *Tyber* te koop gestelt. En sooder veele schuldenaers waeren, mocht yeder nae sijn believen een stuck vleisch uyt des banckerottiers lijf snijden, en mosten op een pond brood 's daeghs leven, gelijck *A. Gellius* wijder seyt: *Tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregre venum ibant. Nam si plures forent quibus reus esset judicatus, secare si vellent aut partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt: Verba ipsa legis hæc sunt: Tertiis Nundinis partes secanto si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.* Na drie mercktdagen wierdense aen den halse gestraft, of over den *Tyber* verre te koop gebracht. Soo hy van veelen schuldigh was overwonnen, mochtense hem in stucken kappen, of onder sich deelen. De woorden van de wett zijn dese: Op den derden mercktdagh hout hem in stucken, soo zy te veel of te weynigh gekapt hebben, laet het sonder bedrogh zijn. En alsо dit al te wreed was, soo seyt *A. Gellius*, dat hy noyt gehoort noch gelesen heeft, dat dit geschiet zy. Men vind wel in 't eerste boeck van *Tit. Livius*, dat de schuldenaers sich in den dienst gaven, van die geene die zy schuldigh waeren, en dat zy van den schuldeisscher wierden gegeesselt en gebonden, gelijckmen van *Lucius Papirius* leest, diewelcke den Iongeling *Publium* in gevangnisse heeft gestelt, hem alle gewelt en smaet aendoende, om dat hy sijne hoererye niet wilde gedoogen: daer nochtans *Publius*, seyt hy, *Papirii* schuldenaer was. *Dionys. Halicarnassæus* verhaelt gelijcke straffe, maer hy voeghter dit by, dat niet alleen de schuldenaer, maer oock hunne kinderen totte slavernye van den schuldeysscher, wierden overgegeven. En dit zy verhaelt tot vernoeginge van den liefhebbers. Hy sal een korfken in den mont houden, om datmen by *Alexander* van *Alexandro* bevint, datmen in *Boëtia* palende aen Griecken, den schuldenaers geen grooter schande kost aen doen, dan alse werden gedwongen, datse op de marckten, voor 't gemeene volck, mosten sitten met een leedige korf in den mond, als eene, die al het sijne verbrot hebbende, nu met den leedigen bedelkorf most ommegaen.

Hy heeft een geessel in de hand met looden ballekens, om dat de banckerotteerders totte tijt van *Constantinus* toe, met looden ballekens wierden geslagen: en dese als een vroom Christen Keyser, was de eerste die

de Banckerotteerders van soo godloose straffe bevrijde, gelijck *Baronius* van hem getuyght. Alhoewel het waer is, dat veele jaeren nae de regeeringe van *Constantinus*, wanneer de Keysers *Theodosius*, *Valentinianus* en *Arcadius* regeerden, dat, soo wanneer eenigh hooftman, met 's lands midlen banckerot speelde, dat hy nae de oude maniere met loode ballekens wierde geslaegen. Welcke gewoonte in 't breede wert uytgebreyt in 't Codex van *Iustinianus lib.* 10. *tit.* 31. *lege* 40.

De Haese voor sijne voeten wort voor de vreese genomen, zijnde het vreesachtigste dier van allen, want hy is voor 't minste gerucht vertsaeght, dat de honden achter hem heer zijn. Alsoo vreest de banckerottier oock voor citatien, intimatien, mandamenten &c. vol anghst zijnde, dat hy door den Schout sal werden gevangen. En daerom loert hy altijt op list, hoe hy 't sal ontslippen, en haes op speelen.

Essilio. *Ballinghschap.*

EEn man in pelgrims kleederen, die in de rechter hand een wandel-staf, en op de slincker hand een valck heeft.

Daer zijn tweederley ballinghschappen, d'eene is gemeen, en d'ander besonder: de gemeene is, wanneer een man, 't zy door schuld of vermoeden van den Prins, of van de Republique gebannen is, en veroordeelt om voor een tijdt of voor eeuwigh buyten 't vaderlandt te leven.

De besondere ballinghschap is, wanneer een man vrywilligh, of door een toeval, sich selve verkiest, sonder dat hy daer uyt gejaeght wort, buyten 't vaderland, te leven en te sterven, gelijck sulx door de pelgrims staf en 't kleed word uytgedruckt. Door de algemeene wort de valck verstaen, die buyten sijn wille, met een band gebonden is.

Misericordia. *Barmhertigheyd.*

EEn witte poeselige vrouwe, hebbende groote oogen, de neuse een weynigh verheven, met een olijf krans om 't hoofd, staende met opgeslagen armen, hebbende in de rechter hand een cedertack mette vruchten, ter syden sal een kauw of een kraeyken staen.

Damascenus seyt: *Barmhertigheyt is een genegentheyt van een medelijdig gemoed over sijnes evennaesten ongeval.*

De

De poeſelige wittigheyt, groote oogen, en verheven neuſe, ſtelt *Ariſtoteles* in ſijne menſchkenninge, voor een teycken van Barmhertigheyt.

De Olijf krans dieſe op 't hooft heeft, is een waerachtigh beeld van barmhertigheyt volgens de H. Schriftuere, nae de welcke wy ons behooren te verplichten, totte kenniſſe van deſe heylige deughd: de cedertack mette vruchten bediet even 't ſelve, gelijck ſulx *Pierius* verhaelt.

Datſe met open armen ſtaet, bediet, dat de barmhertigheyt, op de maniere van *Ieſus Chriſtus*, die de waere barmhertigheyd is, met groote vaerdigheyt en met open armen gereet ſtaet, om alſe die tot hem komen, te omhelſen, en in haere ellende te hulpe te komen. Dies *Dante* in ſijn vagevier aldus ſingt:

Mijn ſonden waeren groot en ſwaer,
Maer Godes goedheyd wonderbaer,
Had over my ontfarmen,
En nam my in haer armen.

Een jongh kiexken wort by de Egyptenaers voor de barmhertigheyt genomen, gelijckmen by *Orus Apollo* ſien kan.

FRAUDE. *Bedrogh.*

EEn vrouwe met twee aengeſichten, 't eene jongh en ſchoon, 't ander van een oud leelijck wijf, weſende bloot tot aen de borſten, gekleet in 't geel totte halve beenen toe, hebbende voeten als een Adelaer, en de ſteert als een Scorpioen, die men tuſſchen haere beenen door ſiet; en ſal in de rechter hand twee herten houden, en in de ſlincker een mom-aenſicht.

Bedrogh is een ſonde, dieder naelaetigheyt van de behoorlijcke plicht, ten goede, ſoeckt in te voeren. En die altijt menichte van nieuwe vindingen ten quaede ſoeckt te verſieren, doch altijt, onder een ſchijn, het goede naebootſende, en met haere gedachten, woorden en wercken, onder bedrieghlijcke verwen, het goede voor te ſtellen. En hierom wortſe met twee aengeſichten gemaelt.

Het geel beteyckent verraderye, bedriegerye en valſche veranderinge.

De twee herten zijn blijcklijcke teyckenen van willen en niet te willen in een ſelfde ſaecke. Het mom-aenſicht beteyckent dat het Bedrogh de ſaecke anders voorſtelt, als zy in der daed is, om alſoo tot haer voornemen te geraecken.

De ſteert van een Scorpioen en de voeten van een Adelaer, beteyckenen, het verborgen venijn, dat haer, als een roofvogel, altijt voed, om ander luyden eere of goederen te berooven.

FRAUDE. *Bedrogh.*

EEn vrouwe die in haer hand een angelroede houdt, waer mede zy een viſch heeft gevangen, maer d'andere viſſchen, waeren alreede doodt in een vat gedaen. Want het bedrogh is niet anders als te ſchijnen een goede ſaecke te doen, maer buyten de meeninge van andere doenſe quade dingen. Inſgelijx doet oock de viſſcher, die de viskens te eeten geven, op datſe die mogen vangen en dooden.

FRAUDE. *Bedrogh.*

DAnte maelt haer in ſijne helle af, datſe een aenſicht van een vroom menſch

 gelijckt,

gelijckt, en de rest van 't lichaem is als een slange, met veele vlacken en verwen, zijnde haere steert gekrult als een scorpioen, die zy uyt de vloet *Cocito*, de helle of het vuyle waeter gekregen heeft, alsoo afgeschildert zijnde, wortse *Gerion* geheeten. Door 't deftigh aensicht wordt verstaen dat de bedriegers meerendeels met een uytwendigh aengenaem wesen, lieflijcke woorden, zedige kleedinge, statige gangh en andere behaeghlijcke dingen, den menschen verleyden, gaende altijt swanger van loosheyt en andere smette van schelmerye, bedeckt met doodlijcke en venijnige steken. En worden daerom geseyt *Gerion* te gelijcken, om dat hy regeerende ontrent het eyland *Baleari*, met een lieflijck gesicht, met vriendlijcke woorden en alle vriendschap, voor een gebruyck hadde de vrienden en voorbygangers, onder schijn van dese beleeftheyt, wanneer zy sliepen, om hals te brengen, gelijck sulx de oude en nieuwe schrijvers verhaelen, insonderheyt *Bocatius*. *Ariosto* schildertse aldus af:

Bedrogh die schijnt een soete maeght,
Die deftigh braeve ciersels draeght,
Van oogen schoon, van zeden fier,
Van tael beleeft en goedertier:
Iae schijnt een Engel Gabriël,
Maer onder schuylt een morsigh vel,
Dat zy deckt met haer lange kleet,
En heeft een vinnigh mes gereet.

INGANNO. *Loose Bedriegerye.*

EEn man in 't goud gekleet, en van 't midden af nae de beenen toe, soo eyndigen sijne beyde beenen in steerten van slangen, ter syden heeft hy een Panther-dier, met het hoofd tusschen de beenen.

Bedriegen, is een schandige saecke die yemant onder een geveynsde schijn doet, en daerom heeft hy eens menschen aengesicht, zijnde met goud gekleet, maer het eynde is van slange steerten: vertoonende de bedrieger in 't eerste goedaerdigheyt en beleeftheyt in 't gesichte, om de eenvoudige te locken, en dieselve in de vuyligheyt van sijne eygen laegen in te wickelen, gelijck het Panther, 't welck sijn hoofd verbergende, en den rugge vertoonende, door de schoonheyt van sijn bonte vel verscheyden dieren aenlockt, die het daer nae met groote kracht aenvalt en verscheurt.

INGANNO. *Bedrogh.*

EEn vrouwe met een mom-aensicht van een schoone dochter, die rijcklijck geciert is, doch onder de mom ontdeckt zy een deel van haer aengesicht, dat een hellijcke, oude, grijse, mismaeckte kol gelijckt. In d'eene hand houtse een vat met waeter, en in d'ander houtse een vat met vier. Haer kleed is vol momaensichten geschildert, van alle fatsoenen, om dat de mensche, 't zy door de gewoonte of natuere, sijn loosheyt en bedrogh dobbel laet blijcken.

INGANNO. *Bedrogh, Valscheyt.*

EEn man bedeckt met een geyte-vel, doch alsoo, datmen nauwlijx het aengesicht sien kan, houdende in sijn hand een visch-nett met eenige visjens *Sargi* geheeten, op de maniere als de vorellen. Waer van *Alciatus* aldus schrijft:

Maer denckt eens om dees loose guyt,
De visscher draeght een geyten huyt:
Het visjen dat het geytjen mint,
Dat wort door dit bedrogh verblint:
Ghy Hoeren bruyckt oock dese list,
Als ghy de slechte Pollen vischt.

Over

Over al Bedrogh.

Met list en met bedriegery,
Gaet het halve Iaer voorby :
Met bedrogh en ſnoode liſt,
Wort de ander helft verquiſt.

INGANNO. *Bedrogh.*

EEn man in 't geel gekleed, houdende in ſijn rechter hand verſcheyden angels, en in ſijn ſlincker hand een bondelken met bloemen, waer uyt een ſlange komt kruypen.

Hy wort geſchildert met de angels in de hand, gelijck die gene zijn, die onder het aes, den angel bedecken, en alſoo ſteecken, treckende aldus den roof al quetſende tot haer: alſoo doet oock de Bedrieger, die de gemoederen der eenvoudige verleydt, waer het hem gelieft, en doet die reuckloos van boven neer ſtorten en den hals breecken. Waer over *Horatius* ſinght:

Het viſchjen ſchiet dan ſchielijck toe,
Nae een bedeckte angelroe.

De bondel bloemen, waer uyt een ſlange ſpringht, bediet de gemaeckte reuck van de oprechtigheyt, daer uyt dan voortkomt het valſche venijn van de ſchadelijcke werckingen.

FALSITA d'AMORE. *Bedrieghlijckheyt der Liefde.*

EEn vrouwe die ſeer prachtigh en hoovaerdigh gekleet is, houdende in de handen een Meer-minne, die in den ſpiegel ſiet.

De valſche Minnaer, hout onder de ſoetigheyt van een luchtige ſchijn, en onder de lieflijckheyt van gemaeckte woorden, de bedrieghlijckheyt, en de ſeer miſmaeckte deelen van ſijn quade gedachten, verborgen: 't welck door de voeten, en door de uyterſte deelen, gelijck wy elders geſeyt hebben, wort te kennen gegeven, en daerom ſchilderen de Oude de Meerminne, in deſen ſin.

De ſpiegel is een oprecht beeldt van valſcheyt, want alhoewel het ſchijnt, dat in deſe ſpiegel alle dingen zijn dieder worden voorgeſtelt, ſoo is 't doch maer een gelijckniſſe, die in der daed geen weſentlijckheydt heeft: dan wat ſich vertoont aen de ſlincker ſyde, dat ſal ſtaen aen de rechter; En dit is al 't geene dat deſe naeme van valſheyt mede brenght, gelijck *Pierius* ſeer wel verhaelt.

CUPIDITA. *Begeerlijckheydt.*

EEn naeckte vrouwe die de oogen zijn verbonden, met vleugels aen de ſchouderen.

Begeerlijckheyt is een luſt buyten de behoorlijcke maete, die de reden ons leert: want de verbonden oogen zijn een teycken datſe haer niet behelpt mette oogen des verſtands. Waer over *Lucretius* ſeght,

De Menſchen, door begeerten blint,
Doen dingen ſott en onbeſint,
Die 't valſche voor 't waerachtigh mint.

De vleugels betoonen de ſnelligheydt, waer mede zy u achter-volght, te weten, datſe onder de gedaente van 't goede en behaeghlijcke, vertoont wort.

Naeckt wortſe gemaeckt, om datſe met ſeer groote lichtigheydt haer weſen ontdeckt.

PRINCIPIO. *Begin.*

EEn heldere en blinckende ſtraele, die in een klaere hemel vol ſterren wort geſien, die het land, dat met veele planten rontom geciert is, van alle kanten, klaerſchijnende maeckt. Waer in een naeckt Ionghman ſtaet met een ſluyer over dwers, die de beſchaemde leden deckt, houdende mette rechter hand de beeldniſſe van de Natuere, en in de ſlincker een vierkant, alwaer een griexſche letter [A] ſtaet ingeſchreven.

Deſe naeme of *Begin* kan veele en verſcheyden overeenkomende bediedeniſſen hebben: zy kan de eerſte oorſaecke beteyckenen, de oorſprongh van alle dingen: gelijck *Petrarcha* ſeyt, *waer van het begin van mijn dood voortkomt.*

Somtijts bediet zy de grond van de wetenſchappen en konſten, waer op daer nae alle de regelen moeten ſteunen, die daer in gegeven worden. Het bediet oock een beſondere aenvangh of Begin, te weten het eerſte deel van alle dingen, voor ſoo veel, als het onderſcheyden wordt, van het midden, en van het eynde. Waer van de Poëet ſeyt; *Soo het begin en 't eynde overeen komt, ſoo ſal*

oock het midden met haer over een komen. 't Selve bevestight oock *Plato*, van het eenigh Begin aller dingen, alwaer hy seyt, de deelen van yeders bepaelinge zijn, het *Begin*, *Midden*, en *'t Eynde.* En ten laesten bediet het oock het eerste Begin, en het geheele AL, waer uyt alle dingen zijn gevloeyt, 't welck niet anders is als God, wesende dieselve het waerachtige en eenige Begin, van dewelcke, en door de welcke, alle de natuerlijcke lichaemen haeren oorsprongh hebben: en hy is niet alleene de eygene oorspronckelijcke, algemeene, werckende, bewegende, en voornaemste oorsaecke en voorbeeld, maer oock het algemeene laeste en uyterste eynde van alle dingen, die daer geschaepen zijn.

De inwendige beginselen van de natuerlijcke dingen, zijn verscheyden, eenige die het natuerlijcke lichaem toestellen, en daerom blijven die in 't selve lichaem: en dese zijn twee, de stoffe en de forme of gedaente. Het ander beginsel, 't welck dient totte herstellinge of veranderinge, is de natuerlijcke berooVinge, die niet anders is als een ydelheyt of holligheyt, of gebreck van de form in 't onderwerp, ofte de stoffe die deselve form of gedaente kan aennemen. En dit zijn de beginselen nae *Aristotelis* seggen in sijne *Physica*: stellende dese bepaelinge in den 22 text. *De beginselen worden uyt andere dingen niet gemaeckt, noch uyt geen van beyden, maer uyt dese komen alle dingen voort.* 't Welck oock *Cicero* in sijne Tusculaensche vraegen seyt: *daer is geen oorsprongh des begins, want uyt het begin komen alle dingen voort.*

En *Plato* in de bovengestelde plaetse bevestight het selve, seggende, *'t eerste van alle dingen, is het begin, van een en van alle dingen, maer nae het begin geschieden alle dingen totten eynde toe:* Waer over men kan seggen, dat het Begin het allereedelste deel is aller dingen, sulx dat het geene, 't welck geen Begin heeft, oock geen eynde kan hebben, waer over oock niet sonder reden van *Plato* gepresen is het goede begin, van de dingen: seggende, *het Begin is de helfte van het werck, en daerom seytmen voor een spreeckwoort, die wel heeft begonnen, heeft half gedaen, en die wel heeft begonnen, die prijsen wy al te saemen: maer my dunckt dat het begin meer is als het halve werck, en dat het Begin noyt van yemant genoegh is gepresen geweest.*

De Poëet seyt mede:

Dimidium facti qui bene cœpit habet.
Hy heeft soo veel als half gedaen,
Die wel heeft gevangen aen.

Maer om het beeld te verklaeren, segh ick, dat de heldere en klaerblinckende straele bediet, de oneyndlijcke macht Godes, waer van alle dingen haer wesen, kracht en werckinge hebben, overmits hy in alle dingen, de eerste wercker is, werckende krachtiger als alle de andere oorsaecken, wesende selve de eerste oorsaecke, waer van alle de andere oorsaecken haeren oorsprongh hebben, soo wel de tweede als de derde: en alle dingen die gevonden worden, sijn het werck sijnder handen: En of schoon alle dingen van hem voortkomen, en hy in der daet geen gemeenschap heeft met dieselve, soo heeft nochtans dese God sich vergeleken by het licht, seggende, *Ick ben het licht des werelts:* 't welck, soo wy wel willen overwegen, sullen wy bevinden, dat, gelijck de Sonne ses trappen heeft, die door ordre geschickt zijn, alsoo heeft oock God ses prerogativen of voorrechten, diewelcke met dieselve Sonne wel over een komen: het eerste van de Sonne, is haer wesen; het tweede is het licht, inwendigh en wesentlijck; het derde is het licht dat van de Sonne voortkomt; het vierde is de glants die het licht naevolght; het vijfde is de hitte, die door de glants ontsteecken is; het seste is, de voortteelinge van de hitte, die met den vlam vereenight is, en alsoo brenght de glants door de hitte voort, alle lichaemlijcke dingen. Maer alle dese dingen zijn noch met meerder kracht en met een onuytspreeckelijcker wonder in God: want d'eerste trap past op de Eenheyt; de tweede op de goedheyt; de derde op een seeckere Godlijcke sin, als een licht van een licht heervloeyende, het welck in sich bevat (om soo te seggen) Ideen of eerste voorbeeldingen van verscheyden gedaenten, niet anders, als van een licht, door een straele, veele straelen lichts voort komen.

Nae dese voorgebeelde werelt, volght ten vierden de ziele van dese lichaemlijcke werelt, de reedelijcke werelt, die eerst geteelt is van de verstandelijcke werelt, gelijck de glans van 't licht. Ten vijfden, soo volgt de natuere van alle dingen, te weten, de

werelt,

werelt, die vruchtbaer of vol ſaets is, ſpruytende uyt de bovengenoemde, als de hitte van den glans. Ten laeſten komt deſe lichaemlijcke wereld, alſoo van de voorgaende beſaedede werelt voortgebracht, even gelijck de voort-teelinge der dingen, van de hitte haer begin en oorſprong heeft, gelijck als *M. Ficinus*, in ſijn kort begrijp over de *Timæus* van *Plato*, wijtloopigh beweert.

De hemel vol ſterren, bediet de macht van de planeten, over de werelt die onder de maene is gelegen, en over de lichaemen die haer onderworpen zijn, diewelcke, hoe ſeer dieſelve de voortteelinge van de ſienlijcke en onſienlijcke dingen, door tuſſchenkomenge van de vier eerſte qualiteyten of hoedanigheden vorderlijck is, daer aen is niet eens te twijfelen: doch ter ſijden ſtellende 't gevoelen van eenige ſterre-raeders, diewelcke willen, dat alle dingen in deſe werelt, ſoodanigh zijn verknocht aen den hemel, datſe nae de beweginge deſſelven worden beſtiert.

Hy hout mette rechter hand het beeld van de Natuyre, weſende dieſelve, gelijck *Ariſtoteles* ſeyt: *Het Begin van de beweginge en van de ruſte in 't geene daer in zy is.* Waer uyt wy ſullen trecken, dat zy is het Begin van alle voortteelinge; weſende de voortteelinge de voornaemſte hoedaenigheyt der beweginge, onder de viere die van *Ariſtoteles* zijn uytgedruckt. En *Plato* in ſijn boeck van 't gemeene beſte, ſtelt dieſelve onder de gelijckniſſe van de Colomne, weſende eenen band van den geheelen A L, ſeggende, *dat de Natuere is levendigh, en dat haer een ſaedelijcke kracht, aen de ſtoffe des werelts, van de ziele des werelts ſelve, is ingeſtort.* Diewelcke daeromme het Licht genaemt wort, want zy is levendigh en doordringende: te meer wordtſe noch een rechte Colomne genaemt, om dat zy gelijck, van langhſaemer hand, alle de ſtoffen en materien van alle ſyden doordringht, en veele trappen van gedaenten, die onder ſich verſchillen, voortbrenght. Daer wort geſeyt, dat zy ſich uytſtreckt door alle deelen, en zy verknoopt ſich van alle ſyden te ſaemen metten hemel, want zy ſtaet geheel, in wat plaets het oock magh weſen, en doordringende verſpreyt zy ſich, verſpreyende vervult zy, en vervullende beſtiert zy alle dingen, waer uyt dit ſpreeckwoord is: *Spiritus intus alit. De Geeſt voed alles van binnen.*

De menſchlijcke beeldeniſſe, worter als het allereedelſte Begin van alle andere geſchapene dingen, by gedaen, overmits, terwijl de Allerhooghſte God ſchepte, ſoo ſtelde hy niet veel moeyte toe, maer ſeyde alleene, het worde een firmament of uytſpanſel des hemels, en terſtondt was het; hy maeckte de Sonne, de Maene, en andere Hemelſche lichaemen, en terſtont ſoo waeren deſe gemaeckt: maer wanneer hy den Menſche wilde ſcheppen, ſeyde hy: *Laet ons den Menſch maecken, nae onſen beelde en gelijckeniſſe;* om te betoonen dat de Menſche het allereedelſte was van alle andere ſchepſelen.

Het witte kleed bediet de ſuyverheyt van het Begin, 't welck alleene van de grootheyt, goedigheyt en ſuyverheyt van den Schepper voortkomt, en gelijck *Marſ. Ficinus* over het kort begrijp van *Timæus* aen 't VIII Capittel ſeyt: *Het Begin behoort voorwaer allerſlechſt, eenvoudighſt en allerbeſt te weſen, want daer is niet eenvoudiger als de Eenheyt, noch beter als de goedheyt: noch is de Eenheyt niet beter als de goedheyt, noch de goedheyt eenvoudiger als de Eenheyt.*

Het vierkant waer in de Griexſche letter A ſtaet, druckt ſeer wel uyt het Begin van alle dingen, weſende de eerſte letter van 't A B C, en de eerſte letter onder de vocalen of geluyt-gevende letteren, ſonder de welcke men niet een woord kan uytdrucken, noch eenigh ontwerp te kennen geven. Als mede daerom, om dat God in de Openbaeringe ſeyt: *Ick ben de* Alpha *en* Omega, *het Begin en het Eynde.*

APPREHENSIVA. *Begrijplijckheyt.*

EEn jonge vrouwe, van middelbaere groote, met een kuyf, treckende nae 't blond, in witte kleedinge, ſtaende, ſeer levendigh en vaerdigh, als of zy toeluyſterde, wat een ander ſeyde, houdende met den ſlincker hand een Chameleon, en in d'ander een klaere ſpiegel.

Begrijplijckheyt is een redelijck en natuerlijck deel van 't gemoed, door wiens middel wy lichtlijck die dingen, die ons voorgeſtelt worden, konnen begrijpen en verſtaen.

Zy is een redelijck en natuerlijck deel: want zy is de redelijcke natuere eygen, weſende

ſende de Menſch alleen bequaem te begrijpen, en alle begrijplijcke en verſtandige dingen te verſtaen, gelijck *Iuvenalis* ſeyt. 't Welck *Ariſtoteles* oock bewijſt, als wanneer hy den Menſche by een gladde taefel af beelt, waer op niet is geſchreven, en daer alle geſchrevene dingen konnen op gemaelt werden. 't Welck van *Horatius* is naegevolght: en *Homerus* heeft dat ſelve mede uytgebeeld, terwijl hy dien vermaerden Muſijckmeeſter *Phemius* invoert, ſeggende: *Ick heb 't van ſelf geleert en begrepen, dewijl God in mijn gemoed veele konſten heeft ingeſtort.* Zy is een deel van 't gemoed, want door haer ſoo weeten wy, door haer ſoo verſtaen, en door haer ſoo leeren wy.

Iongh wort zy gemaeckt, om dat *Ariſtoteles*, in ſijne Rederijckkonſt, ſeyt dat de genegentheden in de jeughd groote kracht hebben, en oock de ſinnen de meeſte wackerheyt en bequaemheyt om te begrijpen, jae totte werckinge ſelve van de verſtandelijcke dingen, en dat door de hittigheyt der geeſten.

Van middelbaere geſtalte iſſe gemaelt, om dat *Plato* ſeyt, dat de middelmatigheyt het beſte is van alle dingen. Want de middelmaetige ſtand der leden vereyſcht een maetige vermenginge van de humeuren, of vochtigheden, gelijck *Porta* in ſijne Menſchkenninge verhaelt, en by gevolgh, een goede bequaemheyt tot de werckinge des verſtands, weſende dit waerachtigh 't geene de Philoſophen gemeenlijck ſeggen: *De zeden volgen de temperatuyre of gematigheden des lichaems.*

Zy heeft een kuyf, nae 't blonde treckende, want de kuyf alſoo gemaeckt, brenght ſachtigheyt van een goede geſteltheyt en begrijp. En *Porta* ſeyt: *De blonde hoofdhayren brengen voort vaerdigheyt om wetenſchappen te leeren, een heerlijcke ſcherpſinnigheyt der gemoederen en konſt.*

Zy heeft een wit kleed, om dat, gelijck in de ſchilderkonſt de witte verwe de grond en het ſteunſel is van alle verwen, alſoo is oock het begrijp, de grond en ſteunſel van alle redenen en overwegingen.

Zy wort ſtaende, wacker, vaerdigh, en als toeluyſterende gemaelt, om uyt te drucken, de geſtalteniſſe en vaerdigheyt, waer mede wy altijt moeten gereet ſtaen, om te leeren en te begrijpen. In de ſlincker hand, houtſe een *Chameleon*, want dat dier verandert ſich in wat verwe, daer het by komt, alſoo wort oock de begrijpelijckheyt heerſchept in alle overwegingen en redenen, die haer voorkomen.

Zy hout den ſpiegel in den rechter hand, want op de maniere van den ſpiegel, druckt zy haere beeldeniſſe ſelver in, en eygent ſich toe, alle deughden, die zy hoort, begrijpt en verſtaet.

ZALVEZZA. *Behoudinge.*

VAn *Pierius Valerianus* wort de Behoudeniſſe afgemaelt by eenen *Dolphin*, met een toom in den mond, zijnde dit een teycken van de Behoudeniſſe, en dat ter gedachteniſſe, om datter veele, door den *Dolphin* uyt het waeter zijn geholpen en verloſt. Want in den Tempel van *Neptunus*, diewelcke te *Iſthmos* was, plaghtmen dickwils te beſichtigen het jonghsken *Palemon*, dat van goud en yvoir gemaeckt was, ſittende op eenen *Dolphin*, 't welck hy den Athenienſchen *Hercules* hadde toegewijt: Want de Schippers, om dat zy behouden mochten vaeren, deden groote eerbiedinge aen *Palemon*. Daerom kan men *Palemon* op eenen *Dolphin* ſeer wel voor de Behoudeniſſe afbeelden.

CONVERSIONE. *Bekeeringe.*

EEn ſeer ſchoone bedaeghde vrouwe, weſende naeckt, doch met een fijn en wit kleedjen bedeckt, hebbende een groene ſluyer voor een hals gordel, alwaer op geſchreven ſtaet: *In te Domine ſperavi*, dat is, *Heere in u heb ick gehoopt.* Voor haere voeten ſullen leggen, niet alleene koſtlijcke kleederen, goude ketenen, peerlen, edele geſteenten en andere rijckdommen, maer oock blonde en opgetoyde vlechten en paruycken, dieſe van 't hoofd heeft afgenomen, toonende datſe ſonder cierſel of palleerſel is. Zy ſtaet met het hoofd verheven, en de oogen ten hemel gekeert hebbende, ſietſe een heldere en klaerblinckende ſtraele, ſtortende overvloedige traenen. Zy hout beyde handen kruyſlingh voor de borſt, vertoonende teyckens van groot berou en leetweſen. Voor haere voeten ſal een *Hydra* of vreeſlijck gedrocht ſtaen met veele hoofden en krullen, dat haer aenrant en onder de voeten wil werpen.

Schoon

Schoon wortſe gemaelt, om dat deſe lelijck is, die daer leeft in doodelijcke ſonden; en in't tegendeel is die ten hoogſten ſchoon, die verre van de ſonde is, en ſich tot God bekeert.

Van middelbaer Ouder is zy geſtelt, om dat *Ariſtoteles* ſeght, dat de bedaegtheyt het midden is, tuſſchen d'Ouderdom en Ionckheyt: om dat dees Ouder alle goed heeft, dat tuſſchen de Iongheit en Ouderdom is, te weten van alle jeugdelijcke dertelheden en ouder lieden gebreken, afgeſcheyden; maer in dees Ouder, als zijnde het midden, paſt het beſt. En daer over kan men ſeggen, dat in dees Ouder de waere kennis is, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen. Overſulx kan men tot ons voornemen deſe ſpreucke paſſen: *In medio conſiſtit virtus*, dat is, *de deught beſtaet in 't midden.*

Zy is geſchildert offe naeckt was, doch evenwel met een ſeer wit en dun kleed bedeckt, om te doen verſtaen dat de bekeeringe moet weſen ſuyver, oprecht, en van alle wereltſche genegentheden en bekooringe afgeſcheyden. En de ſpreuck, *In te Domine ſperavi*, waer mede zy omgort is, bediet dat die geene die waerachtelijck bekeert is, het voornemen heeft, om niet wederom van God, door de ſonde, te ſcheyden, en derhalven ſoo hoopt hy op God, komende ſodaenige hoope door 't Geloove, van dat hy in de genaede Gods is, ſulx dat dit Geloove in de ziele aenwaſſende, het vertrouwen te gelijck aenwaſt, om ſich in God te verblijden.

De prachtige kleedinge, goude keeten, de koſtlijcke edelſteenen, die op der aerde leggen, verſekeren ons, dat die geene die tot God bekeert is, alle de prachtigheyt, rijckdom en ydelheyt deſes Werelts veracht. Waer over *Bernardus* ſeyt, *de Heylige verachten alle pracht des lichaems, ſoeckende alleene een welgecierde ziele.*

Haere koſtlijcke blonde en gevlochten hayren, die zy op der aerden heeft leggen, drucken uyt, dat zy die niet meer gebruyckt, want *Pierius* ſeyt dat de hoofdhayren bedieden de gedachten, ſulx dat die ſich bekeert, de ſnoode gedachten moet wegh jaegen en verdrijven: diewelcke, ſoo die niet worden uytgeroyt en afgeſneden, ſoo verblinden zy het gemoed, en beletten de aendacht van die ſich wil bekeeren.

Datſe haer hoofd om hoogh hout en ten hemel ſiet, wil ſeggen, dat het ons eerſt betaemt met een vaſt vertrouwen tot God te keeren, om van hem genaede te verwachten, niet nae onſe verdienſten, maer nae ſijne grondlooſe barmhertigheyt. *Paulus* ſeght, het Geloove is een gaeve Godes; oock ſeght *David*, de Heere ſal ſijn genade en eere geven, 't welck wy door de klaere en lichtende ſtraele uytdrucken.

De overvloedige traenen die langs haere wangen afdaelen, bedieden berouw en leetweſen, en gelijck *Curtius* verhaelt, ſoo zijn de traenen aenwijſers van't berouw. En de handen over malkanderen geſlagen met het bewijs van droefheyt, betoonen de innerlijcke ſmerte, die de bekeerde menſch gevoelt, wanneer hy God heeft vertoorent.

Het *Hydra* of veelhoofdigh Beeſt, dat neffens haer voeten ſtaet, geeft te kennen, dat het betaemlijck is de ſonde te verachten en met voeten te treden, diewelcke met groote moeyte en ſwaerigheyt wort overwonnen en ter aerde geworpen. Daerom doetſe groote tegenſtand om de bekeerde te verhinderen,

hinderen, van datse op den wegh der saligheyt niet souden wandelen. En daer over vertoonen wy dese *Hydra* die met wreede krollen tegens haer op staet. En hier van zijn oock dese dichten gestelt.

Laet vaeren rijckdom, goud en schatt,
Paruycken, ciersels, kostelheeden,
Mijn ziel een beter ciersel vatt,
Een suyver kleed om mijne leeden:
De Adderslangh moet zijn vertreen,
Op dat ons ziel geen list magh deere,
Ick sie den Hemel, en met een,
Een helder licht van God den Heere.

Sollecitudine. *Bekommernisse.*

EEn vrouwe in 't root en groen gekleet, houdende in de rechter hand een prickel of spoore, en in de slincker een fackel.

Het roode en groene kleed, bediet te gelijck de hope en het verlangen, waer uyt de Bekommeringe voortkomt.

De prickel bediet het krachtigh verlangen om een saecke te verkrijgen, of ten eynde te brengen. Daerom gebruyckte *Theocritus* dickwils de Bekommeringe voor een Minnesuchtige quetsinge of prickel der Liefde.

Door de fackel wort mede te kennen gegeven het verlangen en de opmerckende Bekommeringe, diewelcke in 't hert brandende, niet toe laet, datmen in vreede leeft, 't en zy men tot een goed eynde gekomen is.

De vlamme beteyckent de Bekommernisse: want zy doet met groote vierigheyt en snelligheyd haer werckinge, doch zy verteert allenskens 't geene zy noodig heeft, om haer eygen glans en wesen te onderhouden.

Sollecitudine. *Bekommeringe.*

EEn jonge dochter met vleugels aen de schouders en voeten, hebbende de armen en beenen bloot, hebbende een roode dwerssluyer, met een gespannen booge in de slincker hand, treckende mette rechter een pijle uyt den koocker, en voor haere voeten sal een Haene staen.

De vleugels aen de schouderen en voeten, bedieden de snelligheyt en de Bekommernisse, en daerom seyt men, hy heeft de vleugels aengepast, wanneer yemant Bekommert is over sijne wercken, daerom singht *Virgilius* als *Cacus* de dief vervolght was van *Hercules*,

De vreese past hem wiecken aen,
Dat hy vlucht in een holle baen.

De naeckte armen en beenen, bedieden de snelligheyt en vaerdigheyt: en de roode verwe komt door de gelijckenisse van 't vier, 't welck Bekommernisse bediet, door reden die alreede geseyt is.

De gespannen booge en de vaerdige pijlen om te schieten, zijn de gestadige opmerckingen van 't gemoed, diewelcke de gedachten tot het werck, als nae haer eynde stieren.

Een Haene worter by gedaen, wesende een bekommert dier, 't welck op sijn bepaelde uyren, wacker wort om te kraeyen, en daerom laet de Bekommernisse hem niet toe, dat hy sijnen slaep magh vol uyt slaepen, gelijck *Homerus* seght.

Sollecitudine. *Bekommeringe.*

EEn schoone vrouwe rustende op twee vleugels, met een Haen aen haere voeten, en een Sonne die uyt de Zee komt oprijsen, hebbende in beyde handen eenen uyrwijser.

Dese beeldenisse wort schoon gemaeckt, want de Bekommernisse vat de Gelegentheyt by de hayren, en houtse vast met al het schoon en goed datse met haer voert.

De vleugels bedieden de snelligheyt, en de Haen de naerstigheyt. En om te betoonen dat de Bekommernis geduerig sal zijn, en datse sal prijsslijck zijn, soo worden de uyrwercken en de Sonne daer by gedaen, diewelcke door haere gestaedige en snelle loop, gedurigh en blijvende is.

Sollecitudine. *Bekommeringe.*

EEn vrouwe met een uyrwerck in de hand.

Het uyrwerck wort voor den tijd gestelt, diewelcke soo snel is, dat men eygentlijck haer gangh een vlucht magh noemen, en vermaent ons allen, dat wy in onse handelinge sullen veerdigh zijn en bekommert,

ten eynde wy door 't vertraegen, van haer niet onderdruckt, en gevangen worden in de listige laegen, die ons altijd worden geleyt.

DERISIONE. *Belachinge, Bespottinge.*

EEn vrouwe, die de tonge uyt den monde steeckt, met Eegels vellen gekleet, met bloote armen en voeten, houdende de voorste vinger van de rechter hand recht uyt, hebbende in de slincker hand een bos Pauwe veeren, waer mede zy leunt op een Esels rugge, die den kop hoogh uytstreckt, als of hy schreeuwen wilde, laetende de tanden sien.

Bespottinge is nae de bepaelinge van *D. Thomas*, wanneer een mensche met eens anders quaed en gebreken spott, sich selve door eygen vermaeck, daer in ketelende, sulx dat, diemen bespott, daer in beschaemt wort.

De Tonge uyt den monde te steken, en 't selve in yemandts tegenwoordigheydt te doen, is een schandige daed, en een teycken dat hy weynigh verstant heeft, gelijck de natuere dat selve aen de kleyne kinderkens leert. Soo is 't oock een oud gebruyck van dien dertelen *Gallus*, waer van *Titus Livius* verhaelt, diewelcke den Romeynen verachtende, stack tegens *Titum Manlium* de tonge uyt, hem uytdaegende, waer over *Manlius* dien smaet ter herten nemende, sijne dertelheyt betoomde.

De Egelshuyd diewelcke stekeligh of doornachtigh is, bediet dat de bespotter is als de Egel, diewelcke steeckt die geene die hem naedert, en om dat de voornaemste gedachte van den spotter is, op eens anders onvolmaecktheyt te letten, soo is zy met den vinger aldus gestelt, gelijck geseyt is.

De Pauwe veeren wordender tot gedachtenisse van dit dier by gestelt, om haere hovaerdye uyt te drucken, die sich selve laet duncken de alderschoonste te zijn. Want daer is niemant, die om eens anders quaede manieren sal lachen, ten zy hem is bewust, dat hy daer van vry is.

De Ezel, op de maniere als geseyt is, wierde van de Oude in dese gelegentheyt gebruyckt, gelijck *Pierius* verhaelt.

CORTESIA. *Beleeftheyt, Hoflijckheyt.*

EEn vrouwe in 't goud gekleet, gekroont als een Koninginne, stroyende keetens, geld en eedelsteenen.

De Courtesie of Hoflijckheyt is een aerdigheyt, die dickwils de oogen sluyt in eens anders gebreecken, om dat zy den weg van eygen goeddadigheyt niet soude sluyten.

HUMANITA. *Beleeftheyt, Vriendelijckheyt.*

EEn schoone vrouwe die in haer schoot verscheyden bloemen draeght, en mette slincker hand houtse een gouden keeten.

Beleeftheyt is 't geene dat men gemeenlijck *Cortesie* noemt, en is een seeckere neyginge des gemoeds, waer mede men een ander soeckt te behaegen. Daerom wortse met bloemen geschildert, om dat dieselve altijd aengenaem zijn; en mette goude keeten, verbindse seer geestigh de gemoederen van die geene, die in sich selve de vriendlijcke cortesie en beleeftheyt, van andere luyden, gevoelen.

SCOLTURA. *Beeldhouwerie.*

EEn schoone jonge dochter met een slecht hulsel op 't hoofd, waer op een groene Lauwertack gevlochten is, gekleet wesende in laecken van seer schoone verwe: zy sal de rechter hand op een steenen beeld houden, en sal in d'ander hand verscheyden instrumenten hebben, die tot dese konst noodigh en gebruycklijck zijn, staende met haere voeten op een kostelijck tapijt.

Zy wort met een bevalligh wesen gemaelt, maer weynigh geciert, om dat, terwijl de mensch mette fantasyen en gedachten besigh is, om de dingen, door de konst, mette natuere over een te brengen, en het een met het ander te doen gelijcken, soo bekommertse haer niet seer met het ciersel en opproncken van 't lichaem.

De Lauwertack, die nae de strengigheyt van den Winter, noch de groenigheyt aen haere blaeders behoudt, betoont dat de Beeldhouwerie, door haer arbeyd, schoon en levendigh bewaert wordt, tegens de quaedaerdigheyt des tijds.

Het kleed van schoone verwe, sal haer

Beeld gelijck zijn, 't welck tot luſt en vermaeck gebruyckt, en door heerlijckheyt wort onderhouden en gehandhaeft.

De hand op 't Beeld, druckt uyt, dat alhoewel de Beeldhouwerie het voornaemſte ontwerp van 't oogh is, ſoo kanſe niet te min oock een ontwerp weſen van 't gevoel, want haere vaſte ſtoffe, waer ontrent ſich deſe konſt oeffent, om konſtelijck de natuere nae te bootſen, kan ſeer wel te gelijck weſen een ontwerp van 't oogh en van 't gevoel. Waer over wy oock weeten, dat *Michel Angelus van Buonarota*, die een licht en glants van deſe konſt geweeſt is, wanneer hy, door ſijne geſtaedige naerſtigheyt, in ſijn ouderdom blind geworden was, ſoo plagh hy de Beelden te betaſten en te bevoelen, en koſt daer van ſijn oordeel ſtrijcken, of het oude of nieuwe gemaeckte Beelden waeren, oock watſe in deughd of prijs waerdigh waeren.

Het tapijt onder haere voeten, betoont, gelijck geſeyt is, dat de Beeldhouwerie geheel door de heerlijckheyt en pracht wort opgehouden, en datſe ſonder den Rijckdom veracht, en miſſchien geen kracht ſoude hebben.

AFFABILITA. PIACEVOLIZZE. AMABILITA. *Beleeftheyt in 't ſpreecken. Geſpraeckſaemheyt. Vriendlijckheyt.*

EEn Maeghdeken met een witte dunne ſluyer gekleet, met een vrolijck opſicht, hebbende in de rechter hand een Rooſe, en op 't hooft een krans met bloemen. De Vriendlijckheyt of Geſpraeckſaemheyt is een heblijckheyt, diewelcke geſchiet met beſcheydenheyt in den lieflijcken handel en wandel der Menſchen, met begeerte om een yeder in ſijnen ſtaet, behulplijck en aengenaem te zijn.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Ieugd ſich in de Wereltſche luſten en vermaecklijckheden altijd jong en vrolijck vertoont. En de ſluyer, bediet, dat de geſpraeckſaeme Menſchen een weynigh min als naeckt en bloot zijn in haere woorden en wercken, en daerom zijnſe vriendelijck. En die worden vermaecklijck geheeten, die ter bequaemer tijd en plaetſe, uyt haer eygen aert, als oock nae andere luyden, ſich weeten te voegen, ſoo veel en wanneer 't gelegen komt, om van alle dingen met een aerdigheyt en bevalligheyt te kouten, en ſich ſelve geeſtigh, ſonder yemant te quetſen, bloot te geven: En wort oock mede vertoont, datmen ſijn gemoed alſoo niet moet ontdecken, datmen daer over beſchaemt werde: en 't is een ſeer groot behulp totte vriendlijckheyt, dat men van een vry gemoed zy en oprecht.

De Rooſe bediet dieſelve aengenaemheyt, door de welcke ſich een yegelijck by een beleeft en bevalligh menſche voeght, en waer door die ſmaeck verkrijght in ſijnen ommegangh, vliedende alle bevalligheyt van zeden en manieren, die mette hardigheyt en ſtrengigheyt zijn vereenight: tot welcke beteyckniſſe oock de bloemekrans wort gepaſt.

HUMANITA. *Beleeftheyt.*

EEn vrouwe gekleet als een *Nymphe*, die met een lachende bevalligheyt een hondeken onder haeren arm hout, 't welck haer aengeſicht met ſijn tonge leckt, vriendelijck quiſpelſteertende, ter ſyden ſtaet een Oliphant.

Beleeftheyt beſtaet daer in, datmen ſijne grootheyt en hoogheyt verberge, en ſich nedrigh ſtelle, tot welbehagen en voldoeninge van andere luyden, die van minder ſtaet zijn als zy ſelve.

In 't kleed van een *Nymph* iſſe gemaelt, om de lachende bevalligheyt, en dat door de toeſtemminge van de abelheyt: En dit betoont oock het hondeken, 't welck zy liefkooſt, om haer doen aengenaem te maken, ter begeerte van haeren meeſter.

De Oliphant vergeet ſijn grootheyt, om aen den menſche dienſt te doen, van de welcke hy ſoeckt in eere en achtinge gehouden te weſen. En derhalven is hy van de Oude, voor een teycken van beleeftheyt gehouden geweeſt.

PROMISSIONE. *Beloſte.*

EEn vrouwe houdende de rechter hand en arm recht uyt, hebbende de ſlincker hand voor de borſt.

De uytgeſtreckte rechter arm is een teycken van eenige ſaecke te beloven, en door

de slincker hand voor de borst, wort vertoont, datmen een ander verseeckert op sijn trouwe en eedt, en dat tot behoudenisse van sich selve: welcke belofte voornaemlijck uyt het hert en de borst heerkomt.

TENTATIONE. *Bekooringe, Beproevinge.*

EEn vrouwe, die mette rechter hand een vat vol viers hout, en mette slincker een stock, waer mede zy in 't vier roert, en 't selve opstoockt. Want beproeven is anders niet als te voeden, 't gene van sich self weynigh kracht heeft, hoe wel 't selve machtigh is om genoegh te hebben, en om 't werck te spoedigen, soo wel aen lichaem als aen ziele.

RIPRENSIONE. *Berispinge, Bestraffinge.*

EEn vreeslijcke vrouwe met een curas en helm gewapent, hebbende een swaerd aen haer sijde, houdende in de rechter hand een vat met vier, en in de slincker hand een hooren, om geluyt te blaesen.

Berispinge is een verwijtinge van anderer luyden gebreecken, op datse sich daer van souden onthouden, en daerom wortse gewapent en vreeslijck geschildert, om alsoo door de Berispinge vreese aen te brengen; En gelijck de wapenen en 't swaerd wercktuygen zijn, om 't lichaem te slaen en t'onder te brengen, alsoo slaet de berispinge het gemoed met woorden.

Zy hout het vier in de hand, om in den schuldigen mensch het vier of de roodigheyt van de schaemte aen te steken. Het lichaem dient tot een teycken van een onaengenaem geluyt, heerkomende van het luyde roepen der Berispinge.

RIPRENSIONE GIOVEVOLE, *of hulpsaeme Berispinge.*

EEn bedaeghde vrouwe, staetigh gekleet, root van verwe, houdende mette rechter hand een tonge, daer een oogh boven op staet: op 't hoofd salse een kransken van Alst hebben, en in de slincker hand salse het selve kruyd houden.

Zy wort bedaeght vertoont, om dat de rechte grond van de Berispinge en waerschouwinge eenen persoon betaemt, die van groote ervaeringe is: En om dat de bedaegtheyt bequaemst, en by een yeder eerwaerdigh is, soo wel tot verbeteringe als Berispinge, soo rechtse te meerder uyt, en is van meerder aensien, gelijck *Cicero* in sijne Burgerplichten seyt. En *Sannazarius* seyt in sijne *Arcadia* aldus, *Mijn Soone, de voor-rechten van d'Ouderdom zijn soo groot, dat het, of wy willen of niet willen, soo zijn wy verbonden om te gehoorsaemen, wesende de Oude, door middel van de eervaerentheydt bequaem, om vrucht te doen met haere bestraffingen.* En *Cicero* seyt, *Eervaerentheyt leert meer als de oeffeninge van de geleertheyt.*

Het staetige kleed en de roode verwe vertoont, dat de Berispinge betaemt statigh te spreken, en niet buyten de paelen te loopen, op dat dieselve magh heylsaem en profijtigh zijn, ten eynde men magh seggen, dat dit werck een teycken is van waere Liefde, en van oprechte Minne. *Want men moet nimmermeer opnemen eens anders sonde te bestraffen, 't en zy wy dieselve met innerlijcke gedachten ondersoecken, en wy sullen onse conscientie, met liefde, voor God klaerlijck verantwoorden.* En de Bestraffinge moet niet uyt een striblighn gemoed komen, dat door de sucht verruckt is, maer men moet doen gelijck *Augustinus* seght: *Wanneer ghy straft, soo doet het sonder sucht of geweld, en met een zedigh gemoed, andersins is 't geen liefde, maer een dolligheyt en rasernye.* Wijders seyt hy: *Bemint hem, en seght wat ghy begeert.* En voorts sal hy doen 't geene *Chrysostomus* seer wel tot onse voorstel, over d'uytlegginge Matth. XVIII seyt, *Weest tegen u eygen leven hart, maer tegen eens anders weest goedertieren.*

De tonge met het oogh daer boven, is een volmaeckt voorschrift van 't spreken; gelijck *Chilon* en *Diogenes*, beyde Philosophen, verhaelen. *Want het betaemt een Man eerst wel te overwegen, aleer hy 't selve mette tonge uytdruckt.* En *Gellius* seyt: *Een wijs Man overdenckt sijne woorden, en overleghtse in sijn gemoed, aleer hy dieselve op de tonge brenght.* En met reden kan men oock seggen, dat de tonge den Mensche niet is gegeven, datmen die sal gebruycken, tot verderf, schaede en ondergangh van andere, maer dat wy behooren kloeck en voorsichtigh te wesen, om die te gebruycken tot haere hulpe met alle behulplijcke genegentheyt, en tot onderstant van die, die van nooden hebben, en die niet behoeven berispt noch bestraft te worden.

De

De krans van Alst, die zy op 't hoofd, als oock in de slincker hand draeght, gebruyckten de Egyptenaers voor de hulpsaeme Berispinge, die die geene noodigh was, die van den rechten wegh totte ondeughden was overgeloopen, en daer nae, gewaerschouwt zijnde, sijn leven beterde. Want gelijck de Alst bitter van smaeck is, soo schijnt oock de Berispinge bitter aen yder quaedwillige te wesen: Maer als de Alst nae beneden is ingeswolgen, soo suyvert zy alle de galachtigheyt van de maeghe, en in 't tegendeel, doetse den honigh wederom aenwassen, 't welck zijn de soete en lieflijcke vleyingen. Daerom seggen de grondstellingen der Medicijns, dat de soete dingen in colere of galle veranderen, waer door dan de menschen in ongesontheyt vervallen.

PENTIMENTO. *Berouw.*

EEn Man die met beyde handen aen den ploegh staet, als of hy wilde ploegen, en die met sijn aengesicht te rugge siet, en also geboogen, dat hy geheel en al een af keeringe in sijn gemoed van dese handelinge heeft, waer toe hy geschickt was, nae uytwijsen van de spreucke *Iesu Christi* in 't Euangelium, *Wie sijn hand aen den ploegh slaet &c.*

PENTIMENTI DE PECCATI. *Berouw van Sonden.*

EEn Man in 't swart gekleet, gevoedert met taneyt, leggende op de knien, slaende met den rechter hand sijn borst, 't hoofd een weynigh scheef houdende, de oogen ten hemel slaende, klaegende sonder ophouden, hebbende een Pellicaen ter syden.

't Berouw is soodaenige droefheyt, en sulcken prickel, die den Mensche pijnight en angstight, door de lelijckheyt, schandelijckheyt en schade van de bedrevene missedaet, die door de conscientie is veroordeelt. Daerom seght *David* in sijnen XXVIII Psalm: *Daer is geen ruste in mijne beenen, van wegen mijner sonde.*

De verwe van 't kleed, en 't slaen op de borst, bediet, de droefheyt en de overtuyginge van schuld van de bedrevene sonden: om redenen als boven geseyt.

Dat hy geknielt leyt, siende ten hemel, is om dat hy van God vergiffenis bid over sijne bedrevene sonden.

De Pellicaen, seyt *S. Hieronymus*, nae dat hy met sijn nebbe sijne jongskens heeft gedoot, blijft drie daegen in sijn nest, staedigh klaegende, 't welck een seecker werck is van berouw, gelijck *Ruscellus* seyt. *Ovidius* seght in sijne herscheppinge over de allegorie van *Biblis*, die in een fonteyn verandert was, tot een voorbeeld van de traenen, dat, wanneer men gebracht is tot Berouw van onse sonden, dat wy dan in traenen sullen versmelten, tot een teycken dat wy waerachtelijck Berou hebben.

PENITENZA. *Berouw.*

EEn vrouwe in 't blauw gekleet, 't welck geheel in flarden gescheurt is, staende seer treurigh, en klaegende, met een hand vol doorens in d'eene, en in d'ander een visch. Want de boetvaerdigheyt moet gedoopt zijn met vasten en met suchten.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

EEn uytgeteerde en magere vrouwe met een treurigh en beroyt kleet, siende met groot opmercken ten hemel, houdende met beyde handen een rooster: die van den Godgeleerden genomen word voor een teycken van de boetvaerdigheyt. Want gelijck dieselve het midden is van 't vier en 't geene daer op gebraeden wort, alsoo is oock de boetvaerdigheydt het midden tusschen de droefheyt des Sondaers en de liefde Godes, diewelcke is een beweger desselven.

Boete of Berou, heeft drie voornaeme deelen, als daer zijn gebrokenheyt des herten, bekentenisse, en voldoeninge. Daerom wort de gebrokenheyt des herten, door het treurigh en swaermoedigh wesen uytgedruckt. De bekentenisse wort gestelt met het gesichte ten hemel opgeslagen, als of zy van God vergiffenisse versochte. De voldoeninge wort door een rooster vertoont, 't welck een instrument is, dat tot lichaemelijcke straffe is geschickt, waer uyt oock de verdienste van dese levendige deughd wort afgemeten.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

EEn oude en grijſe vrouwe in 't wit gekleet, doch vol vlacken, ſittende in een eenſaeme plaetſe op een ſteen, waer uyt een fonteyne ſpringht, daer zy metten halſe gebogen, nae toe ſiet, ſtortende veele traenen, en, als of zy haere kleederen wilde uyttrecken.

Boetveerdigheyt is een ſmerte van de ſonde, heerkomende meer door de Liefde Godes, als door de vreeſe van ſtraffe, welcke ſmerte, als men ſich ſelve beſiet, ſoo ſpruytſe uyt het herte, ſiende de lelijckheyt van de bedrevene ſonde. En daerom wort deſe vrouwe vertoont, datſe ſich in de fonteyne ſpiegelt, ſiende dat haere jaeren, alreede door den ouderdom zijn verſleten, klagende over den qualijck doorgebrachten tijd: 't welck door de vuyligheyt op't witte kleed wort uytgedruckt, weſende 't ſelve de onnoſelheyt, die ons door den H. Doop is geſchoncken, en die alsnu, door onſe ſonde beſmet is.

De ſteen waer op zy ſit, is anders niet als *Chriſtus* onſe Salighmaecker, op welcken de Sondaer ruſtende, ſijne gedachten heeft geveſt in de beſchouwinge van de fonteyne, 't welck is de genaede, die van hem komt af vloeyen, gelijck hy tot het Samaritaenſche Vroutjen ſeyde. Zy treckt haer vuyle kleed uyt, om 't ſelve in deſe fonteyne te waſſchen, maeckende haere ziele wit door het Berou, 't welck een verſegelinge is, die hy uyt loutere genaede voor ons heeft ingeſtelt. En daerom ſinght *David* tot God: *Heere ghy ſult my waſſchen, en ick ſal witter worden als ſneeuw.*

De eenſaeme plaetſe bediet het verborgen des herten, waer toe hy ſich keerende, en 't gemoed, van de ydelheden des werelts ontreckende, ſoo vind het vrede met God, en komt alſoo door ſmerte van de ſonde, wederom in de genaede.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

EEn magere vrouwe in aſchverwe gekleet, houdende in de rechter hand een geeſſel, en in de ſlincker een kruys, waer op zy vaſtelijck ſtaert.

De aſchverwe bediet, dat de Boetvaerdige ſijn leven verre van de wellustigheden moet afſcheyden, en 't vleeſch niet liefkooſen.

De tuchtinge is de verbeteringe ſijns ſelfs, en 't kruys is de lijdſaemheyt, door de gelijckheyt die de boetvaerdige verkrijgt met *Chriſto Ieſu*, door de verachtinge des Werelts, nae ſijne woorden: *Wie ſijn kruys niet op hem neemt, en volght my nae, die kan mijn diſcipel niet weſen.*

DISCRETIONE. *Beſcheydentheyt.*

EEn vrouwe die bedaeght en ſtaetigh is van opſicht. 't Kleed ſal van goud zijn, en de mantel van purperroot, houdende 't hooft ſcheef nae de ſlincker ſchouder, en de ſlincker arm om hoogh geſteecken, en de hand open, alleens of zy met een ander medelyden hadde, houdende in de rechter hand een lesbiſch looden liniael, en op haere knien ſal een kameel leggen.

Bedaeghd en ſtaetigh wort zy gemaelt, om dat in 't volmaeckt Ouder oordeel en Beſcheydentheyt is, waer over *Bernardus* ſprekende van de Beſcheydentheyt, noemtſe een moeder van de deughden.

Het gulde kleed en de purperroode man-

tel, bediet niet alleen de wijsheyt en de ſtaetigheyt, maer oock de rechte reden ontrent de waerheyt van de rechtvaerdige ſaecken, die in een vroom en beſcheyden Man gevonden worden. Waer over *D. Thomas* ſeyt, de Beſcheydentheyt behoort totte Wijsheyt, en is een voort-teelſter, bewaerſter, en een meeſterſche van de deughden.

't Hoofd houdſe wat ſcheef nae de ſlincker ſyde, en de ſlincker arm wat om hoogh, en de hand open, als offſe met een ander medelijden hadde: Want *Ariſtoteles* verhaelt in ſijn Zedekonſt, dat de Beſcheydene ſich lichtlijck medelydigh vertoont aen die daer doolt, houdende, met groot oordeel, ſekere menſchlijcke onvolmaecktheden, in wien die gevonden worden, te goede.

Zy hout het Lesbiſche looden liniael in de rechter hand, om te betoonen dat een beſcheyden Man de billijckheydt met aller naerſtigheyt onderhout, niet anders als dit liniael doet, 't welck die van Lesbien gebruyckten om haere ſteenen te meten, buygende 't ſelve ſoo wel nae onderen als boven: en om dat het van loot was, ſoo voegde het ſich nae de hooghte en laeghte, ſonder dat het daerom van ſijne rechtigheyt afweeck. Alſoo buyght ſich oock de rechte Beſcheydenheyt nae de menſchlijcke onvolmaecktheyt: Maer daerom wijckt hy niet af van den rechten wegh der gerechtigheyt, weſende dieſelve in oordeel gegrondveſt, en van de billijckheyt verſelſchapt, van de welcke zy nae haer vermogen, is een oprechte uytvoerſter.

't Cameel als boven geſeyt is, vertoont de beſcheydene natuere van dit dier, 't welck geen meerder laſt op ſich laed, dan als 't kan verdragen: En daerom ſal een redelijck Menſch tot naevolginge van dit dier met Beſcheydentheyt goed doen: Want al wat hy met Beſcheydenheyt doet, is een deugd, en al wat ſonder Beſcheydentheyt gedaen wort, is een ondeughd. En gelijck *Iſidorus* ſeyt, ſoo wort een onbeſcheyden deughd, voor ondeughd geacht.

RIPARO DA I TRADIMENTI.
Beſchut tegens Verraed.

EEn Man met een Oyevaer in den arm, die een taxken van *Platanus* in de mond heeft. De Storck of Oyevaer heeft natuerlijcke vyandſchap mette Nachtuyl, en daerom leyt haer de Nachtuyl dickwils lagen, ſoeckende haere neſten te breecken, en de eyren ſelve uyt te broeden, een ſake die den Oyevaers ſeer ſchadelijck is, komende alles uyt een verborgen haet, die zy dragen. De Oyevaer, om dit nu alles voor te komen, voorſiet ſijn neſt met een taxken van de *Platanus*, want zy weet ſeer wel, dat de Nachtuyl voor ſoodaenigen ſtruyck een groote ſchrick heeft, overſulx wanneer hy 't neſt komt naederen, ſoo ruyckt hy dien tack. En door deſe beſcherminge blijftſe vry van alle verraderyen en liſtige laegen van den Nachtuyl.

DIFESA contra NIMICI, MALEFICI, VENEFICI. *Beſcherminge tegens Vyanden, Quaetdoenders, en Venijngevers.*

EEn vrouwe die een cierſel op 't hoofd heeft, te ſaemen geſtelt van deſe koſtlijcke ſteenen, als van *Diamanten* en *Agathen*, hebbende *Corallen* om haeren hals, en in haer hand een uytgewaſſen ajuyn, by haere voeten ſal een weſelken ſtaen, dat een taxken ruyte in den mond hout. Van de *Diamant* ſeght *Iſidorus*, datſe goed is tegen alle tooverie der Swartkonſtenaers. Van den *Agaet* ſeyt *Barth. Anglicus*, datſe goet is tegen de Nachtmerrien, of quellinge der booſe geeſten, by nachte: noch ſeyt hy, dat de Adelaer den *Agaet* in ſijn neſt brenght, om ſich te bewaeren tegen de venijnige beeten der Slangen. *Plinius* getuyght dat zy het bijten der Scorpioenen tegen ſtaet. *Plinius* en *Iſidorus* verhaelen van den *Diamant*, dat zy allerleye vreeſe wegh jaeght, en de tooverſche konſten belet. Van 't *Corael* ſeyt *B. Anglicus*, dat het krachtigh is tegen des duyvels konſten en verſcheyden ſpoockſels. En het kruyd *Squilla* of Ajuyn, is goed tegens de quaede geſpenſten of nachtgeeſten: Want *Plinius* ſprekende van dit kruyd, ſeyt dat *Pythagoras* getuyght, wanneermen Ajuyn boven den ingangh van de deure hanght, dat daer door alle quaede geeſten, dieder ſouden willen inkomen, worden verdreven. Van 't *Weſelken* dat ruyte in ſijn mond draeght, daer van ſchrijven alle Natuerkondigers, dat het ſich daer mede tegens den Baſiliſc en alle venij-

venijnige slangen, voorsiet. En dit is 't gevoelen van sommige Oude.

DIFESA CONTRA I PERICOLI.
Bescherminge tegens gevaer.

EEn jonge vrouwe die in haer rechter hand een bloot sweert hout, en aen de slincker arm een schild, daer een ysere vercken in staet.

Zy wort jongh geschildert, om dat de Iongheyt wacker en vaerdigh is, om sich tegens alle aenvallen te beschermen. Het swaerd en schild betoonen, datmen sich daer mede niet alleen moet beschermen, maer oock sijnen vyand aenvallen en beschaedigen. Het Rondas en Schild worden voor de Bescherminge genomen: en beelden de Egyptenaers daer mede een Man af, die voor alle laegen, gevaer, en allerley toevallen der fortuyne, seecker was. En oversulx maelden zy het ysere Vercken daer in, om dat dit dier, soo haest als het eenige wilde beesten ruyckt, of geblaf der honden hoort, sich draeyt in een ronde kloot, en treckt sijn snuyt en beenen in 't lijf, gelijck de schildpadden doen, sich keerende en draeyende, sulx dat, waer men 't oock aenroert, soo bevint men dat alle syden, met noodig tegenweer beset zijn, tot een schrick van die 't willen aengrijpen.

CONTAGIONE. *Besmettinge.*

EEn jonge, rancke, bleecke vrouwe, met slordige en gescheurde kleederen, van droeviger verwe: zy sal in de rechter hand houden een tack van een noote boom, en de slincker op een Basiliscus, die ter syden haer staet, met een wreet gelaet en seer straf gesicht. Op haer ander syde sal een Iongelingh zijn, die sich quijnende vertoont, en die kranck en half dood ter aerden leyt.

Contagium Besmettinge, komt van de Latijnen van *Contactu*, dat is, van aenraeckinge, overmits dieselve van d'eene kranckheydt des lichaems in een ander overgaet.

De Besmettinge nae *Averrois* meeninge, is tweederley: te weten, de Mathematische of Wiskonstige, en de Natuerlijcke. De eerste geschiet niet altijt tusschen twee lichaemen, maer nae de grootheyt der lichaemen, siende het Wiskonstige nergens anders op, als op de buytenste vlackten of andere maeten. De tweede geschiet altijd tusschen twee lichaemen in een bestemde plaetse: andersins seyt men, dat die natuerlijcker wyse niet wort gevonden.

Willende dan de Besmettinge beschrijven, sullen wy seggen, dat het is een snoode en bedorvene hoedaenigheyt van sieckte, diewelcke of door de locht, of van het eene lichaem in 't ander wort overgeset, en dese beschrijvinge wort by *Mercurialem* in 't XVII cap. van de koortse gestelt. Maer *Ioan. Baptista Montanus* over het boeck FEN van *Avicenna*, die geeft daer van een volmaeckter stellinge, inhoudende de oorsaecke van de stoffe, van het wesen en van de wercklijcke kracht: seggende dat de Besmettinge een sieckte is, diewelcke gaet van 't eene lichaem in 't ander, 't zy door middel van aenraeckinge, of sonder middel, door de overeenkominge van de stoffe, of door de tegenstrijdigheyt van het deel van de form, door oorsaecke van de ontstellinge der hitte, diewelcke de vochtige deelen onbequaemlijck verteert.

Om nu hier van verklaeringe te doen, soo segh ick, dat eene kranckheyt diewelcke sal gaen van 't eene lichaem in 't ander, van noode heeft, dat die geschiede door middel van eenige beweginge. En soo daer beweginge is, soo moetse wesen, eene van de viere, die van *Aristoteles* in sijne Natuerkonst worden verhaelt, te weten, of de bedervinge, of de vermeeringe, of de veranderinge, of verplaetsinge. Daer is geen plaetslijcke beweginge, want men siet niet, datse sich van plaetse beweeght, daer is geen vermeerderende, want daer komt niet by, soo moet dan vast blijven datter is veranderinge en bedervinge: gaende altijt de veranderinge voor alle bedervinge, gelijck geseyt is, van 't eene lichaem in 't ander. Soo is 't dan noodigh, datter een *agens*, dat is een werckende, en een *patiens*, dat is een lijdende zy: te weeten, een deel 't welck aenroert, en een deel dat aengeroert wort. Het werckende deel is, waer uyt de Besmettinge vloeyt, en het lijdende is, 't welck de Besmettinge aenneemt: soo is 't dan noodigh dat de lijdende eenderleye kranckheyd of genegentheyd hebbe mette werckende. De aenroeringe

sonder middel, is die geene, dewelcke geschiet tusschen twee lichaemen, alsoo datter niet tusschen beyden komt, gelijcker in de Venus-sieckte of Pocken geschiet. Het aenroeren door middel, is, 't welck tusschen twee lichaemen geschiedt, door tusschen beyden kominge, van eenigh ander lichaem, gelijck als door middel van de locht twee lichaemen malkanderen raecken, soodanigh dat d'eene sijne kranckheydt oversét aen d'ander, want eerst lijdt de locht, diewelcke daer nae haere Besmettinge of sieckte in een vaster lichaem overdraeght. De voorseyde *Mercurialis* trachtende nae dese waerheyd, in d'aengetogene plaetse, seyt, dat de kranckheden, die door 't aenroeren gebeuren, geschieden, of door 't aenblaesen van den waessem, of door de vochtige aenraeckinge: en daerom is 't onmogelijck, dat vaste deelen, door onderlinge aenraeckinge konnen besmet worden. En dit is de oorsaecke, waerom de Minne-Besmettingen allerlichst oversetten, waer door naederhand een groote peste onstaet: gelijck *Ficinus* over het gastmael van *Plato*, seyt. Maer hoe is 't doch mogelijck, dat een fijn straeltjen, of een luchtigh geestjen, of een aenblaèsinge, of een kleyn weynigh bloets, van een seer beminde vriendinne, soo strax met soodanigen snelheyt en kracht, den verlangenden Minnaer, soo schaedelijck magh quellen? De oorsaecke daer van is anders niet, als de aenblaesende waesem, en dat bloeyende bloed, 't welck vier eygenschappen heeft, te weeten, dat het klaer, dun, heet en soet is. Want het klaere komt met de oogen des Minnaers over een, lockende en lief kosende den selven soodanigh, dat hy daer door seer vierigh wort getrocken. En om dat het fijn is, soo vlieght het snellijck in de ingewanden, en komt sich door de aderen en slagh-aderen te verspreyden, en soo door 't geheele lichaem, werckende krachtighlijcken door de hitte, bewegende daer door met geweld den Minnaer, soodaenigh, dat hy in des selfs Natuere wordt herschept; 't welck *Lucretius* seer wel aenroert:

De soete Venus *sloock in 't hert,*
Daer op volght kille sorgh en smert.

Aengesien dit met de soetigheyt voedet en smaeck geeft aen de ingewanden, soo komt daer door, dat, wie met soodaenigen quellinge wort geplaeght, te gelijck geneughte en smerte in sich gevoelt: en dit overmits de klaerigheyd en soetigheyd van het vochte en bloeyende bloed van de beminde, en dat door de hettigheyd en dunnigheyd. 't Is dan noodigh te doen 't geen *Lucretius* seght:

Drijf wegh de beelden van de Min,
En keer dan elders uwen sin;
Van 't voetsel daer de Min by leeft,
Siet dat ghy daer voor schrickt en beeft.

Maer laet ons weder tot *Mercurialem* keeren, dieselve seit, dat de vochtigheden, (alhoewel die ons quaede en krancke hoedanigheden konnen aensetten,) soo is 't oock noodigh, datse dese twee hoedaenigheden moeten hebben, te weeten, datse moeten op de vlackte van 't lichaem, en daer by taey en lijmachtigh zijn, gelijck *Aristot.* en *Alexander* verhaelen: en door dese oorsaecke, set sich het schurft of de ruydigheyt seer licht van 't eene lichaem over in 't ander. Maer waer door zijn dan de inwendige sieckten besmetlijck als de teeringe, de quaedaerdige koortsen en andere? door 't middel van de dampen, en door het in en uyt asemen, waer door lichtelijck de inwendige gedeelten van de longe &c. aengesteken, en 't naebywesende lichaem medegedeelt werden. Maer daer mede wort niet geseyt, dat de Peste en de Besmettinge een dingh is. Want de Peste is een algemeen quaed. Waer by men moet verstaen datter eenige sieckten zijn, die *Sporadici*, dat is, die verspreyt, en andere, die algemeen zijn. De verspreyde zijn, wanneer verscheyden sieckten verscheyden volckeren en menschen overvallen. De gemeene zijn van tweederley slagh, de eerste worden van de Griecken *Endimii*, en van de Latijnen *Inquilini*, dat is, *inwoonende*, geheeten, en zijn gemeen onder alle, maer gemeensaemer onder het eene volck of natie als onder het ander. De tweede slagh worden *Epidemii* genaemt, en zijn gemeen aen alle menschen, en van die soorte is de Peste: in wiens tijd, de menschen door eene verborgene kracht ontsteken worden, sulx dat zy haer nimmer vertoont, dan wanneer

De locht ontsteeckt het kooren land,
't Geboomt en watter is geplant,
En dringht oock door de leeden heen,
En brenght den Dood met veel geween:

gelijck

gelijck de E.Vader *Alexander* tegen de Starreaeders seyt.

Maer om te keeren totte beschrijvinge, soo is ons noodigh de gelijckheyt van de stoffe, en d'ongelijckheyt van de form of gedaente. Want nadien het werck geschiet door middel van tegenstrijdigheyt en ongelijckheyt, en overmits 't een tegenstrijdige 't ander niet aenneemt, soo moeter nootwendigh eenigh onderwerp wesen, dat dese tegenstrijdigheyt aenneemt. En dit is de stoffe, die so wel 't eene als 't ander lichaem gemeen is, waer uyt het werckende beginsel van dese verdervinge getrocken wordt: En van dese beweginge, diewelcke is de tegenstrijdige vervuylende gestaltenisse van het ontsteken lichaem, dat de Besmettinge wil vorderen, en het lijdende beginsel, dat is de stoffe van het vervuylde lichaem, 't welck bequaem is om de verdorven tegen-vorm, aen te nemen. Maer laet ons sien hoe de veranderinge noodigh is in dese Besmettinge. Het is een klaere saecke onder de Philosophen, dat de veranderinge gaet voor alle vervuylinge of verrottinge. En de veranderinge geschiet in de hoedaenigheyt, soo sal het dan verwarminge zijn, diewelcke geschiet door 't middel van haer wercktuygh, 't welck is de hitte, diewelcke gewelt doet aen het vochte en drooge, diewelcke lijdende hoedaenigheden zijn, en dieselve volmaecktse noch koocktse niet t'eene-mael. En hierom seyt men, dat wanneer de lijdende deelen de werckende overmeesteren, dat daer uyt de verrottinge voortkomt. Want alsoo dickwils de warmte te swack is, dat zy 't vochte niet kan overwinnen, en datter te groote overvloet van vochtigheyd is, alsoo geschieter eene medewerckinge, gelijck *Aristoteles* dieselve noemt, waer op alsdan de verrottinge volght. En dit kan t'saemen komen in de twee manieren van koken, soo in 't sieden als in 't braeden. Waer door wy sien, dat dingen die een uytnemende warmte hebben, niet verrotten, maer verdrogen. En hier van hebben wy een voordaed van 't geen men seyt, datter onder het derde *clima* of derde gelegentheyt des aerdbodems, te weeten in Arabien eenige plaetsen zijn, nae by de Zee die vol sands zijn, door de welcke, als wanneer de koopluyden naer 't Oosten reysende, en soo van de hitte van 't sand, als door den brand der Sonne, in die plaetse komen te sterven, soo verdroogen zy door de brandende straelen der Sonne, soodanigh, dat zy al haer vochtigheyt verliesende, de *Mumie*, soo men hout, daer uyt gemaeckt wort, diewelcke nimmermeer verrot, en die daer nae in onse landen wort overgebracht. Iae wy weeten dat oock, door de groote koude, veele dingen niet vervuylen of verrotten: Waer over wy sien dat de geene, diewelcke in de geberghten van *S. Bernard* in Vranckrijck sterven, veele Iaeren in haer wesen blyven, sonder datse verderven. Tot nu toe hebben wy de Besmettinge verklaert, en waer die van daen komt; nu gebreeckter alleen dat wy de beeldenisse uytleggen. Iong wortse dan geschildert, overmits de Ieughd, door den overvloet en hette des bloeds, veel meer brands in sich heeft, 't welck kracht heeft om ranck en dun te maecken, en tot sich te trecken, en die by gevolgh, groot behulp doet aen de oorsaecke van de stoffe, en van de werckende kracht: te meer, alsoo de jonge luyden veel lichter de besmettinge aen nemen, om haere ongeregeltheyt en kleyne sorge die zy voor haer leven draegen.

Bleeck en ranck is zy, om de seer quaede Besmettelijcke sieckte uyt te drucken, die den Mensch allenskens uyt teert: waer onder zijn de Pocken of Venussieckte, de Teeringe, Lazary en veele andere.

Haer kleed is gescheurt, door 't groot ongemack, dat ter oorsaecke van dese besmettinge daer uyt spruyt, 't welck den Mensche ten laesten in groote armoede brenght, gelijck het droevigh kleed te kennen geeft, 't welck in dese gelegentheyt geen vrolijckheyt kan aenbrengen, maer dickwils volghter den doot nae.

Zy hout een tack van een Note-boom, wesende dieselve met haere schaduwe besmettelijck, gelijck *Plinius* seyt in 't XVII boeck: volgende daer in de *Tasso* in *Narbona*, die nae 't getuyghnis van *Dioscorides*, soo schadelijck is, dat wie daer onder slaept of onder haere schadu gaet sitten, swaerlijck ontstelt wort, gelijck *Fernelius* in de verborgen oorsaecken, dit selve mede van den Note-boom getuyght, als mede *Ovidius*, die daer seyt, datse op den uytersten kant word gestelt, op datse het gesaeyde geen schaede

soudcn doen. Dies hy voorder van den Noteboom aldus singht:

Ick neuteboom, eylaes! stae aen den wegh verstroyt,
En word van't gaende volck met steenen noch gegoyt.

De Basilisc, gelijck men schrijft, is een seecker slagh van Slangen, waer van niet alleen het geblas, maer oock het gesicht en het sijflen besmetlijck is: en de dieren diewelcke van haer vergift gedoot zijn, worden van d'andere dieren niet aen geraeckt, hoe vraetigh en gulsigh die oock souden mogen wesen: en soo zy dieselve, door den grooten honger, komen aen te raecken, soo sterven die terstont. Waer over de Basiliscus, van alle andere dieren, hoe vergiftigh die oock souden mogen wesen, geschouwt wort: alle andere dieren, door haer venijn, overtreffende; gelijck *Ætius* en *Plinius* verhaelen.

De bleecke rancke en half doode Ionghman worter gestelt, om redenen boven verhaelt, gelijck mede het lichaem dat de Besmettinge ontfanght, en die geene, die hem dieselve overset.

TREGUA. *Bestant of Stillestant des Oorloghs,* van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn vrouwe die midden in een stille Zee, op een eylandeken sit, boven een hoop toegebonden spiessen, of ander krijghsgereetschap. Zy sal voor de borst gewapent zijn als *Bellona*, met een stormhoed op de rechter knie, en de rechter hand daer boven op, waer mede zy een stock vast hout, alwaer dese twee visschen; als de Zeesnoeck en de Harder, te saemen verbonden zijn. Mette slincker hand hout zy een katte en een hond aen een touw vast, die stille en vreedsaem by malkanderen sitten.

Marcus Varro bepaelt het Bestant op tweederley maniere: de Stilstant des Oorloghs, seyt hy, is een leger-vrede van weynigh dagen, of het Bestant is een verpoosinge van den krijgh; welcke bepaelingen *A. Gellius* niet behaegen, maer hem behaegen veel liever korte en soete beschrijvingen, als volmaeckte bepaelingen: en soo veele als het tweede aengaet, seyt hy dat het meer aengenaem, als klaerlijck bepaelt is. Om dat de Griecken seggen, dat het woort *Ecechiria* bediet, datmen de handen moet te huys houden; want men magh dan niet vechten. Soo veele het eerste belanght, seyt hy, datse geen vrede kan worden genaemt, om dat de oorlogh noch op haere vrye voeten staet,

alhoewel de daedlijckheden ophouden. Men kan't oock geen legervrede heeten, of die in 't veld gemaeckt is, of in de beschansingen of hutten der soldaeten, want men maecktse oock buyten 't veld en buyten de hutten der soldaeten; Zy is oock niet van weynigh dagen, maer oock van maenden. *Livius* verhaelt in 't x boeck dat de Romeynen drie maenden stillestant aen die van *Carthago* hebben gegeven, en ses maenden aen den tyran *Nabides* van Lacedemonien. *Quadrigatius* seyt oock in 't eerste van sijne Iaerboecken, dat *Cajus Pontius Samnitus* van den Romeynschen *Dictator* een Stilstant versochte van ses uren, sulx dat de Stilstant, gelijck *Varro* seyt, niet altijt is van seeckere dagen, maer oock van seecker uren en maenden. Men leest oock in *T. Livius*, dat *Perugia*, *Cortona* en *Arezzo*, die als hoofden van *Toscana* waeren, versoeckende vrede vanden Romeynen, haer een Bestant is toegelaeten van 30 Iaeren. En soodaenigh Bestant van 30

Iaeren

Iaeren is van de Atheniensers met die van Lacedemon gemaeckt, als wanneerse Eubea hadden t'ondergebracht. Dieselve *Livius* verhaelt, dat van de Romeynen aen die Vejetanen een stillestant van 20 en 40 Iaeren was toegelaeten; noch verhaelt hy, dat de Vejetanen gesanten nae Romen sonden, en maeckten een stilstant van hondert Iaeren, gelijck aen *Cerus* oock een stillestant van hondert Iaeren was vergunt. Wesende dan het Bestand van uren, dagen, maenden, jaeren, van korte of lange tijd, soo kan men seggen, dat de stilstand is eene overeenkominge van de opschorsinge der wapenen, voor een sekere bepaelde tijd. Men moet oock de beschrijvinge niet naelaeten, waer in de voorwaerden van den stilstant begrepen worden, want daer in wort seeckerheyt gegeven aen de saecke en aen de persoonen, terwijl noch het verschil niet geeyndight is. De afkomst van't woord Stillestand of Bestand is klaer, want soo lange het verbond en de handelinge duert, houtmen op van oorlogen, tot de tijt van't verdragh toe.

De vinder van den Stilstand, nae dat *Plinius* in't VII boecks LVI cap. seyt, is geweest *Licanor*, en *Theseus* van de verbonden. De Rechters soo wel van den Stilstand als van de Verbonden, waeren de *Feciales* of Heerhouten. Maer ick ben van gevoelen, dat de eerste die den Stillestant voorgestelt heeft, geweest is *Priamus* Koningh der Trojanen, diewelcke nae een doodlijcke slagh tegens den Griecken gehouden, sijnen Gesante sont aen *Agamemnon*, Veldoverste der Griecken, om Stilstand te maken, ten eynde een yder sijne dooden mocht verbranden, gelijck *Homerus* in sijn VII *Iliad.* verhaelt, als datmen *Idæus* soude senden, om de dooden te verbranden, maer datmen daer nae wederom soude vechten, om te sien by wien de overwinninge soude blyven. Welcke Stilstand by *Agamemnon* wierde aengenomen, en den scepter ten Hemel keerende, swoer hy dat hy dien Stilstand onverbreecklijck wilde houden. Het onderscheydt tusschen *Fœdus* Verbont, en *Induciæ* Stillestant, is groot, want men maeckt Stillestant voor een korte of lange tijt; maer *Fœdus* is een eeuwigh Verbont van vrede en vriendschap.

Zy sit op een Eylandeken in't midden van een stille Zee, om te betoonen, dat terwijl de Stilstant duert, de Zee oock stille is, maer niet altijt, want zy barst in't eynde uyt tot storm en onweder: en gelijck, wanneer het onweer ophout, men seeckerlijck midden in Zee magh vaeren, alsо maghmen oock wanneer het onweder van de wapenen ophout, soo lange de Stilstant geduert, veyligh en in't midden van des vyands landen vaeren en trecken.

Zy sit op een hoop toegebonden spiessen, want alhoewel de wapenen in den tijd van den Stilstand, rusten en wegh geleyt worden, soo ontgortmen dieselve wederom als die ten eynde is, en staet dan de krijgh weder op sijn vrye voeten.

Zy heeft den borst gewapent als *Bellona*, om dat het volck ten tijde van Stilstand de sorge van den oorlogh noch in de borst leyt, alhoewel men van de wapenen ophout.

Zy hout al sittende den stormhoed op de knie, en niet op't hooft, om ten meesten deel, de ruste uyt te drucken, die men heeft ten tijde van den Stilstant, en zy heeft den hand daer op, om te vertoonen, datse vaerdigh is, den Stilstant geeyndight zijnde, die wederom op't hooft te stellen.

De Zeesnoeck en de Harder, zijn een beeld van den Stilstand, want dieselve visschen, alhoewelse doodlijcke vyanden zijn, plachten niet te min op eenen seeckeren tijd te vergaederen, gelijck de Natuerschrijvers verhaelen, en daerom zijnse oock om de spiesse gehangen, om te vertoonen, dat door de overeenkominge van den Stilstant, de partyen verbonden zijn, om vereenight te blijven, sonder een ander te beschadigen, wesende niet geoorloft, yemant hinder of gewelt te doen, en de roede van vrede te breecken, te weeten, de wet des Bestants, want wie het Bestant breeckt, doet gewelt aen het Recht der volckeren, gelijck *T. Livius* in sijn XL boeck verhaelt, houdende die voor bedriegers. *De Veldheer*, seyt hy, *gaet by alle toegangen, en vermaent den krijghsluyden, haer den haet met alle prickelingen inscherpende, en het bedrogh der Vyanden verwijtende, dat zy Vrede versocht hebbende, haer Stilstant was vergunt, en dat zy ten tijde van den Stilstand, tegens het Recht der Volckeren waeren gekomen, om het Leger te bespringen.*

De Carthaginesers waeren bedrieghlijck, die den eersten Stilstant tegens de Romeynen hebben geschonden, die op een dach nae

uyt

uyt was, als *Livius* in 't xx boeck verhaelt. Bedrieglijck waren de *Longobarden*, die onder de regeeringe van *Mauritius* den Stilleſtand, in Italien, dickwils braecken. Bedrieghlijck waeren de *Thraciers*, diewelcke van de *Beotiers* by het moras *Copaide* overwonnen zijnde, vluchteden in *Helicona*, en maeckten Beſtant metten *Boetiers* voor vijf dagen, gelijck *Suidas* verhaelt, in welcken tijd, de *Beotiers*, met opſetten raede, daer uytſcheyden, verſeeckert zijnde van de overwinninge en van den Stilſtand, en terwijl zy aen *Minerva Itonia* offerden en haere gaſtmaelen hielden, als *Polienus* ſeyt, zijn zy by nachte, vanden *Thraciers*, beſprongen, ten deele doodgeſlagen, en ten deele levendigh gevangen. De *Beotiers* klagende aen haere vyanden, van dat zy den ſtilſtand hadden geſchent, ſoo antwoorden de *Thraciers*, dat zy Beſtant hadden gemaeckt van dagen en niet van nachten. Met groote redenen worden deſe van *Cicero* beſtraft in 't eerſte boeck van ſijne Burger-plichten, om dat zy onder eene quaedaerdige en liſtige uytlegginge vande Wet onrecht deden: gelijck die gene, diewelcke met ſijnen vyand voor 30 dagen Beſtand hadde gemaeckt, by nachte quam en verwoeſtede de velden, ſeggende dat hy Beſtant van dagen en niet van nachten, hadde gemaeckt.

Om beter de verbinteniſſe dieder in den Treſves of Stilſtant wort gemaeckt aen te wijſen, ſoo hebben wy een Hond en een Katte te ſaemen gebonden, om dat het Verbondt van 't Beſtandt, de gemoederen der vyanden en der tegenſtrevige, te ſaemen koppelt, die alſdan in tijde van Beſtant ruſten, en in vrede blyven. Maer dieſelve geeyndight zijnde, ſoo zijnſe als de Honden en Katten, die wel dickwils te ſaemen zijn vereenight, maer in korter tijt daer nae malkanderen wederom plockhayren.

TREGUA. *Beſtant des Oorloghs.* Nae de beſchryvinge van den E. Heere Droſſart P. C. HOOFT.

HY maelde het Beſtant een ſtatige vrouwe, die ſeer treflijck was geciert, hebbende in haere rechter hand een ſwaerd, dat in de ſcheede was verſegelt, mette ſegelen van den Koningh van Hiſpanien, en van de Staeten der Vereenighde Landen, alwaer rontom was geſchreven, *ad duodecim annos*, dat is: *voor twaelf Iaeren.* In de ſlincker hand hadſe een keeten, waer aen de Krijghs-God *Mars* was vaſt gebonden, die al ſchoorvoetende volghde, en achter hem een hoop geboeyde krijghsluyden, die de trompen der muſketten en 't ſpits der ſpieſſen ter aerde keerden. Zy ſat op een affuyt, daer een kartouw, ſpieſſen, muſketten, trommels en andere krijghswapenen op laegen. Aen haere ſyde ſat de Diſcipline of tucht, en aen haer rechter ſyde *Proſperitas* of Voorſpoet. Onder den waegen laegen vertreeden *Licentia* ongebondenheyt, en *Calamitas* ellende. *Henricus* IV Koningh in Vranckrijck, hielp den wagen door 't aenroeren der voorſte raeders, op den gangh. *Iacobus* VI Koningh van Groot-Britannien beweeghde de achterſte: beyde bevorderaers deſer handlinge. *Pater Ian Ney* ſat op den wagen met den toom in der hand en mende de paerden. Op 't eene paerd ſat *Albertus*, Hertogh van Ooſtenrijck en van Brabant, en op 't ander paerd *Iſabella Clara Eugenia*, des Hertoghs Huyſvrouw, en des Koninghs ſuſter, Stadthouders des Konings. De paerden wierden aen de toomen geleyt van *Amor Patriæ*, dat is van *Lands Liefde*, en van *Modeſtia* Zeedigheyt: *Suſpitio*, dat is quaed vermoeden, en *Cura* de Sorge, hingen aen den wagen. Recht tegen de paerden over, ſat een ſchoone Maeghd onder een heerlijcke Zetel, en vertoonde de Landen, die noch onder des Koninghs gebiet ſtonden, en boven haer de wapenen van *Burgundien*; ter ſyden haer hingen de wapenen van yder Provintie, en daer voor ſtont *Philippus* III Koningh van Hiſpanien met een kroone en ſcepter cierlijck uytgebeelt, en onder ſijn ſlincker hand op der aerde had hy een ſchildt, daer in ſijne wapenen wierden vertoont. Aen des Koninghs ſlincker ſyde ſtont *Ambroſius Spinola*, zijnde ſijn Veldoverſte. Aen d'ander ſyde, ſat mede de Maeghd der Vereenighde Nederlanden in een ſchoone Zeetel, en boven haer hingh het wapen der Vereenighde Staeten, en ter ſyden de wapenen der beſondere Landſchappen. Aen haere rechter hand vertoonden ſich eenige gryſe Mannen, als Staeten derſelve Landen, en aen de ſlincker ſyde ſtont *Mauritius* van *Naſſau* als Veldoverſte der Vereenighde Staeten, die ſijn rechter hand op 't geveſt van ſijn

rapier

rapier hiel, en ſijn ſlincker op een ſchilt, daer ſijne wapenen in ſtonden. In de locht vertoonde ſich *Mars*, die ſijn bloedige koets verlaetende, *Venus* op de haere lieflijck quam omarmen, daer *Cupido* den wagen mennende, die van treck-beckende duyfkens wierde voortgetrocken. En blies voorts de twee-tongige *Fama* met haere Trompetten deſe blyde maere, aen de geheele Werelt over.

VENUSTA. *Bevalligheyt, Aerdigheyt.* van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn ſchoone *Nymph* van bevalligh opſicht, gekleet in weerſchijn, met een riem omgort, alwaer rontom *Cupido* met ſyne brandende fackels, mette gevleugelde Slange-ſtaff van *Mercurius* geborduyrt is, draegende in de rechter hand een *Helichriſus*, of een klaere goud-geele bloeme, en in de ſlincker hand het vogeltjen *Jinge*, by den Griecken alſoo genaemt.

Bevallicheyd is een ſeeckere aerdigheyt, die een volmaeckte ſauce totte ſchoonheyt brenght: Want alle ſchoone luyden zijn niet bevalligh. *Suetonius* beſchrijvende het maeckſel van *Claudius Nero*, maeckt een onderſcheyt tuſſchen ſchoonheyt en Bevalligheyt, ſeggende: *Hy was ſchoonder als bevalligh van opſicht. Catullus* vergelijckende *Quintia* met ſijn beminde *Lesbia*, laet wel toe dat *Quintia* ſchoon was, maer niet geheel ſchoon, want zy hadde geen Bevalligheyt: Maer hy bewijſt, dat ſijn *Lesbia* geheel ſchoon was, want zy hadde alle Bevalligheyt, daer van hy aldus ſinght:

Een yder acht Quintijntjen *ſchoon,*
Doch ick ſtelt op een ander toon:
Maer datſe is geſtreckt en blanck,
Van ſchoon gelaet en fier van ganck,
Voorwaer hier in geen ſchoonheyt leyt,
Maer ſchoonheyt is bevalligheyt.
Zy heeft beval, noch ſout, noch aert,
Dies acht ick haer geen boone waert:
Maer Liſabet *dat geeſtigh dier,*
Die rooft der vrouwen ſchoonſte cier.

uyt welck gedicht beſloten wert, dat boven de welgemaecktheyt van een groot en blanck lichaem, de Bevalligheyt ten hooghſten noodigh is. En dat ſelve bewijſt *Catullus* niet ſoo ſeer in 't woord *Venuſtas* of Bevalligheyt, als in 't woord *mica ſalis*, dat is, een kruymken ſouts: te weten, om dat *Quintia* onſapigh en ongeſouten was, hebbende noch Aerdigheyt, noch Bevalligheyt. Waer over *Alexander Guarinus* ſeyt, *gelijck de ſpijſe ſonder ſout onaengenaem is, alſoo konde* Quintia, *al is't datſe langh en blanck was, niet ſchoon weſen, ſonder Bevalligheyt:* 't welck anders niet is als een ſeeckere Aerdigheyt, gelijck dieſelve ſchrijver in 't ſelve gedicht ſeyt, *het ſchijnt dat* Lesbia *de Bevalligheyt van alle vrouwen geroofs heeft, overmits alle aerdigheyt en geeſtigheyt in haer alleen uytblonck:* Op de maniere van *Zeuxis* de Schilder, diewelcke aen die van Agrigenten in Sicilien, om *Juno Lacinia* uyt te beelden, ſoo ſochte hy de allerſchoonſte ſchoonheyt, van de allerſchoonſte en bevallighſte Maeghdekens uyt, die hy koſt vinden. 't Selve wort van den Poëet *Lucretius* uytgedruckt, diewelcke de Bevalligheydt en Aerdigheydt een ſuyver ſout noemt, ſeggende dat kleyne *Pumilio*, is vol liefdekens en geheel ſout van zeeden. Willende ſeggen, dat aen ſoodanigen Vryer, die van de Liefde verblint was, een kleyn, kort Meyſken, hem ſcheen eene van de *Charites* of Liefdekens, en eene van de *Gratien* of Danck-Goddinnekens te zijn: welcke gratie of aerdigheyt, van veele Schrijvers onder het ſout is begrepen. Want Aerdigheyt en

Bevalligheyt is de ſauce van de ſchoonheyt, gelijck het ſout van de ſpijſe is, als *Plutarchus* ſeyt. Om deſe oorſaecke moet de ſchoonheyt van een Vrouwe niet onbevallick, maer aengenaem zijn; en om de gemoederen te bewegen, wortſe geſouten genaemt. En daerom verſiertmen, dat *Venus*, die gehouden wort een Goddinne van de ſchoonheyt, uyter Zee, dat is, uyt het ſout gebooren is. Sulx dat de Bevalligheyt, die *Catullus* het ſout en de *Veneres* noemt, niet anders zijn als de geeſtigheyt en de Bevalligheyt, een woort dat van *Venus* heerkomt, want *Cicero* ſeyt, dat *Venus* van *Venuſtas* is voortgeſproten. Daerom ſeyt *Catullus* dat *Lesbia* hadde geroofť alle de *Veneres*, dat is alle de geeſtigheyt en Bevalligheyt. Want *Venus*, als Goddinne van de ſchoonheyd, en het hoofd van de Bevalligheyt, hadde boven de volmaeckte ſchoonheyt des lichaems, alle aerdigheyt en geeſtigheyt, die in een volmaeckt bevalligh Menſch vereyſcht worden. Want Bevalligheyt beſtaet voornaemlijck in twee beſondere gaeven: in de aengenaemheyt van 't aenſien, en in de lieflijckheyt van de ſtemme. 't Aenſien beſtaet in de aengenaeme en vriendlijcke verwe, in de lieflijcke en hoflijcke beweginge, in de ſoete lagh, en in 't vrolijck opſicht. De ſtemme beſtaet in 't bevallijck ſpreecken, waer in beſonderlijck een ſapige ſoutigheyt van Wijsheyt vereyſcht wort, in geneughlijck, en om ſoo te ſeggen, als een Engel te ſpreken. En derhalven ſeyt *Quintilianus*, Bevallijckheyt is al 't geene dat met eene ſeeckere aerdigheyt en lieflijckheyt geſeyt wort: En hy getuyght van *Iſocrates*, dat dieſelve alle de bevalligheden van 't welſpreecken is naegevolght. Van gelijcken doet oock *Petrarcha* doorgaens in 't ontwerp van ſijne beminde *Laura*, daer hy haere Bevalligheyt, ſoodaenigh afmaelt, dat zy oock den verſtoorden *Iupiter* lichtlijck ſoude hebben konnen bewegen, daer van hy aldus ſinght:

So haeſt als zy my wierd gewaer,
Doen tratſe my ſoo geeſtigh naer,
Schoon Iupiter *vol gramſchap was,*
Het korſel hoofd vergingh hem ras,
Hy ſmeet den blixem uyter hand,
En raeckte door haer Lieſď in brand.

In welck gedicht, gelijck hy in meer andere dichten doet, ſiet hy op haer blanck aengeſicht, op de blonde hoofdhayren, op de bruyne winckbrauwen, op den glants der oogen, op de wittigheyt der tanden, op het korael van de lippen, &c. al te ſaemen verwen, diewelcke geeſtigheyt en Bevalligheyt aenbrengen, wanneer dieſelve met een gemaeckte gelijckmaetigheyt in een perſoon (al gelijck) werden bevonden. Hy let op haer gangh en op haer geſicht, op haer aengenaem ſpreecken en vriendlijcke lach, als mede op haere geeſtige trett en 't bewegen van haere voeten. In deſe deelen dan, in de verwe, in de beweginge, in de lach, in 't geſicht, en in het ſpreecken beſtaet de Bevalligheyt. En daerom hebben wy haer in weerſchijn gekleet, dat van veele verwen is te ſaemen geſet, om de veranderingen der bevalligheden, die in een ſchoon voorwerpſel van een volmaeckte ſchoonheydt worden vereyſcht. Want nae des Platoniſchen *Ficini* meeninge, is de ſchoonheyt een ſeeckere geeſtigheyt en aerdigheyt, diewelcke veeltijts in 't beſonder heerkomt van eenigh opproncksel en fraejicheyt van veele dingen, en die is van driederleye ſlagh: ten eerſten ſoo wort door 't vercierſel van veele deughden, de Bevalligheyt in de gemoederen gebracht, ten tweeden komt door de overeenſtemminge en gelijckmaetigheyt van de verwen en trecken de Bevalligheyt en geeſtigheyt aen 't lichaem: ten derden ſoo ſpruyt de Bevalligheyt en geeſtigheyt ſeer dapper door de lieflijckheyt van de ſtemme, en door de ſoete gelijck-klinckende woorden: Sulx, dat deſe drie voor de ſchoonheyt van 't gemoed, van 't lichaem, en van de ſtemme gehouden werden.

De ſchoonheyt van 't gemoed verheught ſich door de ſinnen, de ſchoonheyt des lichaems door de oogen, de ſchoonheyt van de ſtemme door de ooren. Waer over dieſelve *Ficinus* ſeyt, *deſe Bevalligheyt is ſchoon die 't gemoed door de ſinnen en door 't geſicht en 't gehoor beweeght en aenlockt.* Waer uyt wy dit eygentlijck beſluyten, dat de ſchoonheyt in deſe drie dingen beſtaet, en dat deſe drie met een ander te ſaemen vereenight, de geeſtigheyt en Bevalligheyt maecken, gelijck *Petrarcha* daer van wyder ſingt, noemende deughd en eere, de ſchoonheyt des gemoeds, die in de gemoederen de Bevalligheydt veroorſaeckt. Wildy de ſchoonheyt ſien in de geeſtige beweginge?

weginge? siet de aerdigheyt van 't lichaem. De soete redenen? hoort de lieflijckheyt van de stemme. Siet, seyt *Petrarcha,* hoe lieflijck heeftse my 't herte verstrickt, ontroert, aengelockt, en treckt het gemoed, door de sinnen, door 't oogh en door 't gehoor.

De aengenaeme Bevalligheyt seyt *Plato* in sijne wetten, past den Vrouwen alderbest: waer uyt het komt dat *Cicero* in 't eerste boeck van de Burgerplichten seyt, *Wy moeten een Vroulijcke bevalligheyt en een Manhaftige achtbaerheyt volgen.* Sullen wy meenen, *Dat Bevalligheyt een Vroulijcke saecke is, en dat waerdigheyt en dapperheyt den mannen past?* Doch 't is te gelooven, dat dit te verstaen is, van een seeckere verwijfde sachtigheyt, saertheyt en vroulijcke zeedigheyt: niet dat de Bevalligheyt en aengenaemheyt een Man qualijck past, want een Man sonder geestigheyt is onbevalligh, en naer 't gemeen praetjen soo sal de Man *Acharis*, altijd, als een ydel spreuckjen, in alle Mans mond zijn. *Acharis* wort genomen voor een Man sonder Bevalligheyt, want aerdigheyt en geestigheyt maecken den Man aengenaem en vrolijck, hoe lelijck hy oock magh wesen. *Vlysses* was lelijck, niet te min bemachtigde hy door sijne Bevalligheit en soete overredinge de gemoederen van alle de Griecken: Iae hy kost oock, door sijne aengenaeme welsprekentheyt, de Goddinnen op hem doen verlieven, gelijck *Ovidius* seyt. *Quintus Roscius* de Comedi of Tonneelspeelder, was scheel en lelijck van aengesicht, dies hy om sijne lelijckheyt te bedecken, de eerste was die met een momaensicht op 't tonneel quam, gelijck *C. Rhodiginus* seyt: Maer 't volck wilde hem liever sonder maske sien en hooren, want behalven sijne soete uytspraeck, soo hadde hy noch een sonderlinge geestigheyt en bevalligheyt, soo wel in de beweginge als in de handelinge, door verscheyden genegentheden geestigh, en door 't gesicht, uyt te drucken. Hier siet men hoe de Bevalligheyt in een lelijck Man aengenaem is, en hoe veel te meer salse zijn in een schoon Man. Wie sal dan seggen dat de Bevalligheyt een Man niet wel past, ten waere dat men een al te verwijfde Bevalligheyt meende: Maer een Manhafte dieder in *Panigarola* gesien is, is te prijsen, diewelcke neffens de schoonheyt des lichaems, soodaenige Bevalligheyt in 't soet spreecken hadde vergeselschapt, dat oock luyden van den morgen af totten avond toe, sonder eeten of drincken souden gestaen hebben, om de spijse van sijne welspreeckentheyt te genieten: En wy hebben meer als vier reysen gesien, dat *Tasso* by 't tonneel stont, den mond open vergetende, sonder sich eenighsins te bewegen. Krachten voorwaer, van Bevalligheyt en geestigheyt, die den Mensch betooveren en de gemoederen wegh rucken. Insgelijx bleef oock het gemoed van *Alcebiades* alsoo begoochelt, door 't spreecken van *Socrates,* hoe slordigh en lelijck hy oock was, dat hy seyde meer soetigheyt te hebben in de woorden van *Socrates*, als in de soete en lieflijcke gesangen van *Marsias* en *Olympius*, vermaerde Musiciens, soo geweldigh en krachtigh was de aengenaemheyt in sijne woorden en gebeerden. Welcke geestigheyd van alle Redenaers genoegh wort aengepresen, niet alleen door de soetaerdigheyt in 't spreecken, maer oock in de Bevallijckheyt van 't gesicht: En soo veel de persoone belanght, isse in een Man prijslijck. *Plutarchus* roemt het bevallige opsicht van *Pompejus*, dat vol zeedigheyt en beleeftheyt was, waer door hy oock sijne redenen aengenaem maeckte, en dat in hem alle de Bevalligheden en aerdigheden met een staetigheyt en beleeftheyt waeren te saemen gevoeght: en dat in de kracht en in de bloem van sijne Iaeren in hem een Koninghlijcke Majesteyt uytblonck. *Suetonius* prees in *Augustus* de schoonheyt en Bevalligheyt van sijne tegenwoordigheyt, en dat dieselve, in alle trappen van sijne Iaeren, geestigh was.

Van dusdaenige volmaeckte Bevalligheyt roemen oock de Griecken dat haere *Alcebiades* geweest is, en *M. T. Cicero* prijst soodanigen opsicht dat te gelijck Achtbaerheyt en Bevalligheyt aenbrenght. Oversulx is de Bevalligheyt in een Man prijslijck. Van de Vrouwen spreeck ick niet, maer ick wilde liever eene Maegd vryen die so heel schoon niet was, nochtans deughdsaem, geestigh en aengenaem in 't spreecken en ommegaen, en lustigh op den tret, als eene die seer schoon van aengesicht was, doch sonder Bevalligheyd, sonder deughd, een boerin in 't verkeeren, logh in 't gaen, en ongesouten in 't spreecken.

Wy hebben dese beeldnisse met het gor-

del van *Venus* opgeschort, dat by de Griecken *Cestum* of *Balteus* geheeten is, 't welck *Venus*, Moeder van alle schoonheyt en geestigheyt plagh te draegen, om bevalligh te zijn, en dat selve hadde sulcken kracht in de Minne-verstooringen, dat het oock den verstoorden en rasenden *Mars* konde stillen, en *Iuno* die 't selve van *Venus* hadde geleent, konde daer mede den donderenden blixem-draeger *Iupiter* te vreden stellen. Waer over oock *Martialis* soetelijck scherst, willende *Iulia* prijsen over haere geestigheyt en Bevalligheyt, seyt, dat *Iuno* en *Venus* te gelijck, van haer het gordel souden moeten bidden. Dit kostelijck gordel is van *Homerus* beschreven, *dat het seer konstigh met de naelde was geborduyrt, waer in dat alle aenlockingen waeren, te weten, de Liefde en het verlangen, de t'saemenspraeck, de soetvloeyende reden die 't gemoed der Wijsen verstrickt. Dit was haer in de hand gegeven, en tot haer geseyt, Neemt dit gordel, dat wonderlijck geweven is, en druckt dat om uwe syden, want daer zijn alle dingen in gemaeckt, en gelooft dat het u niet onmogelijck sal wesen uyt te voeren, al 't geene ghy sult begeeren.* Hier uyt blijckt nae 't getuyghnis van *Homerus*, dat in dit gordel mette naelde geborduyrt waeren, de Liefde, het verlangen, en de soetvloeyende en aengenaeme welsprekentheyt.

De Liefde hebben wy gemaelt op de gewoonlijcke maniere van een gevleugelt Ionghsken, en 't verlangen door den brandenden fackel: 't welck die geene zijn, die op de maniere als een brandende toortse, 't hert der Minnaers gestaedigh doet ontvoncken. De soete en lieflijcke welsprekentheyt wort door den staf van *Mercurius* uytgebeeld, dewijl de oude Poëeten *Mercurium* voor een Vader van de Welsprekentheyt en 't hoofd van de Bevalligheden uytroepen. Waer over oock *Lucianus*, *Mercurium* invoert, als dat hy het gordel van *Venus* soude hebben gestolen, van wien hy oock wierde omarmt, om de overwinninge, die hy door haere Bevalligheyt hadde verkregen. En niet sonder reden stelden die van Athenen *Mercurium*, als *Pausanias* verhaelt, voor den ingang van 't kasteel en de Bevalligheden daer nessens. Sulx dat de Slangenstaf van *Mercurius* dient voor een beeld van de Welsprekentheyt en van een lieflijcke welsprekende tonge: en door dit gordel wil *Homerus* de kracht van de Bevalligheyt te verstaen geven, sonder welcke de schoonheyt niet om 't lijf heeft. *Venus* was wel schoon, maer sonder het gordel, 't welck een beeld was van de Bevalligheyt, soo kost zy *Mars* niet versoeten noch aen haere syde trecken. *Iuno* was wel schoon, maer sonder het gordel van *Venus*, dat is, sonder aengenaemheyt en Bevalligheyt, kost zy *Iupiter* niet versachten, daer door zy hem nochtans vermorwde, gelijck *Venus* oock *Mars* dede: willende te kennen geven, dat de schoonheyt gevoeght by de Bevalligheyt een yder kan aenlocken, hoe wreed van herten dat hy oock mocht wesen als *Mars*, of van een soo hoogh en verheven gemoed als *Iupiter*: Maer dat de schoonheyt dese kracht niet hadde sonder de Bevalligheyt, diewelcke Liefde en verlangen verweckte in de gemoederen van de wijse Mannen, en dat door de aengenaemheyt van 't spreecken, treckende dieselve soodanigh, datse van haer kan verkrijgen, watse sal begeeren.

Libanius de Griexsche Philosooph, versiert over het gordel en over de roose een aerdige kluchte, gelijck *Angelus Politianus* verhaelt, dat *Pallas* en *Iuno*, wanneer zy voor den Herder, die als Rechter over haere schoonheyt soude wesen, verscheenen, seyde hy tot *Venus*, dat zy haer gordel soude afleggen, want het gaf haer sulcken Bevalligheyt, datse daer door de luyden betooverde; *Venus* antwoorde dat zy te vreden was dien gordel af te leggen, maer dat het daer tegens behoorlijck was, nae dien d'eene geciert was met een gulden Helmet en d'ander met een kroon of bagge, dat zy voor haer dan oock eenigh ander verciersel mocht verkiesen: waer in *Pallas* en *Iuno* te vreden waeren. *Venus* van haer scheydende, gingh in een schoone warande, en las aldaer Lelien, Violen en andere bloemen, om haer te cieren, maer verder gaende, wierde zy den soeten reuck van Roosen gewaer, diewelcke zy pluckende, dacht haer dat dese de schoonste van alle waeren, d'andere te saemen verwerpende: dies maeckte zy daer af een Roosekrans, mette welcke zy verciert zijnde, voor den Rechter quam: Maer *Pallas* en *Iuno* haer dus bevalligh metten Roosekrans siende opgepronckt, wilden 't oordeel niet verwachten, en haer kennende overwonnen, quaemen zy *Venus* alle beyde omarmen, kussende den Roosekrans, settende dieselven, d'een den

anderen op 't hooft, en ten laesten weder op 't hooft van *Venus*: En hierom zijn wy bewogen, om de Bevalligheyt met een Rosekrans af te maelen: en dat oock met reden, want de Roose is om hare Bevalligheyt de Koninginne van de bloemen, een cieraet van de aerde, een glans van alle planten, en het oogh van 't gebloemte. Dese geeft Liefde van sich, en versoent *Venus*, steeckende alle andere bloemen den loef af. Waer in de Poëten oock meest over een komen, onder andere *Murtola*, en *Anacreon* seggen, datter de cieraet vande Bevalligheyt in schuylt.

't Roosjen aller Goden bloemtje,
Dat den Mensch tot wellust leyt,
Draeght van geur en reuck het roemtje,
Ciersel van Bevallijckheyt.

Soo past dan de Roose seer wel totte Bevalligheyt, daerom zy oock vande Poëeten *Venus* is toegewijt, als een beeld van Bevalligheyt en schoonheyt: waerin de bovengeseyde drie dingen, die de Bevallijckheyt maken, als de *Platonici* seggen, te vinden zijn, te weten de kracht of deughd, de welgematigde verwe, en de lieflijckheyt van de stemme. Voorwaer in de Roose zijn oock dese drie deelen te vinden, ten eersten bestaet haer deughd in de lichaemen te versterckenn, door soo verscheyden toebereydingen van syropen en wateren. Daer is de aengenaeme lijfverwe, die met wit en root vermenght is, gelijck de Poëeten versieren, dat de Roosen te vooren geheel wit zijnde, met het bloet van *Venus* zijn besprenght. Daer is de geur van de lieflijcke reuck, een beelt van de soetigheyt, en geur van de stemme, naedemael eenige Philosophen het daer voor houden, dat de reuck en de verwe komt van de aengenaeme sterre van *Venus*; waer uyt dit spreeckwoort gekomen is dat *door Roosenspreken*, Poëetischer wyse geseyt wort, dat *Venus* mette mond vol Roosen spreeckt, gelijck *Virgilius* en *Petrarcha* singen, dat de schoone Engelsche mont was vol peerlen, roosen en lieflijcke woordekens. Verstaende een bevallige mond, nemende de peerlen voor de sneewitte tandekens, en de Rosen voort vermelioen van de lippen, waer uyt voortquamen kostlijcke spreucken, die verhaelt werden met een soete welspreeckentheyt en aengenaemheyt van redenen, gelijck oock *Tasso* singht.

De *Helicrisus* die zy in de hand draeght, is een bloeme die genaemt is nae de Nymph *Helicrisa*, als die de selve eerst soude hebben gepluckt, gelijck *Themistagoras Ephesius* schrijft, doch ick achte datse genaemt is nae *Helios*, 't welck de *Sonne*, en van *Chrysos* 't welck gout beteyckent, overmits de schaduwe van dese plante vol besyen hangende, die oock nimmermeer verrotten, wanneerse van de straelen der Sonne gesteecken zijn, een schadu of weerschijnsel geven, als offe van goud waeren: Waer over de Heydenen een gebruyck hadden, hare Goden daer mede te bekronen, 't welck *Ptolomæus* de Koningh van Egypten met groote naerstigheit heeft onderhouden. Wat voor een bloeme dese *Helicrisus* is, tot een onderscheyt van de *Chrisanthemus* en de *Amarant*, kondy by *Plinium, Dioscoridem* en sijnen uytlegger *Mathiolum* lesen.

Wy hebben haer dese bloeme in handen gegeven, tot een beeld van de Bevalligheyt, want het is een aengename bloeme die haer naeme draeght van't goud en van de Sonne, onder wiens stralen zy schoon en luchtig is, als het goud: jae men soude geen aengenaemer saecke konnen noemen, dan datse luchtigh, en blinckende is, als het goud, daer de Sonne haer weerslag op geeft. Iae men segt, dat als men daer kranskens van vlecht, en by sich draegt, dat men sich aengenaem maeckt, en gunst en roem in't leven verkrijgt, gelijck *Plinius* en de oude Griexsche Schrijver *Athanæus* verhaelen. Hierom geven wy de Bevalligheyt dese *Helichrisus* in de hand. Want wie Bevalligheyt heeft, heeft in 't gemeen by iederman geluckwenschinge, roem, eere, gonst en aerdigheyt. En overmits de Bevalligheyt de gonste weder vereenight, door de welcke de dingen worden verkregen, soo is van de Latijnen geseyt, *hy is vol Bevalligheyt*, en dat van een Man die geluckigh is, dat sijne saecken nae wensch zijn uytgevallen. Want *Pamphilus* in 't spel van *Hecyra*, als 't hem boven sijn hope mette Vrouwen wel geluckt was, seyt hy, *Wie is geluckiger en voller van Bevalligheyt als ick ben*? Daer en tegen seyt men, dat die onbevalligh, en 't geluck ongunstigh is, die de saecken niet nae wensch gelucken. Waer over *Pamphilus* in 't spel *Andria* seyt: *Isser wel eenigh Mensch onbevalliger en ongeluckiger als ick ben*?

Waer uyt het komt dat die bevalligh is, oock geluckigh is, want hy vindt licht by yemant gunst en aengenaemheyt, waer

toe dese bloeme, als een beeld, gebruyckt wort, als zijnde een eedele, schoone en aengenaeme bloeme. Niet datse in der daed den Mensche aengenaem en in gunste by de Princen brenght, gelijck de Indianen sotlijck meenen, dat de Roose doet: 't welck een dwase ydelheyt is. 't Is oock malligheyt dat eenige seggen, dat de Haese den Mensche soude aengenaem maecken, wanneer men van sijn vleesch soude eeten. 't Is oock grootelijx te verwonderen, dat *Pierius* diewelcke andersins een dapper Man is, in dese doolinge is geraeckt, dat hy de plaetse *Plinii* misduyt, daer hy seyt, *dat Hase vleesch, nae 't seggen van* Cato, *slaeperig maeckt*, daer verandert hy 't woort *somnosos*, dat is slaeperigh, en stelter voor *formosos*, dat is schoon en aengenaem. Daer nochtans schimpswyse, de sottigheyt van 't volck, door *Plinius*, bestraft wort, dewijl zijt daer voor hielden, *dat seven dagen langh Haesevleesch gegeten, het den Mensche gunst en Bevalligheyt aenbrachte*; 't welck een groote beuselinge is. Dewijl de Haese by geene oude schrijvers voor 't beelt van de Bevalligheyt is gehouden, maer wel bespot. Dit schijnt evenwel *Pierius* tot sijn voordeel te trecken, dat in een afbeeltsel van *Philostratus*, de Liefdekens afgemaelt zijn, onder een Orangeboom speelende, met een Haes, maer dit heeft geen gemeenschap mette Bevallijckheyt, want diergelijcke boerterien suldy duysent mael te Romen aen de gevels en lijsten van de huysen, palleysen en lusthoven vinden, alwaer de naeckte Cupidoos speelen mette geytjens, apen, en andere geneughlijcke dieren. Want de *Cupidootjes* wilden den Haes niet quetsen met haere pijlen, maer zy wilden hem levende vangen, om die, voor een geschenck aen *Venus* te vereeren, niet tot een beelt van Bevalligheyt, maer om dat het een seer vruchtbaer dier was, en seer tot *Venus* genegen; waer van *Philostratus* selve seght, *de sotte Minnaers hebben gemeent dat by de Haese eenige kracht soude zijn, tot verweckinge van Liefde.* Waer over *Pierius* oock dit schempdicht van *Martialis* gebruyckt.

Michieltjen sent een Haes en raed my die te eeten,
Voor seven dagen langh, om schoon te zijn, hermaeckt:
Doch soo ghy hier niet spot, maer seghtet by u weeten:
O Gellia, *ghy hebt noyt Haesevlees gesmaeckt.*

Doch hier spot *Martialis* mede, seggende, soo dit de waerheyt is die ghy seght, dat Haesevleesch schoon maeckt, soo hebdy *Gellia* noyt Haesevleesch geproeft, boertende op haer, om dat zy soo lelijck was. *Pierius* maeckt oock gewagh van *Alexander Severus*, diewelcke dickwils Haesen at, maer seecker sijne Bevalligheyt, quam niet van het Haese eeten, maer van sijne natuerlijcke Bevalligheit. Want laet yemant die niet uyter natueren Bevalligh is, soo veel Haesevlees eeten als hy wil, hy sal daer mede geene Bevalligheyt verkrijgen, want geestigheyt komt door de geest der natuere, die door geen eeten of leckernie kan te wege gebracht werden. Waer over oock seecker Poëet boertende met den Keyser, nemende oorsaecke van sijne Bevalligheyt, en van 't Haese eeten, seght dat hy dickwils Haesevlees eetende, Bevalligh was geworden, waer op *Lampridius* in't leven van den Keyser, tot laster van den Poëet eenige veersen verhaelt, die de Keyser daer op soude geantwoordt hebben: *Dat ghy meent, ellendige Poëet, dat u Koning sich schoon soude eeten, als 't gemeene praetjen is, daer over vergram ick my niet; maer dit wilde ick, dat ghy soo veele Haesen aet, dat ghy de vlecken uwer ziele uytgejaeght hebbende, schoon mooght werden, op dat ghy niemant meer mocht benijden.*

Dat de Keyser Haesen at, dede hy niet om Bevalligh te worden, want dat was hy uyter natuere, maer om dat hy die opter jacht hadde gevangen, en hy die gaerne at, gelijck *Lampridius* seyt. Maer de Poëeten schertsen dapper met het woort *Lepre* en *Lepore* door de gelijcke uytspraeck, daer 't eerste een Haese is, en 't ander Bevalligheyt. En oversulx kan die Haese geensins dienen voor een beeld van de Bevalligheyt, want zy is geensins schoon, maer lelijck. Daerom paster de krans van Rosen en van *Helichrisus* beter, zijnde seer schoone, bevallige en fraeye bloemen: waer uyt de Oude oorsake hebben genomen, als of men daer door gonst en bevalligheyt kost verkrijgen. En daerom versierden zy dit waerschijnlijck gevoelen van *Libanius*, diewelcke seyde, dat de gulde Helm, *Pallas* bevalligheyt aenbrachte, gelijck oock de bagge of kroone aen *Iuno* dede. En evenwel wilde *Venus*, hoewel zy uyter natuere, schoon en aengenaem was, nochtans haer schoon geborduyrt gordel draegen: doch zy verkoos daer nae de Roosekrans, om met soodaenige vercierfels bevalliger te schijnen,

ſchijnen, diewelcke aen de Dochters betaemlijck zijn, doch die binnen de paelen van zeedigheyt en eerbaerheyt blyven: weſende 't ſelve ſeer miſprijſlijck in een eerbaere Vrouwe, dat zy ſich laet vervoeren, door de overvloedige begeerte van ſchoon en aengenaem te weſen, door hovaerdige en dertele vercierſels. 't En behaegde voorwaer den Keyſer *Auguſtus* niet, alhoewel hy ſweegh, dat hy ſijn dochter *Iulia* op eenen dagh ſagh gaen met een dertel en prachtigh kleed, dat haer niet betaemde: Maer als hy haer des anderen daeghs veel zeediger ſagh opgetoyt, ſeyde hy, haer omarmende, O hoe veel loflijcker is deſe kleedinge aen een dochter van *Auguſtus* als de kleedinge van giſteren! 't Is waer, antwoorde zy: *Want nu ben ick opgetoyt nae 't oogh van mijnen Vader, maer giſter was ick opgepronckt naer 't oogh van mijnen Man.* Niet te min, ſoo paſt het beter, dat men geciert is nae de oogen van een Vader, als nae de oogen van Mannen. Maer in den Ridders paſt geenſins de konſtige vercieringe, 't en waere alleen, ſoo veele als haer Manhafte Ridderſchap betaemlijck is, want een Manlijcke ſchoonheyt moet niet veel opgepronckt weſen, gelijck *Ovidius* mede verhaelt. Deſe Ridders moeten beſchaemt zijn, dewelcke om bevalligh te ſchijnen, ſich met alle vlijt en konſt beſonderlijck ſoecken te palleren, 't hayr met kuyven te krullen, koſtlijcke en dertele kleedinge vol borduyrſels, reuckwerck en perfuym, te doen maecken, hebbende ſulcken gemaeckten gangh met haer weſen en draeyen van hoofd en oogen, als mede door een aengewende lach, en met ſulcke honighſoete uytgeſochte en geſmeerde woordekens, dat in plaets, van datſe ſich ſouden aengenaem maecken, ſoo maeckenſe ſich met al haer gemaecktheyt haetigh: in plaets datſe Manhaftigh ſouden zijn, wordenſe verwijft, weeckgebacken en teeder, ſoo datſe, meenende geacht te zijn, worden veracht en gelaſtert. Want of wel de Ridder *Mecænas* om ſijne groote mildigheyt van de Poëeten is gepreſen, ſoo is hy nochtans van den Philoſooph *Seneca*, om ſijn groote gemaecktheyt, die hy over hem hadde, veracht, gelijck in ſijnen 114 brief is te leſen, daer hy hem ſeer beſpot. *Hoe* Mecænas *heeft geleeft, is bekender, dan datmen 't nu ſoude ophaelen, hoe hy plagh te wandelen, hoe lecker en weeckgebacken hy was, hoe hy wilde geſien weſen, hoe hy met ſijne gebreken wilde proncken. Wat dan? waeren ſijne woorden niet ſoo los, als hy ſelf ontgort en luy was? waeren ſijne redenen wel ſoo heerlijck, als ſijn aengeſicht ſtont, als ſijn groote ſleep, ſijn Huys en ſijn Huyſvrouw?* en noch breeder. Deſe gemaeckte Ridders mishaegen een yder, alhoewel ſommige haer niet qualijck zijn toegedaen. 't Mishaegde *Auguſtus* van deſen Toſcaenſchen *Mecænas*, dat hy ſoo gemaeckte redenen voerde, daer hy hem anderſins beminde, gelijck *Suetonius* verhaelt. En *Macrobius* ſchrijft in 't I boeck cap. IV van ſijn *Saturnusfeeſten*, ſpottende met deſes gemaecktheyt, en, nae dat hy veele van ſijne dertelheden en vercierſels hadde verhaelt, ſeyt dat dit al te ſaemen opſtoockingen waeren van 't overſpel. De Ridders, die op ſoodaenige maniere, de Bevalligheyt en gonſte willen naebootſen met konſtige vercierſelen over haere perſoonen, kleederen en woorden, worden op 't laeſte van hare eygene vrienden belacht en beſchimpt, en dat met groot verlies, van haere achtbaerheyt en gonſte, by alle wyſe en dappere mannen.

Het Vogeltjen, dat dit beeld in de ſlincker hand hout, wort van de Griecken *Iinge*, maer by de Latijnen *Motacilla* geheeten, in welckers verklaeringe veele Schrijvers dolen, alhoewel eenige daer over een lang verhael doen. 't Is een vogel die den hals kromt, ſtaende voorts met ſijn lijf recht op. De Poëeten verſieren dat *Iinge* een Vrouwe was, die van *Iuno* in een vogel was verandert, om datſe door ſeeckere betooveringen *Iupiter*, haeren Man, dede verlieven op *Io*, een dochter van *Inachus*, gelijck *Sextus* en andere verhaelen: alhoewel d'uytlegger van *Theocritus* ſeyt, datſe deſe betooveringe dede om hem tot haere eygen liefde te trecken. *Callimachus* ſeytſe te weſen een dochter van *Echo*. Andere datſe een dochter is van *Pitho*, die van de Heydenen voor een Goddinne van de overredinge gehouden wierde. *Pindarus* de Griexſche Poëet in ſijn *Pithias* in 't IV geſangh, alwaer hy verhaelt de overwinninge van *Ageſilaus Cirenæus*, verſiert dat *Venus* deſen bevalligen vogel uyten Hemel opter aerde hadde gebracht, en datſe dienſelven aen *Iaſon* hadde vereert, om *Medæa* te doen verlieven, &c. En om ſoodanige oorſaeck iſſe van de oude Griecken bequaem geacht totte Minneſuchtige

tige

tige betoveringen. *Theocritus* voert de Nimph *Sineta*, die op *Delphides Mindius* verlieft was, aldus in, singende:

Gelijck dit wasch wort weeck gemaeckt,
Laet Myndi *liefd' oock zijn geraeckt;*
Gelijck dees kopre Werelt rolt,
En door vrouw Venus *omgesolt,*
Soo treckt o Iinge *desen Man,*
Dat hy mijn deur niet mijden kan.

En om dat de Griexsche Poëeten versierden dat in dese Vogel een ingeboren kracht was van de Minne bekooringen, daerom komt het dat by de Griecken gemeenlijck, by gelijcknisse, alle de aengenaeme dingen, die totte Liefde verwecken, en die totte overredinge bequaem zijn, *Iinges* genaemt zijn, en dat door de kracht van de geestigheyt en bevalligheyt. *Sextus* noemt de aengenaeme woorden *Iinges:* Want de woorden trecken de gemoederen, hoe hart en onversetlijck die zijn, tot buyghsaemheyt. En de Griecken seggen van *Helena* datse krachtige *Iinges* hadde, dat is soo aengenaeme Bevalligheyt, datse self *Priamus* den Koningh van Trojen, alhoewel hy wiste, dat zy de ondergangh van sijn Rijck was, niet op haer kost vergrammen, maer door een Vaederlijcke Liefde noemde hy haer sijn Dochter. *Suidas* verhaelt van *Cleopatra*, datse meende mette selve *Iinge*, dat is mette Bevalligheyt, tot haer liefde te konnen trecken den Keyser *Augustus*, gelijck zy *I. Cæsar* en *Antonius* tot haer getrocken hadde. Wy willen nu den verborgen sin van *Pindarus*, te weten, dat *Venus* dese Vogel *Iinge* uyt den Hemel gebracht heeft, onder een schaduachtigh bedietsel, verklaeren: te weten, dat de Bevalligheyt en geestigheyt een besondere gonst en gaeve van den Hemel en van de Natuere is, die daer nae aen *Iason* is geschoncken, zijnde een eedel en schoon Ridder, ten eynde hy *Medæa* tot sijne Liefde soude bewegen, en dieselve tegens de wille van den Koningh van *Colchis* haeren Vaeder, en van de Koninginne haer Moeder, overreden, om hem tot haeren Bruydegom te nemen, gelijck zy dede. 't Is openbaer dat noch eedeldom noch schoonheyt de kracht heeft, om de gemoederen tot sich te trecken sonder de Bevalligheyt: Waer over *Suetonius* willende de schoonheyd van den Keyser *Nero* verachten, seyt dat hy sonder Bevalligheyt was, en als berooft van de lieflijcke aengenaemheyt, zijnde opgestapelt van schandige manieren, en daerom was hy van een yder gehaet; 't welck niet geschiet in die geene diewelcke aengenaemheyt en Bevalligheyt hebben, zijnde van een beter aert als de schoonheyt, want de schoonheyt heeft uyt haer selven de aendringentheyt niet om de gemoederen aen sich te trecken, sonder de Bevallijckheyt: maer de Bevalligheyt en geestigheyt, hebben een seer groote kracht sonder de schoonheyt, gelijck wy boven in de voorbeelden van *Vlysses*, *Socrates*, en *Quintus Roscius* geseyt hebben, diewelcke hoewelse wel lelijck waeren, soo trocken zy nochtans, door haere Bevalligheyt en geestigheyt de herten tot sich, en verkregen alsoo ander luyden gonste. Waer over men seght by maniere van spreeckwoord, *hy heeft den Vogel Iinge*, van eene die soodanige aerdigheyt en Bevalligheyt over sich heeft, dat het schijnt dat hy den Menschen tot sijne Liefde dwinght. Daerom is by ons dees Vogel *Iinge* voor een beeld gestelt, van de kracht en werckinge van de Bevalligheyt en aerdigheyt.

LOGICA. *Bewijskonst.*

EEn wackere levende en vaerdige jonge dochter, in 't wit gekleet, houdende in de rechter hand een steckade, en in de slincker vier sleutels, met een helm op 't hoofd, en op den kam desselven een vreemde valck.

Logica of Bewijskonst, is een wetenschap, die de natuere en eygenschap van de werckinge des Verstands overweeght, en waer door zy de lichtigheyt om het waerachtige van 't valsche te onderscheyden, verkrijght. Oversulx, dewijl dieselve seer scherpsinnige en verscheydene manieren heeft om te verstaen, so wortse met een steeckade of steeckgeweer gemaeckt, 't welck een teycken is van een scherp verstand, en de helm op 't hoofd, betoont de vastigheyt en waerheyt van de wetenschap: en gelijck de Valck ten opsicht den roof sich in de vlucht geeft, alsoo redenkavelt de Bewijskonst seer hoogh om een roof van anderer luyden redenen te vangen, en die zy gewilligh, door haere redenen, t'onderbrenght.

De vier sleutels, bedieden de vier manieren, om de waerheyt te openen, in yder syl-

logistische figuere, die van de Meesters deser konste, met seer groote vlijt worden geleert.

In 't wit wortse gekleet, door de gelijcknisse, die de suyverheyt met de waerheyt heeft: en gelijck het wit onder alle verwen de volmaecktste is, alsoo is dese konst onder alle volmaeckthenden van de ziele, de aller-volmaecktste en eedelste: en dit moet oock het eynde wesen van een yder, die een goet bewijs-reednaer, en geen sophist of spits-sinnigh kakelaer, wil zijn.

LOGICA. *Bewijskonst.*

EEn Vrouwe die bedeckt is van aengesicht, in 't wit gekleet, met een bovenrock van verscheyden verwen, vertoonende dat zy met geweldige kracht van handen eenen knoop wil maecken in een ruw dick touw, ter syden haer leyt vlas of hennip om andere touwen te maecken.

Het gedeckte aengesicht van dese beeldnisse, vertoont de swaerigheyt, en hoe 't onmogelijck is ten eersten aensien, dieselve te kennen, gelijck het sommige meenen, als die daer geloven, dat wanneerse haer verstand slechts ses maenden daer in hebben besigh gehouden, dat het noch al te veel is: daerse in ses jaeren daer nae noch haere bepaelinge niet weeten: Om het eerste aensien uyt te drucken, soo wort het aengesicht vertoont, overmits het gesichte het eerste is, waer op de Mensche siet.

Het witte kleet worter door de gelijcknisse van de waerheyt by gestelt, gelijck boven geseyt is, diewelcke door veele waerschijnlijcke dingen bedeckt is, waer op veele staerende, soo siense deselve daer door, en datse onder verscheiden verwen bewimpelt is. Want de waerheyt, door waerschijnlijcke dingen en door behoorlijcke manieren van trap tot trap voortgebracht zijnde, so komt eyndlijck de bewijsreden, diewelcke is als een kasse, waer in de waerheyt leyt besloo-ten: en wort daer nae geopent door de sleutels, als geseyt is, van schickelijcke besluytredenen, die door de verscheydene verwen worden uytgedruckt, diewelcke wel eenige gelijckheydt hebben met het licht, maer daerom hebbense soo veele lichts niet, als het wit, 't welck haere allersuyverste werckinge is.

De koorde waer in zy den knoop strickt, betoont, dat dat een vast besluyt is, 't welck voornaemlijck bestaet in de meeninge van den Bewijsredenaer: en van de gelijckenisse van 't touw wort geseyt, dat de Bewijsredenaer den Mensche soodaenigh bind, dat hy niet anders weet als jae te seggen: en in 't tegendeel, in de waerheyt, die van hem vertoont wort, en in sijne proeve, diewelcke in dese konst gegrondet is, soo zijn 't onoplos-selijcke knoopen, voor andere konsten, hoedanigh die oock mogen wesen, 't zy datse het door kracht of door 't verstand doen. En de ruwigheyt van het touw, bediet de swaerigheyt van de stoffe.

De hennip die op der aerde leyt, betoont, dat het ampt van de Bewijskonst niet alleen is een knoop te leggen in een gemaeckt touw, maer oock om 't selve touw te versorgen door haere eygen konst, 't selve te hulpe komende door eenige beginselen van de natuere, leerende haere naemen, voorstellen, en alle andere deelen, kennen, als een wercktuygh van de bewijsinge, 't welck is haer waerachtigh en oprecht wercktuygh.

LOGICA. *Bewijskonst.*

EEn bleeck Maeghdeken met verwarde hoofdhayren, en uytgespreyt op de behoorlijcke langhte, in de rechter hand salse een ruycker met bloemen houden, met een spreuck *Verum & falsum*, dat is, *Waerachtigh en valsch*, en in de slincker een Slange.

Dese Maeghd is bleeck, door het veel waecken en de groote oeffeningh die ontrent dieselve konste noodig is, wesende gemeenlijck oorsaecke van bleeckheyt, en ongesteltheyt des levens.

De verwarde en uytgespreyde hoofdhairen, bewijsen, dat een Mensche die sich geeft totte spiegelinge van de verstandelijcke dingen, alle saecken plagh ter syden te stellen, en de behoudinge des lichaems gantsch te vergeten.

De bloemen zijn een teycken, datmen door de naerstigheydt van dese konst de waerheyt siet oprijsen, en 't valsche onderdruckt blijven, gelijck men door 't werck der natuere, tusschen de kruyderen, de bloemen siet opkomen, diewelcke daer nae bedeckt worden.

De Slange druckt de wijsheyt uyt, diewelcke tot deſe konſte ſeer noodigh is, gelijck oock in alle andere: ſich nergens in beſigh houdende noch bevlijtigende als om 't waerachtige van 't valſche te onderſcheyden: om daer nae door dit onderſcheyd te konnen wercken, met een gelijckmatige gelijckheyt totte bekende en beminde waerheyt. De Slange ontdeckt oock, dat de Bewijskonſt gehouden wort voor een venijnige en onverkrijgelijcke ſtoffe, voor die niet groot van verſtand is, en is bitter aen die, die de ſelve ſmaeckt, jae zy bijt en dood die gene, diewelcke met reuckeloosheyt ſich daer tegen aen ſtellen.

CONFERMATIONE dell' AMICITIA.
Beveſtinge van Vriendſchap.

EEn Maeghdeken met een krans van verſcheyden bloemen, weſende ſeer ſchoon in 't groen gekleet, houdende in de rechter hand een criſtallijne ſchaele vol roode wijn, die zy met een ſoete bevalligheyt en aengenaeme zeedigheydt, aen een ander overlevert.

Iongh wortſe gemaelt, met een bloemekrans en groene kleederen, tot een teycken van vrolijckheyt, gelijck het den geenen betaemt, die ſich in de vriendſchap ſullen verbinden en vereenigen.

Zy wort gemaelt, datſe een ſchaele met wijn aen een ander overlanght, om dat de ſchaele of beker, die zy malkanderen in de banckettten toebrengen, en waer mede zy onderlinge den anderen tot drincken noodigen, niet alleen een gebruyck is van onſe tijd, maer oock een oude gewoonheyt. En hier door worden de geeſten of gemoederen der vrienden, opgeweckt om ſich te vereenigen, en in de vriendſchap te beveſtigen. En tot teycken deſſelven, ſeght *Homerus* in ſijn *Ilias*, dat *Achilles* beſtelde, datmen ſijnen beſten vriend *Patroclus*, den aldergrootſten beker ſoude geven, die hy hadde: en dat hy die oock aen *Vlyſſes* en d'andere Griecken, om uyt te drincken, ſoude overlangen, en dat van den ſterckſten wijn. Nergens anders om, dan om te doen verſtaen, dat hy deſe voor ſijne liefſte vrienden hiel. Daer van aldus geſeyt wort:

> Achilles *ſet ſijn gaſten neer,*
> *In purpre zeetels, om hem heer,*
> *En ſprack* Patroclum *vriendlijck aen:*
> *Dees groote ſchroef ſal ommegaen,*
> *Gevult van 't allereelſte nat,*
> *En friſch geſchoncken uyt het vat:*
> *Want ick ben in u komſt verblijt,*
> *Mits ghy mijn liefſte vrienden zijt.*

en wat laeger wenckte *Ajax*, *Vlyſſes* toe, dat hy een dronck ſoude doen aen *Achilles*, 't welck *Vlyſſes* dede.

> *En* Ajax, *wenckt'* Vlyſſes *doe,*
> *Die vuld' het glas tot boven toe,*
> *En bracht* Vlyſſes *eenen dronck,*
> *Die 't aen* Achilles *weder ſchonck.*

En wat voorts op dit drinckgelagh volgt, daer van is *Homerus* vol, al tot een teycken van de vereeninge van vriendſchap.

CUSTODIA. *Bewaeringe, Beſcherminge.*

EEn gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een blood Sweerd, en aen haere ſyde een Draeck heeft.

Totte Bewaeringe zijn inſonderheyt twee dingen van noode: het eerſte is om het gevaer te voorſien, en gereet te ſtaen om niet onverſiens overvallen te worden: het tweede is

de is de macht om het gewelt af te keeren, indien men 't selve (om dat het den Mensche soo kort op 't lijf is) noch met reden noch met rijpen raede kan afweeren. Daerom wortse alleenlijck met een draeck afgeschildert, gelijck *Alciatus* 't selve in sijne Sinnebeelden uytdruckt.

De Draeck is 't waere beeld van Pallas *de Goddin,*
Der suyvre maeghden wacht, Bewaerster voor de Min:
Maer waerom is 't een Draeck? Beschermingh aller dingen,
Draeght sorgh voor Kerck en Bosch, en Maeghdom sonderlingen,
Op dat haer eerbaer lijf, blijf reyn en onberoert,
Waer op de loose Min met scherpe pijlen loert.

CONFESSIONE SACRAMENTALE.
Biechte.

EEn naeckte vrouwe, die seer aerdigh met een wit en dun kleed is omslingert, deckende met schoone swieren de beschaemde leeden, hebbende vleugels aen de schouderen, met den mond open wijsende datse hare sonden wil biechten. Zy sal geknielt staen tegen een *basis* of voetstal van een colomne, afgescheyden en alleene, met blooten hoofde sonder eenigh cierſel, hebbende haer voorhooft met eenen rooden band omwonden, daer veele traenen uyt hare oogen rollen, slaende mette rechter hand voor de borst, de slincke recht uyt. Op desen *basis* sal een witte Duyve staen, en ter syden op der aerde sal een Hond, en van d'ander syde een Lammeken leggen.

D. Thomas stelt 16 voorwaerden om wel te biechten, te weten, datse moet zijn eenvoudigh, nedrigh, suyver, getrouw, dickwijls, openhartigh, bescheyden, gaerne, schaemachtigh, oprecht, stille, beschreyende, daer toe haestende, krachtigh beschuldigende, bereytwilligh om te gehoorsaemen.

Waer over ick segge tot verklaeringe deser deelen, datse naeckt wort gemaelt, om dat de biechte moet naeckt zijn, en niet met verwen, op dat men de swaerwichtigheyt der sonden niet bedecke noch verdonckere, en daerom moetse klaer en bloot zijn, sulx dat de Biechter alle sijne sonden te kennen geve, en dat de Priester magh verstaen alle omstandigheden van plaets, tijd, hoedanigheyt, persoonen &c.

Zy is met een wit kleed omslingert, om dat dese handelinge van biechte, moet suyver en oprecht zijn, met een vast voornemen, om sich met God te versoenen, en alsoo genaede en vergifnis van de sonde, soo wel van de schult als van de straffe te verkrijgen.

Zy moet gevleugelt staen, om dat de Biechte niet alleene moet verhaest zijn, maer vertoont oock datse ons anderſins opheft totte eeuwige heerlijckheyt.

Zy staet met den mond open, als bereyt zijnde, haere begaene sonde te belijden, want die daer Biecht, betaemt oprecht te zijn: te weeten, dat hy alle sijne sonden aen dien selven Priester biechte, op dat hy niet snoode werde geacht, dat hy 't eene deel hier en 't andere elders segge.

Zy wort aen een *basis* of voetstal gestelt, tot een teycken van bestandigheyt en dapperheyt. Dat is om sich selve te overwinnen, en haere eygene genegentheden door de gehoorsaemheyt de reden te onderwerpen: 't welck doet dat de Sondaer het geene seyt, dat de duyvel wel wilde dat hy door schaemte naeliet.

Zy wort in een afgescheyden en stille plaets vertoont, om dat de biechte moet stil geschieden en niet in 't openbaer, en dat de Priester aen een ander niet magh openbaeren, wat hem is gebiecht, maer alles moet bedeckt blyven.

't Voorhooft sal met een roode bant gebonden zijn, om dat de sondaer sich schuldigh kennende, en sijn conscientie hem knagende, hy root wert en beschaemt, over soo veele bedreven sonden. Want *schaemte*, seyt *Aristot. is een vreese van rechtvaerdige versmaedinge, daer de genegentheyt eerlijck is.*

Datse met haere oogen vol traenen ten Hemel siet, bediet dat de Biechte moet beschreylijck zijn, vol smerte en mishaegen van datmen God heeft vertoornt, waer over zy oock haer borst mette rechter hand slaet, stellende sich strafwaerdigh van haere bedrevene sonden. Want Q. *Curtius* seyt, *de traenen zijn aenwijsers van de boete.* En *Cassiod.* over de Psalmen seyt, *de traenen zijn spijse der zielen, een versterckinge der sinnen, een vergifnis der sonden, en een gewin der schult.* Zy staet geknielt en de slincker arm recht uyt, om de vrywillige handelinge uyt te drucken, als mede de vaerdigheyt om gaerne de boete te doen, die [illegible]

wort opgeleyt. De witte Duyve bediet Eenvoudigheyt, want de Schrift seyt: *Weest eenvoudigh als Duyven*, en besonder in de Biecht. *De Eenvoudigheyt is een oprechtigheyt van de suyveringe des herten, sonder veynsinge.* Een Hond leyter ter syden tot teycken van de getrouwigheyt, soo moet oock die daer Biecht getrouw zijn, om alle sijne sonden met haere omstandigheden te openbaeren, niet verswijgende, wat hy heeft gedaen, en niet seggende, dat hy niet heeft gedaen. Een Lammeken worter van d'ander syde gestelt, om dat dit een beeld is van needrigheyt en sachtmoedigheyt, en dat niet alleene in de Wereltsche Egyptische schriften, maer oock in de Heylige. En gebruyckten oock de Heydensche Waerseggers een Lammeken in haere offerhanden, alleene om de aengenaemheyt van een suyver, nedrigh en sachtsinnigh gemoet, 't welck de geknielde boetvaerdige, met blooten hoofde sonder cieraet, voor den Priester doen moet tot teycken van nedrigheyt en onderwerpinge. *Bernardus* seyt, *de waerachtige nedrigheyt is, die sich schickt om de schult of sonde te verbeteren.*

SUPERSTITIONE. *Bygeloovigheyt.*
van *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn oude vrouwe, hebbende op 't hoofd een uyl, en voor haere voeten een nachtuyl, aen haer rechter, en een kraeye aen de slincker syde. Om de hals heeftse een band, waer aen veele briefkens van besweeringen hangen, in de slincker houtse een ontsteken kaerse, en onder dieselve arm een haese. In de rechter hand heeftse een circkel vol sterren, met de planeten, waer op zy, met een beschroomt gesichte, siet.

De Superstitie of Bygeloovicheyt heeft haer oorspronck van 't land Toscana, het welcke van *Arnobius* in sijn VII boeck genaemt is, een Moeder van de bygeloovigheyt. Zy is Superstitie genaemt van het Latijns woord *Superstes*, of langhst levende. Waer over *M. Cicero* in de Natuere der Goden seght, dat de superstitieuse also genaemt zijn, overmits zy God den gantschen dagh baden, dat haere kinderen haer mochten overleven. Maer *Lactantius* in 't IV boeck XXVIII cap. seght, dat dit geen superstitieuse zijn, overmits een yder wel begeert dat sijne kinderen haer overleven: Maer dat dese Superstitieuse of Bygeloovige genaemt zijn, diewelcke de gedachtenisse over de dooden vierden: ofte die geene, diewelcke Vader en Moeder overleeft hebbende, stelden haere beeldenissen in haere huysen, als Huys-Goden. Waer over die geene diewelcke nieuwe gewoonten aen naemen, of die geene, diewelcke in plaetse van God, de dooden vereerden, wierden Superstitieuse genaemt. Religieusen wierden die genaemt, diewelcke de openbaere en oude Goden vereerden, 't welck *Lactantius* uyt het veers *Virgilii* bewijst:

Het ydel Bygeloof erkent geen oude Goo'n.

Servius leyt het bovengeseyde veers allerbest uyt, seggende dat de Superstitie, is een overtollige en sotte vreese, van oude lieden, geheeten Superstitie, en overmits zy langh leven, en door d'Ouderdom raeskallen, soo zijn zy sot; ten dien aensien wortse oock oud geschildert.

't Is een klaere saecke dat de Oude allersuperstitieust of bygeloovighst zijn, om dat zy allervreesachtighst zijn. *Tiraquellus* seyt in de Houwlijx wetten, dat de Oude insonderheydt totte Superstitie genegen zijn: Waer

Waer over *Cicero* in veele plaetsen dieselve oud-wijfs noemt, schrijvende dit eygentlijck d'oude Vrouwen toe: Waer door het geschiet dat de Vrouwen totte tooverie en swarte konsten meest zijn genegen: gelijck *Apulejus* in 't IX boeck van sijnen gulden Esel verhaelt.

De uyl worter op 't hoofd gestelt, want zy is genomen van de vreesachtige en superstitieuse Menschen voor een dier van ongeluck: en dewijl zy een nacht-vogel is, is zy gemaeckt voor een beeld van de doot: en gelijck *Pierius* verhaelt, soo dreyght zy altijd, door haere sangh, eenige ramp of onspoet: Waer op hy verhaelt de ongeluckige geschiedenisse van *Pirrus*, den Koningh der Epiroten, diewelcke het hielde voor een ongeluckigh voorteecken van sijn aenstaende en schandelijcke doot, als wanneer hy gingh om *Argus* te bevechten, dat hy op sijn reyse, eenen uyl boven op sijn spiesse sagh staen: Waer over hy die vervolgende, in meeninge om sijne vyanden te bespringen, soo wierde hy een weynigh gewont, van een Sone van seeckere oude Vrouwe, diewelcke van boven neer siende, gewaer wierde, dat haer Soone van *Pirrus* wierde vervolgt, dies greep zy met beyde handen eenen tegel van 't dack, en trefte *Pirrus* daer mede, dat hy dood bleef. En dit is superstitieus, te gelooven dat dese dood van *Pirrus* door desen uyl soude voorseyt zijn. En ten dien eynde wort oock een nachtuyl en een kraeye, die voor quade voorteyckens van de superstitieuse gehouden zijn, voor haere voeten gestelt, gelijck *Virgilius* van 't kraeyken seyt. *Plinius* houd de kraey en uyl voor vogels van een ongeluckige sangh. *Isidorus* seyt het selve mede, aentreckende de woorden van Ovidius, *dat de trage schaefuyt den Menschen een droef teycken is.* Onder 't Burgemeesterschap van *Servius Flaccus*, en *Q. Calphornius* hoordemen een uyl op 't *Campidoglium* singen, en doen gingen de saecken in *Numantia*, voor de Romeynen, seer qualijck: en overmits het sulck een grouwlijcke sake was, seyt *Plinius*, dat onder 't Burgemeesterschap van *Sextus Pallejus Istro* en *L. Pedianus*, een uyl quam loopen in de kaemer van 't *Campidoglium*, soo wierde de Stadt dat Iaer langh met offerhanden gesuyvert: gedachten die voorwaer superstitieus zijn: Want het is superstitie, wanneer men gelooft, dat eenigh ding soude moeten geschieden door eenigh teycken, 't welck natuerlijcker wyse dieselve saecke niet schijnt te beteyckenen. Ick segh, natuerlijcker wyse: want daer zijn dieren daer men natuerlijcker wyse, eenige saecke door te vooren siet, als door het vogelken *Alcione*, om dat de Zee alsdan stille wert. Welck vogelken des winters sijn nest maeckt, en dan broed het in seven daegen, terwylen de Zee vastelijck stille staet. Waer van *Isidorus* breeder verhaelt, en *Plutarchus* segt dieshalven mede, datter geen dier meerder, als dat selve is te beminnen. Gelijckmen mede segt, dat als den Schippers een Swaen tegens komt, dat datselve een goet teycken is, want dan wort hy van de baeren niet overweldight. De Swaen was *Æneas* op de reyse een geluckigh voorteecken: en in 't tegendeel, wanneer het onweer van den visch *Æschines* gemerckt wort, soo bedeckt sich dese visch met sand en kleyne steentjens, om van het onweder versekert te zijn: En als dit van den Schippers wort gesien, soo laeten zy het ancker vallen, en maecken reetschap tegen den aenstaenden storm, 't welck *Plinius* mede van seeckere andere dieren, en van den *Polipus* seght. *Plutarchus* verhaelt in sijne natuerlijcke vraegen, dat dese visch het onweer te vooren siende, loopt nae 't land, en soeckt sich elders aen een steen vast te houden. En dat is geen wonder: want dese waterdieren kennen de natuere van 't waeter, en zy gevoelent te vooren door de veranderinge van de Zee, en wesende dit selve de rechte bewegende oorsaecke, soo kan men, sonder bygeloof, het onweer te vooren weeten: Maer van den uyl, kraeye, schavuyt en andere dieren, kanmen, sonder bygeloof, geen goed of quaed te vooren seggen van 't geene geschieden sal. Maer de superstitieuse bloode Menschen letten op diergelijcke beuselingen, en betoonen seer wel, datse een uyls breyn hebben, die wy oock op 't hoofd van de Superstitie hebben gestelt, en daerom zijn zy als de onverstandige kraeyen, of als de schavuyten en koeckoecken, die voor haere voeten staen, want zy stellen alle haere vlijt en gedachten op ydele aenmerckingen. *Isidorus* hout sulcke superstitien ydel en uytsinnigh, jae acht het een schandigh stuck te wesen, *datmen gelooven sal dat Godt sijne raedslagen den*

kraeyen soude openbaeren. Zy draeght aen den hals veele brief kens, wesende dit de maniere van vreesachtige luyden,veele *Characteren*, haenepooten , brieven en woorden voor de gesondheyt,tegen de wapenen,om 't gevaer te ontkomen , en veele andere dingen, over sich te draegen, alwaer zy gantsch geen hulpe van konnen verkrijgen,overmits zy noch kracht noch eenigh gewelt hebben.De Keyser *Caracalla* , alhoewel hy een Heyden was, haetede soodaenige Bygeloovigheyt , en strafte metter doot , die geene , diewelcke brief kens voor de derde en vierde daeghsche koortse, aen haeren hals droegen. Wilde God ! dat dese Superstitie met het Heydendom waer uytgebluft geweest: Maer men vind eylaes ! dieselve overal noch by den Christenen : jae daer ontbreken geene, diewelcke noch de sonde van Bygeloove versweren, om haer te behelpen in dingen, daer toe haer de woorden van de H.Schrifture niet betaemen: diewelcke men behoort met innigheyt en aendacht eenvoudigh by sich te draegen; gelijck oock *Navarra* in sijn Handboexken seyt , *dat die geene dieder raed vragen , versieren , of eenige briefjens by sich draegen op vaste hope van 't begeerde te verkrijgen , sondigen doodlijck , alsoo soodaenige naemen gantsch geene kracht hebben : ten waere alleen, die eenige spreucken der Schrift, uyt devotie, of aendacht by sich hebben, &c.*

De ontsteecken kaersse draeghtse om den brandenden yver uyt te drucken , die de superstitieuse meenen te hebben,haer laetende voorstaen datse Godvreesende zijn,wesende seer Religieux, gelijck de Hypocriten. *Want de Superstitie komt de Hypocrisie aldernaest*, seyt *Tiraquellus*. Maer dese Bedelaers gevoelen niet, datse berooft zijn van de Religie : en dat haere vreese , een schandelijcke vreese is: want de Superstitie , gelijck *Polidorus Virgilius* seyt , is niet anders , als een onbeschaemde en een sotte Godsdienst , daer niet een stipken waerachtighs noch heylighs onder is : Want gelijck de waere Religie God eert en aenbid , alsoo vertoornt hem in 't tegendeel de Superstitie , diewelcke van 't spoor der Religie te schandigh afwijckt : Want de Religie, gelijck alle andere deughden,is gestelt tusschen twee snoode gebreecken , als tusschen de Superstitie en tusschen de Godloosheyd : Waer van d'eene deser gebreecken sondight in al te veel, en d'ander in al te weynigh. *De superstitieuse vreest meer als hy behoort, en de Godloose vreest niet met alle* : gelijck *F.Conanus* seyt. 't Welck oock met *Seneca* over een komt, seggende, *de Bygeloovigheyd is een sotte doolinge, en niet anders als een dienst van een valsch God, en gelijck de Religie God eert , alsoo schend de Bygeloovigheyd dienselven.* Dese dingen behooren alle Christenen te meer te vreesen , om dat dit gebruyck van de Heydenen is heer gekomen,gelijck men by verscheyden oude Poëten lesen kan , als by *Ovidium* in 't VII boeck *Metamorph.* te sien is,dat hy de fackels doopte in graften van swart bloet , en aldus besmeert stack hy die op beyde autaeren aen, en suyverde den ouden Man driemael met vier, driemael met waeter, en driemael met swavel. *Lucianus* in sijne t'saemenspreeckinge van *Menippus*, seyt, *In de middernacht voerden zy my stillekens totte reviere Tigris , reynighden en drooghden my af,en lichteden rontom metten fackel.* Noch laeger: *ondertusschen de brandende fackel houdende,niet meer met een stille mommelinge , maer kreet soo luyts keels als zy konde , roepende alle de* Erynnes , Hecate *en al de Nachtmerryen,en de doorluchtige* Proserpine *t'saemen.* Wesende eertijts dit heydendom vervreemt van het heylsaeme en salighmaeckende licht van onsen Salighmaecker , 't welck in alles en door alles uytbluscht de helsche en verderflijcke fackel van de Bygeloovigheyt.De Religie onderhout en eert den dienst Godes , daerentegen soo schentse de Bygeloovigheyt. De Godsdienstige Bygeloovige , wort door dit kenteycken onderscheyden, om dat de superstitieuse Mensche,voor God schrickt ; maer de waere Godsdienstige , vreest God met eerbiedigheyd , als sijnen Vader, niet als een Vyand. Waer van *Budæus* in sijne Pandecten, door 't aensien van *Varro* een seer schoon onderscheyt maeckt,soo dat de superstitieuse menschen door dese schrick diese hebben van de Godlijcke macht, meenen datse oprecht Godvreesende zijn, brandende in de goede Religie: Maer zy bedriegen haer selve : overmits zy gantsch kout en bevroren zijn in den Godsdienst , verstrickt door de kille vreese , diese hebben : want het is niet genoegh datmen God door schrick bid , maer men moet hem te gelijck vreesen en beminnen, en met eenen vierigen yver eeren en ontsien. De tyrannen en overdaedige Menschen worden gevreest , doch daerom worden zy niet bemint , maer gehaet,

haet, en over al doet men haer eere uyt vreese, niet datmen haer dieselve doet uyt goeder herten, want men draeght tot dieselve geen Liefde: Maer God moetmen vreesen, doch met liefde, want wy moeten God nae het voornaemste gebod lief hebben, met een brandende Liefde boven alle dingen. Waer over de superstitieuse menschen, God niet beminnen, maer vreesen, alhoewelse door die vreese vasten, en in de gebeden besigh zijn, met andere Godsdienstige wercken: doch daerom zijnse niet vierigh in de Religie, alhoewel zy 't van buyten schijnen, maer zijn veel eer uytgedooft en dood, wesende berooft van de brandende liefde tot God, tegens diewelcke zy dickwils kerckroof begaen, gebruyckende de heylige en welgeseyde dingen in een Godloos en vervloeckt misbruyck, passende die op hunne bygeloovige inbeeldingen, om te vlieden 't geene zy vreesen, en om te verkrijgen 't geene zy hopen, tot voordeel en gemack van dit sterflijck leven. Waer over *Tiraquellus* met groote reden seyt, datse de *Hipocrisie* of Geveynstheyt gelijck is: en *Budæus* beweert, datse oock voor Ketterye wort gehouden. *Plutarchus* seyt in sijn verhael vande superstitie, dat het nootwendigh volght, dat de Bygeloovige den Goden haet en vreest &c. 't is oock geen wonder, dat hy dien vreest, aenbid en eert, en by haere templen sit. Want wy sien oock datmen den Tyrannen eert en groet, en dat dieselve goude eerbeelden werden opgerecht, en dat van die, die hun heimlijck haeten en vervloecken. En hy bewijst in 't selve verhael, dat de Bygeloovige zijn de Godlooste van alle, en dat de Bygeloovigheyt is d'oorsprong van alle godloosheyt: sulx datse anders niet brandende konnen zijn, van yver en van Godsdienst, alhoewelse vertoonen datse zijn ontsteken in den dienst desselven, zijnde nochtans de Bygeloovigheydt afgescheyden van den Godsdienst, gelijck *Augustinus* dat selve in 't IV boeck van sijne stad Godes en in 't VI boeck in 't lange vertoont. Want de Religie onderhout den waeren Godsdienst, maer de Bygeloovigheyt de valsche: gelijck *Lactantius* verhaelt.

Wy hebben oock onder dieselve slincker arm daer in zy de ontsteecken keersse hout, een Haese gemaeckt, om dat de schijnbaere yver der Religie, van de superstitieuse gemenght is mette schandelijcke vreese, die hy in sijnen boesem verborgen hout, waer van de Haese een beeldsel is, staende aen de slincker syde by 't hart, om dat de superstitieuse menschen, 't herte klopt, gelijck de vertsaegde Haesen. *Cornificius* de Poeet plagh de bloode soldaten, gehelmde Haesen te noemen. En *Suidas* verhaelt, dat de Calabresen van *Reggio* waeren als bloode Haesen. Boven dat zijn oock de vertsaeghde luyden superstitieux, want als zy eenen Haes over den wegh sien loopen, soo houden zy 't selve voor een quaed en ongeluckig voorteecken.

Zy hout in de rechter hand een circkel met Sterren en Planeten, alwaer zy met beschroomtheit en vreese op siet. *Lucretius* seyt, dat de Superstitie is een overtollige en ydele vreese van dingen die boven ons zijn, als van Hemelsche en Godlijcke, gelijck *Servius* verhaelt. Want dit is haer eygen, datse vreese voor de Hemelsteyckenen hebben, doende een saecke liever op Woensdagh en Donderdagh, als op Vrydagh en Saterdagh, stellende d'eene dagh boven d'ander, en met een verkeerde ordre soo schrijven zy dien dagh de Planeet toe, dieder loopt. Welcke doolinge heergekomen is door de *Astrologie* of Sterreraedinge, en hier van spruyt de Superstitie, gelijck C. *Rhodoginus* seyt: Dat dese vertsaeghde Bygeloovige, de ydele Superstitie doch laeten vaeren, en de ydele vreese der Sterren en Planeten: want zy konnen noch goed noch quaed doen, maer sullen liever geloove geven aen den Vaeder der Waerheyd, als aen de Astrologen, diewelcke kinderen des leugens zijn; waer over *Ieremias* haer vermaent in 't X cap. *En wilt niet leeren nae de wijse der Heydenen*, *en niet vreesen voor de teyckenen des Hemels &c.* en laeger seyt hy, *want zy konnen noch helpen noch schaeden.* en dieshalven seyt *S. Gregorius*, *de Mensch is niet om der Sterren wille*, *maer de Sterren zijn om des Menschen wille gemaeckt.*

EQUITA. *Billijckheyt.* nae de Medaglie van *Gordianus.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die in de rechter hand een weeghschaele hout, en in de slincker een overvloets horen.

In 't wit wortse geschildert, om datse door

de

de oprechtigheyt van haer gemoed, ſonder datſe ſich laet omkoopen, of door eygen baet bewegen, de verdienſten en gebreken van andere luyden oordeelt, dieſelve beloonende of ſtraffende, doch alles met vriendlijckheyt en quijtſcheldinge, 't welck door de weeghſchael en overvloets horen wort uytgedruckt.

EQUITA. *Billijckheyt*, in veele Medaglien.

EEn Maeghdeken dat ontgort is, houdende met d'eene hand een Waeghſchaele, die in den evenaer hanght, en met d'ander een elle of maetſtock.

EQUITA. *Billijckheyt*, van *P. Frat. Ignatius.*

EEn Vrouwe die een Lesbiſch liniael van loot in de hand heeft. Want die van Lesbien, bouwden met ruwe holle ſteenen, en maeckten die alleene glat van onder en boven, en om dat deſe lijne van loot was, ſoo boogh ſich dieſelve nae de leeghte van den ſteen, ſonder dat het daerom van ſijn rechtigheyt iet verloor: alſoo buyght en neyght ſich de Billijckheyt nae de menſchlijcke onvolmaecktheydt, maer daerom wijcktſe niet af van het Rechtſnoer der Gerechtigheyt. Deſe beeldeniſſe is gemaeckt van *P. Ignatius*, Biſſchop van Alatri, een trefflijck Wiskonſtenaer.

SOCCORSO. *Byſtant, Hulpe.*

EEn gewapent Man, die een bloot ſwaerd in de rechter hand draegt, en in de ſlincker een eycken tack mette vruchten.

De Hulpe heeft twee voornaemſte deelen: d'eene helpt en ſtaet den anderen by met nootdruft en onderhout des levens om den honger te verjaegen: en d'ander ſtaet ſijnen vyand tegen met gewelt, tot behoudenis van die geene die hy helpt. Daerom wort hy gewapent geſchildert, om dat hy den ſwacken en behoeftigen ſal helpen tegen al 't gewelt der vyanden, en mette tack van eyckelen is hy gelaeden, om daer mede in den hongersnood onderſtand te doen: want door 't behulp van deſe vruchten, hebben de Menſchen in oude tijden ſich daer mede geholpen en gereddet. Want deſe vrucht is *Iupiter* opgeoffert, om dat hy helpt en de geheele werelt byſtaet, weſende *Iupiter* de ſuyvere en gereynighde lucht, waer door wy ons aeſſem haelen en leven.

AMARITUDINE. *Bitterheyt.*

OM de Bitterheyt uyt te drucken, word van eenige een Dochter geſchildert in't ſwart gekleet, die in beyde handen houd een byekorf vol honig, waer uyt een plante van Alſt komt opſchieten, mogelijck daerom, wanneer wy zijn in de meeſte voorſpoet des levens, dat wy ons dan vinden in de meeſte tegenſpoet der fortuyne, of om dat wy alſdan kennen, alle de hoedanigheden van het tegenſtrijdige, op datmen te beter en volkomender kenniſſe magh hebben van de ſoetigheyt, wanneer wy eenige uytwendige Bitterheyt hebben geproeft; oock daerom, om dat men, by gelijckniſſe, door den Alſt een bitter en ſtijfhoofdigh Menſch plagh uyt te drucken. Daerom ſeght *Arioſto*:

Men kent geen Vree noch achtſe niet,
Voor datmen eerſt den Krijgh beſiet.

Blijdſchap. *vide Allegrezza.*

CECITA delle MENTE. *Blindheyt des Verſtants.*

EEn Vrouwe in't groen gekleet, gaende in een veld vol ſchoone bloemen, 't hoofd neer-

neergeslaegen, met een Mol voor haere voeten.

Blindheyt word genomen voor de berovinge van het licht der oogen, en door gelijckniſſe ſoo wort het verſtaen, voor de Blindheyt des Verſtands: Daerom wort het ons van de Egyptenaers, door een Mol vertoont, gelijck *Orus Apollo* ſeyt. Het ander door het neerhangende hoofd, dat totte aerdſche en ſnel verganghlijcke bloemen gebogen is, 't welck de Wereltſche dertelheden zijn, die ons gemoed aenlocken, en ſonder eenige nuttigheden, beſigh houden: want hoe veele goederen ons de bedrieghlijcke Werelt belooft, ſoo is dat maer een weynigh aerde, die niet alleen onder de valſche hope van een korte Wellust is bedeckt, maer die ons oock brenght in groot gevaer van ons gantſche leven. *Lucretius* ſinght;

In wat Blindheyt en gevaer,
Swerft de Menſche jaer op jaer.

Ovidius ſinght mede:

O wat heeft het blind verſtand,
Duyſtre nachten aen haer hand.

VILTA. *Bloodigheyt.*

EEn Vrouwe die ſlecht gekleet, en in een ſlickrige plaetſe op der aerde leyt, houdende in d'eene hand een Weehop, ſtaende als of zy haer' oogen van der aerde niet dorſt opheffen, ter ſyden ſtaet een konijn.

Die Man wort bloode geheeten, die ſich minder hout als hy vermagh, en die niet derf beſtaen, 't geene hy met lof en eeren kan uytvoeren, ſonder dat hy van die meeninge is af te brengen, en dat door 't kleyn vertrouwen dat hy heeft, dat het met de dapperheyt ſoude beſtaen. En daerom is de bloodigheyt by een Vrouwe vertoont, die ter aerden leyt en qualijck gekleet is, want de Vrouwen beſwijckt den moed gemeenlijck eerder als den Mannen, om iet treflijx uyt te voeren.

Het geſcheurde kleed bediet, dat in een blood Menſch geen gedachten zijn, om het lichaem op te proncken, als twijflende, of zy haere ſtaetigheyt en kleedinge in een ſtaet ſullen konnen onderhouden, dieder toe vereyſcht wort; of om dat het gemeene ſpreuckjen ſeyt,

Den ſtouten 't luck brenght ſchatten an,
Den blooden ſtootſe verr' daer van.

En om dat de Man geen ſtoutigheyt heeft van wegen ſijne blodigheyt, om iets treflijx uyt te rechten, ſoo leyt deſe Vrouw in ſlijck en dreck, met een vuyl en ſlordigh leven, ſonder datſe immermeer in 't licht komt, of tot kenniſſe van Menſchen, die haer met noodtdruftige dingen mochten te hulpe komen.

De Weehoppe, wort van veele Schrijvers voor een ſeer ſnoode en vuyle vogel gehouden, ſich met dreck en andere vuyligheyt voedende, als hebbende geen hert, om ſijn koſt met eenige moeyte te gaen ſoecken. Dat zy de oogen nederſlaet, bediet haer kleyne hert en moed, gelijckmen daer van de werckingen ſien kan. Het konijn is uyter natuere ſeer vuyl, gelijck veelen ſeer klaerlijck bekent is, die de natuere van deſe dieren hebben beſchreven.

SCELERATEZZA. *Boeverye, Ondeughd, Schelmerye.*

EEn miſmaeckt dwerghjen, ſcheel en bruynachtigh, met root hayr, hebbende een ſevenhoofdige *Hidra* of Slange omarmt.

De miſmaecktheyt des lichaems word genomen voor een gebreck der natuere. Want gelijck een Menſch die bequaem is goed te doen, ſich nochtans ten quaede neyght, ſoo word dat quaed een boosheyd genaemt: Want dat ſelve quaed hangt aen den wille, door dien hy 't quaed verkieſt door een ingewortelde aenwenſt. Alſo wort dat een gebreck genoemt, 't geene niet is in een lichaem nae ſijne proportie of maete, daerom wort de gedaente gemaelt, als hebbende gebreck aen de Natuere: van gelijcken doet men in 't tegendeel in een ſchoon lichaem, als de Deughd wort uytgedruckt. Want gelijck de Philoſophen ſeggen, ſoo is de proportie of gelijckmaetigheyt van de ſchoone trecken des lichaems een uytbeeldſel van een ſchoon werckend gemoed: En gelijck het laecken ſich paſt om den rugge, alſoo moeten oock de trecken en hoedaenigheden des lichaems paſſen mette volmaecktheyt der ziele: Waer over *Socrates* oock van gevoelen was, dat de hoedaenigheyt des lichaems en der ziele, een gelijcke overeenkominge hebben.

Scheel, lelijck, en van root hayr wort het

vertoont, om dat dese hoedaenigheden gemeenlijck in den Mensch iet gebrecklijx beduyden: Waer over *Martialis* seght:

O Zoile *'t is vreemd soo ghy zijt goed van aert,*
Daer ghy zijt manck en scheel, swartmondigh, root van baert.

Hy wort geschildert dat hy een sevenhoofdige *Hidra* omarmt, waer mede de seven dootsonden worden uytgebeeld: want soo 't gebeurt dat eene van dese hoofden wierden afgekapt, (daer nochtans wederom andere aenwassen) soo verkrijgen die dan wederom nieuwe kracht, om tegenstand te doen, die sich tegens haer souden willen opstellen. Aldus doet oock de boosheyd in 't lichaem, diewelcke, hoewelse van de deughd geheel schijnt te neder geslagen, niet te min, om datse meer hoofden by haer heeft, die door den wille, ten quaede zijn ingenomen, soo staetse terstont weder op, en komt met haere verkeerde werckingen, krachtiger en hartneckiger voor den dagh als oyt te vooren. Maer 't is ten laesten noodigh dat men de boosheyd geheel overweldige en overwinne, 't zy met tegen te staen of met te vluchten, als die geene die van den beginne des Werelts onsen eersten Vader bedrogen heeft, en als noch een verderf is van ons ellendige Menschen.

STAMPA. *Boeckdruckerye.*

EEn bedaeghde Vrouwe in 't wit, wiens kleed geheel aen ruyten verdeelt is, waer in de letteren van 't Alphabet staen, in de rechter hand salse een schalmeye houden, alwaer een letter-rol omgeslingert is, met het woort *ubique*, dat is *over al*; in de slincker salse een bloeme van *Semper Vive* hebben, met het woord *Semper*, dat is *Altijt*, van d'eene syde sal een Druckpers met allerleye Druckers gereetschap staen.

In wat grooter eere en waerdigheyt de konst der Boeckdruckerye is, daer van kan de geheele Werelt getuygen: Want uyt haer is de kennisse van het goed en quaed, van de deughd en ondeughd, van de geleertheyd en onwetentheyd, heergekomen: Door haer worden de Menschen onsterflijck, want aleer zy bekent was, waeren de eedele verstanden, als begraven, en veele wercken van doorluchtige Mannen vergaen: Waer over wy oorsaecke hebben, om sonder ophouden, Godt den Heere te dancken, datter, door een algemeene weldaed, Vinders van soo eedelen en hoogen Meesterstuck zijn gevonden, waer door sich het gerucht opter vlucht geeft, en met een heldere en lieflijcke trompet aen de Werelt de verscheyden wercken van geleerde Mannen voor den dagh brenght. O! wat soudemen al konnen seggen over de heerlijckheyt van de Boeck-Druckerye: en alhoewel ick soo stout ben, dat ick my bemoeye over soodanigen eedelen ontwerp te schrijven, soo ben ick ten hooghsten treurigh, dat mijn verstand daer toe te swack is, om eenige ontwerpsels, die bequaem zijn, om soodanigen hoogen lof, als haer toekomt, uyt te vinden. Ick sal alleen seggen, dat de eerste die dese konst gevonden heeft, gelijck *Polidorus Virgilius* verhaelt, is geweest *Ioan Guthenbergh* een Duytscher, Ridder, diewelcke in 't Iaer 1442, of als andere seggen 1451, eerstmael de Druckery binnen de Stadt *Mentz* heeft in 't werck gestelt, hebbende oock gevonden de Druck-int, die de Druckers als noch gebruycken, en in 't Iaer 1458 isse van een ander Duytscher, met naeme *Conradus* in Italien gebracht, doch eerst te Romen, en van daer isse overal wonderlijck aengewassen en verbreyt. Doch *Iovius* seyt, dat niet de Duytsche daer af Vinders zijn, maer datse veel ouder is, als men meent, en van dat gevoelen zijn oock veele, door reden die zy geven van d'oude Medaglien, alwaer de Griexsche en Latijnsche letteren ingedruckt zijn, te rugge settende de segels en andere oudheden met haere ommeschrijvingen. Nu, het zy dan soo 't wil, soo is die geene, die dese konst eerst heeft gevonden, een Man geweest van een hoogh en eedel verstand.

Bedaeght wortse gemaelt, om te vertoonen, dat de Meesters der Druckerye, behooren te wesen Mannen van verstand en oordeel, ten eynde haere wercken, in alle volmaecktheyt mogen gedruckt werden.

De witte kleederen, drucken uyt, dat haere wercken moeten suyver en net zijn, en de letteren van 't A B C in de percken, bedieden de letteren die in de kassen verdeelt zijn, om yder op sijn plaetse te vinden, om daer af een volkomen werck te maecken.

De

De Schalmeye met het woord *ubique*, is om de faem uyt te drucken, die de Druckerye doet om iemants werck over al te verbreyden.

De bloeme met het opſchrift *Semper*, bediet de geduerigheyt die de Druckery aenbrenght, vergelijckende deſe met dat ſelve kruyd, 't welck door haer eygen aert geduerigh en altijd groen is.

De Druckpars worter ter ſyden geſtelt, mette Letterkas &c. weſende te ſaemen noodige wercktuygen van deſe eedele konſte; waer van dit dicht ter eeren is geſongen.

LOFSANGH

Ter eeren de Eedele konſt der loflijcker Boeckdruckerye.

Stemme: Polyphemus aen de ſtrande.

I.

Eele Geeſten, en Beminders,
Kloecke Vinders,
Van de Konſt der DRUCKERY:
Daer geen ſchoonder oyt ſal leven,
Noch ſal geven,
Meerder heerlijckheyd als ghy.

II.

Door u ſtaen de gulde lichten,
Die noch ſtichten,
En omſchijnen al dit rond:
Door u Konſt zijn voortgekomen,
Al de Vromen,
Al de Wijsheyd diemen vond.

III.

Mannen door den tijd verſtorven,
Als verdorven,
En al langh tot ſtof vergaen:
Hebt ghy van den Dood geneſen,
Dat haer weſen,
Nu blinckt klaerder als de Maen.

IV.

Al der Princen, Prieſters, Graven,
Armer Slaven,
Handel, daeden en beſluyt,
Hoe de trotſe Rijcken prallen,
En weer vallen,
Dat trompet ghy overluyt.

V.

Vromen diendy tot een ſpoore,
Maer den Dooren,
Zydy ſchrick en ſwaer verdriet:
Wie den Lauwer wil ontfangen,
Moet u langen,
Stoffe, van 't geen is geſchiet.

VI.

Even als de Son haer ſtraelen,
Laet ghy daelen,
Oock u wijsheyd in 't gemeen:
Ghy verciert door uwe handen,
Alle landen,
En dat door u Konſt alleen.

VII.

Dies moet elck u kranskens vlechten,
En die hechten,
Aen den Lauwer en den Wijn:
Want u Konſt ſal ſtadigh groeyen,
En friſch bloeyen,
Alſoo langh daer Menſchen zijn.

* * * *

AENMERCKINGEN

op de Konſt der Druckerye.

OF wel de Schrijver deſes Boex, uyt *Polidorus Virgilius* bericht is, dat de konſt der Boeckdruckerye tot *Ments* by eenen *Hans Gutenberg* ontrent den Iaere 1442, of als andere ſeggen, in 't Iaer 1451 eerſt ſoude zijn gevonden, ſoo is nochtans deſe Schrijver, door onkunde, ſeer misleyt: doch wy ſullen de waerheyt daer van wat klaerder ontdecken. Hoe ontrouwlijck eenen *Hans* ſijns Meeſters gereetſchap heeft wegh gedragen, en ſich heimlijcken te *Ments* nedergeſet, daer van kan *Haerlem* van hand tot hand getuyghniſſe geven: 't is dan *Haerlem*, dat, ſoo lange de Sonne haeren ringh ſal ommeloopen, hier van de eere ſal wegh draegen: Want eene *Laurens Janſſen Koſter* Burger aldaer, van eerlijcken geſlachte, is hier van in 't Iaer 1440 de eerſte Vinder geweeſt, diewelcke, gelijck hy een ſcherpſinnigh Man was, veeltijts in 't Haerlemmer Boſch gingh wandelen, en aldaer verſcheyden letteren uyt de boeckeſchorſen geſneden, en te ſaemen geſtelt hebbende, heeft daer van eenige ſpreucken gedruckt, en aen ſijns ſwagers kinderen vereert: 't welck hem nae wenſch geluckende, heeft allenskens grooter dingen beſtaen, ſulx dat hy dien vaſten en tayen druck-int, daer by vond, waer mede hy groote tafereelen en formen mette voorſeyde letteren heeft gedruckt. Waer van ick ſelve geſien hebbe, een boeck in Nederlandſche taele, geheeten *Spiegel onſer Behoudeniſſe* in fol. tamelijck wel gedruckt, doch hy hadde doenmaels noch de

kennisse niet om op de weersyde te drucken, sulx dat de bladen, tusschen beyden wit zijnde, aen malkanderen waeren gepapt. Maer daer nae in sijne vindingen allenskens toenemende, heeft hy sijne stoffe, en 't geene daer aen gebrack, verbetert, sulx dat de konst door de winninge aenwassende, hy werck-gasten toestelde, die hem, onder eede, getrouwigheyt mosten beloven, waer onder oock eenen Duytscher was *Johan* of *Hans* geheeten, diewelcke nae dat hy de konste van het letter-setten, gieten, drucken, en watter voorts toe-behoorde, seer wel hadde bespiet, heeft hy sijns Meesters gereetschap op Christ-nacht, terwijl al sijn Huysgesin het geboort-feest vierde, opgepackt, en hem 't selve dieflijck ontdragen, vluchtende over *Amstelredam* op *Ceulen*, en soo voorts nae *Mentz*, alwaer hy hem seecker houdende, heeft aldaer van sijne gestolen konste een rijck maeysel verkregen, want hy heeft het Iaer daer aen, met even dieselve letters, die *Laurens Ianssen Koster* te *Haerlem* gebruyckt hadde, te *Mentz*, de *Grammatica Alexandri Galli* gedruckt. En aldus is dese konste verspreyt, en daer nae te *Romen* over gebracht. Wie hier over naerder wil zijn onderrecht, die lese de naerstige en geleerde opsoeckingen van *P. Scriverius*, die hy in sijne *Lauwer-krans*, ter eeren den Vinder, en der konst, in 't licht heeft uytgegeven.

Maer wat *Iovius* belanght, die de konste van Medaglien, oude opschriften en zegelen te snijden; als mede dese vindinge, den Griecken en Romeynen wel soude toevoegen, als of dieselve, dese konst al over lange soude zijn bewust; dat selve is meer belachlijck als bestraflijck; want soo dat alsoo waere, de geleertheyt en de naeme van soo veele overtreflijcke Mannen, wiens schriften de tijd en de nijd heeft verdonckert, soude als noch den Nackomelingh tot eene onsterflijcke roem uytblincken, en niet onderdruckt zijn gebleven.

MALIGNITA. *Boosheyt, Quaetaerdigheyt.*

EEn lelijcke bleecke Vrouwe, met kleederen als de roest, houdende een quackel, die 't hoofd ten Hemel gekeert, en de vleugels uytgespreyt heeft.

Lelijck wortse gemaelt, om dat de wercken der quaedaerdige lelijck en afschoulijck zijn, voor alle staetlijcke en burgerlijcke ommegangh.

De bleeckheyt bediet, dat wanneer de inwendige deelen besmet zijn door een quaetaerdige vochtigheyt, soo verspreyt het sich aen de uyterste deelen.

De verwe van 't kleed druckt uyt, dat gelijck de roest alle Metallen, waer oock dieselve by gelegen zijn, gestadigh doet verteeren, alsoo hout een quaedaerdige oock nimmermeer op, door sijnen boosen aert, om alle loflijcke en deughdlijcke wercken hinderlijck te zijn.

De Quackel bediet by den Egyptenaers quaedaerdigheyt, gelijck *Pierius* seyt, om dat zy is van boosaerdige natuere, want als zy heeft gedroncken, dan beroert zy, met haere beck en klauwen, het overblijfsel van 't waeter, sulx dat geen ander dier, daer van magh drincken. Ten selven eynde seyt Ezechiel XXXIV, den Ioden haere boosheyt verwijtende, *Wanneer ghy reyn water drinckt, soo beroert ghy het overblijfsel.*

RIVALITA. *Boelschap.* Soeckt *Mede-Boelschap.*

STUPIDITA. *Bottigheyt, Onverstandigheyt.*

EEn Vrouwe die de rechter hand op 't hoofd van een Geyte leyt, diewelcke het kruyd *Eringion* in den mond hebbende, selve in de slincker een Narcisbloem hout, waer mede zy oock gekroont is.

Bottigheyt is een traegheyt des Verstands of der sinnen, soo wel in 't spreken als in 't doen, en aldus bepaeltse *Theophrastus* in sijne zedelijcke merckteeckenen, en *Aristoteles* sijn Meester verschilt niet van dit gevoelen, als hy in sijne Zeedeleeringen seyt, *de Bottrick of plompert is voor een yder, en voor alle dingen vervaert, soo wel in 't doen als in 't spreken, sonder eenige naerstigheyt, en is soodanigh dat hy voor alle dingen bott en verbaest blijft.* En elders seyt hy in sijn Zeedekonst, de Bottrick praet over al daer 't niet te pas komt. Of de Bottrick is van d'eene syde in 't goede tegen de vlijtigheydt en naerstigheyt, en aen d'ander syde in 't quade onbeschaemt. Want de onbeschaemde is reuckloos en stout in alle plaetsen en tegen alles, soo wel in 't spreecken als in 't doen, maer de botte is kout en vreesachtigh, soo wel

wel in 't goede als in 't quaede, door de botheyt van sijn verstand en de traegheyt van de sinnen. De Botheyd is in de Menschen of uyter Natuere, of door toeval: uyter Natuere is die traegh van sinnen, die van een grof verstand en van een versaeght gemoet is. Door toeval komtse in veelerleye manieren, of door kranckheyt, of door verwonderingh en verbaestheyd van een noytgehoorde saecke, die hy hoort of siet in andere, of proeft in sich selve, of van te groote spiegelinge in de geleertheyt, staende die geene, die daer studeeren, soo vast op haere boecken, datse bot, onsinnigh en afwesigh schijnen. De Keyser *Claudius*, gelijck *Suetonius* verhaelt, was bot, onbedachtsaem, en als sonder memorie. De natuerlijcke Botheyt wort overwonnen door de oeffeninge van de deughd, gelijckse door de leedigheyt aenwast, naedemael 't verstand in dieselve verdrooght en bot wort, en door de duysternisse der onwetentheydt verdonckert. *Zopirus* de gesichtkenner, voor *Socrates* gebracht zijnde, en van hem bekent, siende hem in 't gesichte, seyde, dese is van natueren bot, en plomp. De omstanders kennende de wijsheyd van *Socrates*, en dat hy alles dede met een scherp oordeel, begosten te lachen: Maer *Socrates* antwoorde, lacht doch niet, want *Zopirus* seght de waerheyd, want soodaenigh soude ick geweest zijn, indien ick mijn gebrecklijcke natuere met de oefninge van de Philosophie niet hadde overwonnen. Een spreeckwoord dat van *Galenus* genomen is, daer *Mercurius* selve en de *Musen* hem niet kosten helpen. 't Welck tot eenen geseyt is, die boven maeten bot en onwetende is, willende seggen, dat hy soo plomp is, datter geen helpen aen is, want *Mercurius* selve, de vinder van de wetenschappen, en al de *Musen* souden daer toe geen raed vinden: sulx dat de oefninge van de deughd en kennissen, bequaem is, het verstand op te scherpen, en de bottigheyt en plompheyt wegh te nemen.

Het Geytjen aen de slincker syde is een beeld van Bottigheyt. *Aristoteles* seyt in sijne Mensch-kenninge, dat wie oogen heeft, die de verwe, van wijn, gelijcken, is bot: want soodanige zijn den Geyten gelijck. Voorder seyt hy, wanneer yemant uyt een hoop Geyten eene by de hayren van de kinne treckt, alle de andere sullen als stom en stille blyven staen, en daer op kijcken. 't Kruyd *Eringion* dat het in den mond heeft, heeft een steel als een elleboge lang, met quasten en doornachtige blaeders, waer van ghy *Mathiolum* kont lesen, als mede *Plinium*. *Plutarchus* verhaelt, dat soo een Geyte 't kruyd *Eringion* in den mond neemt, sal het eerst selve, en daer nae sal de geheele kudde als dom wesen, ter tijd dat de Herder 't selve kruyd het Geytjen weder uyt den monde treckt.

De *Narcis* die zy in de slincker hand als mede op 't hoofd hout, is een bloeme die 't hoofd swaer en baloordigh maeckt, en daerom wortse *Narcisus* geheeten, niet na de fabel van den Iongman *Narcissus*, maer nae 't griex woord *Narce*, 't welck vadsigh en bot beteyckent: alsoo neemt oock de versierde Iongelingh sijn naem van *Narce*, want hy sich in de fonteyne spieglende, hem sulcke verwonderinge over sijne gedaente inbeelde, dat hy daer over versmolt en in een bloeme keerde: en terwyle hy sich verwonderde, scheen het een marmore beeld. *Plutarchus* seyt datse van 't Griex *Narce* komt, en maeckt de leeden vadsigh: Waer over *Sophocles*, de *Narcis* naemde een oude kroone van de groote helsche Goden, te weten van de Dooden.

INDOCILITA. *Bottigheyt, Onleersaemheyt.*

EEn Vrouwe met een root aengesicht, leggende op der aerde, houdende in haere slincker hand den toom van eenen Eesel, die daer by staet, leunende met haer rechter elleboge op een Swijn, dat oock ter aerden leyt, hebbende op haer hoofd een swart hulsel.

Op de aerde leggende wortse gemaelt, om dat de Bottigheyt niet bequaem is op den wegh des Deughds te wandelen, maer staet altijd traeghlijck by de vertoonde onwetenheyt, die door den Eesel is uytgebeelt. Insgelijx maelen de Egyptenaers den Eesel met den toom in den mond, mede voor de onleersaemheyt af, als een beest dat seer onbequaem is om wat te leeren. En door dese reden seggen de Sterre-raeders of *Astrologi*, dat als een Mensch geboren wort onder den 16 graed van *Leo*, dat het als een voorteecken is, van sijne onbequaemheyt in 't leeren, versierende, dat alsdan een Eesel geboren wort met den toom in de mond.

Zy leunt op 't Vercken, want gelijck *Pierius* seyt, soo is dit dier, boven alle andere, sonder sinnen en onleerlijck, en niet als andere dieren, die terwijlen zy leven, noch eenige besondere neerstigheyt hebben.

Het swarte hulsel dat haer hoofd deckt, vertoont, dat, gelijck dese verwe nimmermeer ander verwe aenneemt, dat oock alsoo de onleersaeme is, wesende duchtigh noch bequaem om eenige onderwijsinge en leeringe aen te nemen, noch daer is geen soo kloecke leermeester, die haer van dese vuyle en snoode dingen tot hooger saecken soude konnen trecken.

ARCHITETTURA. *Bouwkonst.*

EEn statige Vrouwe van een bedaegt ouder, mette mouwen totten elleboge toe, opgestroopt, in 't weerschijn gekleed, hebbende in haer eene hand een loodlijne, winckelhaeck en passer, en in d'ander hand een teyckeningh of ontwerp van een groot gebouw, naer de Geometrische of Wiskonstige maniere afgedeelt.

Vitruvius seyt, in de beginselen van sijn werck, dat de Bouwkonst, is een kennisse die met verscheyden wetenschappen verciert is, door wiens middel alle andere konsten worden volmaeckt. *Plato* plagh te seggen, dat de Architecten of Bouwmeesters boven die geene zijn die sich in de konsten oefnen, want dit is haer eygen ampt in de konsten te leeren, te bewijsen, te onderscheyden, te beschrijven, te bepaelen, te oordelen, en anderen de maniere daer van te leeren. Daerom moetse alleene de leeringen van de Geometrie en Arithmetique hebben, om dat daer van alle andere konstwercken haer eedelheyt moeten ontfangen. Hierom houtse het quadrant en de passer, als instrumenten van de Geometrie, en de getallen, die totte Rekenkonst behooren, die zy in de vlacke plante, die zy in de hand heeft, gebruyckt. Het waterpas of drijflood, bediet, dat een goed *Architect* altijd sijn oogh moet hebben totte opmerckinge van 't centrum of middelpunt, waer uyt de vaste stellinge van alle dingen, die eenige wichtigheyt sullen hebben, moeten gepast worden; gelijck men klaerlijck sien kan in de konst van dat eedele verstand, van den Ridder *Dominicus Fontana* en *Carolus Madernus*, Mannen van groot oordel en waerdigheyt, ter syden stellende veele andere, die meerder lof, als het mijne, waerdigh zijn.

Van bedaeghd Ouder wortse gemaelt, om de Manlijcke ervaerentheyt en de hoocheyt van de swaerwichtige wercken te vertoonen: en het weerschijne kleed, is de eendrachtige veranderinge van de dingen, die in dese konst het oogh vermaeckt, gelijck de schoone Musicale stemme aen de ooren doet. De bloote armen bedieden het werck, dat hy totte Bouwkonst doet; behoudende alsoo de naeme van de konst en van 't konststuck.

ARCHITETTURA MILITARE. *Krijghs Bouwkonst.*

EEn Vrouwe van manhaftigh ouder, adelijck met veelerleye verwen gekleet, die aen den hals een goude keeten sal draegen met een schoone diamant, zy sal in de rechter hand houden een Compas, om de gelegentheyt af te meeten, en in d'ander hand een tafereel, daer een seshoeckige Vestinge op geteyckent is, welcke maniere voor de volmaecktste, onder alle, wort gehouden: daer boven op sal een Swaluwe staen, en op der aerde een spaede en houweel.

De Vestinghbouwinge is nergens anders toe gevonden, dan dat sich weynige tegens veele, mogen beschermen, als mede om de volcken te breydelen, en de vyanden buyten de palen te houden: en daerom is de sterckten bouwinge niet alleen gehouden voor een konst, maer voor een groote wetenschap: want zy is die geene, die soo wel ondertast, wat totte bescherminge als totte aenrandinge noodigh is, soo wel om den Prince als het Volck, te gelijck, te beschermen.

Van manhaftigh ouder wortse vertoont, want daer in is de waere kennisse van wijsheyt, waer in 't gemeene beste en de bescherminge noodigh is.

Het eedele kleed van veele verwen, bediet de verscheydentheyt van veele vindingen, die in de krijghskonst bestaen.

De goude keeten mette diamant wort haer gegeven, om dat gelijck het goud, onder alle metallen, het eedelste is, soo is de

Krijghs Bouwkonſt,onder alle vernuftigheden, van de meeſte waerde en kracht: En gelijck de diamant,onder alle eedele ſteenen de hartſte en vaſte is, ſoo is oock de Veſting bouwinge,het eedelſte juweel van een Prins, als 't geene hem verſekert voor den aenval der vyanden.

Zy hout mette rechter hand het Compas, 't welck gedeelt is in drie hondert en ſeſtigh graeden, met het bewegen door den ſeylſteen, waer door men dan werckt, ſoo nae de winden, als door de gelegentheyt, waermen eene Veſtinge wil toeſtellen: en is oock waer door men 't plat neemt van de Veſtinge.

Het tafereel waer op de Swaluw ſtaet, druckt uyt, dat als men een Veſtinge wil toeſtellen,men de gelegentheyt wel ſal overwegen, en den grond wel vatten, en datmen daer op 't ontwerp, 't welck het werck van ſoo grooten gewichte vereiſcht,ſal toeſtellen, en daer in volgen de Swaluw: Want *Pierius Valer.* heeft daer door een Man willen uytdrucken, die ſcherpſinnigh en tot het bouwen geheel was genegen, en die groote gebouwen hadde ontworpen, als oock Sloten,Steden en andere van konſt en verſtand.

De ſpaede en 't houweel worter ter ſyde geſtelt,want dit zijn de eerſte werckt uygen om te veſtigen: als die geene daer men de graften en de gronden mede begint,en daer men de loopgraven mede toeſtelt, om de ſchanſſen van de vyanden te beſpringen.

CRAPULA. *Braſſerie.*

EEn vette, lelijcke en qualijck gekleede Vrouwe, mette mage geheel bloot,hebbende 't hoofd totte oogen toe verbonden, houdende in de hand een Leeuwskop, die metten muyle open ſtaet, ter aerden ſullen eenige doode Vogels leggen, als mede paſteyen en andere dingen.

Zy wort lelijck gemaelt, om dat de Braſſerie de gedachten der Menſchen verwijft en t'onder hout, beſorgende alleen wat de ſmullerye en de keucken aengaet.

Armlijck wortſe gekleet, om te vertoonen dat de Braſſers meeſtendeels menſchen zijn, die alle nettigheyt verachten, en alleen paſſen op de vette keucken, en om 't buyckjen te vullen, zijnde daer over beroyt van deughd, ſtreckende haere gedachten niet verder als nae deſe ſmullerye.

De bloote mage vertoont, dat de Braſſer van een geſonde aert moet zijn,om alle veranderinge van ſpijſe te verteeren. En daerom is hem 't hoofd verbonden, alwaer de dampen opſtijgen en 't hoofd beſwaeren.

De vettigheyt is een werckinge,die door de Braſſerie wort veroorſaeckt, en die niet om eenige moeylijckheyt denckt,waer door het aengeſicht mager wort.

De Leeuwskop is een oud beeld van de Braſſerie, want dit dier vult ſich ſoo overvloedigh op, dattet daer nae wel drie dagen kan vaſten, en door ſijn quade verduwinge, ſoo ſtinckt hem den aſem altijd, gelijck *Pierius* verhaelt.

De doode vogelen en paſteyen,&c. worden genomen voor dingen, waer in ſich de Braſſer vermaeckt.

CRAPULA. *Braſſerie.*

EEn Vrouwe in 't groen, die qualijck gekleet is, doch ſal vet zijn, uyten roſſen, en ſich leunen mette rechter hand op een ſchild, waer in een taefel met veelerhande ſpijſe geſchildert is, met een omſchrift *Vera felicitas*, dat is waere geluckſaligheyt,d'ander hand ſalſe op een Vercken houden.

De Braſſerie is een werck van gulſigheyt, en beſtaet in veelheyt en hoedanigheyt van ſpijſe, en plagh gemeenlijck te heerſchen in grove en botte Menſchen, die niet anders weten te bedencken, als dingen, die de ſinnen niet raecken.

Met groen wortſe gekleet, om datſe een geſtadige hope nae veranderinge van ſpijſe heeft, om 't leven van tijd tot tijd, in vrolijckheyt door te brengen.

Het ſchild, nae de voorſeyde maniere, is om het eynde,van die geene,uyt te drucken, die totte Braſſerie is genegen, te weten de Smaeck, diewelcke zy geloven dat de geluckſaligheyt van deſe Werelt mede brengt, gelijck *Epicurus* ſeyt.

Het Vercken is van veele Schrijvers,voor de Braſſerie genomen, om dat het nergens anders om denckt, als om te ſchocken, en terwijle het de vuyligheyt uyten dreck op eet, ſoo ſteeckt het ſijnen kop niet op, ſich nimmermeer te rugge keerende,maer ſoeckt altijt voorwaerts,om beter ſpijſe te ſoecken.

FRAGILITA. *Broosheyt.*

EEn Vrouwe die in yder hand wat *Cicuta* hout, 't welck *Virgilius* in sijne Offestal, broos naemt. Waer toe alle dingen konnen vergeleken worden, die den naem van broos hebben.

FRAGILITA. *Broosheyt.*

EEn Vrouwe met een dun kleed, hebbende in de rechter hand een tack van *tiglio*, en in de slincker een groot glas dat aen een draet hanght. De draet paster oock wel toe, om datse snellijck breeckt. De *tiglio* wort van *Virgilius* oock daer toe gebruyckt. Van 't opgehangen glas aen een dunne draed, daer van is niet noodigh datmen verklaeringe doe, om dat het glas luchtigh is, en lichtlijck breeckt. Van gelijcken is oock het Vroulijcke geslachte broos: waer van men het eene met het ander kan vergelijcken.

FRAGILITA HUMANA. *Menschlijcke Broosheyt.*

EEn Vrouwe met een mager en benauwt aengesicht, die armlijck is gekleet, houdende met beyde handen, veele watertacken of kegels, die 's Winters aen de huysen hangen. Welcke waterkegels van de oude Egyptenaers, als *Pierius* seght, voor de Broosheyt van 's Menschen leven waeren gestelt. 't En soude oock niet onbequaem zijn, dat men haer, om de oude Iaeren beter uyt te drucken, maeckte, datse gekromt op een swack riet leunde, 't welck een recht teycken is, soo wel van de Broosheyd als van d'Ouderdom: Want als een Mensch daer toe geraeckt, soo treft hem oock de minste quetsinge, waer van hy dickwijls sterft, en daer onder blijft leggen. Eenige beelden de Menschlijcke Broosheyt, en niet sonder reden, by de Waeterbobbels af, die wel een weynigh in 't oogh schijnen, maer terstont wederom verdwijnen.

SEDITIONE CIVILE. *Burgerlijck Oproer.*

EEn gewapende Vrouwe mette spies in de rechter hand, en in de slincker een Eyckentack, voor haere voeten sullen twee honden staen, die malkanderen aenblaffen, en de tanden sien laeten.

Geen ander saecke verweckt de oproeren, oorlogen en Burgerlijcke oneenigheden, als het lichaem met sijne lusten en begeerlijckheden: alle oorlogen, komen voort, om datmen Rijckdom soeckt te verkrijgen, en men soeckt de Rijckdommen met gewelt om 't lichaem te dienen, en 't selve gemack aen te doen: en daerom soeckt men, om sijne lusten te versaedigen, de wille en genegentheden nae te jaegen, die dan oock van de sinnen worden opgestoockt, 't zy door hoope van Rijckdom, of om de Liefde van sijn Beminde, of om staetsucht van te heerschen, of om voorwendinge van hoogheyt: niet willende voor yemant wijcken, maer elck den loef afstrijcken. En door sulcken middel, komen de Burgers den gerusten Staet des Vaderlants te verwarren, saeyende door de stadt misverstanden, gevende sich door een verweckt oproer in de wapenen. Daerom is zy oock gewapent gemaelt. Van dees oproer behoort sich een yder goet Burger te onthouden, om de gemeene rust wille,

wille, en dieſelve geheel uyt te roeyen, gelijck *Philoſtratus* ſeght. Derhalven is het een godloſe ſaecke, dat de Burgers, onder haer ſelve quaed en ſchelmerye bedencken, gelijck *Homerus* ſeyt. *Solon* is voorwaer in ſijne Wet niet te prijſen: wanneer hy een Man oneerlijck acht, die hem niet op d'een of d'ander ſyde voeghde, wanneerder een Burger oproer ontſtonde. Waer van *Plutarchus* aen *Apollonium* gedenckt. En in ſijne verhandelinge van 't gemeene beſte, ſeyt hy, Men magh niemand beſchuldigen, van dat hy ſich niet wil voegen nae d'eene ſyde, om geweld te doen, hem afſonderende van de Burgeren: Maer veel eerder is een gemeen Burger te beſchuldigen, die den oproer helpt ſtijven: En men behoort dien Man niet te laſteren, om dat hy aen der oproerigen ellende geen deel heeft: Want het blijckt dat die Man, ſich in 't gemeen, over den ongeluckigen toeſtand der Burgeren, bedroeft. En men behoort, ſeyt *Plutarchus* daer voor al nae te trachten, datter nimmermeer oproer ſoude mogen komen. En dit is als een Burgerlijcke gauwigheyt voor een groot en heerlijck werck te achten. Daerom behoort een Burger ſich in 't begin tuſſchen de verſchillen te ſtellen, alhoewel die maer particulier of beſonder zijn, op datter onder den Burgeren geen oproer geſchiede: Want men komt van de particuliere of beſondere dingen totte algemeene. Oock komt niet alle brand uyt de groote huyſen, maer dickwijls ontſteeckt een verachte vonck of kaerſſe wel een geheel huys, 't welck daer nae tot een algemeene ſchaede uytbarſt. Dierhalven voeghter *Plutarchus* by, *dit alleene gebreeckter aen een politic Burgerlijck Man, dat hy ſijne Burgeren van plichts wegen, eendracht en onderlinge vriendſchap leere gebruycken, en dat hy daer nae trachte, dat alle twiſten, tweedrachten, oproeren en vyandſchappen mogen te niete gedaen en uytgeroyt werden.*

De tack van Elce of eycken die zy in de ſlincker hand hout, wort voor een beeld van Burgerlijck oproer geſtelt, om dat deſe boomen ſich tegens malkanderen ſtooten en ſlaen, ter tijd toe dat zy breecken. Waer over *Ariſtoteles* door 't aenſien van *Pericles* ſeyt, *dat de* Beotiers *deſe Eycken gelijck waeren: Want gelijck ſich dieſelve onder malkanderen verſcheurden, alſoo ſloegen ſich oock de* Beotiers *onder malkanderen.* Door welcke beeldeniſſe wierde verſtaen, dat gelijck deſe boom groot, ſterck, vaſt, dick, hart en ſwaer was om te houwen, en mette bijl te kloven, dat zy niet te min, ſich onder malkanderen ſtootende, lichtlijck braecken. Alſoo was mede een Republique, hoewel die oock voorſien en beveſtight is, niet lichtlijck door 't ſwaerd, noch met vyandlijcke macht te winnen, maer als ſich de Burgers onder malkanderen ſtieten, dan vallen zy lichtlijck, en worden geheel, door den Burgerlijcken oproer, te gronde geworpen.

De Honden, die voor haere voeten, malkanderen aenblaffen, dienen tot een beeld van een Burgerlijck oproer, en alhoewel zy beyde Huys-dieren zijn, en van eenderleye aert, niet te min zijnſe gewoon, malkanderen aen te blaffen en te plockhayren, 't zy om de ſpijſe, of om de jalouſie van de Vrijſter, en om ſich te tergen, blaffen zy ten laeſten en laeten haere tanden ſien, niet willende d'een den anderen wijcken: Alſoo oock de Mannen, die, alhoewelſe huyſgenoten in eene ſtadt zijn, komen door de geſeyde reedenen in twiſt en verſchil, ſtroyende in haer Vaderland ſchadelijcke oproeren van Burger twiſten, even als dolle beeſten en huyshonden, dorſtende nae haere medeburgers bloed, die van alle Menſchen voor onbeſchaemde ſtoute en booſe Menſchen worden gehouden. Waer over *Cicero* ſeyt in de Oratie voor *Seſtius*: *Deſe worden quaede en ſchadelijcke Burgers geacht, diewelcke de gemoederen der Burgeren tot oproer verwecken.*

UNIONE CIVILE. *Burgerlijcke Eendracht.*

EEn Vrouwe van een vrolijck opſicht, houdende in de rechter hand een Olijftack, die met een Mirthekrans omwoelt is, en in de ſlincker hand houtſe het viſchken *Scarus.*

Eendracht is een bewaerſter der Steden: Want *Auguſtinus* ſeyt in ſijne Stadt Godes, dat een Stadt niet anders is, als een menichte van Menſchen, die in Eendracht zijn vereenight. En genomen, dat deſe Stadt tweedrachtigh wort, ſoo ſal daer ſcheuringe en d'ondergangh deſſelven, uyt voortkomen. Van hoe groote kracht de Eendracht zy, kan men door de Hiſtorie van *Scilurus*, den Koningh der Schyten, leeren, die ſijne t'ach-

tigh Soonen, wanneer hy nu ſoude ſterven, liet voor ſich brengen, en beval een yder dat hy eenen omwoelden boſſel met pijlen ſoude breecken. Maer als een yder, ſijne onvermogentheyt te kennen gaf, trock hy die, als nu half ſtervende, van een, en brackſe alle lichtlijcken van malkanderen, ſeggende: O Soonen! *Indien ghy u macht eendrachtelijck te ſaemen voeght, ſoo ſuldy ſterck zijn, maer ſoo ghy dieſelve door tweedracht van een ander ſcheurt, ſoo ſuldy lichtlijck worden overheert.* Deſe raed van *Scilurus* is oock ten hooghſten in eene Burgerlijcke regeeringe noodigh. De Eendrachtigheyt der Burgeren, brengt altijd aengenaemheyt en ſoetigheyt, min noch meer als een inſtrument met veele welgetoonde ſnaeren, en een geluyt van veele ſtemmen, een lieflijcke overeenſtemminge maecken.

De Olijftack met de Mirth omwoelt, is een teycken van welbehagen, en wort genomen voor de onderlinge Eendracht en lieflijcke Vreede der Burgeren: Naedien deſe boomen, door de Natuere vereenight zijnde, in onderlinge liefde, haere wortelen, door verwiſſelende omhelſingen, in malkanderen ſlingeren: En de Mirthe tack, door den Olijfboom met een aengenaeme vereeninge, geſpreyt zijnde, beſchermt den Olijfboom, op dat haere vruchten noch door de ſtercke kracht der Sonne, noch door 't geweld der winden, beſchadight worden: ten eynde zy haere teedere en ſoete rijpheyt verkrijgen: Alſoo behooren oock de Burgeren door vriendelijcke omhelſingen en broederlijcke Liefde vereenight te zijn, op dat zy een lieflijcke ruſte en aengenaeme welvaert verkrijgende, malkanderen voor alle quaed mogen beſchermen.

De viſch *Scarus* vermaent ons oock totte Eendracht, om door onderlinge Liefde vereenight, en met een vaerdigh gemoed gereet te zijn om andere te helpen: En dit mercken deſe Viſſchen, dat wanneer d'eene Viſch den angel inſlockt, ſoo ſal d'ander Viſch terſtont komen en den draet in ſtucken bijten, of ſoo die in een net verſtrickt zijn, ſoo ſal d'ander Viſch, ſijnen ſteert nae den andren gevangenen Viſch keeren, die dan daer in bijt: en als d'ander Viſch dit gevoelt, ſoo treckt hy hem met een groote ſnelligheyt door de Masken, gelijck 't ſelve *Plutarchus* verhaelt. Met gelijcke onderlinge genegentheyt en liefde, behooren oock de gemoederen der Burgeren te weſen, die onder malkanderen vereenight zijn: niet om malkanderen onder te dompelen, maer om malkanderen te verlichten, en van het onweeder der ellenden en vervolgingen te verloſſen: Welcke Godsdienſtige plichten, de herten der Menſchen verbinden, waer door de gemoederen grootelijx vereenight blyven: Waer uyt dan het lichaem der ſtad, groote aenwas en kracht, geduerende deſe Burgerlijcke eenigheyt, geluckigh ſal genieten.

De vier Complexien, Aerten of Eygenſchappen van den Menſch.

COLERICO. *Colerico of d'oploopende Natuere, door 't vier afgebeelt.*

EEn mager Ionghman uyten geelen, met een wreed opſicht, weſende bynae naeckt, houdende in de rechter hand een bloot geweer, vaerdigh ſtaende om te vechten. Van de eene ſyde ſal een ſchild op der aerde ſtaen, alwaer een vlamme viers in 't

midden

midden geschildert is, en van d'ander syde een wreede Leeuwe.

Mager wort hy geschildert, om dat *Galenus* in sijne grondstellingen seyt, dat de hette in hem d'overhand heeft, diewelcke oorsaecke wesende van sijne drooghte, soo wortse door de viervlamme uytgedruckt.

De geelachtige verwe, bediet, dat de heerschappie van de vochtigheyt des lichaems, sich dickwijls aen den huyd openbaert. Waer uyt het komt dat de witte verwe het *Phlegma* of slijm bediet, de geele het *Colera* of de galle, dat is de korsele. Het roode, met het wit vermenght, de *Sanguine* of blygeestige, en het doncker bruyn, de *Melancolie* of swaermoedige aert, nae dat *Galenus* verklaert.

Met een wreet gesicht wort hy gemaelt, wesende dit de eygen aert van *Colera*: 'twelck *Ovidius* in sijne Minnekonst aldus aerdigh uytdruckt:

Van boosheyd swelt hy om den kop,
En 't swarte bloed stijght d'aders op:
Sijn oogen flickren als een vier,
Soo fel als Slangh of Tygher dier.

't selve seght *Persius* mede.

Het bloote swaerd, en de vaerdigheyd om te vechten, druckt niet alleen uyt dat de *Cholerique* genegen is tot twist, maer oock tot alle andere wercken, gelijck oock door de viervlammen wort te kennen gegeven, wesende dit het vier eygen, alles te vernielen en te versmelten.

Een Iongelingh by nae naeckt, wort hy gemaelt met een schild ter syden, overmits hy gedreven zijnde door een geweldige drift van 't gemoed, hy niet eens let op sijne bescherminge, maer geeft sich sonder oordeel en overlegh in alle gevaer. Daerom seght *Seneca: Het is een gebreck in de jonge luyden, datse haere tochten niet konnen breydelen.* En daerom seght *Avicenna* seer wel, wanneer de daeden werden overgeleyt met rijpheyd des verstands, soo zijn 't teyckenen van een volmaeckte natuere: maer als zy met een barst of geweld, sonder overlegh, geschieden, soo is 't een teycken van groote hette of brand.

De Leeuwe worter gestelt om de wreedheyt en moedigheyt van 't gemoed uyt te drucken, voortkomende door de oorsaecken alreede geseyt, daerom wort geseyt dat de *Cholerique* den verstoorden Leeuwe gelijck is, als *Alciatus* mede verhaelt. Boven dat, is de Leeuwe van Natuere grootmoedigh en mild: van gelijcken wanneer dese de middelpaelen overtreden, soo worden zy verquistende, gelijck de Schole van *Salerne* in haere dichten te kennen geeft:

De korsele Natuer wil yder een verheeren,
Sijn vraeten, langh gestreckt, en geestigh in het leeren:
Verquistend en seer groots, loos, schalck, oock stout en licht,
Bedrieghlijck, snel en heet, en geel in 't aengesicht.

SANGUIGNO *of Blygeestige, door de lucht afgebeeld.*

En blygeestigh lachend Ionghman, met een krans van verscheyden bloemen op 't hoofd, poeseligh van lichaem, en boven dat blonde hoofdhayren, met roode en witte verwe in 't aengesicht gemengelt, slaende op een Luyte: en door 't herdrayen van de oogen ten Hemel, geeft hy te kennen dat het vier en de sangh hem aengenaem is. Aen d'eene syde sal een Geyte staen met een bos druyven in den mond, aen d'ander syde een opgeslagen Musijck-boeck.

Een vrolijck lachend Ionghman met een

bloemekrans wort de *Sanguine* geſchildert, want in die geene daer het gematighde en volmaeckte bloed de overhand heeft, daer uyt komen de ſuyvere levendige en ſcherpſinnige geeſten voor den dagh, waer uyt delach en vrolijckheyt voort komen, overſulx ſoo zijnſe vermaecklijck en boertigh, beminnende het ſpeelen en ſingen, gelijck *Hippocrates* ſeght.

Dat hy vleesachtigh en poeſel is, bediet, dat door de mededeelende kracht die in de *Sanguine* ſeer ſterck is, een poeſel en vet lichaem voort komt.

Met root en wit is hy gemaelt, om dat *Avicenna* ſeyt, dat deſe verwe de overvloed van 't bloed uytdruckt, en daerom ſeght *Galenus*, dat de vochtigheyd diewelcke in 't lichaem de overhand heeft, de verwe aen 't vlees geeft.

Het Geytjen met een bos druyven in den mond, bediet dat de *Sanguine* tot *Venus* en *Bacchus* ſeer genegen is. Door *Venus* wort de Natuere van 't Geytjen verſtaen, weſende dit dier ſeer totte geylheyt genegen, gelijck *Pierius* ſeght. En door den Druyvetros wort *Bacchus* verſtaen: Waer over *Ariſtoteles* in ſijne XXXI voorſtellinge ſeyt, dat dit in de *Sanguine* gebeurt datſe veeſe ſaedts hebben, 't welck oorſake is van de Minneluſten: gelijck men oock in de dichten van de Schole van *Salerne* kan leſen.

Sijn vet en mild, vol lagh, nieuwsgierigh en vol jeugd,
Dies Venus *is haer luſt en* Bacchus *hare vreugd:*
Blygeeſtigh, wel ter tael, ſnel, liſtigh en goedaerdigh,
Vol Geest, ſtout, blooſigh, vroom, in alle konſten vaerdigh.

FLEGMATICO *de Doffe, door 't waeter afgebeeld.*

EEn Man grof van lichaem en wit, die ſittende, met een Daſſenhuyd gekleet is, houdende beyde handen in den boeſem, en 't hoofd ſcheef, 't welck met ſwart laecken omwonden, hem, by nae, de oogen bedeckt, en ter ſyden ſal een ſchildpadde ſtaen.

Vet word hy geſchildert, om dat gelijck de dorheyt van 't lichaem heerkomt van de hette, alſoo komt de vettigheyt van de koude en vochtigheyt, gelijck *Galenus* ſeyt.

Met een Daſſehuyd is hy gekleed, om dat, gelijck dit dier ſeer ſlaperigh en luy is, alſoo is de *Phlegmaticus* mede, hebbende weynigh geeſt of luſt, onderdruckt zijnde van te veele koude, die in hem de overhand heeft: Waer uyt het komt dat hy oock weynigh bequaem is totte geleertheyt, hebbende een bot en traegh verſtand, en onduchtigh om 't geene over te dencken, dat hem ſoude mogen oorſaecke geven, om ſich te verlichten van de ſlechte en verachte dingen: en daerom wort ſijn hoofd met ſwart laecken omwonden.

Het neerhangende hoofd vertoont hy, om dat hy luy, ſlof, en traegh is in de werckingen die 't verſtand aengaen, gelijck mede in andere dingen die tot het lichaem behooren, even als de Schildpadde, die aen ſijne ſyde ſtaet. 't Welck mede door de Schole van *Salernen* ſeer wel wort uytgedruckt:

Het koude doffe vocht, maeckt domm' en traege ſinnen,
Swaerlijvigh, loom van gangh, en ſlaeperigh van binnen:
Onluſtigh totte konſt, en leedigh, logh van geeſt,
Vol ſlijm en vuyle quijl, en ſiet nae 't bleecke meeſt.

MALEN-

MALENCONICO *of Swaermoedige, door de aerde afgebeeld.*

EEn duyster bruyn Man, staende mette rechter voet op eenen *cubus* of vierkanten steen, die in de slincker hand een opgeslagen boeck hout, waer in hy leest, hebbende den mond met een band geslooten, en mette rechter hand heeft hy een toegebonden Beurse, en op 't hoofd een eensaeme Musch.

De band die hem de mond toesluyt, bediet stilswijgentheyt, die daer plagh in de melancolijcke te heerschen, wesende dese van natuere kout en drooge, en gelijck de hette klapachtigh maeckt, alsoo is in 't tegendeel de koude oorsaecke van de stilswijgentheyd.

Het opgeslagen Boeck en de opmerckinge totte studie of leesinge, bediet, dat de Melancolijcke totte studie seer genegen is, en daer in wil voortgaen, vliedende anderer luyden geselschap. Dies seyt *Horatius* in sijne brieven:

Zy vluchten uyte Steeden heen,
En gaen in 't bosch en 't veld alleen.

En daerom wort een Musch, die eensaem leeft, op sijn hoofd gestelt, vermits dese vogel in woeste plaetsen alleen leeft, sonder by andere vogels te komen.

De toegeslooten Beurse, bediet de gierige Natuere, die in dit volck veeltijts plagh te heerschen. Dat hy op eenen vierkanten steen sit, daer mede wort te kennen gegeven, dat de Melancolici haere inbeeldingen swaerlijck konnen versetten, maer blijven, als een steen, onbeweeghlijck op haer voornemen; gelijck sulx mede de Schole van *Salernen* getuyght:

De swaergedruckte Mensch van sorge neergebogen,
Vol suchtens, vol gepeins, met neergeslagen oogen,
Vol waeckens, overleghs, vol nijd, vol schrick en smart,
Vol valscheyt en vol anghst, siet meerendeels nae 't swart.

COMEDIE. *Blygeestigh spel.*

EEn Vrouwe als een Heydensche Bedelaerster, doch met verscheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Schalmeye of Cornet, om Musijck te speelen, en in de slincker een Momaengesicht, hebbende aen de voeten, socken.

De verscheidenheyt der verwen, vertoonende verscheyden handlingen, die in dese slagh van Poësie werden uytgedruckt, die het oogh van 't verstand niet weyniger vermaecken, als de verscheyden verwen de lichaemlijcke oogen verlustigen, om daer door uyt te beelden alle toevallen van 't Menschelijck leven, soo van deughden, ondeughden, als wereltlijcke eygenschappen, en dat in alle slagh en hoedanigheyt van Volckeren, behalven den Koninghlijcken staet. En dit wort door de socke uytgedruckt, die van de Oude, in haere Comedyspeelen wierden gebruyckt, om te vertoonen de middelmaetigheyt van stijl en van de persoonen, die in dese handlingen wierden uytgevoert.

De Comedie heeft lichte voorstellingen en swaere handlingen, en daerom wortse als een Heydens Bedelaerster gekleet, om dat dit Volck seer breet is in 't beloven, en een ander goed geluck te voorseggen, 't welck zy swaerlijck, door haere eygene armoede, een ander konnen mededeelen.

De Cornet en de Mom gebruyckten de Oude in haere Comedien, en zy hielden

d'eene voor een Harmonie of gelijckstemmigh geluyt, en d'ander tot een navolginge. De socken waeren der Comedyspeelders schoeysels, als geseyt is.

COMEDIA.

EEn bedaeghde Vrouwe met een eedel opsicht, die een fluyte in de hand heeft, en socken aen de voeten, hebbende op 't hoofd veele krullen en swieren, die seer verwart zijn met knopen, met een opschrift *describo mores hominum.* Ick beschrijve de zeeden der Menschen.

COMEDIA VECCHIA. *De oude Comedie.*

EEn oude lachende Vrouwe met een verrompelt en lelijck aengesicht, hebbende een kaele kop, seer verwart, de kleederen sullen gelapt en gescheurt zijn met vodden van verscheyden verwen. In de rechter hand salse eenige pijlen of een geessel houden, en voor haere voeten sal een Aepe staen, die haer een toegedeckt korfken toereyckt, 't welck zy van d'eene syde ontdeckende, vertoontse daer in, mette slincker hand, verscheyden lelijcke en venijnige gedierten, als slangen, adders, padden, en andere.

Zy wort de oude *Comedie* genaemt tot onderscheyt van de nieuwe, als die in haere plaetse is gekomen, doch seer van een ander verschillende. Want de Poëten in de Schole van de oude Comedie, verlustigden 't volck, by wien doenmaels de opperbestieringe was, met het uytspreecken en verhaelen van veele boertige, belachlijcke, scherpe en bijtende saecken, tot lasteringe en bespottinge van de onrechtvaerdigheyt der Rechteren, van de gierigheyt en omkoopingen der Schouten, van de snoode manieren en onaerdigheden der Burgeren, en veele andere dingen. Welcke ongebondenheyt daer nae verbetert zijnde, soo heeft de nieuwe Comedie, de sottigheyt en drollerien van't lacchen terstont wegh genomen: En alsoo dit een ander geluck van Staet en regeeringe en andere verstandige vindinge der Menschen, vereyschte, soo isse daer nae aen seeckere wetten gebonden, die eerlijcker en Burgerlijcker waeren: waer door het voorstel, de uytspraeck en handelinge, van d'oude Comedie seer was afgesondert, gelijck men, soo van d'een als d'ander slagh by *Iul. Scaliger* in sijne *Poëtica* kan naelesen. Het ampt dan van d'oude Comedie was, de gebreecken en handlingen der Menschen in lagh en spotternye voor den dagh te brengen: en daerom is dese beeldnisse van soodanige gestalte en gesicht, gelijck wy voorts sullen verklaeren.

De gescheurde en gelapte kleederen, als oock 't voorstel dat zy ter hand neemt, als mede de persoonen die de vertooninge doen, daer komen geene Koninghlijcke personagien by, gelijck in de Treurspeelen, noch gelijck in de *Comedie togata*, dat is in de slechte, en *pretestata* van de Romeynsche Burgeren van aensien.

Door de verscheyden verwen van't kleed, wort de verscheydentheyt en onbestandigheyt van veele dingen vertoont, die zy in eenigh gedicht stelden, als mede den verscheyden stijl van schrijven, mengende verscheyden aert van dingen onder een.

De Aep die haer 't korfjen langt, betoont de sotte naevolginge, waer door zy de gebreecken en vuyligheden, van andere Menschen, openbaerden, 't welck door de vuyle en venijnige dieren wort uytgedruckt, die zy door lachernye en sotternye aen 't volck openbaert en vertoont. Waer van men een voorbeelt by *Plautum* in sijne *Gurgulio*, kan naelesen.

Tunc isti Græci &c. *Dan wandelden dese getabberde Griecken met toegedeckten hoofde, gelaeden met boecken en mandekens. Dan staen dese landloopers met malkanderen te preutelen, dan beweeren zy haer stuck, dan staen zy 't tegen, en komen met haere spreucken voort, die ghy altijd sult drinckende sien in den bad kroegh. Alsse dan wat heymlijx hebben wegh gedragen, settense daer een wijntjen op, en komen als droevigh en droncken voor den dagh.*

De pijlen in de rechter hand drucken uyt de scherpe en vinnige maniere van 't bitter quaed spreecken, waer door zy de goede naeme en achtbaerheyt van besondere persoonen quetsten en vernielden. Waer over *Horatius* in sijne dichtkonst aldus seyt, *dat nae de Treurspelen de Oude Comedie gevolght is met groot lof: maer de Vryheyt verviel in ongebondenheyt en gewelt, die daer verdiende datse nae de Wetten wierde ingebonden. De Wet wierde aengenomen. En als dese maniere, van sijn naeste te beschaedigen was afgesneden, heeft*

heeft de vergaederinge schandigh geswegen. Horatius seyt noch wijder: *Want de Poëten* Eupolis *en* Aristophanes, *die de oude Comedie hebben gevolght, wanneerse iets vonden, dat iemant een boef, dief, knevelaer of boerenjaeger was, dat brachten zy vrymoedigh voor 't volck.*

CoroGRAFIA. *Plaets of Landbeschrijvinge.*

EEn jonge vrouwe gekleet in weerschijn, doch dat het kleet flecht en kort zy. Mette rechter hand salse houden een *Monicometer* of *Gnomon*, dat is een vierkant Landmeeters instrument, en op de aerde van dieselve syde, sal staen een globe, die een kleyn deel geteeckent is. In de slincker hand salse een passer, met een rye en een *terminus* of merckpael van dieselve syde op der aerde, houden.

Chorographia heeft haer naeme van *Choros*, 't welck in Griex een plaetse bediet, en *grapho* ick schrijve, waer over dit woord soo veele bediet als beschrijvinge van een plaetse, Stadt of besonder Landschap, doch niet al te groot, wesende dit woord, 't selve, dat *Ptolomæus Topographia* noemt: 't welck eygentlijck een besondere plaetse afteyckent.

Iongh wort zy geschildert, om dat zy in't nemen van de grenssen en paelen, soo van Princen als anderen, den stant verandert, soo in kleyn als groot besteck, herstellende de Heerschappyen en Landen van een ygelijck.

Zy wort in weerschijn gekleet, want zy neemt de gelegentheyt der Landen op verscheyden wyse. Dat het kleed flecht en kort is, geschiet om te vertoonen, dat als men den grond en de maete neemt van de Heerlijckheden, datmen veel eerder en korter, de kleyne deelen als de groote, kan meeten.

Zy hout den *Gnomon* in de rechter hand, om datmen daer mede seer bequaem kan meeten alle grenssen en nabuyrschappen van yders heerlijckheyt, gelijck mede de langhte en de breede.

Datse mette slincker hand het Compas en de Rye hout, betoont, dat als men door dese instrumenten uytwerckt, watmen door den *Gnomon* heeft gevat, so setmen de merckpaelen, 't welck het gebruyck is om yder sijn naegebuyrschap te onderkennen, en yder 't zyne af te scheyden.

GIORNO NATURALE. *Dagh nae de Natuere.*

DE Dagh wort een gevleugelt Iongelingh afgeschildert, om reeden die in de beeldnisse van 't Iaer is gedaen, met een circkel in de hand, sittende op een wagen boven op een wolcke, met een ontsteecken toortse in de hand, wesende de wagen van vier paerden voortgetrocken: waer van 't eene wit, 't ander duyster swart, en d'andere twee kastanie bruyn sullen wesen: uytdruckende de vier deelen des daeghs, te weten het op en ondergaen van de Sonne, den Middagh en Middernacht, welcke viere te saemen gevoeght zijnde, maecken den natuerlijcken dagh: dat is alle de tijd, die de Sonne op een mael doet, in 't ommeloopen van den gantschen Hemel, 't welck door den circkel, die hy in de hand heeft, wort te kennen gegeven.

De konstige of gemaeckte Dagh.

EEn Iongelingh van schoon opsicht met vleugels: om dat hy een deel van den Tijd is, voort getrocken zijnde van twee roode paerden, die van *Aurora* worden geleyt, in de rest is hy als de bovengestelde beeldenisse.

De twee paerden zijn de Morgen en Avondstond, dat is alle de tijd soo lange als men 't licht op 't aerdrijck siet. En daerom wort geseyt dat *Aurora* den dagh geleyt, want zy komt altijd eer den dagh aenbreeckt.

De konstige Dagh.

EEn Ionghman in 't wit gekleet, blinckende, met vleugels, en gekroont mette *Ornithogale*, wesende een witte bloeme, die sich in 't opgaen van de Sonne begint te openen, en in 't ondergaen te sluyten. Even gelijck de Poëten doen, die by het openen van den dagh, het opgaen van de Sonne verstaen, en by het sluyten, het ondergaen desselven.

Hy houd een Pauwe in de hand, mette staert om leegh en gesloten, sulx dat hy de oogen van sijnen steert bedeckt, overmits alle sterren, by daege, te schuyl zijn, 't welck door

door de oogen, op den Pauwensteert versteen wort. Tot naevolginge van d'Oude, die daer versierden dat *Juno* de suyvere en volmaeckte locht was, waer over oock hare koets van Pauwen wierde voortgetrocken.

Anders.

EEn gevleugelt Iongeling, die in de rechter hand een ruycker met bloemen hout, en in de slincker een ontsteecken fackel.

GRATITUDINE. *Danckbaerheyt.*

EEn Vrouwe die een Oyevaer in de hand hout met een tack erten of boonen. *Orus Apollo* seght, dat dit dier de meeste danckbaerheyt aen sijne Ouders of voortteelders wanneer zy oud zijn, betoont, en op de plaets, waer zy opgevoet werden, rusten zy weder haer nest toe, haer selve van de onnoodige veeren beroovende, versorgende dieselve van eeten ter tijd de Ionghskens bequaem zijn, om haere kost elders te gaen soecken. Daerom vercierden de Egyptenaers oock haere scepters met desen vogel, en hielden dienselven in grooter waerde, gelijck *Plinius* in 't XVIII boek XIV cap. verhaelt, gelijck oock de erten en boonen het land vet maecken, waer op dieselve zijn gewassen, alsoo behooren wy de goede gunste altijd te verdubbelen aen die geene, die ons goed hebben gedaen.

Men souder oock een Oliphant ter syden konnen stellen, diewelcke van *Pierius Valerianus*, voor een beeld der beleeftheydt en Danckbaerheyt wort afgemaelt: en *Ælianus* verhaelt van een Oliphant, die soo moedigh was dat hy met sijnen Heer in het kampgevecht ging. Nae dat nu sijn Meester van den vyanden was overwonnen en gedood, vat hy sijnen Meester in de snuyt, en draeght hem nae de stalle, betoonende groot hertseer en leetweesen.

GRATIE. *Danck-Godinnekens.*

DRie Maeghdekens met een fijn kleetjen bedeckt, waer door haere naecktheyt wort gesien, gelijck haer de oude Griecken afbeelden. Want de Danck-Godinnekens zijn soo veel te schoonder en worden te meer geacht, hoese meer van eenige eygenbaet berooft zijn, diewelcke haer een groot deel van haere suyverheyd en schoonheyd verminderen. Derhalven beelden de Oude in haer, de waere vriendschap af, gelijck op sijn plaetse sal geseyt worden. En *Seneca* in de Weldaeden I boeck III cap. beeldse oock soodanigh af, als in de beeldenisse van de Vriendschap te sien is.

GRATIE. *Danck-Godinnekens.*

ANdere verscheyden beeldenissen worden van veele Schrijvers vertoont: maer anders sal ick niet seggen, dan dat daer van by *Giraldus* en *Catarrus* wijtloopiger is gehandelt. Maer ick segge wel, datmen in veele plaetsen te Romen oock vind in marmor gehouwen, drie vrolijcke, jonge, naeckte Maeghdekens, diewelcke malkanderen omarmden, d'eene hadde het hooft aen de slincker syde gekeert, d'ander twee aen de rechter syde, en sagen nae ons toe. Dese twee beteyckenden, dat die geene, diewelcke eenige weldaed of gunste ontfangen hadde, behoorde dat selve dobbel te vergelden, en 't selve altijd te gedencken. De eene alleen bediede, dat die geene, diewelcke de weldaed dede, 't selve strax behoorde te vergeeten, en sijne weldaet uyt sijne sinnen te stellen. Daerom seyt de Griexsche Reedenaer, *Ick houde voorwaer, dat wie weldaed heeft ontfangen, 't selve altijd behoort te gedencken, maer die dieselve doet, behoort die terstont te vergeeten.* De Latijnsche Reedenaer *Cicero* seyt oock: *'t is een lelijcke saecke, en een verdrietige slagh van Menschen, die de bewesene weldaed, den anderen altijd verwijten.*

Maeghdekens zijnse en naeckt, want de gunste behoort altijd oprecht, sonder valsheyt of bedrogh te zijn, en sonder hope van vergeldinge. Zy omarmen malkanderen, en zijn vast in een gekoppelt, om dat d'eene weldaed d'ander baert, en om dat de vrienden altijd behooren voort te vaeren, malkanderen danckbaerheyt en gunste te bewysen: en daerom vergeleeck *Chrisippus* die geene, die daer weldaed deeden en weder ontfingen, by den kaetsers of bal-speelders, diewelcke nu en dan malkanderen den bal toesloegen.

Iongh zijnse, om dat de Danckbaerheyt

nimmer-

nimmermeer moet gebreecken, noch de geheugenisse desselven vergaen, maer moet altijt groeyen en bloeyen.

Vrolijck zijnse, om dat wy alsoo behooren te wesen, soo wel in 't geven, als in de weldaed t'ontfangen: daer door komt het dat d'eene heet *Aglia* van de vrolijckheyd, de tweede *Thalia* van de groenigheyt, de derde *Euphrosine* van de vermaecklijckheyd.

FORTEZZA & VALORE DEL CORPO, Congiunto con la Prudenza & Virtu del animo. *Dapperheyt en Wackerheyt des lichaems, vereenight met wijsheyt en kracht des gemoets.*

EEn gewapende Vrouwe met een Borststuck, Helm en Schild: hebbende in de rechter hand een bloot Sweert, waer dat aerdigh een Slangh is omgeslingert, op den Helm salse een Lauwerkrans hebben gevlochten; met dit opschrift *His Frugibus.* Het Rapier bediet sterckheyt en kracht des lichaems, en de Slange wijsheyd en kracht des gemoets, door welcke twee deughden men dickwijls slechte luyden siet klimmen totte triomphale Lauwerkroone, dat is tot hooge eere van den krijgh.

FORTEZZA. *Dapperheyt, Sterckheyt.*

EEn gewapende vrouwe in kastany bruyn gekleet, welcke verwe sterckheyt beduyt, gelijckende den Leeuwe; leunende aen een pijlaer, wesende dieselve de meeste vastigheyt van een gebouw. Voor haere voeten sal een Leeuw leggen: een dier dat van de Egyptenaers hier toe alsoo gebruyckt is.

FORTEZZA. *Dapperheyt.*

EEn Vrouwe die met een kodse, als *Hercules*, een groote Leeuw dootslaet, en voor haere voeten leggen boogh, kooker en pijlen. Dese is getrocken uyt een seer schoone Medaglie. Siet *Pierium* in 't 1 boeck.

Dapperheyt des lichaems, vervoeght met eedelheyt van 't gemoet.

EEu gewapende Vrouwe als geseyt is, die in de rechter de kodse van *Hercules* hout, en voor een Helm op 't hoofd een Leeuws kop. Dit sietmen in de oude statuen.

FORTEZZA d'ANIMO & CORPO. *Dapperheyt aen Lichaem en Gemoet.*

EEn Vrouwe met een Kuras, Helm, Rapier en Spiesse, houdende in de slincker hand een Schild daer een Leeuws kop in geschildert is, alwaer een kodse boven op staet, verstaende hier door de sterckheyt des lichaems, en door den Leeuws kop de dapperheyt van 't gemoed, gelijck dit in een seer oude Medaglie te sien is.

FORTEZZA. *Dapperheyt, Sterckheyt.*

EEn gewapende vrouwe in kastanie bruyn gekleet, doch dat men lette dat het gesicht manhaftigh zy, met een frisch, gestreckt en vast lichaem, grof van leeden, vol van vlees, bruyn in 't aengesicht, gekrulde en harde hoofdhayren, luchtige oogen, doch niet seer opgeslagen, houdende in de rechter hand een spiesse met een eycken tack, en aen de slincker arm een schild, alwaer in 't midden op geschildert is een Leeuw die met een wilt Vercken vecht.

Sich ontrent ſwaere ſtecken te oeffenen, paſt aen alle deughd in 't beſonder, niet te min ſoo let de dapperheyt hier op, en al haer ooghwit ſtreckt daer toe om alle gevaer, met een onverwinlijck gemoed uyt te ſtaen, en dat uyt liefde der deughd.

Een Vrouwe is zy gemaeckt, niet om te verklaeren dat een dapper Man ſich moet geven tot verwijfde manieren, maer alleen om deſe beeldeniſſe wat te voegen nae de maniere van ſpreecken: ofte om dat alle deughd een gedaente van ſchoonheyt en aengenaemheyt met ſich brenght, waer in 't verſtand ſich verheughd. En dewijl men den Vrouwen gemeenlijck het ſchoone toepaſt, ſoo kan men oock de dapperheyd, door haer, bequaemlijck vertoonen; of liever om dat een Vrouwe, het geruchte van een ſonderlinge eere verkrijght en bewaert, door dien zy haer van de welluſten onthout, waer toe zy van natuere genegen is: alſoo doet oock een dapper Man, in groot haſart van ſijn lichaem en leven, met een gemoed dat door de deughd ontſteecken is, datmen een groot gevoelen en een heerlijck geruchte van hem hebbe. Niet dat hy hem daerom in alle gevaer des levens moet ſtellen, want door de inbeeldinge van dapperheyd en ſterckheyd, kan men ſich lichtlijck ſtorten in de laſteringe van reuckloosheyt, vermetelheyt, en ſotheyt: als een vyand van de Natuere, loopende in gevaer van ſich ſelven, en ſulck een eedel beeld, dat van Gods hand ſelve gemaeckt is, om hals te helpen, en dat om dingen, die niet zijn te gelijcken, by 't leven dat hem God heeft gegeven.

Daerom wort geſeyt dat de dapperheyt een bepaelde middelmatigheyt is, met de waerachtige reeden, ontrent de vreeſe en 't vertrouwen, om ſwaere en ſchrickelijcke ſaecken te verdragen, waer en wanneer het ſoude mogen te paſſe komen, om geene ſchandelijcke dingen te begaen. Maer om iet heerlijx te doen, en dat uyt liefde van het eerlijcke, ſoo zijn haere wercken of buyten gangen ſoodanigh, datſe haer al wat te ſtout maecken, gelijck wy ſullen ſeggen. En de verſaeghtheyt doet dat men, door gebreck van de waere reeden, weynigh acht neemt om het aenſtaende quaed te ontvluchten, alſoo men ſich vaſtlijck inbeelt, datmen 't gevaer als is te boven gekomen.

En gelijck men dieſelve oock niet dapper magh noemen, die ſich ſonder onderſcheyt en met opſetten wille, in alle gevaer overgeeft, alſoo maghmen dieſelve oock niet ſterck noemen, die alles vliet uyt vreeſe van de lichaemlijcke dood. Om een onderſcheyt te toonen dat een ſterck Man kan heerſchen over de gebreecken van ſijn gemoed, als oock mede om de onderdruckers van ſijn lichaem te overwinnen, wanneer hy daer toe rechtvaerdige oorſaecke heeft, alſoo deſe beyde dingen ſien op de geluckſaligheyt van het Burgerlijcke leven.

Een Vrouwe met een haegh-eycken tack iſſe gemaelt, om dat deſe toeruſtinge de ſterckheyt van 't lichaem vertoont: En de Eycke de ſterckheyt van 't gemoed, om dat deſe het rapier en andere wapenen tegen ſtaet: Oock ſtaet de Eyke vaſt tegen het blaſen van de ſtormen en winden, 't welck zijn de ſonden en gebreken, diewelcke ons porren om van de Deughd af te wijcken. En hoewel veele andere boomen even het ſelve doen, ſoo hebben doch de Poëten deſen boom daer toe gebruyckt, om de ſterckheyt van haer hout, om dat het de wateren tegen ſtaet, dat het tot gebouwen dient, en voor lange tijden de ſwaerwichtigheyt kan verdragen. En te meer, alſoo die in 't Latijn *Robur*, dat is, ſterck, genaemt wierde, gelijck oock de ſtercke Mannen robuſt werden genaemt.

De verwe van 't kleet, den Leeuwenhuyd gelijckende, bediet dat een Man die daer begeert dat ſijn eere door deſe deughd ſal heerkomen, ſich als een Leeuw moet draegen, 't welck de verwe van 't kleed uytdruckt, en die van ſelf groote ſaecken uytvoert, hebbende een walge van ſnoode en verachte dingen: alſoo verlieſt oock een Man, ſijn naeme of roem van ſterckheyt, indien hy ſijn krachten wil aenleggen, tegens vrouwen, kinderen, blooden, en diemen over magh. Daerom wort *Virgilius* ſeer miſpreſen, die *Æneas* een ſterck Man afmaelende, in de gedachten brenght, om *Helena*, een onmachtige vrouwe, te dooden, wiens hope van leven alleen door traenen moſt gevoet worden, die zy in overvloet uytſtorte, en niet door 't rapier, datſe mogelijck noyt hadde aengeraeckt. Sterck worden *Samſon*, *David* &c. in de H. Schrift, en ſterck wort

Hercules

Hercules gestelt, in de gedichten der Poëten en veel andere, die mette Leeuwen hebben gekampt en die overwonnen.

De Spiesse bediet, datmen sijn kracht niet alleen moet aenleggen om de schaede te keeren, die ons van buyten wort aengedaen, gelijck het Schild en de Wapenrustingh te kennen geven, maer oock om de hoogmoed en vermetentheyt van andere, door haere eygene kracht, te onderdrucken. De Spies bediet oock hoogheyt en heerschappye, die lichtlijck door dapperheyt en sterckheyt wort verkregen. De Gesichtstellinge is uyt *Aristoteles* genomen, om niet in gebreecke te blyven van ons voornemen uyt te drucken.

De Leeuw die 't wild Vercken aenvalt, bediet de sterckheyt van 't gemoed, die met het lichaem vergeselschapt is. Om dat de Leeuw met goede manieren en gemaetigtheyt tot sijne daeden komt; maer 't wild Vercken valt, sonder eenige maete, onbedachtlijck aen, al wat het oock magh ontmoeten.

DEMOCRATIA. Soeckt *Gemeene Volx regieringe.*

LASCIVIA. *Dartelheyd, Brooddronckenheyd.*

EEn jonge Vrouwe, rijcklijck en prachtigh gekleet, houdende in haer slincker hand een spiegel, waer in zy met groot opmercken siet, en mette rechter hand is zy besigh om het aengesicht te suyveren en 't hayr te streelen, ter syden van haer, sitten eenige dertele en geyle Musschen, en daer by een Armelijntjen. Waer van *Alciatus* aldus spreeckt:

Ick weet niet of Natuer of Dertelheyd kan wercken,
De fiere Pronckery, die m' aen dit Dier kan mercken:
Het streelt sijn suyver bont, sijn hoofd, soo juyst en net,
Als of het tot een beeld, den Proncker waer' geset.

Anders.

EEn Vrouwe met een barbarisch of selsaem verciersel, vertoonende datse haer met d'eene vinger soetelijck het hoofd krabt. Aldus maelden haer de Oude af, als by *Pierium* te sien is.

VIRTU. *Deughd.*

EEn schoone en aengenaeme Ionghe Maeghd, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een spiesse, en met den slincker hand een Lauwerkrans, hebbende een Sonnę op de borst.

Iong wort zy gemaelt, om dat de Deughd nimmermeer oud wort, maer altijt wacker en sterck blijft, want haere werckingen maecken een plooy en heblijckheyt in den Mensche, en geduyren soo lange als de Mensche leeft.

Schoon wortse vertoont, om dat de Deughd het schoonste cieraet is van 't gemoed.

De vleugels bedieden, dat dit de Deughd eygen is, datse met haer vlucht steygert boven de gewoonte van de gemeene slagh van Menschen, om die vermaecklijckheyt te smaecken, diewelcke alleen de deughdelijcke Menschen proeven, die, gelijck *Virgilius* seyt, totte sterren toe, van de brandende en vierige Deughd verheven zijn: en wy sullen seggen datse ten Hemel toe verheft, die geene, die door 't middel van de Deughd,

sich selve doorluchtigh maeckt: want hier door, soo wort hy Godt gelijck, die daer is, de Deughd en de goedheyd selve.

De Sonne vertoont, dat gelijck die selve uyt den Hemel het aerdrijck verlicht, alsoo komt oock de deughd van 't herte, en beschermt haer welgeschickte mogentheyd, om te bewegen en kracht te geven aen onse geheele lichaem, 't welck is de *Kleine Werreld*, gelijck de Griecken seggen: en daer nae verlichtse, verwarmtse, en wackertse door de Deughd, 't selve alsoo op, dat een groot deel van de oude Philosophen, geoordeelt hebben, datse genoegh was om onse begeerlijckheyt te vervullen, en 't geene onse vermaecklijckheden in dit Menschlijcke leven, soude mogen wenschen. En overmits de Heere *Jesus Christus* in de H. Schrifture genoemt wort *de Sonne der Gerechtigheyd*, verstaende de algemeene gerechtigheyd, die andere deughden omvat: daerom worter geseyt, wie dat *Christum* in 't herte draeght, dat dieselve heeft het voornaemste cieraet van de waerachtige en volmaeckte deughd.

De Lauwerkrans bediet, dat gelijck de Lauwer altijd groen, en nimmermeer van den blixem geraeckt wort, alsoo hout sich oock de Deughd in haer kracht, en wordt nimmermeer van eenige rampen, hoedanigh dieselve mogen wesen, te neder geslaegen, noch wort oock door brand, schipbreeckinge, noch door tegenspoet of ongeluck verlooren.

De Spiesse wort haer tot een teycken van voortreflijckheyt gegeven, om dat de Oude hier door de Deughd te kennen gaeven. Zy bediet oock het geweld en de macht die zy heeft over de sonden, diewelcke altijd, door de Deughd, zijn overwonnen en t'onder gebracht.

VIRTU. *Deughd.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, vol van Majesteyt, in de rechter hand salse een Spiesse, en in de slincker een Overvloets hooren houden, vol verscheyden vruchten, met een Schildpadde onder haere voeten.

Het goude kleed bediet, de waerdigheyd van de Deughd, diewelcke den geheelen Mensch verciert en eedel maeckt.

Zy hout de Spiesse, overmits zy gestadigh de Sonden bestrijt, te neder werpt en vervolght.

VIRTU. *Deughd.*

EEn gevleugelt Maeghdeken, zeedighlijck gekleet en met Lauwer gekroont, houdende in de hand een eycken tack, met dese spreuck in de soom van 't kleed *medio tutissima*, dat is, *de middelmaet is allerseeckerst.*

Silius Italicus seyt in 't XIII boeck van den Carthaginenschen Krijgh, dat de Deughd een bequaem loon aen haer selve is: en dat komt seer wel mette meeninge der Stoiken over een, diewelcke seyden, dat buyten haer geen saecke was, die genoegh was om haer te beloonen: en die wierde van de Oude aldus afgemaelt: Want gelijck de Eyckeboom tegen het bulderen der stormwinden onbeweeghlijck blijft, alsoo bleef oock de Deughd onbeweeghlijck tegens alles wat haer, van slinxe bejegeningen, soude mogen ontmoeten.

Door de beteycknisse van den Laurier, sal dienen 't geene in de volgende beeldenisse van 't een en 't ander van dese plante, sal worden vertoont.

De spreucke betoont, dat dese werckingen, alleene aenhanghsels van de Deughd zijn, die oock haere buyten wegen hebben, die daer zijn als graften en putten waer in de Mensche valt, en verdrenckt, vallende alsoo van sijne rechte wegen en sinnen, Daerom seyt *Horatius* seer wel:

Hout doch in alle dingen maet,
Die d'Eynden niet te buyten gaet:
Maer wie wil slinxe wegen slaen,
Dat kan niet mette Deughd bestaen.

VIRTU. *Deughd*, nae de Medaglie van *Lucius Verus.*

DOor *Bellerophon*, de schoone Iongelingh sittende op het paerd *Pegasus*, met een swaerd in de hand, waer mede hy 't monster *Chimera* verslaet, wort de Deughd verstaen.

Door *Chimera* by gelijcknisse gesproken, wort verstaen een veelvoudige veranderinge en verwandelinge vande gebreecken, die *Bellerophon* om hals brenght: welcke naeme door de beteyckenisse van sijne afkomst, wil seggen, doodinge van de gebreecken. En

Alciatus seyt in sijne Sinnebeelden, aldus:

Bellerophon *de Held kan met doorluchte sinnen,*
Chimæra, *en 't gedrocht van* Lycien *verwinnen:*
Indien ghy wilt om hoogh op Pegaes *wiecken gaen,*
Ghy sult oock 't trots gedrocht van u gemoed verslaen.

Dese dichten vertoonen, datmen door 't opklimmen tot God, en door goede raed, der Deughd, de *Chimæra*, dat is het hovaerdige gedrocht van de Sonden, kan overwinnen.

Een schoon Iongelingh is hy gemaelt, om dat de Deughd in der daed en waerheyd schoon is, en dat het haer eygen is, de gemoederen tot sich te trecken, en tot haer gebruyck en nuttigheyt te vervoegen.

VIRTU, nae de Medaglie van *Alexander*.

EEn schoone gewapende Vrouwe, en Mannelijck van opsicht, die in d'eene hand de Werelt, en in d'ander een Lancie hout, beteyckenende dat de Deughd de geheele Werreld beheerscht en bestiert.

Gewapent wort zy gemaelt, overmits zy gestadigh met de sonden strijt.

Van een Mannelijck opsicht is *Virtus* vertoont, om dat haer naem van *Viro* of *Viribus*, dat is, van 't Mannelijck afkomt, en toont alsoo haere dapperheyd, die een deughlijck Man betaemt.

VIRTU, nae de Medaglie van *Domitianus* en *Galba*.

DAer wort een Vrouwe vertoont als een *Amazzone*, met een helmet en een langh swaerd dat sonder punt is, en met een Lancie, settende den voet op een Helmet, of op een Werreld.

VIRTU HEROICA. *Heldische Deughd of Dapperheyd.*

MEn vint in 't *Campidolium* te Romen, een metaelen beeld van *Hercules* vergult, gekleed met een Leeuwen huyd en met een kodse, hebbende in de slincker hand drie gulden appelen, die gebracht zijn uyt de Hoven *Hesperides*: diewelcke beteyckenen de drie Heldische Deughden, die *Hercules* worden toegeschreven.

De eerste is, Versoetinge van gramschap.

De tweede, gemaetigheyt tegen de gierigheyt.

De derde, is de mannelijcke verachtinge van de wellustigheden en genuchten.

En daerom wort geseyt, dat dit de Heldische Deughd in den Mensche is, wanneer de Reeden, de sinnelijcke genegentheden soodanigh heeft t'onder gebracht, datse gevoeght is aen het ondeelijcke eynde van de deughdelijcke middelwegen, maeckende haer reyn en doorluchtigh, sulx dat zy de Menschlijcke heerlijckheyt te boven gaet, en sich tot de Engelen naedert.

VIRTU HEROICA, gelijck dieselve van den Ouden afgemaelt is, en gevonden wort in de Medaglie van den Keyser *Gordianus*.

EEn naeckte *Hercules*, leunende op sijne kodse, zijnde een Leeuwenhuyd rontom sijne schouderen en arm geslaegen, gelijckmen in twee schoone beelden in 't Paleys van den Cardinal *Odoardus Farnesius*, een oprecht beminder van de Deughd, sien kan.

Deughd is een eygen geschicktheyt en voornaemste macht van 't gemoed, soo wel

in daeden als gedachten, gestiert ten goede, en dat onder de bestieringe van de Reeden, of het is de Deughd selve.

De Leeuwen huyd, en dat hy leunt op de kodse, isser gestelt, om datse beyde seer sterck zijn: en de Deughd diewelcke geplant is met seer stercke wortels, die kan oock met geen geweld uytgeroyt noch van sijn plaetse beweeght worden.

Naeckt wort de Deughd gemaelt, als eene die geen rijckdommen soeckt, maer onsterflijckheyt, heerlijckheyt en eere, gelijck in een oude marmor gesien wort, waer op staet: *De Deughd is met een naeckt Mensch vernoeght. Virtus nudo homine contenta.*

VIRTU HEROICA. *Heldische Deughd.* nae de Medaglie van *Maximinus.*

EEn naeckte *Hercules*, die een Hert by de hoornen hout: 't welck eene is geweest van sijne twaelf moeylijckheden of krachten.

VIRTU HEROICA. nae de Medaglie van *Geta.*

VOor de Heldische Deughd wort *Hercules* vertoont, die de rechter hand om hoogh hout, om een Draeck te dooden, die sich rontom eenen appelboom slingert, en aen de slincker arm heeft hy een Leeuwen huyd geslagen.

Dit selve bediet dat *Hercules*, te weeten door de Deughd, sijne begeerlijckheyt hadde gematight, nemende den Draeck voor de begeerlijcke genegentheyt van de wellust des vleesches.

De roof van den Leeuw, bediet in *Hercules* de eedelheyt en dapperheyt van 't gemoed.

De kodse is de Reeden, die de Hertztochten bestiert en temt, want dese Deughd is van grooter voortreflijckheyt in *Hercules*. Waer over oock dese kodse hem van een vast en sterck hout gegeven is, te weeten van Eycken, 't welck een teycken is van vastigheyt en sterckheyt.

De kodse wort vol quasten versiert, door de swaerigheyt die van alle syden die geene ontmoet en voorvalt, die de Deughd volgen en soecken. En daerom worter geseyt, dat *Hercules* noch een Iongelingh zijnde, sich in eensaemheyt bevond, alwaer hy by sich overleyde wat maniere van wegen hy soude ingaen, of die van de Deughd of van de Wellusten: en 't selve seer wel hebbende overgeleyt, verkoos hy den wegh van de Deughd, alhoewel dieselve hart en van grooter swaerigheyt was.

VIRTU DEL'ANIMO E DEL CORPO. *Kracht of Deughd aen lichaem en gemoed,* nae de Medaglie van *Trajanus.*

HErcules worter naeckt vertoont met de kodse in de rechter hand, houdende dieselve over den schouder in geestige stellinge, leydende mette slincker hand eenen Leeuwe met een wild Vercken, te saemen gebonden.

Door de naeckte *Hercules* mette kodse over de schouderen, en den Leeuwen huyd moetmen verstaen het beeldelijck ontwerp van alle Deughden, en door de Leeuw de grootmoedigheyt en dapperheyt des gemoeds: gelijck *Orus Apollo* verhaelt: en door 't wild Vercken de lichaemlijcke kracht, om de macht en sterckheyds wille. Men schrijft dat *Admetus* den Leeuw en 't Vercken hadde te saemen gevoeght, willende door dit geselschap te verstaen geven, als dat hy de kracht van lichaem, en van 't gemoed hadde te saemen gekoppelt, waer van *Pierius* reeden geeft in 't teycken van den Leeuw.

VIRTU INSUPERABILE. *Onverwinnelijcke Deughd of Sterckheyd.*

EEn Vrouwe bedeckt met een schoone Wapenrustinge, houdende in de slincker hand een Spiesse, en in de slincker arm een Schild, waer in een Eyckenboom gemaelt is, op den Helm salse een Lauwertack hebben, die wel van den blixem gedreyght, maer niet is te neder geslagen, met dit opschrift: *Nec forte nec fato*, dat is, *noch by geval noch door noodtdwangh.*

De Deughd als een Krijgs-Heldinne, die gestadigh mette sonden kampt, wort gewapent afgemaelt, en oock met den blixem, die, gelijck *Plinius* seght, met al haer macht, den Lauwer niet kan quetsen, gelijck oock de Deughd, met geene slinxe toevallen, kan worden beschaedight.

De

De Eycke die in 't Schild is gemaelt, bediet niet anders, dan dat de Deughd vast en bestandigh is, gelijck dese boom, diewelcke diepe wortels, en breede blaeders en tacken heeft, en hoe die meer behouwen wort, soo veel te stercker wortse, en hoe die meer gesolt en geslagen wort, soo veel te meer wastse en spreyt haere tacken en bladers uyt: daerom wortse by de Deughd geleken, die sich voornaemelijck in aenvechtingen en swaerigheden ontdeckt en sien laet.

Men kander oock wel ter syden een yser Vercken maecken, 't welck geen andere toerustinge doet om sijn leven te beschermen, als sich selve in te trecken, en sich alsoo te beschermen: van gelijcken wort oock de Deughd, door haer selve, beschermt, op haer selve vertrouwende, om alle slinxe voorvallen en gewelt snellijck te overwinnen. Hier op speelde oock *Horatius*, seggende, *datmen sich most, door sijn eygen Deughd, beschermen.*

ATTIONE VIRTUOSA. *Deughdlijck Bestaen.*

EEn bedaeght Man, schoon van opsicht, sulx dat alle deelen des lichaems met eene welgemaeckte schoonheydt over een komen. Zijn hoofd sal met heldre en blinckende straelen, als *Apollo*, omschaduwt zijn, als mede met een krans van *Amarant*, zijnde gewapent, doch daer boven sal hy noch een goude waepenrock hebben. In de rechter hand sal hy boven 't yser een gebroken spies hebben, die gestelt is op 't hoofd van een seer lelijcke en vreeslijcke Slange, die dood ter aerden leyt. Hy hout in de slincker hand met groote bevalligheyd een Boeck, en onder een van de voeten sal hy een doodshoofd hebben, en nae dat het den geestigen Schilder sal goed duncken. Daer zijn veele Menschlijcke daeden, maer ick verstae alleene te vertoonen, de deughdlijcke, en in 't besonder de geleertheyt en de wapenen, die alle beyde den Mensch beroemt en onsterflijck maecken.

Bedaeght wort hy gemaeckt, om dat dees Ouder het aldervolmaeckste is, gelijck *Aristoteles* seght, en waer door men lichtlijck komt totte waere kennisse en werckinge der Deughd. Het schoone opsicht komende mette welgemaeckte deelen des lichaems over een, bediet de vrolijckheyt die men uyt het gesichte van een schoon Man speurt, zijnde een kenteycken dat sich de schoonheydt te gelijcke van buyten vertoont, en gelijck *Virgilius* seyt, *Is de Deughd aengenaemst alsse van een schoon Man komt.* Het uytwendige geeft het inwendige te kennen, daer uyt het klaer blijckt dat sijn wercken zijn schoon en deughdelijck. De heldere en klaerblinckende straelen om 't hoofd, bedieden dat de Sonne alle dingen beschijnt, oock waerse haer keert, alsoo maecken de deughdlijcke wercken den Mensche heerlijck en doorluchtigh. Waer over *Virgilius* seyt, *'t is een werck van de Deughd, als het werck mette daed overeen komt.*

't Hoofd is hem met een krans van *Amarant* omwonden, om dat dese bloeme sijne aengeborene en levende verwe niet verliest, maer gepluckt zijnde, wort die bewaert, zy verrot oock nimmermeer, en met waeter besprenght zijnde, soo krijght zy haer eerste wesen wederom, en men maeckter kranskens van in den Winter. *Plinius* in sijn XXI boeck. Dusdanigh is oock de Natuere van een deughdigh Mensch, diewelcke alleen niet ontaert van sijne schoone hoedanigheden, maer de ziele van 't lichaem afgescheyden zijnde, soo blyven sijne heerlijcke daeden noch overigh, en worden ter eeuwiger gedachtnisse, met dese grootste schoonheyt behouden, en wort haer heerlijcke naeme, soo veel mogelijck, noch grooter.

Gewapent met een spiesse boven 't yser gebroken, wort hy vertoont. Om uyt te drucken dat een deughdigh Man altijd besigh is om mette sonden en ondeughden te kampen, als wesende sijn doodlijcke vyanden. En tot teycken daer van, stellen wy de schricklijcke Slange die doorsteecken is van de spiesse. En hier door wort te kennen gegeven, dat het niet genoegh is, dat men de wille heeft om tot de volmaecktheyt van de Deughd te komen, maer men moet het oock in 't werck stellen en uyt voeren. Waer over *Cicero* seyt: *De Deughd bestaet in de daed.* En *Seneca*: *De Deughde neemt geenen slordigen Minnaer aen.* De gulde waepenrock bediet, dat de deughdlijcke werckinge van 't gemeene volck swaerlijck kan worden geoeffent, of die tot dienst van een ander moet sloven en arbeyden. Hy hout met groote bevalligheyt een

een Boeck in de slincker hand, om dat de oefningen soo wel van de konsten als wapenen, den Mensche beroemt en doorluchtigh maecken.

Onder sijn voet hout hy een doodshoofd, om te vertoonen, dat de deughdlijcke werckingen altijd sullen bloeyen, jae sullen soo lange alsser eeuwen en schriften zijn, eeuwigh leven. Waer over *Plautus* seyt: *Sola virtus expers sepulchri*, dat is, *de Deughd alleen wort in 't graf niet opgesslooten.*

POESIA. *Dichtkonst.*

EEn seer schoone Maeghd in Hemels blau gekleet, waer op veele Sterren staen, wesende met Lauwer gekroont, vertoonende haer bloote borsten, die vol melck zijn, hebbende een seer bedachtsaem en blosend opsicht, rontom haer kan men drie gevlerckte kinderkens doen sweeven, waer van 't eene een Liere hout, 't ander een Fluyt, het derde een Trompet: En om het werck niet al te seer te stoppen, soo kanmen eenige van dese bovengeschreven instrumenten aen haere voeten leggen.

Poësie of Dichtkonst, is nae 't seggen van *Plato*, niet anders als een uytdruckinge van Godlijcke dingen, die in de gemoederen, door een yver en Godlijcke genade worden verweckt.

Iongh en schoon wort zy geschildert, om dat een yder Mensch, alhoewel hy plomp en bot is, door haere soetigheyt verheught, en door haere kracht wort getrocken.

Met Lauwer wortse gekroont, om dat dieselve altijd groen staet en voor den Hemelschen blixem onbevreest is. Want de *Poësie* of Dichtkonst maeckt den Mensch onsterflijck, en versekert hem van de sterflijckheyt des tijds, die anders alle dingen plagh in vergetenheyt te brengen.

Het kleed vol sterren bediet de Godlijckheyt, en door gelijckheyt van dieselve, wort geseyt, dat de Poëten haeren oorsprongh uyten Hemel hebben.

De borsten vol melck, bedieden de overvloedigheyt van de invallen en vindingen, diewelcke zijn het leven en de ziele van de *Poësie* of Dichtkonst.

Datse bloosende in 't aengesicht en vol gepeynsen is, bediet, dat een Poeet, sijn gemoed altijd vol heeft, van vliegende bewegingen, die daer in, den yver of drift gelijck is.

De drie kinderkens zijn de drie voornaemste manieren van dichten, te weeten de *Pastoralia* of Herderdichten, *Lyrica* of Lierdichten, *Heroica* of Heldendichten, diewelcke meer haeren oorsprongh, van de natuerlijcke bequaemheyt, als van de konst nemen, want men seyt, door een gemeen gevoelen, dat de Poëten geboren, en de Redenaers of Orateuren gemaeckt worden.

Veele jae ontallijcke dingen kondemen van de *Poësie* seggen, sonder van ons voornemen af te wijcken, maer nu weet gewis een yder kloeck geest, door de gestadige oefningen van de *Academien* en Hooge Schoolen, soo veele van dese konst, dat soo wy daer in wilden treden, wy de Sonne een fackel souden opsteken, indien wy 't selve pooghden te onderstaen, door de overvloedige getuyghnissen, die over al te vinden zijn. Waer over wy dese spreucke van den Prins der Romeynscher Welsprekentheyt, die hy aen 't huys van den Athenienschen Redenaer *Isocrates* gaf, tot lof van de geleerde Huysen, hier by wel mogen voegen, dat *het huys van Isocrates was als een seeckere Schoole en winckel van de Welsprekentheyt.*

POESIA, of *Dichtkonst.*

EEn Vrouwe in Hemelsverwe gekleet, houdende in de flincker hand een Liere, en mette rechter een ftrijck-ftock, wefende met Lauwer gekranft, hebbende voor haere voeten een Swaene.

Zy wort met Hemels verwe gekleet, om dat de Hemel *Vranos* in't Griex genaemt wort, en de Sangh-Goddinne die de geeft aen de Poëfie of Dichtkonft geeft, wort *Vrania* of Hemelfche geheeten. En nae 't getuyghnis van alle Poëten, foo kan niemant in defe konft duchtigh of bequaem zijn, ten zy hy met eene befondere gaeve van Godt is begenaedight: En hierom worden de Poëten gefeyt, datfe uyt den Hemel haeren oorfprongh hebben.

De Liere wort haer in de hand gegeven, om dat het Harmonifche medeklinckende geluyt, feer vorderlijck is totte medeklinckinge van de Poëfie. En in 't befonder plachtmen dit inftrument by oude tijden te gebruycken, by die geene die flechte dingen fongen, waer over zy van de Liere, *Lyrici*, dat is Lierenfpeelders wierden genaemt.

De Lauwerkrans betoont, dat het ooghwit van alle Poëten niet anders is, als om vermaert te worden, daer nochtans alle andere konften voordeel en profijt uyt de haere foecken te trecken. En gelijck de Lauwer geen meer verwonderinge in haer heeft als de geduerige groenigheyt van haere blaederen, alfoo hebben oock de Poëten dit alleene, dat haere naeme magh altijd leven.

De Swaene kan door d'Ouder haere ftemme geftadiger en foeter drayen, door 't uytftreecken van haeren hals, en alfoo worden oock de Poëten, door den tijd van Iaeren, in haere konfte vafter en beter, gelijckmen verhaelt van *Oedipus Coloneus* en andere.

POESIA.

EEn Vrouwe met vleugels op 't hoofd en met Lauwer gekranft, hebbende een boeck in de flincker hand, in de rechter een Scepter oock met Lauwer omwonden.

Door de vleugels wort de vaerdigheyt en kracht des verftands uytgedruckt, en door den Lauwerkrans, boven 't geene alreede gefeyt is, wort de arbeyt en naerftigheyt te kennen gegeven, want gelijck in haere blaeders een groote bitterheyt is, alfo is't oock een feer groote floverie, fijn werck tot foodanigen volmaecktheyt te brengen, dat hy daer van lof en eere fal konnen wegh draegen.

POESIA.

MEn kan oock *Apollo*, nae 't gemeen gebruyck, naeckt ftellen, met een Lauwerkrans in de rechter hand, waer mede hy, de mijne maeckt, om een yder daer mede te willen kroonen, houdende in de flincker hand een Liere met een ftrijckftock.

Lier-Dicht.

EEn jongh Maeghdeken met een Liere in de flincker en de ftrijckftock in de rechter hand, wefende met veele verwen gekleet, maer aerdigh, bequaem en beknopt, om te vertoonen dat onder een faecke alleen, veele dingen worden begrepen. Zy fal een Letterrol in de hand hebben, met het opfchrift, *brevi complector fingula cantu*, dat is, *Ick begrijp alles in korte dichten.*

POEMA HEROICO. *Helden-dicht.*

EEn Vrouwe in Koninghlijcke Majefteyt, prachtelijck gekleet, en ftatigh, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, en in de rechter hand een trompet, met defe fpreuck, *non nifi grandia canto*, dat is, *Ick finge niet als van dappere faecken.*

POEMA PASTORALE. *Harder-dicht.*

EEn Maeghdeken van flechte en natuerlijcke fchoonheyd, met een Rietpijpe of Herdersfluyt in de hand, met reys-leerskens, doch alfoo datmen de bloote beenen fien kan, met dit opfchrift, *Paftorum carmina ludo*, dat is, *Ick fpeel der Harders deuntjens.*

POEMA SATIRICO. *Schempdicht.*

EEn naeckt Man, met een vrolijck gefícht, doch dat geyl en ftout is, die mette

tonge ſpeelt, hebbende een *Tirſus* of ſcherpe ſpieſſe in de hand, met deſe omſchrijvinge *Irridens cuſpide figo*, *Al grennckende, boor ick haer een els door den neus.*

FURORE POETICO. Soeckt *Poetiſche drift.*

FURTO. *Dieverye.*

EEn bleeck Ionghman, gekleet met een Wolfs vel, mette armen en beenen naeckt, en mette voeten gevleugelt, en dat in de middernacht, houdende in de ſlincker hand een beurſſe, en in de rechter een Mes met een haeck of breeck-yſer, en een dieve ſlonſe: hy ſal haeſe-ooren hebben, en ſijn weſen ſal ſeer nau toeluyſtrende en opmerckende zijn.

Iongh is de Dief gemaeckt, om de onbedachtheyt en onvoorſichtigheyt, die den jonge luyden meeſt eygen is, uyt te drucken, doch allermeeſt der geener die ſich totte Gauw-dieverye begeven, daer zy nochtans daegelijx, de ongeluckige uytkomſten van haere Broerkens, die op de Gauw-dieverye uytgaen, ſien, en die ſich niet beteren, ten zy die op 't laeſte in den baſt, of door een kennen venſter komen te ſien.

De bleeckheyt van 't geſicht en de ooren van den Haes, betoonen het geducrigh vermoeden en de geſtaedige vreeſe, waer in de Dief leeft, vreeſende altijd ontdeckt te zijn, en daerom vliet en haet hy het licht, weſende een vriend van de nacht, die een gunſtige medegeſellinne van haere oneerlijcke wercken is.

Met een Wolfs vel is hy gekleet, want de Wolf leeft alleen van anderer luyden goederen, en van den roof, gelijck de Dief, diewelcke door ſijn lichthoofdigheyt en met dieſelve gedachten gelooft, dat hy tot ſijn voornemen ſal geraecken.

Het dieveſlonsjen, breeckyſer, en het beurſe ſnyers Mes, hebben geene uytlegginge van noode.

De bloote armen en knyen bedieden de gauwigheyt; en de vleugels aen de voeten, de ſnelligheyt, die de Dief met groote naerſtigheyt ter hand neemt, uyt vreeſe van de verdiende ſtraffe.

FURTO. *Dieverye.*

EEn Ionghman met korte kleederen, een Mutsjen op 't hooft, met vilte of wolle ſchoenen, in d'eene een dieveſlons, en in d'andere breeckyſers en een ladder van touwen gemaeckt, ſijn kleed ſal vol groote hummelbyen beſaeyt weſen.

De Byen worden op 't kleet gemaeckt, mogelijck om datſe overal uyte bloemen het ſoete rooven, en te gelijck in haere korven ſleepen, of om nae te bootſen de *fucus* of hommel, een valſche ſlagh van Byen, die anders niet doet als den honigh te ſteelen, die door anderer vlijt en ſloverye is verſamelt, even als de Dieven doen, die eens anders goed verteeren, dat met ſweet en armoede verkregen is, waer van *Virgilius* in ſijne *Æneas* 1 ſinght *Ignavum petus* &c.

Het Byken naerſtigh om haer buyt,
Drijft d'hommel van haer korven uyt.

SERVITU. *Dienſtbaerheyt, Slavernye.*

EEn onthulde Maeghd met korte en beknopte witte kleederen, hebbende op haere ſchouderen een jock of een groote ſwaerwichtige ſteen, zijnde de voeten naeckt en gevleugelt, wandelende door ongemack-

gemacklijcke en doornachtige wegen. Ter syden haer sal een Kraene staen, die een steen in d'eene klauwe heeft. Men soude haer oock een brandende kaersse op 't hoofd konnen stellen, met dit spreeckwoord, *Io servo altrui e me stesso consumo*, dat is, *Ick dien een ander, en ick verteer my selven.*

Dienstbaerheyt is niet anders, gelijck men in de Burgerlijcke Rechten leest, als een stand nae de Wetten der Menschen, waer door d'eene des anderen heerschappye is onderworpen, doch niet uyter natuere.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Ionckheyd de moeylijckheyd, sloverye en arbeyt, best kan verdragen.

Datse onthult is, vertoont, dat die in dienstbaerheyt van andere is, moet staen ten believe sijns Heeren, niet konnende op sich selve passen; en gelijck *Aristoteles* seght, soo is de Slaeve een wercktuygh dat gesielt is mette reeden, geheel tot eens anders dienst, en niet voor sich selve.

Het witte kleed bediet de oprechte en suyvere getrouwigheyt, dieder gestadigh in een Slave moet heerschen, gelijck S. Matheus XXV cap. seght, *Ghy goede en getrouwe knecht, ghy zijt over weynigh getrouw geweest.*

Het Iock op de schouderen, was by outs geset voor een beelt van Slavernye, gelijck *Seneca* in sijnen rasenden *Hercules* seyt, *Waerom dient hy den Koningh en lijd het Iock?* en *Plautus* in't spel van den Krijghsman seyt, *Voorwaer een Slaeve moet getoemde oogen en handen hebben.* En gelijck wy geseyt hebben, so kan men in plaets van't Iock vertoonen datse een swaere steen draeght: Want het is in der waerheyt seer swaer, den last van de slavernye te dragen, gelijck *Seneca* in sijn *Troade* verhaelt, *'t is hert, ongesien en swaer, met slavernye gedruckt te zijn.*

Het korte kleed mette gevlerckte voeten, bedieden dat de slaven moeten altijd vaerdigh en snel op den dienst passen. Datse op doorens gaet, bediet datse veel ongemacks en swarigheyts in haere slavernye gestadigh moeten lyden, gelijck *Dante* in sijn Vagevier seyt,

Ghy weet hoe suyr 't valt in den nood,
Te eeten 's anders sout en brood:
Te dienen eenen vreemden Heer,
En gaen sijn trappen op en neer.

De kraen mette steen in den poot, bediet de wackerheyt die de dienstknechten moeten hebben ten dienste van haeren Heere, gelijck de Heer *Jesus Christus* seyt, *Saligh zijn de dienstknechten, diewelcke als de Heere komt, haer vind waeckende.*

SERVITU PER FORZA. *Dienstbaerheyt die gedwongen is.*

EEn Vrouwe met een geschoren hoofd, mager, bloots beens en qualijck gekleet, hebbende in 't aengesicht een brandmerck, zijnde geboeyt aen handen en voeten.

Dienstbaerheyt komt van dienen, want als men yemant in den Krijgh hadde gevangen, soo doode men hem niet, maer gebruyckte hem tot dienstbaerheyt. En dese maeckten zy Slaven die gedwongen waren. Met het hayr wort zy geschoren gestelt, gelijck dat by de Griecken en Romeynen voor een blijcklijck teycken gestelt was van de Slavernye. Datse mager, bloots beens en qualijck gekleet is, bediet in desen deele de armoede van de kost, de ongemacken, als niets hebbende, waer mede zy haer kan verlichten, noch verbeteren, noch haere ellende bedecken.

Het brandteycken was een klaer teycken

van de beroovinge der vryheyt, gelijck men noch tegenwoordigh siet. De keetens en ysere boeyen, geven te kennen de harde boeyen, die altijd het ongeluckigh leven der slaven drucken.

SERVITU. *Dienstbaerheyt, Slavernye.*

EEn onthulde, bloot gebeende magere Vrouwe, gebonden met ketens en ysere boeyen aen handen en voeten.

Onthult wort de Slavernye gemaelt, want alsoo haere gedachten besigh zijn om sich te ontlossen van de gewichtige ongemacken van ketens en banden, soo achtse niet op haere verciersels. Zy vertoont oock dat de slaefsche gedachten zijn dienstbaer, veracht en aerdsch.

Zy is bloots beens, om datse niet heeft waer door zy haere hope verlicht, en haere aenvallen verbetert, noch haere lelijckheden bedeckt.

CARESTIA. *Diere tijd.*

EEn magere en slecht gekleede Vrouwe, hebbende in d'eene hand een dorre Willigen tack, en in d'ander een puymsteen, en ter syden een magere koe.

De diere tijt wort mager geschildert, om te vertoonen de werckinge van 't gebreck van de dingen, die tottet Menschlijcke leven noodigh zijn, want het geld plagh veel overvloediger in voorspoedige tijden uytgegeven te worden, en in dorre tijden veel minder: 't welck alles gebracht wort in de heerschappye van weynige, sulx dat de arme mager en qualijck voorsien blyven, door de diere tijd, soo van brood als van geld.

De Puymsteen en de plante van den Willigen boom zijn onvruchtbaer, en de onvruchtbaerheyt is de voornaemste oorsaecke van de diere tijd: Doch zy komt oock dickwijls voort, door de onversadelijcke gierigheyt van eenige koopluyden, diewelcke (bedriegende de Natuere) plaghten het arme volckjen te benauwen met haere bedriegerie.

De magere Koe dieder ter syden staet, is een teycken van diere tijd, en dese beteycknisse vertoont *Josephus* uyt de heylige boecken, wanneer hy den droom van *Pharao* verklaert.

MORTE. *De Dood.*

C*Amillus* van *Ferrara* een verstandig Schilder, maelde den Dood af met het gebeente, ~~zijnde~~ daer de Musculen of spieren en de senuwen, al te saemen waeren door gesneden, hebbende een kostlijcke mantel om 't lijf van goude broccade: Om dat hy den Rijcken en Machtigen van haere Rijckdom, en den ellendigen en armen van haer lijden en smerte verlost. Op 't hoofd maeckte hy dieselve een seer net Momaensicht van schoone gedaente en verwe, om dat de Dood sich aen yder Mensch niet alleens vertoont, maer om dat hy sich met duysenderley gedaenten staedigh veranderde, soo verachtse d'eene, en d'ander isse aengenaem, d'eene verlanghter nae en d'ander loopter voor wegh, en zy is het eynde van een duystere gevangenis aen de aerdige gemoederen, en aen anderen isse een moeylijckheyt, jae men kan seggen, datse soo veel Masken behoort te hebben, alsser sinnen van Menschen zijn.

En om dat ons in't Burgerlijcke leven, de Gods-

Godsdienst,'t Vaderland, de goede naem en behoudinge van staet, seer ter herten gaet, soo soudemen hier in mogen oordeelen, dat het sterven schoon was: en om die oorsake soude men verlangen om overredet te werden, dat een heerlijcke dood het geheele leven soude mogen vercieren, 't welck men oock op 't kleed soude konnen passen.

Dese Schilder omkranste oock den hoofdscheel met een groene Lauwerkrans, om haere heerschappye en geduerige wet, over alle Menschen, te betoonen. In de slincker hand maelde hy een Mes, dat met een Olijfkrans was omwonden, overmits men totte Vreede en 't gemack des Werrelts niet kan geraecken, ten zy datmen oock den Dood naedert: En de Dood brenght, door haer selve, vreede en rust aen, en haere wonde is een wonde van vreede en niet van oorlogh, want daer is niets dat haer kan tegenstaen.

Hy heeft een Pelgrims staf over sijne schouderen, gelaeden met Kroonen, Mijters, Hoeden, Boecken, Musicale Instrumenten, Ridder-keetens, Trouwringen en Eedelgesteenten, al te saemen dertelheden van de Werreltsche geneuchte, die de natuere en konst voortbrengen; en hy afgonstigh zijnde over dese beyde, soo gaet hy over al onrustigh, rotsen en reysen, om te rooven en al 't geene weder tot sich te nemen, dat hy aen de naerstigheyt en menschlijcke wijsheyt hadde geschoncken.

MORTE. *Dood.*

MEt groote overlegginge is door het aensien der H. Schriftuere de *Dood* afgemaelt, naer 't geene *Amos* de Prophete in sijn VIII capittel verhaelt, alwaer God aen *Amos* den *Dood* willende vertoonen, hem vraegde wat hy sagh? antwoorde, *Ick sie een korf met fruyt*, of als andere lesen, *een boomhaeck*: en dit was de *Dood*. Niet gelijckmen dieselve in 't gemeen schildert mette seyssen in de slincker hand, maer oock met een boomhaeck in de rechter: Want gelijck de Seyssen, het gras en het slechte kruyd en wat kort by der aerde staet, af maeyt, waer by de slechte, arme en gemeene luyden worden afgebeelt, alsoo wort de fruythaeck gebruyckt, om de appelen diewelcke op hoogh verheven tacken staen, en van alle schaede verseeckert schijnen, van boven neder te trecken: Waermede de Rijke werden bediet, en die geene, die in hoogheyd en in al 't gemack, van dese Werreld, gestelt zijn. De *Dood* aldus afgeschildert zijnde, kan seer wel haer ampt uytdrucken, 't welck is, noch kleyn, noch groot, noch rijck, noch arm, noch hoogh, noch laegh, en hoe veracht dieselve oock zijn, te verschoonen, mayende de slechte met de Seyssen, wesende dieselve het grootste getal, en d'andere mette haeck van boven needer ruckende, en alsoo neemtse die alle te saemen, en stortse ter aerden: en dat nae 't seggen van de heerlijcke spreucke *Horatii* in sijn VIII *Ode* of gesangh, daer hy aldus singht:

De Dood klopt onversaeght aen 't hof,
En roept Monarch! ghy moeter of.
De Prins moet met den Beed'laer heen,
Dees wegh is rijck en arm gemeen.

En in sijn XXVIII gesangh seght hy:

Voor harde bol, noch wreed gerucht,
De Dood in 't alderminste vlucht.

MORTE. *Dood.*

EEn bleecke Vrouwe, met gesslooten oogen, in 't swart gekleet, nae 't seggen

van de Poëten, die 't berooven van 't licht voor de dood nemen, gelijck *Virgilius* en *Lucretius* mede verhaelen. Want gelijck de slaep een korte dood is, alsoo is de Dood een lange slaep, en dickwijls wort in de H. Schrifture, de slaep voor den Dood genomen.

Dood.

MEn soude de Dood konnen afmaelen met een bloot swaert in de hand, als dreygende, en in de ander hand een viervlamme, uytdruckende, dat de dood het sterflijcke van 't onsterflijcke wegh neemt, en mette viervlamme soo vernieltse alle gevoelijcke machten, weghnemende de kracht van de sinnen, verteerende het lichaem tot stof en asche.

HOMICIDIO. *Doodslagh, Manslacht.*

EEn lelijck gewapent Man met een roode Mantel, die voor een Helmet een Tygers hoofd heeft, wesende bleeck, houdende mette slincker hand eens Menschen hoofd, dat van den romp is afgehouwen, hebbende in den rechter hand een bloot en bloedigh swaerd.

De Doodslagh wort op het allerlelijxt afgemaelt, want zy is niet alleen afgryselijck by den Menschen, maer dat meer is, zy is schricklijck voor God, diewelcke onder andere wetten den doodslagh heeft verboden, als de alderschaedlijxte saecke die hem op 't hooghste mishaeghde, willende dat dese oock van den altaer soude werden geweert, *Exodus* XXI.

Gewapent wort hy gemaelt, om dat de Doodslagh den Mensche tot weerwraecke verweckt, en daerom moet sich de Doodslager wapenen.

De Tyger bediet de wreetheyt en felheyt, die den Mensch totten Doodslagh prickelt en aenhitst.

De bleeckheyt is een werckinge van de gramschap, die den Doodslagh by blijft: als mede de Vreese die hem roept tot berou en leetwesen. Daerom wort in *Genesi* geseyt, wanneer als *Cain* sijnen broeder hadde dood geslagen, soo vluchtede hy, vreesende de straffe van de rechtvaerdigheyt Godes.

ERRORE. *Doolinge, Misverstand.*

EEn Man als een Wandelaer, hebbende de oogen verbonden, tastende met sijnen stock nae den wegh, om dat hy soude seecker gaen, want de doolinge gaet gemeenlijck by de onwetentheyt.

De doolinge nae de meeninge der Stoiken is van den wegh afslaen, en van den rechten streeck af wijcken, gelijck niet te doolen, is op den rechten wegh wandelen, sonder van d'een of van d'ander syde, daer van af te treden, alsoo dat alle de wercken onses lichaems en verstands konnen geseyt worden een pelgrimagie of reyse te zijn, nae de welcke, soo wy niet struyckelen, totte geluckfaligheyt verhopen te geraecken.

Dit vertoont ons *Christus* onse Heere, wiens wercken ons al te saemen tot onderwijsinge dienen, wanneer hy sijne Discipulen als een Pelgrim verscheen. En God beveelt aen 't Volck *Israel* in *Levitico*, datse niet van hem souden afwijcken, noch ter slincker noch ter rechter syde. Hierom behoort men de doolinge als een Pelgrim of Wandelaer af te maelen, om datter geen doolinge kan wesen,

wesen, sonder overtredinge van onse wercken of gedachten, gelijck geseyt is.

De verbonden oogen druckten uyt, wanneer de oogen des verstands verblint zijn met het deckfel van Wereltsche voordeelen of anders, dat men dan lichtlijck in doolinge vervalt.

De Stock, waer mede hy nae den wegh tast, wort genomen voor de sinnen, gelijck het oogh voor het verstand, want gelijck de stock meerder gevoelijck en lichaemlijck is, soo is daer en tegen het oogh min gevoelijck en meer geestelijck. En soo wort dit in 't kort aengemerckt, dat die geene die door den weg van de sinnen gaet, kan lichtlijck in alle syne treden doolen, indien hy de overweginge van 't verstand daer niet toe brenght, het zy oock tot wat saecke dat het wil. Dit selve en noch meer, betoont de onwetentheyt noch klaerder, die daer neffens oock is afgemaelt.

CHIAREZZA. *Doorluchtigheyd.*

EEn Vrouwe die naeckt is en van alle syden met een glans omschaduwt, houdende in de hand een Sonne.

Men seyt het geene klaer of doorluchtigh, datmen klaer en wel door 't licht kan sien, en dat selve wort dan doorluchtigheyt of klaerheyt geheeten: 't welck wy oock de faeme of het goed gerucht sullen noemen, dat den Mensche doorluchtigh maeckt, het zy dan dat het door de deughd of door d'Eedeldom verkregen wort, gelijck *Pierius* dat bewijst. En *Ambrosius* noemt dese sijne allerliefste, die in de Werreld in heyligheyt en in de rechte leere doorluchtigh zijn. En hy seyt voorts, dat de doorluchtigheyt eene van de vier gaven der Saligheyt in den Hemel is: en in yder van dese beteyckenissen.

Iongh wort zy geschildert, om dat door 't bloeyen van de waerdigheden, een yder doorluchtigh kan worden geheeten, en dat door de gelijcknisse van de Sonne, die alles sienlijck maeckt.

MINACCIE. *Dreygement.*

EEn Vrouwe metten mond open, en een hulsel op 't hoofd, dat een vreeslijck Monsterdier gelijckt. Zy is in 't grauw gekleet met root en swart gestreept, hebbende in d'eene hand een swaerd, en in d'ander een stock, dreygende daer mede te slaen.

Dreyginge is een bewijs om te doen vreesen, en andere schrick aen te jaegen, en daerom kan de verbaestheyt in vierderleye maniere werden aengemerckt, gelijck 't selve *Eustachius* beschrijft, te weten met het hoofd, met de kleedinge, met het swaerd, en met den stock.

Mette open mond wortse gestelt, om te betoonen dat de kracht van de dreyginge door de stemme geschiet, diewelcke daer nae een verschrickinge, door haer krijten, aenbrenght; en om dat door het krijten het bloed ontroert wort, soo draeghtse altijd, ick weet niet wat verschricklijckheyt in 't aengesicht. En gelijck de stemme de ooren beweeght, alsoo brengen oock de rimpels en kreucken door het misinaeckte aengesicht, schrick aen, als mede het vreeslijcke hulsel dat zy op haer hoofd draeght.

Het gryse kleed, wesende van swart en wit te saemen gestelt, dient om de voorbode van den nacht uyt te beelden, niet alsse op 't allerdonckerst is, wanneermen niemant kan sien, maer wanneerse naer 't ysselijck, en

en tusschen licht en duyster is, en daerom wortse gestelt om meest te verschricken, als men noch een weynigh sien kan. De Poëten seggen dat de Hel vol duyster licht is. En *Virgilius* seyt in 't boeck *Æneidos*:

Hoe dat de duystre Maen' door 't dwaellicht kan verleyen,
En 't schaduachtig bosch met kromme wegen spreyen.

't borduyrsel van root en swart, bediet dat de dreygementen daer toe strecken om verschrickinge aen te jaegen, het zy ten bloede of ten doode.

De stock en 't bloote geweer, drucken uyt, wat soorte van dreygementen men tegen de moedige vyanden, en hoedaenige men tegens knechten, en 't gemeen volxken moet gebruycken, die weynigh weeten of kennen wat de eere is.

VBRACHIEZZA. *Dronckenschap.*

EEn oude, roode en lachende Vrouwe, gekleet van verwe als de verdrooghde Roosen, hebbende in de hand een drinckglas vol wijn, ter syden haer sal een Pantherdier staen.

Zy wort oud gemaeckt, om dat de overvloedige wijn, de Mensche haest oud en swack maeckt.

Het Pantherdier bediet, dat de Dronckerts raesende zijn, vol snoode en wreede manieren, gelijck de Panthers: Waer van *Aristoteles* in sijn Dierboeck gedenckt, datse nimmer konnen werden getemt. En dit is in 't gemeen de aert der Dronckaerts. Van haere aert en werckinge zijn de Poëten vol, en de dagelijxsche eervaerentheyt druckt haere manieren soo krachtigh uyt, datmen het reedelijcke uyte Dieren, en het onreedlijcke uyte Menschen, wel kan onderscheyden. Een Dier volght sijn natuere en is vernoeght. Een Mensch doet gewelt aen de Natuere, en wort een beest, verliesende alsoo sijne eedele hoedanigheden. God heeft den Mensch, als sijn beeld, geschapen, maer de Mensch schept sich selve, hier door, in een beest; dat heeft schaemte noch eere, soo doet oock de Mensch. De reeden en 't verstant zijn ter schuyl, en daer blijckt anders niet mette beesten als de bloote romp. O schande! dat een soo eedel schepsel, sich door den dronck in soo veelerhande wanschepselen hervormt.

INTERESSE PROPRIO. *Eygen-baet.*

EEn oud Man in 't swart gekleet, houdende in d'eene hand een Visschers hangelroe, en met d'ander een egge, hebbende van d'een syde eenen Haen, en van d'ander een Wolf.

Eygen-baet is een ongeregelde begeerlijckheyt van eygen profijt, sich uytstreckende tot veele en verscheyden voorvallen, nae de genegentheyt der Menschen, maer gemeenlijck in 't verkrijgen en bewaeren der goederen: en daerom wort hy oud gemaelt, om dat d'Ouderdom, gelijck *Aristoteles* seght, uyter natuere meest tot gierigheyd, die een besonder hoofdstuck van de Eygen-baet is, genegen is.

De Angelroe met het aes, betoont, dat Eygen-baet sich dickwijls pijnt om andere weldaed te doen, doch al met meeninge van Eygen-baet, en niet alleen om de deughd, 't welck ten laesten van sich selve, oock geen goede uytkomst kan hebben. Want de Visschers werpen den Visschen het aes wel toe, doch al met meeninge van Eygen-baet, om dieselve te vangen, en buyten 't waeter te trecken.

Dieselve aert van eygen genegentheyt wort oock door de egge vertoont, een wercktuygh, dat by de Boeren gebruyckt wort, nergens anders toe dienende, dan om nae sich te trecken.

Met swart is hy gekleet, om dat, gelijckmen dese verwe in andere verwen niet kan veranderen, alsoo blijft de Eygen-baet, altijd vast op haer eygen profijt: en boven dat, is de Eygen-baet een vlacke, die van alle kanten de suyverheyt van de Deughd besoedelt; en om dat de Eygen-baet een ander afgunstigh is, om haer eygen profijt, houdende gestadige wacht, soo wel in 't gemoed als in de sinnen, soo isser de Haen, als boven geseyt is, bygestelt.

De Wolf staeter ter syden, om dat Eygenbaet van eender natuere is als de Wolf, wesende altijd roofachtigh en inslockende.

INTERESSE. *Eygen-baet.*

EEn lelijck mager en naeckt Man, die een Wolfs huyd over sijne schouderen heeft, met

met Wolfs ooren aen 't hoofd, die een ronde kloot, waer door de Werlt bediet wort, met groote begeerlijckheyt, omarmt. Aldus is dieselve van *Hier. Maffæus*, een seer verstandigh Schilder, vertoont.

CONCORDIA DI PACE. *Eendracht van Vreede.*

EEn Vrouwe met twee Overvloets Horens, die aen malkanderen gehecht zijn, wesende dit de vereeninge vande gedachten en van den wille van verscheyden persoonen. In de ander hand sal zy een vat met vier hebben, vermits de Eendracht uyt de onderlinge Liefde voortkomt. Dit wort tot gelijckenisse genomen van het materiale vier, zijnde een werckinge van inwendige brand des gemoeds.

Eendracht nae der Ouden uytbeeldinge.

EEn oude Vrouwe die in de rechter hand eenige Granaetappels hout, en in de slincker een Overvloets Horen met een Kraeye, gelijck men op de oude Medaglien vind gesneden, oock van *Faustina Augusta* met dese woorden *Concordia*, en dat om de getrouwigheyt die dese dierkens met haer wederpaer gebruycken: gelijck oock *Alciatus* te kennen geeft:

Der Kraeykens Eendracht, trouw van sin,
Staet vast met ongekreuckte Min.

De Granaetappels, bedieden by de Oude, *Eendracht*, om dat de Herten alsoo behooren te saemen gebonden te wesen, even als de Granaetappels haere korrels beslooten houden. Want waer vereeniginge is, daer wast Overvloed, 't welck de senuwen zijn om Burgerlijck en Eendrachtigh te leven.

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEn Vrouwe met een Olijfkrans, houdende mette rechter hand een bondel pijlen, aen d'eene syde met een witte band omwoelt, en aen d'ander syde met een roode band, in de slincker een Overvloeds Horen.

De Olijfkrans is een teycken van Vrede, die een werckinge is van d'Eendracht.

De bondel pijlen, op de maniere als geseyt is, bediet, de veelheyt der gemoederen die te saemen vereenight zijn door den band der Liefde en oprechtigheyd: dewelcke swaerlijck te breecken zijn, alsse onder een ander haer kracht en sterckheyd behouden: daer nae is de Eendracht een voortteelster van de aengenaeme vruchten, gelijck in 't tegendeel de Tweedracht niet anders kan voort brengen, als doornen en distelen van quaedspreken en twist, diewelcke het geselschap verstooren, en oock alle die geene, die gaerne minnelijck, burgerlijck en redelijck, in de gemeenschap der Menschen, willen leven.

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEn Vrouwe diewelcke met groote staetigheyd een schaele in de rechter hand houd, waer in dat een Granaetappel leyt. In de slincker hand een scepter, op wiens spitse bloemen en allerleye vruchten zijn. Hebbende op 't hoofd een krans van Granaetappelen, mette blaederen en vruchten te saemen gevlochten, tot een vercierſel kander een kauwe by gevoeght werden, gelijck die op de oude Medaglien gesneden is.

CONCORDIA, nae de Medaglie van *Pupienus*.

EEn ſittende Vrouwe, diewelcke in haere rechter hand een Kelck houd, en in de ſlincker twee Overvloets hoorens, met het opſchrift *Concordia*, &c.

De Kelck bediet, dat Eendracht een heylige ſaecke is, diewelcke men ſal eere en offerhande doen: en de Overvloets hoorens, drucken uyt, dat terwijl men in Eendracht leeft, de Overvloet verdubbelt.

CONCORDIA MILITARE. *Oorloghs Eendracht.*

EEn gewapende Vrouwe, diewelcke in haer handen houd een hoop Slangen in een geſlingert. Want zy is veerdigh haer ſelve mette wapenen te beſchermen, en andere met het venijn te beſchadigen, 't welck de gramſchap mede brenght.

CONCORDIA INSUPERABILIS. *Onverwinnelijcke Eendracht.*

VOor de onverwinnelijcke Eendracht, wort de gewapende Spaenſche *Gerion* uytgebeeld met drie hoofden, elck met een gouden kroon, ſes armen, en ſoo veele beenen, die in de rechter hand een Spieſſe draeght, in de ander een bloot Sweerd, en in de derde een Scepter: en de drie ſlincker handen, ruſten op een Schild.

Men ſeght dat *Gerion* geweeſt is Koninck van Hiſpanien, en overmits hy drie Rijcken hadde, ſoo wierde hy drie-lyvigh genoemt, als of hy drie lichaemen hadde. Hy is van *Hercules* vermoort, andere ſeggen dat het drie Broeders waeren, en ſoo Eendrachtigh, als of het een lichaem geweeſt waere.

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEn ſtaende Vrouwe, die twee Koorenayren in d'eene hand, en een ſchaele vol levendige Vogeltjens of Herten in d'ander hand hout.

De ſchaele vol Vogeltjes of Herten, bediet de gelijckheyt van veel perſoonen: en d'Overvloed wort door de Koorenayren uytgedruckt.

CONCORDIA MILITARE. *Krijghs-Eendracht*, nae de Medaglie van *Nerva*.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Steven van een Schip hout, alwaer een vlagge op ſtaet, daer in 't midden twee handen, die te ſaemen gevoeght zijn, ſtaen, waer mede de Trouwe wort beveſtight, met deſe letteren *Concordia exercituum.*

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een bondelken met pijlen of roeden hout, die vaſt zijn te ſaemen gebonden.

Eendracht is een vereeniginge van verſcheyden ſtriblijge gemoederen, die te ſaemen leven en verkeeren: Daerom wort de bondel roeden geſtelt, om dat een yder, alſſe alleene zijn, lichtlijck kan worden gebroken, maer vereenight zijnde, ſoo zijnſe vaſt en onverbreecklijck. *Salomon* ſeyt: *Een drie dobbel touw kan niet licht werden gebroken.* En d'Eendracht geveſtight zijnde, worden de grootſte dingen ter werelt uytgevoert, gelijck *Saluſtius* ſeght: *Concordia res parvæ creſcunt, & diſcordia maximæ dilabuntur*, dat is, *door d'Eendracht waſſen kleyne dingen, en door tweedracht ſtorten groote te gronde.* Aen welcke ſpreucke, gelijck *Seneca* in ſijnen XCIV brief aenwijſt, *M. Agrippa* hem ſeer gehouden kende, om dat hy daer door ſijnen allerbeſten vriend en broeder geworden was: Waer van *Petrarcha* in ſijn Latijns werck breeder verhael doet.

De gelijckenis van den bondel pijlen is genomen van *Scilurus*, die om ſijne Soonen de Eendracht aen te prijſen elck een bondel pijlen in de hand gaf om die te breecken: maer als zy 't niet vermochten, ontwont hy den boſſel en brack yder pijle voor haere oogen. Seggende, ſoo lange de Eendracht onder u ſal heerſchen, ſal noch haet noch gewelt u konnen verbreecken, maer ſeer licht, ſoo ghy u ſelve ſcheurt en tweedrachtigh zijt. Dit wil mede te kennen geven de gelijcknis van *Sartorius* die des paerds ſtaert geboot gelijcklijck uyt te trecken, maer ſulx onmooghlijck zijnde, trock hy de hayren gemacklijck uyt. Al om te doen verſtaen, dat de Eendracht vaſt en onverbreecklijck is.

Eendracht.

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een Granaetappel, en in haer ſlincker een hoop Mirtenblaederen of een Mirten tack heeft.

Democritus ſeit dat de Mirten en de Granaetappels, ſulcke liefde tot malkanderen hebben, dat of ſchoon haere wortels, wat van den anderen worden geplant, ſoo naedren zy doch en voegen ſich by malkanderen.

CONCORDIA MARITALE *di Piet. Leone Caſella. Eendracht des Houlijx.*

EEn Man ſtaende aen de rechter ſyde van een Vrouwe, beyde in purper gekleet, alwaer een goude keeten beyde halſen verbint, waer uyt een Hert op de borſt neder hanght, 't welck met de hand van den Man en van de Vrouwe wort opgehouden.

De goude keeten op de maniere als geſeyt is, betoont dat het Houwlijck is gemaeckt van liefde, van vriendſchap, en van goeddadigheyt, tuſſchen Man en Vrouwe: geſchickt door de Natuere en door de Wet Godes, diewelcke gebiet dat Man en Vrouwe twee in een vlees ſullen weſen, die niet, als door den Dood, konnen worden geſcheyden.

NOBILTA. *Edelheyd.*

EEn Vrouwe, deftigh gekleet, met een Lancy in de rechter hand, en in de ſlincker het beeld van *Minerva*, gelijck men ſiet in de Medaglie van Keyſer *Geta.*

De deftigheyd van 't kleed bediet de maniere en ſtatige gewoonte, die in een Edel perſoon vereyſcht wert.

De Lancy en 't beeld van *Minerva* bedieden, dat door het geruchte, of door de geleertheyt, of door de wapenen de Edelheyt wort verkregen. Weſende gelijck *Minerva*, een beſchermerſche ſoo wel van d'eene als van d'ander, overmits zy uyte herſſenen van *Jupiter* was gebooren, 't welck is door overweginge en verſtand, door welcke, deſe haere dapperheyd en heerlijcke naeme, verkrijgen.

Nobilta. *Edelheyd.*

EEn Vrouwe rijcklijck met lange kleederen gekleet, met een sterre op 't hoofd, en met een scepter in de hand.

Het lange kleed was by de Romeynen niemand geoorloft te dragen, als alleen den Edelen.

De sterre op 't hoofd en de scepter in de hand, betoonen, dat de handelingen van een edel gemoed sich eerst neygen nae de doorluchtigheyd of glans van 't gemoed, 't welck door de sterre is uytgedruckt. Daer nae tot het vermaeck of gemack van 't lichaem door den scepter uytgebeeld. En dat de Edeldom voortkomt, door de kracht van een helder en doorluchtigh gemoet. En dese wort lichtlijck onderhouden door wereltsche Rijckdommen.

Nobilta.

EEn Vrouwe van een rijp Ouder, wesende volstagen van aengesicht, en welgestelt van lichaem, en eerlijck in 't swart gekleet, draegende in de hand twee kroonen, d'eene van goud, en d'ander van silver.

Zy wort bedaeght gemaeckt, om te vertoonen, dat noch de beginselen van de Edeldom, noch het eynde, 't welck wy by de Ouderdom afbeelden, noch eenige oudheyt der Stamhuysen, daer anders niet als de naeme by is, een waerachtigh Edelman magh genoemt werden: gelijck sulx *Arniglius* seght. Het swarte kleed, past den Edelen seer wel, om te betoonen, dat sonder eenige uytstekentheydt van kleederen de Edeldom door haer selven klaer en doorluchtigh is.

Door de twee kroonen, worden de goederen des lichaems en der ziele uytgebeeld, die te gelijck den Edeldom maecken. De goude kroone, de ziele, en de silvere, het lichaem toepassende.

Solitudine. *Eensaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet met een eensaeme Musch op den top van 't hoofd, houdende een Hase onder den rechter arm, en in de slincker een Boeck, staende in een afgescheyden en eensaeme plaetse: en hierom seytmen dat de eensaemheyt een wooninge is van luyden, die op 't land by de boeren woonen, en verre afgescheyden van den ommegangh van 't volck, en van de gemeene en besondere bestieringen van 't Vaederland, sich oefnende in den Godsdienst, of eenige deughdlijcke handelinge. Hierom seyt *Petrarcha* in sijn cxxii klinckdicht:

Ick mijmer steets in 't woest alleen,
En meet het veld met traege schreen.

De witte verwe van 't kleed, bediet de aendacht die die geene heeft, die in eensaemheyt leeft, 't welck is om sich reyn en suyver te houden van alle slagh van besmettinge, die de ziele konnen besoedelen, 't zy door dingen die haer schoon voor d'oogen staen, of door de Werltsche Liefde, die haer verduysteren. Waer over *Petrarcha* wijder singt,

'k Heb steets nae d'Eensaemheyt gejaeght,
En sulx strand, veld en bosch geklaeght:
Dat ick wou vlieden 't loos gespuys,
Oock die verlaeten 's Hemels huys.

De Musch gelijck geseyt is uyter natuere een eensaeme Vogel, gelijck de xc Psalm seyt: *Ick ben geworden als een eensaeme Musch onder 't dack.*

Onder den rechter arm hout zy een Hase, want de Ægyptenaers willende, gelijck *Pierius* verhaelt, een eensaem Man afbeelden, soo maelden zy een Hase in sijn hol, om dat dat Dier veeltijts alleene is, en men vinter selden twee in een selfde hol, en allse noch al by een ander zijn, soo staense noch een stuck weeghs van malkanderen.

Het Boeck vertoont, dat het ooghwit van een eensaem Man moet wesen de liefde van de wijsheyd en van de leeringe, andersins is d'Eensaemheyt een sake die lasterens waerdigh is. Hierom seyt *Aristoteles* in 't I boeck van sijne Staetbestieringe, dat een eensaem Man, of een Engel of een Beest is. Verstaende door den Engel de satheyt van de Wereltsche dingen, om sich te keeren totte spieglingen, sich verheugende over de Engelen, Menschen, Planten, jae in alle dingen sijnen Heere en Schepper lovende. Door het beest, van d'ander syde, verstont hy die geene die in eensaemheyt leefde, als een luyert en vuyl Mensch. Want het eensaeme leven, waer by geen opmercken en leeringe is, is vol ontrouwigheyt en vreese,

se, gelijck *Cicero* seyt. En voor die geene, die geen Godsdienst heeft, is 't lasterlijck en schandigh.

PARTIALITA. *Eensydigheyt, Partyschap.*

EEn lelijcke Vrouwe die de rechter hand houd gesslooten, en den arm een weynigh nae de borst gebogen hebbende: de slincker arm uytgestreckt met een opene hand. Tot een hulsel op 't hoofd, heeftse een letterrol, waer op staet *Eadem non omnibus.* 't Gesichte heeftse nae de slincker syde gekeert, en onder hare voeten heeftse twee weegschaelen.

Partyschap is een sonde die tegen de rechtvaerdigheyt strijdigh is, vermits zy een yder niet geeft wat hem toebehoort, gelijck 't selve de bovengeseyde spreucke wel uytdruckt. En *D. Thomas* seyt: *De aennemingе der persoonen, is een ongelijckheyt van de uytdeelende gerechtigheyt, voor soo veele een ygelijck iet boven de proportie of gelijckmaetigheyt wort uytgedeelt.* Zy wort lelijck geschildert, om datse veele gebreecken met sich sleept. Waer over *Origenes* in den XXXVII Psalm bewijst, dat de lelijckheyt van 't aengesicht een beeldsel is van de sonde, die buyten alle ordre is begaen, en om dat de Partyschap een swaere sonde is, van de ongerechtigheyt, soo is't behoorlijck datse een yder lelijck een afgrijslijck schijne. *Cicero* seyt, *datter geen quaet is, dat niet te gelijck schandigh en lasterlijck zy.*

Datse de rechter hand gesslooten en toegevat hout, en de slincker open, bediet, dat de Partyschap niet handelt nae de gerechtigheyt, die met beyde handen een yder het sijne, oprechtlijck geeft, maer uyt eygenbaet of uyt andere verkeerde oorsaecken gedreven zijnde, soo deeltse 't selve onrechtlijck uyt, sonder datse op Recht en Reeden let, gelijck sulx *Innocentius* in 't tweede boeck seer wel betuyght, *Van de nuttigheyt der Menschlijcke toestand, soo let ghy niet op de waerdigheyt der oorsaecken, maer op de persoonen; niet op het recht, maer op de gaeven; niet op 't geene de reeden eyscht, maer wat den wille wel bevalt; niet watse daer van gevoelt, maer wat het gemoed begeert; niet wat geoorloft is, maer wat haer gelust te doen.*

Datse 't gesicht ter slincker syde af keert, bediet dat de partydige geen oprecht gemoed heeft, om de sinnen nae de waerheyt te stieren, maer d'eene meer als d'ander gunstigh zijnde, isse vyand en partydigh van goed te doen. Daerom seyt *Aristoteles* in sijne Welsprekens konst: *Liefde, haet en eygenbaet, doen veeltijts dat de Rechter de waerheyt haet.* De Schaele onder de voeten, druckt de verkeerde aert van dese peste te klaerder uyt, want naedien zy gestadigh tegen de Rechtvaerdigheyt strijd, soo soecktse de rechte gerechtigheyt met voeten te treden. Men soude haer oock om de verscheydenheyt, boven datse de waeghschaele onder de voeten treet, afmaelen, datse aen een schoon jonghsken, met een Lauwerkrans adelijck gekleet, eenige geschencken mette slincke hand soude geven, maer mette rechter soudese van gelijcken een schoon jonghsken, als boven gekleet, met een geessel van haer wegh drijven. Alles om haere boose partydigheydt en eensydige boosheydt uyt te drucken.

SIMPLICITA. *Eenvoudigheyt, Slechtigheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet, hebbende in de hand een witte Duyve en Phaisant.

Iongh wort het gemaelt, door de gelijckheyt van d'ouder, diewelcke in 't begin van de kennisse, een wit papier gelijck is. Wesende de Eenvoudigheydt niet anders als een verschoonlijcke onwetentheyd van 't goede en quaede, die sonder eenige quaede meeninge geschiedt: en wortse in dese plaetse daer voor genomen, om dat het gemoed sich totte gebreecken niet heeft geneyght, alhoewel men die geene oock eenvoudigh noemt, die van kleyn verstand zijn.

Met wit is zy gekleet, om dat dese suyver en sonder eenige vermenginge is.

De Duyve wort van *Christus* gestelt voor de oprechte en prijslijcke eenvoudigheyt, met de welcke men ten Hemel gaet, en hier door seyt hy: *Laet de kinderkens tot my komen.* Voor de lasterlijcke eenvoudigheyt wort de Phaisant gestelt, diewelcke meent van niemant gesien te wesen, wanneer hy slechts sijn hoofd verberght.

VANA GLORIA. *Eere of Roem die ydel is.* van dien dapperen Academicus *Philoponus* beschreven.

EEn Vrouwe met een lichtvaerdigh opsicht, en twee hoornen op't hoofd, waer tusschen een bondelken hoy steeckt, en voor een hangende bagge sal zy twee bloedsuygers hebben, oock eene aen 't oor: In de rechter hand salse een Trompette, en in de slincker een draed houden, waer aen een Wespe is gebonden, die al suyselende om hoogh vlieght, gelijck de Byen, doch veel grooter en oock grooter van vleugelen.

De ydele Roem of Eere is een ongemaetighde beweginge van 't gemoed, waer door yemant nae sijn eygen hoogheyd verlanght, om meerder als andere geacht en geeert te zijn, gelijck 't selve *Hieronymus* in seeckeren brief verklaert. De Eere prickelt in der waerheyd, den Mensche totte deughd: want soo men de paerden opter loop drijft, door't geluyt van den Trompet, en den Wind honden door 't geroep en 't gekrijsch op der jacht moedight, om den buyt te vervolgen, soo kan men oock door 't geluyt der handen maecken, dat de stomme beesten sich veel sneller op der vlucht geven. Hoe veel te meer sullen wy gelooven, dat de reedelijcke geesten der Menschen in ons wacker worden en opstijgen, dieder zijn gebooren tot een blijck van Lof en Eere? die geene die door den fackel en prickel van roem, tot eerlijcke aenslagen wort beweeght, daer van kan niet anders geseyt worden, dan dattet komt uyt een heerlijck gemoed en een eedel verstand. 't Is een schoone saecke een goede naem, door eerlijcke saecken, te verkrijgen. *Wat isser schooner, voor een Man, dan dat hy eere en een goede naeme onder den Menschen magh verwerven?* seyde *Theocritus*. Onder alle belooningen der deughd, is de eere het voornaemste loon, diewelcke aen dit korte leven de vergeldinge doet, dat haere geheughnisse oock den naekomelingen by blijft, jae maeckt dat wy verre zijnde, als tegenwoordigh, en dood als levendigh zijn. Maer van d'ander syde, moet sich een yder wachten van de begeerte tot eere, diewelcke nae 't gevoelen van *Cicero*, in sijne Burgerplichten, de vryheyd wegh neemt, en voert de gemoederen tot onrechtvaerdige dingen, door de voorwendingen van hoogheyd en eere, nae voortreckingen, nae Rijcken en Mogentheden. De Menschen zijn gemeenlijck soo verblint door de begeerte van Lof en Eere, dat om gehouden te worden, boven andere uyt te munten, soo komen zy de Eere bedelen, door een ongematighde gemaecktheyt, waer in zy sich gansch sot en ydel betoonen.

Dit is waere Eere, besich te zijn in goede saecken, alleene om goed te wercken, en om de eeuwige Eere te verkrijgen, verachtende het gejuygh en de eere des Werrelts: diewelcke oock aen de ydele roemsuchtige Menschen een walge heeft, met alles watse doen, om totte Eere te geraecken. 't Misstont *Alexander Magnus*, hoewel hy een onoverwinlijck Keyser was, dat hy roemende van sich selven, wilde gehouden wesen voor een Soone van *Jupiter Hammon*, en voor een God. 't Mishaeghde *Marius*, dat *Silla* sich al te staetsüchtigh vertoonde, en te seer was versopen in de smaeck van Eere, als wanneer hy den Koningh *Jugurtam* gevangen krijgende, desselven beeld in sijnen ringh liet snijden. En daerom ontsettede hy hem van sijn Rentmeesterschap, en verjaeghde hem van sich: Waer over *Silla* sich verstoorende, maeckte den aenvangh van den Burgerlijcken Oorlogh: gewisslijck ontsteecken zijnde door de ydele Eere. *Marius* selve, diewelcke de ydele Eere van andere mishaeghde, hebbende veele saecken heerlijck uytgevoert, gedreven zijnde door een seeckere opgeblasentheyt van sich selve, heeft de goede naeme van sijne Eere verlooren: en om dat hy sich selve aennaem toe te schrijven, 't geene hy uyt eens anders mond behoorde te ontfangen, soo verdiende hy niet de stemmen van de algemeene aenprijsinge. 't Misstond oock den Romeynschen Redenaer *Cicero*, diewelcke sich soo seer verhief in sijn Burgemeesterschap, en van de t'saemensweeringe van *Catilina*, die van hem was t'ondergebracht, dat hy dese woorden uytriep: *O geluckigh Romen! dat ghy gebooren zijt, terwijl ick Burgemeester was.* Dieder Eere by de Werreld wil verkrijgen, moet de Eere verachten, en dieselve hebbende verkregen, isse swaerlijck te bewaeren: Want die wel doet, alleen door begeerte van eere, die weet ten laesten sijn ydele roemgierige genegentheden niet te bedecken, en om dat hy dieselve openbaert,

baert, soo verliest hy sijne verkregen Eere, *want de Eere vlucht voor diese soeckt, en volght die geene die daer voor vlucht.* Ydele sotheyd van den Mensch, die sich tot het goede schickt, uyt liefde van de broose Eere: en die niet te vooren siet dat dat goed 't geene hy ter hant neemt, quaed is, om dat het niet wort gedaen uyt liefde van God, diewelcke het opperste goed is, onse eenige wit en waerachtigh eynde, en om de eeuwige Eere te verkrijgen? Waer van roemt sich doch de Mensch? Van Wijsheyd? *De roem van Wijsheyd is schande,* seyt de Wijse Man cap. XVII. Die sich roemt dat hy wijs is, is een weetniet. Daerom spreeckt de wijse Philosooph, *Dit alleen weet ick, dat ick niet weet.* Waer uyt mede geoordeelt wierde, dat hy sich roemde, als diewelcke wilde gehouden zijn veele te weeten: Daerom dees ander looser zijnde, wilde veel liever seggen, *Noch ick weet voorwaer niet of ick niet weete.* Maer waerom bemoeyt sich dan de Mensch in eenigh werck te maecken? om aen de toekomende eeuwe sijne wijsheyd en kennisse te vertoonen? en waerom verspreyt hy sijn naeme door de Werreld? of waerom drijft hem dese ydele Eere: Want hy wort self in sijn leven van weynige bekent, en of zy hem al van 't gesichte kennen, soo kennen zy doch de deugd desselven en sijne wercken niet, en soo veele als sijn naeme door sijne wercken is bekent, die hem door 't gesicht niet kennen, daer van verkrijgen zy doch by haer leven de gewenschte Eere niet: Niet min verkrijgen zy oock dieselve door den toekomenden tijd, want de langheyd en de veranderinge van de tijden onderdruckt het goed gerucht van de verledene dingen. Maer wat smaeck sullen zy gevoelen, datse, nae haer dood, souden werden vermaert? Iae hooren zy niet dickwijls in haer leven met warsheyt, alsse mercken dat haere wercken van de quaedaerdige en van de veelheyd en verscheydenheyd van neuswijsige oordelaers werden beknabbelt, vindende datse in plaetse van Eere die sullen lasteren? De Professoren van eene wetenschap en konst, achten ten meestendeel niet veele eens anders wercken. 't Is op seeckere tijd gebeurt, dat in een ringh van geleerde Mannen, aengetrocken wierde een plaets uyt *Titus Livius*, waer op een Spaensch Godgeleerde, die treflijck was in sijne konste, vraeghde, Wat was *Titus Livius* voor eene? en waer van handelde hy? also dat de Eere van dien eedelen Schrijver, en van de Romeynen, waer van hy handelde, desen gantsch onbekent was. En wat *Livius* belanght, dieselve, als *Plinius* getuyght, aen den Keyser *Vespasianus*, roemde dat *Livius* soo veele Eere hadde verkregen, dat hy oock niet meer behoefde te schrijven: nochtans is sijn Roem en Eere aen yder geleerde niet bekent, veel min noch aen die geene die van minder aensien zijn: 't is een swaere saecke de Eere te verkrijgen, die men soeckt, en dat by een yder Mensch, en in alle plaetsen. De Cortegianen of Hovelingen die sich roemen dat zy op den hooghsten trap, en de meeste gunste in't Hof hebben, zijn van ydele Eere opgeblasen, denckende dat zy de meeste ter Werreld zijn, en dat haere naeme vermaert en bekent is van de Indiaenen af totte Mauritaenen toe. O! hoe seer bedriegen sich die geene, die wy weeten dat sich laeten noemen de voornaemste Hovelingen van den Koningh van Vranckrijck, van Spagnien en van den Keyser? en dese weeten niet van die, noch die van dese: en selve zijnse in Romen noch van al den Eeeldom geacht noch bekent. Maer wat segh ick van de Hovelingen? Hoe veele Princen, Baroenen en Prelaeten zijnder in de Werreld, wiens naeme ons is onbekent, en soo men van d'eene weet, van d'ander weet men niet met alle. Hoe veele opgerechte beelden, wapenen van Princen en krijghsrustingen sietmen in de Palleyssen, Templen en Begraefnissen die ons onbekent zijn? De aldergrootste eere en die sich wijtst verspreyt, behoort den Romeynen toe: En niet te min is haere eere ten tijde des Reedenaers, als zy victorieuselijck de overwinninge uyt Africa, Parthen, en andere verre gelegen plaetsen des Werrelts, hadden verkregen, niet over de reviere *Ganges*, noch over den bergh *Caucasus* gepasseert. Waer over in den droom van *Scipio*, diewelcke van *M. T. Cicero* is versiert, *Africanus* aldus spreeckt: *Heeft wel iemants naeme en lof onder ons, uyt dese bekende en bewoonde Landen, desen bergh* Caucasum, *dien ghy siet, konnen overklimmen? of de reviere* Gangem *konnen overswemmen? En wie sal in de andere deelen van het Oosten, Westen, Noorden of Zuyden uwen naem hooren? Dese deelen des Werrelts dan afgesneden zijnde, kondy*

voorwaer lichtlijck sien, in hoe kleyn begrijp uwe Eere sich wil hebben verbreyt. En hier kondy noch meerder van dese stoffe vinden, die waerdigh is te werden gelesen, gelijck oock by *Macrobius* en *Boëtius* in de VI prosa van 't tweede boeck te sien is, alwaer hy de soeckers van de ydele Eere vermaent, datse sullen aenschouwen de Eere van den onmetelijcken Hemel, in dier manieren, dat een yder voor veracht sal houden de Eere des Werrelts, en sich schaemen dat sijn naeme het kort begrijp des aerdrijx niet kan vervullen. Die Menschen mogen sich veel beter schaemen die daer ydele Eere soecken in brose en verganckelijcke goederen, die maer wind en schaduwe zijn, voerende den naem van schoonheyd. Dese staet- en eersuchtige moeten beschaemt worden, diewelcke sich roemen van dat zy hebben de gemeenschap der Princen, en noch met giften en overtollige onkosten, haere vriendschap koopen. Oock moeten sich wel te schuyl houden die daer gemeene Burgers zijn: en om datse grootmoedige en rijcke Burgers mogen werden gehouden, soo stellen zy, gelijck Princen, al haer vermogen in kostelijcke timmeringen en gebouwen, en dickwijls in nieuwe Slooten en Burghten op te maecken, sich roemende, dat aldaer hunne wapenen, naeme en opbouwingen staen, diese met veel duysenden hebben bekostight: een ydelheyt die haer al soetjes in armoede brenght, een Eere die haer seer dier kost: gelijck haer oock de Hoere *Phryne*, of als andere seggen *Phirne*, die ydele Eere, van haere gedachtenisse, soo dier liet kosten, dat zy de winste van veele Iaeren liet aenleggen tot hermaeckinge van de muyren van Theben, stellende daer dit opschrift rontomme: Alexander *heeft wel dese mueren nedergeworpen, maer* Phryne *heeft dieselve wederomme opgebouwt.* 't Zijn ellendige en ongeluckige Menschen, die haer roemen van haere Macht en Rijckdoom, die zy in een oogenblick konnen verliesen, niet siende den Dood, die aen haere syde staet. Waer van *Sosiphanes* meer Christelijck, als Heydensch, aldus spreeckt:

Wel ongeluckigh is de Mensch,
Die schijnt te hebben sijnen wensch,
En roemt op Rijckdom, Eer, en Staet,
Die in een dagh komt en vergaet:
En als 't Geluck u eens aenlacht,
O arme Mensche! vol van pracht!
Dan steeckt ghy uwen trotsen kop,
Hovaerdigh nae de sterren op:
En ondertusschen is de Hel,
Of Pluto *uwe Mee-gesel.*

Dese voorgaende gangen hebben wy eerst willen ontdecken, op dat wy voorsichtigh zijn, om door de ydele Eere ons niet te laeten inwicklen, en dat onder de gedaente van de gepresene eere. Laet ons nu totte uytlegginge van de beeldenisse komen.

Een Vrouwe is de ydele Eere afgemaelt, alhoewel het waer is, dat onder alle slagh van Menschen ydele roemsuchtige zijn: nochtans hebben de Vrouwen, als de allerydelste en lichtveerdighste, daer toe den meesten treck. 't Welck *Tiraquellus* in sijne Houlijxwetten door 't aensien van *Chrysostomus* aldus stelt, *ydel en roemsuchtigh is al 't geslacht der Menschen, doch insonderheyt het Vroulijcke.* Dieselve seyt vorder: *De Vrouwen hebben in sich eenige oefninge van ydele Eere.*

De ydele Eere is een onbeschoft Beest. De ydele Eere seyt *Philo* de *Jode*, in 't leven van den Burgerlijcken Mensche, draeght, als een groot Beest, hoornen op 't hoofd, diewelcke by andere wel zijn beelden van macht en waerdigheyd, maer by ons is 't in dese plaetse de Hovaerdye, diewelcke van de Waerdigheyt, Macht en Rijckdom, die iemand door eenige gave of deughd in sich gevoelt, ten meestendeel voortkomt, en daer uyt wort de ydele Eere gebooren, diewelcke te gelijck mette Hovaerdye komt aen treden, overmits geene Hovaerdige sonder ydele Eere is, noch geene roemsuchtige sonder hovaerdye. *Lucifer* die sich aen yder roemde van sijne hoogheyt, schoonheyt en uytstekentheyt, verhovaerdighde sich soodanigh, dat hy wel verdiende van de Werrelt met een paer hoornen gekroont te werden, diewelcke, hooghmoed van hovaerdye en van ydele Eere te kennen geven. God de Heere wilde dat van het hovaerdige en roemsuchtige volck *Moab*, den hoorn van de Hovaerdye, en den arm van haere Macht soude gebroken worden, gelijck *Hieremias* seyt in 't XLVIII cap. *Den Hoorn* Moabs *is afgehouwen, en haer Arm is verbroken,* spreeckt de Heere, &c. *Wy hebben de hovaerdye* Moabs *gehoort, hy is seer stout, hovaerdigh, hooghmoedigh, trotsigh en overmoedigh.* Moab *sal niet meer een Volck*

zijn, want het heeft sich tegens den Heere verhovaerdight. Godt de Heere dreyght die van *Israel*, die door de Werreltsche geneughten en haere geluckſaeligheden, de ydele Eere en Hovaerdye hadde aengenomen, ſeggende door *Amos* aen 't VI capit. *Die u ſelve troost in 't gene doch niets is, en ſpreeckt, zijn wy dan niet ſterck genoegh met onſe hoornen? Daerom ſiet, ick wil over u lieden, van den huyſe Iſraels, een volck verwecken, dat u ſal vertreden van dier plaetſe aen, van daer men nae Hemat gaet, tot aen de beke in der Woeſtijne.* Waer over de Koninghlijcke Propheet *David* ſinght: *Wilt uwen Hoorn niet verheffen, maer ick ſal verkondigen eeuwighlijck en loſſingen den Godt Iacobs, en ſal alle uwe hoornen der ſonden verbreken.* Want alſoo de Stier met ſijne hoornen hovaerdigh en wreed is, doch dieſelve verbroken zijnde, ſoo verlieſt hy ſijne wreedheyd en hovaerdye: De Hoorens worden van *Horatius* in ſijne Schimpdichten en Geſangen, als mede van *Torquato Taſſo*, *Petrarcha* en andere, voor de Hovaerdye genomen. Aldus wort de Hovaerdye met hoorens van ydele Eere, gelijck de Beeſten afgemaelt. De roemſuchtige zijn rechte Beeſten, diewelcke gedreven zijnde door ydele Eere, dickwijls ſeer groote en ongelooflijcke beeſtigheyt bedrijven. De Philoſooph *Empedocles* was een beeſt, die ten ſijnen tijde geacht wierde voor een oprecht en wijs Man, en die door eergierigheyt wilde zijn geacht voor een God: Deſe als of hy was verdweenen en ten Hemel opgeklommen, en men niet wiſte waer hy was gebleven, wierp hy ſich ſelve ſtilſwijgende in de brandende ſulpher poel van den bergh *Æthna:* maer de kracht van de vlamme wierp ſijnen yſeren ſchoe, dien hy plagh te draegen, om hoogh uyt de klove. En op deſer wyſe openbaerde het vier de brandende vlamme van ſijne ydele Eere. Beeſten zijn dit, diewelcke om datſe niet zijn gebooren tot eedele daeden, ſoecken vermaert te worden door ſchelmſtucken. Soodanigh eene was *Eroſtratus*, die den Tempel van *Diana* afbrande, alleene om in de Werreld vermaert te werden, gelijck hy bekende: Daerom verboden zy dat ſijn naeme niet ſoude gedacht worden; alhoewel dieſelve niet koſt verdonckert blijven, als eens brandſtichters van een ſoo wonderlijcken gebouw, dat onder de ſeven wonderen des Werrelts getelt wierde. Beeſten zijn die geene, die met het bloed der Princen en te gelijck met haer eygen bloed ſich toeſchrijven de onſterflijckheyd, ick wil liever ſeggen in de ſterflijckheyd van de ydele Eere, met verlies van haer leven. *Hieronymus Olgiatus* (opgeweckt zijnde, door de gierige en onverſaedelijcke luſt van ydele Eere, en dat door de welſprekentheyd van *Cola Montanus* ſijn Meeſter) vermoorde in de Kercke met ſijne andere t'ſaemengeſworene *Galeazzus Sforza*, niet ſoo ſeer om *Milanen* ſijn Vaderland van de tyrannige regeeringe te verloſſen, als door de ydele Eere: gelijck hy in 't laeſte van ſijne ſtraffe (om ſich ſelve moet te geven) bekende, ſeggende: *Grijp moed* Hieronyme! *de wreede dood, en de eeuwige naeme, ſal altijd ſtaen tot een oude gedachtenis van deſe daed.* Tot onſen tijde wilde *F. Jacob Clement*, oock ſijnen naeme onſterflijck maecken, door de dood van *Henricus* de III Koningh van Vranckrijck, daer hy nochtans dood bleef, eer de Koning ſtierf. *Jean Chaſtel*, Student van Paris, 1594 den 17 Decembris, oock beweeght zijnde door de overredinge van ſijn Meeſter, wilde den Koningh *Henricus* de IV met een Mes den ſtrot afſteken, maer 't ſelve miſte hem, alſoo de Koningh hem buyghde, om wederomme eere te bewijſen aen een groot Heere, dies ſtack hy hem in de lippe datter een tand mede uytbrack. De Raedgever die raeckte aen een galgh, en de Iongelingh tot belooninge van ſijne ydele Eere, zijnde eerſt ſijn hand afgehouwen, wierde daer nae met vier paerden in vier ſtucken gereeten, ende ellendigh verbrand. Levende deſe onverwinlijcke Koningh, die een blixem des oorloghs was, nae dat hy dit gevaer was ontkomen, noch 15 Iaeren en vijf Maenden, totte tijd toe, van 't Iaer 1610 den 14 May, dat de Koningh binnen *Paris*, weſende in ſijne Koets, die hy dede ſtille ſtaen, om te ſien een triumphboge, diewelcke ter eeren de Koninginne *Maria*, ſijne huyſvrouwe, opgerecht was: wierde, met algemeene droefheyd van geheel Chriſtenrijck, met een Mes met twee ſteken doorſteken, en dat van eenen *Francois Ravaillac* van *Angouleſme*, daer toe, buyten twijfel, aengedreven zijnde, door de beeſtigheyd van de ydele Eere: want ſelve in 't pijnigen ſpottede hy en belachte den Rechters, ſich roemende van ſulcken grouwel, willende hartneckigh en onbekeerlijck ſterven: de rechter arm,

waer mede hy 't feyt gedaen hadde, wierde totten elleboge gebrant, en met gesmolten loot al soetjens daer op gegoten, de rest van het lichaem worde met gloeyende tangen genepen, waer in dat gesmolten loot en brandende solpher gedaen wierde, als mede sijne borst. Ten laesten wierde hy met vier paerden in veele stucken getrocken, diewelcke door de rasernye des volx, al eerse konden verbrant werden, nae dat het vonnisse luyde, over al door de Stadt worden gesleept. Alle dese dingen zijn beestlijckheden, diewelcke zijn voortgekomen, door het groote beest de ydele Eere, waer door de reuckeloose, hovaerdige en roemsuchtige Menschen, haere hoornen opsteken, maer blyven beschimpt en bespot met verachtinge en schande. Wy sullen hier laeten de beestigheyd van de Hipocriten of geveynsde, diewelcke, gelijck *Castor Durantus* seyt, haere verwe verwisselen en veranderen, maeckende sich vael en bleeck, door 't roet uyt den schoorsteen, en haer aengesicht mager, alleene door ydele Eere.

Het hoy rontom de horens te hebben, is by de Latijnen een spreeckwoort, 't welck *Horatius* verhaelt in 't I boeck in de IV *Satyra*, daer hy seyt: *Wijckt verre van hem, want hy heeft hoy in de hoorens.* Van *Pierio* wortet genomen voor een beeld van wreedheyt, diewelcke niet verre van de ydele Eere is afgescheyden. Want de Stieren, door de overvloet der weyden vet zijnde, worden oock stout en ongebonden: alsoo worden oock de kinderen des Werelts door den overvloet van weelde, gemack en mogentheyd hovaerdiger en opgeblasener: en door dit alles, als mede door andere insichten, stellen wy het hoy rontom het hoorn van de ydele Eere: om te vertoonen dat het swaere hoorn van hooghmoed, gebracht wort totte lichtigheyd van 't hoy, tot ydelheyd en tot niet. En dat de hovaerdige en hooge gedachten, die de roemsuchtige in 't hoofd hebben, ten laesten verdonckert blyven, door een verachte snootheyd: Overmits de gedachten van de roemsuchtige het hoy gelijck zijn, diewelcke wel in de sinnen een weynigh bloeyen, maer zijn strax vergaen in de dorrigheyd van 't hoy, 't welck in een schoone weyde opgeworpen zijnde, en bloeyende te nederleyt, doch in korter tijd verdrooght, sulx dat de bloemkens daer af vallen, gelijck Esaias aen 't XL capittel seyt: *Alle haere Eere is als een bloeme des velds, het hoy is verdort, en de bloeme is afgevallen.* Een ontwerp, dat van *S. Petrus* en van *Jacobus* in sijnen eersten brief is naegevolght: *Een nedrigh Broeder roeme in sijne verhooginge, een rijcke in sijne vernederinge, want hy sal als een bloeme des gras vergaen. Want gelijck de Sonne is opgegaen met hette, soo is het gras verdweenen, haer bloeme is afgevallen, en de cierlijckheyt haers aensiens is vergaen.*

De bloedsuygers die aen de ooren hangen, bedieden dat de ydele Eere is als een worm, diewelcke de ziele gestadigh knaegt en de sinnen suyght, sulx datse niet op houd, dan totter dood toe: Want by den Menschen, hoe wijs dieselve oock zijn, blijft gestaedigh, terwijle zy leven, in de gedachten een begeerlijckheyt van Eere. Derhalven seyt *Plato*, dat de begeerlijckheydt van de Eere, het laeste kleed is, dat de ziele plagh af te leggen. Gelijck *Cornelius Tacitus* mede spreeckt van *Peto Thrasea*, een verachter van Rijckdommen, en een stantvastigh en onversaeght voorstander van de gerechtigheyd: doch hy scheen aen veelen, al te begeerigh nae een hooge naem: want oock aen de kloeckste Mannen beklijft oock de laeste genegentheyt, die zy hebben totte begeerte van Eere: die wel stilswijgende inkruypt, maer zy slockt seer vraetigh op het goed, 't welck men ter handen neemt, sulx datmen 't selve niet gewaer wort, gelijck *Chrysostomus* seght. Waer over *Climacus* de ydele Eere een bloedsuyghster noemt, die, soo *L. Granada* in sijn Predicatie seyt, dat dese heylige Man *de gierigheyt, door de barmhertigheyt plagh te overweldigen, de traegheyd door de overdenckinge des doods, en de ydele Eere door sich selden te laeten sien, door weynigh te spreecken, door eensaemheyt, en door stilswijgentheyt.* Middelen, in der waerheyt, die bequaem zijn om dese bloedsuyghster te ontvluchten, die soo krachtelijck aenvalt, en diemen met soo grooten swarigheyt uyt de gemoederen kan weghdrijven. Van welcke kracht *Augustinus* seght: *Dat men niet gevoelt wat kracht de Liefde van de Menschlijcke Eere heeft, ten zy datmen dieselve t'oorlogh heeft aengeseyt: Want alsoo het seer licht is, geen lof te begeeren, als men dat niet verkrijgen kan, soo is 't nochtans swaer, datmen sich daer in niet soude verblijden, alsse ons wort aengeboden.* Maer dese bloedsuyghster is soo inslockende, datse niet wacht tot dat een ander

haer

haer 't lof aenbrenght, maer maeckt dat wy die gaen ſoecken, want een ygelijck heeft van natuere deſe bloedſuyghſter, van Liefde tot Eere, by ſich, en daerom kan men dieſelve ſoo lichtlijck niet uyt de ſinnen drijven: niet min oock die geene, die daer meenen dat zy de ydele Eere verachten: want als zy daer in ſelve behaegen ſcheppen, dan verſmaeden zy die immers niet: ondertuſſchen roemen zy ſich ſelve inwendigh van haere Eere, diewelcke zy ſeer reuckeloos en onbedacht omhelſen. Een groot inſwelger van ydele Eere is die geene, naer 't gevoelen van *V. Maximus*, diewelcke ſich roemt dat hy verre van de Eere is, diewelcke van doorluchtige en vermaerde Mannen geſocht wort, door needrige dingen: deſe diewelcke vermaenen van de verachtinge van Eere, en verachten dieſelve niet, alſſe over haere boecken en ſchriften geſchiet, gelijck *Tullius*, in ſijne reede voor *Archia* den Poëet te kennen geeft, daer hy ſeyt: *Wy worden*, ſeyt hy, *al te ſaemen getrocken door lof en prijs, een yder ſoeckt nae de hooghſte. Iae ſelve de Philoſophen, ſchrijven haere naemen op de boecken, die zy van de verachtinge van de Eere geſchreven hebben, en waer in zy de eedelheyt en 't lof verachten, daer in zy willen geroemt en gepreſen zijn.* Hoe ſoetjes dat deſe bloedſuyghſter ſuyght, kan men mercken van ſulcke perſonagien, die van hooger macht en aenſien zijn, diewelcke met eerlijcke daeden en wercken haer leven hebben verciert, en te gelijck ſtoffe gegeven aen de brave verſtanden, om een hiſtorie te beſchrijven, diewelcke niet vertoeft hebben tot dat andere dieſelve aen den dagh brachten, maer hebben haere dappere daeden met haer eygen hand beſchreven, gelijck *I. Cæſar*. De Keyſer *Adrianus* maeckte boecken van ſijn leven, en gafſe ſijne geleerde vrygemaeckte ſlaven, om die onder haeren naeme, uyt te geven: onder welcke, ſoo *Æ. Spartianus* ſeyt, de boecken van *Phlegeton* mede van *Adrianus* waeren beſchreven. *Septimius Severus* gafſe uyt onder ſijn eygen naeme. *Pius* de II heeft met ſijn eygen hand de geſchiedeniſſen, geduerende ſijn Pauſdom voorgevallen, beſchreven, waer in hy met ſijn eygen penne doorgaens ſijn eygen lof verhaelt, daer van men *Fulgoſum* breeder kan leſen.

De Trompet in de rechter hand, is een gemeen gereetſchap van de ydele Eere, diewelcke 't ampt doet van haer eygen naem uyt te blaeſen: en dit ſiet op die geene, diewelcke haer in de ydele Eere te buyten gaen, en die met haer eygen mond haer lof uytbrommen, en met hooghdravende woorden hare wercken verheffen, en ſooſe eenigh goed werck maecken, ſoo maecken zy datmen 't ſal weeten, en op dat men 't immers dan wel ſal weeten, ſoo geven zy dieſelve aen den dagh. *S. Chryſoſtomus* ſeyt over de ſpreucke Mathæi VI, *Als ghy aelmoeſſen doet, ſoo laet gheen baſuyne voor u blaeſen.* Sulx dat de baſuyne is alle handelinge of daed, door de welcke de roem of lof van 't werck vertoont wort, en dat het uytblaeſen met de Trompet, is te verlangen nae de pompe of pracht van de ydele Eere. Het is een lelijcke ſaecke ſich te roemen: jae haetelijck aen God en aen den Menſchen, waer over oock God, *Moab* haetede, om dat hy roemſuchtigh en hovaerdigh was. *Ariſtides* de Griexſche Redenaer, hielt het daer voor, wanneer de daeden mette woorden over een quaemen, dat het alſdan betaemlijck was ſich ſelve te prijſen: Om ſijne meeninge te beveſtigen voert hy de woorden van *Achilles* in, *alwaer hy roemt dat hy twaelf Steden met de ſcheepsvloten heeft ingenomen, en elf te lande, en veele ſchatten en rijckdommen wegh gevoert, en had alle deſe geſchencken de Goddinne* Atridæ *vereert.* *Ariſtides* voeghter by: *Niemant van de Griecken, wort hier over toornigh. Waerom? Want haere woorden komen met haere daeden over een.* Daer is geen ſaecke, die 't lof meerder verdonckert, als datmen in ſijne wercken pocht en roemt, alhoewel oock de roem mocht waerachtigh zijn: *eygen lof ſtinckt.* 't Is niet waerdigh datmen voor goed kenne de verantwoordinge van *Ariſtides*, diewelcke hebbende gepreſen ſijn eygen vertoogh, dat hy over *Minerva* gedaen hadde, worde nochtans beriſpt, om dat hy ſich ſelve geroemt hadde: evenwel hielt hy ſtaende, dat hy wel gedaen hadde in ſich ſelve te prijſen, en dat met veele voordaeden, inſonderheyt van *Homerus*, diewelcke ſich aennam het Prinſdom van de Poëſie of Dichtkonſt, en dat *Heſiodus* het ſelve mede doet. Ick antwoorde, datmen nae de voordaed van de Poëten in ſich ſelve te prijſen en te roemen, geen beſluyt moet ſtellen, overmits het haer ydel gebruyck is, dat zy meer de ydele Eere als de daed ſelve begeeren, en oock met openen

monde roemen, dat zy alle Poëten die oyt ter Werreld geweest zijn, te boven gaen. Want ick heb eenige hooren seggen, dat *Virgilius* soo seer niet te verwonderen is, als hem de Werreld wel uytroept: als of zy meer oordeels hadden, als al de Werreld, en dat haer stijl soeter en aengenaemer was, als de sijne: Andere die meenen dat zy bearbeyder, lieflijcker en soeter welsprekentheyt hebben als *Catullus*, *Tibullus*, en *Propertius*. Andere dat de Dichten van *Petrarcha* niet zijn om te volgen, alsoomen dieselve niet meer gebruyckt. In 't kort, een yegelijck oordeelt daer van, nae sijn gevoelen, verheffende haer eygen, misprijsende eens anders wercken: alhoewel de stijl van *Homerus*, *Pindarus*, *Virgilius* en *Horatius* &c. in haere aert, waerdigh zijn, om nae te volgen, gelijck oock *Petrarcha* de sijne: soo men die niet gebruyckt, laetse niet gebruyckt worden van die geene, die deselve niet wil, niet kan, noch niet weet te gebruycken. Laet daerom dese onse Poëten swijgen, en niet meer spreken: soo *Petrarcha* weder levendigh wierde, dat hy sijn maniere van Dichten soude veranderen, en dieselve nae de haere voegen: Maer ick geloove veel eer, dat hy haer soude belachen, en haere Dichtkonst noemen, een Dicht dat wanschapen is en buyten 't spoor slaet, als hy soude lesen, *in den bergh des Hemels, het hol der Sterren, de stal van de Zee*: al om datse *Homerum* souden overtreffen, die daer stelt een stal van Paerden in 't diepste van de Zee: een *Ziellijcke Nacht*, voor een *Weduwe*, en duysent andere belachlijcke grillen, die door dese geesten in de Dichtkonst worden begaen. Noch seggense wijder, dat het gedicht van *Ariosto* al te dicht by de aerde gaet, en dat dat van *Tasso* al te hooge spronggen doet: Maer roemen, dat zy de oprechte maniere van de Heroique of Heldische stijl hebben gevonden. Wat my belanght, wilde ick dat zy 't schreven totte Eere van onsen tijd, maer niet dat zy 't seggen tot haerder eygen Eere. 't Seggen is een lichte saecke, maer dit valt swaer, datmen self nieuwe dingen vindt, sonder datmen wederom ophaelt dingen, die te vooren al van andere gedaen en uytgegeven zijn, jae self van die geene die zy selfs lasteren.

't Is seecker, dat dese met woorden de Eere van andere luyden soecken te onderdrucken, om haer selve te verheffen. Maer wat zijn dit anders als hooghdraevende woorden, waer mede zy 't volck doen lacchen, en waer door zy haer haetlijck en lelijck maecken? En alsse haer dingen dan noch al wel doen, soo doense daerom niet loflijck datse haer selve prijsen. *Het lof dat van andere heer komt is lieflijck om hooren*, seyt *Xenophon*, *maer lasterlijck wanneer 't yemand van sich selve doet: Maer noch lasterlijcker is het, als men eens anders Eere rooft, om sich selve te prijsen*, gelijck *Plutarchus* verhaelt. Laet ons tot *Aristidem* keeren. Dat *Hesiodus* sich selve, in 't beginsel van de dichten van *Theogonia*, soude prijsen, dunckt my niet, dat hy sich anders prijst, dan dat hy bekent dat het lof van sijn Dicht van de Musen of Zangh-Goddinnen heer komt. Dese zijn te dulden, die om eenige dingen, van haer selve aen te roeren, sich 't selve niet geheel toeschrijven, maer bekennen datse al haer kracht, vermogen en talentpond van God hebben ontfangen. En dit is de vijfde maniere en oorsaecke die *Plutarchus* aenroert, om sich selve te prijsen, als wanneer men sijnen roem aen andere overdraeght, insonderheyt datmen 't selve van de gunst Godes heeft verkregen. Dat *Homerus* sich selve het Prinsdom van de Dichtkonst soude hebben toegeschreven, beken ick, noyt te hebben gelesen, daerom kan ick van sijne ydele Eere niet oordeelen. Soo hy 't gedaen heeft, soo neemt *Aristides* daer van geene bequaeme voordaed, diewelcke een Orateur of Reedenaer zijnde, niet betaemde de Poëtische Vryheyt: Jae 't is selve in een Poeet lasterlijck, als hy in sijne prijsingen te grof gaet. Gelijck oock *Plutarchus*, in de verhandelinge van sich selve te prijsen, *Pindarum* lastert, die niet ophout sijn eygen Konst te verheffen. Ick hebb' wel gesien in *Homero*, dat de voornaemste en wijste persoonen van sijn gedicht, sich buyten alle achtbaerheydt roemen, als *Vlysses* in sijne *Odyssea*, diewelcke sijne armoede aen den Keyser *Alcinous* verhaelende, vertelt sijne Oorloghsdaeden, dapperheyd en overwinningen, sich selve te seer verheffende, daer hy nochtans in sobere staet wierde gevonden, als een arm vreemdelingh, seggende: *Ick ben* Vlysses Laertiades, *die door mijne loosheyt alle Menschen te hulpe kome, en mijn lof reyckt aen den Hemel*.

Soo

So wy hoorden ſeggen van eene die wijſer is als *Vlyſſes*, of als *Salomon* ſelve, *Mijn lof reyckt aen den Hemel*, wy ſouden daerom lacchen en oordeelen, dat hy niet wijs was maer ſot. Te meer ſal men lachen, als men dit hoort van eenen kaelen vreemdelingh, die van ons niet is bekent. Hoe komt dan dat ſijn roem en lof ſoo is verheven, daer hy hem nochtans aen *Alcinous* openbaerde, die niet wiſte wie hy was? En dat dit waer zy, ſoo ſagh *Alcinous*, dat *Vlyſſes* bitterlijck klaeghde, dies hy hem vraeghde waerom hy dus jammerde, hoe 't met hem was, hoe hy heete, en van waer hy was? Hy antwoorde: *Ick ben Vlyſſes. Alcinous*, nae dat hy hem in 't lange hadde aengehoort, ſeyde dat hy hem niet kende, noch min door 't geruchte: alſoo hy in 't midden van ſijn elfde *Odyſſea* aldus ſeydt: Van 't aenſien kan ick niet oordeelen of ghy een Gauwdief of een Bedrieger zijt, gelijcker veele zijn, die als Landloopers over al ſwerven, en klaegen met bedrogh, met lietjens en met logenen, ſich beroemende dat zy dit en dat gedaen en geſproken hebben, maer ghy hebt een fraye maniere van ſpreken en goed overlegh. Maer genomen dat de Keyſer *Alcinous* hem door 't gerucht kende, ſoo betaemde het *Vlyſſes* niet van ſich ſelve te roemen, *dat ſijn lof den Hemel bereyckte*. Gelijck oock *Virgilius*, *Homerum* volgende, mede doet. Men kan ſijn lof en eere aen andere en dat met achtbaerheyt wel te kennen geven, ſonder datmen ſelf ſijn naeme met ophoopinge van woorden, en byvoeginge van bynaemen en loftijtelen, uytbreydt. *Neſtor* roemt ſich oock te ſeer, ſpreeckende met den Keyſer *Agamemnon* en met den Koningh *Achilles*, dieder was de dapperſte Held van de Griecken: jae hy komt van 't roemen aen 't verachten, ſeggende tot haer: *Ick hebbe gehandelt met Mannen die veel dapperder waeren als ghy zijt, waer by ick oock altijd hoogh geacht ben geweeſt.* Hy hadde mogen de grootheyd verbreyden, van die geene waer mede hy in ſijne Ieughd hadde verkeert, ſonder dat hy tot ſoo een ſnoode vergelijckinge was gekomen, ſtreckende tot kleyne achtbaerheydt van die Princen, mette welcke hy ſprack. *Achilles* ſprack al te vermetel totten Keyſer *Agamemnon*, in tegenwoordigheyt van alle Griecken, *Ghy hebt my niet genoegh geeert*, ſeyde hy, *als zijnde de dapperſte van alle Griecken*: en klagende aen ſijn Moeder *Thetis*, beveſtighde hy 't ſelvige. Hy hadde groote oorſaecke om ſijne redenen en de verkeerde daeden van *Agamemnon* aen te wijſen, ſonder dat hy ſich ſelf ſoude beroemen de dapperſte der Griecken te weſen: Voorwaer diergelijcke redenen maken hem opgeblaſen en onbeſchoft, gelijckſe oock van *Cicero* in ſijne Tuſculaenſche vraegen aengemerckt zijn, daer hy ſeyt, *Wat kander lelijcker zijn als de Homeriſche Achilles*. Hy ſpreeckt wel op een billijcke maniere in ſijne IX *Iliade*, als hy weygert weder te keeren in den dienſt van *Agamemnon*, ſeggende tot *Vlyſſes*, *Ajax* en *Phœnix* ſijne Geſanten, dat hy altijt hadde gevochten, en ſijn leven gewaeght in den dienſt van *Agamemnon*, hebbende ter Zee verovert twaelf Steden, en te Lande elf, hebbende gekregen veele kaſten vol koſtelijcke ſchatten, die hy alle aen *Agamemnon* hadde overgegeven. Want dit alles ſeyt hy niet om ſich te roemen over ſijne overwinningen, maer om ſijne oprechte daeden, van ſijne dienſtbaerheyt, te doen blijcken, en het onrecht, dat hem tot vergeldinge deſſelven wierde aengedaen. Want de goede daeden op te haelen, tot ſijnder beſcherminge, en om ſich ſelve te ontſchuldigen, is de eerſte oorſaecke die *Plutarchus* toelaet, in ſich ſelve te prijſen. Derhalven neemt *Ariſtides* geen gelijcke voordaed, want in *Achilles* was 't in dit geval noodigh, dat hy ſijne dappere daeden verhaelde, die in der waerheyt waeren geſchiet, te meer hy dit alleene ſlechtlijck verhaelt, ſonder daer door ſijn lof uyt te breyden: Maer 't was *Ariſtides* niet noodigh, en 't betaemde hem niet, ſijn eygen vertooghreeden te prijſen. 't Wordt wel toegeſtaen, datmen ſijne wercken verdedight en ſtaende hout, datmen wel heeft gedaen, alſſe van andere onderdruckt worden: Maer alſoo die noch van niemant gelaſtert waeren, ſoo paſte hem niet dieſelve eerſt te prijſen, noch ſtaende te houden dat hy wel gedaen hadde, in ſich ſelve te prijſen, als wanneer hy beriſpt wierde, dat hy ſich ſelve hadde geroemt. De grootſte Redenaer van alle de Griecken, ſal hem overtuygen, ſeggende dat het geen beſtandigh Man betaemt, die van eenige beſondere geleertheyt is, alleen eenige dingen

te seggen die hooghmoedigh zijn,en tot sijn eygen lof strecken, maer hy sal oock beschaemt worden, als hy 't, van andere, hoort seggen. Die geene, die van alle waere leeringe vreemd zijn, daer van zy sich nochtans roemen, brengen door haere onwetentheyt dingen van haer selve voor den dagh, die oock moeylijck zijn om hooren. Oversulx sal niemandt de Trompette van sijn eygen lof blaesen, 't zy oock oft waer of logen zy.

De Wespe, diewelcke suysélende om hoogh vlieght, is een groote slagh van Byen oock hummels genoemt, diewelcke een geluyt van sich geven, zijnde onbequaem om honigh voort te brengen, maeckende haere cellen van kley, doch binnen zijn zy ledigh van werck: een seecker bequaem beeld van een ydel roemsuchtigh Mensch, die gemeenlijck veele hooghdravende woorden heeft, en veele de vlagge voert, maer in de rest is hy onbequaem, bouwende kasteelen in de locht, gedachten die bloot zijn van kennisse en wijsheyd, van kley en dreck te saemen gestelt, overmits dieselve gegrondet zijn op de ydele Eere van de aerdsche dingen. Dese zijn soodaenige Menschen, als *Theophrastus* in sijne merckteeckenen van de zeedekonst beschrijft, onbequaem, staetsuchtigh, swetsers, diewelcke vergeleken worden, by die geene, die opgeblaesen voor den dagh komen en hovaerdigh, met welrieckende weytse bonte kleederen, met Lackeyen en Moeriaenen achter haer: Om datse te meer beschouwt souden werden, draegende ketens aen den hals, en eedelgesteenten op 't hoofd: diewelcke oock in 't minste watse doen, een ydele gemaeckte schijn van eere soecken, vertoonende sich daer na statigh by 't volck, houdende schier een ygelijck op, die haer tegens komt, gevende reden van haer bedrijf, en op yder woord schier een uytlegginge maeckende. Die geene, die met een schaedelijcke pocherye braveeren op den Adel, en van haere Voorvaders, als mede op haere Rijckdom en waerdigheden, noodigende anderen tot haeren huyse, niet uyt een beleeftheyt, maer uyt ydelheyd, op dat haere prachtige ciersélen en haer overtollige frayigheyt magh werden besien, die men oock geen meerder verachtinge kan aendoen, als datmen de noodinge niet aenneemt, noch niet let op 't geene, waer in zy achten dat haere grootsheyt bestaet: Die geene, die boven al en over al de voorsittinge, de hooger hand en de voorgangh nemen: Die geene die sich laeten duncken, dat zy by een Prince wel geacht zijn, en staen grootser en staeriger als de Prince selver, en insonderheyd buyten de Carossen. Die geene die om datse schijnen groote koopmanschap en handelinge te drijven, en oock dingen van grooten gewichte te doen, de luyden van ter syden aftrecken, en dat om beuselingen, luysterende de Menschen dit en dat in d'ooren, even offse heymelijcke aenslaegen hadden te verrichten, die zy in 't openbaer niet dorsten seggen. De geene, die haere tijtelen en opschriften toonen, van datse seer doorluchtigh zijn, en oock wel dickwijls van de allerdoorluchtighste: seggende dat zy dagelijx brieven krijgen, nu van die, dan van dees Prince: Iae zy vertoonen sich, als dat zy seer wel by haer zijn gesien, niet als gedienstige, maer als ydele roemsuchtige, om te doen verstaen dat zy alles by den Prince vermogen: Met dusdanige lichtvaerdigheyt worden zy gevoet, en zijn soo wel onnut voor haer selve, als voor andere: wesende al haere vlijt en naerstigheyt in de ydelheyt gevestight, 't welck ten laesten met een barst of geluyt in korter tijd verdwijnt: sulx dat alle pracht en Eere van de Menschen in dese Werreld, met een barst en weerslagh vergaet, gelijck *David* seght: *Haere gedachtenisse is met een barst of geluyt vergaen.*

ETHICA. Soeckt *Zeedekonst.*

HONESTA. *Eerbaerheyt.*

EEn Vrouwe met neergeslaegen oogen, zeedighlijck gekleet, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die haer oogen bedeckt.

De deftigheyt van 't kleed is een teycken van 't eerlijck gemoed dat in den Mensche is, oversulx eeren wy en houden den persoon, om sijne deftige kleedinge in waerden, al is 't schoon dat hy ons onbekent is, wesende de uytwendige dingen van den Mensch, kenteyckens van de inwendige, die op de volmaecktheyt van de ziele sien.

De neergeslagen oogen zijn kenteyckens van de Eerbaerheyt: Want de dertelheyt in de oogen swevende, soo gaet de Liefde of

Minne door de oogen naer 't hert, gelijck de Poëten seggen. Maer dieselve ter aerden nedergeslagen zijnde, doen blijcken, dat noch de geest der dertelheyt, noch de kracht der Minne kan doordringen in de binnenkaemeren van haere ziele.

De sluyer om 't hoofd is een kenteycken van Eerbaerheyt, en dat soo wel naer 't gebruyck van de oude als nieuwe, wesende dieselve een vrywillige verhinderinge tegens de dertele drayingen en keeren der oogen.

VERGOGNA HONESTA.
Eerbaere schaemte.

EEn Vrouwe met een aengenaem wesen, het gesicht en de oogen neergeslaegen, wesende de wangen totte tippen van de ooren toe, root van schaemte. Haere kleedinge sal oock root zijn, hebbende op 't hulsel van 't hoofd een Oliphants hoofd, in de rechter hand een Valck, en in de slincker hand een letter-rol, met het opschrift *Dysoria procul.*

De Schaemte, alhoewel die geen Deughd is, wort nochtans van *Aristoteles* gepresen voor een Deughd, haer stellende tusschen twee gebrecklijcke buyten percken, als tusschen onbeschaemtheyt en vreese. De onbeschaemde schaemt sich geens dinghs, maer de vreesachtige schaemt sich in alle dingen. De schaemte wort dan tusschen beyden gestelt, want zy schaemt sich in 't geene, waer in zy haer behoort te schaemen. En *Aristoteles* in 't VII boeck van sijn Zeedekonst, steltse tusschen onbeschaemtheyt en vreese, soo wel in woorden als in wercken. Derhalven seyt *Zeno*, *dat de schaemte een Vreese is voor schande.* 't Welck *Muretus* nae *Aristotelis* meeninge mede te kennen geeft, seggende: *De schaemte is een seeckere moeylijckheyt en ontsteltenisse des gemoeds, heerkomende uyt die quaeden, diewelcke den Mensche schande soecken aen te wrijven, 't zy datse of tegenwoordigh, of voorby, of toekomende zijn.* Eenige hebben onderscheyt gemaeckt tusschen *schaemte* en *beschaemtheyt*. Beschaemtheyt seggense, is die schaemte en soodanige vreese, die daer is, om geene feyten te begaen, waer door men daer nae in schande en oneere soude geraecken. Maer dat schaemte alleene soude wesen de roodigheydt die men krijght, nae datmen de feylen heeft begaen. Doch zy wort meest by alle schrijvers sonder onderscheyt, voor eene sake genomen. Oock wort het schaemte geheeten, die soo wel, voor het bedreven quaed, als daer nae geschiet. En daerom seghtmen, *Ick sou 't wel seggen, maer de schaemte belet my*: dit seyde *Alceus* tot *Sappho*, en dit is eer de saecke geschiedt was. Min noch meer, gelijck d'Italiaenen de Schaemte noemen, sonder datter eenige feyl begaen is, seggen zy, datse is een sekere loflijcke zeedigheyt en eerbaerheyt, dieder plagh te wesen in zeedige Dochters en Iongelingen, die uyt een eerbaerheyt sich schaemen door een hoop volx te gaen en te spreken, om van haer gesien te werden. *Petrarcha* vertoonde de eerbaere schaemte van sijn Lief, alsse van hem was naeckt gesien, gelijck hy in sijne dichten uytdruckt. Beschaemtheyt wort de roodigheyt geheeten, en de inwendige smerte en 't berouw, wanneermen iets quaets heeft bedreven, gelijck sich oock *Petrarcha* schaemde over sijne kinderlijcke dolingen:

Ick schaem my dat tot 's volx gerijf,
Ick ben geweest elx tijd verdrijf:
Nu voel ick van mijn sotheyt vrucht,
Berouw en schaemt daer ick om sucht,
En sie nu klaer dat 's Werelts vreughd,
Een droom is en vol ongeneughd.

Doch dese laeste beschaemtheyt is niet soo prijslijck als d'eerste, want die onthout sich van te sondigen, uyt vreese voor schande, en dit is een bewijs van de deughd, die van *Valer. Maximus* een moeder van een eerbaer besluyt en van goede raed genaemt is, Vooghdesse van de gemeene ampten, Meestersche van de onnooselheyt, behaeghlijck aen haer evennaesten, bevalligh aen den vreemden, die over al, en in alle plaetsen en tijden, een aengenaem en gunstigh wesen vertoont. *Bernardus* noemtse een suster van de onthoudinge, en *S. Ambrosius* heetse een medegesellinne van de temlust, en door wien de kuyscheyt selve seecker is. De tweede Schaemte komt, wanneer nu alreede de feyl is begaen, wesende seecker prijslijck, maer niet soo loflijck als de eerste; want het is veel beter sich te schaemen en niet te doolen, als sich te schaemen en te doolen. En alhoewel de schaemte een teycken is van deughd, niet te min 't geene de schaemte aenbrenght, is een gebreck.

breck. De bovengeſeyde *Alceus*, wanneer hy tot *Sappho* ſeyde: *Ick ſou't wel ſeggen, maer de ſchaemte belet my*; waer op *Sappho* hem antwoorde: *Is het eerlijck, waerom ſchaemdy 't u te ſeggen.* Daerom is het allerloflijckſt niet te doen waer van men ſich behoeft te ſchaemen, als beſchaemt te worden, alhoewel ſoodaenige beſchaemtheydt niet is ſonder mael-teecken van de deughd, want het is goed ſich te ſchaemen, droevigh te zijn, berou te hebben en root te werden, om ſijn bedreven quaed. *Diogenes Laertius* ſeyt dat de roodigheyt een teycken van deughd is. *Ambroſius* ſeyt, dat de ſchuld aenwaſt met de quaede ſaecke te verdedigen, en zy vermindert door de roodigheyt en ſchaemte. Maer laet ons komen totte verklaeringe van de beeldeniſſe.

Zy is aengenaem van opſicht gemaeckt nae 't goetduncken van *S. Bernardus* over 't Hooge-Lied, daer hy ſeyt: *Schaemte brenght bevalligheyt aen, en vermeerdert de gunſte.* Zy ſlaet de oogen nederwaerts nae de maniere van ſchaemte. *Socrates* willende ſpreecken van de Liefde, ſchaemde ſich als een bedaert Philoſooph, ſijne oogen verbindende. Derhalven ſeyt oock *Euripides*: *Mijn Dochter in de oogen komt de ſchaemte der menſchen voor den dag.* *Athanæus* ſegt door 't aenſien van *Ariſtoteles*, dat de Vryers geen deel des Lichaems van 't geen zy beminnen, meer beſchouwen, als de oogen, alwaer de zeetel is van de ſchaemte. *Plinius* ſtelt de plaetſe van de ſchaemte in de wangen door de roodigheyt, die ſich daer al om verſpreyt, daerom iſſe oock met roode wangen geſtelt. Wy maecken de tippen van de ooren root, overmidts *Ariſtoteles* in ſijne grondſtellingen ſeyt, dat de ſchaemte te gelijck mette vreeſe ſekere koude aenbrenght, waer over de hette de oogen verlaet, en klimt ſoo totte ooren, maer de reſt van 't lichaem ſchaemt ſich niet. Om deſe oorſaecke wortſe oock geheel in 't rood gekleet, weſende dit de eygen verwe van de ſchaemachtige, ſeer wel paſſende aen Dochters en Iongelingen, tot een teycken van haere zeedigheyt. *Pithia* de dochter van *Ariſtoteles*, gevraeght zijnde, welcke verwe allerſchoonſt was; antwoorde, *die geene, diewelcke de eedele en braeve Dochters de ſchaemte aenbrenght.* *Cato* prees veel meer die Iongelingen die rood wierden als bleeck. En *Menander* plagh te ſeggen: *Al die ſich ſchaemen of root worden, duncken my vroom van gemoed te zijn.*

Op 't hoofd heeftſe een Olyphants kop, om uyt te drucken, dat de Menſchen behooren van een beſchaemt gemoed te weſen, gelijck de Olyphant is, die, ſoo *Plinius* verhaelt, ſeer ſchaemachtigh is. De overwonnene ſchaemt ſich voor den overwinner, vliedende ſijne ſtemme, jae nimmermeer ſullen zy haer Minneluſt in 't openbaer plegen, maer vertrecken in heymelijcke plaetſen; alſoo behoort oock de Menſch, als het volmaeckſte van alle Dieren, ſich niet alleen in 't openbaer, maer oock in 't verborgen te ſchaemen. *Pithagoras* die ſeer zeedige Philoſooph gaf deſe goede leeringe, *Doet*, ſeyde hy, *nimmermeer iet ſchandelijx, noch aen andere, noch aen u ſelve, maer voor alle dingen vreeſt en ontſiet u ſelve.* Een ſpreucke die, die van *Democritus* gelijck is, deſe ſeyt: *Alhoewel men alleen niet moet eenige ſnoode ſaecke doen, maer men moet leeren ſich ſelve ſoo wel te ontſien als andere.* *S. Hieronymus* ſeyt korter: *Al wat ghy u ſchaemt te ſeggen, dat ſchaemt oock te dencken.* Het is een ſeer ſchoone raed van *Theophraſtus*, daer hy ſeyt: *Hebt ſchaemte by u ſelven, indien ghy niet wilt root of beſchaemt zijn aen andere.* Laet ons nu van de eerbaere ſchaemte van den Valck ſpreecken. De Valck is ſoo eedel van herten, dat hy ſich oock ſchaemt, van het aes gevoet te werden, lijdende liever honger, ſchamende ſich over 't gebreck, gelijck *B. Anglicus* verhaelt uyt *S. Gregorius*, daer hy ſeyt, dat deſe Vogel, ſoo hy niet ten eerſten of tweeden aenval den buyt krijght, ſchaemt hy ſich op den hand van den Valkenier te komen, en uyt ſchaemte ſteygert hy in de locht verre uyt ſijne oogen. Derhalven ſchijnt het dat deſe ontaerden, die geen overwinninge weghdraegen, voor die de ſchaemte van natuere is gegeven, gelijck de Elephant dat eedele Dier, en den Valck, die ſich ſchaemt over ſijn miſgrepen, en daerom in 't geſicht der Menſchen niet wil komen: Waer uyt te verſtaen is, dat de eedele Dieren de Eere meer druckt, en ſich meer ſchamen wanneerſe eenigh feyl komen te begaen: En dit doen geen ſnoode oneerbaere en verachte gemoederen, die, alhoewel zy grove en ſchandige ſtucken bedrijven, ſich niet eenmael ſchaemen, maer derven ſich noch, als of zy een berderen aengeſicht hadden, over al vertoonen. De Keyſer *Auguſtus* die

die in grooter Eere en achtbaerheyt was, worde dapper beſchaemt, wanneer hy de hoererye en ſnoode ſtucken van ſijn Dochter *Julia* verſtont: en in deſen heeten toorn, liet hy haer vonniſſe van den Rechter openbaerlijck voor den Raed afleſen, vol ſchandelijcke ſtucken, met ſulcken meeninge om haer te doen ſtraffen en dooden. Maer daer na, de gramſchap wat verkoelende, ſchaemde hy ſich, dat hy haer vonniſſe hadde afgeleſen: Want, in der waerheyt, ſo betaemde het eenen Prince niet, gelijck hy was, dat hy de hoererye van ſijn Dochter ſoo ſoude openbaeren en ſtraffen, daer 't hem betaemde dieſelve te verſwijgen en te bedecken. Want *de lelijckheyt en ſmette van eenige ſaecke, keert dickwijls aen die geene wederom, die ſe wreeckt*, gelijck *Seneca* ſeght. Waer over oock *Auguſtus*, merckende den misſlagh, by hem begaen, van dat hy deſe lelijcke daed niet hadde verſwegen, ſchaemde ſich, dat hy eenige daegen daer nae ſich voor 't volck niet dorſte vertoonen, gelijck *Suetonius* verhaelt. Hier door wort dan te kennen gegeven, datmen niet buyten ſchreef moet loopen, om niet in al te groote beſchaemtheydt te vallen: daerom is haer oock de rolle in de ſlincker hand gegeven, mette ſpreuck *Dyſoria procul*; te weeten, dat de overtollige en ſchandige ſchaemte verre van ons moet zijn. En gelijck men door droefheyt de oogen ter aerden keert, ſoo doetmen oock door ſchaemte, die de ſtoutigheyt niet heeft, om yemant onder de oogen te ſien. En deſe ſchaemte is al te teer en verwijft, en om dan deſe verwijftheyt te bedecken, is hun ſeer voorderlijck datmen den naeme van eerbaere ſchaemte gebruycke: en hier door zijnſe dan gedwongen, die moediger zijn, te wijcken, jae konnen oock niet beſluyten om eenige eerlijcke ſaecke in 't openbaer te ſtellen, maer ſtaen altijd in den hoeck van de beſchaemtheydt, jae zy gaender niet een ſtip uyt, ſonder van een ander aengeprickelt te worden. *Iſocrates* de Athenienſche Redenaer, hadde twee ſcholieren, d'eene heete *Theopompus*, die al te ſtout, en d'ander *Ephorus*, die al te beſchaemt was: waer van hy dit plagh te ſeggen, dat hy aen d'eene eenen toom moſt gebruycken, om hem te rugge te houden, en aen d'ander ſpooren, om hem voort te drijven en de gebrecklijcke ſchaemte van hem te verjaegen, die een yeder ſchadelijck is, maer aldermeeſt aen Armen, diewelcke eens anders hulpe van noode hebben. *Vlyſſes* in 't XVII boeck *Odyſſea* van ſijne reyſen wederom te huys keerende, bekleede ſich als een Bedelaer, jae als een beſchaemt en ongeſien arm Man, die 't hart niet hadde te komen in 't gaſtmael daer de Pollen en Vryers ſaten: *Telemachus* denckende dat het, in der waerheyt, een arm Bedelaer was, ſprack tot *Eumeus*, dat hy dien armen Man ſoude ſeggen, dat hy ſich ſoo ſeer niet ſoude ſchaemen, maer dat hy ſoude by haer komen, en wat hy van koſt noodigh hadde, van den Vryers eyſſchen; *Want*, ſeyde hy, *ſchaemte is den armen lieden ſchadelijck*. En gelijck de beſcheydene en gemaetighde beſchaemtheydt prijſlijck en nut is, alſoo is de onmatige ſchaemte laſterlijck en ſchadelijck. En dit is 't geene *Heſiodus* wil invoeren, ſeggende: *Daer is een ſchaemte die den Menſchen vorderlijck en ſchandelijck is.* Welverſtaende op een behoorlijcke maniere. De eerbaere en betaemlijcke ſchaemte, is nut en profijtigh, de overtollige en ſchandige ſchaemte, is ſchaedelijck. Waer van oock *Plutarchus* handelt, in ſijn kloeck en wijs verhael, *van de ſchandige ſchaemte.*

FINE. *Einde.*

EEn ſtock oud ſittend Man, met neergeſtreckte hoofdhayren, en een grauwe baerd, gekleet in geel en groen, hebbende om 't hoofd een krans van veyl of klimops bladeren, en aen ſijn ſlincker ſyde een Sonne, die van 't Ooſten opgereſen zijnde, nu alreede haere ſtraelen uyten Weſten ſchiet: houdende in ſijne hand een Piramide, alwaer in 't midden tien M ſtaen, en in ſijn ſlincker hand een vierkant tafereel, daer een griexſche letter Ω *Omega* op geteyckent ſtaet.

Deſe Naeme EINDE, kan verſcheyden ſaecken beteyckenen. In den eerſten kanſe bedieden de laeſte en uyterſte merckpael van alle dingen, en in deſen ſin ſetſe *Petrarcha*, als hy ſeyt:

De Hemel die dus keert en dreyt,
Wat Eind' is haer op 't laeſt bereyt?

Het kan den Dood uytbeelden, weſende het Einde van alles wat leven heeft ontfangen. En daerom ſeyt dieſelve Poeet: *O Heere van mijn Begin en Einde!* Men ſoude konnen ſeggen

dat het Einde het doel en wit is van alle geschapene dingen, te weeten, een voorstel of uyterste oorsaecke, waer nae soo wel de Konst als de Natuire haere wertkinge voeght. Want de werckinge die geen Einde noch rust beooght, is ledigh en vergeefs. In dese twee beteickenissen isse van *Seneca* verstaen in den XII Sentbrief, terwijl hy besigh is om het Einde te beschrijven, soo seyt hy, dat het is, *de Merckpael en uytroeyinge van alle dingen.* In den derden sin wortse van *Aristoteles* verstaen, te weeten, dat het Einde het goed is, om welckers oorsaecke alle dingen, 't zy door de Konst, of door de Natuire worden gemaeckt: Maer hy voeghter dit by, dat de dingen die by avontuyr of geval geschieden, niet geschieden tot een seecker wit of Einde. In 't eerste boeck van de bovennatuerlijcke konsten, bevestight hy, dat het Einde de oorsaecke is waer door alle bewegingen en werckingen geschieden. Siet hier dan de werckingen ten aensien de konsten, en de bewegingen ten aensien de natuere. En in 't I boeck van de deelen der gedierten seyt hy, dat het Einde is het gene, waer in sich de beweginge bepaelt, indiense gantsch geene verhinderinge heeft. En het Einde wort in alle dingen, die in de Werreld voorvallen, eerst overdacht, alhoewel het nochtans het laetste is van't geene men uytvoert. En gelijck het *Einde* een naeme heeft van voltreckinge, om dat dat besteck, dat alreede in 't gemoed begrepen was, nu uytgevoert en voltrocken is, alsoo is het oock de oorsaecke, die alle andere oorsaecken beweeght om 't selve in sijn geheel, of ten Einde te brengen, en wort alsoo het Einde gedient van al de drie andere oorsaecken, te weten van de *formale*, dat is van de gestalte, van de *materiale*, dat is van de stoffe, en van de *efficiente*, dat is die de uytvoeringe werckt, overmits alle dese drie gebruyckt worden, alleen om het werck ten Einde te krijgen.

Doch hier by is aen te mercken, dat of wel het Einde en de eindlijcke oorsaecke, souden mogen eene selfde saecke genaemt worden, soo zijnse nochtans onder haer selve verscheyden, want die saecke diemen in der daed verkregen heeft, wort *Einde* genoemt. Maer aleer zy tot het werck gebracht word, heeft zy den naem van eindlijcke oorsaecke: en hier op gaet de bepaelingh die de Philosooph doet in II *Physica text.* XXIX, en in het 5 vande *Metaphysica*, seggende, dat het is de oorsaecke, waerom alle dingen gemaeckt worden, alsoo dat wy sullen seggen uyt verscheyden spreucken van *Aristoteles*, dat het Einde niet om andere oorsaecken, maer dat alle andere saecken om het *Einde* gemaeckt worden. Waerover *Averroes*, dit alles uytleggende, seyt: *'t Is bekent, dat dit de eindlijcke oorsaecke is, waer door alle wesentlijcke dingen geschieden, en 't is soodanige saecke, welckers wesen niet is in eenigh dingh, om eens anders oorsaex wille in dat selve, maer alle andere oorsaecken die daer in bestaen, zijn om desselfs wille, te weeten,* agens *het werckende,* materia *de stoffe, en* forma *de gedaente, wesende* agens *het werckende, voor de stoffe en gedaente,* &c. Wesende dan de konsten verscheyden, soo moeten oock haere Einden verscheyden zijn, door dien zy door het Einde onderscheyden worden: Want eenige beschouwen alleen de dingen door 't gemoed, en dese vestigen haer Einde in de overdenckinge van de natuerlijcke dingen, diewelcke van de Griecken *Theoreticæ*, dat is, spieglende dingen genaemt werden. En van dese slagh is de *Physiologia* of Natuyr-Reedeningh, welckers Einde is de overweginge van de natuerlijcke dingen, sonder eenige lichaemlijcke werckinge. Andere stellen haer Einde, in de werckinge, doch geen handwerck nae latende, en dese wierden *Practicæ*, dat is Daedwerckende konsten genaemt, en van dese slagh zijn, het speelen op instrumenten, danssen en diergelijcke. Andere laeten van haer arbeyd eenigh handwerck nae, en die worden *Pictica*, dat is werckkonsten, genaemt. En daer zijn oock eenige andere konsten, die geen gemaeckt werck maecken, maer zijn daer alleen op uyt, om dat te verkrijgen, als daer zijn Visschers, Vogelvangers en Iaegers om wild te vangen.

Men moet geloven, dat soo wel de Natuere, als de andere voornoemde konsten, wanneerse niet verhindert worden, niet anders te kennen geven, noch iet anders tot haer Einde hebben, als de volmaecktheyt, gelijck *Aristoteles* seyt; waer over de Mensche, wesende onder alle geschapene dingen de allervolmaecktste, moet voor sijn wit en Einde hebben, de volmaecktheyt des levens: aengesien hy niet is van eene slechte natuere, maer t'saemen gevoeght van alle de hoe-

danigheden des levens van die onder den Hemel gevonden worden. En daerom ſal 't oock noodigh zijn, dat de vermogentheden der ziele, (om welckers wille wy Menſchen zijn, en mede deelachtigh van alle natueren der levendige dingen, die men ſoude mogen noemen) oock haere Einden of goederen hebben: En dat deſe Einden gemeenlijck met haere drie vermogentheden of hoedanigheden der ziele, die in ons zijn, over een komen: welcke goederen zijn het nutlijcke, 't welck ſiet op de krachtgevende vermogentheyd: het vermaecklijcke, 't welck behoort tot het begeerlijcke en het eerlijcke, dat de reeden of het reedelijcke deel toegevoeght is. 't Welck de Heydenſche Philoſophen oock wel verſtaen hebben, diewelcke daerom, haer leven, ſeer gelijck, nae de inſtortinge van de Reeden hebben beſtiert. Maer dit is niet genoegh aen een Chriſten, diewelcke boven het natuerlijcke licht, noch verlicht wort van een veel grooter licht, 't welck is het gelove, door het welcke hy verſtaet, dat ſijn allereedelſte Einde, is de Hemelſche geluckſaligheyt, waer nae hy, door 't middel van eene Chriſtelijcke volmaecktheyt, alle ſijne handelingen behoort te rechten, en niet leven als een die berooft is van dat allereedelſte deel, en leven nae de ſinnen. Anders ſouden de planten en onreedelijcke Dieren, indienſe eenige verkieſinge begrijpen koſten, wanſchapen zijn en tegens de natuere aen wercken, ſoo die met haer weſen vernoegende, deſe in 't leven het leven verwierp, wanneer zy een grooter volmaecktheyd ſouden hooren.

Daerom wort het Einde by een ſtock-oud Man vertoont, overmits dees Ouder naeſt aen de Dood is, weſende het Einde van alle Dieren: gelijck mede alle geſchapene dingen veroudende, en door den tijd vernielt wordende, uytgebluſt en vernietight worden, gelijck *Petrarcha* ſeyt: *Al het ſterflijcke wort door den tijd afgebroocken.*

Met voor over-eind-ſtaende hayren en een grauwen baerd, wort hy gemaelt: want boven dat deſe den Ouderdom te kennen geven, ſoo bediedenſe mede, dat de ſtock-oude Man, die op 't tipjen van ſijne werckingen is gekomen, nu oock geen werck maeckt van de vercieringe des lichaems, hebbende geen meer gedachten, die hem opſtoocken totte beſchoulijckheyt van de Werreltſche dingen.

Met licht groen is hy gekleet, om uyt te drucken, de gelijckheyt van d'Ouderdom met den Winter, overmits, wanneer de Sonne op 't verdſte van ons afwijckt, en ons de kortſte dagen maeckt, de boomen als dan, door de koude en rijp, geen voetſel meer aen de bladers geven, maer de vochtigheyd in ſich ſelve trecken, waer over dieſelve niet hebbende de levende vochtigheyt, die haer in 't leven onderhiel, als dan wierpen zy uyt de beminde ſtam een licht groen mos, waer mede zy klaerlijck te verſtaen geven, datſe op 't Einde van haer leven en van alle haere kracht berooft zijn: even gelijck een ſtock-oud Man, daer de natuerlijcke vochtigheyt in gebreeckt, ſlap en machtloos weſende, nae ſijn Einde loopt.

't Hoofd word hem met een krans van klimopblaeders omſlingert, overmits *Pierius* 't ſelve voor een teycken van d'Ouderdom ſtelt, om datmen dieſelve altijt om boomen, of oude, by nae vervallene, gebouwen en ſteenen ſiet opklimmen: gelijck mede, waer deſe klimop aenraeckt, ſoo treckt ſe de natuerlijcke vochtigheydt nae haer, en door haere menichte van blaederen, en van alle ſyden uytgeſpreyde wortelen, ſoo ſlaet en ontſtelt zy de boomen, haer berovende van haere vochtigheyd, ſulx dat zy verdroogen, en doet de timmeringen allenskens verwoeſten en ten val ſtorten.

Het ſitten vertoont, dat hy als afgemat is, van ſijne langhduerige reyſe, en dat hy ſijne voeten nu niet langer konnende gebruycken, ruſte ſoeckt voor het uyterſte deel van ſijne reyſe, als nae by zijnde, om weder te keeren, totte ſtoffe waer van hy gemaeckt is. Dat aen ſijn ſlincker ſyde een Sonne is, die uyten Ooſten gereſen zijnde, nu alreede in 't Weſten gedaelt is, is om te vertoonen, dat ſijne dagh is verloopen: gelijck als een Menſche die als nu ſijnen loop voleint hebbende, alle ſijne dingen, hoedanigh die oock mogen weſen, nae 't Einde ſchickt.

Hy hout in de rechter hand een Spits of Piramide, geteyckent, als geſeyt is, met tien M, overmits *Pierius* ſeyt, dat dit het Einde of de volmaecktheyd van 't werck, en de opgehoopte maete bediet: overmits *Myrias*, 't welck het getal van tien duyſent is, de

P 2 merck-

merckpael ſtelt: en dat dit getal vermenichvuldight, door de Eenheyt, het grootſte en volmaecktſte is: In voegen dat het beginſel genomen van de Eenheyd, de voet of grond van de Piramide, eindight in tien duyſent; en gelijck men in *Philo de Jode* leeſt, ſoo eindight zy in de langhte en breede van hondert voeten, 't welck verdubbelt zijnde nae de natuere van het quadraet of vierkant, ſoo moeter uyt komen, gelijck geſeyt is, het allervolmaecktſte getal. Daer wort geſeyt dat dit het Einde bediet, en daerom vertoonen wy dat hy in ſijne ſlincker hand eene griexſche Ω *Omega* heeft, weſende de laeſte letter van 't Alphabet, door 't welck alle geſchaepene dingen werden verklaert: en door 't welck Godt oock ſeyt in de Openbaeringe: *Ick ben de Alpha en Omega*, het *Begin* en het *Einde*. En daerom danck ick dien Grooten en Almachtigen God, dat hy my oock in dit werck niet heeft verlaeten, 't welck ick totten *Einde* toe, tot zijnder Eeren hebbe voltrocken. Waer over ick niet magh ſeggen als *David* in ſijnen LXXIII Pſalm, *Waerom hebdy my ten Einde toe verſtooten?* maer ick love en prijſe God, die daer is mijn *Begin* en *Einde*.

HONORE, nae de Gedenckpenningh van *Vitellius*.

EEn Iongelingh met een Spies in de rechter hand, en de halve borſt bloot, oock een Overvloets Hooren in de ſlincker. Aen't ſlincker been ſal een Helm ſtaen, weſende ſijn hoofd geciert met ſchoone optoyſels van ſijne eygene hayren.

De Spies en de bloote borſt, bedieden, datmen de Eere met kracht moet verdedigen, en met ſuyverheyt en oprechtigheyt bewaeren.

De Overvloets Hooren en de Helm geven twee dingen te kennen, die den Menſch lichtlijck in 't geloof brengen van geeert te worden: d'eene is de Rijckdom, d'andere de Krijghsoeffeningh, d'eerſte brenght Eere en dat door goeddadigheyd, en d'ander door hooghmoedigheyd: d'eene door mogelijckheyd om goed te doen, en d'ander met perijckel van ſchaede; d'eene om datſe doet hopen, d'ander om datſe doet vreeſen; d'eene leyt de Eere ſoetlijck by de hand, d'ander treecktſe met kracht van achteren.

HONORE. *Eere.*

EEn Man van een eerwaerdigh opſicht, en met Palm gekroont, met een gulde keeten aen den hals, als mede braſeletten aen de armen, houdende in de rechter hand een Spieſſe, en in de ſlincker een Schild, waer op geſchildert zijn twee Templen, met een opſchrift: *Hic terminus hæret*; ſpeelende dit op de Tempels van *Marcellus* hier vooren verhaelt.

Met Palm is hy gekroont, om dat deſe boom, gelijck *A. Gellius* verhaelt, een teycken is van overwinninge. Want ſoo men op dit hout eenige ſwaerte hanght, ſoo ſal 't nochtans niet wijcken, maer ſich daer tegens op geven: Weſende dan de Eere een kind van de overwinninge, gelijck *Boccatius* in ſijne Godenbeſchrijvinge verhaelt. En ſoo paſt het wel dat hy zy geciert met het waepen van ſijn Moeder.

De Spies en Schild waeren in oude tijden de wapens der Koningen, in placts van de kroonen, gelijck *Pierius* verhaelt. En gelijckmen tot den Tempel van de Eere geene ingangh hadde als door den Tempel der Deughd, ſoo wort verſtaen, dat dat alleene de waere Eere is, die door de Deughd voortkomt.

De gulde keetens aen hals en armen, waeren oude Eerteyckens, en wierden van de Romeynen gegeven tot belooninge, van die ſich dapper, in den Krijgh, hadden gedragen, gelijck *Plinius* verhaelt.

HONORE. *Eere.*

EEn ſchoon Iongelingh in purper gekleet, met Lauwer gekroont, met een Spies in de rechter hand, en in de ſlincker een Hooren van Overvloet, vol vruchten, bloemen en blaeders.

Eere is een naem van een vrywillige beſittinge van een deughdelijck gemoed, den Menſch toegeeygent tot belooninge van dieſelve Deughd, en beveſtight door het ooghwit van 't geen eerlijck is. *Thomas* ſeyt, *de Eere is de belooninge van yder Deughd.*

Hy wordt jongh en ſchoon gemaeckt, overmidts hy ſonder eenige woorden of ſluytreedenen, ſich aengenaem maeckt. En het

het Purpre kleed, beeld de alderhooghste Eere af, wesende een Koninghlijck cieraet.

De Spies en Overvloets Hooren, als mede de Lauwerkrans, zijn drie voornaemste oorsaecken, waer door een Man plaght vereert te werden: te weten door de Konsten, Rijckdommen of Wapenen. De Lauwerkrans bediet de Wetenschap; want overmits dese boom altijt groene blaeders heeft, doch bitter van smaeck, alsoo maecken oock de Wetenschappen den Mensche wel onsterflijck, niet te min worden dieselve niet verkregen sonder sweet en suyren arbeyt. Daerom seyt *Hesiodus*, dat de Musen haer hadden gegeven eenen Scepter van Lauwer, wesende van kleynen staet, opgeklommen door veel arbeyd, totte kennisse van de Wetenschappen der dingen, en totte onsterflijckheyd van haeren naeme.

HONORE nelle medaglia de *Ant. Pio.*

EEn Iongelingh in lange en luchtige kleederen, met een Lauwerkrans in d'eene, en een Overvloets Hooren in d'ander hand, diewelcke aerdigh gevult is met blaeders, bloemen en vruchten.

Elementen of Hoofdstoffen.

FUOCO. *Het Vier.*

EEn Vrouwe diewelcke in beyde handen een schoon vat met Vier hout, daer van d'eene syde een *Salamander* sal midden in 't Vier staen, en van d'ander syde oock een *Phœnix* mede in de vlamme, boven diewelcke een klaerblinckende Sonne sal zijn, ofte in plaets van den *Phœnix* sal een pirael of worm komen, 't welck een Dier is met veeren, dat soo lange leeft als het in 't Vier is, maer daer uyt loopende, vlieght het een weynigh, doch sterft terstont, gelijck *Plinius* en *Thomas* verhaelen.

Plinius seyt van den *Salamander*, dat het een Dier is als een Hagedisse, vol sterrekens, 't welck nimmermeer voor den dagh komt, ten zy als 't overvloedigh regent, maer by schoon weder, isset niet te vinden. Dit Dier is soo koud, dat oock het Vier daer van uyt gaet, niet anders dan of het ys waere, oock seyt men dat dit Dier in 't Vier verkeert en leeft, alsoo dattet Vier veel eer sal uytgedooft werden, als dat dit Dier eenige hinder daer van sal ontfangen.

ARIA. *Lucht.*

EEn Vrouwe met opgespreyde en in de wind swaeyende hayren, sittende op een Wolcke, hebbende een schoone Pauwe aen de hand, wesende een Dier, dat *Iuno* de Goddinne van de Lucht, toegeheylight is: en men sal in de Locht veele en verscheyden Vogelkens sien, en voor haere voeten sal een *Chameleon* staen, een Dier 't welck nimmermeer eet oft drinckt, maer alleen by de wind leeft, gelijck *Plinius* verhaelt.

ACQUA. *Waeter.*

EEn naeckte Vrouwe, wiens beschaemde deelen bedeckt zijn, met een Hemels blau kleed, sittende aen de voet van een klip, die van de Zee omcingelt is, waer dat in 't midden twee of drie Zee-monsters zijn: houdende mette rechter hand een scepter, leunende met haer slincker elleboge op een kruyck, die veel Waeters en Visschen uytwerpt, hebbende op 't hoofd een krans van groen riet dat in de poelen wast, maer 't soude noch beter zijn datse een goude kroone droegh.

Aen dit Element of Hoofdstoffe van 't waeter, wort de scepter en kroone gegeven, overmits geen Element gevonden wordt, 't welck den Mensche tot onderhout sijns levens en tot vervullinge des Werrelts noodiger is als dat selve: Waer van oock de Poeet *Hesiodus* en *Thales Milesius* geseyt hebben, dat het Waeter niet alleen 't beginsel is geweest van alle dingen, maer oock heerscherinne over alle Elementen: Want dat selve verteert het Land, bluscht het Vier uyt, en klimt boven de Locht: en uyt den Hemel over al nedervallende, is oorsaecke, dat alle noodwendige dingen door de aerde voortgebracht werden: Waer over het Water by de Heydenen in sulcken achtinge en eerbiedinge was, datse oock vreesden by 't selve te sweeren: en alsse daer by swoeren (gelijck *Virgilius* in sijn VI *Æneiad.* verhaelt) wasset een onfeylbaere en vaste eed, gelijck verscheyden andere mede getuygen.

TERRA. *Aerde.*

EEn sittende Vrouwe, wiens kleed is van verscheyden kruyden en bloemen, houdende in de rechter hand een Globe, op 't hoofd een krans van blaederen, bloemen en kruyden, waer van oock een Overvloets hooren sal gevult zijn,'twelck zy in de rechter hand hout, ter syden haer is een Leeuwe en andere aerdsche gedierten.

Zy wort een deftige Vrouwe gemaeckt, om datse van de Poëten Grootmoeder van alle Dieren genaemt wort, gelijck sulx *Ovidius* en *Lucretius* uytdrucken.

Zy wort met een Globe en dat sittende gemaeckt, om dat de Aerde rond en onbeweeghlijck is, gelijck *Manilius* seght.

Zy wort met een kleet vol bloemen en kruyden,en met een Overvloets hooren gemaelt van allerhande vruchten, met een bovengeseyde krans op 't hoofd, om dat het Aerdrijck veelderhande soorten van vruchten voortbrenght, gelijck sulx *Ovidius*, *Statius* en *Boccatius* verhaelen.

De Elementen of Hoofdstoffen.

DE vier Elementen, door welckers t'saemenvoeginge de natuerlijcke voorttelinge gemaeckt worden, zijn ten hooghsten mede deelachtigh,de vier andere hoedanigheden: en ten dien aensien worden in den Mensche de vier complexien,de vier krachten, de vier voornaeme kennissen, de vier eedelste konsten der Werreld, de vier tijden des Iaers, de vier deelen des Werrelds, de vier Winden, vier plaetslijcke onderscheydlijckheden,en vier oorsaken van de Menschlijcke wetenschap, gevonden. Doch alsoo dese vier Elementen wel en aengenaem met haere sienlijcke wercken vertoont konnen werden, sonder datter Hierogliphische of figuerlijcke manieren by komen,soo hebben wy dieselve sienlijcke dingen,gelijck de Oude dickwijls hebben gedaen, voor het gesichte vertoont, en derhalven sullen wy alleen door de stoffelijcke bepaelinge, van het Aerdrijck beginnen.

TERRA. *Aerde.*

EEn oude Vrouwe, met een lange bruyne Mantel, die op een stock in de locht wort opgehouden,hangende de stock in gelijck gewicht aen het beeld, en dat soo wel van d'een als d'ander syde, hebbende aen yder eynde van den stock een sterre. Achter dese stock nederwaerts kan zy de armen recht uyt steecken,staende over eynde,slaende de handen aen den stock. 't Hoofd salse om hoogh hebben geheven, en in plaets van de vlechten of hayrlocken salse bosschen en boomen hebben, en op de schouderen in plaets van halsbanden, sullen twee Piramiden staen,waer door de Steden worden vertoont. De borsten salse buyten bloot vertoonen,daer zy waeter uyt druckt,dat zy in de slippe van 't kleed vergaedert, en boven op dien stock siet men trossen druyven en kooren ayren hangen,hebbende om den hals een band vol Olijf blaeders.

Aldus worden de drie voornaemste nuttigheden van 't Aerdrijck afgeschildert, te weten,hoe de Zee de Waeteren van de Fonteynen leyt, de vastigheyd van 't Aerdrijck, dat door haer eygen swaerwichtigheyt gewogen, en om,soo te seggen,van de Hemelsche oplichtinge, door de twee sterren vertoont, wort opgehouden, gelijck dieselve mede de twee Polen beteyckenen.

De Stock bediet de twee Polen of Assen des Hemels. De bewoonde plaetsen en bosschagien, zijn door 't Bosch en Piramide uytgedruckt.

De verwe van 't kleed gelijckt de Aerde, wiens aengesicht oud is, overmits zy alle Menschen aenwijst, datse tot haer Grootmoeder sullen wederkeeren.

Rhea of *Cibele* is oock altijd voor 't Aerdrijck vertoont geweest: gelijck by de oude Schrijvers te sien is.

ACQUA. *Waeter.*

EEn jonge Vrouwe met luchtige blauwe kleederen, also datter 't naeckte lichaem door schijnt: 't kleed sal, in alles,de baeren van de Zee gelijcken. 't Schijnt offe met groote arbeyd een Schip ophout, 't welck zy op 't hoofd heeft: staende mette voeten op een ancker, als offe nederwaerts wilde treden, hebbende een halsband van Coraelen, en andere Zee gewassen: voor de borst salse twee groote schelpen hebben, die de gestalte van de borsten vertoonen, sich leunende

nende op een riet, riem, of klippe, al waer rontomme verſcheyden ſoorten van Viſſchen ſwemmen, nae dat de verſtandige Schilder ſal goed duncken.

De Oude maeckten voor 't Waeter, den grijſen *Neptunus*, voortgetrocken zijnde van twee Zeepaerden, met een drietande Vorck in de hand, waer van andere geſchreven hebben.

Voor dieſelve wierden oock *Doris*, *Galathea*, de *Najaden* en andere genomen, nae datſe, of de revieren, of de zee, wilden uytdrucken, 't zy dat zy of die ſtil of kalm was.

ARIA. *De Locht.*

EEn jongh Maeghdeken, ſchoon van opſicht, en in 't wit gekleet, en noch doorſchijnender als 't kleed van 't Waeter: zy vertoont met beyde handen een ronde Wolcke op te houden, die haer kleed omcingelt, en boven deſe Wolcke, ſiet men de gedaente van een Regenboge.

Zy hout de Son op haer hoofd, diewelcke haer dient, door haere ſtraelen, voor een Parruyck, met vleugels aen de ſchouderen, en onder haere naeckte voeten een Zeyl. Men ſoude oock het Cameleon daer by konnen ſchilderen, alſoo dat ſelve door de locht gevoet wert, gelijck men ſeyt en oock gelooft.

De Sonne betoont dat dit element, door haere natuere luchtigh en doorſchijnende is, en gevoelijcker als d'andere, ons oock de weldaden van de Sonne mededeelende.

Het Zeyl bediet, dat haere natuere is boven 't Water te ſweven.

De Oude verſierden voor de Locht *Jupiter* en *Iuno*. *Iupiter* voor het alderſuyverſte deel, en *Iuno* voor het onder een gemenghde deel: en door alle de fabulen, diewelcke oneindlijck zijn, hadden de Poëten haere ſpiegelingen, oock in deſen deele, in de locht en in de verſcheyden veranderingen, die door haer geſchieden.

FUOCO. *'t Vier.*

EEn naeckt Ionghsken, levendigh van verwe, met een root kleed over de ſchouderen, welck kleed ſich in verſcheyden deelen vouwt als een viervlamme, Draeght een kael hoofd, met een hayr-locke, overeinde ſtaende. Op 't hoofd heeft hy een rock daer de Maene in geſchildert is. Om te betoonen dat het Vier onder de Elementen de hooghſte plaets heeft. Houd d'eene voet in de locht verheven, om ſijn lichtigheyd te vertoonen, onder ſijne voeten ſietmen de Winden, diewelcke van alle ſyden onder het Vier ſpeelen.

Vulcanus en de Goddinne *Veſta*, waeren van de Ouden gehouden, voor Goden van 't Vier, en oock van de Wyſe daer voor bekent, waer van d'eene bediede de koolen, en d'ander de vlamme. Maer hier van hebben andere breeder geſchreven.

ELEMENTEN.

't Vier.

EEn Vrouwe met een *Phœnix* op 't hoofd, diewelcke ſich verbrand, houdende in de rechter hand den blixem van *Iupiter*, die over al uyt ſchittert, zijnde in 't root gekleet.

De Locht.

EEn Vrouwe, die met beyde handen een Regenboge hout, hebbende op 't hoofd een Nachtegael met uytgeſpreyde vlercken, en den mond open, weſende gekleet in ſeer helder blauw.

Het Waeter.

EEn Vrouwe, die een groote Viſch op 't hoofd heeft, hebbende in de hand een Schip ſonder Zeyl, maer met Maſt, Roer, en Kabels, zijnde de baeren van de Zee over al op 't kleed geweven.

De Aerde.

EEn Vrouwe met een Caſteel op 't hoofd, en een tooren daer op, houdende in de hand verſcheyden planten. Het kleed ſal taneyt zijn, doch met een groen opperkleed.

DE AERDE.

DE Aerde is het laeghſte, ſwaerſte, en kleynſte van alle andere Elementen, gelegen in 't midden van de Werreld, tuſſchen beyde Polen, van natueren ſwaer en onbeweeghlijck, opgehouden zijnde door

ſijn eygen ſwaerte, vaſt gebonden zijnde op 't *centrum*, 't welck het midden deſſelven is. Want alle ſwaere dingen daelen nae 't *centrum*. En vermits het ſwaer is, heeft het een *centrum* of middelpunt in ſich, en ſoo ſtaet het Aerdrijck door haer ſelven, rontom op haer *centrum*.

Om dan een beeldenis van 't Aerdrijck te vertoonen, ſoo ſal 't onmogelijck zijn dat ſelve met haere oneindlijcke eygenſchappen te ontwerpen; wy willen dan wat haer eygen is, en tot ons voornemen dient, voorſtellen.

Een bedaeghde Vrouwe, doch niet ſeer groot, met een duyſter grau kleed als de Aerde is, waer op eenige padden loopen, en boven dat kleed heeftſe een groene Mantel van verſcheyden kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven; met d'eene hand houtſe een kind dat ſuyght, mette ander omarmtſe een dood Man, uyt de andere borſt ſpringht een Fonteyne, diewelcke onder haere voeten loopt, alwaer oock verſcheyden Slangen zijn. Op haer hoofd heeftſe een Stadt, en aen haeren hals, goud en koſtele ſteenen, gelijck mede aen de voeten en handen.

Bedaeghd wortſe gemaeckt, om datſe als een Moeder is van alle voortteelinge, en geſchaepen in 't begin der Werreld, en ſal oock ten laeſten einde blyven: Niet ſeer groot iſſe, om datſe de kleynſte onder alle Elementen is. Het duyſter grauwe kleed met de Padden daer op, bediet, dat de Padden van de Aerde leven.

De groene Mantel met kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven, is 't eygen kleed van de Aerde, want nae dat de tijd van 't Iaer is, ſoo wortſe daer mede bekleet, om overvloedigh ſoodaenige goederen te ſchencken, die den Menſchen noodigh zijn.

Het kind dat zy aen de rechter Mamm' houd, bediet, dat zy onſe Voetſter is, ons het onderhoud verſorgende.

De doode Man, dieſe van d'andere ſyde omarmt, druckt uyt, dat gelijck zy de levende ſpijſt, zy oock alſoo de doode omarmt, houdende dieſelve in haeren ſchoot, ter tijd der algemeene opſtandinge.

De Borſt daer het Waeter uyt ſpringht, beeld af de ſpringhaders, beecken, revieren en vloeden, die uyt haer voortkomen.

Het Waeter als mede de Slangen, die zy onder haere voeten heeft, zijn de onderaerdſche hoolen en waeteren, daer de Slangen in zijn, die in de holligheden werden beſlooten.

De Stad, die zy op 't hoofd draeght, vertoont, dat de Aerde onſe aller onderhoudſter, en onſer aller woonſtede is.

De Eedelgeſteenten aen hals, handen en voeten, zijn de verſcheidentheden van gout, ſilver en andere metallen, als mede van de Eedelſteenen die in haere ingewanden zijn: die tot ons nuttigheyt en vermaeck tot ons werden overgebracht, en zy is gelijck *Plinius* verhaelt een goeddadige Moeder, die altijd behulpſaem is, en die nimmermeer beſchaedight.

De Elementen nae 't gevoelen van *Empedocles*.

E*Mpedocles* ſeght, dat de vier Elementen, als Vier, Locht, Waeter en Aerde, de eerſte beginſelen zijn geweeſt, doch met twee voornaeme machten, als vriendſchap en vyandſchap, verſelſchapt, waer van d'eene ſich vereenight en d'ander ſich afſcheyt. Van eenige zijnſe genaemt mogelijcke en onmogelijcke t'ſaemenvoegingen, gelijck die by *Laertium* werden verhaelt, te weten van den witten *Jupiter*, hooge *Juno*, de rijcke *Pluto*, en de ſchreyende *Neſtis*, die de revieren mette traenen der Menſchen vervult. Waer over hy te gelijck verſtaet het vier, datter is boven de locht, en noemt dat, natuerlijcker wijſe, *Jupiter*, om datter geen krachtiger hulp-middel wort gevonden als het Vier. De hemelſche *Juno* wort by de locht verſtaen, en hier mede komen veele Poeeten overeen, die *Iuno* maecken een Vrouwe en Dochter van *Iupiter*, om datter dieſelve hoedanigheden, of ten minſten weynigh onderſcheyt, tuſſchen d'een en d'ander is, gelijck oock *Homerus* uytdruckt. De vaeder *Ditis* wordt oock voor 't Aerdrijck, en oock *Pluto* genaemt, te weeten een Koningh en een rijck Heere van der Aerde, om dat, daer in, de allerrijckſte ſchatten zijn verborgen, en daer uyt gout, ſilver, en alle andere metallen, worden gehaelt. *Neſtis* wort ten laeſten oock voor de Vloeden genomen, te weeten om 't Waeter voort te brengen, en wil daerom niet naelaeten het gedicht van *Ioan Zarat.*

Caſtellini,

Caſtellini, alwaer hy met een verborgen ſin van *Empedocles*, in manieren van een raedſel, als door de dood van een Nachtegael, alle de vier Elementen wilde uytdrucken, terwijl hy ſtont te ſingen op den top van een Lauwer boom, aen wiens voet een beeckjen voorby liep.

Als Philomeel *op* Daphnis *top,*
Vytſchaterd' haere bange krop,
Doen ſloegh haer Pluto *eene wond,*
Die Iuno *niet verdragen kond:*
Waer over zy in ſtervens nood,
In Neſtis *traenen viel ter dood,*
Die Iupiter *nu langhſaem blaeckt,*
En hier haer Grafſtee heeft gemaeckt.

CALAMITA. *Ellende.*

EEn treurige Vrouwe in 't ſwart gekleet, en ſlecht in den dos of harnaſch, vertoonende ſich ſwack, leunende op een riet, houdende in de hand een boſſel gebroken koorenayren, als die door de ſtormwinden zijn te neder geſlagen.

Het ſwarte kleed bediet ſwaermoedigheyt, die een geduerige Medegeſellinne van de Ellende is. 't Riet daer op datſe leunt, vertoont; datſe geen grooter Ellende weet als te ſtaen in gevaer van te verderven, ſulx datmen dickwijls wort vervoert om den dood te wenſchen, tot ſijn verloſſinge. En 't Riet om dat het leedigh en niet dick is, breeckt lichtlijck alſſer eenig ſwaer gewicht op leunt, alſoo komt oock de hope van deſe Werlt lichtlijck te gebreecken, om dat alle ſlagh van winden, oock hoe ſwack die zijn, machtigh zijn om in den grond te ſtorten alle gebouwſels en gronden van onſe hope, en hier door wort oock *Calamita*, Ellende, van de *Calami* van het Riet genomen.

Het bondel koren, als boven geſeyt is, bediet de bederfniſſe en ondergangh van de vruchten 't welck het beginſel is van onſe Ellende.

CALAMITA.

EEn uytgeteerde Vrouwe die melaets is, ſober gekleedt, die ſlechts haere beſchaemde leeden deckt, met eenige hondekens, die de ſweeren van haere beenen aflecken, ſteeckende de hand uyt, als offe Aelmoeſſe begeerde.

CALAMITA, O MISERIA. *Ellende.*

EEn treurige naeckte Vrouwe, ſittende op een deel gebroken riet, midden in een rietachtige plaetſe.

Treurigh wortſe gemaelt, om dat de Ellendigheydt den Menſche treurigh maeckt, en alhoewel de fortuyn haer ſomtijts gunſtigh en goedertieren vertoont, niet te min, ſoo verheugen zy ſich nimmermeer te rechte, gelijck *Seneca* in *Thyeſte* ſeyt:

Dees mangel heeft d'ellende Man,
Schoon of Fortuyn hem lachten an,
Soo walght hy doch van groot verdriet,
Wanneer hy iemand lacchen ſiet.

Zy ſit, om te vertoonen, dat al haer hope ter aerden leyt, en zy ſelven mede, want *Auguſtinus* ſeyt, *de Ellendigheyt is een Overvloet van quellingen.*

De gebroken rieten, zijn altijd by de Oude voor de Ellendigheyt genomen, waer uyt de Romeynen oock den naem *Calamitas* genomen hebben, heetende *Calami, Cannæ*, dat is de ellende, rieten.

CALAMITA. *Ellende in 't gemeen.* * * *

EEnige beſchrijven de Ellende aldus: *Ellende is al 't geene wat tegen des Menſchen Natuyre ſchijnt te ſtrijden, als aenvechtinge des vleeſches, verſoecking des Satans, kranckheyt des lichaems, alle heimlijcke en openbaere rampſpoeden des houlijx, ongehoorſaeme kinderen, ondanckbaere vrienden, ſchaede en verlies aen goederen, berovinge van vryheyt, ſchendinge aen eere, oproer en tegenſtellingen van yder een, honger, diere tijd, peſte, oorlogh, gevangenis, dood. Hier onder wort oock verſtaen, alle kruys en lijden, het zy geeſtlijck of lichaemlijck, 't zy dat het treffe vrienden en bekenden, of ons en de onſe alleen, of de gemeene ſtaet als Religie, Overigheyt, Regeeringe en Politie, heimlijcke en bekende ſwaerigheden, en alles wat wy moeten lijden, 't zy ſchuldig of onſchuldig.*

SCANDOLO. *Ergerniſſe.*

EEn oud Man, metten mond open, en de hoofdhayren konſtlijck gekrult, met een witte baerd, ſchoone kleederen die ſeer koſtelijck geborduyrt zijn, houdende in de rechter hand een troefſpel opentlijck ten toon, mette ſlincker een Luyte, en voor ſijn voeten leyt een Fluyte met een opgeſlaegen Muſijckboeck.

De Ergernisse wort oud geschildert, om dat de Ergernissen, die by de Oude begaen worden, van meerder opmerckinge zijn, als die van jonge luyden gedaen worden, gelijck *Petrarcha* seyt: *'t Is niet soo schandigh, wanneer een jonge sondight, als een oude.*

Dat hy den mond open hout, bediet, datmen niet alleen met wercken, maer oock met woorden, die buyten de paelen der eerbaerheyt gesproken zijn, groote Ergernisse geeft, want zy doen daer door andere tot quade wercken vervallen, tot schaede en ondergangh der selven, gelijck *D. Thomas* mede verhaelt.

De gekrulde hoofdhayren, de witte baerd konstlijck gestreelt, 't schoone kleed en de bovengenoemde instrumenten, vertoonen, dat het een groote Ergernisse in een oud Man is, swaere saecken te laeten verlooren gaen, en sich totte dertelheyt, gastmaelen, speelen, troeven en andere dertelheden te begeven. Waer over *Cornel. Gallus* seyt:

't Is schandigh dat een oud Man praelt,
En door 't snoo leven schand behaelt,
Door spotten, brassen, vuyl gesanck,
Dees vreughd ellendigh valt en kranck.

Seneca seyt oock in sijn *Hippolitus*:

De Ionghlingh staet de vreughd best an,
Maer staetigheyt past d'oude Man.

Dat hy 't troefspel hout, dat het een yder sien kan, is een klaer teycken van Ergernisse, en besonder in d'Oude, om dat hy alleene het spel niet verlaet, maer geeft daer boven den Iongelingen stoffe, om sijn quade voordaed nae te volgen.

SEVERITA. *Ernsthaftigheyd.*

EEn oude Vrouwe, seer Koninghlijck gekleet, en met een Lauwerkrans gekroont, houdende in haer slincker hand een vierkant of *cubus*, waer op een bloote Poignaert staet, en de rechter arm uytsteeckende; zy hout een Scepter in de rechter hand, als of zy iets gebood, by haere voeten staet een Tyger die sich seer wreed vertoont.

Oud word zy geschildert, om dat den Ouden eygen is, sich Ernsthaftigh of straf te vertoonen, hebbende dit de Ernsthaftigheyt voor een wit, datse door geenderhande sake wort beweeght, noch datse haer eyndlijck laet buygen door eenige slechte of ydele dingen, in wat gelegentheyt het soude mogen wesen.

Met een Koninghlijck kleed wort zy gemaelt, om dat aen Koninghlijcke personagien en die van groot bewint zijn, de Ernsthaftigheyt wel past. *Patritius* seyt, *Een Koningh betaemt de Ernsthaftigheyt, 't past oock sijne heerlijckheyt wel, en vermeerdert sijne waerdigheyd.*

Met een Lauwerkrans is zy gemaelt, om te vertoonen dat de dapperheyt en hoogheyt de Ernsthaftigheyt wel past, overmits de Keyseren, als treflijcke dappere en ernstige Mannen met den Lauwerkroon zijn gekroont geweest.

Zy hout den *Cubus* in de slincker hand, om dat de *Cubus* vastigheyt bediet, want op wat syde die komt te staen, soo staetse vast en van alle syden in 't gewicht. 't Welck de lichaemen in d'andere beeldenissen niet hebben. Alsoo is oock de Ernsthaftigheyt bestandigh, vast en altijd van een sterck gemoed, volherdende in haer voornemen, niet weyflende nae d'een of d'ander syde.

De bloote Poignaert in 't midden van den *Cubus*, bediet, dat de Ernsthaftigheyt een Deughd is, die onbuyghlijck is in de benautheyt der straffe, wanneer 't de rechte reeden vereyscht, seyt *D. Thomas*.

Zy hout met de rechter hand den Scepter, op de maniere als ofse iet gebood, zijnde de Ernsthaftige, altijd als Ernste en waerachtige, 't welck het eygen teycken is van Rechters en Koningen, die den Scepter voeren, en gebieden. Wiens woorden altijd moeten waerachtigh, bestandigh en onveranderlijck wesen, gelijck *Franc. Patritius* schrijft.

De Tyger wort aen haer syde gestelt, want gelijck dit Dier uyter natuere wreed is, soo laet sich oock dit Dier van geen persoon handelen: Alsoo buyght sich oock de Ernsthaftigheyt niet, noch door gebeden, noch door eenige saecke, hoedaenigh die zijn, hebbende dit voor haer ooghmerck niet een stip te wijcken van haere natuerlijcke genegentheydt. Waer over *Virgilius* singht *Mens in mota manet* &c.

Vergeefsche traenen stortmen uyt,
Waer 't hert rust op een vast besluyt.

Anders.

De traenen zijn vergeefs gedaen,
't Gemoed blijft als een Rotse staen.

AMBI-

AMBITIONE. *Eerſucht, Staetſucht.*

EEn jonge Maeght, in 't groen gekleet, met korte kleeders, bloote voeten, hebbende vleugels aen de ſchouderen, toonende datſe geheel in 't wilde een hoop kroonen op 't hoofd werpt, hebbende de oogen verblind.

Ambitie of Eerſucht, is naer *D. Thomas* ſeggen, een ongematighde ſucht of begeerte om tot hooge Staeten en Eer-ampten te geraecken, het zy dan door een geoorloft of bedrieghlijck middel: waer uyt dan komt, dat deſe ſtaetſuchtigh geſeyt wort, diewelcke meer als betaemlijck en nut is, nae Eer-ampten jaeght.

Iongh wort zy geſchildert, om dat de Iongelingen die geene zijn, die ſich veel laeten duncken, en nae veele dingen hoopen. Weſende haer dit gebreck eygen, om dat zy, gelijck *Seneca* in ſijne *Troade* ſeyt, de driften van haer gemoed niet konnen beſtieren, betoonende oock dat zy begeerigh zijn en ſtoutlijck verlangen nae 't geene haer niet betaemt: dat is, om boven andere te vliegen, en allemans meeſter te weſen.

Het beknopte kleed en de bloote voeten, bedieden de moeylijckheden, ongemacken, ſchaede, ſchande en ſchaemte, die de ſtaetſuchtige onderhout, om tot ſoodanige eere te geraecken, die hy ſtoutelijck bemindt, waer over hy oock alles met lijdſaemheyt, en met gedult wil verdragen, gelijck *Claudianus* in 't lof van *Stilicon* wel vertoont.

Zy wort vertoont datſe de bovengeſeyde dingen op 't hoofd werpt, en daer mede wordt verſtaen, dat de Eerſuchtige alles reuckloolijck aenvat, gelijck *S. Paul.* Hebr. 5 ſeyt: *Niemand neme Eere aen, dan die daer toe van God geroepen is, als Aaron*, niet wetende of hy die waerdigh is. En daerom zijn haer de oogen verblint, om dat zy dit gebreck heeft, van niet te konnen onderſcheyden. Waer van *Seneca* in ſijnen CV brief ſeyt: *Soo groot is de raſernye der Staetſucht, dat zy niemand ſiet wie haer volght, wanneer zy een ander voor haer uyt ſiet.* Het onderſcheyt der kroonen geeft te kennen, dat zy niet te vreden is, gelijck *Seneca* ſeyt, *met Iaerlijxſe Eere, maer ſoo 't koſte zijn, zy ſoude oock met eenen naeme, alle hoogheyd innemen, en door de geheele Werlt haere eertijtels en wapenen te pronck ſtellen.*

AMBITIONE. *Eerſucht.*

EEn jonge Vrouwe in 't groen gekleet, met klimops blaeders rontom, ſtaende vaerdigh als of zy een ſteyle klippe wilde beklimmen, op wiens ſpitſe verſcheyden Scepters en kroonen leggen, by haer heeftſe een Leeuwe die 't hoofd om hoogh ſteeckt.

Ambitie of Eerſucht, gelijck *Alexander Aphrodiſius* ſeyt, is een begeerte nae hoogheyd, of gelijck *D. Thomas* ſeyt, een ongematigde janckinge nae Eere. En daerom wortſe als een Vrouwe in 't groen gekleet. Want het herte van een eergierigh Menſch, wort niet anders als met hope van groote ſtaet en eere gevoet, en derhalven wort zy gemaelt, datſe op een hooge rotſe ſteygert.

De boorden van de klimop geven te kennen, gelijck dat kruyd altijd om hooge ſtijght, en dickwijls de mueren breeckt, die haer ophouden, alſoo doet inſgelijx de Eerſuchtige, die noch ſijn Vaederland, Ouders, Religie, noch die hem hulpe bewijſen, ontſiet, dat hy ſich niet geſtadigh met een gierige begeerte ſoude quellen, om boven andere geacht en ge-eert te weſen.

De Leeuw met het opſteeckende hoofd, bediet, dat de Eerſucht nimmermeer is ſonder hovaerdye. En wort de Leeuw, ſoo *Landinus* ſeyt, voor de Eerſucht genomen. Want hy doet geen geweld, tegens die voor hem wijckt, en gelijck *Plautus* ſeyt, ſoo doen oock de Eerſuchtige, want zy hovaerdigh zijnde, ſoo verachtenſe haer minder, en haer meerder, benijdenſe. *Boëtius* ſeyt, *de gramſchap des ongematighden brult ſoodanigh, datſe oock meenen een Leeuwen hert te hebben.*

AMBITIONE. *Eerſucht.*
van *Marco Anton. Cataldi.*

O Van gekijf en haet en tweedracht waere rockſter,
Dieſegge van de Eer, der deugden roof en ſchockſter,
Die van de hooghmoed ſwelt, van pompery en pracht,
Waer door ghy overwint het Menſchelijck geſlacht.
Ghy zijt van 's anders Eer, een wreede Vyandinne,
Fonteyne van al 't quaed en van geveynſde Minne,
Die 't eedel hert vergift en ſmet dat reyn gemoed,
Veel meer als Tiſiphon' *of als* Megera *doet :*
Ghy waent te zijn een God, als Hanno *ſeer verheven,*
Of als Empedocles *in 's Ætnas vier gedreven :*
O ſtaetſuchts Dienares, des Doods en haer gewoel,
Keer wederom nae Styx *en nae* Avernus *poel :*
Want Pluto *ſonder u verflauwt, en geen gequel*
Den zielen overkomt, en ſonder u geen hel.

AMBITIONE. *Eerſucht, Staetſucht.*
Anders.

ICk bid' u dees Goddin verſtoot,
Die Staetſucht ſtooft in haeren ſchoot,
En neemt der Grooten Hoven in,
Met ſchildwacht : en ſoeckt groot gewin,
Door koopmanſchap van ampt en ſtaet :
Ick bid' u deſe Feex verlaet.

ESPERIENZA. *Eervaerentheyt, Ondervindinge.*

EEn oude Vrouwe in 't goud gekleet, houdende in de rechter hand een ſtock, alwaer met ſchoone krullen een letterrol omgeſlingert is, waer op ſtaet *Rerum magiſtra*, dat is, *Leermeeſterſche der dingen*, en in de ſlincker hand een Wiskonſtigh quadrant, aen de rechter ſyde, op der aerde, ſal een vat met Vier ſtaen, dat ſeer fel brand, en aen de ſlincker ſyde een toetsſteen, met het bewijs datter goud en ſilver opgeſtreken is.

Oud wortſe gemaelt, overmits men niet alleen, door den tijd, in kenniſſe komt, maer men krijght oock de Eervaerentheyt in alle dingen, gelijck *Ovidius* in ſijn herſcheppinge ſeyt : *'t gebruyck komt door veele Iaeren. Manilius* verhaelt, *dat ons door 't lang gebruyck, d'ondervindinge den wegh heeft gewesen. Ariſtoteles* in ſijne Zeedekonſt, *de langheyt des tijds maeckt de ondervindinge.*

In 't goud wortſe gekleet, om dat, gelijck het goud in meerder achtinge en waerde is boven alle andere Metallen, alſoo is oock de Eervaerentheyt boven alle andere wetenſchappen, daerom houtſe in de rechter hand een rijsken, als boven, om te bewijſen, dat de Eervaerentheyt een Heerſcherinne en Meeſterſche is van alle dingen. *Ariſtoteles* ſeght, *de Ondervindinge is een kenniſſe van alle dingen in 't beſonder, maer de konſt is van de algemeene.*

Het Geometriſch quadrant hout zy, om datmen daer door een vaſte proeve neemt, en de Ondervindinge doet van de hooghde, diepte, breete en langhte te meeten, door de deylingen van de graeden, en vermeerderinge van de getallen, die op dit inſtrument worden gevonden.

Het vier worter ter ſyden geſtelt, om datmen daer door verſcheyden proefſtucken en ontallijcke ondervindingen toeſtelt, gelijck *Iſidorus* verhaelt. En *Bocatius* ſeyt in 't XII boeck van de afkomſt der Goden, datmen ſonder het vier geene ſlag van metallen noch gieten noch wercken kan : jae daer is naulijx eenig dingh, dat niet door 't vier wort bearbeyt en gemaeckt, als glas, goud, ſilver, loot, koper, yſer, metael, &c. jae oock de Medicinen. Door 't vier wort het yſer voortgebracht en getemt, door 't vier wort het goud volkomen geſuyvert, door 't vier verbranden de ſteenen en de mueren voegen ſich dicht in een, het vier koockt de ſwarte ſteenen en maeckt dieſelve wit, en 't vier verteert het witte hout tot ſtof, en maeckt daer van ſwarte koolen, van hart hout ſachte ſtoffe, van verrotte dingen maeckt het welrieckende, het ontdoet vaſte dingen, en de loſſe maeckt het vaſt, harde dingen maeckt het weeck, en het weecke maeckt het hart. Wy konden hier boven noch veele dingen verhaelen, maer om niet verdrietigh te zijn, ſullen wy 't ſelve naelaeten, en ſullen in 't korte een weynigh van den toetsſteen verklaeren, diewelcke anders niet wil ſeggen, dan dat de proeve en de eervaerentheyt het rechte aſſay ofte toutſe zijn van alle metallen.

ETA

ETA dell' ORO. *De gulden Eeuwe,* onder *Saturnus.*

EEn schoon Meysken, sittende onder de schaduwe van een Beucken of Olijf-boom, alwaer in 't midden een byeswarm is, die haer gebouwsel of cellekens gemaeckt hebbende, daer uyt menigte van honig komt druypen, hebbende de blonde hoofdhayren als goud, nederwaerts, sonder eenige konst, over de schouderen gespreyt, doch dat men uyter natuere haere schoonheyt sien kan.

Met goud salse alleen gekleed zijn sonder ander vercierfel, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, vol bloemen, vruchten, castanien, moerbesien, eekelen &c.

Iongh en in 't goud gekleet isse vertoont, om de suyverheydt van die Tijden uyt te drucken. En het slechte goude kleed, en de hoofdhayren sonder konst gespreyt, bedieden, dat in de gulden Eeuw, de Waerheyd een yder bekent en openbaer was, gelijk sulx *Ovidius* segt in 't I boeck van sijne herschepping, die wy wat wijder hebben uitgebreyt:

De Eeuw, de gulde Eeuw, *was sonder Opperhoofd,*
Daer sonder Wetten trouw' en liefde wierd geloofd.
Daer was noch schroom, noch straf, noch boeyen, pley noch banden,
Maer yder was gerust, noch vreesde 's Rechters handen.
Men velde geenen boom om een uytheemsche kust,
Te soeken, maer haer land was al haer vreugd en lust.
Men delfde graft noch wal om schanssen noch om steeden,
Men hoorde geen trompet, noch liet geen wapens smeeden,
Maer sonder 's krijgers hulp genoot elck sijne vreugd,
En door dees soete weeld, leefd yder in geneugd.
Het land behoefde ploeg, noch schop noch vork te snijden,
Maer bracht uyt hare schoot, de vruchten t'allen tijden.
Elck bloeyden in sijn tier, de eykels-en het graen,
En wat sijn hert gelust, dat vont hy voor sich staen.
't Was een gestaede Lent: En Phœbus *ging sich baden,*
En queeckte veld en bloem met allerley cieraeden.
Het windjen speelder soet: daer droop een honig vloet,
En 't salig volck was vroom en Godlijck van gemoed.

Zy sit onder de schaduwe van een Beucken-boom, overmits men in die geluckige tijden op geen kostele wooningen paste, sich genoegende om onder den lommer der Boomen te sitten. De Overvloets Hooren vol van de bovengeseyde vruchten, wil seggen datter alles overvloedigh en vol op was, gelijck door vruchten en honighbyen wort te kennen gegeven.

ETA del ARGENTO. *De Silvere Eeuwe,* onder *Iupiter.*

EEn jongh Maeghdeken, doch niet soo schoon als 't voorgaende, staende by een stroyen hutte, in 't silver gekleet, dat met allerleye kostlijckheyt sal verciert wesen, oock sal 't hoofd met een konstigh geswier van peerlen en gesteenten opgepronckt sijn, mette rechter hand salse op een Ploegh leunen, en met den slincker salse een bondel kooren-ayren houden, hebbende silvere brooskens aen de voeten.

Dat dit Maeghdeken soo schoon niet is, als dat van de gulden Eeuwe, en gekleet op de wyse als geseyt is met het vercierfel op 't hoofd, vertoont het verschil datter is tusschen de gulden en de silvere Eeuwe, waer van *Ovidius* aldus in 't eerste boeck *Metamorphosis* gedenckt:

Nae dat de gulde Eeuw door afgonst was verstreecken,
Begost de silvre Eeuw, *nu voor den dagh te breecken,*
Waer door de groote rust ten deele was geschent,
Dies yder sich om winst en totte konsten went.
Men stelder wetten in, en 't voorschrift om te leven,
Gelijck hun Iupiter *nae sijne lust wou geven.*
De tijd die eeuwigh scheen, die wierde thans gedeelt,
En 't lieflijck Sonne-Iaer in vieren afgebeelt.
Doen vielder sneeu en vorst, en bracht veel rampen meede
Van sieckte koorts en jicht, soo datmen sich most kleeden,
En bouwen huys en hoff, met sorge voor 't gesin,
De Ossen in den ploegh, en saeyen om gewin.

De Ploegh en de kooren-ayren, als mede de stroyen hut, bedieden de Landbouwinge en heeginge, diewelcke in de tijd van de silvere Eeuwe begost is, en de timmeringe van huysen, die men als doen aenvingh, gelijck uyt *Ovidius* te vernemen is, in sijn eerste boeck van de herscheppinge.

De Kopere Eeuwe.

EEn Vrouwe met een wreed gesicht, gewapent en met een beknopt kleed, geheel geborduyrt en op verscheyden manieren. Hebbende een Helm op 't hoofd, alwaer een Leeuws kop boven op staen sal, hebbende in de hand een Spiesse, staende in een wreede stant, gelijck men by *Ovidium* in 't eerste boeck van sijne *Metamorphosis* kan nae lesen;

Nu quam de derde Eeuw *van* koper,*als verstoort,*
En van een wreeder aert en bracht de wapens voort,
Doch niet soo vol verraet als wel de ysre deede.
Maer d'ondeughd kroop bedeckt in plaets van rust en vreede,
Oock list en schelmery, gewelt en eygen baet,
En 't land dat wierde nu by kavels afgepact.
Schoon 't seylen ongewoon, en streecken op de winden,
Soo rustmen scheepen toe om Rijcken op te vinden.
Maer noch in beeter stand, als in de vierde Eeuw,
Daer 't al in vlammen blaeckt, vol moorden en geschreeuw.

Eta del Ferro. *De ysere Eeuwe.*

EEn Vrouwe schricklijck van opsicht en gewapent, 't kleed sal van yserachtige verwe wesen, hebbende een Helm op 't hoofd met een Wolfs kop daer op, en een bloot swaerd in de rechter hand, vaerdigh om te vechten. Mette slincker een schild, alwaer in 't midden het Bedrogh sal geschildert zijn, te weten onder de gedaente van een oprecht Man, en het ovrige van 't lichaem sal vol Slangen, met verscheyden vlacken en verwen wesen, of in plaets van dit monster, kanmen een *Syrene* of Meermine vertoonen. Ter syden van dit beeld sullen veelerhande Wapenen, Vaendels, Trommels en ander Krijghsrustingen leggen.

Het Monsterdier en de *Syrene*, zijn alle beyde een beeld van bedrogh, gelijckmen op verscheyden plaetsen kan sien, daer wy van dese gesproken hebben, en om naerder de werckinge en aert van dese Eeuwe uyt te drucken, kan men lesen 't geene *Ovidius* seght in 't eerste boeck van de *Metamorphosis* of Herscheppinge:

Hier was nu Recht en Trouw ten Hemel opgevlogen,
De Liefde was verjaeght en quam in plaets de logen,
Bedrogh en alle quaed. Men delfd' het ingewant
Des Aerdrijx, en bespiet of men geen schatten vant.
Het goud quam voor den dagh, veel snooder als het yser,
Daer streefd' elck nae om 't seerst, 't schoon hy scheen sot of wyser,
De geldsucht drongh in 't hert en gierigheyt daer by,
Daer sweefd' in volle swang de sucht tot heerschappy,
Met deegens in de vuyst, en met bebloede handen,
Soo kamptmen om den roof, met schenden, moorden, branden.
Soo dat noch Man noch Gast, was seker voor 't gesin,
De Man sijn Vrou belaeght, de Swaeger sijn Vrindin.
De Soone stont eylaes! sijn Vader nae het leven.
De Aerde klam van bloed, heeft groote rouw bedreven.
De Godsvrucht lagh vertreen, soo dat Astræa *vliet,*
Ten Hemel, en 't gespuys des Werrelts hier verliet.

De vier Eeuwen, alsoo dieselve in Goud, Silver, Koper, en Yser te Paris in een Comedie voor Henric de II, Koning van Vranckrijck, zijn vertoont.

De Gulden Eeuwe.

EEn seer schoon Maeghdeken, in 't goud gekleet, en met goude brooskens, houdende in de eene hand honighraeten, en in d'ander een eycken tack met eyckelen.

De Silvere Eeuwe.

EEn Vrouwe in 't silver gekleet, met seer cierlijcke behanghsels van Peerlen en andere Eedelsteenen, oock silvere fluyers, gelijck dieselve oock met groote schoonheyd en heerlijckheydt 't hoofd opgepronckt heeft, met twee brooden in de eene hand.

De Koopere Eeuwe.

EEn gewapende Vrouwe met een Helm op 't hoofd, voerende op den kam een Leeuws hoofd, met een kort kleed, en sullen de wapenen soo wel als 't kleed van koperverwe zijn, zy sal in de hand een Spiesse houden, staende in een hovaerdige en trotse stand of posture.

De Ysere Eeuwe.

EEn gewapende Vrouwe, en gekleet in Yser verwe, hebbende op 't hoofd een Stormhoed met een Wolfs kop, met den mond open, houdende in de rechter hand een Spiesse, met een Seyssen daer boven aen, met d'ander een Egge, hebbende de voeten van een Grijpvogel, of Gier.

Eternita. *Eeuwigheyt.*

EEn jonge Vrouwe in 't groen gekleet, om te betoonen, dat zy door den tijd noch niet is t'ondergebracht, noch door haere kracht verteert. Zy sal op een Zeetel sitten, met een Spies in de slincker hand, die zy op der aerde set, mette rechter sal zy een Engel of Geest houden. Op 't hoofd salse een guldc

gulde *Basiliscus* hebben, om dat dit Dier by de Oude, voor een teycken van de Eeuwigheyt was genomen; oock om dat dit Dier niet koſt werden gedood, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, vermits het door ſijn geblas alleen, de Menſchen en Dieren om hals brenght, en de kruyden, planten en bloemen verdrooght. De *Basiliscus* wort van goud gemaeckt, om dat het goud, boven alle andere Metallen, de bederfniſſe minſt is onderworpen.

ETERNITA.

EEn Vrouwe die twee gekroonde hoofden draeght, in yder hand eene, met dit opſchrift: *Æternitas* AUGUSTI & SC.

ETERNITA. *Eeuwigheyt of geduyrigheyt.*

EEn Vrouwe die boven op een Hemelſche *Sphæra* ſit, houdende in de rechter hand een Sonne met haere ſtraelen, en in de ſlincker een Maene, om te betoonen, gelijck *Pierius* verhaelt, dat de Son en Maene geduerige voortteelders zijn van alle dingen: En door haere kracht ſoo baerenſe, onderhoudenſe, en voedenſe alle deſe benedenſte lichaemen. 't Welck ſeer wel van de Oude Egyptenaers, om de Eeuwigheyt te vertoonen, is aengemerckt, vaſtlijck gelovende, dat deſe twee lichten des Werrelts, oneyndlijcke Eeuwen ſouden geduyren, en datſe Onderhoudſters en Voedſters ſouden weſen, van alle geſchapene en aerdſche dingen.

Zy ſit op een Hemelſche *Sphæra*, als op een ſaecke die geduyrigh en eeuwigh is. In de Medaglie van *Domitianus* en *Trajanus*, vindy oock de Eeuwigheydt, die een Son in de rechter, en een Maene in de ſlincker hand heeft, met een langh en opgegort kleed.

ETERNITA.

EEn Vrouwe als een deftige Matrone, die in de rechter hand een Slange heeft in 't ronde gekrult, hebbende den ſteert in den mond, en een ſluyer op 't hoofd, die beyde de ſchouders bedeckt.

Zy deckt haere ſchouders, om dat de verloopen tijd in de Eeuwigheyt niet wordt geſien.

De Slange in 't ronde, bediet, dat de Eeuwigheyt ſich ſelve onderhout, en van geen uytwendigh dingh wort gevoet. En by de Oude bediede de Slange, de Werreld en het Iaer, die ſich geduyrighlijck, in haer ſelven, als eenige Philoſophen ſeggen, keerde en draeyde. Dit ſelve is in weynige Iaeren vernieuwt ter gedachteniſſe van *Gregorius* XIII, en van 't Iaer dat van hem is verbetert: het welcke een getuygheniſſe ſal weſen dat de Eeuwigheyt van de naeme, ſoo een groot Prince waerdigh is: Alles nae de meeninge van de Pithagoriſten, die daer ſeyden, dat het beeld van de Eeuwigheyd de Tijd was, en voor den tijd naemenſe *Plato* en *Mercurius Triſmegiſtus*. En nae de beſchrijvinge van *Claudianus*, in 't lof van *Stilico*, ſeyt hy, de bemorſte Moeder der Iaeren, ſit in 't hol der onmeetelijcker Eeuwe, die de tijden in haeren wijden boeſem ſtort en wederom wegh neemt. Dit hol heeft een Slange omſlingert, die door een ſtille kracht alles verteert. En hy groeyt ſtaedigh aen met ſchubben, hebbende den ſteert ingetrocken. Hy ſlockt alles ten monde in, en brenght de beginſelen weder tot den val.

SECULO. *Een Eeuwe*, van hondert Iaeren.

EEn oud Man met een Phœnix in de hand, al brandende, ſtaende in de negenſte *Sphæra* of Hemels circkel.

Oud wort hy gemaelt, om dat *Seculum* of de Eeuwe de langhſte Ouderdom is van 's Menſchen leven, of van hondert Iaeren, als mede d'ouderdom van den Phœnix, als mede de beweginge van een graed van de negenſte *Sphæra* of circkel.

ETERNITA, nae de Medaglie van *Fauſtin.*

EEn ſtaende Vrouwe, die als een deftige Matrone gekleet is, houdende de Werlt in haere rechter hand, hebbende op 't hoofd een Sluyer, die haer de ſchouderen bedeckt.

Dat zy ſtaet ſonder eenigh bewijs van beweginge, doet ons begrijpen datter in de Eeuwigheyt geen beweginge noch veranderinge in den tijd is, noch van de begrijplijcke noch onbegrijplijcke dingen. Dies *Petrarcha* ſeght;

Wat

Wat wonderwerck sie ick hier aen,
Als ick sie op mijn voeten staen,
Hem die daer nimmer stille blijft,
Maer alles tot verandringh drijft?

De Reeden waerom wy dese beeldnisse niet sittende maecken, is om dat het sitten een kenteycken is van grooter vastigheyt, en dat het sitten een geduyrige ruste plagh te bedieden, 't welck een tegenstellinge is van de beweginge, en sonder diewelcke men die niet kan verstaen. En is de ruste van de Eeuwigheyt niet begrepen onder dese slagh, en moet oock niet op dese wyse uitgedruckt worden, alhoewel het selve van allen niet is waergenomen, gelijck hier onder sal worden verklaert.

Een Vrouwe is zy gemaeckt, om de gelijckheyt van de naeme *Matrona*, zijnde van een bestandigh Ouder.

Zy hout de Werrelt in de hand, om dat de Werreld den tijd voortbrengt met haere beweginge, 't welck bediet, dat de Eeuwigheyd is buyten de Werreld.

De Sluyer die beyde schouderen bedeckt, vertoont, dat die Tijd die niet tegenwoordigh is in de Eeuwigheyt, sich verberght, hoewel die blijcklijck aldaer is.

ETERNITA, nae de Medaglie van *Titus*.

EEn gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een Spiesse, en in de slincker een Overvloets hooren hout, hebbende onder haere voeten een kloot.

Door dese beeldenisse van de Eeuwigheyt, sal de rechte Eeuwigheyt, die boven verklaert is, niet verstaen worden, maer alleen een seeckere lange geduyrigheyt, die door de goede Regieringe heerkomt, diewelcke voornaemlijck bestaet, in 't versorgen van dingen, die tot het leven noodigh zijn. Want de Burgers de Overvloet der Weldadigheyt van den Prince kennende, hebben gestadigh haer gemoed daer heene gewent, om hem 't selve te vergelden door de verbintenisse van Eendracht en getrouwigheyt.

En daerom schilderden de Oude dese Geduyrigheyt af door een Overvloets hooren vol vruchten: want de Langhduyrigheyt van de Regeeringe spruyt oock door het onderhout der Wapenen en Oorlogen, tegens de Vyanden en andere Barbarische Volcken. En dit geschiet om twee oorsaecken: d'eerste is, dat zy de strijdbaere en bedreven Volcken souden staende houden, om de stoutigheyt en 't gewelt van andere uytheemsche Volcken, die haer wilden overvallen, tegen te staen. De tweede is, dat zy de Vreede en Eendracht tusschen den Burgeren versekere, want soo veel te meer vereenight sich het geheel met het deel, als het harder en heftiger van sijne tegenpartye wort bestreden. En dit selve is altijt gesien, en sietmen als noch dagelijx in veele Steden en Koningrijcken, daer de Burgers soo veel te meer onder malkander oneenigh zijn, als zy te min van de Vyanden worden beoorloght en geplaeght, en alsoo verdubbelen sich dan de Burgerlijcke twisten, door de rust, tot lach en spot van haere Vyanden. Daerom is dan de Eeuwigheydt met een spiesse en krijghsrustinge afgemaelt.

ETERNITA. *Eeuwigheyt*, van *Francisco Barbarini*, in't verhael van de Liefde.

F*Rancifcus Barbarinus* Florentijn, heeft in sijn boeck, dat hy van de Liefde heeft geschreven, en in schrifte by den Cardinael

Masico

Maffeo Barberino, wort bewaert, de Eeuwigheyt met een seer aerdige vindinge afgebeelt: en 't selve met een seer groote smaeck gesien hebbende, heeft my goed gedacht dieselve alhier te vertoonen, en dat nae 't oorspronghlijcke schrift, dat ick uyt des Heeren *Barberini* boeck, die God lange in den Pauslijcken stoel laet leven, hebbe uytgetrocken.

Hy maelde een Vrouwe af met een seer eerwaerdige gedaente, en lange guldene hoofdhairen, die over de schouderen nederdaelden, soo wel aen de rechter als slincker syde: haere beyde syden waeren uytgestreckt, als of die sich verlengende, twee halve circkels maeckten, buygende sich d'eene van de rechter, en d'ander van de slincker syde, boven het hoofd, alwaer zy sich te saemen vereenighden. Zy sal in yder hand een goude kloot om hoogh houden, wesende geheel in Hemels azuyr blaeu, vol sterren, afgebeelt. Elck van dese dingen, drucken de Eeuwigheyt seer wel uyt, om dat een ronde noch begin noch eynde heeft. 't Goud is onbederflijck, en onder alle metallen het aldervolmaecktste, en de Hemel wort door het azuyr blaeu uytgedruckt, om datter niet is, dat de bederflijckheyt minder onderworpen is, als de Hemel.

ETERNITA. *Eeuwigheyt.*

EEn Vrouwe met drie hoofden, die in de slincker hand een circkel, en mette rechter de voorste vinger om hoogh hout.

Dewijl de Eeuwigheyt geen begrijplijcke of tastlijcke sake is, soo kanse van 't Menschlijck vernuft, dat aen de sinnen hanght, niet bekent worden, ten zy door ontkenninge, seggende dat het een plaets is sonder veranderinge, een beweginge sonder beweginge, veranderinge en tijd, sonder datter voor of nae tijd, begin of eynde is of wesen sal, gelijck sulx *Petrarcha* op 't laest van sijn Triumph de omstandigheden van de Eeuwigheyt verhaelt, *datse geen plaetse heeft, geweest is, noch is, noch hebben sal, maer zy is tegenwoordigh en nu, en dat daer in de waere Eeuwigheyd is begrepen.* Daerom sijn de drie hoofden, de drie deelen des tijds, te weten, de tegenwoordige, de toekomende en verledene tijd, diewelcke alle in eene Eeuwigheyt zijn verbonden.

De voorste opgeheven vinger, beteyckent de bestandige vastigheyt, die in de Eeuwigheyd is, zijnde verre van alle veranderingen afgescheyden: want door 't opsteecken des vingers geeft men te kennen, een stantvastigh gemoed, dat van 't geene, hy alreede heeft voorgestelt, niet sal veranderen noch afwijcken.

De Circkel is een teycken van de Eeuwigheyd, om datse noch begin noch eynde heeft, en om datse het allervolmaecktste is van alle dingen.

FAMA. Soeckt *Geruchte.*

CAPRICCIO. *Fantasyen, vreemde Invallen.*

EEn Iongelingh met verscheyden verwen bekleet, met een Bonet op 't hoofd, van dieselve verwe als 't kleed is, waer op verscheyden Veederbossen staen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en in de slincker een Spoore.

Capricciosen of Fantastike worden die geene genaemt, die door de Ideen of gemeene voorbeeldingen van andere Menschen, verscheyden eygen vindingen en wercken bedencken en aennemen: Maer door de wispeltuyrigheyt van 't een op 't ander, van dieselve slagh, soo worden, door

maniere van gelijckheyt, de Ideen, Capriccien, Fantasyen of Invallen van 't ontwerp genaemt, die sich soo wel in de Musijck, Schilderkonst als in andere konsten openbaeren, verre afgescheyden van de gemeene maniere: De onbestandigheyt wort door de Ionckheyt afgebeelt, en de veranderlijckheydt, door de verscheydentheydt van de verwen.

Het Bonnet met verscheyden veeren, vertoont, dat dese verscheydentheyt van ongemeene handelingen, voornaemlijck uyt de fantasyen heerkomt.

De Spoore en de Blaesbalck betoonen, dat de Fantastike vaerdigh is, om 's anderen Deughd, te vleyen en te streelen, of diesselven gebreecken met Spooren te pyckeeren en steken.

FORTUNA. *Avontuyr.*

EEn Vrouwe swevende op eenen boom, die mette oogen verbonden is, en die met eenen langen stock op de tacken desselven slaet, alwaer van boven eenige gereetschappen nedervallen, die tot verscheyden bedieningen behooren, als Scepters, Kroonen, Edelgesteenten, Wapenen, Boecken &c. En aldus maeltse *Donus* af.

Eenige noemen de Fortuyne de werckende kracht der Sterren, diewelcke de natuere der Menschen verscheydentlijck bestiert, bewegende de sinnelijcke genegentheyt: en daer door, buyghtse dieselve oock, op een seeckere maniere, doch sonder de reedelijcke genegentheyt gewelt aen te doen, en sonder datse daer door in 't wercken eenige dwangh gevoelt: Maer in dese Beeldenisse, wortse alleen genomen voor die saecke, die by geval geschiedt, en dieder kan wesen in die dingen, die sonder opmercken van den Wercker altemets plaghten te gebeuren: diewelcke, om dat dieselve dickwijls groot quaed of groot goed, aenbrengen, soo hebben de Menschen, die dit niet konden begrijpen, wat het voor een saecke soude mogen wesen, die iets soude konnen te wege brengen, sonder dat de Wercker daer van weet, door haere inbeeldingen, een Vrouwe versiert, die daer soude wesen een Heerscherinne van dit werck, haer noemende de *Fortuyne*. En aldus wortse, door den Mond van de onwetende, altijt geheeten. Blind wortse, in 't gemeen, afgebeelt, om uyt te drucken, datse d'eene niet meer als d'ander gunstigh is, maer lieft en haet dieselve sonder onderscheyt, vertoonende wat teycken 't geluck haer vertoont. Waer door het gebeurt, datse eenen boeve op den hooghsten trap van eere verheft, diemen behoorde aen een galge te hangen; en een ander die groote eere waerdigh is, doetse in groote ellende en armoede vervallen. Maer dit segh ick, nae 't geene de Heydenen en 't onwetende volckjen daer van verhaelen: Doch dit is de waerheyd, dat alles door de Godlijcke Voorsienigheyt wort bestiert, gelijck *D. Thomas* seyt. De Menschen die onder den boom staen, geven getuyghnisse van de oude spreucke, te weten, dat een yder Mensch Heer of Wercker is van sijn eygen Fortuyne. Hoewel 't waer is dat iemant, gelijckmen seyt, kan geluckigh wesen, nochtans soo hy niet van een goet oordeel is, om den wegh des levens, door een behoorlijck middel te rechten, soo is 't niet mogelijck dat hy kan komen tot het eynde, waer toe hy, door sijne werckinge, begeert te geraecken.

FOR-

FORTUNA.

EEn Vrouwe die op een kloot sit, hebbende vleugels aen de schouders.

FORTUNA.

EEn Vrouwe met een Hemelsche Globe op't hoofd, en in de hand een Overvloets Hooren. De Hemelsche Globe wort daerom vertoont, om dat gelijck de Hemel in gestaedige beweginge is, dat sich oock de Fortuyne alsoo beweeght, veranderende aen een yder haere gedaente, nu desen verhoogende, dan den anderen te gronde werpende. En om dat het schijnt dat dese de uytdeelster van de Rijckdommen en goederen deses Werelts is, daerom worter de Overvloets Hooren by gedaen, om te betoonen, dat oock dese dingen niet anders drayen en keeren als de Hemelsche Globe doet. Waer over *Ausonius Gallus* seyt:

Fortuyn, die is gelijck een rad,
Seer wanckel, rond en slibber glad:
Zy keert en draeyt gelijck een top,
Wat onder leyt klimt boven op.

De globe kan oock uytdrucken, dat de Fortuyne overwonnen is, door de Hemelsche schickinge, diewelcke veroorsaeckt en bestiert is door den Heere van de Fortune en van de Natuyre, nae 't geene hy van eeuwigheyt heeft geschickt.

De goede Fortune.

EEn Vrouwe die mette rechter arm op een rad leunt, in plaets van de Hemelsche kloot, hebbende in de slincker een Overvloets Hooren.

D'ongeluckige Fortune.

EEn Vrouwe sittende op een Schip sonder Roer, 't Seyl van den Wind gescheurt zijnde.

Het Schip is ons sterflijcke leven, 't welck een yder Mensch in een geruste haven soeckt te brengen: de Mast, 't Seyl en 't ander gereetschap gescheurt zijnde, bedieden, de berooving e van de ruste: wesende de quaede Fortuyne een ongeluckige uytkomst, buyten de meeninge van die geene die 't wel anders soude verkiesen.

De hulplijcke Fortuyne tot Liefde.

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Overvloets Hooren hout, en de slincker heeftse op 't hoofd van een *Cupido*, die rontom haere kleeders speelt.

De vreedige of goedertierene Fortuyne, nae de Medaglie van *Antonius Pius.*

EEn schoone Vrouwe, die mette rechter hand op een Scheepsroer leunt, en mette slincker houtse een Overvloets Hooren, mettet opschrift FORTUNA OBSEQUEN & S C. Dese Fortuyne is te Romen vertoont geweest onder't vierde Burgemeesterschap van *Antonius Pius*, nergens anders om, als tot sijn roem en eere, om hier door sijne voorspoedige en goedertierene Fortuyne uyt te drucken, en dat dieselve hem onderdaenigh was: Alhoewel de Heydenen geloofden, datse oock was een Goddinne die de Koninckrijcken en Wereltsche dingen haestigh veranderde.

Fortune.

EEn Vrouwe hebbende in de rechter hand een Overvloets Hooren, en in de slincker een Lauwertack, leunende mette slincker op een Scheeps-Roer, bediedende dat zy doet triumpheren wie zy wil, 't welck zy door den Lauwertack te kennen geeft.

De gulde Fortune, nae de Medaglie van *Adrianus.*

EEn seer schoone Vrouwe, die op een rolkoetse leyt, hebbende een Scheeps-Roer aen haere voeten. Dit is de gulden Fortuyne, die de Keyseren in haere saelen plaghten te stellen, terwijlen zy leefden, en die 't Rijck door haere Fortuyne bestierden.

CONVITO. *Gastmael.*

EEn schoon lachend Ionghman, van sijn eerste melckhayren, staende recht op sijn voeten, met een seer schoone bloemekrans om 't hoofd, houdende in sijn rechter hand een ontsteecken Fackel, en in de slincker een Lance, wesende in 't groen gekleet, gelijck hem

hem *Philostratus* afmaelt, om dat dees ouder meest tot banckettten en gastmaelen genegen is.

De gastmaelen worden gehouden totte algemeene vrolijckheydt onder den Vrienden, en daerom wort hy schoon en lachende gemaelt, met een krans van bloemen, om de openhertigheyt van 't gemoed in dese lieflijckheyt, die door 't by een komen en aenwassen van de Vriendschappen, die door de gastmaelen plaghten veroorsaeckt te worden, te vertoonen.

De aengesteecken Fackel schilderden de Oude in handen van *Hymenæus* den God der Bruyloften, om dat hy de gemoederen en verstanden in de gastmaelen, wacker en lustigh hout, kostelijck opschaffende, grootmoedigheyt verweckende, om sulx van gelijcken wederom te pleghen, en van den Vrienden de plichten der danckbaerheyt te ontfangen.

HOSPITALITA. *Gastvryheyt.*

EEn seer schoone Vrouwe, hebbende om het voorhoofd een goude circkel van kostele steenen, door een gevlochten, met blonde en gekrulde hoofdhayren, en met een schoon en aerdigh hulsel, wesende bedaeght, vrolijck van weesen en lachende, staende met open armen om een ander te ontfangen, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, als of zy 't selve wilde uytstorten, wesende vol koorenayren, druyven, verscheyden vruchten, geld en andre dingen, die tot des Menschen gebruyck noodigh zijn. Zijnde in 't wit gekleet, daer boven sal zy een roode Mantel hebben, staende als geseyt is, met open armen, houdende onder den Mantel, van de rechter syde, een naeckt kindeken, 't welck zy eenige vruchten mette rechter hand schijnt toe te reycken, en van d'ander syde leyt een Pelgrim op der aerde.

Schoon wort zy geschildert, om dat de Gastvryheyt eene van de schoonste wercken is, en Gode soo aengenaem, dat oock Ioannes XIII seyt: *Wie daer ontfanght den genen, dien ick senden sal, die ontfanght my, en die my ontfanght, die ontfanght hem die my gesonden heeft.* Iae zy is van sulcke volkomentheyt, dat wy door haer tot kennisse van God geraecken, als *Augustinus* seyt.

De gulde circkel en de hoofdhayren, als geseyt is, bedieden de grootmoedige en hooge gedachten, die in dese eedele deughd zijn, nergens anders om denckende, als gestadigh door de liefde te wercken.

Bedaeght wortse gemaelt, om dat de jonge luyden meest tot Wellust zijn genegen, en de Oude tot gierigheyt, soo wort dan het middel Ouder, voor de Deughd gehouden, waer by de Gastvryigheyt wel past.

Met een vrolijck en lachend aengesicht, met open armen, en met een Overvloets Hooren, wortse vertoont, om dat de Waerd den Gast alsoo moet ontfangen, datter niets gebreeck zy; want *Ambrosius* seght: *'t Is een openbaere aert van beleefdheyt, dat doch een Pelgrim niet magh ontbreecken, en hy wort gedienstigh aengenomen, op dat de aenkomende de deure magh open staen.*

Het witte kleed betoont dat een Waerd behoort suyver en oprecht te zijn, sonder vlacke van eygen baet, maer alles moet ter Liefde Gods geschieden.

Zy wort geschildert datse een kindeken onder haer roode Mantel heeft, als geseyt is, en van d'ander syde een Pelgrim, om dat de Gastvryheydt een seer groot werck is, want men komt, door de Liefde, die geene te hulpe, die nootdruftigh en van haer selve onmachtigh zijn, om haer te voeden met behoeftigheyt van 't geene haer noodigh is: gelijck de Pelgrim is, diewelcke verre uyt sijn Vaderland zijnde, eens anders hulpe van noode heeft.

Hier uyt kan men af nemen, hoe aengenaem onsen Heere *Jesu Christo* de Gastvryigheyt is, wanneer hy seyt: *Wat ghy den minsten van dese gedaen hebt, dat hebdy my gedaen*: tot beschaemtheyt van die geene, die in haere Huysen prachtlijck die geene ontfangen, die 't niet van noode hebben, gelijck de sprencke seyt: *Eenige sluyten de Vrome buyten, maer de grooten Rovers en Rijcken onthaelen zy prachtelijck.*

ORATIONE. *Gebed.*

EEn oude nedrige Vrouwe, die van den hoofde totte voeten toe, met eenen witten Mantel bekleet is en knielende, hebbende bloote armen, en in de rechter hand salse een Wieroock vat, en in de slincker een Hert houden, en ter syden sal een Haene staen.

Oud is zy, om reeden die alreede geseyt is.

Zy

Zy deckt haer hoofd totte voeten met een Mantel,om te vertoonen dat het Gebed niet in 't openbaer, maer in 't verborgen moet geschieden, nae de spreucke *Christi: Als ghy bid, gaet in u slaepkaemer.* De witte Mantel bediet, dat het Gebed, eenvoudigh, suyver, klaer en van gewicht en deftigheyt moet wesen,niet met een gemaeckte fraeyigheyt.

Het gesicht is ten Hemel gekeert,om dat dat selve een optreckinge des gemoeds is, gelijck oock het knielen eerbiedigheyt vertoont, en het Wieroockvat, het Gebed.

Dat zy een Hert in de slincker hand hout, druckt uyt,dat,indien het Hert niet bid,soo is 't geklap van de tonge vergeefs.Want het is beter stille in 't hert te bidden, sonder geluyt te slaen, als alleen met woorden,sonder aendacht des gemoeds.

De Haen worter ter syden gestelt, als zijnde een beelt van de wackerheyt,om dat *Christus* by Mathæum XXVI cap. seyt: *Waeckt en bid,op dat ghy in geen versoeckinge valt*, gelijck oock Lucas XXI en elders meer geseyt wort.

ORATIONE. *Gebed.*

EEn oude Vrouwe van een nedrigh wesen in korte witte kleederen, knielende met ontslagen armen, houdende in de rechter hand een roockend Wieroockvat, waer van de ketens, als Pater nosters, sullen wesen, houdende 't hoofd verheven, siende eenige glans.

In't wit wortse gekleet,om datse behoort, gelijck *Ambrosius* seght, suyver, eenvoudigh, klaer en blijcklijck te wesen.

Datse met opgeslagen armen geknielt is, vertoont de eerbiedigheyt die zy aen God den Heere behoort te hebben,en in 't besonder als zy in 't Gebed is.

Het verheven aengesicht dat een glans siet, vertoont, gelijck *D. Thomas* seyt, is een opheffinge des gemoeds,en een opweckinge van de genegentheyt, door de welcke de Mensch sprekende, Gebeden tot God stort, openbaerende hem sijne verborgentheden en 't verlangen van sijn herte.

Het roockende Wieroockvat is een beeld van 't Gebed, want *David* seyt in den CXL Psalm: *Heere! mijn Gebed moet voor u gestelt zijn, als een reuckoffer voor u gesichte.*

De Paternosters zijn als keetens van 't Wieroockvat, om dat het *Vader onse* het volmaecktste Gebed is, dat *Christus* ons selve heeft leeren bidden, &c.

Oud wordse gemaelt, om dat in dees Ouder meest wordt gebeden, vermits de reyse uyt dese Werreld, den Ouden aldernaest is.

ORATIONE. *Gebed.*

EEn Vrouwe in't groen gekleet en geknielt, de oogen ten Hemel opslaende, uyt wiens mond een viervlamme komt, houdende de voorste vinger van de slincker hand op de borst, als of zy 't Hert wilde vertoonen,slaende mette rechter hand voor een poorte die toegeslooten is.

't Gebed wort in 't groen gemaelt, door de hope die zy heeft om de genade die God belooft te verkrijgen, en die insonderheyt door onse ootmoedigheyt verweckt wort, die door 't knielen wort vertoont, 't welck van ouds af geweest is een teycken van eere en onderwerpinge. Dies de Schrijver seyt, dat hy niet weet, of dit door eene natuyrlijcke instortinge geschiedt, of om dat de vinder van dese ceremonie geweeten, en daerom gestelt heeft,dat de kinderkens ter-

wijlen zy noch by de Moeder zijn, gelijck *Gorop. Becanus* verhaelt, mette knyen de wangen en oogen raecken, waer uyt de traenen rollen, en dat, daer door, sich God laet versoenen, wanneer men hem vertoornt.

De oogen ten Hemel gekeert, bedieden, dat het geene men van God, door het Gebed begeert, oock ten Hemel behoort, alwaer onse Vaderland is, en niet op der aerde, alwaer wy slechts Pelgrims zijn.

Door de vlamme die uyt den monde gaet, wort verstaen, de brandende genegentheyt des Gebets, 't welck het gemoed in de Liefde Gods ontsteeckt.

De voorste vinger waer mede zy 't Hert vertoont, is een teycken dat het Gebed eerst uyt het hert, en daer nae uyten monde moet komen. En 't kloppen aen de poorte bediet, dat de Mensche door sijne gebeden, God moet moeylijck vallen, met vaster hope om sijn voornemen te verkrijgen, met een seker vertrouwen in de woorden *Christi: Bid en ghy sult verkrijgen, soeckt en ghy sult vinden, klopt en u sal open gedaen worden.* Lucæ XI.

ORATIONE. *Gebed.*

EEn oud Priester, in witte Priesterlijcke kleederen, knielende voor een Altaer met een Wieroockvat in de rechter hand, om te roocken, de oogen ten Hemel gekeert, mette slincker een Hert toereykende.

De oude Priester vertoont, dat de Mensch eer hy met God spreeckt door het Gebed, sijn ziele met goede wercken moet voorbereyden, wesende vreemd van alle onsuyverheyt, die hem kan besmetten: 't welck in de Ouderdom begrepen is, als wars zijnde om de Wereld te volgen, toonende sich, in 't gemeen, allervierighst om God te dienen.

Het witte kleed, vertoont dieselve suyverheyt van 't gemoed, diemen in 't aenschijn des Heeren moet draegen.

Knielende, mette oogen ten Hemel gekeert, is hy gemaeckt, vertoonende de kennisse sijns selfs, diewelcke needrigheyt baert, en kennisse Godes die een vast vertrouwen geeft, leerende dat men in 't bidden niet soo needrigh en verslaegen moet wesen, dat wy souden wanhoopen, noch soo vast vertrouwen, dat wy niet souden twijflen over onse sonden.

Het Wieroockvat wort voor het Gebed genomen, want in plaetse van 't Wieroockvat in 't Oude Testament, soo zijn in 't Nieuwe Testament de Gebeden der Vromen.

Het Hert dat hy in de ander hand hout om te offeren, bediet, gelijck *Ambrosius* seyt: *Indien 't herte niet bid, soo klapt de tonge te vergeefs.*

PREGHIERI. *Gebeden, Aenroepingen.*

TWee oude beschrompelde, droeve, mancke, scheele en swaermoedighe Vrouwen, in 't blaeu gekleet, gelijckse *Homerus* afmaelt: Manck wordense, misschien, gemaelt, om als men wil bidden, men de knyen buyght: ofte om datse met een twijfelachtigh of manck gemoed gaen te bidden, hebbende gantsch geene seeckerheyt, om te verkrijgen 't geene zy bidden.

Het aengesicht staet droef, overmits de Gebeden zijn werckingen die den aflaet uytdrucken, en een gebreck van dingen, die zy niet hebben: of een vreese van die niet te verliesen, 't geene zy vrywilligh besitten: en de behoeftigheyt, alhoewel die een oorsake van volmaecktheyt is in de stad, gelijck *Aristoteles* seght, niettemin isset een teycken van gebreck, baerende treurigheyt en magerheyt in besondere Menschen, gelijck hy voorder seyt, en daerom wortse oock aldus afgemaelt.

Scheel zijnse, om uyt te drucken door de verscheydenheyt en 't gesicht haerder oogen, het onderscheydt van 't opmercken haeres verstands, wesende gemeenlijck van tegenstrijdige meeninge, te weeten, die geene die een ander bid, en die geene van wien wat wort gebeden.

Het blaeu kleed beeld af, dat de Gebeden van Hemelsche verwe moeten wesen, niet vermomt noch geveinst, noch met gemaeckte reedenen opgesmuckt, maer reyn, suyver, oprecht en waerachtigh, indien de Mensche wil verkrijgen 't geene hy wenscht en begeert.

PREGHIERE A DIO. *Gebeden tot God.*

EEn knielende Vrouwe, met gevouwen handen, en 't hoofd ten Hemel gekeert, uyt wiens mond een viervlamme komt.

Dese

Dese beeldenisse gelijckt seer de Oratie of Aenroepinge, hebbende een selve voorwerp en een gelijck eynde.

De gevouwen handen en gebogen knyen drucken de uytwendige werckingen van den Mensch uyt: Maer het hoofd ten Hemel verheven, en de vlamme daer uyt vliegende, bedieden de inwendige genegentheden van hert en sinnen.

Edifitio overo un sito. *Gebouw of Wooningh.*

De Oude gaven door een steen, die aen een draet was vast gemaeckt, een Gebouw of Wooninge te kennen, of eenigh gemaeckt werck, om dat de Gebouwen in geender manieren konnen gerecht werden, ten zy men met naerstigheyt soecke de rechtigheyt van de syden, en dat door het Waterpas. Daerom moetmen in 't bouwen dit eerst waernemen, dat alle wercken mettet Waterpas of loot mogen over een komen, en dat die van geener syde eenige scheevigheyt of nederhanginge, in sich hebben. Daerom soo kan men dese beeldnisse door een Man vertoonen, die een Waterpas of loot in de eene hand heeft, om 't selve met oordeel en konst te gebruycken.

Giurisdittione. *Gebiet, Heerschappye.*

EEn Man in purper gekleed, die in de rechter hand eenen Scepter draeght, 't welck een waerachtigh kenteycken is van de natuerlijcke heerschappye, en in d'ander hand droegh men de *Fasci Consulares*, of de Borgemeesters Roeden, die om de bijlen gebonden waeren, tot een teycken van heerschappye.

Contritione. *Berouw, Gebrokenheyt des herten.*

EEn Vrouwe van een schoon en bevalligh opsicht, staende metten vuyst gereet, als of zy haer naeckte slincker borst wilde slaen: de slincker arm houtse recht uyt nae beneeden, doch de hand open zijnde, de oogen zijn vol traenen ten Hemel gekeert, met een droevigh en treurigh wesen.

Contritio of Gebrokenheyt des herten, is de allergrootste droefnis die een sondaer heeft, van dat hy de hooge Majesteyt Gods vertoornt heeft; waer over de Schrijver van dese Dichten aldus seyt:

O aengename smert, doch uyt een bittre grond,
Die my mijn ziel beroert door 't roeren van de sond.
Die troost en heyl ontfangh door 't suchten en door 't steenen,
Die my baert veel gelux door treurigheyt en weenen.
Die smert die andren druckt, doet my ten Hemel gaen,
En doet my al dien rouw en droeffenis versmaen:
In u soo vind ick troost, veel soeter als de lusten,
't Geen andren is als roet, dat doet my lieflijck rusten,
Mits ghy in mijn gemoed u Zeetel hebt gevest,
Verlaet ick dese poel, en jaegh nae 't allerbest:
Nae een verhemelt Choor, alwaer ick sonder vreesen,
Een Wandelaer gelijck en seer verheught sal weesen,
Die nae een snoode wegh van doorens en verdriet,
Sijn moede voeten rust en bloemkens weer geniet.

En *Petrarcha* seyt:

Ick beklage mijne verleden tijden.

Contritione. *Berouw, Gebrokenheyt des herten.*

EEn schoone staende Vrouwe, met uytgespreyde hayren, in 't wit gekleet, de borst open, als of zy die met haer rechter vuyst wilde slaen, mette slincker trecktse haer aschgrauwe kleederen uyt, diewelcke gescheurt zijn, vertredende met aendachtige en ootmoedige mynen een Momaensicht.

't Berou wort van een seer schoon opsicht gemaeckt, om te betoonen, dat een boetveerdigh en verslagen herte van God niet wort veracht, maer is een middel om de gramschap Gods te versoenen, gelijck *David* in den LI Psalm seyt, en is dese als een tegenstellinge der sonde, of gelijck de Godgeleerde dat bepaelen, eene droefheydt die de Mensche neemt over sijne eygene sonden, met voornemen om die te belijden en te voldoen: De naem selve seyt *S. Thomas*, bediet anders niet, als een verbreeckinge en weghneminge van alle recht en verschooninge, die de hovaerdie soude konnen voortbrengen, in eenigh goed dat in ons soude kenbaer zijn.

De Mom onder haere voeten bediet de verachtinge van de Werreldsche dingen, die ons schoon voor d'oogen schijnen, die ons vleyen,

vleyen, bedriegen, en de waere kenniſſe in ons ſelve vertraegen.

Zy ſtaet om ſich van haere geſcheurde kleederen te berooven, om dat de gebrokenheydt een deel is van de Penitentie of Boete, waer door wy de kleederen van den ouden Menſch verſcheuren, ons van nieuws in *Christo* en ſijne genade kleedende, die onſe Ziele verciert en verſekert tegens alle ſnoode rampen en aenvechtingen.

MACHINA dell MONDO. *'t Gebouw des Werrelts.*

EEn Vrouwe, hebbende om 't hoofd de ſwieren van de ſeven Planeten, en in plaets van de hayren, vier vlammen: 't kleed ſal in drie deelen geſchakeert weſen, doch yder van beſondere verwe. Het eerſte deel ſal den borſt bedecken, en dat deel van 't lichaem ſal blauw en vol wolcken weſen. Het tweede deel ſal licht blauw of azuyr weſen, als de baeren van de Zee. Het derde deel totte voeten toe, ſal groen weſen met bergen, ſteeden, en kaſteelen. Zy ſal een Slange in de eene hand houden, diewelcke in 't ronde gekrult zijnde, den ſteert in den mond hout, 't welck bediet, dat de Werreld van ſich ſelven, en door ſich ſelven gevoet wort, en datſe in ſich ſelve en door ſich ſelve, altijt met een gemaetigheyt en gewoonlijcke beweginge, in ſich wederkeert, loopende het begin nae 't einde, en het eynde keert weder nae haer ſelve begin. En hierom worden de ſeven Planeten aldus afgemaelt.

Het vier dat zy boven op 't hoofd draegt en de verwe van 't kleed, bedieden de vier hoofdſtoffen, diewelcke zijn de vier mindere deelen van 't groot Gebouw deſes Werrelts.

PENSIERO. *Gedachte.*

EEn oud Man, bleeck, mager en ſwaermoedigh, gekleet in 't weerſchijn, hebbende ſteyle hoofdhayren, met twee vleugels op 't hoofd, en aen de ſchouders, leunende mette wange op ſijn ſlincker hand, houdende met ſijn rechter hand een boſſel met heel verwart gaeren, alwaer ter ſyden een Adelaer is gevoeght.

Oud is hy gemaeckt, om dat de gedachten veel dieper en krachtiger in de Oude als in de Ionge gedruckt zijn.

Bleeck, maeger en ſwaermoedigh is hy, om dat de gedachten, en inſonderheyt die geene, die door eenigh miſnoegen heerkomen, oorſaecke zijn, dat een Menſche ſich quijnt, verſmelt en uytteert.

Het weerſchijne kleed bediet, dat de Gedachten verſcheyden zijn, en rijſen, ſoo van d'eene als van d'ander ſyde, oneyndlijcken op, daerom ſeyt *Petrarcha*, dat in alle treeden nieuwe gedachten waſſen.

Hy is gevleugelt, om dat dieſelve Poeet ſeyt, dat hy mette vleugelen der gedachten in den hooghſten Hemel klimt, daer van *Tasso* aldus mede ſinght:

Indien ghy met u blancke veeders,
't Gedacht en borſt, als lichte kleeders,
Ciert, en genaeckt des Hemels top,
Ey! voert daer 't ſchoon ontwerpſel op.
En toyt het toe, als regen droplen,
Die in de locht ſich t'ſaemen koplen,
En ſent het om de Werrelt heen,
Te ſien waer dagh en nacht verdween.

Oock ſeyt *Dantes* in ſijne Helle, dat het gedachte een ſnelle beweginge van 't gemoed is, 't welck ſnellijck vlieght, waer het voornemen ſlechts henen wil, en is bequaem om alle verledene, tegenwoordige en toekomende dingen te vatten.

De ſteyle hoofdhayren en de luchter hand onder de wange, zijn teyckens van de opheffinge des gemoeds, die veroorſaeckt worden door de ruſte des lichaems.

De bondel of het roof verwart gaeren, zijn den gedachten gelijck, want hoe meer men 't ſelve drayt, hoe meer 't ſelve verwart, en hoe 't oock grooter wort, jae 't wort wel ſoo verwart, datter eindlijck geen hope is om 't ſelve te ontwarren. En de gedachten groeyen oock aen, om ſich ſelf door ſijn eygen macht te beſchadigen. 't Is waerachtigh dat de gedachten ſomtijts een vaſt voornemen geven, om uyt te voeren en gelegenheyt te krijgen, om ſich oock daer uyt te redden, gelijck de draed van *Theſeus* betoont, diewelcke een leydſman was, weſende te gelijck een baecken voor alle verſtandige luyden, om te gaen uyt het doolhof, dat ons ſterflijck lichaem met ſich draeght; doch om de eedelheyt van de gedachten uyt te drucken, iſſer de Adelaer by gevoeght, een eedele vogel, en van grooter ſnelligheyt.

PENSIERO. *Gedachten.*

EEn Man in 't swart gekleet, hebbende 't hoofd vol Persic noten, en sullen over 't kleed veel Doornen zijn gespreyt, die mette scherpe punten nae 't vlees gekeert zijn.

De Persic noten bedieden, dat gelijck die gedeelt zijn in veele en vreemde gootjens en syde gangen, alhoewel die van harde en vaste stoffe zijn, niet te min soo is onse ziele, hoewel die onsterflijck is, gedeelt door de gedachten in verscheyden deelen: gelijck *Pierius* 't selve seer wel aenmerckt.

De Doorens vertoonen, dat de gedachten 't gemoed niet anders drucken, steecken en quetsen, als de Doorens het lichaem des Menschen plaegen, gevende haer gelegenheyt totte Melancolie of swaermoedigheyt, die door 't swarte kleed wort uytgedruckt.

OSSEQUIO. *Gedienstigheyt.*

EEn bedaeghd Man, bloots hoofds, sich uyt nedrigheyt wat buygende, en 't slincker been wat achter uyt steeckende, hy sal in sijn rechter hand sijn Bonet of Hoed houden, toonende door dusdanige mijnen sijne gedienstigheydt en groote eerbiedigheydt, hebbende aen de slincker hand eenen Leeuw en eenen Tyger te saemen vast gebonden.

Bedaeghd wort hy gemaelt, want in de bedaeghtheydt bestaet de middelmaet en 't geene betaemlijck is, en niet in de Ieughd, als dewelcke sich selve bemint, en sich meer laet duncken als andere, gelijck *Aristoteles* seght.

Het ontdeckte en weynig gebogen hoofd, bediet de onderdaenigheyt, waer door hy eerbiediglijck, met een aengenaem gemoed, hem soeckt goedgunstigh te maken, door 't verkrijgen van vrienden. Waer over *Terentius* in sijne *Andria* seyt: *Obsequium amicos parit.* dat is, *Gedienstigheyt baert Vrienden.*

Hy hout den Leeuw mette slincker hand, die met den Tyger te saemen gebonden is, om te betoonen, dat de Gedienstigheyt, door haere minlijcke ommegangh, den Leeuwe, Tyger en andere hovaerdige en wreede Dieren, kan temmen. Waer van *Ovidius* in sijne Minnekonst aldus singht:

De kromme tack buyght met gemack,
Maer domme kracht verbreeckt den tack:
Al soetjens swemtmen door een vliet,
De stroom die acht 's Schips krachten niet,
Door Min betemt men Leeuw en Beer,
De Stier ploeght dienstigh voor sijn Heer.

GENIUS *of goede Geest of Engel*, nae de beschrijvinge der Heydenen.

EEn kindeken met schoone hoofdhayren, zijnde gekroont met Platanus of Arendoorn, hebbende een Slange in de hand, gelijckmen vint in eenige gedenckpenningen.

GENIUS *of quaede Geest*, nae de Heydenen.

EEn groot swart Man met een schricklijck gesicht, gebaerd en met lange swarte hoofdhayren, hebbende een uyl in der hand. *Plutarchus* verhaelt dat *Marco Bruto*, die *Cæsar* hadde vermoort, dusdanigen Geest was verscheenen. En de uyl houden de Oude voor een droef voorteecken.

Daer zijn veele Geesten, en dat nae de toeeygeninge der verstanden, waer uyt zy worden genomen, daerom sullen wy eene boven dese stellen om d'andere te vercieren.

GENIUS. *Geest of Engel*, nae der Ouden beschrijvinge.

V*Incentius Catarrus* vertoont veele beeldnissen van *Genius* of de Geest, die hy uyt *Lilius Giraldus* heeft getrocken. Wy sullen oock eene vertoonen die in Marmor uytgehouwen, eertijts te *Romen* is gevonden. Waer in een kindeken stont met een vrolijck en lacchend gesicht, gekroont met maenekoppen, en in de rechter hand een bossel koorenayren, en in de slincker eenige trossen Druyven met dit opschrift: *Aenspraeck* en *Geest.*

A. *Wat zydy voor een vrolijck kind?*
G. Ick ben een Geest van elck bemint.
A. *Waer toe de Druyven in d'een hant,*
In d'ander weer een koorenplant?
En 't hoofd met bollen dus omkrult?
G. Dees kroon is tot den slaep gehult.
En *Ceres* als oock *Bacchus* wijn,
Doet 's menschen Geest vol levens zijn.

De goede uytkomst is oock met koorenayren in de slincke, en met een schael of beker in de rechter afgebeeld in een beeldnisse van *Trajanus*. By de oude Romeynen is hy voor de bewaeringe en bescherminge der dingen genomen, daerom wierde die den steeden, plaetsen, planten, en tot alle dingen, jae ten laesten de boecken toegewijt, die wegen hunne maeckers door gemeene toejuyginge, mogen aengenaem werden geacht, gelijck *Martialis* singht:

Een boeck dat nimmermeer vergaet,
Moet zijn vol Geest en kloeck beraet.

Men vint overal veele van dese Geesten in de Oude opschriften. Voor de Geest of Natuyre die wy gemeenlijck noemen den aert, de treck of natuyrlijcke genegentheyt diemen heeft tot eene konst of saecke, kanmen een gevleugelt kind maelen, om de beeldnisse van de gedachten, die altijt in de sinnen speelen, uyt te drucken, nae dat de invallen neygen, 't zy totte geleertheyt, door boecken, d'ander tot singen en speelen met Musijckboecken, Fiolen, Luyten, Lieren, Instrumenten, met Wapenen, Boere tuygh, Iaght, Vischvanghst, of wat een geestigh Schilder invalt om uyt te beelden. Oversulx maghmen hem kroonen met *Platanus*, van d'Oude gehouden voor een boom van Geestigheyt en Bevalligheyt, alsoo die door haere breede, haer tegen de hette der Sonnen beschermde, en des Winters voor de koude beschutte. Waer over de Academie te Athenen, by haere Oeffenplaets veele *Platani* hadde, die daer bloeyden en 36 elbogen hoogh wiessen als *Plinius* verhaelt. De Koningh *Xerxes* vermaeckte sich aen dese plante, aen wiens tacken hy goude ketens en armbanden plagh te hangen, gelijck *Ælianus* verhaelt. Men kanse oock mette bloemen kroonen, gelijck *Tibullus* dieselve in sijne Dichten doet. De *Genius* of Geest van 't Romeynsche Volck, als eene die altijt plagh krijgh te voeren, en triumph te bedrijven, is gemaelt op sekere gedenckpenningh van *Anton. Pius* met een Lauwer tack, of een Olijf in de rechter, en een Spiesse in de slincker hand. In een ander de Overvloets Hooren voor overvloedige Rijckdom des Werrelts, of totte overvloet, daer in gemeenlijck een yder behaegen schept. In twee andere Medaglien van *Trajanus* en *Aurel. Antoninus*, hout hy in de rechter een drinckschaele, en in de slincke koorenayren, om uyt te drucken dat dese Keysers uytblonckeen in Overvloet en Godsdienst, waer van de schaele een beeld was. In seeckere Medaglie van *Nero*, alwaer die een schaele in de rechte en in de slincke een Overvloets Hoorn hadde, voor een Outaer, schijnt sonder twijfel, uyt vleyingh geslagen te zijn, want de Geest of aert van *Nero*, was niet ten goede, maer ten boose geneyght, totte Godloosheyt, niet tot Godsdienst, tot verwoesting, niet tot overvloet. Men vinter noch by *Occo* verscheyden andere. *Plutarchus* noemt by de naem *Genii*, de ontsteltnissen van 't gemoed, die in sich selve zijn strijdig. De eendracht, en kivagie by de ontsteltnis en ruste des gemoeds; schoon en leelijck, by de schoonheyt en leelijckheyt des gemoeds; licht en swaer, voor de lochtigheyt en staetigheyt des gemoeds. *Nemertes* voor de lieflijcke en soete waerheyt, *Asapheia* voor de dubbigheyt van 't gemoed, dat duystere en swarte wolcken voortbrenght tegen de heldrigheyt der waerheyt strijdigh. Veele meer andere konnender werden voortgebracht, die oock in marmor zijn uytgehouwen, gevleugelt, naeckt, eenige die vleugeltjes draegen, andere korfkens met bloemen en vruchten, eenige die slaepen, en die beknopt gekleet zijn, oock gevleugelt met palmtacken, tropheen, kroonen, fackels en andere dingen in de handen.

GENIUS. *Geest.*

VOorts vintmen in verscheyden marmoren de *Genius* of *Geest* uytgebeelt, naeckt, gevleugelt, en dat hy hout tuyltjens, kransekens, korfkens met bloemen en vruchten: oock andere die daer slaepen, andere dieder kort en beknopt gekleet gaen, oock gevleugelt, met palmen, zeeghteeckenen, eerkransen, fackels en andere dingen meer, die een yder kan versieren, nae dat hy iemants Geest of Konst wil uytdrucken.

MEMORIA. *Geheughnisse, Gedachtnisse.*

EEn Vrouwe van middelbaer Ouder, hebbende op 't hoofd een bagge of een kofferken vol juweelen, in 't swart gekleet, treckende mette twee eerste vingers van de rechter hand aen 't lelleken van 't rechter oor, en mette slincke hand, houtse een swarte hond.

Van middelbaer Ouder isse gestelt, om dat *Aristoteles* seght, dat de Menschen in 't beste van haer leven van beter en vaster memorie zijn, als in d'Ouderdom, en dat door de vergetenheyt, om dat de kindscheyt sulx noch niet heeft geleert.

Het ciersel op 't hoofd bediet, dat de Memorie een seer getrouwe opsluytster en bewaertster is van alle dingen, die onse sinnen door de fantasyen of invallen werden vertoont: en daerom isse genaemt een kiste van Wetenschap, en van de schatten der ziele.

Met swart isse gekleet, om dat dese verwe vastigheyt bediet, waer van voor is gesproken: Wesende dit de memorie eygen, datse vast hout 't geene den sinnen is vertoont en ingebeelt.

Zy treckt *aen 't lelleken van haer oor*, tot vergelijckinge van 't geene *Plinius* seyt, *in 't diepste van 't oor is de plaetse van de Memorie, 't welck wy te kennen geven, als men daer aen roert*, gelijck *Virgilius* mede getuyght.

De *swarte Hond* is om dieselve reeden als 't swarte kleed: om dat de Hond een Dier is van een groote Memorie en onthout, gelijck wy door de daeglijxse eervaringe sien, want als hy in onbekende wegen gebracht wort, en verre van huys is om weder te keeren, jae waer hy is, soo sal hy sonder eenigh beraet, den wegh van waer hy is gekomen, wederom in slaen. Daerom wordt geseght, dat wanneer *Vlysses* naer 't verloop van twintigh Iaren wederom in sijn Vaderland keerde, dat een Hond, dieder in sijn vertreck, van hem gelaeten was, hem allereerst kende, en alle vriendschap bewees. Waer over oock *Socrates* by *Plato*, in sijne *Phœdro* swoer, by eenen Hond, als dat *Phœdrus* had van buyten geleert, de geheele Oratie of Vertoogh, die *Lisias* hadde gemaeckt.

MEMORIE. *Geheughnisse.*

EEn Vrouwe met twee aengesichten, in 't swart gekleet, die in de rechter hand een Penne, en in de slincker een Boeck hout.

De Memorie is een besondere gave van de Natuyre, en van veel overleghs en bedenckens, omhelsende daer door alle verledene dingen met den regel der Wijsheyd, soo wel in 't geene geschiet als 't geene noch kan gebeuren, en daerom isse met twee aengesichten gemaeckt.

Het Boeck met de Penne, betoonen, gelijckmen plagh te seggen, dat de Memorie haere volkomentheydt krijght door 't gebruyck, welck gebruyck voornaementlijck bestaet of door 't lesen of door 't schrijven.

MEMORIA GRATA. *Danckbaere Geheughnisse van de ontfangene Weldaeden.*

EEn aengenaeme Ionge Dochter, die gekroont is met een tack vol Geneverbeesien, houdende in de hand een groote Spijcker, staende tusschen een Leeuw en Adelaer.

Zy wort met een Genevertack gekroont, en dat om drie reedenen, d'eene, om dat zy noyt wormsteeckigh, verout noch vermolsemt wert, even gelijck een goede Memorie nimmer eenigh verderf van vergetentheyt gevoelt noch veroudert, en daerom wortse jongh geschildert. De tweede reeden is, om dat de Geneverboom, gelijck *Plinius* seyt, nimmermeer haere blaeders laet vallen, alsoo behoort een Man de weldaed die hem is aengedaen, nimmermeer uyte gedachten te laeten vallen. De derde reeden is, dat dese beesien, gedistilleert met andere kruyden, de Memorie stercken, en dat Lavendeel mette assche, van dese Geneverbeesien, opgesoden, de gedachtnisse seer vorderlijck is, gelijck

Gualtherus en andere Natuyrkundigers verhaelen. *Castor Durantus* seyt, dat de Geneverbeesien de herssenen stercken en een goede Memorie maecken, 't welck die geene moet onthouden, die daer weldaet heeft ontfangen.

De Spijcker die zy in de hand heeft, is uyt dit spreeckwoordt heer gekomen, *datmen de Weldaet met een spijcker in de balck moet vast maken,* dat is datmen de Geheughnisse van de Weldaet altijt most gedencken. Datse tusschen den Adelaer en Leeuw in staet, bediet, dat alhoewel dese Dieren van de reeden zijn berooft, zy nochtans een danckbaere Geheugnisse, tegen hunnen Weldoender, hebben beweesen. Voor soo veele de Leeuw belanght, getuyght *Gellius*, hoe *Appianus* de Griexsche Historyschrijver verhaelt, 't geene hy niet heeft gehoort, maer dat hy met sijne eygene oogen binnen *Romen*, in de groote schouwplaetse heeft gesien, terwijl de beestejacht aldaer geschiede: En datter een slave *Androclus*, of *Antroclus*, in 't perck wierde gestelt, alwaer een schricklijcke en vervaerlicke Leeuwe tegen uyt quam. Maer soo haest sagh hy desen *Antroclus* niet, of hy staerooghde verbaest op hem, en nae dat hy hem naederde, streelde hy hem met lecken aen handen, voeten, en met quispelsteerten oft een hondeken was geweest. *Antroclus* die eerst, door vreese van dit dier, was bestorven, begost nu, uyt sijn half doode ziele, wederom moet te scheppen, en staerende op den streelenden Leeuwe, scheent niet anders of zy, hunne kennisse vernieuwende, malkanderen, met onderlinge lief koserien, verwillekomen en omhelsden. 't Volck dat met groote blijdschap alle desen handel aensag, begost met veele gejuygs sich hier over te verwonderen. *Antroclus* voor den Keyser gebracht zijnde, wierde hem afgevraegt, waer door dit wreede Dier tegens hem soo sachtmoedigh was? antwoorde, dat hy in *Africa* daer mede al lange hadde kennisse gehad, want alsoo sijn Heere Oud Burgemeester te *Romen* was, dat hy door menigvuldige slagen, sich hadde versteken in eensaeme en woeste plaetsen, en dat hy om den brand der Sonne, die aldaer groot is, sich in seker hol hadde begeven, alwaer hy naulijx was ingeraeckt, of daer quam dese Leeuwe in, die seer gequetst was en jammerlijk huylde, daer in hy seer verschrickte. De Leeuwe was evenwel met een nedrigh weesen, als of hy hulpe versochte, tot hem gekomen, en sijnen poot nae hem oplichtende, soo sagh hy dat die seer was bebloet, en also hy meende dat hy daer aen groote pijne most lijden, soo nam hy dienselven in der hand, en trocker een scherpe doorne uyt, de wonde suyverende. De Leeuw, door dese genesinge vertroost, had hem voorts alle vriendschap bewesen, en in sijnen schoot rustende, had hy drie geheele Iaeren, in sijn hol overgebracht, levende van sijn roof, koockende, by gebreck van vier, het beste daer van in de Sonne, die aldaer seer sterck was. Nae dat hem evenwel dit wilt en beestigh leven had begost te verdrieten, was hy, terwijl de Leeuw op der Iacht was, daer van geloopen, soo dat hy nae drie daghreysen in handen van een hoop soldaten was gevallen, van dewelcke hy bekent zijnde, was uyt *Africa* te *Romen* gebracht, alwaer sijn Meester alreede was wedergekeert: diewelcke hem als een verloopen slave ter dood veroordeelt hebbende, om voor de Dieren geworpen te worden, soo was dese Leeuwe oock aldaer te *Romen* gevangen gebracht: Diewelcke der verledene Weldaet gedenckende, sijnen Weldoender met geene ondanckbaerheyt wilde vergelden, maer hem liever alle vriendschap bewysen. Waer over

Antro-

Antroclus van de straffe wierde vry gekeurt, en door 't besluyt des Volx wierde hem dese danckbaere en beleefde Leeuwe vereert, die hy met eenen seer braeven halsband gebonden, door geheel *Romen* omme leyde: den welcken 't Volck ontmoetende, tot hem seyde: *Siet hier, dese Leeuwe is de Waerd van desen Man, en dese Man is de Medicijnmeester van desen Leeuwe.*

Soo veele den *Adelaer* belanght, daer van verhaelt *Crates* van *Pargameno*, datter sestien Mayers seer verdorst zijnde, seyden, tot eene van haere Medegesellen, dat hy soude heene gaen om Water te halen: dese vint ter syden de Fonteyne eenen Adelaer, die by nae verstickt was van een groote Slange, als die des Aedlers hals met veele krullen hadde omslingert, en hy sijne Seyssen by hem hebbende, houwt den Slangh in stucken, en liet den Adelaer vry vliegen. De Mayer dit gedaen hebbende, keert wederomme met sijn vat vol Waeters, gevende aen sijne kameraets 't selve te drincken, en willende daer na oock selve drincken, soo komt de Adelaer met een barst aengevlogen, en smijt hem 't Waeter van den mond af, op der aerde: de Mayer sulx tot een teycken van groote ondanckbaerheyt duydende, als hebbende den Adelaer verlost, sagh dat sijne Mackers, die daer van gedroncken hadden, nedervielen en haestigh stierven: soo dacht hy, dit Waeter most vergiftight zijn: en hy bemerckte terstont, dat dit gedaen was van den Adelaer, om de weldaet te vergelden, die hem was bewesen.

Dese saecke is oock gedenckwaerdigh te vertellen, die *Plinius* gedenckt, dat in de Stad *Sesto*, een Stad in *Thracien*, een Maeghdeken was, die eenen Adelaer hadde opgebracht, welcke Adelaer om danckbaerheyt, aen sijnen weldoender te bewijsen, soo bracht hy altijt aen 't Maeghdeken den roof, dien hy hadde gevangen: en als 't Maeghdeken was gestorven, en op het Lijck-hout soude werden verbrant, soo storte sich de Adelaer van self in de vlamme, en verbrande te gelijck met het Maeghdeken. Daer by maghmen af nemen dat de Leeuw Koning is van de aerdsche Dieren, en de Adelaer Koninginne van alle Vogelen in de locht, en hoe eedelder dat een Persoon is, hoe hy oock Moediger en Manhaftiger behoort te wesen, om de danckbaere gedachtenisse van de ontfangene weldaeden in waerden te houden.

ASSIDUITA. *Geduerigheyt, Gestaedigheyt.*

EEn oude Vrouwe, die in beyde handen een Sandlooper hout, en ter syden staet een klippe, die met veyl of klimops-blaederen is omwossen.

Het Rijck des tijds dat gestadigh nae onse ondergangh ijlt, wort aengemerckt door d'Ouderdom van dese Vrouwe, en hierom houtse den Sandlooper, die zy noodig heeft totte geduerigheyt, en om dat dieselve niet soude stille blyven staen, soo keert en drayt zy die gestaedigh om. Op de aenmerckinge van den Rots en Klimop wil men dit seggen, dat die geene die sich verbinden aen den dienst der grooten, en daer in al hunne gedienstigheyt en plicht te wercke stellen, dat het die gaet, gelijck de Klimop, want dese in hunne geduyrigheyt en besigheyt altijt steygrende, soo klimmense allenskens om hoogh, en sich aen de groote leunende, gelijck de Klimop aen de Rotse, soo kan 't niet zijn, of soo zy om hoogh klimmen, dat zy hier en daer geen groote aenstoot souden komen te lijden.

OBEDIENZA. *Gehoorſaemheyt.*

EEn Vrouwe van een eedel en ſtatigh opſicht in geeſtlijcke kleedinge, houdende in de ſlincker hand een Crucifix, en in de rechter hand een Iock, met het opſchrift SUAVE, dat is *lieflijck* of *ſoet*.

De Gehoorſaemheyt is uyt haere natuyre een Deughd, want zy beſtaet daer in, dat zy haere eygene luſten, vrywilligh nae den wille van andere buyght, en dat ten opſicht van 't goede, 't welck van een lichthertige niet gedaen wort, die niet gevoelt de pricklinge van lof en eerbaerheyt.

Daerom wort zy met een eedel opſicht gemaelt, weſende de eedele de meeſte liefhebbers van 't eerlijcke en de meeſte vrienden van de reeden.

Het Crucifix met het geeſtlijcke kleed, zijn teyckens, dat uyt Liefde van den Godsdienſt, de Gehoorſaemheyt ten hooghſten prijſlijck is, en hierom ſeggen de Aendachtige en Godvreeſende, datmen door deſe Deughd de goedheyd Gods lichtlijck doet nederdaelen op onſe gebeden tot vervullinge van onſe begeerten.

Het Iock met het woord *Suave* vertoont de lichtigheydt van de Gehoorſaemheydt, wanneer die vrywilligh is. Dit was de Sinſpreucke van *Leo* x terwijl hy noch een Ionge was, 't welck hy noch behiel, nae dat hy tot het Pauſdom was gekomen.

OBEDIENZA. *Gehoorſaemheyt.*

EEn zeedige en nedrige Vrouwe, met het hoofd gebogen, die de oogen ten Hemel opgeſlagen hebbende, een heldere ſtraele uyt den Hemel ſiet ſchieten, alwaer een toom aenhanght, die zy met groote vrolijckheyt omarmt. En boven dit, wanneer de Egyptenaers de Gehoorſaemheyt wilden afmaelen, ſoo vertoonden zy een Hond die 't hoofd nae ſijnen rugge keerde: Want men vind geen Dier ſoo gehoorſaem als dit, dat oock ſijn ſpijſe ſal laeten leggen, en dat boven de aert van alle andere Dieren, alleen op 't bloot woord en 't wencken van ſijnen Heere, om hem te hooren en te gehoorſaemen. Daerom ſoo kan men den Hond hier toe oock wel gebruycken.

OBEDIENZA. *Gehoorſaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die al gaende, in den Hemel een blinckende ſtraele ſiet, draegende deſe Vrouwe een kruys op haere ſchouderen.

Alhier wordt gemerckt dat de Gehoorſaemheyt moet ſuyver weſen van alle beſmettingen, vol hope van onſterflijcke belooningen, die haeren wegh verſekeren, en haer lijdſaem maecken om de gewichtigheyt van den laſt des Wets te dragen, die voor de ſinnen ſwaer valt, maer die haer nochtans eedel maecken. Het eerſte wort verſtaen door 't witte kleed, en 't ander door 't opmercken nae den glans des Hemels, en het derde door het kruys, dat zy op haere ſchouderen draeght.

OBEDIENZA VERSO DIO.
Gehoorſaemheyt tegens God.

EEn Vrouwe met een langh en eerlijck kleed, ſiende met groote opmerckinge nae een Offerhande, die op den Autaer brand, en mette eene hand gedoopt zijnde in de ſlachtoffer, ſoo raecktſe het tipjen van haer rechter oor aen.

De

De bediednisse van dese beeldnisse is uyt de H.Schrift getrocken, alwaer geseyt wort, dat *Moyses* mette vinger in den slachtoffer gedoopt hebbende, het tipjen van de ooren geraeckt heeft van *Aaron* de Hoogepriester en van sijne Soonen. 'tWelck van de H. uytleggers bediet is op de Gehoorsaemheyt en op de vaerdigheyt van't gehoor, om de heylige dingen, die totten Godsdienst behooren, uyt te voeren.

OBEDIENZA. *Gehoorsaemheyt.*

EEn Vrouwe bloots beens, met een kort kleed, vertoonende haere vaerdigheyt door een Spinwiel in de hand, 't welck zy soo nae d'eene als nae d'andere syde draeyt: alsoo moet sich de Gehoorsaemheyt oock bewegen nae het wencken van die daer wettelijck gebiet.

LUSSURIA. *Geylheyd.*

VOor de Geylheyt maelden de Oude een *Faunus* met een krans van *Eruca* of Raket, en een bosch druyven in de hand om eenen geylen *Faunus* te maecken, en de Raket diende tot een prickel aen *Venus*.

En eygentlijck zijn die geene geyl die in de Min te overvloedigh zijn, veroorsaeckt door den Wijn, diewelcke verhit, en door andere dertele hulpmiddelen.

LUSSURIA. *Geylheyt.*

DE Oude plachten *Venus*, op een Geytjen sittende, voor de Geylheyt af te maelen, vertoonende dat de Reeden door de sinnen en door de ongeoorlofde begeerlijckheeden was t'ondergebracht.

LUSSURIA. *Geylheyt.*

EEn Maeghdeken dat haere hoofdhayren gekrult en konstlijck geciert heeft, zijnde bykans naeckt, maer dat het laecken 't welck de leeden bedeckt van verscheyden verwe zy, gevende groote schoonheyt aen 't oogh, en die op een Cocodril sittende een Veldhoen of Patrijs liefkoost, dat zy in d'eene hand heeft.

De Geylheyt is een heete en ongebonden genegentheydt totte vleeschlijcke wellust, sonder datmen op gebruyck van wetten, natuyre, ordre of geslacht past.

Met gekrult hayr konstigh verciert, en met het bovengeseyde laecken wortse gemaelt, want de Geylheyt ritst aen, en is een wegh nae de Helle, en een Schoole van alle schelmeryen.

Als naeckt wort zy vertoont, om dat het de Geylheyt eygen is, te verstroyen en te gronde te werpen, niet alleen de goederen des gemoeds, als daer zijn de goede naeme, vrolijckheyd, vryheyd en aengenaemheyt des lichaems, maer oock de schoonheyt, sterckheyt, wackerheyt, gesondheyt, jae de deughd selve, maer zy rooft oock de goederen van fortuyne, als daer sijn geld, eedele gesteenten, huysen, vee en landen.

Zy sit op de Cocodril, om dat de Egyptenaers seyden, dat dit Dier een teycken van Geylheyt was, want het is seer vruchtbaer en baert veele jongen, gelijck *Pierius Valer.* in 't XXIX boeck verhaelt. En het is van soodaenige besmetlijcke Geylheyt, datmen gelooft, dat als het sijn rechter kinnebacken aen de rechter syde vast hout, dat de tanden de

de Geylheydt verwecken en voort drijven. Men leest oock in de Magische Schrijvers, als mede by *Dioscoridem* en *Plinium*, dat, soo men de beck van een Land-Cocodril, die van eenige *Scincus* geheeten wort, en de voeten in witten Wijn leyt en daer van drinckt, dat het den Mensch dapper totte Geylheyt sal ontsteecken.

Zy lief koost en hout een Patrijs of Veldhoen: Want daer is geen dingh bequaemer noch dat meer past, om de ongemaetighde Wellust en ongetoomde Geylheyt te vertoonen, als de Patrijs, diewelcke wel dickwijls van sulcken rasernie,in't by een komen, is aengehitst, en door soodaenige ongemanierde Geylheyt ontsteken, dat het Manneken dickwijls de eyren breeckt, die 't Wijfjen broet, wesende daer door in 't broeden verhindert en verlet om sich daer mede te paeren.

PECUNIA. *Geld.*

EEn Vrouwe in 't geel gekleet, van wit en taneyt te saemen, zijnde schoon op 't hoofd gehult, waer op een Nacht-uyl staet, houdende in de hand eenige stempelen,haemers of schroeven, zijnde werckgereetschappen om te munten.

De verwe van 't kleed bediet de verscheydentheyt van 't Geld, 't welck men van Goud, Silver, Koper en andere metallen slaet, en de schroeven, stempels en haemers zijn wercktuygen, waer mede 't Geld geslagen wort.

De Nachtuyl was by den Griecken, voor Geld,uytgedruckt.Waerover om den Atheniensen danckbaerheyt te bewijsen, die dit Dier in haer Wapen voerden,soo sloegen de Griecken desen Nachtuyl op haere penningen, gelijck *Plutarchus* in 't leven van *Lisander* gedenckt.

Noch druckten zy op het Geld eenen Vleermuys,en dat door de sonderlinge loosheyt van den knecht *Gilippus* te Athenen, als *Plutarchus* verhaelt. Want alsoo *Gilippus* last hadde eenigh Geld nae *Lacedemon* te senden, verberghde hy een groot deel van 't selve onder 't dack van sijn Huys: 't welck dese knecht gesien hebbende, en aldaer een Wet was, dat geen knecht tot naedeel van sijn eygen Meester mocht getuyghnis geven,soo komt hy voor 't Recht,en seyt dat onder het Dack van sijnen Meester, een seer groote hoop Vleermuysen verborgen waeren. Het welcke van de schrandere Rechters verstaen zijnde, gaven zy dieselve penningen weder aen de Republique, prijsende de geestigheyt van desen Dienaer,en naemden hier nae het Geld, in alle voorvallen, met den naem van Vleermuys.

* * *

Het woort *Pecunia*, waer van het gemunt Geld naemaels den naeme heeft verkregen, heeft haeren oorsprongh van *Pecu*, dat is van de Beesten, alsso de Rijckdoom,by de Oude meest bestont in de menichte van Beesten: Maer als daer nae het Silver en Goud dapper in swangh gingh, heeftmen evenwel,om de lange gewoonte, den naem van *Pecunia* behouden: 't welck als noch gemunt Geld bediet.

VGUALITA. *Gelijckheyt.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Weeghschaele hout, en in de slincker een nest met jonge Swaluwen,die de Moeder te eeten geeft.

Door de Weeghschaele wort verstaen de oprechte en waerachtige rechtvaerdigheyt, die een ygelijck geeft,dat hem toebehoort.

Door de Swaluwe in 't nest, als boven, verstonden de Egyptenaers een Man, die aen sijne kinders,in gelijcke deelen,sijne erfnisse uytdeelt, en te gelijck een Prince,die in sijn onderhout van kost, kleederen en eygene gemacklijckheden,niet wil boven andere uytsteken, maer die sich met sijne Burgeren wil gelijck stellen: Even als de Swaluwe doet, die nimmermeer, tweemael, sijne Iongen de spijse toereyckt,aen wien hy dieselve eens heeft uytgedeelt, maer onderhout die op eenderleye maniere.

Van dese gelijckheyt is de Keyser *Hadrianus* een seer groot lief hebber geweest, die in sijne gemeene spijse de maniere van *Homerus* wilde hebben onderhouden, als die aen niemant sijne gewoonlijcke spijse liet gebreck hebben. Iae hy bestelde dickwijls, dat op sijne taefel sobere gemeene kost soude worden gestelt, en dat om alle oorsaecke wegh te nemen, aen die geene, diewelcke uyt hovaerdigheyt of anders met hem ter taefel gingen,

gingen, ten eynde zy hem niet souden bestraffen, dat de leckerheyt, van monde, in hem soude heerschen. Want hy wist seer wel, dat om de gemoederen der Volckeren metten Prince te vereenigen, niet noodiger was, als met achtbaerheyt en Majesteyt van den Scepter, alle Onderdaenen te verbinden, en yder in de Gelijckheyt, te doen leven. Wetende dat de kracht van sijne natuyre haetelijck, maer gematight zijnde, datse lieflijck was en goedertieren. Oversulx beschickte *Phaleas* van *Carthago*, een groot liefhebber van de Gelijckheyt, dat in de Stad, alle de middelen en besittingen aen yder Burger souden gelijck zijn, en dat om den haet en nijd, die onder haer was, wegh te nemen, gelijck *Aristotel.* in het tweede boeck van sijne staetregeeringe seyt, alhoewel 't selve op het laeste, soo geheel niet wierde toegestemt: want de eedele en treflijckste Mannen wilden het gemeen ongeval, met het slecht en veracht Volxken, niet gelijck dragen, waerover dickwijls twist en kibbelinge ontstont. Maer soo daer recht wort aengemerckt, waer de rechte Gelijckheyt, wesende het opperste goed van een Stad of Republique, gesocht wort, soo volght nochtans niet, dat, het geene 't welck buyten dese Gelijckheyt gaet, daerom tot schade van de Stad of Gemeene beste soude gedyen. Waer uyt dan geoordeelt wierde, dat een Man, die in volmaecktheyt van Deughde, boven andere, uytstack, door sijne verheventheyt en uytnementheyt de Gemeente soude schadelijck zijn. En oversulx hebben de Griecken, diewelcke Vinders van alle goede Burgerlijcke Wetten geweest zijn, en insonderheyt die van *Athenen*, wel geweeten dat de geene, die de Republique schaedelijck was, straffe verdiende: Maer iemandt om sijne uytnemende Deughd te straffen, dat was een groote sonde. Derhalven hebben zy een eerlijcke straffe bedacht, om het rechtvaerdigh of onrechtvaerdigh vermoeden, te onderdrucken, 't welck zy van eenigh uytstekent dapper Man hadden, noemende dieselve straffe *Ostracismus*; gelijck oock, wanneer iemandt sich kende vol van bloed, en van een seer stercke en wackere natuer te zijn, soo speende hy sich wat van de spijse, hebbende voor een gebruyck sich een ader te doen openen, om in dit gebreck niet te geraecken, waer in veele, door te groote wackerheyt van haere kracht, plachten te vervallen: treckende te gelijck uyt *Plutarchus*, terwijl hy van't *Ostracismus* spreeckt, dat dit het Volck als een Medicijne, voor een seeckere gestelde tijd plagh te dienen, verplaetsende buyten de Stad voor den tijd van tien Iaeren, soodanigh Burger, diewelcke boven andere uytbromde, 't zy door eere, Rijckdoom, of grootdunckentheyt, in welcken tijd hy aldaer affienlijck en niet was te lijden, straffende met dese straffe alleene doorluchtige persoonen: Waer by dieselve Schrijver noch seght, dat *Hiperbolus* een snoode boeve, soeckende met dese Wet en gelijcke boete te straffen, eene van de drie treflijcke Burgeren van *Athenen*, als *Feacus*, *Nicias* en *Alcebiades*, soo viel de straffe, tegens haer aert, op den kop van desen moetwilligen *Hiperbolus* en op 't ander gemeen en slecht Volxken, om met gelijcke boete gestraft te worden: Maer het gebeurde, dat dese straffe in dese persoonen geschent zijnde, dieselve daer nae geheel wierde wegh genomen. De straffe wierde *Ostracismus* geheeten, nae een steentjen 't welck *Ostracus* genaemt was, waer op de Burgeren den naeme teyckenden, van die zy wilden uyt der Stadt gebannen hebben, welcke steen zy daer nae wierpen, op een plaetse van de Merckt, die met tralien was omslooten, waer van het getal al over de ses duysent most wesen, om de stemmen wegh te draegen. Dieselve Schrijver seyt, in 't leven van *Alcibiades*, dat dese straffe van *Ostracismus*, niet ingestelt was, om de bedroefde te straffen, maer alleene om de al te groote hooghmoedigheyt van andere te maetigen: en daerom wierde zy met een ander naeme *moderatione* of tuchtinge genaemt, diewelcke geschiede ter begeerte van de Benijders, die alsdan haere tegenstrijdige in tien Iaeren, voor haere oogen, niet sagen: Door wiens afwesen haere smerte, die door 't dagelijx sien, aenwies, in haer wat wierde verkoelt, die anders booslijck haere gemoederen doorboorde. *Aristoteles* handelt van dese straffe in 't tweede boeck van sijne *Politica*, noch breeder, seggende: *Waerom van de Steden, daer 't Volck regeerde, de* Ostracismus *gevonden was: om dat dese Steden de Gelijckheyt in waerden hielden. Derhalven wieder schijnt, door Rijckdoom, of al te veel Vrienden, of om andere te groote Mogentheyt, boven andere uyt te steecken, sal voor seeckere gestelde*

tijd uyter Stadt gebannen worden. Alwaer men siet dat hy dit selve toestemt, maer hy stelt geen tijd, verdedigende den Raed van *Periander*, die hy aen *Trasibulus* gegeven hadde, van dat hy de verhevenste ayren, soude uyt de andere wegh doen. Dese maniere van straffe, behaeghde *Augustus*, maetigende dieselve met een ander woord en naeme, gelijck *Tacitus* seyt in 't III boeck in 't verhael van *Sillanus*, uyt het geslachte van de *Junii*, die met eene van *Augustus* Nichten overspel bedreven hebbende, daer tegens niet anders dede, dan dat hy hem te verstaen gaf, dat hy aen *Sillanus* sijne Vriendschap ontseyde: Welcke woorden, van ontseggingе van Vriendschap, *Sillanus* verstont, dat hem, in seeckere maniere, de ballinghschap wierde toegewesen: en sonder vertreck, soo gingh hy van selve in ballinghschap, waer uyt hy niet wederkeerde, voor dat hy van *Tiberius* in sijn Vaderland wierde herstelt. Wy souden veele dingen tot ons bewijs konnen voortbrengen, maer om onse reeden kort te maecken, sullen wy besluyten, dat dese Gelijckheyt van een ygelijck wort bemint en omhelst, die oock in de Natuyre selve en in de temperatuyre of gemaetighheydt van des Menschen lichaem, wort aengemerckt, 't welck terwijl het vereenight, en niet ontstelt of oploopende is, door te grooten overvloet van vochtigheden of overtolligheyt van d'een of d'ander, soo blijft het stil en vereenight, en het lichaem behout sich gesont en volmaeckt, en dat door een bescheydene uytdeelinge van't bloed, dat soo wel aen de naeste als aen die verder afgescheydene deelen, wordt verspreyt.

EQUALITA. *Gelijckheyt*, gelijck die te *Romen* in de Boeckzaele is geschildert.

ZY maelden een Vrouwe af, die in yder hand een toortse hiel, ontstekende d'eene toortse door d'ander.

OCCASIONE. *Gelegentheyt.*

P*Hidias* de oude geestige Beeldhouwer, maelde de Gelegentheyt af by een naeckte Vrouwe, met een Sluyer over dwers, die haer de beschaemde leeden deckte, oock met hayren die haer over 't voorhoofd gespreyt hingen, sulx dat de necke gantsch kael en ontbloot was, oock met vleugels aen de voeten, staende op een rad, hebbende in de rechter hand een Scheermes.

De hayren die te saemen over 't voorhooft gekeert zijn, geven te verstaen, datmen de Gelegentheyt moet voorkomen, passende op haere gangen, sonder datmen die most volgen om te vatten, wanneerse alreede den rugge hadde gekeert, want zy treet seer snellijck met gevleugelde voeten, gestelt zijnde op een rad, dat geduyrighlijck rolt en draeyt.

Het Scheermes houtse in de hand, want zy moet vaerdigh zijn, om alle slagh van beletselen af te snijden. Waer over de Poeet *Ausonius*, over dese beeldnisse van *Phidias*, by de welcke hy oock het beeld van *Berouw* heeft uytgesneden, om dat ons menighmael berouwt dat wy de Gelegentheyt hebben laeten voorby slippen, tot verklaeringe van d'een en d'ander beeldenisse, dese volgende Dichten heeft ingestelt.

AENSPRAECK

Op het beeld van de *Gelegentheyt* en *'t Berou.*

A. *Wat schoonder konststuck sie ick staen?*
G. 't Is mee van *Phidias* gedaen,
Die *Jovis* beeld en *Pallas* goot,
Waer door hy sulcken lof genoot.
Gelegentheyt ben ick genaemt,
By veelen niet te wel befaemt.
A. *Seght, waerom sit ghy op een rad?*
G. Om dat ick rol van stad tot stad.
A. *En waerom vlercken aen u voet?*
G. 't Is om te vliegen metter spoet:
Want wien *Mercuyr* sijn schatten biet,
Daer vliegh ick als een pijl die schiet.
A. *Nochtans soo deckt u hayr 't gesicht?*
G. Ick wil niet zijn bekent te licht.
A. *V neck nochtans is kael en plat?*
G. 't Is om daer niet te zijn gevat.
A. *Wat hebdy voor een Mede-maet,*
Die neffens uwe syde staet?
G. Zy sal 't u seggen: B. 'k Ben een Vrou,
Geheeten *Droeve-Spae-Berou*,
Van smerte, straf en ander leet,
Daer *Cicero* geen naem af weet.
A. *Seght wat dees Maeghd doch by u doet?*
G. Als ick ter vlucht heb 't Volck gegroet,
Soo blijft zy by een yder staen,
Van die ick ben voorby gegaen.
En u, terwijlen dat ghy vraeght,
Soo ben ick u oock al ontjaeght.

FEDE

FEDE CATHOLICA. *Catholijck of algemeen Geloof.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met een Helm op 't hoofd, en in haer rechter hand houtſe een ontſteecken kaerſſe, in een Menſchen herte, en in de ſlincker hand een Tafel van de Oude Wet, met een open Boeck.

Het Gelove, weſende eene van de Theologiſche Deughden, draeght een Helm op 't hoofd, om te betoonen, dat om het waere Gelove te handhouden, het verſtand moet bewaert zijn, voor de ſlagen van der Vyanden wapenen: 't welck zijn de natuerlijcke reedenen van de Philoſophen, en de Sophiſteryen der quaeder Chriſtenen: ſich vaſt houdende aen den ſin van de Euangeliſche leeringe en Godlijcke geboden. *Gregorius* ſegt, *het Gelove heeft geen belooninge, waer de Menſchlijcke reeden, handgrijplijcke proeve betoont.*

Het Boeck met de taefelen *Moyſis* zijn het Oude en Nieuwe Teſtament te ſamen, waer in het voornaemſte inhout deſſelven, als de geboden *Chriſti*, en des Wets zijn begrepen, vermits hy niet gekomen is de Wet te ontbinden, maer om dieſelve te vervullen.

Het hert mette ontſteecken kaerſſe in de hand, bediet de verlichtingh des gemoeds, heerkomende uyt het Gelove, verdrijvende de duyſterniſſe der ongelovigheyt en onwetenheyt. Dies *Auguſtinus* ſeght: *Blindheyt is ongelovigheyt, en Verlichtinge is 't Gelove.* Waeromme oock by de oude H. Godsdienſten het licht ontſteken wort.

FEDE. *Geloof.*

'T GElove, wort oock door een Vrouwe afgebeelt, die ſittende en ſeer aendachtigh ſiende, een Kelck in de rechter hand hout, ruſtende met haer ſlincker op een Boeck, dat op eenen vaſten hoeckſteen ſtaet, te weten *Chriſto*, hebbende de Werreld onder haere voeten.

Zy is in Hemels blaeu gekleet met een carmoſyne opperkleet. Onder den hoeckſteen leyt een Slange verplettert, en de Dood met ſijne pijlen verbroocken. Hier by leyt een Appel, waer door de Sonde is veroorſaeckt.

Zy is met Lauwerblaeden gekroont, tot een teycken, dat wy door 't Gelove overwinnen. Achter haer hanght een Doorne Kroon aen een ſpijcker. 't Welck alles door ſich ſelven klaer is, als hebbende weynigh verklaeringe van noode. In 't verſchiet wort *Abraham* mede geſtelt, alwaer hy ſijnen Soone wilde offeren.

FEDE CHRISTIANA CATHOLICA.
nae de beſchrijvinge van *Fulgentius*, en andere.

DE oude Chriſtenen hebben het Chriſten Geloof by een Maeghdeken van duyſter opſicht uytgebeeldt, en met een Sluyer rontom de borſt bedeckt, de ſchouderen bloot, met een Lauwerkroone op 't hoofd, hebbende een Scepter in de hand, en voor haere voeten ſullen twee Voſſen ſtaen. Zy ſal in haer gebeerden en handelingen een groote ſtantvaſtigheyt en grootmoedigheyt vertoonen.

Deſe beeldeniſſe is van een Doctor van Paris *Holcot* genaemt, aldus afgemaelt.

Zy is van een duyſter opſicht geſtelt, om dat de Articulen van 't geloof, waer in wy geloven gantſch geene uytblinckentheydt hebben, want gelijck *Paulus* ſeyt 1 Cor. 13. 12,

soo sien wy hier door eene spiegel, in een duyster raedsel. Waer over *Christus* tot *Thomas* seyt Ioan. XX: *Saligh zijnse die niet sien en doch gelooven.* Men kan oock seggen datse gedeckt gaet, want het kleed van 't Geloof, als de Godgeleerde seggen, komt slechtlijck door een duyster en gedeckt voorstel voort, te weten door een ontastlijck en onsienlijck voorstel.

Zy is totte schouderen en borst toe, bloot, om dat de Euangelische Predicatien niet met cierlijcke woorden moeten opgepronkt werden, noch met raedsels en dobbelsinnige reedenen, maer moeten klaer zijn.

Zy draeght den Lauwerkrans tot een teycken van Overwinninge, tegens de vyanden desselfs, als Duyvel, Werreld en Vleesch. En daerom hadden de oude Keyseren een gebruyck, om met Lauwerkranssen in haere triumph-feesten te gaen. En van de Martelaers singht de H. Kercke, *dat zy sullen met seer blinckende Lauwerkranssen verrijckt worden.*

De Scepter die zy in de hand heeft, bediet niet anders als de Majesteyt en heerlijckheyt van ons Christen Geloof, wesende als een Koninginne en Heerscherinne, oock een Dochter van een eeuwigh Koningh, die zy heeft by object of voorwerp, op diewelcke zy als op een Scepter leunt, om de vastigheyt en 't goed voornemen te vertoonen, 't welck wy in die dingen moeten hebben, die 't Geloof ons voorstelt om te geloven, welck Gelove, gelijck *Jacobus* seyt, *niet twijfelt.*

De Vossen die zy onder haere voeten hout, zijn de Ketters, die zy overwint en vanght, maer soo die in haere trouwloosheyt willen volherden, soo vertreetse en verdrucktse dieselve.

Vossen worden zy genaemt om haere boosheyt, want zy soecken altijt door bedrogh en listigheyt de zielen der Gelovigen te vangen, zijnde altijt voorsien met spitssinnige, dobbele en bedrieghlijcke voorstellingen. Waer over *S. Bernardus* wel te pas op 't II cap. van 't Hooge Lied *Salomons* seyt, *Vanght ons de kleyne Vossen, want zy wroeten den Wijnbergh om,* want men moet de Ketters niet soo strax dooden, maer men moetse overwinnen met reeden en mette waerheyt, stellende de Werreld haere bedriegeryen klaer voor oogen, gelijck *S. Paulus* seyt I Cor. III: *Zy moeten in haere listigheyt gevangen worden*, daerom hout dese beeldnisse de Vossen onder haere voeten, want ons Geloof slaetse, overwintse en vertreetse ten laesten.

Zy vertoont een vastigheyt in haere maniere en in haer gaen, overmits het Christlijcke Catholijcke Geloof sal duyren, soo langh de Werreld staet, en sal nimmermeer ophouden, van Eeuw tot Eeuwen, en dat nae de reeden die *Christus* voor sijn lijden met *Petrus* hadde, Lucæ XXII cap. *Simon ick heb voor u gebeden, dat u geloof niet ophoude.* En hierom vertoont zy haer standtvastigh en sterck, want zy staert en ooght op een voorstel, en op eene ongeschapene waerheyt.

FEDE CATHOLICA. *Catholijck of algemeen Geloof.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleedt, die de rechter hand op de borst hout, en in de slincker een Kelck, daer zy aendachtelijck op siet.

Daer zijn drie Deughden, die ons van *Christo Jesu* in het nieuwe en laeste Testament zijn naegelaeten, en als drie ringen in een ander gevlochten: Maer het Geloof is het eerste, van de twee andere, konnende niemand noch Hope noch Liefde, sonder het Gelove, hebben. Van dese hangen d'andere nootsaecklijck in dit leven. Dese wort dan wit gekleet en schoon van opsicht, want gelijck ons de witte verwe de gelijcknisse van 't licht vertoont, 't welck seer uytblinckende en volmaeckt is, en de swarte verwe de duysternisse, wesende een beroovinge van 't licht, alsoo moeten wy geloven, dat soo iemant een welgestelt en volmaeckt Gelove, in de Liefde, heeft, dat die het weesen en het levendige Gelove heeft, en die daer van berooft is, dat die de eeuwige Dood en Verdoemenis aldernaest is. 't Eerste seyt onse Heere *Jesus Christus*, in dese woorden, *Wie in my gelooft, sal leven, alwaer hy schoon gestorven.* Het ander seyt het *Symbolum Athanasii*, *Dit is 't oprechte Catholijcke Geloof, wie dat niet vast en oprechtelijck gelooft, die kan niet saligh wesen.*

De wittigheyt van 't kleed vertoont oock, dat dese Deughd niet wort verkregen, door veele wetenschappen in 't gemoed te brengen, even gelijck de witte verwe aen 't laecken, oock geen andere verwe magh werden gegeven. Maer het verkrijght de wittigheyt,

als men het laecken suyvert van andere verwen: Van gelijcken is oock het Gelove, wanneer het suyver, en de ziele vol genade en liefde is: Iae soodanigh dat zy niet veele werx maeckt, van die dingen, die groote vrolijckheyt toebrengen aen de sinnen, die totte hovaerdye opstoocken, maer het Geloof werckt krachtiger en heeft haere volmaecktheyt. Merckt oock op dese verwe, hoe lichtlijck dat het zy van dese heylige Deughd af te dwaelen, gelijck het licht is een seer wit en suyver kleet te bemorssen. Derhalven seydt *Ariosto* tot ons voorstel aldus:

't Gelove wort in 't wit geciert,
En is van d'Oude soo geviert,
Om dat haer kleed van wit satijn,
Oock lichtlijck kost besoedelt zijn.

En om dese oorsaecke, zijn veele, die in eene sonde hartneckigh zijn vervallen, van de H. Kercke verworpen, wetende, dat soo iemand het eene overtreet, in allen is schuldigh.

De hand, die zy op de borst heeft, vertoont, dat in 't hert het waere en levendige Gelove rust, waer over wy oock sullen geloont worden, naer 't geene *S. Ian* in sijne Openbaringe aen 't tweede Capit. seyt, *Weest getrou totter dood, en ick sal u, seyt de Heere, de kroone des levens geven,* niet van het versierde, dat veeltijts vertoont wert in de doodlijcke schijn van de schoonheyt des lichaems.

Zy hout in d'ander den Kelck, een teycken van 't Geloof, alwaer alle onse hoope en het eynde van al onse begeerte, op rust: wesende het Geloof een vast vertrouwen: buyten twijfel gegrondvest op het seeckere Wesen Gods, op sijne voorsienigheyt en mogentheyt.

FEDE CHRISTIANA.
Het Christelijcke Geloof.

EEn Vrouwe staende op eenen vasten grondsteen, in 't wit gekleet, hebbende in haer slincker hand een Kruys, en in haer rechter een Kelck.

Het Geloof is een vast vertrouwen, door het aensien Godes, van dingen, die door de voorstellen en bewijsredenen niet blijcken, en waer op nochtans de Christlijcke hope gegrondet is.

Op een grondsteen of basis isse gestelt, om dat zy is de basis of Koninginne van alle de andere Deughden, want sonder dese is het onmogelijck Gode te behagen, als *Ambrosius* seyt, en *Paulus* oock totten Hebr. aen 't XI Capit. leert.

Datse staet en niet sit, met een Kelck in de rechter hand, is, om die dingen, die haer passen, uyt te drucken, en gelijck *S. Augustinus* en *Iacobus* seggen, soo wort door 't Gelove, sonder de wercken, niemandt saligh noch rechtvaerdigh, want het Geloof sonder de wercken, is dood, en dat wort door de wercken vervult: Sulx dat wy door onse wercken, onse Gelove moeten bewijsen: Want hy geloooft waerachtigh, die door de wercken bewijst, het geene dat hy gelooft. En om dat dit het voornaemste van 't Gelove is, in *Iesum Christum* den gekruysten te geloven, en het Sacrament des Avondmaels te gebruycken, soo isser 't Kruys en de Kelck bygevoeght.

FEDE CHRISTIANA.
't Christen Geloof.

EEn Maeghdeken met een seer wit kleet, staende op eenen vierkanten Hoecksteen, houdende mette rechter hand het Kruys om hoogh, met een open Boeck, waer in zy seer stijf siet, en mette slincker voorste vinger, raeckt zy 't tipken van 't oor. Ter syden stellende de verklaeringe van andere dingen, die alreede verhandelt zijn.

Mette vinger aen 't oor en met het open Boeck wortse vertoont, om datter twee middelen zijn, waer door men 't heyligh Gelove aenneemt: 't eene is het gehoor, en dat is het voornaemste, gelijck *Paulus* Romein. X seyt: *'t Gelove komt uyt het gehoor, en 't gehoor komt uyten woorde Godes.* 't Ander middel is, het lesen van de heylige Boecken, en dit is van minder kracht: Want het Woord Gods is levendigh en krachtigh, en scherper dan eenigh tweesnijdend swaerd, raeckende totte deylinge der ziele of des geests, oock tottet mergh en ingewanden, en 't is een onderscheydster der kennissen en opmerckingen des herten; 't selve seydt dieselve Apostel mede totten Hebreen aen 't vierde Capittel.

Boven dat, bediet het oock, dat op het Gelove, de hoeckſteen, als op een fondament alle andere Deughden ruſten: oock kan men bewyſen dat deſe grondſteen, *Christus* is, in den welcken wy moeten geloven (gelijck hy in der waerheydt is) waerachtigh God en waerachtigh Menſche, Verloſſer des Werrelts, en het begin van alle onſe geluckſaligheyt.

CREDITO. *Geloof, goed Vertrouwen.*

EEn bedaeghd Man, met een langh kleed adelijck geciert, met een gouden keeten aen den hals, ſittende met een Koopmans Grootboeck in de hand, op welckers omſlag of rugge geſchreven is, *ſolutus omni fœnore*, dat is, *Vry van alle woecker of rente.* En voor ſijne voeten ſtaet een Griffoen op een berghsken.

Om dat wy elders den *Debet*, dat is de Schulde, ſullen ſtellen, ſoo is 't billijck, dat wy hier den Ontfangh of *Credit* vertoonen.

Bedaeght is hy gemaelt, want in de Manbaerheyt wort het Geloof of het *Credit* verkregen, en 't lange kleed brenght oock *Credit* aen: en daerom gingen oock de Romeinſche Raedsheeren met tabbaerden: ſoodanigen kleed droegh *Craſſus* en *Lucullus*, Raetsheeren van groot *Credit* en aenſien, diewelcke daer en boven heel rijck en machtigh waeren.

Hy draeght een goude keeten, doch daer van is de reeden klaer, want de ſchijn alleen van 't goud brenght *Credit* aen, waer op het *Credit* eygentlijck ſiet.

Hy ſit, want wie dat goed *Credit* of Geloof heeft, kan met een geruſt gemoed ſitten.

Het *Grootboeck* verſtaen wy dat alleen moet weſen, gelijck het *Horatius* uytdruckt, *Vry van alle woecker of belaſtinge.* Sulx dat in dat boeck niet ſtaet van uytkeeren, maer al van ontfangen: Want dat is een recht Crediteur, die niet heeft te betaelen, maer die alleen ontfanght: Het *Credit* beſtaet niet in handelen en veele van ander luyden geld uyt te tellen, gelijck eenige Koopluyden doen, om niet van alle te ſeggen, die dan oock lichtelijck banckerot ſpeelen, maer beſtaet geheel en al in 't beſitten van ſijne eygene middelen, ſonder dat hy van iemant iets onder hem heeft.

De Griffoen was in groot *Credit* of Geloof by de Oude, en derhalven gebruyckten zy die tot een beeld van de bewaeringe: Dat dit waer zy, ſiet men aen veele heylige en werltlijcke dingen van de Oude, als aen Outaeren, Graeven, Emmers, aen gemeene Tempels en beſondere gebouwſels, als een lichaem dat t'ſaemen geſtelt is van wackere en eedele Dieren, als daer zijn de Adelaer en de Leeuw: ſulx dat de Griffoen op deſen bergh geſtelt, de bewaeringe bediet, die iemant behoort te hebben, over de menighte van ſijne middelen, indien hy hem in *Credit* begeert te houden: En ſullen doen even als men van de Griffoenen verhaelt, diewelcke in 't beſonder ſekere bergen in Scytien bewaerden, alwaer koſtlijcke ſteenen en Goudmijnen waeren, en derhalven lieten zy oock niet toe, datter iemant by quam, gelijck *B. Anglicus*, *Plinius*, en *Philoſtratus* verhaelt van de Indiaenſche Griffoenen, &c. alſoo moeten oock die geene die *Credit* hebben, niet toelaeten, dat ſoodanige perſoonen totten bergh van haere Rijckdomen naederen, diewelcke ſlechts daer over uyt zijn, om alles te vernielen, als daer zijn Roffiaenen, vleyers en ſpotvogels, die haer metter tijdt met eenige borghtocht beſwaeren, ofte in eenige

eenige leeninge, die haer nimmermeer wort weder gegeven: noch aen pluymſtrijckers, die 't goed in gaſtmaelen en bancketten verdoen: noch aen Speelers, Hoeren, en ander onnut geſpuys, die oock een gat daer in ſouden maecken, al waer de goude bergh noch ſoo groot: ſulx dat zy, deſe vliedende, altijd in goed *Credit* ſullen blijven, en in haere goede achtbaerheyt leven: anderſins ſooſe ſoodanige ſorghlooſe en ſchandige perſoonen van haer niet verjaegen, ſoo ſullenſe haer goed en *Credit* verlieſen, en al quynende druypen in ſmaet en ſchande.

FELICITA ETERNA. *Geluckſaligheyt die eeuwigh is.*

EEn naeckt Maeghdeken met goude locken en met Lauwer gekroont, zijnde ſchoon en blinckende, ſittende op eenen geſterreden Hemel, houdende een Palmtack in den ſlincker, en in den rechter hand een vlamme Vier, ſlaende haere oogen, met een vrolijck gelaet, ten Hemel.

Zy wort jongh geſchildert, om dat de eeuwige geluckſaligheyt niet anders in ſich heeft, als een geduyrige vrolijckheyt, oprechte geſontheyt, onverderflijcke goederen, en alle beſondere aengenaemheden, die de Ieughd volgen, waer van al het ander Ouder gebrecklijck is.

Naeckt iſſe gemaeckt, om dat zy niet van noode heeft, ſich mette brooſe aerdſche goederen te decken, noch ſich te vercieren en op te proncken, noch by 't leven te onderhouden, maer al haere en andere goederen, komen, ſonder eenigh middel, van haer ſelven voort.

De gulde hoofdhayren, zijn de ſoete gedachten van de eeuwige vreede en van de geruſte eendracht. In deſe beteyckeniſſe is oock het goud voor de gulden Eeuwe genomen. Want de eerſte Eeuwe was noch van den Menſchen niet bedorven, maer zy leefden, ſonder eenighſins de Wetten te beſoedelen.

Op een geſterde Hemel wortſe geſtelt, om te vertoonen, dat de waere geluckſaligheyt, die ſich alleene in den Hemel verblijt, den raſſen loop der ſterren, noch de onderlinge bewegingen der tijden, niet is onderworpen.

De Lauwerkroone mette Palmtack betoont, datmen tot de Hemelſche geluckſaligheyt niet kan komen, ten zy door veele verdruckingen, zijnde waerachtigh 't geene *S. Paulus* ſeyt, *Niemant wort gekroont, ten zy hy wetlijck heeft geſtreden.*

De brandende vlamme vertoont de Liefde Godes: en het om hoogh ſien, bediet de aenſchouwinge deſſelven, want in deſe beyde deelen beſtaet de ſaligheydt en de volmaeckte geluckſaligheyt.

FELICITA BREVE. *Korte Geluckſaligheydt.*

EEn Vrouwe in't wit en geel gekleet, houdende op 't hoofd een gulden kroone, geciert met veele eedelſteenen, hebbende in de rechter hand een Scepter, die zy om hoogh houdt, alwaer een Koewoerde met haere blaederen omſlingert is, die by haere voeten komt opſchieten, mette ſlincker hand houdſe een becken met geld en eedelſteenen.

Het witte en geele kleed is een kenteycken van genoegen, de Kroone en Scepter, zijn van Heerſchappye, en het Becken, van groote Rijckdoom, in welcke dingen de korte en ydele geluckſaligheyt beſtaet, 't ſelve by eene Koewoerde vergelijckende, die in korter tijd hoogh opklimt, maer wederom in korte tijd alle haere kracht verlieſt en ter aerde neder valt, 't welck van *Alciatus* op deſe maniere is uytgedruckt:

De Koewoerd *alſoo ras opſchiet,*
Dat zy den Pijn *den Loef afſiet:*
En vlecht ſich om haer tacken heen,
En acht ſich trotſer als gemeen:
De Pijnboom *lacht om ſulck een daet,*
En ſeght, dijn grootsheyd haeſt vergaet,
Want als de ſneeu en vorſt dy knelt,
Dan is dijn hooghmoed haeſt gevelt.

FELICITAS PUBLICA. *Algemeene Geluckſaligheyt.*

EEn Vrouwe die met bloemen omkranſt is, ſittende in een Koninghlijcke Zeetel, houdende in de rechter hand de gevlerckte Slangeſtaf van *Mercurius*, en in de ſlincker de Overvloets Hooren vol vruchten en bloemen.

De

De Geluckſaligheyt is een ruſte des gemoeds, in een welſtant, dat van yder bekent, begeert en wenſchlijck is, en daerom ſitſe mette Slangeſtaf of 't *Caduceum*, tot een teycken van Vrede en van Wijsheyt.

Het Overvloets hooren bediet de vrucht, die door den arbeyt en moeyte verkregen is, ſonder welcke het onmogelijck is, om totte geluckſaligheyt te komen, die door middel van dieſelve gekendt en begeert wort.

De bloemen zijn teyckens van vrolijckheyt, mette welcke de geluckighſte ſtaet altijt is vergeſelſchapt. De Slangeſtaf bediet oock de Deughd, en de Overvloets Hoorn de Rijckdom. Daerom zijn die geene onder ons, wel geluckigh, die God met ſoo veele Aerdſche goederen geſegent heeft, datſe haer konnen verſorgen tot nootdruft des lichaems, en ſoo veel te deughdlijcker, alſſe haer met de goederen der ziele konnen vermaecken.

OPINIONE. *'t Gemeen Gevoelen of de Waen,* nae de beſchrijvinge van *Hippocrates.*

EEn Vrouwe die eerlijck geciert is, doch niet ſeer ſchoon van aengeſicht, oock niet ſeer lelijck, maer datſe ſich ſtout en vaerdigh vertoone, om ſich te neygen by 't geene haer wort voorgeſtelt, en daerom behoortſe vleugels aen handen en ſchouderen te hebben.

't Gemeene Gevoelen of Waen is miſſchien, al 't geene dat plaets heeft in de ſinnen en in de inbeeldinge van den Menſch: of ten minſten in dat alleene, dat niet waerſchijnlijck is te bewijſen, en om datter verſcheyden verſtanden en genegentheden zijn, ſoo zijnder oock oneyndlijcke meeningen. Waer uyt dit gemeen ſpreeckwoord komt, *ſoo veel hoofden, ſoo veel ſinnen.*

En op datmen oock te beter ſoude onderſcheyden de ontallijcke voorwerpſels van des Menſchen ſinnen, gelijcker oock ontallijcke hertztochten en hoedaenigheden van den Menſch zijn. Daerom heeft de inſtelder van deſe beeldeniſſe gewilt, datſe noch ſchoon noch lelijck ſoude zijn, want daer is geen meeninge ſoo gants buyten de reeden, of zy kan door eenige ſchijn van waerheyt of bequaeme reedenen ſtaende gehouden worden, noch daer is geen reeden ſoo vaſt, of zy kan van eenige opmerckende verſtanden, in duyſenderley manieren, lichtlijck gelaſtert en beſprongen worden.

De vleugels aen handen en ſchouders, betoonen de vaerdigheyt, waer mede de opinie of het gemeen Gevoelen, wort aengevat en wederom verworpen, jae by nae op een tijt en oogenblick. Rennende in der yl door de gantſche Werreld, dragende ten meeſtendeel het kleed der onwetentheyt, waer zy oock gaet.

COMMERTIO DELLA VITA HUMANA. *Gemeenſchap van 's Menſchen leven.*

EEn Man die met ſijn voorſte vinger van de rechter hand op een Hand of Moſtaertmeulen wijſt, die ter ſyden hem ſtaet, houdende een Oyevaer onder den ſlincker arm, en voor ſijne voeten ſal hy een Hert hebben.

Op deſe maniere wort hy gemaelt, om dat de Handmeule een beeld is van de werckingen en Gemeenſchap van des Menſchen leven: En alſoo de Meulens altijd twee ſteenen hebben, waer van d'eene den anderen

deren van noode heeft, en d'eene alleene niet kan maelen: alſoo kan oock de Menſch niet alles alleene doen. En daerom noemen wy onſe vriendſchappen, nootwendicheden, om dat een yder noodſaeckelijck eenigen Vriend moet hebben, waer mede hy ſijn voorſtel en meeninge kan overwegen, en met onderlinge Weldaed d'een den anderen te recht helpen en te hulpe komen.

Even gelijck de Oyevaers doen, diewelcke om datſe langh van hals zijn, ſoo wort haer dieſelve door 't langh vliegen moede, alſoo datſe d'een achter d'ander met haere halſen, op malkanders rugge leunen, en d'eerſte voorgevlogen hebbende, komt dan weder op de achterſte ruſten, gelijck *Plinius* ſeyt, ter tijd de vermoeytheyt over is. *Iſidorus* verhaelt even 't ſelve van de Herten, want als zy eenigh Waeter over ſwemmen, ſoo worden zy in korter tijd moede, door de ſwaerte der Hoornen, ſulx datſe 't hoofd niet langer konnen boven houden, en dan ſwemt het voorſte Hert weder achter aen, en ruſt dan met ſijn hoofd op des achterſten ſchoft, en aldus verpoſen zy malkanderen, tot zy alle zijn over geſwommen. Alſoo zijn oock de Menſchen verbonden d'een des anderen hulpe te ſoecken, nae 't ſpreeckwoord, dat van de Griecken is genomen, *d'eene hand waſcht den anderen, d'eene Menſch behout den anderen, jae d'eene Stad den anderen.* En dit geſchiet, door geen ander middel, dan door de gemeenſchap en handelinge, te weeten, gelijck *Ariſtoteles* onder de vijf redenen, deſe de vierde plaetſe geeft, *van 't geene uyt en in de Stadt gebracht wert.* Onder welcke twee handelingen oock de gemeenſchap beſtaet: Want wy krijgen in onſe Stadt 't geene ons ontbreeckt, en 't geene wy in overvloet hebben, deelen wy weder uyt. Daerom heeft God de Oppermeeſter van deſe Werreld wijſſelijck beſchickt, dat hy in eene plaetſe niet alle dingen heeft gegeven, maer hy heeft gewilt dat deſe gemeenſchap met eene gelijckmatigheyt oft proportie ſoude over een komen, te meer, alſoo d'eene des anderen arbeyt van noode heeft: hebbende 't eene Volck, hier door, gelegentheyt om met het ander te handelen en malkanderen te vergeſelſchappen. En hier uyt is voorts gekomen de verwiſſelinge van het koopen en verkoopen, en de gemeenſchap van het Menſchlijcke leven.

VULGO. *'t Gemeen Volck of Heerommes.*

DEwijl in onſe afbeeldingen de Adel is afgemaelt, ſoo moeten wy oock het gemeen Volxken afſchilderen. 'tWelck men magh doen, 't zy door een Man of Vrouwe, nae dat het iemant belieft, alleen dat de kleederen kort zijn, geel van verwe, de hoofdhayren recht over eynde en heel verwart. Hebbende Eſels ooren, en boven op 't hoofd ſal hy den Vogel *Aſſiolo* hebben, bockende en ſiende nae der aerde, houdende met beyde handen een Beeſſem, om de vuylnis te keeren, en een Spaede ter ſyden.

't Gemeene Volxken wort geſeyt, die ſlagh van Menſchen in een Stadt, diewelcke onbequaem zijn totten Raed, Regieringe, Leeringe, Vrye konſten, en Burgerlijcke bedieningen, om met Burgeren en Edelen te verkeeren.

Een kort kleet wort haer gegeven, om dat het gemeene Volck by den Romeynen niet geoorloft was een langh kleed te dragen, en om de ſlechtigheyt noch meer uyt te drucken, iſſe in 't geel gekleet, 't welck men

niet als andere verwen magh paſſen tot eene ſeeckere Deughd, als hebbende geen oprechte noch vaſte grond by ſich.

De verwarde en ſteyle hoofdhayren, zijn de verachte en ſlechte gedachten die 't gemeene Volxken altijd, hier op der Aerden, houden gevestight, ſonder datſe nae hooger dingen trachten, daer van *Cicero* ſeght, *hy is niet te achten onder den Grooten, die daer haught aen 't gemeen Volcken.*

De Eſels-ooren bedieden de onwetentheyd, gelijck de Egyptiſche Prieſters ſeggen, alſoo dit Dier berooft ſoude zijn van de kenniſſe en reeden: ſoodaenigh is oock het gemeene Volck, 't welck van natuyren is onverſtandigh, ongeleert, niet kennende het goed van 't quaede, oock veranderlijck, alle uyren van haer voornemen afwijckende. En ſoo men gemeenlijck ſeght, een Beeſt met veele hoofden. Dies oock *Demoſthenes* ſeght, *'t verſtand van 't gemeene Volck is ſoo licht en ongeſtadigh, dat het niet weet, wat het met ernſt, wil of niet wil.*

Het vogeltjen *Aſſiolo* draeght zy op 't hoofd, om dat de Egyptenaers willende de Boersheyt en 't gemeen Volck afmaelen, ſtelden daer voor deſen Vogel, diewelcke (gelijck *Pierius* verhaelt) geheel anders is alſſe ſchijnt, weſende ſwaer van lichaem, maer ſonder ſtemme, hebbende geene vaſtigheyt van 't geene zy is, of hoedanigh zy is.

Metten hoofde geboogen, en nae der aerden ſiende is zy geſtelt, om dat het gemeene Volxken, maer nae ſlechte en verachte dingen ſiet.

Zy hout den Beeſſem, veegende met beyde handen, en ter ſyden leyt een Spaede: om dat het gemeen Volck, dat geſlacht van Menſchen is, die maer als Boeren en Slootgravers leven, weſende onervaeren in Godlijcke, zeedige en natuerlijcke ſaecken.

Het gemeene Volck raeſt en kijft om de Religie, en het weet niet eens wat ketterie is, ſeyt *G. Pachym.* in ſijn vijfde boeck.

DEMOCRATIA. *Gemeene Volx of Burger Regieringe.*

EEn bedaeghde Vrouwe met een middelmatigh kleed, diewelcke 't hoofd met een Wijnranck, en een Olmtack daer door geſlingert, omkranſt is, ſtaende over eynde, houdende in de rechter hand een Granaet-appel, en mette ſlincker een hoop Slangen, en op der Aerde ſtaet een hoop koorens in ſacken, en een deel leyt los op der Aerde.

Democratia is een Regeeringe van een gemeene Staet, die gerecht en geleyt wort, door eene menighte Volx, op de maniere van eenen Raed, waer toe een ygelijck van 't gemeen Volck bequaem is, den Eedeldom uytſluytende: alwaer zy alle haere Ordonnantien en Raedſlaegen beſluyten, en dat nae haere wijſe en waerdigheyt.

Van bedaeght Ouder wort zy gemaeckt, om dat in dees Ouder alles met meerder oordeel geſchiet, als wel in ander.

Zy wort met Wijnrancken en Olm te ſaemen gevlochten, gekranſt, om dat, gelijck ſich deſe planten onder malkanderen vereenigen, alſoo vereenight ſich de hoedanigheyt en het weſen van dit Volck.

Het middelbaere kleed bediet, den ſtand van 't gemeen Volck, 't welck, door haere behoeftigheyt, nae haere macht, haere eergierige begeerte niet kan betoomen, om andere die van hooger Staet zijn, gelijck te weſen. Daerom ſtellen wy haer datſe ſtaet, en niet ſit.

Zy hout in de rechter hand een Granaet-appel: 't welck *Pierius* ſeght, een beeld te weſen van een Volck, dat op eene plaetſe verſamelt is, wiens vereeninge geregeert wordt, nae de maniere van haere ſlechte ſtaet.

Het bewijs van een hoop Slangen, bediet de vereeninge en de Regeeringe van 't ſlechte Volck, diewelcke niet lettende op de waerachtige Eere, kruypt gelijck de Slange langhs der aerde, niet konnende tot ſaecken van gewichte ſich verheffen: Alſoo wort oock vertoont, dat het ſlechte Volck, van natuyre, totte ſnoodſte dingen gedreven zijnde, de honde-wegh altijt uyt wil, gelijck *Petrarcha* verhaelt; en *Virgilius* ſinght mede, het *olijck Volckjen raeſt in haere gemoederen.*

Het kooren worter geſtelt, op de maniere, als geſeyt is, om de gemeene voorſorge te betoonen, die het vereenight Volck, totte gemeene nuttigheyt van allen plagh te doen, en om te vertoonen dat het gemeene Volck meer bemint den overvloet van voorraet, als dat het begeerigh ſoude zijn tot eere.

RUMORE. *Getier, Gerucht.*

EEn gewapent Man, die mette rechter hand pijlen uytwerpt. Aldus beelden de Egyptenaers dien ſelven af, gelijck *Orus Apollo* verhaelt.

ANIMO PIACEVOLE. *'t Gemoed dat minlijck is.*

EEn Dolphijn daer een kindeken op rijd. 't Is waer dat *Pierius*, door het aenſien van *Pauſanias*, den Dolphijn voor 't gemoed dat minlijck is, ſtelt. Overmits in de Stad *Porſelene* in Ionien, een Dolphijn was, geheeten *Simon*: en dat nae de naeme van een Ionghſken, 't welck het placht te voeren en te brengen van d'een oever aen d'ander, want hy was door deſe Ionge genomen uyt de handen van de Viſſchers, hem geneſende van een Wonde, die de Viſſchers hem gegeven hadden: evenwel ſoo paſſen wy dieſelve tot een minnelijck gemoed, overmits de Dolphijn den Menſchen ſeer aengenaem, minlijck en goedigh is, niet ten opſicht van eenige weldaeden die hy heeft of ſal ontfangen, maer uyt ſijn eygene natuyre. Dies oock *Plutarchus* ſich verwondert over de beleefthe yt van dit Dier, *Dewijſe niet door opvoedinge als de Honden en Paerden, noch door andere noodſaeckelijckheyt als de Oliphanten, Panters en Leeuwen, van de menſchen zijn vry gemaeckt, maer zijn door een ingebooren genegentheyt beminders van het Menſchelijcke geſlachte.* Alſoo datſe van ſelf deſe goeddadigheyt doen ſonder datſe eenige weldaed hebben genooten, dat dit waer is, getuygen verſcheyden Schrijvers, als mede *Pauſanias* en andere, dat zy niet zijn gelockt, 't zy door 't werpen van kruymkes brood, gelijck men by boerterie den Viſſchen wel doet, noch door eenigh ander voetſel, want den Dolphijn heeft de gantſche Zee tot ſijn voldoen om ſijn koſt te ſoecken, en hy heeft Menſchen gedragen, niet door danckbaerheyt, maer uyt een huyſlijcke goedaerdigheyt: gelijck hy veele perſoonen, ſonder onderſcheyd, gedaen heeft, weſende van natuyren meewaerigh en goedaerdigh. *Solinus* verhaelt dat aen de Africaenſche oever, ontrent *Hippo* een Dolphijn ſich metter hand liet grijpen, en dickwijls op ſijn rugge liet ſitten, wien het begeerde: onder andere, de Oud Burgemeeſter *Flavianus* uyt *Africa* raeckte hem ſelf aen, en ſmeerde hem met welrieckende ſalven, maer door veranderinge van den reuck wierde hy ſeer duyſeligh, ſoo dat hy boven waeter bleef, als half dood zijnde, en onthielt ſich eenige Maenden van dien gewoonlijcken ommegang. En daer uyt wierde beſlooten, dat hy ſich niet door gebreck van ſpijſe, maer alleen door de vriendelijcke ommegangh van die van *Hippo* liet handelen. Noch verhaelen *Solinus* en *Plinius* wijder, dat ten tijde van den Keyſer *Auguſtus* in 't Rijck van Campanien een Ionghsken eenen Dolphijn aeſde met ſtuxkens brood, en wierde ſoo vrypoſtigh met hem, dat hy dien ſelven ſonder ſchroom uyt ſijn hand liet eeten, en ſittende op ſijn rugge, bracht hem de Dolphijn naer 't Lac van *Lucrinus*, en niet alleene dat, maer bracht hem oock van *Baia* naer *Pozzuolo*, en 't ſelve dede hy ſoo veel Iaeren, dat het een wonder gerekent wierde: maer de Iongelingh ſtervende, ſtierf oock de Dolphijn, uyt grooter rouw (om dat hy den Iongen in ſoo lange niet hadde geſien) voor yders oogen. 't Selve wort beveſtight door de brieven van *Fabianus* en *Mecænas*. *Egeſiderius*

 ſchrijft,

schrijft, dat een Ionge geheeten *Hermias*, oock door de Zee met een Dolphijn vaerende, door een onversien onweer, verdroncken zijnde, hem de Dolphijn evenwel te Lande brachte, en oordelende dat hy de oorsaecke van des Ionghlinghs dood was, soo wilde hy daer nae niet weder in Zee, maer wilde tot een straffe oock sterven, en gaf op strand sijnen geest, dan soo haest de Dolphijn het Land raeckt, soo sterft hy. Voorwaer een teycken van een vriendlijck, beleeft, en meewaerigh gemoed.

GRATIA DIVINA. *Godlijcke Genaede.*

EEn schoone en lachende Vrouwe, met het aengesicht ten hemel gekeert, alwaer de H. Geest in de gedaente van een Duyve vertoont wert. In de rechter hand sal zy een Olijf tack met een Boeck hebben, en in de slincker een Kelck.

Zy siet ten Hemel, want de Genade komt nergens van daen, als van God, diewelcke, door openbaeringe, wort geseyt in den Hemel te wesen, en om dieselve Genaede van hem te verkrijgen, soo moeten wy ons tot hem keeren, en van hem versoecken vergifnis van alle onse swaere sonden: en daerom seyt hy, *Keert u tot my, en ick sal wederom tot u keeren.*

De Heylige Geest worter gestelt, om dat hem met recht van de H. Godgeleerde toegeschreven wort, de instortinge der Godlijcker Genaede in onse herten, en daerom wordt geseyt, dat de Genaede een eygen Werck Godes is, diewelcke verspreyt wort in alle Schepselen, door de vrywillige mildadigheyt Godes, en dat sonder eenige verdiensten derselven.

De Olijf tack bediet de Vreede, diewelcke de Sondaer door kracht van dieselve Genaede, in de ziele gevoelt, als met God versoent zijnde.

De Kelck beteyckent mede de Genaede nae 't seggen van den Propheet, *die van mijn Kelck droncken is, hoe heerlijck is dieselve?* men kan oock de woorden *drinckt en wort droncken*, daer by stellen. Want wie in de Genaede Gods is, dieselve is altijt in de soetigheyt van sijne Liefde droncken. Overmits dese Dronckenschap soo krachtigh en sterck is, datse doet verjaegen en vergeten den dorst van de Werreltsche dingen, en sonder eenige ontsteltenisse, soo geeftse een geheele en volmaeckte versaedinge.

GRATIA DI DIO. *De Gunste Godes.*

EEn seer schoon en bevalligh Iongh Meysken, naeckt, met een seer schoon ciersel op 't hoofd. De hoofdhayren sullen blond en gekrult zijn rontom met een groote glants. Met beyde handen salse houden den Hooren van Rijckdom, die haer de beschaemde leeden bedeckt, en daer uyt salse storten verscheyden dingen, soo wel Geestlijcke als andere, tot het gebruyck des levens, en van den Hemel sal een straele komen tot op de aerde toe.

INCLINATIONE. *Genegentheyt, Neyginge.*

EEn Ionge Vrouwe hebbende aen de rechter syde witte en aen de slincker syde swarte kleederen, en op 't hoofd twee vaste sterren, te weten die van *Iupiter* aen de rechter syde helder en klaer, en die van *Saturnus*

aen de slincker syde, een weynigh kleynder als die van *Iupiter*, wesende duyster bruyn, houdende in de rechter hand een bos met Roosen, en in de slincker een hoop Doornen, zijnde haere beyde voeten gevleugelt.

Iongh wort zy geschildert, om dat de genegentheyt een macht is, die het gemoed beweeght en opweckt tot haet of liefde, tot goede of quaede dingen: en daerom seght de *Philosoph*, dat de Iongelingen al te vierigh haeten en beminnen, gelijckse oock doen in andere dingen: en de oorsaecke hier van is niet anders, dan dat het eene natuyrlijcke neyginge is: en om dat alle genegentheyt niet is als tot een goede saecke, of diemen voor goed oordeelt, daerom nemen de Iongelingen dieselve voor goed aen, zijnde daer dapper toe genegen, sonder datse eenige rechte kennisse van goed of quaed hebben, en dit is de oorsaecke, dat zy of al te vierigh lief hebben of haeten.

De swarte en witte verwe bedieden het goed en quaed, het witte het licht, dat is het goed, en door het swart het quaed, of de duysternisse, en daerom sietmen dat in de Heylige Schrift het wit voor het licht der Godheyd wort genomen. *Christus* wort wit geheeten, en soo noemt hem de Bruyd in 't Hooge Lied *Salomonis*. Hy is oock op den bergh *Tabor* gesien, alwaer sijne kleederen soo wit waeren als de sneeu, om te vertoonen den glans sijnder Godheydt, als een openbaeringe van sijne oneyndlijcke goedigheyt, die hy sijne Apostelen mede deelt.

De Genegentheyt dan in 't wit geschildert, vertoont ons, dat dieselve schoon is en uytblinckende, herkomende uyt een gesuyvert verstand, gelijck in 't tegendeel het swart ons niet anders vertoont als duysternisse, die eygentlijck voorteyckens van 't quaed zijn: en daerom zijnse in de Heylige Schrift ons aengewesen datse veroordeelt zijn in 't swart: gelijck in *Baruch* verhaelt staet *dat haere aengesichten swart van den roock zijn.* De Genegentheydt dan in 't swart afgebeeld, vertoont dat dieselve droevigh en verkeert is, niet heerkomende uyt een oprecht oordeel.

De twee sterren, van de geseyde Planeten, op 't hoofd, bedieden haere neyginge, om dat de sterre van *Iupiter* van natuyre goedaerdigh, en die van *Saturnus* schaedelijck en quaed is. 't Selve bediet oock de verwe van 't kleed.

Zy hout in de rechter hand een bos Roosen, om uyt te drucken dat de Neyginge even moet zijn als de Roosen, te weten, schoon, van goeden reuck en deughdigh, en dat de Mensche sich alle tijd tot schoone en deughdige saecken moet neygen. En daerom beelden de Egyptenaers metten Roosen-krans, een ronde en volmaeckte circkel van de Deughd af: En oock soo de neyginge goed waere, op de maniere van de Roose, soo soude zy een goede reuck der Deughd uytspreyden, en daerom geloof ick, dat *David* oock bid dat God sijn herte wil neygen nae sijne getuyghnissen, wel wetende, van hoe grooten gewichte de neyginge zy.

De Doornen in de slincker hand, bedieden het tegenstrijdige van de Roosen, wesende gelijck *Pierius* seyt een beeld van gebreecken. Sulx dat de bediedsels van de Roose en Doorne tegen een ander, yder in haere beteyckenisse, moeten werden genomen.

De voeten zijn gevleugelt, want de neyginge is een haestige beweginge, diewelcke doet of haestigh verblijden of walgen, nae de overeenkominge die zy door de natuyre, door 't bloed, door de aert, gewoonte en nae de stand, mette saecke, heeft. Doch dit is te mercken, dat de neyginge yder natuyre gemeen is, maer zy wort in yder nae sijn aert verscheyden gevonden. In de verstandlijcke natuyre wordt de natuyrlijcke neyginge gevonden, doch volgende daer in den wille, in de gevoelijcke natuyre volghtse de gevoelijcke Genegentheyd, in de natuyre, die van kennisse berooft is, daer in is de neyginge alleen nae de ordre van de natuyre, en daerom wort geseyt, dat de steen nae 't *centrum* of middelpunt daelt, en de vlam om hoogh, want dese neyginge is haer van de natuyre.

Wy verstaen dan in onse beeldenisse de verstandelijcke neyginge, en die kan wesen of goed of quaed, heerkomende van den wille, diewelcke vrywilligh kan of goed of quaed zijn, wesende een vrye macht, die uyt haere natuyre, al het geene dat daer toe

vereyscht wort, kan doen en niet doen, willen en niet willen; En alsoo kan, by gevolgh, de neyginge wesen goed en quaed, d'eene ten goede, d'ander ten quaede, doch niet op eene tijd, maer al vervolgens nae een ander. Want willen en niet willen zijn twee tegenstrijdige dingen, die op eene saecke en op een tijd niet konnen wesen.

MEDICINA. *Geneeskonst.*

EEn Vrouwe die oud en bedaeghd is, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, in de rechter hand een Haene, en in de slincker een stock vol quasten, alwaer een Slange is omgeslingert.

Medicine is een kennisse waer door de levende en voedende kranckheden des lichaems, door het toe en afdoen, worden gekent, dat is door aderlaeten en suyveren.

Bedaeght wort zy geschildert, om dat de Oude het voor een schande hielden, dat die geene, die veertigh Iaeren was gepasseert, eenen Medicijn soude tot hem roepen, want hy behoorde, als nu, te weeten, wat sijn natuyre vorderlijck was, vliedende wat quaed is: en alsoo koste hy met het eene te mijden en het ander te verkiesen, sich selve genesen. Daerom onderhoud een oud Medicijn door konst en eervaerentheyt, sijne tegenwoordige gesontheyt, en verkrijght wederom :et geene alreede verlooren is.

Haer wort een Lauwerkrans om 't hoofd gevlochten, om dat dese boom tegens veele gebreken voorderlijck is. Want de Romeynen plachten op den eersten dagh Ianuarii aen de nieuwe Magistraten eenige Lauwertacken te vereeren, tot een teycken datse middel hadden, waer mede zy, 't geheele Iaer door, haere gesontheyt kosten onderhouden: want zy geloofden dat de Lauwer totte gesondheyt seer vorderlijck was.

De Slange en de Haen, gelijck *Festus Pompejus* verhaelt, zijn seer wackere Dieren, en soodanigen betaemt het oock dat die geene zijn, die de Medicijne bedienen: En waeren oock de Slangen, by de Oude, een teycken van de gesontheyt. Want gelijck de Slange den ouden huyd afleght, en sich wederom vernieuwt, alsoo schijnen de Menschen, die gesont geworden zijn, oock weder vernieuwt te wesen.

De quastige stock, bediet de swaerwichtigheyt van de Medicine: En de Slange was een uytbeeldsel van *Æsculapius*, een God van de Medicine, gelijck de Heydenen valschlijck geloofden.

MEDICINA. *Geneeskonst.*

EEn Vrouwe die daer staet om een Ladder op te klimmen, wesende in 't groen gekleet, even als een *Sybille*, hebbende eenige slechte kruyden in de hand, ter syden haer sal een Sonne staen met een Oyevaer, die een taxken grove Marioleyne in den nebbe heeft.

De Medicine is een konst, die gevonden is, uyte eervaerentheydt van eens anders kranckheyt, en die wederom te recht wort geholpen, door de kennisse van natuyrlijcke dingen, die van de Medicijns naerstelijck zijn waergenomen tot des Menschen gesondheyt.

Zy wort geschildert offe een Ladder wilde opklimmen, want door de spiegelinge, die een seer eedel en hoogh ding is, stijghtse tot het werck der genesinge, en dat door 't middel van gemeene en besondere dingen.

Met groen wortse gekleet, uyt hope die zy totten krancken heeft, en door de kracht die zy 't leven mede deelt, dat de krancke begost te ontbreecken.

Door de grove Marioleyne wordt de swackheydt van des Oyevaers mage bewaert, en hierom wortse van de Egyptenaers tot dit voorstel gebruyckt, en dat tot een verborgen beeld der Medicine. De Egyptenaers gebruyckten oock daer toe den Vogel *Ibis*, diewelcke, gelijck elders geseyt is, met haeren snavel haer selve een klistery kan setten, en den buyck suyveren: gelijck het Hert, nae dat het den *Chameleon* sal hebben gedood, soo verdooft hy het venijn, knauwende Lauwerblaeden, 't welck de Duyve mede doet, om haere kranckheyt te genesen.

De Sonne vertoont, dat de natuyrlijcke kracht van 't Hert, door de hette van de Sonne, wort begonstight, door wiens kracht de gesondheyt in alle de leeden des lichaems wort bewaert en onderhouden, en daer boven stortse oock in de kruyden een seer groote kracht en eygenschap: door welck middel de Medicine wort geoeffent.

CONTENTO. *Genoegen.*

EEn Iongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende de naeckte armen en beenen, met de voeten gevleugelt, en in de rechter hand sal hy een gouden Appel hebben, en in de slincker een ruycker van bloemen, wesende gekroont met Olijftacken, hebbende op 't midden van de borst een Rubijn.

CONTENTO. *Genoegen, Vermaeck.*

EEn Ionghman prachtigh gekleet, met een Rapier op sijne zyde vol Eedelsteenen beset, en een Vederbos op den Hoed, hebbende in de rechter een spiegel en een silvere becken, dat hy aen sijn zyde houdt, vol geld en kostele juweelen.

Het genoegen, dat aen dese kleyne geluckfaligheyt hanght, waer door men sich in dit leven verheught, komt voornaemlijck door de kennisse van de goederen, die men besit, want wie sijne eygene goederen niet kent, hoe groot dieselve oock mogen wesen, die kan geen genoegen voelen: en blijven alsoo sijne belooningen bedrieghlijck, by hem selven.

Daerom wort het beeld van Genoegen gestelt, dat het sich selve in den Spiegel besiet, en alsoo spieglende, verblijt hy sich, dat hy rijck, schoon en prachtigh is, soo aen ziel als lichaem: 't welck het geld en de kleederen, te kennen geven.

CONTENTO. *Genoegen, Vermaeck.*

EEn Iongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende sijn naeckte armen en beenen. De voeten sullen gevleugelt zijn, houdende eenen gulden Appel in de rechter hand, en in de slincker een Ruyker met schoone bloemen. Hy sal met Olyven gekranst zijn, en midden op sijn borst sal een Robijn uytblincken.

CONTENTO AMOROSO.
Minlijck Genoegen.

EEn Ionghling van schoon opsicht en van een lachend weesen. Zijn kleed sal vol bloemen zijn gemaelt, en sal op 't hoofd een

een krans hebben van Mirte. In de flincker hand sal hy een korfken met Roosen hebben, en daer tusschen sal een Hert leggen. Staende met d'ander hand als of hy de bloemen wilde van 't hoofd lichten, om dit Hert noch meer te doen bloeyen: wesende dit de eygenschap der Vryers, datse altijd een ander mede deelachtigh willen maecken van haer eygen vrolijckheyt.

TRANQUILLITA. *Gerusthcyt.*

EEn Vrouwe met een vrolijck gesicht, houdende met beyde handen het Vogelken *Alcion*, 't welck in sijn nest staet, en een ander Vogel vlieght rontom sijn hoofd.

Dese Vogelkens maecken haer nest, met sonderlinge konst aen den Oever van de Zee, want zy vergaederen beentjens en graetjens, doch met soodaenigen konst in malkanderen gevlochten en gesterckt, datse verseeckert zijn voor een steeck van een rapier, en is op de maniere als een Koewoerde, hebbende alleen een kleyn gaetjen, waer door het met moeyte uyt en in gaet. Dit was by de Oude Egyptenaers voor de Gerustheyt gestelt, want door een natuyrlijcke instortinge kent het de tijden, en het maeckt sijn nest, wanneer het siet dat het veele dagen achter malkanderen sal stil en schoon weder zijn. Daerom de Romeynen hier van de gelijcknisse nemende, hebben dieselve genaemt, de Alcionische dagen, in welcke het niet geoorloft was in 't Recht te gaen noch te pleyten, zijnde een tijd die by ons Vacantie geheeten wort.

TRANQUILLITA. *Gerusthcyt.*

EEn Vrouwe schoon van opsicht, leunende aen een Schip, houdende mette rechter hand een Overvloets Hooren, en mette slincker de ployen van haere kleederen, op der aerde staet een verroest Ancker, en op de top van den Mast sietmen een vlamme viers.

Zy leunt aen 't Schip, om de vastigheyd en Gerustheyd uyt te drucken, dieder bestaet in de stilligheyt van de Zee, diewelcke sich niet bewegende, maeckt, dat dese Vrouwe, aen 't Schip gerustelijck magh leunen.

De Overvloets Hooren bediet dat de stilligheyt des Hemels en der Zee overvloet aenbrengen, d'eene door het aenbrengen der koopmanschappen, d'ander door de natuyre van de Hemelsche instortingen.

Het Ancker is een gereetschap om 't Schip te verseeckeren, wanneer 't selve door de stormen geweldigh in Zee wort gedreven, en wederom sal het een teycken van Gerustheyt wesen, wanneer men dat selve siet gebruycken tot een ander eynde, als ter Zee.

De vlamme viers boven het Schip, bediet 't geene de Schippers noemen het licht van *S. Ermo* of het Vreede-vier, 't welck op den top des Mastbooms verschijnende, isset een vast teycken van de aenstaende stilligheyt.

Gerusthcyd, nae de Medaglie van *Antonius Pius.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Roer van een Schip hout, en mette slincker twee kooren-ayren, betoonende door dese ayren de overvloedigheyt van 't graen, 't welck men magh genieten door de Zee, in een geruste en vreedsaeme tijd.

FAMA *of Gerucht.*

EEn Vrouwe met een dun kleed, dwars over, tottet midden van de beenen opgeschort, als of zy luchtigh wilde loopen, hebbende twee groote vleugels, en over al sullen pluymen en oogen, monden en ooren zijn. Zy hout in de rechter hand een Trompet, gelijckse *Virgilius* beschrijft:

't Gerucht is eenigh quaed, daer van geen snelder leeft,
En dat alleen haer kracht van haere snelheyt heeft:
Schoon 't is noch kleyn en teer, soo krijght het gaende vleugels,
En vliegt door aerd en locht met los gebonden teugels.

En kort daer onder seyt hy,

Van voeten is het snel, van vleugels ranck en licht,
Een monster groot en wreed, daer yder een voor swicht.
Een wonder die het siet, vol monden en vol ooren,
Het vlieght by nacht en krijt, seer yslijck om te hooren.
Haer oogen noyt de nacht noch soete slaep besluyt,
En 's daeghs soo sit het stil. Vol veeren is haer huyd,
Met oogen gau ter wacht, en menighte van tongen,
Die boven op de spits op kerck en daecken sprongen.
Verbaesende de Stad, met een hartneckte sucht,
Boodin soo wel van 't waer' als van het valsch gerucht.

FAMA BUONA. *Een goed Gerucht of Naem.*

EEn vrouwe met een Trompet in de rechter hand, en in de flincker een Olijftack, hebbende aen den hals een goude keeten, alwaer een Hart aenhanght, hebbende witte vleugels aen de schouderen.

Het Trompet bediet het gemeen geroep dat door de ooren van de Menschen gespreyt wort.

De Olijftack bediet de goedheyt van 't Geruchte, en d'oprechtigheyt van een vermaert Man, door treffelijcke wercken: want de Olijftack mette vruchten wort altijd ten goede genomen. Want de H. Schriftuyre spreeckende van de Olijf, verstaende *Christum*, seght, *u Naem is als uytgestorte Oly.* En *David* seght van de Olijven, *zy is als een vruchtbaere Wijnstock in 't huys des Heeren*: en door dese oorsaecke plachten oock de Oude haeren *Iupiter* met Olijftacken te kroonen, versierende dat hy de aldergoedste en aldervolmaeckste was.

Het hangende Hart aen den hals, bediet gelijck *Orus Apollo* seght het Gerucht of goede Naem van een vroom Man.

De witte vleugels bedieden de suyverheyd en snelligheyd van een goede faeme.

FAMA CATTIVA. *De snoode Faeme,* van *Claudianus.*

EEn Vrouwe met een gemaelt kleed vol swarte beeldekens, als kinderkens met swarte vleugelkens, met een Trompet in de hand, naer 't seggen van *Claudianus.*

Door de *Beeldekens* worden de vreesachtigheden uytgedruckt, die in 't groeyen van de quaede Faeme aenwassen. De *swarte vleugels* bedieden de duysterheyd en vuyligheyd van haere wercken.

FAMA CHIARA. *Heldere Fama,* nae de Medaglie van *Antoninus.*

EEn seer schoon naeckt beeld van *Mercurius* met vleugels aen de voeten, en aen 't hoofd: boven de flincker arm sal hy een Sluyer houden: in de flincker hand den Slangenstaf *Caduceum* geheeten, houdende in de rechter het Paerd *Pegasus* by den toom, 't welck sich mette beyde voeten om hoogh recht, als oft wilde vliegen.

De beeldnisse van *Mercurius* met de vleugels en Slangenstaf, bedieden het goed Gerucht: Want zy versierden dat hy een Bode van *Jupiter* was, verstaende daer door het spreecken, te weeten de kracht van de stemme en 't geluyt, dat sich aen alle syden verspreyt, gelijck mede door de vleugels, te gelijck, de snelligheyt van 't spreken wort te kennen gegeven.

Het Paerd *Pegasus* wort voor een heldere Faeme verstaen, dewelcke van *Antoninus* snellijck door de Werld gedraegen en verspreyt was.

De toom van 't Paerd door *Mercurius* vast gehouden, bediet dat de Faem door de woorden en door de stemme gedraegen wort, diewelcke klinckt door de deughd en dapperheyd der vermaerde daeden van treflijcke Mannen, en dat soo veel meer of min, als haer Faeme de Werld bekend is, en door de tonge en 't spreecken verspreyt en aengewossen is.

Om *Domitianus* te vereeren, sloegen zy een Medaglie, alwaer het Paerd *Pegasus*, beduidende de *Fame*, die van hem, de Werreld over, ruchtbaer was, opgeteyckent stont.

SANITA. *Gesondheyt.*

EEn Vrouwe van bedaegd ouder, die in de slincker hand een quastige stock sal hebben, alwaer een Slange is omgekrult.

De Haen is *Æsculapius*, die een Vinder van de Medicine is, toegewijt, en dat om de wackerheyt die een goed Medicijn gestaedigh behoort te hebben. Dit Dier was van de Oude in sulcken waerde gehouden, dat zy daer voor offerhande deden, gelijck als aen God. *Socrates*, gelijckmen by *Plato* leest, sich vindende op 't eynde sijns levens, liet by uyterste wille nae, datmen *Æsculapius* eenen Haen soude vereeren, willende daer mede te kennen geven, dat hy als een wijs Philosooph, de Godlijcke goedertierentheydt danckte, diewelcke soo lichtlijck alle onse moeylijckheden en gebreecken genas: en hierom soo wierde door *Æsculapius* verstaen, de mededeelinge van dit tegenwoordige leven.

De Slange op de maniere, als geseyt is, is een teycken van de Gesondheyt, om dat die seer gesont is, jae veel gesonder als andere Dieren, die op der aerde leven. Dat de Slange te gelijck den stock omslingert, dat bediet mede de gesontheyt des lichaems, diewelcke door de kracht des gemoeds en der geesten, wort onderstut en gehandhaeft. En aldus wort dit oock, door eenige, de Slange die *Moyses* aen 't hout, in de Woestijne hadde opgerecht, uytgeleyt en verklaert.

SANITA. *Gesondheyt.*

EEn Vrouwe van een stout opsicht en van bedaeght Ouder, die mette rechter hand een Henne hout, en mette Slincker een Slange.

De Henne wort haer gegeven, om datmen dieselve by den Egyptenaers aen *Æsculapius* plagh te offeren, en dese was een beeld van de Gesondheyt, oversulx seytmen dat sodanige slagh van offerhande, daer toe gestelt was, om dat het vlees van de Hennen seer licht was om te verteeren, en oversulx voor den krancken een seer voorderlijcke saecke. Hier van heeftmen een seer klaer getuyghnis by *M. Angelus Colotius*: en die getuyghde, datter een groote menighte van Hennevoeten, onder de aerde opgegraven waeren, by die bergh en die plaets, op de welcke binnen *Romen*, het beeld van *Æsculapius* hadde gestaen, een plaets die tegenwoordigh *Vivajo* genaemt wort. Want wie soude oyt hebben konnen raeden, waer soo grooten getal van Hennepooten van daen quam, 't en waere het aldaer de maniere geweest was, de overblijffselen van de offerhande, te laten leggen?

De Slange is oock een teycken van de Gesondheyt en behoudenisse, want zy wort alle Iaeren vernieuwt en als weder jongh; is seer vast van leven, sterck en gesont. En gelijck wy elders geseyt hebben, soo is die oock goed tot veele Medicinen.

Siet het beeld van de Medicine *of* Geneeskonst.

FEDELTA. *Getrouwigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met haer rechter hand een Sleutel, en voor haere voeten salse een Hond hebben.

De Sleutel is een teycken van Getrouwigheyt,

wigheyt, diemen moet houden totte onderhoudinge en trouwe der Vriendſchap. De Hond is door een ſonderlinge gave der Natuyre, ſijnen Heere getrouw, gelijck hier nae ſal worden geſeyt.

FEDELTA. *Getrouwigheyt.*

EEn Vrouwe in witte kleederen, houdende met twee vingeren van de rechter hand eenen Trouw of Segelringh, en ter ſyden eenen witten Hond.

De *Segelringh* is een teecken van Getrouwigheyd, want met dieſelve ſluyt en verberght men eens anders geheymniſſen. Het witte kleed, is een teycken van de ſuyverheyt der Trouwe.

De *Hond* is het getrouwſte Dier, waer van *Plinius* in 't VIII boeck verſcheyden voorbeelden ophaelt, doch onder andere dit gedenckweerdige, van den Hond van *Titus Labienus*, 't welck binnen *Romen* gebeurt is, wanneer *Appius Junius* en *Publius Silius* Burgemeeſters waeren: want *Titus* gevangen zijnde, ſoo liet de Hond niet nae, geſtadigh aen ſijn ſyde te leggen, en hy daer nae als miſdadige overwonnen zijnde, wierde geworpen van een ſekere Looghte (*Scala Gemonia* geheeten:) een ſtraffe, die te *Romen* over den miſdadigen gebruycklijck was: De Hond nochtans, bleef altijd ſtaen aen het lichaem van ſijnen dooden Heere, betoonende ſeer deerlijcke teykenen van droefheyt en medelijden, dragende alle de ſpijſe, die hem voorgeſet wierde, aen den mond van ſijnen dooden Meeſter: ten leſten het lichaem in den Tyber geworpen zijnde, ſpringht dat arme beeſt uyt groote liefde daer nae toe, hem houdende een groote wijle boven 't waeter, tot verwonderinge van alle toeſienders.

Men leeſt van *Eraſtus* een Roomſch Ridder, die een eenigh ſoontjen in de luyeren hadde, waer by alle tijt een Huyshond lagh. 't Gebeurde, dat hy op ſeeckere dagh uyten huyſe was om eenigh Tournoy-ſpel te ſien, ſoo wilde de Vrouwe om haere nieuwsgierigheyt mede daer heen, beſluytende den Hond met het kindeken te gelijck in eene plaetſe, met haer nemende alle haere dienſtmaeghden, gaende voorts boven op een ſolderinge van 't Huys, alwaer zy de Feeſte ſien konde; even ten dier tijde, kruypt een ſchricklijcke Slange door een gat van de muere in de kamer, en geeft ſich nae de wiege daer 't kindeken lagh, om 't ſelve te dooden: De Hond beſpringht den Slange dapperlijck, dien hy overwint en doodet, weſende ſeer bebloet van de beeten der Slange, en onder al dit gevecht, valt de wiege omme, en ſtulpt het onderſte boven. De Voetſter ſiende het bloet en de omgeſtorte wiege, giſſende dat het kind dood was, loopt met ſeer droeve en benaude traenen nae des kindts Vader, hem dit onheyl klagende: De Vader door deſe woorden, als raſende, loopt op ſtaende voet, en houwt met eenen ſlagh, ſijnen getrouwen Huyshond, in twee ſtucken, en haeſtende nae de Wiege om het doode en verſcheurde ſchaepken te ſien, vind hy het ſelve levendigh en friſch, tot ſijn overgroote blijdſchap en verwonderinge: en ſiende aldaer de doode Slange, komt hy tot kenniſſe der Waerheyd, van harten bedroeft zijnde, dat hy oorſaecke was van de dood van dat onſchuldigh Dier, dat hy hadde behooren weldaet te bewijſen, over ſijne ongehoorde Getrouwigheyt. Veele andere hiſtorien op te halen is niet ons voornemen.

PERICOLO. *Gevaer.*

EEn Ionghman die al wandelende door een veld dat vol kruyden en bloemen ſtaet, op een Slange treet, die ſich ommekrullende, wreedelijck toeſchiet, om hem in ſijn been te ſteecken, ſtaende aen ſijn rechter hand een ſteyle hooghte, en aen de ſlincker een ſnelloopende reviere, ſteunende op een ſeer kranck riet, ſiende van den Hemel eenen blixem afſchitteren.

Alhoewel het leven der Iongen, ſoo wel als der Ouden bedrieghlijck en twijfelachtigh is, nae 't geene de Heere *Chriſtus* ſeyt, *Weeſt bereyt, want ghy weet noch ure noch tijt*, niet te min, ſoo is de Ionge in meer gevaer als de Oude, en dat om ſijne kracht, moedigheyt en ſtoutigheyt, diewelcke doet, dat hy ſich onbedachtelijck waeght en in ontallijck gevaer en perijckel ſtort.

Deſe beeldniſſe van dat een Iongelingh in een bloemrijck veld gaet en van een Slange gebeten wort, is gebeurt te *Bagnacavalla* 1615 aen een Ionghman, die al wandelende door een luſtige plaetſe met een Roer op de ſchou-

schouderen gingh, en die een Slange gewaer wordende, sijn Roer daer op aen leyt om dienselven te doorschieten, maer het Roer barstende, brenght hy sich selven om hals, en de Slange ontkomt het, gelijck door een klaghdicht is uytgedruckt.

Men soude het Roer oock wel by 't perijckel mogen passen, om datter naulijx iet gevonden wert, dat gevaerlijcker is, vermits het den vyanden niet met sijn wille doodet, maer oock tegen sijn wille sijn eygen vrienden, ouderen, jae oock den persoon selve die het draeght; en dickwijls, als die geene, die 't Roer draeght, sijnen Vyand oock niet wil doorschieten, dan barst het los.

Het wandelen door eenen weg vol kruyden en bloemen, en van de Slange een onvoorsiene steeck te krijgen, geeft te kennen, dat de Mensche wandelende door de gebloemde wegh van de verganglijcke voorspoet deses Werrelts, wort, wanneer hy daer minst om denckt, door een ellendigh ongeluck overrompelt. Men konde oock seggen, dat de wegh vol bloemen, tusschen een steyle hooghte en een stortende reviere gelegen, terwijle men het wandelpat van dit arme leven, door den wegh van genughten en Werreltsche wellusten, passeert, bediet, dat het seer veele gevaer, soo te waeter als te lande, met sich sleept; en dat wy, wandelende sonder deughdlijcke en eedele overleggingen, of ons storten in de Zee der Ellenden, of ons storten in de eeuwige verdoemenisse.

Het Ried, bediet de broosheyt van ons leven, dat altijt in gevaer staet, om dat het sich meestendeel leunt op swacke en broose dingen, en niet op die, die te recht loflijck en aenmercklijck zijn.

De blixem, op de maniere als geseyt is, vertoont ons, dat wy niet alleen, op der aerde en op 't waeter ontallijcke periculen zijn onderworpen, maer dat ons boven dieselve de drijvingen des Hemels, noch dreygen, diewelcke daer in haere werckingen storten, soo veele zy mogen: soo dat men kan seggen, dat God dickwijls toelaet, dat wy om onse sonden en misdaeden worden gestraft, en dat door verscheyden toevallen en wangunsten, die ons overkomen. Daer over segt *Paulus, als de Sonde sal vervult zijn, soo baertse den Dood.* Also dat geen Menschlijck vermogen, kan tegenstand doen, aen de macht des geenen, diewelcke wetten en paelen in alles gestelt heeft. Het heeft *Æschilus* de Poeet niet geholpen, dat hy in 't veld wandelende, het gevaer des doods, dat hem voorseyt was, sochte te ontvlieden: Want een Adelaer dragende eene Schildpadde in sijne klauwen, sagh van boven uyte locht, den kaelen en grijsen kop, van desen ongeluckigen Poët, en meenende dat het een blinckende steen was, liet dienselven, daer van boven op vallen, sulx dat hy, op dien selven dag, om 't leven quam, waer in hy vreesde, dat hy sterven soude, gelijck *Plinius* in 't x boeck in 't III cap. verhaelt.

SIMULATIONE. *Geveinstheyt, Veinsinge.*

EEn Vrouwe met een Mom voor 't hoofd, die twee aengesichten vertoont, in 't weerschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Exter, in de slincker een Granaetappel, en voor haer voeten sal een Aep of Meerkat staen.

Veinsinge is door een dobbelheyt en gelaet, sijn eygen hert en gemoed verbergen: En hierom houtse de Mom voor 't gesicht, deckende het waere om het valsche te vertoonen.

toonen, 't welck mede door het weerschijne kleed vertoont wert. Zy hout een Exter in de rechter hand, om dat dese Vogel Geveinstheyt bediet, vermits die van d'eene syde witte en van d'ander syde swarte veeren heeft. De Granaetappel in de slincker hand, gelijck *Pierius* verhaelt, vertoont, dat de meeste Menschen begeeriger zijn, meer in schijn als in der daed te wesen. En om dat de Granaetappel, boven alle andere appelen, sijnen koper geheel bespot, als op de proef niet over een komende, lockende die haer aensien, met haere purpre, bloosende, en aengenaeme verwe: maer 't gebeurt ten meestendeel dat die dieselve open doen, bevinden datse muf, verrot en stinckende zijn. Waer door 't gebeurt is dat veele van de Oude, de geveinsde Goedheyt by soodaenigen appel hebben uytgebeelt. Van gelijcken heeft oock de School-leeraer van de ernsthafte leeringe de Hovaerdige by een Granaetappel vergeleken, die van buyten sich seer geciert en van sonderlinge schoonheyt vertoonden, maer van binnen waeren die verrot. Dese slagh van Menschen zijn van *Horatius* in sijne dichten aengemerckt.

Lucianus vergelijckt dese luyden by de boecken van Tragedien of treurspelen, diewelcke seer cierlijck vergult, met purper overtrocken en fray gebonden zijn, sulx datse van buyten seer schoon zijn om aen te sien, maer van binnen begrijpen dieselve niet anders als bloetschanden, verkrachtingen, rasernien, vadermoorderien, ellenden, jammeren, ondergang van eerlijcke geslachten, van steden, en alle slagh van wreede en beestachtige schelmerien. De Aep worter ter syden gestelt, om dat de Egyptenaers als zy een persoon die sijne gebreecken veinst, en sijn eygen vuyligheyt bedeckt, wilden uytdrucken, soo naemen zy eenen Aep die daer piste, om dat dit Dier soo mijdsaem en beschaemt van natueren is: Want als het sijne blaese heeft gelost, op de maniere als geseyt is, soo doet het gelijck de katte, die een kuyl in der aerde graeft, waer in zy haer vuyligheyt verbergt, werpende aerde daer over tot dieselve geheel bedeckt is.

HIPPOCRESIA. *Geveinstheyt, Schijnheyligheyt.*

EEn Vrouwe met een melaets aengesicht en handen, gekleed in schaepsvellen, met een groen Ried vol blaeders en spruytsels in de hand. De voeten sullen oock melaets wesen en naeckt, met een Wolf die onder haere kleeders uytkijckt, en een Swaene ter syden.

't Geene *Christus* seyt Math. v. is genoegh tot verklaeringe van dese beeldenisse, want als hy den Schriftgeleerden en Phariseen haere Geveinstheyt wilde verwijten, gelijckt hy haer by graven, die wel schoon zijn van buyten, maer van binnen vol stanx en doode beenders. Geveinstheyt dan is niet anders als een naebootsinge van het goede en heylige, in die geene, die boosaerdigh en vol schelmerie zijn, en daerom is dit beeld oock melaets gemaeckt in witte kleederen: Want dat kleed bediet het deughdlijck werck, 't welck de melaetscheyt der sonde dapper bedeckt, die in 't vlees en de ziele gewortelt is.

Het groene Riet is een beeld, gelijck *H. Pintus* over *Ezechiel* seyt, van de Geveinstheyd, om dat het al wassende veel schoone en rechte blaeders, en geene vrucht voortbrenght, maer is van binnen ledigh en vol wind. 't Selve seyt hy mede van de Swaene, diewelcke witte veeren en swart vlees heeft. De Wolf onder haere kleederen, doch van een ander verwe, daer van is geene verklaeringe van noode, gelijck *Christus* sulx in 't Euangelium klaerlijck te kennen geeft.

HIPPOCRESIA. *Geveinstheyt, Schijnheyligheyt.*

EEn magere en bleecke Vrouwe, gekleet in half Wolle van blauwe verwe, op veele plaetsen gescheurt, 't hoofd op de slincker schouder hangende, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die 't voorhooft by nae deckt, houdende in de slincker hand een Pater noster en een Brevier daerse in leest, en mette bloote rechter hand geeftse aen een arm Mensch in 't openbaer almoessen, hebbende beenen en voeten als een Wolf.

Hippocresia of Geveinstheyt is nae 't seggen van *D. Thomas* eene sonde, waer door de Mensche sich veinst in sijne uytwendige handelingen, woorden en gebaerden, heel anders als hy in der daed is, en dat met een ydele eergierigheyt om geacht te worden, wesende droevigh,

Mager en bleeck is zy geschildert, want *Ambrosius* seyt, de Geveynsde vraegen daer weynigh nae, hoe datse haer lichaem uythongeren, alleen datse maer vroom en heyligh mogen gehouden worden, gelijck Matthæi VI verhaelt staet, *als ghy vast, doet niet als de geveynsde, &c.*

Het kleed van linnen en wollen, druckt uyt, als *Ambrosius* seght, haere wercken door de welcke zy met woorden en geveynsde handelingen de schalckheyt van haere innerlijcke boosheden soecken te bedecken, vertoonende uytwendigh de eenvoudige onnoselheyt. En dit wort door het Lacken, en de boosheyt door het Linnen bediet.

Het neerhangende hoofd, dat met een Sluyer bedeckt is, mettet *Rosarium* of *Pater noster* &c. geeft te kennen, dat de geveynsde hem verre acht afgescheyden van Werreltsche eere en goederen, maer schijnt altijt met geestlijcke gepeinsen van de Wercken Gods besigh te zijn.

Datse haere Aelmoesse opentlijck aen een arm Mensch geeft, gelijck geseyt is, bediet de ydele eere van de Geveynsde, diewelcke om by de Werrelt in goede achtinge en eere te zijn, soo doense haere Aelmoessen opentlijck, gelijck Matth. XVI verhaelt, *doet niet als de geveynsde, die in de Synagogen en op de hoecken van de straeten Aelmoessen geven, om van den Menschen gesien en geeert te worden.*

De voeten en beenen als een Wolf, geven te kennen 't geene Mathæus VII capit. verhaelt, datse uytwendigh zijn als Schaepen, maer inwendigh als grijpende Wolven.

VIOLENZA. *Geweld, Verkrachtinge.*

EEn gewapende Vrouwe, hebbende op de slincker syde een Kortelas, in de rechter hand een stock, en mette slincker een kindeken, dat zy om den hals brenght.

Geweld is een kracht diemen gebruyckt, tegens eene diemen seer lichtelijcken overmagh, en daerom wortse gewapent en tegens een swack kindeken gestelt, sonder dattet ieuwers hulpe heeft. Soo seytmen oock dat de beweginge van den steen, diemen tegen den stroom aenwerpt, geweldigh is, vermits zy sich boven het waeter houdt, maer haer geweld geduyrt niet lange, vermits de kracht en de konst van 't werpen, terstont de natuyre moet onderdanigh zijn.

IMPETO. *Geweld, Drift, Aenval.*

EEn Ionghman met een stout en wreed opsicht, wesende by nae naeckt, staende schrap om sijnen Vyand met geweld aen te randen, en mette bloote degen vertoont hy oock een stekade uyt te trecken: hebbende de oogen verbonden, met vleugels aen de schouderen, en ter syden sal een wild Vercken staen, dat schuymbeckende vaerdigh is, om met geweld iemant aen te vallen, van die sich daer tegen wilde versetten.

Een Ionghman by nae naeckt met een wreed en stout opsicht, wort hy gemaelt, als wesende by de Ionckheyt weynigh vreese, maer rassigheyt en stoutigheyt, om sich tegens alle voorkomende Geweld en Aenval te versetten, daerom staet hy schrap met sijn Rapier in de hand.

De oogen worden hem verbonden, want die sijne wercken met geweld en dolligheyt wil uytvoeren, betoont dat hy van 't licht des Verstands beroofd is, wesende 't selve een regel en richtsnoer van de Menschlijcke handelingen.

De

De vleugels vertoonen de snelligheyt en vaerdigheyt, die de ongestuyme Iongelingh met weynigh oordeel ter hand neemt, laetende sich door sijne drift vervoeren.

Het vinnige wilde Swijn wort, als boven, by hem gestelt, want het wilde Vercken wort door de gemeene toestemminge van de Poëten, voor 't Geweld, genomen, gelijckmen in 't IX boeck by *Pierium* sien kan. En in 't spel van *Aristophanes*, *Lisistra* geheeten, daer sweert het Choor van de Vrouwen, by de Goddinnen, *soo ghy my heden terght, soo sal ick mijn wild Vercken los maecken.* En in 't selve spel, dreyght de Rey der Lacedemonische Vrouwen, *Leonidæ, dat zy haer wil in 't gesicht gaen, als een wild Vercken.* Want de liefde en genegentheyd tot vechten is dit Dier soo eygen, dat het oock van den Iagers geterght zijnde, niet sal vluchten, maer grijpt van self den strijd aen, en als niet twijflende, loopt het van self, als met een barst, op der Iagers sprieten en wapenen, die hem worden voor den neus gehouden. En hier uyt is 't spreeckwoordt gekomen, wanneer men spreeckt van al te stoute en rappe Vechters, datse tegen de spiessen loopen, als de wilde Verckens.

Forza cum inganno. *Geweld met bedrogh.*

EEn sterck Ionghman als een Soldaet gewapent, houdende in de rechter arm een Leeuwenhuyd, en in de slincker een Vossevel: schrap staende om sijnen vyand aen te vallen, 't zy door Geweld, 't welck door den Leeuwenhuyt, of door bedrogh, 't welck door 't Vosse-vel wort te kennen gegeven.

Coscienza. *Geweeten oft Gewissen.*

EEn Vrouwe met een Hart in de hand, voor d'oogen sal een schrift staen met goude letteren ΟΙΚΕΙΑ ΞΙΝΕΞΙΞ, te weeten, haere eygen Conscientie, staende midden tusschen een Weyde vol bloemen, en een Veld vol doornen.

De Conscientie of het Gewissen is de kennisse, die een yder heeft van sijn eygen doen en van sijne verborgen gedachten, die andere Menschen zijn onbekent: daerom staetse en staert op haer eygen Herte, waer in een yder sijne geheimnissen verborgen hout, die zy haer alleene en voor haer selve, door een levende kracht, openbaer maeckt.

Zy staet met bloote voeten in soodanigh velt, om te betoonen, den goeden en quaden wegh, waer door een yder wandelende, 't zy door de deugd, of door de sonden, bequaem is, om de scherpe doornen der sonde, te gevoelen, gelijck een soete reuck der deughd.

Coscienza. *Geweeten.*

EEn Vrouwe van een schoon wesen, gekleet in 't wit, met een swart opperkleed, houdende in de rechter hand een ysere vijle, hebbende den borst nae de syde van 't hert geopent, alwaer een Slange of Worm gestadigh aen bijt, die 't gemoed des Sondaers prickelt en knaeght, waer over *Lucanus* in 't VII boeck seer wel seyt:

Wat straf eylaes! 't gewisse doet,
Aen een bewust en bangh gemoet.

Con-

CONSUETUDINE. *Gewoonte.*

EEn oud Man, die daer gaet, met een grijſen baerd, leunende met d'eene hand op een ſtock, alwaer een letter-rol aen vaſt is met deſe woorden, *Vires acquirit eundo*, dat is, *al gaende krijght het kracht.* Draegende op de ſchouder een hoop konſtige inſtrumenten, en ter ſyden is een rad om Meſſen te ſlijpen.

De Gewoonte druckt in onſe ſinnen de gedaenten van alle dingen, en bewaertſe voor de Naekomelingen, en maeckt datſe billijck en betaemlijck zijn, en ſtelt nae haer believen verſcheyden wetten, in 't leven en ommegangh der Menſchen.

Oud wort hy gemaeckt, vermits door het lange gebruyck, de achtbaerheyt of het aenſien beſtaet, en hoe ouder zy is, dies te vaſter ſtaetſe op haere voeten, 't welck beduyt wort door de ſpreucke, die de oude Man in de hand heeft, 't welck oock paſt op het rad, dat welcke ſoo 't niet beweeght en ommegedrayt wort, ſoo heeft het geen kracht om 't yſer af te nemen noch te ſcherpen: Inſgelijx mede, wanneer de Gewoonte, door de oeffeninge niet beweeght wort, ſoo verkrijght het geen aenſien, maer keerende rontom, wort de Wille in 't willen ſoodaenigh vereenight, dat ſonder te verkrijgen de kenniſſe van de bepaelinge der Reeden, houtſe evenwel de gemoederen vereenight in een ſelve beſigheyt, en bewaertſe daer in ſtantvaſtelijck. Daerom ſeytmen, dat de Wetten van de Gewoonte ſoo vaſt zijn als de Keyſerlijcke Wetten ſelve, gelijck oock in alle konſten en wetenſchappen, om een twijfelachtige ſaecke te beproeven, ſoo wort het gebruyck in bedenckinge genomen, 't welck hergekomen is door een algemeene toeſtemminge, als of het ſchier onmogelijck was, datter iet ſtrijdigh ſoude zijn tegen 't geene alreede beproeft en goet gevonden was. Daerom ſeght *Horatius* dat de heerlijcke woorden van een Poeet, moeten genomen worden van de gewoonte. In 't korte ſoo wort dit gemerckt en waergenomen in alle dingen; ten eynde deſe nootwendige ſchoonheyt niet worde geſchent in den loop van den burgerlijcken ommegang, en daerom draeght hy op ſijne ſchouderen een bondel met konſtige inſtrumenten of wercktuygen die de Schilder hem kan geven, nae dat het hem ſal believen.

AVARITIA. *Gierigheyt.*

EEn bleecke lelijcke Vrouwe met ſwarte hayren, mager met een ſlaefſche kleedinge, op wiens voorhoofd *Pluto* ſal ſtaen, die gehouden wert voor den God der Rijckdommen, weſende met een gulde keeten omgort, die haer achter nae, op der aerde ſleept. Zy toont haere bloote borſten vol melck, hoewel zy achter haer een kindeken heeft, dat wel onnooſel en beroyt gekleet is, 't welck zy mette rechter hand, ſoeckt wegh te ſtooten, om 't ſelve geen melck uyt haere borſten te geven, houdende dieſelve met haer ſlincker hand geſlooten.

Bleeck wortſe geſchildert, om dat de geſtadige ſorge van ſchatten te vergaederen, en de onverſadelijcke begeerlijckheyt, haer bleeck maeckt, om ſich anderer luyden goederen eygen te maecken, ſonder opſicht, 't zy aen de kracht der wetten of aen eenige betaemlijckheyt, ſoo is mede de bleeckheyd een werck van vreeſe, die der gierigen ingewanden dapper heeft beſet, niemant betrouwende,

wende, jae somtijts nauwlijck sich selven, om de jalousie die zy heeft, dat het minste deeltjen, van 't geene zy besit, soude verlooren gaen.

De slaefsche en vuyle kleedingen, de goude keeten, toegemaeckt als boven, zijn blijcklijcke teyckenen, van de oneedelheyt en slavernye der Gierigen.

Het schrift aen 't voorhoofd, verklaert ons dat een Gierigh Mensch, hier door sich altijt ontdeckt, konnende in al sijn bedrijf sich niet verbergen: en om dat dese maniere van teyckenen by de slaven onderhouden wort, toont hy den aert der selven, wesende slaven van den Rijckdom.

De goude keeten die zy achter haer sleept, betoont als men op de Schatten en Rijckdommen wel let, datse swaerwichtige lasten en schaedelijcke hindernissen zijn.

Het weghgejaeghde kindeken, wijst aen, dat niemant te recht Gierigh is, die niet te gelijck wreed is. En wesende de Godlijcke Majesteyt gewoon, den eenen meer als den anderen te verrijcken: soo is 't nochtans alsoo, datter geen oorsaecke ontbreeckt, om yder in sijn staet en beroepinge deughdelijck te handelen: De Gierige verkeerende dese ordre, sullen veel liever, met een inslockende begeerlijckheyt, 't geene zy hebben, laeten bederven, als dat zy 't souden gebruycken, en de behoeftige onderstant doen.

AVARITIA. *Gierigheyt.*

EEn oude magere bleecke Vrouwe, in wiens wesen hertzeer en swaermoedigheyt uytblinckt, hebbende ter syden eenen mageren Wolf, en op de maniere van de Waetersuchtige, salse een dick lichaem hebben, alwaerse de eene hand op leyt tot een teycken van smerte, mette ander hand salse een Beursse vast toe-gesslooten houden, daerse, met groot opmercken, nae siet.

Christophorus Landinus verhaelt, dat de Wolf een seer vraetachtigh en gierigh Dier is, levende niet alleen opentlijck van eens anders goed, maer oock met loose en diefsche laeghen, en hem niet ontdeckt vindende van Honden of Iaegers, soo rust hy niet voor hy de gantsche kudde heeft om hals gebracht, meenende altijt dat hy niet roofs genoegh heeft: Alsoo doet oock de Gierige, nu met bedrogh en schelmerye, dan met openbaere rooverye, eens anders goederen stelende, soo kan hy noch daer boven soo veele niet versamelen, dat sijn lust en begeerte versaedight zy.

Op de maniere van een Waetersuchtige isse gemaelt, want gelijck dieselve haeren dorst door 't veel drincken niet wordt gelescht, maer aenwast: Alsoo wast de Gierigheyt soo veel te meer in den Mensche, nae dat de schatten op hoopen, dies seght *Horatius* in sijn tweede Gesangh in 't tweede Boeck:

De dorst die wast te meerder aen,
En 't drincken kan geen dorst verslaen,
Ten zy de oorsaeck van de pijn,
Eerst uyt het lijf gedreven zijn.

En *S. Gregorius* seght, *de Gierige vermeerdert den dorst door 't drincken, want soo haest heeft hy 't eene niet verkregen of hy jankt nae het ander.* Daerom seght *Seneca*: *De Gierige gebreeckt soo wel 't geene hy heeft, als 't geene hy niet heeft.*

De magerheyt van den Wolf, bediet, de onversadelijcke lust van de Gierige, en de onbetaemelijcke vasthoudentheyd der goederen, die hy besit. Waer over *Dantes* seyt:

Zy heeft een boose en snoode aert,
Die altijt geld en schatten gaert,
Doch hoe zy meer nae schatten port,
Hoe dat haer honger grooter wort.

Mette gesllooten Beursse isse gestelt, als meer vermaeck scheppende om dieselve uyt lust te besien, als om die tot nut en nodrust te gebruycken. En hier over heeft eener van desen sin gedicht:

Hoe streeft ghy dus om schat en vluchtigh goed,
Stelt ghy geen maet in al dit greetigh schraepen?
Hout op van schat te staeplen in't gemoed,
Want u gebreeckt, 't geen g'hebt, en soeckt te raepen.
Hoe roemdy dan, en blijft hart op u stuck?
De Vrome Man besit alleen den zeegen.
Dan zydy rijck, als ghy soeckt schat noch luck.
Want die steets schraept blijft arm en seer verleegen.

AVARITIA. *Gierigheyt.*

EEn qualijck gekleede Vrouwe, bloots voets, hebbende een Padde in de rechter hand, en in de slincker een toegeslooten Beursse.

De Gierigheyt seght *Augustinus*, *is een ongebreydelde heb-lust, die nimmermeer ophoud, om met een groote Sluyer het gesicht voor de reeden te bedecken, verbreeckende door een ongewoonlijck geweld, den teugel van de maetigheyt, en alsoo zy geen opsicht op eenige deughde heeft, soo doetse de barmhertige herten in wreede veranderen, en zy maeckt haer een algemeene verderfster van de Deughd.*

De Gierigheyt bestaet voornaemlijck in dese drie dingen. Ten eersten in't onbetaemlijck begeeren van ander luyden schat en goederen, maer haer eygen houtse vast, en daerom worter de Padde by gedaen, diewelcke groote overvloet van aerde hebbende, daer door zy gevoet wert, niet te min is zy bevreest, als die sich daer van onthout, en doch altijt meer begeert. Ten tweeden bestaetse daer in dat men door kromme wegen meer tot hem soeckt te trecken als behoorlijck is; geen opsicht hebbende op eenigh gevaer of ongemack (hoe groot dieselve oock zijn) jae niet op haer eygen leven, 't welck daerom door 't snoode kleed ende bloote voeten wort uytgebeeld. Ten laesten bestaetse in de vasthoudentheyt van haere dingen, 't welck door de gesllooten Beursse wort te kennen gegeven.

Gierigheydt.

DE Oude beelden *Tantalus* af, die in een vloed totte keele bedeckt was, daer hem schoone boomen vol vruchten boven 't hoofd hingen, alwaer hy mette handen niet kost aen geraecken, noch mette mond aen 't waeter. 't Welck *Horatius* en *Petronius* aldus uytbeelden:

Tantalus *lagh in den stroom,*
En boven hem een Appelboom:
Hy jankt vast nae de klaere vliet,
Maer hoe hy jankt, hy krijghtse niet;
Dus doedy Vrecken met u goed:
Ghy zijt benout in overvloed,
Ghy hongert en ghy dorst benout,
En eet niet van u schoone gout.

AVARITIA. *Gierigheyt.*

EEn Oude Vrouwe met gescheurde kleederen, mager en bleeck, hebbende in de rechter hand een tange, en aen eene van de beenen, heeftse een ysere boeye met een keeten als de slaven, die ter aerde sleept, leunende met de slincker op een Harpie of Grijpvogel, diewelcke vaerdigh staet om iemant aen te vallen.

Gierigheyt is een onmaetige begeerlijckheyt, en dorstige heb-lust, die in den Gierigen wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondanckbaerheyd en verraed baert, in't geheel weghnemende de Gerechtigheyd, Liefde, Getrouwigheyd en Godvruchtigheyd, en alle Zeedelijcke en Christelijcke deughden.

Oud is zy gemaelt, niet alleen om dat de Gierigheyt meest in alle Ouden heerscht, maer zy wort genaemt Moeder van alle schelmerye, gelijck *Claudianus* seght. Het *gescheurde* en verbroken *kleed* bediet, dat dese duyvelsche peste, soo veel in de gemoederen der Gierigen vermagh, dat die geene die 't goed van een ander neemt, die neemt het oock van sich self: wesende in sijn Overvloed armer als eenigh Bedelaer. Derhalven seght *Horatius*, *Altijt is de Gierige behoeftigh.*

De *bleeckheyt en magerheyt* bediet anders niet, als haer gestadige en onversadelijcke honger, waer mede dese ellendige gierige Menschen altijt zijn geplaeght.

De *tange* of haecke in de rechter hand is een

een gereetschap dat altijt nae sich treckt, alsoo is oock de verkeerde natuyre van de Godloose Gierigaert, die nimmermeer gelegentheyt laet voorby gaen, of zy doetet mede, aensiende noch persoon noch staet.

De Harpie of Grijpvogel aen haere syde, is het rechte beeld van de Gierigheyt, hebbende te recht den naeme van 't grijpen.

Het yser en de keten aen de beenen, beelden af, dat de Gierigheyt niet alleen een slavinne van de goederen, maer oock van den Duyvel is, gelijck *Paulus* totte Coloss. aen 't 3 Capit. en totten Ephes. aen 't 5 seyt, *dat de Gierigheyt een slavinne is van de afgoderye.*

OFFERTA, OBLATIONE. *Gifte, Offer.*

EEn jongh Maeghdeken geheel in 't wit gekleet en met bloote armen, houdende in de slincker hand, met seer needrige mijnen een Hert, 't welck zy met groote eerbiedigheyt vertoont te willen opofferen, houdende de oogen en 't gesicht ten hemel, daerse met groote nyverheyt nae staert, en mette rechter hand salse goude en silvere munte met groote vaerdigheyt uytreycken.

Zy wort jongh en in 't wit vertoont, om te bewijsen, dat de gifte suyver en sonder vlacke moet wesen, gelijck Malach. 1, Exodi 12, en Num. 1, te sien is, alwaer *Moises* den Israeliten gebiet, datse een jaerigh Geytjen of Lammeken, sonder vlacke, souden offeren, en dat voor den avont, als 't noch klaer dagh was, om te vertoonen, dat de gifte oock luchtigh en klaer zijn.

Mette bloote armen isse vertoont, om te bewijsen dat het wel past dat het offer vry zy. Siet daer van 1 Reg. 2. Zy hout het Hert in de hand als geseyt is. Want wy moeten gelijck als verbonden zijn, om niet alleene onse middelen en ons selve, maer oock onse herte den Schepper en onsen Verlosser *Jesu Christo* met alle ootmoedigheyt en eerbiedigheyt op te offeren, &c.

Het bewijs en de vaerdigheyt om mette rechter hand goude en silvere munte te schencken, is om te vertoonen, als een sake van groote overweginge, dat het geschenck niet alleene aen de behoeftige armen wort gedaen; maer dat geene, dat van grooter belangh is, dat de ziele wort opgeoffert, door gebeden en aelmoessen.

RELIGIONE. *Godsdienst.*

EEn Vrouwe met een eerwaerdigh opsicht, gekleet in wit linnen laecken, houdende de rechter hand open, en de slincker op een Outaer, waer op een vier brand.

Het vier op den Outaer is genomen geweest voor een offerhande van de alderoudste volkeren totte komste *Christi* toe, 't welck versachtende de gramschap Godes niet met het bloed der Bocken of Rammen, maer door sijn eygen bloed en vleesch, dat hy om onsent wille ons wonderbaerlijcken in de Eucharistie onder de gedaente van brood en wijn doet voordragen. De opene hand met het Outaer komt oock in een Medaglie van *Ælius Antoninus.*

Met wit linne laecken wortse gekleet, om de suyverheyt uyt te drucken, diewelcke in de Religie vereyscht wort, en daerom wilden de Egyptenaers niet datter in haere Tempelen wolle laecken gedragen wierde, gelijckse mede haere dooden met linnen begroeven, vertoonende daer door hare Godsdienst en suyverheyd. En *Plutarchus* seght in *Isis* en *Osiris*, dat God geen dingh behaeght, ten zy dat het suyver zy, en overmits het linnen laecken sich suyverder en netter laet wasschen als het ander, soo oordeelden zy dat haere Priesters geen ander laecken tot haeren Godsdienst, souden gebruycken.

RELIGIONE. *Godsdienst.*

EEn Vrouwe die 't hoofd met een fijne Sluyer heeft bedeckt, houdende in de rechter hand een Boeck met een Kruys, en in de slincker een vlamme Viers, ter syden haer staet een Oliphant.

De Religie nae de bepaelinge van *D. Thomas* en andere School-leeraers, is een deughd der zeeden, waer door de Mensch eere en eerbiedigheyt aen den waerachtigen God bewijst, soo wel inwendigh in 't gemoed, als uytwendigh door 't lichaem. En is oock de Religie of Godsdienst den Menschen soodanigh van natuyren ingeplant, datse oock, gelijck *Aristoteles* seght, hier door, om datse reedelijcke dieren zijn, meer van de onvernufte dieren verschillen, siende dit selve hier in klaerlijck, datse in een onversiene noot, sonder datse eenige andere overweginge

hebben, strax haer keeren om de Godlijcke hulpe aen te roepen.

Het gesichte wort haer bedeckt, om dat de Menschen, door de Religie, op God sien, gelijck *S. Paulus* seyt, door een Spiegel in een doncker Raedsel, wesende dieselve verbonden aen de lichaemlijcke sinnen, en overmits de Religie altijt bedeckt is geweest, soo isse onderhouden, door mysterien en geheymnissen, 't welck zijn figuren, gebruycken en ceremonien, als offe onder verscheyden kleederen verborgen waere.

Door 't Kruys wort *Christus* de gekruyste, of het Wapen en Vaendel van de Christlijcke Religie bediet, tottet welcke de Christenen een groote eerbiedigheyt betoonen, erkennende, daer door de sonderlinge Weldaed van haere verlossinge.

Het Boeck geeft te verstaen de H. Schriftuyre, de openbaeringe en overleveringe waer door de Religie in de herten wordt gebeelt.

Het *Vier* druckt uyt de aendacht van ons suyver en oprecht gemoed tot God, 't welck het eygen is van de Religie.

Mette *Oliphant* isse afgemaelt, om dat dit Dier het Godsdienstighste van allen is, in goeddaedigheyt geen weergae hebbende, voorsichtigh, beminnende de billijckheyt, en is seer beleeft, want als 't een Mensch in de Woestijne van den wegh vind afgedoolt, wijst het hem seer vriendlijck en sachtsinnigh den wegh. 't Is bescheyden, want komende tusschen een kudde beesten, wacht het sich seer voorsichtighlijck, op dattet niemandt soude beschaedigen, gelijck *Plinius* verhaelt.

Maer 't geene meest tot ons voornemen dient, soo is dit Dier een beeld van den Godsdienst, gelijck *Plinius* mede seght, dat het de Sonne en de Sterren in eeren hout, en als de Nieuwe Maene aen komt, gaet het sich van selve wasschen in een loopende vliet, en kranck zijnde, roept het de Godlijcke hulpe aen, werpende kruyden ten Hemel, als middelen, om gunst te verkrijgen tot sijne gesondheyt.

RELIGIONE. *Godsdienst.*

EEn Vrouwe met een Hembd, Stole en Kercklijcke gewaeden, staende op eenen steen, houdende seer bevalligh mette slincker hand eenen Tempel, op d'aerde sal een Oyevaer, met een Slange, in den beck, staen.

RELIGIONE. *Godsdienst.*

EEn Vrouwe van Majesteyt en staetigheyt, gekleet met een kostelijcke Mantel, tot een Pivial of opperkleed, hebbende 't hoofd bedeckt, waer op de Heylige Geest met sijne straelen, in de gedaente van een Duyf, uytglinstert. Staende op eenen vierkanten steen, *Christum* uytdruckende, die daer is de waerachtige Hoeksteen, die als de Propheet seyt, van de bouwluyden des Ouden Wets is verworpen geworden, en daer nae gestelt zijnde tot eenen vasten steen van de Heylige Kercke, soo kander dan geen ander Fundament geleyt worden, gelijck *Paulus* seyt.

Dese beeldnisse heeft aen d'eene syde een kindeken mette Wet *Moysis*, met eenige Roosen en dorre tacken, om uyt te drucken de verledene ceremonien van de oude Offerhanden, en aen d'ander syde sal een

ander kindeken ſtaen, dat het *Euangelium* in de hand heeft. Want in *Christo* houden alle Prophetien en Ceremonien van de Oude Wet op.

Zy hout in de ſlincker de Prieſterlijcke roede van *Aaron*, en in de rechter de Kercklijcke ſleutelen, om nae der Menſchen wercken of verdienſten den Hemel te ſluyten of te ontſluyten.

Nae dit beeld, is het ontwerp van onſe waere en heylige Religie van de H. Apoſtelen en Vaderen getimmert, op den waeren Hoeckſteen: en dat door de vier Euangeliſten, ſchrijvers van de Nieuwe Wet, vol des H. Geeſtes, des Godsdienſts, Yver, Vriendlijckheyt en Liefde.

RELIGIONE. *Godsdienst.*

EEn Vrouwe van een ſeer ſchoon opſicht, rontom met blinckende ſtraelen, de borſt wit en open, hebbende vleugels op de ſchouderen, met een geſcheurt en ſlordigh kleed, ſtaende ter ſyden een Kruys, en de rechter hand ten Hemel opgeheven hebbende, houtſe een Boeck, als een Spiegel, alwaer 't inhoud des Wets geſchreven ſtaet: *Ghy ſult God uwen Heere lief hebben uyt gantſcher herten, ziele en gemoed, dit is 't hooghſte Gebod: Het tweede is dit gelijck, Ghy ſult uwen naeſten lief hebben, als u ſelven: in deſe twee geboden hanght de Wet en de Propheten.*

Zy leunt op 't dwars hout van 't Kruys, alwaer aen de ſlincker hand een toom hanght, met haere voeten den Dood vertredende, ſchijnende of 't Kruys op den bergh van Calvarien ſtont. Alwaer een ſeer treflijck verſtand een gedicht op gemaeckt heeft, ſoo aerdigh, dat het oock geene uytlegginge van noode heeft, van deſen inhout, aldus.

t'SAEMENSPRAECK, de Menſch en Religie.

M. *O Vaders lieffſte kind, vol Goddelijcke Reeden,*
Hoe gaedy ſoo beroyt in dees geſcheurde kleeden?
R. Ick walgh van 's Werelts prael en van der Menſchen eer.
M. *Wat Boeck is 't dat ghy draeght?* R. Mijns Vaders Wet en Leer.
M. *En waer toe naeckt van borſt?* R. Om 't oprecht hert te toonen.
M. *Hoe dus geleunt op 't Kruys?* R. 't Kruys overtreft de kroonen.
M. *En waerom doch gevlerckt?* R. Ick leer ten Hemel gaen.
M. *Wat leert dees heldre glants?* R. Het donckre hert verſmaen.
M. *Wat teugel aen u ſy?* R. Ick tem de dolle ſinnen.
M. *En waerom hier de Dood?* R. Ick kan den Dood verwinnen.

RELIGIONE FINTA. *Valſche Godsdienst.*

EEn Vrouwe met een ſtaetigh en langh kleed, ſittende in een gulden troon, op een Hydra met ſeven hoofden, hebbende deſe Vrouwe op 't hoofd een gulden kroone vol koſtele blinckende ſteenen, met veele vercierde kleederen van ſyde en goud: houdende in de rechter hand een goude ſchaele, alwaer een Slange binnen is. By haer leggen veele luyden, knielende, als of zy haer aenbaeden, oock eenige dood ter aerden: om dat haer valſche leeringen, den Menſchen door haere ſchijn, bevalligh zijn, of dat de waen van des Werrelts gemack haer die doet behaegen: Maer in 't eynde bereyden zy de Helle in 't ander leven, en de ellendigheden hier tegenwoordigh, die haer door een onverwacht oordeel Gods over den halſe komen.

RELIGIONE *of Godsdienst* van *S. Lazaro* en *S. Mauritio.*

EEn oude Vrouwe, maer van een ſtout en moedigh opſicht, weſende met een Harnas gewapent op de oude wijſe, hebbende op 't hoofd een Helm, alwaer een goude kroon om gemaeckt is: in plaets van de kam op den Helm, ſal vier komen, de locken van 't hoofd ſullen nederwaerts hangen tot op de ſchouderen, toonende een luchtigh en lieflijck weſen, op 't midden van de borſt ſal zy het groot Kruys van *S. Mauritius* en *Lazarus* hebben. Haer onderkleed ſal van root laecken weſen, en daer boven een goude Mantel, die zy mette ſlincker hand pooght te

te ontdecken, om eenen Leprose te hulpe te komen, die by haer leyt, hebbende oock een Boeck in haer rechter hand. Aen haere voeten ſalſe goude brooskens hebben, met eedele ſteenen geciert, onder haer ſlincker voet ſalſe tuylbanden, ſchilden, pijlen, bogen en andere Turxſche wapenen hebben, dieſe verachtelijck mette voeten treet, vertredende te gelijck te ketterie mette rechter voet. Waer over de ketterie vertoont wort door een yſelijcke lelijcke Vrouwe, die van de ſpieſſe die de Religie in de hand heeft, gewond zijnde, een rokige vlam uytgeeft, hebbende de hayren over einde en in't wilde geſpreyt. De borſt, de mammen, en een deel van 't lichaem leyt bloot, droogh en verdort, ſlaende de rechter hand op een toegeſlooten boeck, alwaer veele vreeſlijcke Slangen uytkomen.

DIVINITA. *Godheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleedt met een vlamme Viers boven op 't hoofd, houdende met haer beyde handen twee blauwe Hemels-klooten, alwaer een vier uytgaet, of zy ſal op 't hoofd een vlamme hebben, die in drie gelijcke deelen ſal opgaen.

De wittigheyt des kleeds bediet de ſuyverheyt van 't weſen, datter is in de drie Goddelijcke perſoonen. Een ontwerp van de kenniſſe der heylige Godgeleerde, vertoont door de drie even gelijcke vlammen, om te bewijſen de evengelijckheyt der drie perſoonen, of van eene vlam die in drien gedeelt is, oock om te kennen te geven de vereeniginge der Naturen, met de onderſcheydinge der perſoonen.

De witte verwe is beſonderlijck de Godheyt eygen, vermits die gemaeckt wort, ſonder menginge van andere verwen, ſoo is oock in de Godlijcke ſaecken geen menginge van eenige andere dingen. En daerom, wanneer de Heere *Christus*, op den bergh *Tabor* verheerlijckt was, ſoo verſcheen hy, gekleet zijnde, als in een wolcke.

De twee Hemels-klooten, bedieden de eeuwigheyt, die by de Godheyt is onſcheydelijck. En datſe dieſelve in de ſlincker en rechter hand houd, bediet, dat de Menſche door de verdienſten *Iesu Christi* en door Godſalige wandelinge het eeuwige leven deelachtigh wort. En dit zy hier mede genoegh, laetende daer van het langer verhael, aen den Godgeleerden.

PIETA. *Godvruchtigheyt.*

EEn poeſeligh blanck Maeghdeken van ſchoon opſicht, met dicke oogen en een verheven neuſe, met vleugels aen de ſchouderen, in 't root gekleed met een viervlamme boven op 't hoofd, houdende de ſlincker hand voor 't hert, en mette rechter hand keertſe een Overvloets Hooren om, dat vol is van verſcheyden vruchten, die tot des Menſchen onderhout noodigh zijn.

Zy wort als boven uytgebeelt, om dat de Natuyrkondigers die alſoo beſchrijven. In 't rood is zy gekleet, om dat zy een medegeſellinne en ſuſterken is van de Liefde, en hier om paſt haer deſe verwe ſeer wel, gelijck elders op ſijn plaets is geſeyt.

Zy draeght vleugels, om dat deſe onder alle Deughden voornaemlijck geſeyt wort te vliegen, want zy vlieght van God nae 't Vaderland, van 't Vaderland totte Ouderen, van de Ouderen geſtadigh op ons ſelve.

De vlamme die zy op 't hoofd heeft, bediet het gemoed dat van de Liefde Gods ont-

ontsteecken is, tot oeffeninge van de Godvruchtigheyt, die uyter natuere vlamt nae Hemelsche dingen.

De slincker hand op 't hert, bediet, dat een Godvruchtigh Man plagh teyckenen te vertoonen van sijne liefde, en dat door levende en eedele wercken, die gedaen worden met een vast en volmaeckt voornemen, sonder pochinge of begeerte van ydele eere. Derhalven seggen eenige, dat *Virgilius* en andere Poëten, dat om alle schaduwen totte Godsvrucht van *Æneas* wegh te nemen, hy de meeste wercken van sijne Godvruchtigheit, gepleeght soude hebben, in de duysterheyt van den nacht.

De Overvloets Hooren, bediet, dat men in saecke van Godvruchtigheydt weynigh werckx moet maecken van de Rijckdommen des Werrelds. 't Welck onder andere, met een besondere voordaed in de grootste dierte van onsen tijd betoont heeft binnen *Romen* de Heer *Patritius Patritii*, diewelcke daer over veel meer lof waerdigh is, als mijn penne hem kan geven.

THEOLOGIA. *Godgeleertheyd.*

EEn Vrouwe met twee ongelijcke aengesichten, siende met het jeughdelijckste ten Hemel, met het oudste nae der aerde, sittende op een Hemels kloot, of een blauwe ronde bolle vol sterren, houdende haere rechter hand voor de borst, en de slincker uytgestreckt nae der aerde, de slippe van haer kleed ophoudende, alwaer een Radt ter syden staet: 't welck is het eygen Hieroglihisch beeld in de H. Schriftuyre, van de Theologische kennisse: want gelijckerwijs het Rad de aerde niet raeckt, ten zy alleene met den ommetreck of onderste rondigheyt, hoewel 't sich nochtans beweeght, alsoo moet een oprecht Godgeleerde, sijne sinnen stieren nae de kennisse, doch also, dat hy die slechts, gaende maecke, en niet alles over hoop smijtende, verwarre.

De twee aengesichten waer mede zy nae den Hemel en nae der Aerde siet, bedieden, gelijck *Augustinus* tot *Volusianum* seyt, dat de Godgeleertheyt is gevestight in 't gestadigh opmercken en in 't stantvastigh beminnen van God en van sijn evennaesten, en daerom kan zy tot God niet opwaerts sien, of zy moet oock het oogh nederwaerts op haeren naesten slaen: en dit bediet, dat een Godgeleerde niet van noode heeft, dat hy

ſoo hoogh ſtijge met ſijn verſtand, dat hy met eenen oock niet ſoude dencken, dat hy een Menſch waere, en dat hy lichtlijck in veel doolingen kan komen te vervallen, en daerom moet hy voorſichtlijck gaen, en met opmercken voor hem ſien, hoedaenigh hy Gods Woort ſal uytleggen en verkondigen.

Met een jeughdigh geſicht wort zy gemaelt, ten Hemel ſiende, want gelijck hooge en wijt afgeſcheydene dingen nieuwsgierigh zijn en aengenaem: alſo zijn de aerdſche en nedrige dingen, om datſe veel moeylijckheyt en ſwarigheyt onderworpen zijn, onaengenaem en verdrietigh.

Zy ſit op eenen Hemel vol ſterren, vermits de Godgeleertheyt haer ruſte niet ſtelt in eenige aerdſche ſaecken, maer gaet regelrecht ſtreven nae de kenniſſe Godes, van waer zy daer nae, een regel en richtſnoer krijght van wetenſchap en kenniſſe van alle dingen, die haer licht maeckt, in die dingen, die wy met groote verwonderinge, hier op der aerde, met onſe oogen aenſchouwen.

De handen voor de borſt, drucken de ſtaetigheyt uyt, om dat deſe een kenniſſe aller kenniſſen is.

De ſlippe van 't kleed die mette handen opgehouden wort, bediet dat het eene deel van de Godgeleertheydt, ſich ſtreckt tot aerdſche, doch noodſaecklijcke dingen, diewelcke daer in beſtaen, dat wy onſe handelingen oprechtlijck nae de deughd ſullen ſtieren, om de ſonden te mijden, om God inwendigh en uytwendigh te eeren, en andere dingen, die daer zijn als een kleed waer onder wy niet doordringen, ten zy de gemoederen van God verlicht zijn.

Godvruchtigheyt der kinderen tegens haere Ouderen.

EEn jonge ſtaetlijcke Vrouwe, hebbende met haer rechter hand, haer ſlincker Mamme gevat, als of zy die wilde uytdrucken en iemant te ſuygen geven, aen haere voeten ſal een Kraeye ſtaen.

De oude Romeynen willende de Godvruchtigheyt van *M. Antonius Pius* uytdrucken, maeckten een Medaglie van *Æneas*, die ſijn Soontjen *Aſcanius* aen ſijn hand hout, dragende op ſijne ſchouderen ſijnen ſtockouden Vader *Anchiſen*: Waer van *Virgilius* gedenckt. In een ander Griexſche Medaglie van *Anton. Pius*, is de Goddinne de Godvruchtigheyt, ſittende afgemaelt, hebbende een naeckt kindeken in den arm, dat zy haer borſt vertoont.

Doch is deſe tegenwoordige beeldeniſſe hier toe niet gemaeckt, maer wy willen alleen uytdrucken de Godvruchtigheyt der Kinderen tegens haere Ouderen, die op de maniere van de Godvruchtige Dochter geſtelt is, die haeren Ouden Vader, in de gevanghniſſe heimlijck (met haere borſten) onderhiel, alwaer hy veroordeelt was te ſterven, ſulx dat het een yder verboden was hem eenige ſpijſe toe te brengen: Maer 't ſelve wierde door den ſtock-bewaerder ontdeckt, als dat hy noch leefde, door de Godvruchtigheyt van ſijn Dochter. Deſe trouwe en Godsdienſtige daed behaeghde den Burgemeeſters *C. Quintio* en *M. Attilio* ſoo ſeer, dat zy, boven de miſdaed, die zy hem quijt ſcholden, en deſe weldaed ter eeren, eenen Tempel, in plaets van de gevangenis deden bouwen, en heylighden dienſelven, de Kinderlijcke Godvruchtigheyt toe. *Sextus Pompejus* en *Solinus* verhalen diergelijcke daed van een ſlechte Dochter tegens haren Vader

als

als oock tegens haere Moeder. *Valerius Maximus* verhaelt diergelijcke daeden meer.

Hier en elders is geseyt dat de Oyevaer een Hierogliphisch beeld is van de Vaderlijcke Godsvruchtigheyt: niet te min soo dient ons tegenwoordigh de Kraye voor een beeld van Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder. Want als haer Vaeder of Moeder door d'ouderdom de veeren uytvallen, soo decken haer de kinderen met haer eygen pennen, haer spijse toebrengende, waer mede zy worden onderhouden, en wanneer haer Ouders machteloos zijn te vliegen, soo dragen zy dieselve op haere wiecken, en bewegen haer totte vlucht, ten eynde zy haere leeden wat reppen, en tot haer selve mogen komen, gelijck sulx *B. Anglicus* verhaelt. Welck aensien is genomen uyt *Ambrosius*, die den Kraeykens een Godvruchtige Natuyre toeschrijft. Hier door moeten alle ondanckbaere en verbasterde kinderen beschaemt worden, die haere Ouders lastren, schelden en slaen: Daer een Kraeyken, een onvernuftigh beesjen, meer bescheydenheyt en Godvruchtigheyt toont tegens die geene die 't heeft ter Werlt voort gebracht.

PIETA. *Godsvruchtigheyt.*

EEn Vrouwe met een schaele in de rechter hand, en met de slincke elleboge op een kindeken. Ofte een Vrouwe met een kindeken op den arm, en eene voor haere voeten.

Wanneer de Egyptenaers de Godvruchtigheyt wilden uytdrucken, soo maelden zy twee Iongelingen, die te saemen een karre of koerse trocken, ter gedachtnisse van *Bitonides* en *Cleobes* gebroeders, diewelcke uyt groote Godvruchtigheyt, haer eygen Moeder nae den tempel van *Juno* trocken.

Anders.

EEn Vrouwe met een Wieroock vat, en voor haer een Autaer met een Vierkleed rontom, alwaer een vlam ontsteecken is om te offeren.

Cicero seyt dat Godvruchtigh te wesen, anders niet is, als eerbiedigheyt tot God, tot overheden, ouderen, vrienden en 't vaderland.

PIETA. *Godvruchtigheyt.*

EEn Vrouwe die mette slincker hand een Oyevaer hout, hebbende de rechter hand boven een Autaer met een bloedigh swaerd, ter syden staet een Oliphant en een kindeken.

Godvruchtigheyt is de Liefde tot God, tot het Vaederland, totte Kinderen, Vaeder en Moeder: en daerom wort zy met het Ionghsken geschildert.

De Oyevaer bediet het beeld van de Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder, gelijck elders geseyt is. Dat zy het bloote swaerd, boven het Autaer hout, betoont de Godvruchtigheydt diemen behoort te gebruycken tot voorstand van de Religie, alle gevaer te rugge stellende.

Plutarchus verhaelt van den Oliphant: dat seekere Iongens te Romen aen de snuyt van eenen Oliphant stonden, om dienselven te tergen, en hy toornigh wordende, neemt eenen uyt den hoop, als of hy hem wilde in de locht werpen. De Iongens siende haeren meede-maet in desen nood, krijten en bidden den Oliphant om genaede, die met een sonderlinge Godvruchtigheyt, hem soetjens wederom op der aerde stelt, sonder hem eenigh leet aen te doen, hem genoegende dat hy de stoutigheyt van dese bengels hadde getuchtight, en dat alleen door de vreese.

IMPIETA. *Godloosheyt.*

EEn lelijcke Vrouwe, wiens oogen zijn verbonden, hebbende Eesels ooren, en in haer rechter hand eenen Haen, in de slincker een tack van een stekelige dooren.

Godloosheyt is eene onmenschlijcke en beestlijcke hartztocht van een opgeblaesen gemoed, strijdigh tegens de eygenschappen der Vromen en der Deughd, wiens aert is de plichten tot de heylige dingen, tot Ouderen, Evennaesten, totte Wetten en tot het Vaederland, te verachten en te verwaerlosen.

Met verbonden oogen en Eesels ooren isse gemaelt, om dat *Horatius Rinaldus* seyt, dat de Godloosheyt somtijts spruyt uyt onwetentheyt, diewelcke niet opgeholpen noch onderstut wort door de Genaede Godes: Want veele onverlichte Menschen, konnen door de dicke nevelen der Wereltscher duysternisse, de waerachtige Hemelsche goederen niet lief hebben noch beminnen.

De Haen die zy in de rechter arm hout, is

by den Egyptenaeren voor een beeld van de Godloosheyt gestelt, gelijck *Pierius* verhaelt, overmits dit Dier sijn eygen Moeder verkracht, en dickwijls toont het sich hart en wreed tegens sijnen Vaeder: sulx dat waer de Godloosheyt regeert, daer past de wreetheyd oock wel by, en door dese bereyckenisse is haer een steeckelige Doorne in de hand gegeven, die van de Egyptenaers gestelt wierde, om daer door een Godloos, verkeert en raesend Mensch uyt te beelden, die nae sijne maniere van trots te leven, grootlijx de zeeden van alle anderen, heeft verongelijckt en verdorven: Want dese als dor zijnde, sal veel eerder breecken, als dat zy sich een weynigh soude buygen.

IMPIETA. *Godloosheyt.*

EEn Vrouwe in koper-roestige verwe gekleet, wreed van gesichte, houdende in de slincker arm een Nijlpeerd, en in de rechter een brandende Fackel, waer mede zy een Pellicaen met haer Iongen in 't nest leggende, op der aerde verbrant.

Godloosheyt is een sonde die tegens de Godsaligheyt strijdigh is, niet alleene tegens de Gerechtigheyt, maer oock tot schaede van het Vaederland, van Vaeder en Moeder en van haer selve. Met koper-roeste verwe wortse gemaelt, wesende dat selve een kenteycken van een quaedaerdige en schaedelijcke natuyre, diewelcke in die geene gevonden wort, die haere handelingh tot schade en verderf van haere weldaeders aenleggen.

In de slincker hand voertse een Nijlpaerd, want als dat Dier tochtigh wort om met sijn Moeder te versaemen, soo dood het sijn eygen Vaeder, die 't hem soeckt te beletten: Alsoo doet oock de Godloose, die om sijne ongebreydelde hertztochten genoegh te doen, brenght sijnen Weldoenders in verderf en ondergangh.

In de rechter hand hout zy een ontsteecken Fackel, verbrandende den Pellicaen: Want de wercken van de Godloose zijn niet anders als verstooringen van liefde en Godsaligheyt, 't welck seer wel door den Pellicaen is uytgedruckt, gelijck wy elders breeder sullen verhaelen.

IMPIETA E VIOLENZA soggetta alla Giustitia. *Godloosheyd en Geweld door de Iustitie of het Recht t'ondergebracht.*

EEn Hippotamus of een Nijlpaerd, ter aerden nedergeleyt, onder een Scepter daer een Oyevaer boven op staet.

De *Hippotamus* is een Dier, datter in de vloed *Nilus* leeft, gelijck *Plinius* seyt, heeft de rugge, hayren en het briesschen gelijck een Paerd, maer sijn klauwen zijn geklooft, als de Ossen, en de snuyt verheven, en de steert en de tanden krom, gelijck een wild Swijn, is van natuiren Godloos, want om sijn Moeder te verkrachten, soo doot het sijn Vaeder.

De Oyevaer is in 't tegendeel oprecht van gemoed, want hy is Godsdienstigh tegens sijne Ouders, haer in den Ouderdoom te hulpe komende, gelijck *Basilius* en *Plinius* seggen. De verscheyden natuyren van dese twee Dieren, drucken ons voornemen seer wel uyt. *Plutarchus* seyt in sijne uytleggingen, dat de aerdsche Dieren soo tochtigh niet zijn, als die in 't water leven, *Soo ghy*, seyt hy, *de Nijlpaerden by de Oyevaers vergelijckt, soo voeden dese haere Vaeders, maer dese Paerden, om datse met haere Moeders mogen versaemen, dooden dieselve.* Waer over *Suidas*, willende de Godloosheydt en 't geweld die door 't Recht t'ondergebracht was, vertoonen, seyt datse een Oyevaer op een Scepter, daer een *Hippotamus* onder lagh, plaghten af te beelden. En dat om redenen die boven geseyt zijn.

CLEMENZA. *Goedertierentheyt.*

EEn Vrouwe sittende op een Leeuw, houdende in de slincker hand een Spiesse, en in de rechter een Pijl, als of zy die uyter hand wilde wegh werpen, niet om iemant daer mede te quetsen, gelijck het in de Medaglie van den Keyser *Severus* gevonden wert met dese letteren INDULGENTIA AUGUSTI IN CARTHAG.

De Leeuw is een beeld van Goedertierentheyt, want gelijck de Natuyrkondigers seggen, indien de Leeuw een Mensch met geweld overwint en ter aerden werpt, en hy alsdan selve niet gewont is, soo sal hy dien Man gantsch geen hinder doen, maer hem alleen luchtighlijck schudden.

De

De Pijl, op de manier als wy ſullen ſeggen, is een teycken van Goedertierentheyt, want zy wilſe niet gebruycken tot achterdeel van die geene die ſtrafwaerdigh zijn. Waer over *Seneca* ſeght in ſijn boeck van de Goedertierentheyt: *Goedertierentheyd is een ſachtmoedigheyt van een opperhooſd, over een minder, in 't opleggen der ſtraffe.*

CLEMENZA. *Goedertierentheyt, Goedaerdigheyt.*

EEn Vrouwe, die met haere voeten een bergh van Krijghswapenen vertreet, en die mette rechter hand een Olijfſtack uytreyckt, leunende met den ſlincker arm op den tronck van dienſelven boom, alwaer de *Faſci Conſulares* of Burgemeeſters roeden aenhangen.

Goedertierentheyt is niet anders als een ophoudinge van ſtraffe aen de miſdaedige, weſende deſe een verſoetinge van de ſtrengigheyt, maeckende een volmaeckte maniere van Iuſtitie, of Recht, weſende, voor die in Regieringe geſtelt zijn, ſeer nootwendigh.

Zy leunt aen een tronck van een Olijfboom, om te vertoonen, dat de Goedertierentheyt niet anders is, als een neyginge van 't gemoed, totte barmhertigheyt.

Zy reyckt een tack uyt van dieſelve plante, om een teycken van Vreede te vertoonen: en de Wapenen ter aerden geworpen, mette Borgemeeſters roeden die opgehangen zijn, bedieden, datmen tegen de miſdadige geen ſtrengigheyt van Recht wil gebruycken, als men wel konde; Daerom ſeytmen dat de Goedertierentheyt eygentlijck een aflaet van God is, over onſe ſonden. Waerover de geeſtlijcke Poeet *Vida* verſiert, dat in plaets van *Mercurius*, *Jupiter* de Goedertierentheyt ſent, die een Dienaereſſche ſal weſen van 't Ambaſſaetſchap. En *Seneca* druckt in ſijn ſpel *Octavia*, ſeer wel uyt, 't geene boven geſeyt is, ſeggende:

't Is braef te munten uyt by treffelijcke Helden,
Voor 't land te zijn beſorght, te ſpaeren den geknelden,
Sich ſpeenen van den moord, en doen de gramſchap af,
En gunnen 't land de ruſt, ſijn Eeuw den Vreede-ſtaf:
Door dees verheven Deugd, ſo klimtmen nae de Wolcken,
En hier door is de Held Auguſtus *van de Volcken,*
Als Vader van het Rijck, voor eenen God gekroont,
Wiens Sterre, t'zijnder eer, de Kercken Hemel toont.

CLEMENZA & MODERATIONE. *Goedertierentheyt en Tucht.*

EEn Vrouwe die mette ſlincker hand een Lauwertack hout, en in d'ander hand een ſtock, dieſe wat verre van haer hout.

Goedertierentheyt is een deughd, die den Menſche tot medelijden beweeght, en die vaerdigh is om quijt te ſchelden, en gereet om iemant te helpen.

Zy wort ſittende gemaelt, om de ſachtmoedigheyt en ruſte te vertoonen.

De ſtock vertoont, datſe kan en niet wil ſtrengigheyt gebruycken, overſulx kan men wel ſeggen, ſpeelende op den tegenwoordigen Pauſlijcken ſtoel, Laet vaeren duyſent *Severi* of ſtrenge, tegen een *Clemens* of goedertierene Paus. Men ſoude oock met *Ovidius* mogen ſeggen:

Daer is geen beter Prins gematight van verſtand,
Als d'onſe, die ſijn macht, nae 't recht, hout in den band.

De Lauwer-tack vertoont, dat die geene, die de Goden hadden vertoorent, hier mede wierden geſuyvert.

CLEMENZA. *Goedertierentheyt.*

EEn Vrouwe die mette ſlincker een Proces oft Rechtspleyt hout, dat zy mette rechter in ſtucken ſcheurt of met een penne doorſchrabt, en onder haere voeten ſalſe eenige boecken hebben.

BENIGNITA. *Goedertierentheyt, Goedaerdigheyt.*

EEn ſchoone jonge lachende Vrouwe met een braef verciersel en blonde hoofdhayren met een goude kroone en een Sonne op 't hoofd, en een luchtigh gouden kleed, met een opper-rock, die met purper geboort is, alwaer drie ſilvere waſſende Maenen op ſtaen: Zy ſal nae de rechter hand gekeert, ſich wat buygen, mette armen open, en ſal in de rechter een tack van een Pijnappel houden, ſchijnende offe in een goude Zeetel wierde opgelicht, ter ſyden ſtaet een Elephant.

De Goedertierentheyt is niet anders, voor ſoo veele men uyt de leeringe van *Ariſtoteles* kan bemercken, als een natuyrlijcke genegentheyt van een doorluchtigh perſoon, om

om teyckenen te vertoonen, dat hy de eere groot acht, die hem van slechter persoonen, als hy is, wort aengedaen. En dit is een eygen deughd van groote Mannen voor soo veel zy grootmoedigh zijn. En de grootmoedigheyt wil niet anders uytdrucken als een Man die in glans en cieraet van een volmaeckte deughd uytblinckt. En gelijck het swaer is, grootmoedigh te zijn, om datmen alle goede hoedaenigheden daer toe van noode heeft, alsoo eedel is 't oock goedertieren te zijn. De genegentheden van een grootmoedigh Man zijn vierderleye, welcke genegentheden wy die dingen moeten noemen, die geen verkiesinge hebben: Als Weldadigheyt, Heerlijckheyt, Sachtmoedigheyt en Goedertierentheyt; waer toe alle andere moeten werden gebracht. Want een grootmoedigh Man acht sich selve niet hoogh, noch hy veracht niet, als eene die noch vreest noch hoopt: Voor soo veele hy niet veracht, is hy goeddaedigh, voor soo veele hy sich kleyn acht, is hy heerlijck, voor soo veele hy niet vreest, is hy sachtsinnigh, voor soo veele hy niet hoopt, is hy goedertieren. En om dat de Goedertierentheyt haer ooghwit sonder middel uyt haer self heeft, op de eere en om te eeren, soo kan men seggen, dat de Goedertierentheyt de alderwaerdste hertztocht is, die in een grootmoedigh Vorst kan komen. En dit is nae de leeringe van *Aristoteles* in 't II boex XX cap. daer hy seyt, *dat hoogheyt in een Man niet anders is als een seeckere aengenaeme en eedele staetigheyt.* En hier door ontdeckt sich dese deugd sonderlinge in de doorluchtigste Vrouwe *Magdalena Strozzi*, die gehoulijckt is aen 't heerlijcke Huys van den Marckgraef *Salviati*, die my oock bewogen heeft in dese besondere beeldnisse, daer van gewagh te maken, die onder veele uytblinckentheden, die haer 't Vaderland geluckigh maeckt, het doorluchte Huys van hare voortteelders, die seer deughdigh geweest zijn, oock in dese goedertierentheyt uytmunt, datse de eerbiedigheyt van slechter persoonen met een vrolijck gemoed aenneemt: en datse door hare Goedertierentheyt meer uytrecht, als andere met haere grootsheyt: derhalven maghmen van haer wel schrijven, 't geene *Claudianus* schrijft over 't Burgemeesterschap *Manlii:*

Hy drijft met rust sijn heerschappy,
Daer dwingeland leyt in de ly.

De drie Maenen, die rontom den boord van den Opper-rock staen, vertoonen het waepen van het doorluchtigh Huys van de *Strozzi*, waer op sonderlinge het beeld van de Goedertierentheyt past: Want gelijck het licht van de Maene, niet anders is als het selve licht van de Sonne, alsoo heeft oock de Goedertierentheydt geen ander licht, als het selve van de grootmoedigheyt, zijnde de Sonne van de Deughd, gelijck wy hebben vertoont: en daerom wort de beeldnisse van de Sonne op 't hoofd van dese beeldnisse gesien, te weeten in de opperste plaetse en in de eedelste zeetel van 't verstand, waer van daen de verstandelijcke krachten en de sinlijcke of bevindelijcke Orgelen worden getrocken, en waer in de zeedelijcke sich grondvesten.

Het getal van drie Maenen, bediet de Volmaecktheydt van dese uytsteeckende Deughd: Want het getal van dryen, bediet altijd volmaecktheyt, gelijck *Aristoteles* 't selve verhaelt, en is het eerste oneffen getal, en het begin van de ongelijckheydt, waer mede de Heydenen seyden, dat God was te versoenen, gelijck *Virgilius* seyt, *Numero*

Deus

Deus impare gaudet, dat is, *de Goden verheugen ſich in oneffen getal.*

En de Pythagoriſten ſeyden, dat het drie mael drie, waer in het twee begrepen is, was van ongelooflijcker macht. Waer mede *Plato* oock overeen ſtemt, ſeggende dat de ziele van het getal van drie, drie mael verdubbelt, haere oorſprongh hadde: en oock ſelf de Maene, wort van de Poëten drievormigh genoemt, gelijck men by *Auſonium* in ſijn boexken *Griphus* kan leſen, waerom hy van dit drie-tal verhael doet. Ick ſal niet naelaeten te ſeggen dat deſe Maenen nae de rechter hand zijn gekeert, dat is ten Ooſten, 't welck een teycken is, dat de Maene aen 't waſſen is, volgende de Sonne: alſoo waſt mede het doorluchtigh Huys van *Strozzi*, volgende den glans van de grootmoedigheyt, in de eere geſtaedigh aen. Als mede in den glans van den goeden naeme, door dieſelve Goedertierentheydt. En de Maene wort oock *Lucina* van de Oude geheeten, om datſe het licht brenght aen de nieuwgebooren kinderkens, en dat zy als Vroetwijf, dieſelve voor den dagh brenght, weſende goedertieren, en een vochte Planeet, komende den Vroukens, door haer inſtortinge, in 't baeren te hulpe, gelijck *Horatius* ſeyt. En van de Maene kan men ſeggen datſe goedertieren is, want zy licht in de duyſterheyt van de nacht, zy verſeeckert en moedight den armen wandelaers, en den Harderkens op de wacht van haere kudde: En daerom is zy van den Ouden een geleytſter en helpſter genaemt. En de Egyptenaers beelden haer, Hierogliphiſcher wyſe, in, dat deſe twee Planeten, als *Sonne* en *Maene*, waeren de Elementen of beginſelen van alle dingen, als die door haere eygene kracht baerden, onderhielden, en alle benedenſte dingen geduyrigh maeckten: Boven dat, dat oock onſe leven door haere beſtieringe wierde beleyt, en door de vochtigheyt des eenen, en de warmte des anderen, onderhouden.

Ieughdigh, vrolijck, lachende, luchtigh en beleeft iſſe gemaelt, om datter geen dingh aengenaemer noch lieflijcker is, als de Goedertierentheyt. Waer over *Terentius* ſeght, *Ick hebt metter daet bevonden, datter niet beters voor den Menſche is als goedertierentheyt.* Daerom is zy oock heerlijck gekleedt en met goud gekroont, als die ſoodanige heerſchappye, gelijck de Godertierentheyt is, wel paſt: en het neygen van de voeten, en 't buygen van 't hoofd, als mede de open armen, zijn in den Princen teyckens van grooter Goedertierentheyt, verre afgeſcheyden van de grootsheyt des gemoeds en der ſtraffigheyt.

De tack met Pijnappels houtſe, om dat deſe boom een beeld is van de goedaerdigheyt, want alhoewel deſe boom hoogh is en een breede ſchadu maeckt, ſoo iſſe nochtans geene plante, die daer onder ſtaet, ſchaedelijck, maer yder tiert en bloeyter vrolijck. Want zy is tegen een yder goedertieren, gelijck de Philoſooph *Theophraſtus* verhaelt lib. 3, c. 15, van de Planten, daer hy ſeyt, *Men hout dat de Pijnboom daerom tegen een yder goedaerdigh is, om datſe een ſlechte wortel heeft en hoogh is. Daer wort Myrthe en Laurier onder geſaeyt, en watter onder ſtaet wort van haer Wortel niet belet, dat de kruyden ſich niet vrylijck ſouden vermeerderen. Waer by men kan verſtaen, dat de Wortel even wel meer hinderlijck is als de ſchadu: Want alſoo de Pijnboom een breede ſchadu maeckt, en de Wortels hier en daer hooger uytſteecken, ſoo weygertſe nochtans niet, naer haere maete, andere in haer geſelſchap aen te nemen.* Waer uyt is aen te mercken, dat de eedle Pijnboom, met een hooge ſlechte wortel, ſeer goedertieren onder haere ſchadu, de ſlechte kruyden en planten ontfanght, gelijck oock de andere boomen van een hooge wortel doen, die oock niet weygeren mindere planten in haer geſelſchap te hebben: 't welck ons tot een beeld ſal verſtrecken, dat een eedel Perſoon van een hooge wortel, dat is van hooger ſtam en afkomſt, onder de ſchadu van ſijne beſcherminge moet aennemen, oock andere, die minder van ſtaet zijn, en dat met alle Goedertierentheyt, en dat hy haer eenig deel geve, ſoo in ſijne vriendſchap als geſelſchap: En dat doen geen verachte perſoonen, die uyten dreck zijn opgeklommen, alhoewel die door de fortuyne zijn verheven: Maer deſe blijven, in 't gemeen, plomperts, en als dobbelde en geen eenvoudige Menſchen, gebruyckende veel liever, tegen andere Menſchen, haere quaedaerdigheyt als Goedertierentheyt.

De Elephant, een eedel Dier en grooter als eenigh ander, ſullen wy ſtellen voor de Goedertierentheydt van Princen en groote Heeren; van wiens Goedertierentheyt

Aristoteles getuyght, dat de Olifant boven alle andere Dieren het fachtmoedighste en goedighste is. *B. Anglicus* seght, dat de Olifanten uyter natuyren goedertieren zijn, om datse geen galle hebben. Maer wy seggen dat de Elephant daerom niet goedertieren is, om dat hy geen galle heeft, aengesien de Cameel oock geene heeft, nochtans heeft dieselve sulcke eedele goedertierentheyd niet als de Elephanten. Want de Natuyre heeft dieselve met een seecker licht van een wijs verstand en sinnen begaeft, die bynae Menschlijck zijn. *Dit Dier sal nimmermeer, iemant die in de Woestijne, van den wegh is afgedwaelt, verschricken, met sijn vreeslijck gesicht, maer keert sich seer aerdigh wat van verre van den wegh af, en om den Wandelaer moet te geven, bewijst hy dien alle beleefstheyt en sachtmoedigheyt, en gaet hem al soetjens op den wegh voor, hem dienselven wijsende*: gelijck *Barth. Anglicus* en *Plinius* verhaelen. 't Welck voorwaer in der waerheyt een goedertierene en vreemde daed, in een Dier is, 't welck macht hebbende om te beschaedigen, nochtans niet wil, maer veel liever wil helpen en vorderlijck zijn. Van deses Diers eedele en vriendelijcke aert, mogen haer mede dese Heeren toepassen, diewelcke gedreven zijnde, door haere ingeborene vriendlijcke Natuyre, haere Onderdaenen en Dienaers beschermen, en haer geleyden in den wegh van 't gelucksaligh genoegen, haer te hulpe komende in haere uyterste behoeftigheden. *Want een eerbaer Prins heeft dit ooghwit, dat hy sijne onderdaenen geluckigh maecke*, seyde *Antipater*. En boven dat, sullen de eerbaere en goedaerdige Princen en Heeren om te meer gevreest en geeert te wesen, haer voegen om een yder te hooren spreecken, en de minste gehoor te geven: 't welck oock de dapperste Princen hebben gedaen, naelaetende van haer, een goed lof aen den naekomelingen. *Alexander Severus* was strengh van Naeme, doch vriendlijck van aert, en dat tegens die geene die 't niet dorsten wagen om iets van hem te begeeren: En roepende dieselve tot hem, seyde haer, *Waerom begeerdy niet? Meendy mogelijck dat ick u schuldenaer blijve? eyscht doch, op dat ghy over my niet hebt te klagen.* Want *Alexander* verstont, dat een Prins gehouden was goedertieren gehoor te geven, en onderstand te doen aen geringe en mindere persoonen: en daerom vertoonde hy sich vriendlijck, vraegende watse begeerden, ten eynde hy haer niet soude schuldigh blijven. En om dat dese Keyser een Heyden was, soo worden hier door beschaemt die harthoofdige en stuyrse Heeren, die haere Onderdaenen gehoor weygeren, en soo haest zy dieselve maer eerst aenspreecken, soo verjaegen zy dieselve, en dat tot smaet van haere persoonen, van haer wegh, en verschricken die door haere strenge en bittere gebeerden. Laet ons een voorbeeld nemen van *Titus* de Soone van *Vespasianus*, diewelcke sich altijd vriendlijck tegens 't Volck heeft vertoont, alsoo dat hy oock door dese goedaerdigheyt genaemt wierde *De Liefde en de geneughte van het Menschlijck geslachte.* Noyt liet hy iemant ongetroost van hem gaen: Waer over hy oock van sijne besondere Vrienden aengesproken wierde van dat hy meer beloofde als hy koste houden: daer op hy antwoorde, *dat het niet betaemde, dat iemant, als hy den Prince hadde gesproken, daer van treurig behoorde wegh te gaen.* *Suetonius* voeghter noch by, dat hy in alle voorvallen het Volck met soodanige vriendlijckheyt en aengenaemheyt bejegende, dat hy oock de feesten van de Swaerdvechters, niet nae zijn, maer nae der omstanders goetduncken toestelde. En nimmermeer weygerde hy iets aen die geene, die 't van hem versochten: haer daer by vraegende, of zy oock meer begeerden? En sittende aen 't avondmael, schoot hem eens in 't gedachte, van dat hy dien dagh sijn gewoonlijcke Goedertierentheyt niet hadde gebruyckt, soo borst hy uyt met dese gedenckwaerdige spreucke: *Vrienden! desen dagh hebben wy verlooren.* Achtende dat dit des Princen schuldige plicht was sich dagelijx in de Goedertierentheyt te oeffenen. Niet min goedaerdigh is geweest de Keyser *Marcus Aurelius*, waer van *Herodianus* schrijft, dat hy aen ygelijck, die wilde, en hem tegen quam, vriendelijck de hand gaf, en wilde oock niet lijden, dat sijn lijfwacht, iemand soude verhinderen, by hem te komen. Dit zijn Princen, die in haer leven bemint, en nae haer dood geroemt worden, die de Volckeren, door haere Goedertierentheyt, tot willige slaven maecken. En voorwaer soo een Heer alleen, vier dagen soude mogen regeeren, soo behoorde hy hem een gedachtenisse van sijne goedertierentheyt nae te laeten, want sijn heer-

ſchappye ſal ras vergaen, maer ſijne deughd ſal eeuwigh geduyren: Een waerdige ſpreucke voorwaer, van dien grootmoedigen Prince, *Philippus* van *Macedonien*, Vaeder van *Alexander* de Groote, daer hy ſeyt: *Ick wil veel liever lange tijd goedertieren, als een korte tijd, Heere genaemt werden.* Waer uyt aengemerckt kan werden de beleefde ziele van deſe onverwinnelijcke en goedaerdige Princen, als mede de eedele Natuyre van den Oliphant, het grootſte Dier van allen, dat met ſulcke Goedertierentheyt is begaeft: Hier uyt beſluyt ick dan, hoe een Perſoon eedelder en grooter is, hoe dat hy beleefder en vriendelijcker behoort te weſen, en 't welck het aldermeeſte is, behoort hy ſich te voegen nae de goedaerdige natuyre Godes, wiens eygenſchap het is, Goedertieren te weſen: Want daer niemant is, die ſijne Goedertierentheyt in 't uytdeelen, van ſijne goederen, gelijck hy dagelijx doet over alle ſijne ſchepſelen, meer in 't werck ſtelt: Alſo kan oock een Heer of Prins voor ſoo veele de ſterfſlijcke aert belangt, de Goddelijcke Natuyre in geenen deele naerder komen, als door Goedertierentheyt. En 't is buyten twijfel, of God bemint meerder eenen goedaerdigen, als een hovaerdigen Heere, jae hy haet den opgeblaeſenen: gelijck *Plutarchus* klaerlijck, in ſijnen onwetenden Prince, getuyght, ſeggende, dat gelijck God in den Hemel geſtelt heeft de *Sonne* en de *Maene*, als teyckenen van ſijnen glans, alſoo is oock het beeld en het licht van een Prince in de Republique, die een rechtvaerdigh en oprecht gemoed draeght, en geen blixem of drietand, gelijck eenige plachten te doen, om alſoo vreeſlijcker en hooger te ſchijnen, als zy zijn. Deſe mishaegen God, die zijn donder, blixem en ſtraelen willen nae aepen. Maer daer en tegen behaegen deſe den Heere, die ſijne deughd nae volgen, en haer ſoecken, hem gelijck te ſtellen in de eerbaerheyt, zeedigheyt en Goedertierentheyt: en haer meer en meer verhoogende, maeckt hy haer deelachtigh, van ſijne billijckheyt, gerechtigheyt, waerheyt, ſachtmoedigheyt en Goedertierentheyt: door welcke Deughden, zy dan, als de *Sonne* en *Maene* ſullen uytblincken, niet ſoo ſeer by de Menſchen, als by God, diewelcke een Vaeder is van alle Goedertierentheyt.

BENIGNITA. *Goedertierentheyt.*

EEn Vrouwe met een blaeu kleed vol goude ſterren, druckende de borſten met beyde handen, waer uyt veel melx vloeyt, 't welck verſcheyden Dieren drincken, aen de ſlincker ſyde ſtaet een Autaer met een brandend Vier.

De Goedertierentheyt verſchilt niet veele van de geſpraeckſaemheyt, goeddaedigheyt en beleeftheyt, en voornaemlijck wordt ſe geoeffent tegens de Onderdaenen. En 't is een Medelijden datmen heeft door de Reeden, om de Wetten ſonder eenige hardigheyt uyt te leggen. En is by nae 't geene de Griecken Ἐπίκεια noemen, dat is een vriendelijcke en goedertierene uytlegginge der Wetten.

Zy heeft een blaeu kleed vol ſterren, nae de gelijckniſſe van den Hemel, die welcke, hoe meer zy van ſterren is uytgeſpreyt en verciert, te meer ſeytmen datſe ons toegedaen en gunſtigh is, gelijckmen oock een Man goedaerdigh noemt, die met een vriendlijck geſicht ſijne groeteniſſe aen andere doet, ſonder te ſien op profijt of werltlijcke

lijcke vergeldinge, maer voert het uyt door een meedogende Rechtvaerdigheyt.

Zy druckt melck uyt haere borſten, daer veele Dieren van drincken: want het is te gelijck een werck van Goeddadigheyt en Liefde, datmen vriendlijck mededeelt, het geene de Nature heeft gegeven, nae de ſpreucke *Pauli, de Liefde is weldaedigh.* Hier door wort vertoont, dat om Goedertierentheyt tegens d'Onderdaenen te oeffenen, gelijck geſeyt is, ſoo moetmen de hardigheyt van 't Recht of de Iuſtitie te rugge ſetten, nae 't getuyghnis van *Papinianus* de Rechtsgeleerde: Weſende de Goeddaedigheyt een Medegeſellinne van 't Recht, gelijck *Cicero* ſeyt, daerom behoorenſe beyde omhelſt en gepreſen te zijn. 't Welck *Plutarchus* oock beveſtight, ſeggende: *Wie de Goeddadigheyt niet prijſt, die heeft voorwaer een ſtaelen of diamanten hert in 't lijf.*

Het Autaer met het Vier, bediet, datmen de Goeddadigheyt ſal gebruycken uyt oorſaecke van Godsdienſt, die inſonderheyt met offerhanden gepleeght wort, of ten minſten niet ſonder dieſelve, ſulx datmen ſoude in gevaer komen, alſſe wierde opgehouden of de Gerechtigheyt verhindert, om alſoo God ſelve nae te volgen, diewelcke te gelijck is Rechtvaerdigh en Goedertieren.

EVENTO BUONO. *Goede uytkomſt.*

EEn vrolijck Ionghman, rijcklijck gekleet, hebbende in de rechter hand een ſchaele, en in d'ander een Maenkops bolle, met een boſſel kooren.

Deſe goede uytkomſt hebben de Romeynen van ouds aldus uytgehouwen gehat in 't Capitolium, als mede die van de goede Fortuyne, even als de hooghſte geluckſaligheyt van een goede uytkomſt, in alle dingen. Hier om wierde hy op deſe maniere afgemaelt, willende door de ſchaele en door de kooren ayren te verſtaen geven, de leckerheyt van koſt en dranck, en door de Ionckheyt, de goederen van 't gemoed; door 't vrolijck opſicht, de Welluſtigheden, die 't lichaem des Menſchen verheughden en vrolijck maeckten. Door 't eedele kleed, de goederen van de Fortuyne, ſonder de welcke de goede uytkomſt naeckt en bloot blijvende, zy lichtlijck haer aert en naeme verandert. De Maenkop wort voor den ſlaep en voor de ruſte genomen, waer onder ſich de goede uytkomſt deckt en aenwaſt.

BONTA. *Goedigheyt.*

EEn ſchoone Vrouwe, in 't goud gekleed, met een krans van Ruyte op 't hoofd, hebbende de oogen ten hemel gekeert, houdende in de armen een Pellicaen met haer Iongen, en ter ſyden is een groen boomken op de kant van een Waeterſtroom.

Goedigheyt in den Menſche, is een t'ſaemenvoeginge van goede deelen, als van getrouwigheyt, waerachtigheyt, oprechtigheit, vromigheyt en lijdſaemheyt.

Schoon wortſe gemaelt, om dat de Goedigheyt gekent wort door hare ſchoonheyt, overmits 't gemoed de kenniſſe krijght door de ſinnen. Het *goude kleed* beteyckent goedheyt, alſoo 't goud het uytmuntenſte is van alle metallen. *Horatius* ſeyt de *gulden Middelmaet*, en daer uyt vloeyt de goedheyt in alle dingen. De *Boom* by den *Waeterſtroom* is 't geene *David* in ſijnen 1 Pſalm ſeght, dat die de Wet volght, ſal gelijck zijn eenen boom, ſtaende aen een klaere waeterſtroom, alſo daer geen ander Goedheyt is, als die ſich voeght nae den

den wille Godes, en derhalven wort de Pellicaen hier by geset, vermits dieselve uyt loutere goedheyt, hare eygen borst oppickt, om haere Iongen in haere nootwendigheyt te voeden, gelijck sulx verscheyden oude en nieuwe Schrijvers verhaelen. En de *Wäterstroom* is een eygen beeld van Goedigheyt. *Sy staet met haere oogen ten Hemel opgeslagen*, als wesende besigh met heylige overwegingen, om te verjagen de vuyle gedachten, waer mede zy staedigh heeft te strijden. Daerom worter de *Krans van Ruyte* by gedaen, om dat dit kruyd de quaede geesten verdrijft, en de Minne lusten vermindert. Waer door openbaer is, dat de Goedigheyt al haer eygen liefde en voordeel laet vaeren, die de Goedigheyt plagh te verstooren, en de goede overeenstemminge van desen sang te verbreken, diewelcke andersins overeenkomt mette lieflijcke melodye van alle andere deugden.

BENEVOLENZA O AFFETTIONE.
Goedwilligheyt of Genegentheyt.

EEn bedaeghde Vrouwe, met vleugels, en in 't groen gekleet, houdende met beyde handen een Henneken, en voor haere voeten sal een Egedisse staen, die het hoofd verheven hout, als of zy over het been van dese Vrouwe wilde springen.

Goedwilligheyt of de goede Genegentheyt, is genoegh de Vriendschap gelijck, maer daerom isse de Vriendschap niet. Want de Goedwilligheyt, door seeckere Genegentheyt, die zy in ons, als in een oogenblick baert, maeckt, dat men op eene tijd meer genegen is, tot d'eene Mensch als tot den anderen. 't Welck wy speuren als wanneer slechts twee hand tegens hand vechten of speelen, sonder datmen de persoonen te vooren heeft gekent. 't Selve gebeurt niet in de Vriendschap, want dieselve kan noch behoort niet verborgen te zijn. Bedaeghd wort zy gemaelt, overmits de Goedwilligheyt niet moet wesen als der Iongelingen, maer met bestandigheyt en vastigheyt, gelijck *Cicero* verhaelt. Gevleugelt is zy gemaelt, om dat de Genegentheyt op staende voet, sonder eenigen ommegang, voortkomt en haer beginsel in ons neemt. Met groen wortse gekleet, om dat de Goedwilligheyt uyt haere aert, een teycken is van vrolijckheyt, en daerom wortse met een blygeestigh en lacchend gesicht afgemaelt, geheel afgescheyden zijnde van Haet en Nijd, als twee tegenstrijdige deelen. Zy hout met beyde handen, aerdighlijck een Henneken, en op der aerd een Hagedisse, om dat beyde dese Dieren (door een verborgen instortinge uyter natuyre) teyckens zijn van de Goedwilligheyt. *Pierius* seyt in 't XXIV boeck van sijn Hierogliph. dat by het Henneken verstaen wort een goedwilligh en bemind Man, nae dien men bevint, datter geen ander Vogel, totten Mensche, meerder treck en genegentheyt heeft. Van de Hagedis weetmen door 't algemeene geruchte, dat hy tot den Mensche is goedaerdigh: En 't is bekent dat hy den Mensche beschermt tegens de listige laegen der Slangen, wanneer hy in 't veld slaept. De vertooninge dat de Hagedis op het been springt, en naedert de eedelste deelen van de beeldenisse, is om uyt te drucken, 't geen de Philosooph in de Zeedekonst segt, *dat de Goedwilligheyt van twee, metter tijd een waerachtige en volmaeckte vriendschap wort.*

IRA. *Gramschap, Toorn.*

EEn jonge Vrouwe, ros van verwe en duyster van gesicht: en om dat dit past totte

hoedanigheyt van toornige Menſchen, gelijck *Ariſtoteles* in ſijn VI en IX cap. van ſijn Phyſiogn. verhaelt, ſoo ſal zy met breede ſchouders, opgeblaſen kaecken, vierige roode oogen, een rond voorhoofr, en een ſcherpe neuſe met wijde gaeten geſchildert zijn, ſoo men 't kan te paſſe brengen. Zijnde op haeren Helm gewapent met een Beyre kop, die vier en roock uytſpouwt, houdende in de rechter hand een bloot ſweerd, en in de ſlincker een brandende toortſe, heel in't root gekleet.

De Gramſchap wort jongh gemaelt, want *Ariſtoteles* ſeght, dat de Iongelingen haeſt tot Toorn en Gramſchap konnen werden verweckt, en zijn oock vaerdigh om haeren toornigen aenval uyt te voeren, waer van zy dickwijls overwonnen werden. Maer om datſe eergierigh zijn, ſoo konnen zy niet lijden, datſe werden veracht, waerover zy bitterlijck ſullen treuren alſſe bevinden datſe worden gelaſtert.

Het Beyre hoofd ſtaet op ſijnen Helm, om dat dit Dier, boven maeten, tot Gramſchap is genegen, waer uyt dit ſpreeckwoort voortkomt, *Fumantem urſi naſum ne tetigeris*, dat is, *Raeckt den roockigen neuſe van den Beyr niet aen*. Als zijnde vol roock en vier, dat daer by geſchildert wort, om dat de Gramſchap een ontſteltniſſe van 't gemoed is.

De bloote Deegen bediet, dat de Gramſchap de hand haeſtigh aen 't geweer ſlaet, om ſich te wreecken.

Door de ontſteecken Fackel wort het hert van den toornigen Menſch verſtaen, 't welck geſtadigh aen, verbrant en verteert wort.

De opgeblaeſen kaecken bedieden, dat de Gramſchap ſich dickwijls ontſtelt, en 't lichaem verandert door de opſiedinge van 't bloet, die oock de oogen, als vier, doet ontſteecken.

IRA. *Gramſchap, Toorn.*

EEn Vrouwe in 't rood gekleed, met ſwart gekoort, zijnde blind, ſchuymbeckende, hebbende tot een cierſel op 't hoofd, een kop van een *Rinoceros*, en ter ſyden een *Cinocephalus*.

Statius beſchrijvende 't huys van *Mars* in 't land van Thracien, ſeyt onder veele andere, dat de Gramſchap root was. Want zy komt door 't ontſtellen van 't bloed, en verweckt altijd wraecke, tot ſchaede en ondergangh van andere luyden, en daerom is zy met ſwart gekoort.

De *Rinoceros* is een Dier dat ſeer traegh is tot Gramſchap, en moet langh getergbt zijn, maer als 't vergramt is, is 't wreeder als eenige andere dieren. En als de Egyptenaers de *Gramſchap* wilden uytbeelden, ſoo maelden zy een *Cinocephalus*, zijnde het gramſte Dier van allen.

Blind en ſchuymbeckende iſſe vertoont, om dat de Menſch, die van de Gramſchap overheert is, het licht van de reeden verlieſt, ſoeckende met woorden en wercken een ander te beſchadigen. Waer van deſe Dichten zijn gemaeckt:

Gramſchap is een wreed bewegen,
Die de ziele maeckt verlegen,
En met donckre miſt bedeckt:
Die het hert doet bitter ſieden,
En voert in den dood die lieden,
Als 't ſchuym op haer lippen treckt.
Die de borſt vol vlam ontſteecken,
Drijft tot wraeck en booſe treecken,
En verblint dat eel verſtand:
Dat in onbedachte ſtoutheyd,
Vol gevaer en vol benoutheyd,
Werpt Gods goedheyt van der hand.
En ſtort ſoo d'ellende ziele,
In een doodelijck vernielen,
Dat zy is van God berooſt.
Soo dat zy Gods gunſt verduyſtert,
't Recht en al de Reeden kluyſtert,
En haer ſchoone glants verdooſt.

Petrarcha ſinght:

Toorn is korte Raeſernye,
Sooſe ſtrax niet wort geſlut,
Anders baertſe dollerye,
Die ſijn Meeſter graeft een put.

GENEROSITA. *Groot- of Eedelmoedigheyt.*

EEn ſeer ſchoone Ionge Dochter, daer alle deelen des lichaems met deſe ſchoonheyt overeen komen. Zy ſal blonde en gekrulde hoofdhayren hebben, en ſoo ſchoon datſe den ſienders verwonderingh aen brengen. Zy ſal in goud gekleet zijn, doch de rechter arm naeckt, die zy om hoogh hout, alwaer zy in de hand goude keetenen en eedelgeſteenten hout, met meer dingen van grooter

grooter waerdye, met bewijs of zy iemant wat wilde vereeren, houdende de flincker hand op 't hoofd van eenen Leeuwe.

De Groot- of Eedelmoedigheyt wordt Iongh gemaeckt, om dat *Aristoteles* in 't II boeck van sijne Rhetor. seyt, dat in den Iongelingen het groot gemoed meerder uytblinckt, en dit is een saecke van een Eedelmoedigh en Grootmoedigh Man, dat hy geacht wort om groote dingen uyt te voeren.

Zy wort schoon gemaelt, dat alle deelen des lichaems met haere schoonheyt overeen komen, want de Eedelmoedigheyt heeft niet alleene haer ooghwit datse verre van alle lelijckheyt en schande sal zijn afgescheiden, maer oock om datse alle deughden in sich bevat, die haer, boven maeten, schoon maecken. Waer over *Plutarchus* seyt: *'t Betaemt een Eedelmoedigh Man, dat hy de overwinninge door eerlijcke wegen soecke, en de schandlijcke niet aensie.*

De blonde, schoone en gekrulde hoofdhayren, dieder verwonderinge aenbrengen, vertoonen, dat de Eedelmoedigheyt geen snoode noch vuyle gedachten heeft, maer eedele en hooge, om daer mede dingen uyt te voeren, die met sijne moedigheyt overeen komen.

Het gulde kleed bediet de Eedelheyt, die in dese groote Deughd bestaet, want gelijck het goud, uyt sijn aert altijt eedel is, soo ontaert de Eedelmoedigheyt oock niet een stip van haere grootheyt en eedelheyt, en dit seyt de Philosooph mede, *dit is Eedelmoedigh dat van haere natuyre niet ontaert.* De naeckte rechter arm, die zy om hoogh hout, en daer zy in de hand veele kostelheden heeft, als of zy iemant wat wilde vereeren, druckt uyt, dat de Eedelmoedigheyt sich selve beroooft van alle voordeel. Waer over *Augustinus* seyt, *de mildaedigheyt is een seeckere hertztocht des gemoeds, dieder doet en toestemt, datmen milde belooningen uytdeelt, sonder hoope van wedervergeldinge.* En *Horatius* seyt in sijn VII Ode l. IV. *Al wat ghy een Vriend sult hebben gegeven, dat hebt ghy u gemoed gegeven.* Alwaer wy dan klaerlijck sien, dat de wercken van dese eedele Deughd, zijn doorluchtigh, om dat zy een groot en mild herte heeft, welcke mildigheyt zy met het uytreycken van geschencken, wil uytdrucken.

Dat zy den flincker hand op des Leeuws hoofd hout, vertoont, gelijck *Plinius* en *Pierius* verhaelen, dat dit Dier, onder alle viervoetige, over sijne eedelheyt en grootmoedigheyt, aldermeest is te verwonderen, want het vreest niet, voor 't geene hem soude mogen ontmoeten, en van gelijcken soo vertoont het, als een onverwonnene en grootmoedige, alhoewel hy sich stelt om te wijcken, altijt het gesicht, aen die hem soude geweld doen. *Bernardus* seyt in sijne brieven, *dit is geene dapperheyt, soo 't gemoed, selfs onder de swaerwichtigheyt der rampspoeden, niet aenwast.* Waer uyt wy dan sullen besluyten, dat de Eedelmoedigheydt een heerlijck weesen in den Mensch is, en dat door de eygen deughd en dapperheyt van sich selve en niet van andere.

GENEROSITA. *Grootmoedigheyt, Eedelheyt,* Aen sijn doorluchtige Hoogheyt *Carel Emanuel* Hertogh van Savoyen.

EEn seer schoone Ionge Dochter, die nessens hare schoonheyt seer wel gemaeckt van leeden is, hebbende blonde hayren die achter neergestreelt zijn, op een aerdige maniere, wesende Konincklijck gekleet, met een kroone op 't hoofd, hebbende de rechter hand uytgestreckt en naeckt, waer in dat een gulden keeten hanght met eedelgesteenten, en andere kostlijcke dingen, als of zy dieselve iemant wilde vereeren, leggende haer flincker hand op des Leeuws kop, die ter syden staet.

De Grootmoedigheydt wort Iongh gemaelt, vermits *Aristoteles* seght, dat in de jonge luyden de Moedigheyt meest uytblinckt, waer door zy geoordeelt werden om groote dingen te doen, die zy daer nae oock grootmoedigh uytvoeren. 't Welck de Paus *Ioannes* bevestight, *Nae dat een yder eedel of grootmoedigh van herten is, soo veel is hy te eergieriger: waer toe hy oock door de natuyre wort wegh genomen.* En *Ovidius* tot *Livium* geeft de Ieughd den eygen bynaem van Grootmoedigh:

De Ieughd, vol moeds, den strijd begint:
Met kloeckheyt hy den last verwint.

Schoon van gesicht wort zy vertoont, om dat de Eedelmoedigheyt tot haer wit heeft niet alleen heerlijcke daeden uyt te voeren, die uyt een eedel en geciert gemoed heerkomen, maer oock om van sich te verjaegen alle vuyligheyt, snootheyt en gebreken: en daerom past haer de uyterlijcke schoonheyt seer wel, en 't is gemeenlijck een klaer teecken,

ken, dat het uytwendige met het inwendige over een kome, gelijck sulx *Ambrosius* seyt, *de gestaltenisse des lichaems is een beeldenisse des gemoeds, en een voorstel van de vromigheyt.* En *Seneca* seght in sijn XXXVII sendbrief: *De Eedelheyt des gemoeds is de Eedelmoedigheyt van de sinnen, en de Eedelheyt van den Mensch is het grootmoedige gemoed: en dit is het heerlijckste dat een dapper gemoed in sich heeft, dat het altijt tot eerlijcke dingen wort opgeweckt.* De blonde en schoone hoofdhayren, bedieden dat in de moedige niet herbergen quaede en verachte invallen, maer hooge en grootmoedige, na de grootsheyt van sijne nature, gelijck geseyt is.

Het Koninghlijcke kleed en de gulden kroone op 't hoofd, bedieden, de opperste Edeldom, waer in dat dese deughd waerdighlijck bestaet: Want gelijck het goud, door sijnen aert, eedel, suyver en schoonblinckende is, alsoo is oock de grootmoedigheyt door sich selven heerlijck, diewelcke alleen onderhouden en gevoet wert, door de grootsheyt, die niet van haere aert noch natuyre, verandert.

De naeckte rechter arm mette hand om hoogh, vaerdigh om de rijckdommen uyt te deelen, betoont, dat de moedigheyt in 't schencken vry en bloot is van alle eygen baete, siende alleen op de Eedelheydt en hoogheyt van 't gemoed.

Datse de slincker hand op 't hoofd van den Leeuwe leyt, bediet de gelijckheyt, die een moedigh Man mette Leeuwe heeft, want dat Dier (naer 't seggen van alle de Natuyrschrijvers) houd de overhand van de Grootmoedigheyt onder alle viervoetige Dieren, sich altijt wreet toonende, tegens die geene, die 't wil beschadigen, maer in 't tegendeel goed-daedigh tegens die 't wil wijcken: alsoo is oock een moedigh Man, diewelcke alhoewel hy wort bestreden en bevochten, soo hout hy sich nochtans onverwinnelijck, en machtigh tegens alle ongevallen, en dat door sijn eygen dapperheyt: Waer over *Cicero* seyt, *die groot van gemoed en sterck is, die set alles te rugge, wat oock den Mensch magh ontmoeten, en hy acht het niet met alle.* Vergevende vaerdighlijck den geenen die sijne gonste versoecken. Waer op seer wel voegt, 't geene eertijts op *Cesar Augustus*, door den inhout deser Dichten, is gepast:

De Gramschap van de Leeuw den Overwonnen spaert,
Ghy die steets overwint, volght oock der Leeuwen aert.

En van dieselve Eedelheyt der Leeuwen, getuygen dese Dichten:

Het is den Leeuw genoegh, door sijnen fieren moet,
Dat hy sijn vyand dwinght en werpt hem onder voet:
De Wolf en de Beyr, 't geselschap zijn der snooden,
Die den verwonnen slaen, met moorden en met dooden.

Waer uyt men met verwonderinge siet, hoe sich dit eygentlijck past op dat seer oude en doorluchtige Huys van Savoyen, hebbende tot haer waepen dit Koninghlijcke Dier, niet alleene voor soo veele, en soo veele Koninglijcke en onverwinnelijcke Helden van de voorgaende eeuwen, in dese doorluchtige stamme, dieder is de alderoudste en eedelste van Italien, maer als nu oock in 't besonder, van sijn doorluchtigste Hoogheyt den grooten *Carel Emanuel* Hertogh van Savoyen, wiens groote daeden, dapperheyt, eedelheyt, en grootmoedigheyt, die hy met groote manhaftigheyt soo in den Krijgh, als in tijde van Vreede heeft betoont, de geheele Werlt bekent zijn. Soo datter niet is aen te twijfelen, of aen sijne Hoogheyt past dit lof, dat met een onsterflijck gerucht altijt sal uytblincken.

MAGNANIMITA. *Grootmoedigheyt.*

EEn schoone Vrouwe met een vierkant voorhoofd en verheven neuse, in 't goud gekleet met een Keyserlijcke kroone op 't hoofd, sittende op een Leeuw, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Overvloets hooren, waer uyt goude penningen worden gestort.

De Grootmoedigheyt is een soodaenige Deughd, die bestaet in de eedele bestieringe der hertztochten, en wort alleene in die gevonden, diewelcke waerdigh gekent worden, om van verstandige Mannen geeert te worden, weetende dat het gemeene Volx praetjen dickwijls tegens de waerheyt gaet: zy verheft sich niet door al te grooten geluck, noch zy werpt sich door te grooten tegenspoet niet in eenigh deel te gronde, maer verdraeght alle veranderingen des Werrelts met een gelijckmaetigh gemoed, een afkeer hebbende van iet schandelijx te doen, om de Wet van de eerbaerheydt niet te schenden.

Zy is een schoone Vrouwe, met een breet voorhoofd en verheven neuse geschildert,

nae de gelijckniſſe van den Leeuw, en dat nae de Menſchkenninge van *Ariſtoteles.*

Met goud iſſe gekleet, vermits deſe ſtoffe bequaem is, om veele eedele invallen van een milddaedigh en grootmoedigh gemoed in 't werck te ſtellen.

De kroone, die zy op 't hoofd draeght, en de Scepter in de hand, daer van bediet de eene de Eedelheyt van de gedachten, en de Scepter, de macht om dieſelve uyt te voeren, om te doen weten, dat ſonder deſe twee dingen, het onmooghlijck is, de Grootmoedigheyt te oefnen. Weſende alle goede aenwenſt een werck van ſonderlinge naerſtigheyt. De Grootmoedigheyt wort vertoont, datſe is een heerſcherinne van de vuyle hertztochten, en een milde uytdeelſter van de middelen om een ander weldaet te doen, en dat niet uyt een ydele eere of gemeene toejuyginge.

De Grootmoedige, zijn door de Poëten, by den Leeuw vergeleken, want hy vreeſt niet voor de macht van groote Dieren, de kleyne niet waerdigh achtende: hy is een milddadigh vergelder van 's anders weldaeden, en hy verberght ſich nimmermeer, wanneer hem de Iaegers vervolgen: en als hy ſich vind ontdeckt, ſoo wijckt hy niet anders, dan dat hy 't gevaer, ſonder de uyterſte nood, niet wil ontwijcken. Deſe beeldniſe is met toegeſlooten oogen op de munte geſtelt: want de Grootmoedigheyt, moet, om een ander wat te vereeren, betrachten, dat de gedachten niet moeten weſen om eenige vergeldinge, daer voor te genieten, waer uyt oock dit ſpreeckwoort is gekomen, *Geeft van 't uwe met geſlooten oogen, maer ontfanght met open oogen weder van een ander.*

Donus maelt deſe beeldniſſe een weynigh verſcheyden af, ſeggende, men ſoude een ſchoone Vrouwe maecken met een Keyſers kroone, prachtigh gekleet, met een Scepter in de hand, en rontom haer eedele Palleyſen, en Hoven van ſchoon uytſicht, ſittende op een Leeuw, met twee kinderkens voor hare voeten, die malkanderen omhelſen, waer van 't eene veel goude en ſilvere penningen werpt, 't ander hout een waeghſchael en het rechtſwaerd van de Iuſtitie in handen. De prachtige en koſtelijcke timmeringen, paſſen veel beter totte prachtigheyt als tot een ander heldiſche deughd, want die beſtaet meer in groote koſten en verquiſtingen van geld, als totte Grootmoedigheyt, die een beſtierſter is van de genegentheden. 'k Weet niet waerom mogelijck *Donus* ſal gemiſt hebben, ten waere dat hy miſſchien wilde ſeggen, dat de Prachtigheyt niet ſonder de Grootmoedigheyt voor den dagh komt.

Van den Leeuw ſchrijftmen, dat als hy met ſijnen vyand vecht, ſoo ſiet hy hem niet aen, om dat hy hem geen vreeſe ſoude aenjagen, en daerom komt hy hem te moediger onder oogen, en daer nae treet hy met trage ſchreeden of dappre ſprongen weder nae 't boſch, met vaſt voornemen, om niet te doen dat ſijne eedelheyt ſoude onbetaemlijk zijn.

De twee kinderkens vertoonen datmen alle ſwaerigheden met een gelijcke maete, moet omhelſen, uyt liefde van 't eerbaere voor 't Vaderland, Ouders en Vrienden, en voor de eere, om rijcklijck uytdeelinge te doen, tot alle eerlijcke ſaecken.

GRANDEZZA E ROBUSTEZZA D'ANIMO. *Grootheyt en ſterckheyt des gemoeds.*

EEn ſtout Ionghman, die ſijn hand hout op 't hoofd van een ſeer wreede Leeuw, diewelcke in een wreede poſture ſtaet, de ſlincker hand in de ſyde hebbende.

Aldus wort hy gemaelt, om dat de Egyptenaers klaerlijcken hebben uytgedruckt, datter geen Dier onder alle viervoetige en is dat grooter van gemoed is als een Leeuw, en over geen ding en is meer verwonderens, als over ſijn grootmoedigheyt, waer in hy ſeer doorluchtigh is, uytdruckende dit ſelve tot een moedigh en dapper teycken: en om geen andere oorſaecke ſeggen veele, dat de Leeuw onder de Hemel teyckens geſtelt is, om dat de Sonne paſſerende door dat teycken, alſdan op 't alderſterkſt en krachtigſt is.

MAGNANIMITA. *Grootmoedigheyt.*

EEn Vrouwe die in plaets van een Helm een Leeuwskop op 't hoofd draeght, waer op twee kleyne Overvloets Hoorens geſtelt zijn, met goude ſluyers en koſtelijcke verciërſels, zijnde als een Krijghsheldinne gekleet, en 't kleed ſal licht blaeu zijn, hebbende goude brooskens aen de voeten.

Gola. *Gulsigheyt.*

EEn Vrouwe gekleet in roestige verwe, hebbende een lange hals als een Kraen en een seer dicke buyck.

De Gulsigheyt of Slocklust, gelijck *Thomas* seyt, is een ongemanierde genegentheyt nae eenigh dingh, dat totte smaeck behoort, en daerom wortse met sulcken langen hals gemaelt ter gedachtnisse van *Philoxenus*, die sulcken gulsigaert was, dat hy wenschten dat hy een hals hadde als een Kraen, om alsoo de spijse langer te mogen smaecken, eer die in den buyck daelde.

De grovigheyt en dickte des buyx, worden de kracht van de Gulsigheyt toegeschreven; En van de Gulsige wordt geseyt, datse haer hooghste goed in den buyck stellen, om als die ledigh is, weder op den leest te slaen, en alsoo den Pampsack stadigh te vullen en te lossen.

Het roestige kleed dient totte oneedelheyt van 't gemoed, dat van dese lelijckheyt is overwonnen en t'ondergebracht en van alle Deughd berooft. En gelijck de roest het yser verteert, waer uyt het selve voortkomt, alsoo verteert de Gulsigert sijne middelen en Rijckdom, waer van hy behoorde te leven.

Gola. *Gulsigheyt.*

EEn Vrouwe die op een Vercken sit, om dat de Verckens boven maeten gulsigh zijn. In haer slincker hand houtse een *Folica* of een aert van een Reyger, zijnde een seer gulsige Vogel, mette rechter hand leuntse op een Struys, waer over *Alciatus* singht:

De Struys heeft met een gulsigh Mensch,
Een vaste Vree, een goede wvensch.

Favore. *Gunste.*

DE Oude versierden een naeckten en vrolijcken Iongelingh, met vleugels aen de schouderen, en een band voor de oogen, staende met bevende voeten op een Rad: En aldus heeftse *Apelles* afgebeeld, nae dat *Giraldus* verhaelt.

Ick kan niet sien om wat ander eynde dese aldus is afgebeeld, ten waere om dese drie Fonteynen te vertoonen, waer uyt alle Gunsten heer vlieten en overvloeyen. De eerste is de kracht, die van de Oude dickwijls, door de vleugels, is uytgedruckt, om de gelijcknisse te behouden, van de vluchtigheyt des Verstands. De tweede is de Fortuyne, waer door zy seyden, dat de Rijckdommen quaemen, en door de Rijckdom quam de Eedelheyt, welcke beyde dingen voornaemlijck de Gunste levendigh en krachtigh maecken en onderhouden: En de Fortuyne is met een Rad afgemaelt, om de Reeden, die op sijn plaets sal geseyt worden. De ander oorsaecke van de Gunste is de fantasie of genegentheyt diemen heeft tot dienmen gunstigh is, sonder datse eenige vaste grond heeft, of eenige treck van een saecke, die in Reeden bestaet: en dit wort door 't verblinden van de lichaemlijcke oogen te kennen gegeven, waer uyt men leert, hoe slecht de kennisse van 't verstand is. En dit zijn de drie oorsaecken. Men soude oock door dese selfde saecke, haere drie werckingen konnen uytdrucken, te weeten oock de vleugels voor de stoutigheyt, die men van de Gunste heeft, om sich tot groote dingen te begeven; de Hovaerdye, die de Deughd wegh neemt,

waer door men geen flechte persoonen wil kennen, en dit wort door haere blindheyt aengemerckt, en de Heerschappye van de Fortuyne, waer door de Gunste meest wort verkregen, is door het Rad afgebeeld. Dit wordt aldus geseyt nae 't gemeene Mans praetjen, maer wy moeten gantsch geene Heerschappye de Fortuyne toeschrijven, wetende, dat alles hanght aen de Godlijcke voorsienigheydt. En in dese moetmen de Waerheyt volgen, die van *D. Thomas* tegens de Heydenen, is verdedight.

FAVORE. *Gunste*, nae dat die *Apelles* afmaelt.

EEn gewapent Ionghman met een groot Schild, dat op de aerde staet, alwaer een Zee met een Dolphijn is ingeschildert, dragende een kindeken op den rugge, dat op de Liere speelt, houdende in de rechter hand een Scepter, die nae der aerde is gekeert.

De Gunst wort gewaepent gemaelt van wegen de stoutigheyt, van datmen sich wacker in de aenslaegen, die van groot gevaer zijn, moet vertoonen, waer door zy dickwijls haer lijf in de Waeghschael stellen, en die noch met eere van daer geraecken.

't Schild is een teycken dat de Gunsten beschutsels zijn van een goede naem, en van de goederen, gelijck het Schild een bescherminge is van 's Menschen leven.

De Dolphijn als geseyt is, past op den Fabel van *Arion* die eedele Harpeslaeger, diewelcke door de nijdigheydt van eenige Schippers, uyt het Schip in de Zee geworpen zijnde, van desen Visch vriendlijck op den Oever is gedraegen. Welcke dienst wy tot ons voornemen konnen gebruycken: Want de Gunst moet wesen sonder verbintenisse, en sonder schade van die dieselve doet, maer tot profijt en eere van diese gedaen wort. Welcke hoedanigheden wy uytdrucklijck, in den Dolphijn, sien, diewelcke sonder sijne schaede den Harpeslaeger door 't waeter draeght en berght hem sijn leven. Men seght oock dat iemant wort gedragen, wanneer hy door de Gunste wort opgeholpen, en door sulck middel, komt men lichtlijck tot het wit van sijn voornemen. In plaets van den Dolphijn kan men een Schip diep in Zee maecken, dat recht voor de Wind seylt, om te vertoonen dat de Gunst een hulpmiddel is tot vervullinge van sijne begeerte.

De Scepter ter aerden gekeert, is een teycken waer door de Persische Koningen haere onderdaenen Gunste betoonden, raeckende daer mede aen haer hoofd, waer over men in de H. Historien leest, dat *Assuerus* van de Heydensche Schrijvers *Artaxerxes* genaemt, om sijne Huysvrouwe *Hester* Gunst te betoonen, raeckte haer met sijnen Scepter aen 't hoofd.

De Oude maelden oock de Gunst af by de grootste vinger, die in de hand was gebogen; de reeden daer van kan men by *Pierium* en andere lesen.

MECHANICA. *Handgrepen, konstigh en swaer Wercktuygh.*

EEn bedaeghde Vrouwe met een beknopt kleed, en met een circkel boven op 't hoofd, recht op staende, die mette rechter hand sal houden een Sethaeck, Heyblock, &c. en mette slincker een Schroeve, op de aerde sal een Windaes staen.

Mechanica is een konstigh handwerck, datmen doet door de Theorie of spieglinge van de Mathematische kennisse, als *Arithmetica*, *Geometrie* en verscheyden maeten: en bediet een werck dat met konst gemaeckt is, om boven het Menschlijck vermogen, met kleyne kracht, swaere dingen uyt sijn plaets te bewegen, wesende dit het selve, datmen in groote gebouwselen gebruyckt, waer door men met verscheyden instrumenten of wercktuygen, de kracht van de Natuyre kan overwinnen, want men haelt met kleyne moeyte, groote swaerte van der aerde wegh, en recht daer mede wonderlijcke dingen uyt.

Bedaeght wort zy gemaelt, om dat men daer door bequaem is om de reeden te vatten, en daer door eervaeren wort in alle Burgerlijcke en Mechanische wercken.

Beknopt van kleederen is zy gemaeckt, om dat die in de Mathematische dingen besigh is, moet los en vry zijn, van alle verhinderingen, om dat men te beter, met verstand en naerstigheyt, sijne konst magh in 't werck stellen. De circkel wort haer op 't hoofd gestelt, om te betoonen dat de Mechanische

werckin-

werckingen, meerendeels door de beweginge van den circkel, haer oorspronck hebben. Alle dese instrumenten en werckgereetschappen, worden by haer gestelt, als boven is geseyt, om dat dieselve krachtige dingen uytvoeren, als daer zijn Windaesen, Dommekrachten, Heyblocken, Sethaecken, Vijsels, Spillen, Beytels of Wiggen, en meer andere dingen, die boven natuerlijcke krachten uytrechten.

ODIO CAPITALE. *Haet of Wrock die doodlijck is.*

EEn oud gewapent Man, die op sijnen Helm twee vleugels draeght, te weeten, een Cardellino en Egitale, alle beyde Vogels met opgeslagen vlercken, schrap staende om tegens malkanderen te vechten: houdende in de rechter hand een blooте Deegen, en in de slincker arm een Schild, alwaer in 't midden een Riet met blaeders geschildert is, en een tack met Felce of Reynvaeren.

De Haet nae de bepaelinge van *D. Thomas*, is een tegenstrijdinge en vervreemdinge van den wille des geenen, die sich schaedlijcke en tegenstrijdige saecken inbeeld.

Oud wort hy gemaeckt, om dat de Haet in de verouderde Iaeren vast plagh ingewortelt te blijven, gelijck daer en tegen dieselve in de Iongelingen alleen is om sich te beschermen, en andere te bespringen.

De Vogels op den Helm, worden voor den Haet afgebeeld, om dat dieselve tusschen dese Dieren seer groot is. *Plutarchus* in sijne werxkens, handelende van de Haet en Nijd, en het onderscheyd van beyden, seyt, dat het bloed van dese Vogels, niet kan onder een ander vermenght worden, en als 't al gemenght is, soo scheyt het sich strax weer van den anderen, verweckende alsoo noch den Haet nae haeren dood.

Het Riet en de Reynvaeren in 't Schild gemaelt, bedieden mede de doodlijcke haet, want als dieselve d'een neffens d'ander geplant zijn, soo moet d'eene noodsaecklijck verdrogen.

ODIO CAPITALE. *Doodelijcke Haet.*

EEn oud Man, die gewapent is om sich te beschermen en een ander aen te vallen, staende in 't midden van een Zee-scorpioen en Cocodrille, die beyde vaerdigh staen om malkanderen aen te randen. Aldus hebben de Egyptenaers den Haet afgebeeld, want soo haest dese beyde Dieren, d'eene den andren sien, soo sullen zy strax malkandren aen vallen om te vermoorden.

PERTINACIA. *Halsstarrigheyd.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet, met veel Klimop, die op haer kleed wast, hebbende op 't hoofd een looden dobbelsteen.

De verwe van 't kleed bediet vastigheyt, onveranderlijckheydt en onwetentheydt, 't welck werckingen zijn, die door de duysterheyt worden te kennen gegeven, en hier door komt de onwetentheyt voor den dag.

Om dese oorsaecke wort de loode dobbelsteen op 't hoofd geset, die wichtigh en swaer is, om sich te bewegen: En het loot is een kenteycken van de onwetentheyt, gelijck op sijn plaetse geseyt is, en de onwetentheyt stoocktse op, als een Moeder en Voedster van de Halsstarrigheyt.

De Klimop die rontom haer geslingert is, wort gestelt om te betoonen, dat die dieselve werckingen doet, als de hartneckigheit in de gemoederen van de halsstarrige luyden: want als de Klimop een goede grond voelt, waer in zy haer wel kan wortelen, soo verliestse haer kracht niet, maer doet oock wel sulcke naerstigheyt, dat zy dickwijls de plaetse selve die haer ophiel en onderstutte, doet ter aerden vallen.

Harmonia, *Musicael geluyt*. Soeckt onder de Musen.

CIELO. *De Hemel.*

EEn Ionghman van een eedel opsicht, Keyserlijck gekleet in 't blau vol sterren, hebbende een Mantel of Wapenrock, met een Scepter in de rechter hand, en in de slincker een vat daer een vlamme viers uyt vlieght: alwaer in 't midden een Hert leyt, dat niet verbrant wort. Op de rechter borst is de Sonne gemaelt, en op de slincker de Maene. Hy sal omgort wesen met een gordel daer de twaelf teyckens van den Zodiac op gesien worden, dragende op 't hoofd een kostele kroone, vol verscheyden eedelgesteenten,

ſteenten, hebbende aen de voeten goude brooskens.

Cœlum, of de Hemel, is in ſeven deelen onderſcheyden, gelijck *B. Anglicus* ſeyt, als *Æreum* de luchtige, *Æthereum* de Hemelſche, *Olympicum* de verhevene, *Igneum* de vierige, *Firmamentum* de geſternde, *Aqueum* de waetrige en *Empyreum* de ſalige. Maer het paſt ons niet te herhalen 't gene hy heeft geſeyt, als mede van 't getal der Hemelen. Daer toe wy den Leſer ſelve wijſen, als tot *Plutarchum*, *Pererium* over *Geneſin*, tot *Clavium*, *Sacroboſcum*, *Tholoſſanum* en verſcheyden andere. 't Is ons genoegh te ſeggen, dat de Hemel de geheele kreyts en ommeloop is van het Aerdrijck af, totte Empyreeſche Hemel toe, alwaer de ſalige zielen haere woonplaets hebben. *Heſiodus* de Griexſche Poeet ſeyt in ſijne *Theogonia*, dat de Hemel een Soone van 't Aerdrijck is, op deſer maniere:

Het Aerdrijck bracht voort haers gelijck,
Een Hemel ſchoon en ſterre-rijck:
Op dat haer kleed het al bedeck,
En 't ſaligh volck een Burgh verſtreck.

En hierom hebben wy hem een Hemelsblauwe Mantel vol ſterren gemaeckt, om dat de blauwe verwe Hemels genaemt wort, en als men een ſchoone en heldre Hemel wil noemen, ſeghtmen datſe blauw is.

Koninghlijck is hy oock met een Scepter in de hand gemaelt, om de Heerſchappye die hy over de benedenſte dingen heeft, uyt te drucken, gelijck *Ariſtoteles* in 't 1 boeck van ſijne Meteoren ſeght. En *Apollodorus* wil dat de eerſte, die de Heerſchappye over de geheele Werreld gevoert heeft, is genaemt *Vranos*, en van ons geſeyt *Hemel*. Nu de Hemel of de eerſte *Cœlus* ſeyt hy, *heeft het eerſte gebiet over de geheele Werreld gehat.*

Een Iongelingh wort hy gemaelt, om te vertoonen, dat alhoewel de Hemel een beginſel gehadt heeft, ſoo blijftſe nochtans in dienſelven ſtand, en ſal oock door de lanckheyt des tijds geen eynde hebben, om datſe onbederflijck is: gelijck *Ariſtoteles* in 't 1 b. ſeght. Hier uyt komt het dat de Egyptenaers, om de geduyrigheyt des Hemels te kennen te geven, en die oock nimmer oud wierde, een Hert ſtelden in 't midden van een vlam, gelijck *Plutarchus* in ſijn *Iſis* en *Oſiris* verhaelt. En daerom hebben wy hem in de ſlincker hand een Hert in 't midden van den vlam geſtelt. En om dat wy in 't geheele hemelſche lichaem geen ſchoonder lichten ſien als de Sonne en Maene, ſoo hebben wy dieſelve als op 't eedelſte deel des lichaems, op de borſt geſtelt, de *Sonne* ter rechter, zijnde de opperſte van alle Planeten, van de welcke oock de *Maene* haer licht ontfanght, die op de ſlincker tepel geſtelt is: En ſo veel te meerder om dat de Egyptenaers door de beeldeniſſen van de Sonne en Maene, den Hemel uytdruckten. Met het gordel van den Zodiac wort hy omgort, om dat datſelve het voornaemſte Hemels gordel is.

Een koſtlijcke kroone van veelderleye eedelgeſteenten wort hem op 't hoofd geſtelt, om te vertoonen, dat daer door, hier en elders, op veele manieren, koſtelijcke en verſcheydene gaeven der natuyre, worden voortgebracht.

Met goude brooskens wort hy gemaelt, om dat het goud een metael is, dat boven alle andere onbederflijck is, tot beveſtinge van de onbederflijckheyt des Hemels.

SANTITA. *Heyligheyt.*

EEn Vrouwe van uytnemende ſchoonheyt, met blonde hoofdhayren, als goud, die

die flechtlijck over de ſchouderen geſtreelt zijn : hebbende een Mantel van ſilver laecken, en 't aengeſicht ten Hemel gekeert, als of zy in den Geeſt was opgetoogen: ſtaende mette handen te ſaemen gevouwen, en verre van der aerde ten Hemel opgeheven : boven haer hoofd is een Duyve , uyt wiens mond een ſtraele ſchiet, die haer omſchijnt, maeckende 't gantſche lichaem van dit beeld klaer en doorluchtigh.

De hooghſte ſchoonheyt , die dit beeld vertoont , wordt uytgedruckt , dat hoe de Creature naerder by God is , hoe zy meerder van ſijne ſchoonheyt deelachtigh wort : en daerom gelijck een heylige en ſalige ziele , met haere ſchoonheyt , voor den alderopperſten God uytblinckt, alſoo gaet zy oock alle paelen van ſchoonheyt te boven.

De hoofdhayren, op de maniere , als geſeyt is , bedieden , datmen ſijne gedachten niet moet keeren nae de ydelheyd en cierſelen des lichaems , weſende beletſels van de ſaligheyt, maer datmen altijt op de eenvoudigheyt en ſuyverheyt der ziele , moet acht ſlaen. Haer wort een ſilvere laeckens Mantel gegeven, om te doen verſtaen,dat het de Heyligheyt betaemt,datmen reyn en ſuyver zy van alle beſmettingen die in eeniger wijſe, dieſelve ſouden mogen verdonckeren en beſoedlen. Waer over *D.Thomas* ſeyt,*de Heyligheyt is volmaeckt en vry van alle onſuyverheyt, en geheel een onbeſmetlijcke reynigheyt.*

Zy hout haer geſicht ten Hemel gekeert en de handen te ſamen gevoeght, als weſende in Godlijcke verwonderingen opgenomen , overmits de Heyligheyt geheel met God vereenight , in de locht opgeheven, en tot God gekeert is , om te betoonen , datſe van de Werreltſche en aerdſche dingen verre is afgeſcheyden.

De Duyve,met de klaerblinckende ſtraele, die deſe beeldeniſſe op 't hoofd heeft, en haer omſchaduwt,bediet,dat God de Heere niet alleen eene heylige en ſalige ziele bedeckt , tot ſich neemt , en ſijnder heyliger genaede waerdigh maeckt , maer oock alle die geene, die in oprechte en heylige wegen wandelen , die ons ter ſaligheyt geleyden. Waer over *Ioannes* ſeyt , *de genaede en waerheyd is ons door Chriſtum geſchiet :* en in den 84 Pſalm ſeyt *David, genaede en eere ſal de Heere geven.*

Splendore del nome. *Heerlijckheyt of glans van een goede Naeme.*

EEn welgemaeckt Man van lijf en leeden, en van treflijck aenſien , bedaeght van Ouder , gekleet in goude brocade met purper ondermenght , weſende gekroont met een krans van bloemen of roode Hiacinten, draegende aen den hals een goude keeten, leunende mette rechter hand op de kodſe van *Hercules* , houdende met groote bevalligheyt in de ſlincker hand een ontſteecken fackel.

Welgemaeckt en ſchoon van leeden is hy gemaeckt, om dat de lichaemlijcke ſchoonheyt , nae de meeninge van *Plato* , een bewijs is , van een dapper gemoed. En *Ariſtoteles* ſeght in ſijne Zeedekonſt,dat de ſchoonheyt des lichaems een kenteycken van de ziele is , die in een ſchoon lichaem is verborgen, over een komende met het geene uytwendigh vertoont wort.

Van Manlijck Ouder is hy , want die tijd bevat al het goede dat van de Iongheyde en van d'Ouderdom afgeſcheyden is , want d'andere

d'andere hebben veele gebreken, maer dees Ouder is 't middelst en alderbequaemst.

Met goude brocade is hy gekleet, want het eerste met iel dat sijn verwe vertoont, is het goud, wesende uyter natuyre klaer en doorluchtigh, en daerom wierde het gedragen van luyden die uytblinckende eere hadden verkregen, gelijck *Tarquinius Priscus*, die d'eerste was, die onder de Romeynsche Koningen in triumph inreede, komende binnen *Romen* met eenen gulden rock: Maer hier wortse gemenght of met purper geweven, om dat de triumphkleeden van soodanigen stoffe en laecken waeren. *Plinius* seght datse met goud gemenght waeren. By verscheyden Poëten, als mede by *Homerum*, leestmen, datter geschilderde kleederen waeren, waer uyt de triumphkleederen zijn voortgekomen, gelijck *Alexander* ab *Alexandro*, in sijne geboortdaegen te kennen geeft, datse van purper en met goud waeren doorweeven: en datmen den Triumpheerders uyt het *Capitolium* en uyt het Paleys geene andere plagh te geven. De Heydenen gaeven niet alleene een purper kleed, maer oock selve wast in de Heylige Schrift gebruycklijck, gelijck *Exodus* XXVIII te lesen is: *En zy sullen goud en Hyacint nemen*, en daer nae, *zy sullen den Lijfrock maecken van Goud en Hyacint*, dat is van goud en purper, om dat de *Hyacint* ros van verwe is, gelijck *Ovidius* verhaelt. En is 't datmen soodanigh kleed aen treflijcke personagien plagh te vereeren, soo past het seer wel totte doorluchtigheyt van den naem. Hy is oock met soodanige bloemen gekroont: want *Hyacintus* wesende een seer schoon Iongelingh, wierde van *Apollo* in een schoone purpre bloeme, geheeten *Hyacintus* verandert: En om dat *Apollo* een beschermer was van de Zangh-Goddinnen, van 't verstand en van de konsten, soo worter geseyt, dat dese bloeme een beeld is van voorsichtigheyt en wijsheyt, die een lieflijcke reuck van sich geeft, sulx dat dese bloeme, niet buyten ons voorstel, tot een krans bequaem is, aen Mannen, die daer uytblincken in loflijcke daeden, de Werreld een goede reuck, van haer selve, naelaetende: daerom stelt *Apollo* dieselve bloeme tot een roem en eere van sijnen naeme.

De goude keeten wierde, tot een vereeringe, aen dappere en treffelijcke Mannen geschoncken, op wiens naeme de Romeynen, dickwijls haere opschrijvingen daer nae stelden, maeckende oock gewagh van goude keetens, die hun wierden vereert, gelijckmen insonderheyt sien kan, tot de eedele gedachtnisse van *L. Sicinius Dentatus*, gelijckmen by *A. Gellium* in sijn II boeck kan lesen.

Hy leunt mette rechter hand op de kodse van *Hercules*, om dat de Oude hier door 't ontwerp van alle deughden wilden uytdrucken. Waer over alle die daer lof en een heerlijcke Naeme soecken, sich oock aen de Deughd moeten leunen, verwerpende alle gebreken die de duysternisse veroorsaecken en de goede Naeme verdonckeren, gelijck *Cicero* mede seyt in 't III boeck van de onderlinge plichten, *soudemen wel eenige saecke of profijt soo seer begeeren, datmen daer door de heerlijcke glants en goede Naeme eens vromen Mans soude willen verliesen? Wat isser doch dat geseyt magh worden, soo veel profijts zen te brengen, als het schaede soude zijn, de goede Naeme eens vromen Mans, sijn geloove, trouwe en gerechtigheyt te rooven en wegh te nemen.*

Hy hout mette slincker hand en met groote bevalligheyt, een ontsteecken Fackel, passende op 't geene Mathæi 5 staet, *Laet u licht voor de Menschen lichten, op dat zy u goede wercken sien, en daer over uwen Vaeder, die in de Hemelen is, mogen prijsen.* En de Oude waeren gewoon het licht, Hierogliphischer wijse te nemen, om een Man uyt te drucken, die door de kracht des Verstands of des Lichaems, loflijcke en treflijcke daeden hadde uytgerecht. En de uytleggers druckten door soodaenige beteycknisse de eere en glans van de oprechte en deughdlijcke Mannen uyt, die altijd en by alle naekomelingen uytblonckeń, nae de spreucke der Wijsheyt cap. III, *Zy sullen uytblincken en daer heene vaeren als de vlamme door de stoppelen*, en dit niet alleen op dese vergangklijcke aerde, maer oock in 't eeuwige leven. Waer over de H. *Mathæus* XIII seyt, *De Rechtvaerdige sullen in 't Koningbrijck haers Vaeders uytblincken, als de Sonne.* Derhalven als ick dencke op de heldre lichten en den grooten glans van de onsterflijcke naeme van 't doorluchtige Huys van *Salviati*, dunckt my, sonder dat ick een stip van de waerheyt afwijcke, dat soo wel in 't gemeen als in 't besonder, in de doorluchtige Hoogheyt van den H. *Marquis Salviati*, alle deughd en eere uytblincken, die hem een eeuwige naeme en

eere konnen verwerven, 't welck het geluckfalighste is voor een Man. Waer over men seer wel dit eedel dicht van *Virgilius* hier op kan passen:

V lof, u naem en eer, sal eeuvvighlijcken duyren.

DOMINIO A SE STESSO.

Heerschappye sijns selfs.

EEn Man sittende op een Leeuwe, dien hy den toom in den mond hout, voerende mette eene hand den toom, hebbende in d'ander eenen prickel, waer mede hy hem steeckt en voortdrijft.

De Leeuw is by de Oude Egyptenaers voort gemoed en dessels kracht en sterckheyt afgebeelt. Waer over *Pierius Valerianus* verhaelt, dat in eenige oude plaetsen een Man wort gesien, even gelijck die boven is vertoont, om uyt te drucken, dat de Reeden het gemoet, indien 't te stout wort, moet in den toom houden, of soo 't te traegh of slaeprigh is, aen pricklen en voortdrijven.

DOMINIO. *Heerschappye.*

EEn Man met eedele en kostelijcke kleederen, hebbende 't hoofd met een Slange omslingert, houdende in de slincker een Scepter, alwaer een oogh boven op staet, steeckende de eerste vinger, van dieselve hand, recht uyt, gelijck die geene doen, die eenigh gebiet of gesagh hebben.

Hy wort om 't hoofd met een Slange geschildert, om dat *Pierius Valerianus* wil, dat dit selve is een mercklijck teycken van Heerschappye, seggende, dat daer door het Rijck aen den Keyser *Severus* was voorseyt, gelijck *Ælius Spartianus* getuyght: Want als *Severus* in seeckere Herberge was, soo wierde 's nachts sijn hoofd van een Slange omslingert: Waer over als eene der Vrienden wacker wierde, en dit sagh, kreet dieselve vervaerlijck: soo dat de Slange hem wederom verliet, sonder datse hem eenige schade had aengedaen. Noch meerder, als de Iongelingh *Maximinus*, diewelcke, te gelijck, met den Vaeder, Keyser was verklaert, in slaep lagh, slingerde hem oock een Slange rontom sijn hoofd, tot een voorteecken van sijne aenstaende waerdigheyt. Wy sullen de Oude laeten vaeren die *Pierius* wijder verhaelt, maer wy sullen een versche voordaed nemen van 't geene *Petrarcha* in sijn Latijns werck in 't IV boeck aen 't XXIII capit. verhaelt, te weten, hoe de Marckgraef *Azon* een strijdbaer Ionghman, door bevel sijns Vaeders met een Heerkracht den Appenin passeerde, hebbende de overwinninge verkregen van *Altopasso*, soo keerde hy met dieselve moedigheyt en geluck tegens den Bolognesen: in dieselve tocht zijnde van 't Paerd gestegen, om sich wat te verfrisschen, nemende 't Helmet van den hoofde, 't selve ter syden hem, op der aerde, stellende, soo isser een Adder ingekropen, sonder dat het iemandt gewaer wierde, welck Helmet als *Azon* daer nae op den hoofde settede, soo is de Adder, met een schricklijck geblas, by de wange, van dien onversaeghden en dapperen Capiteyn, nedergedaelt, en dat sonder eenige quetsinge hem aen te doen: en hy wilde oock niet dat die van iemant soude werden achtervolght, maer dat selve als een goet

goet voorteecken houdende, soo gebruyckte hy de Slange, voor sijn krijghswaepen en baniere. Een voorteecken niet alleene van sijne twee overwinningen, die hy alreede hadde verworven, maer oock van de regieringe, die hy daer nae van 't Hertoghdom *Milanen* verkreegh. En al dit selve seyt *Petrarcha* hadde hy gehoort, terwijlen hy te *Bolognien* studeerde. Maer dit voegh ick daer by, hoe dat andere Schrijvers voortkomen met versierde Helmen, brengende verscheyden oorsaecken, waerom de Marckgraeven een Slange tot haer Wapen of Devijs voeren. Maer men behoort niemant beter te geloven als *Petrarcha*, die dit weynigh Iaeren, nae dat dit is gebeurt, in dieselve plaetse, daer 't geschiet is, verstaen heeft. De Ionghlingh dan die uyt der Slangen mond komt, is de Ionghelingh *Azon*, diewelcke vry raeckt van den beet der Slange. Doch laet ons tot de beeldenisse keeren. De Scepter met een oogh daer op, met het uytsteecken van den arm en de rechter hand, is sonder eenige verklaeringe een teycken van Heerschappye, gelijck veele schrijven, doch insonderheyt *Pythagoras*, diewelcke onder de verborgene beeldenisse sijne Philosophie uytdruckelijck den Koninck *Osiris* vertoont, een Heer met een Oogh en een Scepter, die van veelen genaemt is *Veel-oogh*, gelijck *Plutarchus* van *Osiris* en *Isis* verhaelt. Welcke beeldenisse wy konnen totte Heerschappye passen, want een Heere om sijnen Scepter of Rijcksstaf wel te bestieren, moet wacker zijn en over al een oogh in 't seyl houden.

SALUBRITA O PURITA DEL ARIA.

Heldrigheyt, Gesont weder. Van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn Vrouwe van een lieflijck en schoon opsicht in 't goud gekleet, houdende in d'eene hand een Duyfken, en d'ander om hoogh, komende de Wind *Zephyrus* door de Wolcken dringen, met een letterrolle, waer op staet: *Spirat levis aura Favoni*, dat is, *daer blaest de soete Weste wind;* ter syden heeftse een Adelaer.

Met een lieflijck en schoon opsicht isse gemaeckt, zijnde het voornaemste teycken van gesondheydt of suyveringe der locht.

Zy heeft een gouden kleedt, want *Aurum*, het Goud, komt van *Aura*, de Locht, gelijck *Isidorus* seyt. Want dat blinckt soo veel te meer, als het door de locht wordt geslagen: en hoe 't selve suyverder is, soo veel te vermaecklijcker en heylsaemer is het. Waer van het Goud een sinteycken is in dese beeldnisse, want dat is boven alle metallen, het aldersuyverste, vermaecklijckste, gesondste en van een versterckende kracht, gelijck *B. Anglicus* seyt. Alsoo heeft oock een gematighde suyvere en versterckende locht, de kracht van 't goud.

Zy houdt met d'eene hand een Duyve, want *Pierius* seyt, dat dieselve een beeldnisse van de Locht is, en in tijde van Pest en besmettinghe, soo waeren die geene die alleen Duyven vlees aeten, noyt met eenige besmettinghe aengetast, en 't was in 't gebruyck, als wanneer de Peste den Menschen begost te overvallen, dat dan den Koninghen geen ander vlees wierde verschaft, als Duyve vlees. Al hoe wel *Diod. Siculus* verhaelt, dat de spijse deser Koninghen alleene was Kalfs- en Ganse vlees.

De Weste wind die zy om hoogh hout, wordt haer gegeven, om dat eenige seggen, dat de Winden haeren oorsprongh uyte locht nemen, gelijck *Isidorus* seyt, en de locht wort gesuyvert door de gemaetighde en lieflijcke Winden, gelijckse door de quaedaerdige en ongemaetighde wordt bedorven. Want de Zuydewind kan een Zuygewind worden geseyt, en om datse het Waeter nae haer treckt, soo maecktse de locht dick, zy voet en versamelt de Wolcken, en wort van de Griecken *Nothus* genaemt, om datse de locht verderft: Waer uyt dan Pest en andere kranckheden, die door de ongetempertheyt van den regen of uyt de groote drooghte worden veroorsaeckt, voortkomen, die terwijlen de Zuyde wind geduyrt, in veele Landen wordt over geblaesen. Maer als de Weste wind waeyt, die een aenbrenghster is van 't leven, soo verdrijftse de Peste, suyvert de locht, en verstroyt de wolcken; gelijcke kracht heeft oock de Noorde wind, maer

wy hebben de Weſte wind als de lieflijckſte en ſoetſte uytgekoren, zijnde den Poëten aengenaemſt. *Homerus* willende de geſonde, ſuyvere en gematighde lucht van de Elyſiſche velden beſchrijven, ſeyt dat de *Zephyrus* daer lieflijck blaeſt, alwaer hy ſinght:

Indien de Goden u gebien,
Dat ſchoon Elyſiſch veld te ſien:
Waer in dat Rhadamantus *ſweeſt,*
En elck een jeughdigh leven heeft:
Hier is 't daer u geen Winter knelt,
En daer u ſneeu noch regen quelt,
Daer 't Weſtewindjen uyter Zee,
Verfriſcht den Menſchen en het Vee.

Waerover oock *Plutarchus* uyt *Homerus* te kennen geeft, dat de gematighde locht geſond is, en de geſondheyt van des Menſchen lichaem vorderlijck, en dat de oorſprong van de Winden ſpruyt van de vochtigheden, en dat de ingeborene hette in de Dieren een verkoelinge van een ſoele Wind noodigh is. En om deſe heylſaemheyt en maetigheyt van de locht uyt te drucken, iſſer de ſpreucke by gedaen, *daer blaeſt de lieflijcke Weſte wind;* dan waer een geſonde locht is, daer waeyt de lieflijcke Wind van *Favonius*, 't welck is dieſelve van *Zephyrus*. Wy hebben deſe Wind om hoogh in de locht geſtelt, om dat hoe de locht hooger van de aerde is, zy ſoo veel te ſuyverder is, en by gevolgh, veel geſonder. Want hoe de locht laeger op der aerde hanght, hoe zy kouder en dicker is, nae haere hoedanigheyt, en by gevolgh, iſſe daerom oock ongeſonder.

De Adelaer die ter ſyden ſtaet, bediet de heylſaemheyt van de locht, want zy weet wanneer in eenigh Land de locht ontſteken is, vliegende nae een ſuyverder, en 't ſelve doen oock alle andere vogelen uyter natuyre. Maer 't is genoegh dit ſelve door den Adelaer af te beelden, alſo deſe Koningh is van alle andere vogelen.

CORDOGLIO. *Hertenleed.*

EEn treurigh, ſwaermoedigh, knorrend en kyvend Man, die de borſt met beyde handen opent, ſiende ſijn hert met veel Slangen omwickelt.

In 't duyſter grau, uyten ſwarten, met geſcheurde kleederen is hy gemaelt, alleen om het miſnoegen te vertoonen, dat hy over ſich ſelve heeft. Want als iemant benautheyt in 't gemoed heeft, ſoo kan hy daer weynigh op paſſen hoe hy 't lichaem ſal vercieren en proncken. De ſwarte verwe, bediet de laeſte ondergang en de duyſterniſſe des doods, waer in ſich de hertknaegers en ſwaermoedige Menſchen, ſelve ſtorten.

De opene borſt en 't hert dat met Slangen is omwickelt, bedieden de Werreltſche walgingen en moeylijckheden, die ons 't herte geſtaedigh knaegen, ſtortende daer in het venijn van raſernye en hertſeer.

AFFANNO. *Hertſeer, Quellinge.*

EEn treurigh en ſwaermoedigh Man, die ſeer ſlordigh is, openende met beyde handen den borſt, laetende ſijn hert ſien, dat met verſcheyden Slangen omſlingert is. Hy is in duyſter grau uyten ſwarten gekleet, heel beſcheurt, alleen om te toonen het miſnoegen ſijns ſelfs, oock om dat die geene die droefheyt in 't gemoed heeft, niet acht op 't cieraet des lichaems. De ſwarte verwe bediet den laeſten ondergangh en de duyſterniſſe van de dood, waer in ſich de hertknaegers ſtorten. De opene borſt en 't hert met Slangen beſet, bedieden het verdriet,

en

en de Werreltſche ſloverye, die altijt inwendigh het hert knaegen, daer in ſtortende het vergif van raſernye, vol verborgen haet en afgonſt.

AFFANNO. *Hertſeer, Sorge.*

EEn Man in aſchgrau, doch heel uyten ſwarten gekleet, met het hoofd gebogen en 't geſicht treurigh, houdende een tack van Alſſem in beyde handen.

Het gebogen hoofd en 't miſnoegend geſicht, bedieden dat deſe quellinge een aert is van melancolie of ſwaermoedigheyt en miſnoegen, die den wegh van 't herte, voor alle ſlagh van vertrooſtinge en vermaeck toeſluyt. En om te doen verſtaen, dat de quellinge een miſnoegen is, dat aldermeeſt over een ander gaet, ſoo wort de Alſſem tot een teycken van bitterheyt der ſmerte daer by gevoeght, om uyt te drucken 't geene *Petrarcha* ſeyt:

Mijn vreughd ſal bitter ſchreyen zijn,
Het lachen, ſmert, alſt en venijn.

RIFORMA. *Herſtellinge, Hervorminge.*

EEn oude Vrouwe, met een ſtaetigh kleet, maer ſlecht ſonder cierſels, houdende in de rechter hand een geeſſel, in de ſlincker een open boeck, met deſe ſpreucke *Argue*, dat is, beſtraft. En aen d'ander ſyde *Obſecra*, bid of ſmeeckt.

Door de verbeteringe ſullen wy verſtaen deſe ordeninge van de Opperhoofden, door de welcke zy de goede gebruycken, die door de ongebondene misbruycken der Menſchen zijn naegelaeten, op nieuws verbeteren, en dat nae de Wetten, om die op de beſte maniere wederom in te voeren: En hier toe behooren inſonderheyt twee bequaeme middelen, te weeten het vermaenen, 't welck door 't opene boeck wort uytgedruckt, en ſtraffen, 't welck door de geeſſel is afgebeelt. Alle beyde woorden worden van den Apoſtel *Paulus* verhaelt 2 Timoth. 4 cap. &c. En in 't *Concilium van Trenten* ſeſ. XIII in 't 1 cap. daer gedacht wort, hoe ſe ſich in deſe ſouden hebben te draegen: daer hebben de Overſte, de Reformatie of Hervorminge aldus geſtelt, *dat de Paſtores moſten weſen Harders en geene ſnijters of ſlaegers, dat zy moſten ſoecken haere toehoorders af te trecken van de quaede manieren, meer door ſmeeckinge als door ſtraffe, werckende meer tegens haer met lieflijckheyt als met ſtuyrſigheyt, meer met vermaeningen, als met dreygementen, meer met liefde, als met gebiet of ontſagh. Maer als alle vermaeningen geen plaets hebben, dan magh hy eerſt komen totte ſtraffe, doch dat altijd de hardigheyt gemaeught zy met ſachtmoedigheyt, het oordeel met barmhertigheyt, en de ernſthaftigheyt met vriendlijckheyt.* 't Welck alles ſeer lichtlijck verbeteringh of Reformatie onder de Menſchen ſal te wege brengen, en dat te meerder, wanneer het geſchiet met rijpen raede. Daerom wortſe oock een bedaeghde Vrouwe afgemaelt.

RIFORMA. *Herſtellinge, Beteringe.*

EEn oude Vrouwe met een ſlecht en kort kleet, ſonder eenigh cieraet, houdende in de ſlincker hand een ſnoeymes of ſcheere, in de ſlincker een open boeck waer in deſe woorden geſchreven zijn: *Pereunt diſcrimine nullo amiſſæ leges*, dat is, *de verlooren Wetten vergaen door geen gevaer.*

Oud wort zy gemaelt, om dat de Oude, totte verbeteringe en om andere te regeeren, alderbequaemſt zijn. Derhalven verſtaen wy het reformeren of verbeteren te weſen, het goede gebruyck dat nae de Wetten gerecht is, 't welck door 't misbruyck der ongebondene Menſchen verwaerlooſt zijnde, daer na wederom in ſijn eerſte ploye wordt gebracht. Beſtaende deſe verbeteringh, voornaemlijck, in 't uytwendige en inwendige.

Met het ſlechte korte kleed wortſe gemaelt, om dat de koſtlijcke en gecierde kleederen niet alleen teykens zijn van overtolligheyt, maer oock van wiſpeltuyrige gewoonten, en daerom veroorſaecken dieſelve kleeders ſachtigheyt en weeckgebackentheyt, in 't ouder van ſoodaenige perſoonen, dieſe te overtolligh gebruycken.

Het ſnoeymes is een klaere bediedeniſſe van de verbeteringh: Want gelijck de boomen en tacken, die te overvloedigh waſſen, worden verbetert, wanneer men 't geene te overtolligh is, weghneemt, en al 't geene dat den boom van haere kracht berooft: Alſoo neemt de verbeteringh, oock in alle dingen, de misbruycken van de Menſchen wegh, als wanneer men ſich wijder verloopt als de Wetten

Wetten toelaeten. Van gelijcken kan men oock van de Scheere seggen, die oock het overtollige besnoeyt en wegh neemt, gelijck een yder bekent is.

Het boeck, vertoont de Wetten en instellingen, waer nae de Overtreders moeten leven en sich verbeteren, en alhoewel, voor soo veel haer aengaet, de Wet verlooren is om dat zy die niet onderhouden, maer daer recht tegen doen. Soo vergaen daerom de Wetten self niet in eeniger maniere, gelijck 't selve *Lucanus* in sijn III boeck uytdruckt:

Of schoon de Wet al schijnt vergaen,
Soo blijft zy vast en eeuwigh staen.

En gelijck door dit boeck, de naegelaten Wetten, nae 't gebruyck der Ouden, wederom voor den dagh worden gehaelt, soo wel in de gewoonten als in 't gebruyck en maniere van kleedingen, also wort by de Menschen, van nieuws de Deughd, door 't gebruyck en de staet van de goede regeeringe, herstelt en verbetert:

Wat Zeeden, Wet en Reeden leert,
Die worden by 't misbruyck verkeert:
Want soo de boom in 't wilde schiet,
Een rijpe appel geeft se niet.
Soo oock wanneer de Sonde bloeyt,
Dan leyt de Deughd in 't hert geboeyt,
Dies moet de straf het schandigh kruyd,
Besnoeyen, datter 't goed komt uyt.

HISTORIA. *Geschiedenisse.*

VOor de Historie kan men een Vrouw afmaelen, die haer hoofd keerende, over de schouderen, nae der aerde siet, alwaer eenige bondelkens schriften, half in malkanderen gewonden leggen, houdende een schrijfpenne in de hand, in 't groen gekleet, zijnde 't selve besteecken met bloemen, *Semper Vive* genoemt, en van d'ander syde sal een kromme reviere gemaeckt worden, gelijck die in *Phrygia* was, *Menander* geheeten, die altijd wederom in sich selve draeyde en keerde.

HISTORIA.

EEn Vrouwe met vleugels, in 't wit gekleet, die te rugge siende een boeck in de rechter hand hout, daerse schijnt in te schrijven, stellende haer slincker voet op eenen vierkanten steen, en ter syden haer sal een *Saturnus* staen, op wiens schouderen 't boeck leyt, daer zy in schrijft.

Historia is een konst, door de welcke men schrijvende uytdruckt de gedenckwaerdige handelingen der Menschen, de deelingen der tijden, de Natuyre, en de verleedene en tegenwoordige toevallen van persoonen en saecken: begrijpende in sich drie dingen, te weten, Waerheyt, Ordre en Overeenstemminge.

Gevleugelt isse gemaelt, wesende dieselve een gedencknisse van vervolgende dingen die waerdigh zijn te weeten, en die sich verspreyt door alle deelen des Werrelts, rennende van tijd tot tijd op de naekomelingen.

Dat zy sich omkeerende over de schouderen siet, vertoont dat de Historie een geheughnisse is van gepasseerde saecken, die geschapen en geboren wort voor de naekomelingen.

Zy wort schrijvende gestelt, op de maniere als geseyt is, om dat de geschreven Historien gedachtnissen zijn van de gemoederen,

deren, en beeldenissen van 't lichaem. Waer over *Petrarcha* in sijn LXXXIV Klinckdicht aldus singht:

Pandulph *dit werck is veel te broos,*
Om te duyren voor altoos,
Doch onse konst die altijt blaeckt,
Is 't die den Mensch onsterflijck maeckt.

Zy hout haeren voet op eenen vierkanten steen: Om dat de Historie altijd moet vast staen, en sich niet laeten omkopen of onder het jock brengen, door d'een of d'ander syde, 't zy door logens of eygen baet: en hierom wortse in 't wit gekleet.

Saturnus wort aen haer syde gestelt, om dat de Historie van *Cicero* genaemt is een getuyghnis van de Tijden, een Meestersche van 't Leven, een licht van de geheughnisse, en de geest of leven van alle handelingen.

FAME. *Honger.*

O*Vidius* beschrijft dieselve op 't laeste van zijn VIII boeck aldus af, daer *Ceres* gebiet datse den Honger soude haelen die *Erisichtonius* hun soude inblaesen, hy vont den Honger, die in een steenachtige plaets, het gras, dat seer sober was, met nagelen en tanden uyter-aerden krabde, haere hayren stonden groulijck, en d'oogen vervaerlijck en diep in 't hoofd, met een bleecke mond en lippen, wiens tanden van seever en quijl raetelden, de huyd was hart en doorluchtigh, sulx datmen al 't gebeente en ingewand kost sien. Haer buyck hingh als een sack, en over al staecken haere dorre schinckels uyt met hooge bulten, haer borsten hingen als een geslanckte blaese, vertoonende een dor geraemte, daer een levende ziele in was beslooten.

En is de Honger, op dicht, in deser wijse naegebootst.

D*E oogen scheenen uytgeboolt,*
De lippen vael en 't hayr gesoolt,
De aeders bloedeloos en dor,
Het voorhoofd mager, droef en schor:
't Geraemt was slechts met vel bedeckt,
Gekreuckt, gefronst en vuyl bevleckt.
Soo dat doorluchtigh, al 't gebeent,
Met bulten sich te saem vereent.
Haer schinckels puylden krachtigh uyt,
En raetelden met heesch geluyt.
Haer borst verslenst hingh, slanck en smal,
Gelijck een windeloose bal,
De buyck lagh in den buyck gesackt,
En 't scheen of die was ingepackt,
Zy leeck de dolle raserny,
Een rifs daer slechts de ziel was by.

CORTE. *'t Hof.*

EEn jonge Vrouwe met een schoon hulsel op 't hoofd, gekleet in groen weerschijn, houdende met beyde handen haer kleed voor op, sulx datse de knyen ontdeckt, draegende in de opgelichte schoot veele kranskens van verscheyden slagh van bloemen, en met eene van beyde handen houtse angels aen groene syde draeden, leunende een weynigh aen het beeldeken van *Mercurius*, dat voor haere voeten staet: en aen d'ander syde heeftse twee gulden of ysere boeyen, diemen aen beyde beenen plagh te sluyten, waer van de keetens oock van goud sullen wesen, zijnde het aerdrijck, daer zy op staet, steenachtigh, doch met veele bloemen bestroyt, die van 't kleed af vallen, hebbende loode schoenen aen de voeten.

Het Hof is een versamelinge van Mannen van aensien, tot dienst van een treflijck en voornaem persoon. En alhoewel ick daer van met goede grond, soude konnen spreecken, van den tijd af die ick van mijn Iongheyd aen, tot desen tijd toe, daer mede hebbe versleten, soo sal ick nochtans alleene het lof van eenige verhalen, die daer seggen, dat het Hof een Groot-Meestersche is van 's Menschen leven, een onderhout van de nettigheyt, een ladder van welspreeckentheyt, een tonneel van eere, een trappe van hoogheyt, een open velt van ommegang en vrientschap: dat daer leert gehoorsaemen en gebieden, een Vrije en een Slave te zijn, te swijgen en te spreecken, eens anders wille te volgen en zijne eygen te veynsen, den haet te verbergen datse niemant beschadige, de gramschap te verheelen datse niemant quetse. Dat daer leert staetigh te zijn, gespraecksaem, mild en spaerlijck, gestrengh, geneughlijck, saert en lijdsaem, die alle dingen weet, die alles verstaet, soo van de geheimnissen der Princen als van de macht der Koningrijcken, 't versorgen der Steden, van de onderhoudinge der fortuyne: En om alles met een woort te seggen, so is 't van alle dingen het eerlijxte en waerdighste dat ter werld is, waer in sich al ons arbeit en verstant grontvest en verseckert.

Daerom wort zy oock met allerleye slagh van kranskens, in 't opgelichte kleet, afgemaelt, die haere welrieckende hoedaenigheyt, die zy voortbrenght, vertoonen: alhoewelse in der waerheyt veeltijts aen veelen wort belet, soo door de schade van haer eygen middelen, als door seecker gevaer van eere, en door het gestadigh quaed vermoeden van datmen de gunste heeft verlooren, als mede om dat de tijd is verloopen, 't welck alles door de bloote knye bediet wordt, zijnde naest by de plaets daer men de schaemte vertoont, als mede door de boeyen, die haer breydlen en verhinderen. Waer over *Alciatus* aldus seyt:

Het ydel Hof temt haer gesind,
Die zy in gulde kluysters bind.

De bloemen die op de dorre, onvruchtbaere en steenachtige aerde gestroyt zijn, vertoonen alleen de schoone schijn van den Hoveling, diewelcke konstiger en gemaeckter is, om sijnen Heere wel te believen, alsse uyter natueren is, om sich selve te voldoen.

Het hulsel meesterlijck op 't hoofd gemaeckt, is een teycken van saertigheyt en hoflijckheyt, en een bewijs van hooge en eedele gedachten.

Het weerschijne kleed vertoont, dat het Hof oock soo veranderlijck is, gevende en wegh nemende in korter tijd, nae haer welgevallen, de goedgunstigheyt van den Prince, en te gelijck mede alle sijne middelen, eere en Staet.

Zy hout met d'eene hand de Angelroede aen een groene syde draed gebonden, om te vertoonen, dat het Hof den Menschen, door de hope, vanght, gelijck de Angelroede den Visch doet.

De loode schoenen betoonen, datmen in den dienst moet statigh zijn, en niet licht beweeght worden, door den wind van woorden, of door t'saemenrottingen van anderen, om niet te vervallen in haet, gramschap, treurigheyt en nijdigheyt, nae den wensch of genegentheyt van andere luyden.

Zy wort neffens het beeld van *Mercurius* gestelt, dat van de Oude voor een beeld van de Welspreeckentheyt was gehouden, diewelcke men siet, dat een gestadige medegesellinne van den Hovelingh is.

Zy is van veele persoonen op verscheyden manieren geschildert, nae de veranderingen der Fortuyne, diemen aen haer kan kennen en mercken. Onder andere heeft de Heer *Cesar Caparale* van *Perugio*, een Man van een treflijck verstand, geleertheyt en ernsthaftigheyt, haer afgemaelt, gelijckmen uyte volgende Dichten eenighsins kan sien;

Het Hof vvort als een Vrou gebeelt,
Die 't voorhooft rieckend' opgestreelt,
Met een verschrompelt aengesicht,
Seer teeder, 't groene kleed verlicht.
Die naeboolst Herclis *Leeuvven dracht,*
Doch haer bedeckt een Eesels vacht:
De keeten, die haer hals omringht,
Is hart, die haer tot traegheyt dvvinght.
Van glas en beessems heefts' een kroon,
En sit met d'eene voet op 't stroom,
En in 't bordeel, by 't licht gespuys,
Maer d'ander rent nae 't bedel-huys:
Een penninck daer de Hoop *op staet,*
Die is haer troost en toeverlaet,
Zy vvacht vast op het gladde ys:
De tijd vvort oud, beloften grijs.
En of zy suyr of vrolijck siet,
Zy hoopt vvat groots, maer vordert niet.
Den Vleyaert siet zy van ter sy,
Die solt en vverpt haer in de ly,
En blaest haer op gelijck een ton,
En speelter mee als een Ballon.
De Musen brenght hy voor den dagh,
VVaer door 't hert vvat verlichten magh,
De Deughd eylaes! die leyt verdruckt,
En is door d'armoe vvegh geruckt,
Dies slaet zy alles in de vvind,
En draeght een last die haer verslint.
En 't Avontuyr, dat nimmer staet,
Dat is een snoode toeverlaet.
Zy heeft een gulde angelroe,
Met harde en kostle spijs daer toe:
Doch heel onstrecklijck en verduft,
Is 't brood verschimmelt en vermuft.

Anton. Cataldus beschrijft het *Hof* aldus:

Een wanckelbaere Staet, en een te snel geluck;
Een ongewisse winst, en een gewisse druck;
Een leven vol gevaers, een arbeyd vol van strijd,
Daerm' om den dienst van 't lijf, wort eer en leven quijt.
Een kercker van 't gemoed, een strick die ons beknelt,
En daer men vryheyt veylt, om een onseker gelt,
En daer men straf verwacht in plaets van eerlijck loon,
Dits, dat men in het Hof stelt in 't gemeen ten toon.
Hier heeft Pluymstrijckery, haer herbergh ingebracht,
Bedrog dat heerscht by dag, en Deugde schuylt by nacht.
Daer heeft de Nijd een nest, Eergierigheyt haer stoel,
Daer leertmen op bedrogh op laegen en gewoel.

Wie Meester is van 't spel, dien eertmen als een Godt,
En een oprecht gemoed, dat wort een ontrou Sott.
En haelt soo grooten lof, dat yder een versucht,
En roept o tijd! o zee'n! 't is hier een bange lucht.

ALTIMETRIA. *Hooghte metinge.*

EEn jonge Maeghd, die met een aerdige stand met beyde handen een Geometrisch quadraet hout, om de hooghte van een steyle tooren te meten.

Altimetria, is die daer meet, soo wel de hooghte van een tooren, of spitse van een bergh, of van wat gebouw of wat hooghte het zijn magh.

Iongh wortse gemaelt, om dat de Hooghte metinge een Dochter is van de Geometrie, diewelcke niet een stipken ontaerdende van haere Moeder, let met alle naerstigheyt op alle maten, die zy van haer geleert heeft. Zy hout het Geometrisch quadraet, om dat dit Instrument werckt door de deelingen, dieder opgeteyckent staen, en dat nae de beweginge of stellinge van 't geene men wil afsien. Doch hier van kan men meer sien in 't beeld van de Geometrie en Planimetrie.

ALTEREZZA. *Hooghmoedigheyt, Grootsheyt in een gemeen sober Burger Man.*

EEn jonge Maeghd die blind is, met een hooghmoedigh opsicht, hebbende een kostele en cierlijcke roode wapen rock, gestickt met eedelgesteenten van grooter waerde, en onder 't opperkleed salse een flordigh onderkleed hebben, dat gantsch gescheurt zijnde, de aerde of de asch gelijckt, hebbende onder den rechter arm een Pauw, en de slincker staet open en om hoogh gekeert, staende met d'eene voet, op een groote kloot, en met d'ander als offe daer van boven af slibberde.

Grootsheyt heeft haer oorsprongh uyte hovaerdye, niet seer ontaerdende van haere Natuyre, diewelcke nergens anders uyt voortkomt als uyt een valsche inbeeldinge, van dat men sich waent beter te zijn als een ander: Waer over *Augustinus* seyt in 't XIV boeck van de stad Godes, *dat de Hovaerdye niet anders is als een hertztocht van een verkeerde grootdunckentheyt.* Dit selve bevestigen *Hugo*, *Isidorus* en *D. Thomas*, en bepaelen de Hovaerdye die alreede bevestight is, seggende, datse is *een ongeschickte hertztocht tot Hooghheyt.* Iongh wortse gemaelt, om dat de Philosooph in sijne Welsprekens konst seght, dat het den Iongelingen eygen is, eergierigh, groots en hovaerdigh te zijn.

Blind is zy gemaelt, om dat de Grootsheyt den Mensche soodaenigh verblint, dat het quaede, waer in meest ons verderf gelegen is, aldermeest van ons wort begeert, en wy zijn altijd besorght dat wy meest daer nae staen, waer in het meeste gevaer is, zijnde berooft van het licht des Heeren. Waer over oock de H. Oudvaeder de Hovaerdigheyt by de blinde vergelijckende, aldus seyt: *Gelijck de blinde, van een yder, licht kan worden beschadight, alsoo kan oock een hovaerdige, die God niet kent (want het beginsel van de hovaerdye is God niet te kennen) lichtlijck van de menschen gevangen worden, als zijnde van 't opperste licht berooft.* Zy wordt gemaelt datse het aengesicht en haer wesen om hoogh steeckt, om te vertoonen, 't geene *Dante* in sijn Vagevier seyt:

Om dat de Grootsheyt plaeght dit broose Adams saet,
So buygt het noch sijn hals, noch kent sijn eygen quaet.

Het kostle en rijcklijcke roode kleet, met eedele steenen geborduyrt, bediet dat de Hooghmoedigheyt in sijne Iongheyt veele bloeds heeft, 't welck een oorsaecke is van de natuerlijcke hette, gelijck *Galenus* seyt, alsoo dat hy door dese hette en overvloet des bloeds, sich in sijn doen sterck en welgestelt vint, door de subtijlheyt en opheffinge der geesten, achtende sich daer door veel machtiger en rijcker als andere.

Het gescheurde kleed van verwe als de aerde of als assche, bediet dat de groothertige en hovaerdige van geener waerde is, slecht en veracht als dreck en assche, gelijck Syrach seyt, *Ghy dreck en assche wat verhovaerdight ghy u?* Hierom is 't insonderheyt in de Arme ondraeghlijck en lelijck, groots en hooghmoedigh te zijn, gelijck *Augustinus* mede seyt, *de Hovaerdye wort meer in de Arme, als in de Rijcke, gelastert.*

In de rechter arm houtse een Pauw, tot een teycken, dat dit Dier behaegen schept in sijne uytwendige veeren, sich te groots houdende by 't geselschap van andere vogelen: alsoo veracht oock een groots en hovaerdigh Mensch alle andere persoonen. Waer over *Augustinus* seyt, *de Hovaerdye haet haere medegesellinne.*

De flincker arm om hoogh, met de open hand beteyckent, dat de grootsche Mensch met pochen en voordoen, sich waent meester te zijn in alle dingen. Dat zy op een kloot staet, bediet, het gevaer waer op de Hovaerdige staet, wesende dese kloot een seer beweeghlijck beeld, sich bewegende door 't aenroeren, om dat dieselve geen vastigheyt heeft, en daerom wortse gestelt, als offe met d'ander voet daer af viel, hebbende de grootsheyt geen grond, waer op zy staen kan, sich selve stortende van boven neer in armoede en ellende.

Seecker aerdigh Latijns Poeet, heeft op deser wijse van de Hovaerdye geschreven:

Siedy iemand 't hoofd op steecken,
Veel van stam en schatten spreecken,
Trots van opslagh, 't hert vol vvind,
Segh vry, dat sijn val begint.

SUBLIMITA della GLORIA.
Hoogheyt van Eere.

OM dit af te beelden maeldemen een beeld dat op een hooge colomne of pilaer stont die seer cierlijck met beelden en lofwerck was uytgehouwen, 't beeld sal in de rechter hand een Lauwerkrans hebben, en in de flincker een spiesse.

De Romeynen plaghten haere Burgeren aldus in den hooghsten top totte Hoogheyt van Eere te verheffen, stellende verheven beelden op colomnen, tot haerder eere. Waer over de Poeet *Ennius* van *Scipio* seght, *hoe grooten beeld sullen de Romeynen, wel over u maecken? met hoe grooten colom, sal u eere en loflijcke daeden uytbrommen?* willende te kennen geven, hoe hoogh hy waerdigh was boven andere te worden verheven. Waer over *Plinius* seyt, de reeden waerom dese suylen zijn opgerecht, is om boven andere Menschen te worden verheven. De aldereerste dien een een colomne ter eeren wierde opgerecht, is geweest *Cajus Menius*, nae dat hy de oude Latijnen hadde overwonnen, en dat was 416 Iaeren van d'opbouwinge van Romen: alhoewel *Livius* seyt dat *Menius* te gelijck met *Furius Camillus* triumpheerde in 't Iaer 418, nae dat hy de Tivolesen, Vellertranen, Neptunesen, en andere Volckeren van *Latium* hadde overwonnen, en dat de Raed haer beyde op de Marckt eerbeelden te paerde stelde. 't Is seecker dat *Cajus Duellius*, de eerste geweest is, die de colomna Rostrata ter eeren is opgerecht, hebbende aldereerst in de Scheepsstrijd gettriompheert tegens die van Carthago in 't Iaer 493; waer van men noch een stuck van de voet siet, mette omschrijvinge. Tegenwoordigh sietmen noch binnen Romen die van *Trajanus* die 123 voeten hoogh is, en van *Antoninus*, hoogh wesende 175 voeten, waer op een naeckt beeld staet, dat een krans in de rechter en een spies in de flincker hand heeft, welcke colomnen van buyten met veele slachten en overwinningen &c. seer cierlijcken zijn uytgehouwen: Dese van *Antoninus* daer staet tegenwoordigh boven op, een Sint *Paulus*, die van koper vergult is. Op die van *Trajanus* is S. *Petrus* gestelt, door last van *Paus Sixtus* v, met veel meer andere, die by verscheyden Schrijvers als by *Aldum*, *Smetium*, *I. Lipsium*, *Gruterium* en andere zijn te vinden.

De Lauwerkransse isser in de eene en de spiesse in d'ander hand gestelt, om dat dese dingen seer wel passen, voor die van een doorluchtige geest, soo wel door de goede konsten als door de waepenen verheven worden, want de brave Poëten plaghten soo wel als de Manhafte Capiteynen, met een Lauwerkrans gekroont te werden, gelijck *Ovidius* in sijn 1 boeck *Metamorph.* *Apollo* daer van doet aerdigh singen:

O Lauverboom my toegevvijt,
Die altijd onse vreughde zijt,
Ons slaepen vvoeldy met u lof,
Ons Ve'el en Harpen vinden stof,
Ghy kranst dien Held die met trophée,
Met pomp en pracht het slot in rée.

De spiesse is een teycken van den krijgh, en daerom wierde die *Bellona* in de hand gegeven, en dat voor den Tempel, alwaer de Krijghs-suyle stont: van waer oock de Romeynen, gelijck wy elders geseyt hebben, een spiesse wierpen, nae wat syde zy den krijgh wilden voeren. Zy is oock een beeld van Wijsheyt, waerom zy oock *Pallas* in de hand is gestelt, die van de Heydenen voor een Goddinne van de Wijsheyt gehouden wierde: door wiens hulpe, gelijck mede door de treflijckheyt van de Krijghskonste, men totte hooghste top van eere geraeckte.

SPERANZA. *Hope.*

EEn Maeghdeken in 't groen gekleet, met een bloemekrans, houdende een Cupido in den arm, dien zy haer eygen borsten te suygen geeft.

De bloemekrans om reeden, die in de Medaglie van *Claudius* van de Lely is geseyt, bediet de Hope, om dat wy de bloemen siende geopent, de aenstaende vrucht verwachten.

De *Cupido* die de borsten suyght, is een teycken waer door vertoont wert, dat de Hope een waerachtigh voedsel van de Liefde is, en waer de Hope ontbreeckt daer verdwijnt de Liefde in aller haest, want om dat zy is een ontstellende quellinge van 't verlangen, om de beminde saecke te genieten, soo isser geen twijfel aen, of zy kan niet sonder de liefde, noch de liefde kan sonder de Hope bestandigh zijn. En gelijck men nimmermeer nae 't quaed sal verlangen dat een Mensch heeft, soo hoopt hy altijt nae 't goede, te weten van een Man, die wel nae de Natuyre en nae de reeden leeft: En gelijck het goede lichtlijck is te kennen, so beweegt het oock den Mensch lichtlijck om 't selve te beminnen, te hopen, te besitten en sich daer in te verblijden. Waer over *Augustinus* over den 104 Psalm seyt, *dat de Liefde sonder de Hope niet kan komen tot het wit van haere begeerte.*

SPERANZA. *Hope.*

EEn Vrouwe in 't geel gekleedt met een bossel bloemen op 't hoofd, 't kleed sal vol kruyden en planten wesen, houdende in de slincker hand een Ancker.

De hoedaenigheden van 't goede, die ons staen aen te mercken, zijn tweederleye: de eerste is het eerlijcke, d'ander het profijtlijcke. De eerste, wort door de bloemen te kennen gegeven, wesende ciersels van de eere. De tweede, door 't ancker, wesende een noothulp in 't grootste gevaer van de fortuyne.

De Hope wort geel gemaeckt, en dit kleet wort oock *Aurora* of de Morgenstond gegeven: En niet sonder reeden naemden de Atheniensen de Hope voor de Morgenstond, om dat de dagh door 't aenbreken van dieselve naedert, en alle dingen sich daer in vernieuwen, beginnende van nieuws te hopen, nae 't geene verlooren was.

SPERANZA. *Hope*, van d'Oude afgemaelt.

EEn jongh vrolijck Maeghdeken met een lang doorschijnend kleet, sonder gordel, houdende in de twee vingers van de hand een klaver van drie blaeders, lichtende met d'ander hand haer kleed op, schijnende als ofse op de tippen van de toonen gingh.

De Hope wort Iongh gemaelt, om datse begint als de kinderkens, want alsoo men de Hope van haer heeft, datse goed sullen worden, alsoo oock in 't geene de Mensche hoopt, soo kan hy sich noch niet volkomelijck verblijden.

Vrolijck wortse vertoont, om dat al het gevolgh dat de Mensche hoopt hem vrolijckheyt aenbrenght. Oock vertoont het langh en doorschijnend kleet, dat alle Hope langh is, en men siet sijn begeerte of verlangen door 't kleed heen.

Met een kleed sonder gordel wortse vertoont, om dat de Hope de waerheydt niet bind noch grijpt, maer vat alleene dat geene, wat hem hier en daer uyt de locht mocht aen waeyen.

Het trifolium of klaver drie-blad met dryen, is het eerste dat van alle gesayde kruyden voortkomt; En dit is 't, dat genaemt wort, het groen van de Hope.

Zy gaet op de tippen van de voeten, om dat de Hope niet vast staet, en zy voegt sich nimmermeer ten zy by geval, en altijt dunkt ons 't geene, waer nae wy hopen, veel grooter, als 't geene wy hebben en besitten.

SPERANZA. *Hope.*

IN de Medaglien van *Claudius* is een Vrouwe gemaelt in 't groen gekleet, met een Lely in de hand, om dat die bloeme de Hope vertoont, diewelcke een verwachtinge is van 't goed, gelijck in 't tegendeel de vreese een ontroeringe is van 't gemoed in de verwachtinge van 't quaed. Waer over als wy de bloemen sien, soo plachten wy nae de vrucht te hopen, diewelcke ons in korte dagen door den loop van de Natuyre wordt gegeven, om onse Hope niet te bedriegen, en alhoewel alle bloemen in ons de Hope verwecken, niet te min, soo brenght de Lely als een bloeme die aengenaemst is boven alle andere, de meeste Hope aen, gelijck *Pierius* seyt.

In 't groen is zy gekleet, nae de gelijcknisse van de kruyden, diewelcke Hope geven van een goede inkomst of ooghst.

SPERANZA. *Hope.*

EEn Vrouwe in 't groen, die mette rechter hand de slippe van 't kleed oplicht, en in de slincker houtse een schaele waer in een Lely leyt. Aldus vintmen dieselve gesneden in de Medaglie van Keyser *Adrianus.*

SPERANZA DIVINA & CERTA.
Hope die Godlijck en seecker is.

EEn jongh Maeghdeken, gekleet als voor geseyt is, mette handen te saemen gevoeght, en de oogen ten Hemel gekeert. Gelijck de Werrelt en de Menschen, die sterflijck en onseecker zijn van haere geduyrigheyt, niet konnen eenige werckinge van een seker en vast goed voortbrengen, alsoo schenckt en besit God, die een gever alles goeds en de waerachtige grond van alle Menschlijcke Hope is, alles volmaecktlijck in sich selven. En daerom wort dees beeldnisse gemaelt, dat zy de oogen ten Hemel keert, de handen gevouwen hebbende. Waer over de Propheet seyt: *Saligh is hy die sijne oogen van d'ydelheyt en valsche sotheden afwent.* En die sich met het gemoed en met opmerckinge eedel maeckt, hopende en verlangende nae onverderflijcke dingen, die de veranderingen van de tijd, noch de toevallen van dit sterflijck leven, niet zijn onderworpen.

Iongh wortse gemaelt, om datse moet gesont, welgestelt, sterck en bevalligh zijn, niet konnende hopen, 't geene zy niet beminnen, noch 't geene beminnen dat geen hope heeft van 't goede of van 't schoone: En dese hope, gelijck *S. Hieronymus* seyt, is niet anders als een verwachtinge van die dingen, waer in wy vertrouwen hebben.

SPERANZE DELLE FATICHE.
Hope van den Arbeyd.

EEn Vrouwe in 't groen gekleet, die kooren in haer schoot hout, 't selve met de ander hand sayende.

Dese beeldnisse vertoont dat de Hope een verlangen is van een goede saecke, met kennisse van bequaemheydt om 't selve te mogen verkrijgen, want het kooren, op een behoorlijcke maniere, sayende, soo weet hy door de voorgaende eervaerentheyt, dat het sich vermeerdert, en daerom werpt hy het weynige als nu vrywilligh wegh, op Hope dat het sal overvloedigh wederom in komen. Alhoewel 't selve door veele toevallen kan werden verhindert. Waer over *Dante* aldus singht:

Met honigh is ons hoop en bittre alst gemenght,
Die heden ons wel vreughd, maer morgen droefheyd schenckt:
Die nu vliegt nae 't gesternt, en daelt strax weer beneen,
Dus kan de Dood alleen, al onse Hoop vertreen.

SPERANZE FALLACE.
Hope die valsch is.

EEn groot Maeghdeken, wiens hayren zijn ten Hemel gerecht, met bloote borsten, en een oogh in 't voorhoofd, en twee groote vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een Wolxken, in de slincker een Vleermuys en een Kauworde.

Iongh wortse gemaelt, want gelijck dees Ouder ongestadigh is, alsoo slabackt oock dese Hope, als hopende sonder grond, op dingen die buyten de Reeden en behoorlijckheyt gaen.

Een oogh heeftse alleen, om dat een Mensch aen wien 't licht van de Werldsche dingen ontbreeckt, hebbende oock geen ander vertrouwen, of eenigh ander licht dat van 't Gelove of Godsdienst herkomt, 't welck nochtans het oprechte tafereel is, in de schipbrekinge van de vervallende Hope, soo verliest zy het licht terstont en wanhoopt.

Met seer groote vleugels wordtse gemaeckt, om dat onder haere schaduwe veel volx schuylt, want de menichte der Sotten is seer groot.

Het Wolxken vertoont, dat dese snellijck door den Wind wort verdreven, en sonder dat het de Mensch weet, vervlieght en verdwijnt het.

By de Werreldsche Hope wort oock de Vleermuys vergeleken, diewelcke meestendeel in 't duyster vlieght, hebbende geen glants van 't licht, 't welck is *Jesus Christus* onse Heere, noch de gunste van sijne genaede, Hierom wortse mette Vleermuys afge-

afgemaelt,en daerom seytmen dat dese Hope dese naevolgers heeft, als logens, droomen, valsche wercken en logenachtige gissingen.

Mette naeckte borsten wortse gemaelt, wantse voeden een yder vrywilligh met haer melck.

De Koeworde die in korte tijd seer wast en sich verheft, maer in der haest ter aerden valt en verdort, vertoont dat dese Hope, die qualijck gegrondet is, hoe hooger men dieselve siet opstijgen, dies te eerder staetse in gevaer van te niet te gaen, en in roock te verdwijnen.

SUPERBIA. *Hovaerdye.*

EEn schoone en hooghmoedige Vrouwe, seer adelijck in 't root gekleet, met goud gekroont en groote menichte van eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Pauw, en in de slincker hand een Spiegel, waer in zy siet, en haer selve spiegelt.

De Hovaerdye gelijck *S. Bernardus* seyt, is een ongeregelde genegentheyt van eygen hoogheyt, en daerom plagh dieselve meestendeel te heerschen in lichthertige en ongestadige Verstanden. En hier uyt komt het datse schoon, hooghmoedigh en rijcklijck gekleet wort.

Het spieglen vertoont dat sich de Hovaerdige schoon en lieflijck laet duncken, sich selve in dese geluckfaligheyt, die in hem is, lief kosende, waer door hy de stoutmoedigheyt in sich voed, sonder dat hy oyt sijne oogen die hem souden mogen moeylijck en verdrietigh maken, nae sijne onvolmaecktheyt wil keeren: Daerom wort hy de Pauw vergeleecken, diewelcke in sijne uytwendige veeren behagen scheppende, sich te groots hout, om in 't geselschap van andere Vogelen te verkeeren.

De kroone op de maniere als geseyt is, bediet, dat de Hovaerdige seer begeerigh is om over andere luyden te heerschen en te gebieden, en dat de Hovaerdye een Koninginne is, of gelijck *Salomon* seyt, een wortel van alle gebreken. En dat de Hovaerdye voornaemlijck onder de kroonen en hoogheden wort verberght en verkregen: waer van *Lucifer* een klaer voorbeeld is, diewelcke zijnde op de spitse van sijne geluckfaligheyt, valt in d'ellendige slavernye van de Hovaerdigheyt, gelijck *Dante* seght:

't Begin van d'eerste val was snoode hovaerdy,
Die ghy saeght hart gedruckt met 's Werrelts slaverny.

En 't spreeckwoort luyt: *Wie hoogh klimt, valt leegh.*

Het roode kleed geeft te verstaen, dat de Hovaerdye meest gevonden wort in cholerique of oplopende, en in sanguine of blygeestige luyden, diewelcke sich altijt groots houden, soeckende, dit gevoelen van haer selve met geweld staende te houden, en dat door de uytwendige vercierselen van haer lichaem.

FEDE MARITALE. *Houlijx Trouw.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met beyde vingers van de rechter hand een gulden trou-ringh.

Vyt de Medaglie van *Plautilla.*

EEn Man en Vrouw, diewelcke malkanderen trouwen, gevende malkanderen de rechter hand.

MATRIMONIO. *Houlijck.*

EEn Ionghman van sijne eerste melckhayren, die aen de slincker hand een goude trouwringh heeft, leunende mette rechter op een stock.

Matrimonium of Houwlijck is de naeme van een wetlijck werck, dat den Mensch te saemen doet vereenigen, en maecktse tot Man en Vrouwe, gelijck Math. XIX wort verhaelt.

De gulde Trouwringh bediet getrouwigheyt en suyverheyt des gemoeds, die tusschen Man en Vrouwe behoort te wesen. En 't eerste gebruyck van den Ringh, gelijck *Pierius* verhaelt, is geweest ter gedachte van eenigh besonder werck uyt te voeren. En wierde dieselve Ringh oock gemaeckt ter gedachtnisse van dingen die al te snoo waeren. Maer naederhand als de naerstigheyt en de voorwendingen van de staetsucht en grootsheyt van pracht aenwies, soo brachtmen het goud en d'Eedelsteenten ter baen, die men tot een ciersel, aen de handen droegh: soo dat de Ringh, ten opsicht van dit eerste gebruyck, nae der hand, als tot een

een Wet is aengenomen, datmen dieſelve tot een teycken van 't Houwlijck behoorde te draegen, ter gedachtniſſe van datmen de vaſte trouwe, die eenmael belooft was, geduyrigh wilde onderhouden.

Het Iock vertoont, dat het Houwlijck de jonge gemoederen betoomt, en maeckt datſe haer ſelve en anderen nut en profijtigh zijn.

MATRIMONIO. *Houwlijck.*

EEn Iongelingh prachtigh met een Iock om den hals, en boeyen aen de beenen, met een gulde Trouwringh aen den vinger, houdende in dieſelve hand een Quee-appel, en onder ſijne voeten een Slange.

Door 't Iock en de Boeyen wort verſtaen, dat het Houlijck een laſtigh en ſeer ſwaer pack voor den Man is, en een hinderpael om in veele handelingen met vryheyt te treden, weſende het Houlijck een verkopinge ſijns ſelfs, en een verbinteniſſe aen een geduerige Wet: boven dit alles iſſet nochtans aengenaem en behaeghlijck, en dat om veele inſichten, doch inſonderheyt om erfgenaemen tot zijne middelen te verkrijgen, diewelcke als rechte erven ſouden zijn, van de goederen, van het goed gerucht, van de eere en van 't aenſien dat hy in de Stadt heeft verkregen. Nemende deſe laſt daerom aen, datſe, door haer, ſoude werden onderhouden; En om in de Liefde haer vermaeck en vrolijckheyt, die geoorloft is, te plegen. Daerom is hy met een Ringh gemaeckt, 't welck een teycken is, van voortreflijckheyt en eere-ſtand.

De Quee-appel wierde, door 't bevel van *Solon*, te *Athenen*, aen de Bruydegoms vertoont, als zijnde door de vruchtbaerheyt *Venus* toegewijt: Zy wort oock in veele Medaglien daer toe geſneden, want zy is een bewijs van onderlinge Liefde, gelijck *Pierius* ſeyt. Deſe worden oock op eenige plaetſen de Eedel-Iuffers toegeworpen, door een Minnekracht en met handkuſſinge van wederſyden. Of veel liever, om dat een Man die vrucht geniet, wanneer hy Wetlijck dat eynde verkrijght, dat door middel van 't Houwlijck is geoorloft: Weſende anderſins een ſwaere ſonde, die ons van Gods Rijcke vervreemt.

De Adderſlange onder ſijne voeten, bediet, dat men alle quaede gedachten met voeten moet treden, die tot ſchaede van ſijn medegeſellinne, met wien hy in 't Houwlijck verknocht is, ſouden ſtrecken: Vliedende den aert van de Adderſlange, diewelcke door een Minnetochtigh vermaeck, haeren Man doodet, gelijck elders geſeyt is.

BENEVOLENZA & UNIONE MATRIMONIALE. *Houwlijxe Vereeninge en Goedwilligheyt.*

EEn Vrouwe die een krans van Wijnrancken om 't hoofd heeft gevlochten met een Olmtack in haer hand, of aen haer borſt ſalſe houden het Zeevogeltjen *Alcion* geheeten.

Een yder weet hoe ſeer de Wijnſtock den Olm, en weder de Olm den Wijnſtock bemint, waer van *Ovidius* ſinght:

De Wijnranck heeft den Olm bemint,
En d'Olm heeft vveer den ranck beſint.

En om de Minnelijcke Goedwilligheyt en Vereeninge, wort de Olm, den Man van den Wijnſtock geheeten, en de Wijnranck wort Weduwe genaemt, wanneerſe niet by den Olm ſtaet of leunt. *Catullus* ſeyt in ſijn Bruyloſts-dichten;

De Wijnstock sich als 't Weeuken quelt,
Wanneerse eensaem staet op 't veld.

En noch lager seyt hy, *mogelijck is de Wijnstock met haeren Man den Olm vereenight.* En *Martialis* in 't vierde boeck over de bruyloft van *Prudentius* en *Claudia*, willende vertoonen haere Vereeninge en Goedwilligheyt, seyt hy:

De Ranck aen d'Olm niet beter voeght,
Dan als dit jonge Paer genoeght.

Columella, *Horatius*, *Catullus*, en *Bembus* verhaelen 't selve.

Op dese gedancken gaet oock *Tasso*, wanneer hy seyt, de boomen beminnen malkanderen mede, en men kan sien, met wat genegentheyt de Wijnstock haeren Man omarmt en bemint. Dit selve doet niet alleen de Wijnstock en Olm, maer oock de Essche en Populier. Hier wort de Olm alleen genomen om niet al te overvloedigh te zijn, noch de krans met al te veel tacken te verwarren. Maer alderbequaemst sal de Wijnranck met haeren Man den Olmboom, omslingert zijn: tot een beeld van Goeddaedigheyt en Houlijxe Vereeninge.

Het Vogelken *Alcyon* datse in de hand heeft, is een weynig grooter als een Musch, by nae geheel Hemels blaeu, hebbende alleen eenige witte en purpere pennekens, en eenen dunnen en langen hals, swervende aen den Oever van de Zee, klagende en kermende met een beweeghlijcke stemme, alwaer het oock sijn nest maeckt, broedende seven dagen, diewelcke om datse geluckigh zijn, wordense de Alcyonische dagen geheeten, want in die tijd, staet de Zee gantsch stille: gelijck *Plinius* en *Isidorus* verhaelen, waer over verscheyden Poëten als *Vigarus*, *Rota*, *Petrarcha* en andere, daer over Dichten hebben gemaeckt, gelijck *Zanazarus* op dese maniere mede gedaen heeft:

't Alcyon temt de Zee, en stilt de dolle vvinden,
Misschien sal 't oock den brand in mijne borst verslinden.

Men seyt dat *Alcyone* de Vrouwe geweest is van den blinden Koningh van Thracien, en alsoo zy dienselven in den droom hadde gesien, dat haer Man, die zy soo hertlijck beminde, in een groulijcken storm schipbreeckinge geleden en gestorven was, soo heeft zy sich mede, uyt groote droefnis, in de Zee geworpen. De Poëten hebben versiert datse in soodaenigen Vogel herschept was, en datse in Zee op het doode lichaem van haeren Man heene vloogh, jammerlijck aen den Oever weenende. Met groot oordeel heeft *Ovidius* in 't x boeck van sijne Herscheppinge, dese Vrouwe in een *Alcyon* herstelt, om dat dese Vogel, uyter Natuyre, aen haeren Man soodaenige goetgunstigheyt betoont: en dat niet voor een wijl, maer soeckt alle tijd met haeren Man vereenight te blijven, niet uyt geylheyt of dertelheyt, maer uyt vriendlijcke toegenegentheydt, die een Vrouw haeren Man behoort toe te dragen, en neemt oock geenen anderen aen, alwaer 't schoon, dat d'Ouderdom haer de kracht, om te vliegen, hadde benomen. Waer over *Plutarchus* in de verhandelinge van de naerstigheyt der Dieren, van desen Vogel *Alcyon* aldus seght: *Wanneer d'Ouderdom het Manneken swack maeckt en traegh om te volgen, dan neemt zy hem op den rugge, jae draeght, en voet hem, hem noyt verstootende noch alleen laetende, maer ter dood by hem blijvende.*

Men behoort de vriendlijcke natuyre van dit Vogeltjen *Alcione* te volgen, wesende daer mede, door de liefde en door goeddadigheyt

digheyt vereenight, hebbende in twee lichamen eene ziele, en eenen wille, en dat d'eene sich herscheppe in d'ander, levende vrolijck en blijde, sich genoegende met sijn wederpaer, die hem van God is toegevoeght. En tot dien eynde sal ick het Dicht hier by voegen dat op de Bruyloft van *Baptista Garzoni* en sijn Bruyd is vereert, 't welck aldus is naegevolght:

Waer hebdy doch Natuyr soo schoonen beeld gesneden,
Soo Hemels, soo volmaeckt, soo aerdighlijck van leden?
Een ziel, het wit der deugd, een richtsnoer van de Min,
Soo saligh, jae gelijck de hooghste Koningin:
Die met haer glants verheught, en met veel saligheden,
Haer Bruydegom herschept in haer volmaeckte zeden:
En leyt hem op het spoor, om dat hy 't lieve kind,
Astræa*'s Hemels licht, soo vierighlijck bemint.*
O onverwonnen Held! in Wijsheyt wel bedreven,
Gy zijt van 's hemels Choor, al lang haer voorgeschreven,
Van waer een vrolijck hert, het lieflijck gaet te moet,
En waer gestadigh bloeyt, het alderschoonste goet.
Door u sal Roma *steets gelijck een Lente bloeyen,*
En hier uyt sal dan voorts een gulden eeuwe groeyen,
Een treffelijck geslacht, en kinders nae u wensch,
Tot ciersel van dees Stad, van werreld en van mensch.

En voorwaer daer kan geen grooter geluckfaligheyt tusschen twee mede-gesellen wesen, als Eenigheyt en Goedwilligheyt, waerdigh om gedruckt te worden in de gemoederen van die geene, die door den band des Houlijx met een ander verknocht zijn. *Phocilides* seght:

Waer is gewenschter Stand, dan als getroude lieden,
De onderlinge min en gunst malkander bieden:
VVaer d'Ouderdom, noch tijd, de Liefde niet verstoort,
En vvaer dat noch verschil noch tvveespalt vvord gehoort.

Hier uyt komt het dat de Oude Romeynen ons veele gedachtnissen hebben naegelaeten van die geene die lange tijd in den Houlijcken staet geleeft hebben, en dat met onderlinge liefde, sonder twist of geschil: waer van verscheyden grafschriften zijn te vinden, als van *Julius Primogenius*, die van sijn Huysvrouwe *Junia* een grafschrift gestelt is, van dat zy 15 Iaeren en 6 Maenden met hem sonder eenigh geschil, geleeft hadde. *Flavius* heeft met *Flavia* 45 Iaeren sonder twist geleeft, en veel meer andere. *Plinius* verhaelt aen *Geminius*, O, seyt hy, *Onse* Macrinus *heeft een diepe wonde in sijn herte gekregen, verlooren hebbende sijn Huysvrou, van soo sonderlinge deugd, alsser oyt geweest is, mette welcke hy* 39 *Jaeren sonder eenige onrust heeft geleeft*, andere seggen, *sonder eenige quetsinge des gemoeds*. Noch isser een ander grafschrift by den eersten Wijnbergh buyten de Latijnsche Poorte gevonden, alwaer hy totten Leser seyt, *Ick weet dat ghy benijt 't geen ghy hier leest, en dat om drie oorsaecken.* 1. *Ick heb mijn eere gehadt terwijl ick leefde.* 2. *Ick ben gesont geweest.* 3. *Ick hebbe middelen gehadt terwijl ick leefde, en daerenboven heb ick gehadt een seer lieve Huysvrouwe.*

Hebben de Heydenen dese Deughd gehadt om met haere Vroukens sonder eenigh verschil, twist, aenstoot of ergernis te leven, en haer met alle vriendlijcke goeddadigheyt te omhelsen, hoe veel te meer behooren de Christenen te versorgen, om heylighlijck en vreedsaem in den band des Houlijx te leven, en dat in alle eendrachtigheyt en goeddaedigheyt, op datse hier nae in het ander leven, 't welck is de eeuwige heerlijckheyt, in *Christo* mogen blijven vereenight.

AJUTO. *Hulpe.*

EEn Man van bedaeghd Ouder, in 't wit gekleet, en op dat kleet een purpre Mantel, uyt den Hemel komt een klaerblinckende straele straelen, 't welck dit beeld verlicht, wesende gekroont met een Olijfkrans, hebbende een goude keeten aen den hals, waer aen een Hert hanght, de rechter arm recht uytstekende: mette slincker hand houd hy een stock in d'aerde, alwaer een groene en draegende Wijnranck omslingert is, aen de rechter syde sal een Oyevaer staen.

Hy wort Manlijck afgebeeld, vermits de Iongelingh de deughd wel kan oefnen, maer is door de nieuwigheyt en hette van 't bloed geheel genegen tot wercken die aen de sinnen hangen; En de Oude, nae 't seggen van *Aristoteles*, is genegen tot gierigheyt, om dat hem de eervaerentheyt geleert heeft, hoe swaerlijcken saecke het zy, het goed te verkrijgen, en hoe licht het is om dat te verliesen, en daerom is hy seer vasthoudende om een ander te helpen, hebbende altijd twee Honden aen sijne syde: d'eene is de begeerlijckheyt om te hebben, en d'ander is de vreese om te verliesen: alhoewel het waer is, dat een Oude wel kan goeden raed geven, van wegen sijn eervaerentheyt, van dingen, die lange tijd zijn geleden.

Het witte kleet druckt uyt dat de handelingen moeten oprecht en suyver wesen, vry van alle eygen baet, 't welck tot des Menschen eigen nut gekeert sijnde, doet de eedele en deughdlijcke wercken te rugge setten. De purpere Mantel beeld de Liefde af, diewelcke altijt tot haer ooghwit heeft een ander te helpen, en in haer ellende te hulp te komen: wesende in haer een Godlijcke genegentheyt die suyver en in 't gemoed vierigh is, tegens God en tegens sijne schepselen, gelijck sulx de Schriftuyre doorgaens leert. *S. Gregorius* seyt: *'t Is een werck van Liefde den swacken by te staen.*

De heldre en klaere straele uyt den Hemel daelende en dese beeldenisse verlichtende, druckt de Godlijcke hulpe uyt, die alle Menschlijcke hulpe verre overtreft. Waer van oock *Homerus* seyt, *yder Mensch verlanght nae de Godlijcke hulpe.* Voorts in de Officien: *God siet doch op mijn hulpe. Heere! haest u om my te helpen.* En elders, *mijn hulpe is van den Heere*, en verder, *mijn hulper en bewaerder zijt ghy, en in u woort heb ick gehoopt.*

De Olijfkrans om 't hoofd, wort in veele plaetsen der H. Schriftuyre de Olyve voor een vroom Man verstaen, die in 't besonder vol vruchten van Barmhertigheyt is, die den Mensch beweeght tot Godvruchtigheyt om de arme en behoeftige by te staen, gelijck *David* seyt in den 52 Psalm: *Maer ick, als een vruchtdraegende Olijfboom, in 't huys des Heeren, heb in eeuwicheyt, op de barmhertigheyt Gods, gehoopt.*

Hy draeght een goude keeten, en door 't hangen van 't hert daer aen, wort verstaen, datmen niet alleen mette wercken der Barmhertigheyt een ander moet te hulpe komen, maer oock met raed (waer van 't hert een beeld is) om hem alsoo totten wegh der saligheyt te brengen. Waer over *Gregorius* in sijne Moralen seyt, *Een sot Man raed te geven is een werck van Liefde, datmen een wijs Man sulx wil doen is vermetelheyt, maer een Man in tegenspoet wat te raeden is wijsheyt.*

Hy wordt mette rechter uytgestreckte arm en opene hand uytgebeeld, om de Menschlijcke hulpe uyt te drucken die van de Hebreen *Zeroha* genaemt wort: dat is te seggen Arm, waer in de macht en de sterckheyt van de Menschelijcke hulpe bestaet. En by de Oude was het handreycken een teecken van gestaedige hulpe, waer door wy in alle dingen de hulplijcke hand bieden. En gelijck *Pierius* verhaelt soo wasser soodanige beeldenisse waergenomen in 't beeld van de Goddinne *Ops*, dat in verscheyden Medaglien gestelt was, als of dat selve aen ygelijck beloofde hulpe te bieden: als die geene, die mette Godlijcke hulpe onderstut zijnde, het algemeen voetsel gaf aen alle Schepselen, die zy oock, te gelijck, wederom in haeren schoot ontfingh.

De stock die in de aerde staet en den bloeyenden en vruchtdragenden Wijnstock onderstut, bediet de Echtplicht en Hulpe, want de Vrouwe vermagh soo weynigh sonder de hulpe des Mans, als de Wijnranck sonder hulpe van den stock. Waer over *Ariosto* singht:

De Wijnranck waer gewis vertreden en veracht,
Indien haer niet een stut of pael in eeren bracht.

De Oyevaer worter aen de syde gestelt, als zijnde de waere beteyckenisse van de Godsdienstigheyt en van de Hulpe, sulx dat d'eene qualijck van d'ander kan zijn afgescheyden. Waer door het geschiet, datmen in verscheyden Medaglien van Romeynsche Princen, dieselve met groote verciersels vind uytgedruckt, die door de eedele natuyre van dit Dier worden afgebeeld. 't Welck een Man bediet, die tegens sijne Ouderen meelijdigh is en vermaert, om aen dieselve de hulpsaeme hand te bieden: Want dese Dieren draegen groote sorgen tegens haere Ouderen, wanneerse tot haere grijse Iaeren zijn gekomen, alsoo die haer nimmermeer verlaeten: Iae niet alleen wanneerse tot haer Ouderdom zijn gekomen, de hand bieden, maer oock altijd, als 't noodigh is, wordense onderhouden door de naerstigheyt van de eygen jongen. Waer over *Alciatus* singht:

De Oeyvaer draeght tot sijne vrucht,
Veel hulp en troost en goede sucht:
Het longh, vvanneer 't is opgevoet,
Sijn Ouders vveer veel deughde doet:
Iae alsse zijn beroyt en mat,
Van krachten bloot, van 't leven sat,
Soo queecken zy haer' Ouders op,
En draegens' over bergh en top.

OECONOMIA. *Huys-bestieringe.*

EEn Vrouwe van een eerwaerdigh opsicht met Olijftacken geciert, houdende in de slincker

slincker hand een Passer, en mette rechter een Stock of Rijsken, ter syden sal een Roer van een Schip staen.

Om dat totte gelucksaligheyt van 't gemeene Burgerlijcke leven vereyscht wordt een vereeninge van veele Huysgesinnen, die onder gelijcke Wetten leven, en waer door zy werden bestiert, soo is 't noodigh dat yder Huysgesin met behoorlijcke Ordre worde onderhouden, en onder besondere Wetten gebracht, die veel nauwer gaen als de algemeene. Daerom is dese nauwe maniere van 't Huysgesin te bestieren, van de Griecken *Oeconomia* geheeten: En heeft alsoo yder Huysgesin in sich drie insichten, om datse tot het leven als tot haere leeden behooren, te weeten de Meester en sijne Dienaers, de Vaeder en sijne Kinderen, de Man en sijn Vrouwe. Daerom wort dit beeld met een stockjen gemaeckt, om de Heerschappye die de Meester heeft over sijne Dienaers. Het Roer bediet de sorge en bestieringe die een Vaeder behoort te hebben over sijne kinderen, op datse in de Zee van de kindsche dertelheden, van den wegh der Deughde niet souden af wijcken, waer in men haer met alle vlijt en naerstigheyt behoort te stieren.

De Olijfkrans bediet, dat een goed Huysbestierder voor al moet besorgen datter vreede in sijn Huys onderhouden worde.

De Passer leert, hoe een yder sijne macht en midlen moet meeten, en dat hy daer nae, soo wel in 't uytgeven als in andere dingen, sich daer nae moet voegen, om sijn Huysgesin te onderhouden, en door de maete van geduyrigheyt te versorgen. En daerom wort de Huysbestieringe een bedaeghde Vrouwe afgemaelt, die oock in soodaenigh Ouder, dese bestieringe best past, als hebbende eervaerentheyt van de Werreldsche handlingen. Hier van heeft eener den inhout deser Dichten ingestelt:

Dit Huys heeft een gevvenschte stand,
VVaer troulijck vvaeckt eens Moeders hand:
En die met teugels vast bevvaert,
't Geen suynigh is by een vergaert:
Die vreedsaem alles oversiet,
Die 't Huysgesin met tucht gebiet,
En die met oordeel en met maet,
Op alle dingen gaede slaet:
VVat Huys een sulcke Moeder derft,
Dat gaet verloren en verslerft.

ANNO. *'t Iaer.*

EEn Man van middelbaer Ouder, met vleugels aen de schouders, en mettet hoofd, hals, baerd en hayren, vol sneeu en ys. De borst en de syden root, en rontom veele kooren-ayren, de armen groen en vol van alderleye slagh van bloemen, de dyen en beenen aerdighlijck bedeckt met druyven en wijngaert bladers: hebbende een slange in de hand, die in een circkel geslingert en de steert in den mond houd, in de slincker hand heeft hy een spijcker.

Gevleugelt wort hy gemaelt, door 't aensien van *Petrarcha*, seggende, *de uren, dagen, maenden en jaeren vliegen.*

Het Iaer, nae de gemeene maniere, begint in *Ianuarius*, wanneer de sneeu en het ys overvloedigh is. En daerom is hem de sneeu op 't hoofd geset. En overmits de Lente het aerdrijck met allerleye bloemen verciert, en de velden en kruyden, in desen tijd beginnen voort te komen, daerom zijn de armen aldus verciert.

De Somer om datse seer heet is, en 't kooren

ren over al rijp, soo wort hy mette borst en syden root gemaeckt en met koorenayren.

De Druyven aen de beenen, vertoonen den Herfst, 't welck het laeste deel des Iaers is. De Slange in 't ronde mette steert in den mond, is een seer oude beeldenisse van 't Iaer, want het Iaer keert wederom tot sich selve, en het beginsel van 't eene Iaer verteert het eynde van't ander, gelijck de Slange, in den circkel, sijnen eygen steert bijt.

Festus Pompejus verhaelt dat de Oude Romeynen, het Iaer aen de muyre spijckerden, slaende alle Iaeren aen den Tempel eenen spijcker, en nae 't getal van dese spijckers, telden zy de Iaeren, en daerom kan men seggen, dat de spijckers het getal der Iaren zijn.

ANNO.

EEn Man in 't beste van sijn leven, gevleugelt, sittende op een Wagen met vier witte Paerden, geleyt door de vier tijden des Iaers. Waer op een yder kan maelen vruchten en wat hem geraeden dunckt nae de verscheydentheyt van de tijden.

De vier tijden des Iaers, soeckt onder, *Tijden des Iaers.*

ICHNOGRAPHIA. *Platte grond-beschryvinge.*

EEn middeljaerige Vrouwe, statigh gekleet, houdende met haer rechter hand een vierkant, liniael en passer, en op der aerde van dieselve syde staet een Kompas om de grond te nemen, hebbende in de slincker een tafereel, waer op een ontwerp van een eedel Paleys gemaeckt is, en in de selve hand een maetstock.

Ichnographia is niet anders als een ontwerp van de dingen, diemen in 't platte met lijnen, en in Wiskonstige beelden wil brengen: door de welcke alle slagh van platte gronden en gebouwen gemeten worden, sonder bewijs van de perspective, maer worden door de voorseyde instrumenten bearbeyd en beschreven: en de maete die zy in de slincker heeft, wort in verscheyden landen gedeelt of in ellebogen, palmen, of in voeren, of andere deelingen, en dat is 't geene wat aen de buyten of binnen syden van 't gebouw te meeten is. Waer uyt men daer nae de maete neemt, en maeckt het groot in 't kleyn, en dat wort, door den Passer, in een evengelijcke mate en ontwerp gebracht en afgeteyckent.

Het Compas is 't geene waer door men neemt de afwijckinge van de syden en hoecken van 't geheele plat, en dat door 't middel van de naewijsinge van 't Compas.

Van middelbaer Ouder en met staetige kleederen wordt zy gemaelt, overmits de oeffeninge van dese konst moet op 't papier gebracht worden door de maete, en door groot verstand en oordeel, soo veel tot de waerheyd van dese konst, die van soo groote bedenckinge is, vereyscht wort.

VANITA. *Ydelheyt.*

EEn Maeghdeken seer prachtigh geciert met een geblancket aengesicht, draegende op haer hoofd, een schotel daer een hert in leyt.

Ydelheyd wort in den Mensche geheeten, al het geen, 't welck niet gerecht is tot een vast en volmaeckt eynde, wesende het eynde of de uytkomst, gelijck de Philosophen beweeren, een regel van alle onse handelingen: en daerom kleedse haer prachtigh, en blancket haer aengesicht om andere luyden te behaegen, siende op vuyle en slechte dingen, die weynigh om 't lijf hebben, en korte tijd geduyren, en daerom magh dat met recht gestelt worden voor een teycken van Ydelheyd.

't Is oock Ydelheyd aen yder Mensch sijn hert en gedachten te ontdecken, want het is nergens goed toe, en kan u seer licht schaedelijck zijn, sonder datmen 't dan weder te recht kan brenghen, en daerom is haer het Hart boven op 't hoofd gestelt.

GIOVENTU. *Jeughd of bloem der Iaeren.*

EEn lichthertigh Iongelingh, gekleedt in verscheyden verwen, met een krans van slechte bloemen, hebbende van d'eene syde een Windhond, en van d'ander syde een welgesadelt Paerd, staende als of hy mette rechter hand geld stroyde.

Nae dat *Aristoteles* seght, is de Ieughd dees Ouder die van twintigh Iaeren begint tot vijf en dertig toe: in welcke tijd de Mensch verstand heeft, en alles nae de Deughd kan aenleggen: Maer door de frischeyt en hettigheyt des bloeds, is alle sijn lust nae dingen, die in de sinnen vallen: en oock werckt de Reeden niet in de Deughd, dan met groote tegenstand, 't zy door de begeerlijckheyt of door de treck van eere.

Lichthertigh wort hy met de Dieren aen de syde geschildert, en met het bewijs van 't geld stroyen, om de besondere genegentheyt van den Iongelingh uyt te drucken: 't welck is om lichthertigh, een liefhebber van der Iagt, en een geldverquister te wesen: gelijck *Horatius* in sijne dichtkonst uytdruckt:

Hier met een Valck of Hond, daer met een paerd ter Iagt,
Lichthoofdigh, sonder raed, die 's Vaders raed veracht:
Versmaeder van het goed, verquister en hoveerder,
Vol opgeblasen tocht, een slemper en verteerder.

De verscheydentheyt van verwen, bedieden de menighvuldige veranderingen van de gedachten en jeughdige voorstellingen: Daerom wort hy met een slechte bloemekrans, sonder vruchten, gekroont, om te vertoonen, dat de Iongelingen begeeriger zijn op de schoonheyt en den schijn, als op het noodige, en 't geene in der daed, goed is.

GIOVENTU. *Ieughd.*

EEn Maeghdeken met een goude kroone op 't hoofd en kostelijck gekleet, nae 't seggen van *Hesiodus* in sijne *Theogonia*, met een tack van bloeyende Amandelen in de hand, om te betoonen, als *Pierius* verhaelt, dat gelijck de Amandelboom, de eerste is, die met haren blosem hope geeft van de Overvloed van d'andere vruchten, dat oock alsoo de Iongelingen goede proeven van haer geven, van wat volmaecktheyt zy sullen wesen, wanneerse tot haer rijpe Iaeren sullen zijn gekomen.

De goude kroon vertoont, dat onder alle trappen van d'Ouder des Menschen, de Ieughdelijcke de aldergewenschte en volmaecktste in sich selve is.

Het kostlijcke kleed bediet, dat de roemsuchtigheydt en pocchinge van Rijckdommen dees Ouder eygen is. En de Oude maelden de Ieughd af, door het beeld van *Apollo* en *Bacchus*, die malkanderen de hand gaven: te kennen gevende, dat een Mensch in sijn Ieughd, en door de wackerheyt des lichaems en door de kracht des verstands, is sterck en aengenaem.

GIOVENTU. *Ieughd.*

EEn Maeghdeken van een schoon Ouder, met bloemen gekranst, die in de rechter hand een goude kop hout, om dat van de Poëten geseyt is, datse is de bloeme van de Iaeren en kostelijck als een goude kop. En aldus is *Hebe* Goddinne van de Ieughd, geschildert.

GELOSIA. *Ielourshcyt, Minyver.*

EEn Vrouwe in 't blauw Camelot, als met Zeebaeren geciert, wiens kleed vol ooren en oogen sal zijn, met vleugels aen de schouderen, hebbende een Haen in den slincker arm, en in de rechter hand een doornen struyck.

Ialousie is een quellinge en een vreese, die daer doet dat de dapperheyt der Deughd of van eens anders verdiensten, te boven gaende

gaende de deughdlijcke hoedanigheden van die hy mint, niet wegh neemt de besittinge van de beminde saecke.

Men schildert de Ieloursheyt met eenen Haen op of onder den arm, om dat dat Dier het alderjelourste, wackerste en looste is van allen. De vleugels bedieden de vaerdigheyt en snelligheyt van haere wispeltuyrige gedachten. De oogen en ooren op 't kleet gemaelt, beelden af de gestadige sorge van de jaloursche lieden, om alles te sien en hooren, en op de alderkleynste dingen scherp te letten, jae op de ooghwencken, van die men bemind. Waer over *Tasso* aldus singht:

't Ielourſche Meyſken loert met hondert oogen uyt,
En duysent ooren staen te luystren op 't geluyt.

De struyck met doornen, betoonen de moeylijcke pricklingen, waer mede de jaloursche niet anders gepijnight worden, dan offe met scherpe doorens worden gesteken. En daerom worden haer dese in de hand gegeven.

GELOSIA. *Ieloursheyt.*

EEn Vrouwe gekleet als boven, hebbende in de hand een struyck van een Sonnebloem.

De verwe van de bovengeseyde kleedinge, druckt eygentlijck de Ielousie uyt, zijnde dit de verwe van de Zee, die sich nimmermeer soo stille vertoont, of ons behooren haere stormen verdacht te wesen: Also is 't mede gewis, dat een Mensch, hem op eens anders Compas, van tusschen de klippen van Ielousie te seylen, betrouwende, niet sal mogen passeren, dan met groote vreese, verdriet en onlust.

Voorder isse gemaelt, datse in d'eene hand een Sonnebloem draeght, die sich staedigh nae de Sonne keert, volgende daer in sijne beweginge: van gelijcken doen oock de Ieloursche, die met haere treeden, woorden en gedachten, altijd de schoonheyt van sich selve besien, haer laetende voorstaen, dat zy door de eygen liefde die noch by haer is, geacht worden voor de braefste en voor 't puyckjen van de Werreld.

* * * *

ARIOSTO doet sijnen REINALD van de *Ialousie* aldus spreecken:

DE Wolcken drongen sich in een,
En 's Hemels heyr raeckt' op de been:
De Son *verschool haer schoon gelaet,*
Om dat een Monster wreed en quaet,
Gelijck een Vrouwen beeld verscheen,
En uyt een doncker hol quam treen:
't Had duysent oogen in haer hooft,
Geen winck-brau wasser omgeklooft,
Iae 't sloot de oogen nimmer toe,
Van waecken wierd het nimmer moe,
Veel ooren had het noch daer by,
In plaets van 't hayr, soo hads' een ry
Van Slangen, om haer hoofd gekrult,
En was te vreesselijck gehult.
En buyten 't groulijck duyster hol,
Quam treeden dese wreede kol:
Die een seer schrickelijcke Slangh,
Een steert verstreckte fel en langh,
Die om haer borst geslingert lagh,
En quam dus yslijck voor den dagh.

ISPIRATIONE. *Inblaesinge, Instortinge.*

MEn sal uyt de heldere Hemel vol sterren, een vlammige straele sien, diewelcke nederschietende valt op den borst van een Iongelingh, die in 't geel gekleet is, hebbende

bende harde hoofdhayren, vol Slangen gemenght, 't gesicht ten Hemel keerende, waer in hy met groot opmercken siet, hy hout in den rechter hand een bloot sweerd, mette punt op der aerde, en in de slincker heeft hy een Sonne-bloem.

Door de klaere gesterde Hemel, waer uyt een vlammige straele schiet, vallende op den borst van een Ionghman, als geseyt is, wort verstaen, dat dese klaere Hemel vol sterren, is de goedertierentheyt van den Almachtigen God, diewelcke door sijne oneyndige goedigheyt den sondaer ontsteeckt en verlicht. *Christus* seyt, *Ick ben gekomen om vier op der aerde te senden, en wat wilde ick anders dan dat het brande?* En daerom bid de H. Kercke altijd, dat de Heere haere herten wil ontsteecken met het vier sijner Liefde.

Hy wort met geel gekleet, om dat door dese verwe de gewoonte tot quaed doen, wordt uytgedruckt, als niet konnende tot eenige Deughd gepast worden, waer over wy, sonder de hulpe en instortinge Godes, ons lichtlijck werpen in den afgrond van alle ellenden.

De harde hoofdhayren met Slangen, bedieden, dat terwijlen de Sondaer het eerlijcke verlaet en in de sonde versopen leyt, soo kan hy niet anders hebben als quaede en schricklijcke gedachten, gelijck *Gregorius* seyt, *hy kan de quaede gedachten niet ontvlieden, die geen eerbaerheyt by hem heeft.*

Het Rapier mette punt ter aerde gekeert, bediet dat dit een werck is van Godlijcke instortinge, want het werck des Menschen, die ten quade genegen is, verdient geen loon by God, ten zy door sijn genaede; van de welcke hy een rijck vergelder is aller goeder wercken, gelijck *David* seght, *Eere en genaede sal hem de Heere geven.*

Dat hy 't hoofd ten Hemel keert, alwaer hy met groot opmercken nae toe siet, druckt uyt, datmen sonder de genaede en Godlijcke instortinge, het gemoed en 't verstand niet kan opheffen van dese gevoelijcke en aerdsche dingen: gelijck *Augustinus* seyt, *u genaede doet het dat de sonde in ons niet heersche.*

De Sonne-bloem hout hy in de slincker hand, om te betoonen, dat gelijck sich dese bloem gestadigh nae de Sonne keert, alsoo keert en draeyt sich de verlichte Sondaer, en die van de Liefde Godes ontsteecken is, met soodaenige groote genegentheyt, soo veel mogelijck is, nae dien grooten God.

IMAGINATIONE. *Inbeeldinge.*

EEn Vrouwe in verscheyden verwen gekleet, hebbende steyle hoofdhayren, en wiexkens aen beyde hoofdslaepen, gelijck *Mercurius*, en tot een kroon heeftse verscheyden beeldekens van helder bruyn, hebbende de oogen ten Hemel gekeert, staende in gedancken, als offe in den geest was opgetogen, houdende d'eene hand boven d'ander op de borst.

De inbeeldinge, seght *Aristoteles* in't III b. van de ziele, is een beweginge, die in der daed, van de sinnen heerkomt: te weten een kennisse van 't geene dat de andere sinnen, soo wel de gemeene als oock de uytwendige hebben gehoort, en gelijck hy oock in sijn II boeck van de ziele seyt, isse gemeen mette Menschen en Dieren. 't Welck oock van *Themistius* te gelijck in sijn III boeck van de ziele is uytgeleyt, alwaer hy seyt dat de inbeeldinge volmaeckt en onvolmaeckt is. En om dit van stuck tot stuck te verklaeren en haere beeldnisse uyt te leggen, sullen wy

seggen,

ſeggen, dat het kleed met verſcheyden verwen, bediet, dat de inbeeldende kracht, de fantaſien of inbeeldingen, van al 't geene haer oock vertoont wert, door de uytwendige ſinnen, ontfanght. Daerom bediet deſe verſcheydentheyt van de verwen, het groot onderſcheyt van deſe voorwerpſels.

Met ſteyle hoofdhayren, en met vleugels aen de hoofdſlaepen wortſe geſchildert, ten aenſien van de ſnelle en haeſtige werckinge van deſe kracht, in 't aenvatten van de fantaſien, als mede om dieſelve aen 't verſtand te vertoonen: Wy ſullen daer by voegen dat deſe inbeeldinge ſich ſtadigh beweeght, ſoo wel in 't ſlaepen als in 't waecken.

De kroone met verſcheyden beeldekens verciert, bediet, dat de inbeeldende kracht, gelijck de Medicijns ſeggen, haere ſitplaets heeft in 't eerſte velleken van de herſſens, 't welck in 't voorhoofd is, en dat de gemeene ſinnen aen de inbeeldende kracht verſcheyden gedaenten, of fantaſien, die alſoo van de Philoſophen genaemt zijn, overleveren: en door deſe kracht komt de inbeeldinge, welcke kracht, als de aldereedelſte, alle de andere ſinnen onderdanigh zijn.

Zy ſtaet als in gedancken en afweeſigh, houdende beyde handen over den anderen, om te betoonen, dat terwijl de andere uytwendige hoedanigheden en ſinnen, geene werckingen doen, niet te min ſoo werckt deſe kracht dickwijls, als wy ſlaepen, waer van wy veele voorbeelden hebben, die van *Valeriola*, in 't 2 boeck van ſijne obſervatien of waernemingen, als mede van *Sextus Empiricus* in 't leven van *Pyrrho* en veele andere zijn beſchreven. En alhoewel C. *Galenus* dickwijls hadde geſeyt, dat ſulx niet koſt geſchieden: niet te min, in ſijn 2 boeck van de beweginge der Muſculen, ſoo bekent hy, alſo hy 't door de eervaerentheyt hadde beproeft, dat het de waerheyt was. En dit geſchiet, om dat de geſeyde kracht, die fantaſien, dieder zijn ingedruckt, overbrenght aen de ſinnen in de nachtwaecken. En dat plagh veeltijts te gebeuren, aen die geene, die vol van opſtijgend, ſchuymachtigh en heet bloed zijn, en die overvloet hebben van ſeer heete geeſten: oock aen ſnelle, weeck-gebacken en kleyne perſoonen, die een groote vluchtigheyt van geeſten, en een heel wreet gemoed hebben.

Ariſtoteles ſeght van de gemeene beweginge der Dieren: *het Geſicht en de Inbeeldinge behouden de kracht van de werckende dingen*, en door de beginſelen van 't woord, komenſe totte ſin van 't geſichte, als tot het eedelſte, en om dat het geſichte niet kan doen ſonder licht, ſoo hebben de Griecken het woort Fantaſie genomen, 't welck van φῶς het *Licht*, en van φαίνω *Lichten* heerkomt.

De wonderlijcke werckingen die deſe inbeeldinge doet, zijn van *Marcellus Donatus*, in ſijne wonderlijcke Medicinale hiſtorie overvloedigh verhaelt.

IDÆA. *Eerſte gedaente, voorbeeldelijck ontwerp.*

EEn ſeer ſchoone Vrouwe verheven in de lucht, weſende naeckt, doch met een witte en fijne ſluyer bedeckt, diewelcke op de kruyn van 't hoofd ſal houden een brandende viervlamme, hebbende 't voorhoofd met een gouden Hoep, die met koſtele ſteenen en paerlen beſet is, omwonden. Zy ſal in den arm houden de beeldeniſſe van de *Natuyre*, die welcke zy, als een jongh kindeken, uyt haere borſten te ſuygen geeft, wijſende mette voorſte vinger van de rechter hand, op een ſeer ſchoone

Landouwe, daer op zy staet, wesende bemaelt met Steden, Bergen, Vlackten, Waeteren, Planten, Boomen, met Vogelen in de locht en andere aerdsche dingen.

Idea ofte eerste voorwerp, nae *D. Thomas* seyt, is een voorbeeldend patroon in den sin of begrijp des konstenaers, door wiens middel de dingen worden gemaeckt en bekent: Want soo de konstenaer, aleer hy de handen aen 't werck slaet, niet te vooren, 't selve door de inbeeldinge, als een geestigh model of ontwerp van sijn voorgenomen werck, hadde versiert, hy soude tot sijn opset niet geraecken, jae soude sich te vergeefs, met veel moeylijcke besigheden belaeden, om in 't werck te stellen, 't geene hy soude willen uytbeelden. Maer *Plato* verstaet, door dese naem *Idæa*, een weesen in 't Godlijck gemoed, afgescheiden van alle stoffe, 't welck de gedaente geeft aen alle dingen, die geschaepen of noch te scheppen zijn, en die is d'oorsaecke dat alle geschapene dingen haer weesen hebben, gelijck *Plutarchus* verhaelt.

Van dese dan spreeckende in sijnen *Timæo*, seyt hy, dat het is een dingh, dat altoos het selfde blijft, sonder begin en sonder eynde, en dat niets van andere ontfanght, noch sich oock niet wijder uytstreckt, noch van iemants sin kan worden begrepen. Maer om den sin van *Plato* beter te verklaeren, moetmen dit weeten, dat hy seyt, dat drie dingen te saemen eeuwigh zijn, te weten, het Goede, de Sin en de Ziele van de Werreld. Door het Goede, verstaet hy God, Werckmeester van alles, die hy, in 't boeck *Parmenides*, verklaert te wesen enckel en onbeweeghlijck, en dat boven 't verstand en de Natuyre van alle dingen. Van dit Goede, als van een Vader, komt voort de Sin als een helder licht, van het ingeboren licht der Sonne. Van de Sin komt wijders vloeyen, de ziele der Werlt, gelijck een glans van 't licht, diewelcke sich over alle verspreyende, dieselve in 't leven behout. In 't eerste dan als een Vader van alles, bevint sich, eene enckele en onverdeelijcke *Idea* van Goedheyt. En uyt dese *Idea* of ontwerp, als uyt een onmetelijcke en onuytputtelijcke fonteyn, ontspringen ontelbaere verscheydentheden van eerste gedaenten, niet anders als men door een slecht straeltjen lichts, aen den Hemel, siet voorkomen verscheyden straelen, die onder een ander verdeelt zijn. Dese *Idæa* versamelt in sich den Goddelijcken Sin, diewelcke in sich bevat oneyndelijcke Ideen van alle dingen, soo wel van die daer geweest zijn, noch zijn, en naemaels wesen sullen: Waer uyt voorts vloeyen verscheyden gedaenten van Ideen die in de ziele der Werlt ingegrift zijn, diewelcke daer nae veroorsaecken het begin en eynde aller dingen, niet anders als de ziele van ons lichaem de levendige kracht uyt werpende, het werck, de sterckte en de nature van alle de deelen desselven, onderhoudt en bestiert. En wort aldus de oorsprongh en de bedieninge van alle dingen overgebracht aen dat eenige begin 't welck is de *Idæa* in den sin Gods: 't welck gestelt zijnde, worden alle dingen vast gestelt, gelijck dieselve, wegh genomen zijnde, moeten vergaen. Daerom seyde *Xenocrates*, *Idæa* is een eeuwigh patroon van de dingen die in of nae de Natuyre bestaen. Maer om dese beeldenisse uyt te leggen, soo moetse schoon gemaelt zijn als een Voedster, voor soo veel daer wat schoons is in dese lichaemlijcke Werreld. Boven dat, soo noemtse *Plato* in 't boeck van 't gemeene beste, *seer schoon*, seggende, *maer dit, 't welck den geenen de waerheyt, van die dingen die verstaen worden, vertoont, en de verstandige den wegh aenwijst om te verstaen, seght dat dat selve een* Idæa *is van 't Goede, te weten van Wetenschap en Waerheyt, waer uyt door 't verstand, de oorsaecke wort gevat. Dewijl dan dese twee dingen soo schoon zijn, te weten de Kennisse en de Waerheyt, soo suldy recht oordeelen, soo ghy het Goede, te weten God self, anders en schoonder sult schatten, als dese dingen.* Sulx datmen niet kan ontkennen, dat in de *Idæa* niet soude wesen, een uytnemende schoonheyd: 't welck oock blijckt aen *Porphirius* in sijne Philosophische Historie, terwijl hy besigh is van den Sin te spreken, soo seyt hy, *dat in dieselve zijn Ideen en selfstandigheden aller dingen, die ten eersten schoon, en door sich self schoon zijn, hebbende oock de gedaente van schoonheyd.*

Zy wort gemaelt, in den locht opgeheven te zijn: zijnde een wesen sonder stoffe, en daerom is zy de veranderinge niet onderworpen, wesende onafmetelijck van wesen, en daerom niet verwart door de grootheyt, zijnde haer wesen sonder eenige hoedanigheyt, en derhalven heeftse oock geen begin van tegenstrijdigheyt in sich.

Naeckt wortse geschildert, om datse vry is van alle lichaemlijcke quellinge, en om

datse een seer enckele selfstandigheyt is, gelijck *Marsil. Ficinus* in den VII brief over de Platonische Philosophie seyt. En hy leert ondertusschen, *dat de* Idea *van d'andere verre verschilt, en dat voornaemlijck in vier manieren. Want de* Idea *is eene selfstandigheyt, diewelcke is Enckel, onbeweeghlijck en niet vermenght met het tegenstrijdige.*

De witte sluyer bediet de suyverheyt en de oprechtigheyt van de *Idea*, als die onderscheyden is van de lichaemlijcke en gevoelijcke, waer van de stoffen met veele gebreken zijn besoedelt, en duysent veranderingen onderworpen. Maer de Ideen zijn afgescheyden van alle materiele of stoffige vermengingen, hoedanigh die oock onder sich zijn vereenight, als hebbende in sich noch beweginge noch afmetinge, wesende verre van alle lichaemlijcke grootheyt of kleynheyt, oock soodanigh dat in haer een oprechte eenvoudigheyt, en een eenvoudige oprechtigheydt is, gelijck *Thomas Iamin* in 't boeck van de voorsienigheyt seyt, *Indiender geene* Idea *was, soo souder niets oprechts, noch niet suyvers in 't gebou des Werelts konnen wesen, want alle dingen, met de stoffe vermenght, en begost, zijn manck en onvolmaeckt*: en 't is swaer, gelijck *Plato* in sijne *Timæus* seyt, *iet seeckers of vast daer van te beweeren. Pythagoras*, misschien op dese Eenvoudigheyt 't oogh slaende, vergelijckte de Ideen, die in den sin zijn, by de getallen, die alle aen de Eenheyt hangen, 't welck het alderenckelste is. Want gelijck door de getallen alles tot sijn bepaelde ordre wordt gebracht, alsoo wordt oock door de mededeelinge van de *Idea*, alle dingh gelijck gemaeckt, en tot haer aert, ordre, schoonheyt en eenigheyt gebracht. Waer over dieselve *Pythagoras*, ons dese bepaelinge bybrenght, die seer wel met de werckinge van de *Idea*, overeen komt, als hy seyt, Idea *is een uytbreydinge, of handelinge van saeylijcke, dat is, verbreydende reedenen, die in de eenheyd regeeren.* Maer om wat naerder tot onse verklaeringe te geraecken, soo bediet het *Vier* datse op haer hoofd heeft, het eerste van de bovengenoemde dingen, diewelcke eeuwigh zijn, nae de meeninge van *Plato*: en dit was het Goede, waer door hy verstont God den Schepper van alles, gelijck boven geseyt is, en van wien alle Ideen heerkomen. Gelijck dan oock *Justinus* de Martelaer en Philosooph in de vermaeninge totte Heydenen geseyt heeft, dat *Plato* verstont dat God een selfstandigheydt van Vier was. Mogelijck daerom, om dat het Vier onder alle Elementen en onder de benedenste wercklijcke dingen het alderwercklijckste is, alle dingen verteerende, en selve onverrottelijck blijvende, onder alles wat hier beneden is, gelijck *Aristoteles* verhaelt. Alsoo is God oock alleen Almachtigh, sulx dat hem niet kan tegenstaen, maer alle dingen hebben van hem haer wesen. *Cœlius Aurelianus*, verhaelt, dat de Persianen en andere Volcken, het Vier voor haeren God hielden, gelijck oock veele Philosophen gedaen hebben, onder de welcke zijn *Hippasus Metapontinus* en *Heraclius Ephesius*, gelijck *Clemens Alexandrinus* verhaelt. En eenige *Stoici* hebben geseyt dat de Natuyre Godes Vierigh was: gelijck *Ioan. Damascen.* van de Ketteren verhaelt. Maer laet de Heydenen vaeren: In de H. Schriftuere wort God dickwijls onder den naeme van 't Vier verstaen. Waer over in 't boeck *Deuteron.* in 't IV Cap. van den *Vader* geseyt wort, *uwe Heere is een verteerend Vier.* En S. Paulus tot den Hebreen aen 't eynde van 't XII Capittel sprekende van den *Soone*, seyt, *u Woort is te seer vierigh.* En aen 't 2 Capit. van de Handelingen der Apostelen, van de derde Persoon sprekende, seyt, *en daer verschcenen op henlieden gedeelde tongen als van Vier, en zijn vervult gevvorden met den Heyligen Geest.* Daerom is 't geen wonder, gelijck *Ioan. Damascenus* verhaelt, dat het Vier in de Templen bewaert wierde, op dat het een teycken soude wesen van de Godlijcke Natuyre: en 't waer een halsstraffe wanneer de Priesters het Vier in de Tempelen lieten uytgaen: en zy hieldent daer voor, als of de Godheyd uyt die plaetse gedreven en uytgeblutscht waere. En ten dien aensien, worden daer eenige reedenen by gevoeght: de eerste is, dat het Vier is de oorsprongh van de warmte, waer door alle geschaepene dingen haer kracht en leven hebben. En daerom seyt *Varro*, dat *ignis* het Vier, komt van *gignendo*, dat is, van baeren, overmits daer door alle dingen voortkomen en bestiert worden.

De goude hoep die zy om 't hoofd heeft, met eedel steenen en daer by een seer groote glans, bediet de volmaecktheyt van 't gemoed, wesende het aldervolmaecktste datmen vind, om dat daer in alle de voorbeelden zijn van de dingen, als mede de gedaenten,

 ten,

ten, soo wel die natuerlijck als konstigh zijn, en die meer in den wercker bloeyen en uytblincken, alsse wel in 't werck of in het wercktuygh doen: Alsoo zijn oock de formen en gedaenten van het A L of Geheel, veel volmaeckter en krachtiger in den Werckmeester desselven, als in de besondere oorsaecken of in de stoffe; gelijck *Thomas Lamin* van de Voorsienigheyt seyt: *Soo wy door Godes toelaetinge, of vlijtige overpeinsinge, totte verstandelijcke VVerrelt sullen opvvaerts klimmen: vvaer in het heerlijckste licht van de Ideen seer hel blinckt, en het vvaere VVesen der dingen vvort begrepen, vvy sullen buyten tvvijfel, dese dingen die ons in de sinnen vallen verdicht en valsch houden; en ons sal dit leven verdrieten, in 't vvelcke vvy al te lichtgelovigh gevveest zijnde, door de sinnen, van de valsche inbeeldingen der dingen, sullen bedrogen vvorden, jae vvy sullen naulijx de teedere glans desselven lichts konnen aenschouvven, 't vvelck in de verstandelijcke VVerrelt soo klaerlijck licht, alsoo dat oock haer licht sich seer vvijd uytbreyt, en tot alle dingen behoort.* En dit geschiet om dat dit licht seer nae by God is, uyt wiens onuytputtelijcke fonteyne, het ontallijcke lichten ontfangt. En daer over seyt *Plato*: *By den Koningh van alle dingen, is alles.* En hier by is aen te mercken, dat *Plato* verstaet datter twee Werrelden zijn, eene verstandelijcke en eene gevoelijcke, de eerste is de voorbeeldelijcke, de tweede is het naemaecksel, die lichaemlijck en van stoffe is gemaeckt. Maer boven dit sal ick om de kortheyds wille by brengen, de verklaringe van *Philo*. Over het gebouw des Werrelts, seggende: *Nae dien God door sijne Godheyt voorsien hadde, dat geene naemaeckinge schoon koste vvesen, sonder een schoon voorbeelt, en dat geen gevoeligh dingh, sonder eenige uytvlucht, koste voor goed gekent vvorden, indien het niet met sijn voorbeelt (van de verstandelijcke* Idæa*) over een quam: Nae dat hy dan beslooten hadde dese sichtbaere VVerrelt te scheppen, soo heeft hy eerst sijne verstandelijcke beeldenisse gemaeckt, ten eynde hy nae het voorbeelt van de onlichaemlijcke VVerrelt, die God gelijck vvas, de licchaemlijcke VVerrelt opmaeckte en volvoerde: dievvelcke in sich soude begrijpen soo veele geslachten van gevoelijckheden alsser verstandlijckheden in dieselve souden gevonden worden.* En nae eenige woorden voeght hy daer by: *Indien iemandt noch klaerder redenen vvilde gebruycken, soo soude men seggen, dat de verstandelijcke VVerreldt niet anders is als het VVoort van de scheppende God: VVant eene verstandelijcke Stad, is niet anders als de reeden van den Bouvvmeester, dievvelcke by sich selve overleght hoe hy de Stad bouvven sal, die by hem alreede in de sinnen is begreepen.*

Zy hout het beeld van de *Natuyre* in den arm, 't welck zy den borst geeft te suygen, om de Ziele des Werrelts uyt te drucken, diewelcke de derde was onder de te gelijck eeuwige oorsaecken, dieder hanght aen den Godlijcken sin, gelijck de glans aen 't licht: Waer van *Fernelius* in de verborgene oorsaecken der dingen in 't I boeck, aldus spreeckt: *Noch soude, te vveten dat Licht, soo 't by avontuyr de kracht haerder instortinge soude te rugge trecken, en het leven mocht ontbreken, alles vervallen en sterven, vvant dit is het leven Gods, dit is sijne vverckinge, de dingen nae de bevveginge van ygelijx natuyre vervvecken, en het leven een yder in te blaesen: Hy besaeyt voorvvaer den Hemel met de saeden der onsterflijckheyt, maer de aerde mette saden der veranderinge.*

Derhalven is de Werreld, die alle dese vier beginselen en Elementen van de Natuyre, in sich begrijpt, een seecker lichaem, dat in sich is vereenight, wiens deelen in sich selve zijn verknoopt, door de hulpe van den eenigen Geest en ziele des Werrelts. Waer van *Virgilius* singht in 't VI boeck van *Æneas*:

De Geest voed' in sich d'aerd, den Hemel mette Meeren,
Den lichten kloot des Maens, de Sonne met de steeren:
De Geest dus heel verspreyt, beweeghden al dien romp,
En 't groote lichaem sweesd' en mengd' sich met dien klomp.

En *Cicero* seyt in sijne Tusculaensche vraegen, *dat alle dingen, door eenen Godlijcken en gestadigen Geest worden begrepen*: En dese Geest verspreyt sich en doorsoeckt den geheelen A L, op de maniere als een leven van de Werlt, dat vergeselschapt is met een Hemelsche warmte; waer aen, een voortteelende, voedende, vermeerderende en onderhoudende selfstandigheyt, vast is: gelijck men die terstont siet in alle geschaepene dingen, instorten, als oock in alle Dieren die door den melck leven, wassen en onderhouden worden, en daerom seyt de Poeet in de verhaelde plaetse:

Daer uyt heeft Mensch en Visch, de Vogels en de Dieren,
Haer oorsprongh en haer kracht, haer saeden en haer vieren.

Doch daerom zijn de Metallen, steenen en andere ruwe dingen daer van niet beroofr: want daer wort geen saecke, hoe veracht die

zy,

zy, gevonden, die van deſe Geeſt niet wort begonſtight; want doordringende verſpreyt hy, verſpreyende vervult hy, en vervullende ſoo voed hy en beſtiert alle dingen: En tot deſen einde, hebben wy dieſelve geſtelt, datſe melck geeft aen de Natuyre, als een beginſel van alle beweginge, en van de ruſte, en by gevolgh van de voortteelinge, verdervinge, vermeerderinge, verheffinge en plaetſlijcke veranderinge: begrijpende in ſich alle de natuyrlijcke dingen.

Het Land met de bovengeſeyde dingen, waer deſe beeldniſſe ſchijnt op te wijſen, bediet, de benedenſte gevoelijcke en van ſtoffe te ſaemen geſtelde Werreld, diewelcke in alles en door alles van de Ideale, of van de eerſte gedaente, hangt. Maer om veele dingen in weynig woorden te begrijpen, en van alles een kort beſluyt te maken: ſegh ick, dat het Goede is een ſeer uytmuntent Weſen in God. De Schoonheyt is een ſeeckere werckinge ofte eene ſtraele, die alle dingen doordringht. De eerſte ſchoonheyt is in der Engelen Sin. De tweede is in de ziele van dit geheele AL. De derde is in de Natuyre. De vierde is in de lichaemlijcke ſtoffe. En zy pronckt de Ideaelſche Sin op, met ordre. De ziele volmaecktſe met een ſchoon gevolgh van Ideen. En de ſtoffe verciertſe mette formen of gedaenten. En gelijck een enckele Sonneſtrael alle de vier Elementariſche of hoofdſtoffige lichaemen kan verlichten, alſo verlicht oock de eenige Godlijcke ſtrale den Sin, de Ziele, de Natuyre, en de ſtoffe. Derhalven waer men in deſe vier Elementen of Beginſelen, het licht ſiet, ſoo komt men te ſien op de ſtraelen der Sonne, en hier door ſoo keert men ſich, om haer licht te ſien. Alſo beſchouwt men van gelijcken, in deſe vier dingen, den Sin, de Ziele, de Nature en 't lichaem, yder in haere overeenkominge: En men bemint daer door, dien Goddelijcken glans, en komt alſoo God te ſien, te lieven en tot hem te keeren, als zijnde Schepper van alle dingen.

PRIMA IMPRESSIONE. *Indruckinge of eerſte vattinge in 't gemoed.*

EEn oude Vrouwe in't ſwart gekleet, hebbende aen yder ſyde van 't hoofd een vleugel, mette rechter hand ſalſe een ſegel houden, waer mede zy aen haer voorhoofd ſal drucken, en aen de ſlincker een *Aſpis* of Slange, die over einde, op een aenbeeld, ſtaet.

De eerſte vattinge in 't gemoed is een begrip, van 't geene 't gemoed, aldereerſt door de inbeeldinge, wort voorgeſtelt, en een heblijckheyt van een hartneckigh gemoed, dat ſijn eerſte meeninge, hoewel die valſch is, wil vaſt en ſtaende houden, en tegen alle reeden, twiſten, die tegen ſijn gevoelen werden voort gebracht: en hierom wertſe oud gemaelt, als uyter natuyre en door de hoedaenigheyt hartneckigh: *Want onder alle misbruycken deſer eeuwe is der Ouden hartneckigheyt de alderhartneckighſte*, ſeyt *Hugo*.

En om uyt te drucken wat ſake de Waen of opinie zy, en hoe dieſelve, als mede waer de hartneckigheyt heerkomt, ſoo ſegh ick dat de opinie of Waen van *Ariſtoteles* is bepaelt, ſeggende, *dat zy is een vattinge van een los voorſtel, 't zy dat het waer of valſch zy*, en dit onderſcheydt ſtelt hy tuſſchen de Wetenſchap en den Waen, te weeten *dat de Wetenſchap is van waerachtige dingen en die niet anders konnen nytvallen, maer de Waen is oock van valſche.* De Waen ſpruyt hier uyt, als wanneer het verſtand de beeldniſſen in de inbeeldende kracht gevat heeft, overwegende offe valſch of waerachtigh zijn: en door eenigh blijck zijnde overreedet, ſtemtſe de overreedinge toe, en daerom veroorſaeckt de veranderinge van het gevoelen heetigheyt in de herſſenen. Want de Philoſophen ſeggen, *die heet van Natuyre zijn, die worden haeſt beroert en beweeght.* Maer hier in hebben oock de ingeboren hette en de geeſten, die van 't herte komen, haere kracht: want gelijck door de beweginge en de hette van de geeſten, veelderleye werkingen voort komen, alſo komen oock daer door de veranderingen van't gemoed. De ſtijfſinnigheyt van de Waen, komt door de koude temperature of aert der herſſenen, want de Philoſophen ſeggen, *het koude is oorſake van de onbeweeghlijckheyt;* 't welck oock van *Galenus* is beveſtigt, als hy ſeyt, *de lichte veranderinge van de Waen wort de heete herſſenen toegeſchreven, maer de vaſthoudentheyt de koude.* Oock heeft de droogthe haer deel daer aen, gelijck *Avicenna* ſeyt, want om wel te behouden, 't geene wy eens hebben aengenomen, daer toe is de droogthe en grovigheit der geeſten een groot behulp:

gelijck die geene, die droogh en heet van herten zijn, seer lange toornigh blijven, gelijck *Galenus* seyt, alsoo zijn die geene, die heet van harsenen zijn, hartneckigh in haer gevoelen, en in haere eerste vattinge. En hierom wordt dese Vrouwe oock oud gemaelt, om dat haere temperature of aert de aerde gelijck is: en daerom zijn die geene die grove geesten en bloed hebben, bot en slecht van verstande, gelijck *Aristoteles* daer van in sijne Zeedekonst seer Goddelijck spreeckt: *Dit moetmen weeten*, seyt hy, *dat de hartneckige nae geene reeden luystert, maer geeft alle slagh van hertztochten en begeerlijckheden plaetse, en om 't welstaens wille, laet hy sich overwinnen, zijnde dese Menschen niet anders als stijfhoofdige en fantastique.* Want de onverstandige, boersche en botte, plachten dit gebreck te hebben, datse sich in haere hartneckigheyt verheugen, treurigh zijnde, dat haere meeninge, als valsch wort vertoont, sich inbeeldende dat dieselve als vaste en onverbreecklijcke besluyten behoorden te zijn. Maer in 't tegendeel, zijn die geene, die van een spitssinnige geest en suyver bloed zijn, wacker van verstande, en wel, nae de reeden, te versetten.

Met swart wort zy gekleedt, om dat gelijck de swarte verwe, geen andere verwe aenneemt, als zy aldereerst heeft aengenomen, alsoo druckte oock de stijfsinnige sijn gevoelen soo vast, als met een zegel, aen sijn voorhoofd.

De vleugels aen 't hoofd, bedieden de snelle begrijplijckheyt die in de inbeeldinge bestaet.

De Slange diese in de slincker hand hout, bediet de snoode natuyre der geene, die qualijck ingenomen zijnde, de reedenen van andere luyden niet willen aennemen, hoe deughdigh en goed dieselve mogen wesen. Daer over seyt *David* Ps. LVIII, dat haere rasernie den Adder gelijck is, *als een doove Adder, die de ooren stopt voor de stemme des beswoerders, die wel kan besweeren.* En *Galenus* uytleggende de werckinge van de waen of het valsch gevoelen, seght, *wanneer de valsche waen de herten der Menschen eerst heeft ingenomen, soo maecktse die niet alleene doof maer oock blind, alsoo datse niet konnen sien, 't geene andere soo klaer als de Sonne, voor oogen hebben.* Dat de Slange onbeweeghlijck over eynde op 't aenbeeldt staet, betoont, dat gelijck 't aenbeelt vast en onbeweeghlijck blijft tegen het slaen van den haemer, dat alsoo, die de eerste indruckinge in 't gemoed hebben gevat, vast in haer gevoelen blijven staen, hoe valsch het oock soude mogen wesen.

GIUOCO. *Iock of boerte.*

EEn naeckt gevleugelt kindeken, grijpende met beyde handen om hoogh gestreckt, eene van beyde vlechten, die van eens Vrouwen hoofd komt af hangen, welck hoofd soo hoogh sal staen dat het daer niet kan by raecken. Dit hoofd sal met laecken geciert wesen, soo langh, dat het midden tusschen de vlechten komt. Waer op sal geschreven staen *Iocus*.

't Wort gevleugelt gemaelt, om dat de Iock het spel of de boerte bestaet in de snelligheyt van de beweginge, en met boerterie.

ADOLESCENZA. *Ionckheyd.*

EEn Ionghsken prachtigh gekleet, leggende mette rechter hand op een Harpe om te speelen, mette slincker sal hy een spiegel houden, hebbende op 't hoofd een bloemekrans, en d'eene voet sal op een Sandlooper gestelt zijn. 't Welck te kennen geeft, datter alreede eenigh sand van de kindscheyt verloopen is, van d'ander syde sal een Pauwe staen.

ADOLESCENZA. *Ionckheyt.*

EEn Maeghdeken van schoon opsicht met bloemen gekranst, lacchende en vrolijck, met een kleed van verscheyden verwen.

Iongelinghschap is soodanigh Ouder des Menschen, dat sich van het thiende Iaer tot het twintighste bepaelt, in welck Ouder de Mensch, door middel van de sinnen, begint te leeren en te verstaen, doch niet om iet vasts te wercken, ten zy alleen in 't wilde. Dees Ouder begint als nu kracht te krijgen in de sinnen, waer door de reeden wort opgeweckt om te verkiesen en te willen, en dit wordt genaemt het aenwassen of vermeerderen.

Het kleed van verscheyden verwen is een oude vindinge: Want de Egyptenaers als zy in haere schilderyen de Iongelinghschap wilden afbeelden, maelden zy een kleet met veele verwen, uytdruckende de vluchtigheyt

van 't

van't Ieughdelijck verſtand, en de veranderlijckheyt van de luſten, die den Iongelingen plagh over te komen, terwijlen zy in deſe friſche Iaeren zijn: Derhalven worter geſeyt, *dat de wegh van den Adelaer in den Hemel, van de Slange op der aerden, van een ſchip in de Zee, en van een Iongelingh, ſwaerlijck zijn te kennen*, gelijck Proverb. 3 te ſien is.

De krans met bloemen, is de uytbeeldinge van den lach, diewelcke vrolijckheyt beduyt, als die ſich, in dees Ouder, plagh te vertoonen, en daerom wort het Maeghdeken vrolijck gemaelt en ſchoon van opſicht, om dat *Salomon*, in ſijne ſpreucken ſeyt, *dat een vrolijck gemoed een bloeyend ouder maeckt*.

VIRGINITA. *Ionghvrouwſchap, Maeghdelijcke Staet.*

EEn Maeghdeken in't wit gekleedt met een kroone van Eſmerauden om't hooft, ſich ſelve ſeer aerdigh een wit wollen gordel met beyde handen, om haer ſyde, gordende.

De Eſmeraude, gelijck *Plinius* verhaelt, is een teycken van de Maeghdelijcke ſtaet, die de Hemelſche *Venus* wert toegewijt, en diemen geloofde dat een Goddinne was van de reyne Liefde, en van wien niet anders als reyne en ſuyvere werckingen voort quaemen: want van haer quam de ſuyvere en oprechte Liefde voort, die geheel vreemt was van de t'ſaemenkominge des lichaems, en daerom is de Eſmeraude van veelen, doch inſonderheyt van de Sterreraeders gehouden voor een teycken van den Maeghdom.

Zy wordt met een Gordel als geſeyt is omgort, vermits dit een ſeer oud gebruyck was, dat ſich de Iongvrouwen, met een band omgordeden, tot een teycken van Ionghvrouwſchap: Welck Gordel van den Bruydegom, de eerſte avond plagh los gemaeckt te werden, wanneer hy met ſijn Bruyd te bedde gingh, gelijck *Feſtus*, *Catullus*, *Manlius* en verſcheyden andere verhaelen.

Het witte kleed bediet de ſuyverheyt, die in de goede Maeghdelijcke gedachten, en in de oprechtigheyt van een heylige wandelinge gegront is, waer door dan de ziele reyn en ſuyver wert bewaert.

VIRGINITA. *Ionghvrouwſchap, Maeghdelijcke Staet.*

EEn bleeck Maeghdeken, een weynigh mager, van aengenaem en ſchoon opſicht met een bloeme krans om 't hoofd, in wit gekleet, ſpeelende op een Cyther, veel vrolijckheyt betoonende, naevolgende een wit Lammeken, dat midden in een weyde gaet.

Zy wort jongh gemaeckt om dat zy haere overwinninge, nae haere Ionckheyt, afmeet, en haere waerdigheyt nae de tegenſtrijdige genegentheyt van dees Ouder.

De bleeckheyt en vrolijckheyt zijn teyckens van vaſten en van boetveerdigheyt, als weſende twee ſonderlinge bewaerders van de Maeghdom.

De bloemen heeft zy op 't hooft, om dat, gelijck de Poëten ſeggen, de Maeghdom niet anders is als een bloeme, diewelcke ſoo haeſt zy geplucktis, al haer ſchoonheyt en aerdigheyt verlieſt.

Zy volght het Lammeken, om dat de Maeghdom ſeer prijſlijck is, wanneerſe de voetpaeden *Chriſti* naevolght, weſende dieſelve 't voorbeeld van de oprechte ſuyverheyt, en 't rechte Lammeken dat de ſonden des Werrelts wegh neemt.

De groene Weyde bediet de genoeghlijckheyt van het dertele leven, 't welck als het gras begint en eyndight: Om dat het leven de vrucht van de waere genoeghſaemheydt niet by hem heeft, maer alleen een ſlechte ſchijn, die terſtont daer nae verdort en verdwijnt: welck leven, door de Maeghdom, met een dapper en vrolijck gemoed, met voeten getreden zijnde, doet, dat zy met vrolijckheyt op den Cyther ſpeelt.

Anders.

EEn Maeghdeken dat met beyde handen eenen Eenhoorn ſtreelt, om dat eenige Schrijvers verhaelen, dat dit Dier ſich niet laet handelen noch vangen, dan door een Maeghdelijcke hand.

ZELO. *Yver.*

EEn Man in Prieſterlijcke kleedinge, die in de rechter een geeſſel, en in de ſlincker hand een ontſteken Lampe heeft.

De Yver is een ſeeckere Liefde van den Gods-

Godsdienſt, waer door men behertight dat die dingen die totten heyligen Godsdienſt behooren,in alle oprechtigheyt,vaerdigheyt en naerſtigheit mochten werden uytgevoert.

Om dit uyt te drucken zijn twee dingen in dit beeld ſeer noodigh, te weten, den onwetenden te onderwijſen, en de dolingen te ſtraffen en te verbeteren. Beyde deſe dingen heeft *Chriſtus* vervult, drijvende den koopers en verkoopers uyt den Tempel te *Hieruſalem*, leerende daer in den gantſchen dagh ſijne leeringe. Vergelijckende 't een ſoo wel als 't ander, ſeer bequaemlijck door de lampe en de geeſſel. Want waer *Chriſtus* ons ſlaet, daer is geen ander die ons geneeſt; waer hy ons voor licht, daer is niemant die 't kan verdonckeren. Wy ſullen oock bidden,dat gelijck wy, in ſijnen naeme, onſe arbeyd en yver hebben aengevangen, wy 't ſelve daer in geluckigh mogen eyndigen.

ITALIEN *met haere Provintien en een deel van de Eylanden*, gelijck het vertoont wert op de Medaglien van *Commodus, Titus,* en *Antoninus.*

EEn ſeer ſchoone Vrouwe geciert met een koſtel en rijcklijck kleed, en een Mantel daer boven: ſittende op een kloot,hebbende 't hoofd gekroont met toorens en muyren, houdende in de rechter hand eenen Scepter of een Spieſſe,die ſoo wel op d'een als d'ander ſyde van de Medaglie vertoont wort,en met de ſlincker hand houtſe een Overvloets Hooren,vol verſcheyden vruchten,en boven dat, ſullen wy haer een ſeer ſchoone ſterre op 't hoofd ſtellen.

Italien is een deel van *Europa*,en is eerſt genaemt *Heſperia*, van *Heſperus* den broeder van *Atlas*, diewelcke van ſijnen broeder verdreven zijnde, gaf hy den naeme aen Hiſpanien en aen Italien: Ofte het is genaemt *Heſperia*, nae 't gevoelen van *Macrobius* van de ſterre van *Venus*,die des avonts *Heſperus* is genoemt, om dat Italien gelegen is ten Weſten van deſe ſterre. Het wierde oock eertijts *Oenetria* geheeten, of van den goeden Wijn die aldaer waſt, van οἶνος, 't welck by de Griecken Wijn bediet, of van *Oenotrio* der Sabinen Koningh: eindlijck wierdet Italien genaemt nae *Italus* Koningh van Sicilien, die den Italianen leerde de maniere van 't Land te bouwen, en gaf haer oock de Wetten,overmits hy aen dat deel te lande quam, daer *Turrius* regeerde, en noemde alſoo het land Italien nae ſijnen naeme,gelijck *Virgilius* in't 1 boeck van *Æneas* verhaelt. Nu noemen wy 't *Italien*, nae diens naeme die daer regeerde: maer *Timæus* en *Varro* willen dat het alſoo genaemt is van de Oſſen,die inde oude griexſche tale *Itali* wierden geheeten, om datter ſchoone en groote menichte van Oſſen waeren. Maer om met de naemen niet verdrietigh te weſen, die dit eedelſte deel der Werreld magh gehadt hebben, ſal ick alleen kortlijck treeden totte verklaeringe van het kleed,en van andere dingen, die totte voorſeyde beeldeniſſe gehooren. Ick ſegge dan, datſe ſchoon wort geſchildert, door de waerdigheyd en groote heerlijckheyd der dingen, die aldaer in voortijden en geſtaedigh oock by onſen tijde, noch werden gevonden. Waer over *Petrarcha* weder keerende uyt Vranckrijck,en Italien naederende en 't ſelve ſiende, met ſeer groote vrolijckheyt uytriep:

Salve cara Deo tellus ſanctiſſima ſalve,
Tellus tuta bonis, tellus metuenda ſuperbis,
Tellus nobilibus multum generoſior oris.

Uheyligh God gevalligh Lant,
Zy heyl gewenſcht aen alle kant:

Eer

Een Land waer in de Vrome leeft,
Een Land waer in de trotse beeft,
Een Land dat elck sijn luyster geeft.

En *Virgilius* sich oock verwonderende over haere groote schoonheyt, seght: *Salve magna parens frugum, Saturnia Tellus, Magna virum* &c. En *Strabo* in sijne Landbeschrijvinge, als mede *Dionys. Halicarnas.* in 't begin van sijne Historie van *Romen*, sprekende van Italien, soo vertoonen zy hoe lofwaerdigh dat het selve zy, om dat in dit aldergeluckighste Landschap de locht ten meestendeele seer is gematight; waer uyt volght dattet vol lijftocht en seer wel te leven is, vol verscheyden Dieren en Vogelen, soo wel tamme als wilde, tot het gebruyck des Menschen, niet so seer tot haer nodruft, als wel tot haer lust en vermaeck.

De sterre wort haer boven 't hoofd gestelt om reedenen boven geseyt.

Zy wort met een rijck en prachtigh kleet gemaelt, om dat men in dese Provintie veel revieren, staende waeteren en meeren vint, als mede vermaecklijcke fonteynen, aederen of baeden van gesonde waeteren, soo wel heete als warme, van verscheyden krachten, die soodanigh uyter natuyre zijn voortgebracht, en dat tot onderhoudinge en herstellinge van de gesontheyt des Menschen, als mede tot sijn vermaeck. Waer van *Virgilius* in sijne 2 *Georgica* seyt:

An mare quod supra memorem &c.

Sal ick, seght hy, *spreecken van de Zee, die dit Land boven en beneden bespoelt? of van soo veele staende waeteren? als daer zijn de groote* Laer *en de* Benacus *die met een groot gedruys en baeren opswelt? of sal ick verhaelen van de haevens, of van de Lucrinsche sluysen? of hoe de verstoorde luchtruchtige golven, by dit werck van* Iulia, *te rugge storten, en soo tot te Tyrrenische Zee en de Avernische enghten invloeyt?* Daer zijn oock niet alleen tot meerder rijckdom en kostlickheit verscheyden kopermijnen, maer oock veelerhande marmor en andere kostle fijne steenen, gelijck *Virgilius* mede seyt: *Hæc eadem argenti rivos* &c. als datter oock zijn revieren daer silver en goud in is, en aederen van koper en metael.

De kroone van toorens en muyren, bediet het cieraet en de eedelheyt van de Steden, Landen, Casteelen en Vlecken, die in dese uytblinckende en besondere Provintie zijn, gelijck *Virgilius* in sijne *Georgica* seyt: *Adde tot egregias urbes* &c.

De Scepter of Spiesse, die zy in de rechter hand hout, daer door wort beyde regeeringe en heerschappye, die zy heeft boven alle andere Volckeren uytgedruckt, niet alleene door de voortreflijckheyt van haere ongemeene dapperheyt in de Wapenen, maer oock in de geleertheyt: naelaetende veele treflijcke dingen die tot haer lof dienen. En om den leser niet verdrietigh te zijn: sal ick alleene stellen 't geene *Virgilius* in sijne 2 *Georgica* seyt, *Hoc genus acre virum Marsos*, &c. dat is, *hier uyt dit land is voortgekomen het dappere Mannengeslacht de Marsii, de Sabellische Ieughd, de Liguren die totten arbeyd gewent zijn, de Spiesdragende Volscen, hier uyt zijn gesproten de Decii, de Marii, de groote Camilli, als mede de Scipiones en die dappre Krijgs Helden, en eyndlijck oock ghy aldergrootste Cæsar, die als overwinnaer tot aen de uyterste paelen van Asien, den ontwapenden Indiaen met u Burghen en vaste Steden bedwingt.*

De Overvloets Hooren, vol van verscheyden vruchten, bediet de groote vruchtbaerheyt boven alle d'andere Landen des Werrelts, vindende daer in alle goede hoedanigheden, zijnde bequaem om alles voort te brengen, wat tot het Menschlijck gebruyck noodigh is, gelijck *Virgilius* in 't selfde boeck mede seyt: *Sed neque Medorum* &c.

Zy sit op een globe of kloot, om te vertoonen dat Italien is een Heerscherinne en Koninginne van de geheele Werreld, gelijck de oude Romeynen dat klaerlijck hebben bewesen, en gelijck zy als noch meer, als oit, bewijst, en dat door den opperston Priester, die grooter en hooger is als eenigh persoon oock magh wesen.

ITALIEN nae de Medaglie mette volgende van Romen door den Heere *Zaratino Castellini.*

EEn Vrouwe met het hoofd vol toorens, sittende op een kloot, hebbende in de rechter een Spiesse, en in de slincker een Overvloets Hooren, nae de Medaglie van *Vespasianus*, aen de voeten van d'eene syde staet een Adelaer op een kloot, die van *Adolph Occo* op d'ander syde in de Medaglie van *Vespasianus* gestelt is, in 't Iaer *Christi* 79.

Dese beeldenisse wort nae de voorgaende uytgeleyt, alleene dat wy den Arent daer by hebben gevoeght, staende op een kloot, om de snelligheyt en dapperheyt, waer door Italien met een gestadige Oorloge de ge-

 heele

heele Werlt heeft overloopen. Want *Romen* bemoeyde sich vijf hondert Iaeren langh (met binnenlandsche Oorlogen) om Italien onder haer geweld te krijgen: Maer daer nae 't geheele lichaem sich met het hoofd *Romen* vereenigende, veroverden zy *Africa*, *Europa*, en *Asia*, en eyndlijck de geheele Werreld, in den tijd van twee hondert Iaeren, 't welck *Lucius Florus* in sijn 2 boeck cap. 1, voor een wonderbaere geschiedenisse heeft aengemerckt. Eenige Koningen, om gehouden te worden schricklijck in de Veldslachten, snel en dapper in 't overwinnen der Steden, en in de Landschappen te beoorlogen, lieten sich noemen Adelaers en blixemen, gelijck *Plutarchus* in 't leven van *Aristides* verhaelt. Hier uyt komt het, dat de Romeynen in de voornaemste Vaendelen of Veldteyckenen Adelaers in haren Oorlogh voerden, met blixems in haere klauwen. Het Veldteycken van *Jupiter* was aldereerst een gulde Adelaer, nae dat hy de Overwinninge tegen de *Titans* verkreegh: Van hem kregen het de Cretensen, van de Cretensen de Candiotten. *Æneas* de *Trojaen*, gelijck *Alex. ab Alexand.* verhaelt, bracht die totte Latinen, waer van de Romeynen, door verloop des tijds, dieselve tot haer Wapenteecken gebruyckten. *Lipsius* meent datse nae de voordaet der Persianen dieselve aengenomen hebben, die dit voor een Koninghlijck teycken hielden. *Xenophon* een mede discipel van *Plato*, seyt in de onderwijsinge van *Cyrus*, dat de Koningh *Cyrus* tot sijn Wapenteecken, een gouden Adelaer op een Lance liet voor hem draegen, en dat die by sijnen tijde, by de Persiansche Koningen in 't gebruyck was. *Artaxerxes* de broeder van den Iongen *Cyrus*, voerde het selfde teecken. *Alexander ab Alexandro* en *Castiglio* doolen, die daer *Cyrus* eenen gouden Haen, in plaets van eenen Adelaer, tot een Veldteecken toevoegen, alhoewel het waer is, dat *Artaxerxes*, eenen Soldaet van *Cario*, toeliet, dat hy eenen gouden Haen op een spiesse, in den krijgh, voor de andere Veldteyckens soude heen dragen, gelijck *Plutarchus* verhaelt. *Lipsius* bedenckt het beter in sijne Romeynsche oorlogen, daer hy seyt, dat de Romeynen, dit uyt haer selve, of door de voordaed van haere gebuyren, hebben gevonden. Maer de Adelaer is veel eer te *Romen* ingebracht van de naegebuyren, maer niet tot een krijghsteycken, want de Toscanen, meer als sestigh Iaeren, voor den tijd van *Cyrus*, Koningh van Persen, (in den laesten oorlogh die zy hadden mette Romeynen, en daer van overwonnen zijnde, by de stadt *Ereto*, aen de grensse der Sabinen,) brachten aen *Tarquinius Priscus* den Koningh der Romeynen, de Koninghlijcke Waepens, waer mede zy gewoon waeren haere Koningen te vercieren, te weeten eene goude kroone, een purperen kleed, een purpere Mantel van verscheyden verwen, een yvoiren Stoel, en een yvoiren Scepter, daer een Adelaer boven op staet, die hy en sijne naekomelingen altijt plachten te dragen, gelijck *Dion. Halicarn.* verhaelt. De Koningen uytgejaeght zijnde, nam de Raed van *Romen* den Adelaer van haere Scepters en stelden die op haere Spiessen, die verheffende boven alle andere krijghswapenen die van *Plinio* in 't x boeck in 't IV cap. verhaelt zijn, als boven den Wolf, den *Minotaurus*, het Paerd, en het wilde Swijn. *Marius*, die van dat hy een kind was, heeft in 't veld een Arents nest gevonden met seven jonge Adelaers, een beduytsel van sijn seven Burgemeesterschappen, en die stelde hy veeltijts in sijne wapens, en eygende, in sijn tweede Burgemeesterschap, eygentlijck den Adelaer, aen de Romeynsche Legioenen: jae gebruyckte dieselve alleene in de Veldslachten, maer de andere wapens, setteden zy op de tenten in 't veld. Doch *Marius* namse geheel wegh, en van die tijd af, was noyt een bende of legioen te velde, of daer waeren twee Adelaers by. Maer *Josephus* in sijn IV boeck stelt by yder bende een Adelaer, en nae het getal der Arenden telden zy haere benden, gelijck als *Hirtius* seyt, dat het Heyrleger van *Pompejus* bestont uyt derthien Adelaers. *Dion* stelt oock by yder bende een Adelaer, en beschrijftse gelijck op de Medaglie van *M. Antonius*, die by *Fulvius Ursinus* te sien is. En staet de Adelaer met uytgestreckte vleugels op een spies, scherp aen 't eynde, op de maniere van een driehoeck, die van een breed yser sich spitsigh intreckt. De draegers waeren geheeten *Aquiliferi*, Arentdraegers.

Een Arentdraeger van *Crassus* die den Euphraet wilde passeeren, koste sijnen Adelaer niet verplaetsen, dan met kracht van veele omstanders, als die totte neerlage niet wilde gaen.

gaen, die sijne benden en sijn hoofdman hadden geleden, van het machtigh heyr der Parthen. Dit selfde gebeurde mede aen *Furius Camillus Scribonius*, zijnde Ambassaet in Dalmatien, diewelcke sijne benden tot opstant en oproer verweckende, de wapenen aennam, om tegens den Keyser *Claudium* te trecken: Maer zy kosten de Arenden van haere plaetsen niet versetten, waer over de Soldaten berouw krijgende, sloegen desen roervinck, die sich selve tot Keyser wilde opwerpen, dood. Dese geschiedenisse verhaelt *Paul. Orosius*, en *Cæsar Baronius* in sijn eerste deel. De Spiessen waeren hoogh en de Arenden kleyn van silver, en veele daer van hadden blixems tusschen haere klauwen. De Pompejaensche Arenden in Hispanien voor den Mundenschen krijgh, sloegen hare vleugelen, als of zy tot *Cæsar* wilden vlie en, en wierpen den gulden blixem uyt haere klauwen: en op deser wijse zijnse als voorboden, van een quade uytgangh, aen *Pompejus* geweest, gelijck *Dion* in 't XLIII boeck verhaelt. De reeden waerom de Romeynen eerst silvere Arenden gebruyckten, gelijck oock *Brutus* dede, wordt by *Appianum* vermelt. Daer van seyt *Plinius* in 't XXXIII boex III cap. dat het silver alderhelderst en den dagh gelijxt is, en derhalven alderbequaemst tot een Oorloghsteken, en dat meest blinckt en afsteeckt, noemende het een openbaere doolinge van die geene, die daer willen, dat in 't goud een aengenaeme verwe van de sterren zy. Maer 't is seecker dat in 't goud eene verwe en werckinge mette sterren, jae self mette Sonne is, want het flickert en vlamt met sijne straelen, als de sterren doen, en door soodaenige reeden noemt *Virgilius* de sterren van goud, *Ferit aurea sidera clamor.* dat is, *'t gekrijt maeckte een weerslagh aen de gulde sterren. Valerius Flaccus* geeft aen de Sonne gouden locken: En *Apollo* wordt van *Homerus* met een gouden Scepter afgebeeld, om dat, gelijck de Maene het silver, hem alsoo het goud wierde toegeschreven, tot een teycken dat het goud door sijn glans het silver overtreft, gelijck de Sonne de Maene. *Isidorus* wil dat *Aurum* het Goud, sijnen naeme hebbe van *Aura* van de Locht, alsoo het door den weerschijn van de lucht, meer glans van sich geeft. Oock is het de gedaente en het cieraet van de verwen en metallen, jae in geen dingh meerder als in het goud, en dat door den weerschijn van de Sonne. Boven dat, is het goud oock veel vaster en geduyriger, en 't slijt niet door 't gebruyck, het krijght oock geen schrabben noch krassingen, het hout sich lange klaer en helder in de locht, in stof, in regen, in sneeu en in ijs, gelijck de eervaringe ons veele Iaeren heeft doen sien, aen de vergulde ribben van 't gewelfte van de Kercke van *Vaticanus*, en de goude knoop, die daer boven op is, diemen veele mijlen kan sien. Maer 't silver wort haest verdonckert, waer over het goud veel bequaemer is in 't opene veld. De reden van *Plinius* strijd hier tegens. Maer het silver klaer en den dagh gelijck zijnde, soude te min konnen gesien worden, want gelijck by gelijck gestelt zijnde, maeckt geen onderscheyt, als wit op wit, of silver op silver; maer het goud als geel en blinckende op de helderheyt en klaerheyt des daeghs, steeckt soo veele te meer, van verre af, als het silver doet. Iae het goud op het silver steeckt meer af als het silver self, daer het niet vergult is. Het goud dan in de lucht, als een fackel aengesteken zijnde, overtreft in glans alle metallen: en als men iet uytblinckende wil uytdrucken, seytmen het blinckt als goud, en niet als silver. Soo de Romeynen eerst silvere teyckens hebben gebruyckt, dat hebben zy gedaen om datse in alle dingen te nau geset, en in 't begin te spaersaem waeren, maer op 't laeste weecken zy niemandt in overdaedigheyt, pracht en prael, jae oock selve niet den Persianen. Het silver wierde van haer seer laet op haere munte gebruyckt, nae dien het Romeynsche volck eer de Koningh *Pirrus* overwonnen was, noch geen silver tot hare munte hadden gebruyckt, jae meer als hondert en seventigh Iaeren daer nae, hadden zy noch geen gepreeghde of geslagen munte, als alleen rouw koper. De Koningh *Servius Tullius* dede de eerste koper munte drucken. In 't Iaer 580 nae de opbouwinge van *Romen*, seyt *Plinius*, datmen begost silver te munten onder het Burgemeesterschap van *Q. Fabius*, vijf Iaeren voor den oorlogh van *Carthago.* Maer dat was in 't Iaer 484 en niet 580 van d'opbouwinge van Romen. En de gouden munte is geslaegen 62 Iaeren nae de silver munte, maer van trap tot trap opklimmende, vingen zy aen in de Republique, met

 silvere

ſilvere Veldteyckens, maer het Roomſche Rijck gebruyckte in haere krijghsteyckenen goude Adelaers, gelijck de Koningen van Perſien. *Dion* ſeyt van goud nae de gewoonte van ſijnen tijd, weſende onder de regieringe van den Keyſer *Commodus*, maer niet dat *Craſſus*, waer van hy verhaelt, die van goud hadde. Tegenwoordigh is het waepen van 't Rijck niet van Metael, maer geſchildert, een ſwarte Adelaer met twee hoofden in een gouden veld. *Fredericus* II gaf den Gibellinen ſijne vrienden, eenen ſwarten Arent in een blanck of ſilvere veld. De Paus *Clemens* IV gaf aen den Guelphen ſijne toegedane vrienden, eenen rooden Arent over een groene ſlange in een wit veld. Soo veel de Adelaer in't beſonder in de Medaglie van *Veſpaſianus* belangt, dieſelve is geſlagen door laſt van den Raed, tot ſijnder eeren, in ſijn achtſte Burgemeeſterſchap, in 't welcke zy oock deſen Keyſer met eenen blixem, in de ſlincker hand, uytbeelden, om dat zy hem hielden voor eenen ſnellen ſtercken Adelaer, een blixem van d'oorlogh, die oock in den Ioodſchen krijgh in 't beſonder was gedient geweeſt van het twaelfde Legioen, de blixemende genaemt: ſulx dat zy hem toeſchreven, door de voortreflijckheyt van ſijne dapperheyt, de beeldeniſſe van den Adelaer, in plaetſe van dat de Epiroten aen Pirrus den Koningh, nae de overwinninge die hy met kracht en vierigen aenval tegen *Pantaucus* den Hoofdman van *Demetrius* Koning van Macedonien verkreeg, daer zy hem den naem *Adelaer* gaven: Alhoewel hy uyt groote beleeftheyt ſich deſe naeme en eere niet wilde toemaetigen, maer vertoonde, dat ſijn Heyrleger daer van oock de eere toebehoorde, als wanneer hy ſich tot ſijne Soldaeten keerende, ſeyde, *Ick ben een Adelaer en dat door u, die my door uwe wapenen, als door vleugelen, hebt in de hooghte gedraegen.*

ITALIEN nae de Medaglie van den Keyſer *Adrianus*.

EEn ſtaende Vrouwe met een ſpieſſe in de rechter hand, en den Overvloets Hooren in de ſlincker. *Adolph Occo* ſtelt deſe onder het derde Burgemeeſterſchap *Adriani*, in 't Iaer nae de opbouwinge van Romen 876, hoewel het derde Burgemeeſterſchap *Adriani* nae de rekeninge van *Pacuinus* valt in 't Iaer 872. Men kan Italien kroonen met eycken blaeders, om dat *Plinius* Italien by de gedaente van een eycken blad gelijckt. Men kan oock in een ſchild, dat aen een Spieſſe leunt, ſchilderen een Peerdshoofd, dat nae de meninge van ſommige, het beeld is van Italien. En dat houden ſommige Medaglien in, die een Paerds hoofd hebben, met het opſchrift ROMA, alhoewel *Pierius* dat ſelve neemt voor een teycken van ſnelligheyt en raſſigheyt, alſo de Romeynſche en Italiaenſche Ruyterye met groote ſnelligheyt de geheele Werreld heeft doorloopen, zijnde oock over al in groote achtinge.

ITALIA & ROMA.

ITalien en Romen worden in de Medaglien van *Mutius Cordus* en van *Fuſia* te ſaemen gevonden. Italien aen de rechter ſyde met het Caduceum of de Slangenſtaf met vleugels daer achter, voor de Welſprekentheyt, geleertheyt en goede konſten: en door den Overvloets Horen onder den ſlincker arm, voor de vruchtbaerheyt en rijckdommen. *Romen* ſtaet afgemaelt in beknopte kleederen, hebbende onder de rechter voet een globe, en in de ſlincker hand een ſpieſſe, gevende haer rechter hand aen Italien, door de vereeninge en eendracht, waer door zy de Werreld hadden bemachtight.

ROMA.

EEn Vrouwe met een gevleugelt Helmet op 't hoofd, en op de kamme een ſlange, ſittende op den roof, zijnde tropheen en wapenen der vyanden, hebbende in d'eene hand een ſtock ofte ſpies, in d'ander een beeldeken van de Victorie, dat gevleugelt is, houdende een Lauwerkrans: voor haere voeten ſtaet een Wolvinne met twee Ionge. Datſe een gevleugelt Helmet heeft, dat ſietmen gemeenlijck in de Medaglie van *Romen*, de Slange voor de Wijsheyd, om alles met rijpen raede te overwegen, de vleugels voor de vaerdigheyt om het beraedſlaeghde uyt te voeren. Men vind oock andere Medaglien die gevleugelde en ſpitſe Helmetten hebben, doch gebogen met een Arents kop daer op. Een ander Helmet met twee ayren, aen elcke ſyde een. Het Arendts hoofd voor de Majeſteyt van 't

Roomſche

Roomſche Rijck, de kooren-ayren voor de overvloet van de deughdelijcke gedachten. De Wolvinne mette twee gebroeders *Romulus* en *Remus* vintmen in verſcheyden onſeeckere Medaglien, voor de voeten van *Romen*, ſittende op een rad en een deel waepenen, mogelijck dat het de Herder *Fauſtulus* ſal weſen, en de twee vleugels die daer in 't midden vliegen, worden voor exters genomen, maer veel eer maghmen die houden, voor een geluckigh voorſpoock van *Romen*. De Wolvinne ſtaet oock aen de weerſyde van de Medaglien van *Veſpaſianus* en *Domitianus* mette tweelingen uytgedruckt, waer van *Virgilius* ſeyt, *Æneid. octava, Fecerat & Virid.*

ROMA VITTORIOSA.
't Overwinnend Romen.

ROmen ſal ſitten op drie ſchilden, maer het middelſte ſal op ſijn kant ſtaen, om het bovenſte te draegen, waer op dat *Roma* ſal ſitten, maer het derde ſal tegens den grond leggen: mette rechter hand om hoogh, ſalſe aen een lange ſpies leunen, achter deſe beeldeniſſe van *Romen* ſtaet de Victorie of Overwinninge gevleugelt, die mette rechter hand boven *Romen* een Lauwerkrans hout, gelijck in verſcheyden Medaglien te ſien is.

Van het Overwinnend *Romen*, is maer al te veele ſtof om van te ſpreecken. Van de Victorie die *Romen* kroont, ſeyt *Turnebus*, dat de Oude de Victorie gevleugelt maelden, als die uyt den Hemel vloogh, en cierde de uytkomſte van haere daeden.

De Egyptenaers willende dieſelve afmaelen, maeckten eenen Adelaer, om datſe alle andere Vogelen overtreft, en om dat de Victorie de Heyrkrachten der Vyanden overwint, ſoo wortſe gevleugelt, als een Adelaer, afgebeeld. Alhoewel die van Athenen dieſelve ſonder vleugels afmaelden, om datſe niet wilden datſe van haer Vaederland vloge. De afbeeldinge mette vleugels koſt den Romeynen wel te kennen geven, dat de Overwinninge ſnel en vluchtigh was, en derhalven, datſe ten hooghſten met alle dapperheydt nae heerlijcke daeden moſten trachten, ten eynde de Victorie niet quam te vervliegen. 't Is twijfelachtigh, of men oock het geene dat door de Victorie verkregen is, altoos kan behouden. Hier uyt komt het, dat de Overwinninge bloods beens wort gemaelt, opgeheven zijnde, gelijckſe de Poeet *Prudentius* beſchrijft, als dieſe niet wiſt vaſt te maecken.

Het *Roma Vincitrice* van den Keyſer *Titus*, ſit op een roof, hebbende in de rechter een tack, in de ſlincker een ſpies, met dit opſchrift *Roma Victrix*.

Roma Felice, het geluckigh Romen, van den Keyſer *Adrianus*, is een ſittende Vrouwe, die in de rechter hand een Lauwertack heeft, als overwinnende, en in de ſlincker een ſpieſſe als een ſtrijdbaere. Oock een ander van *Adrianus*, daer een Vrouwe ſit met een Helmet op 't hoofd, in de rechter hand een blixem, en in de ſlincker een Rijxſtaf, tot bewijs van de Heerſchappye des geheelen Werrelts, mette woorden *Roma Felix*.

Roma Rinaſcente, het nieuwgeboren Romen van den Keyſer *Galba*, wort afgebeeld met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand *Victoria*.

Fulvius Vrſinus ſtelt een ander Medaglie, waer in Romen geſtelt wordt met een beknopt kleed boven de knien, als of het wandelde, met brooskens aen de beenen, een Helmet op 't hoofd, houdende mette ſlincker een Spies, die van achteren mette ſpits verheven is, en die achter de ſchouderen boven het Helmet komt, houdende mette rechter hand de Victorie gevleugelt, die met een verheven rechter hand, haer een Lauwer-krans opſet, mette ſpreucke, *Roma Renaſcens*.

Roma Riſorgente, het wederopſtaende *Romen*, een ſtrijdbaere beeldeniſſe, hebbende mette rechter hand de Victorie of Overwinninge, en mette ſlincker de Spieſſe, *Roma reſurgens*, &c.

ROMA ÆTERNA. *Eeuwigh Romen,*
van den Keyſer *Iulius Æmilianus*.

EEn ſtaende beeldeniſſe met een Helmet op 't hoofd, houdende in de ſlincker hand een ſpies met een driekant yſer op de ſpits, in de rechter een globe, waer op een vogel ſtaet met een langen nebbe, en aen de voeten is een ronde kloot. Een Medaglie van den Keyſer *Julius Æmilianus* metten tijtel *Romæ Æternæ*.

Julius Æmilianus begoſt, van kinds benen af, te oorlogen; hy was Capiteyn van den Keyſer *Decius* in Meſien, verdreef den Scyten,nae de overwinninge wierde hy opperſte Veldheer genoemt; hy ſchreef aen den Raed dat hy Keyſer verkoren was; hy beloofde Tracien en Meſopotamien te bevrijden,om Armenien weder in te nemen. Ondertuſſchen verkoren de Soldaten, die in de Alpes waeren, *Valerianum*. 't Heyrleger van *Æmilianus* dit gehoort hebbende, om malkanderen door den Burgerlijcken oorlogh niet te vernielen, ſloegen hem by *Spoleta* dood,nae dat hy drie of vier maenden hadde geregeert. Van de *Pilus* of Spies handelt *Lipſius* over *Polybium* wijtloopigh. *Vegetius* ſeyt datſe vijf voet en een half langh is, met een driekantigh yſer van negen oncen. De vogel op den globe is de *Phœnix*,of de Adelaer,alle beyde uytbeeltſels van de eeuwigheyt,door de vernieuwinge die zy doen, door de onverdeelijckheyt. Men verſiert dat de *Phœnix* eenigh in de Werreld is; ſoo groot als de Adelaer, die rontom den hals van goud is, de reſt is purper,en de ſteert die groen is, is onderſcheyden van Roosverwe, het geſicht en 't hoofd is met een kuyf geciert, en leeft 660 Iaer in Arabien.Wanneer hy nu out wort,maekt hy ſich ſelve een neſt van Caſſie en Wieroock, en 't ſelve met reuckwerck gevult hebbende,ſterft daer op. Daer nae waſt uyt ſijn gebeente en mergh eerſt een kleyn wormtjen, dat wordt daer nae een vogeltjen, en maeckt ſijn eerſte werck daer af om de doode vogel,den uytvaert te vieren, en brenght het geheele neſt by *Panchaja* een Stad der Sonne. *Plinius* in ſijn x boeck cap. 11, hout het voor beuſelen dat die eenigh in de Werreld ſoude weſen. *C. Tacitus* ſeyt dat het onſeeckere dingen zijn die men voor een fabel hout, maer dat deſe vogel dickwijls in Egypten is geſien geweeſt. *Pererius* bewijſt over Geneſin lib.11 met Philoſophiſche redenen, datſe uyt haer ſelven, van nieuws niet kan waſſen. *Antiphanes* de Grieck verhaelt, *dat men ſeyt dat in der Sonnen ſtad Phœnixen geteelt worden, te Athenen Nachtuylen,in Cypres uytnemende Duyven, en in Samos het gulde Vogelgeſlacht en de ſchoone aenſienlijcke Pauwen.* Het zy dan ſoo 't wil, ſoo zijn daer uyt ſeer ſchoone voorwerpſels en ſinteyckens genomen,van de vernieuwinge, weder opſtandinge, en eeuwigheyt. En tot onſen tijde heeft *Clemens* VIII den Phœnix tot ſijn ſinbeeld genomen, die wy dickwijls in ſijnen Pauſlijcken Stoel hebben geſien. De Adelaer wort oock voor een beeld van de eeuwigheyt gehouden, om dat hy ſich oock verjonght. Want nae 't gevoelen van *S. Hieronymus*, ſoo beſwaeren hem in 't ouder ſijne veeren,en ſoeckende nae de fonteynen, treckt hy alle warmte by een,en waſcht ſich daer in drie reyſen,hier door ſoo verkrijght hy wederom ſijn geſichte en wort wederom jongh, gelijck in den CIII Pſalm ſtaet. Hier over ſeyt *Auguſtinus* dat de Adelaer gebracht zijnde tot ſijn uyterſte ouderdom, verkrijgt ſulcken krommen nebbe, dat hy den mond niet kan openen noch ſpijſe gebruycken, waer over hy ſijnen nebbe aen eenen ſteen ſlaet en breeckt die in ſtucken en werpt het overtollige wegh, en verkrijght alſoo ſijn kracht weder,en wort geheel jongh. 't Selve verhaelt *Caſſiodorus* mede over de Pſalmen. De tijtel van *Eeuwigh Romen* is van *Lipſius* beſpot in ſijn I boeck van Stantvaſtigheyt cap. XVI, daer hy ſeyt, *deſe Heerſcherinne over alle dingen en Volckeren, en wel t'onrecht eeuwige Stadt genaemt; waer is die? vertreden, verwoeſt, verbrand, wegh geſpoelt, ach zy is aen eene dood niet geſtorven, en zy wort heden wel vermetelijck geſocht, maer zy wort op haeren grond niet gevonden.* Maer deſe Man, gelijck hy met uytnemende vlijt de dingen van het oude *Romen* heeft verbreydt en hoogh verheven, alſoo heeft hy geſocht te vernederen en te verdonckeren,doch vergeefs,de grootheyt en den glans van het nieuwe *Romen.* Hy ſeyt oock in I Centurie in den XXII brief: *Men magh nae Romen gaen, men magh'er heene gaen, maer niet blijven woonen. Want daer is een verwarringe van locht en van zeeden, en geen ſuyvere ſuyverheyt. En 't geene van* Varro *waerachtigh is geſeyt, een woeſten hoop. Daerom als ghy de oude vervallene plaetſen, gebouwen en gedenckteyckens genoeghſaem ſult hebben doorſnuffelt, en de velden waer* Troja, *dat is* Romen *heeft geſtaen, heylighlijck geviert, ſoo packt u daer vry van daen.* Het dunckt my geraeden de penne een weinigh te roeren tot verdedinge van *Romen*, mijn geboortſtad, zijnde het hoofd en de glans van de geheele Werreld, gelijck de Sonne is van de Planeeten. Hoe derf hy ſeggen,verwarringe; ſouder verwarringe in *Romen* weſen? niet met al. Want de Pauſlijcke ſtoel is ſoo wel geſchickt dat Paus *Pius* II dieſelve gelijckt by een Hemelſche

Hierar-

Hierarchie ofte Engel-oorde. Verwarringe wasser in Babilon, en verwarringe wasser in *Lipsius*, die niet gewoon was, soodaenigen heerlijckheyt te sien. Seer wel seyt dieselve Paus *Pius*, dat veele wel vermaerde en treflijcke Doctoren by huys zijn, maer als zy aen 't Roomsche Hof komen, en dat onder meerder licht, soo verliesense haer glans en naeme, en blijven als verstomt. Soo most *Lipsius* in ses Maenden die hy te Romen was wel verbijstert zijn geweest. Waer toe treckt hy *Varro* aen, *turba turbulenta*, dat hy niet geseyt heeft op *Romen*, noch op eenige stad of persoon, maer alleen om de overeenkominge van de woorden als *Roma*, *Romanus*, en *turba, turbulenta*, &c. *turba* wort oock een menighte genaemt, en bracht *Cineas* de Gesante van *Pirrus* aen de Romeynen, sijnen Koningh bescheyt, datter in *Romen* menighte van Koningen vereenight waeren. Tegenwoordigh is het een tonneel van de Wereltlijcke en Geestelijcke Vorsten. De Koninghlijcke Hoven van de Cardinaelen, zijn sulx, datse by een Koningh wel mogen vergeleken worden. Buyten twijfel soo zijnder in de Roomsche Consistorie of Kercklijcke vergaderinge, soo veele Koninghen, alsser gepurperde Raetsheeren zijn. Hy beschuldight *Romen* datter onsuyvere locht en zeeden zijn. Voor 30 Iaeren liet *Marsilius Cagnatus* een Philosooph en treflijck Natuyrkundiger, een boeck uytgaen van de gesonde locht in *Romen*. Wat de Zeeden belanght, sal genoegh zijn te seggen, dat tot onsen tijde in *Romen* geleeft hebben Geestelijcke persoonen, soo innigh, vroom en Godsdienstigh, datse van den Paus gewaerdight zijn met den tijtel van salige en heylige, een eere van onse eeuwe, door de suyverheyt van de goede zeeden en goede voortgangh. Drie en dertigh van *Geneve* quaemen anno 1600 tot *Romen* om het heylige Iubilé te sien, en bleven in haer gemoed ontroert en wierden bekeert. *Men salder heene gaen, seyt hy, maer niet woonen.* Hy wil niet dat dese Hemelsche stad sal bewoont worden, alwaer de kostlijckste schat is van de geestlijcke goederen, een geneughlijck Lusthof, het Aerdsche Paradijs. Oneyndelijcke schrijvers maken hem hier beschaemt. *Cassiodorus* de Raetsheer seyt, *dat het een sonde is buyten Romen te wesen, die gelegentheyt heeft, aldaer te konnen woonen.* In het XXXIX cap. des I boex dese stad seer hebbende gepresen, bevestight hy, dat hy hem wel magh houden eenige genaede te geschieden, die daer toegelaeten is binnen *Romen* te woonen. *Romen is niemant onaengenaem, 't kan oock niet geseyt worden, dat zy vreemd is, zy is de vruchtbaere Moeder der Welsprekentheyt, zy is de hooghste tempel aller deughden. Laet ons gevoelen 't geene klaer en openbaer is, dat hy niet sonder gunste is, die soodanigen woonplaets is verleent.* In 't selfde boeck verhaelt *Theodoricus* de Koningh, *'t staet ons toe, seyt hy, Romen te verdedigen, daer wy weeten dat haers gelijcke in de Werlt niet is.* Seyt voorts, *Romen is de Moeder van alle eerwaerdigheyt, en zy verheught haer dat de kracht der deughden de voorplaets by haer heeft.* *Theodoricus* was een Heydens Koning uyt de Gotthen geboren, die al oorlogende veele deelen des Werlts gesien hadde, niet te min soo verklaert hy, dat in de Wereld Romens gelijck niet was. Men magh dit met veel meerder waerheyt seggen, dat het soo vernieuwt en verciert is, dat het in schoonheyt de barbarische tijden van *Theodoricus* wijt overtreft, sulx dat het nu in der waerheyt een Moeder van alle eerwaerdigheyt mach genoemt werden, alsoo nu tegenwoordigh geen barbarische vreemde Heerschappye aldaer 't gebiet heeft, alwaer de opperste Rijcken en Koninghrijcken sich voor haer buygen, nu de Opperste Priester in vreedsaeme ruste den heyligen stoel besit, en aldaer uytdeylinge doet, sonder eenige hindernisse, van de waerdigheden, naer sijn eygen macht en goeddunckken. En dan wil *Lipsius* noch niet dat men daer sal woonen. Mogelijck heeft men niet veel nae hem geluystert, als hy in 't Iaer 1578 door eenen brief desen raed gaf, dat Romen aen de syde van de heuvels of bergen soodanigh is toegenomen aen huysen, in grootheyt en menighte van gebouwen, jae sulcken streeck dat sijn Vaders stad soo groot mocht wesen als de nieuwe, en dagelijx toenemende aenwas van Romen. *Lipsius* seyt wijder, *wanneer ghy dan de oude plaetsen en gedenckteeckenen sult hebben gesien en geeert, als mede de overblijffselen en de velden waer Troyen gestaen heeft, soo packt u daer vry van daen.* De oudheyt der gebouwen, der statuen en beelden, en der uytgehouwene steenen opschriften, zijn wel waert datmen daer met vlijt op lette: want daer uyt konnen de Bouwmeesters, Beeldhouwers, konstnaers en geleerde groot voordeel trecken. Maer men

magh

magh de Oudheyt geen heylige eere doen. *S. Chrysostomus* seyt in sijne Predicatien : Ick kan Romens heerlijckheyt,oudheyt,schoonheyt,menichte van Volck,Macht,Rijckdom, en 't geweld datse door den Oorlogh hebben gedaen,wel prijsen. Maer alle dese dingen overgeslagen,soo noem ick *Romen* saligh, om dat de H. *Paulus*,terwijlen hy leefde,den Romeynen gunstigh was, dat hy die beminde , en mondelinge met haer sprack , en ten laesten aldaer sijn leven eyndighde. Als oock de H. *Petrus*, die *Petra* op de welcke onse Salighmaecker sijn H. Kercke wilde bouwen, die in *Romen* gesticht is , door het dierbaere bloed der verheerlijckte Apostelen : waer door dese stad meer vermaert is als door eenige andere dingen. En zy heeft gelijck een groot en sterck lichaem oock twee doorluchtige oogen, te weten de lichaemen van dese twee Heyligen. Iae de Hemel is soo niet verlicht , wanneer de Sonne haere straelen uytschiet , als *Romen* , die dese twee groote fackels , door de geheele Werreld, uytstort. Hierom soo roem ick dese stad, niet om d'overvloet van goud , noch om haere spitsen of suylen , maer om dese colomnen van de H. Kercke. Als Colomnen zijn dese geacht,als wanneer de Paus *Sixtus* V de beeldnisse S. *Petri* liet stellen op de statue van *Trajanus*, die van kooper vergult was , en de beeldnisse *Pauli* op de colomne van den Keyser *Antoninus*, daer van men de oudheyd niet moet eeren noch de Heydensche overblijfselen,maer de lichaemen der H. Apostelen, van soo veele Martelaeren , Maeghden, Geloofsbekenners,als daer zijn; als mede de H. Kercken , die vervult zijn van H. Reliquien of haere overblijfsels. Onder de welcke is de Hoofdkercke van S. Pieters nieuw gebouw, die de oude naeme des Tempels te Ephesien, die onder de seven wonderen des Werrelts gerekent was,geheel verdonckert. Hoe komt hy dan te seggen , *van de vervallene plaetsen en velden waer* Trojen *heeft gestaen.* Alleen de gooten en riolen van *Romen* gaen in grootheyt en heerlijckheyt andere steeden te boven. Men hoore *Theodoricum* den Koningh, hier van by *Cassiodorum* in 't III boeck , daer hy seyt, *door de aensienlijcke gooten of riolen van Romen , krijgen de aensienders sulcken verwonderinge , datse anderer steeden wonderen wel konnen overtreffen. Hier door kan men o Romen uyt u verstaen , uwe sonderlinge grootheyt : wat stad derf tegens uwe spitsen en hooghten te velde komen , aengesien uwe laeghten geene weergae en konnen vinden ?* Dieselve gooten en riolen zijnder noch tegenwoordigh,dieder waeren ten tijde *Theodorici* : en boven d'aerde zijnder waeterleydingen,fonteynen,straeten,hoven, palleysen en templen , die een Mensch verbaestheydt en verwonderinge aenbrengen. In 't gemeen soo verwondert sich het Volck meer over 't geene zy van 't oud *Romen* hooren , als van 't geene zy in 't nieuwe sien. Maer het nieuw *Romen* is in alle dese bovengeseyde dingen niet minder als het oud *Romen*, in eenige dingen is het gelijck,in andere gaet het oock 't oude te boven. Maer het nieuw *Romen* wijckt het oude , in de hooge columnen en bovenmaeten groote marmorsteenen, die uyt Numidien,Æthiopien,Ægypten , uyt Phrygien en andere deelen des Werrelts te *Romen* waeren over gebracht,niet soo seer tot gemeene wercken, als tot besondere , om een meerder pracht voor haer Huys en geslacht te vertoonen, gelijck *Plinius* die beschrijft : Maer niet in soodaenigen grooten getal,als *A. Fulvius* stelt,in't huys van de *Gordiani* , daer 200 colomnen souden geweest zijn. Alhoewel *I. Capitolinus* het huys van *Gordianus* voor seer schoon prijst,maer de 200 colomnen die stelt hy in het afschutsel van haere hoeve op den wegh van *Prænestine.* Niet te min sonder so veele colomnen van vreemt Marmor , sietmen tegenwoordigh in *Romen*, seer kostlijcke Palleysen , die schoonder van bouwkonst zijn als d'Oude. Indien *Cicero* de Redenaer en Burgemeester tot *Atticum* seyt, dat het plat van sijn Huys geschat wierde *vicus sestertium* , dat is nae de reeckeningh van *A. Manutius* op sestigh duysent kroonen, soo kost alleen de cornice lijste of cieraet van 't Paleys van *Farnesius* wel sestigh duysent kroonen. Men siet oock op de plaets van 't Paleys van den Cardinael *Borgese* , daer veele colomnen staen van uytheems Marmor. In Waeterleydingen,Fonteynen en Lusthoven, magh dit tegenwoordige sich met het oude wel vergelijcken. Van breede en lustige straeten,gaet het nieuwe het oude te boven. In 't oud *Romen* waeren de straeten engh en krom, gelijckmen uyt de Iaerbeschrijvingen van *Tacitus* kan afnemen. Doch nae sijne en *Vitruvii* meeninge , soude het gesonder zijn en minder van de schadelijcke winden konnen door-

doorwaeyt en des Somers van de heete ſtraelen der Sonne geſteecken worden. *Nero* dede de ſtraeten, nae den brand, veel ſchooner en wijder maecken, maer niet ſoo geheel recht en breed. Men ſiet geene ſtraete in oud *Romen*, die ſoo langh als zy is, niet hebbe eenige kromte van veele treeden. Maer van *Julius* II, *Paulus* III, *Pius* IV, *Gregorius* XIII, *Sixtus* V en van *Paulus* V zijn de ſtraeten veel breeder gemaeckt, en men ſiet lijnrecht van het een eynd tot het ander, ſoo verre het oogh magh toedragen. Met Tempelen wint nieuw *Romen* het oude af, ſulx is af te nemen uyt het *Pantheum* van *Agrippa*, dat van *Plinius* onder de wonderbaerſte Tempelen is getelt, en dat noch in ſijn geheel geſien wort, onder den naem van *Rotunda*, dat is de ronde Kerck, wiens ronde gewelfte, nochtans 't gewelfte van S. Pieter, in hooghte te boven gaet, opgehouden zijnde door vier boogen, ſtaende *Rotunda* leegh en van minder omloop of begrijp. De vierkante Tempel van de Vreede door *Veſpaſianus* den Keyſer gemaeckt, alhoewel men die in 't geheel niet ſiet, niet te min ſoo ſiet men daer van ſijnen grond, en een deel noch over eynde, daer voor oock de Farneſiaenſche Tempel, van de Vaeders de Ieſuiten niet behoeft te wijcken. Totte heerlijckheyt van 't *Baſilica* van S. *Jean Lateran* en van S. *Paulus* die van *Conſtantinus* de Groote gebouwt is, daer magh geen Heydenſche Tempel wat by haelen, en nimmermeer by de Kercke van *Maria Majore*, die van den Romeyn *Ioan Patritius* gemaeckt, en van *Sixtus* III hermaeckt is. Waer in oock een Capelle is van *Sixtus* V en *Paulus* V Pauſſen, die in heerlijckheyt en ſchoonheyt veele andere Heydenſche Templen, den loef af ſtrijckt. Maer dit is niet de minſte, maer het aldermeeſte lof, dat Nieuw *Romen* het oude te boven gaet in den waeren Godsdienſt, en in menighte en grootheyt van heylige plaetſen. *Lipſius* kan dan niet ſeggen, *ubi Troja fuit?* waer heeft Trojen geſtaen? 't is waer het is dickwijls verwoeſt, verbrant en onder gevloeyt, maer 't is oock menighmael herreſen, herboren, en van de eygen Vyanden weder opgebouwt, als van *Totila* en andere Koningen der Gothen en uytheemſche Vorſten, diewelcke daer op verlieft zijnde, zijn gekomen meer om 't ſelve te beſchermen, als te verderven. Die geene die met vier en ſwaerd daer tegens hebben ingeſpannen, hebben oock ſtraffe moeten geven van haere vermetenheyt. De Keyſer *Claudius* de II ſloegh door het ſweerd 300 duyſent Gothen, en bracht 2000 van haere ſchepen om hals. *Aurelianus* bracht *Canobus* den Koningh der Gothen t'onder, en verſloegh 5000 van de ſijne. *Radagaſus* wierde van *Stilicon* gevangen genomen met 200 duyſent Soldaten die in dienſt waeren van *Alaricus* den Koningh der Gothen, en wierden ſoo veele Gothen tot ſlaven gemaeckt, datſe gelijck als ſchaepen verkoft wierden. *Alaricus* nam *Romen* in 't Iaer 410 in, maer ſoo wel voor als nae, tot ſijn eygen ſchade. Door wiens voordaed *Attila*, de roede Godes, en een ſchrick der Volckeren, met ſijn heyrkracht gekomen zijnde, alwaer de *Mincius* en de *Po* in malkanderen lopen, ſtont heel twijfelachtigh of hy voort ſoude trecken of niet, want hem was wel indachtigh de neerlage die *Alaricus* geleden hadde, nae de plonderinge van *Romen*. Ondertuſſchen maeckt ſich de groote heylige Paus *Leo* I, door het aenhouden van den Keyſer *Valentinianus* op, die ſoo veele met ſijne heylige Reeden te wege brachte, dat *Attila* beſloot wederom nae huys te keeren, verſchrickt zijnde door het geſichte van twee perſoonen, die hem met een blood ſwaerd hadden gedreyght, ſoo hy den Paus niet gehoorſaemde: en men hout dat deſe S. *Pieter* en *Paulus* geweeſt zijn, beyde beſchermers van *Romen*. Nae dien het Romeynſche Volck door deſe twee heylige lichaemen ſich ſeeckerder bevint, als met eenige toorens, muyren, ende bolwercken, gelijck S. *Chryſoſt.* en S. *Gregorius* verhaelt &c. Na die tijd heeft men oock geſien hoe weynigh winſt andere Princen gedaen hebben die op *Romen* zijn gebeten geweeſt, als *Henric.* IV, *Ludowic* de Beyer en *Frederic* de II. Waer over *Rudolphus* I Keyſer, gevraeght zijnde, waerom hy oock niet nae *Romen* gingh? antwoorde met het fabeltjen van den krancken Leeuw, die van alle dieren, uytgenomen den Vos, beſocht zijnde, in 't hol niet wilde treeden, want hy ſagh dat alle de voetſtappen daer wel nae toe gingen, maer geene wederkeerden, ſulx ſeyde *Rudolphus* is meeſt alle voorgaende Keyſers gebeurt, die niet waeren uyt Italien weder gekeert, ten zy met haere groote ſchaede. Seer wel heeft dit beproeft de Hertogh van *Bourbon*, wanneer hy

op den 14 Mey 1527 op eenen ladder in de Voorſtad van *Romen* wilde klimmen, met een kogel wierde doorſchoten, ten eynde de moetwille en ſmaet, niet ſoude ongeſtraft blijven, die zy de heylige ſtad hadden aengedaen, en in't beſonder de plaetſe, waer den H. Paus *Leo* IV de muyren om S. Pieter bouwde: waer van *Anaſtaſius* de Boeckbewaerder verhaelt, dat in 't Iaer 851 de eerwaerdige Biſſchop met ſijn eygen mond, op dieſelfde muyre, drie gebeden met veele ſuchten en traenen heeft uytgeſproken, biddende en verſoeckende dat deſe ſtad mocht in eeuwigheyt worden bewaert, door *Chriſti* hulpe en aller Heyligen en Engelen byſtand, en datſe mocht bevrijt, en ten eynde toe, onverſchrickt blijven, van de geheele inval der vyanden. Op deſe muyre die by d'andere Pauſſen in een bolwerck verandert is, quam *Bourbon* om 't leven, blijvende ſijn lichaem by den ſijnen verborgen, ſulx datmen 't ſelve noyt meer ſagh. Zijne Soldaeten zijn oock niet ongeſtraft gebleven, diewelcke of zy wel *Romen* plunderden, niet te min, diewijl zy geen hoofd hadden, blevenſe al doot en geſmoort in Italien, ſulx datſe te huys 't ſelve niet hebben konnen nae vertellen. Een ſtraffe die 't barbariſche Volck waerdigh was, en die niet koſten verdraegen de eeuwige bewaeringe van *Romen*: Waer in ſedert de plunderingh van *Bourbon* ſoo veele ſchoone nieuwe gebouwen zijn opgerecht, datmen daer van een andere ſtad ſoude konnen toeſtellen, die noch by andere ſteeden niet was te vergelijcken. Gheen wratjen kan *Romens* ſchoonheyt ſchaeden, maer 't geene *Lipſius* ontleent heeft *Hodie quæritur nec invenitur in ſuo ſolo*, dat ſelve kan men oock van alle ſteeden ter Werlt ſeggen: want daer is niet eene ſtad die met dieſelve gevels, gebouwen, manieren en moederlijcke taele, die zy hadde voor 2375 Iaren, in eenen ſtand is gebleven, jae oock geene ſtad die 1500 Iaeren geſtaen heeft. 't Is genoegh datmen *Romen* tegenwoordigh vind veel ſchoonder als oyt te vooren op ſijnen grond. Het alderoudſte gebouw, 't welck noch in 't geheel geſien wort, is het *Pantheum*, 't welck geeyndight is in 't derde Burgemeeſterſchap van *Agrippa*, waer van de voorgevel uytgehouwen is 25 Iaeren voor *Chriſti* geboorte. Oock weet ick niet dat ter Werld een ſoo ouden en wijden gebouw is, ſtaende als een naevel midden in de bewoonde ſtad *Romen*. Daer worden oock op andere plaetſen, andere kleyne Heydenſche Tempels gevonden, die in Chriſten Kercken verandert zijn, en daer ſiet men noch hooge ſpitſen, die van de oude Roomſche Keyſeren geſien zijn. Veele ſteeden zijnder die op haren grond niet ſtaen, daerſe in 't begin op gebouwt zijn: Maer verre daer af, want *Romen* wordt op den ſelven grond gevonden daer het van *Romulus* is beſteecken, en daer nae van de Naevolgers de Koningen, Dictatoren en Keyſeren tot op *Aurelianum* en *Carol. Magnum* toe, en oock van Paus *Leo* IV, ſulx dat nieuw *Romen* 14 mijlen in haeren omloop heeft, ſonder de Burgh of Voorſtad, die oock twee mijlen begrijpt, zijnde te ſaemen 16 mijlen, grooter als het oude, 't welck ten tijde van *Veſpaſianus* de Keyſer 13 mijlen en 200 treeden, omvatte, gelijck *Plinius* ſchrijft in 't 3 boecx 5 cap. en ſoo duyſent paſſen een mijle maecken, ſoo was het 13 mijlen en 200 paſſen in 't ronde. Van eene ſtad die noch ſtaet met ſoo grooten omloop, kan men niet ſeggen datſe doot zy, maer datſe weder levendigh is geworden en eeuwigh gemaeckt door de bewaeringe van de H. Apoſtelen en door de innige gebeden van de Pauſſen, *Chriſti* Stadhouders. Nae dat *Trojen*, *Carthago*, *Athenen* en andere ſteeden zijn verwoeſt, zijnſe niet weder opgeſtaen, maer *Romen* veelmaels van de Barbaren en ongeloovige verwoeſt zijnde, is veel wackerder en luſtiger, door het believen Gods, herboren en herreſen, als oyt te vooren, zijnde een ſtad die van God verkoren is tot een grondſteen en hoofd van de H. Kercke, gelijck men ſiet datſe bewaert en onderhouden wort als een eeuwige ſtad. Welcken tijtel van eeuwigh haeren oorſprongh neemt uyte boecken der Sibyllinen, en is daer nae in de Medaglien geſtelt. *Tibullus* en *Auſ. Gallus* noemen haer eeuwigh, gelijckſe oock van andere is genoemt. Niet dat *Romen* ſal eeuwigh duyren: En ick weet wel dat het met de geheele Werld ſal vergaen in den algemeenen brand, maer voor ſoo veele dat het duyren ſal totten dagh des oordeels toe. En als de ſtad *Romen* daer niet meer ſal zijn, dat ſal een teycken weſen van het eynde des Werlts, gelijck *Lactantius* in 't VII boeck cap. XXV verhaelt. Dat *Romen*

totten dagh des oordeels ſal ſtaen, geeft *Ioan. Chryſoſtomus* te kennen, daer hy over den brief totten Romeynen in de XXXII *Homilia* aldus ſeyt, *Hier van daen ſal* Petrus, *daer ſal* Paulus *wegh genomen werden: leght eens by u over en ontſet u, over 't ſchouſpel dat* Romen *ſal aenſien, dat* Paulus *en* Petrus *in der haeſt uyt haer graf ſullen opſtaen, en den Heere te gemoet, opwaerts worden gedragen. Wat een Rooſe ſal* Romen *Chriſto toeſenden, met wat dobbele kroonen ſal die ſtad geciert worden, en met wat gulde ketenen iſſe omcingelt? wat fonteynen heeft zy?* Wel maghmen ſeggen wat Rooſe ſal *Romen* Chriſto in den laeſten dagh toeſenden, dewijl van de H. drumpelen der Apoſtelen af, men te gelijck met haer ſal ſien opſtaen, dienſelven *Ioan Chryſoſtomus*, wiens heylige lichaem ruſt in de Sacreſtie van de hoofdkercke van S. Pieter: diewelcke hoe Godſaligh hy was in in ſijn leven, getuyght *Percrius* in 't XIV boeck over *Daniel*, en dat nae de meeningen van de voornaemſte ſchrijvers, het eene overgeleverde Apoſtoliſche leere is, dat het Roomſche Rijck ſal ſtaende blijven, en met de Werreld eerſt ſal te gronde gaen, geduyrende totte komſt van den Antichriſt. De Keyſerlijcke Majeſteyt van het Roomſche Rijck houd ſich noch in Duytsland, en *Romen* houd door de geeſtlijcke wapenen en de Sleutels, die *Chriſtus* op aerden ſijne Stadhouders gegeven heeft, over de geheele Werlt, het hooghſte gebiet en de opperſte regeeringe. Immers zijnder by onſen tijde verſcheyden Ambaſſaden of Geſanten geſien, uyt de verre gelegenſte Koninghrijcken van *Egypten*, *Æthiopien* en *Muſcovien*, om ſich voor den Paus *Gregorius* de XIII eerbiedigh voor ſijne voeten te buygen, en van drie Koningen te gelijck, die nae een drie-jaerige reyſe gekomen zijn uyt het Koninghrijck van *Iapon*, 't welck de oude Romeynſche Mogentheyt onbekent was. De groote *Sophy* Koningh van Perſien ſandt anno 1601 voor Geſante aen den Paus *Clemens* VIII *Cuckeni Olli Beag*, zijnde een Heyden, die noch met ſijnen tulband op 't hoofd afgeſchildert is, in de ſael van *Clemens* in *Vaticano*, en beneffens hem *Antonio Serhers* Engelsman, als tweede Geſante en Tolck, die Chriſten zijnde, binnen *Romen* eerſt voorgingh. Van d'uyterſte deelen van *Africa* vaerdighde de Koningh van *Congo*, eenen Edelman, als Geſante, af, die in *Romen* kranck zijnde, ſtierf, en wierde begraeven met een aenſienlijcke uytvaert, in de groote Kercke van *Maria* de Groote. *Xaabba* Koningh van Perſien, ſondt van gelijcken aen *Paulus* V *Ali Goli Bek Mordar*, oud zijnde 73 Iaeren, die nae de gewoone maniere van tegenrijdinge wierde ingehaelt op den 27 Auguſti 1609. *Iudate Maſumene* Koningh in Ooſt Indien, op de hooghte van *Iapon*, ſchickte ſijnen Geſante *Franciſcum Vaxecura* Ridder Chriſti, aen *Paulus* V, om uyt ſijnen naeme hem de voeten te kuſſen, die nae een reyſe van twee Iaeren, met den Vader *Lodovic Sotela* Obſervantiner Minrebroeder in 't Iaer 1615 binnen *Romen* quam. En hier door vinden ſich de Koningen en Princen des Werrelts bewogen, om gehoorſaemheyt te bewijſen aen haeren Roomſchen Opper-Prieſter. Niet vergeefs is dan van den Poeet ſijn Rijck Eeuwigh genaemt, en met recht komt dan *Romen* den tijtel van eeuwigh toe, die men in ſteen ſiet gehouwen boven drie poorten te *Romen*, gelijck mede op verſcheyden plaetſen en opſchriften te ſien is, die wy hier nae laeten.

De Raed en 't Volck van *Romen* noemen haere ſtad Eeuwigh, hoewel de Gothen te dier tijd, dieſelve ſochten te onderdrucken. De voornoemde Poeet *Claudius Rutilius* ſchelt in ſijne dichten, *Stilico* voor een brandſtichter van de boecken der Sybillen, en een verraeder van 't Rijck, om dat hy, ſoo hy ſlechts hadde gewilt, de Gothen konde verdelgen, eer zy binnen *Romen*, om dat te verwoeſten, waeren gekomen: deſe was ſeven Iaeren Regeerder binnen *Romen*, nae de ſwaere neerlage die van *Alaricus* Koningh der Gothen, was geſchiet, evenwel noemt hy oock de Roomſche Heerſchappye als mede de ſtad *Romen* eeuwigh, onaengeſien dieſelve benaeuwt en afgenomen was, door de barbariſche vyanden, en hy beeld die af met een Adelaer ofte Phœnix. Een opſchrift dat tot noch toe waerachtigh, en op de drie poorten is geſien geweeſt van *Alaricus* en *Totila*, die dieſelve op verſcheyden plaetſen vernielden. En wy hopen datſe waerachtigh ſal blijven, ſoo lange de Godlijcke goedertierentheyt de Werreld ſal behouden, overmits in 't heyligh *Romen*, de Roomſche Stoel geheylight is, met het Martelaerſchap van de Heylige Apoſtolen, hebbende aldaer de Kercke *Chriſti* geplant, diewelcke, ſonder twijfel, ſal eeuwigh zijn, gelijck de Paus

Pius II verhaelt in ſijne Verantwoordinge: *Christus* heeft ſijne Kercke ingeſtelt datſe ſal duyren tot het eynde der Eeuwen.

ROMA ÆTERNA. *Eeuwigh Romen.*

EEn Tempel met acht pijlaeren, alwaer *Romen* in ſit, hebbende in de rechter de Overwinninge, en in de ſlincker hand een Spieſſe. De Keyſer *Probus* heeft een ander Tempel met 10 pijlaren. *Antonius Pius* heeftſe ſonder beeldeniſſe, met het opſchrift ROMÆ ÆTERNÆ. Daer zijn noch veele Medaglien van *Roma Æterna.* Oock wordt *Romen* op een Schild geſet, hebbende het gewoonlijcke beeld de Victorie, en in de ſlincker een Staf. Het Schild zijnde rond, word genomen voor een beeld van de Eeuwigheyd, onder alle wort deſe volgende de beſonderſte en ſchoonſte gehouden.

ROMA, van *Theodoſius* de Alder-Chriſtlijckſte Keyſer.

EEn Vrouwe met een Helmet op 't hoofd en een Sterre daer achter, houdende in de rechter hand een Globe met het Cruys daer boven, in de ſlincker een lange Spies, daer achter ſtaet een kleynder Spieſſe recht over eynde, met een Schild dat aen haer leunt. Voor haere voeten ſal een Hond ſtaen metten mond open, en een halsband om den hals.

Adolph Occo maelt deſe Medaglie mette woorden af in 't Iaer 379. De ſterre wort oock geſien achter 't hoofd van *Romen* in eene Medaglie van 't geſlacht *Poſthumia.* Oock vintmen eene by *Fulvius Urſinus* van 't geſlacht *Lutatia*, een hoofd van *Romen* met een ſtormhoed, hebbende boven hem eenen circkel, by nae als een Ovael met een koorenayr, en tuſſchen de twee ſterren ſtaet de ſterre van *Romen*, om haeren glans die zy over de Werreld verſpreyt. Het kruys ſtaeter, om dat *Theodoſius* de Keyſer altijd ſorge droegh dat ſelve te verheffen, en de Chriſtlijcke Religie door de Werreld te verbreyden, in wiens Vaendel het H. Cruys ſtont, in welck teycken hy alle ſijne vertrouwen ſtelde: daerom als hy wilde ten ſtrijde gaen met *Eugenio* die opgetrocken was, door aenraedinge van *Argobaſte*, een Tyran en Afgoden-dienaer, om 't Rijck in te nemen, gaf hy het teycken tot het vechten, door het teycken van 't Cruys, en hy bracht daer van een wonderbaere overwinninge. Hier door komt het dat hy in ſijn ander Medaglie ſtaet met een kruys in de hand, met het opſchrift *Gloria orbis terrarum, de roem des geheelen aerdbodems.* D'eerſte voorteelders van d'oude Hebreen en Vorſten van de oude Egyptenaers, Arabers en Griecken zijn Paſtoren of Herders genaemt geweeſt. En *Homerus* noemt *Agamemnon* Herder der Volckeren. De Herders gebruycken honden tot bewaeringe van de kudde: Maer in deſe Medaglie wort *Theodoſius* uytgebeeld onder het teycken van den Hond, want hy was een ſeecker Wachter voor 't Rijck, en een beſchermer van *Romen* tegens hare vyanden, gelijck de Hond is voor de Schapen tegens de grijpende Wolven. *S. Victorius* en *P. Diaconus* ſeggen dat *Theodoſius is geweeſt een vermeerder van 't gemeene beſte en een treflijck Beſchermer, want hy heeft den* Gothen *en* Hunnen, *die dieſelve onder den Keyſer* Valens *ſeer hadden verſwackt, in verſcheyden ſlachten overwonnen.* De Hond plagh een beeld te weſen van ſtoutigheyt in den oorlogh en van veerdigheyt in 't aenvallen, waer over de ſtrijdbaere Lacedemoniers, dienſelven heyligden. In de Medaglie van 't geſlachte *Antoſtia* ſietmen achter het hoofd van *Romen* eenen hond op de maniere of hy wilde loopen, zijnde een beeld van ſorghvuldigheyt en ſnelligheyt in d'aenſlaegen, handelingen en uytvoeringen, tot dienſt van de Republique, ten eynde men d'overwinninge ſoude krijgen, even gelijck de Hond nae den buyt en nae 't wild doet. Alſoo was oock de grootmoedige Prins *Theodoſius*, ſtout, vaerdigh en beſorgt in de bedieningen van 't gemeene beſte, verkrijgende veele overwinningen door een raſſigheyt. De Hond dan ſal ons hier een teycken weſen van een moedigh beſchermer, en van een beſorght Vorſt om 't ſijne te beſchermen. De halsband zijnde een waepen van beſcherminge voor den Hond, geeft te kennen, dat de Keyſer altijd voorſien en vaerdigh was om met de hongerige Wolven te plockhayren, ſonder eenighſins den dood te ontſien totte beſcherminge van de Roomſche Kercke, want hy ſtelde alle ſijn vertrouwen in God en *Chriſto* onſen Salighmaecker, gelijck hy voor de ſlacht tegens den Tyran *Eugenium* aldus bad:

Almach-

Almachtige God, ghy weet, dat ick in den naeme Christi *uwes Soons, desen kamp rechtveerdelijck tot wraecke, gelijck ick vertrouwe, hebbe aengevangen, indien het anders is, soo straft my; maer soo ick met een goede saecke en op u vertrouwende, alhier gekomen ben, soo biet u Volck de rechter hand, op dat misschien de Heydenen niet seggen, waer is nu haer God.* Wel was dit een Godsaeligh baffen van een seer getrouwe Hond, gelijck 't by *Ruffinus* is opgeteyckent. Hy hout den mond open, om te vertoonen, dat een Prince geen stomme Hond moet wesen, die niet konnen baffen noch bijten: Maer hy moet als een wackere en kloecke Hond, blaffen, en dat tegens d'ongeloovige, moedwillige en wederspannige Vyanden; op sijn behoorlijcke tijd met alle voorsichtigheydt, om de roovende Wolven en Vyanden te bijten: En gelijck de onversaeghde Hond sijne kudde bewaert, soo beschermt een goed Prins, die hem vertrouwt zijn: En gelijck *Theodosius* in sijn leven dieselve bewaerde, alsoo blafte hy oock in sijn sterven, als een kloecke Hond, een liefhebber van de Christlijcke Republique tegens dat hy de Moordenaers sagh opkomen, seggende dat hy willigh uyt dit leven wilde scheyden, als vermoeyt en door den last des Rijcks afgesloost zijnde: Maer dat hy meer bekommert en beswaert was over den staet der Kercke nae hem, als over sijn leven; en dat hy wel wiste dat de Kercke, nae hem, nieuwe dieven soude hebben, gelijck het in der daed gebeurde. De Hond draeght in dese Medaglie den halsband. *Pierius* hout dat de halsband bediet de eed daer door men onder de gehoorsaemheydt staet, en dat de Hond het ampt van een soldaet uytvoert, die bereyt staet op 't bevel van sijnen Capiteyn: En sulx kan men passen op *Theodosius*, zijnde een soldaet en voorvechter *Christi*, staende vaerdigh onder de gehoorsaemheyt des Opper-Priesters, gelijck hy oock gehoorsaem was te *Milaenen* aen S. *Ambrosius*, die hem de ingangh totte Kercke verboot, want hy hadde te *Thessalonica* in een oproer, die tegens des Keysers Dienaers verreesen was, seven duysent van dat Volck, sonder dat hy onderscheyt maeckte van schuldige, of onschuldige, doen dootslaen. Waer over hy in acht Maenden niet dorst ter Kercke komen, sonder vergifnisse te hebben, die hy ootmoedigh van den heyligen Bisschop versochte, waer in hy de sachtmoedigheyt en gehoorsaemheyt van den Hond, tegens sijnen Heere, naevolghde.

ROMA SANTA.

Heyligh Romen.

EEn staende Vrouwe met een borst-stuck gewaepent, en een purperen kleed op een gouden grond, en voor een Kam op den Helm, salse dit teycken ☧ hebben, in de rechter hand een Spies, waer boven een kroone sal staen met eedelgesteenten, alwaer het selve teycken sal staen met eene dwers-lijne om leegh, die een Kruys sal maecken: onder de Spiesse sal een Slange leggen. In de slincker hand een Rondas of Schildt, waer in twee Sleutels kruyslinghs over malkanderen leggen, d'eene van goud en d'ander van silver, in een root veld, met het Rijck van de drie Pauslijcke kroonen, boven de Sleutels. Het purper was de kleedinge van de Koningen, Raedsheeren en Romeynsche Keyseren, gelijck tegenwoordigh van de Cardinaelen en Paussen. Het purper in 't goud was eygentlijck voor de overwinnende triumpheerders. In H. *Romen* zijn de overwinnende triumpheerders niet hooger als die geene, die den Palm van 't Martelaerschap hebben verkregen, sulx datse zijn gekleet met het purper van haer eygen bloed, en van 't goud, door de volmaecktheyt van haer gelove, door welckers verdiensten *Romen* heyligh wort geheeten, en dat door de beecken en stroomen van 't bloed der Martelaeren, die haren grond hebben vochtigh en nat gemaeckt.

Constantinus de Groote, was de eerste Keyser, die sijn beste deede, om de schoone stad *Romen* heyligh te maecken, door den naeme *Christi*, en sijn heyligh Cruys te verheffen. De H. *Constantinus* stont bekommert over de schricklijcke en gevaerlijcke krijgh, die hy soude aenvangen tegens *Maxentium*, als wanneer hy tegens den avond, in den Hemel boven de Sonne, sagh staen, het triumphteecken des Cruyces, met dit opschrift daer by, EO VINCES, gelijck 't *Eusebius* in 't

in 't tweede boeck van ſijn leven verhaelt uyt de eygen mond van den Keyſer *Conſtantinus*, en andere getuygen. In andere boecken als mede in de Medaglien leeſtmen, *Hoc ſigno victor eris*, dat is, door dit teycken ſuldy overwinner zijn. *Conſtantinus* wilde doen het gewoonlijcke Heydenſche Veldteycken niet meer gebruycken, maer liet boven een lange ſpieſſe, met goud beſlaegen, en een gouden dwers-boute, kruys-wijs daer boven, eenen gouden kroone maecken, die met koſtele geſteenten beſet was, en dede daer in ſtellen de twee eerſte letteren van *Chriſti* naeme, in 't griex van goud, te weten een ρ in 't midden, χ zijnde *Chi*; welcke naem *Chriſti* hy altijt op ſijn Helmet droegh: aen de voorſeyde bout of dwersyſer hingh een Koninghlijcke ſluyer, die met goud en peerlen geborduyrt was, die men in de Medaglien niet ſiet, maer wel het ander. *Nicephorus* verhaelt dat *Conſtantinus* dit teycken tweemael aen den Hemel heeft geſien, eens te *Conſtantinopel*, doenmaels *Bizantium* genaemt, en andermaels te *Romen*. Met *Chriſti* naeme dan en met den Standaert des Cruyces, hadde hy heerlijcke overwinninge over den Tyran. S. *Ioan. Damaſcenus* verhaelt, dat *Conſtantinus* onder ſijne beeldeniſſe te *Romen*, die met de rechter het Kruys hielde, liet ſtellen het opſchrift, van deſen inhoud, *door dit heylſaeme teycken, zijnde een waerachtigh aenwijſer der dapperheyt, heb ick u ſtad, uyt der Tyrannen jock verloſt zijnde, in vryheyt gebracht, en den Raed en 't Romeynſche Volck in haer voorgaende glans en waerdigheyt vry gemaeckt en herſtelt.* Met ſoodanigen eedelen inhout, gaf hy aen *Romen* vryheyt, datmen aldaer opentlijck het Cruys en *Chriſti* naeme begoſt te eeren: En men ſiet doorgaens te *Romen* in de geſtoelten van d'alderoudſte Kercken, op de heylige Kerckhoven, binnen de grotten en hoolen, en boven de graf-lantaernen, het bovengeſeyde teycken van den naeme *Chriſti*, door de welcke en door ſijn H. teycken des Cruyces *Roma* heyligh geworden zijnde, en de Slange der afgoderie vertredende, heeft in alle plaetſen het Cruys opgerecht. Waer van de Poeet *Prudentius* en de Capiteyn van *Theodoſius*, tegen *Simmachum* verhael doen.

Tegenwoordigh is noch op de ſpitſe van den tooren op 't *Campidoglium*, het beeld van *Romen* over eynde geſtelt, gewapent met het Cruys, hebbende in de rechter hand een Trophee, Scepter, Waepenen, zijnde het Cruys het eedelſte verborgenſte en krachtighſte boven alle andere, door 't welck zy is de grondſteen en 't hoofd van de H. Moeder de Kercke die de Roomſche geheeten wort.

De kroone mette koſtele geſteenten wort niet alleen geſtelt tot een cieraet als het van *Conſtantinus* geſtelt is, maer oock tot een verborgen ſin, nemende den Diamant voor een vaſt Geloof, den Eſmaraud voor de Hoope, den Rubijn voor de brandende Liefde, de Peerlen, Topaſen en Saffyren voor de oneindlijcke deughden en Godvruchtige wercken, die in 't H. *Romen* uytblincken.

Zy draeght in den Rondas de wapenen van de H. Kercke, zijnde twee ſleutels en een drie dobbele kroone, tot teycken van de Pauſlijcke waerdigheyt, die in *Romen* haere ſitplaets heeft, en door de welcke het H. *Romen*, 't heyligh geloof is genietende, en wort daer door als het heyligh hoofd en de Heylige Moeder van de Werreld ontſien en geeert, inſonderheyt in ſijne H. Hoofdkercke van S. *Ian* van Lateranen, daer dit opſchrift, aldus ingehouwen, te leſen is:

Dogmate Papali datur & ſimul Imperiali,
Quod ſim cunctarum Mater, Caput Eccleſiarum.

Tot beveſtinge van haer lof als heyligh, niet als oud Heydens, ſullen wy eyndigen met het klinckdicht dat *Petrarcha* ſtelt, in ſijn Latijns werck:

Fontana di pietà ch' eſtingui ogn' ira,
Scola de Santi & Sferza d' Hereſia &c.

LUGURIA.

EEn magere Vrouwe, doch manlijck en wreed van opſicht, ſittende op een klippe of ſteen, hebbende een beknopt kleed met een goude cierſel, over de ſchouder een borſtſtuck, en een Helm op 't hoofd. Houdende de rechter hand om hoogh en open, alwaer een oogh in 't midden is, en met de ſlincker hand ſalſe met een aerdigheyt een Palmtack houden, aen de rechter ſyde een Roer van een Schip, en aen de ſlincker ſyde twee of drie pijlen.

Liguriën, nae dat *Blondus* ſeyt, is het eerſte Landſchap van Italien van den Apenin af tot aen de Toſcaenſche Zee. *Cato, Sempronius* en *Beroſus*, ſeggen dat het genaemt is nae *Liguſtus* de ſoone van *Phaëton* de Egyptenaer, die in

in dese plaetse met sijnen Vaeder is komen woonen, aleer de Griecken van *Attica* aengekomen waeren, met *Ænotrius* van *Arcadien*. Het is daer nae oock *Genovesato* geheeten, nae de voornaemste stad *Genoua*, zijnde de eedelste van dese Provintie. Mager en op een steen ilse gestelt, om dat het meeste deel van dit Landschap onvruchtbaer is, gelijck *Blondus* seyt, oock sonden de Romeynen nae *Genoua* geene Colonien of plantelingen als zy wel deden in andere deelen, om dat zy vreesden dat de Soldaeten daer niet souden konnen woonen noch leeftocht hebben. *Strabo* seyt, dat het *Genovesaet* tusschen de bergen van Apenin is gelegen, en dat de Boeren, om te leven, de steenen mosten doorwroeten totten bouw.

Het kleed met goud geciert, bediet de overvloet van geld, goud, silver en andere oneyndelijcke Rijckdommen, die zy door haere dapperheyt hadden verkregen. Zy houd in de slincker hand een Palmtack, om dat de Paus alle Iaren in de Vasten, door den overvloet van dese boomen, daer mede de benedictie of zegen geeft aen alle Cardinalen, Prelaten en andere voornaeme luyden.

De rechter hand met een oogh in 't midden, bediet de naerstigheyt van dese Volckeren, waer door zy 't gebreck dat de Natuyre haer heeft verleent, souden vervullen, door het naejaegen van veele konsten, om daer van wel te leven.

Dese beeldnisse wort met een wreet opsicht afgemaelt, gewapent zijnde met een Borst-stuck, Helm, Schilt, Pijlen en een beknopt kleed, om dat, gelijck *Strabo* en *Plinius* verhaelen, dit Landschap altijd heeft gehad, seer manhafte en welgeoeffende Soldaeten, die Schilden plachten te gebruycken, en waren goede Lancy-werpers. *Jordanus Monachus* seyt, dat dese Volckeren lange weigerden om sich onder 't Roomsche jock te begeven, en datse seer moedige en hartneckige tegenstant deden. En *Livius* sprekende van haere wreedheyt, seyt datse scheenen geboren, om den Romeynen in haere krijghskonst werck te geven: die dickwijls met listigheyt oock mosten hand aen hand komen: en daer was geen Landschap waer in de Romeynsche soldaten geoeffender en dapperder van daen quaemen, om de swarigheyt van de plaetsen, tusschen de steile geberghten, diese noodsaeckelijck mosten beklimmen: als mede door de wackerheydt en moedigheydt van dese luyden, die den Romeynen geen tijd vergunden, om sich te verpoosen. Dese moedigheyt gebruyckten zy wel, nae dat *Livius* en andere getuygen, maer zy zijn niet te min daghelijx door dappere aenvallen t'onder gebracht. Onder welcke aenvallen sal ick niet verswijgen de overwinninge die *Biagio Asareto* gehad heeft, tegen *Alphonsus* Koningh van Arragonien, die sich gevangen gaf in handen van *Iacomo Iustiniani*, eene der Heeren van 't Eylant *Scio*, en van de hoofden der Scheepsvlote, zijnde eene doorluchtige naeme van sijne dapperheyt. Van gelijcken wierde in dese heerlijcke overwinninge gevangen, *Iohannes*, Koningh van *Navarre*, en d'Infante *Henric* sijn broeder, gelijck men in de Historien van *Naples* en in 't kort begrijp van *Collenutius* kan sien. Ick sal naelaeten te spreecken van de wonderlijcke aenslaegen, daer verscheiden Ridders en beroemde Capiteynen, tot verscheyden tijden, groote overwinningen, door haere dapperheyt, hebben verkregen.

Het Scheepsroer worter ter syden gestelt, soo om de goede Regeeringe van dese edele Provincie uyt te drucken, als mede om hare bestieringe totte Zeevaert, om dat dit Landschap aen de Zee zijnde gelegen, zy daer in groote Meesterschap hebben gebruyckt, soo wel in Vreede als in Oorlogh, als hebbende gehad, en als noch, seer vermaerde Mannen die 't bewindt ter Zee gehad hebben. Eertijts isser geweest *Christophorus Columbus*, wiens doorluchtige naeme eeuwigh sal leven, daer hy door de Schipvaert, met verbaestheyt van de Natuyre, door een onverwinnelijck gemoed en sonderlinge kloeckheyt, totte onbeklimlijcke plaetsen, is doorgedrongen, en heeft 1492 nieuwe Werrelden gevonden, die aen de voorgaende eeuwen onbekent waeren. *Franciscus Maria* Hertogh van *Vrbin*, een Man van sonderlinge dapperheyt en wijsheyt, die de heyrkrachten des Paus en der Venetianen heeft bestiert. *Nicol. Spinola* Generael van de Scheepsvloote van Keyser *Frederic*. II. *Ansalolus* Generael van de Zee, en voornaemste Fiscus en Stadhouder van den Griexschen Keyser, die tot vereeringe kreegh 't Eyland van Mitilenen. Wat sal ick seggen van *Giov. Giustiniani*, eene van de Heeren

van 't Eylant *Scio*, Generael soo ter Zee als te Lande, onder den Keyser *Constantinus* van Constantinopel. *Andreas Doria* Generael van de Zee, voor den Paus, Koning van Vranckrijck, voor *Carol.* v Keyser, en *Philippus* Koningh van Hispanien, en ten laesten *Giovan. And. Doria*, oock voor den selven Koningh. Maer waer heb ick *Helvius Pertinax* gelaeten, die door sijne dapperheyt en deught, tot het Roomsche Rijck is opgeklommen? Maer 't welck noch meerder eere waerdigh is, soo hebben zy in den Geestlijcken staet gehad ontallijcke Prelaten van de H. Kercke, Bisschoppen, Cardinaelen en Pausen, als daer zijn *Innocentius* de IV, *Adrianus* V, *Nicolaus* V, *Sixtus* IV, *Innocentius* IX en *Iulius* II. Ick soude hier veele andere konnen by voegen, maer om niet verdrietigh te zijn, sal ick 't naelaeten, alsoo dese Provintie veel meerder lof als het mijne is waerdigh.

TOSCANA.

EEn seer schoone Vrouwe met kostelijck laecken gekleet, waer over zy sal hebben de Mantel van 't groot Hertogdom van root fluweel, en met armelijnen gevoert, en zy sal op 't hoofd een kroone van den grooten Hertogh hebben. 't Kleed onder den Mantel sal wesen als een fijn wit linnen hembd, van de slincker syde sullen verscheyden wapenen leggen, en de reviere *Arno*, zijnde een oud Man met een baerd en lange hoofdhairen, en die met eene elboge op een Emmer sal leggen, daer waeter uyt loopt, zijnde dese reviere geciert met een krans van beuckenblaeden, en ter syden sal een Leeuw leggen, en aen de rechter syde een Autaer op sijn antics, met vier daer op, en rontom dat selve sal gesneden zijn de aerde pot, de drinckschaele en Lituus of Wichelroede, en daer op verscheyden Priesterlijcke gereetschappen nae het valsche Heydensch gebruyck, en mette slincker hand salse seer bevalligh een roode Lely met een boeck houden.

Dit Landschap heeft veele naemen gehad, d'eene *Tirennia*, gelijck *Berosus* de Chaldeer en *Trogus* verhaelen. Seggende dat het is genaemt van *Tirrenus* soone van *Atius*, diewelcke als *Strabo* verhaelt, van *Idia* alhier de Inwoonders affant, vermits *Atius* een afkomelingh was van *Hercules* en *Omphale*, zijnde gedwongen door hongersnood en diere tijd 't Volck uyt te senden, en kreegh *Tirrenus* by lotinge 't grootste deel daer van, sulx dat hy 't nae sijnen naeme *Tirrenia* naemde. Het is daer nae van de Romeynen *Etruria* geheeten, uyte kondschap en eervaerentheyt van den Godsdienst, waer in zy alle andere volckeren overtreften. En hier door waerense by den Romeynen in soo groote achtinge, gelijck *D. Halicarnasseus* en *Livius* seggen, datse niet alleene haere kinderen alhier schickten om de konsten te leeren, maer oock de goede Zeeden en den Godsdienst. Ten laesten heeft het den naem van *Toscana* of *Tuscia* aengenomen, gelijck *Festus Pompejus* getuyght, van *Tuscus* haer eerste Koningh, de Soone van *Hercules* en *Arassa*, die aldaer quaemen van 't deel van *Tanai*, en wierde daer nae dese naem bevestight, door de overtreflijckheyt van de offerhanden. Waer van oock *Plinius* gewagh maeckt in 't 3 boex 5 cap.

Zy wort schoon gemaelt, om dat dese eedele Provincie, zijnde de peerle van Italien, de luchtighste en schoonste is, als hebbende dese alle de gaeven van de konst en van de natuyre, als mede een seer gesonde locht, seer vruchtbaer, oock om datter seer veele Meeren, Havenen, Revieren, Fonteynen en Lusthoven zijn, oock vol vermaerde en groote steeden, als mede prachtige gebouwen, soo wel gemeene als besondere. Hebbende oock treflijcke verstanden die in alle konsten, geleertheyt en wetenschap soo in vreede als oorlogh wel geoeffent en vermaert zijn.

Het kleed en de kroone van den grooten Hertogh, is om dese vermaerde Provintie met dit voor-recht, dat meest uytblinckt, uyt te drucken, hebbende het doorluchtige Huys van *Medices* dit *Toscana* niet weynigh heerlijck gemaeckt: want wie zijn niet bekent de *Lorenzi*, de *Cosmi* en haere waerdige naevolgers en dappere daeden, waer door oock de Koninghlijcke en treflijcke Huysen met haer in bloedverwandschap en swagerschap sich hebben willen verbinden.

De roode Lely wort haer gegeven, om dit Landschap best uyt te drucken, door het waepen van *Florencen*, zijnde de voornaemste Hoofdstad van gantsch *Toscana*.

Het Boeck vertoont dat dit Landschap seer vruchtbaer is van geleerde Mannen in

alle

alle weetenſchappen, houdende daer van opentlijcke Leſſen als te *Perugien, Siena* en *Piſa*.

Het witte onderkleed bediet de oprechtigheyt van de Zeeden, ſuyverheyt des gemoeds en oprechte trouwe. De reviere *Arno* loopter als de voornaemſte reviere, ter ſyden, loopende midden door *Toſcana*, waer door zy ſeer gerijft worden, gelijck men in de beſchrijvinge van de *Arno* ſien kan.

De waepenen betoonen dat *Toſcana* heeft en altijt gehadt heeft vermaerde Mannen van waepenen, doch inſonderheyt die van *Luca*.

Het Autaer op ſijn antics met het vier en de Prieſterlijcke gereetſchappen, zijn kenteyckens van der oude Goden valſche Godsdienſt, want hier was de Hoofdkerck en Schoole, alwaer de Romeynen en 't Latijnſche Rijck, quaemen om de ceremonien en Godsdienſten te leeren, en waeren haere Leeraers in ſulcker achtinge en eerwaerdigheyt, dat de Raed en 't Roomſche Volck in groote ſwaerigheyt van algemeene ſaecken, ſoo van de uytkomſten als toevallen van de dingen, haeren raed verſochten, als mede in de uytlegginge ontrent de Wet van haere valſche Goden: waer uyt klaerlijck blijckt dat dit volck altijd ſeer Godsdienſtigh en Religieus is geweeſt. Soo ſietmen oock te deſen tijd in den waeren Godsdienſt van *Chriſtus* onſen Heere, dat dit Landſchap ſeer vermaert is geweeſt van heylige Mannen. Men vint in de oude beroemde ſtad *Luca* alleen 36 heylige lichaemen, behalven andere groote Prelaten der Kercke, die daer zijn als ſpiegels en voorbeelden der Liefde, goeddadigheyt en andere Chriſtlijcke en zeedige deughden: oock andere die meer lof, als het mijne, waerdigh zijn: als daer is *Franciſcus Maria* Cardinael van *Monte*, die door de Koninghlijcke waerdigheydt van ſijn perſoon, wel vertoont, dat hy is van de beſte afkomſt der Werlt. Maer daer zijn oock in dit Landſchap geweeſt, vermaerde leeden der Kercke, die tot Hoofden der ſelve zijn gebruykt, als *Linus* die den overſten der Apoſtelen *Petrus* in de beſtieringe der Kercke is gevolght. Weſende een Toſcaner van heyligh leven: die dit Land ſeer vermaert heeft gemaeckt.

Daer zijn veele vermaerde Mannen in de volgende tijden geweeſt, die wy om kortheyt naelaeten: evenwel kan ick dien grooten *Leo* I niet naelaeten, die door ſijn Heyligheyt en diepe geleertheyt, oock ſijne dapperheyt en aenſien uytblinckt, als die de raſernye van den Koningh *Attila*, dieder genaemt wierde de Geeſſel Godes, met ſijne tegenwoordigheyt en eenvoudige woorden, verſchrickte en breidelde. Maer d'Oude laetende vaeren, ſoo zijnder oock in deſe jonger tijden, verſcheyden Prelaeten uyt dit Landſchap voortgekomen, die te *Romen* den Pauſlijcken Stoel van S. Pieter hebben bedient, als *Nicol.* V, *Pius* II, *Pius* III; *Leo* X en ſijn Neef *Clemens* VII, van de *Medices*; *Marcellus* II en *Julius* III; van d'Opper-Prieſter *Clemens* VIII, ſiet yder klaerlijck ſijn wonderlijcke Godsdienſt en rechte beſtieringe, die hy heeft ingeſtelt ſoo over de gebeden der traenen, en andere wercken van ſonderlinge Liefde, en hoe alles, onder ſijne bedieninge, geluckigh is uytgevallen en van God geſegent totte ruſte en algemeene Vreede van Chriſtenheyt, en aenwas van den Godsdienſt en Kerckelijcken ſtant, waer van gedenckwaerdige geheughniſſen zijn naegebleven. Waer op gevolght is *Leo* XI oock van 't Huys de *Medices*, en *Paulus* V Romeyn, doch van afkomſt een Toſcaner uyt het eedele geſlacht van *Borgheſen*, ſeer oud van *Siena*. Men ſieter nu den heyligen politique Scepter waer door *Vrbanus* VIII van de *Barbarini*, de Heylige Kercke beſtiert, als een doorluchtige ſpruyt van Florencen.

VMBRIA.

EEne oude Vrouwe op 't antics gekleet, met een Helm op 't hoofd, ſtaende midden aen den voet van ſeer hooge bergen, die een deel van haer lichaem beſchaduwen, met de rechter hand houdſe een Tempel buyten de ſchaduwe met eenige ſtraelen daerſe op ſiet, en mette ſlincker leuntſe aen een rodſe, waer van het waeter in menighte, ſeer ſteyl komt afdaelen, en boven de rodſe ſtaet een regenboge, van d'eene ſyde ſal het teycken *Gemini* of Tweelingen ſtaen geſchildert, die te ſaemen een Overvloets Hooren vol bloemen en vruchten vertoonen, van d'ander ſyde een groote witte Stier, met veele daelen en wijde platte velden rontomme.

Dit Landſchap is *Vmbria* genaemt, en nae

dat eenige meenen van *Imbre*, dat is van den slaghregen, want de oude Griecken geloofden, dat *Vmbria* was behouden gebleven voor den stortregen der algemeene Sondvloet. 't Welck een losse fabel is die de H. Schrift wederspreeckt: Doch andere seggen beter, dat *Vmbria* heerkomt van *Vmbra*, dat is van de schaduwe, overmits dit Landschap schaduachtigh is door de hooghte en naegelegentheyt van de Apeninsche bergen. Ten laesten is oock een deel daer van genaemt, het Hertoghdom van *Spoleta*, welcke naeme, als *Blondus* verhaelt, zy heeft van *Longinus* de eerste Exarch of Stadhouder van Italien. Ick heb geseyt een deel, want ick verstae te beschrijven *Vmbria* nae de stellinge van de seer oude schrijvers, waer onder oock zijn begrepen de *Vmbri Sabini*.

Oud en op sijn antics is zy gekleet, om dat de *Vmbri*, de alderoudste Volcken van Italien zijn, gelijck *Plinius* seyt in 't III boex XIV cap. alleen om haere groote oudheyt te vertoonen. Alhoewel de Griecken seer fabelachtigh daer van geloofden, gelijck boven is geseyt.

Zy heeft een Helm op 't hoofd, om dat de *Vmbri* seer machtigh en verschricklijck in de waepenen waeren, en gelijck *Livius* verhaelt, soo dreyghdense *Romen*, alhoewel het triumpheerde. *Boterus* bevestight dit selve mede, dat de *Vmbri*, de strijtbaerste Volckeren van gantsch Italien zijn. Dit getuygen mede *Virgilius* en *Silius Italicus*. Hier uyt was *Q. Sertorius* geboren, als *Suidas* seyt, een Hooftman niet min geleert als in den Krijgh uytnemende en wel eervaeren; behalven groote menichte oude en nieuwe Krijghs-Oversten die wy naelaeten.

Zy staet midden tusschen de bergen, om twee redenen. D'eerste, om dat het natuyrlijck is dat de bergen hier een schaduwe maecken daerse boven uytsteeckt, daerom is dat deel des lichaems beschaduwt, waer van het oock *Vmbria* genaemt is. De tweede reeden is om uyt te drucken dat dese Provintie is midden in Italien, en dat dieselve geheel met de Apenijnsche bergen omset is, staende daer midden in, soo dat *Vmbria*, *Vmbilico* of Navel van Italien geheeten wordt, gelijck *Varro*, *Plinius* en andere verhaelen, 't welck oock *F. Mauro* bevestight in 't leven van *S. Franciscus*.

Zy hout metter rechter hand een uytblinckende Tempel, want in *Vmbria* zijn twee groote hoofden van de Religie, de grootste, dieder in de Werlt geweest zijn; d'eene daer van was de groote Vaeder *Benedictus* van *Norcia*, waer onder kampten 30 andere Religien, en zijn van dees Kloosterlevens ordre voortgekomen 60 Paussen, en veele Oostersche en Westersche Keysers, Hertogen, Princen, Graven, Keyserinnen, Hertoginnen en andere doorluchtige Vrouwen, door de eedelheyt en haer heyligh leven vermaert. Het tweede hoofd was *Franciscus*, stichter van de Minre-broeders, Capucijnen, Observanten, Conventualen, Koordedraegers en veele andere die daer leven onder den regel en bescherminge van *S. Franciscus*, die God, door de verdiensten van desen grooten Heyligh, door Christenrijck geheel verspreyt. Ick sal naelaeten te seggen van *S. Clara*, 't hoofd van ontallijcke Ionghvrouwen, die in boeyen en banden den hoogen God hebben gedient. En dat *Vmbria* van ouds vol Godsdienst is geweest, getuyght *Propertius*.

Neffens haer wort het schricklijck storten van 't waeter van 't Lac *Velino* gestelt, als nu geheeten *Pié di Luco*, als een saecke niet alleen in dit Landschap aenmercklijck, maer oock door geheel Italien: want daer is sulcken grooten overvloet van waeter, en sulcken steylte waer van het geweldelijck af valt, dat de slagh en 't geraes des waeters, voor die 't hoort, een weerslagh maeckt wel van 10 mijlen weeghs, gevende den aensienders schrick en verwonderinge, en door de gestadige oplichtinge der dampen, die door de groote waeterstortinge worden veroorsaeckt, maeckt het een weerslagh aen de straelen der Sonne, waer uyt dan een Regenboge gemaeckt wordt, die van den Latinen *Iris* is genaemt. Waer over *Plinius* in 't 2 boex 62 cap. aldus seyt, *In 't Lac van* Velin *siet men alle dage den Regenboge*. Want als by ons de Regenboge gesien wort, dan bediet het gemeenlijck regen: maer dit kan in desen sin niet werden genomen, alsoo dit wat besonders is, en men siet die niet als by dage, wanneer het een schoone dagh is, en dat de Sonne met haere straelen, dat deel kan beschijnen alwaer de grootste lichtinge van de dampen en de krachtighste slagh van 't waeter is. En om dese oorsaeck isse niet alleen aenmercklijck,

lijck, maer om datse oock midden in Italien leyt, gelijck *Virgil.* in 't VII boeck *Aeneiad.* beschrijft, *Est locus Italiæ in medio sub montibus altis* &c.

Niet sonder reeden wort de Overvloets Hooren daer by gedaen, want *Strabo* seyt dat het geheele Landschap vruchtbaer is: Iae 't is soo vruchtbaer op eenige plaetsen, datse het vette van Italien genaemt worden. *Boterus* en andere Schrijvers, soo oude als nieuwe, bevestigen 't selve, als mede *Stephanus*, dat de Dieren tweemael in *Vmbria* 's Iaers haer vrucht voortbrengen, en oock dickwijls tweelingen, gelijck mede de Vrouwen, en de boomen dobbelt bloeysel en vruchten geven, daerom dachte my dat de Overvloets Hooren en het teycken *Gemini* haer wel paste, soo datmen van haer met recht wel magh seggen 't geene *Virgilius* van Italien spreeckt:

Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.

De witte Stier wort ter syden dese beeldenisse geset, want dit Landschap brenght seer schoone Stieren voort, en ten meestendeel groot en wit, die by den Romeynen in groote achtbaerheyt waeren, want de Overwinnaers gebruyckten dieselve in de triumphen en offerhanden, wasschende dieselve eerst uyte reviere *Clitumne*, waer van *Virgilius*, *S. Italicus* en andere gedencken. Van binnen moet *Vmbria* daelen en platte weyden hebben, om de aert van dit Land te vertoonen.

LATIO. *'t Latijnsche Rijck.*

LAet ons voor het *Latium* sien den ouden *Saturnus*, een Man met een lange baerd, dick en grauw, sittende in een grotte, houdende een seysen in der hand. Boven op de grotte sal een Vrouwe sitten op een hoop wapenen en krijghsgereetschap: hebbende op 't hoofd een Helmet, dat met een schoone Veederbos geciert is, en in de slincker salse een kroone ofte een Lauwertack, en in de rechter een korte deegen hebben, doch niet spits.

Latium door de Zeetel die 't Romeynsche Rijck besit, is niet alleen het voornaemste deel van Italien, maer oock van de geheele Werlt.

Door *Saturnus* in de grotte, wort dese Provintie afgebeelt, hebbende dese naeme *Latium* verkregen, om dat hem *Saturnus* hier verberghde, terwijlen hy vluchtede voor sijnen soone *Jupiter*, die hy berooft hadde van sijn Koninghrijck, gelijck *Virgilius* verhaelt in 't VIII boeck van *Æneas*, en *Ovidius* in 't I boeck van sijn *Fasti* of Rechtsdagen.

Hy hout de Seyssen als een eygen gereetschap of waepen, waer mede hy van de Poëten is afgeschildert, oock wortse hem gegeven, om dat eenige seggen, dat hy daer van de Vinder is, terwijlen hy den inwoonders van Italien het Land leerde bouwen, en het graen en kooren versaemelen. Andere seggen dat dese waepenen hem van sijn Moeder gegeven zijn, als hy tegens sijn Vader street en opstont om sijne broeders te verlossen uyte gevangenis, en dat hy hier mede *Cælum* lubde, gelijck *Apollonius* in 't IV boeck van de *Argonauten* verhaelt.

Voor de Vrouwe die op de Grotte sit, wort *Romen* verstaen, die boven *Latium* gestelt is, niet alleene als de aldervoornaemste, maer oock als de glans en eere van 't selfde. Want *Romen* wierde van ouds *Saturnia* geheeten, 't welck *Ovidius* oock vertoont in 't VI boeck van sijne *Fasti*, daer hy *Juno* invoert die van haer spreeckt: *Si genus aspicitur*, &c. en dat op de wijse als geseyt is; gelijck men oock heeden *Romen* siet in een oud, eedel, marmre uytgehouwen beeld in *Vaticano* in 't Hof van de *Cesii*. De Lauwertack of de krans desselven vertoont, dat dese totte overwinningen en triumphen wierden gebruyckt, en oock totte wapenen, en dat die in dit Land, met groote menighte wierden gevonden. En *Plinius* verhaelt in 't XXV boex XXX cap. als datter een Adelaer was die een witte Henne hadde opgenomen, die een Lauwertack vol besyen in den mond hebbende, liet hy dieselve ongeschent vallen in de schoot van *Livia Drusilla*, die noch daer nae de Vrouwe wierde van *Augustus*. Over welcke geschiedenisse men de Priesters raed vraeghde, die daer op antwoorden, dat men de Henne en Kiexkens die daer van quaemen, soude bewaeren, en datse desen tack souden planten. 't Welck gedaen zijnde in de stad *Cesare* by den Tyber, soo wies daer uyt een groot bosch van dese boomen, van welcke de Keysers, die daer nae triumpheerden, altijd een Palmtack in de handen, en een krans om 't hoofd droegen. En van dese zijn veele an-

dere bosschagien geset, sulx dat in dit Landschap daer van een grooter menichte is, als in eenigh deel van Italien.

CALABRIA.

EEn bruyne Vrouwe in 't root gekleet, hebbende op 't hoofd een schoone krans van bladers van Ornellen, die met Manna bestroyt zijn, in de rechter hand salse een Overvloets Hoorn houden van verscheiden witte en swarte Druyven, en in de slincker een tack van Braembesyen geladen met een bosselken syde, en een tack Boomwoll mette bladers en vruchten, en op der aerde sal leggen een bossel met Suycker-ried.

De naem van *Calabria*, schijnt van de Griecken af te komen, die aldaer hebben gewoont, om dat dese naem bediet overvloet van goederen. Want gewis in dees Provintie wort de Fonteyn van alle goederen gevonden. Dit Land is seer vruchtbaer, vol van bequaeme bergen, spitsen, heuvelen en seer geneughlijcke daelen, die seer aengenaem maecken 't geen de natuyre voortbrenght. De bruyne verwe en 't roode kleet bedieden de werckinge van de verwe der Sonne, die daer seer heerscht. De krans van Ornellen met Manna geladen, druckt uyt, dat de lucht in dese plaetse seer schoon is, en aldaer seer lieflijck regent, oock van de heylsaeme dauw van Manna. En om dat op de Ornellen de beste en volmaecktste Manna versaemelt wort, soo maecken wy haer van dese plante en van geen andere, eenen krans. De verscheyden Druyven vertoonen de overvloet van eedele Wijnen, die in dit Landschap voort komen, en in verscheyden deelen van Italien overgevoert wordende, maecken de naeme van dit Land vermaert. De tack van Braembesyen mette bossels syde, de Boomwolle en Suyker-rieden zijn de andere besondere vruchten, daer door dit Land seer beroemt is, om dat aldaer groote menichte van Sijde, Boomwolle en van Suycker geteelt wort.

CAMPAGNA FELICE *ofte* TERRA DI LAVORO.

DEse geluckige Provintie wordt in een bloeysaem veld geschildert met de beeldenisse van *Bacchus* en *Ceres*, dieder staen als offe sterck worstelden, waer in men niet sien kan dat d'eene voordeel heeft boven d'andere.

Bacchus sal om 't hoofd hebben een krans van een wijnranck met trossen en druiven, en *Ceres* sal van gelijcken een krans hebben van koorenayren. Aen de syde van *Bacchus* sullen seer groote Olmboomen staen met bloeyende Wijnrancken, die tot boven den Olmboom opklimmen vol Druyven, en om meerder schoonheyt, kan men daer een Tyger ter syden stellen, zijnde een Dier dat *Bacchus* geheylight is, en van d'ander syde van *Ceres* een veld vol groote hooge kooren-ayren, en een groote Slange, zijnde een gedierte van *Ceres*.

Dit Landschap magh in der daed geluckigh worden genaemt, want het vloeyt over van veele goederen, doch insonderheyt van die geene die tot des Menschen onderhout noodigh zijn, als van brood en van wijn. En als de oude Griecken in eervaeringe quaemen dat dit Landschap soo vruchtbaer was, versierden zy een geneughlijcke fabel, gelijck *Plinius* in 't III boeck verhaelt, dat *Ceres* en *Bacchus* hier altijd om strijd worstelden, om te betoonen, dat *Ceres* in haer kooren voort te brengen, niet weeck aen *Bacchus*, die sijne Wijnen voortbrachte, sulx dat door dese twist soodaenige overvloet was van 't een en van 't ander, dat oock van de tijd der Griecken af, dese twee blijven worstelen, wordende geen van beyden moede.

CAMPAGNA FELICE.

OM verscheyden beeldenissen van dit Landschap te vertoonen, sullen wy een schoon en aengenaem Maeghdeken in een geneughlijcke plaetse schilderen, met een krans op 't hoofd, die van verscheyden bloemen is te saemen gevoeght, met een groen kleed, waer op allerleye schoone bloemen gemaelt zijn. Zy sal onder de rechter arm een bosch van kooren ayren hebben, en in de slincker hand eenen bloeyenden Wijnranck, waer door zy betoont dat sy overvloet heeft van dese vruchten, en ter syden sal een kuyl wesen waer uyt roock en water voortkomt.

Plinius noemt het in sijn III boeck *Campagna Felice*, om de geluckige voortbrenginge van haere vruchten, hier nae isse genaemt *Terra di Lavoro*, dat is, van de arbeyd, om dat met groote arbeyd dit Land beeght, be-

ploeght en besaeyt moet worden. Andere seggen dat het alsoo heet om dat het goed is om te bearbeyden, want men doeter geen verloren kosten aen. Andere gelijck mede *Livius* seggen, dat het alsoo genaemt is, om dat de Romeynen grooten arbeyd en moeyte hadden, om 't selve in te nemen, en ingenomen zijnde, om 't selve te bewaeren.

Schoon en aengenaem isse geschildert, met bloemen, om de schoonheydt uyt te drucken, die de Natuyre aen dese Provintie heeft medegedeelt. Als mede om de gematighde en soete lucht, waer door veele Keysers en Romeynsche Raedtsheeren, deser Wereld wars zijnde, haer alhier hebben begeven om een stil en gerust leven te leyden, doch insonderheyt te *Puzzolo* en *Baja*, gelijck oock veele geleerde Mannen hebben gedaen als *Virgilius*, *Livius*, *Horatius*, *Claudianus*, en *F. Petrarcha*, die een groot Vriend was van den Koning van Naples: en oock niet alleen om de soete locht, maer om dat alhier alle de lustigheden tot vermaeck en nuttigheden der Menschen worden gevonden, hebbende van alle kanten overvloet van vruchten, en boven al Kooren en Wijn met volle schuyren. En hierom wortse met koorenayren, en met rijpe en blosende Druyve-trossen vertoont. Waer van *Martialis* in 't besonder singht, *Hic est pampineis viridis Vesuvius undis* &c.

De kuyl waer uyt waeter en roock rijst, vertoont de gesonde Badstoven die in dit Land over al worden gevonden, en door dit deel salmen 't geheel verstaen.

PUGLIA.

EEn Vrouwe die van de Sonne verbrant is, zijnde luchtigh gekleet, waer op eenige beestjens loopen *Tarantole* geheeten, wesende als groote Spinnen, gestreept met verscheyden verwen: en sal dese beeldnisse staen offe danste, hebbende om 't hoofd een krans van Olijven met sijn vruchten, houdende seer aerdigh mette rechter hand een bos kooren-ayren, en een tack Amandelen met blaeden en vruchten, hebbende aen d'eene syde eene Oyevaer, die een Slange in den mond hout, en aen d'ander syde verscheiden instrumenten om te speelen, doch in 't besonder een Trom, of een Schalmey.

Dit Landschap is van d'Oude *Apulia* genoemt, van *Apulus*, dien seer ouden Koningh van dese plaetse, die alhier, lange voor den Trojaenschen krijgh, quam woonen.

Verbrant en licht gekleet isse gemaelt, om de groote hette en drooghte, die ten meestendeel in *Puglia* wort gevonden. Waer over *Horatius* en *Persius* dit Landschap naemden, het dorstige *Apulia*.

De *Tarantole* mette verscheyden verwen geplackt, als Dierkens die seer bekent en alleen dit Landschap eygen zijn, worden op 't kleed gestelt, om de verscheydentheyt van haer venijn te vertoonen, gelijck *Mathiol.* over *Dioscoridem* verhaelt: Want als dese Dieren iemant steecken, soo gebeuren daer uyt wonderlijcke, vreemde en seer seltsaeme toevallen: want eenige singen, andere lacchen, andere klaegen, dese krijten, die slaepen, die waecken, die danssen, die trillen en beven, die sweeten, en andere lijden andere quellingen en sieckten, jae worden mal, en als offe waeren beseten. En dit komt nergens anders van, dan door de verscheydene Natuyren van dese Dierkens, als mede door de Natuyre van die geene, die van haer zijn gebeeten, en oock nae de daegen en uyren.

De verscheydenheyt van de instrumenten om te speelen, vertoont, gelijck *Mathiolus* verhaelt, dat het venijn van dese dierkens sich geheel laet versachten en overwinnen door de Musijck van 't speelen, en daerom heeftmen aldaer een gewoonte om altijd dagh en nacht te laeten speelen, ter tijd de gequetste is genesen. En het langh speelen en danssen, 't welck in dese beeldnisse wert vertoont, doet het sweet voor den dagh komen, 't welck dan, door 't geweldigh bewegen, de quaedaerdigheydt van het venijn, krachtlijck overwint. En alhoewel dese instrumenten, op andere plaetsen alleene tot lust en vermaeck worden gebruyckt, niet te min, soo gebruyckt men die in dese Provintie, niet alleen tot lust, maer oock tot nootsaecklijckheyt, gelijck geseyt is.

De Oyevaer worter mette Slange in de mond gestelt, om dat dit Dier in geen ander deel van Italien zijn nest maeckt als in dit Landschap, waer over men seyt, dat het oock by lijfstraffe verboden is, eenigen Oyevaer te dooden, door de Weldaed die zy 't land doen, om dat zy 't selve van de Slangen suyver houden.

De Kooren-ayr, de Olijfkrans, de tack met Amandelen, betoonen dat in dit Landschap groote overvloet is van Kooren, Rijs, Oly, en Amandelen, sulx dat het wel met geheel Italien magh streeck houden. Hebbende niet alleen overvloet voor haer selve, maer gerijft oock veele andere Landen.

Abruzzo.

EEn Vrouwe van Manlijck en sterck opsicht, in 't groen gekleet, die staende in een steyle en berghachtige plaetse, mette rechter hand een Spies hout, en heeft met groote bevalligheyt mette slincker hand een korfken vol Saffraen gevat. en aen eene van haere syden, sal een schoon Paerd staen.

De Volckeren van dit Landschap zijn van oude tijden genaemt geweest *Samniten*, *Saracenen*, *Pelignen*, *Mauricinen*, *Precutinen*, *Vestinen*, *Irpinen*, en andere naemen, nae de plaetsen en steeden van dit Landschap, maer in 't gemeen hielden zy den naem van *Samniten*, nae de stad *Samnius*, waer uyt naederhand de geheele Provintie den naem heeft gekregen, &c. gelijck *Strabo* verhaelt.

Zy is een Vrouwe in een steyle en berghachtige plaetse gemaelt, om dat dit lantschap alsoo gelegen is. Met een Manlijck en sterck opsicht en groene kleederen wordtse afgebeelt, om dat *Plinius* seght, dat die van 't geberghte, frisscher, stercker, en wackerder zijn, als die in 't vlacke veld woonen, overmidts dese haer lichaem meer oefnen als d'andere. En om dat dit Landschap een seer groote menichte van Saffraen voortbrengt, waer door het niet alleen Italien, maer oock verscheyden andere Landen mede gerijft, soo wortse vertoont datse een korfken vol van dese vruchten uytreyckt.

Het seer schoone Paerd ter syden, vertoont de moedige en vermaerde Paerden van dit Land, en dat door oorsaecke van haere gelegentheyt. Oock staet het Paerd daerom, om dat gelijck het Paerd een Dier van natuyren moedigh en ter oorlogh bequaem is, alsoo zijn de *Samniten* oock strijdbaere Mannen, die dickwijls tegens den Romeynen voor de vuyst gevochten hebben.

De Spiesse wordt tot haer naemteycken daer by gedaen, alsoo *Festus* seyt, dat het woord *Samnia* een Spiesse bediet. Oock past de Spiesse wel voor een teycken van dapperheyt en moedigheyt. Want de *Samniten* beginnende op haere eere te letten, als mede op hunne dappere Mannen, soo maeckten zy, soo wel in tijd van vreede als van oorlogh, daer groot werck af, en wierden oock soo moedigh, datse alle de naegebuyren sich dorsten onderdaenigh maken, verwoestende groote Landen, maeckende den Romeynen tot Vyanden, diewelcke, soo *Strabo* seyt, zy dickwijls de proeve van haere dapperheydt lieten sien. De eerste reyse was, wanneer zy den oorlogh verweckten. De tweede reyse was, wanneerse met haer in 't verbond waeren. De derde reyse was, wanneerse vry wilden zijn en Burgers van *Romen*, en 't selve niet konnende verkrijgen verlooren zy de vriendschap der Romeynen, en hier uyt ontstont den krijgh, die men *Marsica* noemt, geduyrende dese twee Iaeren, doch ten laesten verkregen zy, 't geene zy begeerden.

Marca.

ZY wordt als een schoone Vrouwe gemaelt met een Manlijck opsicht, die met de rechter hand aen een verkeert Schild en een Spiesse leunt, met een Helm op 't hoofd, en tot een kam is de Exter daer op gestelt, houdende mette slincker hand een bossel kooren-ayren, en ter syden een Hond.

Schoon wortse gemaelt, om dat dit Landschap seer schoon is, en door de natuyre seer wel onderscheyden in dallen, effene weyden, revieren, &c. die daer over al door loopen en maecken 't selve boven maeten schoon.

Zy wort Manlijck van opsicht gemaelt, met de eene hand op een Schild leunende, met d'andere op de waepenen, om te vertoonen dat alhier seer goede Soldaeten uyt voort komen.

De Exter wort op haeren Helm gestelt, zijnde haer waepen, om dat de Exter, zijnde de Vogel van *Mars*, voor de Legioenen van de *Sabinen* gingh, om dieselve in *Marca* te geleyden, om colonien of planters van dit landschap te wesen, en daerom wierde *Marca* ten tijde van de Romeynen *Ager Picenus* 't Krayen-land geheeten: Want het is overvloedigh van voorraed en Soldaeten, waer door het dickwijls *Romen* en andere deelen van *Italien* en *Europa* heeft geholpen.

De

De Hond wort om haere getrouwigheyt daer by gedaen, oock om dat in dit Landschap Honden van groote deughd en waerdye zijn, die door geheel Italien gevoert werden. En om totte getrouwigheydt van de Soldaeten te keeren, soo seyt *V. Paterculus*, dat *Pompejus* door dit Landschap een groot getal Soldaeten versamelde, en daer veel op betroude. By onsen tijden als de Paus *Clemens* VII op 't kasteel van *S. Angelo* door den Spagniarts en Duytschen beset was, soo quaemen die van *Marca* dickwijls om hem van 't kasteel te verlossen.

ROMAGNA.

EEn Vrouwe met een schoone krans van vlas en van Mee of Krap met de bloemkens en vruchten, houdende in de rechter hand een tack van een Pijnappelboom mette vruchten, en mette slincker hand de Bolster van Heerse, van Panicken, en de Peulen van Boonen en Erten, &c.

Dit Landschap heeft verscheyden naemen, onder andere wordt het *Flaminia* genaemt nae de wegh van de keyselsteenen, die van *Flaminius* Roomsch Burgemeester verbetert is, gelijck *Strabo* seyt, *Livius* IX boeck van d'Oorlogh van Macedonien seyt dat *Flaminius* hebbende de Liguren t'ondergebracht, en Vreede mette naegebuyren gemaeckt hebbende, soo koste hy niet lijden, dat de victorieuse Soldaeten souden leedigh zijn, derhalven liet hy den wegh van *Romen* met keyselsteenen beleggen en hermaecken, door *Toscanen* en *Umbria* tot *Rimini* toe. Zy is daer nae genaemt *Æmilia* van *M. L. Æmilius*, diewelcke een wegh liet maecken van *Piacenza* af, die sich voegen soude mette Flaminische wegh. Zy is eerst genaemt *Gallia Cisalpina*, om datse lange tijd van de Gallen, Boyen, Insubren, Cenomannen en ander gebroetsel, als *Polybius* seyt, is bewoont geweest: seggende dat de Gallen of Francoisen de Alpen gepasseert zijnde, vielen in dit Landschap, verjaegende de Toscanen die aldaer twaelf steden hadden gebouwt, en die sich aldaer vast maeckten, soo wierde daer nae dit geheele Land *Gallia Cisalpina* genaemt. Daer nae is 't *Gallia Cispadana* en *Transpadana* geheeten, om dat het van de Oude was verdeelt in twee deelen, te weeten op dees en op geen syde van de *Po*. Daer nae is 't *Gallia Togata* geheeten, gelijck *Martialis* seght, want als de Gallen en Boyen of Beyeren in Italien quaemen, en als geseyt is, de Toscanen hadden verdreven, hebben zy allenskens de Romeinsche manieren, niet alleen van leven, maer oock van ommegangh en kleedinge aengenomen, en siende datse tabbaerden droegen, hebben zy oock dese Romeynsche kleedinge gevolght.

Ten laesten is 't, gelijck *Blondus* verhaelt, *Romagna* van *Carolus Magnus*, en van Paus *Adrianus* I genaemt, nae de verwoestinge van de Longebarden, om dat die van *Ravenna* met eenige andere steeden en naeburige Landen, altijt ten tijde der Longebarden, seer getrou zijn geweest aen de Romeynen.

Dit Landschap wort een krans van Vlas gegeven, om dat *Plinius* het Vlas van *Faenza* in grooter waerde hout, stellende dat in den derden van de fijnigheyt en in den tweeden graed van de wittigheyt.

De Mee of Krap van *Ravenna* wordt van *Dioscorides* seer gepresen. De Bolsters van Heerse en Panickooren, druckten uyt de vruchtbaerheyt van 't Land, voor soo veel allerleye soorten Terwe, Erten, Heerse, Panickooren, Boonen &c.

De tack van de Pijnboom mette vruchten, die zy in de rechter hand hout, is om te vertoonen het eedele bosch van Pijnboomen, dat rontom *Ravenna* en *Cervia* leyt, zijnde geen Provintie soo aenmercklijck in Italien van andere als dese. Waer over *Sixtus* V in sijne Bulle over de bewaeringe van 't Pijnbosch, dat selve noemt het cieraet van Italien. Daer zijn oock veele vruchtbaere Wijnstocken van *Faenza* en van *Cesena*, die onder de eedelste, by de Oude wierden gehouden. En die *Mecenatini* van *Mecenas* genaemt zijn, daerom soude het oock geen misslagh zijn, soo men eenige Wijngaertblaeden in de krans vlochte.

Het Sout soudemen oock afmaelen, dat van *Plato* waerdigh en Gode behaeghlijck genoemt is, en van *Homerus* Godlijck, waer van *Plinius* dit oude spreeckwoordt schrijft, *sale nihil utilius*, daer is niet nutter als Sout, 't welck te *Cervia* so overvloedigh gemaeckt wort, dat zy andere Landen daer van konnen mededeelen. En my dunckt het niet onaengenaem, dat zy in de hand of in een ander plaets een vat hadde waer in de *Majolica*

vertoont

vertoont wort, diemen in *Faenza* in sonderlinge waerde heeft. En ten laetsten soude men, boven de geleyde dingen, haer oock gewapent maecken om haer dappere krijgs-oeffeninge, en datse eertijts voor den dagh gebracht heeft en noch doet, seer strijdbaere en vermaerde Mannen, die wel een langer bericht noodigh hadden.

LOMBARDIA.

EEn Vrouwe schoon, vet en vrolijck, wiens kleed sal groen wesen, geboort met goud en silver en met borduyrsels van kostlijcke en heerlijcke ciersels, zy sal seer aerdigh op de rechter hand een silvere Keysers kroone hebben, en op de slincker een becken waer in veele Hertoghlijcke goude kroonen op de syde leggen. Aen de rechter syde voor haere voeten sal de reviere *Po* leggen, te weten een oud naekt Man met een lange baerd, en steyl hoofdhayr met een gouden kroone. Ofte om wat veranderinghs te maecken sal men een Stiers hoofd daer op stellen met een krans van Populieren, die met de rechter hand op een Emmer sal rusten, daer menichte van waeter uyt loopt, dat sich in ses aders verspreyt, houdende mette slincker een Overvloets Hooren.

Dit eedele Landschap heeft nae de verscheydentheyt van tijden, oock verscheyden naemen gehad. De eerste is geweest *Bianora*, *Gallia Cisalpina*, en voor een deel *Gallia togata*, *Felsina*, *Aurelia* en *Æmilia*, daer nae is 't genaemt *Longobardia* en nu *Lombardien*. Van d'oorsprongh der andere naemen wil ick my niet bemoeyen, maer haer eerste naeme heeftse van *Ocno Bianora* een dapper Capiteyn van de Toscaners, diewelcke den Apennin passeerende, dit Land beheerschte. En de laeste naeme heeftse van de Longebarden, Lombardien, om de soetigheyt van dit Land.

Zy wort schoon, vet, vrolijck, en in 't groen gekleet, vertoont, om dat de luyden van dit Land seer Minne-sieck, geselschapsoet en seer genegen zijn tot het vermaeck des levens, zijnde in een geneughlijck, vruchtbaer en overvloedigh Land, om lecker te leven, waer in veel groote steeden zijn, vermaerde Landen, oneyndlijcke Dorpen en prachrige Kasteelen, heerlijcke timmeringen, soo wel van besondere als algemeene luyden, soo binnen en buyten de steeden, oock vermaerde vloeden, fonteynen en staende waeteren, daelen, velden en bergen van alle aengenaemheyt der nature en konst.

De wercken van goud, silver en andere schoone borduyrsels en ciersels bedieden haere pracht, glans en statie van dit Volck, die in Konst en Rijckdom overvloeyen, als mede in alle eedele wercken, die hare eedelheyt passen.

De silvere Keysers kroone, vertoont de doorluchtige eerwaerdigheyt van dit Land, alsoo de Romeynsche Koningen, wanneerse in Italien quaemen, de silvere kroone alhier ontfingen. En de glosse van *Clemens* hout, dat de Keyseren met drie kroonen wierden gekroont. De ysere kroone kregen zy van den Bisschop van *Ceulen* tot *Aken*, de silvere wierde haer opgeset door den Aertzbisschop van *Milaenen*, en de derde van den Paus in de Kercke van *S. Pieter* te *Romen*: Waer van de ysere bediet de sterckheyt, waer door hy de oproerders sal t'onderbrengen. De tweede van silver, geeft te kennen de suyverheyt van de zeeden en de oprechte handelingen, die in alle Princen behoort uyt te blincken. Ten laesten bediet de gouden kroone de uytmuntentheyt in de Iustitie en macht boven alle Werltlijcke Koningen en Princen des Werlts, even gelijck het goud alle d'andere metallen te boven gaet. Maer het sal best zijn, datmen Lombardien een ysere en geen silvere kroone geve, om datmen den Keysers eerst met een silvere, en daer nae met een ysere in Lombardien kroonde, gelijck de Bisschop *Girolamus* over de krooninge van *Carol.* v verhaelt.

De Hertoghs kroonen van goud verhoogen en maecken dit selve Land eedel boven alle andere Provintien van Italien, vertoonende datse in haer bevat veel vermaerde Hertogdommen als van *Milanen* &c. Daer is oock dat oude en eedele Hertoghdom van *Turino*, alwaer de Hertogen der Longebarden haer Hof hielden, en noch tegenwoordigh gehouden wort van den doorluchtigen Hertog *Carolus Emanuel*, Hertog van Savoyen *&c.* Daer zijn oock van *Mantua*, *Piacenze*, *Ferrara*, en tegenwoordigh dat van *Reggio* en *Modena*, van de welcke, hoe hoogh, heerlijck en uytnement dit Land, maer oock gantsch Italien zy, is de geheele Werlt bekent.

Ter syden wort de *Po* gemaeckt, als een aen-

aenmercklijcke ſaecke van deſe Provincie, diewelcke midden door dit Landſchap loopende, veele gerijfs en vermaecks aenbrengt, en zy is vermaert door den blixemenden *Phaëton*, die daer in viel en verdronck.

Zy wordt oock gekroont, om dat zy de grootſte is van Italien, vergaderende in haeren ſchoot de Rijckdommen van veele andere vloeden, oock om datſe niet wijckt door haere grootheyt de vermaerdſte revieren des Werlts, te weten den *Nijl* en *Iſther*, gelijck *Lucanus* in ſijn 2 boeck ſeyt, *Quoque magis nullum tellus.* En gelijck geſeyt is, ſoo kan men de *Po* ſchilderen met een Stierekop met hoorens, om dat, gelijck *Servius* en *Probus* verhaelen, haer geluyt het belcken van Oſſen gelijck is, en datſe aen haere boorden kromten heeft, die de Hoorens van Stieren gelijck zijn.

Het Overvloets hooren bediet, de groote overvloer, die veroorſaeckt wort door deſe vermaerde reviere, overmits in de Hontsdagen, gelijck *Plinius* verhaelt, wanneer de ſneeu in de Alpiſche geberghten komt te ſmelten, en die wateren aenwaſſen en ſich verſpreyen, ſo worden de plaetſen daer van ſeer vruchtbaer, en deylende dit Landſchap in twee deelen, komt de reviere met ſeven monden in de Adriatiſche Zee, met ſoodaenigen overvloet van waeter, datſe aldaer maeckt ſeven meeren, gelijck *Plinius* verhaelt.

MARCA TREVISANA.

EEn luchtige en ſchoone Vrouwe, met drie aengeſichten, hebbende 't hoofd geciert op de maniere van *Berecintia*, Moeder van de oude Heydenſche Goden, met een toorenkroon van acht toorens rontom, maer in 't midden eene die boven d'andere uytſteeckt; zy ſal met Azuyre verwe gekleet zijn, hebbende een opperkleed of Mantel van goud, met kooren-ayren geciert, en geboort met bloeyende en vruchtdragende Wijnrancken.

Zy ſal ſitten op den rugge van een gevleugelde Leeuw, en met de rechter hand ſal zy leunen aen eene Eyckenboom, alwaer een ſteven van een Schip of Galeye aen hanght, houdende mette ſlincker hand een Boeck, als mede een Olijftack.

De Provintie van Venetien is van de Longobarden *Marca Treviſana* genaemt, om datſe haer Hof hielden in 't Marckgraefſchap in de ſtad *Trevigi*, zijnde ſoo een eedel Land, als Italien heeft; 't is eertijts bewoont van de *Euganei*, daer nae van *Eneti* en van de *Trojanen*, die nae den ondergangh van *Troyen* met *Antenor* in *Italien* quaemen.

Zy begrijpt in haer negen voornaeme ſteeden, die haere Biſdommen hebben, boven dat veele bemuyrde Landen en Kaſteelen, als mede veele Dorpen, niet alleen om de vettigheyt van 't Land, maer een groot deel om de vermaecklijcke gelegentheyt, ſulx dat al het ſchoone wat men in Italien ſiet, hier alleen ſchijnt gebracht te weſen, en dat door de grootmeeſterſche de Natuyre, die 't alſoo gelieft heeft te maecken.

De ſteeden zijn *Venetien*, weſende het hoofd en de heerſcherinne van de Provintie, *Verona*, *Vicenza*, *Padoua*, *Trevigi*, *Ceneda*, *Belluno*, *Feltro* en *Trento*, dat aen de grenſen van Duytsland in de Alpes leyt. Vyt welcke plaetſen veel treflijcke Mannen in geleertheyt en waepenen, ſoo in den ouden als nieuwen tijd, zijn voortgekomen. Men ſoude oock konnen vernieuwen de *Scaligeri*, die eertijts zijn geweeſt Heeren van *Verona*, *Vicenze* en andere ſteeden buyten deſe Provintie. De *Carrareſen*, Heeren van *Padoua*. De *Canineſen*, Heeren van *Treviſo*, en veele andere dappere Mannen, die wy, om niemant ongelijck te doen, willen verſwijgen.

Soo veel de gelegentheyt belanght, iſſe beſlooten tuſſchen *Lombardien*, *Romagna* en de Adriatiſche Zee, 't Hertoghdom van *Friuli* en de Treviſaenſche Alpen, die 't van Duytſland ſcheyden, van 't Noorden is 't berghachtigh, maer de reſt effen, vol ſchoone gebouwde heuvelen, alwaer leckere en ſmaecklijcke Wijnen waſſen.

Schoon en luchtigh wortſe met drie aenſichten vertoont, om datſe inder daet ſchoon is, ſpeelende oock op 't woord *Treviſi*, dat is drie-ſicht. Men kan oock deſe gelijckniſſe ſeggen, datſe gelijckheyt heeft met het beelt van de Goddinne *Prudenza* of Wijsheyt, die alſoo afgebeeld was: Wiens dapperheyd in 't beſonder in den Raed van Venetien uytblinckt. De getoornde kroonen zijn de bovengeſeyde ſteeden, waer in Venetien boven andere uytmunt.

De azuyre verwe van 't kleed, bediet de Golfe van de Adriatiſche Zee, die aldaer

ſpoelt, en waer over de Venetiaenen heerſchen. Het opperkleed of Mantel met goud geciert, vol Kooren en Wijndruyven, wil ſeggen dat door deſe twee vruchten groote rijckdom verkregen wordt. Datſe op den rugge van een gevleugelde Leeuw ſit, ſpeelt op't waepen van *Venetien*.

Mette rechter hand leuntſe aen een Eyckeboom, daer een voorſteven van een Schip aenhanght, om te vertoonen dat deſe Provintie is ſterck en machtigh, ſoo wel te waeter als te lande, ſeer geacht van den Chriſten Princen, gevreeſt en ontſien door haere heerſchappye, hebbende mercklijcke overwinningen ter Zee verkregen, door de menichte van haere Schepen, Galeyen en krijgsluyden. Hebbende oock overvloet van Boſſchen, totte timmeringe noodigh, en beſonder in *Treviſana*, alwaer dat vermaerde boſch is van groote en harde Eycken, langh zijnde tien en breed ſes mijlen, en van 't Lack van *Venetien* 20. Gelijck mede in 't *Belluneſe* andere boſſchen zijn van hooge Abeelen en Beuckeboomen, om Scheeps-roers, maſten en riemen te maecken. In 't *Veronees*, *Vicentijns* en *Paduans* wordt groote menichte van Hennip gewonnen tot Seylen, Kabeltouwen en andere noodige toeruſtingen.

Oock wordt aldaer op 't geberghte van *Trenten*, *Bellune* en *Veroneſe* ſoo groote menichte van yſer gegraven, dat daer mede de geheele Scheeps-ruſtingen konnen toegeſtelt worden, gelijck in 't Arſinal van *Venetien*, van veele Meeſters daer aen gearbeyt wort.

Het Boeck in de ſlincker hand, bediet niet alleen de geleerde Mannen, maer oock de eedele Academie van *Padua*, waer uyt dagelijx en in voortijden veele treflijcke geleerde Mannen, in alle konſten eervaeren, zijn voortgekomen, die niet alleen aen dees Provintie, maer oock aen gantſch Italien een luyſter hebben gegeven.

De Olijfſtack die zy te gelijck met het Boeck hout, bediet de ruſte en vreede waer in haer Heere en Prince haer onderhout.

F R I U L I.

Een Vrouwe prachtig en vreemt gekleet, met een getoornde kroone op 't hoofd als *Berecintia* geſchildert wort, ſal de rechter arm gewaepent hebben met een Spies in de hand, en die te gelijck eenige Privilegien houdt met byhangende Zegels. Zy ſal leunen aen een groote en vruchtbaere Wijnſtock, en ſitten op twee Overvloets horens, die gelaeden zijn met Kooren-ayren, Rijs, Heerſe, &c. en d'ander ſal vol zijn van allerleye ſoorten van boomvruchten. En in de ſlincker hand ſalſe houden een Boeck, en aen haere voeten brooskens als *Diana*.

In dit Land zijn ſoo veele en verſcheyden hoedanigheden, dat het wel een langer verhael noodigh hadde. 't Heeft in ſijn ommekreits 250 mijlen, veele hooge en ſteyle bergen, overvloet van hout, en ſchoone daelen tot onderhout der beeſten, en een wijde en luſtige vlackte, totte Adriatiſche Zee toe. Daer zijn veele Beecken, Revieren, Meeren, Moraſſen, doch ſommige ſeer Viſchrijck: waer van de Viſch veele wort vervoert, &c. Het koſtele kleet bediet, de verſcheydentheydt van de Heeren die alhier zijn. De kroon met toorens heeftſe, om dat hier over al op de hooge bergen, veele toorens en ſpitſen zijn, en dat komt van de verſcheiden heerſchappyen en gerechtigheden die van de oude Keyſeren en Patriarchen van *Aquileia*, hun zijn gegeven, als mede van de Heerſchappye van *Venetien*, onder wiens gebiet het bynae geheel ſtaet. En 't is wat beſonders, want men telter 72 heerſchappyen, die alle een ſtemme in 't Parlament hebben, datter alle Iaer eens of meer wordt gehouden. En dat in tegenwoordigheyt van den algemeenen Plaetshouder, die te *Vdine* ſijn woonplaets heeft. Soo dat haer de kroon met toorens wel paſt: 't welck oock te beter paſt om *Vdine* de hoofdſtad van *Friuli*, uyt te drucken, die in 't midden een ſeer ſteyl geberghte heeft, daer een kaſteel op ſtaet, waer van men tot aen de Zee kan ſien. De gewapende arm mette lancy druckt uyt, dat deſe Heerſchappyen in tijde van Oorlogh eenige Ruyters en gewapent volck tot dienſt van den Prince, moeten uytleveren. En hier door hebbenſe van d'oude Keyſeren groote vryheden. Zy leunt aen een bloeyende en vruchtbaere Wijnſtock, om dat door deſſelven overvloet, hier in haere meeſte Rijckdom beſtaet. En niet voor haer alleene, maer oock voor *Venetien* en *Duytsland*, en zijn oock ſoo geacht, dat *Plinius* daer van in ſijn XIV boex XIV cap. gedenckt. Maer om geen

gewagh

gewagh van veele te maecken, sal ick alleene seggen, dat de Wijn van *Vipach* niet verre van *Gorits*, kracht heeft om den Vrouwen vruchtbaer te maecken, waer over oock de naestgelegen Duytsche, desen Wijn by nae alle inslorpen. En hier uyt is een spreeckwoort van desen Wijn heergekomen: *Vipacher, Kindermacher.*

Zy sit tusschen twee Overvloets Hoorens. Want dit is de gemeene aert der Landen, datse allerley slagh van Terwe, Boonen, Rijs en andere aerdvruchten voortbrengen, daer van dit Land overvloedigh is; maer dit is 't alderwonderlijxt, 't geene men de groote vruchtbaerheyt magh toeschrijven, dat in dieselve velden, waer op de Druyven zijn gesneden, zy terstont het Kooren saeyen, en daer nae de Geerse, en dese drie vruchten krijgense alle in een Iaer, daer andere landen moeten braeck legghen en sich verpoosen. Waer dit Land als 't wel geheeght is, bedrieght de hope niet van den Ackerbouwer. 't Brenght oock veele boomvruchten voort, die seer schoon zijn, daer van *Athenæus* in 't III boeck gedenckt: *Ick heb my altijd, vrienden, insonderheyt over die Appelen verwondert, die te* Romen *worden verkoft en Mutiacnsche zijn geheeten, die uyt seecker Dorp, in de bergen van* Aquilea *hier worden overgebracht.* Het Boeck in de rechter hand vertoont, dat dit Land seer vruchtbaer is van treflijcke verstanden, wiens schriften in alle konsten vermaert zijn, *&c.* En om dat het Land bequaem ter jacht is, soo zijn haer brooskens gegeven: Want in 't Zuyderdeel zijn poelen en moerassen, daer kan men dan biesen en riet op maelen.

CORSICA.

EEn Vrouwe rouw van opsicht, boven op een hooge steen, die van 't waeter omcingelt is, om 't hoofd salse een krans van Wijnrancken hebben, zy sal gewapent zijn, en sal mette rechter hand een Swijn-spriet houden, met een Windhond aen d'ander syde, doch die groot is en vreeslijck in 't gesichte.

Corsica is een Eyland in de Zee *Ligusticum*, en is van den Griecken eerst *Cyrnus* genaemt, eenige willen dat zy desen naeme heeft van den soone van *Hercules* en den broeder van *Sardus*, diewelcke komende uyt *Libien* en sich aldaer willende neerslaen, dat selve alsoo naemde, daer het te vooren *Terapne* heete. Daer nae is 't *Corsica* geheeten van een Vrouwe, die in dit Eyland gekomen was om haer kalfken te soecken, en 't selve aldaer vindende, kreegen de ruwe inwoonders in haere manieren sulcken behaegen, dat zy 't Eyland nae haeren naeme, *Corsica* heeten. Andere seggen dat het genaemt is nae een dapper krijghsman, die aldaer Heere was, *Corsus* genaemt, of als andere willen van de menichte van de spitsen der bergen, die in 't Griex *Corsus* wierden geheeten.

Op een steen sitse, om dat dit Eyland van wegen de hooge bergen, seer quaed is om te bouwen, en daerom isse rouw van opsicht gemaelt, om dat de inwoonders meest rouw en boersch zijn. De krans bediet dat in dit Land seer leckere Wijnen zijn, die te *Romen* en elders seer worden geacht.

Gewaepent wortse afgemaelt, met een Swijn-spriet, om dat dese wapenen van haer veele gebruyckt zijn, die voor goede Soldaeten worden gehouden. En de Iachthond worter gestelt, om dat alhier de aldergrootste en felste Honden tegens de wilde Dieren, en seer geacht, zijn te vinden.

SARDEGNA.

EEn Vrouwe sterck van lichaem en geelachtig, staende op een steen, die een Mensche voet gelijckt, met waeter omcingelt.

Zy sal een krans van Olijven om 't hoofd hebben, met groene kleederen. Ter sijden salse een Dier hebben *Musalus* geheeten, dat gelijk *Leand. Albertus* seyt, huyd en voeten heeft als de Herten, en de hoorens als de Bocken, maer die verkeert zijn om gebogen, soo groot als een middelbaer hert. In de rechter een bossel kooren-ayren, en in de slincker hand een tack *Sardonia* of *Ranuncula.*

Plinius verhaelt dat *Sardegna* genaemt is *Sandalion*, nae de gelijckenisse van een schoe of voet, waer over die oock op een steen geset is, daer het waeter omme spoelt, om een Eyland uyt te drucken.

SARDEGNA.

MEn seyt dat *Sardegnien* haeren naeme verkregen heeft van *Sardus* de soone van

Hercules en *Thespia*, die aldaer uyt *Libien* quam met veel geselschaps: sterck wortse gemaelt op een steen, om dat de *Sarden* sterck, plomp en boersch zijn, en totten arbeyt seer bequaem.

Van geelachtige verwe is zy gemaelt, niet alleen door oorsaeck van den brand der Sonne, maer gelijck *Strabo* seyt, so isser insonderheit des Somers een quaedaerdige locht, waer door zy altijt ros sien, doch meest daer men de vruchten samelt in de laege velden.

De olijf krans heeftse om datse aldaer vreedsaem onder malkanderen leven, hebbende geen oorlogh, oock isser geen konstenaer die enige rapiers of poigniarts maeckt, maer diese begeeren, ontbieden die uyt Italien of Hispanien.

Met groene kleedren isse gemaelt om de vruchtbaerheit van alle dingen uyt te beelden. In de rechterhand houtse kooren-ayren, om dat hier sulcken overvloet is, dat soo de Sardegniers beter op haere sake in 't bouwen van haere Landen wilden letten, het soude *Sicilien* verre overtreffen.

't Kruyd *Sardonia* of *Ranuncula* wort haer gegeven als een aenmercklijcke saecke, van 't welck als *Mathiolus* verhaelt, soo iemant datselve eet moet hy daer van sterven, en dat by maniere van lachen, alleene door 't intrecken van de seenuwen, en hier uyt is dit spreeckwoord gekomen, *risus Sardonicus*, de Sardinische lagh.

De *Musalus* staet aen haere syde, om dat dese in geene plaetse van *Europa* worden gevonden als in *Corsica* en in dit land. By outs gebruyckten de *Sardi* dese vellen tot hare waepenrustinge, jae hadden daer van soo groote menichte, datse die om haere vellen deeden dooden, en lieten daer af Corduaens leer maecken, waer mede zy groote koopmanschap door geheel Italien, met groote winst drijven, behalven al het voordeel datse trecken, soo van 't vlees dat seer goed is, tot onderhoud des levens en seer smaeckelijck om te eeten.

SICILIA.

EEn seer schoone Vrouwe, met een rijcklijck en prachtigh kleed, sittende op een driehoeckige plaetse, met waeter omvangen, 't hoofd salse verciert hebben met een seer schoon hulsel van verscheyden kostele gesteenten, houdende in haer rechter hand het *Caduceum* of de slange staf, en in de slincker een bos van allerleye bloemen, en daer onder sullen eenige Maenkoppen gemenght zijn. Aen de syde salse twee bosselen graen hebben, en een bos van 't wonderlijck riet *Endosia* of Suycker-riet, en van d'ander syde sal men den bergh *Æthna* sien, die vier en vlam uytwerpt.

Sicilien, gelijck *Strabo* seyt, is *Trinacria* geheeten, en datselve bevestight *Trogus*, van de drie promontorien of kapen, die daer sien nae de drie deelen des Werelts, zijnde de *Pelorus*, de *Pachinus* en *Lilibeus*. Waer van *Ovidius* in sijn XIII boeck *Metamorph.* gedenckt. Daer nae isse *Triquerra* genaemt van den driehoeck, waer over wy haer in dese beeldnisse op eenen driehoeck stellen.

Daer nae isse *Sicania* geheeten, gelijck *Diodorus* verhaelt, seggende datse van de *Sicani* seer oude inwoonders desselven alsoo genaemt is, maer datse 't selve verlaten hebben door de gestadige verwoestingen of verdervingen die de vlammen aenbrachten. Ten laesten is het *Sicilia* genaemt, gelijck *Polibius* en *Dionisius* verhaelen, van de seer oude *Siculi*, die een machtigh volck in Italien waeren.

Schoon en met een prachtigh kleed isse geciert, om de eedelheyd en schoonheyd van dit geheele eyland, waer in dat zijn rijcke en eedele Steeden, Landen, Hoeven, Kasteelen, en andere wonderlijcke plaetsen. Het schoone ciersel van verscheyden eedelgesteenten om 't hoofd, bediet dat de Sicilianen scherpsinnigh van verstand zijn, en eedel van vindingen.

Het *Caduceum* houtse in de rechter hand, om haere welsprekentheyt uyt te drucken, en datse door de kracht van haer verstand zijn Vinders geweest van de Reedenrijckkonst, oock van de Boere en Hardersgesangen, en van veele braeve dingen.

Het bossel Suycker-riet en de Maenkoppen met verscheyden bloemen, die zy in de slincker hand heeft, bediet de groote vruchtbaerheydt van dit rijck Eyland. En gelijck *Strabo* seyt, soo wijckt het geen Eyland noch Provintie van Italien, voortbrengende in overvloet al 't geene tot des Menschen onderhout van nooden zy, gelijck *Homerus* en *Claudianus* daer van verhaelen.

De bosselen kooren staen aen de syde, om de seer groote overvloet van graenen uyt te drucken,

drucken, waer over *Cicero* dat selve noemde de kooren-schuyre van de Romeynen.

De bergh *Æthna* worter ter syden gestelt, als een saecke die in dit Eyland aenmerckens waerdigh is, waer van veele Poeeten als *Ovidius*, *Lucanus*, *Silius Italicus*, en andere verhael doen.

In de Medaglie van *G. Lentul. Marcellinus* wort een Vrouwen hoofd vertoont met een kuyf van drie steelen of beenen, en drie kooren ayren, de drie eerste voor de drie kapen of uytsteeckende hoofden in Zee, en de kooren ayren voor de vruchtbaerheyt desselven, en dese waeren *Ceres* geheylight, gelijck *Cicero* verhaelt. In eene Medaglie van *Lucius Allienus* 46 Iaeren voor *Christi* geboorte, als hy Onder-Burgemeester was van dit Eyland, soo wasser een naeckte beeldenisse gemaeckt, die haer rechte voet stelde op de voorsteeven van een Schip, houdende met de rechter hand drie kooren-ayren om hoogh, en de slincker van achteren op de syde een kleedjen: Het naeckte beeld was *Neptunus*, om de heerschappye, uyt te drucken, die de Burgemeester *Allienus* te dier tijd over de Zee hadde, in 't Eyland van *Sicilien*, gelijck *F. Vrsinus* verhaelt, door 't aensien van *Hirtius*, in 't 5 boeck, om dat *Allienus* in de last-schepen settede XII Legioenen en noch XIV; waer van *Cicero*, *Strabo*, *Appianus* en *Dion* verhael doen.

SACRILEGIO. *Kerckroof.*

EEn Ionghman die seer leelijck is van opsicht, met koper-roestige kleederen, hebbende aen sijn rechter syde een Autaer, waer op zijn verscheyden Priesterlijcke cieraden, nae 't gebruyck van de Roomsche Kercke, houdende in de rechter een Kelck, en onder de slincker schuylt een Choorkleed met een Stola, en 't geene hy van 't Outaer gestolen heeft. Siende dat hem de Myther, op der aerde leggende, ontvallen is, houdende zijn gesicht, nae de plaetse daer hy 't ontdragen heeft, twijflende of hy ontdeckt is. En ter syden 't Outaer staet een Swijn, dat met de voeten, Roosen en verscheyden schoone bloemen, vertreet.

Iongh wort hy gemaelt, om dat dees Ouder alles onbedachtlijcker voorneemt wat haer in den sinne komt, die als een Vyand van wel te doen, maeckt dat de oneervaren en onvoorsichtige Iongelingh veele feylen begaet, waer over *Chrysostomus* seght, de *Ieughd is seer tot haer verderf genegen.*

Lelijck wort hy gemaeckt, want de Kerckroof is uyt haer natuyre seer lelijck, waer door de H. plaetse, waer het oock zijn magh, besmet wort, en daerom is 't noodigh dat hy sich met de Kercke versoene, wesende dese sonde van seer snoode en verkeerde aert. *Æsopus* seyt, *de schandige Natuyre brenght geen goede manieren voor den dagh.*

De verwe van 't kleed bediet de quaedaerdige genegentheyt en vuyligheyt, waer door de quaede manieren volgen. Het heyligh kleed, de Kelck en Myther, drucken klaerlijck den Diefstal uyt, en is de Kerckroof nae *D. Thomas* seggen een schendinge en roovinge van heylige dingen. Het gesichte keert hy nae den Outaer, uyt vreese van dat hy ontdeckt is, komende de vreese, een genegentheyt die 't gemoet ontstelt, uyt schrick van de straffe.

Het Outaer en de genoemde dingen, oock dat het Vercken de Roose en bloemen mette voeten treet, is gelijck *Pierius* verhaelt, om dat in de H. Schrift door de Roose en bloemen de oprechtigheydt des levens en der goede Zeeden bediet wort, waer door bewesen wort dat dit Dier de Roosen en bloemen, die by den Outaer leggen, veracht en met voeten treet. Waer by dan verstaen wort, dat die geene, die de Deughd verachten, versopen zijn in de sonden, doch insonderheyt in de sonde van wellustigheyt en geylheyt, waer van 't Vercken een beeld is, diewelcke bedreven zijnde in wat heylige plaetse en van wat persoon het zy, verstaen wort, Kerckroof begaen te wesen.

HERESIA. *Ketterye.*

EEn oud uytgeteert Wijf van vreeslijck opsicht, werpende uyt haer mond een roockige vlamme: hebbende verwarde en wilde hoofdhayren, bloote borsten, gelijck oock de rest van 't lichaem is, de Mammen verslenst en slap neer hangende, houdende in de slincker hand een Boeck dat doorboort is, daer veele Slangen schijnen door te kruypen, stroyende mette rechter hand verscheyden soorten van Slangen.

Ketterye, nae de meeninge van *D. Thomas* en andere, is een doolinge in 't Verſtand, aen 't welcke de wille hartneckelijck hangt.

Oud wordt zy gemaelt, om de uyterſte trappe van de oude ingewortelde verkeertheyt des Ketters uyt te drucken.

Van ſchricklijck opſicht is zy, om datſe van alle ſchoonheyt en het klaerſchijnende licht des Geloofs en der Chriſtlijcke Waerheyt berooft is, waer door de Menſche lelijcker wort, als de Duyvel ſelve.

Zy ſpouwt een roockige vlamme uyt haer mond, om te kennen te geven haere Godlooſe overredingen en verkeerde genegentheyt, die alles vernielt wat haer tegen is.

De wilde en verwarde hoofdhayren zijn haere quaede gedachten, die altijd, tot haere verdedinge, vaerdigh ſtaen.

Het naeckte lichaem bediet, datſe van alle deughden naeckt en bloot is.

De uytgedrooghde hangende Mammen, vertoonen de dorheyt van haere kracht, ſonder welcke men de wercken niet kan doen, die het eeuwige leven waerdigh zijn.

Het Boeck daer de Slangen door kruypen, zijn de valſche leeringen, als mede de ſchadelijcke en verſchricklijcke ſpreucken, zijnde als venijnige Slangen.

Het ſtroyen van de Slangen zijn de werckingen, om haere valſche meeninge te ſayen.

Intelligenza. *Kenniſſe, Verſtand.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die in de rechter hand een *Sphæra* of Hemelſche ronde hout, en in de ſlincker een Slange, zijnde met bloemen bekranſt.

Kenniſſe noemen wy die vereeninge, die ons gemoed heeft, mette ſaecke die van haer verſtaen is. En zy wort in 't goud gekleet, om datſe doorluchtigh, helder en blinckende wil zijn, niet nae de gemeene ſlagh, maer eedel en verre afgeſcheyden van de loſſe kenniſſe van 't ſlecht Volxken en van Ian Rap, 't welck alles door de ſonderlinge ſchoonheyt van 't goud wordt onderſcheyden. Men ſoude noch veele manieren van deſe beeldeniſſe konnen maecken, als datſe de Hemelſche Sphæren beweeght, nae 't ſeggen van de Philoſophen. Maer om dat ons voornaemſte ooghwit is, van die dingen te handelen, die aen 't werck en aen de Menſchlijcke kenniſſe hangen, ſoo ſullen wy oock daer van alleene ſpreecken, gelijck wy ſulx door de *Sphæra* en door de Slange vertoonen, want om hooge en ſwaere dingen te verſtaen, is 't noodigh, datmen eerſt, als de Slange, op der aerde kruype, en met ons verſtand de beginſelen van de aerdſche dingen leere verſtaen, die niet ſoo volkomen zijn als de Hemelſche. Daerom is haer in de ſlincker hand de Slange en in de rechter de Sphære gegeven.

De bloemekrans op 't hoofd, vertoont ons in wat deel des lichaems deſe mogentheyt is geveſtight: waer door verſtaen wort, en te gelijck door de bloemen is aengeweſen, dat de kenniſſe uyt haer natuyre, een volkomentheyt des gemoeds is, zijnde van een goede reuck om een goede naeme te verwecken, door het goed gevoelen, dat andere, in haer gemoed, van haer hebben.

Intelligenza. *Kenniſſe.*

EEn Vrouwe die een Luyte in de rechter hand, en een geſchreven taefel in de ſlincker hand heeft.

Hier door wort getoont, dat de kenniſſe ten meeſten deel, door de eervaerentheyt of door vlijtige naeſpeuringe of leeſinge der ſchriften, voortkomt, gelijck een yder lichtlijck kan begrijpen.

Pueritia. *Kindsheyt.*

EEn kind met verſcheyden verwen gekleet, rijdende te Paerde op een riet. Kindsheydt is het eerſte Ouder van den Menſch, beginnende van de geboorte af, geduyrende tot het tiende Iaer: in 't welcke de Menſch de reeden niet kan gebruycken, door de middelen die hy heeft, vermits de ſinnen ſwack zijn in dees ouder: En daerom wort dit het beginſel genaemt.

De verſcheydenheyt van de verwen, paſt op de kindſcheyt, gelijck oock het riet, want 't een en 't ander bediet veranderlijckheyd en onbeſtandigheyd.

Pueritia.

EEn kindeken 't welck mette rechter hand een papiere Meulentjen houd, dat door

den

den wind omloopt, en mette ſlincker heeft het een Vogelken: aen de riem hanght een ſack met boecken en een ſchrijfkoocker: ſettende zijn rechter voet op een Sandlooper: 't welck betoont, dat het ſant om leegh begint te loopen, en van de ſlincker ſyde ſtaet een Aepe.

PIANTO. *Klachte.*

EEn Vrouwe in 't ſwart gekleet en onthult, die mette rechterhand haere hoofdhayren uyt treckt, weſende gekroont met een krans van *Apium* of jonghvrouwmerck, houdende inde ſlincker een booneſtruik met bladers en vruchten, en ter ſyden ſal een Swaluwe ſtaen.

Het ſwarte kleed is altijd een kenteicken van rouwe en klachte: en de hoofdhayren in 't wilde verſpreyt, als mede de krans van *Apium*, bedieden de klachte, want by de oude wierden dieſelve gebruyckt, om daer van bedden voor de dooden te maecken.

De ſtruyck van Boonen worter geſtelt, om de meninge van de Oude Latinen te volgen, die daer wilden dat deſe ſoude zijn een plante van klachte en van treuricheyt, ſeggende dat onder deſe plante het woord van rouw en van klachte geſchreven was: waer over *Varro* verbood dat de Prieſters die ſelve niet ſouden eeten. 't Luſt my oock, tot dit voorſtel te verhaelen de Sotheyd van *Pythagoras*, diewelcke van de Vyanden beſprongen zijnde, konnende ſich gemacklijck bergen in een veld met boonen datter na by was, heeft ſich veel liever willen laeten dooden, ſeggende, dat hy de afgeſtorvene zielen niet wilde ontruſten of verſtooren, die hy dwaeſlijck waende, dat onder deſe bloemen ruſten.

De Swaluwe wort voor de klachte geſtelt, om dat haer ſangh ſeer treurigh is. Waer over de Poëten verſieren, dat *Progne* ſchreyde over het ongelijck, dat haeren man *Tereus* was aengedaen, gelijck veele Schrijvers dat ſelve wydlopigh verhaelen.

QUERELA a DIO. *Klachte tot God.*

EEn Vrouwe met een wit kleed, die welcke haer aengeſicht droevigh houdende en beſchreyt, 't geſicht ten hemel heeft gekeert, de rechter hand voor de borſt hebbende, toonende mette ander hand, dat zy van eenige venijnige en doodelijcke Dieren en Slangen gebeeten is.

De droefheyd van 't geſichte druckt uyt, hoedanigh de benautheyd van de klachte is. De ſchreyende oogen ten hemel gekeert, ſeggen, dat zy heeft hare klachte tot God gekeert, die daer in den Hemel woont.

Met de *Hand van de Slangen gebeeten* wort uytgedruckt, dat de klachte geſchiet uyt oorſaeck van datmen beſchadight is, en de laſteringen worden door de Slangen verſtaen. Het witte kleed en de hand voor de borſt, betoonen de onnoſelheyd en oprechtigheyd, waer door de klachte kracht heeft.

Klachte.

EEn Vrouwe in 't duyſter-taneyt gekleet, overmits de Oude in haere rouwdagen of in andere tegenſpoeden, ſich plachten hier mede te kleeden.

Zy heeft op 't hoofd een eenſaeme Muſch, of een Steenrotel, een Vogel diewelcke een ſwaermoedige en droeve ſangh heeft.

LOQUACITA. *Klapachtigheyt.*

EEn Ionge Vrouwe met een opene mond, in weerſchijn gekleet, wiens kleeders vol Krekels en Tongen ſullen beſett zijn, hebbende op 't hoofd een Swaluwe die in 't neſt over eynde ſtaet om te ſingen, hebbende in de rechter hand een Exter.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Ionge noch niet genoegh weet: *Want de Iongelingh kan geen wijsheyd hebben, om dat de wijsheyt eervarentheyt vereyſcht, en daer toe is lange tijd van noode*, gelijck *Ariſtoteles* ſeght in zijne Zeedekonſt, en daerom kanmen ſeggen dat de Ionge geen eervaerentheyt hebbende, lichtlijck vervalt in 't gebreck van klapachtigheyt.

Zy word metten mond open geſtelt, om dat ſich de klappert vaerdigh en ſtout vertoont in 't ſpreken, gelijck *Plutarchus* ſeyt, *de klappers hooren niemant, maer ſpreken altijd.* Het weerſchijne kleed vertoont, de verſcheydentheyt van de invallen der klappers, die niet vaſt noch beſtandigh zijn, maer verre van de redelijcke overwegingen afgeſcheyden, niet bequaem zijnde om andere met bewijſlijcke en krachtige ſtellinge te overreden. *Plutrachus* ſeyt, *de Klapachtigheyt is een ſtoute onmatigheyt in 't ſpreken en dat ſonder reeden.*

De

De Kreeckels die op 't kleed zijn, neemt *Propertius* voor een beeld van de Klapachtigheyt, om dat van dit Dier het verdrietigh klappen heerkomt, en de ooren van andere luyden dapperlijck beroerende, niet anders als de snappert en klappert doet. En gelijck, *Euripides* seer wel bewijst, gelijck't *Stobæus* aentreckt, *het veel klappen*, seyt hy, *is niet alleen den toehoorder lastigh, maer is oock onbequaem om iemant te overreden.*

De Tongen op 't kleed bedieden groote klappernye, waer over *Plutarchus* seyt, *De klapperts berispen de Natuyre hier over, van datse maer eene tonge en twee ooren hebben.* Waer uyt volght dat de klappert, gelijck *Salomon* seyt, *Veele logens spreeckt. Want in 't veel spreken gebreecken geene logens.*

Het Swaluken opt hoofd, bediet de schaedelijcke en lastige aert der klappers, die welcke dese Swaluwen gelijckende, beletten en ontstellen de gemoederen van de gerustige en naerstige luyden.

Den Exter die zy in de rechter hant hout vertoont, gelijck *Pierius* seyt, het beeld van de klapachtigheyt, welcke Vogel nae de meeninge der Griecken, van *Pallas* was weg gejaeght, als zijnde door haer veele snappen, schaedelijck, gelijck *Alciatus* seyt:

Athenen *had gewijt den* Nachtuyl *tot haer teecken,*
Een Vogel wel berucht van Wijsheyt en van Raed,
Dies Pallas d'Exter *strax, als zijnde vol gebreecken,*
Van't heyligh Goden-Choor, verjaegt heeft uyt dees Staet,
Om dat haer rappe tongh, tot klappen was genegen:
Een wijse swijgt en hoort, al watter dient verswegen.

REGALITA. *Koninghlijcke mildigheyt, Reaelsheyt.*

EEn jonge Vrouwe, die vrolijck en met blijde mijnen, staet om mette rechter hand een gulde kop te vereeren. Ter sijden staet een Adelaer.

Iongh wordt zy gemaelt en dat zy een gulde kop geeft, om dat het den Iongen eygen is wegh te schencken en reaels of openhertigh aen andere te zijn, vermits zy groots en moedigh van gemoed zijn. 't Welck oock door den Adelaer vertoont wordt, om dat dese Vogel de moedighste en mildste is van allen.

MAESTA REGIA. *Koninghlijcke Hoogheyt.*

EEn sittende gekroonde Vrouwe, vertoonende een statigh weesen, houdende in de rechter hand een Scepter, en op de slincker borst een Adelaer.

De Scepter, Kroone en het sitten, bediet een Koninghlijcke doorluchtigheyt. En door den Adelaer druckten de Egyptische Priesters de Koninghlijcke macht uyt, want *Jupiter* gaf aen desen alleen, de Heerschappye over alle Vogelen, wesende onder allen, van dapperheyt en sterckheyt de uytnemenste, diewelcke uyter natuyre begaeft is met Koninghlijcke manieren, naevolgende geheel in alle dingen, een Koninghlijcke waerdigheyt.

ARTE. *Konste.*

EEn Vrouwe van een bestandigh ouder, beknopt en in 't groen gekleet, hebbende in de rechter hand een pael, diewelcke in de aerde is vast gemaeckt, alwaer een teedre en jonge spruyt is aengehecht, houdende in de slincker hand een Pinceel, en een Beytel.

De Konst is een bequaemheyt of geschicktheyt des verstands, hebbende haer oorsprong van 't gebruyck, van onderwijsinge, en van de reeden, die in 't gemeen geoeffent wert ontrent de nootwendige saecken tot des Menschen gebruyck. Dese bepalinge is getrocken uyt

uyt *Diomedes*, *Aristoteles* en *D. Thomas*. Maer om dieſelve beſonderlijck uyt te drucken, ſullen wy ſeggen dat deſe naeme van Konſt, kan drie dingen te kennen geven, ten eerſten het ontwerp of de gelijckeniſſe, te weten de ingebeelde en bevatte gedaente der dingen in't gemoet: en in deſe eerſte maniere ſullen wy ſeggen, dat zy is een geſchicktheydt van't Verſtant. De tweede ſaecke is, het Meeſterſtuck of Konſt-werck, door dieſelve maniere in 't wercken uytgedruckt, door welcke de Konſt was in 't Verſtand als een begrijplijckheyt. De derde is het werck of de uytvoeringe ſelve, die door konſtigheyt is t'ſaemen geſtelt. Soo dat wy ſullen ſeggen, dat de Konſt ſchuylt in de ſinnen of in 't verſtand, maer het Meeſterſtuck blijckt door 't geſichte, en het werck in de uytvoeringe.

De *Habitus* of geſchicktheyt des Verſtands heeft twee deelen: voor eerſt de ſpieglende, dieder is de overweginge, wiens eynde is de Wetenſchap, waer van wy tegenwoordigh niet ſullen ſpreecken, de tweede is de geſchicktheyt van't werckende verſtand, datter heeft twee wegen om tot het eynde te geraken, 't welck is het werck ſelve. De eerſte weg is de geſtadige oefninge in de gemaeckte wercken, waer uyt dan ſpruyt eene geſchicktheyt, die 't Verſtand, in de werckinge, bequaem en vaerdigh maeckt. De tweede wegh is de Wijsheydt, die 't werck beſtiert nae de waerheydt, en maeckt dat de Konſtenaer, in ſijne handelinge geſchickt en vaſt zy.

Wy hebben geſeyt dat de Konſt haer oorſprongh heeft van 't gebruyck, van de Wetten, en van de reeden. Waer uyt te mercken is, dat het woord, gebruyck, twee dingen kan beteyckenen. Voor eerſt de eervaerentheyt, ten tweeden de oefninge des konſtenaers. Dat de eervaerentheyt nootwendigh zy, ſeyt de Philoſooph, datſe is 't begin van alle bewijs der Konſten en Weetenſchappen. De Poeet *Manilius* ſeyt, *de eervaerentheyt heeft, door 't langh gebruyck, den wegh gebaent tot alle konſten.* En *Cardanus* ſeyt, *door eervaeringe is de Konſt voortgekomen, wanneer die door 't Verſtand is beveſtight.* *Ariſtoteles* ſeyt, *dat de Konſt door de Oefninge en Wetenſchap wort verkregen.* *Vegetius* betuyght mede, *dat alle Konſt en Wercken door geſtadige oefningen, en het dagelijx gebruyck werden gevordert.* Dat de Konſt, onderwijſinge en oordeel van noode heeft, daer aen is niet te twijflen. Daerom ſullen wy ſeggen, dat de Wetten van de Konſt gehaelt zijn, door lange eervaerentheyt, gelijck het gebeurt in alle konſtige handwercken, uyt haere natuyre, als mede in de Schilderkonſt: Oock door de reeden, gelijck 't in ſeeckere konſten, die geene konſten genaemt worden, geſchiet, ten waere oneygentlijck: Datmen haer liever Weetenſchappen als Konſten magh noemen, gelijck onder andere de Medicine, welckers Wetenſchap niet anders is, als de dingen te kennen door haere oorſaecken, gelijck de Philoſooph ſeyt. Oock vintmen geene Konſt die niet haere regulen en opmerckingen heeft, gelijck *Diomedes* ſeyt, overmits zy alle dingen door nauwe regulen en Wetten beſluyt. Daer worden oock konſten gevonden, die van de reeden gedient worden, gelijck *Ariſtoteles* ſeyt, *de Rederijck-konſt is een Konſt die in Reeden beſtaet*: En dat in der waerheydt. En hoewel het ſchijnt dat alle konſten haere grond hebben door de eervaerentheyd, gelijck boven geſeyt is, ſoo is 't nochtans noodigh datſe oock mette reeden zijn vergeſelſchapt, ſonder welcke geen konſtenaer eenigh goed werck kan uytvoeren. Waer over *Triverius* in ſijne ſpreucken ſeght, *ſoo veel de rechter hand ſtercker is als de ſlincker, ſoo veel krachtiger is de Reeden als de eervaerentheyt.* Om deſe reeden, zijn de Vrye en aldereedelſte Konſten noodigh, diewelcke men daedwerckende Wetenſchappen magh naemen, 't welck van *Ariſtoteles* is bepaelt, ſeggende, *de Konſt is een ſeeckere bequaemheyt, om alles te doen mette waerachtige reeden.* En voorts: *de Konſt is de rechte reeden van 't werck*, gelijck oock *D. Thomas* ſeyt.

Wy hebben geſeyt dat de naem Konſt het algemeen aengaet, maer de eervaerentheyt gaet een yder in't beſonder aen. En de Konſt oeffent ſich ontrent nootwendige ſaecken die 's Menſchen leven aengaen, en om dat dieſelve veel en verſcheyden zijn, ſoo is 't dat de konſten oock veelderleye zijn. Wy hebben geſeyt dat de Konſt ſich in 't gemeen oefent, om te verſtaen de bequaemheyt van't Verſtand, in de mogentheyt van te wercken, en niet in het werck of handelinge van de Konſt: waer van zy veele eer kan genaemt worden een proefſtuck van de Konſt, als zijnde een beſondere ſaecke. En derhalven ſeyt de Philoſooph, *de Konſt is van de algemeene, maer de proeve is van beſondere dingen.* Ten laeſten ſullen wy ſeggen, dat zy ſich oefent ontrent

de noodwendige dingen tot des Menſchen leven, en vermits deſe dingen veelerleye en verſcheyden zijn, daer uyt geſchiet het, dat de konſten oock veelerleye zijn. *Ariſtoteles* onderſcheytſe in dryerleye ſlagh, terwijl hy ſeyt, *de gebruyckende konſt is 't ſeylen ter Zee door de eervaerentheyt, 't werckende is als die daer 't hout klooft, en die gebiedende is als de Bouwkonſt. Plato* onderſcheytſe in twee, *als die 't werck opmaeckt en die 't oeffent.* Maer voor als nu wil ick geen ander onderſcheyt nemen, als 't ſelve datter genomen wordt van de eyndlijcke oorſaecken: Wy mogen in 't beeld van de Natuyre wel ſeggen, dat het eynde en 't wit van de Natuyre was, het goede te beoogen, en om dat de Konſt een Naevolghſter van de Natuyre is, ſoo ſal 't geen wonder zijn, dat zy mede het goede beooght. Het goede nu, nae de onderſcheidinge der Philoſophen, is oock tweederley, 't eene, *dat geheel en voor ſich ſelf goed is*: 't ander, *dat iemant ten goede en ten nutte kan gebruycken.* Het eerſte is het goed datmen het eerbaere noemt, het ander dat ten dienſte van den Menſch, nut en vermaecklijck is: en daerom ſeggen wy, dat ſich alle konſten oeffenen in nutte en nootwendige of in vermaeckelijcke dingen, die tot het leven der Menſchen behooren.

Om nu deſe beeldniſſe uyt te drucken, ſullen wy ſeggen, dat de Konſt bedaeght wort afgebeelt, om dat een Ionghman, van veele dingen, geen eervaerentheydt kan hebben, vermits hy hem daer in weynigh heeft geoeffent: Oock om dat de oude luyden, door haere ſwackheyt, de kracht niet konnen te werck leggen, 't geene zy met groote arbeyt en moeyte, door lange tijd, hebben geleert. 't Welck inſonderheydt gebeurt, in ſwaere wercklijcke konſten. *Xenophon* ſeyt, *de leeden door den arbeyt ontſenuwt, moeten noodſaecklijck de gemoederen verſwacken, en ſoetjes aen wercken.*

Met groen wort zy om veele reedenen gekleet. Ten eerſten, dewijl door 't middel van de konſten, alle dingen, die tot het leven der Menſchen noodigh zijn, van nieuws worden hermaeckt, als wanneerſe door de quaedheyd des tijds zijn verdorven, even gelijck de Natuyre het aerdrijck, alle Iaeren, wederom herkleet, met kruyderen, boomen en met nieuwe bladeren. Ten tweeden, om dat een konſtenaer altijd ſal in hoope leven, van dat hy door zijne konſt, tot meerder volmaecktheyt ſal komen, en daer toe ſal hy alle zijne vlijt en neerſtigheyd aenleggen: willende niet anders ſeggen, dan dat het groen de hope bediet, van de eere, nutticheyt en profijt, die de konſtenaer van zijnen arbeyd ſal verkrijgen. Ten derden om de wackerheyd des verſtands, en de vaerdigheyd der vindingen uyt te beelden, en de vrolijcke arbeyd die in een goed konſtenaer vereyſcht wort. Boven dat ſoude men oock daer door eene lijdſaemheyt, of ſoo men wilde ſeggen eene ſtijfſinnigheit konnen uitdrucken, die altijd friſch en groen is in 't uytwercken; en van deſe beteykniſſe, krijghtſe den naem van 't groen. *Petrarcha* ſinght:

Om 't werck altijd te doen,
Zijn mijn begeerten groen.

Met een beknopt kleed is zy gemaelt, om dat dat ſelve den handwercker minſt in de wegh is.

De pael mette Ionge en teedere ſpruyt, bediet de Ackerbou, een konſt waer uyt alle nutticheyt totten Menſch komt, gelijck wy boven geſegt hebben, datſe een aert is van 't goed, 't welck het ooghwit en merckpael is van alle konſten. Deſe konſt is van *Xenephon*, boven andere, de heerlikſte en nootwendigſte genoemt, als waer uyt de Menſche onderhouden en gevoet wort. Laet ons horen wat *Cicero* in 't eerſte boeck van zijne Burgerplichten ſegt. *Vyt alle dingen, daermen wat uyt onderſoeckt iſſer niet ſoeter, niet vruchtbaerder, dat een vry man beter paſt, als de ackerbou.* Maer om niet al te verre te lopen in 't verhaelen van de nuttigheyt en nootwendicheyt van deſe konſt, ſal 't my genoegh zijn, de woorden van *Vitruvius* hier by te voegen, daer hy ſeyt, *gelijck een Iongh kindeken ſonder des Voeſters melck niet kan gevoet, noch tot zijne volle jaeren gebracht werden, alſoo kan oock een Stad ſonder Velden en Vruchten niet aen waſſen, noch ſonder overvloed van ſpijſe haer volck noch de gemeente beſchermen.*

Het tweede deel van 't goede ſal het vermaecklijcke zijn, gelijck geſeyt is. Maer wat ſaeck is doch ter werreld die ſchoonder en vermaecklijcker is, als de Schilderkonſt en de Beeldhouwerie. Deſe hebben wy door het Pinceel en den Beytel willen uytdrucken. Konſten die voorwaer ſeer eedel en nimmermeer te volprijſen zijn. Waer over oock de eedele Schole van *Athenen*, die ſelve vermakelijckheyt in de eerſte trappe van de Vrye konſten

konsten stelt: Ick segge dan dat de Schilderkonst vermaecklijck is, om datse een Naevolgster is van onse algemeene Meestersche de Nature, niet alleen in de tastelijcke, maer oock in alle sienlijcke dingen, vertonende door de verscheydentheyt der verwen alle sinlijcke voorwerpsels. *Xenephon* seyt, *de Schilderkonst is een Naevolghster van dingen die leven.* *Plato* seyt, de *Schilderie staet offe leefde.*

De Beeldhouwerie daer na stelt alle de leeden toe niet anders, dan offe de nature tastelijk hadde gemaekt, sulx datse niet alleen het oogh voldoet, maer oock volkomelijck het gevoel: Waer over dese twee eedele konsten wel susters mogen werden genaemt, als van een Vaeder herkomende, die het ontwerp is, hebbende oock beyde een ooghwit, te weeten, een konstige naebootsinge van de Natuyre.

ARTE. *Konst.*

EEn Vrouwe met een Windaes en een setthaeck of handspaeck, in de slincker hand salse een viervlamme hebben.

Alle konsten die instrumenten of werckgereetschappen gebruycken, gelijck daer veele zijn, haelen de kracht van hare proeve uyt het bewijs van den circkel, en van daer krijgense haer reeden en vastigheyt. Daerom wort zy met een sethaeck en windaes gemaeckt, die beyde hare kracht uyt het gewicht en uyt den circkel hebben, gelijck *Aristoteles* in zijne *Mechanica* verhaelt.

De Viervlamme worter gestelt als een voornaem werck-gereetschap van konstige wercken, want daer mede soldeert men, en maeckt de stoffe gedwee en bequaem, om van de Menschen, tot alle konstige wercken, gebruyckt te werden.

ARTIFICIO of *Konst-stuck.*

EEn Man kostelijck gekleet en seer konstigh gemaeckt, hebbende de rechter hand op een Meule of Windaes, wijsende met de voorste vinger van de slincker hand op een korf, die ter sijden staende, vol Byen is. Waer van men oock verscheyden Byen boven dit werck in de locht siet vliegen.

Konstigh en eedel wort hy gekleet, om dat de konst door haer selven eedel is, die men oock de tweede Natuyre kan heeten.

Hy wort gemaelt de rechter hand op een windaes of Vijsel te hebben, wesende 't selve een instrument, 't welck van de konst door Menschlijcke naersticheyd gevonden zijnde, seer verre de Natuyre overtreft, doende met weinigh kracht seer groot geweld. *Antiphanes* de Poeet verhaelt in seeker gedicht waer van *Aristoteles* in zijne *Mechanica* of konstwercken leert, dat wy door de konst die dingen te boven gaen, waer tegen de Natuyre van de sake selve schijnt te strijden, want men beweegt daer mede sware gebouwen van hare plaetsen, doende door Windaesen, Vysels, Dommekrachten, en Heyblocken wonderlijck geweld.

De Byekorf worter gestelt, om dat dese dierkens een beeldenisse van een konst-stuck en van de naerstigheyt zijn. Waer over *Salomon* seer wel seyt, *Gae totte Byen en leer van haer hoe besige werckslers zy zijn.* *Virgilius* beschrijft oock seer wijtloopigh het konst-stuck en de naerstigheyt vande Byen in zijn eerste boeck van *Æneas*, en overvloediger in zijn vierde *Georgica* of boerewerck, daer toe ick den Leeser wijse: want het soude anders te langh vallen. Derhalven sal 't genoegh zijn te seggen, dat wy willende van 't konst-stuck en van de

natuyrlijcke naerstigheyt der Byen spreken, alleen verhaelen, hoe *Virgilius* zijnen *Mæcenas* noodight, dat hy van dese stoffe soude horen singen, als van een wonderlijcke en groote saecke.

> Mæcenas *schou dit wonder aen,*
> *Der lichte Dierkens, die bestaen,*
> *Den Vorst en Princen voor te schrijven,*
> *Om leeren 't Volck de ord' en tucht,*
> *Met wackerheyt, om steets ter vlucht,*
> *Den Vyand van haer schans te drijven.*

VIRTU del ANIMO & del CORPO.
Kracht van 't gemoed en van 't lichaem.

HIer wort *Hercules* naeckt vertoont, die mette rechterhand zijne kodse met groote dapperheyd over zijne schouderen hout, en met zijne slinckerhand, hout hy een Leeuw, met een wild Vercken te samen gebonden.

Door den naeckten *Hercules* met zijn kodse over de schouderen en een Leeuwen huyd, moet verstaen worden het beeld van alle dapperheyd, en door de Leeuwe de grootmoedigheyt en sterckheyt van 't gemoed, gelijck *Orus Apollo* in zijne beelden verklaert, en door het wild Vercken de sterckheyd van 't lichaem. Men verhaelt dat *Adimetus* den Leeuw en 't wild Vercken te samen hadde gebonden, willende door dit geselschap te verstaen geven, dat hy hadde te samen gevoeght, de dapperheyd van 't lichaem en die van 't gemoed, gelijck *Pierius* 't selve mede verhaelt.

VIRTU INSUPERABILE. *Onverwinnelijcke Kracht of Dapperheyt.*

EEn Vrouwe met een schoone wapenrustinge, houdende in de rechter hand een spiesse, en in de slincker arm een schild, waer in een Eyckenboom staet, hebbende op den Helm een Lauwer tack, die wel gedreight maer niet van den blixem neder geslagen was, met een spreucke, *nec sorte nec fato.* Dat is, *noch by geval noch door 't noodlot.*

De dapperheyd is als een Krijgsheldinne, die gestadigh mette sonde te velde gaet, en wort gewapent geschildert, metten blixem, diewelcke, gelijck *Plinius* verhaelt, soo veele macht niet heeft, dat zy den Lauwer kan quetsen, gelijck oock de dapperheyd met geen ongeregelde toeval, hoedanigh die zy, kan geschonden werden.

De *Ilex* of Eyke wort in 't schild gemaelt, anders nergens om, dan dat de dapperheyt vast en bestandigh is, gelijck een boom die diep geworteltstaet, hebbende wyde tacken en breede bladers, en hoe die selve meer besnoeyt wort, te meer botse uyt, en krijght te grooter kracht: daerom wortse de dapperheyd toegepast, die in vervolginge of aenvechtinge sich voornamelijck ontdeckt en sien laet.

Men souder oock een yser Vercken konnen ter sijden maelen, 't welck anders geen voorbereydsel doet om zijn leven te beschermen, als dattet sich selve intreckt, om sich selve te verdedigen, staende op zijn eygen kracht, om haestelijck alle aenvallen en geweld, die van ter sijden aenkomen, te wederstaen. Waer op *Horatius* oock speelt, seggende, datmen sich moet door zijn eygen kracht beschermen.

FEBRE. *Koortse.*

EEn jeughdige Vrouwe met een mager en uytgeteert aengesicht met swarte hoofdhayren,

hayren, houdende den mond open, al waer een vierige damp uytgaet, die als een vlamme Viers omcingelt is, wesende met vier Verwen gekleet: te weten van 't begin des hals totte gordriem toe moet het geel of cijtroenigh van verwe wesen, van den gordriem af totte navel, sal het wit zijn, en al 't overblijfsel van 't kleed sal root wesen, de soom of boord van 't kleed sal swart zijn, hebbende op 't hooft een ronde Maene, voor haere Voeten heeftse een Leeuw, die swaermoedigh en kranck by haer leyt. D'eene hand houtse voor de borst, aen de sijde van't hert, en aen d'ander hand houtse een ysere boeye of keeten, met een letter rol, waer in dese woorden geschreven staen, *Membra cuncta fatiscunt*, dat is, *alle mijne leeden zijn machteloos.*

De *Febris* of koortse wort in 't Griex πῦρ, 't welck *Vier* bediet, geheeten, en de Latinen nemen 't woord *Febris* van *fervor*, dat is van de hette, 't welck anders niet beteykent, als een groote opwellinge en overvloet van hette. Waer van *Galenus* in zijne grondstellingen seght. De koortse is een veranderinge van een ingebooren en gematighde hette, tot een vierige en brandige Natuyre, herkomende uyt te grooten overvloedt van hette en drooghte. En dieselve souden geschieden om vijf oorsaecken. De *eerste* spruyt uyt al te overtollige en te geweldige beweginge. De *tweede* is uyt de verrottinge van de vochtigheden. De derde is uyt de groote naedringe van een ander brand. De *vierde* is door de inhoudinge der dampen van d'ingeborene warmte. De *vijfde* is door de t'saemenmenginge van eenige dingen, 't zy dat het voedsel of medicijnen zijn. De koortse is van driederleye aert, nae de drie selfstandigheden van des Menschen lichaem. De eerste is de een-daeghsche koortse, geheten *Ephimera*, die uyte geesten van 's Menschen lichaem haer oorsprongh heeft. De tweede is *Putrida* of verrottige, heerkomende uyte vochtigheden die meest verrot en bedorven zijn. De derde is *Hectica*, spruytende uyte vleessige en vaste deelen des lichaems, als *Galenus* 't selve in veele plaetsen uytleyt.

Ieughdigh wortse geschildert, om dat de jeughd veel meer de koortse als ander Ouder is onderwaerigh, hebbende meer brands by haer: welcke brand, om de boven verhaelde reedenen, meer als gewoonlijck, lichtelijck komt aen te wassen, en uyt dese overvloed komt de koortse voor den dagh, gelijck de voorseyde Schrijver over *Hippocratem* seght, de *Ionghe luyden zijn meest mette koortse gequelt, om datse van een heete en galachtige Natuyre zijn.* Gelijck *Hippocrates* en *Fernelius* mede verhaelen.

Het magere en uytgeteerde aengesicht, vertoont ons de *Febris Hectica* of de uytterende koortse, diewelcke eerst de vochtigheyt van de vleesachtighe deelen verteert, daer door 't lichaem moet worden onderhouden: en van daer dringhtse tot in 't vlees, en verteert haer eygen voedsel, gelijck *Fernelius* seer wel aenwijst.

Door 't oopen houden van den Mond wort verstaen de Noodwendigheyt van de aessemhaelinge, totte ververschinge van den ingesloten brand.

De heete of levendige damp, die van haer uytgaet, behalven datse ons de daeghlijxe koortse bediet, gelijck geseyt is, is gegrond op de geesten des lichaems, diewelcke niet anders zijn, als het eedelste en aldersuiverste bloed, dat sich gemeenlijck in de arterien, diemen slagh-aderen of hart-aderen noemt, besluyt. Wort oock vertoont de uytwaesemingen van 't verrottige roet, die altijd van de verrottende vochtigheden voortkomen.

Zy is als met een vlamme Viers omcingelt, om de eygenschap van de koortse uyt te drucken, die sich op de maniere van't vier sodanigh ontstelt, dat het schijnt, datter geen grooter brand kan wesen.

De vier verwen van 't kleed, drucken de verrottige koortse uyt, die uyt vier vochtigheden of humeuren veroorsaeckt is: en daerom wort het geel by de Cholerique of galachtige vochtigheyt uytgebeeld, die oorsaecke is van de derdendaegsche koortse: want soo de verrottinge komt inde groote aders, en nae by het herte, soo brenghtse een gestadige derdendaeghs koortse: en soose in de kleyne en uitgespreide aderkens komt, soo maecktse een ophoudende of verposende koortse, en om dat dese vochtigheyd de aldersubtijlste en snelste is van allen, soo is oock het bovenkleed met dese verwe afgemaelt. De witte verwe, in haer tweede plaetse, beeld de Phlegmatique of slijmige vochtigheyt af, die welcke de daeghlijcksche koortse veroorsaeckt. Het meestendeel

van 't kleed is rood 't welck het bloed bediet, wesende dat selve alsdan in meerder overvloed als d'andere vochtigheden, en dat maeckt een gestadige koortse *Sinocha* geheeten, diewelcke of zy bespringht den Mensch heftelijck, gaende al soetjens en slijtende af totten eynde toe, of zy blijft in eenderleye kracht totten eynde toe.

De swarte boorde van 't kleed, bediet de Melancolische of swarte vochtigheyt, die door haere grovicheyt, als wesende de heffe van 't bloed, altijd sackt nae de benedenste deelen, en daer uit heeft de quartane of vierdedaeghsche koortse haeren oorsprongh. En om datter d'andere vochtigheden niet soo veele zijn, so ontsteeckt hier door de koortse altijd, op den vierden dagh. De Maene op 't hoofd, bediet, dat de beweginge van de koortse geheelijck aen de Maene hanght, want gelijck sich de Maene van seven tot seven daegen beweeght, te weeten van de Nieuwe Maene af, tot het eerste quartier, alsoo vervolghtse voort, totte volle Maene toe, en van tijd tot tijd. Van gelijcken doetmen oock in de Critische of oordeel bewegingen in de koortse van seven tot seven dagen. Want *Galenus* vertoont klaerlijck, dat de oorsaecke van de Critische of gisdaegen niet hanght aen 't getal der daegen, maer aen de Maene. Waer van aldus geseyt wordt: *Noch het getal van seven of van vieren is de oorsaecke van 't* Crisis *of van 't gissen niet, maer om dat de Maene vernieuwende, en de aerdsche dingen veranderende, oock den ommeloop der bewegingen tot dese hoofdgetallen doet k men, in welcke getallen zy billijck vinden de vaste tijden der veranderinge.* Boven dat soo komt het *Crisis* niet alleen door 't getal van sevenen als geseyt is, maer oock door de vierde dagh, die voor de sevende is gegaen, en voor de vierde dagh, die voor de viertiende is gegaen, zijnde de elfde dagh, gelijck oock *Galenus* en *Hippocrates* seggen, dat wanneer zy de swaere sieckten voorsichtlijck hadden waergenomen, bevonden zy dat de vierde dagh een aenwijser was van de sevende, niet anders als of de vierde dagh van de Maene ons vertoont de hoedanigheyt van de geheele Maene loop; gelijck sulx *Aratus* in sijne Dichten ons oock te kennen geeft. Zy wort met een volle Maene geschildert, om datter in de volle Maene meer veranderingen voorvallen als op andere tijden.

De treurige en swaermoedige Leeuwe, wort by haer geschildert. Want *Pierius* seght dat de Leeuw gestadigh de koortse heeft, waer in veele Schrijvers met hem overeenstemmen. 't Is wel te geloven, dat de Leeuw, om zijn groote hittigheydt, nu en dan de koortse heeft, maer soo hy dese ongetempertheyt gestadigh hadde, soo maghmen dieselve geen koortse, maer wel de natuyre en eygenschap van den Leeuwe, noemen. Wat meer is, onder de twaelf teyckens van den *Zodiac*, zijn de teyckens van *Leo*, *Aries* en *Sagittarius* van alle Sterre-raeders genoemt, de Oostlijcke, de Manlijcke en Vierige, te weten, heet en drooge, van welcke hette en drooghte eygentlijck het weesen van de koortse heerkomt, en om dat de Leeuw de middelste is van dese andere, soo kan men met reeden seggen en oordeelen, dat hy is de krachtighste van allen, in dese gelegentheydt. Veele Sterre-gissers seggen dat de Leeuwe heerschappye over 't Herte voert, 't welck is de voornaemste wooninge van de koortse. Waer over *Avicenna* seght, *de Koortse is een uytwendige brand, die in 't hert is aengesteken.*

De hand die zy op de borst heeft, druckt niet alleen uyt, de rechte woonplaets van de koortse, als geseyt is, maer wijst oock aen de uytspreydinge van de hertaderen en intreckinge der selve, om den brand uyt te drijven, 't welck van de Medicijns *sistole* of *diastole* genaemt wert, diewelcke in de tijd van de koortse rasser gaen, also de noodsaecklijckheyt van de voorgeseyde uytdrijvinge grooter is. En met dese beweginghe, die haer oorsprongh in 't herte heeft, en die te gelijck in een selve tijd door alle de hertaderen verspreyt wort, soo maecktse de Polse, die welcke om datse, in de hand, aldergevoelijxt is, so wort de hertader die naest aen de hand is, de Pols geheeten. En daerom hebben wy haer de hand voor 't herte geleyt.

Datse de keeten met de bovengeseyde spreucke hout, is om dat de koortse in der waerheyt, alle de deelen des lichaems quelt en bind, en dat door de hertaders die sich door alle de leedmaeten verspreyden, gelijck sulx *Avicenna* seer wel uytleyt.

PUDICITIA. *Kuysheyd, Suyverheyd.*

MEn soude dit Maeghdeken oock wel in 't groen mogen kleeden, met een Armelijntjen

melijntjen in de hand, dat een gulde halsband aen den hals soude hebben, met een topaes daer aen, gelijck *Petrarcha* in 't Zeeghlied van de Suyverheyt finght:

't Zeeghteycken in dees dappre strijd sal zijn,
In 't groene Veld een witte Armelijn.

Het groene kleed bediet dat de kuysheyd tot haer ooghmerck heeft, de hoope van die dingen die van *I. Christo* zijn beloofc.

CASTITA. *Kuysheyd, Suyverheyd.*

EEn schone Vrouwe van een eerbaer opsicht, hebbende in de rechter hand een geessel opgeheven, als of zy daer mede wilde slaen, leggende voor hare voeten een *Cupido*, die mette oogen verbonden is, wesende met lange kleederen, als een Vestaelsche Maegd, gekleet, en met een gordel in't midden opgebonden, als tegenwoordigh de Weduwen te Romen gekleet gaen, waer op dese woorden geschreven staen, *Castigo corpus meum*, dat is, *Ick tuchtige mijn lichaem*, met een Seeve in de slincker hand wortse gemaelt ter gedachtnisse van de Vestaelsche Maeghd, die haere Kuysheyt voor de Werreld willende betoonen, waeter op een Seeve goot, dat zy daer in behiel.

CASTITA. *Kuysheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, sich leunende aen een Pijlaer, waer boven een Sifte met waeter staet, houdende in de hand een langh stuck kaneel, in d'ander een vat vol ringen, hebbende onder haere voeten een doode Slange, leggende voor haer gestroyt geld, peerlen, eedelsteenen, &c.

Wit is zy gekleet, om de Suyverheyd des gemoeds uyt te drucken, die dese Deughd onderstut, en doetse leunen aen een vaste Pijlaer, want zy is versiert noch schoon voor de oogen, maer is geduyrigh en oprecht.

De Seeve of Sifte met waeter op den Pijlaer, wort genomen van de vreemde geschiedenisse, die de Roomsche Nonne of Vestale gebeurde, om haere Kuysheyt te betoonen, draegende daer in waeter, sonder dat het daer uyt liep: en dit wierde voor een teycken of aenwijsinge van de Kuysheyd gestelt.

De welrieckende en kostlijcke Kaneel betoont, datter geen dingh kostlijcker noch aengenaemer is als de Suyverheyd: En wassende dese Boom veeltijts in klippen en tusschen de doornen, bediet, dat de Suyverheyt geboren wert, tusschen de doornen van ons selfs doodinge, doch insonderheydt van de Maeghdelijcke Kuysheyt.

De Ringh is een teycken van de Houlijxsche Kuysheyt.

De Slange is de begeerlijckheyt die ons gestaedigh prickelt, door 't middel van de Liefde.

Het geldt voor haere voeten wil seggen, dat iemand die de Gierigheyt veracht, een bequaem middel gevonden heeft, om de Kuysheyt te bewaeren.

CASTITA MATRIMONIALE.
Houlijxsche Kuysheyt.

EEn Vrouwe in witte kleedinge, hebbende om haer hoofd een krans van Ruyte, en in haer rechterhand een Lauwer tack, en in de slincker een Tortelduyve.

De Ruijte heeft eygenschap om de wellust te breydelen, door de scherpicheyt van hare reuck, wesende van een doordringende kracht, en door hare hette soo doetse de opgeblaesen windicheyt slancken, en lescht den brand

brand van de Venerische Liefde uyt. Gelijck *Matthiolus* over *Dioscoridem* verhaelt.

De Lauwer tack isser by gestelt, om de groote gelijckheyt die dese boom mette kuysheyd heeft, want die selve moet geduyrigh zijn, even gelijck het groen van den Lauwer gedurigh is, zy moet oock krijten om den brand der Liefde tegenstant te doen, even als de Lauwer blaeders doen, diewelcke als zy met haere tacken op't Vier worden geworpen, soo sullen zy krijten en den brand tegen staen. Hier over verhiert *Ovidius*, dat *Daphne*, de kuyssche Vrouwe, verandert is in een Lauwerboom.

De Tortelduyve leert ons, door haer eygen voordaed, datmen nimmermeer zijn eere moet bevlecken, noch de Trouwe die in 't houlijck belooft is, verkeerende alleenlijck en altijd met die geene die zy eenmael tot haer geselschap heeft aengenomen.

Men kander het Armelijntjen oock toe nemen, om de groote sorge die het draeght, van zijnen witten en suyveren huyd niet te besmetten, sullende liever in't Vier lopen, als dieselve bemorssen. Van gelijcken doet oock een kuysche Vrouwe.

Castita. *Kuysheyt.*

EEn Vrouwe wiens hoofd met lampers bedeckt is, in lange witte kleedinge, als of zy wandelde, hebbende in haer rechter hand een scepter, en in haer slincker twee Tortelduyven.

De kuysheyd of suyverheyd nae *D. Thomas* seggen is een name van die Deughd, die daer komt van de suyveringe of kastijdinge des vleeschs en der begeerlijckheyt, die den Mensche in alles suyver maeckt, sonder eenige vleeschlijcke besmettinge.

Het bedeckte gesicht is de kuysheyd eygen, om dat zy de oogen breydelt, want gelijck *Gregorius* in zijne Zeedekonst verhaelt, soo moeten wy de oogen bedwingen die ons totte sonde leyden.

Het witte kleed, bediet dat de kuysheyd moet reyn en sonder smette zijn, gelijck dese Dichten te kennen geven:

Den Goden Kuysheyt wel behaeght:
Komt hier die reyne kleeders draeght,
En schept uyt dees fonteyn den Wijn,
Doch laet u handen suyver zijn.

Datse staet of zy wandelde, druckt uyt, datse altijt moet besigh zijn, want de ledigheyt is oorsaecke van alle quaed, gelijck *Ovidius* seyt:

Drijft ghy de luyheyt uyt u sin,
Ghy breeckt de pijlen van de Min.

De Tortelduyfkens zijn nae *Pierii* uytbeeldinge, voor een voorschrift van de kuysheyt gehouden, om dat zy, haer geselschap verlooren hebbende, niet meer vereenigen.

De Scepter bediet de Heerschappye die de kuysche over sich selve heeft, alhoewel het vlees een besondere vyandinne van den Geest is, niet te min als de Geest wil, soo kan die nimmermeer van haer verjaeght noch overwonnen werden, en alhoewel daer geschreven staet, *een geduyrige strijd en overwinninge die selden gebeurt*, niet te min als een Mensch een vast voornemen heeft om sich daer tegen te kanten, soo kan hy geensins overwonnen worden, en aldus moetmen in 't werck stellen 't geene *Ovidius* seght:

Eer sterf ick duysent doo'n, Eer ick volgh u geboo'n.

Pudicitia. *Kuysheyd, Reynigheyd, Schaemachtigheyd.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleed, hebbende op 't hoofd een sluyer van dieselve verwe,

verwe, diewelcke haer aengeſicht bedeckt tot aen den gordel. In de rechter hand houtſe een witte Lely, en onder haer rechter voet een Schildpadde.

Met wit wortſe gekleet, want onder deſe verwe, wort de Suyverheyd afgebeeld, als mede de oprechtigheyd des levens, waer uyt de Suyverheyd voortkomt. Waer over *Salomon*, willende de oprechtigheyd en Suyverheyd des gemoeds uytdrucken, ſeght, *u kleederen ſullen alle tijd wit weſen.* Zy is bedeckt, op de maniere als geſeyt is, want een kuyſche Vrouwe behoort de ſchoonheyt van haer perſoone te decken, en de gelegentheyt van de oogen wegh te nemen, die veeltijts oorſaecke zijn, van dat de Suyverheyt beſmet wort, en ten dien aenſien, noemt *Tertullianus* duſdanigen ſluyer *een Waepenruſtinge voor de vrees van ſchande, ende een Harnas van eerbaerheyd, een Bolwerck van zeedigheyd, een muyre voor 't Vrouwelijck geſlachte, waer in eens anders oogh noch niet was gaen weyden:* Dieſelve Schrijver bepaelt de maniere waer toe en hoe langh de ſluyers ſouden geſtreckt hebben, te weten ſoo langh als de hoofdhayren ſtreckten, wanneer die neergeſtreelt zijn, en alſoo langh moſten oock deſe ſluyers weſen, ſulx datſe totten gordel toe, moſten komen: Totte navolginge van de Romeynſche Heydenen, die de Goddinne van de Kuysheyd met het aengeſicht bedeckt plachten af te beelden, gelijck in veele Medaglien te ſien is.

De Romeynſche Bruyden, tot teycken der Suyverheyd, oock wanneerſe tot den Man over gingen, bedeckten het hoofd: een maniere die de Romeynſche Vrouwen gebruyckten. *Poppæa Sabina*, de Vrouwe van *Nero*, deſe om dat zy kuyſch ſoude ſchijnen, hoewelſe onkuyſch was, quam altijd gedeckt voor den dagh.

Cajus Sulpitius Gallus een Romeyn, verliet ſijn Huyſvrouw, om datſe ongedeckt was uytgegaen: en niet alleen de Romeynen, maer oock de Griecken gingen bedeckt, om haere ſchaemachtigheyt te betoonen, gelijck *Hero*, *Penelope*, en *Helena*, als by *Homerum* en andere te ſien is. *Tertullianus* ſeght dat de Vrouwen in *Judæa* haer aengeſicht decken, waer door zy onderkent worden. *Paulus* ſeyt van de Vrouwen die daer nae Chriſtenen zijn geworden, *Corinth.* 11, datſe ſouden bidden met gedeckten hoofde, anderſins ſouden zy haer hoofd onteeren. *Platina* verhaelt dat *S. Petrus* ſoude bevolen hebben, dat de Vrouwen gedeckt ſouden ter Kercken gaen, 't welck zijn Naevolger *Linus* ſoude hebben uytgevoert. Wie hier van wijders begeert, leſe *Tertullianum.* Doch 't is ons genoegh dat wy tot beveſtinge van de Kuysheyd, geſeyt hebben, datſe gedeckt moet weſen.

Zy houdt een witte Lely in de rechter hand, want *Hieronymus* ſchrijvende tegens *Jovinianum*, ſeyt, dat de Lelye een bloeme is van de Suyverheyd en van den Maegdom: Om dat in het Hooge-Lied *Salomonis* de Hemelſche Bruyd ſinght, *Zy wort onder de Lelien opgevoet*, dat is, onder ſuyvere en kuyſche perſoonen. De Schildpadde onder de rechter voet, bediet dat de ſtaetige Vrouwen, geſtaedigh ſullen by huys blijven, als de Schildpadde uyter natuyre doet, gelijck *Phidias* het beeld van de Kuysheyd afmaelde: en *Thucididis* ſpreucke by *Plutarchum* is gedenckwaerdigh, *door de Vreulijcke ſchoonheyt*, ſeyt hy, *moet een vrome Vrouwe haere naem en lichaem, tuſſchen de huysmuyren laeten beſluyten.*

PUDICITIA. *Kuysheyd, Beſchaemtheyd.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de hand een Armelijn en 't aengeſicht bedeckt.

Alle ſonde is een beſmettinge aen de ziele, maer het ſchijnt eygentlijck, dat de Menſchen die met de Minneſieckte beſmet zijn, beſmet en onſuyver blijven, want die werden alleen by den Latinen *polluti* of beſmet geheeten, die in deſe Welluſten zijn verſopen. Dan wie ſich in deſe beſmettinge al te ſeer verliep, die wierde, in de Oude Wet, mette Lazerie geſtraft, door de gelijckniſſe van deſe beſmettinge. En ſullende 't Volck Iſraels de Wet van God ontfangen, was 't noodigh, dat ſich een yder drie daegen van zijn Vrouwe moſt onthouden, nae de ſpreucke: *Weeſt reyn gelijck ick reyn ben.* En om deſe oorſaecke wort het kleed wit gemaeckt.

Het Armelijntjen is een ſoo net en ſuyver beeſtjen, dat het zijnde met een moddrige plas omvangen, waer uyt het niet kan komen, ſonder ſich ſelve te beſmetten, ſal liever kieſen te ſterven, als zijne Suyverheyd, in eenigh deel, te willen verlieſen.

Het bedeckte aengeſicht, bediet Zeedig-

heyt en Kuysheyt: En 't gebruyck van 't aengesicht te bedecken, is met de Kuysheyd aengevangen, ter gedachtnisse van *Penelope*, diewelcke van haeren Vaeder gebeden zijnde, om haer eygen voldoeninge, datse in *Lacedemonien* soude blijven, en van d'ander syde haer voelende geprickelt, door de Liefde van *Vlysses* om haeren Man te volgen, soo hadse de stoutmoedigheyt niet, om haere meeninge te openbaeren, en uyt Zeedigheyt, soo sweeghse stille, met een gedeckt aengesicht.

FORTEZZA del CORPO. *Kracht, Sterckheyd van 't Lichaem.*

EEn gewapende Vrouwe, gelijck geseyt is, houdende in de rechter hand de kodse van *Hercules*, en op 't hoofd voor een Helm, een Leeuws kop, gelijckmen in d'oude beeldenissen siet.

FORZA d'AMORE, si nel Acqua, come nel Terra. *Kracht der Liefde, soo te Waeter als te Lande.*

EEn naeckt kindeken met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand eenen Visch, en in de slincker een bloemekrans, gelijck *Alciatus* 't selve uytet Griex overgeset heeft.

FORZA. *Kracht, Sterckheyt.*

EEn stercke Vrouwe mette hoorens van een Stier, en ter syden een Olyphant mette snuyte voor uyt stekende. Want als de Egyptenaers een sterck Man wilden uytbeelden, betoonden zy datselve door dese Dieren. En bediet de hooren het selfde. Dies oock *Cato* in 't boeck *Ciceronis* van d'Ouderdom seyt, als hy jongh was en wenschte hy hem niet de sterckheyt van een Stier of Olyphant. Houdende dese beyde Dieren voor de sterckste.

FORZA d'AMORE. *Kracht der Liefde.*

CVpido met vleugels aen de schouders, met boogh en pijlen in de hand, en de kooker op zijn syde, de slincker hand nae den Hemel verheven hebbende, alwaer eenige vlammen afdaelen met veele gebrooken pijlen, die van alle syden om hem regenen: vertoonende alsoo dat de Liefde soo veele vermagh datse de macht van *Jupiter* verbreeckt, en de geheele Werreld in brand steeckt.

Om 't selve te vertoonen beschrijft hy de Liefde, datse in een koets van twee Leeuwen wort voortgetrocken.

FORZA MINORE. *Minder Kracht door een grooter t'ondergebracht.*

OM dit ontwerp uyt te drucken, 't welck beter tot een Sinnebeeld past, soo wort hy geschildert met een huyd van *Hiena* en een Panters vel daer by, gelijckmen door de eervaerentheyt, in de verscheydentheyt van dese twee Dieren, kan speuren, en in de kracht van haere vellen: want het vel van *Hiena* leggende by het Panter-vel, verderft het selve. Even alsoo verteeren oock de Arents veeren, de veeren van andere Vogels. Daerom als wy stellen de macht, die van andere wort overwonnen, soo kan een kloeck Schilder de gedachtnisse van dese werckingen sich voor oogen stellen, in soodaenige maniere, dat het wel staet en hem oock vermaecklijck sal duncken.

FOR-

FORZA. *Kracht.*

EEn gewapende Vrouwe met een borſtſtuck en een Helm op 't hoofd, houdende in de rechter een bloot Swaert, in de ſlincker een ontſteecken Fackel, en ter ſyden een Leeuw, die ſeer wreedelijck een Lammeken verſcheurt.

FORZA ALLA GIUSTITIA.
Kracht by de Iuſtitie of het Recht.

PIerius Valerianus verhaelt, dat hy een oude Medaglie heeft geſien, diewelcke by zijnen tijde gevonden was, waer op een Vrouwe ſtont ſeer Koninghlijck gekleet, met een kroone op 't hoofd, ſittende op den rugge van een Leeuwe, maeckende mynen om de hand aen 't geweer te ſlaen, 't welck van dieſelve *Pierius* op de Iuſtitie uytgeleyt is, en de macht door een Leeuwe.

CARRO del ARIA. *Koetſe van de Locht.*

MArtianus Capella maelde *Juno* voor de Locht af, zijnde een Vrouwe, die Adelijck op een ſtoel ſat verciert met een witte ſluyer, die haer 't hoofd deckte, zijnde omcingelt met een windel, op de maniere van en antique of oude kroone, die Koninghlijck vol groene, roode en blauwe eedelgeſteenten beſet was: de verwe van 't aengeſicht ſal blinckende zijn.

Het kleed ſal van verwe zijn als 't glas, en daer boven een ander van duyſtere verwe, zy heeft rontom de knyen, een windel van verſcheyden verwen. In de rechterhand ſal zy een blixem houden, en in de ſlincker een trommel. Haere koetſe ſal voort getrocken werden van twee ſchoone Pauwen, als Vogelen die deſe Goddinne zijn toegewijt.

De verſcheyde verwen en andere bovengeſeyde dingen, bedieden de veranderinge van de locht, door de toevallen die daer in werden vertoont, als reegen, ſchoon weeder, ſtorm winden, nevel, onweeder, ſneeu, dauw, donder en blixem: en dit druckten zy door den trommel uyt, die zy in de hand heeft, en boven dat noch de Cometen, Regenbogen, vlammige dampen, Weerlichten en wolcken.

CARRO del' ACQUA. *Koetſe van 't Waeter.*

PHornutius heeft in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Neptunum* voor 't waeter afgebeelt, ſtellende een oud Man, met een langen baerd, en de hoofdhayren als het Zeewaeter, daer een ſluyer van die ſelve verwe, om heer is geſlingert, houdende in de rechter hand een drie tandighe Vorck, ſtaende op een ſeer groote Zeeſchelp, voortgetrocken van twee Walviſſchen, of twee Zeepaerden, midden in de Zee, al waermen rontom veele Viſſchen 't hoofd ſiet boven 't waeter ſteecken.

Neptunus is geweeſt eene van drie gebroeders, die by lootinge het waeter te beurt viel, en daerom is hy genaemt den God der Zee, diewelcke de oude nu ſtille, dan ſeer verbolgen, plachten af te maelen.

De verwe van de baerd, hoofdhayren en ſluyer, bedieden de verwe van de Zee.

De drietande vorck bediet de dryerleye aert van 't waeter, want eenige van de fonteynen en revieren, zijn ſoet; de Zeewaeteren zijn ſout en wrang, en eenige zijn brack, en in de ſtaende meyren zijnſe wel niet ſout, doch droef en onſmaecklijck.

De koetſe is hem gegeven, om zijne beweginge inde groote wijde en vlacke zee te betoonen, en de ruyſchinge en bulderinge die hy doet, zijn gelijck de raeders van de karre.

Deſe karre wort van wreede Zeepaerden voortgetrocken, om te bewijſen, dat *Neptunus* de eerſte vinder van de Paerden geweeſt is: gelijck de Poëten ſeggen, want als hy met zijne drytande Vorck, op der aerde ſloegh, ſoo quaemer een Paerd uytſpringen. En gelijck *Diodorus* verhaelt, ſoo was hy de eerſte die de Paerden betemde.

Carro del Terra. *De Koets van de Aerde.*

BOccatius in de afkomſt der Goden, maelt de aerde af een Vrouwe, met een hulſel op 't hoofd, en met een kroone van toorens, waer over zy van de Poëten *getoorent* geheeten wort. Zy is geciert met een kleed van veel bladers van boomen, en van groene kruyden en bloemen, houdende metten rechter hand een ſcepter en mette ſlincker een ſleutel. Zy ſal ſitten op een vierkante wagen met vier raeders, en op die ſelve wagen zijn eenige ſitplaetſen ledigh, voortgetrocken zijnde van twee Leeuwen.

De *getoorende kroone* betoont, dat het aldus op der aerde geſtelt is, weſende de ommeloop der aerden als een koninxkroon geciert met ſteeden, toorens, kaſteelen en dorpen.

Het *kleed* mette vercierſels van kruyd en bloemen, bedieden de boſſchen en oneindelijcke andere dingen, waer mede de vlackte des aerdrijx bedeckt is.

De *ſcepter* in de rechter hand, bediet de Koningrijcken, Rijckdommen en macht van de Heerſchappers der Werreld.

De ſleutel, nae dat *Iſidorus* verhaelt, is om te bewijſen dat de aerde by winter tijd wort geſloten, en verberght het ſaet dat onder haer geſaeyt is, ter tijd dat het begint als bloeyende in de Lenten uyt te komen, en wort dan geſeyt dat de aerde haer ontſluyt.

De Leeuwen, die de karre trecken, vertoonen het gebruyck van den Landbouw in 't ſaeyen, want de Leeuwen (gelijck *Solinus* verhaelt in zijne wonderwercken) zijn gewoon haere reyſe door 't ſtof te doen, en dan decken zy haere voetſtappen wederom met ſtof toe, en dat door 't ſlingeren van haeren ſteert, ten eynde de Iaegers haeren wegh niet ſouden beſpieden.

Inſgelijx doen oock de bouwlieden, want als zy het ſaet inder aerde hebben geworpen, ſoo decken zy haeſtelijck de voorens, ten einde de Vogels het geſaeyde niet ſouden op picken.

De ſitplaetſen, als wy geſeyt hebben, willen wy nergens anders toe invoeren, als om te betoonen dat niet alleen de huyſen, maer oock de ſteeden dickwijls door den krijgh of Peſte leedigh blijven. Ofte dat op het vlacke der aerde, veele plaetſen leedig ſtaen en onbewoont zijn. Of dat de aerde veele plaetſe leedigh houd, voor 't geene daer noch op ſal waſſen.

Koets van den Nacht, gelijck dieſelve van veele Poeeten, en in 't beſonder van *Boccatius* is beſchreven.

EEn Vrouwe op een Wagen met vier raeders, om te betoonen de vier nachtwaecken. *Tibullus* geeft haer twee ſwarte Paerden, daer mede hy de donckerheyd van de nacht uytbeelt: andere doen haer voorttrecken, van twee ſchuyfuyten of uylen, weſende nachtvogels. *Virgilius* geeft haer twee groote ſwarte vleugels, geſtreckt op de maniere datſe ſchijnt te vliegen, en toont als offe 't aerdrijck daer mede overſchaduwde, en *Ovidius* omſlingert haer hoofd, met een krans van Manekoppen, den ſlaep daer mede uytdruckende.

Carro di Giove. *De Koetſe of Wagen van* Iupiter.

IVpiter wort vrolijck en goedertieren afgebeelt, een Man van veertigh Iaren: en nae de Medaglie van *Antoninus Pius* en *Gordianus* wort hy naeckt afgemaelt: maer om hem wat meer bevalligheyt te geven en de beſchaemde leeden te decken, ſullen wy hem in plaets van een hals ſleyer, een blaauw laecken of ſijden kleed geven, dat met verſcheyden bloemen is geweven.

Hy ſal in de rechterhand een ſpieſſe en in de ſlincker den blixem houden, ſtaende over eynde op een Koets, die van twee Adelaers wort voortgetrocken.

Hy wort naeckt gemaelt, om dat de Oude,

de, gelijck *Alexander Aphrodiscus* verhaelt, hunne beeldenissen van de Goden naeckt plachten te vertoonen, om daer door hunne mogentheyt, die yder naeckt en bekent was, uyt te drucken.

De verscheyden bloemen op 't kleed, bedieden de vrolijckheyt en goeddaedigheyt van desen Planeet, als oock van dese bloemen, gelijck *Virgilius* mede seyt.

De Oude plachten hem een spiesse inder hand te geven, tot teycken van Oppervoogdyschap, en dit wort daer meede oock bediet in 't beeld van *Iupiter*.

De blixem vertoont de straffe: maer om dat dese Planeet goedaerdigh is, soo hout hy die in de slincker hand, als zijnde niet streng, want soo hy die in de rechter hand hiel, soo soude hy vertoonen, als of hy den blixem wilde wegh werpen.

De koetse wort van twee Adelaers voortgetrocken, niet alleene om dat dese Vogels *Iupiter* zijn toegewijt, maer oock om uyt te drucken de hooge en eedele gedachten en de mildadigheyt; en eindelijck, om dat hy anderen behulplijk is: waer over hy oock den naem *Iupiter* of *Iovis* van *Iuvare* of helpen heeft verkregen. Noch worden hem de Adelaers gegeven, om het goede voorspoock dat hy hadde, terwijlen zy tegens zijnen Vader *Saturnus* ten strijde gingh, wanneer hy als overwinnaer weder keerde. Oock om dat hy wert uytgeleit, voor de aldersuyverste locht, waer uyt de blixems haeren oorsprongh hebben. 't Welck alles door den Adelaer wort bewesen, vermits dese boven alle andere Vogels, alderhooghst nae den Hemel stijght.

CARRO di SATURNO. *De Koetse van* Saturnus, nae de beschrijvinge van *Boccatius*.

EEn oud, lelijck, vuyl en traegh Man, die't hoofd met een slordig laecken heeft omwonden, siende droevigh en van swaermoediger aert, met gescheurde kleederen. Hy sal in de rechter hand een seyssen houden, en mette slinckerhand een kindeken, dat hy, met opgesparde kaecken, schijnt te willen verscheuren.

Dese beeldnisse sal staen op een koetse, die van twee swarte ossen, of van twee groote slangen wort voortgetocken. En boven op dese Koetse sal een *Triton* staen, zijnde een Zee-God, met een Trompet of een groote kinckhooren aen den mond, als of hy wilde blaesen, doch dat sal schijnen, als of de steert van dese *Triton*, in 't platte van dese koetse begraven en in de aerde vast was.

Hy wort, nae dat *Boccatius* hem, in de Afkomst der Goden, afbeelt, seer treurigh gestelt, om de swaermoedigheyt van dese Planeet uyt te drucken. En om dat *Saturnus*, nae der Ouden afbeeldinge, voor den tijd wierde genomen, daerom maelden zy hem oud af, om dat dees ouder de melancolie of swaerhoofdigheyt wel past.

Het ingewickelde hoofd en traege opsicht, bedied het droevige opsicht van de sterre van *Saturnus* en van haere traegheyd.

Lelijck wort hy gemaelt, vermits het *Saturnus* eygen is, vuyle en oneerlijcke manieren toe te staen.

Met een seyssen wort hy vertoont, overmits de Tijd alle dingen mayt en wegh neemt. Gelijck oock door den seyssen wort verstaen de bouwinge van 't land, 't welck hy aen de Italianen leerde, zijnde haer 't selve eerst onbekent.

Het kindeken dat hy verslint, betoont dat de Tijd die selve dagen verwoest, van de welcke hy vaeder en voortteelder is.

De swarte Ossen voor zijn koetse worden hem gegeven, overmits soodanige aen hem plachten geoffert te werden, gelijck *Festus Pompejus* seyt.

Men kan oock seggen dat hem dese Ossen tottet ploegen van den Ackerbouw gegeven zijn, alsoo de Ackerbouw hem moeylijck viel, sonder de hulpe van de Ossen.

De *Triton* boven sijne Wagen met den begraven steert, bediet, dat de Historie begint in den tijd van *Saturnus*, en dat achter de tijd, alle dingen onseker en duyster zijn, 't welck de steert van *Triton* bediet, diewelcke in de aerde vast en verborgen is, want voor de Tijd wasser geen stoffe om een Historie te beschrijven.

De Koetse of Wagen van Minerva.

VAn *Pausanias* is *Minerva* in *Attica* op een Koets gestelt, als een driehoeck, die van alle drie syden gelijck is, van twee Nachtuylen voortgetrocken, en gewapent op 't antijck of d'oude wijse, met een kleed boven

de rustinge totte voeten toe langh, op de borst heeft zy gehouwen het hoofd van *Medusa*, dragende op 't hoofd een Helmet, daer tot een kam een *Sphinx* op gestelt is, en op yder syde staet een Griffioen: Zy sal een Spiesse in de hand houden, alwaer op 't eynde een Draeck omgeslingert is, en aen de voeten van dit beeld is een Schild van Cristal, waer op zy met haer slincker hand sal leunen.

De Koetse, op de maniere als een driehoeck, bediet, dat nae der Ouden meeninge *Minerva* toegeschreven wort, de vindinge van de wapens, de konst van weven, borduyren, en van de bouwhandelinge.

Gewaepent wortse gemaelt, om dat het gemoed van een wijs Man wel voorsien en gewapent is tegens de slagen of rampen der fortuyne. De Spiesse bediet de kloeckheyd des verstands. Het Schild bediet de Werreld, die met wijsheyd moet geregeert en bestiert zijn.

De Draeck om de Spiesse geslingert, bediet de wackerheyd, die men in de konsten noodigh is te gebruycken: of dat sich de Maeghdekens behooren suyverlijck te bewaeren, als *Alciatus* in zijne Sinnebeelden seyt.

Het hoofd van *Medusa*, bediet de schrick, die de wijse doet aen de boose Menschen.

De *Griffioens* en de *Sphinx* op den Helm, bedieden, dat de wijsheyd alle twijfelachtigheyd wegh neemt.

De uylen die de Koetse trecken, zijn niet alleen gestelt als Vogels diewelcke *Minerva* zijn toegewijd, maer overmits de oogen van dese Goddinne, van dieselve verwe zijn als van de uylen, die seer wel by nachte sien: soo wort verstaen dat een wijs Man, de dingen kan onderscheyden, schoon of dieselve duyster en verborgen zijn.

CARRO della LUNA. *Koets van de Maene*, gelijck dieselve van *Boccatius* in d'afkomst der Goden beschreven is in't IV boeck.

EEn Vrouwe van een Maeghdelijck opsicht, sittende op een Koets met twee wielen, voortgetrocken zijnde van twee Paerden, 't eene wit en 't ander swart, om te betoonen dat de Maene haeren loop by nacht en by dage doet. Oock wort haer Koetse, gelijck *Boccatius* verhaelt, van twee Herten voortgetrocken, om dat de loop die de Maene doet veel snelder volbracht wort als alle d'andere Planeten, overmits zy de kleynste ronde of omloop heeft. *Claudianus* en *Festus Pompejus* seggen, datse van Muyl-Eesels geleyt wort, om dat de Maene onvruchtbaer en kout is uyt haere natuyre. En van gelijcken is oock de Muyle. En *Ausonius Gallus* seyt, datse van twee jonge Ossen wort getrocken, gelovende, dat dese Dieren de Maene zijn toegeeygent, door de gelijckenisse die zy heeft met de hoorens, en dat daerom de Maene oock twee kleyne hoorentjens op 't hoofd gestelt worden. Oock om dat dese Dieren geoffert wierden aen dese Goddinne.

Prudentius kleet de Maene met een witte fijne sluyer, want hy seyt, *wanneer ons het quartier of het vierendeel van de Maene toeschijnt, dan is de Juffer, dochter van* Latona, *met een luchtige sluyer geciert.* Men souse oock ros met een wit kleet konnen afmaelen, en van het gordel af om hoogh doncker, en 't ovrige van 't kleet soude swart zijn, om te vertoonen dat de Maene van sich selve geen licht heeft, maer krijgt het van een ander. En dient geweeten, dat de schoonheyt van dese beeldnisse, mette verwen aerdigh moet werden gehandelt: waer uyt dan wort vertoont, hoe dickwijls de Maene van verwen wort verandert, waer door men dan de tijden en 't weder kan voorseggen. En hierom seyt *Apulejus*, dat de roodigheyt aen de Maene, wind beteykent; het doncker, regen; en de klaere lichtigheyt, helder en schoon weder; 't welck oock *Plinius* in zijn XVIII boex XXXI cap. bevestight.

Zy wort van de Poëten gemaeckt, datse een kooker vol pijlen aen haere schouderen draeght, en met de rechter hand een ontsteken fackel, en mette slincker een booge.

Zy vertoont een brandende fackel, als aenbrenghster van 't licht aen de jongh gebooren kinderkens, en is als een baermoeder en helpster van de voortkomende vrucht.

Zy wijst oock den Herderkens het licht aen, die de Maene daerom seer beminnen, overmits zy van haer groote nuttigheydt verkrijgen, als weydende by nachte haere kudde seeckerder, door haere gonste, voor de listige lagen en voor wilde dieren.

Oock wort door haer licht verstaen, de

vochtigheyt die zy tot nuttigheyt doet aen de boomen, planten en wortelen, die boven de aerde uytbotten, en aen die onder de aerde zijn.

De Oude maelden dieſelve af gelijck gelijck geſeyt is, met boogh en pijlkoocker, vermits zy verſtonden, dat de Maene een ſchietſter was van haere pijlen, die den Menſchen dickwijls ſchadelijck zijn, oock om te bewijſen de wee'n en ſtekingen, die de Moeders lijden in 't baeren: ſoo was oock deſe Goddinne geſtelt over't baren der Vrouwen.

Koetſe van Mercurius.

EEn naekt Ionghman met een enckel laecken voor een hals kraegh, met goude hoofdhayren, en tuſſchen de locken oock gulde pennen, of hy ſal een bonnet hebben met twee vleugels, aen elcke ſijde eene, houdende in de hand een overvloets horen, met brooskens. En vleugels aen de Voeten: gelijck't ſelve by de Schilders wort gebruyckt, en dat nae de ſtellinge der Poëten, doch inſonderheydt by *Apulejum* in zijne Herſcheppinge.

Deſe beeldniſſe ſal op een koetſe ſtaen, alwaer veele ſteenen op leggen. En dat om de gewoonte van d'Oude nae te volgen, die wanneer zy voorby dit beeld paſſeerden, ſoo wierp yder altijd een ſteen voor zijne voeten, alſoo datter voor 't beeld *Mercurii* groote ſteenhopen lagen, gelijck *Phornutius* 't ſelve in de Natuyre der Goden verhaelt.

Deſe koetſe wierde van twee Oyevaers voortgetrocken, zijn de Vogels die *Mercurio* waeren geheylight. Want deſe Vogels wierden in Egypten *Ibis* genaemt, zijnde een ſlagh van Oyevaers. Gelijck *Ariſtoteles* in zijn dierboeck verhaelt. *Mercurius* regeerde oock alhier, en gaf aen 't volck wetten, en leerde hun leeſen, gelijck *Cicero* ſchrijft in 't III boeck van de Natuyre der Goden, en hy wilde dat de eerſte letter van Alphabet ſoude *Ivis* heeten, gelijck *Plutarchus* ſchrijft in 't boeck *Iſis* en *Oſirides*. En *Ovidius* ſeyt in 't 2 boeck *Metam.* Dat *Mercurius*, te gelijck met d'andere Goden, voor 't geweld van den Reuſe *Tiphon* vluchtende. wierde herſchept in een Oyevaer.

Men konde oock in plaets van twee Oyevaers, twee haenen maecken, door de vergelijckinge, die *Mercurius*, God van de ſoetvloeyentheyt en Welſprekentheyt, heeft met de wackerheyt, die door de haene wort uytgedruckt. Van het *Caduceum* of de Slangen ſtaf, waer door *Mercurius*, nae 't gevoelen der Heydenen, den dooden verweckte, ſeytmen, dat hy oock te gelijck, door zijne Welſprekentheyt de geheughniſſe en 't verſtand der Menſchen koſt opwecken. De gevleugelde brooskens en de pennen, bedieden de ſnelligheyt van de woorden, die ſich in eene verhandelinge uytſpreyden. Hierom noemt *Homerus* de woorden ſnel, gevleugelt, en dat zy pennen hebben. Wie luſt geeft hier in wyder te weyden, kan de Latijnſche Schrijvers en oock *Boccatium* nae leſen.

Koets van Venus.

V*Enus* wort Iongh en ſchoon geſchildert met een krans van Rooſen en Mirthen, houdende in d'eene hand een Zeeſchelpe.

Venus was naeckt gemaeckt, om de genegentheyt van de dertele omhelſingen, of om dat die geene die altijt te rugge gaet nae de dertle welluſten, dickwijls wert berooft van al het goede. Want de Rijckdommen worden van geyle Vrouwe verſlonden, het lichaem wort verſwakt, en de Ziele wort met ſoodanige vuylicheyt bemorſt, datter oock niet goeds noch ſchoons overblijft.

De Rooſen en Myrthen zijn deſe Goddinne toegeheylight, door de gelijckheyt, die deſe reucken met Venus hebben, en door de aenſtoockingen en kracht, die de Mirth aen de geylheyt doet. Waer over de Comedyſchrijver *Futurius*, terwijl hy *Digon* de hoere afſchildert, ſeyt datſe hem de Mirth ſullen brengen, die hem krachtiger totte Minneluſten ſouden opſtoocken.

De Zeeſchelp die zy in de hand heeft, bediet, dat *Venus* uyte Zee ſoude zijn gebooren, gelijck van veele wort verhaelt.

Haer koetſe wort van twee duyven, gelijck *Apulejus* ſeyt, voortgetrocken, en ſoo men die beſchrijft, zijnſe boven maeten geyl, want naulijx iſſer tijd in 't Iaer, datſe niet minne becken. Doch *Horatius*, *Ovidius* en *Statius* ſeggen, dat *Venus* van Swaenen is voortgetrocken, om te vertonen dat de Minne janckingen het geſangh der Swanen gelijck zijn, die ſoo veel te ſoeter ſingen, alſſe naeder

aen

aen de dood zijn, en soo veel te meer verblijt sich de verliefde, hoe hy meerder quellinge in de Liefde heeft. En om eenige verscheydentheyt in dese beeldnisse te maken, seyt *Giraldus*, dat *Venus* kost naeckt werden vertoont, op een Koetse, voortgetrocken zijnde van twee Swaenen en twee Duyven. Haer hoofd soude men met Mirthe omkranssen, hebbende voor haer borst een vlamme Viers, en in de rechter hand een ronde Werrelts kloot, in de slincker hand soudese drie goude Appels hebben, en neffens haer souden de drie Gratien of bevalligheden staen, mette armen over malkanderen geslagen.

De Globe of kloot bewijst, dat *Venus* heerscherinne en behoedster is van de geheele Werrelt. De drie Appels zijn ter gedachtnisse van 't oordeel van *Paris*, tot lof van hare sonderlinge schoonheyt. De Gratien zijn de Kamenieren van *Venus*, die de gemoederen, van die niet wel in de Deughd zijn gevestight, lichtlijck aenlocken en vervoeren.

Koetse van de Sonne.

DE Sonne wort vertoont door de beeldenisse van een stout en naeckt Ionghman, die geciert is met een goude kuyf, waer uyt veele straelen schieten, mette rechter arm recht uytgestreckt, houdende in de opene hand drie beeldekens, die de drie Gratien vertoonen: in de slincker hand sal hy een boge en pijlen hebben, en onder de voeten sal een Slange leggen die hy met sijne pijlen heeft gedoot.

Iongh wort hy gemaelt, door 't aensien van de Poëten, onder de welcke *Tibullus* seyt, dat *Bacchus* en *Phœbus* in der eeuwigheyt jong blijven. En door de Ionckheyd wilden zy uytdrucken de kracht van de Sonne, altijd voortbrengende door sijn warmte, nieuwe en schoone dingen. De drie Gratien hout hy met de slincker hand, om te betoonen, dat alles wat schoon en goed in dese Werreld is, te saemen door zijn licht voortkomt, en dat het selve, ten meesten deel daer door is voortgebracht.

Met de doode Slangh en mette pijlen wort hy gemaelt, om de fabel van *Phiton* nae te bootsen, diewelcke van *Apollo* doorschoten wierde, die alleen daer toe versiert is, om de jeughdelijcke werckingen te vertoonen, die de kracht van de Sonne op d'aerde werckt, opdroogende de overtollige vochtigheden, en de verrottinge wegh nemende.

Dese beeldnisse staet met groote bevalligheyt op de koetse, die in *Ovidii Metamorph.* in 't 2 boeck beschreven wort:

Haer Koets met peerlen is bemaelt,
Wiens As en Roer met goud bestraelt,
Wiens wielen door 't geswaey vergult,
Den dagh heeft helder opgehult:
Van silver, peerl en luchtigh goud,
Zy sulcken licht te saemen stout,
Dat niemant kan dees Koets bespien,
Hoe snel hy magh ten Hemel sien.

Dese Koetse, gelijck *Boccatius* verhaelt, heeft vier raeders, overmits dieselve in haeren Iaer-loop, vier veranderingen des tijds veroorsaecken. Zy wort voorts getrocken van vier Paerden, van de welcke het eerste van de Poëten *Pirous* genaemt is, het tweede *Eous*, het derde *Ethon*, het vierde *Phlegon*, en met dese viere is vertoont de hoedaenigheyt en de wegh van den dagh. Derhalven wort *Pirous*, 't welck het eerste Paerd is, root gemaeckt, om dat in 't begin van den Morgen, de Sonne sich uyten rooden vertoont, en dat door de dampen die zy van het Aerdrijck treckt. *Eous*, het tweede paerd vertoont sich wit, overmits de Sonne sich verspreyt en de dampen verjaeght hebbende, helder en klaer is. Het derde paerd is *Ethon* en wort vlamroot vertoont, treckende nae den geelen, om dat de Sonne, gaende in den derden Hemel, sich selven alderhelderst en blinckenst vertoont. Het vierde paerd is *Phlegon*, en dat wort met geel gemaelt, maer dat nae 't swarte treckt: om te bewijsen de afwijckinge der Sonne nae der aerde, ter tijd, dat zy ondergaet en 't aerdrijck verduystert.

De Koets of Wagen van Mars.

MArs was van d'Oude voor een wreed Mensch vertoont, schricklijck van aengesicht: en *Statius* wapent hem met een Curas vol vreesselijcke Monsterdieren, met een Helm op 't hoofd, en met een Exter daer boven op: houdende in de rechter hand een Spiesse, en in de slincker arm hout hy met groote stoutmoedigheyd eenen Schild, van breyn en bloed beswaddert, metten deegen

op

op de syde, staende op een Koets, die van twee wreede Wolven wort voortgetrocken.

Schricklijck en vreeslijck van opsicht is hy, om zijne vyanden te verschricken, en vreese aen te jaegen. De monsterdieren in sijn Waepenrustinge, drucken uyt, dat by *Mars* zijn de dolligheyt, Godloosheyt en andere diergelijcke gebreecken.

De Exter wort op 't Helmet gestelt, om dat dese vogel *Mars* is toegeheylight, door de sterckheyt van sijnen beck, mette welcke hy sich alleene vertrouwt tegens andere Dieren aen te gaen.

De Spies bediet, het gebiet: overmits alle die geene, die nae de Waepenen luysteren, gaerne Meester willen wesen en boven andere heerschen.

Het Schild bediet het gevecht, en 't Rapier de wreedheyd.

Op een Koetse wort hy gestelt, vermits de Oude in 't vechten de Koetsen gebruyckten, waer van *Boccatius* in de afkomst der Goden gedenckt.

De Wolven werden hem gegeven, om dat dese Dieren aen *Mars* geheylight zijn, en om te vertoonen de onversaedelijcke slockluft der geener, die den Krijgh volgen: zijnde nimmermeer versadight, gelijck de Wolven oock doen. En *Homerus* maeckt dat de Koetse van *Mars* getrocken wort van twee paerden, als Dieren, die tot Krijgh bequaem zijn, den welcken *Virgilius* naevolgende, seyt, *dat de Paerden ten oorloge uytgerust, den oorlogh dreygen.*

COGNITIONE. *Kennisse der dingen.*

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een roede of Scepter hout, en in de slincker een boeck: Waer door verstaen wort, dat de kennisse der dingen, door middel van naerstige opmerckinge en lesinge der boecken, 't welck een Heerschappie der ziele is, wort verkregen.

COGNITIONE. *Kennisse.*

EEn Vrouwe die in een Zeetel sittende, een ontsteecken toortse hout, hebbende een open Boeck by haer, daer op zy, mette voorste vinger van de rechter hand, wijst.

De ontsteecken toortse bediet, dat gelijckerwijs onse lichaemlijcke oogen, het licht noodigh hebben om te sien, alsoo heeft insgelijx ons inwendigh oogh, 't welck het verstand is, om de kennisse van de verstandelijcke deelen te vatten, noodigh de uytwendige gereetschappen van de sinnen, en insonderheyt die van 't gesicht, 't welck door de ontsteecken toortse wort te kennen gegeven.

Daerom seght *Aristoteles, daer is niet in 't verstand, dat niet eerst geweest is in de sinnen.* Hierom vertoontse het opene boeck: Want door het gesichte en door het hooren lesen, verkrijgen wy de kennisse der dingen.

METAPHYSICA. *Kennisse boven natuyre.*

EEn Vrouwe met een Hemelsche Globe, en een uyrwerck voor haere voeten, hebbende de oogen verblint, en een kroone op 't hoofd, maeckende met haere rechter hand, soodanige myne, datse daer mede een diepe spieglinge of verwonderinge te kennen geeft, houdende in de slincker hand een Scepter, als wesende Koninginne van alle andere Wetenschappen, die door 't licht der Natuyre, worden verkregen, en verachtende

alle andere dingen, die de Tijd en het verderf zijn onderworpen, betrachtſe hooge en treflijcke, en dat alleen door de kracht des verſtands, niet paſſende op de ſinnen.

METAPHYSICA. *Boven-natuyrlijcke kenniſſe.*

EEn Vrouwe die onder haer ſlincker voet een Globe hout, en met de rechter hand leuntſe aen haer wange, ſtaende ſeer bedacht, en met de ſlincker hand ſtaetſe offe iemand wilde wencken of wat beduyden.

Door de kloote, wort de geheele Werreld verſtaen, en alle de verderflijcke dingen, dieſe verwerpt, als verachte ſaecken om tegens deſe wetenſchap te gelijcken, die ſich alleen verheft nae Hemelſche en Godlijcke dingen.

Beſchrijvinge der vier Elementen.

Vier, Locht, Waeter, Aerde.

Koetſe of Wagen van Vulcanus, *voor het Vier.*

V*Vlcanus* is van de Oude genomen voor het Vier, en wort gemeenlijck naeckt, lelijck, beroockt, manck, en met een blauw Mutsjen op 't hoofd afgemaelt, houdende in d'eene hand eenen haemer, en met de ſlincker een tange. Deſe beeldniſſe ſal ſtaen op ſeker eyland, aen wiens Voeten een groot Vier ſal leggen, en daer in velerleye ſlagh van wapenen: en dit eyland ſal met groote aerdigheyt op een Waegen geſtelt zijn, die van twee honden wort voortgetrocken.

Boccatius verhaelt in de afkomſt der Goden, dat hier vier van tweederleye ſlagh is: het eerſte is de hoofdſtoffe of het element des Viers, dat wy niet ſien, en dit noemen de Poeten dickwils *Jupiter*. Het tweede is het Vier dat van ſtoffen gemaeckt wort, waer mede wy ons op der aerde behelpen. En door dit Vier wort *Vulcanus* verſtaen. Het eerſte wort in de locht ontſteken door de ſnelle ronde bewegingen der wolcken, en hier door wort de donder verweckt. Het tweede is dat Vier, 't welck wy door hout of turf ontſteken, of 't geene wy verbranden.

Hy wort lelijck gemaeckt, om dat hy alſo is geboren, en dat hy van zijnen Vaeder, die men ſeyde *Jupiter* te zijn, en van ſijne Moeder *Juno*, van boven neer, uyt den Hemel is geworpen, vallende op 't Eyland *Lemnos* aen de Egeeſche Zee. En daerom worter het eyland ter ſijden geſtelt, als waer in hy gevallen zijnde, manck en kreupel bleef. Waer over hy oock, van de Goden in haer bancket ſeer wierde beſpott en belacht, wanneer hy hun opdiſchte. Gelijck ſulx *Homerus* in't laeſte van ſijne eerſte *Iliade* verſiert. Nergens anders om, dan dat de hinckinge een belachlijcke onvolmaecktheyt is, in ſodanigen Perſoon, wanneer die ſich beweegt, en eenige beſigheden doet: waer van *Zaratinus Caſtellinus* mijnen Vriend, een Eedelman in der daed van treflijck verſtant en geleertheyt, een aerdigh gedicht aen *Venus* van den kreupelen herder *Dindymus* heeft gemaeckt, van deſen inhout:

Ghy Venus *u te ſeer verſint,*
Want dits u Mans, noch oock u Kint:
Dits blind, en ghy hebt klaer geſicht,
Zijn Vaeder hinckt en hy vlieght licht.
Maer Dindymus, *ſeer wel ter ſnee,*
Gelijckt u mond en ooghjes mee.
Hy ſlingert met zijn hincke-voet,
Al even als Vulcanus *doet,*
Verlaet u Kind, want dit is ſchoon,
En ſchoonder als u blinde Soon.

Welcke onvolmaecktheyt door *Vulcanus* wort uitgeleyt, als dat de vlamme van't Vier, nu hoogh, dan leegh, nae boven vliegt. Of gelijck *Plutarchus* ſeght, ſoo wort *Vulcanus* kreupel geheeten, om dat het Vier ſonder hout of andere ſtoffe, niet meer voortgangh kan hebben, als een kreupel ſonder ſtock of krucke.

Naeckt en met een licht blauw Mutsjen wort hy gemaelt, om te betoonen, dat het Vier geheel ſuyver en reyn is. *Euſebius* leyt dit in zijne Euangeliſche voorbereydingen in 't III boeck klaerder uyt, en ſeyt dat *Vulcanus* gedeckt was met een blauwe tuylibant, tot een bewijs van de Hemelſche omdrayingen, alwaer het Vier ſuyver wort bevonden. Maer 't vier, dat uyt den hemel op d'aerde valt, is van kleynder waerde, alſoo 't ſonder ſtoffe niet kan branden: en hierom wort *Vulcanus* of het Vier, kreupel genaemt.

Den hamer en tangh, die hy in beyde handen heeft, bedieden dat het yſer door 't Vier wort toebereyt. De honden wordender ter ſijden geſtelt, om dat de Oude geloofden, dat deſe honden, den Tempel van *Vulcanus*,

canus, die in *Mongibello* was, bewaerden, en blaften alleene den Boeven en schelmen aen, jae beetense oock, maer die om hunne Godsdienst aldaer verscheenen, bewesense alle Vriendschap.

Een groot Vier, met verscheyden wapenen, wort ter sijden hem gestelt, tot teycken van overwinninge, als der geener, die van ouds overwinnaers waeren van eenigh oorlog, en die de wapenen van de overwonnen vianden, op eenen hoop plachten te brengen, en als een offer aen *Vulcanus* te verbranden.

Siet de Koets van de *Locht*, *Waeter* en *Aerde* fol. 267 en 268.

De Koets of Wagen van Pluto.

EEn naeckt Man, vreeslijck in 't gesicht, met een krans van Cipressen om't hoofd, houdende in de hand een kleyne scepter, en een sleutel, staende op een waegen met drie raeders, voortgetrocken zijnde van drie vreeselijcke paerden, waer van het eene, gelijck *Boccatius* seyt, geheeten wort *Amatheus*, het tweede *Alastor*, het derde *Novius*. En om dat dit beeld te beeter zy bekent, soo salmen aen zijn voeten *Cerberus* stellen, gelijck dieselve plagh geschildert te werden.

Naeckt wort hy gemaelt om te bewijsen, dat de zielen der dooden, die in 't rijck van *Pluto* komen, te weeten in de helle, berooft zijn van alle goed en gemack, gelijck oock *Petrarcha* singht.

Schricklijck wort hy gemaelt, om dat de schricklijckheyt wel past den geenen die daer gestelt zijn, om anderen over haere schelmerye en bedreven misdaden te straffen.

Hem wort een *Cipresse krans* gegeven, om dat dese boom *Pluto* is toegewijdt, gelijck *Plinius* seght, en d'Oude maeckten van desen boom kranssen, om dat het een droeve en treurige boom was, want als die eenmael wierde opgenomen, soo wilde zy daer nae niet meer bloeyen.

De kleyne Scepter die hy in de rechter hant hout, bediet dat hy koningh is van de laeste en alderneederste deelen des Werrelts.

De sleutel is het waepen van *Pluto*, want zijn Rijck is op die maniere als gesloten, datter oock niemant kan van weederkeeren, gelijck *Virgilius* in 't VI boeck van zijn *Æneas* seyt: *Sed revocare gradum* &c.

Maer uyt dees Hel ten Hemel stijgen,
Kost arbeyt, sweet en moeylijck hijgen,
Doch weynigh zijnt, die Iupiter *soo mint.*

De Karre bedied de krullen of kromme wegen, van de geene die daer verlangen om rijck te werden: want *Pluto* is van d'Oude gehouden voor een God der Rijckdommen. De karre loopt op drie raeders om de moeylijckheyt en 't gevaer, dat rontom haer is, en om d'onseeckerheyd van de aenstaende veranderingen uyt te beelden.

Van drie Paerden, als geseyt is, wort het eerste *Amatheus* dat is *duyster* genaemt, om dat daer onder begrepen wort de sotte overlegginge van't verkrijgen, en dat van die geene die 't weinigh van noode heeft, waer mede de gierige gejaeght en getrocken wort.

Het tweede Paerd heet *Alastor*, 't welck oock *swart* bediedt, aengesien daer door de smerte, vreese en droefheyd, van die geene bekent wort, die daer overweeght, hoe hy altijd sweeft midden in de perikelen. Het derde Paerd is *Novius* geheeten, 't welck beteykent *Lauw*; waer mede te kennen wort gegeven, dat door de vreese van 't gevaer, de heete brand der begeerlijckheyd menighmael Lauw wort.

De Hond *Cerberus* met zijn drie opgesparde kaecken worter aen zijn sijde gestelt, om dat hy bewaerder is van de helle, wesende van uytnemende wreedheyt en een verslinder van alles, waer van *Seneca* in zijn treurspel van den raesenden *Hercules* gedenckt:

Hier boven quam noch uyt dit hol,
De felle Helhond driesch en dol,
Die al de zieltjens schricken doet:
Iae 't was een wreed en fel gebroet,
Een dryekop buyten alle maet,
Met bangh geblaf en naer gelaet,
Iae 't stont seer yslijck voor de poort,
Met Slangen om zijn hals geboort:
Daer eene Draeck ter syden lagh,
Wiens balgh gaf schrickelijck gewagh.

Koets of Wagen van Bacchus.

EEn vrolijck en naeckt Iongelingh, die een vel van een Lynx of Losch om den hals draeght, zijnde gekroont met klimops blaederen, houdende in der hand een *Tirsis* of stock die met dese blaederen is omslingert: Dese beeldnisse sal op een koets staen, die

rontom met Wijngaertrancken, vol witte en blauwe Druyven is omwossen, zijnde voortgetrocken van Panthers en Tygers. De Poëten seggen dat *Bacchus* vinder is van den Wijn, en dat hy hier van wort God genoemt.

Iongh wort hy vertoont met een krans van klimop, om dat de klimop hem toegewijt zijnde, altijd groen is: waer door meede de kracht van den wijn verstaen wierde, die door *Bacchus* is uytgebeelt, die nimmer oud wert, want hoe die selve ouder is, soo veel te krachtiger wort dieselve.

Vrolijck is hy geschildert, vermits de wijn des Menschen herte verheught, en dieselve matigh gedroncken zijnde, soo geeftse sterckheyt en doet de krachten aenwassen.

Hy is naeckt, om dat die geene die overstalligh drincken, daer van droncken worden en alles naeckt en bloot openbaeren, watter oock op 't herte leyt: want buyten de behoorlijckheyt te drincken, doet veelen in armoede vervallen, waer door zy dan oock naeckt en bloot staen, of om dat het drincken buyten alle behoorlijckheyt een groote brand veroorsaeckt.

De *Tirsis* mette klimop omslingert, bediet, dat gelijck dese Plante alles vast hout, waerse slechts kan aengeraecken, dat even alsoo oock de wijn der Menschen gemoederen bint.

De koets bediet de vluchtigheyt der dronckerts, om dat de overtollige dranck, den Mensche dickwijls den wervel en bolworm doet omme lopen, gelijck de raeders van de karre.

Het Vel van den Lynx of losch om den hals, betoont, dat dit dier *Bacchus* is toegeeygent, of om mede te doen verstaen, dat de wijn onmaetelijck gedroncken, stoutmoeheyt aen brenght, en 't gesicht versterckt, gelijck geseyt wort dat de losch snel van gesicht is.

De Tygers die de koetse voort trecken, bedieden de dollicheyt en wreedheyt der dronckerts en vol suypers, want dese dieren verschoonen niemant.

Koets van Aurora *of Morgenlicht.*

EEn Maeghdeken van soodanige schoonheyt, als de Poëten sich benaerstigen om dieselve uyt te drucken: opgesmuckt zijnde met Roosen, goud, purper, en met den dauw, of peerlen, 't welck is soo veel de Verwe en de *carnagione* of uyterlijcke vleeschigheyt belanght.

Soo veele 't kleed aengaet, is dit te bedencken om dat gelijck dit kleed uyt dryerley dingen bestaet, soo heeft het oock drie onderscheydene verwen, gelijck oock drie naemen, te weeten wit, root en geel, en van dese Verwen maeckt men haer kleed, totten gordel toe; en wit, licht en als doorschijnende van het gordel af, totte knyen toe, met een opperkleed van scharlaecken of purper, met seekere hacksels en sneeden, als naebootsende den weerstuyt of het doorbreecken van de wolcken. Wanneer *Aurora* root is, soo sal 't kleed van de knyen af totte voeten toe als goud wesen, om te vertoonen, dat wanneer zy geel is, dat dan tot waerschouwinge het kleed dient gesleten, beginnende van de sijde af, om de naeckte beenen te vertoonen: En sal het kleed, als mede het opperkleed, van den wind werden opgeheven, maeckende eenige swiersels en ployen.

De armen moeten naeckt zijn en van roosachtige verwe, stroyende met d'eene hand verscheyden bloemen, want in haer komste, openen sich alle dingen, die door den nacht waeren toegesloten.

Zy heeft Vleugels van verscheyden verwen aen haere schouders, bewijsende daer mede de snellicheyd van haeren loop, want van de Sonne straelen deurboort wesende, soo verdwijntse terstont.

Op 't hoofd heeftse een Roosekrans, en in de slincker hand een ontsteken fackel, die 't morgen licht betekent, 't welck men siet, al eer de Sonne op komt, en als de hemel wit wort. Of zy sent een *Cupido* of Liefdeken 't welck een fackel draeght, voor uyt, en een ander daer nae, die met een ander fackel *Titan* opweckt.

Zy sit in een gulden stoel, op een koets, die van 't Paerd *Pegasus* wort voortgetrocken, om dat *Aurora* een vriendinne is van de Poëten, en van alle konst beminders: ofte van twee Paerden, waer van 't eene witt en blinckende is, en 't ander blickrig root. Het *witte*, gelijck *Boccatius* verhaelt, bediet, wanneer 't morgen root voortkomt, datter dan van den hemel soodanigen klaricheyd verschijnt, die *Aurora* genaemt wort, en het roode Paerd

Paerd is het begin van den Morgenstond, die de dampen verdrijft, die van der aerde op gelicht worden, terwijl de Sonne op weg is, want door 't vertrecken van *Aurora* soo wort de Hemel root.

CARRO del GIORNO NATURALE.
Koetse van den natuyrlijcken dagh, van den E. *Danti* van *Perugie*, Bisschop van *Alatri.*

EEn Man staende in een circkel op een Koets, met een ontsteecken fackel in de hand, die van vier Paerden voortgetrocken zijnde, bedieden de vier deelen, van den op en ondergangh, en de twee schemer lichten, ofte de middagh en de middernacht, die oock voor de Sonne loopt.

CARRO del GIORNO ARTIFICIALE.
Van de konstigen dagh, van dien selven.

EEn Man op een koets, die van vier Paerden getrocken wort, door de boven geseyde reeden, met een fackel in der hand, om 't licht dat hy aenbrenght, zijnde geleyt van *Aurora* of de Morgenstond.

CARRO dell' ANNO. *Van 't Iaer*, van dien selven.

EEn Man op een koets, met vier witte Paerden daer voor, die geleyt worden van de Vier tijden des Iaers.

De Koetse van Ceres.

BOccatius in 't VIII boeck van zijne beschrijvinge van de af komst der Goden, stelt *Ceres* een Vrouwe die op een Koetse sit, en die van twee vreesselijcke draecken wort voortgetrocken, hebbende op 't hoofd een krans van koorenayren, gelijck *Ovidius* seght. Zy hout in de rechter hand een bossel met Maenekoppen, en in de slincker een ontsteken fackel.

Dese boven gestelde dieren worden haer toegevoeght, om de kromme voorens en groeven, die de Ossen maecken, terwijl men het land ploeght, waer door *Ceres* wort verstaen; ofte om uyt te drucken, de verjaeghde Slange van *Eurilicus* uyt het eyland *Salimina*, die behouden wierde in den Tempel van *Ceres*, al waer zy altijd gestaen heeft, als een van haere Dienaeressen of Dienstmaeghden.

De Krans van koren ayren bediet, dat *Ceres* een milde en overvloedige voortteelster van het land is, en door de Maenkoppen wort haere vruchtbaerheyt verstaen.

Door den ontsteken fackel, geloof ick, datmen moet verstaen den Somer-tijd, wanneer de Sonne straelen meest steecken, en die 't kooren doen rijpen, als mede wanneerse de tacken verbrant en het stroo op 't veld verdrooght: daer in 't tegendeel de dampen, die op 't vlacke aerdrijck zijn, om hooge stijgen, en door soodanige werckinge wort het kooren groff en geeft groote overvloet uyt.

De Koetse van Oceanus *of de Zee.*

EEn oud Man van statigh opsicht, van verwe als het Zeewaeter, met een lange baerd en hoofdhayren vol Mos of Wier, dat in Zee drijft, daer schelpjens of ander zeegewas onder loopt: staende op een karre op de maniere als een klippe, met alle zeegroente of ruyghte dat op de klippen wast. En gelijck *Boccatius* verhaelt, wordt hy van twee groote Walvisschen voortgetrocken, hebbende inde handen eenen ouden zeeman.

Out en eerwaerdigh van opsicht wort hy gemaeckt, om dat *Boccatius* seyt dat *Oceanus* de Vader is van alle Goden, en van alle dingen. En *Homerus* in zijne *Iliade*, alwaer hy *Iuno* in voert, segt, dat *Oceanus* is de voortteelder van alle Goden.

De Koetse betoont, hoe *Oceanus* of de Zee rontom de werreld gaet, de rondicheyt daer van wort door 't rad van een wagen verstaen, voortgetrocken zijnde van Walvisschen, om dat dese Dieren de geheele Zee doorloopen, gelijck het zeewater het geheele aerdrijck omvanght.

Hy hout den ouden Zeeman, om te vertoonen, dat de *Oceanus* geleyt van de Wallevisschen door de groote zee, oock rijk is van veele zeepaerden en een groote hoop Nimphen, die d'een en d'ander te kennen geven, de groote eygenschappen en verscheydene toevallen der wateren die dikwils gebeuren.

De Koetse van de Liefde, *alsse* Petrarcha *afmaelt.*

'T KLeyn Boefjen sat dus braef geciert,
Wiens Koets met vlammen was doorswiert,

Waer voor vier witte kleppers gingen :
Hy had zijn kooker op zijn zy,
En met zijn pijl en boogh kost hy,
Schild, Helm en alle stael doordringen.
Twee vleugels voerd' hy op zijn rugh,
Van duysent verwen : Naeckt en vlugh,
Ontslack hy 't hert van alle dingen.

De Koetse van de Kuysheyd, *uyt* Petrarcha.

EEn schoone Vrouwe in 't wit gekleet, voortgetrocken zijnde van twee Eenhorens, houdende in haer rechter hand een Palmtack, en met de slincker een schild van Cristal, al waer in 't midden een pijlaer van *Iaspis* staet, en voor haere voeten leyt een *Cupido* gebonden, mette hand op den rugge, en mette boogh en pijlen in stucken gebroocken.

Men soude noch veele op dese stoffe konnen by brengen, maer om dat het soo een beroemt Man is, moet hy sonder eenige andere verklaringe oock plaetse hebben.

Koetse van de Dood, *uyt* Petrarcha.

DE *Dood* wort gestelt op eenen Waegen, die van twee swarte Ossen wort voortgetrocken, met een Seyssen, daer men 't kooren mede maeyt, in der hand, waer op verscheyden persoonen dood leggen, als Paussen, Keysers, Koningen, Cardinalen, Princen, en Heeren, *&c.* oock slechte persoonen, gelijck *Horatius* singht :

De Dood *klopt onversaeght aen 't Hof,*
En roept Monarch: ghy moeter of,
Dees wegh voor yder is gemeen,
De Prins moet met den Beedlaer heen.

Statius singht in sijne *Thebaide* :

Door duysent wegen pranght de Dood,
En brenght ons in een droeve nood :
Door krijgh, door honger, pest en brand,
Soo helpt zy menigh mensch van kant.

De Koetse van FAMA *of* 't Geruchte, *uyt* Petrarcha.

DE FAMA op de maniere, als wy dieselve op zijne plaets hebben gestelt, staende op een Koets, die van twee Elephanten wort voortgetrocken. En alsoo wy dit elders hebben verklaert, sal 't onnoodigh zijn, dit te herhaelen.

Koetse van de Tijd, *uyt* Petrarcha.

EEn oud Man met twee groote vleugels aen de schouderen, leunende op twee kruyskens, houdende op 't hoofd een Sandlooper, staende op een Koets, die van twee snelle Herten wort voortgetrocken.

Koetse van de Godheyt, *uyt* Petrarcha.

DE Vaeder, Soon, en boven dieselve, de H. Geest, voortgetrocken zijnde van de vier Euangelisten.

RISO. *Lach.*

EEn schoon Ionghman met veelderleye verwen gekleet, staende in 't midden van een bloemrijcke en groene weyde, hebbende op 't hoofd een krans van Roosen, die'er beginnen open te gaen.

De Lach is een kind van de vrolijckheyt en een verspreyinge van snelle geesten, die in 't middelrift beweeght worden, uyt oorsaecke van de verwonderinge, die de middelste sinnen daer uyt ontfangen.

De Lach wort Iongh geschildert, om dat de teere en jonge Ieughd, meest tot lacchen is genegen, 't welck ten meestendeel van de vrolijckheyt heerkomt. Daerom wort hy Iongh en schoon geschildert.

De Velden worden geseydt te lacchen, wanneer zy groen werden, en de bloemen, wanneer die sich openen : en daerom passen zy beyde op dit beeld.

RISO. *Lach.*

EEn Ionghsken in 't groen gekleet, met een Bonnetjen op 't hoofd, dat met allerhande veeren geciert is, die daer lichtigheyt en ongestaedigheyt bedieden, waer uyt de onmaetige lach plagh voort te komen, nae de spreucke der wijsen : *Risus abundat in ore stultorum.* Dat is : *De Mond der Sotten is vol Lach.*

RISO. *Lach.*

EEn vrolijcke en schoone jonge Vrouwe, houdende in d'eene hand een Maske met een omgedraeyt en lelijck backhuys, want de lelijckheyt en onbetaemlijckheyt is sonder eere of achtbaerheyt, gelijck *Aristoteles* over den lach, seyt, en daer by sal dese spreu-

ke staen: *Amara risu tempera.* De bittere dingen suldy met lacchen maetigen.

INSIDIE. *Listige laegen, hinderlist.*

EEn gewapende Vrouwe, die een Vos op haeren Helm heeft, rontom met een dicke nevel beset, houdende een bloote Pogniaert in de rechter hand, en in de slincker drie pijlen: op de aerde sal een Slange leggen, wiens hoofd, tusschen de groene kruyden, een weynigh uytsteeckt.

Listige aenslaegen, zijn verborgen handelingen, die toegeleyt zijn om zijn evennaeste te beschaedigen, en daerom is zy gewapent, om dat zy al gereet staet metten Pogniaert en Pijlen te quetsen, soo wel die daer na by, als die daer verre af zijn.

Zy heeft een Vos op haeren Helm, om dat haere voornaemste gedachten tot loosheyt strecken.

De dicke nevel, is de stilligheyt en verborgen gangh, die den wegh totte listige aenslagen seecker maeckt.

De Slange gelijckt de listige, nae't gemeen spreeckwoord, *latet anguis in herba,* dat is, *daer schuylt een boefjen onder*, 't welck van de uytleggers op de listige gepast wort.

INSIDIE. *Listige laegen.*

EEn gewaepende Vrouwe, die aen haer slincker arm een schild hout, en met haer rechter hand een net, 't welck van d'Oude voor een teycken van een listige aenslagh genomen wort.

Wanneer *Pittacus,* zijnde eene van de seven Wijsen van Griecken, met *Phrino* in 't gevecht soude treden, die een Man was van groote dapperheyt, wesende Capiteyn van de Atheniensen, soo droegh *Pittacus* een net onder zijn Schild, en als hy zijn open sagh, wierp hy 't *Phrino* over zijn hoofd, en heeft hem alsoo overwonnen.

GEOGRAPHIA *of Land-beschrijvinge.*

EEn oude Vrouwe die met aerd-verwe gekleet is, en die by haere voeten een aerdsche Globe heeft, houdende in de rechter hand een Passer, waer mede zy de Globe wil afmeeten, en in de slincker houdse een Geometrisch quadrant.

Geographia is een konst, die gebruyckt wort om de Landen te beschrijven en te onderscheyden, gelijck daer zijn, Provintien, Steden, Havens, Ze'en, Eylanden, Bergen, Meyren, Vloeden *&c.*

Oud wort zy gemaelt, om haer oudheyt te bewijsen, want in 't eerste werck dat de Almachtige Schepper dede, deelde hy het *Chaos* of de woeste romp, en scheyde de vier hoofdstoffen, als Vier, Locht, Aerd, en Waeter, *&c.* en tot teycken daer van, hebben wy de aerdsche Globe gestelt, en haer oock, nae het aerdrijck gekleet, want *Gea*, bediet in 't Griex de *Aerde*, en *Grapho*, bediet schrijven, 't welck door de maete en passer uytgedrukt zijnde, hier in al haere werckinge bestaet. Alsoo dat *Geographia* alleene is, een beschrijvinge van het geschapene Aerdrijck, Zee, Water en Locht, 't welck totte woonplaets der Creaturen geschapen is.

Zy hout in de slincker hand een Geometrisch quadrant, want daer door komtmen tot waerachtige kennisse van de langhte, wijde, hooghte, en diepte te nemen, *&c.* en druckt door haer gebruyck te gelijck uyt al 't geene de *Geographie* in sich bevat.

AGRICOLTURA. *Landbouwerye.*

EEn Vrouwe met een kleed van verscheyden planten gevlochten, met een schoone krans van koorenayren en ander graen, met Pompoenen en Druyven, draegende een spaede seer aerdigh op de schouderen, hebbende in d'ander hand een snoeymes, en op der aerde sal een ploegh-yser leggen.

Landbouwerie is een konst de aerde te bouwen, te saeyen en allerhande slagh van boomen en kruyden te planten en te heegen, lettende op den tijd, plaets en andere dingen. 't Kleed van allerleye planten geweven, en een Krans van koorenayren op 't hoofd, zijn altesaemen rijckdommen van de Landbouwerie.

Geluckigh was dees Jeughd daer aen,
Wiens heyl bestont in boom of graen,

seyt de Poeet *Propertius.*

De Spaede wort haer over de schouderen gegeven, en het Snoeymes in de hand, en de Ploegh aen d'ander syde, om dat dit werck tuygen zijn, noodigh tot de Landbouwerie.

AGRICOLTURA.

EEn Vrouwe in 't geel gekleet, met een krans op 't hoofd van koorenayren, houdende een Seyssen in de rechter hand, in d'ander een Overvloets horen vol vruchten, bloemen en blaeders.

De geele verwe van 't kleed wort genomen voor de gelijckniſſe van 't rijpe koren, als wanneer de Landbouwer beſigh is, om de belooninge van zijnen arbeyt t'ſaemen te vergaederen. Waer over *Ceres* van de oude Poëten wort geel geheeten.

Landbouws-oefning, nae de Medaglie van *Gordianus*.

EEn ſtaende Vrouwe, met blote open armen, vertoonende twee Dieren diewelcke voor haere voeten ſtaen, te weeten, van d'eene ſyde een Stier, van d'ander ſyde een Leeuw.

De *Leeuw* bediet de Aerde, want de Oude verſierden, dat de karre van de Goddinne *Cibele* voortgetrocken wierde van twee Leeuwen, en daer door verſtonden zy de Landbouwerie. De *Stier* vertoont den arbeydt van't Aerdrijck te ploegen, en de aerde waer uyt ons de nuttigheyt van 't kooren komt, dat met vlijtigheyt is ingeſaemelt.

AGRICOLTURA. *Landbouw*.

EEn Vrouw in 't groen gekleet met een krans van kooren-ayren om 't hoofd, houdende in de ſlincker hand een circkel mette twaelf hemels teyckenen, omarmende mette rechter hand een boomken, 't welck bloeyt, ſiende daer op dat het ſelve vaſt ſtaet. Ter ſyden haer leyt een ploegh.

Het groene kleed bediet de Hope, ſonder dewelcke niemant ſoude gevonden werden, die immermeer de ſloverye van den arbeyd en 't land te bouwen, ſoude willen by der hand nemen.

De krans met kooren-ayren, wort voor het voornaemſte wit van deſe konſt genomen, 't welck is, om het graen te vermenighvuldigen, dat noodigh is, om den Menſche by 't leven te onderhouden.

Het omarmen van 't bloeyende boomken, datſe ſterck aenſiet, bediet de Liefde van den Ackerbouw ontrent de boomen, diewelcke zijn als haere Dochters, waer van zy de rijpe vruchten verwacht, die de bloeyſels haer beloven.

De twaelf Hemels teyckenen zijn de veranderingen en de ſayſoenen van't Iaer: waer nae de Landbouwerye wort aengemerckt. De Ploegh worter, als een voornaemſte Inſtrument, by deſe konſt gevoeght.

LONGANIMITA. *Langhmoedigheyt*.

EEn bedaegde Vrouwe, ſittende op eenen ſteen, met de oogen ten Hemel opgeſlagen, en de armen van een, hebbende de handen verheven.

De Langhmoedigheyt is van den Apoſtel *Paulus*, den Galaten onder de twaelf vruchten van den H. Geeſt, aengepreſen: en *D. Thomas* ſeyt, datſe een Deughd is, waer door een Menſch vermagh te komen tot alle dingen, hoe ſwaer dieſelve oock mogen zijn, alwaert ſchoon dat het oock lange ſoude mogen vertoeven. En *Anſelmus* uytleggende de plaetſe Galat. 5 ſeyt, Langmoedigheyt is een langhſaemheyt van 't gemoed, 't welck de

tegen-

tegenstrijdige dingen geduldelijk verdraegt, van langer hand de eeuwige belooninge verwachtende. En 't schijnt wel of zy dieselve deughd is, als de Geduldigheyt. Niettemin soo isse verscheyden, nae 't seggen van dese schrijvers. *Dion. Certosinus* seght, de Langhmoedigheyt is met de hope vergeselschapt, diewelcke doet, dat wy ten eynde toe de goederen, die ons, van God onsen Heere, belooft zijn, verwachten; en daerom schijnt het dat dese Deughd, meer op de hope en op het goed siet, als de vreese, stoutigheyt of swaermoedigheyt doet. Maer de lijdsaemheyt verdraeght het quaede, de versmaedinge, en de tegenwoordige quellingen totten eynde toe. Doch alsoo het niet genoegh is, alleene het tegenwoordigh verdragen, soo moetse te vreeden zijn, in alles, en soo lange tijd als het den Heere believen sal. Daerom isse oock bedaeght gemaeckt, sittende op eenen steen.

Zy wort gemaelt datse de oogen ten Hemel slaet, waer mede zy sich toepast 't geene *David* seght, God is langhmoedigh en van grooter barmhertigheyt, ten eynde zy de eeuwige goederen, die van God belooft zijn, magh verkrijgen.

Mette handen wortse verheven gestelt, om de hope die haer vergeselschapt: want het schijnt, dat zy die in korter tijd op dese Werrelt sal verwachten.

TARDITA. *Langhsaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, hebbende een breed weesen en voorhoofd, rijdende op eene groote Schildpadde, die zy met een toom bestiert, en sal gekroont zijn met Iujuben, een boom die haer vrucht seer langsaem voortbrenght.

BIASIONO VITIOSO. *Laster die schandigh is.*

EEn oud mager en bleeck Man metten mond open, nae de aerde gebogen, daer hy met een stock op slaet, die hy in de hand heeft. Aldus beelden de Oude *Momus* af, den God der lasteringe en berispinge, wesende zijn kleed vol oogen en ooren.

Oud wort hy gemaelt, want het is den Ouden eygen, om altijd andere luyden dingen te lasteren, of om datse haere wijsheyd kennen, die zy, door eervaerentheyt van veele Iaeren, hebben geleert, of om de voorgaende Ouder of tijd te prijsen, of om een toom te geven aen de jeughdelijcke ongebondenheyt.

Hy wort oock oud gemaeckt, om dat d'Ouderdom de Winter gelijck is, die de tijden berooft van alle gelegentheyt van playsier en aengenaemheyt.

Hy is dor en bleeck, om dat hy, die daer lastert, dickwijls daer toe vervalt, en dat door de Nijdigheydt, die by nae, altijd de lastringe opwroet.

Hy staet met den mond open, wesende 't kleed, als geseyt is, met tongen, oogen en ooren: Want de Lastringe is altijt vaerdigh om te hooren en te sien, en eens anders lof, van wat persoon het oock magh wesen, te lastren en te verminderen.

Hy siet nae der aerde, om dat het ooghwit van den Lasteraer, niet anders als veracht kan wesen, leunende ten meestendeele op den dorren stock van de quaedspreeckentheyt.

CALUMNIA. *Lasteringe, Achterklap.*

EEn sittende Vrouwe, vervaerlijck van gesicht, stekende haer venijnige tonge verre uyt den mond, die als een adder gesplist is. Arm en slecht van kleederen isse, die gescheurt en gebroken zijn, van roestige verwe, diergelijcke heeftse mede om haer hoofd getogen, daer zy 't aengesicht mede beschaduwt: om haer bloote hals heeft zy een bast in plaets van een perlsnoer, aen hare ooren heeftse twee heeckels hangen, en in haer rechter hand een dagge, en in haer slincker een Schalmeye met een Muys.

De Lasteringe van *Apelles* vindy in't lange by C. *V. Mander* beschreven.

CALUMNIA of *Lasteringh, Achterklap.*

EEn Vrouwe die een verstoort gesicht vertoont, houdende in haer slincker hand een ontsteecken fackel, en met haer rechter hand vatse een naeckt kindeken by de hayren, datse bind: welck kindeken de handen slaet ten Hemel, en aen d'ander syde staet een Basilisc.

Met een verstoort gesicht wortse geschildert, want zy komt voort uyt toorn en wraeckgierigheyt.

De brandende fackel vertoont, dat de lasteringe een bequaem wercktuygh is om het Vier van tweedracht, tot ondergangh van Landen en Koninghrijcken, t'ontsteken.

Dat zy het naeckte kindeken by de hayren te rugge treckt, 't welck de handen ten Hemel heft, daer mede geeftse te verstaen, datse niet anders doet, als de eere van de onnoosele te verscheuren. Datse ter syden haer een *Basiliscus* heeft, daer van geeft *Pierius* reeden, om dat de Egyptische Priesters, dit dier de lasteringe toevoeghden, want gelijck de *Basilisc*, sonder te bijten, den Mensche van verre, alleen door 't gesichte schaedelijck is, alsoo is oock de Lasteraer of Achterklapper, die den Princen heimelijck in de ooren luysteren, en brengen, die geene, die zy willen beswaeren, listelijck, in 't verdriet, die oock daer door schaede, verderf, pijninge, en dickwijls den dood verkrijgen, sonder datse daer uyt konnen werden geholpen: onbewust zijnde van al dese bedriegerie, die al in haer afwesen geschiet: gelijckmen oock 't selve in veele hoven siet gebeuren; waer over *Herodotus* sprekende van de lasteringe, aldus seyt, *de Achterklapper doet den beschuldigden ongelijck, dewijl hy hem in zijn afwesen beschuldight.*

OTIO. *Leedigheyt.*

EEn oud Man in 't geel gekleed met een Momaensicht, hebbende dwars over de schouderen een blauwe band, met een Phasant op den helm, in de rechter hand een geele Fackel, die uytgeblust is, en in de slincker een Ovael in een gulden veld, waer in een Ratte is gemaelt, met het opschrift, *inquieta voluptas*, of *ongeruste wellust.*

OTIO. *Leedigheyt.*

EEn vet en swaerlijvigh Man, sittende, met een schild gedekt, dat vol flitsen en Pijlen steeckt, die van alle sijden daer op geschoten zijn, als of de Leedigheyd een schild was van alle schande en sonde. Vett wort hy gemaelt, om reeden alreede geseyt, en aldus maeltse *Ariosto* af:

In dese Herbergh leyt de duystre slaep en ronckt,
En pampsack van ter sy, die luy en leedigh lonckt.

Het schild vol pijlen vertoont, dat een Leedigh Mensch alle ellenden op hem laet komen. Ten eersten om dat hy gedenckt dat hy sal worden verlicht door de Leedigheyt en door tijdverquistinge, doch weynigh op 't einde dat hy noch heeft te leven, 't zy dat hy het met lof of met laster, met eere of met schande, met schade of met voordeel overbrenght. En overmits zijn quaed ingekanckert is, soo is 't niet van noode dat selve te genesen met aderlaten of met koppen, maer hy heeft genoegen, dat het allenskens, allenskens, tot zijne groote schande verteere en vergaet, tot verdriet van de Vrienden, en lasteringe van zijn selve en van zijn huysgesin. *Otia dant vitia.* Leedigheyt is des Duyvels oorkussen.

OTIO.

EEn qualijck gekleet Ionghman, die mettet hoofd geboogen en ontdeckt, beyde handen in zijnen boesem hout.

OTIO. *Leedigheyt.*

EEn Vett Iongelingh, sittende in een duystere plaetse, die mette slincker elleboge op een Varcken leunt, datter sijden hem op der aerde leyt uytgestreckt, krabbende mette selve hand zijnen kop, wesende seer slaeperigh.

Iong wort hy geschildert, als die gene die 't ongemack des ouderdoms noch niet heeft geproeft. Vet is hy, om dat hem noch de bekommering en sorge, door alte groote besigheyt, niet in 't hooft maelt, en dat het verstant door de verspreydinge van 't bloed door de leeden, geen hinder geschiet. Hy sitt in een duystere plaets, om dat een leedigh Mensch niet bequaem is, om eerlijcke en heerlijcke wercken uyt te voeren. Waer door het geschiet dat hy zijn leven veracht, en als in 't duyster, doorbrenght. Hy leunt op een Vercken, om dat een leedigh Mensch, by den ommegangh van andere Menschen, door zijn vadsicheyt en traegheyd, een Vercken gelijckt.

't Is het gevoelen van *Aristoteles*, dat dit dier, uyt zijn gesicht-kenninge, het alderbotste is van allen. Desgelijx is de Leedige meede, als die gantsch geen treck heeft tot eenige prijslijcke oefningen; En gelijck dit

heeft, oock anders niet denckt als met ſchocken en ſweigen zijn luſt en geylheyt te verſadigen, alſoo geeft de Menſch, die van de Leedigheyt beſeten wort, ſich ſelve aen de welluſten en zijne eygene begeerlijckheeden over, met verlies en ſchaede van zijn eygen eere.

Hy krabt den kop, als eene die qualijck raed weet, hebbende geen wijsheyd geleert, ſpillende zijnen meeſten tijd in 't peinſen en overleggen, ſulx, ſoo hy iet goeds bedenckt, ſoo is 't doch onnut en komt niet voor den dagh, maer ſoo 't iet quaeds is, ſoo is 't zijn eygen eere en goede naeme ſchaedelijck.

OTIO. *Leedigheyt.*

EEn Vet en Lijvigh Ionghman, leggende op der aerde, hebbende tot ſijn kleet een Verckens huyd, en voor hem leyt een verroeſt ploeghyſer.

Boven is van de Vettigheyd, en van't Vercken geſproken, alleen willen wy ſeggen dat de eygen beteykeniſſe van de Leedigheyd, is als een verroeſt ploeghyſer: gelijck daer en tegen een ſuyver en net ploeghyſer een teyken is van werckinge en beſicheyt: want dit is onſe voornaemſte werck om die dingen te doen, die 't leven aengaen. En gelijck het ploeghyſer verroeſt wort, door 't niet beſigen, even alſoo wort oock een Menſch, die daer ſlof is in 't doen wat eerlijck is, want hy volght 't geene oneerlijck en ſchandigh is, ſich over gevende tot een roof van de leedigheyd, jae tot alle laſter en ſchande: makende alſoo dat hy God en den Menſchen een walge zy. En deſe leedicheyt is niet anders als een traegheyt des verſtands, die de ſinnen niet ſtiert, nae den wegh om deughdlijck te leven, waer in zy oock als verſopen zijn, en 't geene noch ergher is, ſoo drijftſe die noch van den rechten wegh af: waer over *S. Gregorius* ſeyt, *de leedigheyt is een graf van een levend Menſche*, en de Schrift ſeyt, *dat de leedigheyt al het quaed de Werreld heeft geleert.*

De leedigheyt wort hier in deſe plaetſe niet genomen voor de ſpieglinge of *Contemplatie*, gelijck *Scipio* de groote, die al ſchertſende heeft genomen, ſeggende van ſich ſelve, *dat hy dan alderminſt leedigh was, wanneer hy leedigh was.* Willende te kennen geven, hoe hy minder werck hadde, dat hy dan te meerder beſigheyt hadde in de ſpieglinge. En van deſe leedigheyt verblijden ſich alleene die geene, die door de leſinge van veele boecken, en om hooge en eedele dingen te verſtaen, ſich hier in alleen onderhouden, ſonder van andere ſaecken veel werx te maecken, als van de tonge en de penne: en dat totte Godvruchtigheydt, Godsdienſt, Godlijcke yver en totte gemeenſchap der Menſchen, en in 't kort, tot al het geene wat goed en heylſaem onder deſe ellendigheden, en dit ſterflijcke leven magh werden genaemt.

DOCILITA. *Leerſaemheyt.*

EEn Iongh Maegdeken, in 't wit ſlechtlijck gekleet, ſtaende met beyde armen oopen, als of zy iet wilde omarmen, dat haer van vooren getoont wert, ſich met een eerbiedigh bewijs, daer nae buygende, hebbende een ſpiegel voor de borſt, in plaets van eedele geſteenten.

Het hoofd hulſel ſal ſchoon en heerlijck geciert weſen, waer op ſeer aerdig een Peroquijn, zijnde een kleine ſlagh van Papegajen, ſal gemaeckt weſen of een Exter, onder de Voeten ſalſe een Vercken hebben.

De Leerſaemheyt is niet anders als een ſnellicheyt des verſtands en een vaerdige kenniſſe van voorgeſtelde dingen. *Ariſtoteles* wil datſe is een gauwicheyd en vaerdigheyd van de overweginge, zijnde van hem genaemt naerſticheyt, gauwicheyt en ſcherpſinnicheyd des verſtands: welck verſtand, gelijck *Galenus* ſeyt, wort veroorſaeckt, om dat de herſſenen teer en dun zijn, gelijck de bottigheyd komt van de dicke herſſenen: en voor ſoo veel de Leerſaemheyt een Maeghdeken wort geſchildert, geſchiet, om dat de Ieughd ſaerte en teedere herſſenen heeft, en dat uyt oorſake van haere vochticheyd: en daerom ſeght *Argenterius, de kinderen zijn vaerdigh en licht om te leeren, maer de Oude ſeer ſwaer en onbequaem.* En dit geſchiet ook mette Planten, hoe jonger die ſelve zijn, hoe beter die zijn te buygen, en tot ſoodanigen rechticheyt te brengen, als men begeert: Anders wort zy oock jongh gemaeckt, om dat in de jeughd de geeſten veel vaerdiger en wackerder zijn, als opgetrocken zijnde van 't dunſte en 't heetſte bloed; gelijck mede de jeughd be-

quaemer is, totte noodige oeffeningen, van dingen die zy leert. Waer over dieselve *Argenterius* de oorsaecken van de Leersaemheyt stelt, seggende, d'eerste is de vochtigheyt en sachtigheyt van de herssenen, gelijck geseyt is: de tweede oorsaecke is, het gebouw en maeckinge desselven. Waer over *Galenus* seyt, *zy zijn in 't verstand gequetst, diewelcke of te grooten of te kleynen hoofd hebben.* De derde reden is, de humeuren en de geesten: 't welck van *Aristoteles* mede is bevestight, seggende, *die Dieren zijn eedelst van verstand, diewelcke een suyver en dun bloed hebben.* De vierde reeden is de oeffeninge, want hy seyt dat het gebruyck de alderbeste Leermeester is, om te leeren en te onderwijsen, 't welck *Hippocrates*, *Galenus* en *Plato* wijtloopigh verhaelen.

Het slechte en witte kleed met het bewijs van sich te vernederen en buygen voor een ander, druckt uyt, dat de Leersaemheyt lichtelijck aenneemt wat stoffe of konst het zy, 't zy geleertheyt of handwerck.

Zy hout de armen open, om alles te omvatten, om uyt te drucken, de vaerdigheyt, niet alleen van te ontfangen, al 't geene haer van 't verstand wort voorgestelt, maer oock van alles wat haer slechts wort vertoont. De Spiegel draeghtse voor de borst, om dat, gelijck de Spiegel alle gedaenten aenneemt die haer worden vertoont, alsoo neemt de leerlingh de beeldenis van alle dingen aen. Waer over *Argenterius* seyt: *De herssenen nement niet anders aen, als het oogh de verwen, en de Spiegel de gedaenten.*

De schoone vercieringe op 't hoofd, bediet de schoonheydt van 't verstand en de kracht van de memorie, want nae *Quintiliani* seggen, zijn de teyckens, van de Leersaeme, twee, te weten de memorie of geheugnisse, en de naevolginge; maer de memorie, heeft twee Deughden, te weten om lichtlijck te vatten en vastelijck te bewaeren. Van 't eerste seyt *Aristoteles*, *die sacht van vlees zijn, zijn bequaemst om te begrijpen*, en van 't tweede seyt hy, *die zijn seer verstandigh dievvelcke de hersenen van dicke gedeelten hebben, en van koude en drooge temperatuyre of gemaetigtheyt.* Tot welckers bevestinge *Avicenna* seyt, *ten eersten heeft de aentreckende kracht vochtigheyt van noode, maer de behoudende kracht, drooghte.*

Op 't hoofd houdse seer aerdig een Peroquet of Papegaeytjen, om dat dese Vogelen seer leersaem zijn, om de spraecke te leeren, en de Menschlijcke stemme nae te bootsen: waer van *M. della Casa* aldus singht:

De bonte Papegaey geciert met vreemde veeren,
Die kan als vreemdeling, ons Moeders taele leeren.

Van den Exter seyt *Plinius*, datse veel eerder spreecken, vermaeck hebbende in de woorden, diese leeren, en zy oefnen sich naerstelijck om de Menschlijcke spraecke uyt te drucken. En dat dese naebootsinge noodigh is aen de Leersaemheyt, seyt *Quintilianus*.

Zy hout een Swijn of Varcken onder de voeten, om datse de bottigheyt veracht en met voeten treet. Waer over *Pierius* seyt, dat de Oude hebben gewilt, dat het Varcken een beeld soude zijn van de bottigheyt: gelijck oock by de Gesicht-kenners het voorhoofd van een Vercken, te weten kort en steylhayrigh, een klaer teycken is van de onleersaemheyt en grovigheyt des verstands. Wesende dit Dier het botste en plompste van alle andere, en gantsch onleersaem.

DOTTRINA. *Leeringe.*

EEn bedaeghde Vrouwe in Violet of Purper root gekleet, sittende, met opgeslagen armen,

armen, als offe iemant wilde omhelsen, houdende in de rechter hand een Scepter, waer dat boven op een Sonne staet. Hebbende in haere schoot een opgeslagen boeck; en men siet, uyt den klaeren hemel, groote menichte van dauw druppelen neder vallen.

't Bedaeghd ouder vertoont, dat de leeringe lange tijd behoeft eer zy kan gevatt worden.

't Purper root bediet deftigheyt, 't welcke een cieraet is van de leeringe.

't Opene boeck en de opgeslagen Armen drucken uyt dat de leeringe, uyt haer selve, seer mild is.

De Scepter mette Son, daer boven, is een kenteycken van heerschappie, die de leeringe heeft over de verschrickinge van den Nacht der onwetenheyt.

Het nederdaelen der dauws druppelen uyten hemel, vertoont door 't aensien der Egyptenaeren, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, de Leeringe, want gelijck de dauw de jonge planten murw maeckt en de oude hart, also maeckt oock de leeringe, de buyghsaeme verstanden, doch met haer eygen wille, van haer selve vast en rijck, maer die uyter natuyre plomperts zijn, laetse verloren gaen.

DOTTRINA. *Leeringe.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die in de slincker hand een flonckrende vlam een weinigh om leegh hout, sulx dat een naeckt kindeken, daer by een kaerse ontsteeckt. En wijst dese Vrouwe aen't kindeken een rechte wegh, in 't midden van een groote duysternisse.

Het gulde kleed gelijckt de suyverheyt van de Leeringe, waer in de naeckte waerheyt gesocht wort, vertoonende te gelijck haere waerdicheyt.

De vlamme die zy om leegh in de hand heeft, alwaer een jongsken een kaerse by ontsteeckt, is het licht der Wijsheyd, dat het swacke verstand wort mede gedeelt, of dat niet bequaem genoegh is, als noch zijnde ingewickelt in slechte en kindsche dingen, die noch al te laegh en veracht zijn.

Zy wijst het kindeken den rechten wegh der waerheyt, aen 't selve waerschouwende voor de steylte der dolingen, dieder is in de dicke duysternisse van de gemeene onwetentheyt des Volcx: onder de welcke dese alleen geluckigh is, die soo veele kan sien als genoegh is, om al wandelende niet te struyckelen. En met reeden wort de Leeringe by de Vlamme vergeleken, want zy wijst de Ziele den weg, en maecktse oock levendigh, en verliest oock van haer licht niet, om een ander zijn kaerse te ontsteken.

GRAMMATICA. *Letterkonst.*

EEn Vrouwe die een brief in de rechter hand hout, alwaer in Latijnsche letteren geschreven is, *Vox literata & articulata debito modo pronuntiata*, hebbende in de slincker hand een roede, loopende uyt haere borst veel melx.

De spreuck, als boven, verklaert en bepaelt het wesen van de Letterkonst: En de Roede bewijst, dat als men in 't begin de kinderen leert, moetmen dickwijls de roede gebruycken, die haer totte onderwijsinge schickt en bequaem maeckt.

De melck die uyte borsten vloeyt, bediet dat de soeticheyd van de Wetenschap uyte borst komt, en uyt de ingewanden van de Grammatica of Letterkonst.

GRAMMATICA. *Letterkonst.*

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een vyle hout, en in de slincker een Vatt, waer uyt zy waeter giet op een teeder spruytjen.

Grammatica is de eerste van de vrye konsten, en wort genaemt een regel en reeden, van datmen sal klaer uyte borst spreecken.

De vyle vertoont, dat de *Grammatica* het verstand opweckt en scharp maeckt. En het waetervatt is een kenteyken, datmen de plantjes van de jonge verstanden, die ter werld komen, door de *Grammatica* doet opwassen, om datse te zijnder tijd vruchten van leeringe en wetenschap souden voortbrengen, even gelijck als het waeter de planten doet wassen.

GUIDA SICURA DE VERI HONOR.

Vaste Leyster van de waere Eere.

EEn Vrouwe op die selfde maniere gemaelt, als wy de deughd op haere plaetse

 hebben

hebben beschreven, met een Schild aen den arm, waer op geschildert waeren twee Tempels: d'eene van *Marcellus*, van de *Eere*, en d'ander van de *Deughd*, sittende dese Vrouwe op een Eyke: mette rechter hand om hoog, wijstse op eenige krijgskranssen, met scepters en Keyserlijcke wapenen, hoeden, mijters, en andere waerdigheeden van eere, die aen de tacken van dien boom hangen: alwaer een letter-rol met dit opschrift gestelt is *Hinc omnia*, dat is, *hier van daen komt alles*. En boven haer hoofd is een ander opschrift, daer in staet, *Me duce*, dat is, *door mijn geleyt*. 't Welck alles vertoont, dat van *Jupiter*, den gever aller gunsten, wien oock dese boom was toegewijd, of om wel te seggen, van God selve, alle dese eere en Werreltsche waerdigheyt, den Mensche, door het vast geleyde der Deughd, wierde toegevoegt; 't welck de beyde Tempels oock te kennen gaven. Want de Tempel die de *Eere* was toegewijt, die hadde anders geenen ingangh, als door den Tempel der *Deughd*.

VITA LONGA. *Langh leven.*

EEn Vrouwe van een oud opsicht, en op 't ouds gekleet, houdende haer rechter hand op een Hert, dat seer groote hoorens heeft, met veele uytgespreyde tacken, hebbende in de slincker hand een kraeye.

Het antijcsche kleed op de oude wijse bediet den verlopen tijd van veele Iaeren. Zy hout haer rechter hand op 't hoofd van een oud hert of hinde, dat hoorens heeft met veele tacken, om daer door de langheyt des levens te vertoonen, want dit Dier leeft lange, en nae enige seggen, soo werpt het alle Iaeren een taxken van de hoorens af, en dit is seeker, dat hoe 't ouder wort, de hoorens oock te dicker en tackiger worden. Zy leven drie hondert Iaeren en meer. *Plinius* verhaelt in 't VIII boeck XXXII cap. dat het bekent is dat de Herten een langh leven hebben, en hy voeghter by, dat voor hondert Iaeren Herten gevangen zijn met goude halsbanden, dieder van *Alexander Magnus* waeren gestelt geweest, daer de huyd al was over gewossen. 't Selve verhaelt hy van *Agatochleus* den Tyran van *Syracusa*, die op de jacht een Hart om hals bracht, dat een kopere ringh om den hals hadde, alwaer dese naeme was ingesneden, DIOMEDES ARTEMIDES. Wy hebben in de nieuwe Historien, dat *Carolus* de VI Koningh van Vranckrijck, by 't bosch van *Senly* een Hert gevangen hadde, dat een vergulde Metale halsband hadde met dese omschrijvinge, *Hoc me Cæsar donavit.* Waer uyt dit spreeckwoord is voortgekomen, *Noli me tangere, Cæsaris sum*, dat is, *Koert my niet aen, ick hoor den Keyser toe.* Waer van *Petrarcha* in zijn klinck-dichten oock gewagh maeckt. Voordaeden, die het lange leven der Herten te kennen geven: gelijck oock het leven der kraeykens langh is: want zy leven veele Iaeren. En daerom hebben wy een kraeyken op de slincker hand, van dese Vrouwe, gestelt. Van welckers ouder als mede van der Herten, *Virgilius* gewagh maeckt in eenige dichten van 't ouder der dieren, die hem worden toegeschreven, dat een Man ses en negentigh Iaer leeft, maer dat de klapachtige kraeye dit negenmael te boven gaet, en dat het Hert vier mael soo lange leeft als de kraeye.

VITA ATTIVA. *Het besige of werckelijcke leven.*

DAer zijn twee wegen die welcke ons totte geluckstaligheyt brengen, en dese zijn verscheydentlijck gevolght, nae de verschey-

ſcheydenheyt of van de genegentheyt, of van de overtuygende reeden: en die worden uytgedruckt, door de Naeme van het *active*, dat is van het wercklijcke, en *Contemplative*, dat is, van het overpeinſende leven: weſende beyde gepreſen van onſen Saligmaker *I. Chriſtus*, in de Perſoon van *Marta* en *Maria*, en alhoewel *Maria* meer voor getrocken is, als *Marta*, die in haeren arbeyd beſigh was, ſoo is het niet te min waerdigh beloont en gepreſen te worden.

Wy maelen dan het Wercklijcke leven af, met een grooten breeden hoed op 't hoofd, en een ſchoppe over de ſchouder, leunende mette ſlincker hand op't ſtier van den ploeg, en ter ſyden hem leyt verſcheyden boeretuygh. Want de Landbouwerie is het aldernoodigſte werck tot onderhout des Menſchlijcken Levens, en dat door de oefninge der leeden, ſonder dat de ſinnen daer mede beſigh zijn, wordende gemeenlijck gepleeght by Boeren, die bot van verſtant zijn. En konnen deſe inſtrumenten of wercktuygen vertoonen het geene, datter tot een onderſcheyden kenniſſe van die dingen behoort, waer in de naerſtigheyt door de noodruft, voortgeprickelt zijnde, den wegh ſeer naerſtelijck en in ſoo veele wegen heeft geopent, als de konſten en andere handwercken onderſcheiden worden.

Michiel Angelus Buonarotta, vertoonde voor het Wercklijcke leven, aen de ſepulture of het graf van *Julius* de tweede, *Lea* de dochter van *Laban*, 't welck een beeld is met een ſpiegel in der hand, om te overwegen, hoemen ſich moet dragen in onſe handelingen: In de ander hand hadſe een kransken van bloemen, 't welck zijn de Deughden, diewelcke onſe leven vercieren terwijl wy hier zijn, en maecken 't ſelve nae den dood noch heerlijcker.

Het Wercklijcke Leven.

EEn Vrouwe met een becken en gietvat, als of zy wilde waeter uytgieten, met deſe ſpreucke *Davids*, *Ick ſal met een oprecht vertrouwen handelen en niet vreeſen.* Hier mede wil hy te kennen geven, dat wy onſe handelingen moeten doen met gewaſſchen handen, dat is, ſonder eygen baet, diewelcke dickwijls onſen goeden naeme beſoedelen, verhinderende het goed vertrouwen van een goede uytkomſt, diemen door de Godlijcke goedigheyt ſoude verkrijgen: Want als men oprecht te werck gaet, ſoo maeckt hy alle onſe handelingen voorſpoedigh.

VITA BREVE. *Leven dat kort is.*

EEn Vrouwe van een jeughdigh opſicht, gekroont met verſcheyden groene blaederen, hebbende voor de borſt een kleyn beeſtjen als een Vliege, *Hemorobium* genaemt, of om beter te ſeggen, het kleed ſal vol ſoodanige beeſtjens weſen, en inde rechter hand ſalſe een taxken met Rooſen hebben, met dit opſchrift, *ipſa dies aperit, conficit ipſa dies*, dat is, *dieſelve dagh opent de bloeme, en dieſelve dagh brengtſe ten eynd*; 't welck een ſpreuke was van den Heere *Frederico Cornaro* Biſſchop van Padua, en in de ſlincker hand ſalſe het Viſchken *Calamoro* of *Seppia* hebben.

De Menſch, gelijck oock alle andere dieren, is ſoodanigh Liefhebber van't leven, dat hy dickwijls treurt, om dat het ſoo kort is. *Theophraſtus* op zijn ſterven leggende, klaegde over de nature, van datſe den herten en kraykens, daer doch niet aen gelegen is, een langh leven hadde verleent, maer den Menſche die ſoo waerdigh was, hadſe een ſoo kort leven

ven gegeven, een tijd waer in hy wel langer konde zijn, om alle konsten en wetenschappen volmaecktelijck te leeren: Maer dat hy stierf, wanneer hy eerst kennisse begost te krijgen. Tegens dese woorden van *Theophrastus* die van *Cicero* in sijne Tusculaensche vraegen zijn voortgebracht, strijd *Salustius*, in 't begin van den oorlogh van *Iugurta*, alwaer hy seyt: *Dit Menschlijck geslachte klaegt al te onrecht over zijne natuyre, van datse swack en kort is, maer aen de Menschlijcke natuyre gebreeckt veel eer de naerstigheyt, als de sterckheyt of de tijd.* Willende te kennen geven, dat de Mensche altijd tijds genoegh heeft om deughdigh te worden, wanneer hy maer zijn gemoed en naerstigheyt wil aenwenden, om de Deughd te verkrijgen. 't Welck *Seneca* oock bevestight, als hy seyt, *Waerom klagen wy doch over de Natuyre der dingen? dieselve draeght sich doch goedertieren tegen ons. Soo ghy 't leven wel weet te gebruycken, dan isset langh.* Maer het laet daerom niet me dat het leven niet kort soude zijn. Wy hebben onrecht om te klagen, maer wy behooren ons te laeten genoegen mette bepaelinge van dit leven, 't welck ons van den Opperlten Schepper is voorgestelt, die alles ten besten, van zijn schepsel, uytdeelt en rijcklijck voorsiet: En van dat selve, van dat ons leven kort en onseecker is, wil God, dat wy dit voordeel sullen trecken, dat wy altijt tegens den Dood mogen vaerdigh staen, en versorgen dies te meerder, in dit korte leven, dat wy mogen besigh zijn met gestadige oefningen, van goede wercken, om de beloonninge van 't eeuwige leven te verkrijgen. Sonder twijfel is onse leven kort. Dit aenmerckt *Zeno* seer wel, als hy seyde, *In der waerheyd, onse leven is kort, en wy hebben niet meer gebreck als den tijd.* *Æneas Sylvius*, die daer nae *Paus Pius* II genaemt wierde, vergeleeck het korte leven by eenen droom, want hy seyde, *het Leven des Menschen is als een snellen droom, niemant kan hem den Morgen verseckeren, wy zijn niet als een wind en schaduw.* Op dese spreuck van *Pius* II past dit zeedelijck gedicht van mijn Landsman *Franc: Coperta*, 't welck hy schrijft aen zijn Moeder, wiens broeder gestorven was, en om dieselve te troosten, sant hy haer een Sandloper, in een kasse, die met rouwkleederen overtrocken was, luydende aldus:

Hy, die door konst en soet bedrogh,
't Verdriet (dat in de VVerreld noch,
Des Menschen Leven komt bestrijden:)
Soo matight, dat hy kan den tijd,
En 't sloven, dat ons ruste slijt,
Verdeelen, en stil laeten glijden:
VViens rouvvkleed recht op droefheyd past,
Dat tot bevvijs van naere last,
Met traenen is geheel bedoven:
Die komt nu en verlicht u smert,
Die totte klachten drijft u hert,
En u de soete rust quam roven.
Hier kondy in een spiegel sien,
Dat snel en onbeschoulijck vlien,
Van die daer gaen en nimmer keeren:
En hoe ons leven is als glas,
Ons hoop, een schadu, stof en asch,
VVaer uyt ons broosheyd is te leeren.

Te recht is des Menschen hoope een broos glas, en derhalven is oock het leven kort. 't Welck ons doet vermaenen, dat wy niet soo diep onse gedachten in dese verganckelijcke en nietige dingen sullen inwicklen: Een groote ellendigheyt van de Menschen, die in haer gemoed een webbe van Werreltsche begeerlijckheyt aenvangen, dat door de kortheyt van dit leven, doch onvolmaeckt blijft. Sulx dat wy te gelijck met *Petrarcha* seggen, *de tijd is kort, maer onse begeerte is langh. Al onse lange begeerten doet een kort leven barsten, en veele dingen draeghtmen vergeefs en tot schaede, overmits het nae by is, waer nae toe men sal moeten reysen: te weeten totte Dood*, gelijck *Gregorius* seyt. Ick wil my niet te verre uytstrecken om de kortheyt des levens aen te wijsen, van het welcke niet alleen de Griecken, Latijnen, Italianen, en veel duysent geleerde boecken getuyghnisse geven, maer oock onse Ouderen en lieve Vrienden, die al te saemen in korte tijd daer van zijn beroofc geweest.

De Krans met groene blaederen, hebben wy 't leven toegevoeght, want wy vallen in korter tijd, als de blaeders van de boomen, en soo haest als de kracht van 't leven vergaet, soo haest vergaet oock de groente van de blaederen, die in korter tijd verwelcken en verdorren. *Simonides* vergelijckt oock onse leven by de blaeders, te weeten *dat der Menschen geboorte is als der blaederen. Dit verstaen de Menschen vveynigh, noch drucken 't selve niet in't herte, hoe korte tijd van Ieughd en leven dat den Menschen is gegeven.*

Het *Hemorobium* is een kleyn vliegend beestjen, grooter als een Vliege, 't heeft vleugels en vier beenen, gelijck *Plinius* segt, soo wastet

in de

in de vloet *Hipane*, diewelcke tegens 't *Solstitium*, als de Sonne op 't hooghste is, seeckere swacke biesen voortbrenght, waer uyt het *Hemorobium* voortkomt, en dat selve kan ons dienen tot een beeldenisse van de kortheyt des levens: Want het sterft in de selve dagh als het wort gebooren. En alhoewel wy in dieselve dagh niet sterven, soo is nochtans onse leven kort, en wort geheeten het leven van eenen dagh. En aldus noemt het *Antiphon*: *Onse leven is als een gevangenisse van eenen dagh, en ick soude het geheele Menschlijcke leven, een gelijcke tijd van een dagh mogen noemen, waer door wy slechts in de Werld sien, en den Naekomelingen het licht en het leven overleveren.* En *Petrarcha* seyt in zijne Triumph over den Tijd aldus:

Ick schick my alsoo veel ick kan,
En sie het eind' van verre an:
Ick overweegh mijn korte tijd,
Die schielijck vlieght en 't leven slijt:
't Is 's morgens als een Ieughdigh kind:
Maer nu soo word ick oud en blind:
Ons leven is maer eenen dagh,
Vol rouw', en pijn, en naer geklagh,
Vol stormen, dampen en verdriet,
Het schijnt wel schoon, maer 't isset niet.

En om dat het leven alsoo kort is, soo vergelijckten de Griecken dat selve, by een vinger, span en elleboge. Van *Juno* en van *Mimnermus*, wort de Tijd een ellebooge genoemt: van *Diogenes*, het leven een span, en van de Poeet *Alceus* de dagh by een vinger: om de kortheyt van 't leven uyt te drucken: 't welck hoewel het selve sich tot veelen uytstreckt, soo vernietight nochtans een korte uyre dat selve. Dit is seer wel overwogen in een oude beschrijvinge, die in 't Paleys van den Cardinael *Cæsius* bewaert wort, aldus luydende:

Dit's Cæsius *die meer als eene Eeuwe leeft,*
Maer een te korte uyr, 't geluck den doodsteeck geeft.

Waer over *Petrarcha* in de Triumph van de Godheyt singht:

O schoone ziel! hoe vast ghy dus benout,
Waer toe gepeins en al dit naere suchten?
Een uyr verstoort, wat eeuwen was gebouwt,
Wie kan den dood en zijn geweld ontvluchten?

Dieselve singht in een ander gedicht:

De hooge rots leyt in den grond,
Ons leven dat soo heerlijck stond:
Een uyr, een morgen heeft verdaen,
Dat soo veel eeuwen had gestaen.

Van onse broose aert, is de Roose een Hieroglyphisch beeld, want zy komt laest onder de bloemen op, en zy vergaet eerst, gelijck *Athanæus* seyt. En met groot recht wort onse leven by een Roose vergeleeken, die wel schoon en aengenaem is, maer zy verslenst en verdort in dieselve dagh, gelijck in de spreucke, die om de Roose staet, wort uytgedruckt, en 't is een vers van *Virgilius* waer in hy van de schoonheyt en broosheyt des Rooskens aldus singht:

Soo veelderleye aert, gewas en nieuwe dingen,
Ontsluyt ons eene dagh, en kanse t'onderbringen:
Wy klagen dat Natuyr 't bevalligh Roosken dooft,
Dat in haer jonge vreugd ons schielijck wort ontrooft.
Soo lang als eene dagh, soo lang is d'eeuw der Roosen,
Dat d'Ouden even druckt als longe die daer bloosen.

Te recht was de Roose voor eenige Maenden, een devijs van de kortheyt des Levens, in den Pauslijcken stoel van *Alexander* Cardinael *de Medices*, daer nae *Leo* de XI, die altijd de Roose voor zijn devijs gebruyckte, met dese spreucke, *sic florui*, *aldus heb ick gebloeyt.* Een devijs dat nae lichaem en ziele hem nae zijn dood best-paste, als in 't leven, want hy bloeyde opgehoopt van aengenaemheyt en Majesteyt, en seer korte tijd, in sijnen Pauslijcken stoel als een Roose, een seer soete reuck van sich, aen al de Werelt, naelaetende.

De visch *Seppia* en *Calamora*, zijn van de Griecken *Theutis* genaemt, en van den Latijnen *Loligo*; zy worden beyde voor de kortheyt van 't Leven genomen, want zy leven een seer korte tijd, gelijck *Aristoteles* in zijn Dierboeck te kennen geeft.

VITA CONTEMPLATIVA.
Aendachtige Leven.

HEt aendachtige Leven wordt van de Ouden afgeschildert, een Vrouwe met het hoofd ten Hemel gekeert in groote nedrigheyt, met een blinckende straele die haer verlicht, houdende de rechter hand om hoog en recht uyt, haer slincker leegh en gesloten, met twee kleyne vleugeltjens op 't hoofd.

Aendachtigheyd is, God te kennen en hem te genieten, sich de volmaeckthey inbeeldende; diewelcke bestaet in wel te gelooven,

ven, te weten in een ſuyver en levendigh geloove.

De vleugels op 't hoofd, bedieden de opheffinge van 't verſtand, 't welck niet toelaet dat onſe gedachten ſich ſouden vernederen, nae de aerdſche en verderflijcke dingen, alwaer het dickwijls leert de eedelheyt der ziele en de ſuyverheyt van de kuyſche of reyne begeerte: Daerom wortſe geſchildert datſe nae den Hemel ſiet, van waer een glans komt die haer verlicht: Want een gemoed bequaem te hebben tot aendachtigheyt, is een beſondere gave Godes, gelijck *David* ſeyt: *Heere helpt my, en ick ſal aendachtigh zijn in uwe Gerechtigheden.*

Zy ſtaet needrigh, om dat God den needrigen verheft, en den hoveerdigen tegenſtaet. D'eene hand recht uyt en om hoogh, en d'ander geſlooten en om leegh, betoont de ontloſſinge van 't gemoed in de hooge Hemelſche gepeynſen; en 't kleyn behagen datſe heeft tot needrige aerdſche begeerlijckheden.

VITA CONTEMPLATIVA. *Het overpeynſend Leven.*

EEn naeckte Vrouwe, die de eene hand open nae den Hemel hout, en in d'ander een boeck, waer in geſchreven ſtaet, *dat ick God aenhange is my goed.*

Michael Angelus, gelijck geſeyt is, by 't beeſige of wercklijcke leven, maeckte oock eene beeldniſſe van *Rachel*, de ſuſter van *Lea*, een dochter van *Laban*, voor het aendachtige leven, die met gevouwen handen ſtont, en met een knye gebogen, wiens geſicht ſcheen dat in den geeſt was opgetogen, en tuſſchen beyde deſe beelden ſtont *Moyſes*, 't welck een ſeer vermaert beeld was voor dit geſeyde graf.

VITA & ANIMO. *'t Leven en 't gemoed.*

EEn Maeghdeken in 't groen gekleet, houdende in haer rechter hand, met groote bevalligheyt, een ontſteecken Lampe.

In 't groen wortſe geſchildert, om de hoope die de Menſche heeft van een langh leven. En haer wort een ontſteecken Lampe gegeven, om het leven af te beelden: in de welcke Oly ingeſtort zijnde, om 't licht te onderhouden, bediet, ſoodanige levendige vochtigheyt, waer door de warmte gevoet wert, om aen 't lichaem het leven mede te deelen: 't welck anderſins ontbreeckende, ſoo moet nootwendigh lichaem en hette te gelijck uytbluſſchen en vergaen. Waer over men dickwijls by *Euripidem* in ſijne treurſpeelen leeſt, van die geene die daer ſouden uyt dit leven ſcheyden, datſe riepen: *God bewaere u o aengenaem Licht!* welcke meeninge *Plutarchus* naevolgende, ſeyt dat de Lampe het lichaem gelijck is, 't welck de wooninge is van de ziele of gemoed.

VITA HUMANA. *Het Menſchlijck Leven.*

EEn Vrouwe in 't groen gekleet, met een krans van *Semper vive*, of altijd-groen, waer op een *Phœnix* ſtaet, houdende in de rechter hand een Liere met een ſtrijckſtock, hebbende in de ſlincker een ſchaele, waer uyt zy een kindeken te drincken geeft.

't Geene de Latijnen in den Menſche het leven noemen, dat heetmen in de planten en kruyden het groeyen of bloeyen, en dieſelve gelijckheyt dieder is tuſſchen de woorden, iſſer oock tuſſchen de beteykende ſaecke; want het leven des Menſchen is anders niet als een groenicheyd, die de warmte, de beweginge en alles watter ſchoon en goed in den Menſch is, doet aenwaſſen en onderhouden, en de groenigheyt in de planten is anders niet als een leven, 't welck ontbrekende, ſoo ontbreeckt oock het voedſel, de warmte, de blooſigheyd en de ſchoonheyd. Daerom heet oock het kruyd 't welck zy op 't hoofd heeft *Semper-vive*, en 't geſonde leven des Menſchen wort groeyende geheeten, nae het latijns woort *Virere*, waer van oock de Mannen *Viri* geheeten zijn. Waer over dees Vrouwe met voordacht aldus gekroont is.

Van gelijcken vertoont mede het groene kleet: en dewijl van 't kruyd niet anders als de groenigheyd wort verſtaen, alſo is oock in den Menſche, menſchlijcker wijſe te ſpreecken, geen goed, dat voor de deughd ſelve is te ſtellen.

De fabel van de Phenix wort voor de gedurigheyd en voor 't langh leven genomen.

Mette rechterhand hout zy de Liere en den ſtrijkſtok, waer door *Pierius* verſtaet de ordre van 't Menſchelijcke leven. Want van eenigen is bevonden dat de Liere heeft ſeven verſcheyden toonen, die op den Menſch gepaſt zijnde, wort verſtaen, dat de Menſche oock door dieſelve veranderingen wort gedreven. Want in ſeven weecken is de geboorte een kinds volkomen gebeeld in 's Moeders lichaem. Seven uyren nae de geboorte, geeft het blijcklijcke teykenen van 't leven of van de dood. Seven dagen daer nae, wort de Navel vaſt en geſtrengelt. Tweemael ſeven dagen daer nae, geeft het een klaer teyken van 't geſicht, daer nae ſeven mael ſeven daegen krijght het vaſticheyd van zijn geſicht en oock kenniſſe. En nae de ſeven Maenden begint het zijn tanden te krijgen, en tweemael ſeven daer nae, begint het vaſtelijck te ſitten, en driemael ſeven daer nae begint het te ſpreken, en viermael ſeven daernae, begint het te gaen, en vijfmael ſeven daernae, begint het de Melck wars te worden. Nae ſeven Iaeren verwiſſelt het zijn eerſte tanden, wort ſtercker en krijght zijne ſtemme vaſt. Nae twee ſeven Iaeren begint hy manlijck te worden, en bequaem totte voorttelinge. Nae driemael ſeven Iaeren komt zijn baert voor den dagh, en hy hout op van waſſen. Nae viermael ſeven Iaeren, komt de volheyt van leeden en ſterckheyt, en nae vijfmael ſeven Iaeren, is de volkomene ſterckheyd en kracht, ſoo veel een yder ſal verkrijgen, en die tijd, waer in *Plato* ſtelde, datmen trouwen mochte. Nae ſes-mael ſeven Iaeren bewaert hy zijn ſterckheyd en verkregen dapperheyd. Nae ſeven-mael ſeven Iaren, voelt hy verſwackinge van krachten, maer een volkomen aenwas van reeden en verſtand. Waer over de Soldaten in deſe tijd vry wilden weſen van den Oorlogh, en een Vry-roede hebben, om dat zy nu mochten in den Raed, of tot 's Lands dienſten gebruyckt werden; waer over *Horatius* aen *Mæcenas* ſchreef, dat hy de Vry-roede al hadde verkregen, om dat hy alreede hadde geleeft, viermael elf *Decembres*, dat is, dat hy nae het ſevenmael ſevende jaer toegingh. In het achtſte ſevende Iaer konde men de volkomentheyt der Reeden en des verſtands ſien. Het negenmael ſevende Iaer, bracht beleeftheyt en ſachtmoedicheyt mede. Het tiende ſeven Iaer verlanghden meerendeels nae de dood, waer over oock *Solon* het menſchlijcke leven ſeer aerdigh afmaelt, dat in 't 70ſte Iaer alle de lieflijcke ſtemmen van zijne Liere, te gelijck met het leven des Menſchen, ophiel: en alsmen 't ſelve voorby was, ſoo ſcheen het dat de Menſchen ſuff wierden, en dan van d'een dan van d'andere ſnaere afdoolden.

Het kindeken 't welck drinckt, bediet dat des Menſchen leven door 't voetſel en door de welgeſteltheyt, wort onderhouden. Het voetſel maeckt het ſelve welvaerende, en wort door den mond genutticht, of door het opperſte deel, en de welgeſteltheyt bewaert het in goeden ſtant, en die moet weſen in 't geheele lichaem, als in de teedere kinderkens die daer waſſen en toenemen. Gelijck oock elders is geſeyt.

VITA HUMANA. *Het Menſchlijck Leven.*

EEn Vrouwe die haere Voeten tuſſchen een rad heeft, daer ſes dwersſtocken in komen, op een ronde voetſtal, konnende ſich noch ter rechter noch ter ſlincker ſijde bewegen, houdende in d'eene hand de Sonne en in d'ander de Maene.

Daer zijn ſoo veele en menigerhande toevallen in 't menſchlijcke leven, datſe door de menichte ſelf in de pennen van die 't ſchrijven, en in de verſtanden, die daer over verhael doen, verwarringe aen brengen, ſchijnende onmogelijck, datmen tot ſoodanige menichte van onverdeelijcke dingen ſoude geraecken, die door veele gelijck-vormige werckingen, een kenniſſe voor ſich ſelven konden baeren: nochtans ſoo kanmen van alle deſe dingen een beſluyt maecken, van dat het leven onſeker en vluchtigh is: En daerom worden door de Sonne en Maene de bovenſte noodwendighe oorſaecken vertoont, en door het Rad de benedenſte toevallen. En alhoewel het Lott of de Fortuyne geen ſaecke heeft buyten de voorvallen, die ſelden gebeuren, en dat buyten de meeninge van den wercker, niet te min, heeft ons gemoed, door al te grooten geloof in 't ſelve te ſtellen, waer in het ſich vont verkort of beledight, lichtlijck plaetſe van beſondere heerſchappye, in ſich ſelve gegeven, tot deſe ingebeelde Godheyt, van die din-

gen, waer van men geen oorsaecke weet aen te wijsen, noch aen de Fortuyne, noch aen de straffe, noch aen 't loff. En wy sullen seggen, dat het Rad bediet de geschiedenissen, die toevallige en benedenste oorsaecken hebben, te weeten van de Fortuyne, die van de Oude, met een Rad wort afgeschildert, als die geene, die de Staeten en hoogheeden, nae haer welgevallen, drayt en keert.

VITA INQUIETA. *Het ongeruste Leven.*

DAt het leven der Menschen een gestadige ongerustheyd is onderworpen, wort ons door *Sysiphus* te kennen gegeven, die welcke, nae de versieringe van veele Poëten, nimmermeer ophout van een swaere steen op de spitse van eenen hoogen en steylen bergh te rollen, die welcke altijd daer nae nederstortende, soo pooght dese ellendige Mensche, dieselve wederom van nieuws op de spitse des berghs te brengen, alwaer hy niet machtigh is, om dien selven aldaer vast te houden. Waer over *Ovidius* seyt, dat hem altijd een swaere steen quelt.

De bergh is het beeld van onse leven. Het opperste des Berghs is de ruste en vernoeginge waer nae dat yder verlanght.

De steen is de arbeyt en moeyte, die een yder aenneemt, om daer toe te konnen geraecken.

Sysiphus, nae dat het *Baptista Renaldus* uyt leyt, is een uitbeelder van de ziele, diewelcke, terwijl zy al hier beneden is, altijd nae eenige ruste verlanght: die welcke zy naulijx verkregen hebbende, terstont nae een ander hoopt. Want d'eene stelt zijne waere geluckfalicheyt in de eere deses werrelts, d'ander in Rijckdom, dees in weetenschappen, die in de gesontheyt, dees in den treffelijcke naeme, die in den Eedelman: En hier door wert hy gedwongen dat onse begeerlijckheyd, aldaer haere waere ruste moet vinden.

CARITA. *Liefde.*

EEn Vrouwe in 't rood gekleet, hebbende boven op 't hoofd een brandende vlamme Viers, houdende onder den rechter arm een kindeken, 't welck zy te suygen geeft, en twee andere speelen aen haere voeten, waer van 't eene haer by de flincker hand vat.

Een Naevolger Christi sonder Liefde, is als een ongetoonde en gantsch ontstelde Luyte. En daerom wort de Liefde geseyt ingelijft te zijn, om dat zy ons met God en den Menschen in Liefde en genegentheyt vereenight, die al hoe langhs soo meer aenwassende, ons waerdigh maeckt der eeuwiger heerlijckheyt.

Het roode kleed, bediet Liefde, om reeden boven geseyt, waerom oock de Bruyd, in 't Hooge Lied *Salomonis*, dese verwe, van haere beminde, seer lief hadde.

De vlamme Viers op 't hoofd, is door haere wackerheyt, een teycken, dat de Liefde, nae haere gewoonlijcke maniere, nimmermeer ophout te wercken: eenige willen voorders, dat door 't vier, *Christus* sal verstaen worden, in dese woorden: *Ick ben gekomen dat ick vier op der aerden sende, en wat wilde ick liever dan dat het schoon brande?*

De drie kinderkens, betoonen dat de Liefde wel eene Deughd is, maer nochtans heeft se driedobbelde kracht, overmits het Geloof en de Hope, sonder de Liefde dood zijn; 't welck oock dit gedichte uytdruckt:

O heerelijck geschenck en overkostel pand!
Dat uyt den Hemel daelt, van Gods vermogen hand:

Ach

Ach soo ick had een stijl ge-adelt en verheven,
Ick soud' u waerde Lof den hooghsten luyster geven:
Om dat ghy nimmer woont in een hovaerdigh hert,
Noch in 't eersuchtigh hoofd, dat alle dingh verwart,
Maer schuylt in 't sacht gemoed, dat stil en goedertieren:
Verdraeght, en laet u werck niet in het wilde swieren:
Noch zijt door 't wel doen stout, als 't opgeblasen breyn,
Maer hout door 't waer Geloof en Hoop u ziele reyn.
In Rijckdoom, Eer of Staet, soo seldy lust noch klaerheyt,
Maer zijt vervult met deugd, oprechtigheyt en waerheyt.
Ghy denckt van niemant quaet. O Liefde suycker soet!
Ghy stoockt een heete vlam in mijn verkout gemoed:
Verjaegt mijn vuyl gepeins, en wilt mijn hert verwarmen,
Dat wonderlijcken janckt, om rusten in u armen.

CARITA. *Liefde.*

EEn Vrouwe in 't root gekleet, houdende in de rechter hand een brandend herte, en in de slincker een kindeken datse omarmt.

De Liefde is een bequaemheyt van den wille, die van God is ingestort, ons bewegende om hem boven al, en onsen naesten, als ons selven, te beminnen.

Met het brandende herte en 't kindeken in den arm wortse geschildert, om dat de Liefde eene suyvere en brandende werckinge in 't gemoed is, tot God en de schepselen.

Het hert wort geseyt te branden wanneer het bemint: Want de Geesten beweeght wordende door eenigh waerdigh onderwerp, doen het bloed te gelijck nae 't hert optrecken, 't welck door de hette ontstelt wordende, soo wort het geseyt te branden, daerom seyden de discipulen van *Emaus* oock, *branden onse herten niet als hy met ons sprack?* En dit wort gemeenlijck van de Poëten mede geseyt, van de geyle Liefde.

Het kindeken worter gestelt door gelijckheyt der woorden *Christi*, *Wat ghy den minsten hebt gedaen dat hebdy my gedaen.*

Het roode kleed, hebbende gelijcknisse van 't bloed, toont dat de waere Liefde, sich, nae 't getuyghnisse *Pauli*, totte stortinge des bloeds toe, uytstreckt.

CARITA. *Liefde.*

AEn St. *Isidoro Ruberti*, Auditeur van den Cardinael *Salviati*, een Eedelman van groote goeddadigheyt en geleertheyt, was de Liefde, door een Olijfboom, vertoont, alwaer eenige tacken waeren afgehouwen, uyt wiens tronck een vochtigheyt quam vlieten, die eenige kruyderen en planten voedsel aenbracht: een deel van die selve quaemen uyten wortel van dien grooten boom, en een deel derselver, wat veerder.

Ick gelove dat hy hier door heeft willen afbeelden, dat de Liefde en die geene die deselve wil gebruycken, eenigh voetsel van sich selve sal afsnijden, om een ander 't selve mede te deelen. Voor eerst sal hy zijn vrienden bystaen, en daer nae, aen die vreemd zijn. De kruydjens houde ick, dat zijn eenige behulpselen aen arme Maeghdekens, om uyt te hylijcken. En de Boomkens acht ick, dat eenige Iongelingen zijn, die hy hier in *Romen* in de konsten en geleertheyt dede opbrengen. Waer onder seer treflijcke mannen zijn geweest, die in hooge Staet en eerampten by verscheyden Paussen zijn verheven geweest. En om dat boven op den boom een geschrift stonde, *Moriens reviviscit*, dat is, *al stervende wort hy weder levendigh*, schijnt het, dat hy oock daer mede wilde seggen, dat terwijlen hy oudt wierde en nae zijn eynde liep, onderhoudende eenige Iongelingen, dat hy in en door haer weder nieuw gebooren wierde.

CAREZZE AMATORIE. *Liefkoserye.*

EEn schoon en bevalligh Maeghdeken, met schoone Verwe gekleet, met verscheyden stricken en luchtige loofwercken geborduyrt, gekranst met een kroone van klimop, houdende met een seer groote aerdigheyt twee duyfkens, een Manneken met een wijfken, die met malkanderen liefkoosen.

Om dat de Liefkooserie een dochter van de Ieughd en van de schoonheyt is, daerom maelen wy 't ontwerp van dese beeldnisse schoon en Iongh.

Het schoone en als boven geborduyrde kleed, bediet, de boerterie en de veelerleye en verscheyden Mallerien en aenlockselen, waer door de Vryers tochtigh worden totte Minne versamingen.

De krans van klimop is 't eygen Minnebeeld, dat dese plante, gelijck verscheyden Poëten seggen, om armt en over al vast hout,

waer zy maer aen komt. Waer over oock *Catullus* seyt:

Als 't hert door Liefd is aengetast,
Het hout, gelijck de klimop, vast.

Twee Duyfkens houtse met beyde handen, om dat de Egyptenaers door dese dierkens de Minnekoserie uytdruckten, om dat dese dieren niet versmenden, voor dat sy eerst liefkoosden. En om dat de Duyfkens soo groote aenlockingen onder haer hadden, so hebben de Griecken, dieselve *Venus* toegewijd, om datse uyt haer selve, sich verwecken totte Minnelusten. Men soude hier van veele meer dingen verhaelen, maer alsoo van de Duyfjens als van de klimop by soo veel gewichtige Schrijvers en brave verstanden, daer af is verhael gedaen, hoe d'eene voor de kusjens en d'ander voor de omhelsingen genomen worden, passende dit totte liefkoserie, soo wil ick my totte verklaeringe van dese beeldenisse niet wijder uytstrecken, noch ook het gemoed des Lesers, in't verhandelen van geyle en gevaerlijcke dingen, ophouden.

AMOR DI VIRTU. *Liefde totte Deughd.*

EEn naeckt kindeken met vleugels, hebbende een Lauwerkrans om 't hoofd, en drie andere kranssen in de handen. Want van alle andere Liefden, die soo verscheyden van de Poëten werden afgemaelt, gaet dese Liefde totte Deughd, alle andere in Eedelheyt te boven, om datse oock alle andere dingen overtreft. Het wort met een Lauwerkrans gemaelt, tot een teycken van eere, die dese Deughd toebehoort. En om te betoonen dat de Liefde tot dese Deughd onverderflijck is, oock hoe de Lauwer altijd groen blijft, en oock hoe de krans, die van een Sperische rondicheyt is, geene bepalinge heeft, soo soumen oock konnen seggen, dat de krans op 't hoofd Wijsheyt bediet, en andere Zeedelijcke of Hooftdeughden, als Gerechtigheyt, Wijsheyt, Dapperheyt en Maetigheyt, en om dieselve Deughd dubbel te vertoonen, soo wortse door den circkel en te gelijck door 't getal van dryen, 't welck een volmaeckt getal is, door de kroonen uytgebeeld.

TORMENTO d'AMORE. *Liefdes pijninge of quellinge.*

EEn treurigh en swaermoedigh Man, in duyster bruyne kleederen, met doornen omwonden, voor zijn hoofdciersel sal hy een hert hebben, dat met een pijl is doorschooten, met twee slangen die daer rontom slingeren. Hy sal de opene borst, die van een Gier verscheurt is, vertonen, en met beyde handen zijne droefheyd en zijn pijnlijcke quellinge.

AMOR del PROSSIMO. *Liefde des Naesten.*

EEn Vrouwe diewelcke adelijck gekleet is, hebbende ter syden een Pellicaen met haer Iongen, diewelcke met haer eigen beck haeren borst opent, waer uyt het bloet komt springen, met d'eene hand toontse datse een arm Mensch van der aerde wil oplichten, en met d'ander reyckt zy geld uyt, naer de spreucke *Christi.*

AMOR DI SE STESSO. *Eygen-Liefde.*

NAer 't oud gebruyck wort *Narcissus* afgebeelt, dat hy sich in een fonteyn spiegelt: Want de Eygen Liefde is niet anders, als

als sich schoon te laeten duncken in zijn eygen wercken, en dat met groot genoegen en verwonderinge. En dit is eén verdrietige en belachlijcke saecke, gelijckse oock bespottelijck en ongeluckigh van de Poëten over den fabel van *Narcissus* beschreven is:

Ghy die in al u sot bedrijf,
Hebt welgevallen aen u lijf,
Aen schoonheyd, Rijckdoom, en aen Staet,
Aen eygen Wijsheyd, eygen baet,
Die buyten 't spoor van 't algemeen,
V Wijsheyd acht en anders geen,
Komt hier en siet Narcissus *aen,*
Vol Eygen-Liefd en sotte waen,
Die in zijn eygen Wijsheyd smoort,
Waer uyt dan komt een bloemken voort.
,, *De Eygen-Liefd is oock een bloem,*
,, *Van wind, van waen, en valsche roem.*

AMOR VERSO IDDIO.
Liefde tot God.

EEn Man aendachtelijck met het gesichte ten Hemel gekeert, alwaer hy mette slincker hand nae wijst, en mette rechter toont hy zijn bloote borst.

AMOR DI STESSO. *Eygen-Liefde.*
van *Giov. Zaratino Castellini* Romani.

EEn Vrouwe met *Vesicaria* of Winterkers gekroont, dragende nae de slincker hand een volle opgehoopte sack op haeren rugge, en in dieselve hand een roedeken daer een rolle aen vast is gehecht, daer't woort *Philautia* op staet, hebbende in de rechter hand een Narcis bloeme, en voor haere voeten sal een Pauwe staen.

Daer is geen swaerder saecke als sich selve te kennen. Het Orakel of Wondersprack te *Delphos* van eener gevraeght zijnde, wat wegh hy, om totte gelucksaeligheyt te geraecken, soude inslaen? wierde geantwoort, *Soo ghy u selve leert kennen.* En gelijck dit een swaere saecke was, soo wierde dit door een gemeen Raedbesluyt der Griecken, boven het portael van den Tempel te *Delphos* gehouwen, *Kent u selven.* Een spreucke die *Socrates*, *Apollo* toeeygent. Dese swaerigheyd van sich selve te kennen wort door de Eygen-Liefde veroorsaeckt, die een yder verblint. *Horatius* seght: *de blinde Liefde zijns selfs.* En om datse blint is, doetse dat wy ons selve niet kennen, om dat yder sich laet duncken dat hy hupsch, aerdigh en wijs is. *Varro* seyt het selve. *Socrates* plagh te seggen, soo men in eenigh schouwspel belaste, dat alle kleermaeckers of andere handwerx luyden souden opstaen, dat niemant anders als dese souden voor den dagh komen: Maer soo men geboot, dat sich alle wijse luyden souden vertoonen, hy geloofde, datse al te saemen souden opstaen. Want yder laet sich voorstaen dat hy wijs is. *Aristoteles* hout, dat, om dat sich een yder Mensch selve bemint, hy sich oock laet duncken, dat al wat hy doet of seyt, aengenaem en behaeglijck zy: nae 't spreeckwoort, *yder dunckt dat zijn uyl een Valck zy.* Yder schept in 't zijne behagen, soo in zijne kinderen, vaederland, manieren, boecken, konsten, inbeeldingen, vindingen en wercken. En hierom seyt *Cicero* tot *Atticum* datter geen Poeet of Redenaer is gevonden, die niet hout dat het zijne het beste zy. 't Welck *Catullus*, als een gemeen gebreck, bevestight, alhoewel hy van *Suffenus* spreeckt. *Aristoteles* stelt in zijne Zeedekonst tweederleye slagh van eygen Liefde: d'eene die daer is schandigh en lasterlijck, d'ander die daer is loflijck

en

en prijselijck, en dat nae de reeden. De Liefhebbers van sich selve, en dat nae de reeden, soecken andere in de Deughd, eerbaerheyt en andere inwendige goederen te overtreffen. Maer daer is een ander slagh van deughdige en wijse, die niet seer prijslijck zijn, diewelcke vermetelijck door eygen Liefde verblint, sich laeten voorstaen, datse wijser zijn als andere, verheffende haer eygen werck, sich over haeren stijl verwonderende, verachtende en te gelijck met onbetaemlijcke woorden eens anders doen vernietigende, en dat buyten alle reeden, haer selven den loff, buyten waerdigheyt, toeschrijvende. Derhalven seyde *Thales*, de eerste onder de wijsen van Griecken, datter geen swaerder saecke was als sich selve te kennen, en geen lichter als een ander te berispen. 't Welck de eygensuchtige Menschen doen. Want wie lichtlijck een ander berispt en lastert, geeft te kennen dat hy vol eygen Liefde en roemgierigh is, gelijck *Plutarchus* in zijn verhael van den Vriend en Vleyaert aenwijst, seggende, de berispinge straft de eygen liefde en ontdeckt eenige karicheyt des gemoeds. Roemgierigh en vol eygen Liefde is geweest *Justus Lipsius*, die sich in veele plaetsen ontdeckt mild te zijn in 't lasteren, niet om zijn goed duncken te openbaeren, maer om andere te berispen. Voorts haelt de Schrijver *Lipsium* over den heeckel, door zijnen opgepronckten en gemaeckten stijl, die hy uyt de oude dichters en verlepte Poëten hadde getrocken: en alsoo dit eygentlijck de Latijnen raeckt, hebben wy dit slechts aengeroert. Om dat den voorgenoemden *Lipsius* op verscheyden treflijcke schrijvers, doch insonderheyt op *Bembum* bijt. Doch dese vermetelheyt baert haet, maer Zeedicheyt Liefde, gunste en goedwilligheyd. De Nimphe seyde tot *Narcissum*, gelijck *Suidas* verhaelt, *Veele sullen u haeten, soo ghy u selve te seer bemint*. Inde eygen Liefde blijft de Mensche bespott, gelijck zy de onreedelijcke dieren bespotten, om dat zy meer behagen scheppen in haer eygen geslachte, als in andere. *Plato* seght, de Henne heeft behagen in de schoonheyt van haer geslachte, de Hond in de zijne, de Os in den Os, den Eesel in den Eesel, en 't Vercken dunckt dat hy de schoonste van allen is. *Cicero* seyt in zijne Natuyre der Goden, *meent ghy datter eenigh gedierte in 't watter of der aerde is, dat niet in zijn eygen aert een sonderlingh versmaeckt schept*? en voeghter dit by: *datter soo groote kracht in de Natuyre is, dat de Mensch niet wil als den Mensche gelijck zijn, soo wil oock de Miere den Miere*. Maer de eygen liefde heerscht noch te meerder in den Mensche, om dat hy sich veel treflijker en braever acht, als andere Menschen, alsoo hy sich inbeeld dat niemant een Mensch is, als hy selve, alhoewel hy wenscht nae 't geluck, daer in andere Menschen, hem in welvaert en voorspoet overtreffen.

De eygen Liefde is door een Vrouwe afgebeeld, om dat dieselve den Vroukens meest is ingewortelt, aengesien een ygelijck hoe lelijck of mal datse zijn, haer selve laeten voorstaen datse schoon en verstandigh zijn, daerom wort haer de Letter rol met het woord *Philautia*, dat is *eygen Liefde*, in de hand gegeven.

Met *Vesicaria* is zy gekroont, een kruyd dat in Egypten wies als klimop, met klavierkens uyten purperen, met een witte wortel. Want de Griecken, insonderheyt *Theophrastus* getuyght, dat wie een dragma daer van indronck, sich soude laeten voorstaen, dat hy de alderschoonste is. Daerom seytmen, door boerte, dat die met eygen Liefde geplaeght is, drincken sal van dese wortel; en d'oorsaecke waerom zy oock de *Narcis* in de hand heeft, is yder bekent, om dat gelijck *Ovidius* van hem verhaelt, hy sich inde schoonheyt van zijn eygen beeldenisse liefkosende, verandert is in een *Narcis* bloeme. Welcke bloeme verwonderinge aenbrenght. En de Minnaers van de eygen Liefde verwonderen sich door ontroeringe, van haer eigen selve. Iae daer gebreeken geene, die door eygen Liefde overgevoert, gedencken, datse in alle haer doen zijn *Narcissen*. Maer dese sien de groote sack van onvolmaecktheden niet, die over haeren rugge hanght, gelijck *Suffenus*, die sich voor een schoon, lieflijck en braef Poeet uytgaf, niet eens merckende, dat hy onsapigh en een lompe Poeet was. Waer over *Catullus* besluyt dat yder die in de eygen liefde is verblint, een rechte *Suffenus* is. Want yder vol gebreecken, kan zijnen sack, die op de rugge hanght, niet mercken. En dit komt door eygen Liefde, die de sinnen verdonckert, datse als betovert zijnde, anderer luyden gebreecken, oock hoe kleyn die

zijn,

zijn, wel weeten te siften, konnende haer eygen, hoe groot die oock zijn, niet bemercken. 't Welck *Æsopus* te kennen geeft, als wanneer hy den Mensche met twee sacken afschildert, d'eene voor den borst, d'ander op den rugge, in de voorste wierp hy eens anders gebreeken, maer op den rugge zijn eygen. Om dat wy, door eygen Liefde, onse feylen, soo niet konnen sien, als wel eens anders.

De Pauw is een beeld van eygen Liefde, om dat het een Vogel is, die in haeren gemaelden en opgepronkten steert, seer groot behagen schept, want als zy die sluyt en opent, soo draeyt zy sich rontomme en besiet dieselve hovaerdelijck. Waer uyt dit spreeckwoord is gekomen, *Hy pronckt sich als een Pauwe.* 't Welck men tegen eene plagh te seggen, die te seer op sich selve is verlieft, en die sich rontom streelt en pronckt, behagen hebbende in zijn persoon, jae in al wat hy doet of seyt.

TENTATIONE d'AMORE. *Bekoringe of beproevinge der Liefde.*

EEn schoon Maeghdeken armelijck gekleet, 't welck seer twijfelachtigh staet om eenige goude ketens, eedele gesteenten of goude penningen, die voor haer leggen van der aerde op te nemen. Zy sal in der nacht geschildert worden, daer een oude, lelijcke Roffelster sal achter staen.

Totte kracht en bekoringe der Liefde, daer toe helpt seer veele de gewichtigheyt van de dingen die der belooft worden, maer noch prickelt de noodwendicheyt daer meest toe, die de Mensch in sich selve gevoelt, van 't geene hem wort voorgedragen.

Hierom wort dit Maeghdeken arm en beroyt gekleet, hebbende nochtans gelegentheyd om sich in die plaets te verrijcken, daer zy al stillekens schijnt toe te neygen, en het gemoed door de overredingen te buygen, die welcke niet naelaeten of de ooren of het hert te prickelen, siende dat het selve of door de begeerlijckheyt, die uyt haer self niet ophout, of door de geyle praet van een persoon, die in de boosheyt gewent is, gestadigh wort aengeport, en dies te meer, soo 't gemoed verwijft is, loopt het van sich selve totte opstoockinge van de Natuyre, en alsoo wort het gemoed, voornaemlijck, door de swackheyt bestiert, die sich dan gewilligh laet oproyen: als mede door de Ionckheyd en Maegdoom, die welcke, door de kleyne eervaerentheyd onvoorsichtigh zijnde, lichtlijck wort verleyt en bedrogen.

De oude magere Vrouwe, die achter haer staet, is een beeldenisse van een persoon waer in de ondeughd haer ploy heeft genomen, en die de Ieughd totte schandelijcke minne overredet. De ommegangh van dese moetmen vlieden en wel toesien datter soodanige dingen, in zijn huys, niet geschieden; wesende dit selve dickwijls de ondergangh van veele huysgesinnen. Waer van de Griexsche Poeet *Naumachus* waerschouwt, datmen de buyten Liefde sal weghjaegen, en van andere verstaen watse in 't schild voert, maer voor al sal hy de oude kollen en Roffelaersters ten huyse uytdrijven, om dat zy veele huysgesinnen hebben verdorven en te gronde geholpen.

AMOR DOMATO. *Liefde die getemt is.*

EEn sittende Cupido, die onder zijne voeten een boge, pijlkoocker en een uytgebluschte

bluschte fackel hout, hebbende in de rechter hand een Sandloper, en in de slincker een mager en teeder Vogeltjen *Cinclus* geheeten.

Hy hout den boogh, pijlkoocker en uytgebluschte fackel onder zijne Voeten, tot een teycken dat hy is getemt. Want zijne wapenen af te leggen, is een teyken, dat men t'ondergebracht is en verneerdert. Daer is ter werreld geene saecke die de Liefde meerder kan temmen en uytbluss-schen als de Tijd en d'Armoede. De Sandloper die hy in de hand heeft, is een beeld van den Tijd, die een Leermeester is van alle Menschlijcke hertztochten en ontsteltnissen des gemoeds, insonderheyt van de Liefde: ten welcken einde hy verlanght om zijne beminde, swacke en broose schoonheyt te genieten, maer als de schoonheyt door den tijd is verandert, soo verkeert oock de Liefde in andere gedachten. *Ick hebbe haer eertijts bemint*, seyt *Plautus* in zijne *Epidicus*, *maer nu leyt my een ander sorge in 't gemoed.* Voorts seyt hy in zijne *Mustellaria*: *Ghy zijt een rechte Sottinne, dat ghy meent, dat ghy hem geduyrich tot uwen goedgunstigen Vriend sult hebben. Ick waerschouw u, dat hy u door den tijd, of als hy u satt is, sal verlaeten.* En noch laeger vertoont hy, dat de gelegentheyt ophoudende, oock de Minnekracht sal ophouden, wanneer de Ieughdlijcke verwe, door den tijd sal werden verandert. *Als d'Ouderdom dit hoofd van zijne verwe hadde verwisselt, is hy van my gegaen, en heeft my oock verlaeten, en dit sal u oock gebeuren.* Ick gelove dat dit het seggen is geweest van *Demosthenes*, dat de Minnebrand die binnen de borst is ontsteecken, niet door naerstigheyt maer door traegheyt, en door middel van den tijd, wort uytgebluscht en versmolten. Mijn Landsman *Coppetta*, bedanckt den Tijd, die hem had ontbonden van de Minnestricken, als volght:

Vermits ick Grijse Tijd *kan Kerck noch Autaer stichten,*
Voor u die vvonder vvrocht en dooft dees schoone lichten,
Die ons in smert en rouvv en in veel quelling voen:
Vervul mijn vvedervvraeck, en vvilt mijn vvensch voldoen.
Drijf vvegh haer hooge trots en opgeblasen quicken,
En breeck der Minnen kracht en rijt van my haer stricken.
Ghy doet doch al vvat konst en reeden niet vermagh,
Iae meer als raed, gekijf of vrienden naer geklagh.
Ghy kont mijn ziel, die brand, en kil is vveer genesen,
Als die nu van 't gevaer sal gantsch ontledigt vvesen,
Soo datse gaet ter vlucht verheven nae de locht.
En streeft met u om hoog nae een veel beter tocht.

Den Tijd dan is de breydel der Liefde, die sich ten laesten verkeert in berouw van den verlooren tijd, die, in de ydelheyt der Liefde, is versleten.

Het Vogeltjen *Cinclus* is mager en teer, en dit bediet, dat een Vryer, die alle zijne midlen aen de Liefde heeft gehangen, uytteert, en blijft daer door dor en kael, en dat door d'armoede, honger en den ellendigen staet, waer in hy sich bevint. Dit Vogeltjen is een beeld van d'Armoede, gelijck *Suidas* seyt, het *Cinclus* is een kleyn en mager Vogeltjen, en 't spreeckwoord luyt, *Hy is armer als een* Cinclus. Dit Zeevogeltjen is soo swack dat het zijn eygen nest niet kan maecken, en daerom broeyt het in eens anders nest. Waer over *Cinclus* in de spreeckwoorden een arm Man en Bedelaer genaemt is.

Crates de Philosooph van *Theben* seyde, datter drie dingen waeren, die de Liefde betemden, de Honger, de Tijd, en de Bast. En om dese reeden soumen oock *Cupido* een bast konnen om den hals doen, want dit is gemeenlijck de aert van de Vryers, dat zy uyt mistroostigheyt terstont nae den dood verlangen, waer van oock al eenige zijn gesneuvelt. *Phædra* in de *Hippolitus* van *Euripides* niet konnende het geweld van de Liefde verdragen, vermeende sich te dooden, daer zy seyt:

VVanneer ick eerst bestont, nae dat ick vvas gevvont,
Mijn Liefde te verheelen:
Mijn tonge dvvaes en mal, mijn droefheyt en misval,
Gingh yder mede deelen:
Ick vvou mijn sotte lust, in Zeedigheyt geblust,
Door reeden overvvinnen,
Maer als 't my oock begaf, doe vvenscht' ick na het graf
Met heel vermoeyde sinnen:
V Venus *ick verstoot, ick vvil u door mijn dood,*
Seyd ick, ten grond' vernielen:
Dit's my de beste raed. VVie vvederspreeckt dees daed,
De ruste mijner zielen?

Wy hebben de Liefde vertoont, die alleene, door den tijd en door d'armoede wert getemt, als dingen die meest gebeuren, naelaetende de twijfelmoedigheyt die selden geschiet, dat sich de Vryers van kant willen helpen: Doch yder bemint zijn eygen leven: alhoewel het waer is, dat alle Minnaers mette gedachten terstont na den doot ylen,

ylen, doch zy geven sich daer door niet in dieselve. Hierom voert de Ridder *Guarinus*, zijnen *Mirtilius* in, die in zijne heftige Liefde aldus klaeght: *Ick vind' geen raed als door den dood.* Waer op *Amarillis* antwoort:

Den Dood? ey luystert 't is maer wind,
't Zijn woorden van een Venus *kind,*
Die door de Liefd' is aengebrant,
En wenscht sich, uyt verdriet, van kant.

En *Torquato Tasso* in zijn Hardersangh van *Aminta*, seyt, *Ick sie dat yder dieder mint, sich strax met den dood dreygt, doch de daed volghter selden.* 't Is ons dan genoegh dat wy hebben vertoont, hoe de Liefde voornaemlijck, van de rampsalige *Armoede*, en door den *Tijd*, wort getemt en t'ondergebracht.

AMOR di FAMA. *Liefde van een goed gerucht.*

EEn naekt kindeken met Lauwertacken gekroont, daer den bakelaer noch aenhangt, hebbende in den rechter hand een Burgerkroone, die 't schijnt over te leveren, in de slincker salt een Beleegerkroone hebben, en ter sijden op een voetstal, sullen de kroonen besonderlijk staen, die de Romeynen tot een teycken van dapperheyt gebruyckten, te weeten de Muyrkroone, Legerkroone, en Scheepskroone.

Aulus Gellius verhaelt in zijne Attische nachten, dat de gulden triumph of *Zeegkroone*, waer mede de Capiteinen of Veld-Oversten van outs wierden gekroont, van Laurier was, en de *Beleghkroone* van gras. En dese wierden aen die geene gegeven, die alleene, in eenigh uyterste gevaer, het geheele heyrleger hadden verlost. Of die 't heyrleger rontom hadde verlicht. De *Burgerkroone* was van eyken loof: en d'Oude kroonden oock alle de beelden van *Iupiter* met eyken loof, als of hy een kenteyken was van 't leven. En de Romeynen plachten een krans van eyken aen die gene te vereeren, die een Romeyns Burger by 't leven hadde behouden, willende, daer door, een bediedenisse van 't leven uytdrucken, als die aen andere was geweest de behoudinge van 't leven. Zy plachten oock een krans van *Leccio* of Eycken te maken, nae de gelijcknisse van dien boom. De *Muyrkroone*, wierde aen dien Soldaet of Capiteyn geschoncken, die eerst op des Viands Muyren was geklommen. De *Leegerkroone* wierde vereert aen die geene, die eerst des Viands borstweeringen en Wachthuysen hadde besprongen. De *Scheepskroone* wierde gegeven aen die geene, die eerst des Viands Scheeps-vloote dorst aenvallen. En dese drie wierden van goud gemaeckt. De *Muyrkroone* was met toorens, als dickwijls de stads muyren waeren, diemen was opgeklommen. De *Leegerkroone* was nae de maniere van een bolwerck. De *Scheepskroone* was als een gallioen, of steven van een Schip, afgebeelt. En dit is het geene ons heeft goed gedacht ten dienste van den Schilders, aldus uyt te beelden.

AMOR della PATRIA. *Liefde tot het Vaderland*, van *Zaratino Castellini.*

EEn jeugdigh Ionghman, staende tusschen opgeresene roock en viervlammen, maer die sich met een vrolijck gesicht na den rook keert, houdende in de rechter hand een krans van Gras, in de slincker hand eene van Eycken: voor sijne voeten, van d'eene sijde is een diepe kuyle, vertredende van d'ander syde seer onversaeght Sabels, Wapenen, Schilden, Harnassen, en Messen, en overmits dit overeen komt met gelijcke omstandigheden, als

wy ſullen ſeggen, ſoo hebben wy hem op de oude krijghsmaniere afgebeeld.

Een friſch en jeugdigh Iongman wort hy geſchildert, om dat hoe de Liefde tot het Vaderland ouder is, hoe zy krachtiger wort en meerder bloeyt, want zy verſwackt, noch verlieſt haer kracht nimmermeer, daer nochtans alle de andere Minne-Liefden ophouden. Een Ridder nae dat hy lange tijd, zijn Beminde ſal hebben gedient, ſoo ſal de Minnefackel door de kille tijd en door d'oudere Iaeren uytgebluſcht zijnde, andere gedachten mede brengen, en metter tijd verkoelen: maer de Liefde tot het Vaderland, nimmermeer. Een koopman door de winſt en geldhonger aengelockt, ſal zee, onweder, noch eenigh gevaer aenſien, maer ſal ten laeſten noch verlangen, om den Oever zijns Vaderlands te betreeden. Een Hovelingh verleckert zijnde, door eerſucht en ſtaet, en hooghdravende te Hove levende, gevoet zijnde door een bedrieghlijcke hope, denckt niettemin dickwijls om zijn neſt daer hy gebroet is. Een Capiteyn nae dat hy veele Iaeren in den krijgh ſal zijn geweeſt, om een heerlijcke naeme en eere te verkrijgen, keert noch ten laeſten nae zijn Vaderland, om ruſte. Laet ons hier de ſchrandre *Vlyſſes* tot een voorſtel dienen, diewelcke verkeert hebbende, gelijck een doorluchtigh Capiteyn betaemt, in de aldereedelſte deelen van Grieckenland, en boven maeten lieftalligh, zijnde aen des Keyſers Hof, verlanghde altijd nae *Ithaca*, zijn Vaederland, te keeren, hoe klippigh, leelijck en dorr' het oock was. Deſe Liefde tot het Vaderland is een eeuwige en gedurige verbintenis en eere, die een ygelijck van natuyr ſchuldigh is, gelijck een kind aen zijn Vaeder, weſende daer in geteelt, hebbende locht en leven daer in ontfangen: En voor ſoo veele *Plato* in *Critone*, en *Hierocles* beweeren, ſoo is het meerder verbintnis en eere diemen bewijſt aen 't Vaderland, als aen Vaeder en Moeder, waer van 't Vaederland den naeme heeft. Van 't ſelve gevoelen is mede *Plutarchus* in zijne Zeedehandlingen, daer hy ſeyt, *Voorwaer het Vaederland, op dat ick nae der Cretenſers maniere ſpreecke, is meerder in u als u Moederland, en heeft meer recht als u Vaeder of Moeder.* Door ſoodaenigen treck en natuyrlijcke genegentheit komt het, dat een ygelijck zijn Vaderland, ſonder uytneminge van plaetſe, hoe ſlecht of groot dat het oock magh weſen, bemint. *Jae* Vlyſſes *ylde ſoo ſeer nae de harde klippen van* Ithaca, *als* Agamemnon, *nae de eedele muyren van* Mycenen. *Want niemant bemint zijn Vaederland, om dat het groot, maer om dat het zijn Vaederland is*, ſeyt *Seneca* de Philoſooph. De Liefde waſt noch ſoo veel te meerder in de herten van de Burgeren, dat zy oock, als verblint zijnde, niet aenſien de heerlijckheyt van eens anders Vaderland, maer een ygelijck bemint zijne daelen, weyden, bergen, hoyblocken, jae zijn woeſt en wild Land, meer als de eedele ſtad van *Romen*: en hier uyt komt het gemeene ſpreeckwoort, *dat de Vaederlandſche roock ons doorluchtiger ſchijnt, als der vreemden vier*, en daerom is hy by den roock geſtelt, daer de vlam hem over de ſchouderen vlieght. Hier uyt ſpruyt het geene dat *Homerus* van *Vlyſſes* verhaelt, dat hy wenſchte te ſterven, wanneer hy ſlechts den roock van zijn Vaederland mocht ſien. En dit ſinght *Ovidius* mede in zijne Dichten, *de Ponto*:

Vlyſſes *zijnd' een Man vol wijsheyt en geeert,*
Wenſcht wederom te ſien den roock aen 's Vaeders heert:
Ick weet niet hoe de ſucht des Vaederlants kan trecken,
Die in elx hert gegrift, dees vreughde kan verwecken?
Wat overtreft doch Room? *waer 's kouder Land als* Schyt?
Het ſnootſte hy verkieſt, en 't ſchoonſte hy verſmijt.

Lucianus ſeyt mede in 't lof van 't Vaederland, *dat de Vaederlandſche roock veel luchtiger brand, als der vreemden vier.* Dit 's dan geen wonder, dat alle vreemdelingen *Roomen* laſteren, als die dan hier in, dan daer in haer Vaderland prijſen: Want de Liefde verduyſtert haere oogen, datſe eens anders grootheydt niet konnen onderſcheyden: En daerom ſlaen zy geen acht op het waerdige lof, waer door zy haer onverſtant te kennen geven: alhoewel *Euripides* ſeght, *dat zy niet recht verſtandigh zijn, die eens anders manieren en Vaederland meer prijſen, als haer eygen.* Doch nae mijn oordeel acht ick die verſtandiger, die de hoedaenigheyt van de zeeden en verſchillen van plaets tot plaets recht onderſcheyt. Laetſe dan het deckſel van de verblinde Liefde tot het Vaderland, van haere oogen, weghdoen: Laetſe het waerachtige ſien, ſonder ſucht: Laetſe met *Athanæus*, die hoewel hy ſelve een Heyden en Grieck was, ſeggen, *dat* Romen *een Hemels Vaederland is, en een kort begrijp van de geheele Werrelt.*

He-

Hemelsch in der waerheyt, niet soo veel belanght de schoonheyt en lieflijckheyt van haere gelegentheyt en de vriendlijckheyt van de locht, maer voor soo veele, om dat God aldaer zijne Heylige Kercke heeft willen bouwen, zijnde dit de sitplaetse van zijnen Stadhouder, die de sleutelen des Hemels houdt en de Hemelsche schatten uytdeelt. 't Is oock een kort begrijp van de Wereld, om dat in dese plaetse niet alleene verscheydene Volckeren te saemen loopen, soo uyt Vranckrijck en Hispanien, maer oock soo sietmen aldaer, Griecken, Armeniers, Duytschen, Engelschen, Hollanders, Switsers, Muscoviters, Maroniten, Persianen, Africanen, Traciers, Moren, Iaponesen, Indianen, Sevenbergers, Vngeren en Schyten, en gelijck *Athanæus* seyt, *Soo woonen in die Stad geheele Volckeren, als Capadociers, Schiten, uyt Ponto, en verscheyden andere, welckers inwoonende toeloop is, van 't Volck des geheelen bewoonlijcken aerdbodems.* Op dese maniere komen alle de deelen des Aerdrijx van self, om vrywilligh met haer bloed en met haere kinderen dienstbaer en burgers van *Romen* te wesen, als het hoofd van de Werld: Waer over met groote reeden *Romen* genaemt magh worden een Toevlucht, een Tonneel, een Tempel en een kort begrijp van de geheele Werlt. En wy konnen bevestigen 't geene *Petrarcha* seyt, *dat getuygh ick dat* Romen *de opperste woonplaets is, van de Menschlijcke heerlijckheyt, noch daer is oock geen soo verre afgescheyden hoeck Lands, die 't selve soude derven ontkennen.* En of wel dieselve *Petrarcha* in eenige klinckdichten daer van qualijck spreeckt, soo verbetert hy nochtans soodanige doolinge, met een overvloedigh lof in zijne Latijnsche wercken, alwaer hy dapper uytvaert tegens *Gallum*, waer in hy *Romen* noch dit eedel lof geeft, *dat* Romen *is het hoofd des Werrelds, Koninginne der Steeden, Zeetel des Rijx, de Burgh des Catholijcken geloofs, de fonteine van alle gedenckwaerdige geschiedenissen.* En soo hy 't hadde gesien, in soo heerlijcken stant, als het nu is aengewossen, en boven maeten verciert, hy soude niet minder geseydt hebben, *als dat de Muyren en de Palleyssen wel waeren te needer gestort, doch dat de eere van haere naeme onsterflijck was.* Iae hy soude veel liever geseyt hebben, dat tot de eere van een onsterflijcke naeme, de eeuwigheyt en de verheven Majesteyt met dese Stad wel over een quam. Want in dieselve Stad blinckt uyt de glans van de nieuwe gebouwen, die als benijders zijn, van de oude heerlijckheyt, wiens voetstappen een verwonderinge en een regel stellen aen de Bouwkonst. Daer zijn de wijde straeten, daer sietmen de verheventheyt van de trotse Paleysen, Obeliscen, Columnen, Bogen en Tropheen, daer worden de wonderlijcke en selsaeme statuen bewaert, van de alderoudste beeldhouwers, die van *Plinius* genaemt zijn, *Niobe* met haer Soonen, *Laocon, Dirce* aen den Stier gebonden en veel andere: waer toe sich oock voegen, de nieuwe beeldhouwerien en schilderien, diewelcke tegenwoordigh de goede naem van de Oude niet wijcken. Boven dat isser de gewoonlijcke loop van den *Tiber*, de Koningh van de Revieren, daer zijn menighte van buysen of waterleydingen, en lopen verscheyden springende fonteynen, met schoone waterbacken: daer bloeyen de vermaecklijcke Lusthoven door de hovaerdige en breede bergen en heuvelen. En 't welck noch meest betreft, soo sietmen menighte van Kloosteren, heylige plaetsen, Collegien en heylige Kercken 't hoofd in de locht steken. Voor soo veel 't Roomsche Hof belanght, soo kanmen dat by een Hemelsche *Hierarchie* of Engelordre vergelijcken: gelijck *Pius* II schrijvende aen *Martinum*, seyt, *ghy sult seggen dat het Roomsche Hof een Hemelsche* Hierarchie *gelijck is: doorloopt en doorsiet de Wereld, doorsnuffelt der Princen gewelven en let nau op der Koningen Hoven, en verhaelt ons dan offer een Hof is, dat by het Apostolische magh werden geleecken?* Voor soo veele de eedele verstanden belanght, die altijd daerinne bloeyen, daer van is 't onnodigh te spreken: Want daer in worden geboren en komen oock van buyten in, de aldergeluckighste verstanden, die aldaer, als het goud in den oven, gesuyvert en gesijneert werden: Hier uyt komt het, dat veele met een broeck vol winds en opgeblasen van hovaerdye in *Romen* verschijnen, en vermetelijck haer laeten duncken, datse wat weeten, diewelcke daer nae soo needrigh als een Lam, en dat vol beschaemtheyd, daer uyt scheyden, maeckende geen rekeningh aldaer te blijven, om datse aldaer haer naeme en glants verliesen, even gelijck de Revieren die sich in een groote Zee storten. Swijgh *Justus Lipsius*, die in u eerste boeck in den XXIII brief, *Romen* derft verwijten dat het is een woeste en verwarde stad,

ſtad, en dat gantſch Italien ongehavent en ongebouwt is, ſoo van lof als van ſchriften. Al even eens als of al zijne wijsheyd niet gegrondet waere op de oude Romeynſche Schrijvers, hebbende oock geleert by de nieuwe Italianen, ſoo van *Beroaldus*, *M. A. Sabellicus*, &c. en ontallijcke andere. Maer hoe kan hy Italien ongehavent van ſchriften naemen, daer het alle andere Landen, wel dobbel in de ſchriften te boven gaet? Want het is niet alleen overvloedigh in de oude Romeynſche, maer oock in haere eygen taele, vol van ſchoone Wercken, doorwrochte Poëſien, gehavent en bevalligh tot vergelijckinge van de oude Griecken en Latijnen. En om niet te gaen weyen door den verleeden tijd, ſoo vintmen tegenwoordigh alleen in 't Collegie van de Cardinaelen, Hiſtoriſchrijvers, Redenaers, Rechtsgeleerden, Philoſophen en Theologanten, ſo eervaren en overvloedigh in de ſchriften, datſe alle andere Volckeren daer door konnen beſchaemt maecken, als *Bellarmin* in de Theologie en Philoſophie, *Mantica* en *Tuſcus* in de Rechten, *Aſcan. Colonna* in de Welſprekentheyt, en *Baronius* in de Hiſtorien: waer van men kan ſeggen 't geene *Varro* van *Auguſtinus* ſeyde, *dat hy ſoo veele hadde geleſen, dat het te verwonderen was, dat hy tijd hadde om te ſchrijven, en dat hy ſoo veele hadde geſchreven, datmen qualijck konde geloven dat iemant ſoo veele konde leſen.* En ſoo men alle andere Schrijvers wilde onderſoecken ſoo Romeynen als Italianen, en dat ſoo wel in verſcheyden Collegien, als beſondere Huyſen, men ſoude buyten twijfel een oneyndlijck getal vinden: Ick ſwijge noch ſoo men Italien ſoude willen doorloopen, dat vol geleerde Mannen ſteeckt, doch inſonderheyt *Romen:* waer over *Petrarcha* met groote reeden ſtaende hielt, dat het goed was een Italiaen en een Rooms burger te weſen. *Ick ben*, ſeght hy, *een gebooren Italiaen; Ick roeme my een Roomſch Burger te weſen, waer van niet alleen ſoo veele Vorſten en Princen des Werlds hebben geroemt, maer ſelve* Paulus *die daer ſeyde, dat wy hier geen blijvende ſtad hebben, maeckte nochtans* Romen *tot zijn Vaederland.* Doch laet ons totte beeldniſſe keeren: En ſoo de Liefde van 't Romeynſche Vaederland, geſcheurt zijnde van ſekere nijdſuchtige, overbergſche Schrijvers, die 't weynigh zijn toegedaen, my heeft gedrongen om 't ſelve te verdedigen en te prijſen, ſoo ſal 't nochtans niemant verdrieten, dat het ons gemeen Vaderlant is. De kroone van gras is een teyken van de liefde des Vaderlants, diemen aen eenen Burger plagh te vereeren, die ſijn Vaderland van de belegeringe der Vyanden hadde verloſt. En dit wierde aldus onderhouden, en quam heer van de plaetſe daer de belegerde waeren ingeſloten. Deſe kroone wierde van den Raed vereert aen *Fabius Maximus*, die in de tweede Carthagineeſche oorloge, de ſtad *Romen* van de belegeringe verloſte: en deſe was de eedelſte en eerlijxte belooninge, diemen aen een krijghsman, voor zijne verdienſte, koſt vereeren: jae men koſt niet meerder doen. Want wie 't geheele lichaem des Vaederlands helpt, die helpt oock een yder Burger, zijnde die een lidt aen 't Vaederland. Ick ſegh meerder, dat die geene, die aen een lidt hulpe betoont, geeft oock heyl aen 't geheele lichaem: En derhalven wie eenen Burger verloſt, helpt oock het Vaederland. Want het is een vorderlijcke ſaecke aen een ſtad, de behoudeniſſe van een treflijck en behulpſaem Burger. En hierom wierde noch een andere van eyken loof, aen die geene vereert, die eenen Burger in den ſlagh by 't leven hadde behouden. Van Eycken wierdeſe gemaeckt, om dat de alderoudſte haer voedſel van de eyckels trocken, en daer by leefden, gelijck *A. Gellius* verhaelt: En *Plutarchus* ſegt mede, datmen *de Liefde van 't Vaederland, voor eerſt behoort te omhelſen, doch in 't gemeen, het geheele Vaederland, en ten tweeden een yder Burger in 't beſonder, ten meeſten voordeel, vertrooſtinge en ruſte van de ſtad.*

De diepe poel voor zijne voeten, en de wapenen, die hy onverſchrocken vertreet, drucken uyt, dat hy alle gevaer des levens veracht, die hem uyt Liefde des Vaderlands ſoude mogen overkomen; gelijck *Anchurus* de ſoone van den Koningh *Midas* van Phrigien, en de Romeyn *Marcus Curtius*, die ſich vrywilligh, voor de behoudeniſſe van 't Vaederlant, ſtorte in de peſtilentiale aerdklove: en duyſent andere, die in mannelijcke aenvallen en tochten, haer bloed, voor de Liefde van 't Vaederland, hebben uytgeſtort. *Neſtor* de vermaerde Capiteyn, willende den vermaerde Trojanen moet geven, om tegen de Griexſche ſcheeps-vloot ridderlijck te vechten, vermaent haer, ſoo iemant hierover ſoude komen te ſneuvelen, dat het ſoet

en eerlijck soude weesen voor 't Vaederland te sterven, alwaer hy seyt:

Gaet vry dees groote vloot te keer,
Want wie gewont of stort te neer,
Hy sterft met lof. Het is geen schand,
Te sterven voor zijn Vaederland.

Horatius seght mede, dat het soet en betaemlijck is, voor 't Vaderland te sterven. *Lucianus* seght in 't lof van 't Vaderland, dat het in de krijghs-aenmaeningen seer voorderlijck is, wanneer men seyt, dat de krijgh voor 't Vaderlant wort aengenomen: En hy seyt datter niemant is, hoe bangh en versaeght hy oock zy, vreesende voor gevaer en den dood, die hoorende de kracht van 't soete woord Vaderland, niet terstont soude moedt scheppen en manhaftigh zijn, om door verbintnisse en Liefde zijn Vaderland te helpen, aengeprickkelt zijnde, door de spoore van eere, om in sijn leven, een naeme voor sich selve, en voor sijn geslachte te verkrijgen; gelijck *Pindarus* het selve in sijne Isthmische speelen, met een soet gesangh, overvloedigh verhaelt, en dat over de overwinninge van *Sterpsiades* van *Theben*, wiens Oom *Maternus* voor 't Vaederland stierf, daer hy singht: *zijns Ooms toenaem heeft het gemeen, een groote glans gegeven, wiens dood de vermaerde* Mars *een gulde Helm heeft toegebracht, maer zijne eere kan oock in 't tegendeel met zijne daeden over een komen. Want hy sal voor seker weeten, dat die geene, die in dese duystere wolcke, een hagelbuy van bloet van 't waerde Vaederland afkeert, en den ondergangh van den burgeren, door een tegenstrijdige heerkracht verdrijft, die sal groote eere ophoopen, en dat niet alleen terwijl hy 't siet, jae oock als hy sal zijn gestorven.* Maer na my dunckt, kost *Sterpsiades* weynigh aenwas van eere hier uyt trecken, ter gedachtenisse en name van sijnen Oom, overmits het sonder eenige vergelijckinge is. Meerder eere is het voor 't Vaederland te sterven, als te leven in de Isthmische, Nemeische, Pythische en Olympische feeststrijden, die van *Pindarus* zijn gesongen. Om dese reeden laet ons dencken, dat de Wetgever *Licurgus*, en de Koning van Lacedemonien belast hebben, datmen geene naemen op de graven mocht houwen, dan van doorluchtige Mannen en Vrouwen, die eerlijck, in den strijd, voor 't Vaderland, waren gestorven. En dat die dan alleene der gedachtnisse waerdig wierden geacht. Het ontstelde den Philosooph *Xenophon* van *Athenen*, al een weinig, dat terwijl hy de offerhande pleegde, en hem de tijdinge wierde aengebracht, dat zijn soone *Grillus* was gestorven, hy de kroone van sijnen hoofde nam: maer strax daer op vragende, op wat wijse hy was gestorven, wierde hem geantwoort, dat hy kloeckmoedig in den strijd voor 't Vaderland was omgekomen: als hy dit hadde verstaen, sette hy van nieuws de kroone weder op 't hoofd, vertoonende dat hy meer blijdschaps hadde door de eere en dapperheyt van sijnen soone, als smerte over sijn doot en verlies, seggende tegens die gene die hem de droeve tijdinge aenbrachte, *Ick hebbe den Goden gebeeden, dat zy my geenen onsterflijcken noch langlevenden Soone wilden geven, alsoo ick niet weet of hem dat nut is, maer dat hy mocht vroom zijn, en een Liefhebber des Vaederlands.*

Vyt dese besondere dingen kanmen oordeelen, dat het krijghsmans kleed, seer wel totte Liefde des Vaderlands past, staende altijd en in alle voorvallen, als een goed burger, vaerdigh en bereyt om met de wapenen in de vuyst, voor 't Vaederland te sterven, en sijnen openbaeren Vyand door alle middel tegen te staen: In der waerheyt, indien een goed vriend, in der nood, wort gekent, alsoo wort oock de Liefde des Vaederlands niet beter gesien, als in dringender nood des oorloghs: alwaer een yder, die 't selve bemint, sijn leven en welvaert voor 't Vaderland stelt. Hier van hebben ons de Oude een sonderlinge voordaet naergelaten, in de Liefde des Vaederlands, als hebbende daer in klaere en blijcklijcke teyckenen van Liefde vertoont, gelijck de *Horatii*, *Decii*, en de Driehondert, oock de ses *Fabii*, die van duysent Liefhebbers gevolght wierden, diewelcke al te saemen met eere en lof kloeckmoedelijck haer leven in de waeghschaele hebben gestelt, om de groote Liefde, die zy *Romen*, haer Vaederland, toedroegen.

De *Liefde*, gelijck die van *Seneca* in zijne OCTAVIA is beschreven, naegebootst.

DE Mensch sich selve seer bedrieght,
Als of de Liefd' *op vviecken vlieght:*
En zijn een God die fel en vvreed,
Zijn boogh en pijlen houd gereet:
VViens vlam en fackel 't al verslint,
En zijn Vulcaens *en* Venus *kint.*
't Is Ydelheyt: Liefd' is een brand,
Een kracht in sinnen en verstand,
Die in de teere Ieughde groeyt,
En vvort door vveelden opgeboeyt,

Door

Door Overdaed, en Ledigheyt,
En al vvat totte lusten leyt.
Indien ghy dese stutten scheurt,
Terstont vervalt hy en hy treurt,
In korter tijd soo sal zijn kracht,
Verdvvijnen en zijn t'onderbracht.

IMPASSIBILITA. *Lijdeloos, vry van sucht of lijden.*

DEse is eene van de voornaemste gaeven van een verheerlijckt lichaem, gelijck de Theologanten verhalen. Daerom wortse naeckt en schoon geschildert, datse boven de Elementen en buyten de verderflijcke dingen mette voeten wort opgeheven.

CORPO HUMANO. *'t Lichaem des Menschen.*

't VAlt dickwijls voor, om 't Menschlijck lichaem, en de ziele in 't besonder op't toonneel te vertonen. Wy hebben dese beeltnisse in't een en 't ander alreede aengewesen, gelijck op zijne plaetse te sien is. Maer dit dient eerst gewaerschouwt, dat wy door 't Menschlijck lichaem niet verstaen, het licchaem, dat in der daed, van de ziele afgescheyden is, andersins soudemen een doode romp schilderen: Maer verstaen de ziele met het lichaem te saemen, die den geheelen Mensch maecken, en die door sekere Poëtische beteycknisse en door de gedachten en inbeeldingen genomen worden, als of yder door sich self bestonde.

Wy vertoonen dan een Man, die mette bloeme *Ligustrum* of keelkruyd gekroont is, zijnde prachtigh gekleedt, met een linnen Lantaerne in der hand, van die slagh diemen hoogh en leegh treckt, sonder licht, met dit opschrift, *à lumine vita*, dat is, *van 't licht komt het leven.*

Met *Ligustrum* is hy gekroont, om dat dappere Mannen 't leven der Menschen daer by hebben vergeleken, en dat ten aensien van de broosheyt en swackheyt des Lichaems, mette vergelijckinge van de bloemen, waer van ick niet weet, datter iet vluchtigers is. Waer van de 103 Psalm seyt, *de Mensch is maer stof en hoy, en zijn leven is als een bloeme des velds:* en in den 90 Psalm seyt hy, *dat het leven is als gras dat vroegh bloeyt, in 't korte verwelckt, en 's avonts wort afgehouwen en verdort.* En Job seyt, *hy gaet uyt als een bloeme en verdort.*

Het lichte en sachte kleed, bediet, 't geene 't lichaem eygen is, dat het beminne en omhelse de Wellusten en 't vermaeck van de sinnen, gelijckt in 't tegendeel, eygen is een schrick te hebben van verdriet, moeyte en ongemack.

De Lantaerne als geseyt is, bediet, dat het Lichaem geen werckinge heeft sonder de ziele, gelijck de Lantaerne haer plicht sonder het licht niet uytvoert, gelijck de spreuk wel verklaert.

* * * *

PATIENZA. *Lijdsaemheyd, Geduldigheyt,* naer de beschrijvinge *Tertulliani.*

T*Ertullianus* de Outvaeder beeld de Lijdsaemheyt aldus af. Lijdsaemheyt is een hupsche Maeghd, met een opgerecht, maer weynigh gedraeyt hoofd, hebbende een heusch wesen, een blanck voorhoofd, lonckende oogen, wat neer geslagen ter aerden, een gesloten mond, een lustige verwe, een half lacchende, half schreyende treck van aengesicht met een wit toegegort kleed. En sooder bloote voeten bygevoeght waeren, soo soudet moghen volmaeckt genaemt werden.

Het opgerecht hoofd bediet, dat de Geduldigheyt een geruste conscientie heeft, en datse *'t hoofd* een weynigh *draeyt*, daer door wil zy te verstaen geven, dat God in den Hemel de wraecke sal aennemen. Datse schoon en heusch van weesen is met een ongerimpelt voorhoofd, druckt uyt, dat zy is de alderbevallickste, die niet korsel van hoofde, noch moeylijck, maer die in tegenspoet blijde en altijd vrolijck is.

De lonckende oogen een weynigh ter aerden geslagen, beelden af de needrigheyt en sachtsinnigheyt, als offe sonder gevoelen waere, over haere droefheyt.

De geslooten Mond, bediet haere zeedigheyt en stilswijgentheyt.

't Aengesicht half lachende, half schreyende, wijst uyt, dat zy bespot de listigheyt des Satans, de treecken deser booser Werreld, en de wanckelheyt der fortuyne.

De wittigheyt van haere kleederen, die om 't lijf gegort zijn, drucken uyt, de Maegdelijcke suyverheyt, vermits zy onbevleckt en tot geene vleeslijcke begeerlijckheyt misbruyckt

bruyckt is: Oock haere onnooselheyt, als die reyn is van alle smetten, niet hooghmoedigh, noch oock kleynmoedigh in tegenspoet.

Haere bloote voeten leeren ons, datmen alles lijden en verdragen moet, soo wel de koude des Winters, als de hette des Somers.

PATIENZA. *Lijdsaemheyt, Gedult.*

EEn bedaeghde Vrouwe, sittende op een steen met een Iock om den hals, als offe mette handen, teyckens van droefheyt vertoonde, en sal mette bloote voeten op eenen dooren bos sitten.

De Lijdsaemheyt wort ontdeckt, in 't draegen van de smerten des lichaems en des gemoeds, en daerom wort dese beeldnisse alsoo afgeschildert.

De doorens zijn die quellingen, die ons in de eere, of in de goederen, of in des Menschen leven raecken: en of die wel onse voeten priemen, om datse een verdriet zijn in den loop van de aerdsche genegentheden, niet te min, soo laetense het hoofd en andere veel eedelder leden vry: om dat een welgeschickte ziele, die in de vastigheyt der Deughd is gegront, de schaede, die daer siet op de aerdsche goederen, niet gevoelt.

Het sitten op den steen, vertoont, dat het een harde saecke is, datmen de Lijdsaemheyt met een gerust gemoed weet te bestieren, alsoo nochtans dat dieselve lichtlijck wort te boven gekomen.

PATIENZA. *Lijdsaemheyt, Gedult.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, met taneyt gemengt, en een Iock op de schouderen in een needrigh en zeedigh wesen.

't Is Lijdsaemheyt, in tegenspoedige dingen sich mannelijck te draegen, en zy is eene van de voornaemste werckinghen van de sterckheyt, diewelcke sich uytstreckt om het Iock der slavernie te verdraegen, en dat met een stantvastigh en onversaeght gemoedt, wanneer 't de nood vereischt. Daerom wierde *Cato* van de Wijse gehouden, voor een veracht en bloot gemoed, om dat hy sich selver liever wilde dooden, als onder de regeeringe van den Tyran, leven.

De verwe van dat kleed, bediet Lijdsaemheyt, om dat die verwe seer nae by 't swart komt, 't welck in dese plaetse bediet de doodinge, quade vernoeginge en smerte. Maer overmits de Deughd, onder alle rampen soo niet terstont wort uytgebluft, soo moet het kleed blaeu gemaeckt zijn, om dat het noch een weynigh levendighs by sich heeft, 't welck is de hoope, van dat het geluck onder alle dese ellenden sal wederkeeren, en verwachten dat nae de ondergaende Sonne een helder en klaerder licht van nieuws sal oprijsen, om dien dagh te verlichten, diewelcke door de ellenden was verdonckert.

Het Iock is het bedietsel van de Lijdsaemheyt, diewelcke alleene geoeffent wort in de tegenspoeden, om alles met een stantvastigh en gerust gemoed te verdraegen. En ten dien aensien, seyt *Christus* onse Heere, dat zijn Iock soet is, door de beloninge, diemen verwacht nae de onderhoudinge zijnder heyliger geboden: wesende een Iock, waer onder de hals, van een yder Christen, die yver heeft totte eere Godes, sich gewilligh buyght.

PATIENZA. *Lijdsaemheyt.*

EEn Vrouwe met een ontsteecken toortse in de hand, die zy ommekeerende, het gesmolten wasch op haere andere naeckte arm druypt: op der aerde sullen voor haere voeten eenige slaxkens leggen, die voor de Lijdsaemheyt werden genomen, om daer mede den tijd te slijten, alhoewel die noch eenige dagen in haere schelpjes blijven besloten, al eer zy voor den dagh komen.

PATIENZA. *Lijdsaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, wiens handen met ysere boeyen zijn gebonden, en ter syden sal een klippe staen, alwaer het waeter allenskens by druplen op de boeyen van dese beeldnisse komt vallen.

Waer door vertoont wort, dat een Mensch die de tijd kan afwachten, alle dingh nae wensch sal gelucken: En alhoewel de beginselen van 't geluck slecht en sober zijn, maer daer nae door eenige gunste van den Hemel, diewelcke nimmermeer naelaet de goeddaeden der Menschen te beloonen, onderstut zijnde, soo verkrijghtmen dickwijls

in een oogenblick, het geene, waer nae men veele jaeren te vergeefs heeft gehoopt. Van dese slagh van Lijdsaemheyt en geluckige uytkomst, hebben wy dese gedenckwaerdige voordaeden in 't Hof van *Romen*, alwaer alleene door een geduyrige slavernie, veele gekomen zijn totte eere van Cardinalen, en andere voortreffelijcke trappen van Kercklijcke Regieringe, alwaerse, gelijck in een stad, die op eenen hoogen bergh staet, ten toone worden gestelt, en dat voor de oogen der gantscher Werld, hebbende gelegentheyd om sich door de dapperheyt haers gemoeds doorluchtigh te maecken, gelijckse door hare uyterlijcke waerdigheit en grootheyt vermaert zijn.

Maer alhoewel dat by de Lijdsaemheyt, het loon van de verlossinge in dit leven niet altijd wil volgen noch gelucken, daer wy nochtans dickwijls sien, dat de geduyrige kracht van 't waeter, het yser verteert, soo moeten wy daerom van moede niet beswijcken, maer spreecken met die geene, die haere slaverny ten goeden einde stieren, niet tot eersucht, levende deughdelijck, wetende de beloften, die geschiet zijn, door den mond *I. Christi*, dat dieselve bestaen in onbederflijcke goederen, daer hy aldus seyt: *Ghy sult uwe zielen in Lijdsaemheyt besitten.* En dat hy gewoon is die geene in dit leven te tuchtigen en te straffen, die hy bemint, en die hy in 't toekomende leven wil beloonen, mette eeuwige heerlijckheyt.

LODE. *Lof.*

EEn seer schoone Vrouwe met een heerlijcke en luchtige kleedinge van wit satijn, en die op de borst een kostlijcke Bagge heeft, alwaer een *Jaspis* in 't midden staet: en seyt *Plinius* dat het een klaere en groene steen is. Op 't hoofd salse een Roosekrans hebben, en in haer hand een Trompet om te blaesen, waer uyt een seer groote glans vlieght. Houdende haer slincker arm recht uyt, wijsende mette voorste vinger nae eenige besondere persoonen.

Zy wort schoon gemaelt, om datter geen saecke is die aengenaemer en verheughlijcker is als het Lof. Want onse ooren beminnen de woorden veel meer, die tot ons Lof geschieden, als de alderlieflijxte Musijck of Snaerenspel. Met wit wortse gekleet, om dat het waerachtige Lof behoort suyver en oprecht te zijn, en niet als de Vleyinge, diewelcke een Vyandinne en konstige bedriegster is van de Waerheyt. En hierom moetmen letten, dat het Menschlijcke Lof van tweederleye slagh is, te weten, waerachtigh en bedrieghlijck. Het waerachtige Lof, is, waer door de deughdsaeme Menschen in der daet en waerheyt worden gepresen. Het valsche Lof is het geen, waer mede de ondeugende met een waerschijnend Lof worden geroemt. Maer wy verstaen 't van de goede, en daerom moetmen weten dat die geene, die in der daed prijswaerdigh zijn, dese hoedanigheden behooren te hebben, als vromigheyt des levens, oprechtigheyt des gemoeds, openhertigheydt, geleertheydt, wijsheyt en diergelijcke dingen, doch boven al de vreese Gods en Liefde tot zijn evennaesten, met suyverheydt des herten.

Hier over seght *David*, *de oprechte sullen gepresen worden*, gelijck oock *Salomon* seyt, en elders over al is te lesen. Maer men vint van 't lof der boosen in de H. Schriftuyre recht het tegendeel, als *Syrach* seyt, *daer is geen oprecht lof in den mond des Sondaers*. En daerom moetmen

't selve

't selve vlieden. Oock hebben de Heydensche Philosophen daer over een schrick gehadt. Waer over een ander Philosooph seyt, *acht dat soo schandigh dat ghy van den boosen wort gepresen, als of ghy om schandige dingen waert gepresen.*

De Bagge mette *Jaspis*, gelijck de Natuyrschrijvers verhaelen, wort voor de bevalligheyt genomen, dese seggen dat dese steen, door een verborgen kracht, dieder in gevonden wort, aengenaemheyt aenbrenght, in die, dieselve by sich draeght, en tot meerder klaerheyt, om dat het Lof dese kostele Bagge draeght: en dit sullen wy bevestigen, mette verklaeringe van de Roose, die oock dieselve Hieroglifische aert heeft.

De krans van Roosen worter vertoont, om datse seer schoon en soet van reuck zijn. Soo verkrijght oock het Menschlijck Lof, door haere schoonheyt, haere aengenaemheyt als een Roose, van andere luyden. En door den krans en de kroone, wort het Lof Godes verstaen, wesende 't selve een Spherische beeldnis, sonder begin en sonder einde: alsoo is het Lof Godes oock eeuwigh sonder begin of einde, en daerom moetmen weeten, datmen tweederleye maniere van Lof vind, te weten, het Menschlijcke en Godlijcke. Het Godlijcke Lof is, waer door God wort gepresen en groot gemaeckt. Het Menschlijck Lof is, 't welck den Mensche prijst en verheft: Maer van 't Godlijcke, daer van is de H. Schrift vol. *Looft God alle ghy Volckeren*, seyt de Propheet ende doorgaens. *Augustinus* seyt dat dit Lof niet alleen van de H. Mannen en Propheten wort uytgesproken, waer dat datselve oock vertoont wort door alle geschapene dingen: *Alles wat God gemaeckt heeft looft den Heere.* Noch seit hy, sien wy dit uytdrucklijck aen de Vogeltjens, die nimmermeer ophouden het Lof Godes te singen, op de beste maniere als zy konnen. Singht niet de Leeuwerck en de Nachtegael het Lof haers Scheppers totter dood toe? Maer niet alleene de Vogels en de andere Dieren loven God, maer oock de Planeeten en de Hemelen, gelijckmen, by *Iob*, klaerlijck leest XXXVIII cap. *Waer waerdy doen my de Morgensterren loofden, en alle kinderen Godes vrolijck waeren?* En soo dit waer is, gelijck 't seer waerachtigh is, dat alle schepselen Godes God loven, waerom gaen wy niet met *David*, en seggen, *alle Geest love den Heere.* En dit Godlijck Lof wort door de kroone en Roosekrans vertoont.

Het bewijs van 't blaesen van de Trompet, waer uyt een groote glants vlieght, bediet het goed geruchte en de doorluchtigheyt van de naeme der geener, die in der waerheyt lofwaerdigh zijn. En hier over stelden de Romeynen, op de spitse van den Tempel van *Saturnus*, de drietoonige Trompetten met de steerten, die bedeckt en verborgen waeren. Willende daer mede uytdrucken, dat de Historie van de verleden geschiedenissen, in den Tempel van *Saturnus*, tot onsen tijde, bekent en klaer waeren, als met levender stemme. En datse alsoo waeren uytgebreyt, datse nimmermeer konden uytgewischt werden. Maer dat de dingen die voor *Saturnus* tijd geschiet waeren, duyster en onbekent waeren, staende onder de duysternisse verborgen. En dit wort door de steerten van de Tritons uytgebeeld, die verborgen zijn en sich nae de aerde buygen.

De slincker arm hout zy recht, wijsende met den vinger op eenige besondere persoonen, om dat het Lof een reeden is, die eens anders grootheyt doorluchtig maeckt; gelijck *S. Thomas* seyt, want alles wat eenige deughd over sich heeft is prijselijck. En daerom seyt *Persius* in 't eerste Schimpdicht:

> *Vweeten is een ydel niet,*
> *Soo 't geen ghy weet geen ander siet:*
> *'t Is heerlijck dat m' een dapper Man*
> *Strax metten vinger wijsen kan.*

En tot meerder verklaeringe, verhaelt de Philosooph in 't eerste van de Welsprekenskonst, dat het Lof een uytspraeck is, dieder vertoont de hoogheyt en grootheyt van de Deughd: Daerom worter geseyt, dat *Cato* Lof en prijswaerdiger was, om dat hy de snoode gebreecken uyt *Romen* hadde verdreven, als *Scipio*, die die van *Carthago* in *Africa* hadde overwonnen. En dit geschiet, gelijck dieselve Philosooph seyt, *om dat het Lof eygentlijck op het werck siet.*

S O R T E. *'t Lott. Het geval.*

EEn Vrouwe in gemenghde verwen gekleet, houdende in de rechter hand een kroone van goud, met een beursse vol geld, en in de slincker hand een bast of strick.

De goude kroon en de strick zijn teyc-

kens dat het Lott den eenen het geluck, en den anderen het ongeluck aenbrenght.

Maer om te ſpreken offer het Lot is,en hoedaenigh, dat vereyſcht een breeder uytlegginge: doch dit is alleene genoegh, dat wy 't Lott noemen, die ſelſaeme geſchiedeniſſen van dingen, die buyten 't opmercken of de meeninge van den Wercker, gebeuren; 't welck van *Auſonius* ſeer aerdigh uyt het Griex is vertaelt: Want eener die miſtrooſtigh was,meende ſich met een ſtrick te verhangen, en op de plaets komende merckt hy iets, waer nae hy begoſt te graven en vind een ſchat die aldaer was verborgen, waer over hy blijdelijck den buyt wegh draeght, en leyde den ſtrick in de plaets. De ander die den ſchat hadde begraven, vont den ſchat wegh gedragen en een ſtrick in de plaets geleyt, waer over hy miſtrooſtigh zijnde, ſich ſelve verhingh; gelijck dees Dichten luyden:

Hy die kampt met den dood vind een verborgen ſchat,
Dies laet hy daer den ſtrick en kieſt het blijde padt:
Maer die eylaes! het goud daer ſelver had gegraven,
Vind voor het goud een ſtrick, en word een aes der Raven.

Anders.

Pleun *wil ſich hangen, vind een ſchat,*
Hy laet den ſtrick en kieſt het padt:
Maer die 't begroef, die vind den ſtrick,
Dies hy ſich hanght aen eene mick.

Sorte. *'t Lott.*

EEn blind Maeghdeken, maer van friſſche Iaeren, waer op de wind van d'eene ſijde blaeſende, haer kleed doet ſwellen en oplichten, draegende in haere ſchoot eenige eedelſteenen en Adelijcke cierſels.

Daer is weynigh onderſcheyt tuſſchen het Lott en de Fortuyne, en daerom wort ſoo wel d'eene als d'ander blind geſchildert, om dat zy de verdienſten der Menſchen niet aenſien, maer ſchijnen beyde geſint te zijn, de minſte verdienſten te begonſtigen: daerom ſeytmen dat het friſſche en jeughdige ouder een Moeder plagh te zijn van ſlechte verdienſten.

De Winden die 't kleet opblaeſen, bedieden dat het Lott of geluck wort geholpen door de woorden, en door de gonſt van machtige luyden, of door 't geruchte van 't gemeene volck. Zy draeght haer ſchoot vol eedelſteenen,om datſe beſigh is,den Menſch te doen overvloeyen in onverwachte goederen.En men noemt het Lott oock,de uytkomſt van ellendige geſchiedeniſſen.

Bugia. *Logen.*

EEn Vrouwe die ſich ſoo veel mogelijck is, in haere kleeders bedeckt en omwonden heeft, weſende 't kleed van d'eene ſijde wit en van d'ander ſwart, hebbende op 't hoofd een Exter, en in haer hand den Viſch *Seppia.*

Het deel van 't witte kleet vertoont, dat een logenachtigh Menſch,in den eerſten,wel wat waerheyts ſpreeckt,om daer onder zijn logen te verbergen, volgende daer in den Duyvel, die gelijck *S. Chryſoſt.* over *Mathæum* ſeyt, toegelaeten is, ſomtijts waerheydt te ſpreecken, om dat hy de logen al ſoetjens, onder zijne ſeldene waerheyt, ſoude aenprijſen.

Het ander deel van 't kleed is ſwart: volgende daer in *Triphon* den Griexſchen Grammatiſt, diewelcke ſeyde, dat de Logen een ſwarte ſteert hadde: en om dieſelve reeden, is haer de Exter op 't hoofd geſet,zijnde van ver-

verſcheyden verwe. En het Viſchken *Seppia*, daer van *Pierius* gedenckt, wanneer 't ſich voelt beknelt te zijn, ſoo laet het uyt zijn ſteert een ſekere ſwarte vochtigheyt ſchieten, waer in het ſich verberght, meenende door ſoodaenigh bedrogh, den Viſſcher te ontvluchten. Alſoo verdonckert ſich oock de Logenaer, door 't verſieren van zijne logens, als die nimmermeer komt in 't licht van een goede naeme.

BUGIA. *Logen.*

EEn jonge lelijcke Vrouwe, konſtlijck in 't weerſchijn gekleet, weſende geheel met Momaenſichten of Maſkus van veelderleye gedaenten, en met veele tongen bemaelt, zijnde kreupel, met een houte ſtelte, houdende in de ſlincker hand een ontſteecken boſſel ſtroo.

S. Auguſtinus ſchildert de Logen aldus af, dat zy is een valſche bediedeniſſe van haer eygen ſtemme, die met een quaede meeninge, een valſche ſaecke ontkent of beweert. Daerom wortſe een jonge Vrouwe, doch leelijck afgebeeld, als weſende een ſlaefs gebreck, dat inſonderheyt in den ommegangh der Eedelen, gelijck het nu tegenwoordigh in ſwange gaet, moet geſchouwt worden, die haer Eedeldom bewaerheeden en beveſtigen, als door een eed, houdende 't geene zy ſeggen ſoo vaſt, als oft de waerheyt ſelve was.

Zy is konſtigh gekleet, om dat zy haer konſtelijck benaerſtight, om yder die dingen te doen geloven, die in der daed niet waer zijn.

Haer weerſchijne kleed met veelderleye ſlagh van Momaenſichten en tongen, vertoont de ontſtantvaſtigheyt van den Leugenaer, die in zijne vertellingen van de waerheyt afwijckende, geheel vergeet wat hy geſeyt heeft, en daer uyt is het ſpreeckwoort gekomen *Mendacem oportet eſſe memorem*, de Leugenaer behoort een ſtercke memorie te hebben.

Het bondelken met aengeſteecken ſtroo, bediet niet anders, dan gelijck het ſtroo licht ontfonckt en licht weder uytgaet, dat alſoo de Logen oock ſnellijck wort gebooren en haeſt wederom vergaet.

Dat zy op ſtelten gaet, wil ſeggen dat de Logen heeft korte beenen, of dat zy gaet op ſtelten.

* * *

Anders. *Logen.*

MEn ſoude haer oock met vleugels mogen ſchilderen, om haere ſnelligheyt, want zy kan haere Logen, in korter tijd, over de gantſche Werreld ſpreyden: Overſulx ſoudemen haer een ſack over de ſchouderen mogen maecken, waer uyt zy over al briefkens ſtroyde, die waerſchijnlijck waeren, doch alſoo de Waerheyt haer vervolghde, wierden dieſelve wederom vertreden, doch hier en daer ſoude noch een valſch briefken blijven leggen, om het ſpreeckwoord te voldoen: *Mentiri audacter nam ſemper aliquid hæret*, dat is, *Liegh onbeſchaemt, want men ſalder altijd wat van geloven.* En van haere ſnelligheyt komt deſe ſpreucke, *al is de Logen ſnel, de Waerheyd achterhaeltſe wel.* Oock is dit gemeene knuppelvers bekent:

Konden de Menſchen vliegen, alſſe konnen liegen,
Men ſou niet vraegen, nae Schuyt of Waegen.

LEGIEREZZA. *Luchtigheyt.*

EEn Vrouwe die vleugels aen handen, voeten, schouderen en aen't hoofd heeft, wesende gekleedt met seer fijne en lichte veeren.

PIGRITIA. *Luyicheyt.*

EEn Vrouwe met een breed voorhoofd en dunne beenen, sittende op der aerde. *Ariosto* seyt daer van aldus:

De Luyicheyt soo traegh als stram,
Die leyt ter aerden, loom en lam.

PIGRITIA. *Luyicheyt.*

EEn ongehulde Vrouwe, die 't hoofd laet ter aerden hangen, met flordige en gescheurde kleederen, houdende beyde handen in den schoot of boesem bedeckt, slaende de beenen over malkanderen. Ter syden haer sal een Eesel of een Schiltpadde leggen.

Wesende de benaeminge van den Luyaert een toeeigeninge aen den Winter, soo maghmen, met reeden, de Luyicheyt haer rechte Dochter wel noemen: Want, gelijck de warmte in de Menschlijcke lichaemen, de oorsaecke is van de beweginge en van de vaerdige besicheden, alsoo maeckt daer en tegen de koude, onbeweeghlijckheyt, bottigheyt, langhsaemheyt en droomige werckingen.

Zy sit metten hoofde gebogen, en mette handen en voeten, op de maniere als geseyt is, om dat de Egyptenaers, dieselve in haere Hierogliphische beelden, aldus hebben vertoont. Willende te kennen geven, dat een luy Mensch, als onbeweeghlijck en onbequaem is tot eenige goede werckingen: en overmits de Egyptenaers door de vlacke en opene hand den arbeyd, het ontsagh en de macht vertoonden, soo maelden zy in 't tegendeel een vuyl en veracht persoon, die door ledigheyt of luyicheyt krom gingh, dat hy de handen te gelijck in den boesem of schoot stack, en aldus sat: welcke maniere, in der waerheyt, een veracht en slim Mensch wel past. Waer uyt oock dit spreeckwoord gekomen is, *Manum sub pallio habere*, dat is, *de handen onder den rock steecken.* Menschen die in den ledighgang verdorven, koud en luy zijn: Daerom seyde *Anaxagoras*, dat de Mensch veel krachtiger scheen als alle andere Dieren, om dat hy met handen begaeft was.

Het onthulde hoofd, de slechte en gescheurde kleederen, bedieden de ongeluckige staet van de Luyicheyt, door de welcke een luy Mensch, van sich selve, altoos arm, snood en veracht is, soo wel aen ziele als lichaem, want hy verkrijght noch deughd, noch rijckdoom, noch eere, gelijck *Hesiodus* seer wel seyt:

Wie traegh leyt, als een lastigh pack,
Verkrijght noch Rijckdoom noch gemack,
Maer kampt steets met den bedelsack.

De Eesel, die ter syden leyt, is een gewis beeld van de Luyheyt, wesende gehouden voor het traeghste van alle Dieren, 't selve wil oock de Schiltpadde uytdrucken.

APPETITO. *Lust of genegentheyt.*

EVridice, Vrouwe van *Orpheus*, gelijck van *Ovidius* in zijn x boeck *Metamorphos.* is beschreven, wort van een Slange in de hiele gebeeten. 't Welck genomen is voor een Sinnebeeld van des Menschen lust of appetijt, waer door de genegentheden des gemoeds gewont zijn, want de voeten, doch insonderheyt de hielen, zijn een beeldnisse van onse aerdschebegeerlijckheden. 't Welck *Christus* oock heeft willen te kennen geven, wanneer hy, willende zijne discipulen reynigen van de aerdsche hertztochten en gebreken, haer de voeten heeft gewasschen, seggende mede tot *Petrum*, die sich weygerde de voeten te laeten wasschen, *Indien ick u niet wasche, soo suldy geen deel met my hebben.* En God selve spreeckt totte Slange, die daer wilde des Menschen lust laegen leggen, *ghy sult hem in de verssenen steecken.* De Griecken beelden mede des Menschen genegentheyt by de hielen af: Daerom versierden zy, dat *Achilles* jongh zijnde van sijn Moeder in de poele van *Styx*, onder't waeter wierde gedompelt, blijvende de voeten alleen buyten 't waeter: sulx dat hy daer nae nergens in konde gewont worden als in de voeten, diewelcke niet waeren onder't waeter gedoopt: Waer mede zy te verstaen gaeven, dat hy een dapper en moedigh Held soude geweest zijn, indien hy van zijne eygene hertztocht niet waere verheert en overwonnen geweest. Van gelijcke stoffe

is

is het geene datmen van *Jason* verhaelt: Want als hy reysde om 't gulde Vlies te haelen, heeft hy zijn eene schoe verlooren, en dat in een reviere, diewelcke alleen, onder alle revieren des Wereld, van geene wind kost werden beroert: Waer by verstaen wierde, dat soo langh hy de Deughd en onsterflijckheyt volghde, soo was hy, een groot deel, van zijne begeerlijckheyt quijt. En *Virgilius* verhaelt dat wanneer *Dido* soude sterven, zy de eene schoe uyttrack, gelijck dees Dichten te kennen geven:

Nae dat zy met haer heylge handen,
Haer voet ontbloote uyte banden,
In 't kleet omgort voor den altaer,
Betuyghde zy den Goden daer,
Als die tot sterven was gerust,
Dat d' Hemel was haer lott bewust.

En hier door wert uytgedruckt, dat zy als nu, los en vry was van de vreese des doots. 't Welck eene hertztocht was, die door de bloote voet wierde uytgebeelt.

MISURA. *De Maete*, van den Heere *Giov. Zaratini Castellini.*

Pierius Valerianus hout het daer voor, dat de Maete is afgebeelt geweest in sekere silvere Medaglie van *Cajus Mamilius*, die op de weersijde een beeld hadde met een hoed op 't hoofd, en met een riet in de hand, gelijck hy meent, voor wiens voeten een blaffende Hond leyt: 't welck *Pierius* neemt voor de getrouwigheyt, die de geene behoort te oefnen, die een soo volmaeckt Meesterschap bedient: en 't riet dat in soo veele quasten gedeelt is, neemt hy voor een Peyl-teycken of Maetstock. Maer dit dient gewaerschouwt, dat *Pierius* hier in groflijck doolt: Want dit beeld is niet op zijn Romeyns gekleet, noch veel min met een riet met quasten, gelijck hier nae sal worden geseyt. Geen Schrijver maeckter gewagh, dat *C. Mamilius* een Meeter soude geweest zijn, noch min vintmen 't in de opschriften, en in de oude Schrijvers, datmen 't riet voor een Maetstock heeft gebruyckt. Zy gebruyckten wel de *Decempeda*, dat is een maete van 10 voeten, die van *Plinius*, *Pertica* is genaemt, gelijck oock *Budæus* daer van wijtlopiger handelt. De oorsaecke van dese doolinge spruyt hier uyt, dat *Pierius* schijnt verwart te zijn in de letteren, die op de verkeerde sijde staen, alwaer boven den Hond, dese verkorte letteren staen LIMETAN, die *Pierius* in twee woorden afdeelt LI. METAN. als *Limiten Meetinge*: besluytende daer uyt dat hy een Landmeter soude geweest zijn. Maer *C. Mamilius Limetanus* was geen Landmeeter, maer eene van de drie opsienders van de Munte, met *P. Crepuso* &c. die in 't Iaer van *Romen* 714 Burgemeester was, gelijck *Fulvius Ursinus* daer over gewach maeckt, *&c.* En 't schijnt dat *Pierius* dese Medaglie noyt is ter hand gekomen. Maer *C. Mamilius* is oock eertijts geweest *Tribunus Plebis*. En soo kanmen wel klaerlijck sien, dat dese beeldnisse met een korte en beknopte Mantel, een Mutsjen op 't hoofd, een stock in de hand, met den Hond voor de voeten, die den kop om hoogh steeckt en den mond open hout, is *Ulysses*, die nu twintigh Iaeren gedoolt hebbende, wederom keert, en dat onbekent, onder de kleedinge van eenen beedelaer, met den slippe van den Mantel op 't hoofd, bekent zijnde alleene van zijnen ouden huyshond *Argus*, tot wiens gedachtenisse *C. Mamilius* dit beeld had doen uytdrucken, alsoo hy uyt het geslachte van *Ulysses* was gesproten. Want zy quaemen af van *Mamilia* de Dochter van *Telogonus*, dieder was een soone van *Ulysses* uyt *Circe* geboren, gelijck verscheyden Schrijvers verhaelen, en daer van oock breeder bewijs wort gedaen.

't Is uyt alle Schrijvers af te nemen, dat de Oude geene hoeden hebben gedragen, maer als die alsoo zijn afgebeelt, sal die geweest zijn als een half Struys ey, gelijck men siet in de beelden van *Castor* en *Pollux*, zijnde Laconische Krijghs-Helden. Want die van Laconien gebruyckten die gemeenlijck, gelijck oock die van Thessalien, Parthen, Dacien en Armenien en andere uytheemsche: oock droegen de Persianen, gelijck *C. Rhodig:* seyt, hoeden. De Romeynen droegense niet tot haere kleedinge, maer wierde hun wel toegelaeten, van den Keyser *Caligula*, hoeden te hebben, gemaeckt nae de wijse van Thessalien, om in hunne schouwspeelen, den brant der Sonne tegen te staen, gelijck *Dion* seyt: Een teycken datmen die buyten de schouwplaetsen niet mocht draegen. Alleene tot een beeld van de Vryheyt wierde die gestelt, als men vryheyt aen een slave wilde geven, dan schoor men hem, en stelde een hoed op zijn hoofd

hoofd. Maer de Adel droegh die niet te *Romen*, alhoewel *Martialis* seyt, het *gehoet Romen*, *Roma pileata*. Ick segge gehoet, want in de Saturnische feest- en gastdagen, veranderden de Romeynen haere kleedingen, en setteden een hoed op en deeden haere tabbarden af, en trocken een slecht kleed aen. En dit was voor vijf dagen geoorloft, gelijck *Martialis* seyt, maer *Macrobius* seyt, dat het maer een dagh geduyrde, te weten op den 19 December. In dese vijf dagen hebben zy buyten twijfel, den Hoed gedraegen, en voorts anders niet, maer gingen bloots hoofds, of bedeckten 't selve met een slippe van haeren rock, gelijck hier van ontallijcke beelden zijn, maer geene daer onder met een hoed. En *A. Turnebus* in zijn kladboeck in 't VIII boeck cap. IV, aentreckende het aensien *Eustachii* over 't I boeck *Odyssæa*, is van gevoelen, dat de Romeinen, 't gebruyck van bloots hoofds te gaen, van d'oude Griecken hebben aengenomen, alsoo *Homerus* nergens gewagh maeckt van de Hoeden. En ick weet niet, hoe *Pierius* wil staende houden, dat de Hoed by de Griecken was gehouden, voor een bewijs van Adel, en datse daerom *Vlysses* oock droegh, zijnde van Vaderlijcke en Moederlijcke stamme eedel van afkomst. Soo dit waer was, soudemen oock *Ajax*, *Achilles* en andere eedele Griecken sien mette Hoeden. Maer hier in moet men *Pierius* geen geloof toestellen, want hy bewijst het noch uyt *Homerus*, noch uyt eenigh oud Schrijver. *Plinius* seyt wel, *Nicomachus* is de eerste die *Vlysses* een Hoed heeft opgestelt. Indien de Schilder *Nicomachus*, die *Silla* had uytgeschildert, de eerste is, die *Vlysses* met een Hoed toestelde, soo is 't een teycken, dat hy die, by zijn tijd, niet hadde gedragen. En soo hy die nu in de Medaglie draeght, moetmen weeten, dat dit zijn kleed niet is, maer een versiert, daer in hy uytgedost wort als een Beedelaer: Want soo dat een Eedelmans draght was, soo soumen den Hoed op *Vlysses* hoofd, als nu, niet hebben gestelt, om dat hy wilde onbekent als een Beedelaer reysen. Dat hy dan met een Hoed sal gestelt zijn, heeft *C. Mamilius* gedaen, nae de maniere van de Romeynen, die 't geoorloft was, op de reyse een Hoed te draegen. *Tarquinius Priscus* gingh, aleer hy Koningh was, door *Romen*, daer een Adelaer hem den Hoed aflichte. Een ander Adelaer deede van gelijcken aen *Diadumenus*, den soone van den Keyser *Macrinus*, terwijl hy in 't veld wandelde. In de steeden gebruyckten de Romeynen dieselve niet: waer van oock *Lipsius* in zijne *Saturnalia* handelt. Voor soo veel de twijflinge belangt, die eenige te bert brengen, datmen 't hoofd sal ontdecken om een ander eere te bewijsen, als onder andere *Seneca*, *Salustius* en *Plutarchus*, die onder haere wetten van de Staetbestieringe, en in 't leven van *Pompejus*, dit mede stellen, spreeckende van de eere, die *Silla* aen *Pompejus* deede, dat hy, alhoewel hy noch jonck was, sich oplichtede en 't hoofd ontdeckte: Hier op is te antwoorden, dat wanneer een Burger, binnen *Romen* was, soo ontdeckte hy 't hoofd door de slippe van zijn kleet, maer soo hy op de reise was, lichtede hy den Hoed. Dese hoeden zijn by *Jul. Capitolinus Cucullio* genaemt, diese oock by nachte droegen, gelijck hy in 't leven van den Keyser *Verus* verhaelt: Dese om de snoode stucken van *Caligula* en *Nero* nae te volgen, wandelde 's nachts met een Hoed, door alle kuffen en openbaere hoerhuysen, alwaer hy sich onbekendt tusschen menghde, en socht alleene twist en krackeel te rocknen, jae somtijts wierde hy oock ontdeckt, soo dat hy oock met beschaemde kaecken weder-keerde. En dese Hoeden wierden des nachts by de hoerejaegers gedraegen. *Juvenalis* lastert in zijn VI Schimpdicht *Messalina*, de ontuchtige Vrouwe van den Keyser *Claudius*, diewelcke, als haer Man in slaep was, ginghse des nachts nae buyten, met een Hoed op 't hoofd. En voorts isset bewijslijck en klaer datmen geene Hoeden buyten de Schouwspeelen, buyten de Saturnus feesten, buyten de reysen, maer alleene by nachte, heeft gedragen, en daerom paste die oock niet aen *Cajus Mamilius* een eedel *Romeyn*. Het korte en beknopte kleed komt geensins van de eedle Romeynen, elck weet datse met tabbaerden gingen: maer de weersijde van dese Medaglie, vertoont een arm Bedelaer, gekleet met slecht en grof laecken, een bedelsack op de syde, met een stock in de hand, om op te leunen, gelijck hem *Homerus* in 't lange afmaelt. En de Hond kan oock in dese Medaglie voor de getrouwigheyt niet werden genomen. Want als de oude Huyshond *Argus*, *Vlysses* sagh, rechtede hy sich terstont op, en kende *Vlysses*, en wepelsteer-

pelsteertende leyde hy de ooren in den neck. Soo is dan dit beeld niet *Cajus Mamilius* de Landmeeter, maer *Vlysses* in de kleedinge van een arm Man. Oock soo hout hy oock geen riet in de hand, dat afgeteyckent is, om daer mede te meeten, maer een stock, om daer op te leunen. Ten vierden neemt *Pierius* het beeld van *Mercurius* voor de eendracht, diedder behoort te volgen nae de bepaelinge van de Maete; waer in hy oock doolt. Want hier is *Mercurius* uytgedruckt, voor een beeld van de Welsprekentheyt en Wijsheyt van *Vlysses*, die hem *Mercurius* als zijn beschermer hadde mede gegeven, gelijck *Homerus* singht in x *Odyssea*, tegen de betoveringen van *Circe*, door het kruydjen *Moli*, dat swaerlijck was te plucken. Welck kruyd een Hieroglyphisch beeld is van de Wijsheyt en Welsprekentheyt, die swaerlijck van den Menschen wort verkregen. Waer door oock *Vlysses* kost tegenstant doen aen de betoveringe van *Circe*, dat is aen de Wellusten en aen de sinnen, en dat door de gaeve van *Mercurius*, zijnde een gaeve van de Welsprekentheyt en Wijsheyt. En ten dien aensien is *Mercurius* in dese Medaglie uytgedruckt, doch niet tot een beeld van Eendracht, dieder nae de Meetinge volght. Zijnde dan dese dolinge in *Pierius*, sullen wy een ander beschrijvinge van de Maete, toestellen.

MISURA. *Maete.*

EEn Vrouwe met een statigh opsicht, houdende in de rechter hand een Romeynsche voetmaet, in de slincker hand een Winckelhaeck met een Passer, onder haere voeten heeftse een maete van tien voeten, *Pertica* genaemt, en ter sijden staet een Waterpas recht in 't loot gestelt.

De Maete, is al 't geene dat met het gewichte, met de omvattinge, met de langhte, hooghte en met het gemoed wort bepaelt en geeyndight. En aldus isse van *Isidorus* en andere beschreven. Daer worden veele vinders van de Maete, door verscheyden schrijvers, genoemt, om datter veele en dat in verscheyden plaetsen tot vinders gestelt zijn, gelijck *Polidorus Virgilius* oordeelt. *Eutropius* seght dat *Phidonius* de vinder van de Maete en van 't gewicht is, ten tijde als *Procaces* onder de Albanen, *Aza* in *Iudeen*, en *Ieroboam* te *Ierusalem* regeerde. Maer 't is een lichte saecke, soo hy 't verstaet van kleyne en dunne dingen te meeten. *Gellius* seyt, dat *Palamedes* Vinder van de Maete is. En *Plinius* schrijftet *Phidonius* Prince van de Elien toe, waer nae oock de maete *Phidonia* genaemt is geweest, buyten twijfel maer van slechte dingen, want gelijck *Theophrastus* verhaelt, soo was dese Maete van tin, yser of bleck, diemen kost metten haemer buygen, om natte dingen in te meeten. Maer dit hebben wy met onse beeldnisse niet willen uytdrucken, om dat onse maete en gereetschap op de Geometrie of Wiskonst en wijde Meetinge van de landpaelen siet. *Cassiodorus* seyt, dat de eerste Meeter en uytdeelder der Landen een Egyptenaer geweest is. Wie nu dese geweest is seyt *Herodotus* in 't 2 boeck, dat hy was genaemt *Sesostris* of *Sesosis*, een Arabier, af komstigh van den eersten Koningh van Egypten, die aen alle zijne onderdaenen een gelijcke maete van 't Land uytdeelde, en daer op een jaerlijxe pacht stelde, en wie door de overvloeyinge des Waeters iet van 't zijne had verlooren, daer van beval de Koningh zijne schaede te meeten, om 't selve daer nae af te trecken, en aen zijne pacht te korten. En hier uyt schijnt dat de Geometrie haer oorsprongh heeft genomen, en die aen den Griecken is overgebracht. *Cardanus* in 't lof van de Wiskonst, den Vinder naelaetende op te soecken, seght dat *Thales Milesius* alleen die uyt Egypten te Athenen, heeft gebracht, en datse daer de naem van *Geometrie* of Landmeterie heeft aengenomen; daer nochtans *Josephus* in 't IV boeck der Oudheeden der Ioden dieselve een veel ouder oorsprongh geeft. Want *Cain* de eerste soon van *Eva*, hadde het Land al uytgedeelt en scheydpaelen gestelt. *Enoch* heeft een stad gebouwt, 't welck sonder maete, linien noch wiskonstige meetinge, niet kost geschieden. Waer op eenige 't gedicht van *Ovidius* alhier passen:

De kloecke Meeter heeft gepeylt,
En 't Land met kavels uytgedeylt.

De *Maete* is by ons met gereetschappen afgebeelt, diemen siet in de oude opschriften der Romeynen: En voor eerst wort haer in de rechter hand gedaen de Romeynsche voetmaet, als de voornaemste Maete, waer uyt alle andere heerkomen: als de voetmaet van tienen, de elle, de elleboge, de *Orgya* een

maete van ſes voeten, en *Plethrum* een maete van hondert voeten, en andere die *Budæus* verhaelt, en met deſe voetmaeten wierden de mijlen, bunderen Lands en de ſtadien gemeeten, welcke ſtadien yder ſes hondert voeten hielden, het achtſte deel van een mijle, zijnde 125 paſſen, yder pas hiel in vijf voeten. De voet, gelijck *Demetrius Alabaldus*, *Hermol. Barbarus* over *Plinium*, en *Budæus* verhaelen, was gemaekt van ſeſtien vingeren breet, dat is 12 duymen, yder duym $1\frac{1}{3}$ vinger breet: Waer van men de groote ſien kan in't paleys van den Kardinael van *Farneſe*, in welckers beſchrijvinge van *C. Iulius*, de Meeter *Hermes*, wert genoemt, alwaer een hoogh uytgehoolde lijne ſtont van 16 vingeren, zijnde van metael, die daer nae is wegh genomen, maer men vintſe beſcheydelijck in de beſchrijvinge van *Smetius*. Daer is noch een ander, nae de gevondene verbeteringe van *Pythagoras*, waer van *Vitruvius* gedenckt van de maete van 10 voeten of *pertica*: gelijck *Cicero* en *Horatius* verhaelen. En wert dieſelve aldus beſchreven, dat door de *pertica*, de konſtenaers haere maete afdeelen, en dat niet alleene van de gebouwen, velden, graften, maer oock van Leger-meetingen, en waer men de tenten ſoude opſlaen. En hier over trocken de Landmeeters een ſtuck weeghs voor de ſoldaeten uyt, die de Legerplaetſen afmæeten, en ſtelden daer op de naeme, alwaer een yders plaets ſoude weſen. Iae hy wierde of halsſtarrigh of ſchuldigh, nae de Keyſerlijcke wetten, geoordeelt, die ſich daer tegens op ſtelde, of die eenige naemen hadde verandert, gelijck *Turnebus* in zijn kladboeck van de Roomſche Krijghskonſt heeft opgeteyckent. *Auguſtus*, gelijck *Suetonius* verhaelt, liet deſe voetmaet van de ſoldaten dragen, die ſich in eenige miſdaet hadden verlopen: niet dat het was een ſchandmaet, maer om te doen verſtaen, dat deſe ſoldaet onwaerdigh zijnde om een ſpies of wapen te voeren, naulijx waerdigh was, dit voor den Landmeeters te dragen. Hoewel *Sabellicus* deſe maete, buyten reeden, verſlimt, en wil ſtaende houden, dat die alleene den Konſtenaers en niet den Kapiteynen paſt, alleens of zy geen kenniſſe van Stercktebouwingh en Wiskonſt, en van Legermeetinge moſten hebben. De Keyſer *Adrianus* was in de Geometrie of Wiskonſt ſeer eervaeren, gelijck *Spartianus* van hem getuyght: oock wierde hy gehouden voor een goed Bouwmeeſter. Hy liet *Apollodorum* dooden, om dat, aleer hy Keyſer was, en hy tuſſchen beyden zijn gevoelen van de Bouwkonſt, mede wilde voorſtellen, hy van den Bouwmeeſter *Apollodoro*, tot verſmaetheyt van zijne konſt, aldus wierde aengeſproken, *Hout u vry geruſt, en maelt wat uylen en Aapen*, gelijck *Dion* datſelve verhaelt. Soo vintmen oock, dat veele hooftmannen en krijghsoverſte verſtandige Lantmeeters geweeſt zijn. *Livius* acht dat *Hannibal* de verſtandighſte oordelaer in de Krijghskonſt is geweeſt: naeſt *Alexander* oordeelt hy *Pirrum* boven d'andere Keyſeren, want hy is d'eerſte geweeſt, die den Soldaeten het Landmeeten heeft geleert, want daer is geene geweeſt, die de Legerplaetſen beter wiſt uyt te kieſen en 't volck te verdeelen. Van gelijcken getuyght *Proclus* van *Carthago*, als *Pauſanias* verhaelt, dat *Pirrus* van wegen zijn geluck, minder was als *Alexander*, maer om een heyrleger in ſlaghordre te ſtellen, dat hy hem daer in veel overtrefte. Van zijne kenniſſe in 't meeten, en een Veldleger te ſlaen, dat roert *Plutarchus* in zijn leven oock aen. Wy vinden oock in *Vegetius*, dat de Hoofdmannen en Capiteyns ſelve de *pertica* in der handen naemen, en maeten de graften, die de ſoldaeten rontom de velden hadden gegraven, om te ſien offe wijt genoegh waren, want zy moſten of negen of elf of dertien of ſeventien voet wijt zijn, nae dat het dan tegen de Vyanden noodigh was. Dit werck wert van de Hoofdmannen mette *pertica* gemeeten, op datſe niet te weynigh, of door iemants ſloffigheyt ſouden doolen. Het Waterpas en de Lootlijne vintmen in de beſchrijvingh van *Gneus Coſſutius* op de maniere als een groote A, alwaer in 't midden een ſtuck loot aen een draed hanght: een beeld van de Gerechtigheyt en dat door de richtigheyt die de Meeter moet houden, niet alleen in de gebouwen, maer oock in de Landen en andere dingen te meeten, gelijck daer van *Cicero*, *Lucium Antonium* prijſt, dat hy was ſoo wel in 't beſonder als in 't gemeen, een rechtvaerdigh en beſcheyden Meeter. Welcke rechtigheyt, men over al met billijckheyt moet handhouden, ſoo in alle meetingen van Huyſen als Velden en andere dingen, of anders gaet de handel niet recht, en alle dingen

worden

worden verwart, ſoo men de oprechtigheyt met bedrogh wil vermengen, gelijck *Caſſiodorus* verhaelt. En op dat het gewicht en de maeten een yder ſouden bekent zijn, ſoo is deſe Wet van Keyſer *Gratianus*, door *Theodoſianum* te boeck geſtelt, *In alle plaetſen, ſullen het gewicht en de maete opentlijck voorgeſtelt worden, op dat die geene die wil bedriegen, de macht om te bedriegen werde benomen.* En wat lager ſeyt hy, *op dat de Gemeente geen ſchade lijde, ſoo wert de Stadvooghd gelaſt ſorge te draegen over het gewicht en over de maete.* *S. Thomas* in zijn Prince-beſtieringe ſeght, *dat het gewicht en de maete noodigh zijn tot onderhoudinge van 't gemeene beſte, want daer door wert de getrouwigheyt in de handelingen beveſtight.* Waer over God de Heere in 't 19 *Levitici Moſen* belaſt, dat hy 't Volck ſal vermaenen de gerechtigheyt te handhouden, hun Wetten van de natuyrlijcke gerechtigheyt voorſtellende: ſeggende, *ghy ſult in 't gericht geen ongelijck doen, mette elle, gewichte noch maete: een rechte wage, recht pond, en een recht ſchepel, en een rechte kanne ſal by u zijn.* En de Biſſchop *Simanca*, vergelijckt ſich met *D. Thomas*, ſeggende: *Daerom moeten de Koningen de gewichten en maeten hunne onderdanen overleveren, op datſe haere handelinge oprecht mogen drijven.*

Deſe beeldniſſe kan niet alleene gepaſt werden, op de meetinge van Landen en gebouwen, maer oock op de zeedige meetinge zijns ſelfs. En 't is voorwaer een treflijcke ſaecke, ſich ſelf te meeten. *Heſiodus* ſeyt, *hout de Maete, want 't is het beſte in alle dingen.* Tot dit voorſtel kan men oock, verbloemder wijſe, deſe gereetſchappen paſſen, en inſonderheyt de voeten, gelijck *Sotades* de ſeer oude Griexſche Poeet aenwijſt:

't Is Gods geſchenck, te houden maet;
Maer dan ſoo kroontmen eerſt zijn ſlact,
Wanneermen ſich niet ſelf vergeet,
Maer met zijn eygen voeten meet.

En *Horatius* dit ſelve naevolgende in 't laeſte van VII brief I boek ſeyt: *'t Is waerachtigh dat ſich yder met zijn eygen maete en voeten behoort te meeten.* En 't is oock billick dat ſich een yder, met zijne eygene Voeten en Maete vergelijckt, en ſich ſelve en zijn vermogen meete, op dat ſich niemant grooter maecke als hy is, en ſich door grootſe inbeeldingen niet ſtorte in dingen, daer hy met eeren niet weder uyt kan geraecken, maer dat hy magh uytvoeren, 't geen hy mette rechte Maete heeft voorgenomen.

De Maete van 10 voeten *pertica* geheeten, daer mede wierde het Land gemeeten, en bediet, dat de Menſch zijnen ſtock niet verder moet ſetten, dan als hy kan ſpringen, ſulx dat de teeringh nae de neeringh moet geſtelt zijn, affſnijdende alles wat overtolligh is, ſich ſelve en zijne inkomſten wel meetende. Waer van *Perſius* dit ſpreeckwoord ontleent heeft, *Leeft van u eygen maeyſel*, dat is, laet u teeringe niet boven u winninge gaen: een gelijckniſſe genomen van den Landbouw, alwaer men de onkoſten met het inkomen meet, anderſins kan 't niet lange duyren, wanneer de onkoſten de winninge te boven gaen. De Oude gebruyckten het rechtſnoer of de hoeckmaet, waer mede zy de hoecken afmaeten. Wy ſullen oock met het rechtſnoer van de reeden onſe hoecken afpeylen, op dat onſe uytgift de inkomſte niet overtreffe. En wy ſullen metten Paſſer de wijde en ommetreck van onſen eygen mond meeten, nae 't ſeggen van *Iuvenalis* XI *Satyr.*

't Zy ghy te marckt of elders gaet,
Soo ſtelt voor al u mond een maet:
Indien u beurs niet is verſien,
Wilt nae den beſten viſch niet bi'en;
Laet vaeren karpers, baers of ſnoeck,
Soo ghy ſoeckt ſpieringh in u doeck:
Soo ſlockluſt waſt, die 't geld verdoet,
Waer blijft dan 's Vaeders erf en goed?

In welcke dichten hy te verſtaen geeft, datmen niet te koſtelijck en verquiſtende ſal zijn in 't koopen, om 't ſelve in de bancketten en gaſtmaelen met overdadigheyt door te brengen, maer yder ſal de maete van zijnen mond kennen, en acht nemen op de groote en kleyne koſten: te weeten, wanneer men te Viſchmarckt wil gaen, en heeft ſlechts de maete om Garneel, Spieringh of Bot te koopen, dat men nae den beſten viſch als Pos, Karper of Baers niet ſal bieden. Want als de beurſe afneemt en de ſlockluſt aenwaſt, ſoo iſſer niet anders te verwachten, dan dat het Vaederlijck erfdeel wort verteert, en hy, daer door, in d'uyterſte ellende ſal geraecken, om dat hy 't goed als een verquiſter ſonder maete, heeft uytgegeven. Dit wil oock het Waterpas en 't rechtſnoer bedecktlijck uytdrucken, om dat alles door de maete en 't rechtſnoer moet werden onderhouden, ten eynde wy onſe wercken met een recht oogh in de waeghſchaele leggen,

en meeten onse staet en gelegentheyt wel. En gelijckmen met het Pas-loot de rechte van alle hooghten afmeet, soo behoortmen oock met het rechtsnoer onses vernufts en oordeels, de hooghte van onse gedachten af te peylen, op datmen geene kasteelen in de locht bouwe:

Want, wat de Maet te buyten treet,
Dat maeckt sich tot den val gereet,

seyt *Seneca* in zijne *Oedipus.*

En voorwaer soo staet het wel onvast, daer de Maete wort overgetreeden, en sulx kan niet duyren, doch de Maete maeckt alles vast en bestandigh, maer als de gedachten van wichtige saecken, nae de rechte Maete worden afgemeeten, *dan staen zy tegens alle last, en voor 't gewichte vast.* Soo behoort dan een ygelijck de Maete van de reeden by sich te hebben, om alle zijnen handel te overweegen, en sich daer in behoorlijck draegen, op dat hy sonder hinder in dit woeligh leven, door alle oprechte en veylige wegen, magh wandelen.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe in 't purper gekleet, houdende in de rechter hand een Palmtack, en in de slincker een toom.

Maetigheyt is een middelmaet, die bepaelt is, door de oprechte reeden, nae het welbehaegen en mishaegen des lichaems, soo wel door 't oordeel van de smaeck, als door 't gevoelen: en wort gebruyckt, gelijck het oock betaemlijck is, door de Liefde van het eerlijcke en profijtlijcke.

Dat dit de middelmaetigheyt is, wort door het purper vertoont, dat van twee seer verscheyden verwen is t'saemen gestelt, en die daer nae onder een ander gevoeght zijnde, een aengenaeme en lieflijcke vermenginge maecken. Of als uyt twee tegenstrijdige dingen, door een kloeck en scherpsinnigh verstand, een Idea of ontwerp voortkomt, dat seer volkomen is: 't welck door 't werck meer kenbaer zijnde, soo wort het den naeme van Maetigheyt gegeven: om te betoonen, dat de Maetigheyt is, ontrent het behagen en mishaegen des lichaems.

Haer wort den Palmtack gegeven, tot een teycken van belooninge, die die geene in den Hemel hebben, die heerschende over haere hertztochten, sich selve hebben t'ondergebracht. De Palmboom laet sich niet verdrucken, alhoewel daer swaer gewichte aen vast is, maer geeft sich daer tegen aen, gelijck eenige schrijven: alsoo doet oock een maetigh gemoed, 't welck hoe meer 't selve de daedelijcke genegentheeden en lusten, die hem moeylijck zijn, overvallen, soo stelt het sich nochtans wijslijck daer tegen, om dieselve te overwinnen en te bemachtigen.

De toom druckt uyt, dat de Maetigheyt, voornaemlijck gebruyckt wort, ontrent de smaeck en 't gevoel, waer van 't eene alleene de mond deelachtigh wort, en 't ander streckt sich door al de deelen des lichaems.

De Oude schilderden *Nemesis*, de Dochter van de Iustitie of het Recht met eenen toom af, die met groote straffigheyt de ongemaetighde hertztochten der Menschen breydelde: eenige maelden de Maetigheyt met twee kruycken af, waer van d'eene nae d'ander was gekeert, nae de maniere, of men 't eene met het ander wilde temperen of maetigen, 't welck van twee tegenstrijdige natticheeden geschiet, daer door men d'eene met d'andere maetight.

Men konde oock een boge in d'eene hand maecken, om de snaere te recken: al om de middelmaetigheyt te betoonen; dieder behoort te zijn, by dese werckinge: Want dieselve op haere middelmaete gereckt zijnde, salse de pijle met groote snelligheyt voort drijven, maer als men dieselve te veel overtreckt, of het sal niet doogen, of de snaere sal breecken.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Palmtack, en in de slincker een toom hout, en ter sijden een Stier en Leeuw, die malkanderen omhelsen.

De toom wort genomen, voor de betominge van de hertztochten, en de Palmtack voor de overwinninge die die geene geniet, die sich selve heeft overwonnen.

De Leeuw die den Stier omhelst, is 't beeld van een Man die tot Maetigheyt is genegen.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een toom en in d'ander een uyrwerck hout. Ter ſijden ſtaet een Elephant.

Mette toom wortſe in d'eene, en met het uyrwerck in d'ander hand, geſchildert, om de plicht van de Maetigheyt te vertoonen: die daer in beſtaet, datmen de tochten van 't gemoed, nae den tijd breydle en betoome. Oock wort door den tijd verſtaen, de maete van de beweginge en van de ruſte: Want door de Maetigheyt worden de bewegingen des gemoeds gemeten, die dieſelve, ſoo wel van d'een als d'ander ſijde, bepaelt. Want anders als men de Maetigheyt overtreet, ſoo gaet het even als de vloeden die Dijcken en Dammen overloopen.

De Elephant is van *Pierio* voor de Maetigheyt geſtelt, om dat hy tot ſeeckere maete van ſpijſe gewent zijnde, zijn gewoonlijcke maniere niet wil overtreden, nemende alleen ſoo veele als hy gewent is. Hier van verhaelt ons *Plutarchus* een aerdige geſchiedeniſſe, die in Syrien ſoude gebeurt zijn; Dat een knecht van zijnen Meeſter laſt hadde, om een Elephant ſeeckere maete met Rijs of Kooren voor zijn daeghlijxe koſt te geven; maer de knecht gaf den Elephant meeſtendeel alleen een halve maete: Maer op ſeeckere tijd, als de Meeſter daer eens tegenwoordigh was, ſoo gaf hy hem een geheele maete te gelijck, 't welck de Elephant vermerckende, deelde hy den Rijs in twee gelijcke deelen, en 't eene laetende leggen, att hy alleene zijne gewoonlijcke maete: waer op de Meeſter terſtont lettende, was hy over zijnen ontrouwen knecht verſtoort, en dat wegen zijne gierigheyt, verwondert zijnde van des Elephants Maetigheyt en temluſt.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn ſchoone Ionge Dochter in ſilvere Laecken gekleet, met een goude ſluyer, hebbende voor 't hulſel op 't hoofd, een Schildpadde, in de rechter hand een ſilvere toom, en in de ſlincker hand een ovael, waer op twee korfkens gemaelt zijn, met dit opſchrift: *Virtus inſtrumentum*, de Deughd is het wercktuygh.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe van ſchoon opſicht, met lange en blonde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een tange met een gloeyend yſer, en in de ſlincker een vat met waeter, alwaer zy 't yſer in tempert ofte koelt, zijnde gekleet in root fluweel met goude ſtrickjens.

MARZO. *Martius.* I.

EEn Ionghman met een wreed opſicht, hebbende eenen Helm op 't hoofd, in taneyt gekleet, dat uyten ſwarten ſiet, met vleugels aen de ſchouders, houdende met groote bevalligheyt in de rechter hand het teycken van *Aries* of den Ram, geciert rontom met Amandel bloemen, en in de ſlincker een ſchaele met *Prunoli*, *Aſperges* en Hoppe.

Wy ſullen de Maenden door Iongelingen afbeelden, om dat wy, willende den tijd afdeelen in uren, dagen, maenden en jaeren, ſullen wy maken dat de uren zijn de kindsheyt, de dagen de Ieugd, de Maenden de Ion-

gelinghschap, het Iaer de Manbaerheyt, en de tijd die alle dese dingen, te gelijck is, die maecken wy oud.

Dat dese Maend van een wreed opsicht is, met een Helm, vertoont dat dese Maend van *Romulus* den God *Mars* is toegewijd.

Door de twee deelen swart wort te verstaen gegeven, de verwe van 't Aerdrijck,en door 't root de aert en kracht dessélven: 't welck in dese Maend, door de lauwe hette der Sonne,de planten doet uytbotten, en de Natuyre van alle Dierkens doet frisch en wacker worden.

Dat hy gevleugelt is, bediet de gestadige loop,die de Maenden doen,waer over oock *Petrarcha* aldus seght, dat de Iaeren, Maenden, dagen en uyren, vliegen.

Hy hout oock in de rechter hand het teycken van *Aries* met de bovengeseyde bloemen omslingert, om de beginselen van de Lente te vertoonen, waer van *Ariosto* aldus singht:

Wanneer de Son op 't Dier komt springen,
Dat Phrixus *kost door 't Waeter dringen,*
En Zephirus *daer komt ontrent,*
Soo brenght het ons de soete Lent.

'tVertoont mede dat gelijck de *Ram* van achter swack is, maer heeft eenige sterckheyt van vooren, also heeft oock de Sonne wanneer zy in dit teyken begint te komen, kleyne kracht, en dat van wegen de koude die haere kracht vermindert: Maer den Somer naederende, soo wort hy krachtiger, dat is heeter.

De schael vol *Prugnoli,Sparagi* en *Lupoli*,vertoonen de vruchten van dese Maend. Maer dit moetmen weeten, dat een fray Schilder, de vruchten, soo wel van dese,als van andere Maenden, moet veranderen, nae de hoedanigheyt van de plaetsen: Want waer de locht heeter is, daer komense eer voor den dagh, als in andere Landen daer het kouder is.

* * *

De Maend *Martius* heeft zijnen naeme,als geseyt is, van *Mars*, den Vaeder van *Romulus*, die voor dat *Carolus Magnus* Keyser wierde, in Duytschland over al wierde geviert, en als een God geeert: waer van ick noch een seer oud steenen beeld te *Stadbergh* in Suyrland, heb gesien, alwaer het beeld van *Mars* uytgeroeyt zijnde, *Caroli Magni* beeld was in plaets gestelt, met dese seer oude opschrijvinge:

Hie stehe ich du vermeinter Gott,
Dich zu hohn vnd auch zu spott,
Die Martem *eerst gefeiret han,*
Ietzt ruffen wir, im glauben, Christum *an.*

Dese wert de Lentemaend geheeten, by den Latinen *Ver*, by den Griecken *Ear*, van *Era*, dat is *Iuno*, die, door de Poëten, by de Locht is afgebeelt. Andere seggen dat de Lente komt van *Lenis*, van de soete Locht, om dat de Sonne,door haer liefiijcke warmte, ons komt naederen, en de Locht alsoo matight, dat sich Mensch, Vogelen, Dieren en Velden daer in verheugen. De Oude hebben de Lente *Risum Iovis*, den lagh van *Iupiter* genaemt.

APRILE. 2.

EEn Ionghman met een krans van Myrthen op 't hoofd, zijnde in 't groen gekleet, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand het teycken van den Stier *Taurus*, 't welck seer konstelijck sal geciert wesen met alle slagh van violetten en allerleye bloemen, die in dese Maend worden gevonden,in de slincker hand sal hy houden een Mandeken vol *carciofi*, *baccelli*, *mandor fresche*, en vruchten die in dese Maend, nae yder Lands aert, beginnen voor den dagh te komen.

Dese Maend seyt *Varro* dat genaemt is *Aperile*, van *Aperire*, om dat sich in dese Maend het Aerdrijck opent en brenght al haer Rijckdommen voor den dagh, gelijck de Griecken mede door de selve reeden dese Maend *Aintesterioona* noemden, om dat alle dingh bloeyde, of gelijck *Ovidius* seyt,van de klaerigheyt en lieflijckheyt des Hemels, *dat het nu een opene tijd wort.*

De krans die hy om't hoofd heeft,bediet, dat wesende dese plante,nae de beschrijvinge der Ouden, *Venus* toegewijt, dat oock alsoo, in dese Maend,de Liefde in alle planten en dieren krachtelijck voor den dagh quam. Waerover *Petrarcha* in sijn 42 klinkdicht seit:

Een yder Dier sich voeght om vriendelijck te paeren,
Iae watter krielt op aerd, in locht en in de baeren.

De groene verwe, bediet dat het Land sich in dese Maend met een groene rock bekleet,

bekleet, vermaeckende den Aenschouwers seer lieflijck, te meer, alsoo de groene verwe den oogen is aengenaem, en dat de levende verwen, alsdan in de schoone bloemkens, die als klaerblinckende peerlen, in de lieflijcke groene velden, met een sonderlinge bevalligheyt, voor den dagh komen. Waer van *Petrarcha* in zijn XLII klinckdicht aldus singht:

De schoone tijd verschijnt vol soele Zuyde winden,
De bloemtjens en het kruyd, met al haer huysgesinden,
Dies Progne *vrolijck singt en* Philomela *klaegt,*
De Lente 't groene kruyd en witte bloemkens draegt:
Dies lacchen weyd' en beemd', jae d' Hemel heeft vermaecken,
En Iupiter *verlanght om by zijn kind te raecken.*

Het teycken van *Taurus* ofte Stier dat hy in de rechter hand draeght, bediet, dat de Sonne in dese Maend, door dit teyken gaet, 't welck altijt stercker en stercker aendringt: want gelijck de Stier van meerder kracht is als de *Ram*, soo seght men dat de Son in dit teycken regeert, om datmen in den Maend van *April*, den arbeyt van de Stieren en Ossen begint te sien, te weeten, in 't ploegen en om 't kooren te sayen.

MAGGIO. *Majus.* 3.

En Ionghman in 't groen gekleet met verscheyden bloemkens verciert, hebbende om 't hoofd een gelijcke bloemekrans, hy sal mette rechter hand het teycken *Gemini* of Tweelingen houden, diewelcke sullen omslingert zijn met witte Roosen, als mede roode en andere groenigheyt. In de slincker hand sal hy een korfken hebben vol kerssen, *piselli, fragole, una spina* en andere vruchten, die in dese Maend voor den dagh komen, ofte nae dat zy elders en in yders gelegentheyt werden gevonden.

Dese Maend *Majus* is van de Latijnen afgekomen, te weeten van de *Majoribus*, dat is van de Oudsten, want de Romeynen hadden haer volck in twee deelen gedeelt, te weeten in Ouden en Iongen: en wilden dat dese mette wapenen, maer de Oude met goeden raed het gemeene beste souden voorstaen: En ter eeren van dese instellinge, soo wierde de Maend *Majus* van de *Majores*, en *Iunius* van de *Iuniores* alsoo geheeten, gelijck sulx *Ovidius* klaerlijck uytdruckt.

Hem wort een groen en gebloemt kleet aengedaen, met een krans op 't hoofd van verscheyden bloemen, om te vertoonen de schoonheyt en lieflijckheyt van de weyden, bergen en velden, diewelcke al te saemen geschickt en geciert zijn met veelderleye bloemen en groene kruyden, brengende den aenschouwers verwonderinge en vrolijckheyt aen, verweckende den Vogelkens om lieflijck te singen, jae de geheele Natuyre is vrolijck; dies seght *Sannazzarus*: *Een schoone bloeyende en vermaecklijcke May.*

Het teyken van de Tweelingen vertoont, dat sich de kracht van de Sonne in dese Maend verdubbelt, om dat zy beginnende heet en droogh te werden, sich ontrent twee graeden boven 't Aerdrijck verheft, waer door dan alle dingen oock verdubbelen en vermeerderen, oock om dat de Dierkens dan haere Iongen voortbrengen.

GIUGNO. 4.

En gevleugelt Ionghman als d'andere Maenden, in licht groen gekleet, hebbende op 't hoofd een krans van onrijpe kooren-ayren, in de rechter hand sal hy het teycken van *Cancer* of de Kreeft hebben, dat oock met de bovengeseyde ayren sal omslingert wesen, mette slincker sal hy een schael houden of een schoon korfken, waer in dat sullen wesen *visciole, scafe, briccocole, pere moscarolo, cocuzze, citroli, brugne, finocchio fresco,* venckel en andere vruchten, die in dese tijd hier of elders voor den dagh komen.

Dese Maend wort *Iunius* geheeten, om reeden, die in de Maend May geseght zijn, alhoewel daer eenige zijn die dese nae *Iuno* heeten *Iunonium*, nemende uyt het midden twee letteren wegh, seggende *Iunium*, om dat op desen eersten dagh de Tempel van *Iuno* wierde ingewijd, of van *Iunius Brutus*, diewelcke op den eersten dagh van dese Maend *Tarquinium* uyt het rijck verjaeghde.

Hy is met licht groen gekleet, om dat in dese Maend het kooren door de hette der Sonne begost geel te worden, gelijck oock andere kruyden.

Het teycken van *Cancer* betoont, dat de Sonne komende in dit teycken, zy wederom begint achterwaerts te gaen, wijckende van ons ter sijden af, op de maniere als dit Dier te rugge kruypt.

Iu-

IUGLIO. 5.

EEn gevleugelt Ionghman in 't geel gekleet en met koorenayren gekroont, ſal in d'eene hand het teycken van *Leo* hebben, weſende geciert met rijp kooren en alderley linſen, erten, boonen, *&c.* in d'ander ſal hy een korfken hebben met Meloenen, vroege Vijgen, allerleye Peeren, Noten en andere vruchten van deſe Maend.

Deſe Maend wort *Julius* geheeten, ter eeren van *Julius Cæſar Dictator*, om dat hy in deſe Maend geboren is, alhoewel zy eerſt *Quintilis* in 't getal wierde geheeten, zijnde de vijfde Maend van *Martius* af te rekenen.

Met een geel kleet wort hy gemaelt, om dat het kooren in deſe Maend rijp wordende, geel wort.

De Leeuw is een Dier dat uyter Natuyren heet en wreed is, bediedende die tijd, waer in de Sonne opgeſtegen zijnde in dit teycken, groote hette en drooghte veroorſaeckt.

AGOSTO. 6.

EEn gevleugelt Ionghman van wreed opſicht, in vlammige verwe gekleet, gekroont met Rooſen van damaſt, *Gelſomini di Catalogna*, Gyroffelnagels en andere bloemen, die deſe tijd medebrengt. In de rechter hand ſal hy houden het teycken van *Virgo*, en in de ſlincker een korfken van alle ſlagh van Peeren, Pruymen, Moſcatellen, Vijgen, Noten en rijpe Amandelen, of nae dat andere Landen voort brengen.

Deſe Maend is van den Raed *Auguſtus* ter eeren alſoo geheylight, want in deſe Maend is hy eerſtmaels Burgemeeſter gemaeckt, en heeft oock driemaels binnen *Romen* triumph gehouden, als mede Egypten, onder 't gebiet van de Romeinſche macht geſtelt, en maeckte een einde van den Burgerlijcken oorlogh. Deſe Maend wierde eerſt *Sextilis* genaemt, weſende de ſeſte in 't getal van *Martius* af te rekenen.

Het wreed geſicht geeft te verſtaen, hoe moeylijck dat deſe Maend valt, en hoeſe van veele quaeden kan oorſaecke weſen, om dat ſich de Sonne alsdan in de Hondsſterre laet vinden, diewelcke op de maniere van een raeſende Hond aenblaft en op 't lijf valt, die niet op zijn hoede is.

Het hemels teycken is *Virgo* geheeten, om te betoonen, dat gelijck deſe Ionghvrou onvruchtbaer is, niets van haer ſelve voortbrengende, alſoo brenght oock de Sonne, in deſe Maend, geen dingh voort, maer maeckt de dingen, die alreede voortgebracht zijn, rijp en volkomen.

Het korfken dat vol is van de bovengeſeyde vruchten, en de krans, vertoonen het geene deſe Maend voortbrenght.

SEPTEMBER. 7.

EEn gevleugelt vrolijck en lacchend Ionghman, in 't purper gekleet, hebbende op 't hoofd een krans van Geers en Rijs: in de rechter hand het teycken van *Libra*, en in de ander de Overvloets Hooren vol van witte en ſwarte Druyven, Perſicen, Vijgen, Peeren, Appelen, Meloenen, Granaten en andere vruchten die deſe Maend voortbrenght.

September wort zy genaemt, om datſe is de ſevenſte Maend van *Martius*: 't is oock waer, datſe eenige tijd genaemt is *Germanicus*, nae den Keyſer *Germanicus*. Oock waſſe van eenige *Antonius*, van andere *Hercules*, en weder *Tacitus*, genaemt, doch geene van allen, heeft willen ſtant houden.

Met purper wort hy gekleet, om dat, gelijck het purper een Koninghlijcke dracht is, alleen paſſende Koningen en vermaerde Helden, diewelcke van macht en rijckdommen overvloeyden, alſoo geeft deſe Maend als de Koninck en Vorſt boven alle andere, de aldergrootſte overvloed die tot des Menſchen onderhoud van noode is.

De Schaele hout hy, om dat de Sonne alsdan in *Libra* is, makende nacht en dagh even gelijck, wegende die te ſamen, daer van *Virgilius* ſeght:

De Schael weeght dagh en uren al gelijck.

OCTOBER. 8.

EEn Ionghman met een kleed van lijfverwe, met vleugels gelijk de andere Maenden, hebbende op 't hoofd een krans van Eycken loof met de Eyckelen daer aen, houdende in de rechter hand het teycken des *Scorpioen*, en in de ſlincker een korfken vol Miſpelen, Paddeſtoelen, Caſtanien, met en ſonder ſchellen.

Deſe

Dese Maend was *Domitianus* geheeten, nae den Keyser *Domitianus*, maer is door 't besluyt van den Raed, om verscheyden oorsaecken rechtvaerdelijck uytgeschrabt, gelijck zy oock tyrannighlijck van hem waeren bedrogen: en behielde doen dese Maend de oude naem van *October*, als de achtste Maend in ordre.

Lijfverwigh is hy gekleet, om dat de Sonne daelende nae den Winter stilstand, de planten beginnen dor, en de blaederen rosachtigh te worden.

Mette *Scorpioen* wort hy geschildert, om dat de Sonne sich, in dese Maend, in dat teyken bevindt: zijnde alsoo genoemt nae de beeldenisse van de sterre en van haere werckingen, diewelcke zy voortbrenght. Want, gelijck de Scorpioen met zijn venijn doodelijck quetst, ten zy datmen terstont daer tegens doende is, alsoo brenght oock de Sonne, terwijl zy in dit teycken is, door de ongestadigheyt van den tijd, veel gevaerlijcke sieckten aen. Waer over *Hippocrates* in zijne grondregulen seght, dat de ongelijckheyt van den tijd, kranckheeden voortbrenght, insonderheit wanneer 't op dien selven dagh, dan heet en dan kout is, 't welck seer dickwijls in den Herfst gebeurt.

Het korfken met vruchten, bediet, 't geene dese Maend voortbrenght.

NOVEMBER. 9.

EEn Ionghlingh gekleet als de blaeders zijn wanneer zy van de boomen vallen. Hy sal gevleugelt zijn, hebbende 't hoofd met een Olijftack, daer de vruchten noch aen hangen, omwoelt, in de rechter hand sal hy het teycken van *Sagittarius* of de Schutter hebben, houdende in de slincker een korfken met Raepen, Radijs en andere vruchten, die dese Maend voortbrenght.

Het teycken van *Sagittarius* bediet dat de Sonne in dese Maend in dat teycken is, dragende den naeme soo wel van dese sterre als van de werckinge, die zy voortbrenght, om dat de Hemel in dese tijd, den hagel, regen en blixem laet nedervallen, 't welck oock geen kleyne schrick aenbrenght. In dese Maend wort oock de Iacht seer geoeffent, 't welck oock door den Schutters geschiet.

D'Olijf is een vrucht van dese Maend, waer in dieselve, rijp zijnde, gesaemelt wort om oly en sap uyt te perssen, 't welck is noodigh tot 's Menschen leven.

Zy wort *November* geheeten, zijnde de negenste in de ordre, ende *December* de tiende.

DECEMBER. 10.

EEn Iongelingh die seer vreeslijck siet, gelijck oock de twee volgende Maenden, wesende in 't swart gekleet en gevleugelt, houdende in de rechter hand het teycken van *Capricornus* of den Steenbock, en in de slincker een schaele vol *tartuffi* of paddestoelen.

Schricklijck en in 't swart wort hy gemaelt, om dat het Aerdrijck in dese Maend van al haer cieraet berooft is, en hierom is hy sonder krans.

De Steenbock voert dese Maend, om dat de Sonne dese Maend het teycken van *Capricornus* passeert, en gelijck dit Dier sich onthout op spitsen en hooge bergen, alsoo is de Sonne in dese Maend in den hoogsten graed tegen 't Zuyden.

De *tartuffi* zijn in dese Maend best, en worden dan oock meest gevonden.

IANUARIUS. 11.

EEn gevleugelt Iongman in 't wit gekleet, die met beyde handen het teycken van *Aquarius* of den Waeterman hout.

Dese Maend en de tweede hier nae, die zijn van *Romulus*, door *Numa Pompilius* by 't Iaer gevoeght, en nae *Janus Ianuarius* geheeten, om dat gelijck *Ianus* tweehoofdigh was, soo siet oock dese Maend, als met een hoofd, nae 't geen dat voorby is, en met het ander, siet hy het begin van 't geene toekomende is, gelijck de nieuwe Schrijvers verhaelen.

Dat hy in 't wit gekleet is, geschiet, om dat het Aerdrijck gemeenlijck, in dese Maend, met sneeu bedeckt is, schilderende 't geheele Land met eenderleye verwe.

Hy hout den *Aquarius* of Waeterman met beyde handen, om dat de Son alsdan door dat teycken loopt, doende door den regen en sneeu, het waeter overvloeyen.

* * *

Ianus is oock geweest een Koningh in Ita-

lien, van 't Hebreeus woort *Iain*, 't welck Wijn bediet, en hebben oock de oude *Noach* alsoo genaemt, om dat hy de eerste Vinder van den Wijn soude geweest zijn, en die de Oude en Nieuwe Werld heeft gesien; de oude Griecken naemden hem *Oenotrium*, den Wijn-Meester.

FEBRUARIUS. 12.

EEn gevleugelt Ionghman in aschgrauw gekleet, houdende met groote bevalligheyt het teycken *Pisces* of de Visschen.

Numa Pompilius noemde dese Maend *Februarius* van *Febris*, dat is van de koortse, diewelcke in dese tijd lichtlijck wort veroorsaeckt. Ofte van het Latijnsche woordt *Februus*: 't welck bediede een offerhande over de dooden; Want in dese Maend hielden de Romeynen de gedachtnisse der zielen, en zy meenden dat dieselve gesuyvert wierden, door de vieringe van de uytvaert der dooden.

Aschgrauw wort zy gekleet, om dat dese Maend seer regenachtigh is, en meerendeels met Wolcken bedeckt, 't welck door dese verwe wort uytgedruckt.

Hy draeght het teycken *Pisces* of Visschen, want de Sonne wandelende door dit teycken, soo wort dese Maend daer door afgebeeld, en gelijck de Visch een Waterdier is, alsoo is dese tijd, door 't veel regenen seer nat en vochtigh, of om dat de Waeteren ontdoyt zijn, en het nu tijt is om te visschen.

* * *

Dese Maend is als boven, *Februarius* genaemt, van *Februare* uytvaegen of suyveren, en *Februus* was de offerhande, waer mede zy het Lijck-offer, over de zielen van hunne afgestorvene vrienden, vierden: jae zy liepen met ontsteecken fackels en waslichten door de stad, om die van nieuws in te wijden, en van alle misdaeden te suyveren, ten eynde de zielen meerder ruste en grooter vermaek mochten genieten. Andere verhaelen, hoe zy oock sochten naer *Proserpina*, de dochter van *Ceres*, die haer door *Pluto* was ontstolen, of zy die elders wisten op te soecken. Zy schooten oock in dese Maend, de Herten, die zy *Dianæ* met seer groot gejuygh en Godsdienst opofferden. En 't schijnt oock dat de Hooghduytsche hier op hebben gesien, wanneer zy dese Maend *Hornungh* hebben genaemt, om dat de Herten daer in haere hoornen, of soo de Iaegers spreecken, haere stangen, afwerpen. Dese Maend is een dagh verkort en een schrickelmaend gemaeckt, die om 't vierde Iaer 29 daegen heeft. En dese dagh wierde den Maend van *Augustus* toegevoeght, die te vooren *Sextilis* was genaemt.

Maenden nae den Ackerbouw.

IANUARIUS. *Loumaend.*

EEn Man van wercklijck opsicht, staende aen de sijde van een Rad, om het ysertuygh te scherpen, houdende in de rechter hand een snoeymes, wijsende mette slincker op verscheyden wercktuygen, dienstigh tot den Landbouw, die voor hem leggen, en ter sijden staet een Haen.

Manlijck wort hy geschildert met het snoeymes in de hand, want in dese Maend kan een vlijtigh Huysvaeder of ander, die sich in de Veldbouw oeffent, alle zijn boeretuygh oversien, en verbeteren alles wat hem daer toe noodigh is.

Dat hy aen de sijde van een Rad staet, is alleene om zijn boeretuygh op te scherpen en totten Landbouw bequaem te maecken, wesende dese Maend, nae de nieuwe Schrijvers, de eerste van 't Iaer. Hy wijst oock mette slincker hand op het gereetschap, om te betoonen dat de ploeghkouters, schoppen, vorcken, &c. alles gereet is. En dit seyt *M. Cato* in zijn Boerewerck mede: *Maeck alles by tijds vaerdigh, want het is met het boerewerck soo gelegen, dat soo ghy 't eene traeghlijck doet, 't ander sal oock traegh ten eynde komen.* Daerom is de Haene hooghnoodigh, om datmen alle tijd wacker behoort te zijn, en zijn kans niet te versuymen, gelijck *Plinius* van des Haens wackerheyt verhaelt, om te betoonen, hoe noodigh het totten Ackerbouw zy, arbeydsaem en wacker te wesen.

C. Furius Cresina die van een Slave een Vrye was geworden, versaemelde in een kleyne Acker Lands, veel meer vruchten als zijne gebuyren in groote besittingen deden: Waer over hy seer wierde gehaet, als of hy door tovery, 't gewas van de gebuyren hadde tot hem

hem getrocken: Om deser oorsaecke wille, van *Spurius Camillus* gedaeght zijnde, en voor 't Volck beschuldight wesende, vreesde hy veroordeelt te worden: en derhalven dacht hem noodigh dat de Rechter 't verschil soude vonnissen: Verschijnende voor 't Recht, soo bracht hy alle zijn boeretuygh mede, waer mede hy 't Land bearbeyde, en daerenboven noch eene van zijn Dochters, die wel sterck van knoocken en vol van vleys was. De ysers waeren grof en swaer, glat en wel gescherpt, en de Ossen seer sterck om 't Land te bouwen. Dit selve vertoont hebbende, sprack hy 't Romeynsche Volck aldus aen, *O ghy Romeynsche Burgers! dit zijn mijn toverkonsten, maer kost ick u te gelijck, met dit boeretuygh, oock vertoonen mijn sweet, nachtwaecken en moeylijcken arbeyt, ghy sout u daer over verwonderen.* Dit geseyt hebbende, worde hy vry gesproken.

FEBRUARIUS. *Sprockelmaend.*

EEn bedaeght Man, die in een Wijnbergh staende, de rancken schijnt te besnoeyen.

Daer zijn twee tijden om te snoeyen, maer nae *Magons* meeninge, wort de Wijnstock eer besnoeyt, eer dieselve uytbot, want om dat die dan sapiger is, soo isse oock beter en gelijcker te snoeyen.

MARTIUS. *Dorremaend, Lentemaend.*

EEn Iongman met een Vorcke in de hand, diewelcke de aerde van den Wijnstock ruymt, om den wortel van de overtollige veselen en spruyten te snoeyen, hebbende ter sijden een paerd.

Iongh wort hy geschildert, om dat het wercken mette Vorcke een seer moeylijcke arbeyd is, en om datmen in dese Maend den Wijnstock ontbloot. Maer dit dient gewaerschouwt, datmen 't moet in der haest en niet te laet doen, want de Wijnstok kost bloeyen, en u de hoope doen verliesen van een goede dracht, werpende de botten, van den ranck, ter aerden. 't Paerd worter by gestelt, om dat *Plinius* seyt, dat de paerden in dese Maend tochtigh of bronstigh worden.

APRILIS. *Grasmaend.*

TOt opmerckinge van veele die van den Landbouw geschreven hebben, soo soumen konnen maecken eenen Landman mette bloote armen, diewelcke het riet of de stocken aen den Wijnranck stelt, om daer tegens op te loopen: en ter sijden weyd een Koe met een Kalf, 't welck den Koe suyght. Om dat *Palladius* verstaet, dat de Kalvers meest in dese Maend geworpen werden. En wil men daer in wat verscheydentheyt maken, soo kanmen andere Dieren daer mede by doen. *Palladius* seyt mede, datmen in dese Maend de Schaepen scheert. Of in plaets van de Koe, soude men een Man konnen stellen, die een Schaep scheert. Seyt verder dat in dese tijd de Rammekens gelubt worden, en datter de meeste overvloet van vette Lammerkens voor den dagh komen, die in den Winter of voorjaer geworpen zijn.

MAJUS. *Bloeymaend.*

EEn jongh Landman, staende in 't midden van een groene weyde, houdende in beyde handen een Seyssen om gras te mayen.

Het gras wort in de May-Maend gemayt, want, seyt *Columella*, men moet het eer mayen eer het verdrooght, overmits het dan meerder overvloed aenbrenght en den beesten aengenaemer is, want tusschen 't groen en 't droogh staet het gras in zijn volkomentheyt.

IUNIUS. *Wedemaend.*

EEn Landman met bloote armen, die een Seyssen houdende, mette rechter het kooren snijt en mette slincker hand nae hem treckt, of dat hy toont al gemaeyt te hebben, en dat hy van 't kooren in schoven bind of hoopen maeckt. Want in dese Maend wort het kooren, rijp zijnde, gemayt, dat anders sins door de aenstaende hette soude verbranden, daerom moetmen daer mede haesten, want het vertragen is seer schadelijck, overmits de vogelen en andere beesten, daer groote schaede aen doen, of dat het al te droogh zijnde, afvalt. Daerom moet het gesneden zijn, wanneer het over al geel wort.

IULIUS. *Hoymaend.*

EEn Landman staende op een dorschvloer, half naeckt, houdende met beyde

handen een Dorſchvlegel, waer mede hy ſeer aerdigh het kooren ſchijnt te dorſchen, en ter ſijden ſtaet een Wanne, Harcke en ander gereetſchap, daer toe behoorende.

AUGUSTUS. *Oughſtmaend.*

EEn Landman die zijn kuypen, tobben, vaeten gereet maeckt, die tot ſoodanigen dienſt noodigh zijn: als mede allerleye gereetſchap.

Men kander een Klockhenne met Iongen by ſchilderen, want de Ionge die in deſe Maend uyt den dop komen, leggen veel meer eyeren, als die in andere Maenden doen.

SEPTEMBER. *Garſtmaend, Herfſtmaend.*

EEn Man die een Mandeken vol Druyven heeft, en mette ſchouderen en beenen bloot is, gelijck die geene zijn, die in de perſſinge van Druyven zijn: ter ſijden ſal een vat vol Druyven ſtaen, die al getreden zijn, waer van de Moſt beneden in een ander vat uytdruypt.

't Kan niet onbequaem zijn, dewijl de Honigh in deſe Maend geſamelt wort, twee of drie ſwermen Byen mette korven hier by te ſtellen.

OCTOBER. *Wijnmaend.*

EEn Man die in de ſlincker hand een korf vol koorens heeft, 't welck hy mette rechter in d'aerde ſchijnt te werpen, gemoetende eenen die de Oſſen voort prickelt, die in den ploegh gaen. En alhoewel *Heſiodus* de eerſte geweeſt is, die van den Landbouw heeft geſchreven, gelijck *Plinius* ſeyt, van datmen op den 10 dagh van *November* behoort te ſayen, en als in ſoodanigen dagh de *Vigijen* of Wachters ondergaen, dat het ten langſten ſeven dagen daer nae begint te regenen, weſende 't ſelve ſeer vorderlijck aen 't geſaeyde kooren: niet te min door de verſcheydenheyt van de gelegentheyt, 't zy de hette of koude des Lands, ſoo worter of vroeger of laeter geſaeyt.

Maer om onſe beeldeniſſe niet te verwarren, en een yder Maend in zijn beſondere dienſt te bepaelen, willen wy datmen dan, in deſe Maend, het kooren ſal ſaeyen, ſijnde het voornaemſte onderhoudt van 's Menſchen leven.

NOVEMBER. *Slachtmaend.*

EN om dat de oly den Menſche ten hoogſten noodigh is, niet alleen tot ſpijſe, maer oock tot veele andere dingen, ſoo maecken wy, dat in deſe Maend, gelijck *Palladius* ſeyt, de oly geperſt wert. Wy beelden dan een Man af, die in de rechter hand een ſweep heeft, gaende achter een Paerd, dat aen een Meulen-rad vaſt is, alwaer men de oly perſt, en ter ſijden ſal een Olijfbergh weſen, waer by dat alle gereetſchap ſal ſtaen, dat tot deſen arbeyt dienſtigh en noodigh is, als perſſe, paelen, potten, backen, &c.

DECEMBER. *Wintermaend.*

EEn ſterck keerel diewelcke met beyde handen een Bijle gevat heeft, om eenen boom ter aerden neder te vellen.

Naer 't ſeggen van *Palladius*, is *December* 't begin van den Winter, de locht koud, en de kracht van de boomen in een getrocken, weſende alsdan het houdt alderbequaemſt om te timmeren, of eenige andere wercken daer van te maecken: Waerom men niet alleen in deſe Maend de boſſchen af kapt om tot timmerhoudt of andere dingen te gebruycken, maer oock om de overtollige tacken, en groene tuynſtaecken te branden: men houwt oock de ſtocken en de bieſen af, waer mede de Wijngaerd gebonden wort, en de tienen waer van men de korven maeckt, met andere dingen, die tot ons gebruyck noodigh zijn.

De Maenden gelijck die van den Philoſooph Euſtachius *afgemaelt zijn.*

MARTIUS *weſende het begin van 't Iaer, nae de beſchrijvinge van de Oude.*

EEn Soldaet die gantſch geharnaſcht is met Schild en Lance: ſpeelende deſe Maend op den naeme van *Mars*, want in deſe Maend, naer 't ſeggen van *Euſtachius*, ſoo eynden de Winterleegeringen van de Soldaten, en *Mars* begint alsdan zijn hoofd moedigh totten krijgh op te ſteecken.

APRI-

APRILIS.

April wort gemaelt als een Herder met bloote armen en beenen, hebbende by sich een Geytjen met twee Iongen, die eerst zijn geworpen, speelende dese Herder op zijn fluytjen. Hier wil *Eustachius* seggen, dat het vee sich in dese Maend vermenichvuldight.

MAJUS.

EEn Ionghlingh van een schoon en dertel opsicht, wiens hoofdhayren zijn gekrult, en met een krans van witte en roode Roosen omvlochten. Het kleed sal goud zijn, en vol seer schoone bloemen geweven, en hier onder sal het windeken luchtigh speelen, sulx dat het de kleederen oplicht, hebbende de handen vol Roosen en Violetten, gaende bloots voets op groene kruyderkens.

Hier door wert vertoont, dat het aerdrijck in dese Maend, als van den slaep des Winters weder oprijst, en sich van nieuws in zijnen stant, met kruyden, blaeden en bloemen cierlijck oppronckt.

En hier door scheppen de Menschen, in dese lieflijcke tijd, seer groote geneughte, en dat uyte vertooninge van de schoonheyt deses Werrelts, sich verheugende met groot vermaeck, over't geene het aerdrijck voortbrenght, zijnde als nu van de swaermoedigheydt verre afgescheyden. Alsoo dat dese Maend een ongeloof lijcke vrolijckheyt veroorsaeckt.

IUNIUS.

EEn Man op zijn boers gekleet, met een krans van Lijnsaet bloemen, staende in 't midden van een groen veld, met een Zeyssen in de hand.

Aldus wort hy van *Eustachius* gemaelt, om dat de Sonne in dese Maend kracht krijght, waer over 't Gras gemaeyt en 't Hoy gedrooght wort.

IULIUS.

EEn Man die half naeckt en geboogen staet, houdende in de rechter hand een Seyssen, waer mede hy 't kooren afsnijt, 't welck hy mette slincker hand, naer hem treckt, met een breeden Hoed, om voor 't steken van den brand der Sonne bevrijt te zijn. De bediedenis is, dat als het kooren rijp is, en de Sonne kracht heeft, datmen dan 't selve plagh af te snijden.

AUGUSTUS.

EEn naeckt Man, die eerst schijnt uyt de reviere te komen, en op den Oever sit, deckende met zijn hembd, de beschaemde leeden, schijnende door de uytnemende hette, naer zijn aessem te gaepen, settende een kanne of glas voor den mond, om te drincken. Dese beeldnisse heeft niet anders in, dan dat door 't naedren van de Hondsdagen, die de hette verdubbelen, den Mensche van noode heeft sich te verkoelen of te baeden, als mede te drincken om den dorst te lesschen.

SEPTEMBER.

EEn Man die mede op zijn Boers is gekleet, met een krans van Wijngaertsbladen om 't hoofd, houdende in de hand eenige bossen met Druyven, met de sijden en beenen bloot, als die gene die in het Wijnperssen besigh is, en ter sijden sal een vat met uytgeperste Druyven staen, waer onder een tobbe staet, daer de most noch in druypt.

Dit bediet anders niet, dan dat in dese Maend de Wijnleesinge plagh te zijn, wanneer de Druyven rijp zijn.

OCTOBER.

EEn Iongelingh in een Weyde, daer in hy vertoont, dat hy eenige boomtjes en struyvellen sal hebben geplant, die met veele stricken en knippen behangen zijn, en hy sal een Vogelnet voor hem hebben, speelende op zijn fluytjen, loerende hoe hy den Vogeltjes magh verschalcken, die zijn bedrogh niet vermercken. En alsoo hy ter sijden in een hutte is afgescheyden, soo sit hy al lacchende, om dien gevangen Vogel te dooden, die mette opgeslagen vlercken noch eenige weere doet om te ontvluchten, 't welck alleene vertoont, dat *October* de eerste Maend is van den Vogelvanghst.

NOVEMBER.

EEn Man die de Ossen voortdrijft, die in't midden van 't veld in den ploegh gaen.

Die geene, die sich met moeylijcken arbeyt aen den ploegh geeft, vertoont het saysoen van de sterren, diemen *Plejades* of Sevensterren noemt, want dan is het seer bequaem om te ploegen.

DECEMBER.

EEn Man, die in de slincker hand een Mande met kooren draeght, dat hy mette rechter hand in de aerde werpt, dat van eenige arbeyders wederom wort toegedeckt.

Dit is de tijd, waer in het kooren, nae 't seggen van *Eustachius*, wort gesaeyt en in de aerde geworpen.

IANUARIUS.

EEn Iongelingh die met verscheiden honden ter Iaght gaet, hebbende een Iaghthooren in der hand, en een stock alwaer een Haes en ander Wild aen hanght over de schouderen.

Hier door wort de bequaemheyt van 't Iaegen aengewesen, want het Kooren, de Wijn, en alles wat tot 's Menschen onderhout dient, ingesamelt zijnde, soo geeft hy sich in dese Maend *Ianvarius* ter Iaght.

FEBRUARIUS.

EEn oud verschrompelt grau Man, met eenige ruyge vellen, van den hoofde totten voeten toe gekleedt, sittende by een groot Vier, gantsch verkleumt.

Dit beeld vertoont ons niet alleen de scherpigheyt van den Winter, maer druckt oock uyt de verkleumtheyt van d'Ouderdom. Daerom seyt men:

De koude heeft de Min verteert,
Dies sit de Oude by den heert.

De Maenden in 't gemeen.

EEn Iongelingh in 't wit gekleet, met twee kleyne hoorentjens op 't hoofd, die nae de aerde gekeert zijn, houdende den hand op een Kalf dat alleen een hooren heeft, wesende met Palm gekroont. De Maend is van *Orpheus* genaemt een Kalf dat alleen een hooren heeft, want op dese maniere heeft men de bepaelinge van de Maend: die niet anders is, als de loop die de Maene doet door de twaelf teyckenen van den *Zodiac*, in welcke reyse of door-loop, het niet anders voor onse oogen schijnt, of een deel van de tijd aenwast, en dat wederom een deel van den tijd afneemt.

Het afnemen der tijd wort door 't afgebroken hoorn vertoont, en door 't wassen den ouder van 't Kalf, 't welck van selve vermeerdert, door 't wassen, en door 't daelen van de Maene: Waer over de Maene van *Apollodorus* en andere *Taurione* of *Stier* genaemt is.

De twee hoorens aen 't hoofd, bedieden het blijck datse ons doet wanneer de Maend ten eynde is. *Eustachius* noemt den Maend *Stier*, als oorsaecke van de voortteelinge.

De Palm brenght alle nieuwe Maene een tack voort, en wanneer de Maene 28 dagen oud is, soo heeftse 't laeste deel, van buyten, verlicht, in dier voegen dat de laeste deelen van de Maene nae beneden sien, en dese vruchten worden oock in de Medicine meerder geacht, die eenige gelijcknisse nae de Maene hebben.

Men kan hem oock een krans van *Lunaria* maecken, diemen seyt uyter Natuyre, alle daegen een blad te verliesen, wanneer de Maene afgaet, maer in 't wassen van de Maene, soo neemt het kruyd alle dage wederom een ander blad aen, alsoo dat het in een Maend geheel afneemt en aenwast.

VALORE. *Manhaftigheyt, Dapperheyt.*

EEn bedaeghd Man in 't goud gekleet, hebbende een Lauwer tack boven een Scepter in de rechter hand, mette slincker streelt hy een Leeuwe, die aen zijn slincker sijde leunt.

Aen een bedaeghd Ouder, leunt sich de Dapperheyt seer lichtlijck, want zy plagh door haer selve de vastigheyt des gemoeds en de sterckheyt des lichaems te dragen.

Met goud wort hy gekleet, want gelijck het goud in het vier wort gesuyvert, alsoo wort de volmaecktheyt van een Man oock verkregen door den vlam van een opgestoockte haet of wrock, of door de nijdigheyt of door de fortuyne.

De Scepter worter gemaelt, want aen de vromigheyt moeten sich de regeeringen en de heerschappien, nae de reeden, buygen:

En

En de Lauwerkrans, die altijt groen blijft, sonder bleeck te worden, bediet het ampt van een dapper Man, nae 't seggen van *Horatius*:

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Dat is:

Het hert niet quaets bewust,
Verbleeckt wort noch ontrust.

De bleeckheyt in gevaer, is een teycken van kleynmoedigheyt.

De Leeuw mette welcke hy speelt, is een werck van waere dapperheyt, weetende de beestige en wilde gemoederen der Menschen, om dieselve tot goedgunstigheyt te locken, en tot sich te trecken, haer berovende, met een aerdige bevalligheyt, van de quaede manieren en schandelijcke gewoonten.

VALORE. *Manhaftigheyt, Dapperheyt.*

DE Dapperheyt wort afgemaelt door de beeldnisse van *Hercules*, met een Leeuwen huyd over de schouderen, omgort zijnde van een groote Slange, dien hy mette handen den gorgel toedouwt en verstickt.

De Dapperheyt is een t'saemenvoeginge van de kracht des lichaems, en te gelijck van 't gemoed, waer van die van 't lichaem betoont wort door de Slange, die dit beeld mette handen dood, vertoonende een onverwinnelijck proefstuck, 't welck *Hercules*, een kind zijnde, in de Wiege gedaen heeft, doodende een groote Slange, en wegen de dapperheyt van 't gemoed, draeght hy den roof van den Leeuwe: En daerom maelden de Oude de dapperheyt af, mette beeldenisse van *Hercules*, en gaeven die den naeme van Deughd of Dapperheyd.

VIRILITA. *Manlijcke Iaeren.*

EEn Vrouwe ontrent van vijftigh Iaeren, met een gulden kleed, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Boeck, sittende op een Leeuw met een Swaerd op haer sijde, op der aerde sal een Sandlooper staen, die ten halven is uytgeloopen.

Manbaerheydt is dat Ouder van een Mensch, datter komt tusschen 35 en 50 Iaeren, in 't welcke het bequaem gemaeckt wort door de reeden en in alle dingen ervaeren, werckende als een Man in alle burgerlijcke handelingen en handwercken. En dit is d'Ouderdom, waer in de Mensch sich schickt, of ten goeden of ten quaeden einde, en dees Ouder is het begin van de eerste afdaelinge.

Zy wort met een Scepter, Boeck, Leeuw en Swaerd afgebeeld, om dat dees Ouder des Menschen, voor het volmaecktste wort aengesien, soo om te raeds plegen, besluyten, en met een dapper gemoed, die dingen te bepaelen, alwaer de Deughd in eeniger maniere, magh plaetse vinden.

MARTIRIO. *Martelaerschap.*

EEn schoon en lacchend Iongelingh, in 't root gekleet, de oogen ten Hemel gekeert, 't vleesch met bloed besprenght, hebbende litteyckens van zijne wonden, diewelcke als kostelijcke steenen uytblincken.

't Martelaerschap is eygentlijck die straffe, diemen lijd om de liefde Godes, tot beschermingen van de heylige Leere, door de genade des H. Geests en verwachtinge des eeuwigen Levens, welcke dingen hem vrolijck

lijck doen staen en lacchende. Het purpere roode kleed, is een teycken van de Liefde, en de wonden sijn segels van de Martelaren.

RIVALITA. *Medeboelschap.*

EEn Maeghdeken met Roosen gekroont en prachtigh gekleet, die mette rechter hand en seer vrypostige gebeerden een goude keeten overgeeft, voor wiens voeten twee Rammen schrap staen om metten kop tegens malkanderen aen te stooten.

Zy wort jongh en met Roosen geschildert, want de Boele went al zijne naerstigheyt aen, om met bevalligheyt voor den dagh te komen, en een schoone reuck van sich te geven, gelijck de aengenaeme en welrieckende Roose is, diewelcke nochtans niet is, sonder dooren: willende daer mede te kennen geven, dat de lieflijcke Minnegedachtjens, die een Medeboel in 't hoofd heeft, niet zijn sonder doornen van jalousie.

Prachtlijck wortse gekleet, en datse goude keetens geeft, als geseyt is, om dat iemant die daer mint, en andere Medevryers heeft, wil betoonen dat hy niet minder is als zijn Medeboeler, maer soeckt in der daed en schijn meerder te wesen, soeckende om strijd en dat mildelijck kostlijcke geschencken aen zijne beminde te vereeren.

De twee Rammen, die mette hoorens malkanderen uytdaegen, bedieden, gelijck *Pierius* verhaelt, de Medeboelschap: want zy vertoonen hier door dat dit uyt Minne-Liefde is veroorsaeckt, gelijck die Beestjes doen, die sich hier over verstooren, als zy vermercken dat haere Schaepkens van andere Rammen werden besprongen. Doch van dese Medeboelschap en Minne-strijd, zijn meest alle de Harderklachten vol.

MEDICINA. Soeckt *Geneeskonst.*

GEOMETRIA. *Meetkonst.*

EEn Vrouwe, die in d'eene hand een Pasloot, en in d'ander een Passer houd, door 't *perpendiculum* wort de beweginge, de tijd, de swaerte van de lichaemen; en door de Passer de linen, de hooghte, en de diepte afgemeten, in 't welck voornaemlijck bestaet het gemeen ontwerp van de Wiskonst.

Of anders.

EEn Vrouwe die met haer rechter hand houd een Passer, en in de slincker een driehoeck of Triangel.

COMPASSIONE. *Medelijden, Meedogentheyt.*

EEn Vrouwe houdende in haere slincker hand een nest, waer in een Gier, of als andere seggen een Pellicaen sit, diewelcke zijne sijde op pickende, vaerdigh is, om zijne Ionxkens met zijn eygen bloed te laven, die oock daer toe begeerigh zijn in 't nest daer nae staen te jancken, zijnde met haer rechter hand besigh, om den behoeftigen in haere armoede iet toe te reycken.

Dees Vogel wierde, als boven geseyt is, by den Egyptenaers, op soodanige wijse, by de Meedogentheyt uytgebeelt, want in hondert en twintigh dagen als zy haere Iongen moet opbrengen, vlieghtse niet verre. En om haere Iongers niet te verlaeten, soo haeltse ontrent het nest haeren buyt, en aldaer niet langer iets konnende vinden, soo opentse haere syde en geeft den Iongen haer bloed te drincken: soo groot is de Liefde, waer mede

mede zy verforght, dat nochtans by gebreck van fpijfe, die niets fouden ontbreecken.

Mette rechter hand vertoontfe een waerachtigh teyken van een meelijdigh Menfch, diewelcke eenige gaven met Godvruchtige mijnen fchijnt uyt te reycken, om door de Liefde, uyt haere eygene middelen, den behoeftigen onderftant te doen.

MEZO. *Het Midden.*

EEn bedaeghd Man, die met een geeftige ftand, op een Aerdfche globe ftaet, met een gulden Mantel, hebbende een Lauwerkrans op't hoofd, en feer bevalligh in de rechter hand, een Circkel rond, dat recht in't midden is doorgefneden, wijfende metten voorften Vinger van de flincker hand, op den navel, hebbende een Sonne op't hoofd.

Door 't *Midden* foude men veele dingen konnen verftaen: voor eerft bediet *Mezo* het middel of een inftrument, waer door men eenige dingen doet: gelijck men oock in de plaetflijcke beweginge drie dingen aenmerckt, ten eerften de bepalinge, *van waer, tot wien*, en ten derden, *waer door* de beweeghlijcke faecke pafleert. Ten tweeden bedietfe oock de middelmaetigheyt van de dingen die van d'een en d'ander fijde niet buyten fchreef gaen, dat is te feggen, die het midden houden, niet wijckende nae de voorbaerighfte noch nae de verachtfte fijde.

Het Midden wort genomen voor een gelijck deel van eene faecke, die in tween gedeelt zijnde, beyde even gelijck is: en ten laeften bediet het dat deel dat gelijckmatigh de uyterfte deelen onderfcheyt, gelijck in een circkel het middelpunt of *centrum*, waer uyt alle de lijnen, die nae de circumferentie, of omloop getrocken worden, onder een ander moeten gelijck wefen, gelijck *Euclides* feyt en *Ariftoteles* verhaelt in zijne Zeedekonft, *dit noem ick het midden, dat even verre van beyde uyterfte eynden is afgefcheyden.*

Bedaeght wort hy gemaelt, om dat dees Ouder het Midden is, niet alleen van de Iaeren onfes levens, maer oock dat daer in het leven is, van de kracht en wackerheyt des lichaems en des gemoeds. Aen 't lichaem, om dat in dees Ouder het temperament of de gemaetigheyt nu in 't meefte bloeyen is: Aen 't gemoed, om dat de Menfch (geleyt zijnde door de reeden) in dees Ouder, weet te gebruycken, alle de vier deughden, te weeten Sterckheyt, Wijsheyt, Matigheyt en Gerechtigheyt, wefende de Menfch alsdan gekomen tot een volmaeckte kenniffe der felven.

Hy ftaet op een globe van 't Aerdrijck, wefende diefelve het *centrum* of het middelpunt des gantfchen Werelts, en dat door haere fwaerte, en daer uyt komt het, dat het fwaere altijd foeckt de nederfte plaetfe, diewelcke is, daerfe verft van den Hemel afdaelt, en diefelve eens verkregen hebbende, foo kanfe natuyrlijcker wijfe daer van niet afwijcken, gelijck 't felve *Manilius* in zijne dichten verhaelt. En *Gi. Sacrobofco* leert datfelve oock klaerlijck in 't eerfte boeck van zijne *Sphæra*: *Maer*, feyt hy, *dat het Aerdrijck in 't midden van alles onbeweeghlijck wort onderhouden, daer het nochtans het alderfwaerfte is, dat fchijnt haer fwaerwichtigheyt ons te overreeden: dan al wat fwaer is, daelt uyter natuyre nae het* centrum. *Het* centrum *dan, is het Middelpunt van 't firmament, derhalven foo treckt de Aerde, dewijl die ten hooghften fwaer is, natuyrlijcker wijfe, nae 't middelpunt.*

De goude Mantel en de Lauwerkroone,

bedieden de volmaecktheyt, als dickwijls geſeyt is, en de waerdie van de Deughd, die in de middelmaetigheyt beſtaet, daer van ſeyt oock *Heſiodus*, *de helfte is meer als 't geheel.* 't Welck oock *Plato* beveſtight, want de volmaecktheyt ſtaet in 't Midden, niet in 't geheel, want aldaer zijn dingen die buyten ſchreef gaen, die oock dickwijls ſchandigh en ſchadigh zijn. Ten laeſten ſoo kan het goud oock het Midden bedieden, want de groote Werreld mette kleyne, dat is met den Menſche vergelijckende, ſoo ſeggen de *Paracelſiſten*, dat het ſilver de herſſen en het goud het harte is, 't welck, gelijck de *Anatomici* verklaeren, ſtaet in 't midden van de borſt des Mans. Waer uyt, als uyt een beginſel van 't leven, alle volmaecktheyt en Menſchlijcke ſimmetrie of gelijckheyt heer komt; *levende 't hert*, gelijck *Ariſtoteles* ſeght, *alderecrſt, en ſtervende alderlaetſt.*

Hy houd in de rechter hand den Circkel die in twee gelijcke deelen is doorgeſneden, om de Æquinoctiaelcirckel te vertoonen, die welcke de *Sphæra* in twee gelijcke deelen doorſnijt, paſſeerende door de Polen des Werrelts, en is even verre afgeſcheyden van beyde de linien, die het *Solſtitium* of Sonneſtand maecken, als wanneer de Sonne loopt door het eerſte punt van *Cancer*, en ſich, ſoo verre hy kan, nae den *Zenit* naedert, te weeten tot dat punt des Hemels dat boven onſen hoofde ſtaende, het *Solſtitium* of den Sonneſtand van de Lente maeckt, en raeckende daer nae wederom aen 't begin van *Capricornus*, maecktſe den Sonneſtand van den Winter, wijckende van ons ſoo veel zy kan. Maer alſoo haeſt als zy raeckt het beginſel van *Aries*, maecktſe den eevenaer van de Lente, en ſoo haeſt zy *Libra* raeckt, maecktſe den eevenaer van den Herfſt, dat is dagh en nacht even langh, en deſe wort de *Æquator* geheeten, maeckende dagh en nacht elck van 12 uren.

Oock is dit het gordel van 't *primum mobile*, 't welck in twee gelijcke deelen, op de maniere als een gordel is afgedeelt. Hy houd de voorſte vinger, wijſende op den Navel of 't rechte Midden, want *Pierius Valerianus* verhaelt, dat de Navel den Menſche recht midden in 't gantſche lichaem is, of wil men de beenen wijt uyt ſtrecken en de armen open om hooge leggen, ſoo ſal 't op de maniere van een vierkant weeſen. Maer dit is niet ſonder reeden, want het is van de alderbeſte *Anatomici* getuyght, gelijck *Vaſſæus* in zijne eerſte Anatomiſche tafel te kennen geeft, als mede van *Pomponius Gauricus*, *Galenus* en andere, die daer ſoeckende nae 't middelſte van 't lichaem, ſeyden, dat het Hart of de Navel 't moſten zijn: maer hy ſeyt, dat het Hart is het midden van de borſt, en de Navel het midden van 't geheele lichaem. Hy wort met een Sonne, daer een rechte lijne doorgaet, op 't hoofd geſchildert, om den Middagh van onſen *Horizont* te vertoonen, want als de Sonne de Middaghs-linie paſſeert, de Menſche zijnde waer hy wil, oock in wat tijd van 't Iaer, ſoo maecktſe altijd den Middagh, deelende dieſelve linie, den Hemel in twee deelen.

Ick ſal wijder ſeggen, dat de Sonne een ſeer goed beeld is van het Midden, om dat hy ſtaet in 't midden van alle de Planeten, gelijck *Ptolomæus* en *Albertegnio* 't ſelve met veele reedenen bewijſen: beſluytende eindlijck, dat de Sonne ſtaet boven de *Maene*, *Mercurius* en *Venus*, en onder *Saturnus*, *Jupiter* en *Mars*, 't welck niet is buyten reeden, want dewijl hy in 't Midden ſtaet, ſoo is hy een regel en richtſnoer van alle de andere Planeten, doch met een beſondere reeden en onderſcheyt. Want *Mars*, *Jupiter* en *Saturnus*, uyt oorſaecke van het *Epidicum*, komen met de beweginge van de Sonne over een. Maer *Luna*, *Mercurius* en *Venus*, ſtellen ſich gelijck mette beweginge der Sonne. En dat is een reeden waerom de Sonne in 't midden ſtaet, om de andere twee verſcheyden bewegingen over een te brengen. Een ander reeden iſſer van *Albumazar*, die daer ſeyt, dat God de Heere, de Sonne niet boven *Saturnus* hadde geſtelt, om dat hy door zijne groote afweeſigheyt, op de benedenſte dingen niet ſoude hebben konnen wercken, want het aerdrijck ſoude te kout gebleven zijn, en ſoo hy die even boven de Maene hadde geſtelt, ſoo ſoude zijne beweginge al te langhſaem zijn geweeſt, van 't Ooſten totten Weſten: en door te grooten naderheyt aen 't Aerdrijck ſouden alle benedenſte dingen verbrant zijn geworden: en nu de Sonne in 't midden van de Planeeten ſtaet, ſoo maecktſe alle haere werckingen gemaetight. En daerom vermaent *Phœbus* niet ſonder reeden, by *Ovidium*,

dum, dat *Phaëton* ſoude ſtijgen op de koetſe van de Sonne:

Indienje ſtijght te hoogh, ghy ſult de ſterren branden,
Te laegh het aerdrijck: blijft, by 't midden, veyl om landen.

Door deſe reeden kan men ſeggen dat de Sonne Koningh is, en gelijck als het Hert van alle de andere Planeeten, en daerom is hy als een Koning midden in't Rijck: Hierom is oock het Hert midden in 't lichaem geſtelt, ten einde het in 't gemeen al de andere leeden ſoude te hulpe komen: En ſoo het ons geoorloft is eene Republique of gemeene Staet, van de ſeven Planeeten te verſieren, wy ſouden ſeggen, dat de Sonne een Koningh is van allen, gelijck hy oock in der waerheyt is. *Saturnus* ſal door zijn Ouderdoom Raetsheer weſen, *Jupiter* door zijne grootmoedigheyt, Rechter van alles. *Mars* Hoofdman van den Oorlogh. *Venus* op de maniere als Huysmoeder en uytdeelſter van alle de goederen. *Mercurius* ſal *Secretarius* en Cancelier zijn: en de *Maene* ſal ten laetſten het ampt van Geſante bedienen, om dat zy door haere ſnelligheyt, van 't Ooſten ten Weſten gaet, ten eynde zy alle Maenden, alles omloopende, haeren Koningh ſeer wel kan ten dienſte ſtaen.

Eindlijck ſtaet de Sonne in 't midden, om dat dieſelve, als een oorſprongh en gever van het licht, te bequaemer zijn glants en licht, aen alle andere Planeeten magh mededeelen.

CONTENTO AMOROSO. *Min-vernoegen.*

EEn Ionghelingh ſchoon van opſicht en lachende van weeſen, hebbende zijn kleed met bloemen beſchildert: Op't hoofd ſal hy een Mirtenkrans hebben, die met bloemen is te ſamen gevlochten. In de ſlincker ſal hy een Mandeken vol Rooſen hebben, daer een Hert tuſſchen beyden ſtaet. Met d'ander hand ſal hy ſtaen als of hy de bloemkens van 't hoofd wilde nemen, om het Hert te doen bloeyen: om dat dit de aert en eygenſchap der Vryers is, datſe altijt haere blijdſchap en vrolijckheyt gaerne een ander willen mede deelachtigh maecken.

MEDIOCRITA. *Middelmaetigheyt.*

EEn Vrouwe houdende mette rechter hand een Leeuwe die met een keeten gebonden is, en mette ſlincker een Lammeken, dat aen een ſlecht en dun bandeken vaſt is, te kennen gevende, door deſe twee uyterſte bepaelingen, die ſeer groote wraeckgierigheyt, en de ſeer groote lijdſaemheyt. En houd deſe Vrouwe den middelwegh tuſſchen de wreedheyt en ſachtmoedigheyt, waer door wy komen tot kenniſſe van alle andere uyterſte eynden, van de geſchicktheden des gemoeds. Dit ſelve kan ons dienen tot een oprecht beeld van de Middelmatigheyt, die wy behooren te hebben in alle onſe handelingen, ten einde dieſelve den naem en het lof van de Deughd waerdigh zijn.

MEDIOCRITA. *Middelmaetigheyt.*

EEn ſchoone uytblinckende Vrouwe met vleugels aen de ſchouderen, waer door zy van der aerde wort opgelicht, raeckende met d'eene hand de Aerde, met d'ander den Hemel met deſe ſpreuck, *medio tutiſſimus ibis*, dat is, *In 't midden ſuldy veylighſt gaen.*

AURORA. *Morgenſtond.*

EEn gevleugelt kindeken lijfverwigh, met een geele Mantel over de ſchouderen, en een ontſteecken fackel op zijn antijcs, ſittende op 't gevleugelt Paerd van *Pegaſus*, gelijck *Homerus*, *Euſtachius*, en andere verhaelen. En *Pegaſus* iſſer geſtelt, om zijne ſnelligheyt, en om dat *Aurora* een aengenaeme Vriendinne van de Poëten is, ſoo weckt ſe de Geeſten op tot verſtandige en geeſtige invallen. Geel iſſe gekleet, om dat *Virgilius* van *Aurora* ſeyt:

Dat s' haer Saffranigh kleed,
Heeft op de Zee geſpreet.

AURORA.

EEn gevleugelt Maeghdeken, door de ſnelheyt van haere beweginge, ſnellijck verdwijnende, weſende lijfverwigh met een geele Mantel, houdende in de ſlincker arm een korfken vol verſcheyden bloemen, en in dieſelve hand een ontſteecken Fackeltjen, ſtroyende bloemen mette rechter hand.

Soeckt voorts by de uyren of deelen van den dagh.

LIBERALITA. *Mildigheyt.*

EEn Vrouwe met holle oogen, en een vierkant voorhoofd met een Arents neuſe, weſende in 't wit gekleet, met een Adelaer op 't hoofd, in de rechter hand een Paſſer houdende. Ook een omgekeerde overvloets hooren, waer uyt eedele ſteenen, geld, goude keetenen en andere koſtelijckheden vallen, in de ſlincker houd zy een ander Overvloets hooren vol bloemen en vruchten. Men kan haer oock een dobbelſteen in de hand geven.

Mildheyt is een middelmatigheyt, om alles uyt te deelen, door een deughdigh en gematight weeſen.

Zy wort met holle oogen en een vierkant voorhoofd geſchildert, door de gelijckniſſe van den Leeuw, weſende het mildſte onder alle onvernuftige Dieren, en met een Arents neuſe door de gelijckniſſe van een Adelaer, weſende de miltſte Vogel van allen, waer van zy oock de beeldniſſe op den hoofde draegt, om te betoonen, dat deſe mildigheyt niet by geval beſtaet, om alſo ſijne eygene goederen uyt te deelen, maer alleen uyt een inwoonende bequaemheyt des gemoeds, gelijck als andere deugden. *Plinius* ſeyt dat deſe Vogel den roof haelt van alle dieren, en dat door eygen naerſtigheyt, niet ſoo ſeer om zijn luſt, maer uyt liefde, om andere Vogelen mede te deelen, ſich daer in verblijdende, dat door zijne vlijtigheyt, veele mogen werden onderhouden. De twee overvloets hoornen bedieden, dat de volheyt der rijckdommen, het rechte middel is om de mildheyt te oeffenen, wanneer die neffens haer macht en vermogen, met een edel gemoed is vergeſelſchapt.

Het witte kleet wil ſeggen, dat gelijck deſe verwe ſlecht en ſuyver is, dat alſoo de mildheit moet weſen ſonder hope van eigen baet.

De Paſſer betoont, datmen de Mildigheyt moet afmeten na de Rijckdommen die men beſit, en nae de waerdigheyt van de perſoonen, aen diewelcke men dieſelve uytdeelt.

De dobbelſteenen worden geſtelt om te betoonen, dat die Menſch even mild is, die uyt zijn weynigh, weynigh, als die geene, die uyt zijn veel veel geeft, want zy blijven van alle ſijden altijd in haere volle macht.

LIBERALITA. *Mildadigheyt.*

EEn Maeghdeken van vrolijck opſicht en rijcklijck gekleet, houdende haer ſlincker hand, aen de ſelve ſijde nederhangende, en een becken vol eedele geſteenten, goud, ſilver, *&c.* alwaer zy mette volle rechter hand 't ſelve onder een deel vrolijcke en lachende kinderkens werpt, die ſich daer mede vercieren, en datſelve een ygelijck vertoonen, tot een teycken van danckbaerheyt over de Mildadigheyt van den ſchencker: of oock om te vertoonen dat gunſt en Rijckdoom, met behoorlijcke maniere te verkrijgen, een deel is van de Mildadigheyt, gelijck de Moraliſten gevoelen: alhoewel het een eedel en ſaligh werck is, een ander het zijne mede te deelen. *Pierius* ſtelt haer nae de af beeldinge der Ouden, alleen met een becken, 't welck wy met andere dingen vergeſelſchappen, tot verklaeringe van deſe beeldeniſſe.

GENEROSITA. *Moedigheyt, Eedelmoedigheyt,* toegeſchreven aen *Carel Emanuel*, Hertogh van Savoyen.

EEn ſeer ſchoone Ionge Dochter, aen wiens ſchoonheyt, alle de leedemaeten van 't lichaem in gelijckmaetigheyt en aerdigheyt over een komen. Zy ſal de blonde hoofdhayren in ſeer aengenaeme maniere gekrult en geſtrengelt hebben: zijnde gekleet met een Koninghlijcke dracht, met een goude

goude kroon op't hoofd. Zy sal haer naeckte rechter hand uyt steecken, waer in zy goude keetenen,en eedelgesteenten sal houden, oock andere dingen,van grooter waerde,om die te vereeren.Leggende de slincker hand op't hoofd van eenen Leeuwe,die seer gemeensaem en seer aerdigh by haer staet.

De Eedelmoedigheyt wordt jongh gemaeckt, want gelijck *Aristoteles* seght in 't 2 boeck van zijne *Rhetorica*, soo blinckt in den Ionghelingen de Grootmoedigheyt meest uyt: waer door zy haer oock groote dingen waerdigh achten,en daer nae wercken zy alles grootmoedigh, 't welck *Giov. Pont.* bevestight, seggende, *gelijck een yder grootmoedigh van gemoed is, alsoo is hy oock eergierigh, waer toe hy selve, door de natuyre wort wegh gevoert.* En *Ovidius* seyt tot *Livium*, van den bynaem der Ieughd, *dat de Eedelmoedige Ieughd, de swaerigheyt door de worstelinge soeckt te boven te komen.* Zy wort schoon van gesicht vertoont, om dat de Grootmoedigheyt, niet alleene tot haer ooghwit heeft, heerlijcke en deughdige daeden uyt te voeren, maer oock om van sich te verjaegen alle schande en gebreecken: en derhalven is't betaemlijck,dat oock het lichaem mette uytwendige schoonheyt over een kome,dieder gemeenlijck een klaer teycken is van de inwendige schoonheyt. Want *Ambrosius* seyt, *de gestalte des lichaems,is een ontwerp des gemoeds,en een beeldnisse van de Vromigheyt.* *Seneca* seyt in den 37 brief: *De Eedelheyt des gemoeds is de moedigheyt der sinnen, en de Eedelheyt des Menschen is een grootmoedigh gemoed, en dit heeft een grootmoedigh gemoed als heerlijck, dat het wort opgeweckt, tot eerlijcke saecken.* De blonde en schoone hoofdhayren, bedieden dat in de grootmoedige geen snoode noch vuyle gedachten berusten, maer heerlijcke en eerlijcke, als die, aen de hoogheyt van haere natuyre, gelijckformigh zijn, en waer toe die haer treckt. Het Koninglijcke kleed mette goude kroone op 't hoofd, bedieden de hooghste eedelheyt,waer in dese deughd waerdighlijck bestaet: Want gelijck het goud uyt haere natuyre eedel, suyver en blinckende is, alsoo is de Eedelmoedigheyt soodaenigh, datse alleene in haere grootmoedigheyt en eygen eedelheyt, wort bewaert en onderhouden,niet een stip daer van ontaerdende, gelijck de *Philosooph* seyt. De bloote rechter arm mette hand om hoogh, om de rijckdommen uyt te deelen, vertoont, dat de Eedelmoedigheyt, die bestaet in 't vereeren, bloot is van alle eygen baet, hebbende alleene het ooghwit, op 't geene haere eedelheyt en grootmoedigheyt betaemt. Want zy acht datse schuldigh is weldaeden te doen, en soose die niet uytvoert, achtse niet gevordert te hebben. Datse de slincker hand op 't Leeuws hoofd houd, bediet de overeenkominge die de Leeuw met een moedigh Man heeft: diewelcke, nae 't overeenstemmen van alle Schrijvers, onder alle viervoetige Dieren, de opperhoofdigheyt behoud, door zijne Eedelmoedigheyt en dapperheyt, altijd een wreed gesicht vertoonende, aen die hem soeckt te beschadigen, en in 't tegendeel, soo misdoet hy niemant die voor hem wijckt. Alsoo is oock een eedelmoedigh Man,die alhoewel hy geplaeght en getergt wort, soo draeght hy sich nochtans onverwinlijck en sterck in alle rampspoeden, door zijne dapperheyt. Waer over *Cicero* seyt, *die van een dapper en hoogh gemoed is, veracht alle tegenspoet, die een Mensch soude mogen treffen, en achtse als niet.* Daerentegen alles vaerdigh vergevende,die van hem vergifnis versoecken.Waer op dese dichten tot ons voorstel wel passen,die eertijts *Cæsar Augustus* waeren toegeeygent:

De Gramschap van den Leeuw den overwonnen spaert,
Ghy wint steets,dat ghy toont u overgoede aert.

Tot gelijcke eedelheyt der Leeuwe voegen sich dese dichten:

Het is den Leeuw genoegh dat hy zijn vyand knelt,
Wanneer hy die verwint,dan is zijn toorn gevelt,
De Wolf en wreede Beyr 't geselschap zijn der snooden,
Die den verwonnen Mensch met groote wreetheyt dooden.

Hier sietmen met verwonderinge hoe dit eygentlijck past aen't seer oude en doorluchtige Huys van *Loreinen*, dat tot zijn devijs eenen Koninglijcken Leeuw voert,niet alleen om datter soo veele Koningen en onverwinnelijcke helden van de voorgaende eeuw,uyt dit oud geslacht, zijnde 't oudste en eedelste van *Italien*,sijn gesproten,maer om dat in't besonder,sijn doorluchtige Hoogheyt de groote *Carel Emanuel*,sich so wel in vreede als oorlogh,door sijne heerlijcke daden,de Werrelt heeft bekent gemaeckt,sulx datmen niet kan twijflen,of zijn Hoogheyt in't besonder,past dit lof seer wel,en dat hy derhalven een onsterflijcke naeme, by den Naekomelingen, heeft verdient.

MOSTRI. *Monsters, Wanschepsels.*

OM dat het dickwijls voorkomt verscheyden Monsters, soo wel van Aerde, Zee als Locht te vertoonen, soo hebben wy eenige Poëten gevonden, die daer van gewagh maecken. Daerom dunckt ons geraeden, die hier onder te mengen, voor die dieselve van noode hebben.

SCILLA.

EEn schricklijck Monsterdier in een duyster Zeehol, met twaelf voeten, ses lange halsen en soo veel hoofden: hebbende yder een groote wijde beck, met drie tanden, waer uyt men seer doodlijck venijn siet vloeyen, stekende de koppen uyt haer vreeslijck hol, om op den roof van de voorbygangers te loeren, gelijck zy eertijts de Medegesellen van *Vlysses* deden, daer der soo veele van worden verslonden, als het wreede Monsterdier verslindende becken hadde, blaffende als een Hond. En *Ovidius* maelt het in 't XIV boeck *Metamorph.* af, dat het in een lac of stilstaende waeter leeft, dat van *Circe* is vergiftight. En gelijck *Virgilius* in 't III boek van zijn *Æneas* te kennen geeft.

Scilla en *Caribdis* zijn twee klippen, die in de Sicilische Zee gestelt zijn, wesende altijd seer gevaerlijck voor den Schippers. Daerom hebben d'oude Poëten, dit de beeldnissen van Zee-monsters toegeschreven, dat zy alles vernielden, wat haer te seer naederde.

SCILLA, *Een Gedrocht*, nae de Medaglie van *Sextus Pompejus*.

EEn Vrouwe die totten navel toe naeckt is, en met beyde handen een Roer van een Schip houd, als of zy daer mede een slagh wilde geven: Wesende van den navel af nae beneden een visch, die met twee steerten om hoogh krult, en boven den navel komen drie Hondskoppen uytkijcken, die 't halve lijf boven 't waeter houden, als of zy blaften.

Het Roer houd zy dreygender en schaedlijcker wijse, om te vertoonen dat *Scilla* een seer gevaerlijcke passagie is voor den Schippers, want zy plagh de Schepen te verbrijselen en de bootsgesellen om hals te brengen.

Door de Honden, wort het grouwlijck gebaer vertoont, dat de Zee doet, wanneer zy met kracht tegens dese klippen aenslaet, sulx dat zy een gebas van dolle Honden schijnen te wesen, en dat door de schade der geener, die door de wreedheyt van *Scilla*, daer tegens aen loopen. Waer van *Virgilius* in sijn VI *Ecloga* gewach maeckt, alwaer hy seyt *Candida succinta*.

CARIBDIS.

CAribdis is een ander klippe, die oock seer gevaerlijck is, alwaer het Waeter, met een dwerlstroom rontom, dickwijls de schepen inswelght, en smijtse, op dese maniere, als bergen in de locht, sulx datse den Schippers seer groot verschricken en vreese aenbrenght.

Hierom isse van de Poëten, met een lelijck opsicht, afgemaelt, hebbende handen en voeten, als een roofachtige Grijp-vogel, houdende den Mond open.

Scilla en *Caribdis*, zijn twee klippen, die nae by malkanderen leggen: en waer dieselve leggen, is 't seer gevaerlijck om door te seylen, door dien datter twee verscheyden Ze'en, sich aldaer tegens malkanderen stooten. En daerom seght *Petrarcha* dat zijn Schip vol vergetenheyt, liep tusschen *Scilla* en *Caribdis* door.

CHIMERA.

LVcretius en *Homerus* seggen, dat de *Chimera* het hoofd heeft van een Leeuw, den buyck van een Geyte, en den steert van een draeck, die vlammen uyt haer mond spouwt, gelijck *Virgilius* versiert, datse te gelijck mette andere Monsterdieren, in den ingangh van de Helle staet.

't Geene de Poëten, al beuselende, van *Chimera* verhaelen, neemt zijnen oorsprong van eenen bergh in *Licien*, uyt wiens top, gestadigh vier en vlam vloogh, loopende rontom den bergh veele Leeuwen, wesende wat leegh, doch ontrent het midden, van haer hooghte, hadse groote overvloet van boomen en weyden.

De Griffioen.

WOrt geschildert met een beck, vleugels en klauwen als een Adelaer, en met het overige

overige lichaem, mette achterste voeten en steert, gelijck een Leeuw.

Veele seggen, datter dusdaenige Dieren, in de geberghten van Armenien, gevonden worden: En is de Griffioen het waepen van *Perugia* mijn Vaederland, eertijts haer gegeven van de *Armeniers*, die met haere kinderen en Neven alhier passerende, en de plaets haer ten hooghsten behagende, zijnde van Natuyre, met alle goederen begaeft, die tot des Menschen onderhoud van nooden zijn, soo hebbense haer alhier neder geset, maeckende alsoo een aenvangh tot dese eedele en teghenwoordige onverwinnelijcke en Manlijcke voorspoet.

SPHINX.

HEt *Sphinx*, gelijck *Ælianus* verhaelt, hadde een aengesicht, tot aen de borsten gelijck een Maeghdeken, de rest van 't lichaem was als een Leeuw. En *Ausonius Gallus* voeghter noch by dat het twee groote vleugels hadde.

Het *Sphinx*, gelijck de Fabel verhaelt, hielt sich dicht by *Theben* op een seeckere rotse of velse, en wie daer voor by passeerde, die stelde het dit Raedsel voor, te weeten, *Wat voor een Dier het was, dat twee en te gelijck drie en vier voeten hadde?* En wie dit niet wiste op te lossen, die wierde van 't Dier jammerlijck gedood en verslonden. Maer de kloecke *Oedipus* seyde, dat het de Mensch was, die in zijne kindscheyd op handen en voeten gaende, daer nae recht op twee, en ten laesten, door den Ouderdom, met een stock op drie voeten gingh. Waer over de *Sphinx*, hoorende haer Raedsel opgelost, sich van boven den bergh, afstortede.

HARPIA.

DE Poëten versierden dat de *Harpien* vuyle en stinckende Vogels waeren, en in de Werreld gesonden, om *Phinæus* den Koningh van Arcadien, te straffen, om dat hy zijne twee soonen de oogen hadde uytgesteken, ter begeerte van zijne Vrouwe, die Koninginne en haer Moeder was. En dese Vogels, terwijlen hy oock was blind geworden, besoedelden hem met vuyligheyt, en naemen de spijse voor hem wegh, terwijl hy adt. Daer nae wierden dese Harpien van de Argonauten verjaeght, in den dienst wesende, van dien selven Koningh, die haer vervolghde datse over 't Ionische Meyr in 't eyland *Strophade* vlogen, gelijck *Apollonius* wijtlopigh verhaelt. En *Virgilius* seyt in zijn III boeck van *Æneas*, dat eene van dese Vogels, aen de Trojanen de ongeluckige wederkomst en moeylijckheyt, die zy souden moeten uytstaen, voorseyde, tot straffe van dat zy hadden onderstaen haer te dooden. *Ariosto*, *Virgilium* naebootsende, seyt aldus:

Daer waeren seven by malkaer,
Gelijck een Vrouw, van hoofd en hayr,
Vael, dor, van honger uytgeteert,
Daer yder Mensch af was verveert:
De vleugels waeren vuyl en groot,
Met Rovers klauwen, scherp en bloot,
Een grove buyck, een Slange steert,
Die s' als een Slange krult en keert.

De *Harpien* worden *Jupiters* Honden geheeten, om dat dese zijn als de Furien of Raesernien, die in de Helle met Hondskoppen waeren afgeschildert. Men seght, dat dese Vogels altijts honger hebben, op de maniere, als de Gierige.

HIDRA.

Het *Hidra* wordt door een seer yslijcke Slange afgebeelt, die, gelijck *Ovidius* in zijn IX boeck *Metamorphos.* verhaelt, veele hoofden hadde, waer van *Hercules*, als hy met *Achelous*, die in een Slange verandert was, kampte, aldus singht:

Ghy treet met een hoofd in de baen,
Daer ick kost hondert hoofden slaen:
En daer voor yder dolle kop,
Weer twee, veel wreeder, stonden op.

Daer zijnder die haer schilderen met seven hoofden, om daer door de seven doodsonden, uyt te drucken.

CERBERUS. *De Helhond.*

S*Eneca* beschrijft die aldus:

De dolle Hond stont op de wacht,
En nam op d' Helsche Rijcken acht,
Hy had' drie koppen fel en wreed,
En gaf uyt elck een luyde kreet:
En schrickt' de zielen door 't getier:
Elck hoofd dat had een Slange swier:

De

De staert was als een Draeck gedreyt,
Aenwaer 't venijn sich onder spreyt.

Apollodorus van gelijcken, beschrijft die, en seyt noch meerder, dat zijne rughayren altesaemen kleyne Slangen waeren. *Dante* seyt aldus:

De Helhond Cerberus *seer fel,*
Met zijn drie koppen blafte snel,
En schrickt de zielen, door 't gesicht:
Door 't flonckren van zijn vuyrigh licht.
Zijn baerd was seer bemorst en swart,
De buyck was wijd, de klauwen hart,
En weckt de Geesten seer verscheurt,
Die hy ellendigh scheckt en scheurt.

MUSICA. *Singhkonst.*

EEn Ionge Dochter, sittende op een blauwe Hemelsche kloot, met een penne in de hand, houdende de oogen op een Musijcboeck gevest, sittende op een aenbeeld, met een schaele aen de voeten, waer onder eenige ysere haemers zijn.

Datse sit, is, om dat de Musijck een sonderlinge ruste voor een bekommert gemoed is.

De kloot ontdeckt, dat al het overeenstemmigh geluyt van 't klinckende Musijck, sich rust en grondvest in de overeenstemminge der Hemelen: gelijck dieselve van de Pithagoristen bekent is: Welcke overeenstemminge ons, als noch, door haere kennisse, is mede gedeelt, en daerom leenen wy onse ooren gewilligh totte Musicale gelijckstemmigheyt. En is het gevoelen van veele oude Heydenen, datmen sonder Musicale gelijckstemmigheit niet kost hebben de volkomentheyt van 't licht, om de gelijckstemmigheyt van de ziele en overeenkominge van de Deughd, te vinden, gelijck de Grieccken van de Deughd spreecken.

Daerom schrijven de Poëten, die daer geweest zijn geloofwaerdige Boeckhouders van de waerachtige Philosophie, dat de *Cureti* en *Coribandi*, als zy *Jupiter*, die noch een kind was, wegh genomen hadden, om de wreedheyt van zijnen Vader *Saturnus* te ontgaen, soo brachten zy hem in 't eyland van *Candien*, om aldaer gevoet en opgebracht te werden, en door de straete gaende, speelden zy altijd op Cimbalen en andere kopere Instrumenten: uytleggende, stichtlijcker wijse, by *Jupiter* de goeddaedigheyt en verkregen wijsheyt, diewelcke in ons niet kan wassen noch toenemen, sonder behulp van de Musicale Harmonie in alle dingen, diewelcke de ziele rontom beset hebbende, soo konnen zy niet doordringen, om dat ons verstand wesentlijcke genegentheden heeft, die tegen de Deughd strijdigh zijn: die als Vaders zijn, om dat de neygingen totte sonde, eerder in ons zijn, als de daeden, dieder loflijck en deughdlijck zijn.

Dat *Jupiter* gesont uyte handen van *Saturnus* gekomen is, bediet, dat dit het deel van de onverderflijcke Hemel is, waer tegens de tijd, die een opslocker van alle Elementen, en een verslinder van alle dingen is, die in toegemaeckte stoffe bestaen, zijn kracht niet kan in 't werck stellen.

Daer zijn eenige uyte Heydenen geweest, die daer seyden, dat de Goden van de getallen en van de soete Harmonie van de Musijck, gemaeckt waren, even als de Menschen met lijf en met ziele. En daerom hoorden zy in alle offerhanden seer gaerne de Musijck en de soetigheyt van de stemme. En van alle dese dingen geeft de beeldnisse, een bewijs en aenduydinge, datse sit en boven den Hemel wort opgehouden.

Het Musijck-boeck leert den waerachtigen regel, hoemen den soeten toon, op allerleye maniere, een ander kan mede deelen, en dat door de oogen.

De schaelen bedieden datmen de effenheyt van de stemmen moet soecken, door 't oordeel van de ooren, niet anders als in het gewicht, door het oordeel van de andere sinnen.

Het aenbeeld worter gestelt, om datmen schrijft en gelooft, dat dese konst daer uyt haer oorsprongh soude gehadt hebben. En wort geseyt dat *Avicenna*, door dit middel, totte kennisse gekomen is, en begaf sich alsoo tot het schrijven van de overeenkominge en van de maete van de Musicale toonen en stemmen: en is dusdaenigh luchtigh cieraet in de geselschappen en in de gemeene ommegangh der Menschen, aengewassen.

MUSICA.

EEn Vrouwe die in beyde handen de Liere van *Apollo* houd, hebbende aen haere voeten

voeten verscheyden Musicale instrumenten. De Egyptenaers versierden, voor de Musijc, een tonge met vier tanden; gelijk de naerstige opmercker der oudheden *Pierius*, verhaelt.

MUSICA.

EEn Vrouwe wiens kleed met verscheyden Musicale instrumenten sal zijn beschildert, en hier en daer sullen briefkens zijn daer Musijck-noten op staen, als mede op de hoofdslapen. Hebbende d'een hand op 't hoofd, daer de onderwijsinge van 't Musijck in geteyckent staet, en in haer hand salse een Viole de Gambe of andere Musijc-instrumenten, hebben.

MUSICA.

MEn schildert haer af datse aen de boord van een klaere Fonteyne sal sitten, daer rontom veele Swaenen swemmen, alwaer een kindeken in 't midden sit met vleugels aen sijne schouderen, met een bol en sacht aengesicht. Houdende op 't hoofd een krans van bloemen, diewelcke *Zephirus* vertoont, die de wangen heeft opgeblaesen, en een luchtig windeken onder de Swanen spreyende, schijnen de veeren van de Swaenen, sich soetjens te bewegen. Want gelijck *Ælianus* seyt, soo singen dese Vogels niet, ten zy dat *Zephirus* waeyt; gelijck oock de Musicanten niet vrywillig plaghten te singen, ten zy datter een lieflijck windeken van haer lof komt suysen, en oock by soodanige persoonen, die in haere soetstemmigheyt smaeck hebben.

MUSICA.

EEn Vrouwe, die op een Cyther speelt, waer van een snaere is gebroken, en in plaets van de snaere sal een krekel zijn. Op 't hoofd salse een Nachtegael hebben, en voor haere voeten een groot vat Wijn, en een Viole met haer strijckstock.

De krekel op den Cyther, bediet de Musijck; 't welck eene *Eunomius* gebeurt is, diewelcke speelende op seeckere dagh met *Aristoxsanes* den Musicant, soo brack onder 't speelen een snaere, en terstont soo quamder een krekel op sitten, die, door zijn gesangh, het gebreck van den Cyther vervulde, en alsoo bleef hy overwinner van de gelijckluydende Musijck. Waer over de Griecken, door de weldaed van den krekel, een beeld oprechteden, ter eeren van *Eunomius*, dat een Cyther in de hand hadde, alwaar een krekel op sat; stellende dit tot een beduyt-beeld van de Musijck.

De Nachtegael is een beeld van de Musijck, door de verscheydene, lieflijcke, aengenaeme en soete toonen van de stemme: Waer over de Oude, in desen Vogel, alle volkomene Wetenschap van de Musijck bemerckten, die nu hoogh, dan leegh, sich nae alle stemmen kost draeyen.

De Wijn worter by gestelt, om dat de Musijck den Mensche vrolijck en lustigh maeckt, gelijck oock de Wijn doet, en overmits de soete en leckere Wijn, aen de soetigheyt van de stemme veel behulps doet, soo seyden de Oude Schrijvers, datse waeren in 't geselschap van *Bacchus*.

MUSEN

Geschildert van den Cardinael van *Ferrare* in zijn Hof te *Monte-Cavallo*.

Clio.

SAl mette rechter hand een Trompet, en met de slincker een Boeck houden, en van dieselve sijde sal een kindeken staen, dat in beyde handen een ontsteecken Fackel heeft, met een kransken op 't hoofd.

Euterpe.

Sal met beyde handen een grijns of momaensicht houden.

Thalia.

Sal mette rechter een grijns met hoornen houden, en mette slincker een Overvloetshooren vol blaeders en kooren-ayren, doch groen, voor haere voeten sal een ploegh leggen.

Melpomene.

Sal mette rechter hand een Momaensicht en in de slincker een Trompet houden, leggende op der aerde, een opgeslagen Musijcboeck.

Terpsichore.

Sal mette slincker hand een Liere, en mette rechter een strijckstock houden.

Erato.

In de rechter hand den Hooren van Rijckdom vol bladen, bloemen en verscheyden vruchten, in de slincker een fluyt. Van die sijde sal *Cupido* staen, die mette slincker een grijns houd, en in de rechter een boge, daer van de snaere los is.

Polyhymnia.

Houd in de rechter hand een Maetſtock, in de ſlincker een Mom, en ter aerden leyt een ploegh.

Calliope.

Houd mette rechter hand een boeck, met de ſlincker een dwarspijp, en op der aerde een Momaenſicht.

Vrania.

Houd mette rechter hand een wit tafereel, daer op zy mette ſijde leunt, en in de ſlincker heeftſe een ſpiegel.

De MUSEN in ſeeckere oude Medaglie van *Vincentio della Porta.*

CLio houd een Trompet om de dappere daeden van de vermaerde Mannen, de Werreld te doen overklincken. *Euterpe* houd twee pijpen. *Thalia* met een Momaenſicht, om dat deſe *Muſa*, de Comedie ſoude toegevoeght zijn, hebbende ſocken aen de voeten. *Melpomene* met een grijns, tot een teycken van het treurſpel, hebbende brooskens aen hare voeten. *Terpſichore* houd een Cyther. *Erato* een Liere, hebbende lange hoofdhayren, als eene die de klagdichten verhaelt. *Polyhymnia* met een *barbito* in d'eene, en een penne in d'ander hand. *Vrania* ſal mette Paſſer een rond trecken, maer beter iſſe mette Hemels kloot, om dat haer de Aſtrologie of Sterreradinge wort toegeſchreven. *Calliope* met een boeck, om de gedenckwaerdige daeden van vermaerde Mannen op te teyckenen.

De MUSEN, gelijckſe met groote naerſtigheyt by *Franciſco Bonaventura*, Eedelman van *Florencen*, afgeſchildert zijn.

CLio met een Trompet in de hand. *Euterpe* met een Fluyt in de hand, en andere blaes-inſtrumenten voor haere voeten. *Thalia* met een rolle. *Melpomene* met een Momaenſicht. *Terpſichore* met een Harpe. *Erato* met een richtſnoer. *Polyhymnia* met een locht voor de Mond, in plaets van de ſtemme, en d'eene hand opgeheven om de geſten en gebeerden van de Orateuren of Reedenaers te vertoonen. *Vrania* met een hemelſche globe. *Calliope* met een boeck.

De Muſen of Zangh-Goddinnen.

DE Muſen zijn van d'Oude, voor jonge en bevallige Maeghdekens uytgebeeld, 't welck uyt het dicht van *Plato*, dat van *Diogenes* in deſe maniere verhaelt wort, te verſtaen is. Alwaer *Venus* de Muſen aenſpreeckt, ſeggende:

Voor Venus, *Nimphjes weeſt verſchrickt:*
Of Min met pijlen op u mickt.

Waer op de Muſen antwoorden:

Ey ſtelt dees boerten op een ſy,
Wy zijn voor 's Boefjens pijlen vry.

En *Euſebius* ſeght in zijne Euangeliſche voorbereydinge, dat de *Muſen* nae 't Griex woord *Mneoo* zijn genaemt, 't welck bediet in eerlijcke en goede tucht en konſten onderweſen te zijn: Waer over *Orpheus*, in zijne geſangen verhaelt, dat de Muſen den Godsdienſt en het wel leven, den Menſchen aengeweſen hebben. Wat haere naemen zijn, is dickwijls vertoont.

CLIO. *Eere-Roem.*

WY ſullen *Clio* een Maeghdeken met een Lauwerkrans afmaelen, die in de rechter hand een Trompet houd, en mette ſlincker een boeck, alwaer boven op ſal geſchreven zijn THUCYDIDES.

Deſe Muſa is *Clio* van 't Griex woord *Klea* genoemt, 't welck bediet prijſen, of van *Kleos* 't welck eere bediet of vieringe van de dingen, waer van zy ſinght. Of van de eere die de Poëten hebben by de geleerde, gelijck *Cornutus* ſeyt; gelijck mede van de eere, die haer van de Poëten, die haer vieren en in waerden houden, geſchiet.

Met het boeck *Thucydides* is zy gemaelt, om dat deſe de Hiſtorie is toegeſchreven, gelijck *Virgilius* ſeyt, en ſoo is 't dan betaemlijck, dat zy met het werck van deſen voortreflijcken Hiſtoryſchrijver wort vertoont.

De Lauwerkrans druckt uyt, dat gelijck de Lauwer altijd groen is en lange tijd wort onderhouden, dat oock alſoo, door de Hiſtorie, de verledene, als mede de tegenwoordige dingen, eeuwigh leven.

EUTERPE. *Pijpſoet.*

EEn ſchoon Maeghdeken, dat haer hoofd met een krans van verſcheyden bloemen omſet heeft, en ſal met beyde handen verſcheyden inſtrumenten houden, daer men mede blaeſt.

Euterpe bediet nae 't Griex woord, vrolijck en lieflijck, om 't welbehagen dat zy heeft

van

van de goede Geleertheyt, gelijck *Diodorus* seyt. Eenige willen dat dese *Musa* boven de *Dialectica* of Redenkavelingh zy, maer veele seggen, datse haer in de fluyt en andere blaes instrumenten vermaeckt, gelijck *Horatius* en *Virgilius* getuygen.

De bloemekrans wort haer gegeven, om dat de Oude bloemkranssen, aen de Musen, plaghten te geven. En dat om de geneughlijckheyt van de eygen beteycknisse van haere naeme, en van de werckinge, van haer geluyt, uyt te drucken.

THALIA. *Vreughde-sangh.*

EEn Maeghdeken van vrolijck en dertel opsicht, dat op 't hoofd een krans van klimop sal hebben, en in de slincker hand een belachlijcke grins, met socken aen haere voeten.

Dese *Musa* wort de Comedie of het Kamerspel toegevoeght, gelijck *Virgilius* seyt, en daerom staetse met een vrolijck en dertel aengesicht, als mede met de klimop, tot een teycken van voorrecht over de Comische, dat is Kamerspelige Dichtkonst.

Het belachlijcke Momaensicht, bediet de vertooninge van het lachelijck voorstel, als zijnde het eygen werck van de Comedie.

De socken, wesende als schoenen die de oude Kamerspeelders gebruyckten, verklaeren onse beeldnisse noch te meerder.

MELPOMENE. *Singh-wel.*

EEn Maeghdeken dat staetigh is van opsicht en kleedinge, met kostle en rijcke vercieringen op 't hoofd, 't sal in de slincker hand scepters en kroonen om hoogh houden, en van gelijcken sullender andere kroonen en scepters zijn, die voor haere voeten op der aerde, zijn nedergeworpen. In de rechter hand salse een bloote poignaert houden, en aen haere voeten, brooskens. *Virgilius* schrijft dese *Musa* het werck van de treurspeelen toe, als hy seyt:

Melpomene *met droef geluyt,*
Krijt rouw en treurigh Speelen uyt.

Alhoewel andere seggen, dat zy vindersche van den sangh is, waer van zy oock den naeme soude gekregen hebben. *Horatius* seyt in zijn XXIV *Ode* in 't I boeck, dat haer een smeerige stemme met een Cyther is gegeven.

Zy wort statigh van kleedinge en opsicht vertoont, om dat het voorstel van een treurspel, soodanige saecke is, wiens handelingh of door 't geruchte, of door de historie of geschiedenis bekent is. *Ovidius* schrijft haer statigheyt en deftigheyt toe, als hy seyt:

Het Treurspel door haer dappre stof,
Wint alle andre dichten of.

De kroonen en scepters ten deele in de hand, ten deele op der aerde, en de bloote poignaert, bedieden den val van des Werrelts geluck en ongeluck der Menschen: om datse behelst het verloop van de ellende tot het geluck, en wederom van het geluck totte ellende.

De brooskens aen haere voeten zijn gereetschappen, die totte treurspeelen behooren, gelijck *Horatius* schrijft, en voor desen dickwijls geseyt is.

POLYHYMNIA. *Prÿse-veel.*

ZY staet als offe een Reede doet, houdende de voorste vinger van de rechter hand om hoogh. 't Verciersel om 't hoofd sal van peerlen en verscheyden eedelgesteenten van schoone verwen geciert zijn. 't Kleed sal geheel wit wesen, en mette slincker hand salse een letter-rol houden, met het opschrift *Suadere.*

Het staen als offe een Reeden dede en 't houden van de vinger, vertoont, dat dese Musa, nae 't gevoelen van eenige, over de Redenaers of Rhetoricijns gestelt is, gelijck *Ovidius* en *Virgilius* verhaelen.

De peerlen en eedelgesteenten diese rontom de Paruyck draeght, beteyckenen de gaven en haere kracht: dienende de Welsprekens konst van de Vindinge, van de stellinge der memorie en van de uytspraecke. Verstaende door dit woord *Polyhymnia* eene die van groot onthoud of memorie is.

Het witte kleed beduyt suyverheyt en oprechtigheyt: dingen die een Reednaer een vast geloof en vertrouwen geven, ontrent die dingen, daer hy meer als van andere dingen spreeckt.

De letterrol met het woord *Suadere*, is om de korte inhoud van de *Rhetorica* of Welsprekens konst, volkomentlijck te verklaeren, hebbende tot haer laeste wit het *persuadere* of *overreeden.*

E R A T O. *Liefde-Sangh.*

EEn bevalligh en geneughlijck Maeghdeken, dat haer hoofdslapen met een krans van Mirten en Roosen heeft omkroont, met de slincker hand salse een Liere, en in de rechter een strijckstock houden, en ter sijden haer sal een gevleugelde *Cupido* of Liefdeken staen, met een Fackel in de hand, met een Boogh en Pijlkoocker.

Erato komt van 't griex woord *Eros*, 't welck Liefde bediet; gelijck *Ovidius* in sijne Minnekonst verhaelt.

Zy draegt een krans van Mirten en Roosen, om dat zy handelende van Minnesaecken, haer seer wel past datse *Cupido*, de Mirth en de Roosen by haer heeft. Om dat zy in de Vooghdyschap van *Venus* zijn, wesende Moeder van de Minne.

De Liere en strijckstock worden haer gegeven, door 't aensien van den Poët.

T E R P S I C H O R E.
Snaerendans.

ZY wordt van gelijcken een luchtigh Maeghdeken van schoon opsicht gemaeckt, houdende den Cyther, als of zy speelde, hebbende op 't hoofd een krans als een Vederbos van pluymen, van allerleye verwen, waer tusschen eenige Exterveeren staen sullen, zijnde in een bevallige stand, als offe wilde danssen.

De Cyther wort haer, door 't aensien der Poëten, toegevoeght. De krans, gelijck geseyt is, wort haer gegeven, om dat de Oude de Musen of Zangh-Goddinnen altijd met pennen van verscheyden verwen plaghten te kroonen: betoonende daer door het Zeegteycken dat de Musen verkregen hadden, om dat zy de Sirenen, met haer lieflijck gesangh hadden overwonnen, gelijck *Pausanias* in zijn IX boeck van Griecken, als mede de negen Dochters van *Pierius en Evippe*, gelijck *Ovidius* in 't 5 boeck *Metamorph.* verhaelt, die in Exters zijn verandert.

De pennen bedieden oock de rassigheyt en de beweginge, wesende *Terpsichore* over de danssen gestelt.

V R A N I A. *Hemel-Sangh.*

SAl hebben een krans van klaerlichtende sterren, in Hemels blaeu gekleet, en sal in de hand een globe houden, vertoonende de Hemelsche Sphæren.

De tegenwoordige Musa, is van de Griecken en Latijnen Hemels genaemt. Eenige willen datse alsoo genaemt is, om dat zy de treflijcke geleerde Mannen ten Hemel toe verheft.

De kroone van sterren en 't blauwe kleed wort haer gegeven, tot gelijcknisse van haere beteycknisse, en oock de Sphærische globe. Waer over *Virgilius* seyt, dat *Vrania* de sterren en des Hemels bewegingen, doorsnuffelt.

C A L L I O P E. *Soet-stem.*

OOck een Maeghdeken, dat haer voorhoofd met een gouden circkel sal omset hebben, in haer slincker arm, salse veele Lauwerkranssen houden, en in haer rechter hand drie boecken, alwaer op elx opschrift sal staen, te weeten op 't eene *Odyssea*, op 't ander *Iliade*, op 't derde *Æneiados*.

Calliope voert haere naem van de schoone stemme, en *Homerus* noemt haer de roepende Goddinne.

Haer voorhoofd wordt met een goude circkel omset, om dat, gelijck *Hesiodus* seyt, zy de waerdighste en alderhooghste is onder haer geselschap, gelijck *Ovidius*, *Lucanus* en *Lucretius* verhaelen, seggende:

> Calliope *der Menschen rust,*
> *Is oock der Goden grootste lust.*

De Lauwerkranssen vertoonen, dat zy de Poëten maeckt, wesende dit haere beloonningen, en het beeld van de Poësie of Dichtkonst.

De boecken zijn wercken van de aldervermaerste Poëten, die in Heroique of Heldedichten geschreven hebben. Welcke maniere van dichten, *Virgilius* dese *Musa* toeschrijft.

Vyt dese Dichten van *Virgilius* zijn de beeldnissen van de Musen gemaeckt, die *Fulvius Vrsinus* heeft gestelt, in zijne Medaglien. Men kan oock daer by lesen, dat treflijck verhael, dat *Plutarchus* doet in zijn IX Gastmael in de XIII Vrage.

HAR-

HARMONIA. *Musicael geluyt*, gelijck die geschildert is te *Florenzen* van den Groot-Hertogh *Ferdinando.*

EEn seer brave en schoone Ionghvrouw met een dobbelde Vioole van vijftien snaeren, hebbende een kroone op 't hoofd, met seven eedelgesteenten, die al gelijck zijn, het kleed sal zijn van seven verschey- den verwen, geheel met gout geciert, en met veelerleye eedelgesteenten omset.

NOX. *Nacht*, van Sr. *Giov. Zaratino Castellini*, van d'oude Poeeten, en van *Pausanias.*

EEn vleessige Vrouwe met duyster bruyne hayren gehult en met Maenekoppen gekroont, hebbende op de schouderen twee groote swarte vleugels, wijt genoegh van den anderen gespreyt. 't Kleed sal swart zijn vol lichte sterren geborduyrt, houdende in de rechter arm een wit Ionghsken dat in slaep is, in de slincker een swart kindeken dat slaeperigh is, alle beyde mette beenen over malkanderen geslagen.

De Nacht wort in de *Theogonia* van *Hesiodus* een Dochter van *Chaos* en een suster van *Erebus* geheeten: maer *Varro* seyt, datse een Dochter van *Erebus* is.

Nox, de Nacht, seytmen heer te komen van *nocere*, dat is van beschadigen, want zy beschadight de oogen, haer beroovende van haere volmaeckrheyt, dat is van de werckinge van haer gesicht, om dat zy de verwe en schoonheydt van de dingen verberght, waer in 't oogh haer behagen schept.

Nae 't gemeen gevoelen schijnt het, dat de Nacht niet anders is als een schadu van 't Aerdrijck, daer zy nochtans in de afkomst der Goden van *Bocatius*, voor een Dochter gehouden wort. *Vyt een onseecker Vaeder*, seyt *Paulus, is de Nacht geweest een Dochter van de Aerde.* En niet sonder reeden, want de tusschenkominge van 't Aerdrijck verhinderen de Sonnestraelen, en belet ons dat wy de Sonne niet sien. Daerom doet het niet alle schadu, maer alleen die geene waer van de Sonne geen oorsaecke is, als zy ondergaet, maer alleen voor soo veel dat deel van 't Aerdrijck belanght, alwaer het Nacht is, gelijck *Suidas* seght. Ick weet wel dat andere met een scherpsinnigheyt staende houden, dat de nacht veel eer een werckinge is van de schadu des Aerdrijx, uyt kracht van de woorden van *Cicero* in zijn boeck van de Natuyre der Goden, uytgedruckt, daer hy seyt, self de schadu des Aerdrijx de Sonne belettende, maeckt de Nacht. Waer mede *Bartholomæus* de Engelsman overeen stemt, seggende, de Nacht komt voort van de schadu des Aerdrijx. Maer soo wy totte spitsinnigheden willen gaen, soo sullen wy eenige van onser sijde by brengen. Ten eersten sullen wy seggen, dat de schadu van 't Aerdrijck geen werckende oorsake van de Nacht en is, maer liever het duystere lichaem en de dickte van het Aerdrijck, dat ons beneemt het gesichte van de ondergaende Sonne, daerom soude hy moeten seggen dat de Nacht een dochter van 't Aerdrijck is, want soose een werckinge van de schadu was, soo mostse een Dochter van de schadu, en een Nichte van 't Aerdrijck wesen. Ten tweeden sullen wy seggen, dat de Nacht veel eer een werckinge is van de ondergaende Sonne, want de Sonne met haer aenkomst en hulpe, maeckt den Dagh, en met haer scheyden en dervinge van haer licht, maecktse den Nacht; wesende de Sonne, wanneerse is

ondergegaen, oorsaeck van de schadu, nae 't seggen van *Suidas*. Waer over *Bartholomæus* de Engelsman gaet weyen, als dat het lichtende lichaem, 't welck grooter is als het aerdrijck, een scherpe schadu maeckt: waer uyt hy besluyt, dat de Sonne, wesende grooter als het aerdrijck, een scherpe schadu maeckt. En so de Sonne een scherpe schadu maeckt, soo volght daerom niet, dat zy met dese schadu, de werckende oorsake van de nacht soude zijn. Ten derden sullen wy 't op een ander maniere bewijsen, dat de nacht niet kan weesen een schadu van 't aerdrijck, maer veel eer een oorsaecke van dieselve schadu. De schaduwe is niet anders als een dervinge van een rechte en voornaemste doorgangh en instortinge van 't licht in een seeckere bepaelde grootheyt, die veroorsaeckt wort in eenigh lichaem, door de tusschen-stellinge van een duyster lichaem, 't welck tegen het klaerlichtende lichaem gestelt wort. Dit aldus gestelt zijnde, soo kan de Nacht geen schadu van 't Aerdrijck geseyt worden, om dat de schadu een vast en bepaelt beeld in haer begrijpt, dat in 't beschaduwt lichaem wort vertoont, en een groot deel in dese beeldnisse bestaet. Maer de Nacht besluyt niet noodsaecklijck soodaenigen beeld in sich, waer uyt, alhoewel by nacht-tijden, het Aerdrijck tusschen beyden gestelt zijnde, in de locht een scherpe schadu veroorsaeckt, soo is niet te min soodaenige schadu een beeldnisse buyten het wesen van de Nacht. Doch toegelaeten zijnde, dat het Aerdrijck geene schaduwe veroorsaeckte, soo soude het nochtans door de slechte duysternisse en dervinge van 't licht, nacht wesen. Niet min kan men seggen, dat de Nacht een werckinge is, van de schadu van 't Aerdrijck, maer veel eer een oorsaecke van soodanigen schadu, als een algemeene merckpael, wesende de Nacht, gelijck geseyt is, in der daed een beroovinge van 't licht, soo wel van d'een als van d'ander halve *Sphæra*, en dat door de tusschen-stellinge van 't Aerdrijck, welcke duysterheyt ingekort en te samen getrocken zijnde, tot het onderscheyt van sekere uytstreckinge en beeldnisse, is oorsaecke van de bovengeseyde schadu. Dese verschillen en tegenstrijdige oorsaecken komen voort, om datmen dickwijls siet op de oorsaeck, die in sich een oorsaecke is van andere oorsaeken, dickwijls op een oorsake die verre te soecken is, dickwijls op eene die nae by is, dickwijls meer op d'eene bepaelinge als op d'ander. Maer genomen, laet de Nacht al wesen, of een werckinge van de ondergaende Sonne, of van 't duystere lichaem van 't Aerdrijck, of van de schadu des Aerdrijx, of laet de Nacht wesen, als een dervinge van 't licht, jae selve de oorsaeck van de schadu, soo is nochtans, in alle manieren, de Nacht een schadu: En men magh seggen dat de Nacht ten deele een schadu van 't Aerdrijck is, om dat dieselve eene van die bepalingen in haer begrijpt, die te samen gaen om de schadu te maecken. *Plato* beweert oock in zijne *Timæus*, dat de Aerde niet alleen een werckende oorsaecke van de Nacht is, maer oock van den dagh. *Hy heeft gewilt dat het Aerdrijck, onse opheffersche, die ontrent den Pool door 't geheel is uytgespreyt, aen den dagh is vast gemaeckt, en is werckster en bewaerster van de Nacht.* *Nox* de Nacht, komt in 't Latijn van *Nocere*, dat is van 't beschaedigen, seyt *Catulus* over *Varro*, om dat dieselve alle dingen door den dauw en rijp, nat maekt en bederft, ten waere dat de Sonne, die weder te recht bracht. Oock beschaedightse door duysent ongebondentheden, mishandelingen en schelmeryen, die door de stoutigheyt van de stille Nacht worden bedreven. En om *Lucianus* woorden te gebruycken, die hy in zijne Minnespreucken heeft, soo seyt hy dat de Nacht een algemeene Masque of Momaengesicht is, waer onder de Zeedige, tot een roof van de onbeschaemtheyt worden overgegeven. *Basilius* seyt, *de duysterheeden achten de schaemte kleyn.* *Hesiodus* maeltse af datse een Moeder is van bedrogh, jammer en ellende, en datse *Momus* heeft voortgebracht, met d'ellende vol smerte: noch heeftse *Nemesis*, de Goddinne der Wraecke, geteelt tot een neerlage voor de stervende Menschen: de schaedlijcke Nacht, seyt hy, heeft hier nae noch Bedrogh en Vriendschap gebaert. Zy wort oock tot Moeder van de Vriendschap gemaeckt, door 't vermoeden van de dertle en geyle Vriendschappen, oorsaecken van de bovengeseide bedriegerien, ongemacken en moorden van Menschen. *By Nacht is alles vol quaed vermoeden*, seyt *Ambrosius*. *Moeder van twist*, seyt *Hesiodus*. De Nacht beschadight meerendeels door haere schadelijcke Locht, beswaerende

die

die geene, die daer in wandelen, alhoewel die gesondt zijn, en is oock den krancken schadelijcker, om dat die onder haren swarten Mantel meest gequelt en beswaert worden, stervende oock meer Menschen by nachte als by dage. En alhoewel de Nacht in 't Latijn haeren oorsprongh neemt van 't beschadigen, soo isse nochtans behulpigh, en matight de schadelijcke sorgen, zijnde een Moeder en Voedster van den slaep en van de ruste, en een voortteelster van alle dingen, gelijck van *Aristoteles* is aengemerckt.

Vleessigh en van bruyne hoofdhayren is zy gemaelt, om dat haer aengesicht donker is. En zy is met Maenekoppen gekroont, om dat die, al soetjens, stilte, ruste en slaep aenbrengen, 't welck het eygen van de Nacht is.

Zy heeft groote swarte uytgespreyde vleugels, om dat haere schadu het geheele Aerdrijck omarmt, gelijck verscheyden Poëten verhaelen.

Zy wort oock vreedsaem geheeten, om dat de Nacht, alhoewel die een uytvoerster is van twist, gramschap en besondere kyvagien, oock vreedsaem is, want men plagh daer in niet te oorlogen tegens openbaere Legers van gemeene Vyanden, maer yder Soldaet vertreckt dan in zijne beschansingen en bolwercken, geensins van den Nacht den Dagh makende, ten eynde in een donckere slagh, het Krijghsheyr niet werde verstroyt; gelijck *Nonnus* de Griexsche Poeet seyt, te weten dat de aenkomende Nacht den slagh of de Heyrlegers doet scheyden.

Het swarte kleed vol sterren geborduyrt, bediet, dat haer swartigheyt niet sonder glans is. *Euripides* kleed haer in 't swarte, vol lichte sterren. Want haer past een swart kleed, als wesende een schaduw van't Aerdrijck, die de Werld duysternisse aenbrenght: En daerom wordtse oock van de Poëten swart genaemt. En de sterren op 't swarte kleed, maecken haer met een aengenaem gesicht uytblinckende, daerom maelt haer *Claudianus* af, met den schoot vol sterren, gelijck *Ovidius* mede doet.

De twee kinderkens, die de Nacht in den arm heeft, daer in hebben drie seer geleerde Mannen dapper verschilt. *Vincent Catarri* in zijne beeldnissen der Goden, seyt dat het swarte kind de dood is. *Natalis Comes* valt in dieselve dolinge. *Catarri* stelt het witte kindeken in de *slincker arm*, gelijck oock *Romulus Amasæus* doet, daer hy hadde behooren te seggen, *het witte in de rechter arm*. Voorder verkeert hy de maniere, seggende, *dat het swarte alleen de beyde beenen krom heeft*, daer hy hadde behooren te seggen, *dat zy beyde kromme beenen hebben*. Tot volle vernoeginge is te weeten, dat *Pausanias* seyt, dat in 't graf van *Cipselus* den Tyran in *Elia*, een Vrouwe was, die een wit slapend kindeken in de rechter, en een swart in de slincker arm hadde dat oock sliep, alle beyde met kromme voeten, door 't eene den slaep, en door 't ander den dood uytbeeldende. De Vrouwe was de Nacht, die een Voedster van beyde was. Willende door het eerste witte kindeken, de bleecke en vaele dood uytbeelden, om dat zy den dood wit en bleeck maekt. Want de bleeckheyt en wittigheyt heeft by den Poëten eene beteyckenisse. *Horatius* seyt, de witte bleeckheyt verwt den mond: Iae vreese, de quade conscientie en de gramschap, maecken wel den mond wit, maer de dood aldermeest, gelijck *Virgilius*, *Statius* en meer andere verhaelen.

Met kromme voeten wort hy gemaelt, om dat, of het wel schijnt dat de dood snel is, als wanneer hy de wackerste en sterckste Iongelingen snellijck aenvalt, niet te min soo komt hy aen hincken met langhsaeme en sachte stappen: Want soo haest als iemand geboren is, soo komt hem de dood al soetjens en soetjens vervolgen, jae in de selve dagh als wy worden geboren, en het leven beginnen te scheppen, dan sterven wy. Waer over oock *Seneca* seght, *Wy vallen soo terstont niet in de dood, maer gaen al gemacklijck voort en sterven alle dage, jae alle dage worter een deel van ons leven afgesneden.*

Lam wort hy gemaeckt, om dat de dood veele van onse gedachten en voorwerpsels verstoort en lam maeckt. En is de dood, in 't korte een beroovinge van 't leven, weghnemende 't leven van veele Iaeren in een oogenblick. Waer over dit grafschrift is gemaeckt:

Cæsius Æquidicus *had hondert Iaer geleeft,*
Maer al dit groot geluck een uyr bedorven heeft.

Door het tweede swarte kindeken, wort de slaep verstaen, om dat het gemoed, door den slaep in de duysternisse is begraven, en wort

krom

krom van voeten als een lam Mensch. Want de slaep is een beroovinge van de beweginge, welcke beweginge en omdraginge van het leven op de voeten gegrondet is. Krom zijnse oock, want de slaep breeckt af en verlamt ons van het halve deel van ons leven, also dat ons sinnen als lam zijn, terwijl men slaept, en de werckingen van 't verstand gaen manck in de slaeprigheyt, als niets konnende uytvoeren, verdonckert zijnde door den swarten slaep.

De Nacht is in dese beeldnisse van *Pausanius*, voor een Voedster van de slaep, maer van *Hesiodus*, in zijne *Theogonia* isse een Moeder van de slaep en van de dood gestelt, sulx datse als broederkens, in den arm, van haer Moeder de Nacht staen, en van *Homerus* oock voor broederkens gehouden werden; want hy seyt in zijn XIV *Iliade*, dat *Juno* in de stad *Toante*, in 't eyland *Lemnos* gingh, alwaer zy den slaep, den broeder van de dood, tegen quam. *Orpheus* is de eerste geweest, die de Nacht, in zijn gesangh van de slaep, broeder van de dood en vergetentheyt, heeft genoemt, en dat door de gelijckheyt, die de slaep mette dood heeft. En *Ovidius* seyt: *Ghy sott, wat is de slaep anders als een beeldnisse van de kille dood?* en hierom wordense beyde slaepende gemaeckt, in de arm van haer Moeder en Voedster de Nacht. Door dese gelijcknisse seyt *Catullus*:

Als eens 't kort licht is afgesneen,
Dan slaeptm' een Nacht van eeuwigheen.

De Nacht is een Moeder van de slaep, want de vochtigheyt van de Nacht, doet de dampen van de Maegh aenwassen en toenemen, diewelcke opstijgende totte opperste deelen van 't lichaem, en aldaer kout gemaeckt zijnde, door de koudigheyt van de herssenen, soo komen zy daer nae nederdaelen, en verwecken in ons den slaep, diewelcke, als *Aristoteles* getuyght, veel snelder aenkomt, wanneer het duyster is. Door dese bovengeseyde redenen seggen eenige Poëten, dat de Nacht de Moeder van den slaep is. De *Eliaci* hadden haer tot Voedster gemaeckt, om dat de Nacht niet alleen den slaep baerde, maer oock in haere duystere Nachten, dieselve voede. *B. Anglicus*, verhaelende de woorden van *Basilius*, seyt, *de duysternisse neemt de schoonheyt van de verwen wegh, zy vermindert de schaemte, en voed de slaeprigheyt.*

DILIGENZA. *Naerstigheyt, Vlijtigheyt.*

EEn Vrouwe die wacker is van opsicht, houdende in de rechter hand een taxken Tijm, alwaer een Bijken opvlieght, in de slincker houtse een Amandel tack, die met een hooge Moerbesien tack is vereenight, voor haere voeten salse een Haene hebben, die op de aerde staet en schrafelt daer in.

Diligenza of Naerstigheyt wort van eenige geseyt van *diligere* heer te komen, 't welck bediet beminnen. Want de dingen diemen bemint, zijn aengenaem, waer over men oock alle Naerstigheyt doet om die te bekomen. Dit is wel een gelijckmatige heerkomst van 't woord, maer niet de oprechte: overmits *Diligenza* of Naerstigheydt van 't woord *lege* of *delego*, dat is van 't verkiesen zijn oorsprongh heeft, gelijck oock *M. Cicero* seyt, om dat de Naerstige altijd dat geene voor hem verkiest, wat best is. Sulx dat dese Naerstigheyt die Vlijtigheyt is, die wy stellen in 't verkiesen en uytkeuren van 't geen in alle onse handel vorderlijxt is. Van dese vlijtige Naerstigheyt leesdy by *Stobæum*, *datse noodiger is als een goed verstand.* En 't is oock veel prijs-

prijslijcker, 't geene door Naerstigheyt en Vlijt verkregen, als 't geene dat door 't geval of de fortuyne wort aengebracht: Dese vlijt is in alle dingen seer vorderlijck, en daer is niet, dat daer door niet wert verkregen, aengesien, door haer, alle andere dingen worden begrepen; gelijck *Cicero* in zijn 2 boeck van den Reedenaer verhaelt, *Naerstigheyt vermagh in alle dingen seer veele: dese behooren wy altijd te eeren, en altijd aen te hangen, want daer is niet of het wort door haer verkregen, om dat in eene deughd alle andere deughden worden begrepen.*

De vlijtige Naerstigheyt of naerstige vlijtigheyt, in 't verkiesen, versamelen en 't beste uyt te keuren, wort door de Bye, die boven den Thym vlieght, afgebeeld: wesende dese Thym van tweederleye aert, nae 't seggen van *Plinius*. D'eene die der op de bergen wast, is wit met een harde wortel. En d'ander is wat swarter met een swarte bloeme. *Plutarchus* seyt in 't verhael van de rust des gemoeds, dat de Thym een dor en seer bitter kruyd is, en niet te min, soo suygen de Bykens hier uyt haeren honigh: En ditselve past hy op de dappere en hertige gemoederen, die uyte wederwaerdigheeden haer profijt trecken. Maer wy passen het op de vlijtige Menschen, die met alle Naerstigheyt uyt haere handelingen, hoe hart en swaer dieselve oock zijn, weeten te trecken 't geene haer nutst en profijtelijxt is: even gelijck de naerstige Bye, die van de bittere en dorre Tym, een soet sap versaemelt. Dat de Tym den Byen is aengenaem, kondy by *Plinium* en *Theophrastum* lesen.

De Naerstigheyt wordt oock genomen voor de gestaedigheyt en de sorge. Want *D. Thomas* seyt: *Naerstigheyt is 't selve dat de Sorge is: oversulx wort de Sorge in alle dingen, soo wel vereyscht als de Naerstigheyt.* En om dat eenige om naerstigh en besorght te wesen, al te voortvarende en te gestadigh aen 't blocken zijn, soo wort hier mede gewaerschout, dat al te overtollige Naerstigheyt schadelijck is. Want den Mensche is voor al de ruste en de verquickinge van 't gemoed, noodigh: om dat dieselve de kracht versterckt en de moede gedachtnisse verpoost. 't Welck *Ovidius* oock wil te kennen geven, als hy seyt;

De Rust herstelt van nieuws haer macht,
En geeft de moede leeden kracht,
Ey volght Dianaas *raed doch knap,*
Of al u waepens worden slap.

Insonderheyt soo behoort by de studie, de ruste, om dat de lome sinnen het beste niet konnen onderscheiden, vermits die verstroyt en ontstelt zijn. Indien *Protogenes* de beroemde Schilder van *Rhodes*, niet soo voortvaerende en al te naerstigh waere geweest, hy hadde in alle deelen wel soo treflijck, en *Apelles* gelijck geweest: diewelcke hem oock daer over berispende, seyde, *dat hy de hand van 't penneel niet koste lichten.* Waer door het geschiet, dat al te groote vlijtigheyt schaedelijck is. En hierom behooren wy niet al te voortvaerende in onsen handel en studie te wesen, en ons niet laeten vervoeren om strax het eynde daer van te sien: Maer wy sullen bedacht, voorsichtigh, en te gelijck besorght zijn, alsoo, dat de Naerstigheyt mette rijpigheit vermengt zijnde, gestelt worde tusschen traegheyt en rassigheyt: Waer uyt dan een prijslijcke Naerstigheyt voortkomt. Daerom seght *A. Gellius* seer wel, *Om een saecke wel uyt te voeren, moet by de snelle Naerstigheyt, de traege vlijtigheyt gevoeght worden.*

Dese soo gemaeckte Naerstigheyt beelde *Augustus* met een Kreeft en een Mugge af: hebbende dit spreeckwoord gestaedigh in den mond, *Festina lente*, dat is, *Al soetjes.* *Titus Vespasianus* maelde daer voor een Dolphijn, die om een Ancker geslingert was. *Paulus* de derde stelde eenen traegen *Cameleon*, die aen eenen snellen Dolphijn gebonden en vast gemaeckt was.

De Groote Hertogh *Cosmus* maeckte een Schildpadde met een Seyl daer boven. En wy voegen een Amandel met een hooghe Moerbeesien tack te saemen. Want de Amandel-boom, bloeyt voor alle andere boomen, oock in de Maend van *Januarius*: En om dat die veel besorghder is, als d'andere, soo schietse, als sot en te seer verhaestende, haere bloemen in den Winter uyt; waer van zy, in haest, door de hardigheyt van den tijd, berooft wordt. En hierom is 't van noode, datmen de al te besorghde Naerstigheyt, vereenige mette traegheyt: waer van de Moerbeesienboom een beeld is. En om dat zy de langhsaemste van allen bloeyt, soo wortse de wijste van alle andere boomen geheeten, gelijck oock *Plinius* verhaelt.

X x Alsoo

Alſoo wort dieſelve oock wijs geacht, diewelcke de vaerdigheyt mette langhſaemheyt vereenight, waer in oock de Naerſtigheyt beſtaet.

De Haen is uyter Natuyre naerſtigh en beſorght, en in 't ſchrafelen en ſoecken vertoont hy groote naerſtigheyt, ter tijd toe hy vind, 't geene hem behaeghlijck is, onderſcheydende alſoo de onnutte koorentjens van de nutte, die hem tot zijn koſt en voedſel ſtrecken. Waer over oock de Poeet *Auſonius* ſchrijvende aen *Symmachum*, *den Haen van Euclio*, tot een ſpreeckwoord inbrenght. Willende daer mede te kennen geven, een uytgeſochte Naerſtigheyt. En men vind deſe ſpreucke onder de ſpreeckwoorden, dat de Haen van *Euclio* alles naerſtigh doorſnuffelt, niet laetende een ſandeken ongeroert, ter tijd toe, hy gevonden heeft, daer hy met groote Naerſtigheyt nae ſochte.

DILIGENZA. *Naerſtigheyt, Vlijtigheyt.*

EEn Vrouwe in rood gekleet, die in de rechter hand een ſpoore houd, en in de ſlincker een uyrwijſer.

Naerſtigheyt is een krachtige begeerte om eenigh dingh totten eynde toe, uyt te voeren.

Het uyrwerck en de ſpoore, bedieden twee werckingen van de Naerſtigheyt, d'eene daer van is de tijd, die alreede gevordert is, d'ander is de ſpoore, waer door andere mede worden opgeweckt, om 't ſelve nae te doen: En om dat de Tijd die geene is, die de Naerſtigheyt afmeet, en de ſpoore die geene, die de Naerſtigheyt voort drijft en voor den dagh doet komen, ſoo iſſe oock met beyde deſe bedietſels afgemaelt.

INDUSTRIA. *Vlijtigheyt, Naerſtigheyt.*

EEn jonge naeckte Vrouwe met een Helm op 't hoofd, hebbende om haer ſlincker arm een witte Mantel gewonden, geciert met groene tacken, alwaer op de boort geſchreven is *Proprio Marte*, dat is door eygen Naerſtigheyt, hebbende in de rechter hand een bloot ſweerd, ſtaende ſtoutmoedigh en vaerdigh om te vechten.

Naerſtigheyt is een deel van de dapperheyt, daerom gelijckt des eenen beeld den anderen.

Naeckt wortſe gemaelt, om te vertoonen, datſe meeſt door nootdruftigheyt en ongemacken voortkomt.

Den Helm houtſe op 't hoofd, om dat haer voornaemſte deel is het verſtand en de wijsheyt, die haer beveſtight. Oock ſtaetſe met het bloote ſwaerd vaerdig om te vechten, om dat het de Naerſtigheyt eygen is wacker te ſtaen, en ſich, met groot voordeel in het kampgevecht van de fortuyne, weten te verdedigen.

De witte Mantel met groene tacken, is de hope, die in de oprechtigheyt van de manieren, en in de rechte meeninge gegrondet is, konnende de Naerſtigheyt niet prijſlijck weſen, 't en zy dat het eynde van haere kracht en Menſchlijcke kloeckheyt, in der daed, heerlijck, deughdigh en eerlijck zy. Oock wort door deſe beeldeniſſe bekent, dat de Naerſtigheyt hier in beſtaet, datmen ſich in de goederen, met profijt, voorſie; en datmen ſich in 't quaede, oock met gevaer, magh bevrijden. Daerom laeten ſich deſe, in 't Burgerlijcke leven, voorſtaen, groot voordeel te hebben, die door haer eygen dapperheyt, mette kappe en 't ſwaerd een algemeene naeme, onder den Menſchen verkregen hebben, als mede eenige gelegentheyt om ſich in vreede te onderhouden.

INDUSTRIA. *Naerſtigheyt.*

EEn Vrouwe met geſtickte kleederen en konſtigh gewrocht, hebbende in de rechter hand een ſwarm Byen, en d'ander is geſtelt op een Windaes, waermede men groote laſten kan opheffen, weſende bloots beens, hebbende op 't hoofd een beeldeken van *Pluto*.

Het kleed, de Byeſwarm en het Windaes, geven licht openinge van dit beeld, en het beeld van *Pluto* is by de Oude Heydenen gehouden voor den God der Rijckdommen. Waer door vertoont wert dat dit het voornaemſte wit van des Menſchen naerſtigheyt is. De bloote voeten zijn een teycken, dat de Naerſtigheyt niets onderſcheyt, ten zy alleen, wanneerſe eygentlijck het profijtlijxt omhelſt, noch zy ſtijght ten laeſten niet om hoogh om veel eedeler dingen, en daerom dus bloot en naeckt zijnde, ſoo ſteltſe haer voet op der aerde.

INDU-

INDUSTRIA. *Naerſtigheyt, Vlijtigheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Scepter houd, alwaer op 't ſpitſe een open hand ſtaet, en in 't midden daer van een oogh, op 't eynde van de hand en van den Scepter, ſtaen twee vleugeltjes, gelijck die aen de roede van *Mercurius.*

De Rijxſtaf is een teycken van grootheyt en van vaerdigheyt, en de hand is van Naerſtigheyt en konſt: Derhalven deſe, door die, onderſtut zijnde, geeft te kennen, dat de Princen, en die over een ander heerſchen, de Naerſtigheyt des Menſchen, als 't haer maer belieft, konnen van der aerde om hoogh lichten. En 't is de meeninge van *Artemidorus* dat de handen het konſtwerck uytdrucken, en dat nae de maniere der Egyptenaeren, om dat alle konſten, als door de handen uytgevoert zijnde, worden in 't werck geſtelt. Waer over *Ariſtoteles* de hand een inſtrument of wercktuygh noemt boven alle inſtrumenten.

Het oogh betoont de Wijsheyt waer door de Naerſtigheyt moet worden beſtiert, en de vleugels, die de ſnelligheyt bedieden, doen de belooningen van de Naerſtigheyt grootelijx aen waſſen.

INDUSTRIA. *Naerſtigheyt.*

DOor 't beeld van *Mercurius*, die mette rechter hand een Slange-ſtaf houd, en mette ſlincker een fluyte, daer door hebben de Oude, om twee oorſaecken wille, de Naerſtigheyt afgebeeld: te weeten dat zy nuttigheyt baert aen haer ſelve, en vermaeck of vernoegen aen andere. 't Selve wort door de Slangeſtaf van *Mercurius* afgebeeld, door de welcke, gelijck de Poëten verſieren, *Mercurius* de Menſchen, die alreede doot waeren, opweckte, en door de fluyte, verſachtede hy de gemoederen, en verminderde haere moeylijckheyt.

STUDIO. *Naerſtigheyt*, Soeckt oefninge in de konſten.

INVESTIGATIONE. *Naeſpeuringe.*

EEn Vrouwe met vleugels aen 't hoofd, wiens kleederen geheel geſpreyt zijn vol Mieren, houdende de rechter arm en den voorſten vinger van dieſelve hand, om hoogh, wijſende daer mede nae een Kraen, die in de locht vlieght, en metten ſlincker vinger nae een Hond, diewelcke met zijn ſnuyte rontom ruyckt, om 't Wild op te ſoecken.

De vleugels die zy op 't hoofd draeght, bedieden de verheffinge van 't verſtand, vermits zy door 't verkrijgen van roem, eere en onſterflijckheyt opſtijgen, en totte kenniſſe komen van hooge en Hemelſche ſaken.

Wy hebben haere kleederen vol Mieren gemaeckt, vermits de Egyptenaers hier door wilden uytbeelden de Naeſpeuringe, weſende deſe Dierkens vlijtige naeſpeurders totte beſorginge haeres levens. Zy wijſt nae de Kraen die daer vlieght, vermits d'Egyptenaers hier door uytbeelden een ſeer nieuwsgierigh Man, en een onderſoecker van hooge en treflijcke ſaecken, en van ſulcke, diewelcke als van der aerde zijn afgeſcheyden: vermits deſe Vogel oock ſeer dickwijls om hoogh vlieght, met groote ſnelligheyt, ſiende veele dingen van verre. De beteyckeniſſe van den Hond, druckt de Philoſooph *Sextus Pironæus* by de Naeſpeuringe, gelijck wy ſeggen ſullen, aldus uyt: Want als de Hond

een Wild vervolght, en op een dryſprongh komt, en niet hebbende geſien wat wegh het Wild is ingeloopen, ſoo ſal hy ruycken op d'eene wegh, en van daer op den tweeden, en niet ruyckende dat hy den tweeden ingeſlagen is, ſal hy den derden wegh niet ruycken, maer met een vaſt opſet den derden wegh inſlaen, hem verſekert houdende, dat het Wild dien wegh is ingeloopen.

PHYSICA. *Natuyrkenniſſe.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand ſtaet, als ofſe een kloot wilde drayen, met het Aerdrijck in 't midden, welcke kloot boven aen de Polen vaſt is, dieſe met groot opmercken beſiet, en mette ſlincker hand houdſe een Waterwijſer, dicht by de globe, gelijck de Oude plachten te gebruycken. Om dat de overweginge van de Natuyrkonſt niet anders en is als een aenmerckinge van dingen, die de veranderinge onderworpen zijn, als mede op den tijd, voor ſoo veele die ſoodanigh zijn, volgende daer in altijd den ſin of de bevindinge.

INSTINTO NATURALE. *Natuyrlijcke Inſtortinge.*

EEn naeckt Iongelingh die 't aengeſicht bedeckt is, ſtellende ſich ſchrap om te loopen, houdende in de rechter hand een Sonnebloem, en op de aerde ſtaet een Weſelken, dat met geweld in den mond van een Padde ſoeckt te loopen, die den beck heeft opgeſpart.

Iongh wort hy geſchildert, om dat de Inſtortinge nimmermeer verout, maer blijft altijd in zijn kracht en bloeyen.

Hy bedeckt het geſichte, want de oorſake van de Natuyrlijcke Inſtortinge, is niet bewijſlijck noch openbaer, gelijck wel andere natuyrlijcke dingen: en naulijx kanmen daer toe eenige bewijſlijcke redenen voortbrengen, gelijck veele Philoſophen verklaren, als mede *Averroes* in 't VII b. van zijne *Phyſica*, *Avicenna* in't IV deel van de Dieren, en *Fernelius Ambianus* in de verborgene oorſaecken der dingen in 't 2 b. en *Galenus* in 't 5 b. van de ſimple medicament. XVI c. en XI boeck tegen *Pelops* zijnen Meeſter: En in't boeck van't gebruyk der uytblaſinge, beriſpt hy *Craſiſtratum*, die al te nieuwsgierigh was, om de oorſaken van alle dingen te doorſnuffelen, weſende in der waerheyt de eerſte oorſake van deſe Inſtortinge, de eygene forme of gedaente van't dingh ſelve. Waer over *Fernelius* op de aengetogene plaetſe ſeyt, *de Natuyre bedeckt veele dingen met een heylige inwicklinge, en 't is niet betaemlijck, dat een ſterflijck Menſch alle dingen ſoude bekent zijn. Over veele moetmen ſich verwonderen, en veele moetmen eerwaerdigh eeren, jae men moet niet onderſoecken wat naeſt aen de verborgene dingen is. Jae 't geene wy onder de handen hebben, is ons naulijx geoorloft te weten: ſoo verre is de tegenwoordigheyt van 't waerachtige, van ons afgeſcheyden.* En *Ariſtoteles* vergelijckt ons verſtand by de Sonne en by den ſin van 't geſichte. Want gelijck 't oogh het licht van de Sonne niet kan doorſien, alſoo kan ons verſtand al de geheymniſſen van de natuyre niet begrijpen, 't welck dingen zijn dieder hangen van de eerſte form, en zijn alſo van God geſchapen, dat hy die op een oogenblick over al in ſtort, na't ſeggen van dien Comedyſchrijver, *Jovis omnia plena*, dat is, *God vervult alles.*

Naeckt is hy geſtelt, om dat de natuyrlijcke inſtortinge werckt door middel van haer eygen gedaente, niet zijnde onderſtut van eenige ſichtlijcke hoedanigheyt, noch van eenige uytwendige konſt.

't Gebaer om te loopen, bediet de neyginge en beweginge die hy in ſich ſelve heeft, ſonder middel van andere, diewelcke ſnellijck en ſonder eenige verhinderinge werckt. Waer uyt men ſiet dat eenige genegen zijn om andere te beminnen of te haeten, wel of qualijk te doen: en oock ſo ſietmen dickwils in eenige, die, hoewel zy middelen en rijckdommen hebben, nochtans dievery en andere ſchandelijcke ſtucken begaen. Doch dit zy geſeyt ſonder den vryen wille te verkorten.

Door de *Sonnebloem*, in de rechter hand, wort vertoont, de Natuyrlijcke Inſtortinge die die bloeme heeft om de Sonne te volgen, alhoewel daer meer planten zijn die dieſelve werckinge doen, als de Populier, de Olijve, de Willige, de bloeme van Cicorie, de Lupinen en andere, die dit alles hebben, door een Natuyrlijcke Inſtortinge. En dit geſchiet niet alleen in de planten, maer oock in de Dieren en ſteenen. En daerom iſſer een Padde met een opgeſparde mond geſtelt, met een Weſelken, om dat dit Dier ſoodaenigen inwendigen treck, en ſoodaenigen eygenſchap van zijne forme of gedaente heeft, dat het door een verborgen

borgen kracht het Weselken tot sich treckt, gelijck de Seylsteen het yser, en de amber het stroo: welcke aentreckinge geschiedt door 't middel van soodaenige gedaenten of specien, die van de eerste form voortkomen, en vermenichvuldigen sich in de locht tot datse nederdaelen, en de aentreckinge doen. Laet ons een voordaed nemen van 't licht, 't welck sich in de locht vermeerdert en alle dingen helder en klaer maeckt: wesende dit een kracht van de forme der Sonne: waer uyt wy sien dat de Sonne schijnende op eenigh ding dat geverwt en doorschijnende is, als het glas, oock de gedaenten van de verwen sal vermenighvuldigen: sulx dat ons alle dingen sullen duncken te wesen als de verwe van 't glas; alsoo gaet het oock in de lichaemlijcke sinnen. Laet ons daerom sien, hoe de gedaenten van 't sichtlijck ontwerp, sich door 't gesicht vermeeren tottet oogh toe, en hier door wort het gesicht gemaeckt. In 't Gehoor soo vermeerderen sich de gedaenten van 't geluyt, tot het *sensorium* of totte sinplaets toe: en alsoo wort het gehoor gemaeckt, gelijck *Aristoteles* verhaelt. Daer is geen ander verschil of dese gedaenten zijn de geseyde sinnen, en dieselve zijn door een verborgen kracht, alleene het verstand wederom onderworpen. Maer alhoewel sich dese gedaenten van de eerste vorm totte saecke, die getrocken wort, vermeerderen en verspreyden, soo is dit nochtans niet genoegh: Maer het is noodig dat in een sake die getrocken wort, een sekere bequaemheyt tot dese beweginge zy, die een verborgen, of om soo te seggen, een *passive* of lijdlijcke hoedanigheyt hebbe, door de welcke dieselve getrocken wort, gelijck in 't voorstel is uytgedruckt.

De Padde heeft een verborgen hoedaenigheyt die in de eerste vorm gegrond is, te weten in de *active* of wercklijcke maniere, om het Weselken tot sich te trecken, en dat door het middel van de bovengeseyde hoedanigheden: En 't Weseltjen heeft wederom de bequaemheyt en verborgen hoedaenigheyt in de *passive*, dat is in de lijdelijcke maniere om van de Padde getrocken te worden, gelijck 't selve mede in den seylsteen en amber geschiet. Daerom seyt *Galenus*, *Daer kan geen dingh wercken, sonder de bequaemheyt des geenen daer het aen werckt.* Indien dit alsoo niet waere, soo soude moeten volgen dat de *Padde* niet alleene het *Weselken*, maer oock andere dingen tot sich trock: En soo soude oock de zeylsteen meer andere dingen tot sich trecken.

NATURA. *Natuyre.*

EEn naeckte Vrouwe, die de borsten vol melck heeft, hebbende eenen Gier op de hand, gelijckse in de Medaglie van den Keyser *Adrianus* vertoont is.

De Natuyre, nae dat *Aristoteles* dieselve in zijn tweede *Physica* bepaelt, is het beginsel in dat dingh, waer in zy gevonden wort van de beweginge en veranderinge, door welcke veranderinge alle verderflijcke dingen worden voortgebracht.

Zy wordt een Vrouwe gemaelt en dat naeckt, deelende dit beginsel in *active* of wercklijcke, en in *passive* of lijdlijcke. Het wercklijcke wort met den naem van forme of gedaente uytgebeeldt, en het lijdlijcke metten naem van materie of stoffe.

Het *active* of wercklijcke, wort met de borst vol melck afgemaelt, want de forme of gedaente is het geene datter voed, en alle geschaepene dingen onderhoud, gelijck de Vrouwe, die haere kinderkens, met haere borsten, voed en onderhoud.

De Giervogel die seer greetigh op den Roof is, bediet in 't besonder het tweede beginsel, genaemt de materie of stoffe: welcke stoffe, door de begeerte van zijne gedaente of forme sich bewegende en veranderende, vernielt metter tijd alle verderflijcke dingen.

IMITATIONE. *Naevolginge, Naebootsinge.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een bondel Pinceelen houd, en in de slincker een Momaensicht, en aen de voeten een Aep.

Naevolginge wort gespeurt in ygelijcke handelinge, of dat een yders gemaeckt werck gelijckt: En daerom wort zy gemaelt met een hand vol Pinceelen, als werckgereetschappen van de konst, naebootster van de verwen, en van de beeldnissen, die de Natuyre en de konst hebben voortgebracht.

Het Momaensicht en de Aep vertoonen de Naebootsinge van de Menschlijcke handelingen, om dat dese zijnde een Dier dat bequaem is om den Mensch met zijne gebeerden nae te volgen, d'ander te weten de Masque, om in de speelen, en daer buyten de veranderlijckheit van verscheyden beeldnissen en personagien, te vertoonen.

INVIDIA, *Nijdigheyt.*

EEn oude verschrompelde leelijcke Vrouwe, met een mager en uitgeteert lichaem, scheele oogen, met verroestige kleederen, wesende gantsch onthult, en onder haere hoofdhayren sullen eenige Slangen gevlochten zijn, eetende haer eygen hert, dat zy in de handen heeft.

Zy wort oud geschildert, om dat zy een oude vyandin van de Deughd is. De Slangen in plaets van de hoofdhayren zijn de quaede gedachten, waermede zy in gestadige beweginge blijft van eens anders schade, zijnde altijd vaerdigh om haer venijn in de herten van andere te spreyden, sonder welcke zy nimmermeer kan rusten, of moet haer eygen hert op knaegen, 't welck een groote straffe van de Nijdigheyt is; gelijck oock *Sanazarro* seyt.

Nijdigheyt in dicht gevolght.

O Nijd! ghy zijt gantsch bleeck en vael,
V lijf is magher, dorr' en kael,
Van Ooghen scheel, 't nat op de Wangh,
Aen elcke Hoofdhayr hanght een Slangh.
V tanden sien, gelijck een roest,
V weesen is als dol en woest,
V borst die krielt van bittre gal,
V tongh 't venijn spouwt overal.
Noyt voeldy rust noch herten-vreughd,
Maer zijt in 's anders smert verheughd:
Doch anders zydy stuyr en wreed,
En altijd treurigh waer ghy treet:
Jae als ghy wacht op u gety,
Daer hebdy hondert ooghen by.
Wegh, wegh, vervloeckte Vyandin;
Flux packt u uyt mijn oogh en sin.

INVIDIA. *Nijdigheyt.*

EEn oude, leelijcke, magere, vaele Vrouwe, hebbende haere slincker borst blood, die van een Slange gebeten en rontom haer borst gekronckelt is. Ter sijden heeftse een *Hidra*, waerop zy met haar hand leunt.

Nijdigheyt is niet anders, als in eens anders ongeval te verheughen, en sich met groote quellinghe in eens anders welvaert te bedroeven, waer door sich dan de Mensche verteert en op eet.

Datse magher en duyster vael is, bediet

dat

dat de Nijd gemeenlijk door de koude aert voortkomt, en de Nijd koud zijnde, soo heeftse alle brand en warmte der Liefde van sich verdreven.

De Slanghe die in de borst bijt, vertoont, dat de Nijdighe altijd een hert heeft, dat eens anders welvaert benijt. Waerover *Horatius* singht:

Geeft God den Mensche heyl en spoet,
Dan knaeght de Nijd haer vlees en bloed.

De *Hydra* wort neffens haer ghestelt, en om dat zy met haer stinckend geblas en venijn, meer als andere Dieren besmetlijk en doodlijk is, alsoo jaeght oock de Nijdigheit nergens anders nae, als nae den ondergangh van andere luyden welvaeren, soo wel des lichaems als der ziele. En gelijk de Poëten seggen, hoe meer men de hoofden van de *Hydra* afkapt, hoese te meerder aenwassen: en soodanigh is oock de Nijd mede; hoe meer men die door de kracht der Deughd soeckt uyt te blusschen, te meer wast zy daer tegens aen. Waer over *Petrarcha* seght:

O *Vyandinn' van 't ware goed !*
Die 't schoon begin den strijd aendoet.

INVIDIA. *Nijdigheyt.*

EEn oude Vrouwe, slordigh gekleet, van roestachtighe verwe, houdende d'eene hand voor den mond, op de maniere als de luye en slechte Vrouwen pleghen te doen, loerende met haere gedraeyde ooghen ter sijden af, by haer hebbende eenen magheren hond, denwelken men uyt veele teykenen sien kan nijdigh te wesen, en die gaern het goet van een ander alleen opslocken soude: want *Plinius* verhaelt, dat als de Hond gevoelt dat hy van een Slanghe gebeeten is, en om niet gequetst te blijven, eet hy een seecker kruyd, dat hem door de Natuyre is geleert, en uyt Nijdicheyt siet hy in 't eeten scherp toe, dat hy van geen Mensche magh gesien worden.

Qualijck is zy gekleet, om dat dit gebreck meestendeel schuylt onder de slechte luyden en 't gemeene volxken.

De hand voor de mond, is een teyken, dat de Nijd niet een ander maer haer selven schadelik is, en datse meestendeel uyt leedicheid voortkomt.

Op de *Nijdicheyt.*

DE Nijd is een venijn dat wroet,
Die 't mergh verteert en suyght het bloed,
En draeght haer straffe gantsch verborghen:
Want als zy 's anders welvaert siet,
Dan schept zy hertseer en verdriet,
Haer ziel vol haet is en vol sorghen.
Zy sucht en steent met veel geschreeuw,
Zy briescht, zy brult, gelijk een Leeuw;
Haer hert is koud en kil bevroren.
De Raseray drijft uyt haer sweet,
En hoost haer met veel hartenleet,
Haer tongh is vol venijn en tooren.
Haer ooghen gluyren scheef en scheel,
Zy bijt en schelt haers Naestens deel,
En smoort in veel ellend' en plaghen:
De bleeke Verw geeft tuyghenis,
Van haer verhoolen droeffenis,
Die 't snoode lichaem moet verdragen.
Zy scheurt en knaeght haer selven op,
Al wat zy siet, braeckt in haer krop,
Zy vliet het licht en keert ten quaede.
Zy schout de spijs' en walght van dranck,
Geen slaep versleurt haer nachten langh,
Maer stadigh is haer ziel belaeden.
In 't hert daer leyt een worm die knaeght,
De dolle Nijd haer selven plaeght,
Die nimmermeer de rust beminden.
Geen salve, pillen noch confijt,
Geen kruyden helpen dese Nijd,
Voor haer is doch geen Artz te vinden.

De *Nijd* uyt *Alciatus.*

EEn oud, verschrompelt, heslijck wijf,
Die vlees van Adders schockt in 't lijf,
En knaeght haer eygen Hert aen flarden,
Die d'oogen blau en duyster slaen,
Gantsch maeger, bleeck, en ongedaen,
Die nieuwers, waer zy gaet, kan harden.
Haer hand de stekel-doorens voet,
Die zy verwt met haer eygen bloet,
Besvaddert zijn haer vreemde kleeren,
Waer dat zy loopt, waer dat zy rent,
't Eind is 't begin, 't begin het eind,
By Menschen maghse niet verkeeren.

NINFE IN COMMUNE.
Nimphen in 't gemeen.

DAer is gantsch geen twijfel aen, of daer konnen ons uyt de versieringe der Ouden

den veele en verscheyden snodigheeden ontmoeten, wanneer zy ons de mogentheyt en voorsienigheyt Godes vertoonen. Doch eenige leeren, de geboden der Godsdienst, de Zeedelijckheyt en andere gelijcke weldaeden en gunsten; gelijck hier tegenwoordigh besonderlijck door de allegorie of verbloemde reedenen, het werck van de Natuyre wort vertoont, verstaende door dese Nimphen de levende kracht, die der bestaet in de toebereyde vochtigheyt, waer door zy de voortteelinge, voedinge en vermeerderinge van de dingen werckt. Waer over oock geseyt wort, dat de Nimphen Dochters zijn van den Ocean, die daer Moeder is van de Vloeden, Voester van *Bacchus*: Zy worden oock geseyt vruchtdraegende te zijn, en schoon van bloemen, weydende het Vee, onderhoudende het leven der Menschen, en dat zy in haer Vooghdyschap de bewaeringe hebben van bergen, daelen, weyden, bosschen en boomen: En datselve om geen ander oorsaecke, dan om dat de kracht van haere vochtigheden, in alle bovengeseyde dingen, verspreyt is, doende gelijcke natuyrlijcke werckinge, gelijck *Orpheus* in zijn gesangh verstaet, daer hy de Nimphjens viert, seggende:

> Bacchi *Voedsters, die met Vruchten,*
> *Bloomen, VVeyd', Bosch en Gehuchten,*
> *Voed den Menschen en het Vee,*
> *Met het Graen, Most, en met Mee'.*

Dese dingen zijn hier als in 't gemeen van de Nimphen geseyt, om dat niet van noode zijn soude, 't selve in de verklaeringe van de besondere beelden, die hier volgen sullen, te herhaelen.

Hinnedi en *Napeen*.

DIt sullen bevallijcke Maeghdekens wesen, met korte, luchtige en groene Nimphe kleederen, het hoofdhulsel sal wesen van veelderleye aerdige bloemen van verscheyden in een gemengelde verwen, vertoonende oock groote menichte van kruydekens en bloemkens, die zy in haere schoot hebben vergaedert, ströyende dieselve dan hier en daer, seer aerdigh met beyde handen.

Boccatius verhaelende in 't geslachtregister der Goden, de Nimphen van de Weyden en bloemen, soo noemt hyse *Hinnedi*, maer *Natalis Comes* seyt in zijn XII boeck, dat soodanige Nimphen *Napeen* geheeten zijn, een naeme *Napos*, die van de Griecken heerkomt, en bediet, Weyden en Daelen.

De groene kleederen en 't houden van de kruyderen en bloemen, bedieden het geene, dat haere natuyre eygen is.

Nimphen van *Diana*.

ALle Nimphen van *Diana*, zijn met beknopte kleederen gekleet, en in 't wit, tot teycken van haer Ionghvrouschap.

Zy sullen haere armen en schouderen by nae naeckt hebben, met een boogh in de hand, en een pijlkoocker aen de sijden, gelijck die *Claudianus* afmaelt.

Men soude haer oock, boven het beknopte kleed, konnen vercieren met vellen van allerleye Dieren, tot teycken datse Iaegerinnen van 't Wild zijn.

Driadi en *Hamadriadi*.

ZY worden roode Vrouwen afgeschildert, sonder eenigh ciersel op 't hoofd, en in plaets van de hoofdhayren, kanmen haer een kuyf van Mosch van boomen maken, gelijckmen 't selve om de tacken van de boomen siet hangen.

Haer kleed sal duyster groen wesen, en de leerskens van schorsen van boomen, houdende in yder hand een tack van een wilde boom, met haer vrucht, het zy dan een Genever, eycken, cedren of ander tack.

De *Driadi* en *Hamadriadi* zijn Nimphen van de Besschen en Eyckenboomen. *Mnesiacus* wil datse *Driadi* zijn geheeten, om datse van de Eycken leefden. Zy worden *Hamadriadi* genaemt, om datse te gelijck mette Eycken zijn voortgekomen, en daer mede, te gelijck, vergaen.

De Philosophische verborgentheyt, die onder dese geheymnis begrepen is, is boven verklaert.

Nimphen van de Vloeden.

LAet dit luchtige Maeghdekens wesen met naeckte armen en beenen, luchtige en heldere hoofdhayren, als van silver of cristal die over de schouderen gespreyt zijn. Yder sal op 't hoofd een krans van rietblaeders hebben, en onder de slincker arm een kruyck daer zy waeter uytgiet.

Boccatius seyt dat de Najaden haren naeme

van

van de Vloed en van de bewegingе der Waeteren hebben, wanneerſe vloeyen.

Met bloote armen, beenen en voeten wort zy gemaeckt, om de ſlechtigheyt van 't waeter uyt te drucken, weſende een hoofdſtoffe of element ſonder vermenginge van d'andere.

De klaere luchtige en uytgeſpreyde hoofdhayren bedieden de loopende waeteren.

De kruyck en de krans van rietblaeders, zijn teyckens van haere macht in de waeteren, en om die reeden ſoo geeftmen de kruyck en dees krans aen de vloeden.

Door dit verhael van de Nimphen, komt my in 't gedacht een boſch fonteyntjen, dat van *Giov. Zarat. Caſtellini* is afgebeeld, by wiens ruyſchende beeke van d'eene ſijde, eenige Nimphjes ſliepen, alwaer een *Cupido*, met een ontſteecken fackel, de Faunen, Satyrs en Silvanen uyt het boſch verjoegh: van d'ander ſijde was een ander *Cupido*, die op den rugge den boogh en kooker droegh, houdende een pijle in de hand, met wiens punt hy aen eenige Iagers wenckte, datſe ſtil ſouden zijn, om haere hoorens, die zy alreede hadden opgeheven, boven de fonteyn te blaeſen. Waer by dit gedicht geleſen wort:

Faunen, Satyrs en Silvanen,
Rovers op ons Nimphjes baenen,
Wegh van hier! Ghy vuyl geſpuys!
Laet dees Nimphjes by 't geruys,
Van dees ſoete beeckjens ruſten,
Nu haer 't ſlaepen wel ſou luſten:
Jaeger, dwinght u ſchorre keel,
Of ghy krijght wel licht u deel:
Soo ghy haer van 't ſlaepen weckt,
Ghy haer tot een roof verſtreckt.

MARE. *De Zee.*

EEn oud Man met lange hayren en een ruyge wilde baerd, weſende naeckt en ſchrickelijck aen te ſien, maer in 't draeyen ſietmen een breede ſluyer of wimpel, die al ſwaeyende de voorſte deelen bedeckt, onder zijn eene voet ſalmen een Dolphijn ſien, en onder d'ander een groote Zee-Oeſter: hebbende in de hand een Roer van een Schip, of een Vorcke om 't waeter te kemmen en glat te maecken.

De Zee wort een oud Man gemaeckt, om datſe van een Ouder is, als onſe Moeder de Aerde.

Men maeckt hem ſchricklijck en vreeſlijck, en dat om zijne ſchricklijcke bewegingе.

De wimpel die daer ſwaeyt, maeckende een ſeyl, en het Roer dat hy in de hand heeft, zijn gereetſchappen diemen totte Zeevaert gebruyckt; bediedende den aert en de gelegentheyt van de Zee.

Dieſelve werckinge doet de Dolphijn en de Zee-Oeſter, weſende Dieren, die in dit ruyme veld geteelt worden en leven.

THETIS.

NINFA del MARE. *Nimphe van de Zee.*

EEn Vrouwe van duyſtere lijfverwe, hebbende de hoofdhayren in 't wild om 't hoofd uytgeſpreyt, met een krans van Wier of Zeemoſch, met ſchelpen of kinckhorens. Zal een ſluyer hebben van blauwe verwe, en in de hand een ſchoone tack van roode koraelen.

Thetis wort verſiert een Zee-Goddinne te weſen, en wort daer door ſoodanigen hoop waeters of ſoodanige vochtigheyt verſtaen, die totte voort-teelinge en voedinge bereyt is. En daerom is zy oock *Thetis* of Voedſter geheeten, om dat de vochtigheyt alle dingen voed. Of daer wort oock door verſtaen het element van 't Waeter, dat in overvloed van de Zee wort omvat: gelijck *Virgilius* 't ſelve verhaelt.

De verwe van het vlees en 't ſeyl van *Thetis*, bedieden het Zee-waeter.

De kinckhorens, ſchelpen en de tack van Corallen zijn Zeegewaſſen, om onſe beeldniſſe klaerder te maecken, die de Schilder veelvoudigh kan vercieren.

GALATHEA. *Nimphe van de Zee.*

EEn jonge blancke Maeghd, wiens kuyf ſeer luchtigh als ſilver-draed is uytgeſpreyt, hebbende ſeer klaere en fijne peerlen aen de ooren, van de welcke zy oock een hals-ſnoer heeft, en voor de kleedinge een witte ſluyer als melck, ten deele om 't lijf geſlingert en in de locht geſwaeyt, houdende met d'eene hand den ſluyer, en met d'ander een ſpons, ſettende haere voeten op een ſeer witte Zee-Oeſter of Kinckhoren.

Galathea heeft den naem van Melck, daer-

om paſt de wittigheyt van 't vlees en van den ſluyer, ſeer wel op haer naem en weeſen.

De Peerlen en Kinckhoorens zijn teyckens van haere Godheyt over de Zee.

Soo veel de Spongien belanght, verhaelt *Boccatius*, dat voor de blanckheyt van *Galathea* het Zeeſchuym verſtaen wort, 't welck van de Zee en Locht te ſaemen geſlagen zijnde, ſeer wit wort, en daer van komen daer nae de Spongien voort.

Nimphe van de Locht. Schoonheyt of lieflijckheyt van den Dagh.

EEn kindeken als een Nimph, gekleet in 't geel, met blonde en lange locken, geciert met peerlen en ſluyers van verſcheyden verwen, boven wiens vlechten een heldere en ſeer ſchoone Sonne ſal geſtelt worden, aen wiens voeten een gulde ſluyer ſal hangen, die met bevalligheyt op den ſchouder van deſe beeldniſſe ſal vallen.

Het kleed ſal Hemels blaeu weſen, hebbende gulde brooskens aen de voeten.

Aldus heb ick de ſchoonheyt van den Dagh in veele plaetſen afgeſchildert geſien. Waer over wy konnen ſegghen, dat de ſchoonheydt en opgetoyde vercierſels van deſe beeldniſſe vertoonen, hoe ſchoon en lieflijck dat een ſoete dagh is, 't welck oock de verwe van 't kleed, en de klaerblinckende Sonne te kennen geeft.

Schoonheyt van de Nacht.

DEſe moet oock, als een Nimph in 't blaeu gekleet zijn, geheel met klaere goude ſterren geborduyrt, weſende bruyn van vel. De hoofdhayren ſullen wat uyten duyſteren komen, weſende de tuyten met peerlen geciert, en met purpere ſluyers, waer op een ſilvere Maene ſal geſtelt zijn met een ſilvere ſluyer, daer onder blauwe ſijde is, die van haere ſchouderen, met groote aerdigheyt, ſal komen afdaelen.

Nimphen van de Locht.

EEn kindeken met uytgeſpreyde vleugels, op de maniere als een halve circkel, zijnde van verſcheyden ordonnantie of ſchickinge, te weten van purper, blaeu, root, groen, *&c.* wiens kuyf over het voorhoofd geſwaeyt is, de borſt ſal als een Nevel weſen, en van kleyne druppelen waeters, die langhs het lijf neder vallen, tuſſchen beyden deur, ſal men veele vermenghde verwen van 't kleed ſien; en van de knye af nae beneden, iſſe met een Wolcke en duyſtere lucht bedeckt, houdende een blauwe Lely in de hand.

De *Iris* is de boge, die men gemeenlijck de Regenboge noemt.

Een gevleugelt jongh kindeken iſſe gemaeckt, om datſe van *Phornuto* en van de Poëten ſnel, en een bodinne van de Goden genoemt wort, doch inſonderheyt van *Juno*, wiens Nimph zy geſeyt wort te weſen. Waer over *Virgilius* verhaelt dat *Juno*, *Iris* totte Troyaenſche ſcheepsvloote, als Geſantinne, hadde afgeſonden. Wy ſouden oock mogen ſeggen datſe een bodinne is van de aenſtaende reegen of van ſchoon weder. De verſcheydenheyt van de verwen aen de vlechten en vleugels, vertoonen de verwen, diemen in de Regenboge ſiet.

De hoofdhayren mette Nevel en mette kleyne waeterdruppelkens afgebeeld, bedieden de ſtof-regen, ſonder welcke zy geen boogh en koſt maecken. Men ſiet haer van de knyen nae beneden niet, om dat de Regenboogh geen volkomen rond is.

De blauwe Lely die zy in de hand houd, paſt haer, om de verſcheydenheyt van de verwen die de Regenbooge heeft, waer door zy oock *Iris* wordt genaemt. *Virgilius* ſeyt:

Met veelderleye verw, Thaumantis *kind verſchijnt,*
En 't vlughter door de locht, aleer het weer verdwijnt.

C O M E T A.

N I N F A d' A R I A. *Van de Locht.*

EEn Maeghdeken van wreed opſicht, vleeſſigh, met roode kleederen, en een lange uytgeſpreyde vlechte, die oock ontſteecken is, hebbende een ſterre in 't voorhoofd, houdende in d'eene hand een Lauwertack, en eene van yſerkruyd, en met d'ander een ſtuck ſolpher of ſwavel.

Zy wort van vreeſlijck opſicht, met een vlammige vlechte, in een rood kleed, en een ſterre op 't voorhoofd, geſchildert, om dat de

de Comete van haer ſelven ſchricklijck is, altijds de Werreld eenige droeve en ſwaere ongelucken dreygende, gelijck *Silius Italicus* mede ſinght:

De Sterre met haer Slange-ſtaert,
Spouvvt ſolpher, vier en bloed op d'aerd:
En tintelt met haer vvreede licht,
En dreyght ons door haer fel geſicht.

Haer wort een ſtuck ſolpher in de hand gegeven, om dat *Ariſtoteles* ſeght, dat de Comete van een ſolpherige natuyre is, weſende van de Oude voor een ongeluckige ſaecke gehouden.

Haer wort een Lauwertack, en eene van *Verminaca* of van yſerkruyd in de handen gegeven, om dat de Oude daer mede ſuyveringe deeden van eenige vuyle beſmettingen of gedrochten, die haer verſcheenen; gelijck *Plinius* het ſelve van den Lauwer, yſerkruyd en ſolpher, in zijne natuyrlijcke hiſtorie beſchrijft.

PIOGGIA. *Regen. Nimphe van de Locht.*

EEn Maeghdeken in 't duyſter grauw gekleet, hebbende een krans op 't hoofd van ſeven ſterren, waer van d'eene ſal duyſter weſen, en op de borſt ſalſe andere 17 ſterren hebben, waer van ſeven duyſter, en thiene klaer ſullen weſen, houdende een Spinne, die haer Webbe ſcheert, in de hand.

De ſeven ſterren op 't hoofd, zijn de *Pleiades*, die dickwijls reegen bedieden, gelijck veele Poëten en Sterrekunders verhaelen. En door de 17 ſterren op de borſt wordt *Orion* verſtaen, die een teycken is, dat, als dieſelve verſchijnt, dat het alsdan ſeer ſal regenen en ſtormen, gelijck *Virgilius* verhaelt.

Haer wort een ſpinne gegeven, want als het tijd van regenen is, ſoo breyt zy haer net ſnelder en geſtadiger op, dan als het ſchoon weder is, dienende ſich van de gunſtigheyt des tijds: weſende alsdan, oock ſelve voor den Menſch bequaemer te wercken, als in de heete en drooge daegen. Waer over *Plinius* van de Spinnen ſeyt, *Zy bouwen haer huys niet in ſchoon weeder, maer als de Hemel is betrocken, en derhalven zijn veele ſpinnen, teyckens van een aenſtaende ſlaghregen.*

Het duyſtere grauwe kleed, gelijck wy geſeyt hebben, is de eygen verwe en het teycken wanneer de Hemel totte Reegen genegen is.

RUGIADA. *De Dauw.*

NINFA dell' ARIA. *Van de Locht.*

EEn Vrouwe in 't groen gekleet, hebbende op 't hoofd een hulſel van Heye of Veenland, met tacken van boomen, die vol dauw zijn, als oock de reſte van de beeldenis, hebbende te gelijck boven haer hulſel een volle Maene.

'tKleed wort groen gemaeckt, om uyt te drucken de kruyderachtige Weyden en bloeyende Velden, waer op ſich den dauw ruſt en lange tijd verblijft.

De volle Maene geeft de bequaeme tijd van haere voort-teelinge te kennen. Want *Ariſtoteles* ſchrijft van den Dauw en Rijp, in zijn boeck van de *Meteoren*, dat, hoe het licht en de warmte van de Maene grooter is, hoe zy oock krachtiger is, om meerder menighte van dampen tot ſich te trecken, en dieſelve in den derden circkel van de Locht, te houden hangen, diewelcke daer nae, als haer de kracht ontbreeckt, wederom nae den tweeden circkel nederdaelen, en voorts nae beneden komende, maecken zy veele Dauw en Rijp, nae datter veele dampen zijn opgetrocken geweeſt.

CURIOSITA. *Nieuwsgierigheyt.*

EEn Vrouwe met een root en blauw kleed, waer op veele Ooren en Kickvorſchen geſpreyt zijn: hebbende de hoofdhayren recht over eynde, de handen om hoogh, 't hoofd voor uyt ſtekende, weſende gevleugelt.

Nieuwsgierigheyt is een ongetoomde begeerlijckheyt in die geene, die meer ſoecken te weeten als haer wel betaemt.

De Ooren betoonen, dat de Nieuwsgierige alleene luſt heeft om die dingen te hooren, die van andere verhaelt zijn. En *Bernardus* willende eenen nieuwsgierigen Monnick afbeelden, beſchrijft hem met dit teycken, *Indien ghy*, ſeyt hy, *eenen Monnick hier en daer ſiet* wan-

wandelen, met uytgeſtreckten halſe, en opſtaende ooren, ſoo denckt dan vry, dat hy Nieuwsgierigh is.

De Vorſchen om datſe groote oogen hebben, zijn een kenteycken van Nieuwsgierigheyt, en in deſe beteyckniſſe zijnſe van de Oude genomen: om dat de Egyptenaers, wanneer zy een Nieuwsgierigh Menſch willden uytbeelden, een Kickvorſch vertoonden. En *Pierius* ſeght, dat de oogen van Kickvorſchen op een Hertshuyd gebonden, met het vleeſch van een Nachtegael, den Menſch wacker en vaerdigh maken, en hier uyt komt dan de Nieuwsgierigheyt voort.

Zy houd de handen om hoog en 't hoofd voor uyt, vermits de Nieuwsgierige knap en gau is, om van alle kanten te luyſteren en te weeten watter nieuws is. 't Welck oock de vleugels en ſteyle hayren, zijnde de wackere gedachten, uytdrucken. En de verwen van 't kleed bedieden de begeerte en 't verlangen, van allerley nieuws te weeten.

NECESSITA. *Noodwendigheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een haemer heeft, en in de ſlincker een hoop ſpijkers.

Noodwendigheyt is 't weſen van een ſake, die anders niet kan zijn, jae ſteltſe ſoo ghy wilt, ſoo ſuldy doch een ſeer onoploſlijcke knoop vinden: En daerom wortſe by eene vergeleecken, die de haemer in d'eene hand, en in d'ander de ſpijkers heeft. Waer door men gemeenlijck ſeyt, wanneerder gantſch geene tijd overigh is om een ſaecke met goede raed te bepaelen, datſe aen de ſpijckers of aen den wand is gehangen, daer uyt men verſtaet de Noodwendigheyt van de werckinge, en datmen daer geen raed toe weet.

NECESSITA. *Noodwendigheyt.*

EEn Vrouwe ſtaende op eenen hoogen voetſteen, houdende eenen grooten hoop Diamanten, gelijck men 't ſelve in de ſchriften van *Plato* leeſt.

FATO of *Noodlot.*

EEn Man rijcklijck gekleet in een breed linnen laecken, ſtaerende op een ſterre nae den Hemel, die midden in een helder licht uytblinckt, zijnde van alle kanten beſet met eenige donckere wolcken, waer uyt een goude keeten, in 't rond komt nederdaelen: Aldus is die van *Homerus* in zijn VIII boeck van de *Iliade* beſchreven. En dit bediet, nae dat *Macrobius* en *Lucianus* verhaelen, een t'ſaemenvoeginge en band van de Godlijcke mette Menſchlijcke dingen, als mede een verbindinge van de Menſchlijcke voort-teelinge met haeren opperſten Schepper, diewelcke, als 't hem belieft, ſoo treckt hy die tot hem, en doet onſe ſinnen nae den hoogſten Hemel op ſtijgen, alwaer wy anderſins, door onſe aerdſche krachten, niet ſouden geraecken. Derhalven wilde *Plato* dat deſe keeten de kracht was, van de Godlijcke Geeſt, en van zijne Hemelſche vlamme, van de welcke de verhevene gemoederen, dickwijls zijn overgevoert, tot voortreflijcke daeden.

Het linnen kleed, ſeyt *Pierius*, ſtelden de oude Egyptiſche Prieſters voor het *Fatum* of Noodlot, gevende voor reeden, dat, gelijck het linnen een vrucht en een voortteelinge van de Maene was, dat alſoo de Menſchen mede de veranderinge des Hemels waeren onderworpen. Deſe en de naevolgende beeldeniſſe hebben wy beſchreven

nae

nae de superstitie of bygeloof der Heydenen, maer 't selve is ons Christenen gantsch ongeoorloft, datse in soodaenigh *Fatum* souden geloven; gelijck *D. Thomas* seyt tegen de Heydenen.

FATO. *Nood-Lot.*

EEn Man in fijn linnen gekleet, om de boven-geseyde redenen, hebbende op 't hoofd een sterre, in de rechter hand het *Caduceum* of de Slangh-gekronckelde en gevlerckte staf van *Mercurius*, in zijn slincker hand een Spinrock met de spille aen een draed hangende, welcke draed midden van een is gebroken.

De redenen, die dese dingen te kennen geven, zijn voor eerst dese: Want het *Fatum* wordt gehouden voor een uytgespreyde meeninge van de Wijsen in 't Heydendom, dieder bestont in de schickinge der sterren, en datse alle onse Menschlijcke werckingen en gewichtige handelingen te boven gingh, onderstuttende desselvers loop, daerom worter een Sterre boven zijn hoofd als Heerscherinne, gemaelt.

De *Caduceus* of staf van *Mercurius*, bediet de macht van 't *Fatum*, ofte een seeckere Godlijcke Geest, of beweginge waer door zy seyden, dat niet alleen ons gemoed, maer oock alle geschaepene dingen beweeght en bestiert wierden. En noch geloofden de Heydenen daer boven, dat het was een seeckere band, waer door wy verbonden en verstrickt waeren met God selve, en dat in ons, de Nootwendigheyt van dit selve *Fatum*, alle dingen in sich vereenighde, en t'saemen voeghde.

Met een Spinrock en spille wort hy geschildert, want aldus wordt vertoont de krancke draet van onse leven, die daer gehecht is in de macht des Hemels.

VTILITA. *Nuttigheyt.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, met een eycken tack vol eyckelen en blaeders in de hand, d'ander houdse op 't hoofd van een Schaep, hebbende een krans van kooren-ayren op 't hoofd.

Men noemt die dingen nut, diewelcke tot hulpe van de Menschlijcke nootdruftigheyt seer in 't gebruyck zijn: en dese behooren of tot het onderhoud des levens, of totte kleedinge, die ons voor de koude en honger bevrijden: In welcke nootdruftigheyt ons meest noodigh zijn, die dingen die ons kleeden, en met haer vlees en met haer eygen melck voeden. Even 't selve doet oock het goud, dat sich in allerleye gebruyck verandert, en in alle slagh van Nuttigheyt; daerom wordt datselve door 't kleed vertoont.

En om dat het kooren het aldernoodighste goed is, dat God voor den Mensche heeft geschaepen, soo wordt zy met kooren-ayren gekroont. De Eycken tack met de vruchten, bediet het selve, want daer door zijn in d'eerste tijden de Menschen, van groote hongers nood, verlost geweest, gelijck de Poëten verhaelen. En soo 't God beliefde, waer het wel te wenschen dat wy in dese laeste tijden daer van mochten bevrijt zijn.

CORRUTTELA DI GIUDICI. *Omkopinge der Rechters.*

EEn Vrouwe die verkeert in een Rechterstoel sit, met een Memoryboeck en een goude keeten in de rechter hand, in 't groen gekleedt, hebbende een Vos voor haere voeten.

Zy wort geseyt in den Rechterstoel te sitten, als boven geseyt, om dat de Omkopinge in die geene geschiet, die daer vonnissen en 't recht uytspreken: wesende ditselve een buyginge van den wille des Rechters, om onrechtvaerdelijck te oordeelen, en dat door de kracht van giften en gaeven.

Het Memoryboeck en de goude keeten in de hand, zijn teyckens, dat het Recht, 't zy door woorden of door giften, is omgekoft.

De Vos wort meestendeel voor de schalckheyt genomen, en daerom soo past de Vos seer wel by dese boeverie, om door loosheyt het geld en de goede wille, van andere luyden, te bemachtigen.

In 't groen is zy gekleet, door de grondvesten der hope die zy heeft, van eens anders goed te verkrijgen, gelijck geseyt is.

S T U D I O. *Oeffeningh in de Konſten, Studeeringe.*

EEn Ionghelingh bleeck van aengeſicht, zeedighlijck gekleet, ſittende: Hy ſal mette ſlincker hand een open boeck houden, alwaer hy met groot opmercken in ſiet, hebbende in de rechter hand een ſchrijfpenne, en ter ſijden hem een ontſteken Lampe, en een Haene.

Iongh wort hy geſchildert, om dat de Iongelingh bequaem is de moeylijckheyt van de ſtudie te verdragen. Bleeck is hy, om dat de ſtudeeringe het lichaem plagh af te matten en te verſwacken; gelijck oock *Juvenalis* ſeyt:

Veel geblock en nachtgeſchrijf,
Maeckt u vael en bleeck van lijf.

Hy is zeedigh gekleet, om dat de Studenten op alle matige, zeedige en vaſte ſaecken plachten te letten.

Sittende is hy gemaelt, om de ruſte en geduyrigheyt, die in de ſtudie vereyſcht wort, uyt te drucken: en de opmerckinge die hy over 't opgeſlaegen boeck doet, vertoont dat de ſtudie een heftige genegentheyt van 't gemoed is, om de kenniſſe der dingen te doorſnuffelen.

De penne die hy in de rechter hand heeft, bediet de werckinge en het ooghmerck, om al ſchrijvende een gedachtniſſe van ſich ſelve nae te laeten, gelijck *Perſius* ſeyt *Satyr.* I,

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire, hoc ſciat alter:

Dat is:

V weeten is een ydel niet,
Soo 't geen ghy weet, geen ander ſiet.

De ontſteecken Lamp vertoont, dat de Studenten meer Oly als Wijn moeten beſigen en verdoen.

De Haene wort van veelen voor de ſorge en voor de wackerheyt genomen, ſaecken die alle beyde totte ſtudie bequaem en noodigh zijn.

E S S E R C I T I O. *Oefningh.*

EEn jeughdigh Man met beknopte kleederen van verſcheyden verwen, zijnde de armen naeckt, hebbende op 't hoofd een ſlaend' uyrwerck, en in de rechter hand een Circkel, in de ſlincker een Letter-rol, waer op geſchreven ſtaet E N C I C L O P Æ D I A, hebbende aen zijn gordel een *Pater noſter*, en aen yder voet een vleugel: op der aerde leggen verſcheyden waepenen, en aen de ſlincker ſijde veele inſtrumenten of ſchoonblinckende gereetſchappen die totte Landbouwerie noodigh zijn. En hier door wert te kennen gegeven, dat dieſelve veel gebruyckt en wel geoeffent zijn.

Oefninge is dieſelve wercklijcke beſigheyt, die de Menſch aenneemt om totte volkomentheyt van zijne werckinge, of ampt te geraecken: waer toe het ſeer ſwaer valt, ſonder oeffeninge, te geraecken, alwaert ſchoon dat de Natuyre daer toe genegen waere, en de onderwijſinge dieſelve onderſtutte.

Ariſtoteles plagh te ſeggen, om Wijsheyt te verkrijgen, zijnder drie dingen van noode, de Natuyre, de Onderwijſinge en de Oefninge: Maer ten zy dat de Oefninge ſich by de Natuyre en Onderwijſinge voege, ghy ſult van alle geene leeringe ſcheppen.

Hy wort een Iongelingh afgebeelt, om dat de Iongelingh den arbeyt en oefninge veel beter verdragen kan, als eenigh ander Ouder, alhoewel wy, hier door, de Manlijcke Iaeren niet uytſluyten, om dat haere

oefninge

oefninge met groot opmercken geſchiet, als weſende nu in de volmaecktheydt, waer door hy ſaecken van gewichte manlijck kan oefnen.

Door de verſcheydentheyt van de verwen des kleeds, wort de verſcheydenheyt van de Oefningen vertoont, en door de naeckte armen de vaerdigheyt en gauwigheyt by de oefninge.

Het uyrwerck op 't hoofd bediet, dat, gelijck door de oefninge van de verſcheidentheyt der raeders, de tijd en uren worden onderſcheyden, dat oock alſoo onſe oefninge der ſinnen, in ons te wege brenght, dat wy ons verſtand konnen leyden om het waerachtige te konnen onderſcheyden en te kennen, 't welck ſoo wy 't niet koſten doen, ſoo ſoude de luſt die de Menſch totte Wijsheyt heeft, te vergeefs zijn; gelijck *Dantes* verhaelt. Waer van ſeecker Dichter deſe dichten daer van heeft ingeſtelt:

In des Werrelts beſigheeden,
Als de Menſch wil zijn in vreeden,
Heerſcht de oefningh in 't gemoed:
Daer meed' hy ten Hemel oopen,
Komt van d'aerd nae God geloopen,
En ſchouwt daer het hooghſte goed.

De goude Circkel die hy in de rechter hand heeft, bediet de volkomentheyt, weſende onder de Mathematica of Wiskonſte de beeldniſſe en de forme volmaekt, gelijck mede de ſtoffe is, te weten het goud, onder de andere metallen: Waer over deſe Circkel met reeden geſtelt wort in de hand van de Exercitie of oefningh, om dat zy alle dingen totte hooghſte volmaecktheyt brenght.

De Rolle in de ſlincker hand met het woord *Enciclopædia*, bediet den omloop van alle Wetenſchappen, ſulx dat de Oefninge ſoo wel van de konſten als van de wapenen, gelijck wy in 't bewijs van de rechter ſijde hebben geſtelt, te kennen geeft, dat ſoo wel d'eene, als d'ander, den Menſche vermaert en onſterflijck maecken.

Aen 't gordel draeght hy een *Pater noſter*, om de geeſtlijcke Oefningen uyt te drucken, diewelcke, al is 't datſe veelderleye zijn, ſoo nemen wy nochtans een voor alle, ſulx dat ons de oefninge leyt op den wegh en plaetſe van onſe behoudinge, want het leven der Menſchen beſtaet in den Godsdienſt, gelijck de H. Schriftuyre ſeyt.

Hy houd aen yder voet een vleugel en geen twee, om te vertoonen, datmen de Oefninge in zijne behoorlijcke maete moet gebruycken, en niet al te geweldigh, op datmen daer uyt, groote nuttigheyt magh trecken: Want gelijck de leedigheyt den Menſche traegh en luy maeckt, en dat al te groote forſe of geweld des gemoeds het lichaem te gelijck verſwackt, alſoo maeckt daer en tegen de oefninge, die gematight is, ſterck en geſont, gelijck *Arnold. de Villa Nova* ſeyt: *De gematichde Oefninge maeckt geſont, bewaert en verſterckt de natuyrlijcke hette.* *Ariſtot.* ſeght, *de Oefninge is oorſaecke van de geſontheyt, en dat in der waerheyt.*

De verſcheydenheyt van 't Boeretuygh, dat ter ſlincker hand leyt, glat en niet beroeſt zijnde, vertoont de oefninge en de arbeyt, die met deſe inſtrumenten gedaen wort, in 't bearbeyden en beploegen van 't Land en van de planten: door welcke oefninge het leven des Menſchen wort te ſaemen gevoeght. Waer over *Salomon* ſeght: *Wie zijn land bouwt, ſal met brood verſadight worden.* Men ſoude veele dingen over dit eedele voorwerp konnen by brengen, maer alſoo dit ſeer veele in ſich bevat, willen wy, om geene verwarringe daer in te mengen, 't ſelve andere laeten doen, ons vernoegende dat wy de voornaemſte hebben aengeweſen.

CONVERSATIONE. *Ommegangh.*

EEn Man, maer jong, vrolijck en lachende, met een ſchijnbaere prachtigheyt, wiens kleed ſal groen weſen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende in de ſlincker hand het *caduceum* of de ſlangeſtaf *Mercurii*, maer in plaets van de Slangen, ſalder een Mirten-tack met ſeer ſchoone krullen omgeſlingert zijn, en eenen tack van Granaet-appels, alle beyde bloeyende: boven op den ſtaf, ſullen in plaets van de vleugeltjens, twee tongen ſtaen, hy ſal een weynigh gebogen zijn, 't eene been wat achter uyt ſteeckende, als of hy iemand wilde eerbiedigheyt bewijſen, de rechter arm voor uyt ſteeckende, dieſelve open houdende als of hy iemant wilde omarmen en ontfangen. Houdende in de rechter hand een letterrol, alwaer op geſchreven ſtaet VEH SOLI, dat is; *Wee! den Menſch, die alleen is.*

De

De Ommegangh is een Huys-gebruyck onder vrienden en persoonen, die malkanderen kennen, en om eerlijcke en vrolijcke oorsaken beminnen: En daerom seghtmen datter geen aengenaemer noch geneughlijcker dingh in 't leven van den Mensch is, als een soete ommegangh. Seecker wijs Man seyt: *De ommegangh is een Broederschap der Menschen, en een lieflijcke t'saemenkoutinge, waer door de gemoederen onderlinge worden verquickt.*

Hy wort een Man en geen Vrouwe afgebeeit, om dat niet alleen de Ommegangh den Mannen beter als den Vrouwen past, maer om dat het Griex woord *homum* daer toe insonderheyt van verscheyden geleerden genomen wordt: En daerom kander geen recht Man wesen sonder ommegangh, want wie onder 't Volck niet heeft verkeert, die heeft eervaerentheyt noch oordeel, jae men seght, dat hy sonder verstand is. Derhalven seyt *Aristoteles*, *dat de Mensch die alleen leeft, meer als een Mensch moet zijn, of 't moet een beest wesen.* Iongh wort hy gemaelt, om dat *Aristoteles* seght dat de Iongelingen grooter liefhebbers van de vrienden en van't geselschap zijn, als wel eenigh ander Ouder, en derhalven soecken zy gaern by een ander te zijn, niet eens op haer voordeel of profijt lettende, denckende dat haere vrienden oock van dieselve aert en natuyre zijn.

Lachende en vrolijck, en in 't groen is hy afgeschildert, om datmen in de kruyden, boomen, weyden en bergen niet vrolijckers noch aengenaemers voor 't gesichte kan sien als dese verwe, diewelcke oock door haere lieflijckheyt en schoonheyt, alles doet bewegen, jae totte Vogeltjens toe, die daer door haere sangerige keeltjes op 't lieflijxt en vrolijxt doen klincken: Maer de Ommegangh doet noch, met meerder genegentheyt, de gemoederen van andere, totte vrolijckheyt opwecken: betaemende 't selve een eerlijck en deughdigh gebruyck. In dese beteyckenisse hebben wy hem de Lauwerkrans gegeven, om dat wy de eerlijcke en deughdlijcke Ommegangh hebben willen vertoonen, de lasterlijcke en schandige ter sijden stellende, als die geene, die men met alle naerstigheyt moet haeten, vliedende dieselve als vervloecklijck en verderflijck: En daerom seght *Aristoteles* in zijne *Oeconomie* of Huysbestieringe: *Een wijs Man moet niet over al verkeeren.* En *Seneca* seght: *Ghy sult met die verkeeren, die u sullen beter maecken.*

De tacken van de Mirten en Granaetappels, die alle beyde bloeyen, en met seer schoone swieren onder malkanderen geslingert zijn, bedieden dat onder den Ommegangh, de eenigheyt en waere vriendschap seer wel past, en datse van beyde sijden eenen goeden reuck van sich behooren te geven, en leeren onderlinge van dese planten, gelijck *Pierius* verhaelt, malkanderen alsoo beminnen, dat, al staen dese Wortelen, oock verre van malkanderen, soo sullen zy sich nae den anderen voegen, en malkander omhelsen; tot beschaemtheyt van die geene, die den Ommegangh vlieden. Dese soudemen mogen seggen, datse zijn van de verkeerde Natuyre van den Philosooph *Timon*, diewelcke seer vermaert was, door den haet, die hy een yder Mensch toedroegh, doch hy hadde eenen vriend *Apemantus*, die van dieselve aert en Natuyre was: En als zy beyde, op seeckere tijd, aen eenen taefel, die wel opgedischt was, stonden, seyde *Apemantus*, *dat dit een schoon Gastmael was*, want zy waeren maer met haer twee, waer op *Timon* antwoorde, *dat het noch schoonder soude wesen, indien hy daer niet tegenwoordigh waere.*

De tonge, die boven dese plante staet, bediet, dat de Natuyre aen den Mensch de spraecke heeft gegeven, niet daerom, dat hy met sich selve sal spreken, maer om andere daer mede te dienen, en de genegentheden van ons gemoed uyt te drucken: door welck middel de Menschen gebracht worden, om malkander te beminnen en sich in vriendschap te verbinden.

Dat hy een weynigh geboogen staet, en 't been wat achter uyt steeckt, als of hy eerbiedigheyt wilde aen iemant betoonen, als mede met den open arm, gelijck boven gesseyt is, bediet, dat by den Ommegangh betaemen geschicktheyt van hoflijcke zeeden, goede manieren, goeddadigheyt en beleeftheyt, om met alle eerbiedigheyt die geene te omarmen en te ontfangen, die eene oprechte en deughdlijcke Ommegangh waerdigh zijn.

De spreuck VEH SOLI, die hy in de rechter hand heeft, is genomen uyte spreucken *Salomonis*, alwaer hy Wee uytroept, aen die alleene is: En daerom behooren wy met

groote overweginge ons soecken te vereenigen, seggende met *David* in den CXXXIII Psalm: *Hoe soet en lieflijck is 't als Broeders eendrachtigh te saemen woonen.*

INCONSIDERATIONE. *Onbedachtsaemheyt.*

EEn Vrouwe in licht groen gekleet, doch gescheurt en onthult, boven op 't hoofd salse een witjen of schoenlapper hebben, onder de rechter voet salse een Passer met een liniael hebben, en mette slincker salse haer op een steylte draeyen en bewegen.

Onbedachtheyt is niet anders als een gebreck van oordeel, in die geene die onder verscheyden dingen niet recht oordeelt, 't geene hy nochtans behoorde te doen met een goede en oprechte bepaelinge.

Daerom wordt dese beeldnisse met een witjen, of puyste-bijter op 't hoofd gemaelt, stortende sich selve onbedachtlijck in den dood, vliegende rontom de kaersse, ter tijd sich dieselve verbranden.

In licht groen is zy gekleedt, want de kracht, die in den Mensche bekent wort, is bequaem om die dingen te leeren en te vatten, gelijckse zijn, ten zy die door kranckheyt, soffigheyt of andere ongesteltheyt, verswackt wort. En het liniael en de Passer onder haere voet, is niet anders dan dat de Reeden en het Oordeel van den Mensche onderdruckt en met voeten getreden wort, te weten, door de kracht van haer eygen genegentheyt, diewelcke heerschende, leyt haer tot onbedachte en onverstandelijcke dingen, gelijck mede door den voet, die op de steylte staet, wort uytgedruckt.

SFACCIATIGINE. *Onbeschaemtheyt.*

EEn Vrouwe met opgespalckte oogen, een groot voorhoofd en roode winckbrauwen, zijnde dertelijck gekleet, lichtende haeren rock op met beyde handen, ontdeckende haere knyen en bloote dyen: ter sijden haer staet een Aep die haer onbeschaemde leeden laet sien.

Onbeschaemtheydt is een schandelijck werck, regelrecht strijdende tegens de beschaemtheyt, die door haere snoode werckinge den Mensche schande aenbrenght.

Haere oogen mette bovengeseyde teyckenen, drucken de Onbeschaemtheyt uyt gelijck *Aristoteles* verhaelt.

Dertel en broordroncken isse gekleet, uyt het verlangen datse heeft, van hare wercken tot schaed en schande van haere eygen eere aen te leggen.

Van gelijcken ontdecktse de verborgene deelen des lichaems, om dat de onbeschaemde de eere niet acht, sulx dat andere luyden die moeten onderstutten en de hand bieden.

De Aep bediet de Onbeschaemtheyt, om dat hy de deelen diemen behoort verborgen te houden, door een natuyrlijcke instortinge, ontdeckt, en yder, sonder eenige omsichtigheyt, vertoont.

INGRATITUDINE. *Ondanckbaerheyt.*

EEn Vrouwe in roest-verwe gekleet, die een Slange in den schoot hout, als of zy dienselven lief koosde. Op 't hoofd salse de kop van een Nijlpeerd hebben, en 't overige deel van des Paerds huyd, sal haer tot een Mantel dienen; gelijck *Orus Apollo* verhaelt.

INGRATITUDINE. *Ondanckbaerheyt.*

EEn oude Vrouwe, diewelcke twee klauwen van een *Hippotamus* of Nijl-peerd in de hand heeft, om te vertoonen hoe verfoeylijck de Ondanckbaerheyt is. By *Orus Apollo* leestmen, dat de Oude een klauwe van dit Paerd gebruyckten, waer van de reeden in de Beeldenisse van de Godloosheyt verhaelt is. Oock wierde de Ondanckbaerheyt door *Actæon* afgebeelt, diewelcke van zijne eygene Honden verscheurt is. Waer uyt dit spreeckwoord by *Theocritum* is heergekomen; *Voed honden op, datse u mogen verslinden.*

Ondanckbaerheyt.

EEn Vrouwe met klimop verciert, hebbende in d'eene hand twee Adderslangen, een Manneken, en een Wijfken, waer van het Manneken zijn hoofd in des Wijfkens mond houd.

Ondanckbaerheyt is een eygen quaedwilligheyt in een vuyl en veracht gemoed, die den Mensch ondanckbaer maeckt wegen de weldaeden tot God en zijnen naesten, vergetende altijd de tegenwoordige weldaed,

en met onmaetige genegentheyt, naer het toekomende janckende.

De *klimop* draeght de beteyckenis van de ondanckbaerheyt, vermits dieselve plante of spruyte, den muyre, waer tegens zy opklimt en wast, op 't lest, tot een vergeldinge van danckbaerheyt, verteert, en van een rijt, en doetse alsoo ter aerden vallen. Dit selve wil oock de *Adderslange* uytbeelden, vermits dieselve door de vermaecklijckheit die zy heeft genooten van haer medegesel, tot vergeldinge van de Minne-plichten, veeltijts zijn hoofd in haer mond neemt, dat afbijt, en hem alsoo doodet. Tot dien eynde verhaelt *Antonius Cataldus* daer van dit gedicht, 't welck wy hier by voegen, tot vernoeginge des Lesers:

O *Herbergh van de sond en doolingh opgekomen,*
Ghy stelt u tegens God, Natuyr, en al de Vroomen,
Ghy kancker, pest en dood, ellendigh en benouwt,
Een dochter van de Hel, Alecto *toe vertrouwt:*
Der Vroomen vyandin, die vaerdigh zijt t'ontfangen,
Maer stribbigh, boos en wreck, om yder 't zijn' te langen,
Die past op eed noch eer, noch weldaed u geschiet,
Op vriendschap noch belost, in 't alderminste niet.
Een Wolf, Grijfoen en Gier, Harpy in daed en oogen,
Van waer de trouw en deughd, is al te verr' ontvlogen,
Ghy schuym, ghy heff' en dreck, ghy schandvleck gantsch veracht,
Met Gierigheyt gebaerd, een kind van eender dracht.
Wegh! wegh uyt mijn gedacht! ghy Vodde vol van smerten,
Ick ken geen meerder quaed, als u vervloeckte parten.

INSTITUTIONE. *Onderwijsinge, Instellinge.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand een korf ken houd, alwaer van binnen eenige Swaluwen leggen. Daer zijn eenige, die by de Oude hebben waergenomen, dat een korf met Swaluwen voor de onderwijsinge is genomen geweest, nemende daer uyt haer bewijs, van de weldaeden die van *Osiris* en *Ceres* aen de Menschen waeren gegeven: om dat wy van haer hadden ontfangen de wetten om wel te leven, en de onderwijsingen om 't land wel te bouwen. Waer over de Poëten *Ceres* de Wetgeefster naemden: en by *Diodorum* leestmen dat in de Egyptische brieven, *Osiris* geheeten en gehouden wierde voor *Jupiter* den rechtvaerdigen Vaeder, Leydsman en Raedsheer of Overlegger van alle dingen. Welcke dingen, 't zy dat ghy dieselve wilt passen totte onderwijsinge, of totte gelijckheyt, soo sullen die daer mede seer wel over een komen en tot ons voorstel dienen.

AMMAESTRAMENTO. *Onderwijsinge, Leeringe.*

EEn Man van een deftigh en eerwaerdigh opsicht, met een langh kleed en vol van grootmoedige staetigheyt, hebbende een spiegel in de hand, waerom geschreven is: *Inspice, cautus eris*, dat is, *sieter in, en ghy sult wijs werden.*

De Onderwijsinge is een oefninge, die men doet om deughdlijcke en prijslijcke hoedaenigheden te verkrijgen, 't zy door middel van de levende stemme of door de schriften, en daerom is hy staetigh van opsicht gemaeckt: want de eedele gemoederen buygen sich lichtlijck onder de moeylijckheden, die haer totte deughd leyden. Het lange en uytgestreckte kleed vertoont, dat aen een schoone geschicktheyt een gestadige oefninge vereischt wort: En de spiegel geeft te verstaen, dat alle onse wercken dienen

dienen overwogen, en gepaſt te worden nae de handelinge van andere luyden, die in dieſelve ſaecke, in 't gemeen, worden gepreſen; gelijck de ſpreucke boven verklaert.

CONSERVATIONE. *Onderhoudinge, Bewaeringe*, van *Petro Leone Caſtella.*

EEn Vrouw in 't goud gekleet, met een krans van Olijven op 't hoofd, houdende in de rechter hand een bondel met Rijs of Geers, en in de ſlincker een goude circkel.

Het goud en de Olijve bedieden de behoudinge; d'Olijf om datſe 't lichaem van alle bederfniſſe bewaert, en 't goud, om dat het alderlanghſt duyrt van alle metallen.

Door de Rijs of Geers wordt vertoont, dat daer door de Steeden en Volckeren worden onderhouden.

Door de circkel, alſo dieſelve noch einde noch begin en heeft, kan men bequaemlijck de behoudeniſſe en geduyrigheyt van alle dingen afbeelden.

SOSTANZA. *Onderhoudinge.*

EEn Vrouw in 't goud gekleet, houdende in haer rechter hand een deel kooren-ayren, en in de ſlincker eenige boſſen druyven, druckende Melck uyt haere borſten.

INFAMIA. *Oneere, Schande.*

EEn leelijcke en beſcheurde Vrouwe, houdende de handen d'een tegens den anderen, hebbende de twee middelſte Vingers van beyde handen recht uyt geſtreckt, en de andere in de hand gebogen.

Lelijck en beroyt iſſe gemaelt, om dat deſe Laſteringe in der daed en waerheyt lelijck is, voerende haer tot armoede, maeckende haer lelijck, jae tot een bedelaerſter; gelijck *Plautus* ſeght in zijn *Perſa*, *Alhoewel o Vaeder onſe ſaecken ſlecht en ſober ſtaen, ſoo is 't nochtans beſt wel te leven: maer als de armoede met oneere en ſchande is vermenght, dan valt dieſelve ſwaerder en laſtiger.* De middelſte opgeſteken Vinger was by de Oude een Hieroglyphiſch beeld van de *Schande*, gelijck mede by die van *Athenen* en veele oude Philoſophen.

INFAMIA. *Oneere, Schande.*

EEn lelijcke Vrouwe met ſwarte vleugels aen de ſchouderen, en bedeckt met veeren van het Vogelken *Ardiolus* tot den gordel toe, en van den gordel om leegh ſalſe gekleet zijn met een dwers rock van geel, en geboort met koper-roeſte verwe, doch geſcheurt, houdende op haeren arm het Vogelken *Ibis*.

Schande, is een ſnood voornemen, van een Menſch van quaed leven. Daerom ſchildert men haer met ſwarte vleugels af, om dat haer vlucht is van een ongeluckigh en ellendigh gerucht. De pluymen van dienſelven Vogel, betoonen dat de oneere meerendeels voortkomt, door onbeſtandigheyt: want dieſelve Vogel is een teycken van Sotheyt, gelijckmen ſiet, dat zy de alderonbeſtandighſte is: daeromme raed *Martialis* aen eenen *Ardiolus*, dat hy van 't een tot het ander werck ſal gaen, ſonder eenigh deugdigh werck te doen. De geele en koper-roeſtige verwe, wort in 't gemeen voor bedrogh en voor oneere genomen: En de Vogel *Ibis*, als zijnde de vuylſte van allen, wort voor de Schande, en in gelijcke meeninge, gebruyckt. En gelijck het geſcheurde kleed den Menſche by 't Volck onteert, alſoo nemen oock

de ondeughden het goet vertrouwen, by alle verstandige, wegh, en maken den Mensche by God walgelijck, by wien de goede naem insonderheyt wort onderstut.

INFAMIA. *Oneere, Schande.*

EEn naeckte Vrouwe, die over 't gantsche lichaem melaets is, met swarte vleugels, en uytgespreyde hayren, als of zy een hooren wilde blaesen, hebbende op 't voorhoofd het woord *Turpe* of *Schandigh* geschreven, ontdeckende met d'eene hand de eene syde des lichaems.

De Melaetschheyt was in 't Oude Testament een afbeeldsel van de Sonde, diewelcke insonderheydt de Schande en Oneere voortbrenght.

Het blaesende Hooren vertoont, dat haer geluyt ongeluckigh is by den Menschen, als wesende seer leelijck en seer onaerdigh.

De spreuck voor 't voorhoofd, TURPE, druckt uyt, dat de Oneere beter van alle Man gesien wort, diemen voor 't hoofd als op den rugge draeght, daerom ontdecktse haer sijde vrywilligh, laetende den toom los aen de gebreken, sonder datse siet of denckt aen de schadelijcke uytvallen van haere eygen eere en achtbaerheyt.

LICENZA. *Ongebondenheyt.*

EEn naeckte Vrouwe die onthult is, metten mond open, en een Wijngaert-ranck om 't hoofd.

Ongebonden worden die Menschen genaemt, die daer meer doen als haer staet wel betaemt, jae draegen noch roem by haer selve, daer zy nochtans dingen doen, die voor een ander, van gelijcke staet, lasterlijck zijn. En om dat dese ongebondenheyt oock kan wesen in 't spreecken, daerom is zy metten mond open gemaeckt. En om datse oock wel schijnt die vryheyt over haer te nemen, dat zy die deelen ontdeckt, die wy door een natuyrlijcke instortinge, verbergen, daerom wortse oock naeckt vertoont. In de rest van d'andere dingen neemtse vryheyt, om veele te doen, dat haer niet betaemt, en dit is door de Wijngaert-ranck uytgedruckt, diewelcke haere vruchten toereyckende, veele dingen te wege brenght, die ongebonden en schandigh zijn. En gelijck de hoofdhayren, ontbonden zijnde, vrywilligh in 't wilde swayen, waer haer de Wind sal drijven, alsoo drijven oock de gedachten en handelingen der ongebondene Menschen, van self herwaerts en derwaerts.

INFORTUNIO. *Ongeluck, Ramp.*

EEn Man met een doncker taneyte kleet, daer op veele verwoeste en vervallen huysen gemaelt, de sijden totte knyen, mette armen, beenen en voeten naeckt, sonder iets op 't hoofd te hebben, in de rechter hand sal hy een Overvloets hooren houden, dat leedigh is en nae de aerde gekeert, in de slincker hand sal hy een Raeve hebben.

Ongeluck, gelijck *Aristoteles* getuyght, is een tegenstrijdige uytval van 't goed en van 't genoegen: En wat de Raeve belanght, niet om dat hy een Vogel is van quaed voorspoock, maer om dat hy van de Poëten daer voor geviert wort, soo kan hy ons dienen tot een teyken van ongeluck en ramp; even gelijck als dickwijls een droeve waerschouwinge, een voorsegginge is, van een grooter quaed, dat boven den hoofde hanght: En soo moetmen gelooven, dat de ongeluckige uytvallen en verwoestingen, door de Godlijcke toelatingen, geschieden: gelijck oock de Oude Waersegers geloofden, dat haere wicchelrye een kenteycken was van den wille van *Jupiter*. Hier door sullen wy vermaent zijn, om ons af te keeren van de snode wercken, en de vastigheyt der Deughd volgen, door de welcke de gramschap Godes wort versoent, en de ongelucken ophouden.

INFELICITA. *Ongelucksaligheyt.*

EEn bleecke en magere Vrouwe, mette borst naeckt, en lange uytgedrooghde Mammen, houdende in den arm een mager kindeken, toonende bedroeft te zijn, om dat zy 't niet kan voeden door gebreck van Melck. Hebbende aen de rechter arm geene hand, zijnde soodanigh datmen met haer groote deernis moet hebben, wesende haer kleed op veele plaetsen gescheurt.

Dit bovengeseyde vertoont het gebreck, soo wel van de goederen der Fortuyne, als van de Natuyre, van welcke beyde onse rust en vernoeginge heerkomt.

DISTINTTIONE del BENE & del MALE. *Onderscheyt van goed en quaed.*

EEn Vrouwe van bedaeghd Ouder, met een staetigh kleed, houdende met haer rechter hand een Sifte, en in de slincker een Egge.

Met aensienlijcke kleederen en van bedaeghd Ouder isse gemaelt, om dat dees Ouder bequamer en vaster is, om 't goed van 't quaed, door de reeden, te onderscheyden, als wel de hooge Ouderdom en de Ionckheyt doet, wesende in d'eene een overtolligheyt van brandende begeerlijckheyt en quellinge, en in d'ander een suffinge in 't verstand.

De Seve of Sifte is een werck tuygh, om 't goed van 't quaed te onderscheyden, waer van *Paradinus* dit teycken met dit opschrift gebruyckt, *Ecquis discernit utrumque?* Als of hy wilde seggen: Wie is hy die 't goed van 't quaed onderscheyt? het kaf uyt het kooren, het nutte uyt het verachte, gelijck de Sifte? Maer dit selve doen de quaede Menschen niet, diewelcke, sonder datse de Sifte van de reeden gebruycken, alle dingen te gelijck onder een ander werpen. En daerom stelt *Pierius* de Sifte voor een beeld van een Man die volmaeckt is in wijsheyd. Want een Sot is niet bequaem, om 't goed van 't quaed te onderscheyden, noch hy kan de geheymnissen van de natuyre niet ondersoecken. Waer over dit spreeckwoord by *Galenum* gelesen wort, *Stulti ad Cribrum*, dat is, *ghy Sotten gaet totte Sifte.*

De Egyptische Priesters, om met een kloecke raedinge de voorseggingen te begrijpen, plachten een Seeve te gebruycken: Waer uyt dit spreeckwoord is gekomen, *Cribro divinare*, dat is, *door de Sifte te voorseggen.*

De Egge, die zy om hoogh op der hand houd, heeft dieselve eygenschap, want soodaenigen werck tuygh gebruycktmen op 't Land, om de Velden te suyveren van alle schadelijcke kruyden, en om de stoppelen en doornen uyt de Weyden te roeyen. Nu gelijckmen in de Landbouwerie mette Egge het onkruyd uyte Landen wegh neemt, en te gelijck met het selve het goede hoy en andere nutte dingen op eenen hoop vergadert, alsoo behoort oock een Man mette Egge des Verstands, het goede van 't quaede te onderscheyden, en oock daer mede het goede op een hoop te brengen: Andersins soo hy daer in traegh of achtloos geweest is, sal hy 't sich beklagen. Waer over men gestaedigh in gedachtnis moet houden 't geene *Virgilius* seyt: *Indien ghy niet altijd het kruyd uyt het onkruyd wied, noch de Vogelen daer uyt jaeght, door 't roepen, en druckt de schaduwe des Velds door u seyssen, en God om regen bid, ghy sult te vergeefs sien, dat een ander met groote hoopen is gesegent, en ghy sult, door den honger, moeten eyckelen eeten.* Dit konnen wy, zedelijcker wijse, op den Mensche passen, diewelcke, soo hy niet al het onkruyd van de snoode begeerlijckheden en hertztochten uytroeyt, en met de Harcke of Egge des oordeels, het goed uyt het quaed weet te onderscheyden, noch met een gedruys, het gevogelte van vleyers, koppelaers, panlickers en ander quaed gespuys van hem wegh jaeght, noch mette seyssen des arbeyts niet onderdruckt de schaduwe van de leedigheyt, noch mette gebeden tot God gaet, soo sal hy met droefheyt den zegen sien van andere luyden, en hy sal sich selve moeten voeden met eyckelen, een kost der Swijnen, sulx dat hy sal blijven vuyl, walgelijck, onwetende, veracht en verstooten, gelijck een Vercken.

INUBIDIENZA. *Ongehoorsaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't root gekleet, hebbende een toom of teugel onder de voeten, met een hulsel op 't hoofd van Pauwe-veeren, houdende de rechter hand om hoogh, om de vastigheyt van haer voornemen uyt te drucken, op der aerde leyt een Adderslange, druckende het eene oor op der aerde, en het ander oor decktse met haere steert.

Ongehoorsaemheyt is anders niet als een vrywillige overtreedinge van de Goddelijcke en Menschlijcke wetten.

Het roode kleed en de opgehevene hand passen wel op de hartneckigheyt, diewelcke een oorsaecke is van de ongehoorsaemheyt.

De toom en breydel vertoonen, dat de Liefde van de eygen passie of sucht den Mensche vervoert totte vrywillige verachtinge van de wetten en geboden, die wy om der Gerechtigheyts wille schuldigh zijn te gehoorsaemen, die daerom oock by gelijcknisse genoemt worden, *den teugel of breydel van de Volckeren.*

Het hoofd is geciert vol Pauwe-veeren, want de ongehoorſaemheydt ſpruyt uyt grootdunckentheyt en hovaerdie.

De Adderſlange wort voor de ongehoorſaemheydt genomen, want zy ſtopt haere ooren, om dat zy niet ſoude hooren noch den beſweerder gehoorſamen, die uyt kracht van ſijne betooveringe haer ſoude roepen, gelijck *David* in den LVIII Pſalm ſeyt: *Haer woeden is als het woeden eender Slange, als een dove Adder, die haere ooren toeſtopt, dat zy niet hooren de ſtemme des Tovenaers, des beſweerders, die liſtigh beſweeren kan.*

INGIUSTITIA. *Ongerechtigheyt, Onrechtveerdigheyt.*

EEn lelijcke Vrouwe in 't wit gekleet en met bloed beſprenght, hebbende een Tuliband om 't hoofd als de Turcken draegen, houdende in d'eene hand een groote goude ſchael, waer op zy haer oogen ſlaet, hebbende in de rechter hand een Zabel, en voor haere voeten leyt een gebroken weegſchael.

Zy wort lelijck gemaelt, om datmen de Ongerechtigheyt, waer uyt alle de gemeene onheylen der Volcken en der Burgerlijcke Oorlogen heerkomen, behoort ſeer lelijck te achten.

De Zabel druckt uyt het kromme recht, en het barbariſch kleed de wreedheyt. Het witte bevleckte bloedige kleed, bediet, dat de ſuyverheyt van 't recht is bedorven, totte welcke omkopinge de goude ſchaele wort geſtelt, waer op zy haere oogen, dat is, haeren wille, en de gedachten van den onrechtveerdigen Rechter, uyt loutere gierigheyt, heeft geveſtight: Want zy niet konnende de waeghſchaele van de reeden ophouden, ſoo vervalt dieſelve; daerom wort die met voeten getreden, als een ſaecke diemen weinigh acht.

INGIUSTITIA. *Ongerechtigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, doch de kleederen ſeer gevlackt, houdende in de rechter hand een ſwaerd, en in de ſlincker een Padde, op de aerde ſullen eenige gebroken wetten en taferelen leggen, als mede een boeck, weſende aen 't rechter ooge blind, houdende een Waeghſchaele onder haere voeten.

Het witte bevleckte kleed vertoont, datter geen ander ongerechtigheyt is als verderfnis en beſmettinge van de ziele, door de verachtinge van de Wett, diewelcke van de quaeddoenders wort verſcheurt en vertreden: en daerom wort zy mette gebroken tafelen der Wett, en mette ſchaele, als geſeyt is, afgemaelt.

De Ongerechtigheyt ſiet alleen met haer ſlincker oogh, want zy paſt alleen op 't gemack van 't lichaem, ter ſijden ſtellende die dingen, die heerlijcker en volkomender zijn, en die ſich uytſtrecken totte goederen der ziele, diewelcke in der daed het rechter ooge is, en het beſte geſichte van den geheelen Menſch.

De Padde is een beeld van gierigheyt, om redenen die elders geſeyt zijn, leerende dat de ongerechtigheyt haere oorſprongh geveſtight heeft, op het voordeel, de begeerte en het aerdſche gemack, en derhalven iſſe niet een gebreck alleene, en in 't beſonder een deel van 't gebreck, maer 't is een quaedaerdigheyt, waer in alle ſchelmeryen zijn begrepen, en waer in ſich alle boosheden en gebreken verſamelen en ophoopen.

INI-

INIQUITA. *Ongerechtigheyt.*

EEn Vrouwe wiens kleederen vol vier-vlammen zijn, en die snellijck vlucht.

Zy wort op ter vlucht gemaelt, om dat zy nergens seecker is, want om dat haer de schadu altijd volght, soo vluchtse en vreest voor 't ritslen van een stroo, dat schrick in haer baert, diewelcke sich ter vlucht beraedende, geduyrigh wort verteert. Zy is met viervlammen bekleet, om dat de Ongerechtigheyt de snoode zielen verbrant, even als het vier het drooge hout doet.

INQUIETUDINE. *Ongerusheyt.*

EEn jonge Maeghd in weerschijn gekleet, houdende een papiere Meulentjen in de hand, gelijck de kinderkens in de hand plegen te hebben, die zy in den wind houden. Sodanigh zijn oock de ongeruste Menschen, die nimmermeer in een saecke vast staen, en hierom is zy oock in cangiant of weerschijn gekleet.

INQUIETUDINE DI ANIMO. *Ongerustheyt van 't gemoed.*

EEn droeve Vrouwe, die over einde staet, houdende in de rechter hand een Hert, waer op een uyrwerck of onrust staet, in de slincker een Weerhaen of Vlagge, daer men den Wind nae kent.

Mette onrust en Weerhaen boven 't Hert, wortse vertoont, om te bewijsen, dat, gelijck de Vlagge en de onrust gestaedigh worden beweeght, dat alsoo 't gemoed van een onrustigh persoon, nimmermeer ruste of verposinge heeft, als vindende altijd stoffe om sich te quellen.

INNOCENZA. *Onnoselheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet, hebbende op 't hoofd een bloemekrans, met een Lammeken onder den arm.

Zy sal een Maeghdeken met een kransken geschildert worden, om dat het gemoed van de Onnosele ongequetst en suyver is. Derhalven seytmen dat Onnoselheyt een suyver en vry gemoed eens Menschen is, dat alle zijne handelingen sonder quetsinge van zijne Conscientie doet en denckt in alle oprechtigheyt des Geests.

Het Lammeken bediet Onnoselheyt, want het heeft noch gedachten noch krachten om iemant te misdoen, noch iets om te wreken dat hem misdaen is, maer verdraeght alles geduldigh, sonder striblinge, het zy datmen 't scheert of dood: En dat nae de Onnoselheyt *I. Christi*, die zijnen Mond tegens zijnen scheerder niet op deede; gelijck de H. Schriftuyre getuyght, wesende in hem het aldereedelste beeld der Onnoselheyt.

INNOCENZA. *Onnoselheyt*, of *Suyverheyt.*

EEn Maeghdeken met Palm gekroont, staende als of het beyde handen, uyt een becken, wilde wasschen, waer by een Schaep of Lammeken sal staen.

De Onnoselheydt of Suyverheydt in de Menschlijcke ziele, is als het klaere waeter, dat uyt een levendige stroom af vliet, en ten dien aensien, behoorter veele totten naeme van Suyverheyt: Want als de Oude wilden sweeren dat zy onschuldigh waeren van eenigh schelmstuck of missedaet, soo plaghten zy hare handen te wasschen voor het volck, om door de wasschinge der handen en door de suyverheyt des waeters, de suyverheyt en reynigheyt des gemoeds te vertoonen. En hier uyt komt het dat de *Hieroglyphici* twee handen maelden die malkanderen wiesschen, om hier door alleene de Onnoselheyt en Suyverheyt uyt te beelden. *S. Cyprianus* vermaent ons altijd onnosel te wesen. Want *Christus* noemtse zijn volck en kudde, gebruyckende den naem van Schaepen, om hier door te kennen te geven, dat de Onnoselheyt en Christlijcke Suyverheyt, moet onbetast en ongeschent bewaert worden.

De Palmkrans van *S. Ambrosius*, in die plaetse, daer hy seyt, *uwe gestaltenisse is als een Palmboom*, is uytgeleyt voor de Onnoselheyt en Suyverheyt, die ons van God is geschoncken: soo haest, als wy door den heyligen Doop zijn wedergeboren.

INCOSTANZA. *Onstantvastigheyt.*

EEn Vrouwe die haer eene voet op een groote Kreeft set, gelijkmen dieselve op den Zodiac schildert, wesende in licht blaeu gekleet met een Maene in de hand.

De Kreeft is een Dier dat voorwaerts

en

en achterwaerts gaet, met een gelijcke maniere, gelijck die geene doen die lofberaedigh zijn, nu de ſpieglingen, dan de wercken prijſende, nu krijgh dan vreede, nu de wetenſchap, dan de onwetentheyt, nu de ommeganghder Menſchen, dan de eenſaemheyt: ſulx datter geen dingh magh ongelaſtert blijven, dat niet door haere ſchendinge, die in haere tonge geboren en gevoet wort, wert beſmet, en door haere ontſtantvaſtigheyt verſpreyt, jae oock in al 't geene zy doen.

Deſe ſlagh van Menſchen worden van *Christo* beriſpt, door de voordaet der geener, die den hand aen den ploegh ſlaen en te rugge ſien.

Het licht blaeu wort geſtelt by gelijckniſſe van de baeren der Zee, diewelcke ſeer ontſtantvaſtigh zijn, en van tijd tot tijd ontſtellinge veroorſaecken.

De Maene is van gelijcken ſeer veranderlijck, voor ſoo veele onſe oogen konnen begrijpen; daerom ſeytmen dat de Sotten veranderen als de Maene, die niet een uyr op een ſelve maniere ſtaet. Men kander oock een Vleermuys by maecken, diewelcke wiſſeltuyrigh en dom zijnde, vlieght nu van d'een dan van d'ander ſijde; gelijck *Basilius* ſeyt.

PERTURBATIONE. *Ontſteltheyt, Verſtoornis.*

EEn Vrouwe van verſcheyden verwen gekleet, met een Blaesbalck in de hand.

De ontſteltheyt komt in 't leven van den Menſch uyt de verwarringe van de eerſte hoedaenigheeden van de ziele, zy komt mede uyte verwarringe van de ſinnen, van de Overheeren, en van 't Volck, ſulx dat de onordninge gekent en veroorſaekt wort, door de verwarde ordre van de beroerte, weſende de beroerte niet anders, als een oneenigheyt en ongelijckheyt. Soo ſpruyt dan de beroerte uyt ongelijckheyt, 't welck door de Blaesbalck wort uytgedruckt, die door te overvloedigen wind, de hette van 't vier opblaeſt en krachtiger ontſteeckt. En waer geen tegenſtrijdige bewegingen zijn, daer kan oock geen ontſteltheyt weſen. En daerom vertoonen de mengingen der verwen de verwarringen van de ſinnen of hertztochten.

IMMORTALITA. *Onſterflijckheyt.*

EEn Vrouwe met vleugels aen de ſchouders, en aen de rechter hand een gulde Circkel.

De vleugels bedieden de opheffinge van der aerde, die niet als ſterflijcke en aerdſche dingen by haer houd.

De gulde Circkel vertoont d'onſterflijckheyt, weſende het goud, uyt alle metallen, het alderonverderflijckſte, en het ronde heeft geen merckwaer in het eyndight.

IMMORTALITA. *Onſterflijckheyt.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die in haer hand de plante van den bloeyenden Amarant ſal houden, bediedende d'Onſterflijckheyt, hebbende in de ſlincker een *Phœnix*.

De reeden van den Lauwer is alreede geſeyt, en d'Amarant bediet de Onſterflijckheyt, om dat zy haer verwe nimmermeer verandert, noch nimmermeer vervuylt noch verderft.

De *Phœnix*, om wederom een ander uyt haer aſſche te doen voortkomen, verbrant zy haer alle tijd, gelijck 't gemeen ſeggen is. En dit is een teycken van dieſelve Onſterflijckheyt, die een eeuwigheyt is, ten aenſien van de tijd, die toekomende is.

ASTINENZA. *Onthoudinge van ſpijſe.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand den mond toeſluyt, en mette andere hand vertoontſe eenighe leckere ſpijſe, mette ſpreuck: *Non utor ne abutar*, dat is, *Ick gebruyckſe niet, om dat ickſe niet ſoude misbruycken.*

Om te vertoonen dat het eeten van leckere dingen den Menſch lichtlijck en dickwijls doet vervallen in eenige ſonde, gelijck daer en tegen, als men ſich daer van af houd, ſoo wort het gemoed veel bequaemer totte overweginge, en 't lichaem wort oock veel vaerdiger tot deughdlijcke wercken. Daerom ſeghtmen dat de Onthoudinge een welgeſtelde matigheyt is van de ſpijſe, voor ſoo veele totte geſontheyt, nootdruftigheyt en hoedanigheyt van den Perſoon noodigh is, brengende aen 't gemoed verlichtinge, aen 't Verſtand wackerheyt, aen de Memorie vaſtig-

vastigheyt, en aen 't lichaem gesondheyt; gelijck sulx *Horatius* in zijn 2 *Satyra* in 't 2 b. te kennen geeft, wiens zedige Dichten wy aldus hebben gevolght:

Nuttight doch dees sobre spijs,
Nae de algemeene wijs:
Overvloet van kost en dranck,
Maeckt den Mensch als dof en kranck:
Steets gesoden en gebra'en,
Doen den Maegh self overla'en.
't Soete wort in gal verkeert,
En in slijm gedistilleert,
Als m' aen 't banckketteren gaet,
Bleeck men van den disch op staet,
En beswaert het lichaem seer,
Doch met sonden noch veel meer:
't Heyligh deel God toegewijt,
Sulck een gantsch ter aerden smijt:
Maer wie sober is van mond,
Slaept gerust en leeft gesont.

CONTINENZA MILITARE. Alsoo die te Romen in de Lijckbeganghnisse van Hertogh *Alexand.* van *Parma*, vertoont is.

EEn Vrouwe met een Helm op 't hoofd, met een Rapier in de rechter hand, en het spitse om leegh in de scheede, en de flincker arm recht uyt, de hand open, doch een weynigh toegebogen.

CONTINENZA. *Onthoudinge van quaede wercken. Temkonst.*

EEn staende bedaeghde Vrouwe, en slechtlijck gekleet, met een gordel om 't lijf, houdende in haere hand seer aerdighlijck een Armelijntjen.

Onthoudinge is een genegentheyt des gemoeds, die sich beweeght door de reeden, om te strijden tegens de sinnen, en de janckingen van de vleeschlijcke lusten te overwinnen. En daerom wordt zy staende gemaeckt en van bedaeghd Ouder, als de aldervolmaecktste: want alsdan doetmen alles met oordeel, konnende oock met meerder dapperheit alle aenvallen, die haer soude mogen overkomen, tegen staen. Het slechte kleed en het gordel, bedieden de inbindingen van de ongebreydelde lusten.

Het suyvere en witte Armelijntjen vertoont, het oprechte beeld van reynigheyt en onthoudinge, om dat het niet alleen, maer eens des daeghs eet, maer oock om dat het niet soude besoedelt werden, soo sal het sich veel liever van de Iaegers laten vangen, diewelcke om datse dit Dierken te beter souden verstricken, soo besetten zy zijn hol rontom met slijck.

IMMUTATIONE. *Onveranderlijckheyt.*

EEn gewapende Vrouwe in 't weerschijn gekleet, hebbende aen de flincker sijde een Rapier, en met beyde handen so scheurtse een linnen Laecken.

Alsoo de kennisse van dit beeld een langh bedietsel vereysschen soude, soo willen wy 't selve, ten meerendeel, stellen aen de scherpsinnigheyt van de kloecke verstanden: doch sullen alleen seggen, datse een gewapende Vrouwe geschildert wort, om te betoonen, dat de veranderinge die alle geschapene dingen onderworpen is, door haer selve sterck is, en onder haer wapen-tuygh bewaert wort, te weten onder de beweginge der Hemelen, diewelcke zijnde van verscheyden stoffe en van vaste materie, soo zijnse daer door oorsaecke van haere beweginge, daer nae van de hette, daer nae van de voort-teelinge en van de bedervinge, die al by beurten voortkomen, en dat nae de leere van *Aristoteles*, en dieselve worden oock in dese maniere onderhouden.

Het linnen Laecken wort by de Poëten by 't *Fatum* of Noodlot genomen, gevende 't selve aen de *Parcken* of Goddinnen van leven en dood: Waer over de uytleggers van *Theocritus* reeden geven, seggende, dat het linnen in der aerden wast, en daer nae wort het in korter tijd bedorven: alsoo moet oock een Mensch, die uyt dieselve aerde geboren is, door de noodwendigheyt der Natuyre wederom tot aerde worden.

De handen die tegens malkanderen het linnen van een ander scheuren, zijn de tegenstrijdige hoedanigheden, die door kracht van de beweginge des Hemels, de aerdsche dingen verwoesten en wederom vermeerderen. En wort de vermeerderinge te kennen gegeven door het scheuren van de twee lappen linnen in verscheyden deelen.

* * *

De *Parcæ* waeren drie Goddinnen, nae der

Poëeten verſieringe, waer van *Cloto* den ſpinrock droegh, en 't vlas daer aen ſtelde, zijnde het begin van des Menſchen geboorte. *Lacheſis* was de ſpinſter, die de beleydinge van des Menſchen leven beſtierde. En *Atropos* ſcheerde den draet af, en brack des Menſchen leven in ſtucken, als 't haer geraeden dachte.

INTREPIDITA & CONSTANZA. *Onverſaeghtheyt.*

EEn friſch en ſterck Ionghman, in 't wit en root gekleet, toonende zijne naeckte armen, ſtaende gereet om den aenval van eenen Stier op te houden.

Onverſaegtheyt is een reuckeloose ſterckheyt, die tegens de traegheit en bloodigheit geſtelt wort: En men noemt dit een onverſaeght Man, die volgens de reeden niet vreeſt, daer doch een vroom en ſtantvaſtigh Man gewoon is te vreeſen.

De naeckte armen betoonen, het vertrouwen van eygen kracht, om tegens den Stier aen te gaen, diewelcke geterght zijnde, ſeer wreed wort, waer by dan noodigh is datmen dieſelve tegen-ſtae, alleen door een proeve van een reuckeloose of wanhopige ſterckheyt.

IMPERFETTIONE. *Onvolmaecktheyt.*

EEn Vrouwe in 't geel gekleet, houdende in beyde handen een Vorſche, met een Beyr ter ſijden, die met zijn tonge zijne jongen volmaeckt.

De geele verwe wordt in veele onvolmaeckte dingen, die nu beginnen te vergaen, door den tijd ontdeckt; en hierom wortſe in deſe beteyckniſſe genomen.

De Kickvorſchen insgelijx, die van de vuyligheit voortkomen, zijn van *Orus Apollo*, voor de onvolmaecktheyt geſtelt.

Het Beyre-Iongh is onvolmaeckt, vermits het alleen een klomp vleeſch ſchijnt te weſen, wanneer het voor den dagh komt, maer 't krijght door de tonge en geſtaedige naerſtigheyt zijn gedaente. Aldus worden oock onſe wercken, die in 't begin onvolmaeckt zijn, indiender maer de naerſtigheyt niet ontbreeckt, door de naerſtigheyt van een goed begin volmaeckt.

IGNORANZA. *Onwetentheyt.*

D'Onwetentheyt is by de Griecken door een naeckt kindeken afgebeeld, dat op een Eſel rijd mette oogen verbonden, hebbende een riet in de hand.

Een naeckt kind wort hy gemaelt, om dat de Onwetende ſlecht is en van kinds verſtand, naeckt van alle goed.

Hy ſit op een Eſel, om dat dit Dier, van de reeden beroofd zijnde, onleerſaem is, de Onwetentheyt ſeer wel gelijckende.

De band die de oogen bedeckt, bediet dat hy geheel blind is van verſtand, en weet niet wat hy doen ſal. Daerom ſeyt *Iſidorus*: *'t Is een groote ellendigheyt niet te weeten waer men heen wil.*

't Ried wort hem in de hand gegeven, om dat het een ydel en broos dingh is, ſeer wel hier op paſſende, gelijck *Pierius Valerianus* ſeyt.

IGNORANZA, gelijck die *Alciatus* beſchrijft:

WAt Monſter? Dit is Sphinx. *Waerom een ſchoone Maeghd,*
Die onder als een Leeuw, en boven vleugels draeghd?
Onwetentheyt dit beeld heeft voor haer uytgeleſen,
Om dat zy 't quaede drijft uyt een drievoudigh weſen.
Daer zijn die Wellust ſtooft, daer zijn die licht van geeſt,
Daer zijnder vol van pracht, en plomper als een beeſt.
Maer een rechtſchapen Man, die wijsheyt pooght te drijven,
Die kan van 't wreede Dier den Overwinner blijven.

IGNORANZA. *Onwetentheyt.*

OOck wierde d'Onwetentheyt geſchildert op de maniere van een naeckt kind op een Eſel rijdende, dat een doeck voor zijn oogen, en een riet in de hand hadde: Om datſe hier door bedecktelijck wilden te verſtaen geven, dat d'Onwetende van ſlecht en kinds verſtand was, geheel naeckt, ſonder eenigh manlijck vercierſel, beſtiert van de ſinnen, die ſeer grof zijn, niet anders als een blinde Eſel, en boven al los van herſſenen, gelijck het ried, dat hol is.

IGNO-

IGNORANZA. *Onwetentheyt.*

EEn Vrouwe bol van aengesicht, blind en mismaeckt, hebbende op 't hoofd een krans van Maenekoppen, gaende bloots beens, in een veld vol distelen en doorens, en dat buytensweegs, prachtigh met goud en eedelsteenen geciert, ter sijden sal in de locht een Vleermuys vliegen.

Door dese tegenwoordige beeldenisse, wort niet slechtlijck het niet weeten, afgebeeld, maer oock het gebreck van de onwetenheyt, 't welck veroorsaeckt wort, door de verachtinge van de wetenschap der dingen, die den Mensch gehouden is te leeren. Daerom wortse bloots beens gemaelt, als die tusschen distels en doorens, vrywilligh, buyten den wegh, wandert. Zy is sonder oogen gestelt, om dat de Onwetentheyt een verbaestheyt en verblindheyt van 't gemoed is, waer door de Mensch een groot gevoelen van sich selve heeft, en gelooft dat hy, in alle dingen, die geene is, die hy niet is, afwijckende in alle swaricheeden, waerin hem de onwetende in dit leven bevint, van het recht gevoelen der deugd af, en dat door 't quade begrip van 't verstand.

Daer wort een Vleermuys by gestelt, gelijck *Pierius* seyt, om dat de Wijsheyt by het Licht, en de Vleermuys by de Duysternisse wort geleken, waerin de Vleermuys gestadigh verkeert.

Lelijck van aengesicht isse gemaelt, want soo veel als de schoonheyt der Wijsheyt in de Mensche, uytblinckt, soo veel te slordiger, lelijcker en onaengenaemer schijnt de Onwetentheyt.

Het kostelijcke kleed is de standaert van de Onwetentheyt, om dat de Onwetende sich seer, in 't schoon opproncken, benaerstigen, mogelijck daerom, om datmen onder dat schoone kleed, de vuyle reuck van de Onwetentheyt der ziele, alderbest kan begraven.

De krans van Manekoppen, bediet de ellendige slaep van 't onwetende gemoed.

IGNORANZA. *Onwetentheyt.*

A*Lciatus* maelt de Onwetentheyt af by eene *Phrixus*, die op eenen gulden Ram, door zijne onwetentheyt, sich midden door 't water liet voeren, waer van *Alciatus* in zijne Sinne-beelden, van *Phrixus* gewagh maeckt:

Wat is hier van 't bediet? siet Phrixus *van de ree,*
Op eenen gulden Ram, begeeft sich in de zee?
D'Onwetentheyt, die dom, met grootse rijkdom praelt,
Doet dingen onbesint, daer zy maer schand af haelt.

IGNORANZA.

EEn Vrouwe als voren gekleet: Men soude hier noch konnen by voegen, dat het kleed vol vischschubben besaeyt ware, diewelcke 't rechte beeld van de Onwetentheyt zijn. De reeden is, om dat de Visch uyter natuyre bot is, en geen begrijp heeft, uytgenomen den Dolphin, en eenige andere, die voor een wonder worden verhaelt. En gelijck de schubben seer lichtelijck van de Visschen worden afgeschrabt, alsso kan oock de oefninge van de konsten, den Mensche het decksel van de Onwetentheyt afdoen.

IGNORANZA. *Onwetentheyt in alle dingen.*

DE Oude Egyptenaers, om eene die in alles Onwetende was, af te maelen, maeckten een beeld met een Eesels kop, dat nae de aerde sagh: Want de onwetende verheft zijn hoofd nimmermeer nae de Sonne der Deughd, zijnde in de Liefde zijns selfs en in zijn eygen dingen, veel ongebondener als andere. Gelijck mede dit Dier, te onbedacht, boven andere van zijns gelijcke, te vierich mint; gelijck *Plinius* verhaelt.

STERILITA. *Onvruchtbaerheyt.*

EEn Vrouwe met *Apium* gekroont in gewickelt met het kruyd *Climene*, sittende op een Muyleesel, houdende met de rechter hand te gelijck den toom en een willigen tack, mette slincker een schael met wijn, waerin is een Visch *Triglia* geheeten.

Gelijck de Vruchtbaerheyt een gelucksalicheyt is, die geneughte en blijdschap aenbrengt, alsso is de onvruchtbaerheyt een ongelucksalicheyt, die moeylijckheyt en droefheyt aenbrengt, 't welck klaerlijck ontdeckt wort in *Sara*, de Huysvrouwe van *Abraham*, in *Anna* de Huysvrouwe van *Elcana*, in *Elisabet* de Huysvrouwe van *Zacharias*; en hoe rijcker en treflijcker een Man is, te grooter is de droefheyt over de onvruchtbaerheyt van zijn Medegesellinne, hebbende van sich sel-

ve, en uyt zijn bloed, geene erfgenaemen tot zijne goederen. *'t Is een moeylijcke ſaecke*, ſeyt *Menander, dat een rijck Man geen erfgenaemen heeft.* Waerover *Euripides* evenwel twijfelt; *ſeggende, ick ſtae verbaeſt en kan niet oordeelen of het beeter zy datmen kinderen heeft, of datmen onvruchtbaer is. Ick ſie wel dat die gene, die geene kinderen hebben, wel ellendigh zijn, maer die nu al kinderen hebben, die ſie ick daerom niet te geluckiger. Want ſoo zy deugh-nieten zijn, ſoo is 't voorwaer de uyterſte ellende: en wederom ſoo zy al deughdelijck zijn, met hoe veele ſwaricheeden drucken zy noch de ouderen, want altijd vreeſen zy dat haer yets ſorghlijcks ſal overkomen.* Niet te min ſoo iſſet veel beter kinderen, als geene te hebben; want daer is voorwaer noit ſoo quaeden Soone, die niet eenige vertrooſtinge aen zijn Vader doen ſoude; want de Vader draegt evenwel liefde tot zijnen Soone, al ſiet hy, dat hy niet van de beſte ſlach is, en ſoo hy eenige gebreken in hem ſpeurt, ſoo hoopt hy datſe metter tijd ſullen veranderen, en hy heeft vermaeck in hem op te helpen en goeden raed en Vaderlijcke onderwijſingen te doen. Iae de Vaderlijcke Liefde is, in veele, ſoo groot, datſe als verblint zijnde, de gebreken van hare kinderen, niet konnen ſien; en ſoo zy dieſelve al ſien, ſoo bedecken zy die by de Menſchen, ja mogen niet hooren, datmen qualijck daer van ſpreeckt. Want ſoo een Vader een Soone heeft die ſcheel ſiet, hy ſal ſeggen, dat hy een vriendlijck en lodderlijck geſichte heeft. Gelijck de Poeeten ſeggen, dat *Venus* een uytnemend klein Soontjen hadde, dat zy Kiexken noemde, en alſoo hy krom en manck was, ſoo noemde zy hem groot-voet. Gelijck oock *Horatius* mede in zijn III Schimpdicht van 't eerſte boeck ſegt:

Gelijck een wijſe Vader doet,
Die zijne kinders gaet te moet,
Soo ſuldy oock der Vrienden feyl,
Bedecken, en niet maecken veyl.
De Vaeder noemt de grinſeback,
Mijn lodder-ſoete-Kackerlac:
Een Popjen, hy een Kiexken heet:
Aen ſcheel of bult ſiet hy geen leet:
Of gaet hy krom of ſcheef van gangh,
Hy ſegt zijn voetjens zijn wat langh.

En overmits de Liefde van de kinderen blind is, ſoo verblijd ſich nochtans de Vaeder en Moeder over haeren Soone, al-hoewel hy wrack of ſcheel is, gelijck de Vrijer zijn Vrijſter doet, alhoewel zy leelijck is. Alſoo bedriegen oock de gebreecken der kinderen haere ouderen, die, hoewel zy leelick zijn, haer nochtans ſchoon duncken te weſen, en hoewel zy Boeven en Deughnieten zijn, ſoo ſchijnen zy haer deughdelijck en dapper te zijn. *Want gelijck mijn Moeder ſegt, ſoude ick Pollux wel overwinnen.* Sulcks dat de Vaederlijcke Liefde doet, dat zy haer verblijden over een Soone hoewel hy quaed is. Maer het genoegen van goede kinderen te hebben, gaet de vreeſe te boven, van die daer geen quaed van hebben te lijden. Daerom is 't beter kinderen te hebben, 't zy datſe goed of quaed zijn, als de onvruchtbaerheyt is, diewelcke nimmermeer vrolijckheyt aenbrengt, maer een ſmerte en een geſtadige begeerte om die ſelve te hebben. Het *Apium* heeft gekrulde blaeders, en daerom ſeytmen tot een ſpreeckwoord, van de Oude, datſe zijn gekrulder als 't *Apium*, waerover wy oock de Onvruchtbaerheyt daermede hebben gekroont, want by de ſteel van het *Apium* waſſen eenige wormkens, diewelcke gegeten zijnde, ſoo maeckenſe ſoo wel de Mannen als Vrouwen onvruchtbaer. Het kruyd *Climene* iſſer onder gevlochten, dat de Weegbreen blaeders gelijck is, 't welck, gelijck *Plinius* ſeyt, gedronken zijnde veele gebreken geneeſt, maer terwijl het geneeſt, maeckt het den Mannen onvruchtbaer.

Zy ſit op een Muyle, want een onvruchtbare Vrouwe heeft dieſelve aert van een Muyle, als die uyter Natuyre onvruchtbaer is. Alle Muyleeſels zijn onvruchtbaer, de oorſaecke daer van is niet wel verſtaen van *Empedocles*, en *Democritus*: deſe ſchrijft het toe het verdorven waeter in het lijf van den Muyle, d'ander ſeytet te weſen de vermenginge van het dicke ſaet des eenen, en des anderen ſachte geboort leeden: alhoewel daer een andere reeden van *Empedocles*, door *Plutarchus* wort voorgeſtelt, dat voor ſoo veel de Muyl een aengebooren nauwe Natuyre heeft in 't lichaem, ſoo kanſe de geboorte niet ontfangen. Doch *Ariſtoteles* neemt ſodanigen reeden niet aen, maer ſchrijft de Onvruchtbaerheyt van de Muylen de koudigheyt van haeren Voortteelder toe. Want de Eeſel ſoo wel als de Merry zijn van kouder Natuyre, van de welcke de Muyle gebooren zijnde, behout de koudicheyt van beyde dieren,

ren. *Plinius* ſeyt, datmen waergenomen heeft, dat Dieren van tweederley ſlagh gebooren, een derde ſlagh voort-brengen, die haere voortteelders niet gelijck zijn, en die alſoo geboren worden, die teelen niet voort, en dat ſelve geſchiedt oock in alle ſlagh van Dieren: en dat derhalven de Muylen oock niet baeren: Maer datſe niet te min ſomtijts gebaert hebben, dat is in plaets van een wonder gehouden. *Julius Obſequens* ſtelt in zijne Wonderwercken, datter een Muyle in 't Burgemeeſterſchap van *C. Valerius* en *Herennius*, 665 Iaer, nae d'opbouwinge van *Romen*, in *Puglia* gebaert heeft. Maer het is een ongewoone ſaecke: Want als men een dingh wil invoeren, daer niet van ſal vallen, ſoo ſeytmen, *als de Muyle ſal hebben gebaert.* 't Welck oock geſeyt was van eene van Babilonien, aen *Darius* Koningh van *Perſien*, wanneer de Perſianen 't ſelve belegert hadden, ſeggende: Wat doedy hier, o ghy Perſianen! vertreckt doch, want dan ſuldy de Stadt krijgen, als de Muyl-Eeſels baeren. 't Gebeurde niet lange daer nae, dat een Muyl-Eeſel van *Zopirus*, die een ſeer groot vriend van *Darius* was, baerde: Waer over hy moed kreegh om Babilonien te winnen, en hy nam oock het ſelve in. Daer is oock een ſpreeckwoort in *Suetonius Tranquillus* in't leven van *Galba*, wanneer zijn groot-vader offerhande deede, datter een Adelaer quam, diewelcke hem het ingewand van den offer uyte handen nam, vliegende daer mede op een vruchtdragenden eycke-boom: Waer uyt voorſeyt wierde, dat zijn afkomſt, metter tijd, het Keyſerrijck ſoude verkrijgen. Waer op hy antwoorde: *Als de Muyle ſal baeren. Theophraſtus* ſeyt dat in *Capadocia* of *Arcadien* de Muylen baeren. Maer de Eeſels van dat Land, zijn van een ander ſlagh, zijnde ſlechts onſe Muyl-Eeſels gelijck, weſende geen oprechte Muylen. Alſoo dat de Muyl-Eeſels, als onvruchtbaer, voor een beeld van de onvruchtbaerheyt genomen werden.

De *Salix* of Willige, in de ſlincker hand, dient oock tot een beeld van de Onvruchtbaerheyt, alhoewel eenige houden, datſe dient tot d'Onvruchtbaerheyt van de Vrouwen. En deſe plaetſe *Plinii* in 't XVI boeck XXVI cap. ſeer qualijck verſtaende, ſeggen zy, dat het ſaet van de Willigen een Medicijne is tegen d'onvruchtbaerheyt. In welcke plaetſe hy niet anders wil ſeggen, dan dat de Willige is een middel totte onvruchtbaerheyt der Vrouwen: Men vind veele, diewelcke kinderen genoegh hebbende, en om niet al te ſeer daer in te vervallen, 't ſelve gebruyckten, om hare Vrouwen onvruchtbaer te maecken, gelijck als de Meyskens en Weduwen plachten te doen, om niet ſwanger bevonden te worden; een ſnood ſtuck, dat niet alleen by den Chriſtenen, maer oock by den Heydenen is vervloeckt geweeſt. Waer over de Griexſche *Muſonius* ſeyt, *dat het den Vrouwen verboden, en oock ſtraffe voorgeſtelt was, datſe geen Medicine noch andere dingen mochten gebruycken, om de geboorte te beſchadigen: Dieshalven hebben zy op de veelheyt der kinderen belooningen, en op de onvruchtbaerheyt ſtraffe geſtelt.* Dat de *Willige* onvruchtbaerheydt aenbrenght, getuyght *Dioſcorides* klaerlijck, ſeggende dat hare blaederen, haer ſaet, ſchelle en ſap, een t'ſaemen-treckende kracht hebben: de blaeders gewreven en alleen met waeter gedroncken, maecken de Vrouwen onvruchtbaer, en niet alleen den Vrouwen, maer oock den Mannen, gelijck 't ſelve *Iſidorus* verhaelt. *Want de Willige, wort geheeten Willige, om datſe willigh waſt, wiens ſaedt, men ſeyt, van die aert te weſen, dat, wie datſelve drinckt, geen kinderen krijght, maer maeckt oock den Vrouwen onvruchtbaer.*

De *Triglia* in de ſlincker hand, in een ſchaele met Wijn, wort gehouden, dat oock een teycken van de onvruchtbaerheyt is. *Athanæus* verhaelt vreemde dingen van deſe *Triglia*, ſeggende door 't aenſien van *Plato* in zijne *Phaon*, dat het een kuyſche en ſuyvre Viſch is, en daerom is zy oock *Diana* toegeheyligt. Alhoewel *Egeſander* van *Delphos* ſeyt, datſe in het feeſt van *Diana* haer wierde vereert, want zy vervolght en dood de venijnige en doodlijcke Zee-Haes: doende ſulx totte behoudeniſſe van den Man, aen de Goddinne van de Iaght, daer deſe Iagerinne haer vereert wordt. Maer *Apollodorus* wil, dat, vermits *Diana* onder de naem van *Hecate* een drievormige Goddinne, geſeyt wierde, oock de *Triglia*, door de gelijckniſſe van dien naem, haer geoffert wierde: Waer over oock te *Athenen* een plaetſe was *Triglia* genaemt, want aldaer was het beeld *Hecate Triglantina* geheeten, waer van de Poët *Heraclitus* oock ſprack. Welcke Viſch oock van de Latijnſche Poëten *Barbatus Mullus* wierde genaemt. En ſoo is

hy oock geheeten van *Sophronius* de Grieck. Maer wy nemen die niet tot een beeld van de onvruchtbaerheyt, als een Visch, die van wegen haere eerbaere onthoudentheyt, de kuysche *Diana* is toegewijt. Maer om dat wanneer een Man van den Wijn drinckt, waer in dese *Triglia* is gesmoort, soo sal hy onmachtigh zijn in de Minnelusten, en soo een Vrouwe daer van drinckt, soo salse als een onvruchtbaere niet ontfangen. 't Welck *Athanæus*, door 't aensien van *Terpsicles* oock bevestight, seggende, *de Wijn waer in de* Mullus *gesmoort is, soo de Man daer van drinckt, soo sal hy onbequaem zijn totte Minnelust, en een Vrouwe sal niet ontfangen.*

DISSEGNO. *Ontwerp. Schets.*

EEn Iongelingh van eedel opsicht, met schoone kostelijcke kleederen geciert, hebbende in de rechter hand een Passer, en in de slincker een Spiegel.

Het Ontwerp kan geseyt worden, dat het is, een gelijckmaetige kennisse van alle sienlijcke dingen, diewelcke bepaelt zijn in de grootheyt mettet vermogen, om die in 't gebruyck te brengen. Iongh met een eedel opsicht is hy gemaeckt, om dat het ontwerp de senuwe is van alle aengenaeme en maeckbaere dingen, en dat door den wegh van de schoonheyt: Want alle dingen die door de konst gemaeckt worden, worden min of meer schoon geheeten, nae datse een min of meerder schoone teyckeninge of ontwerp hebben. En de schoonheyt van de Menschlijcke gestaltenisse bloeyt in de Ieugd voornaemlijck. Men kanse oock wel Manbaer maecken, als een Ouder dat volmaeckter is, voor soo veel de overweginge belanght, om dat die haere dingen niet verhaest, gelijck de Ieughd wel doet, en zy moet oock niet zijn als d'Ouderdoom, die lofberadigh van besluyt is. Men kan het Ontwerp oock oud en grijs maelen, als een Vader van de Schilder- Beelde- en Bouwkonst, om datmen dickwijls dese kennisse van 't ontwerp nimmermeer volmaeckt krijght, als op 't laeste van d'Ouderdoom. En daerom isset een eere aen alle konstige handwerckers, en een eere aen de bedaeghde, die het Ontwerp met reeden best schijnt te passen. Het Ontwerp wort gekleet gemaelt, om datmen weynigh vind die dat naeckt sien, dat is, die geheelijck haere reeden weeten: Maer kennen dat alleene, voor soo veele de eervaerentheyt haer sulx leert: die welcke een kleed gelijck is, dat door de winden hier en daer gedreven wort, om dat het ontwerp beweeght wort en gedreven nae de verscheyden werckingen, en de verscheyden gewoonten, plaets en tijden.

De Passer betoont, dat het Ontwerp bestaet in de maeten, die by haer dan prijselijck zijn, als wanneerse gelijckmaetigh zijn nae de reeden, van dobbel, half, derdedeel, en vierendeel, diewelcke meetelijck zijn met een, twee, drie en vier, in welck getal alle de proportien worden getrocken, gelijck in de *Arithmetica* en Musijck bewesen wort, en by gevolgh in al het Ontwerp, waer door 't noodwendigh bestaet in verscheyden linien van verscheyden groote of verheyt.

De Spiegel beteyckent, dat gelijck het Ontwerp behoort tot dat inwendige orgel of wercktuygh van de ziele, dat wy de fantasien of invallen noemen, als de plaetse van de beeldnissen, want in de inbeeldinge soo worden alle gedaenten van de dingen gesien, en nae dat dieselve dan worden gevat, soo wordense of schoon of lelijck geheeten, gelijck dat *Fulvius Mariotellus* in zijne overwegingen bewijst: Waer over die geene, die een volmaeckt konstenaer hier in zijn wil, moet een volmaeckte inbeeldinge hebben, niet besoedelt, niet afgescheyden, niet verduystert, maer net, klaer, en die alle dingen nae haere aert recht kan vatten en begrijpen. En derhalven wordt hy een Man genaemt, die in dat deel wel geschickt is, waer aen oock hanght het werck van 't verstand: derhalven plaghmen aen die geene die Meesters van dit ontwerp of dese konste waren, groot lof te geven: En dit lof wordt bequaemlijck door desen wegh gesocht, als mede om dat de Natuyre weynige volmaeckte dingen voortbrenght, en om datter oock weynigh zijn die 't wit van dese treflijcke konst aenraecken: Misschien dat daerom, oock in d'Italiaensche taele, 't woord *Disegno*, als een misteyckeninge alsoo wort genaemt. Veel meer dingen soude men hier over konnen voortbrengen, maer om de gewoonlijcke kortheyt te houden, sal 't genoegh zijn.

DIS-

D I S S E G N O. *Teycken-konst.*

MEn soude de Teycken-konst konnen schilderen, om dat hy Vader is van de Beeld- Schilder- en Bouwkonst, met drie evengroote en gelijcke hoofden, en dat hy in de handen hiel verscheiden instrumenten, die tot dese bovengeseyde konsten bequaem zijn. En alsoo dese beeldnisse voor haer selve klaer is, soo behoeftse geen ander uytlegginge.

L E A L T A. *Openhertigheyt.*

EEn Vrouwe met een licht kleed, houdende in d'eene hand een ontsteecken Lantaerne, alwaerse met opmercken nae siet: in d'ander houdse een Maske of Mom, die op veele plaetsen gebroken is, staende als of zy dieselve tegens een Muyr wilde in stucken slaen.

Het dunne kleed vertoont, dat onder de woorden van een rojaels en openhertigh Man sich oock een oprecht hert moet ontdecken, want onse woorden moeten, sonder eenigh belet, wesen, als het voornemen van ons gemoed, gelijck het kleed is tot een naeckt lichaem.

De Lantaerne wort te gelijck voor de ziele en voor 't hert genomen, en de glans die door de glasen schijnt, zijn de woorden, en de uytwendige wercken. En gelijck de Lantaerne het licht dat in haer besloten is, nae buyten schiet, also moet oock een openhartigh Man, van binnen en buyten, eenderleye gedaente van sich geven. Ten dien einde seyt *Christus: Laet u licht schijnen voor de Menschen, datse daer over God prijsen:* sulx dat u goede naem mette goede wercken magh over een komen.

Het Momaensicht, dat op de aerde geworpen en geplettert wort, bediet te gelijck de verachtinge van de bedriegerie en dobbelheyt des gemoeds, gelijk elders geseyt is.

L E A L T A. *Openhertigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die haere borst openende, haer eygen hert toont, om dat dit met haer gemoed over een komt, en dat soo wel in woorden als wercken, op datmen soude bespeuren dat de Trouwe volkomentlijck is onderhouden.

Anders.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die de rechter hand voor de borst houd, en by haer een Hondeken.

De rechter hand op de borst, bediet de oprechtigheyt des gemoeds, het Hondeken door de ingeboorne genegentheyt, bediet te gelijck getrouwigheit, dat is openhertigheit.

G I U D I T I O. *Oordeel.*

EEn naeckt en bedaeght Man, die op een Regenboge sit, houdende in de hand een Rechtsnoer, Passer, Liniael en Waeterpas.

Het Oordeel is niet anders als een kennisse dieder wort gedaen nae een behoorlijcke maete, soo wel in de werckingen als in andere dingen die uyt het verstand voortkomen. En om dat dese gereetschappen, van den konstenaers zijn gevonden, om gelijcke kennisse te hebben in de Geometrie, soo wort dan, daer door billick, het overlegh en de verkiesinge vertoont, die 't Menschlijck verstant behoort te doen, om allerleye dingen te onderscheyden en oordeelen. Doch daerom oordeelt dese niet recht, die juyst alle zijne wercken, op dese maniere wil afmeeten.

Tot verklaeringe van den Regenboge, sullen wy seggen, dat een yder, dieder totte trappe der Menschlijcke handlinge, hoedaenigh die oock mogen wesen, wil opklimmen, van noode heeft, dat hy door veele eervaerentheyt het oordeel leere, en dat geschiet, even gelijck als de Regenboge voortkomt, door de schijnbaerheyt van veele verscheyden verwen, dieder dan te gelijck, door de kracht van de straelen der Sonne, nae toe trecken.

G I U D I T I O O V E R O I N D I T I O d'A M O R E. *Oordeel of kenteycken der Liefde.*

EEn Man rijcklijck gekleet, met het hoofd vol Maenekoppen, 't welck het kenteycken der Liefde by den Ouden bediet. Daer by zy spottelijck en belachlijck door het lot het kenteycken der Liefde voorseyden: Want als zy wilden beproeven of een Vryer oock weder bemint wierde, naemen zy de bladers

bladers van bloeyende Maenekoppen, en leyden dieselve onder haere vuyst, slaende daer nae mettet vlacke van de rechter hand met aller macht daer op, en uyt het geluyt dat de bladeren, door 't slaen, maeckten, oordeelden zy, dat haer Liefde aengenaem was. Dit verhaelt *Pierius Valerianus* door 't getuyghnisse van *Taurisius*; alhoewel dit een bygelovige en belachlijcke saecke is.

GIUDITIO JUSTO. *Oprecht Oordeel.*

EEn staetigh Man met een langh kleed, hebbende eens Menschen hert, aen een keeten om de hals hangen, waer in een beeldeken is gesneden, 't welck de *Waerheyd* vertoont, staende metten hoofde gebogen, en mette oogen om leegh, vastelijck op den halsband staerende: hebbende voor zijne voeten eenige Wet-boecken open geslagen: 't welck bediet dat een oprecht en volmaekt Rechter, behoort vroom te weesen, en nimmermeer door eenige saecke, zijne oogen van de heylige Wetten, noch van de beschouwinge der suyvre en reyne Waerheyd, af te wenden.

GUERRA. *Oorlogh, Krijgh.*

EEn Vrouwe met een Kuras, Helm en Swaerd, mette vlechten bloedigh en in 't wilde, oock met bebloede handen. Onder haer Waepenrock salse een root onderkleed hebben, om de gramschap en dolligheyt te vertoonen. Zy sal op een gewapent Peerd sitten, hebbende in de rechter hand een Spiesse, en in de slincker een ontsteken Fackel, met een Columne of Pijlaer daer by.

Dese Vrouwe wort met een gewaepent Peerd afgebeeld, nae de maniere der Oude Egyptenaers, oock mede nae de nieuwe maniere, nae 't aensien van *Virgilius*, daer hy seyt:

Het Ros dus uytgerust ten strijd,
Dat dreyght ons krijgh en diere tijd.

Men leest datter voor de Tempel van *Bellona* een seeckere, doch niet al te groote Colomne was, die de Romeynen de *Krijghs-suyle* naemden: Weshalven als men overleyde of men eenigh Oorlogh soude aenvangen, soo gingh daer een Burgemeester by, die den Tempel van *Ianus* opende, en wierp van daer een Lance, nae de syde toe, daer de Vyanden waeren, en hier door verstonden zy ten wat tijde de Oorlogh tegens den Vyanden was verkondight en uytgeroepen, en daerom staet dese beeldnisse gereet, om die, neffens dese bovengeseyde columne, wegh te werpen: waer van oock *Ovidius* in zijne *Fastis* gewagh maeckt.

In de slincker hand houd zy een brandende Fackel, nae dat haer *Silius Italicus* afmaelt:

D'ontsteken Fackel, 't blonde hayr,
Met breyn en bloed besprenckelt waer,
En vloogh Bellona, *met een sprongh,*
Door 't Leger dat van d'ysers blonck.

Aleer de Trompet gevonden waer, was by de Oude in 't gebruyck, dat zy eenige met Fackels, voor de Heyrlegers lieten aen trecken: die dan haere Fackels verheffende, en nae d'een en d'ander sijde werpende, het teycken gaven, om mette Wapenen malkanderen te keer te gaen.

GUERRA. *Oorlogh.*

EEn gewaepende Vrouwe, die een Exter op den kam van den Helm draeght: in de rechter hand een bloot sweerd, en in de slincker een schild, alwaer een Wolfs hoofd in 't midden is gemaelt.

GUERRA. *Oorlogh.*

EEn Vrouwe schricklijck van gesicht, met een brandende Fackel in de hand, als of zy voort gingh, hebbende by haer veele guldene vaeten, geld, silver, en eedelsteenen, diewelcke seer verstroyt op der aerde leggen: Waer onder was de beeldnisse van *Pluto*, den God der Rijckdommen, die seer was gebroken. Al om te vertoonen dat de Krijgh alle de Rijckdommen verstroyt, verwoest en verteert, niet alleen waer dieselve wort gevoert, maer oock, waer zy slechts haer deurtochten doet.

STRATAGEMA MILITARE. *Oorloghstreck, Krijghs-list*, van *Sign. Giov. Zaratino Castellini.*

MEn schildert een gewapent Man, die op den Helm dese spreucke heeft: *aut Marte aut Arte*, dat is, *door list of door macht.* Hebbende op de slincker sijde een Rapier, en aen de slincker arm een Schild, waer in een Kickvorsch gemaelt is, die een Riet over dwers in den mond heeft, waer tegens een Waeterslange, die den Vorsch soeckt op te sloc-

slocken, afgemaelt is, hebbende de rechter hand, met een groote moedigheyt in zijne sijde; ter sijden hem, sal een Luypert staen, die seer vreeslijck metten hoofde opgestreckt is, hebbende eenen Dolphijn op den Helm.

Dese beeldnisse is regelrecht gemaeckt tegen het goedduncken van *Alexander* de Groote, diewelcke de Oorloghs-treecken boven maeten Viand was, en oversulx als hy van *Parmenio* overredet was, dat hy zijne Vianden op 't onversienste, en by nachte, soude overvallen, antwoorde hy, *dat het een schandlijcke saecke was voor een Capiteyn, de Overwinninge te steelen, en dat het* Alexander *toestont, voor de vuyst te winnen*; gelijck 't selve *Arrianus* verhaelt. Niet tegen-staende dese moedige woorden, is te overwegen, dat *Alexander* in zijne handlingen al te voorbarigh was, hebbende gemeenlijck meer reuckloosheyt en stoutigheyt, als kracht van dapperheyt, die altijd met wijsheyt en goede raed wil te saemen gevoeght zijn. Wy hebben dese beeldenisse willen passen, als datse een Capiteyn niet alleen nut, maer oock noodigh is: den welcken toekomt, niet soo seer met geweld en stoutigheyt zijne Vianden te bespringen, als wel in de voorvallende nood, tot behoudenisse des Vaderlands en van zijn eygen Heyrkracht, door kloecke raed en door verstand (waer in de Oorloghstreecken bestaen) te overwinnen: Want de Oorloghstreck is anders niet, als een dappere Oorloghsdaed, die meer met raed en verstand als met macht en geweld wort uytgevoert. *Want dit is dapperheyt wanneer iemant zijnen Vyand met macht en sterckheyt overwint: Maer dit is kloecke raed, wanneer iemant buyten den strijd of slagh, de Overwinninge van zijne Vyanden wegh draeght met list of kloeckheyt.* *Polianus* een oud Griex schrijver, die ten tijde van de Keyseren *Antoninus* en *Verus* geleeft heeft, seyt, dat dit de besondere wijsheyt van een Capiteyn is, dat hy de Overwinninge sonder perijckel of gevaer, magh verkrijgen: En 't is seer goed datmen eenige saecke oock midden in den strijd gaet overwegen en bedencken, ten eynde men te vooren door raed en krijghs-list magh beleyden, dat de slagh met Overwinninge magh uytvallen. Dit schijnt oock, dat *Homerus* haer wil vroet maecken, wanneer hy seyt, *of door list of door macht.* En dit is oock de spreucke die wy boven 't Helmet geset hebben. Men leest in *Polianus* het selve; 't welck van *Virgilius* schijnt heergekomen te zijn, als hy seyt, *Laet ons de Schilden veranderen, en der Griecken Helmen en Vaendels voeren, 't is alleens of wy den Vyand door geweld of door loosheyt overwinnen.* En de uytlegger van *Virgilius* seyt, *dat het niet schandigh is zijnen Vyand met listige laegen te overmeesteren, en het tegenwoordige gevaer behoorde dat oock geleert te hebben, als mede de voordaed die van de Griecken was genomen.* Iae 't is oock geen schande, maer prijswaerdigh: want het verstand en de vlijtigheyt gaen boven de sterckheyt, en de Oorloghs-treck wijslijck beleyt zijnde, overtreft de groote menichte der krijghsluyden. *Euripides* seyt in zijne *Antiope, de Raedslagh met weynigen wijslijck ingegaen, overwint, maer onbedachtheyt met een groot hoop Volx, is een grooter quaed.* En hy seyt voorts in zijn *Æolus, de kleyne macht van een Man sal door de naerstigheyt boven drijven, want ick heb min vreese voor een grof, sterck en oneervaeren Man, als voor een loos en swack Man.* By *Stobæum* leestmen veele spreucken tot voordeel van de Oorloghs-treken. En hier uyt komt het, dat als *Lisander* verweten wierde, dat hy veele dingen met loosheyt en bedrogh uytvoerde, antwoorde hy

daer op, *dat wanneer hem de Leeuwenhuyd niet konde helpen, dat hy dan het Vossevel most aentrecken.* Willende daer mede te kennen geven, waer in de macht te swack was, dat mostmen met loosheyt van den Oorloghs-treck vervullen. *Polienus* verhaelt dat de eerste die by de Griecken de Oorloghs-treecken gebruyckt heeft, geweest is *Sisiphus* de soone van *Æolus*, de tweede *Antolicus* de soone van *Mercurius*, de derde *Proteus*, de vierde *Vlysses*, die *Homerus* de listige en loose heet, waer van hy selve aldus spreeckt:

> *Ick ben* Vlysses, Laertis *Soon,*
> *Wiens loosheyt yder staet ten toon,*
> *Geacht tot in den hooghsten top,*
> *Wiens lof klimt tot de Sterren op.*

Hannibal de Veldoverste van *Carthago*, was een listigh Man en seer geestigh om nieuwe oorloghstreken te vinden, gelijck *Æ. Probus* in zijn leven verhaelt. Want als hy tegens zijne Vianden te swack was, dan vocht hy met verstand en loosheydt. Maer om tot onse beeldnisse te komen, soo beelden wy de Oorloghs-treck met een swaerd aen de sijde af: om dat een Capiteyn, hebbende groote of kleyne macht by hem, evenwel moet vechten met macht en met loosheyt, als moetende nootwendigh gereet en op zijn hoede wesen, waerom zy oock *Omgorde*, dat is wackere en dappere Soldaeten genaemt zijn, als zijnde in haere Wapenen gegespt, sulx dat een yder krijghsman zijne Wapens most neffens hem vaerdig hebben, en bereyt staen om te strijden. *Ontgorde* worden die bloets geheeten, die totten Krijgh onbequaem zijn, 't welck oock *Servius* de uytlegger van *Virgilius* seght, dat het van *Augustus* niet alleen als schandlijck wierde gehouden, wanneer de Soldaeten haere Wapenen hadden afgeleyt, haer onwaerdigh achtende de Wapenen te dragen, maer lietse oock strengelijck straffen, die willens en door traegheyt of luyigheyt haere Wapenen, doch insonderheyt, haer sijdgeweer, hadden afgeleyt. *Corbulus* een Capiteyn van den Keyser *Claudius*, liet een Soldaet, die sonder sijdgeweer voor den dagh quam, dooden: Noch een ander, diewelcke, terwijl hy de schantse groef, alleen een poock op zijn sijde hadde; 't welck *Tacitus* mede verhaelt: En hoewel dees Historyschrijver, dit niet kan geloven, maer hem al te wreed schijnt, niet te min houd ick dat *Corbulus* in 't weder-oprechten van den Krijghstucht, dit niet uyt hoofdigheyt of straffigheyt, maer nae de Krijghswetten gedaen heeft: Naedemael het de plicht van den Soldaeten was, wanneerse groeven of hutten toestelden, datse 't Rapier op haere sijde mosten hebben, wanneerse haer schild en bagagie hadden afgeleyt, blijvende yder binnen zijne voet-maeten, die voor yder bende waeren afgesteken, nae 't verhael van *Frontinus*, die veele Iaeren, nae *Tacitus*, van de Krijghs-konst heeft geschreven. Boven dat, wierden zy door de Wetten aen den hals gestraft, die haer sijdgeweer hadden verkoft, vervreemt of verlooren. Zy waeren oock gewapent, wanneerse haer Middagh-mael hielden: en alsse daer nae metten Veld-Overste haer Avondmael deden, dan waerense ontwaepent, gelijck *I. Capitolinus*, in 't leven van den Keyser *Soloninus Galienus* verhaelt: ten wiens tijde, die geene, die by den Veldoverste ten Avondmael genoot waeren, op zijn Soldaets begosten gewapent te zijn: Want *Soloninus* een kind zijnde, ontnam de genoode Soldaten, terwijl zy het gastmael hielden, haere gordels, die van goud blonckten, en om dat het qualijck was te weeten, wie in 's Keysers Hof de wapenen hadde wegh gedragen, soo verdroegen de Soldaten sulx geruftlijck: Maer van nieuws genoodight zijnde, soo wilden zy haer sijdgeweer niet afdoen; gevraeght zijnde, waerom? soo seytmen dat zy geantwoort hadden, vraeght dat aen *Soloninum*: En hier van quam dees maniere, datse altijd metten Veld-Overste gewapent gingen aen sitten. En voor soo veele de afgebeelde Dieren belanght, aleer ick totte uytlegginge kome, sal ick te bedencken geven, dat een Capiteyn, sich, door twee middelen, sal dienen van de Oorloghstreecken: somtijts om sich alleen te redden, wanneer hy kleyn van macht is, sonder dat hy opsicht heeft, om zijnen Viand te overwinnen, achtende dit overwinninge genoegh, dat hy sich selve en zijn volck uyt het gevaer helpe: ten tweeden als hy machtiger is, dat hem dan de Oorloghslist diene, om zijnen Viand, met een dapper gemoed, te verstroyen en overwinner te blijven; En dese twee middelen, worden door de Natuyre van dese twee voorgestelde Dieren uytgedruckt. En

om

om tot het eerste te komen, soo verhaelt *Ælianus* dat de Vorsch in Egypten met sonderlinge Wijsheyt is begaeft, want dieselve stelt sich tegen den Hyder of Egyptische Waeterslange: en kennende haer eygen swackheyt, soo neemtse in der haest een ried in den mond, en houd dat over dwers, om dat haer de Slange niet soude in slocken, want zijn beck is soo wijd niet, en door dese listigheydt ontgaet zy de macht van de Slange, want het een Slange is wel schoon van opsicht, maer van doodelijck venijn. Onder dese slagh past oock de Oorloghs-list van de Engelsche, diewelcke sich swacker bevindende als *Cæsar* was, hieuwen een groot deel boomen af, en stopten daer mede den wegh die *Cæsar* door 't bosch most passeeren. Een ander list gebruyckte *Pompejus* in *Brundusium*, verbaest wesende door de komste van *Cæsar*, en om de macht van *Cæsar* te stutten, dede hy de poorten toe metselen, en maeckte grachten dwars over den wegh, stellende op dieselve verscheyden paelen met scherpe pinnen, en deckte die wederom met aerde toe. Zijn soone *Sextus Pompejus* by *Ategua* in Hispanien, de komste van *Cæsar* oock vreesende, maeckte eenen Wagenburgh op den wegh, om des Viands krijgsheyr op te houden, terwijle hy mocht te rugge deisen en sich in *Corduba* vast maecken, daer hy nae toe trock. *Hannibal* siende dat hem, tot groot nadeel, alle de wegen van *Fabius Maximus* waren gesloten, hielt hem den gantschen dagh verbaest op, en 's nachts daer aen ontstack hy eenige bosselen houd, die op de hoorens van eenige Ossen gestelt waeren, drijvende dieselve tegens de bergen op: welck schouwspel, het machtigh Romeyns leger soo dede verschricken, datter oock niemant soo stout was, die uyt haere bolwercken dorst gaen: en door dese Krijghs-list hielt hy het Leger van den Viand op, en vluchtede sonder schaede van zijn Heyrleger. Het tweede middel is, wanneer hem een Capiteyn bevint, wel van macht voorsien te wesen, maer door dat de Viand eenigh meerder voordeel van hem heeft, soo soeckt hy dat te vervullen met verstand en loosheyt, poogende zijnen Viand te verleyden, en hem op eenen wegh te brengen, daer hy niet om denckt, en 't selve soo te bestieren, dat hy zijnen Viand met sekerheyt kan t'onderbrengen, en 't hoofd tot een eerlijcke overwinninge opsteken. Van soodanige Natuyre is de wilde Luypert, diewelcke zijne sterckheyt tegens den Leeuw mistrouwende, soeckt sich door een gemaeckte listigheyt te versekeren: want hy maeckt een hol dat twee gaeten heeft, 't eene om in te gaen, dat seer wijd is, 't ander dat in 't midden seer nauw is, en als hy sich van den Leeuw siet besprongen, vlucht hy door het gat, alwaer de Leeuw, op hope van overwinninge, hem met soodanige macht vervolght, dat hy door de grovigheyt van zijn lichaem, in 't gat blijft steken, konnende noch voorwaerts, noch achterwaerts, keeren: 't welck de loose Luypert wetende, kruypt wederom door het nauwe gat, bijt, scheurt en rijt den Leeuwe van achteren, met zijne tanden en klauwen: alsoo dat *B. Anglicus* seyt, dat de Leeuw dickwijls van den Luypaert wert overwonnen, meer door loosheyt als door geweld. Van gelijcke loosheyt zijn oock de kloecke Soldaten, die de Vianden in haere hinderlagen weeten te verleyden, gelijck *Hannibal* aen *Titus Sempronius Gracchus*, en *Cæsar* aen den Swijtsers gedaen heeft, diewelcke met hem oorlogende, quaemen op de grenssen van Vranckrijck, en de Romeynen wesende ontrent t'achtentigh duysent Mannen sterck, waer van 20 duysent de waepenen kosten voeren, soo ontweeck haer *Cæsar* altijd, te rugge deinsende: Maer op sekere dagh, soo vervolghden hem de Barbaren, door 't groot vertrouwen datse schepten: en willende de *Rhosne* passeeren, soo hadde *Cæsar*, niet lange te vooren, zijn Leger aldaer neder geslagen: Waer over als de Barbaren met groote moeylijckheyt, dese onstuymige reviere gepasseert waeren, soo wilden zy daer al te saemen, voor des anderen daeghs, niet overtrecken, waer van *Cæsar* dertigh duysent Barbaren, die de reviere gepasseert waeren, seer moede zijnde, en sich te ruste leggende, overviel, en by nae alle versloegh, sonder dat zy eenigh middel hadden, weder over de reviere te komen. Wy souden veel meer Krijghs-listen konnen by brengen, maer wie 't lust, magh *Polienum*, *Frontinum*, *V. Maximum* en andere schrijvers lesen.

De Dolphijn op den Helm is 't waepen van *Vlysses* de vinder van de Krijghs-listen: alhoewel hy dieselve in zijn Schild plagh te

draegen, tot een aengenaeme gedachtnis, van dat een Dolphin, zijnen ſoon *Telemachus* uyter Zee hadde verloſt, daer in hy was gevallen, gelijck *Plutarchus* verhaelt. Niet te min kan men ſeggen, dat dit arge en kloecke Dier *Vlyſſes* niet qualijck paſt, als een beeld, dat een goed Capiteyn betaemt: Want de Dolphijn is't hoofd en de koningh van alle Zee-dieren, ſnel, vaerdigh, kloeck en wijs, om alle ſwaere voorvallen ſnellijck uyt te voeren; heeft groot verſtand, en weet wanneer't tijd is, om metten Crocodil, een wreed en doodlijck beeſt, ſich ſonder perijckel, in den ſtrijd te geven: Want als hy ſich uyte Zee in den Nijl wil begeven, ſoo kan de Crocodil niet lijden, dat hy zijn rijck ſoude innemen, dies ſoeckt hy den Dolphin te verjaegen, tegens den welcken hy met kracht niet vermogende, overwint den Crocodil, door liſtigheyt, en alſoo hy op den rugge ſcherpe vinnen heeft als vlijmen, want de Natuyre heeft een yder Dier ingeſtort, niet alleen wat hem behulplijck, maer oock wat zijnen Viand ſchaedlijck is, ſoo kent hy dan de ſcherpigheyt van zijne vinnen, en de weeckheyt van den buyck van den Crocodil, en gaet hy niet met den Crocodil voor de vuyſt in 't gevecht, want hy heeft eenen wijden beck, met ſchricklijcke tanden, op de maniere als kammen, hebbende vreeſlijcke klauwen, en om dat hy eenen harden huyd heeft, en met een ſcherpe rugge-graed, die tegens alle ſlagen gewapent is, ſoo beſpringt hy hem niet, maer als een looſe en deurtrapte, veinſt hy ſich, dat hy vreeſe heeft, vluchtende ſnellijck onder 't waeter, ſlaende zijne ſcherpe vinnen in den buyck van den Crocodil, en brenght dienſelven alſoo om den hals, gelijck *Solinus* ſeyt. Waer uyt klaerlijck blijckt dat de Dolphijn zijnen Viand met een *Stratagema* of Krijghs-liſt overwint. De Dolphijn dan op den Helm dient voor een goed Capiteyn, dat hy met oordeel, ſorge en vaerdigheyt moet vernemen nae de ordre en gelegentheyt des Viands, om hem van die ſijde te beſpringen, waer dat hy ſwackſt en lichtſt is om te verdrijven en te verſtroyen: weſende de Dolphin veel minder van macht om den Crocodil te overwinnen, diewelcke in 't gemeen twee en twintigh elbogen langh is; 't welck dienen kan tot een beeld, voor die van minder macht zijn, om haeren Viand niet te vreeſen die machtiger is, als zy zijn. Daerom moeten die geene die van meerder macht en ſterckheyt zijn, hier door gewaerſchouwt weſen, datſe op haere kracht niet al te trots zijn, om haer minder te verachten, en door vermetentheyt en hooghmoed, dieſelve geweld en overlaſt te doen: Want daer is niet een, oock hoe groot hy zy, die niet door eenige loosheyt, van ſoo ſlechten perſoon, als 't oock magh weſen, kan werden t'ondergebracht:

Een kleyne Hond kan 't wilde Swijn,
Een hinder en beletter zijn.

Kleyn is de Torre of Schaelbijter, evenwel kan ſich dieſelve over den Adelaer wreeken, gelijck *Alciatus* ſeyt. Kleyn is de *Ichneumon*, een Dierken als een Weſelken of Indiſche Ratte, 't welck ſich in 't waeter doopende, rontom in de krijte wentelt, maeckende daer van een Helmet, droogende datſelve in de Sonne, waer mede hy den Aſpis te keer gaet, ſchuttende de ſteecken met zijnen ſtaert, en bijt terwijlen den Aſpis, met zijnen ſcheeven kop, den keel af. Datſelve Dier, wanneer het den Crocodil met den Mond open ſiet, en hem het Vogeltjen *Trochilus* of Koninxken de tanden ſuyvert en lieflijck ketelt, daer in vermaeck ſcheppende, ſoo loopt dit Dier hem ſnellijck in den mond, en de ingewanden en den buyck door-geknaeght hebbende, komt het als door een ſcherp geweer, daer wederom uyt kruypen. Van gelijcken *Egithus* dat kleyn Vogeltjen, van ſommigen *Sala*, *Acanthus* en *Cardellus* geheeten, geeft ſich op den Eſel, wanneer hy tuſſchen de doorens loopt en haere neſten verſtoort, pickende dienſelven op den rugge, hals, en in de oogen. De Dolphin ſelve, wort wederom van een kleyn Viſchjen overwonnen, maer wat het voor een Viſchjen is, weet ick niet ſeker, maer dit ſchiet my in den ſin, dat de Dolphijn viand is, van *Pompilus*, van andere *Nautilus* geheeten, een kleyn Viſchjen, waer van *Athanæus* gedenckt, dat, ſoo de Dolphin 't ſelve Viſchjen op eet, ſoo eet hy 't niet als ter nood, want ſoo haeſt als hy 't ſelve heeft gegeten, ſoo wort hy treurigh en onruſtigh, ſulx dat hy moedeloos en ſwack zijnde, van de baeren aen den Oever wort geworpen, alwaer hy dan een roof wordt van andere Viſſchen. Maer laet dit Viſchken ſoo kleyn zijn als 't wil, ſoo ſal dit het beſluyt weſen,

dat

dat de groote van de kleyne konnen werden overwonnen. Daerom seyt *P. Mimus*, *'t is voorsichtigh gedaen, zijnen Vyand, oock hoe kleyn hy zy, te vreesen.* Die geene, die te seer op haere kracht vertrouwen, soo in 't betoonen van wreedheyt als in 't plegen van allerleye schelmstucken, die sullen gewaerschouwt zijn, sich te onthouden van een ander ongelijck te doen, en geloven, dat alsulcke overlast, als zy een ander gedaen hebben, wederom aen haer kan gebeuren, en gedencken, of wel 't selve met geweld niet kan geschieden, dat zy dan door loosheyt en treecken konnen werden overwonnen. *En die niet kan van eene, die kan van meerder overwonnen werden.* Een spreucke, die van den wreeden *Maximinus*, geseyt is, en die door zijne grootheyt van persoone en sterckheyt onverwinnelijck wierde gehouden. *De Olyphant is groot, nochtans wort hy om hals gebracht. De Leeuw is sterck, nochtans wordt hy doodgeslaegen. Wacht u voor veelen, soo ghy weynigen niet vreest.*

Dit heeft de moedwillige Keyser *Maximinus* seer wel beproeft, want als hy te gelijck met zijnen soone, op den middagh in zijn tente in de belegeringe van *Aquilea* rustede, is hy, met zijnen soone, van de soldaten vermoort, en beyde de hoofden zijn nae *Romen* gesonden, en dat niet alleen van veele persoonen, maer oock door eene van de minste, kan een groot Heer werden t'ondergebracht, even gelijck de Crocodil van den Dolphin, door listigheyt wort verrast. *Ehud* in 't III capit. der Rechteren, dragende geschencken aen *Eglon*, den Koningh der Moabiten, veinsde heymlijcke saecken met hem te willen spreecken, stack den Koningh met een tweesnijdend Mes dat hy stierf. Dese saecke schijnt by onsen tijde vernieuwt te wesen, by *Jacob Clement* van de Ordre der Preekebroers, diewelcke onder schijn van brieven aen den Koningh *Henric* de III over te leveren, sich tot de knyen toe buygende, als of hy hem eerbiedigheyt wilde bewijsen, soo duwde hy hem van gelijcken met een Mes in de buyck. 't Is wel waer dat hy een ander uytkomst hadde als *Ehud*, want *Ehud* vluchtede veyligh, maer dese wierde terstont van den ommestanders gedoot, eer noch de Koningh den geest gaf. Behouden keerde oock *Judit*, de moedige Weduwe, in haer Vaederland wederom, met het hoofd van *Holofernes*, Vorst van Assyrien. *Pausanias* de Iongelingh, daer niemant eenigh quaed vermoeden op hadde, gelijck *Justinus* seyt, klaegt dickwijls aen *Philippus*, Koningh van Macedonien, over het geweld, dat van *Attalus* gedaen wierde, en siende dat de Koningh het selve niet strafte, maer dat hy met dien dwarspael lachte, en hem noch eerde, nam de wrake aen van een onbehoorlijck Rechter, doode hem in een nauwe straete verre van zijn wacht. Een oude Vrouwe siende van het dack, dat haer soone van den Koningh *Pirrus* benart wierde, wierp een tegelsteen, van boven neer, doodende *Pirrum*, waer door haer soone wierde verlost; gelijck *Plutarchus* verhaelt. Een Persiaen doorstack den Apostaet *Julianum* listlijck met een spiesse. *Stephanus* de Voorspraeck, quam als of hy kranck was, mette slincker arm verbonden, voor den Keyser *Domitianus*, diewelcke, alsoo hy met opmercken eenige schriften las, die hy hem hadde gegeven, is van hem in zijn ingewand, met een Mes gewont, en met dese listigheyt heeft de Procureur, een Monsterdier der wreedheyt, getemt: want hy was een yder schricklijck, door 't bloedvergieten van soo veele eedelen, die hy dede om hals brengen. Alsoo dat de leelijcke en schandelijcke overlasten, soo in't gemeen, als in 't besonder, oock van de alderminste persoonen, door den wegh van arghlistigheyt, konnen werden gewroken.

ORIGINE d'AMORE, *Oorsprongh der Liefde*; door *Zaratino Castellini*, Romani.

EEn Vrouwe die een doorschijnende ronde Spiegel in de hand heeft, die dick en swaer is, houdende dieselve tegen de straelen van de Sonne, diewelcke daer door schijnende een Fackel ontsteecken, die zy in de slincker hand heeft, alwaer aen 't handvatsel een rolle komt met dit opschrift: *Sic in corde facit amor incendium*, dat is, *aldus ontsteeckt de Liefde den brand in 't herte.*

De oorsprongh der Liefde spruyt uyt het oogh, uyt het gesicht, en van een schoon ontwerp te sien. Eenige souden konnen bewijsen, dat oock door 't gehoor de Liefde geboren wert, en dat door dese reedenen:

Als dat onse oogen en ooren, gelijck als vensters zijn van de ziele, door de welcke, zy de gedaente, die in onse sinnen valt, verkrijgende, soo oordeelt zy offe schoon of leelijck zijn. En 't geene de ziele als dan schoon bevalt, dat prijstse gemeenlijck, en 't geene haer leelijck dunckt, dat mishaeght haer: En gelijck dieselve, uyter natuyre, van 't leelijck een afkeer heeft, alſo jancktse in 't tegendeel wederom, nae 't geene haer schoon dunckt. Is 't dan dat de Liefde door de tralien van de oogen, in ons herte dringt, soo komtse oock dickwijls door de vensteren van de ooren, wanneerse de uytmuntende schoonheyt van eenige Iuffrouw hoort beschrijven: van welcke beschrijvinge, en de begeerte tot haer, aengelockt zijnde, soo kan men oock, in 't gemoed, een hertlijck verlangen krijgen: welck verlangen van de schoonheyt niet anders is als de Liefde.

Het aensien van twee voornaemste Toscaensche Minnaers, sal ons genoegh wesen, te weten van *Boccatius* en *Petrarcha*, waer van de eerste ons verhaelt de Nieuwicheeden van *Ludovico*, *Gerbino*, en van *Anechino*, die door 't gehoor verlieft zijn geworden: en wanneer de ander opentlijck in zijn gesangh prijst de dapperheyt van *Cola de Rienzo* Romeyns hoofdman, alwaer hy seyt, gelijck als een Man verlieft wort, door de faem of het goed geruchte. In welcke woorden de Dichter verstaet van de Liefde der deughd, gelijck oock *M. T. Cicero* van gevoelen is, dat wy door de Liefde der Deughd en goedaerdigheyt oock in seeckere maniere, die geene beminnen, die wy noyt hebben gesien, niet te min kan dit selve in 't gemeen, tot alle soorte van Liefde der deugd en schoonheyt getrocken worden. Waer by wy 't getuyghnis van *Athanæus* sullen voegen, alwaer hy seyt, *'t is niet te verwonderen datter eenige alleen door 't gehoor zijn verlieft geworden:* Voerende daer op in de Liefde van den Koningh *Zariadre* en *Odate*, de Dochter van den Koningh *Omarthe*, alle beyde van soodanige uytblinckende en volmaeckte schoonheyt, datse oock scheenen van *Venus* en *Adonis* te zijn voortgekomen. Dese verliefden alleen op 't gerucht en door de vertellinge van andere, waer door oock eens yders beeld, soo vastlijck was gedrukt in 't gemoed van d'andere, datse oock malkanderen in den droom lieflijck verscheenen. 't Gebeurde dat de Koning *Omarthe* zijn Dochter *Odate*, ten houwlijck willende besteden, een openbaer gastmael toestelde, gevende zijn Dochter een gulden beker met Wijn in handen, tot haer seggende, siet naerstigh toe: Wie dat u onder alle dese Ridders wel bevalt, en dien ghy desen beker met Wijn overlanght, dien suldy tot uwen Man genieten. *Odate*, siende de Vorsten en Heeren rontom te saemen loopen, begost te weenen, dewijl zy onder dieselve dat gewenschte beeld niet sagh, dat haer in den slaep was verscheenen: Maer sich daer nae wat van 't weenen onthoudende, komt *Zariadre*, die zy door eenen brief hadde ontboden, en haestigh verscheenen zijnde, sprack hy haer toe, seggende: *o Odate!* ick ben die geene, die u belieft heeft my te ontbieden: Waer over zy hem blijdelijck ontfangende, gaf zy aen *Zariadre*, al lachende en vrolijck, den beker over, en hem, onder soo veelen, tot haeren Bruydegom verkoren hebbende, leyde zy dienselven in haer Rijck.

Ganfre Rudel, *bruyckt riem en boot,*
Om te soecken nae zijn doot:

Verlieft wesende, door 't geruchte, op de

Gra-

Gravinne van *Tripoli*, die hy lange met Minnedichtjes hadde gevrijt, sonder dat hy die oyt hadde gesien, wort met soodaenige begeerte ontsteecken om haer te sien, dat hy daer nae toe vaert, en op de reyse kranck wordende, wort de boodschap van zijne ongeluckige overkomst aen de Gravinne overgebracht, die hem in haer Paleys liet brengen, en hem seer beleeft en goedgunstigh in hare armen ontfangen hebbende, en hy haer vriendlijck aensiende, als wetende dat zy niet weiniger de oorsprongh van zijne Liefde als van zijn dood was, danckte haer over de meewaerige onthaelinghe van haeren Vryer, en gaf alsoo den geest.

Maer hier is op te letten, dat of het wel schijnt, dat door 't gehoor de inbeeldinge van de Liefde in desen is gekomen, niet te min soo kan men door 't hooren alleen niet uytrechten, ten zy saecke, datmen dat beeld van de vertelde schoonheydt in de sinnen drucke, alsoo datmen in sich als een getuyghnis heeft, en dat het voor de oogen klaerlijck blijckt, dat het *Odate* is, die *Zariadre* alleen in den droom, en niet te vooren, hadde gesien, en zy kende hem oock terstont in 't gastmael, al offe hem langh te vooren hadde gekent: 't welck hy niet soude hebben konnen doen, ten waere de beeldenisse door 't seggen van andere in 't gemoed haer setel hadde genomen. Alsoo sal oock *Ganfre Rudel*, Heere van *Balia*, nae de maniere der Vryers, het afdrucksel van zijn beminde, sich hebben ingebeeld: om daer uyt de schoonheyt van het levende beeld te aenschouwen: waer over men oock niet alleen door 't gehoor, maer oock verborgender wijse, door dien het ons dunkt, datmen de gehoorde schoonheyt voor oogen heeft, verlieft wort. Daerom kan men niet volkomen seggen, dat door de venstren van de ooren, de Liefde in 't herte dringht, om dat dieselve door 't middel en d'inbeeldinge van 't gesichte heerkomt, en niet, sonder middel, door het gehoor: En dat dit waer is, moetmen verstaen, dat, indien de gehoorde schoonheyt, daer na door de oogen niet wort goed gekent, soo sal de Liefde niet in wortelen, maer wel soose met het geruchte overeen komt, daerom seghtmen, *de tegenwoordigheyt vermindert het geruchte*: dat is, als men de saecke besiet, soo isse soo breet niet, als men daer van geroepen heeft. De ooren zijn de venstren van de ziele, soo wel als de oogen, maer daer door verkrijghtmen soodaenige gedaenten niet, alsser wel totte oogen behooren, te weten de gelijckmatigheyt van de verwen en trecken, diewelcke een volmaeckte schoonheydt uytbrengen, 't welck alleen door de oogen wort geoordeelt. Door de vensters van de ooren wort de Liefde geboren, en dat slechtlijck door een vriendlijcke, lieflijcke en engelsche stemme: Maer door 't verhaelen van de schoonheyt van een derde persoon, soo sal dat in ons een inbeeldinge baeren, nae 't geene wy gehoort hebben, alleens of wy 't gesien hadden, en door sulck duncken en inbeelden, worden wy bewogen om te minnen: Maer daer nae, als wy dat beeld, in der daed, sien, soo verkoelt de Liefde terstont, sulx dat het gehoor wel gelegentheyt geeft om te minnen, maer 't is daerom geen oorsaeck van de Liefde: Want de Liefde van de gehoorde schoonheyt vormt sich in de inbeeldinge, en zy wordt daer nae in der daed bevestight, door 't gesichte van de ingebeelde schoonheyt: daer door het geschiet, dat de Liefde van de gehoorde schoonheyt, geen kracht heeft, soo de gehoorde schoonheydt niet wort gesien: En dat de oorsaeck en de gelegentheeden verscheiden zijn, dat wort van *Ficinus* over het Gastmael van *Plato* uytgedruckt, alwaer hy bewijst dat het oogh geheel de oorsaeck is van de Minnesieckte, als wanneer de Menschen haer oogen dickwijls op 's anders oogen slaen, voegende het licht met het licht te saemen, drinckende daer door also ellendelijck de Liefde in. De overeenstemminge van d'andere leeden, behalven de oogen, seyt hy, dat niet eygentlijck de oorsaecke zijn, maer de gelegentheyt tot dieselve sieckte. Want soodanige t'saemenvoeginge, treckt die geene, die hy van verre siet hem te naederen. En om dat hy hem van verre siet, soo wort hy, door soodanigh aensien, als opgehouden en verbaest, en terwijlen hy verbaest staet en siet alleen de opslagh van de oogen, soo is dat het geene, 't welck hem de wonde geeft. Daerom sullen wy seggen, dat om een seer schoone schoonheyt te hooren beschrijven, soo sal het gehoor de gelegentheit wesen eener ontstekinge totte Minne, naedien door soodanige beschrijvinge slechts de eerste gedaente

is

is afgebeeld, als een beeld van de geseyde schoonheyt, en soo wort hy dan door een begeerte gelockt, om dese schoonheyt te sien, waer van alleen 't aensien en 't ontmoeten der oogen de oorsaeck is, dat wy in de sotheyd van de Minne betoovert blijven.

De opslagh of 't ontmoeten van de oogen, waer uyt de Liefde haer oorsprongh heeft, wort door een spiegel uytgebeeld, die tegens 't oogh van de Sonne staet. De spiegel is van soodaniger aert, gelijck *Orontius Finæus* in zijn beschrijvinge van de brandspiegels afmaelt. Van dieselve verhaelt *Plutarchus* mede in 't leven van *Numa Pompilius*, de tweede de Roomsche Koningh, dat de Vestaelsche Nonnen van hem onderwesen zijnde, wanneer haer Vier was uytgegaen, soo kosten zy, hier door, het selve ontsteken, even als offe een nieuw Vier uyten Hemel hadden ontfangen. Van gelijcken verhaelt *Zonaras*, dat *Proculus* de Wiskonstenaer, de Scheeps-Armaede onder *Constantinopel* verbrande, die van den oproerigen *Vatilianus* tegens den Keyser *Anastasius* toegerust was. Van welcke konst *Archimedes* de eerste Vinder geweest is, tegen den Romeinen, die zijn Vaederland *Siragusa* hadden belegert.

Dit tegenwoordige beeld is een gelijcknisse: Want gelijck door dese spiegel, zijnde het oogh van de konst, gestelt zijnde tegens het oogh van de Sonne, de straelen soo heftigh schieten dat zy den fackel ontsteecken, alsoo wort oock door onse oogen, die als spiegels zijn van de natuyre, tegens het oogh van een schoone Sonne, daer de straelen van 't licht door schijnen, de fackel der Liefde in 't herte ontsteecken. En daerom wort haer een fackel in de slincker hand gegeven, en dat aen de slincker sijde na 't hert, 't welck verklaert wort door de spreucke, met dit opschrift: *Sic in corde facit amor incendium*, dat is, *aldus ontsteeckt de Liefde den brand in 't herte.* Een spreucke die van *Plautus* is ontleent. Hoedanigh nu de brand uyte oogen nae 't herte schiet, dat bewijst *Marsil. Ficinus*, seggende, dat de geesten, dieder voortkomen door de hette van 't hert, en van 't suyverste bloed, altijd in ons soodanigh zijn, als de aert van 't bloed is. Maer gelijckerwijs dese damp van 't bloed, die wy den geest noemen, en die uyt het bloed geboren werden, soodanigh is, als 't bloed is, soo schiet het oock door de oogen, als door glaese vensteren, gelijcke straelen die 't bloed gelijck zijn. En de Sonne die 't hert van de Werrelt is, gelijck C. *Rhodiginus* seyt, verspreyt, door haere ommegangh en loop, het licht, en door het licht stort zy haere kracht op der aerde. En also beroert oock 't herte van onse lichaem, door een gestaedige beweginge, het bloed, van die daer nae by is, en van daer spreyt het de geesten door 't gantsche lichaem, en door dieselve geesten verspreyt het de glinsterende voncken, door alle de leeden, doch insonderheyt door de oogen: Want de geest seer licht wesende, stijght oock lichtlijck nae de bovenste deelen van 't lichaem: en 't licht van den geest glinstert aldermeest door de oogen; om dat de oogen, boven alle andere leeden, helder en doorluchtigh zijn, in sich hebbende licht, glans, dampen en viervoncken. Soo is 't dan geen wonder, dat een open oogh, met groot opmercken op iemant gestiert, de pijlen van zijne straelen schiet in de oogen, van die 't oogh beschout: Welcke straelen door de oogen van haere tegen-Minnaers schietende, dringen door tot in 't herte toe van dese ellendige Minnaers: En met reeden maghmen tot in 't herte seggen, want zy zijn gewont van 't herte, dat de pijlen werpt. En dit alles is nae de leeringe van *Plato*, diewelcke verstaet, dat de wonden van de Liefde, zijn seeckere fijne straeltjens, die uyt het binnenste van 't herte spruyten, alwaer het aldersoetste en heetste bloed is, aen de welcke de wegh geopent zijnde, door de oogen, soo loopense wederom door de oogen van de Minnaers, en dringen tot het binnenste van 't hert. Waer over de Platonische Poeet aldus seyt: *De wegh is oopen, door de oogen, naer 't herte.*

De spiegel, die van ons is afgebeelt, is de holle spiegel niet, die van achteren doncker is, maer dese is doorluchtigh, hel en klaerschijnende van alle sijden, doch van d'eene sijde hol, die een groot en langh beeld vertoont, maer van d'ander sijde een grof en vollijvigh beeld, dat sich oock vergroot, doch in 't rond verschietende. De straelen der Sonne, die op desen spiegel steecken, die van achteren duyster is, branden door den weerschijn op de stoffe, die haer wort voorgestelt: Maer als de Sonne, op onse anderen spiegel, met haere straelen aen d'een en

d'ander

d'ander sijde komt te steecken, soo worden dieselve straelen in een seecker gemeen punt te saemen vereenight, om dat die van alle sijden hel en klaer zijnde, met haere rechte stralen, steeckt of brand op den fackel, daerse van achteren op schijnt. Want men houd den Spiegel by 't handvatsel, tusschen de straelen der Sonne en den fackel of de stoffe, daerse dan op steeckt. En alsoo dringht oock de straele van de levendige Sonne, door de oogen recht nae 't herte toe: alhoewel dien eedelen Heere *Cignus Parthenoprus Caraffa*, beter behaegen heeft in de reflexie of weerslagh; gelijck hy doet in zijn bloeyend verhael, van de schoonheyt der oogen, dat hy 20 Iaeren, nae dat dit was uytgegeven, in 't licht heeft gebracht. *Want gelijck 't oogh des Hemels*, seyt hy, *steeckt op 't holle Cristal, om een weerslagh te geven aen de naestgelegene stoffe, om die te ontvoncken, die haer dan verteert, door een vier, dat haer verslint: alsoo doet oock het sterflijck oogh, terwijl het mette straelen van de gesiene schoonheyt in den hollen boesem van onse gedachten doordringht, en stoockt daer op de levendige vlammekens van de Minnebrand: diewelcke nu vast hangende aen de stoffe der ziele, so wort die allenskens, allenskens ontsteken, en maecktse onderdanigh, en een dienstmaeghd der Liefde.* Wy sullen antwoorden, dat dit sterflijck oogh niet klaer is, alwaert van een Minnaer die 't siet, of van de Sonne die bemint en gesien wordt. Mijn sterflijck oogh kan uyt sich selve niet doorbooren in den hollen boesem van mijne gedachten. Noch min kan het oogh van de Sonne, die van my bemint wort, met haere straelen soodaenigen weerslagh veroorsaecken. De weerslagh of 't weerschijn te rugge gestelt zijnde, soo sou 't geschieden, door een uytwendig voorwerp van een schoon blinckend oogh, dat zijne straelen op mijn sterflijck oogh soude uytschieten in den hollen boesem van mijne gedachten. En in sulcken geval soo kost het dan geen weerslagh wesen, want de weerschijnende straele keert altijd wederom daerse van daen komt, en blijft niet daerse wort geschoten. Gewis dese gelijcknisse van den weerslagh is niet evenreedigh. Want de werckinge van den weerslagh geschiet, terwijl de straele wort geschoten: en van 't tegengestelde voorwerp, door een harde en dicke duysternisse te rugge gehouden zijnde, soo keertse wederom tot diese heeft veroorsaeckt, en op soodaenige wijse geeftse wederom een weerslagh aen 't voorgestelde, en verbrant de stoffe, diese in 't wederkeeren vint. In 't tegendeel soo gebruyckt de straele der Liefde haere kracht, alwaerse geen wederstant vint, maer zy gaet vry weyden. Doch daerom wercktse niet met een weerschijnende strael, maer met een rechte straele, dieder valt ontrent de innerlijcke Geest van 't herte. Want boven dat, soo de straele van de gesiene schoonheyt, den hollen boesem van de gedachten doordrongh, en aldaer den Minne-brand verweckte aleerse aen 't hert raeckte, soo soude *Petrarcha* niet geseyt hebben, *dat de wegh, door de oogen, tot het hert, oopen is.* Maer soude seggen van de oogen, totte gedachten, en van de gedachten tot het herte. De holle boesem van 't gedachte sit in 't hoofd, en de hoofdhayren, zijn Hierogliphischer wijse, afbeeldingen van de gedachten, waer mede sich de ziele verciert en 't gemoed ontdeckt. Want selve de ziele, gelijck *Pierius* seght, brenght de gedachten voort, niet anders als 't hoofd de hoofdhayren, waer mede het sich verciert en deckt. De Reeden, het reedelijck overlegh, en 't gemoed, hebben haer sitplaets in 't hoofd. *Plutarchus* seyt in de Platonische vragen, *te recht heeft de Natuyre het aldereedelste deel in de opperste plaets, en als een Stierman in 't hoofd gestelt.* En *Zeno* seght, *Het voornaemste deel van 't gemoed, woont in 't ronde van het hoofd, als in een Werreld.* De gedachten dan komen uyt het hoofd. *Petrarcha* getuyght sulx mede. *'t Hoofd dat met swaere gedachten is belaeden, druckt en vernedert my.* *Ariosto* beschrijft *Sacripante*, dat hy geen gedachten hadde, ongevoelijck als een steen, aleer hy de smerte van zijne suchten kost uytbraecken. Tot naevolginge van *Homerus*, die *Vlysses* soo bedachtsaem afmaelde, dat hy d'oogen nae d'aerde sloegh aleer hy sprack. Alhoewel de inbeeldingen en de gedachten, die in 't hoofd werden toegestelt en gevat, en die van 't gemoed werden goed gekent en behouden, daer nae in 't hert daelen, die oock aldaer soo lange blijven gewortelt, als zy in 't gemoed zijn, dat in 't hoofd is. Van gelijcken spruyten uyt het hert de uytvoeringen van alle gedachten. Maer de verbolgen en geweldige Liefde, die geeft geen tijd aen de gedachten, maer gaet alleen door een opslagh van 't oogh, snellijck regel-recht van 't oogh nae 't hert: alwaer de ziele haer plaets

midden in 't lichaem heeft, gelijck de Spinne in 't midden van haer webbe. *Calchidius* seyt over de *Timæus* van *Plato*: *Gelijck de Spinne die midden in haer webbe sit, eenige beweginge gevoelt, 't zy datse uytwendigh of inwendigh geschiet, soo doet oock de ziele die haer placts heeft in 't middelpunt van 't hert, en door de uytstreckinge soo maeckt zy 't geheele lichaem levendigh, en bestiert de beweginge van alle ledemacten.* In 't middelpunt van 't hert voeltmen dan seer snellijck de beweginge der Liefde, die door de oogen in sluypt: en de oogen, als opene vensters, gevoelen sulx niet, maer 't hert alleene voelt het, en de Liefde aldaer gekomen zijnde, als tot haer middelpunt, soo sluytse sich daer en rust. Het verlangen dat de Liefde door de oogen instort, wort gedistilleert in 't heete forneys van 't herte, alwaer de ziele in soete Liefde versmelt. Het Choor van *Euripides* de Treurspeelder, singht in zijn *Hippolitus*, *O Liefde! o Liefde! die door de oogen mijn verlangen stooft, en voert de soete Liefde in mijne ziele.* De soete Liefde in de ziele en in 't hert gebruycken de Poëten, en andere Schrijvers, in eenen sin; de ziele voor 't hert, en 't hert voor de ziele. *Heliodorus* in zijne Moorsche geschiedenisse, ondertast den oorsprongh der Liefde, beweerende, dat het gesicht alleene, de oorsaecke van de Liefde is, en dat de Minnetochten zijn als windbuyen, die door 't gesichte 't hert aenwayen; 't welck al niet seer van 't wit is geschoten. Want zijnde het gesichte het aldereedelste en alderheetste van alle onse uytwerpingen en sinnen, soo moet het oock alderbequaemst zijn om tot sich te trecken, en een vryen gangh te maecken aen de ontfonckende geesten der Liefde. *Laet u de oorsprongh der Liefde tot een bewijs strecken, waer toe het voorgestelde gesicht den aenvangh en gelegentheyt geven, en werpen de schielijcke hertztochten, door de oogen, in de ziele.* Dit alles is nae de *Theorie* of *Practijc* van de Platonische Minnaers.

Dese leeringe van *Plato* heeft haer oorsprongh van dien seer ouden Minnedichter *Musæus*, die de eerste van allen is die het oogh voor de oorsaeck en oorsprongh, van de Liefde, stelde, wanneer hy 't beginsel van de Liefde van *Hero* en *Leander* beschrijft:

In de straelen van haer oogen,
Wies de fackel van de Min:
En het hert van groot vermogen,
Blaeckt door 't vlammen van haer sin,
Schoonheyt uyt een eerbaer wesen,
Schiet veel snelder als een schicht,
Vyt haer ooghjes kondy lesen,
Wat het oogh voor wonden sticht,
't Oogh dringht midden door de nieren,
Door het herte, door 't gewricht,
't Oogh doorsteeckt der Helden spieren,
Door het branden van haer licht.

Hier uyt hebben alle Poëten gelegentheyt genomen, om te seggen, dat het oogh is de Voorste, de Leydsman, de Weghwijser, de oorsaeck en oorsprongh der Liefde, gelijck men wijtlopigh over al kan lesen. Waer over *Propertius* seght:

Wel! kendy niet den rechten sin,
Het oogh is Leydsman in de Min.

Seggende voorts:

Diana *heeft eylaes! my met haer soete oogen,*
Noyt van de Min gewont, te wonderlijck bedrogen:
De sorge van mijn Lief wast stadigh door 't gesicht,
Want Liefd' in my haer Min en al haer voedsel sticht.

Ovidius seght in zijne Minnebrieven:

'k Sagh u en wierd gewaer dat ghy my hebt bedorven,
En dat ick door u vier ben levendich gestorven:
Ick sagh u, en eylaes! nu hebdy my verdaen,
Een onbekende vlam, daer ben ick in vergaen.

Dieselve seght wijder in zijne Minnekonst:

Door u oogen, die, als voncken,
My verleyden tot u Min',
Door u oogen kondy loncken,
En my trecken na u sin.

Voorts vloeyen d'Italiaensche Poëten over, van dat de oogen oorsaecke zijn van het Minne-vier, want als men de schoonheyt door de oogen siet, en daer in behaegen schept, soo dringen de straelen strax nae 't herte. *Petrarcha* seyt noch soeter:

V ooghjens werpen uyt veel doodelijcke schichten,
Waer tegens dat my kan noch tijd noch placts verlichten,
Van u alleen komt voort, 't schijnt een te vreemde klucht,
De Son, het vier, de wind, waerom ick staedigh sucht,
V oogen zijn de Son, gedachten zijn de pijlen,
't Verlangen is het vier: En hier met onderwijlen
Soo pijnight my eylaes! de Liefd' in mijn gemoed,
Met treecken vol bedroch en stoot my onder voet.

Het sou te langh vallen wanneer men al de Poëten, die vol van dese stoffe zijn, soude voor den dagh brengen: Maer een gedicht van een treflijck verstand, sullen wy hier alleen by voegen, dat hy aen zijn Vrijster gesonden

ſonden heeft, diewelcke altijd van 't Venſter liep, wanneer haer Vryer daer voor by ging, ſiende door de ſpleet van de deure.

Dit hert, o ſchoone Maeghd! dat hebdy ſoo doorſchoten,
Dat evenwel is vriend van u te moedich licht,
Door een verborgen ſlach en vlammen uytgegoten,
En door een oud Tyran, dat is, u ſchoon geſicht.
Dees Schutter wreed en hart, Verraeder, ſonder trouwe,
Zijn ſichtbre krachten trock, ſeer krachtelijck by een,
En ſchoot met aller macht: 't geen andren dood vol rouwe,
Dat doodly door een ſpleet, en dat op my alleen:
My koſty immers wel in 't vrye Veld bevechten,
Vermits mijn herte trilt, en dat mijn ziel bevreeſt,
Niet voor u trots geſicht haer voorhoofd op derf rechten,
Maer ſchuylen moet voor 't licht en voor u ſchuwe geeſt.
Doch ghy miſgunt my laes! een ſoete dood te ſterven,
En weygert, hoofd voor hoofd, te treeden in 't gevecht:
O wreede' en trotſe Maeghd! och mocht ick dit verwerven,
En worden, voor de vuyſt, van u te neer gelecht.

Niet alleen de Poëten, maer oock de geeſtige ſchrijvers, hebben den oorſprongh van de Liefde het oogh toegeſchreven, want *Achilles Tatius* en *Heliodorus* verhalen van de oogen, *dat dieſelve zijn vereenigers van de Liefde.* Iae dat der Minnaers onderlinge opſicht, een herdenckinge en vernieuwinge van de Liefde is, en dat dieſelve de ſinnen niet anders opſtoockt als of het vier by eenigh ſtroo geleyt waere. Iae wy ſullen noch meerder ſeggen, dat de brand, die door de oogen ontſteecken wort, van meerder kracht is, als het rechte Vier, want datſelve ontſteeckt niet, ten zy dat het geleyt worde by de ſtoffe: Maer het Minne-vier dat door de oogen komt uytglinſteren, ontſteeckt het hert en ſinnen, al is 't ſchoon, datmen daer verre af is: Even gelijck als de vlamme van de Babiloniſche bloeme *Naſtha* ontſteeckt en naedert, hoewel men daer verre af is, alſoo ontſteeckt, ſchiet en verſpreyt oock de afweſige vlamme van twee glimmende ooghjens, den brand in de gemoederen, van die daer op ſiet. Waer over *Plutarchus* in 't gaſtmael, ſeyt, dat de Liefde die met een ſeer geweldige beweginge in de Menſchen valt, haere oorſprongh en begin, van 't aenſien verkrijght, oock ſoodaenigh dat de Minnaer ſchier verſmelt, als hy zijn beminde ſiet, en daer in wandelt en verandert. Want het onderlinge geſichte van de ſchoone, en 't geene uyt de oogen voortkomt, het zy dat het een licht of een ſekere inſtortinge zy, verderft den Minnaers en verteert haer door een ſmerte, die met geneughte vermenght is; 't welck van *Orpheus* genaemt is Bitter-ſoet, en van *Petrarcha*, te recht, geſmaeckt is, als hy in zijn klinckdicht ſeyt:

Wanneer ick ſagh de Son, door 't ſtraelen van haer oogen,
Doen is mijn moede ziel verr' uyt mijn hert gevlogen,
En ſweefd' in 't aerdſch prieel, zijn luſthof in 't gemoed,
Om vinden, 't geen zy ſocht, het bitter met het ſoet:
Door dees ſoo gantſch verſche'en en harde ſtrijdigheeden,
Soo weet ick geene raed, en worde vaſt beſtreeden:
Nu met een heete wil, dan met een kille ſin,
En ſtae ſoo tuſſchen 't luck en tuſſchen droefheyd in.

De ſoetigheyt van de Liefde is vol bittere alſt en galle, en haere vergenoegingen zijn de klachten en ſmerten van de ellendige Minnaers. De Liefde is bitter, want die daer mint, ſterft al minnende, weſende de Minne een vrywillige dood, en voor ſoo veel zy een dood is, ſoo iſſe bitter, maer ſoo veele zy vrywilligh is, ſoo iſſe ſoet. Hy ſterft al minnende, te weten die daer mint, want zijne gedachten vergetende, ſoo wort hy verandert in die geene, die hy bemint; gelijck *M. Ficinus* verhaelt. Daer by voegende dat die geene, die in 't kamp-gevecht van de Liefde eervaeren zijn, wel beproeft hebben, hoe bitter de Liefde is, ſoo wel voor die daer verre af is, alſſe bitter is, voor die daer tegenwoordigh is. Want de Vryers, verre van haere Sonne afgeſcheyden zijnde, leven door haer afweſen in duyſterniſſe en quellingen, verlangende om haer licht te ſien. Zy is oock ſoet van verre, om de herdenckinge van 't vermaeck van 't geſiene licht. In de tegenwoordigheyt, oock van 't beminde licht, is de Liefde bitter, want door haer wort de Minnaer verbrant, verteert en verſmolten: Van d'ander ſijde weder iſſe ſoet, aengeſien dieſelve in ſoo ſchoonen Vier verteert wort, en in de vlam, die van hem ſoo geacht is, in de welcke het hem ſoeter is ſtraffe te lijden, als daer buyten vrolijck te zijn. En 't is veel ſoeter, want keerende in de geminde perſoone, ſoo ſterft hy daer in. En zy is wel dobbel bitter, want hy ſterft, niet konnende door 't hert dringen, en ſich in haer geheel en al herſcheppen, en met haer vereenigen. Zijnde onmogelijck, datſe ſoo geheel ſouden geſcheyden en gantſch en gaer afgeſondert werden; gelijck men door

de groote Liefde ſien kan, alwaer men altijd verlanght, om met de groote eendrachts wille, rontom het beminde licht, te ſweven; gelijck verſcheyden Dichten getuygen. En om dat de Liefde bitter-ſoet is, ſoo verblijden ſich de Minnaers in een oogenblick over de ſoetigheyt, en zy verſmelten ſtrax in de bitterheyt van haer ſchoone Sonne, die zy ſoecken en daer nae verlangen. Maer hoe ſoo? De Minnaers hebben ſoo wel het ſoete als het bittere. Het bittere is hun ſoet, en 't ſoete is hun bitter. Van dit gemenghde ſoet en bitter, dood en leven, vrolijckheyt en ſmerte, daer van zijn alleene de twee ſchoone oogen de oorſake en de oorſprongh van de Liefde. Wy ſullen dan beſluyten met de bedachte woorden, van die Vrijſter, daer van *Apulejus* in 't x boeck van zijnen gulden Eſel, aldus ſpreeckt, *De oorſaeck en de oorſprongh van deſe mijne droefheyt, als oock de Medicijne en mijne behoudeniſſe zijt ghy alleene, want deſe uwe oogen, die door mijne oogen tot in 't binnenſte van mijn hert, en door 't mergh zijn ingedrongen, hebben my een bittere en felle brand veroorſaeckt.* D'oorſprongh dan van de Liefde, komt door 't oogh en door 't geſichte. Dit verhael ſal niet vergeefs noch ydel zijn, maer nut en profijtigh, als wy bedencken dat de genegentheden van de Liefde door 't geſicht komen en door den weerſlagh van twee ſchoone oogen: en om dat wy in deſen doolhof niet ſouden geraecken, ſullen wy de oogen ſluyten voor de ſchijnbaere glans van de ſterflijcke lichten: Want te ſtaeren op een uytnemende ſchoonheyt, doeter op verlieven en in de Minneſieckte vervallen: Maer daer en tegens zijn oogh daer van af te keeren, bevrijd ons van dieſelve. *Keert uwe oogen af, op datſe de ydelheyt niet ſien*, ſeght *David.* 't Is een wijſe raed die ons in deſe Dichten gegeven wort:

Wat raed ſoo Venus *ſelf haer dreutſche ſchoonheyt biet?*
Ey ſlaet niet, maer gaet ras, en voor 't verderven vliet.

Soo moeten wy dan niet blijven ſitten noch vertoeven om op een ſchoon geſicht te ſtaeren, maer moeten ons uyt haere oogen wegh packen, en ſorge draegen dat onſe oogen niet ontmoeten de ſchoone oogen van andere, ten einde wy in deſe ſchaedelijcke kranckheyt niet vervallen: En als wy daer in mogen gevallen zijn, dat wy daer uyt wederom mogen opſtaen. Hier van geeft ons *Marſil. Ficinus* ſoo wel als de Meeſter der Liefde *Ovidius*, een heylſaeme raed als hy ſeyt:

Soo Swavel ſlechts de aſſche raeckt,
De minſte vonck die brand en blaeckt:
Soo gaet het als men Min' niet acht,
Wat dood ſchijnt, krijght weer nieuwe kracht.

Het voorgeſtelde einde van de Platoniſche Liefde is gevaerlijck, te weten datmen te gelijck mette oogen de luſten ſal gebruyken, aengeſien de Liefde de trappen van't welbehagen gemaeckt heeft, naer 't ſeggen van *Lucianus*, *het is niet genoegh*, ſeyt hy, *die aen te ſien dien ghy bemind, noch tegens hem over te ſitten, hem te hooren of te ſpreken, want de eerſte trappe ſchept het geſichte, dan het verlangen, van by te zijn, daer nae het aenroeren, en ten laeſten het kuſſen om verder te gaen.* En *Socrates* die 't Orakel van de Platoniſten was, koſte niet ontkennen, nae dat hy geſien hadde de ſchoone *Theodata*, te ſeggen, 't geene van *Xenophon* in 't leven *Socratis* beſchreven is, *Maer wy*, ſeyt hy, *begeeren te voelen 't geene wy ſien, doch wy ſullen door liefde treurende wech gaen, en daer af zijnde, ſullen wy daer nae verlangen: uyt alle deſe ſal gebeuren, dat wy ſullen dienen, en deſe ſal gedient worden.* Siet doch hoe *Socrates*, die de ziele was van *Plato*, bekent, dat hy door 't ſien verlanghde nae 't gevoel, en evenwel leede hy groote ſmerte, alhoewel hy verre van de beminde ſaecke af was, en verviel alſo in de ſlavernie van de Liefde. Hier op paſt 't geene men leeſt van *Araſpade*, Ridder van den Koningh *Cyrus*, hoe dieſelve hem hadde vermeten, dat hy een Iuffer dienen en beſien ſoude, ſonder dat hy eenigh werck van haere Liefde hadde: Neen ſeyde de Koningh, dat is een ſake die al te gevaerlijck is, want het kan gebeuren, dat het vier wel niet terſtont ontſteeckt, wanneer het geraeckt wort, maer ick ſoude het vier niet willen handelen noch de ſchoonheyt willen ſien: Doch u *Araſpade* raede ick, dat ghy uwe oogen niet wilt hechten aen al te ſchoonen ontwerp, want het vier brand alleen den geenen die 't aenroert, maer de ſchoone ontſteeckt oock den geenen, die zy van verre ſiet, ſulx datſe als van de Liefde raeſen. *Araſpades* onthielt den goeden raed van *Cyrus* niet, hem inbeeldende dat hy de Liefde koſt tegen ſtaen, en dat hy niet verder als tot de trappe van 't geſichte gaen ſoude: Maer allenskens, allenskens voelt hy in zijne borſt, ſulcken fellen uytnemenden Minnebrand, tot *Panthæa*, die hy beminde, dat hy oock van ſmerte weende,

de, en van schaemte vergingh, vreesende in 't gesichte van den Koningh weder te keeren, door de lasterlijcke dreygementen die hy dede aen de eerbaere Iuffer, die hem in zijne Liefde niet wilde behagen; sulx dat de onvoorsichtige *Araspades* niet denckende, om de kracht van 't gesichte, hebbende den voet op den eersten trap geset, door 't gesichte aengedreven zijnde, socht door een ondraeghlijcke begeerte, oock voorder tot de daed te komen, waer toe hem de genegentheyt der Liefde overredede. O! wat is het sien een aengenaem dingh voor die geene die gedreven worden door de lusten? even als de Schockebacken verlangen om haere handen te slaen, nae 't geene zy voor haer sien? Waer van men sich moet wachten als van een vier. *Megabizus*, Veldoverste van *Darius*, sant seven Persianen, die neffens hem de voornaemste in 't leger waeren, als Gesanten, aen *Aminta* den Koningh van Macedonien: diewelcke heerlijck ontfangen zijnde, hielden aen, om, nae de maeltijd, de schoone dochteren van Macedonien te sien, diewelcke niet soo haest gekomen waeren, of de Persianen wierden door haere Liefde ontsteecken, en baeden *Aminta*, hy wilde dieselve tegens haer over setten, 't welck de Koningh, gelijck *Herodotus* seght, wel beviel: Maer soo haest waeren zy niet aengeseten, of zy begosten, sonder eenige zeedicheyt de handen by hare borsten te steecken: 't welck de Koningh seer onbeschaemt dachte, en zijnen soon *Alexander* niet weyniger: diewelcke door seeckere aerdigheyt den Vaeder deede vertrecken, die vertrocken zijnde, seyde hy tot den Persianen: Nae dien ghy geseten zijt, in een Koninghlijck bancket, en de uyre naedert om te gaen rusten, soo wil ick u oock bereyden een vermaecklijck bedde in 't gesellschap van dese Iufferen, op dat ghy uwen Koningh mooght vertellen, hoe wel ghy onthaelt en gefesteert zijt van den Koningh van Macedonien, daerom laet eerst toe, dat dese Iuffren haer in haere *seraglie* of vertreck mogen wasschen en oppotsen. *Alexander* doet daer nae ongebaerde Iongelingen in Vroulijck cieraet opproncken, met Ponjaerts onder haere kleederen, die totte kamers, daer de Persianen waeren, intreedende, meenden zy, dat dit dese Iuffers waeren, die oock terstont van haer oneerbaerlijck wierden omarmt. Maer dese ellendige, wierden in dese hittigheyt te saemen doorsteken. Een ellende, alleene door 't sien van de oogen veroorsaeckt, een oorsprongh van ontallijcke quaeden, stifters van den val en van droeve ongelucken, waer uyt oock 't begin van het bederf en de gemeene ellendigheyt van 't Menschlijcke geslachte is gesproten: *Want de Vrouwe sagh dat de vrucht goed was om te eeten en schoon in de oogen.* Om welcke oorsake God daer nae van boven neer, plassen en revieren stortede, om de Werreld te versuypen, en dat door de dertelheyt van 't oogh, *siende de kinderen Gods dat de kinderen der Menschen schoon waeren. Sampson* die oversterck hoofdman, van wien wierde hy overwonnen? door het sien van de schoonheyt, eerst van de Philistinne te *Thimnat*, van de welcke hy totten Vader seyde, *zy heeft mijne oogen welgevallen*, en daer na van *Delila* de Hoere, in wiens schoot de hoofdhayren van zijne sterckheyt wierden afgesneden, en de oogen, die als dienaers waeren van zijne Liefde, uytgesteken, als oorsaecken van zijne blindheyt en dood. De Koningh die soo oprecht was, en een Man nae Gods herte, hoe is hy een onrechtveerdigh overspeelder en doodslaeger geworden? alleen door het onvoorsichtigh sien, uyt zijn paleys, nae de schoonheyt van *BathSeba*, want hy sagh haer baeden, *en de Vrouwe vvas seer schoon.* Soo dat het oogh *David* dede overtreden, hoe rechtvaerdich, en *Sampson* oock hoe sterck hy was. Wat konnen wy dan anders seggen, dan dat het gesichte van de Menschlijcke schoonheyt, de Gerechtigheyt verbreeckt en de sterckheydt nederwerpt. En wie sal 't wesen, die sich sal konnen verseeckeren, van dat hy niet soude struykelen, in 't aenschouwen van een schoon voorwerp? Noyt sagh *Augustus*, *Cleopatra* met een goed oogh aen, die nae de dood van haeren *M. Antonius*, gelijck *Suidas* verhaelt, gedachte 't herte van *Augustus*, door haere schoonheyt, tot haer te trecken: Maer hy haetede haer dies te meer in zijn herte, en belaste aen *Proculejus*, dat hy haer soude wegh voeren, en levendigh bewaeren, om haer in triumphe om te voeren. Het welck de Koninginne *Cleopatra*, die met haere schoonheyt soo veele Vorsten en dappere Krijgs-Oversten verwonnen hadde, gehoort hebbende, soo wanhoopte zy van dat zy

Auguſtus oock overwinnen ſoude: en om niet levendigh onder zijne handen gevangen te blijven, bracht zy haer ſelven om den hals, door 't ſteken van een vergifte adder-ſlange. Waer over *Auguſtus* niet konnende zijn voornemen uytvoeren, liet haere beeldeniſſe in het zeege-feeſt omme heer voeren. Maer wat beweeghde doch eenen ſoo grooten Keyſer te verlangen, dat hy een Vrouwe in triumph ſoude omme voeren? Over een Vrouwe te triumpheeren, was voorwaer de overwinningh, die hy daer van droegh, aengeſien hy alleene niet wilde overwonnen weſen, van die gene, die anderſins door de ſnelle blixems en pijlen van haere oogen *J. Cæſar*, *M. Antonius*, en veele uytlandſche Koningen hadde overwonnen, en die ſich vermat, dat zy niet ſoude in triumph omgevoert werden, ſeggende: *Non triumphabor.* Tot welckers gedachtniſſe, heeft *Auguſtus* een Medaglie doen ſlaen, die in de Princelijcke Devijſen van *C. Paradijn* te vinden is, alwaer een Crocodil aen een Palmboom was vaſt gebonden, met dit opſchrift *Colligavit nemo*, dat is, *niemant heeftſe gebonden*: Roemende als dat niemant hadde konnen tegenſtaen de ſchoonheyt van *Cleopatra*, die nochtans van hem verſmaet en overwonnen was. Niemant ſtiere dan zijne oogen te vaſt op een ſchoon beeld, om daer op te ſtaeren, noch laet zijn geſichte ſwaeyen op 't vlammende licht van een Vrouwe, noch blijve ſtaen voor haere oogen, want wie daer derf aenſchouwen een ſchoon weeſen, zijnde een harte pijninge van de oogen en van 't hert, die ſal ten laeſten ſich daer over quellen en treurigh zijn, uytbarſtende in deſe klachte:

O Werreld! o gepeyns! o ydele gedachten!
O wanckelbaer geluck! hoe kondy my verkrachten!
O dagh! waer 't ſchoone licht, mijn herte ſoo beſcheen,
Dat met een ſtrenge hoop, druckt mijn beſwaerde le'en.
Hier ben ick door u kracht geperſt en toe getogen,
V is de ſchuld, maer my de ſchand en ſtraf voor oogen.
Dies draeg ick van de Min, maer ſwarigheyt en pijn,
En bidd' dat 's anders quaed my magh vergeven zijn:
Om dat ick had behoort mijn oogen af te wenden,
Op dat een grooter licht die nimmermeer mocht ſchenden.

Een yder keere dan zijn geſicht af van de kracht der helblinckende Sonneſtraelen, en vliede de ontmoetinge van twee ſchoone oogen, en wende zijn gemoed, nae de maniere van de *Caviadre*, een groote Zee-vogel, diewelcke (ſoo *Ælianus* en *Plutarchus* verhaelen) van de Natuyre geleert zijnde, weet, dat ſoo hy zijne oogen ſlaet, op die geene die verſtopt zijn, ſoo verkrijght hy de verſtoppinge van haer, waer over hy te rugge keert met geſloten oogen, anderſins ſoude de verſtoppinge by hem blijven, als een diepe geſlagene wonde: aldus moeten wy oock onſe oogen ſluyten op het ontmoeten van twee over een komende lichten, ten einde wy, door onſe oogen, haere vlammen in onſe herten niet ontfangen, 't welck anders door de verſtoppinge der Minne verdruckt en verſmoort wort, geſteecken zijnde door een vinnige ſtraele, en gebrant van den blixem en pijlen, die als krijghsgereetſchappen zijn van de Liefde. Waer van de Poeet aldus ſpreeckt:

V pijlen waeren 't lodder oogh,
Waer uyt d' onſichtbre vlamme vloogh,
Daer in ghy uwe pijlen doopt,
En door de wijde Werreld loopt.

HUMILTA. *Ootmoedigheyt, Nedrigheyt.*

EEn Vrouwe in 't aſchgrau gekleet, mette armen kruyslinghs voor de borſt, houdende in eene van de handen een bal, met een doeck om den hals, ſal het hoofd ter aerden zijn gebogen, hebbende onder haer rechter voet een gouden kroone.

Dit zijn alle teyckenen van de inwendige kenniſſe, en van de Nederigheyt van de eygen verdienſte, waer in voornaemlijck deſe Deughd beſtaet, waer-van *Auguſtinus* handelt, ſeggende: *De Nedrigheyt of Ootmoedigheyt door het aenſchouwen van de kenniſſe zijns ſelfs, en van zijn eygen aert, is een buyginge van een vrywilligh gemoed tot zijnen Schepper.*

De balle kan men ſeggen dat een teycken is van de Ootmoedigheyt, want hoe dieſelve harder op de aerde geworpen wort, hoe die ſich te meer om hoogh geeft. Daerom ſeght *St. Lucas*: *Wie ſich vernedert, die ſal verhooght werden.*

Het houden van de goude kroone onder haere voeten, bediet dat de Ootmoedigheit de Hoogheyt en de Rijckdoom niet acht, en alſoo doet de Rijckdoom haer weder, gelijck *Bernardus* ſeyt, wanneer hy van de trappen der Nedrigheyt handelt: en tot

bewijs

bewijs van dese selfsaeme deughd verhaeltmen dat *Balduinus* de eerste Koninck van *Hierusalem*, hem seer needrigh vertoonde, seggende, wanneer hy de goude kroone weygerde, *behoede my God, dat ick eene goude kroone soude dragen, daer de Heere* Christus, *mijn Verlosser, een doorne kroone gedragen heeft.* En *Dante* seyt in zijn Paradijs: *Alle andere middelen waeren spottelijck totte Gerechtigheyt, indien de Soone Gods sich niet hadde verneedert om Mensch te werden.*

Humilita.
Nedrigheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met neergeslagen oogen, houdende in beyde armen een Lammeken.

De Nedrigheyt is soodanige Deughd des gemoeds, waer door de Mensch, sich minder, als andere, acht te wesen, om met een vaerdige en vaste wille andere te gehoorsaemen, met een voornemen om de gaeven Gods, die zy besit, te verbergen, om geen oorsaecke of gelegentheyt te hebben, sich te verhovaerdigen.

In 't wit wortse gekleet, om dat bekent is, dat de reynigheyt en suyverheyt des gemoeds, in den welgeschickten en reedelijcken Mensche, dese Needrigheyt baert, diewelcke genoeghsaem is om haere handelingen Gode aengenaem te maecken, die den Nedrigen zijne genaede geeft, en wederstaet den wille der Hovaerdigen. Het Lammeken is het waerachtigh afbeeldsel van een nedrigh en ootmoedigh Mensch: en hierom is *Christus* op veele plaetsen in de Euangelien en van de Propheten, een Lammeken geheeten.

Humilta.

EEn Vrouwe die op de rechter schouder een gevult saxken draeght, en met de slincker hand een korfken met brood, zijnde met sacken bekleet, treedende seer kostelijcke kleeders met voeten.

Needrigheyt moet wesen een vrywillige onderwerpinge van zijns selfs gedachten, en dat uyt Liefde tot God, versmaedende profijt en eere. 't Selve wordt ons door dese beeldenisse vertoont, diewelcke sich konnende kostelijck kleeden, verkiest haer een sack: het brood is een kenteycken, datse sich soberlijck versorght, sonder te hebben veele snoeperien of leckernien, achtende haer onwaerdigh het gemack van dit leven. Het saxken, dat haer beswaert, is de gedachtnisse van de sonden, diewelcke den Geest der Nedrigen ter aerden druckt.

Humilta. *Nedrigheyt.*

EEn Vrouwe mette slincker hand voor de borst, en de rechter uytgesteecken en open, hebbende 't aengesicht ten Hemel gekeert, vertreedende met haere voeten een half doode Adder-slange, die rontom een spiegel, die in stucken en gebroken is, gekrult is, met een gewonde Leeuws kop, oock voor haere voeten.

De hand voor haere borst, bediet, dat het herte de waerachtige sitplaetse is van de Nedrigheyt.

De opene rechter hand is een teycken dat de Needrigheyt moet getrouw en verdraeghsaem zijn, en niet als een Wolf, die met een Schaeps-vel bekleet is, om de Schapen dies te beter te verslinden.

Door de Adder wort de Haet en Nijd uytgedruckt, door de Spiegel, de Liefde zijns selfs, en door de Leeuw de Hovaerdie. De Liefde zijns selfs maeckt weynigh wercks van de Needrigheyt, de Haet en Gramschap zijn werckingen, die de kracht desselven wegh nemen, en de Hovaerdie bluscht dieselve uyt. Daerom moet men dese dingen, met een vast en heyligh opset, onder de voeten houden.

Supplicatio.
Ootmoedigh versoeck.

EEn Maeghdeken met Lauwer gekroont, hebbende in de slincker hand een korf vol alderleye schoone bloemkens en welrieckende blaeders en kruyden, die zy op een Autaer stroyt, en dat met seer groote eerbiedigheyt, aen de voet van 't selve Outaer, is een bedde met groote en verscheyden cierselen.

De Romeynen hadden een gewoonte, wanneer zy iets van hare Goden wilden versoecken,

ſoecken, dat zy rolkoetſen gebruyckten, 't welck bedden waeren, die in den Tempel ſtonden, wanneer zy den Goden om hulpe, byſtand en gunſte wilden bidden: En deſe ſupplicatien of rolkoetſen, wierden gemaekt tot vrolijckheyt, of om der Goden gramſchap te verſoenen: In welcke tijd de Raedsheeren met haere Vrouwen en kinderen in den Tempel en totte Autaeren der Goden gingen: en dickwijls plachten oock, in diergelijcke gelegentheyt, de eedele Iongelingen en vrygemaeckte ſlaven, als oock de Iuffers, al gekroont, daer in te gaen, dragende Lauwertacken, hebbende by haer, met groote pomperye, de heylige koetſen der Goden: en plachten aldaer te bidden en te verſoecken, en oock met heylige gedichten haer heyl en vreede toe te wenſchen. En zy trocken haere rolkoetſen voor de Autaeren der Goden uyt, die met veele cierſels waeren opgepronckt, en ſtroyden aldaer, gelijck geſeyt is, groene en welrieckende blaeders en bloemen van allerleye ſlagh, die zy oock van binnen en van buyten de Tempels wierpen.

R E A L T A. *Openhertigheyt.*

EEn Vrouwe, die de borſt opent en 't hert vertoont, want men noemt dan een Man openhertigh, wanneer hy metten monde en metter daed, doet het geene hy in 't herte voert.

C O N S I D E R A T I O N E. *Opmerckinge.*

EEn Vrouwe die in de ſlincker hand een Lijne houd, en in de rechter een Paſſer, ter ſijden een Kraen, die met een ſteen in de voet vlieght, gekleet zijnde in 't peers.

Zy houd de Lijne metten Paſſer in de hand, om te betoonen, dat alſoo dit middelen zijn, om hier door de rechtigheyt te verkrijgen, gelijck 't verſtand van den konſtenaer ſich inbeeld, dat alſoo de goede voorgangen en wijſe leeringen den Menſche, door den rechten wegh tot het waerachtigh einde leyden, waer nae zy in 't gemeen alle verlangen, maer weynigh daer toe komen, om dat veele, door kromme wegen, gelijck blind, ſich van de blinde ſinnen laeten verleyden, tot haer eygen qualijck vaeren.

De Kraen maghmen vrylijck tot dit voorſtel gebruycken, en behoeftmen daer toe geen ander aenſien, dat ons ſoude mogen verveelen, als 't geene *Alciatus* ſeyt:

> Pythagoras *die doet vermaen,*
> *Dat yder merck, wat dient gedaen:*
> *En vvie de maet dan overtreet,*
> *Dat die zijn plichten gantſch vergeet.*
> *De Kraen die ſulx ſeer vvel betracht,*
> *Die neemt ſelf op zijn vliegen acht,*
> *En vat een ſteen in zijne klouvv,*
> *Op dat hy maetigh vliegen ſou.*

S I N C E R I T A. *Oprechtigheyt.*

EEn ſeer ſchoone Dochter met blonde hayren als goud, nederhangende over de ſchouderen, ſonder eenige konſt, gekleet met een dun en wit kleetjen, hebbende mette rechter hand haer borſt ontbloot, toonende haer beyde Mammen, en mette ſlincker houdſe de Slangeſtaf *Mercurii*, alwaer boven op een witte Duyve ſtaet.

S I N C E R I T A. *Oprechtigheyt.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die met haer rechter hand een witte Duyve houd, vertoonende een Hert met een aengenaeme en ſchoone bevalligheyt.

De oprechtigheyt is ſuyver, ſonder eenige gemaeckte ſchijn of verſierde konſten, daerom iſſe met een witte Duyve en een goude kleed vertoont.

Het vertoonen van 't Hert, bediet haere oprechtigheyt, om dat een oprecht Man, geen quaedaerdige wille heeft, die in zijn herte verborgen is, maer openbaert een ygelijck zijn hert.

O R D I N E D R I T T O & I U S T O.

EEn Man die in de rechter hand een Waterpas, en in de ſlincker een Winckelhaeck houd.

Wanneer de Egyptenaers, een oprechte ſaecke wilden uytbeelden, ſoo deeden zy 't ſelve door de Winckelhaeck en het Waeterpas: dienende beyde daer toe, om alle oneffene ſaecken te ſlechten, en yder dingh zijn rechte lijne te geven.

R E B E L L I O N E. *Oproer.*

EEn gewapent Ionghman die een Kat op den Helm heeft, en onder zijne wapenen een

een roestige Maelrock totte knyen toe, met een Rapier dat gevleugelt is, hy sal in de perspectijf of verr-sicht zijnen rugge vertonen, siende met het hoofd over de schouderen, met een hovaerdigh, trots en dreygend opsicht. Hy sal met beyde handen en met wreede mijnen een spiesse houden, die aen beyde spitsen scharp van yser is. Op der aerde, als tot verachtinge, sal een kroone leggen, en onder zijne voeten sal hy een jock houden.

De oorsaecken waer uyt de Rebellie of oproer ontstaet, zijn seer verscheyden, onder welcke dese is, dieder ter oorsaecke van een Tyran heerkomt, en die door de aert, van zijne regeeringe, boos, ongerechtigh, wreed en veracht is, en dat door de ondraeghlijcke lasten en andere handlingen van snoode hoedaenigheden: gelijck de regeeringe was van *Caligula*, *Vitellius*, *Domitianus* en andere, sonder getal: diewelcke, als zy deser Tyrannen aert niet langer konden verdragen en tegenstaen, soo was het dan geen wonder, dat de Onderdaenen oproerigh worden. 't Plagh oock dickwijls wel by den Onderdaen toe te komen, diewelcke als hovaerdigh en opgeblaesen zijnde, en niet willende onder de gehoorsaemheyt van haeren Prince staen, soo verachteden zy dienselven, en staender tegens op. Van dese wil ick alleene spreecken, en niet van andere. En hierom wordt hy jongh gemaelt, om dat dees Ouder niet wil lijden, datse wort t'ondergedruckt, en dat door de wackerheyt en kracht van 't bloed, dat hy in sich gevoelt: maeckende sich stout en sterck, niet vreesende eenige tegenstand. En *Aristoteles* seght, dat een Ionghman een Liefhebber is van overwinninge en van dapperheyt.

Hy wort gewapent afgebeeld, om te vertoonen, dat hy met zijne wapenen vaerdigh staet, van wegen het gestaedigh quaed vermoeden en van vreese die hy heeft, om aengerant te worden of om andere te overvallen.

Hy draeght den Kat op 't hoofd: om dat dit Dier een beeld van de Vryheyt is, niet willende in bedwangh staen, maer vry zijn, en daerom voerden de oude *Alanen*, *Burgundiers* en *Swaben*, gelijck *Merodius* seyt, een Katte in haere Vaendels, om te betoonen, dat zy, gelijck de Katten, het onlijdlijck achteden, van iemant onderdruckt te werden. De roestige Maelrock, onder de rustinge, betoont, dat gelijck de roest altijd wil boven zijn, waer zy oock geleyt wort, dat oock alsoo de oproerige soeckt boven te drijven, en niet wil onderdanigh zijn. Dat hy in 't verschiet over de schouderen siet, als boven geseyt is, druckt uyt, de verachtinge, die een oproerige, aen zijn Overigheyt, doet, met dat voornemen om hem gestaedigh tegen te zijn: 't welck door 't hovaerdigh, trots en dreygend gesicht, wort uytgedruckt, moetende altijd vaerdigh en gewapent staen, om dat hy in geene plaets seecker is.

Door de beteyckenisse van de Kroone, seght *Pierius*, dat het een kenteycken van de Wett is, waer aen oock onse leven, als met seeckere banden, gebonden en onderhouden wort. Oock seyt *Pierius*, dat by het Iock oock de Wetten worden verstaen: Want by de naem van 't Iock, verstaet de H. *David* het gewichte van de Wet. En in der waerheyt neemt het *Virgilius* oock soo, wanneer hy seyt dat hy de Wetten op de Menschen en steden leggen sal. Oversulx die geene, die de Wetten onderdanigh zijn, leggen haere halsen,

by gelijcknis gesproken, onder 't Iock. En die geene, die op 't welgevallen van een Prins of een Machtige, sich onderwerpt, schijnt dat hy in 't Iock gaet: Waer tegens, d'oproerige, van natuyren hovaerdigh en opgeblaesen zijnde, sich kant, wesende een verachter van de Wetten: En niet op het geruste en burgerlijcke leven passende, soo weygert hy den Heere en opperste macht, daer hy wettelijck en uyt plicht aen verbonden is, te gehoorsaemen. Wy dan, willende de quaede Natuyre van de oproerige vertoonen, seggen, dat dese de kroon, met verachtinge ter aerden werpt, en 't Iock met voeten treet.

EDUCATIONE. *Opvoedinge.*

EEn Vrouwe die bedaeght is, in 't goud gekleet, siende een straele uyten Hemel die haer omschijnt. Toonende haere Mammen, die vol van Melck zijn, de borst ontbloot hebbende, sittende, houdse mette rechter hand een Roede, en 't schijnt datse met groot opmercken, een Ionghsken leert lesen, en van de slincker sijde staet een stock in de aerde, alwaer een jongh boomken tegen aen is gebonden, 't welck zy mette slincker arm schijnt te willen omhelsen.

De Opvoedinge is, om iemant in de leeringe te onderwijsen, en in de goede manieren en zeeden te onderrechten, en een aenleydinge des levens, door den gemeenen wegh, doch insonderheyt door de deughd, en dat in de lichaemlijcke en zielijcke werckingen, gelijck 't selve de Vaeders doen aen haere kinderen, en de Meesters aen haere leerkinderen.

Bedaeght wortse gestelt, om dat de Opvoedinge, die door lange tijd, in de konsten en goede manieren geoeffent is, kracht heeft, om den rechten wegh aen te wijsen, waer door men totte waere geluckfaligheyt kan komen.

Het goude kleed bediet de waerdie en de volmaecktheyt van dit eedele Ontwerp.

De straele die uyten Hemel schijnt en dese beeldnisse doet blincken, betoont dat de Opvoedinge de genaede Gods van noode heeft, nae de spreucke *Pauli*, *Ick hebbe geplant*, Apollo *heeft nat gemaeckt*, *maer God heeft den wasdom gegeven.*

De Mammen vol melx en de bloote borst, bedieden een voornaemste deel van de Opvoedinge, 't welck is om openbaerlijck de openhertigheyt van haer gemoed, en het mede-deelen van haere kracht of deughd te betoonen.

Zy wort sittende vertoont, om dat de Opvoedinge de grond is, van de Deughd te verkiesen, en de ondeughd te vlieden.

Zy houd de Roede in de rechter hand, om dat de Roede en de bestraffinge de Wijsheyt in ons wercken, gelijck *Salomon* seyt *Proverb.* XXIX, en *Seneca* seyt in 't III boeck van de Gramschap, *dat de opvoedinge en de kastijdinge, de zeeden en manieren maecken.*

Datse met opmercken een kindeken leert lesen, betoont dat dit het bewijslijcke deel is, waer door zy de Wetenschap leert vatten, wesende dieselve de eerste begrijplijckheyt in 't spieglende verstand, diewelcke kent en overweeght de Godlijcke, Natuyrlijcke en noodwendige dingen, en dat om haere waerachtige oorsaecken en beginselen.

Zy wort gemaelt datter een pael of stock in der aerde staet, alwaer een teeder jongh boomken aen vast gebonden is, dat zy metten slincker arm schijnt te omhelsen: om te betoonen dat sich de Opvoedinge niet alleene uytstreckt om goede konsten en wetenschappen te leeren, maer oock totte goede zeeden en manieren, om met vlijt te versorgen, dat die plante, dat is de Ieughd, gerecht, dat is, geschickt werde: diewelcke wesende als een ongehavende en onbearbeyde aerde, soo brenghtse soo veel te meer distelen en doornen voort, alsse vetter en vochtiger is. Waer over *Galenus* seght, de opvoedinge der kinderen is gelijck de bouwinge en heeginge, die wy in de planten gebruycken.

VECCHIEZZA. *Ouderdoom.*

EEn Vrouwe met een grau hoofd, mager en met veel rimpelen in 't aengesicht, gekleet na de verwe van verslenste en verlepte bladers, die haer leven en kracht verlooren hebben, hebbende in de slincker hand een Sandlooper, die op 't laeste tipjen loopt, met twee brillen. Met d'ander hand leuntse op een stock, wijsende metten vinger op den Sandlooper. Houdende d'eene voet hoogh en opgeheven boven een kuyl, toonende haer aenstaende gevaer.

D'On-

D'Ouderdoom is ſoodanige tijd van den Menſche, die van de vijftigh Iaeren af totte ſeſtigh toe eindight. In de welcke de Menſche, die in 't daelen is, door de koudheyt van het bloed, onbequaem wort, om veel moeylijck arbeyd te doen, ſoo wel aen 't lichaem als aen de ſinnen, niet konnende 't ſelve uytrechten, ſonder ſwaerigheyt; en deſe tijd is geheel afgaende.

Dat de Ouderdoom 't geſichte vermindert, als oock de kracht, de eerſucht, de hoope, dat wort door de brillen, door den ſtock, door de kleederen, door 't aengeſicht, door den Sandlooper, die ten einde loopt, aengeweſen, of door het kleed dat de verſlenſte bladeren, in den Herfſt, gelijckt, of door de kuyle, daerſe ſchijnt in te vallen.

Men konde haer oock afmaelen, datſe doornen in de hand heeft, of de planten van eenige Rooſen, diewelcke een groot deel zijn afgevallen en verwelckt.

Vecchiezza. *Ouderdom.*

EEn verſchrompelde en grijſe Vrouwe, ſlecht in 't ſwart gekleet, met een tack *Seneiro* of grijskruyt in de handen, want de verwe van deſe bloemen zijn bleeck, en boven op den top, ſchijnenſe grijs en vallen af.

Vecchiezza.

EEn oude Vrouwe, mager, bleeck en met een ſwarte Mantel, leunende op een kruysjen, houdende in de ſlincker hand een drooge tack ſonder eenige blaeden, aen d'eene ſijde leyt een ſlack of ſchildpadde, aen d'ander ſijde een Sandlooper, waer van het ſand is ten eynde geloopen.

Eta in Generale. *d'Ouder in 't gemeen.*

EEn Vrouwe met een Waepenrock van verſcheyden verwen, wiens kleed in drie deelen gedeelt is, 't eerſte ſal weſen van weerſchijn, het tweede van goud, het laeſte als oock rontom nae beneden, ſal 't weſen van verwe als de verſlenſte en verdorde bladers, die haer kracht verloren hebbende, op der aerde leggen, hebbende den arm om hoogh, en in de rechter hand de Sonne, in de ſlincker de Maene, doch moet de rechter hand hooger ſtaen als d'ander: onder dieſelve hand ſal een Baſiliſcus over einde ſtaen. Doch de beeldniſſe hier van, drucken wy, op 't laeſte van onſe beſchrijvinge uyt, ten einde een geeſtigh Schilder die kan afmaelen, nae de maniere, als die van veele Schrijvers is afgebeeld.

D'Ouder nae de meeninge der Philoſophen is een diſpoſitie of geſteltheyt van het ziellijcke gedeelte, dat door ſijn eygen complexie of aert voortkomt: toegeeygent aen de natuyrlijcke werckingen van de oorſpronghlijcke hette en vochtigheyt, die veroorſaeckt is, door ſeeckere inſtortinge, die door den omtreck van den tijd is afgemeten, waſſende, ſtaende, daelende, en merckelijck afnemende.

D'Ouder wort van veelen in verſcheyden manieren gedeelt. Eenige ſegghen datter maer drie zijn, andere viere, andere vijf, jae ſes en ſeven. Maer als men deſe vijf gevoelens overleyt, ſoo ſalmen bevinden datſe niet verſcheelen, maer zijn al van een gemeen gevoelen. Die geene dan die daer ſeggen, datter maer drie Ouderdommen zijn, dat zijn meeſt d'oude Philoſophen geweeſt, die den Menſch aenmerckten, als een natuyrlijcke ſaecke, die in zijne beweginge een begin, midden en einde hadde, gelijck *Ariſtoteles* ſeght. En daerom ſtelden zy voor 't eerſte de Kindsheyt, voor 't midden de Ieughd, voor 't eynde de Ouderdom. De tweede meeninge, die aldergemeenſt ſchijnt te weſen, is van *Hippocrates*, *Galenus*, *Avicenna* en van de beſte Medicijns, gevolght, die wy mede verſtaen in onſe beeldniſſe te volgen, die het Ouder in vier deelen onderſcheyt, te weeten in Kindsheyt, Iongelinghſchap, Manbaerheyt en Ouderdom. Deſe zijn aldus van *Galenus* bepaelt.

De Kindsheyt is dees Ouder, waer in het lichaem waſt, om dat daer in de hette en de vochtigheyt, wackerheyt verkrijgen, nemende meer voedſel aen alſſer verteert wordt. En daerom ſeyt *Iſidorus* dat de Kindsheyt wort geſeyt van het waſſen en voortteelen.

De Iongshelingſchap of Ieughd is de bloeme van d'Ouder en de Ieugdigheyt, waer in de Menſch ophoud van waſſen, en nu begint andere behulpigh te zijn.

De Manbaerheyt of bejaertheyt is, wanneer de Menſch volmaeckt en in de hette en

vochtigheyt volkomen is, en 't geene door de hette wort verteert, komt met het voetsel, dat hy nuttight, over een.

D'Ouderdom is die tijd, waer in de Mensch allenskens verteert en afgaet, want de hette en het bloed nemen in hem af, en de koude en drooghte nemen aen. De Latinen seggen, dat *Senectus* heerkomt, van *sensuum diminutione*, dat is, *van de verslappinge der sinnen.* Dese vier Ouders, zijn soo wel van de Philosophen als van de Poëten by de vier tijden van 't Iaer vergeleken. Want *Isidorus* seyt, *de Iongelingen van heete en vochte aert, zijn gelijck als die in de bloem des levens zijn: van heete en drooge aert, als de Somer, half koud en droogh als de Herfst. Maer de Oude zijn koud en vochtigh als de winter;* gelijck daer van *Ovidius* in zijn xv boeck *Metamorph.* verhaelt:

Het Iaer komt over een met d'Ouder van ons leven,
Dat vier gedeelten heeft, en steets wort omgedreven.
De Lent' *is als een* kind, *dat 's Moeders borsten trekt,*
't Welck ock het teeder kruyd, tot een nieu leven streckt:
Dat oock den Landman voed door hoope van de vruchten,
Door 't bloeysel van den stam, door 't groeyen der genuchten.
'tKlimt tot dē Somer *aen, en krijgt noch meerder macht,*
Een Iongling *komter voort en stercker in sijn kracht,*
Jae in den meesten brand en 't rijpen van de tijden: (den,
*Maer d'*Herfst *nu op der hand, doet weer de Iaeren glij-*
Een Man *in vaster stand, van leeden fier en frisch,*
Dien 't grijse hayr vermaent, dat hy aen 't daelen is.
Dees Ouder tusschen tween, gematight door de krachten,
Den Winter *rent te moet, en d'akelige nachten,*
*Daer d'*Oude Man *in trilt, die loom, nu klappertand,*
En afgesloofi en dor' janckt nae een beter stand,
Alwaer dit swacke lijf, van al 't gewoel ontslagen,
Keert weer in 's Moeders graf: dus rollen onse dagen.

Ick wil naelaeten te seggen dat dese vier Ouderdommen by de vier deelen des Werrelts, als mede by de vier Elementen, wesende slechte lichaemen, uyt welcke alle dingen gemaeckt zijn, werden vergeleken.

De derde meeninge stelt vijf Ouden, en datselve doet *Fernelius* in sijn VII b. in't x cap. dieselve aldus onderscheidende in kindsheit, Ionckheit, Manbaerheit, Ouderdom en afgesloofrheit; uyt welcke meeninge wel schijnt datter eene by komt, doch zy brenght niet nieuws aen, maer zy onderscheyt alleen de Ouderdom en de uytgeleefde Ouderdom. Waer op men kan antwoorden dat de afgesloofrheit is het laeste deel des Ouderdoms, gaende met het eene been in't graf, maer niet dat dees daerom een ander Ouder is.

Noch isser het gevoelen van *M. Terentius Varro*, diewelcke verstaet datter mede vijf zijn, maer hy deelt het eerste Ouder in meer deelen.

De vierde meeninge is van *Isidorus*, die stelt ses Ouden, te weten Onmondigheyt, Kindsheyt, Iongelinghschap, Ieughd, Manbaerheyt en Ouderdom. Maer dit moetmen weeten, dat het aensien van soo grooten Man, ons gevoelen niet tegen is, want hy stelt Onmondigheyt en Kindsheyt voor deelen van de Iongelinghschap.

De vijfde en laeste meeninge is van veele Philosophen en Sterrekenders als *P. Aponensis* verhaelt, die den Mensch in seven Ouderdommen onderscheyden: te weten in Onmondigheyt, Kindsheyt, Ionghelingschap, Ieughd, Manbaerheyt, Ouderdom en afgesloofrheyt; sulx dat gelijck daer zijn seven dagen, waer in alle den tijt besloten wert, dat de Mensch oock alsoo hadde seven Ouden, waer in al onse loop afgelopen en't leven geeindight wierde. Ten tweeden, soo zijnder oock seven Planeten, waer door de voortteelinge en verdervinge op der aerde geschiet.

Het eerste Ouder dan is de Onmondigheyt, diewelcke van *Luna* of de Maene geregeert is, en geduyrt tot het sevende Iaer, hoewel andere seggen tot het vierde.

Het tweede is de Kindsheyt, die geregeert wort van *Mercurius*, een Planeet van Wetenschap en van Reeden, en als nu begintmen de kinderkens te brengen, onder de bestieringe van den Meester, want in dees Ouder beginnen zy allerleye kennisse te vatten, wesende gelijck een Leye of gladde taefel, alwaer de Meester het verstand in druckt; en dit Ouder duyrt 14 Iaeren.

Het derde Ouder wort geregeert van *Venus*, een Planeet van allerleye playsier en wellusten deses Werrelts, als mede van gulsigheit en geylheit. Daerom schijnt het oock dat de Mensche sich in dees Ouder na alles schickt; en dees Heerschappye duyrt 8 Iaeren.

Het vierde Ouder wort door de *Sonne* bestiert, als hebbende de vierde plaets in de Werlt, en om dat dese de aldervolmaecktste Planeet is, en de aldermachtighste Liefhebber van 't eerlijcke en van alle deughdelijcke wercken, soo geduyrt zijne regeeringe 19 Iaeren.

De vijfde Ouder is van *Mars*: en dees tijd wort

wort genaemt het Ouder van Hovaerdigheyt, Hooghmoedigheyt en van kyverien. Want de Mensche tracht in dees Ouder, met alle geweld, nae Rijckdom en Eere, soeckende dieselve met alle vlijt, oock in d'uyterste gevaer des levens te verkrijgen, begeerigh zijnde om sich een naeme nae te laeten; geduyrende dees Ouder 15 Iaeren.

De seste Ouder is nae *Jupiter* genaemt, waer in de Mensch nae vreede en ruste begeerigh is, berouw hebbende over zijne gebreecken en sonden, die in de vorige Ouden bedreven zijn, loopende tot God, oefnende goede wercken; en dees tijd is van twaelf Iaeren.

Ten laesten komt *Saturnus* voor den dagh, wesende kout en droogh, een Planeete vol van droefheyt, van diepe gedachten, en van swaermoedigheyt, vol moeylijcke benauwtheyt, en die stelt den Mensch in soodanigen staet, dat hem ontallijcke kranckheeden en ongemacken overvallen, geduyrende 't selve Ouder totte dood toe; 't welck van *Aristoteles* genaemt is, *het uyterste van alle schricklijckheeden.*

Dit zijn dan de gevoelens ontrent d'Ouderdom; en alhoewel die van veel vermaerde Mannen en met groote reeden aldus gestelt zijn, soo konnen dieselve nochtans, seer wel, tot viere getrocken worden: En daerom dient gewaerschouwt, dat d'Ouder sich niet altijd in een seker getal van Iaeren laet sluyten: Maer als *Galenus* seyt, soo isse in het temperament, of in de temperinge van de Natuyre.

En om te keeren totte verklaeringe van onse beeldnisse, seggen wy, dat de Wapenrock van veele verwen d'Ouder van de Iongelingschap bediet, uytdruckende de vluchtigheyt en wispeltuyrigheyt desselven, gelijck *Pierius* seyt.

De weerschijne verwe bediet de jeugdige Ouder, die snellijck haer voornemen en gedachten verandert, gelijck *Aristoteles* seyt, *de Iongelingen zijn seer wispeltuyrig, en 't geene waer nae zy hebben verlanght, daer van walgen zy haest. Plato* seyt, *der Iongelingen manieren worden alle daege dickwijls en menighmael verandert. Theoph.* seyt by *Stobæum*, *'t is swaerlijck iet van den Iongelingen te raemen, haer Ouder is wanckelbaer, sonder recht ooghmerck, en veel veranderingen onderworpen.*

Het deel van 't goude kleed bediet de volkomentheyt van de Manbaerheyt, die bequaem is, om alle burgerlijcke saecken en handwercken uyt te voeren.

Het laeste deel van 't kleed, wesende van verslenste blaeders, druckt uyt, dat dees afgaende Ouder oock soo verslenst en verdort, gelijck de blaeders doen, wanneerse van den boom vallen, verliesende haer leven en kracht, door den Winter tijd, gelijckende het Ouder van den ouden Man; gelijck *Ariosto* verhaelt.

Datse de handen om hoogh houd, hebbende in d'eene hand de Sonne, en in d'ander de Maene, geschiet om veele oorsaecken, ten eersten, om dat, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, wanneer de Oude den Ouderdom wilden uytdrucken, soo maelden zy een Sonne en Maene, wesende dese beyde Planeeten, beginselen van d'Ouder: En om dat de Sonne in den Menschen de sinnen stortede, sonder welcke zy anders niet ziellijck souden konnen zijn, soo storte de Maene daer het wassen in, sonder welck men anders geen Ouder soude konnen vinden.

Wijders om dat de Sonne en de Maene, de drie voornaemste leeden regeeren, waer uyt de drie voornaemste krachten vloeyen, als te weten de Ziellijcke, de Levendige en de Natuyrlijcke: regeerende de Sonne het hoofd, waer in de ziellijcke kracht sit, als mede het Hert, waer in de levende kracht woont: De Maene, daer nae, bestiert de Maege, en de Lever, waer in de natuyrlijcke kracht bestaet, sonder welcke drie krachten, de Mensch niet kost leven; gelijck *P. Crinitus* verhaelt.

Willende dan een geduyrigh en volmaekt Ouder afbeelden, hebben wy den Basilisc over einde staende afgemaelt, om dat oock de Egyptenaers mede voor d'Ouder een Basilisc stelden: Want hy is oock in haere spraeck *Vreon*, dat is *Basilisc* geheeten, jae zy maeckten die van goud, en stelden die haere Goden op 't hoofd. En hierom seyden dese Volcken dat het Ouder, hier door, bediet wierde. En om datter drie soorten van Slangen waeren, soo stierven alle de andere, blijvende de Basilisc alleen onsterflijck, die met zijnen aenblas alle andere doode; sulx dat het scheen dat dese Basilisc het leven en dood in zijne macht hadde: En om dese reeden, wierde hy op 't hoofd van haere Goden gestelt.

Van de beeldnisse deser Slange beuselen veele Schrijvers, dat hy een witte vlacke op't hoofd heeft, met een seecker teycken van een Koninx kroone, waer van het oock de Konincklijcke naeme van *Basilisc* verkregen heeft. Want alle andere Slangen vreesen en eeren dienselven. 't Heeft vleugels, doch die seer kleyn zijn, bewegende 't lichchaem met weynigh boghten, maer van't midden af nae boven toe, staet het recht op; gelijck oock *Nicander* in zijne dichten te kennen geeft.

MEDITATIONE. *Overdenckinge.*

EEn Vrouwe van bedaeght Ouder, oock statigh en zeedigh van opsicht, die op een hoop boecken sit, hebbende de slincker hand onder 't hoofd, de rechter sijde nae de slincker buygende, sittende seer aendachtigh, hebbende op de rechter knie met de ander hand, een toegesłooten boeck, waer tusschen zy eenige vingers houd.

Alsoo de Overdenckinge een vaste overweginge is, die op de eenvoudige Deughd van alle dingen siet, soo betaemen haer oock de bovengeseyde hoedanigheden: Want in dees Ouder, is het verstand bequaem, om het waerachtige te onderscheyden. De statigheyt en zeedigheyt scheyden sich niet, van 't geene d'Ouder en de oefningh betaemlijck is.

Het aendachtigh gesicht, bediet de wichtigheyt van haere gedachten, die de sinnen in die dingen hebben ingenomen, om niet by geval, maer om volmaecktelijck hare werckingen uyt te voeren. Waer over *Ausonius* in 't spel van de seven Wijsen aldus seght, *daer is niet dat meerder sorge vereischt, als over te leggen wat men doen sal, want de onbedachte worden door het geluck, maer niet door raed of overlegginge bestiert.*

Datse op de boecken sit, kan de geduyrigheyt van haere eygen werckingen, vertoonen, die in de boecken gegrondet zijn: die daer inhouden de eerste natuyrlijcke beginselen, door de welcke men voornaemlijk komt tot naespeuringe van't waerachtige.

Het gesloten boeck, daer eenige vingers tusschen zijn, bediet, datse een overpeinsinge of weerslagh maecken, over de kennisse der dingen, om een volmaeckt en goed gevoelen vast te stellen, waer uyt dan eere en alle goed sal konnen volgen; gelijck dit bygaende gedicht uytdruckt:

Wel hem! die van de sorgh des Werrelts is ontslagen,
En peinst in't eel gemoed, naer 't Goddelijck behagen:
Dees kan d'aenstaende eeuw, wat seeckers doen verstaen,
Waer door de Mensch vermagh op Waerheyds pad te gaen,
Dies wort hy wel te recht met eeuwigh lof verheven,
Soo dat zijn goede naem onsterffelijck sal leven.

MEDITATIONE SPIRITUALE.

EEn Vrouwe leggende op haere knien ter aerden met gevouwen handen, en toegesloten oogen, daer een luchtigh kleed haer soodaenigh bedeckt, datmen daer door de gestalte van een Vrouwe kan bekennen.

De geestlijcke Overdenckinge, is niet anders als een inwendige werckinge, die de ziele, vereenight zijnde door de Liefde Gods, die dingen doet overwegen, die haer souden dienen tot haere volmaecktheyt en saligheyt: Daerom leytse geknielt en met de handen t'saemen gesloten, om het werck van aendacht en nedrigheyt uyt te drucken, 't welck die geene heeft, die sich gestaedigh in de geestlijcke Overdenckingen besigh houd.

De gesloten oogen, betoonen, de innerlijcke werckingen, die van de sienlijcke en Werreltsche dinghen afgescheyden zijn, 't welck oock door de Mantel, die haer bedeckt, wort uytgedruckt. Het selve decksel kan oock bedieden, dat de Overdencker of Aendachtige sich verberght in een eensaeme plaetse, vliedende alle gelegentheyt om de sinnen niet af te trecken.

Overdenckinge des Doods.

EEn onthulde Vrouwe met rouw-kleederen, leunende metten arm op eenich grafsteen of sepulture, houdende haere oogen op een dootshoofd gevest, dat op de grafsteen staet, hebbende voor haere voeten een Lammeken, dat zijn hoofd om hoogh houd, gras in den mont hebbende, 't selve herkauwende.

PERSUASIONE. *Overredinge.*

EEn staetige Vrouwe in eerlijcke kleedinge, met een schoon hulsel op 't hoofd, alwaer

waer

waer een tonge boven op staet, doch beneden aen de tonge sal een oogh wesen, zijnde gestrickt met veele touwen en goude banden. Met beyde handen salse een koorde houden, alwaer een dier met drie hoofden aengebonden is, wesende 't eene een Hond, 't ander een Kat, het derde een Aep.

De Tonge is boven op 't hulsel gestelt, om dat dieselve het voornaemste werck-tuygh is, om den Mensch te overreeden. 't Welck de oude Egyptenaers plachten te gebruycken, om de onkonstige Overreedinge en woorden uyt te drucken, die alleen geschieden door de hulp van de Natuyre: Maer om te vertoonen het spreecken, dat door veele oefningen en konst geholpen was, maelden zy daer een oogh onder, wat uyten rooden: Want gelijck het bloed de sitplaets is van de ziele, gelijck eenige Philosophen seggen, alsoo is het konstigh spreken een sitplaets van haer werck en uytvoeringe, even gelijck het oogh het venster is, waer door de ziele siet, alsoo is oock de spraecke het venster, waer door zy van andere gesien wort.

De goude banden zijn de vereeniginge van de ziele, en vertoonen dat de Overredinge niet anders is, als datmen van een ander gevangen en gebonden is, door een behendigheyt en soetigheyt van 't welspreken.

Het Dier met drie hoofden vertoont de noodwendigheit van drie dingen die iemant moet hebben om een ander te overreeden. Ten eersten moet hy seer vriendlijck zijn, 't welck door 't Hondshoofd wort bediet, die om zijn eygen profijt een yder liefkoost. Oock moet hy leersaem zijn, te weten kloeck en bequaem om andere te overreeden, even als de Aep, diewelcke onder alle Dieren de meeninge van een Mensch, ten alderbesten kan vatten. Oock moet hy opmerckende zijn, 't welck door de Kat bediet wort, om dat die in haere handelingen wacker en opmerckende is. Zy houd de koorde van dit Dier met beyde handen, om dat, soo de Overredinge dese geseyde dienaers en boden niet heeft, of zy sal geen vrucht schaffen, of zy sal slaplijck voortgaen.

ADULTERIO. *Overspel.*

EEn sittende Iongelingh, die prachtigh gekleet is, en seer vet, mette rechter hand sal hy een *Murena* of Lamprey en eene Slange houden, die aerdigh gekrult zijn, doch soo, of zy beyde te saemen vereenight waeren; hebbende in de slincker hand een gulden trouw-ringh, die men aen de Bruyden plagh te vereeren, doch die sal gebroken zijn, aen die sijde waer in de handen zijn te saemen gevoeght.

Overspel is een ongeoorlofde byslaep van een getrouwt Man of Vrouw, gelijck *D.Thomas* seyt. Oock isse in 't boeck *Leviticus* in 't XX cap. verboden totte straffe van de dood, gelijck oock *Deuteron.* XXII te sien is. Iae 't is even strafbaer, 't zy dat het van een Man of van een Vrouwe begaen wort, alhoewel sich de Mannen ongelijck meerder vryheyd, als de Vrouwen, willen toeschrijven. Waer over *Ambrosius* seght, *Het betaemt den Man niet dat de Vrouwe niet soude betaemen. Aristoteles* seyt oock in zijne Huysbestieringe, dat de Man aen zijn Vrouwe geen ongelijck sal doen, alhoewel zy geen middel heeft, om 't selve, met gelijcke smaet, te vergelden.

Een prachtigh Ionghman wort hy geschildert, om dat de Iongelingh schoonder en wel-

welgeſtelder van weeſen en leeden is, om de Minneluſt en 't Overſpel te pleegen, als wel ander Ouder doet.

Hy wort ſittende afgebeeld, om dat de Leedigheyt, waer uyt dit meerendeels voort komt, hier van de oorſaecke is, zijnde dieſelve een baermoeder van de quaede gedachten. Waer door *Tobias*, in zijn bedde, dat is, in Leedigheyt leggende, door den heeten dreck, van een Swaluwe, is blind geworden, dat is, door de heete genegentheeden van de ongeoorloofde gedachten. En *David* is mede door de onmatigheyt derſelve in Overſpel gevallen. 2 *Regum* 2 cap.

Hy wort vet gemaelt, om dat de Leedigheyt de Braſſerie tot haer ſuſter heeft, doende gelijcke werckinge als de Leedigheyt. Waer over oock *Ezechiel* ſeyt, *de Braſſerie en Leedigheyt zijn geſuſters, diewelcke gelijck twee houten het vier der Onkuysheyt ontſteecken.* Welcke ſpreucke het Overſpel bediet, begrepen zijnde onder het geſlachte van geylheyt. Het middel dan, waer door wy deſe grove ſonde mogen vermijden, is, dat wy met alle vaerdigheyt, in alle eedele en deugdlijcke wercken beſigh zijn, en de quaede gedachten, die ons ſouden mogen voorkomen, van ons afdrijven, zijnde dieſelve niet alleene ſchadelijck aen 't lichaem, maer oock, 't welck meeſt weeght, aen de ziele. En hierom behooren wy te volgen de ſchoone leeringen van *Auguſtinus*, alwaer hy ſeyt, *Wilt uwen buyck niet boven de noodruſt overlaſten, want het overtollige is een oorſpronckelijcke oorſaecke van deſe ſonde, en dit weet een yder, dat ſonder ſtoffe geen dingh wort voortgebracht.*

Hy houd de *Murena* mette Slange vereenight, in de rechter hand, om dat het ſchijnt dat *Baſilius* in de uytlegginge van 't Overſpel, den Overſpeelders waerſchouwt, dat zy ſich ſouden wachten, deſe Dieren gelijck te zijn, overmits het ſchijnt dat deſe verſaeminge van de Adderſlange en de *Murene* een ſeecker Overſpel is, van de natuyre. En dit is 't geene de Egyptenaers, hier door hebben willen te kennen geven.

De goude gebroken opene Trouwringh, als geſeyt is, bediet niet anders, dan dat ſelf de H. Wet, het Houwlijck, en de Trouwe, dieder behoort tuſſchen Man en Vrouw te weſen, geſchent en gebroken is. En hierom is deſe ſonde ſeer ſchandigh, om datſe tegens de trouwbeloften ſtrijd, die door den ringh wort uytgedruckt: en zy wort oock aen die Vinger geſteecken, die een Ader heeft, die nae 't herte loopt, vertoonende dat de Trouwe komt uyt het alderbemindſte deel van 't lichaem, 't welck het hert is, ſich verpandende door de onderhoudinge van de beloofde trouwe. Daerom ſoo konnen alle andere miſgrepen verbetert worden, maer deſe nimmermeer; gelijck *Q. Curtius* in 't leven van *Alexander de Groote* verhaelt, te weten, *dat deſe trouwloosheyt door geene verdienſten kan worden verſacht.*

ABONDANZA. *Overvloed.*

EEn bevallijcke Vrouwe, hebbende een krans om 't voorhoofd, die met verſcheiden ſchoone bloemen is geciert, in 't groen gekleet en met goud geborduyrt, mette rechter hand houd zy een Overvloets-hooren vol vruchten, Druyven, Olyven, en verſcheyden andere, in de ſlincker arm een boſſel met Kooren-ayren, Geerſte, Rijs, Erten en andere diergelijcke: Waer van men ſiet veele ayren op der aerde vallen, die hier en daer geſtroeyt leggen.

Schoon en bevalligh iſſe gemaelt, om dat Over-

Overvloet een goed en seer behaeghlijck dingh is en een yder aengenaem, gelijck daer en tegens de diere tijd leelijck en vervloecklijck is, strijdig tegens de Overvloet.

Zy heeft een bloeme-krans, om dat de Bloemen en Vruchten, die den Overvloet maecken, als Gesanten of Voorboden zijn: zy konnen oock bedieden, de vrolijckheyd en de geneughte van dit brave geselschap.

De groene verwe en de goude boorden van haer kleed, bedieden de verwen van de schoone bloeyrijcke Velden, die ons een overvloedige Ooghst beloven, en de Saffranige boorden bedieden de rijpigheyt van 't kooren en van de vruchten, die den Overvloet veroorsaecken.

De Overvloets hooren wordt genomen uyt de fabel van *Amalthea*, gelijck *Natalis Comes* en *Ovidius* in 't IX boeck van zijne Herscheppingh verhaelt, 't welck een blijcklijck teycken is van Overvloet. Waer over dit van den Overvloets hooren gestelt is:

Najaden *hebben my, met appels, bloem en vruchten,*
Geheylight en verrijckt, in weelden en genuchten.

En vermits de Overvloed, een volheyt genaemt wort, om datse soo wel in de slincker als rechter hand geladen is, soo stroytse haer Overvloed, hier en daer, op der aerde.

Dominicus Ancajanus heeft op den *Overvloed* Latijnsche dichten gemaeckt, die by ons zijn naegevolght:

Siet aen't Saffranigh Veld, en Ceres *met haer vruchten,*
Die duysentvout ons schenckt haer zeegen en genuchten:
De taxkens van den boom met appels zijn gelaen,
En 't bolle Druyfken swelt, en neemt het voetsel aen.
Hier loeyt de Os in't veld, hier gaen de Koeytjens grasen,
Hier schencktmen vette room uyt frissche Mellick-blasen.
De Bosschen voeden 't wild, en 't visken spijst de Zee,
En 't Vinxken in de locht dat quinckeleert in vree.
,,*Segh nu eens dertel Mensch! wat soudy van den Heere,*
,,*Van Hemel, Aerd en Zee, noch eenighsins begeeren?*

ABONDANZA.

EEn staende Vrouwe, in 't goud gekleet, met open armen, houdende d' Overvloets hooren in d'eene, en d'andere hand op eenige bosselen kooren-ayren, diewelcke staen ter sijden van dese beeldenisse. En dese is genomen uyte Medaglie van *Antoninus Pius*.

ABONDANZA MARITIMA.
Op 't wacter te maecken.

CEres die sich vertoont met kooren-ayren in de rechter hand, staende voor op den steven van een Schip, en voor haer voeten sal zy een kooren-maete hebben, daer kooren-ayren in en boven over leggen.

Anders.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Roer van 't Schip, en in de slincker kooren-ayren houd.

Overvloed.

EEn Vrouwe met een krans van kooren-ayren, houdende in de rechter hand een bossel Hennip mette blaederen, in de slincker de Overvloets hooren, en een tack van Brembeesien, of Pinxterbloemen, waer op veele bondelkens sijde hangen.

RACIOCINATIONE O DISCURSO.
Overweginge of Vertoogh.

EEn bedaegde Vrouwe, in purper gekleet, sittende heel bedachtsaem, hebbende op haere knyen een boeck, waer in zy de voorste Vinger van de rechter hand, houd, doch een weynigh open, en mette ander hand een rolleken, waer in geschreven staet, *in perfecto quiescit*, dat is, *zy rust in't volmaeckte.*

De Reeden die wy discours of vertoogh noemen, wort van den Philosooph, in 't III boeck van de Ziele, het Verstand genaemt, en hy onderscheyt ditselve in tweederleye slagh, d'eene wort *passibile*, dat is het lijdelijcke, en d'ander *agente*, dat is, het werckende, geheeten: Het lijdelijcke verstand dan, is het geene, 't welck de gedaenten aenneemt, als mede de fantasien der dingen, en dat van de imaginatie of inbeeldinge: Het werckende verstand, is, dat de dingen toestelt en maeckt, die daer zijn *een mogentheyt van verstandige dingen*, *die alreede in der daed zijn verstaen.* Noch meer, het lijdlijck verstand heeft oock drie staeten of orden, *d'eerste* is, wanneer het alleen in de mogentheyd is, te weeten, wanneer het noch niets heeft van de verstandelijcke dingen, maer alleene haere natuyre en weesen, Het *tweede* is, wanneer 't de

verstandelijcke dingen alreede op een sekere maniere heeft, alhoewel wy daer mede noch niet wercken, en dat wort genaemt het verstand *in habitu*, dat is, in de bequaemheyt. De *derde* is, wanneer het werck is verstaen, en daer van geredeneert of verhaelt wort, en dat wort genaemt *in actu*, dat is in der daed: Waer uyt wy dan klaerlijck sien, wat saecke het overlegh of discours is, 't welck aen de inbeeldinge hanght: en gelijck *Aristoteles* op de verhaelde plaetse seyt, soo gebeurt datselve tusschen de inbeeldinge en tusschen de overweeginge, gelijck het gebeurt, tusschen de bevindelijcke dingen, en den sin selve, behalven, dat de fantasien, die de inbeeldende kracht totte Raciocinatie of Overweginge brengen, geene materie of stoffe hebben, want het zijn geen materiale dingen die in stoffe bestaen.

Sulx dat de Overweginge niet anders is, als een oordeel en een discours of overlegh, datter geschiet over de fantasien, en de gedaenten, die door de inbeeldinge worden over gebracht: Welcke inbeeldinge, gelijck wy in haere beeldenisse hebben geseyt, wort gemaeckt in 't eerste velleken van de hersenen, en de overweginge of overlegh in het tweede velleken, dat is in het midden, gelijck oock de memorie of het gedachte leyt in het derde velleken, nae het achterhoofd of nae den neck toe; gelijck *Galenus* seyt in 't VIII boeck *de usu partium*, en *Vesalius* in zijne *Anatomia* in 't VII boex XII cap.

Met purper en van bedaeghd Ouder wortse gemaeckt, om de staetigheyt van de zeeden en manieren te vertoonen.

De spreucke *in perfecto quiescit*, vertoont ons niet alleene de volmaecktheyt van de Overweginge, maer oock, dat dieselve geen plaets heeft, als in de aldervolmaecktste dieren, tot een onderscheyt van de inbeeldinge, die gelijck wy hebben geseyt, oock in de onvolmaeckte Dieren wort gevonden, wesende de Overweginge een mogentheyt van de verstandelijcke ziele, die de einden of uytkomst van de dingen overweeght, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen.

Zy wort sittende gemaelt en seer bedachtsaem, met een toegesloten boeck, om dat de Overweginge of 't Overlegh, dat deel van 't snelle verstand is, dat de spreucken overweeght, en de dingen naedenckt.

VITTORIA. *Overwinninge.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, houdende in de rechter hand een Granaet-appel, en in de slincker een Helm; gelijck *Heliodorus* dieselve beschrijft.

Overmits daer twee dingen voor al noodigh zijn, om de Overwinninge te bekomen, te weeten, Macht en Eendracht, d'eene om den wegh te vinden, diewelcke noch niet ontdeckt is, d'andere, om dieselve met een Manlijck gemoed te openen, soo wort de kracht door den Helm uytgedruckt, die alle slagen tegenstaet, die op 't hoofd geschieden om 't selve te quetsen: en de vereenighde verstanden, worden door den Granaet-appel uytgedruckt, die mette vereeninge van zijne korrelen by een getrocken is, gelijck oock de dappere Mannen, alle de gedachten van veelderleye verstanden, tot eene meeninge weeten te brengen.

VITTORIA DE GL' ANTICHI.
Overwinningh van de Oude.

EEn Vrouwe met een Maeghdelijck aengesicht, die door de locht vlieght, hebbende in de rechter hand een Lauwer of Olijf krans, in de slincker een Palmtack met een Adelaer onder de voeten, die oock een Palmtack in zijne klauwe heeft, haer kleed sal wit zijn met een geele wapen- of krijgsrock.

De Lauwer, Olijf en Palm, zijn van de Oude gebruyckt voor een teyken van eere. 't Welck zy hebben goed gedacht, te vertoonen, aen die geene, die daer Overwinninge van de Vyanden, tot weldaet van zijn Vaederland, hadde te huys gebracht. De reedenen daer van zijn elders genoegh geseyt, om een saecke niet dickwijls te verhaelen.

Zy is seer dapper, want de Overwinninge is soo veel te aengenaemer, alsse blijcklijcker in dapperheyt heerscht en uytmunt. Ditselve bediet de Adelaer mede: en daer over voorseyden de oude Keyseren, door haere wapenen en banieren, die zy over al mede voerden, het goed geluck: laetende dieselve voor haer heene draegen, voedende, daer door, in de gemoederen der Soldaeten een hope van de aenstaende Overwinninge.

Het

Het witte kleed bediet, dat de Victorie sonder smette van eygen schande behoort te geschieden, wetende dieselve, verkregen zijnde, met wijsheyt te gebruycken; 't welck door de geele rijdrock wort vertoont.

VITTORIA nae de Medaglie van *Domitianus.*

VOor de Overwinninge wort een Vrouwe met vleugels geschildert, houdende in de rechter hand een Overvloets hooren, en in de slincker een Palmtack.

En dit zijn de twee soorten van goederen, diewelcke de Overwinninge met haer brengen, te weten, het goed gerucht ofte de eere, en de Rijckdommen: en 't eene soo wel als 't ander, wort om de reeden des Oorloghs, met gewapender hand, van de Vianden genomen.

VITTORIA nae de Medaglie van *Ottavius.*

EEn Vrouwe geschildert met vleugels, staende over einde op een grondsteen, met een Palmtack in de hand, en in d'ander een kroone met twee Slangen, soo wel van d'een als van d'ander sijde, noch een ander Slange, diewelcke leggende, sich rontom de twee andere heer slingert, mette woorden van ASIA RECEPTA. Aldus sietmen 't oock in de Medaglie van *Augustus.*

VITTORIA NAVALE. *Scheeps-Overwinninge* van *Vespasianus.*

EEn Vrouwe gevleugelt, staende op de steven van een Schip, houdende in de rechter hand een krans, en in de slincker een Palmtack, mette letteren *Victoria Navalis*:

Vittore navali come depinta da Romani.

Wanneer de Victorie op de steven van des Viands Schip staet, of wanneer die ter sijden van een Trophee staet, alwaer Scheeps-gereetschap, als Roers, Anckers, Riemen en anders gelegen is, datselve noemden zy een Scheeps-overwinninge: Waer over als de Romeinen de Victorie, van die van *Antium* op den Tyber hadden verkregen, naemen zy alle de steevens van de Schepen, en stapelden die op malkanderen, diewelcke *Rostri* genaemt wierden: Waer op zy alsdan een verhael deeden van de oorsaecke derselven. In de Medaglie van *Vespasianus* is een colomne die van stevens van Schepen is opgemaeckt. Sulx als iemant de Scheeps-overwinninge wilde afmaelen, kan men dieselve op d'eene of d'ander maniere doen.

VITTORIA nae de Medaglie van *Titus.*

EEn Vrouwe sonder vleugels met een Palmtack en Lauwerkrans. In dese maniere wildese *Titus* vertoonen, om dat hy wilde dat die nimmermeer van hem soude scheyden. Alsoo maelden oock de Atheniensers dieselve af, gelijck *Pausanias* seyt, en dat om dieselve reeden als *Titus.*

VITTORIA nae de Medaglie van *Augustus.*

EEn Vrouwe staende op een ronde kloot met opgespreyde Vlercken om te vliegen, met een Lauwertack in d'eene, en in d'ander een *Labaro*, zijnde een waepen van den Keyser, dat de Francoisen een Cornet noemen, 't welck men gewoon was voor den Prins te draegen, wanneer hy self in 't Leger was, mette letteren *Imperator Cæsar.*

VITTORIA van de *Ouden* afgebeeld.

DE Oude maelden de Overwinninge als een Engel af met vleugels, en dickwijls dat hy sat op den roof van zijne Vyanden, tropheen voor hem, hebbende voor de borst een Palmtack, met een Schild, waer in dese woorden staen *Victoria Augusti*; gelijck *Claudianus* dieselve beschrijft.

VITTORIA nae de Medaglie van *Severus.*

EEn Vrouwe op een Schild, sittende met een Helm in de hand, welcke de Overwinnaer toebehoort. En *Lucius Verus* maelt een Vrouwe met een Helm op 't hoofd en een Spiesse in de hand, en mette slincker hadse een Trophé over de schouder met seker roof, tot teycken van Victorie. *Vespasianus* stelt een Vrouwe, die daer staet by een Palmboom, en schrijft aen een Schild *Judæa Capta.*

Domitianus maelt de *Vittoria* aldus af.

EEn gevleugelde Vrouwe, ſettende d'eene voet op een Helm, ſchrijvende in een ſchild, dat aen een boom gehangen is, en van d'ander ſijde van den boom is het met een Trophé geciert, en een ſittende Vrouwe, diewelcke d'eene hand onder de wange heeft, zijnde treurigh in 't aengeſicht.

Deſe Medaglie is ter eeren van *Domitianus* geſlagen, als hy Duytslant hadde ingenomen.

PROSPETTIVA. *Deurſichtigheyt.*

EEn Vrouw van een ſchoon en bevalligh opſicht, hebbende aen den hals een gulden keeten, alwaer een Menſchen oogh aenhanght, houdende in de rechter hand een Paſſer, Liniael, Quadrant en een Pasloot, met een Spiegel, en in de ſlincker twee boecken, alwaer op het eene geſchreven is *Ptolomæus*, en op 't ander *Vitellio*, het kleed ſal van de voeten af duyſter weſen, en van langer hand, ſal het allenskens lichter worden, alſoo dat het hoofd het alderlichſte zy.

De *Perſpective* is van de Griecken *Optica* van 't geſicht geheeten, als een eedele wetenſchap van 't geſicht, gegrondveſt weſende op wiskonſtige en natuyrlijcke bewijsreedenen; handelende van de natuyre en eygenſchap van 't licht en de ſienlijcke mogentheyt, waer van wy in 't Menſchlijcke leven, en in de algemeenheyt van alle dingen, geen heerlijcker noch wonderbaerlijcker hebben. De *Perſpective* dan, gelijck geſeyt, is ſeer luſtigh en vermaecklijck, en daerom wort de Vrouwe oock ſchoon en bevallig afgebeeld. De keeten met het oogh daer aen, bedier, datſe van 't geſichte hare benaeminge heeft, als die gene, die over de ſienlijcke gedaenten en ſichtlijcke handelinge geheel geſtelt is.

Door de inſtrumenten wort haere aert, gelegentheyt, en werckinge uytgedruckt.

In de Spiegel geven de rechte beeldniſſen haeren weerſlagh, en om dat deſe konſt van't rechte licht en van de weerſlagh haer dienen, ſoo ſietmen daer in een ſeer ſchoone verwonderinge, en daerom is de Spiegel hier geſtelt. En om dat deſe wetenſchap bewaert wort in de ſchriften van vermaerde Mannen, ſoo is hier by gedaen het werck van twee Schrijvers, diewelcke, om datſe daer van ſeer treffelijck geſchreven hebben, ſoo zijn dieſelve hier door ſeer vermaert, zijnde deſe konſt door haer ſeer gevordert en aen den dagh gekomen.

De verwen van't kleed, van't duyſter nae't licht oprijſende, zijn om te bewijſen dat de wercken van de *Perſpective* gemaeckt worden door de klaerigheyt van 't licht, en door de duyſterheyt van de ſchaduwe, doch met een ſeeckere dalinge of verſchietinge, nae de diſtantie of wijde, en de reflexie of weerſlagh. En men magh in der waerheyd God dancken, dat in de voorgaende, ſoo wel als in deſe eeuwe, geen Mannen ontbroken hebben, diewelcke in alle konſten en wetenſchappen, als mede in deſe konſt van *Perſpective* doorluchtigh geweeſt zijn: onder welcke is *M. Giovan. Alberti dal Borgo*, diewelcke, in wat achtinge men hem behoort te houden, betonen zijne vermaerde wercken, en inſonderheyt zijne ſchilderie die hy gemaeckt heeft in de Saele van 't nieuwe Paleys in *Vaticano*, geheeten *Clementina*, in de maetſchappie van *M. Cherubin* zijnen rechten broeder, niet min door de Natuyre, als in gelijckheyt van de konſt, uytſteeckende.

PROSPETTIVA.

EEn Vrouwe die in beyde handen een *Perſpective* houd, hebbende een Quadrant, Paſſer en andere inſtrumenten, die tot deſe konſt noodigh zijn, voor hare voeten. Deſe behoeft geen breeder verklaeringe, aengeſien daer van boven breeder geſproken is.

PELLEGRINAGGIO. *Pelgrimſchap.*

EEn Man in de kleedinge van een Pelgrim, maer die't halve hoofd geſchooren is, gelijck oock de baerd, hebbende van de rechter ſijde lange hoofdhayren, die hem over de ſchouderen hangen, inſgelijx mede de halve lange ruwe baerd, om de Egyptenaeren te volgen, diewelcke in deſer maniere de Pelgrimagie afbeelden.

En dat om deſe reeden, want *Orivides* uytgetrocken zijnde tegens de Giganten of Reuſen, hadde in thien Iaeren, nae dat hy uytlandigh was, altijd met groote naerſtigheyt zijnen baerd en hoofd geſtreelt, maer daer nae wederom in Egypten gekeert zijnde, liet hy ſich ſcheeren. De Egyptenaers wil-

willende uytdrucken dat zijn Pelgrimſchap geluckigh was geweeſt, maelden hem uyt, gelijck boven in de afbeeldinge geſeyt is, en hebben voorts dieſelve maniere gebruyckt in alle ſoorten van Pelgrimſchap. Hy heeft in zijn rechter hand een Pelgrimſtaf, alwaer een Swaluken op ſit, om dat dat Vogelken, nae dat de Oude daer wel op hebben gemerckt, ſoo haeſt als het begint te vliegen, ſich ſcheyd, verlaetende Vaeder en Moeder, levende verre afgeſcheiden, als in Pelgrimagie.

P E S T E. *Peſt.*

EEn Vrouwe gekleet met duyſter taneyt, hebbende 't geſichte bleeck en vreeſlijck, 't hoofd verbonden, de armen en beenen naeckt. 't Kleed ſal ter ſijden open zijn, ſiende, door de ſcheure, 't hembd bevleckt en bebloed, ſoo ſietmen oock de borſten vuyl en draegende, met een doorſchijnende ſluyer bedeckt, en ter ſijden haer ſal een Wolf ſtaen.

De Peſte is een beſmetlijcke ſieckte, ten meeſtendeel veroorſaeckt door de vervuylinge van de locht. Waer van niet anders te ſeggen valt, alſoo de beeldeniſſe voor haer ſelven klaer is. Alleen ſullen wy God bidden dat wy daer van geen ander kenniſſe mogen hebben, als door de Schrijvers, of van 't geene wy van de Oude mogen hooren ſeggen.

Door den Wolf wort de Peſte bediet, want gelijck *Philoſtratus* ſeyt, ſoo ſagh *Palamedes* datter over den bergh *Ideo* veele Wolven liepen, waer over hy aen *Apollo* offerhande dede, hopende daer door 't gevaer van de Peſte te ontgaen, 't welck hy vreeſde hem te genaecken. En men weet oock datter ten tijde van de Peſte meer Wolven op 't Land geſien worden, als anders.

Peſte.

EEn oude magere en vreeſlijcke Vrouwe, duyſter geel in 't geſicht, geheel onthult, hebbende om 't hoofd een krans van donckere Wolcken, in 't duyſter blaeu gekleet, weſende hier en daer met quijl en vochtigheden beſpreyt, geelachtigh van verwe, ſittende op eenige Schaeps- Lammere- en andere vellen, houdende in d'eene hand een geeſſel met bebloede knoopen.

Gelijck deſe beeldeniſſe, door haere oudheyd en magerheyt, lelijck is aen te ſien, alſo is oock de Peſte door haere vreeſlijcke en ſchricklijcke vertooninge oock in 't gemeen afſchouwlijck en yſelijck. De geelheyt bediet de ontſteeckinge des lichaems, weſende die verwe, in de geene, diewelcke ongeſont zijn.

De Wolcken vertoonen, dat het een eygen werck van de Hemel en van de venijnige Locht is. In Peſt-tijden wordt oock de Locht veele met duyſter blaeu geſien.

De vellen van verſcheyden beeſten, bedieden de ſterflijckheyt, weſende de ontſteeckinge der Locht niet alleen de Menſchen, maer oock den beeſten ſchaedelijck, om datſe uyt dieſelve haer leven ſcheppen.

De Geeſſel betoont, datſe te gelijck op een yder ſlaet, verſchoonende noch Ouder noch geſlacht, Rijck noch Arm, noch Staet noch waerdigheydt, noch wat het oock ſoude mogen weſen, waer mede zy te rugge ſoude gehouden werden, om met haere ſtraffe eenigh Menſch aen te ſien.

P H I L O S O P H I A,

Nae de Beſchrijvinge van *Boëtius*, mette uytlegginge van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini*, die hy in de *Academie* der *Philopinen* van *Faenza*, opentlijck verhaelde den IV *Octob.* 1613, in de tegenwoordigheit van den Doorluchtigen en Eerwaerdigen Cardinael *Valens*, en de gantſche Vergaederinge van de E. Heeren Magiſtraeten.

B*Oëtius* beſchrijft de *Philoſophie*, door een ſeer ſchoone en geleerde Poëtiſche vindinge, op deſer maniere: Hy verſiert dat hem een Vrouwe met glinſterende oogen verſcheen, die boven 't gemeen vermogen der Menſchen ſnel en ſcherpſichtigh waeren, weſende van levender en ondoorgrondelijcker wackerheyt, nochtans ſeer bedaegd van Iaeren, ſoo dat niemand ſoude gelooft hebben, of zy was van ons Ouderdom. De langhte haeres lichaems was twijfelachtigh, want als nu voeghde zy haer nae de gemeene maete der Menſchen, korts daer nae ſcheent, dat zy met den top haeres hoofdes den Hemel geraeckte: Iae als zy 't hoofd noch hooger op hefte, drangh zy daer mede oock ſelve in den Hemel, en bedroogh alſoo 't geſichte der geener, dieder op ooghden.

Haere kleederen waeren van seer fijne draeden met scherpsinnige konste,en van onverscheydelijcker stoffe geweeven,en nae dat zy selve seyde, soo hadse dieselve met haer eygen hand toegestelt, en dese scheenen als rookige beelden,die een veracht Ouderdom hadde verduystert. In de uyterste boorde van 't kleed was een Griexsche Π. P. geweven,en in de bovenste een Θ. Th. en tusschen dese beide letteren scheenender eenige trappen uytgesneden, waer mede men van de onderste totte bovenste letter moght klimmen. Dit selve kleed hadden de handen eeniger geweldenaers gescheurt,en yder hadde eenige lapkens,soo veele als elck konde mede krijgen, wegh genomen. In de rechter hand hadde zy eenige boexkens, maer in de slincker voerde zy eenen Scepter of Rijxstaf.

Wel te recht is zy van eerwaerdigh opsicht, want de Philosophie is groote eere en eerbiedigheyt waerdigh, *om dat zy een Moeder is van alle vrye konsten, een Meesterſche van alle zeeden en van alle tucht, een Wet van 't leven, een uytdeelster van de gerustheyt en een sonderlinge gave Godes. De Philosophie der goede konsten, is niet anders*, soo Plato seyt, *als een geschenck en vindinge der Goden*; gelijck *M. T. Cicero* en *Augustinus* in zijn Stad Godes in 't XII boeck en XXI cap. aldus daer van spreeckt: *Naedien nu de Philosophie soo groot is, gelijck zy selve bekennen, datter geen hooger gaeve van God is gegeven, soo moetmen oock gelooven, datse van niemand anders als van dien God gekomen is, dien zy selve, alhoewel zy veele Goden eeren, seggen, geen grooter God te wesen.* Willende te kennen geven,dat de Philosophie zy een geschenck,van een waerachtigh en eenigh God: En om haere treflijcke aert,so wortse eerwaerdigh genaemt. Daerom seyt oock *Seneca* de zeedige Philosooph in zijnen XIV brief aldus: *Nimmermeer sal de snootheyt soo veele Mans worden, nimmermeer salse sich tegens de Deughden soo te saemen rotten, dat de naem van de Philosophie niet soude eerwaerdigh en heyligh blijven.* Zy heeft glinsterende oogen,van veel doorsichtlijcker kracht, als wel 't vermogen is van andere Menschen, en door haere kennisse, soo sien en bekennen de Menschen, door de oogen des Verstands, veele verborgene dingen der Natuyre, soo wel van 't Aerdrijck als van den Hemel,gelijck *Cicero* in dieselve plaetse uytdruckt, seggende dat de Philosophie ten eersten in den Godsdienst onderwijst, en daer nae in de zeedigheyt en grootmoedigheyt, en datse, uyt ons gemoed, als van de oogen,de duysternisse verjaeght, ten einde wy konnen sien alle Hemelsche, Aerdsche, eerste, laeste en middel dingen.

Zy is van levende verwe,alhoewel zy bedaegd is,en ons ouderdom verre overtreft: om dat de Wijsheyt is van de opperste en eeuwige Wijsheyt, te weten van God, aen onsen eersten Vaeder geschoncken,soo haest als hy geschaepen was, en gaf hem kracht om over alles te heerschen,gelijck in 't boek der Wijsheyt x cap. te leesen is. Van wiens groote Wijsheyt,die veel grooter is als *Salomons*, kondy by *Pererium* over *Genesin* nae sien. Dieselve is van den beginne des Werrelts geweest en sal altijd wesen, als Meesterſche van alle Creatuyren, altijd levende en wacker, altijd op haere voeten staende,om door haer de duysternissen der onwetentheit,uyte gemoederen der Menschen te verdrijven. Soo is dan de Wijsheyt bestandigh en onbederflijck, diewelcke aen ygelijck persoon, hoe oud van jaeren, dat hy oock magh wesen, macht en wackerheyt geeft, tegens alle ramp en verwarde ongelucken, en maecktse gelijck-

gelijckmoedigh tegens alle stoorenissen en hertztochten des gemoeds; gelijck *S. Aug. de Civit. Dei lib.* IX in't III en IV cap. daer van spreeckt. Wy willen in dese plaetse geen onderscheyt maecken van de Wijsheyt totte Philosophie, gelijck van *Seneca* in zijnen 89 brief gedaen is, te weeten, dat de Wijsheyt een volmaeckt goed is van 't Menschlijck gemoed, maer dat de Philosophie zy een Liefde, begeerte en vlijt om dese Wijsheyt te bekomen. En dat is waerachtigh, soo veele de beteycknisse van haeren naem belanght, want de Philosophie bediet niet anders als een Liefde tot Wijsheyt en Deugd: oock is een Philosooph niet anders, als een Minnaer en Liefhebber van Deughd en van Wijsheyt: Maer soo 't geheele lichaem van de Philosophie wort aengemerckt, soo sullen wy seggen, nae de meeninge van *Boetius*, dat zy datselve is, dat de Wijsheyt is. Dies hy die oock in zijn derde Prose noemt, *een Meesterssche van alle deughden.* In 't 2 b. 4 Prose: *Een voedster aller deughden.* In 't 4 b. 1 Prose, *Een weghbereydster van't waerachtige licht.* Al te saemen bynaemen, die op de Wijsheyt passen, gelijck oock in der daed het geheele lichaem van de Philosophie is: dieder drie deelen in sich begrijpt, te weeten het wercklijcke deel, 't welck het gemoed bequaem maeckt in de goede manieren: Het spieglende deel, 't welck alle de geheymnissen, van de Natuyre, doorsnuffelt: Het reedelijcke deel, waer in de Reeden bestaet, door de welcke men onderſoeckende, het waerachtige van 't valsche onderscheyt. En dit vereyscht de t'saemenvoeginge en eygenschap van woorden en bewijs-reedenen. Deelen, die alle drye een volmaeckte Wijsheyd maecken. Dit komt oock overeen mette andere bepaelinge van de Wijsheyt, diewelcke *Seneca* op dieselve plaetse invoert, tot een onderscheyt van de Philosophie, daer hy seyt: *Dit is Wijsheyd datmen kenne de Godlijcke en Menschlijcke dingen en haere oorsaecken.* Welcke beschrijvinge, nae mijn gevoelen, in sich begrijpt de drie deelen van de Philosophie. Des Wijsheyts ampt is de Godlijcke dingen te kennen: siet daer op aen het *Contemplative* of spieglende deel, 't welck niet alleen door de *Physica* of Natuyrkennisse, alle natuyrlijcke dingen, doorsnuffelt, die van *Pererius* voor werckingen van een Godlijck gemoed werden gehouden, maer oock door de *Metaphysica*, of boven Natuyr-kennisse, die van *Aristoteles* gehouden wort voor de aldergodlijxste: Want zy schouwt door de kennisse de afgescheyden substantien, wesentlijcke selfstandigheeden, en de Natuyre selve, te weeten God. Zy kent oock de Menschlijcke dingen. Siet aen de *morale activa*, het zeedige wercklijcke deel, dat kent de oorsaecken van alle beyde. Siet het *rationale* of het redelijcke onderſoeckende deel, daer door komt men in de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Dewijl dan de Philosophie, eenderleye bepaelinge als de Wijsheyt in sich begrijpt, soo komt het datse oock eenderleye saecke als de Wijsheyd is, insonderheyt in de kracht van de boven-natuyrlijcke kennisse, die zy in haer bevat: die, door 't aensien van *Aristoteles*, de eygen naeme van Wijsheydt verdient. *M. Tullius* redeneerende in zijne Tusculaensche Vraegen van de Oudheyt der Philosophie, seght dat die seer oud, maer haere naeme nieuw is, en acht die als de Wijsheyt selve. Oversulx, seyt hy, wie derf ontkennen dat de Wijsheyt niet oud van daed en van naeme zy? te weten de Philosophie, diewelcke door de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke dingen, van de beginselen en van de oorsaken, by den Ouden, de seer heerlijcke naeme van Wijsheyt behiel. Iae de seven Wijsen van Griecken wierden *Sophi*, dat is Wijse genaemt, en dat veele eeuwen voor haer. *Licurgus*, *Homerus*, *Vlysses* en *Nestor* zijn voor Wijse gehouden geweest, van gelijcken mede *Atlas*, *Promotheus* en *Cepheus*, en door de kennisse die zy hadden van de Hemelsche dingen, zijn zy Wijse genaemt geweest. En al die geene die haere vlijt, in de spiegelingen der dingen, hadden aengewent, zijn altijd Wijse geheeten, totte tijd van *Pythagoras*, die desen naeme van Wijse, al te hooghmoedigh schijnende, lietse *Philosophi* heeten, dat is, beminders van Wijsheyt. Sulx dat de Philosophie even 't selve is, dat de Oude, *Sophia*, dat is Wijsheyt, hebben geheeten. Waer over men by *Diog. Laertium* in 't leven van *Plato* leest, *dat hy de Wijsheyt en Philosophie noemt een seeckere lust en begeerte van Godlijcke Wijsheyt.*

De twijfelachtige gedaente die nu kleyn dan groot was, bediet, datse als nu in de kennisse der dingen besigh is, soo wel die beneden

den op der aerden als die boven in den Hemel zijn, en dickwijls stijghtse soo hoogh op, om de verborgene stoffen te ondersoecken, dat het Menschlijck vernuft niet machtigh is, dieselve te vatten. En daerom seyt *Boetius* dat de Philosophie haer hoofd dickwijls soo hoogh opsteeckt, den Hemel doordringende, dat het gesichte der aenschouwers niet machtigh was haer te beoogen, om dat de geheymnissen Godes, als oock sijn weesen dat in den Hemel verborgen is, door geen Menschlijcke reeden of vernuft kan werden begrepen, gelijck de H. *Gregorius Nazianzenus* seght. Wat wonder is 't? Als wanneer *Simonides* de Heydensche Griexse Poeet, van den Tyran *Gerion* wierde gevraeght, wat God was? dat hy een dagh of twee uytstel hebbende verkregen om sich te beraeden, noch daer nae wederom driemael soo veele tijd eyschte als van te vooren, hy noch ten laesten antwoorde, *hoe ick het weesen Gods meer aenmercke, hoe het my duysterder dunckt te wesen*; gelijck *Cicero* in de Natuyre der Goden verhaelt.

Het kleed van seer fijne draeden, bediet de scherpsinnigheyt van de voorstellen in 't disputeeren, van de onoplosselijcke stoffe, door de Philosophische stoffen, die door haer selve bondigh en vast zijn, insonderheyt in de wercklijckheyt ontrent de goede zeeden; het kleed is van haer hand geweven, want het kleed der Wijsheyt is onoplosselijck, onveranderlijck en vast uyt haer eygen wesen en hoedaenigheyt, en niet door Menschlijcke konst.

Het is oock van gelijcken duyster, voor soo veele de ondersoeckinge van de verborgen dingen van de Natuyre belanght, en dit schijnt dat *M. T. Cicero* in zijnen *Redenaer* stelt; *de Philosophie*, seyt hy, *is in drye deelen gedeelt, in de duysterheyt van de Natuyre, in de spitsvindigheyt van 't redenceren en in 't leven, en in de manieren.* En soo wy de Philosophische wijse willen aenmercken, soo sullen wy seggen, dat het kleed door de duysterheyt van een versloft ouderdom verdonckert is, om dat de Philosophen gemeenlijck slordigh en veracht gaen, op zijn Philosoophs, dat is, met oude beroyde en bemorsde kleederen. Arm en naeckt gaet de Philosophie, niet soo seer door nooddruftigheyt, als door eygen wille, gelijck *Socrates* en *Apollonius*: die gekleet gingen met vuyle sacken, bloots hoofds en bloots beens. *Diogenes* was gewonden in een doncker slaefs kleed, en morssigh, sittende in een tonne. Maer alhoewel dit waer is, soo sullen wy daer van een veel waerachtiger reeden geven. De kleederen van de Philosophie zijn bedeckt met een oude duysterheyt, want de Philosophen hebben van ouds af 't gebruyck gehad, sich met een spitsfinnige donckerheyt te omschaduwen. De Egyptenaers verbergden de Philosophie onder duystere decksels van fabulen en verborgen heylige beelden. *Pithagoras* kleede dieselve met een kleed van duystere teyckenen. *Empedocles* met raetselen. *Protagoras* met ingewickelde versierselen. *Plato* met verborgen sinnen. *Gorgias* met fantasien, met valsche en tegenstrijdige voorstellingen, van dat alle dingen zijn en niet zijn. *Leonone* self met mogelijcke en onmogelijcke ondervindingen. *Aristoteles* met duystere setpaelen en een swaer geweef van woorden: Waer over hy zijne gehoor-plaetse *Acroamatica* noemde, diewelcke des morgens geschiede, alwaer van de alderhoogste en spitsvindigste Philosophie, behoorende totte spieglinge van de natuyrlijcke dingen en redenkavelinghsche dispuyten, gehandelt wierde. Dies hy oock eenige boecken *Acroamatici* geheeten, in 't licht gaf, die de verborgene konst van de Peripatetische secte inhielden, diewelcke *Alexander Magnus*, zijn discipel, terwijlen hy in Asien tegens *Darium* lagh, gesien hebbende, daer over aen *Aristoteles*, door brieven, klaeghde, van dat hy de schoone geheymnissen der Natuyre, hadde ruchtbaer gemaeckt. Waer op *Aristoteles* aensiende de duysterheyt, waer in hy dieselve gewickelt en in 't licht gegeven hadde, antwoorde dat hy dieselve alsoo hadde in 't licht gegeven, als offe niet uytgegeven waeren, gelijck men by *A. Gellium* in 't XX boex IV cap. kan naesien. Dese boecken wierden *Auscultatorii* of de *Physico auditu*, dat is van 't natuyrlijck gehoor genaemt, diewelcke, gelijck *Aristoteles* meende, niet konden werden verstaen, indien men dieselve, door de onderwijsinge des Meesters, niet hoorde uytleggen. Hier uyt blijckt het, waerom de oude Philosophen, met opset, de Philosophische konste met duystere setpaelen, vermomden: willende aen 't volck vertoonen, datse van geen andere wilden verstaen zijn, dan die haer

werck

werck daer van maeckten, en vast in haer gemoed behielden: en dickwijls spraecken zy duystere dingen, en die buyten 't spoor liepen, om datse in te grooter geloof en aensien souden komen, gelijck *Lucianus* in zijn t'saemen-spraeck van *Micillus* in zijn derde geschil van *Pithagoras* seyt, dat het genoegh was, dat de Philosophie, in de verborgen dingen der Natuyre, uyt haer selve duyster was, al wierder noch niet een meerder duysterheyt van een swaer-schaeckelinge van woorden, en een verscheydentheyt van oubollige meeningen by gevoeght. Sulx dat *Boetius* de Philosophie met een doncker kleet afbeelt, om de eygene swaerigheyt van hare stoffen, en de duysterheyt van de termen en setpaelen, daer de oude Philosophen haer in hadden gewickelt. In de uyterste soom van 't kleed leestmen dat een griexsche P. Π. geweven was, van waer men met seeckere trappe, tot boven toe, klom, alwaer een griexsche Th. Θ. en geen T. stont, tegens de meeninge van den Schrijver, gelijck veele boecken seer leelijck zijn bedorven. Want tusschen dese beyde letteren is een groot onderscheyt, streckende d'eene ten leven, d'ander ten doode. Want Θ is by de Griecken 't geene C by de Latijnen is, zijnde teyckens van condemnatie of veroordelinge en de Dood; gelijck T by de Griecken, en A by de Latijnen teyckens waeren van absolutie of quijtscheldinge. De *Delta* wierde voor uytstel van tijd genomen, om de saecke wel over te sien; gelijck by de Latijnen N L. *non liquet*, genomen wierde, dat het niet geoorloft was, om als nu te oordeelen. Waer over *S. Hieronymus* over *S. Marcus* de T voor een teycken van saligheyt en voor 't Cruys stelt, om dat *I. Christus*, onse leven selve, daer aen heeft gehangen, om de saligheyt en het leven aen het Menschlijck geslacht te verleenen: En is die van de oude Egyptenaeren altijd genomen geweest voor een beeld van het leven: 't welck oock van veelen, ten tijde des Keysers *Theodosii* geoordeelt is, als wanneer door zijn bevel, alle de Templen der Afgoden in Alexandrien, waren te gronde geworpen, alwaer, onder andere, het beeld van *Serapis*, als mede andere steenen gevonden wierden, alwaer de letter T was op gehouwen; gelijck men op veele plaetsen kan sien. Waer over de Schrijver een seer breed bewijs doet, om te beweeren, dat dese zijne meeninge oprecht zy, daer toe aentreckende verscheyden Schrijvers en Hieroglyphische beelden, waer mede hy zijn voorstel bevestight. Doch alsoo dit totte verklaringe van de beeldnisse weynigh voorderlijck is, sullen wy dit alleene seggen, dat de griexsche Θ, een teycken was van de Dood. En dit heeft hy alleene gedaen om de dolinge der geener te openbaeren, diewelcke *Boetium* qualijck hebben verstaen, want in dese beeldnisse bediet de Π *Practica*, dat is daedwerckinge, en Θ *Theorica*, dat is spieglinge, in welcke twee deelen de Philosophie bestaet. Waer over de Koning *Theodoricus* schrijvende aen *Boetium*, aldus seyt: *Ghy hebt geleert met wat diepsinnigheyt de spieglende Philosophie, met alle haere deelen, moet overdacht worden, en door wat reeden de wercklijcke, met haere onderscheyden, wordt geleert.* Welcke deelinghe *Augustinus* in zijne Stad Godes in 't VIII boeck bevestight, seggende, *de konst der Wijsheyd bestaet in 't wercken in de spieglinge: Waer over het eene deel wercklijck, en 't ander spieglende magh worden genaemt. Het spieglende deel dient daer toe, datmen de oorsaecken der Natuyre, en de oprechte waerheyd doorsie.* En van dese twee deelen, is de driederleye onderscheydinge, die wy hier boven hebben aengeroert, niet verscheyden, niet soo seer om dat de derde, (die *rationale* genoemt wort, of die in reeden bestaet, en die de oorsaecken ondersoeckt, van *Plato*, gelijck *Augustinus* verhaelt, daer by soude gevoeght zijn) soude overtolligh wesen, gelijck *Seneca* in sijnen XXVIII brief seyt, eenige hebbent aldus bepaelt, *de Wijsheyd bestaet daer in, datmen de Godlijcke en Menschlijcke dingen kenne:* eenige laeten uyt, *en haere oorsaecken.* Wesende de *rationale* disputeerlijck, ontrent de oorsaecken van beyde gemeene deelen, te weeten van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Want soo veele *Augustinus*, als vooren, bevestight, soo is 't hier niet tegenstrijdigh, *dat alle oeffinge der Wijsheyd in de werckinge en in de spieglinge soude bestaen:* En niet min, is de tweede, tegen de derde stellinge, strijdigh.

In 't kort: de Philosophie bestaet in de *Practijcke* en in de *Theorie.* De *Practijcke* is de daedwerckinge van de Zeeden- of Wellevens-konst, en de *Theorie* is de spiegel-konst, diewelcke hoogh is, en houd den eersten trap in waerdigheyt, maer den laesten door haere swaerigheyt in 't verkrijgen: En daerom

om is zy van *Boetius* boven op den trap geſtelt, en de Practijck, onder aen den voet deſſelven. Weſende alderlichſt te beginnen en zijnen voet om laegh te ſtellen, om alſoo van trap tot trap hooger te klimmen: Aengeſien 't beginſel van te Philoſopheren, gelijck *Ariſtoteles*,in zijne *Metaphyſica*, ſeght, zijn oorſprong neemt van ſich te verwonderen, in kleyne dingen, die eenige twijflinge aenbrengen, en allenskens verder gaende, ſoo begintmen oock van groote dingen te twijflen, en door de kenniſſe die door de kleyne dingen verkregen wort, ſoo opent zy, door haere daedwerckinge het verſtand, om van trap tot trap,totte kenniſſe van grooter dingen, op te klimmen, die totte alderſwaerſte ſpieglingen behooren: want die raeckt geen lichaemlijcke dingen, gelijck de daedwerckende,die mette handen en oogen bewerckt werden: Maer de ſpieglende openbaert ſich aen de verſtandige ſinnen, en overweeght met het verſtand de oorſaecke en de waerheyt van de natuyrlijcke *Phyſica*, en van de boven-natuyrlijcke *Metaphyſica*, waer in de *Theoria* beſtaet. Een woort dat van het Griexſche *Theoreo* heerkomt: 't welck ſoo veel bediet als inſien of opmercken; waer van de *Theatra* of ſchouplaetſen oock haeren naeme hebben. En die geene die alle dingen ſiet,te weeten *God*,wort by haer *Theos* geheeten. En weſende *Theta* de eerſte letter van 't woord *Theos* of *God*, ſoo kan men oock ſeggen, dat dieſelve in 't bovenſte van den trap geſtelt zijnde, gelijck als het wit, merckpael en einde is, van op te klimmen en tot hem te komen: En ſoo men wil letten op de ronde ſpheriſche beeldniſſe van deſe letter Θ, ſoo vertoontſe een ronde, met een dwers-lijne, als een pijl, in 't midden: een teycken dat wy onſe gemoed tot God moeten ſtieren,en vaſt in hem houden, als het opperſte wit: Want het eynde van de Wijsheyt en Philoſophie, is, het hooghſte goed, 't welck God is. *De Philoſophie leert den Menſche zijnen Schepper kennen*, ſeyt *Ariſtoteles*. En *Auguſtinus* ſeyt in zijne Stad Godes in 't VIII boex IX cap. *dat het Philoſopheeren is God lief hebben.* *Plato* houd dat God het opperſte en waerachtige goed zy, en hy wil dat een *Philoſophus* een lief hebber en naevolger Godes weſen ſal: Voorder ſeyt hy, dat in de zeedelijcke Philoſophie van het opperſte goed gehandelt wort, ſonder het welcke men niet kan ſaligh worden. Deſe zeedelijcke Philoſophie is de *Practica* of wercklijcke, alwaer de Π beneden aen den ladder ſtaet, bediedende datmen door de trappen van de zeedelijcke Deughd, als van Gerechtigheyt, Sterckheyt, Wijsheyt, Maetigheyt, Grootmoedigheyt, Heerlijckheyt, Mildigheyt, Goeddadigheyt, Goedertierentheyt en andere Deughden, opklimt totte opperſte trap, dat is tot het uyterſte eynde, en het hooghſte goed, 't welck God is, onſe Schepper en hoofd van alle deughden. En in 't XVIII boek XXXIX c. beweert *Auguſtinus*, dat de ſpieglende Philoſophie bequaemer is om de verſtanden te oeffenen, als om 't verſtand met de waere Wijsheyt te verlichten: want de wercklijcke Philoſophie is die geene, die door 't middel van de goede zeeden,doet, datmen de waere Wijsheyt verkrijght, en dat met reeden: Want de *Theorica*, dat is de ſpieglende of beſchoulijcke,die overleyt en onderſoeckt de waerheyt van de dingen, maer de zeedelijcke Practijck of daedwerckinge, die ſtelt de Waerheyt in 't werck,als mede het welleven en alle andere deughden, die ons dienen om totte hooghſte trappe tot God te klimmen, die onſe ruſte, beleyder, wegh, eynde en merckpael van het ſalige leven ſal zijn; gelijck *Boetius* in 't III boex IX Proſa verhaelt: *Dat het volmaeckte opperſte goed de waere geluckſaeligheyd is, en God het opperſte goed.*

En gelijck nu God het begin, wegh, wit en eynde is van onſe geluckſaligheyt, alſoo behooren wy oock in dit leven, onſe voeten te ſtellen op de trappen van de goede zeeden en deughden, ſoo haeſt als wy beginnen te wandelen, en dieſelve, totten eynde toe, vervolgen, ter tijd wy het opperſte goed hebben verkregen, en daerom moeten wy noyt van klimmen ophouden. *Zijt altijd naerſtigh, want gelijck die den ladder op klimmen, niet ruſten voor zy tot haere hooghte gekomen zijn, ſoo weeſt ghy oock alſoo genegen, om in 't goede altijd hooger en hooger te klimmen*, ſeyde *Agapetus* de Grieck. En 't is ſeecker datmen door de oefningen van de zeedelijcke deughd,en door nedrige dingen kan klimmen en opſtijgen totte Hemelſche en Godlijcke; en dat door de gelijckniſſe en over een kominge van de dingen, gelijck *Petrarcha* ſulx uytdruckt. Iae in alles watter in deſe Werreld geſchaepen is, hoe kleyn het oock

oock zy, daer in openbaert sich de Majesteyt, voorsienigheyt en alderhoogste goedheyt Godes; gelijck oock *Mercurius Trismegistus* in zijne *Pimander* aen 't 5 cap. seyt: *Voorwaer God, die sonder alle Nijdigheyt is, blinckt over al uyt, door alle deelkens van de Werreld.* En *Theodoretus* in 't III boeck van de Engelen, seyt: *uyt de sienlijcke dingen wort de onsienlijcke God gekent, en die wel by sinnen zijn, worden door de aerde en door de wassende spruytjens, als door seeckere middelen geleyt, om de Aerde en den Maecker der gewassen te aenschouwen.*

Om dit volkomen te besluyten, soo willen wy de peerle volkomentlijck uyttrecken, diewelcke in *Paulo*, het vat der verkiesinge, *Rom. 1 cap.* bewaert wort, alwaer hy de onrechtveerdige Heydenen niet verontschuldight, diewelcke alleen voor hare Goden hielden de beeldnisse van hout, steen, vogelen, en andere ontallijcke dieren, en die geene kennisse van den waeren God begeerden te hebben: want hy is haer vertoont. *Daerom dat het geene dat kenlijck is van God, openbaer is in henlieden: want God heeft het hun geopenbaert, want dat in hem onsienlijck is, namentlijck zijne eeuwige Mogentheyd en Godheyd, wort uyt de Scheppinge der Werreld doorsien, dewijle het door de geschapene Creaturen verstaen wort, op dat zy niet zijn te verontschuldigen.*

Haer kleed is van eeniger geweldenaers handen gescheurt, waer van een yder eenige stuxkens of lapkens heeft wegh gedraegen, soo groot als hy konde krijgen. Dese zijn, gelijck *Boetius* in de derde Prosa van 't eerste boeck verhaelt, de verscheyden naevolgers of secten der Philosophen, die, door de verscheydentheyt van de verkeerde meeningen, die een yder staende houd, veroorsaecken, dat de Philosophie in verscheyden stucken, gepluckt en gestroopt wert, die nochtans door haer selve vast en seecker is. *Pithagoras* heeft zijn deel in de spieglinge. *Socrates* in de werckinge: die oock de eerste geweest is, die de Zeedekonst in de Stad gebracht heeft, gelijck *Cicero* en *Augustinus* verhaelen: hoewel *Augustinus* seyt, dat de Philosophie der Zeeden, al by de tijden van *Mercurius Trismegistus* uytblonck, die al lange voor de Wijsen van Griecken heeft geleeft. *Plato* daer nae discipel van *Socrates*, hadde de *Active* en *Contemplative* Philosophie, daer hy meest de *Rationale* byvoeghde, diewelcke niet anders is als de *Dialectica* of Redenkavelinge. Van *Plato* zijn veele hoofden van verscheyden Secten heer gekomen, die tegens malkanderen streeden, al om te betoonen datse een spieglender verstand hadden, verschillende van anderen, jae oock dickwijls van haer eygen Meester, vindende nieuwe gevoelens en reedenen; gelijck als *Aristoteles Peripateticus*, en waer tegen *Xenocrates Academicus* strijdig was, wesende beyde discipulen van *Plato*. *Xenocrates* hadde *Zeno* tot zijn discipel, die een Overste was van de Stoische secte of naevolgers. De Overste van de Epicurische secte was *Epicurus*, die van zijn 18 Iaeren af te *Athenen* quam, terwijlen *Aristoteles* in *Calchide* en *Xenocrates* in de *Academie* laesen, en veele andere secten die de Philosophie geweldelijck verscheurden. *Pithagoras* verscheurde de Philosophie met zijn gevoelen van de belachlijcke verhuysinge der ziele, en dat zy was geweest, eerse in *Pithagoras* quam, in *Ethalides*, *Euphorbus*, *Hermotinus*, in *Pirrus* den Visscher, en datse eens, nae zijn dood, in eenen Haen soude verkeeren, waer over hy den Haen tot een beeldnisse van de ziele heeft genomen, en verboot daerom in zijn leven, datmen geenen Haen mocht dooden. Waer over de Philosooph *Lucianus* in zijne t'saemenspraeck van *Micillus*, *Pithagoras* invoert in de gedaente van eenen Haen, en doet hem spreecken, dat hy is geweest de Hoere *Aspasia*, *Crates*, *Cinicus*, een Koning, een Bedelaer, een Drost, een Ridder, een Kraye, een Kickvorsch, en andere ontallijcke Dieren, aleer hy een Haen was geworden. Op dese wijse verscheurde oock *Empedocles* een naevolger van *Pithagoras* dieselve mede, als hy seyt, *doen waer ick een Jonghsken, doen waer ick somtijts een Maeghdeken.* *Socrates* scheurde dit kleed op een reys midden in tween, want hy nam de spieglende Philosophie van de natuyrlijcke saeken der Werreld wegh, noemende haer Sotten, die daer mede besigh waeren, gelijck zijn beminde *Xenophon* in 't 1 boeck van 't leven *Socratis* verhaelt. Waer uyt dit spreeckwoord zijn oorsprongh heeft, *Quæ supra nos nihil ad nos*, dat is, *dingen die ons te hoogh zijn, gaen ons niet aen.* Ick wil oock niet ondersoecken of hy selve op de zeedelijcke Philosophie veel paste, en of hy was een verachter van de Religie en van de Wetten van Athenen, en of hy oock een bederver van de Ieughd was: maer dit weet ick wel, dat hy nieuws-

gierigh was, om het schoone al te ongebonden te sien, en al te vierigh te beminnen, en dat boven de ernsthaftige en statige manieren der Philosophen: Soo dat *Athanæus* in 't XIII boeck van hem verhaelt: Als *Socrates alle dingen verachte, soo wierde hy nochtans van de schoonheyt* Alcibiadis *gevangen, en van zijne gewoonlijcke grootheyd en stantvastigheyt des gemoeds afgetrocken:* alhoewel hy anderen ried, dat zy haer van den ommegangh der schoonen, souden wachten, *want*, seyde hy, *het valt swaer, als men dieselve raeckt, dat men kan zeedigh blijven*; gelijck zijn leerlingh *Xenophon* getuyght. En aen d'ander sijde, als hem voorgestelt wierde, dat hy de seer schoone Hof-Iuffer *Theodata* soude besoecken, soo liep hy al te vrywilligh daer heen, en zy deeden niet anders te saemen, als jocken en boerten, leerende hoemen den Vryers in hare netten soude verstricken. *Plato* roeyde oock seer dapper dieselve uyt in veele dingen, houdende mede de verhuysinge der zielen oock in de beesten: Maer zijne *Porphirius Platonicus* hielde, datse haer alleen vernieuwden in de Menschen. Waer van *Augustinus de Civit. Dei* X boeck cap. XXX, een recht bestraffer is. Noch roeyde hy die meerder uyt, houdende dat de ziele gelijckeeuwigh met God was. Een meeninge die van *Augustinus* in 't X boeck XXXI cap. van de Stad Godes verworpen wort. Hy roeyde die uyt in de wercklijcke of *active* met zijn ongeoorlofde Platonische spotlijcke liefde, die van den Philosooph *Dicearchus* vervloeckt is, als mede van *Cicero* in 't IV boeck van de Tusculaensche vraegen, hoewel hy *Plato* mede volght. Hy verscheurde het ten vijfden, in zijne ongemanierde Republique, alwaer hy de Vrouwen vermaent, datse in de openbaere worstelplaetsen sich naeckt mette onbeschaemde Mannen souden oeffenen. Een sotte raed en die van den Poeet *Ennius* verworpen is, seggende, *dat het een begin van schande is, als men zijn lichaem onder den burgeren naeckt ontbloot.*

Aristoteles scheurde het kleed van de Philosophie, beweerende dat de Werreld eeuwigh was, en dat God over de Werreldsche dingen geen sorge droegh, en dat hy nergens als op sich selfs dochte, en dat het goed ons elders van daen komt, gelijck hy dat listelijck in zijn XII boeck van de *Metaphysica* en zijne moralen van de *Eudemii* VII boex XV c. beweert. Ongeluckige *Aristoteles!* geluckige *Boetius*, diewelcke den Schepper des Werrelts en zijne Godlijcke voorsienigheyt seer wel gekent heeft; gelijck in zijn I boeck III Rijm, in 't III boeck IX Rijm te sien is, daer hy 't al te saemen de regeeringe Godes toeschrijft, seggende in de XII Prosa van 't III boeck: *Soo beschickt hy dan alle dingen, dien wy toegestemt hebben goed te wesen, en dese u gelijck een Stuur of Roer, waer door dit gebouw des Werrelts vast en ongeschent wort onderhouden.* Een gevoelen, dat regelrecht tegen de onbeschofte meeninge van *Aristoteles* strijt. De Stoiken hebben niet min, als d'andere, haer kleed in veele lappen gescheurt, seggende dat de Werreld een ziellijck Dier is, redelijck en verstandelijck, van een ziellijcke, sinnelijcke selfstandigheyt. Dat de vrye konsten onnut zijn, dat alle dolingen en sonden even gelijck zijn, dat de Vrouwen behooren gemeen te wesen: Wesende hier van de vinders *Diogenes Cinicus*, en *Plato*, gelijck *Diog. Laertius* in 't leven van *Zeno* verhaelt, die daer geweest is het hoofd van de Stoische secte. Dieselve scheurde in der waerheyt het kleed in de wercklijcke Philosophie, geheel aen stucken, door 't quaed gebruyck van de zeeden, toelatende de vryheyt in 't spreecken, noemende een yder dingh, hoe oneerbaer het oock was, by zijn eygen naeme, lossende over al zijnen wind waer hy was, sonder dat hy op plaets of persoon eenige acht nam; gelijck *Tullius* aen *Papirium* schrijft, *Ick hebbe dese dingen met bedeckte woorden aen u geschreven, die de* Stoici *met vollen monde uytspreecken, want zy seggen dat de veesten soo vry behooren te zijn, als het opruspen.* Zy dan beweeght zijnde door dusdanige oneerbaerheyt, is 't geen wonder, dat de Philosophie soo seer met *Boetius* in de III Prosa klaeght over de Stoiken en Epicureen: in 't besonder soo heeft het hoofd der selver secte het kleed van de Philosophie gescheurt, stellende het einde van 't opperste goed in de wellust en in de ruste, gelijck *Aristippus*, die, alhoewel hy een discipel van *Socrates* was, soo stelde hy 't opperste goed, in de wellust des lichaems. *Antisthenes* zijn medediscipel, stelde dat in 't gemoed. Maer *Epicurus* in 't lichaem en in 't gemoed, gelijck *Seneca* seyt: Alhoewel *Epicurus* sich beklaeght, dat hy van den onwetenden seer qualijck was verstaen, verklaerende dat hy 't niet verstonde van een

on-

oneerbaere, dertele of geyle wellust, maer van een ruste des lichaems en van een gemoed, dat vry was van alle ontroeringe, begaeft met de eenvoudige reeden, gelijck *Laertius* van hem verhaelt. Doch daer mede lapte hy het kleed niet, aengesien zijn einde onvolmaeckt en quaed was, niet wesende in de deughd en goedheyt des gemoeds gestelt, om tot God onse opperste eynde en goed te komen: Maer hy stelde het eynde in 't vluchtige en broose goed, ontkennende de onsterflijckheyt der zielen, beweerende mede dat God geen sorge droegh over de vuyle, leelijcke en mismaeckte dingen der Menschen. Noch hebben de Epicureen het kleed meerder gescheurt, weghnemende het reedelijcke deel. De *Cireniaci* hebben dobbelt, beyde het reedelijcke en het natuyrlijcke deel wegh genomen, behoudende het zeedelijcke gelijck *Socrates. Aristochius* roeyde niet alleene het reedelijcke en natuyrlijcke uyt, maer scheurde oock het zeedelijcke deel, dat hy alleene hadde overgelaeten, weghnemende de verbeteringen, achtende dat dit ten deele van een Pedant of botterick heer quam, maer niet van een Philosooph: alleens of een Philosooph iet anders was als een onderwijser van 't Menschlijcke geslachte, gelijck *Seneca* in sijnen LXXXIX brief verhaelt. Maer dese scheuren en reeten zijn veel geringer als de verkeerde gevoelens van de Werreld, Hemel, Ziele en van God, onse eeuwige goed, by 't welcke de Wijse deses Werrelts Sotten zijn. Laet de Sotten en trouwloose Menschen vaeren met haer gevoelen, door 't welcke zy het kleed van de Wijsheyt hebben gescheurt, waer door zy niet den naem van Wijsen, maer van Sotten verdienen: gelijck *Paulus* haer in't I cap. totten Rom. uytdruckt, *haere gedachten*, seyt hy, *zijn ydel, en haer onverstandigh herte is verduystert geworden: daer zy hen selven voor wijs hielden, zijn zy dwaes geworden.* Welckers sotte en bedrieghlijcke Wijsheydt ten laesten van de waere Wijsheyt wort verstroyt en verwart, gelijck *S. Hieron.* tot *Paulinum* over de spreucke *Abdiæ* verhaelt, en *Isaias* seyt aen 't XXIX cap. *Ick sal zijner wijsen Wijsheyt te niet doen, en het verstand zijnder kloecken sal ick verwerpen, de waere Wijsheyt sal de valsche te niete doen.*

Zy houd metten rechter hand eenighe boecken, en metten slincker den Rijxstaf. De boecken bedieden de naerstigheyt, die die geene doen moet, dieder wijs wil wesen. Dies moet hy besigh zijn in 't opsoecken van nutte en profijtlijcke boecken, om de Wijsheyt te verkrijgen, en hy moet sich opheffen uyt den slaep van luyheyt en leedighgangh, die anders niet als geyle Minne, haet en snoode werckingen plachten voort te brengen, en die den wegh, om totte Wijsheyt te komen, toesluyten. En dit is 't geene *Horatius* waerschouwt:

Eysch voor den dagh een boeck en licht,
En stier dan dijn gemoed en plicht,
Nae 't geen dat eerbaer dient betracht,
Of anders, Min en Nijd houd wacht.

't Selve seyt hy breeder van 't naerstigh lesen der Socratische boecken, om de Wijsheyt te begrijpen. *Persius* de schimpdichter weckt den traegen sluymers mede op, en noodight hun totte Philosophie: roepende op 't laeste tegens de traege en sloffe, datse de Wijsheyt sullen versorgen, en vermaentse totte kennisse van 't ondersoeck der dingen, dat is, totte natuyrlijcke spieglende Philosophie. En laeger vermaent hyse totte wercklijcke zeedelijcke Philosophie, seggende: *Ellendige Mensch! sie d'oorsaecke der dingen en leer die verstaen.* Voorts seyt hy, *Wat zijn wy? of waerom worden wy tot het leven geboren? waer toe is d'ordre gestelt? van wien de merckpaele en de sotte beweginge? hoe wy maete in Rijckdom sullen houden, wat behoorlijck is te wenschen. Wat nuttigheyt dat harde geld in sich heeft. Hoe veele wy het Vaederland en de lieve vrienden schuldigh zijn. Hoedanigh God bevolen heeft, dat ghy wesen sult, en hoedanigh ghy in de Menschlijcke dingen gestelt zijt. Alle dese saecken,* seyt hy, *moet ghy leeren.*

Soo isset dan van noode, dat ghy den slaep en ledighgangh verjaeght, als vyanden van de konst, en schadelijck om Wijsheyt te verkrijgen, diewelcke door 't keeren en leesen der boecken verkregen wordt, zijnde daer van wercktuygen en gereetschappen. *Isidorus* seght, *dat alle de nuttigheyt heerkomt van 't leesen der boecken, en van 't overwegen: en 't geene wy niet weeten, dat leeren wy door 't leesen; en dat wy hebben geleert, bewaeren wy door de overweginge: waer over oock de boecken stomme Meesters genaemt zijn.*

De Scepter bediet, dat de Wijsheyt, die in dit werck van *Boetius* voor de Philosophie wort genomen, een Koninginne is van alle vrye konsten, die van haer worden toegestelt. Oversulx alsoo de Wijsheyt en Philo-

ſophie kenniſſe hebben van de Godlijcke en Menſchlijcke ſaeken, die zy in haer begrijpt in de ſpieglinge en in de werckinge, ſoo worden van haer gemaeckt alle de geleertheden en konſten, die daer ſijn of in de ſpieglinge of in de werckinge. En zy ſtelt als de werckende oock de Burgerlijcke Wet toe, dieder onder de zeedelijcke Philoſophie of *Ethica* behoort. En gelijck de Zeedekonſt in 't gemeen handelt van de manieren, ſoo leeren wy daer door in 't beſonder om Wetten te geven aen ons ſelve, en dat door de *Oeconomia* of Huysbeſtieringe aen Huys en Huysgeſin, door de *Politica* of Staetbeſtieringe aen de Volckeren: weſende *de Wet een kenniſſe van 't Godlijcke en Menſchlijcke recht*, gelijck de Wijsheyt mede is. Als *Seneca*, *Plutarchus*, *Pierius* en andere verhaelen. Het is dan geen wonder dat *M. Tullius* totte Philoſophie ſeyt, datſe is *een vindſter van de Wetten*, *een Meeſterſche van de zeeden en van de konſten*. Zy is 't buyten twijfel: Want zy is een voortteelſter der konſten, en als een Moeder die de Griecken Philoſophie noemen. *Seneca* ſeyt in zijnen 95 brief, dat de Philoſophie niet anders is als een Wet van 't leven, en een Koninginne van de wetenſchappen en van de vrye konſten. *Cicero* roept haer in zijnen Redenaer en Tuſculaenſche vraegen aldus uyt: *O ghy Philoſophie! geleytſter des levens, onderſoeckſter der deughd, uytdrijfſter der gebreecken, wat ſouden niet alleene wy, maer wat ſoude het gantſche Menſchlijcke leven konnen zijn, ſonder u? Ghy hebt de ſteeden gebouwt, en hebt de verſtroyde Menſchen in de vereeninge des levens te ſaemen geroepen.* In welcke woorden de Philoſophie Koninghlijcke werckingen en eertijtelen van Koninginne, werden toegeſchreven. *Ariſtippus* willende te verſtaen geven dat de vrye konſten de zeedelijcke Philoſophie moſten volgen, als door de welcke alle andere moſten geleert worden, en dat zy was Koninginne van alle, ſoo ſeyde hy, dat die geene, die mette vrye konſten geciert zijn, en de konſten verachten, de Vryers van *Penelope* gelijck waeren, diewelcke altijd veel werx maeckten van de dienſtmaeghden *Melanthone* en *Polidora*, doch waeren niet eens bekommert om de bruyloft van *Penelope*, diewelcke Vrouwe, Heerſcherinne en Koninginne van *Ithaca* was. *Ariſtoteles* verhaelt gelijcke ſaecke mede van *Vlyſſes*, diewelcke als hy nae de Helle gingh, ſprack hy met alle helſche ſchaduwen, behalven met *Proſerpina* de Koninginne. De eerſte ſpreuke van *Ariſtippus* houd *Plutarchus* in zijne opvoedinge der kinderen, dat van *Bion* komt, daer hy de Philoſophie een kort begrijp noemt en 't opperſte van alle konſten, als hy ſeyt, *de ſpreucke van* Bion *is kluchtigh, die daer ſeyde, gelijck als de Vryers van* Penelope, *wanneer zy met haer geen ſpraeck koſten houden, ſoo bleven zy by de dienſtmaeghden ſitten: alſoo zijn oock die geene, wanneer zy de Philoſophie niet konnen vatten, dan brengen zy haeren tijd over in ſlechte beuſelingen. Waer over de Philoſophie 't hoofd en 't kort begrijp van alle konſten, jae te recht een Koninginne magh werden genaemt.* Voor ſoo veele als de Philoſophie in d'eene hand de Boecken, en in d'ander hand den Scepter houd, ſoo kan men oock deſe bediedeniſſe geven, dat een Koningh die den Scepter over 't Volck voert, oock noodigh heeft de boecken te houden van de goede Zeeden en burgerlijcke Wetten, om wel te regeeren, en het Krijgsgebiet wel te beſtieren: Hy moet oock de Boecken dickwijls keeren en overſien, ten eynde hy daer in magh geſchreven vinden, 't geene de vrienden en de mindere, haere onderdaenen, hem niet behoeven te vermaenen noch te onderwijſen. *Demetrius Phalareus* vermaende den Koningh *Ptolomæum*, dat hy niet min den Scepter ſoude in handen houden als nutte boecken, die totte goede bedieninge noodigh en bequaem waeren. Als wy overwegen dat de Philoſophie de Boecken in de rechter hand houd, en den Scepter in de ſlincker, daer op is te verſtaen, dat de Wijsheyt moet boven de Heerſchappie en boven 't Koninghrijck geſtelt worden: Want ſonder wijsheyt of wijſe raed, kan men niet wel regeeren of gebieden: Waer over als in de gulden Eeuwe, gelijck *Poſſidonius* in den xc brief van *Seneca* ſeyt, de wijſe Philoſophen alleene regeerden, en dat die daer Vorſten en Wetgevers waeren. *Solon* is geweeſt een Prins en Wetgever van Athenen, *Licurgus* van Lacedemonien, *Zaleucus* van de Locrenſen. *Plutarchus* verhaelt in zijn *Iſis* en *Oſirides*, dat de Egyptenaers haere Koningen ſochten uyte Prieſters of uyte Krijgs-Helden: want deſe wierden in waerde gehouden om hare dapperheyt, en die om hare wijsheyt. Maer wat Krijghsman tot Koningh wierde gekoren, dieſelve gaf ſich onder de onderwijſinge der Prieſters, op dat hy de Philoſophie en

en Wijsheyt mocht deelachtigh worden, en overſulx bequaem zijn totte regeeringe des Rijx. Waer over *Ariſtoteles* in zijn *Rhetorica* ſeght, *dat de Wijſe bequaem is om te regeeren. Attalus*, de Meeſter van *Seneca*, beweert, dat hy een Koningh is: Maer aen *Seneca* ſcheen het, dat die meer was als een Koningh, want hy koſt den Koningen Wetten voorſchrijven, om wel te regeeren: *Want my dunckt*, ſeyt hy, *dat die meer regeert, die't geoorloft is, den Regeerders te beſtraffen*, gelijck *Seneca* in zijnen CVIII brief getuyght. Wy ſullen wijders ſeggen, dat de Koningen met wijſe Mannen te raede gaende, het geene doen, dat van een wijſe raed is voorgeſtelt: En daerom als *Veſpaſianus* eens vol groote vreughde en blijdſchap, tuſſchen twee Philoſophen ſtont, riep hy uyt: *O goede God! geef dat ick over den Wijſen magh gebieden, en zy wederom over my.* En om het voordeel dat hy uyt haer ommegang trock, ſeyde de Koningh, *dat hy niet wilde dat voor den Wijſen, de deure ſoude zijn geſloten*, gelijck *Philoſtratus* in 't vijfde boeck verhaelt.

Daer is oock niet aen te twijfelen, of der Wijſen raed, het Philoſopheren en de Philoſophie, zijn groote hulpmiddelen om wel te regeeren, gelijck *Plutarchus* wijtloopigh verhaelt. *M. Antonius* de Keyſer, wort oock gepreſen, dat hy de Philoſophie in zijn borſt, tonge en mond hadde, die oock dickwijls deſe peerle van *Plato* plagh te verhaelen, *dat dan de ſteeden geluckigh ſouden zijn, ſoo de Philoſophen mochten regeeren, of dat de Keyſers mochten Philoſopheeren*, gelijck *Julius Capitolinus* in zijn leven verhaelt. 't Welck oock de Keyſer *Theodoſius* aenmerckende, dede zijne beyde ſoonen *Honorius* en *Arcadius*, by eenen wijſen Man *Arſenium* te leeren, diewelcke, ſiende dat de Meeſter, terwijl hy haer onderwees, voor haer ſtont, en dat ſijne kinderen hooghmoedigh ſaeten, wierde de Keyſer over haer vergramt, doende haer van de Koninghlijcke cieraeden berooven, haer vermaenende dat het beter waere, dat zy op haer ſelf leefden, dan dat zy met gevaer en ſonder geleertheit of wijsheyt ſouden regeeren. Een ſpreucke die van *Nicephorus* ſeer wort gepreſen. Met rechte reeden wort dan de Philoſophie met een Scepter afgemaelt, die ſeer wel by de Wijsheyt paſt; want zy maeckt dat de Princen ſeker en ſonder gevaer regeeren, waer van de Wijsheyt in 't VIII cap. der ſpreuken ſelve ſal getuygen, *dat door haer de Koningen regeeren, en de Wetgevers het recht onderſcheyden. Hugo* ſeyt, de Philoſophie leert oprecht en wel regeeren. Ditſelve verſtont *Philippus* de Koningh van Macedonien ſeer wel, en daerom vermaende hy ſijnen ſoon *Alexander de Groote, dat hy de Philoſophie, door de onderwijſinge van een Philoſooph ſoude leeren, ten einde hy geen groote misſlagen, in 't regeeren, ſoude begaen, gelijck ick*, ſeyde hy, *gedaen hebbe, 't welck my noch berouwt.*

De Koningen draegen, door de Philoſophie, een goede naem en geruchte, niet ſoo ſeer om de Volckeren met Wijsheyt te regeeren, als om wijs te zijn, en ſich ſelve te beſtieren. Genomen wanneer een Koningh ſich ſelve wel beſtiert, ſoo ſal hy oock de onderdaenen met vernoegen en algemeene toejuychinge wel regeeren: Maer gelijck het ſwaer valt een eedel en moedigh Paerd in zijnen loop te breydelen, ten zy datter iemant op ſit, die 't kort inbind, alſoo ſwaer valt het oock een vry Vorſt, die niemant boven hem kent, dat hy ſich ſelve beſtiere, en de ongeregelde hertztochten van zijn gemoed breydele: niet te min maeckt de Wijsheyt en de Philoſophie alles lichter. Want de Philoſophie, nae de meeninge van *Ariſtippus* en andere, betoomt de tochten van 't gemoed. 't Valt ſwaer aen een jongh Prins, dat hy ſich kan onthouden: niet te min is *Alexander Magnus* door de Philoſophie en de goede manieren, ſeer kuyſch en ingebonden geweeſt: want hy toonde groote eerbiedigheyt aen de Huysvrouwe en de Dochteren van *Darius*, die met ſonderlinge ſchoonheyt begaeft waeren, en hy hielt haer niet als ſlavinnen, maer hy eerde haer als zijn Moeder en Suſters. Iae hy toonde oock ontſagh aen *Roſanna* zijn ſeer ſchoone ſlavinne, die hy trouwde, om haer geen geweld noch overlaſt te doen. Tot beſchaemtheyt van ſoodanige Heeren, diewelcke niet ongeſchent laeten, ick wil niet ſeggen hare ſlaven of dienſtmaeghden, maer ſpaeren oock niet haere onderdaenen, alhoewel die eedel en eerbaer zijn.

't Valt ſwaer dat ygelijck zijnen vyand vergeve, inſonderheyt aen Princen; niet te min heeft *Cæſar Dictator*, meeſter geworden zijnde van de Republique en van de Regeeringe, de hertztochten der gramſchap, door zijne Wijsheyt, afgebroken, en vergaf eenen

ygelijcken. De gemoederen worden door de lasteringen en quaedsprekingen soo ontstelt, datmen daer door een doodlijcke haet tegens den lasteraers aenneemt, niet te min hebben *Augustus*, *Vespasianus* en andere goede Keysers, geen ondersoeck tegens de quaedspreeckers willen doen, noch wreedheyt gebruycken, 't zy met woorden of boexkens, en dat door haere Wijsheyt: Want de tonge der quaedspreeckers heeft geen macht om het goed gerucht van een groot Prins, die met wijsheyt en gerechtigheyt regeert, te verminderen; want haere goede daeden en wercken, doen den quaedwilligen selve liegen. En hierom vergaf Paus *Pius* II seer mannelijcken die geene, die met smaedwoorden en schampere steecken hem hadden uytgeroepen, maeckende daer van seer weynigh werx, en hy wilde dat in een vrye stad, als *Romen* was, oock vry soude werden gesproken. Dit is oock het seggen geweest van den Keyser *Tiberius*, als men hem quam klaegen, waer in hy betoonde, dat hy niet veel paste op de klappernie van Ian Rap en van 't heeromnes. Want als iemant seyde, datmen qualijck van hem sprack, soo antwoorde hy, *Indien ick in een veld vol schoone bloemen moght wandelen, soo soude ick evenwel veele hooren, die qualijck van my souden spreecken.* Dit voordeel trock oock *Antonius* de Philosooph en Keyser (danck moet hebben de Philosophie, die 't hem hadde geleert) van de quaedspreeckentheyt en lasteringe, dat hy nieuwsgierigh zijnde, om te weeten wat van hem geseyt wierde, verbeterde al 't geene wat hy in hem dacht berispelijck te zijn; gelijck *Jul. Capitolinus* verhaelt. Alle dese dingen zijn vruchten van de Philosophie, die de gemoederen regeert, en bestiert dieselve metten Scepter van Wijsheyt: Waer door alle verstandige, oock in alle voorvallen, soo wel in voorspoet als tegenspoet konnen heerschen over de tochten des gemoeds: vast staende tegens alle bespringingen en aenvallen der fortuyne. *Diogenes* gevraeght zijnde, wat hy doch met de Philosophie al hadde gewonnen? *Indien*, antwoorde hy, *ick niet anders hadde gewonnen, als dit alleen, dat ick onverschrickt stae tegens alle aenvallen der fortuyne.* En *Dionysius* de Tyran, nae dat hy uyt zijn Rijck verdreven was, en van eener gevraegt zijnde, wat hem doch *Plato* en de Philosophie hadde geleert? antwoorde, *dat ick dese swaere veranderinge der fortuyne kan geduldigh draegen.* Hy bracht sich selve niet om 't leven gelijck andere hadden gedaen, maer hy bleef vast en bestandigh heerschende over de tochten of quellingen des gemoeds. Zy draeght den Scepter of Rijxstaf om veele oorsaken: Want de Philosophie is een Koninginne van alle geleertheyt en vrye konsten, om dat zy den Princen noodigh is om wel te regeeren, oock om dat zy den geenen tot Koningen maeckt, die haer besitten, raedende met haere Philosophische vryheyt, een saecke te doen of nae te laeten. En om dat wy door 't middel van de Philosophie en van de Wijsheyt, in 't vreedsaem Rijck van de gerustheyt leven, alsoo konnen wy daer nae, tot allen tijden, plaets en veranderinge der fortuyne, heerschen over de genegentheden, hertztochten en ontsteltenissen des gemoeds, en ons selve bestieren en regeeren met voorsichtigheyt en wijsheyt. Waer over *Zeno* beweert, dat de wijse Philosophen, niet alleene waeren Vrye, maer oock Koningen.

PHILOSOPHIA.

EEn jonge en schoone Vrouwe, die door hooge gedachten is opgetrocken, en die met een kleed is bedeckt dat in veele lappen is gescheurt: alsoo datter op veele plaetsen het naeckte vlees doorschijnt, nae 't versjen van *Petrarcha*, dat de Philosophie *arm en beroyt daer heene gaet.* Zy vertoont datse eenen steylen en klippigen bergh wil opklimmen, houdende een gesloten Boeck onder den arm.

De Philosophie is nae 't seggen van *Plato*, een kennisse van alle Godlijcke, Natuyrlijcke en Menschlijcke dingen.

Dese Philosophie wort Moeder en Dochter van de Deughd geheeten. Een Moeder: Want door de kennisse van 't goede, komt Liefde desselven voort, als mede de begeerte, om in de hooghste volmaecktheyt loflijcke en deughdlijcke saecken te wercken: Een Dochter wortse oock genaemt: Want indien het een soodanigh gemoed niet is, dat met veele loflijcke wercken, wel toegestelt zy, en in de deughd gegrondvest, soo placht het de Philosophie niet veel te achten, noch op haere naevolgers veel te passen. Maer alsoo het veel gemeender en natuyrlijcker schijnt,

schijnt, dat de Deughd, die een geschicktheyt van de wille is, kennisse baert, welcke kennisse een bequaemheyt des verstands is, (wesende daerom insonderheyt de Deughd van *Cicero* en van *Macrobius*, voor oud afgemaelt, diewelcke wandelende door klipachtige plaetsen, noch ten laesten een plaetse van ruste hoopt te vinden) soo behoortmen de Philosophie jongh te maken, als een Dochter, die buyten 's weeghs, en in onbewoonde plaetsen wandelt: om te vertoonen de mededeelinge van haere geest of aert, en van een moederlijcke genegentheyt.

Voorts geeftmen door haere Iongheyd te verstaen, de nieuwsgierigheyt van haere vraegen, die niet onaengenaemer aen de deughdsaeme verstanden zijn, als een dertel en poeseligh aengesicht is aen de oogen van de verwijfde Mannen. Zy vertoont mede, dat of zy wel door haer lieflijck en jeughdigh Ouder aenlockt, soo deinsen veele, door de swaerigheyt van den wegh, en door de bedelachtige beroytheyt van haere kleederen, wederom te rugge.

Zy staet bedachtsaem, om dat zy eensaem is: eensaem om haer selve te soecken in de ruste, vliedende de slovernie, dieder onder de Werreldsche ommegangh gevonden wort.

Zy is qualijck en beroyt gekleet, om dat een Mensch, die buyten de bewoonde plaetsen leeft, weynigh werx daer van maeckt, hoe hy zijn lichaem sal cieren en opproncken.

Zy is oock misschien daerom qualijck gekleet, om dat zy weynigh voordeels by de hoofsche Vossenswantsers der Princen doet, alwaer sich de deughtsaeme Menschen en Philosophen niet konnen kleeden: also datmen wel kan gelooven, dat van die tijd af, als haer *Petrarcha* arm en beroyt afmaelde, dat zy sedert dien tijd, haer staet weynigh heeft verbetert, noch haere kleederen niet seer heeft verlapt.

Het gesloten Boeck datse onder den arm heeft, vertoont ons de verborgentheyt van de Natuyre, die, met haere oorsaecken, seer swaer, en niet lichtlijck zijn te vatten, ten zy datse dieselve mette gedachten overweege, bespieglende op 't scherpste de natuyre van de vaste en natte lichaemen, van de slechte en gemaeckte, duystere en schaduachtige, van die open of dicht zijn, die selden of dickwijls zijn. De wesentlijcke en toevallige, en in alle dingen soo van planten, steenen, kruyden, vloeden, als allerleye aerd-mijnen: van de werckingen der Sterren, van de gestaltenisse des Hemels, van de maniere der beweginge, van de tegenstellingen en instortingen der Menschlijcker ziele, van haer begin, van haer weesen, en van haere deelen, van haer eedelheyt en geluckssaligheyt, van haere werckinge en bevindinge, met seer veele andere dingen, die dese niet ongelijck zijn.

De Philosophie konde in verscheyden manieren vertoont worden, doch 't is ons genoegh, dat wy dit hebben gedaen om de lichtigheyt van die het leesen, en om dat wy die niet willen verwarren, met raedsels buyten de klaerheyt van die dingen, die verwarringe mede brengen, oock in de schriften van de beste Schrijvers; en daerom kan men veele dingen, met lichtigheyt maecken en verklaeren. Oordeelende van dese alleen, dat de Philosophie is eene eedele kennisse, die altijt door het verstand, in den Mensche, sich volkomen maeckende, van 't gemeen volxken weynigh geacht, en van Heer Onverstand, mispresen zijnde, haer besigh houd in swaerwichtige dingen, en die ten laesten de gerustheyt des gemoeds en de ruste des verstands geniet en deelachtigh wort.

IATTANZA. *Poccherie, Roemgierigheyt.*

EEn Vrouwe van een hovaerdigh weesen, gekleet met Pauwe veeren, hebbende in de slincker hand een Schalmeye, en de rechter om hoogh gekeert.

Iactantia of Poccherie is een ondeughd, van die geene, die sich veel meer laeten duncken alsse in der daed zijn, of als de Menschen selve gelooven, pocchende met haere roemrijcke woorden, en derhalven wortse een Vrouwe met Pauwe veederen afgebeeldt, want de Poccherie is medegesellinne, of gelijck eenige Godgeleerde seggen, een Dochter van de hovaerdie, 't welck door de Pauw bediet wort: Want gelijck dat Dier, door de schoone veranderinge van zijne veederen, sich veel laet duncken, daer 't selve geen nuttigheyt van heeft, alsoo voeden de Hovaerdige haere eygen eersucht, met een be-

sondere genade van God, diese, sonder datse die waerdigh zijn, besitten: En gelijck de Pauw haere hovaerdigheyt vertoont door eens anders lof, die haer daer toe oprockent, alsoo doet oock de Poccherie 't selve door haer eygen lof, 't welck door de Schalmeye wort uytgebeeld, die haer geluyt en klanck door haer eygen mond uytblaest. De opgehevene hand, bewijst oock daer van een vaste en seeckere getuyghnisse.

POLITICA. *Staet-bestieringe.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Waeghschaele houd. Want de *Politica* vereffent den staet van 't gemeene beste, alsoo dat d'eene door d'ander op dese aerde wort verheven en onderstut: En dat met soodaenigen geluckfaeligheyt, als onse swackheyt en brose Natuyre, midden in dese ellendigheden, machtigh is te begrijpen.

PLANIMETRIA.
Vlack-meetinge.

EEn Vrouwe in een schoone en lustige Landouwe, diewelcke door een luchtige vertooninge met beyde handen een graedboge houd, toonende door de konst en behulp van dit instrument de langhte en breede van dit veld te nemen: als mede om alle vlackten te vinden, en aen de voet van dese beeldenisse sal een Waterpas staen.

De Vlack-meetinge is een Geometrische konst, diewelcke de breede en langhte van alle Landen meet, hoedanigh die oock mogen wesen. Oock wortse voor een krijghskonst verstaen, om de wijde, langhte en verheyt te meeten, alwaer een Mensch niet en kan by komen. Zy meet oock alle platte gronden, soo wel groote als kleyne, en daerom heeftse het Waterpas.

De Graetboge of S. Iacobs staf heeftse, om dat dit instrument werckt door het kruys, datmen voorwaerts en achterwaerts schuyft, alleene om twee dingen in 't gesicht te krijgen, waer mede het dieselve haere werckinge doet. En dit zy genoegh ten aensien dese beeldnisse, waer van in de Geometrie wijder is gesproken.

PRATTICA of *Werckdaed*, van den Heere *Fulvio Mariotelli.*

PRattica luyt by ons als 't geene by de Griecken Πρακτικα genaemt is: een woort dat tegens de *Theorie* gestelt wort. Want gelijck sich de *Theorie* keert nae de reeden en nae de beweginge van het verstand, alsoo keert sich de *Prattica* ontrent de werckinge en aen de bewegingen van de sinnen, sulx dat dese siende op de overpeinsende ruste, die daer voornaemlijck is de beweginge van de ziele, soo siet de *Prattica* op de wercklijcke ruste, die voornaemlijck is de beweginge van de sinnen of bevindinge: betrachtende de *Theoria* de beschouwinge van de alderhooghste saecken, maer de *Practica* ondersoeckt de benedenste werckingen, te weeten d'eene d'alderopperste, d'ander den grond van het geheele gebouw van de Menschlijcke overweginge.

Zy wort *Prattica* geheeten, van 't geene alreede in 't werck gestelt is: Om dat zy in eeniger maete, gemeen is aen alle Menschen, want dese hebbende de beweginge, gelijck een noodwendige eygenschap des reedelijcken levens, soo kan 't niet zijn, of zy moeten onder dieselve beweginge eenige *habitus* of bequaemheyt vatten. En dese bequaemheyt die door een geoeffende eervarentheyt gedaen wort, wort *Prattica* of Werck-daed geheeten. Sulx datmen door de Practijck de konst en kloeckheyt, alreede geseyt, kan verkrijgen, maer niet de Wijsheyt en het verstand, die daer moeten wesen in de kennisse van de beginselen. Wesende dan de *Theoria* en de *Prattica* als twee uyterste einden, soo worden zy nochtans in een punt en midden te saemen gevoeght, 't welck is, in de kennisse van het goede, het waere, en niet waere, in het groote en kleyne, onder de gedaente van schoon of oprecht, van nutlijck of van eerlijck. Welck punt by mickinge niet altijd recht van beyden wort getroffen, maer wel, als zy t'saemen en neffens malkanderen gevoeght zijn. Waer over dan het goedduncken van Waerheyt, onder den geleerden en ongeleerden, eedelen en gemeen volckjen, slaven en vryen, rijcken en armen, ouden en jongen, Mannen en Vrouwen verscheyden is, geloovende aen d'eene sijde de spreucken der Wijsen, aen d'ander

sijde

ſijde de ſpreeckwoorden van 't gemeene volckjen, ſtaende dan deſe bepaelinge, en voornaemlijck om dat de Practijck geſeyt wort, in ſeeckere maniere, tegens de *Theorie* te ſtrijden, ſoo wortſe lichtlijck afgebeelt met dingen die van gelijcken onder malkanderen verſchillen. Waer over wy dan de *Theorie* een jonge Vrouwe maecken, adelijck gekleet, in Hemels blaeu, met het hoofd en handen om hoogh, en de beenen van den Paſſer na den Hemel, op 't opperſte van een trappe: Maer de *Prattica* kan men maecken datſe oud is, met het hoofd en de handen ter aerden gekeert, ſlechtlijck in taneyt gekleet, met een groote opene Paſſer, waer van 't eene been vaſt op der aerde ſtaet, leunende daer op met de eene hand, met de ander hand houdſe een liniael of lootlijne, ſulx dat het eene been van den Paſſer aen 't bovenſte van 't Liniael raeckt, om alſoo te gelijck, de Griexſche letter Π te vertoonen, door de welcke men de *Prattica* plagh uyt te drucken, als mede door de Θ de *Theorie.* En gelijck wy ſullen ſeggen, dat de Ieughd raſſigheyt, vaerdigheyt, vlijtigheyt, bedachtſaemheyt, moedigheyt, dapperheyt, langh leven, hope, liefde en alles goeds bediet; alſoo maghmen in 't tegendeel ſeggen, dat de Ouderdoom langhſaemheyt, ſlaeprigheyt, luyheyt, ſlappigheyt, bloodigheyt, kort leven, dood, vreeſe, haet, arghwaen en alle quaed ſoude te kennen geven. En dat dit de *Prattica* zy, is lichtlijck te gelooven, want zy is een naevolghſter van de verouderde gewoonte, die lichtlijck bedrieght, zy let weynigh op de reeden, zy is vol twijflingh, ſtruykelt dickwijls, en haet bitterlijck, die geene, die in de Wetenſchappen andere manieren ſoeckt, als de haere, in te voeren.

Het aengeſicht om leegh gekeert, bediet dat de *Prattica* alleen om leegh ſiet, nae dat deel van het aerdrijck, datſe mette voeten betreet: 't welck oock door de verwe van 't dienſtbaere kleed wort te kennen gegeven, brengende een ander nut en profijt aen. En de *Prattica* is niet anders als het gebruyck en de nuttigheydt die tegens de *Theorie* geſtelt wort: die niet ſoeckt het gebruyck van de dingen, maer alleen de kenniſſe, in de welcke zy haer, als adelijck, geruſt houd. Dit ſelve bedieden oock de handen, diewelcke op twee metelijcke gereetſchappen, als daer zijn de Paſſer en het Liniael, het geheele gewichte van het hoofd en het lichaem, draegen.

De Paſſer, gelijck wy ſullen ſeggen, bediet de Reeden, die daer noodigh is in alle Menſchlijcke handelingen: Maer door de *Theoria* gaet het punt om hoogh, en door de *Practica*, om leegh, want de *Theorie* beſluyt door de algemeene dingen de beſondere, 't welck is een waerachtigh bewijſlijck beſluyt: Maer de *Practica* maeckt uyt de beſondere dingen, algemeene, 't welck een bedrieghlijck beſluyt is, ten meeſtendeel in de tweede en derde figure van de reedenkavelinge, het zy datmen 't wil beweeren of ontkennen. En is de aerde ten aenſien den Hemel, als een beſonder dingh, die de Hemel evenwel in ſich begrijpt.

Het Liniael, aengeraeckt zijnde van 't eene been van de opene Paſſer, tot een gebroken hoeck, vertoont, dat gelijck de *Theoria* ſich voeght nae de eeuwige Hemelſche dingen, en die op haere maniere altijd vaſt zijn, alſoo heeft de *Practica* haer vaſtigheyt op der aerde en in de aerdſche dingen, diewelcke veranderende en verdervende, van noode hebben, datſe in eenige gedaente, by den Menſche vaſt geſet worden: Welcke forme of gedaente in 't gemeen aengenomen en in 't werck geſtelt zijnde, als een regel van de maete, plagh een maetſtock genaemt te worden, waer op *Protagoras* ſal geſien hebben, als hy den Menſche een maete noemde van alle dingen.

De *Theorie* wordt maer een inſtrument alleen, maer aen de *Practijck* worden twee gegeven, 't welck zijn de Paſſer en het Liniael, om te betoonen dat de *Theorie* is een eenigh alleen, en een onverdeelige ſake, als in haer ſelve volmaeckt zijnde. De *Practica* is van tweederleye ſlagh, te weeten van een Vrye, en van een Mechanique, of die in wichtige handgrepen beſtaet. De Vrye ſiet rontom 't gebruyck van den ommegangh, en 't burgerlijcke leven, welckers lof voortkomt uyte zeedelijcke deughden, om dat dieſelve door de oeffeninge verkregen worden, en deſe worden door den Paſſer, die in der aerde ſtaet, uytgedruckt, hebbende geene gelijckmatige einden, maer haere kracht is ſich te voegen nae de hoeveelheyt van de ſaecken: Alſoo ſchijnt oock dat de Zeedekonſt geen

ander merckpael heeft, als de gewoonte en het verouderde en gepresene gebruyck. Het Handwerckige of Mechanique wort door 't Liniael uytgedruckt, 't welck door gemeene toestemminge, haere vaste en seeckere maete heeft. Hier uyt komt het, datmen met een vaste maete koopt en verkoopt, 't zy in de begrootinge van geld of van waere. En om dat wy geseyt hebben, dat het gebruyck van de reeden haer wit heeft, om de handelinge by te woonen, alleen om de Gerechtigheyt: alsoo kan men oock seggen dat de Passer een regel is aen de *Practica*, die soo wel d'eene als d'ander, de verwisselende en mededeelende Gerechtigheyt vertoont, en dat soo wel de Geometrische als de Arithmetische: waer van d'eene door den Passer, die geen vaste maete heeft, d'ander door het Liniael wort uytgedruckt.

FURORE POETICO.
Poëtische drift of geest.

EEn Ionghman levendigh van verwe en root, met vleugels aen 't hoofd, en met Lauwer gekroont, zijnde met veyl of klim-ops-blaederen omgort, staende vaerdigh om te schrijven, hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert.

De vleugels bedieden de vaerdigheyt en snelheyt van het Poëtisch verstand, dat sich niet om laegh, maer om hoogh geeft, seer adelijck met sich voerende den roem of het goed geruchte der Menschen, dat sich altijd groen en schoon voor veele eeuwen vertoont, gelijck sich oock de Laurier en klim-op lange groen behouden.

Levendigh en root wort hy gemaeckt, overmits de Poëtische drift, eene overvloet van wackerheyt der geesten is, diewelcke de ziele verrijckt van getaelen, en wonderlijcke vindingen, die onmogelijck schijnen, datmen die alleene kan hebben, door de gaeve der Natuyre, maer worden als sonderlinge gaeven geacht, die door een uytnemende gunste van den Hemel worden geschoncken. En *Plato* seyt, dat de gemoederen der Poëten door eene Godlijcke drift worden beweegt, door de welcke zy dickwijls in haere geest, beeldenissen van bovennatuyrlijcke dingen begrijpen, diewelcke daer nae van haer op 't papier gestelt en herlesen zijnde, nauwlijx worden verstaen of gekent. Derhalven worden de Poëten by de Heydenen, door een oude gewoonte, Heyligen genaemt, en een Hemels geslacht, Soonen van *Jupiter*, uytleggers van de Sangh-Goddinnen, en Priesters van *Apollo.* En door 't schrijven wordt vertoont, dat dese geest gebooren wordt door veel oeffeningen, en dat de Natuyre niet genoegh is, ten zy dieselve door de konst worde geholpen en onderstut. Daerom seyt *Horatius*:

Segh vvaerom ick die kan noch vveet,
Den naem moet dragen van Poeet?

Siende op 't werck van de konst, om dat hy niet kan, en door de Natuyre, op 't verstand, dat niet weet.

MAGNIFICENZA. *Prachtigheyt, Heerlijckheyt, Grootsheyt.*

EEn Vrouwe in lijfverwe of incarnaet gekleet, met goude brooskens, hebbende in de rechter hand de beeldenisse van *Pallas*, en sal sitten op eene kostelijcke stoel, of soo ghy dieselve te paerde wilt vertoonen, soo salse dieselve stoel aen haere sijde hebben.

De brooskens waeren van d'oude Koningen

gen gebruyckt tot een teycken van een Koninghlijck ontwerp, en wierden oock door de Tragische Poëten, in haere personagien gebruyckt, om hier mede uyt te drucken, onder wat slagh van Menschen de heerlijcke Prachtigheydt bestont, als hebbende de kracht van veele Rijckdommen noodigh.

Het beeld van *Pallas*, is tot een teycken gestelt, om dat groote wercken behooren dese Liefde by sich te draegen, datmen alles eerlijck en behoorlijck uyt voere, andersins sullen 't maer ydele wercken en sotheyt wesen. De beelden nochtans diewelcke met groote kosten en weynigh nuttigheyt, door den grooten arbeyd en naerstigheyt der Onderdaenen, gebracht werden tot een eedel eynde, zijn werckingen van de heerlijckheyt der Princen, en dese dingen worden alleen met wijsen en wencken gedaen, gebiedende slechts, sonder dat zy selve eenige arbeyd of moeyte, daer toe doen. En daerom is de Zeetel by haer gestelt, wesende eertijts gebruyckt, voor een beeld van 't Gebieden.

MAGNIFICENZA. *Prachtigheyt, Grootsheyt.*

EEn Vrouwe in goud gekleedt en gekroont, siende gelijck de Grootmoedigheyt wort afgemaelt, houdende de rechter hand op een Ovael, alwaer midden in geschildert is een ontwerp van een prachtigh Palleys.

De Grootsheyt is een Deughd, bestaende in iets groots en gewichtighs te doen, en daerom isse in goud gekleet.

Het Ovael of Ronde waer op zy de slincker hand houd, geeft ons te verstaen, dat de werckinge van de heerlijckheyt is, om Templen, Palleysen en andere wonderlijcke dingen te bouwen, 't zy ten aensien het Gemeene beste, of tot eere van den Staet, of van 't Rijck, of veel meer totten Godsdienst: en alsoo dese kleedinge weynigh plaetse heeft als by de groote Princen, soo wordtse een Heldische Deughd geheeten: waer van sich *Augustus* roemde, als wanneer hy seyde, dat hy *Romen* gevonden hadde van Tichelsteenen gebouwt, maer dat hy 't soude naelaeten van Marmor.

PRELATURA. *Prelaetschap.*

DE Egyptenaers beelden een Prelaet af met een seer eedel Hierogliphisch beelt: Want zy maelden hem met een slaend' uyrwerck in zijn rechter hand, en met een Sonne die eclipseert of swijmt, in de slincker, met dese spreuck: *Non nisi cum deficit spectatorem habet*, dat is, *zy heeft geen beschouwers, dan alsse in 't gebreck is.* Waer door zy te verstaen gaven, dat of wel de Sonne seer klaer scheen, soo waerender geene die daer op letteden, maer alleen, wanneer dieselve eclipseerde: Dat oock alsoo een Prelaet, hoe deughdigh hy oock mocht wesen, weynig navolgers noch aenschouwers hadde: maer wanneer hy eclipseerde of in eenigh gebreck of sonde verviel, soo waeren terstont alle oogen met morringe en ergernisse op hem gekeert, als of zy een Son sagen die eclipseerde, of een misgeboort van de Werlt.

Ditselve gaven zy oock, met het uyrwerck in de rechter hand, te kennen, en misschien hebben de 70 Oversetters, op dit Hierogliphisch beeld, van de Egyptenaeren, gesien in dese plaetse Esaiæ, *hoe heerlijck zijn de voeten op de bergen die het goede verkondigen*, alwaer zy hebben overgeset, *gelijck de uyre of het uyrwerck op de bergen.* Om uyt te drucken, dat de Prelaten zijn uyrwercken van de Werreld, die de Menschen dienen tot een maete van alle bewegingen. En daerom is 't noodigh dat zy in alle haere bewegingen en manieren welgeschickt en oprecht mogen zijn: Want men siet dickwijls dat in eene stad veele klocken zijn, die alle daegen slaen, daer niemant op let offe wel of qualijck slaen, of datter iets anders aen hapert; maer indien daer nae maer een verheven uyrwerck misstelt is, of buyten zijn tijd wijst, sulx dat het viere slaet, daer 't maer twee slagen slaen soude, terstont sullense daer op sien en morren, dat de Meester, en die de bestieringe daer van heeft, geen sorge draeght, en dat het verwarringe maeckt in alle handelingen: De reeden hier van is, om dat dese klocke niet slaet als de andere gemeene klocken: maer dat het uyrwerck dient tot een regel en maete van alle bewegingen. Want de tijd is een maete van de beweginge. *Tempus est mensura motus.* Alsoo zijn oock de Prelaten als uyrwercken van de Werreld, gestelt op de ber-

bergen van waerdigheyt en heerlijckheyt, ten eynde zy van een yder mogen gesien en gehoort werden: En alsso moetense dan wel voor haer sien, datse recht slaen en vroom wandelen in haere beroepinge: Want alle oogen zijn op haer gevest, en dienen tot een regel en voordaed van andere. Waer over *Claudianus* spreeckende van den Prelaet, aldus seyt:

'k Vermaen u dit gestadigh aen,
Om hier u oogh wat op te slaen,
Dat ghy in 't midden van dit rond,
Soo wijsselijcken leven kont,
Op dat het Volck u mocht bespien,
En openbaer u daeden sien.

COMPUNCTIONE of *Prickelinge in 't gemoed.*

EEn Vrouwe met een hayren kleed, vol bekommeringe en mistroostigheyt, houdende den mond open, als of zy wilde spreken, mette oogen die overvloedige traenen uytstorten, ten Hemel gekeert, en een krans van steeckende Doornen om 't hoofd, houdende in haer slincker hand een Hert, dat oock met Doornen gekroont is, en de rechter hand om hoogh, steeckende de voorste Vinger recht nae den Hemel.

Met een hayren kleed en schreyende wortse gestelt, om dat *S. Chrysostomus* seyt: *Alleen de pricklinge in 't gemoed doet voor 't kostele purper schricken, en nae 't hayren kleed verlangen, beminnende de traenen, vliedende de lachernien, want zy is Moeder van het weenen.*

Twee Doorne kroonen worden haer gegeven, om dat *David* seyt, *terwijl zy van de doorne wort gedruckt*, soo wort daer door verstaen de schuld, die door de sonde is begaen, en die gestaedigh onse conscientien prickelt en steeckt: 't welck door de Doorne kroon, die zy op 't hoofd heeft, wort uytgedruckt, wesende evenwel dese prickelinge, als onvruchtbaer, niet genoegh, om dat dieselve gemeenlijck voortkomt, door vreese van de straffe en kennisse van 't quaed: Daerom wort haer oock een kroone om 't Hert gedaen, om door de andere, de waerachtige pricklinge van 't Hert uyt te drucken, diewelcke voortkomt, door de onafmetelijcke smerte en rechte kennisse, van dat zy God, onse opperste Goed, heeft vertoornt, en zijne gunste verloren. En om dat de volmaeckte pricklinge of berou behoort vier leeden te hebben, te weeten:

I De alderhooghste droefheyt, gelijck alreede geseyt is, en daeromme wortse vol rouwe en schreyende gemaeckt.

II Dat zy een vast voornemen moet hebben van niet meer te sondigen, 't welck door 't opsteken van de voorste Vinger wort aengewesen.

III Dat zy een vast voornemen hebbe, om God haere sonde te belijden, daerom wortse met de opene mond gestelt.

IV Ten laesten, dat zy gereet moet zijn om de belofte uyt te voeren, 't welck zy door de opgesteecken rechter hand bevestight, en datse te gelijck vaerdigh zy, om goed te doen naer haer goed en heyligh voornemen.

MALVAGITA. *Quaed-aerdigheyt, Schelmerie.*

EEn oude Moorinne en seer leelijcke Vrouwe, gekleet in 't geel, wiens kleed beset is met Spinnen, doch soo groot datmen dieselve wel sien kan: en in plaets van

de hoofdhayren valse met een dicke nevel of roock omschaduwt zijn.

Zy houd mette rechter hand een Mes, en mette slincker een Beurse, die stijf is toegebonden, en op d'aerde aen de rechter sijde, sal een Pauw staen met zijn staert in 't ronde opgesteken, en van de slincker sijde sal een Beer staen, die gram en verstoort schijnt te wesen.

Oud wort zy vertoont, om dat veele oude persoonen van quaeder aert zijn. En streckt sich de quaedaerdigheyt in alle dingen, altijd ten arghsten; gelijck *Aristoteles* seght.

Zy wort een Moorinne geschildert, om dat het swart of duyster, gelijck *Pierius* verhaelt, by den Romeinen, voor een schandlijcke en schaedlijcke gewoonte was gereeckent, waer uyt mede dit spreeckwoort is gekomen, *voor 't swart moet sich een Romeyn wachten.*

Van seer groote leelijckheyt isse gemaelt, *om dat de leelijckheyt een mismaecktheyt is, van eenige daed die schandigh en lasterlijck is.*

Het geele kleed bediet quaedaerdigheyt, verraet, listigheyt en veranderinge van gedachten: in 't kort, dese verwe kan niet tot eenige Deughd gepast worden, om dat zy geen vaste noch bestandige grond in sich heeft.

De Spinnen op 't kleed, bedieden quaedaerdigheyt, en de quaedheyt van ons leven is den Spinnen gelijck, diewelcke, hoewel zy swack en teeder zijn, soo breyden zy nochtans sekere bedrieghlijcke netten voor den Vliegen, die daer in worden gevangen, alsoo zijn oock de quaedaerdige en schelmachtige Menschen, die altijd besigh zijn, om valsche dingen te versieren, waer toe zy gantsch zijn genegen; gelijck *Cassiodorus* seyt.

De dicke en groote roock die uyt haer hoofd gaet, bediet, gelijck de roock voor de oogen schadelijck is, dat alsoo oock de snoode schelmerie schadelijck is aen die dieselve ter hand neemt: waer uyt lichtlijck is te vergelijcken, wat een leelijcke sonde of roock de schelmerye is, wesende als een duystere nevel, die 't gesichte des gemoeds verdonckert.

Zy houd het Mes mette rechter hand, om dat de aert van de quaedwillige, boos en wreed is: Waer over het Mes by de Oude voor een voornaeme beteyckniffe van de wreedheyt wierde genomen, want de Egyptenaers waeren gewoon *Ocho* den Koningh van de Perssen, met desen naem te noemen, alsoo hy boven alle andere, de wreedste was, diewijl hy, waer hy oock aen quam, alles met moorden en dooden vervulde, gelijck *Pierius* in 't XLII boeck van zijne Hierogliph. verhaelt.

In de slincker hand houd zy een Beurse, die vast is toegebonden, om dat de quaedaerdigheyt niet alleen wreed, maer oock gierigh is, heerschende daer in een ongematigde begeerlijckheyt en geld-dorst, 't welck in den Mensche wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondanckbaerheydt en verraderye baert, weghnemende in 't geheel de Gerechtigheyt, Liefde, Geloof en Trouwe, Godsaligheyt en alle zeedelijcke en Christelijcke deughden.

De Pauw isser ter eender sijde by gedaen, om de natuyre van de quaedaerdigheyt af te beelden, waer in ook de Hovaerdie heerscht, 't welck een opgeblasentheyt en stoutigheyt des gemoeds is, waer door de Mensch sich laet voorstaen, dat hy alles, door zijn eygen macht, kan uytvoeren, passende op God noch Mensch. Een saecke voorwaer die boos en ongerechtigh is. En om dat de sonde nimmermeer alleene gaet, maer dat d'eene sonde de andere treckt: en om te betoonen dat eene boosheyt veele sonden in haer bevat, soo isser de Beer, aen d'ander sijde, voor de Gramschap, daer by gedaen. De dichten hier van, siet in 't beeld van de *Gramschap.*

MALEDICENZA. *Quaedspreeckinge.*

EEn Vrouwe met ingevallen oogen, en in koperroeste verwe gekleet, houdende in yder hand een ontsteecken kaersse, de tonge als eens Adders tonge uytsteeckende, en op den rugge van 't kleet sal een huyd van een ysere Vercken wesen.

De verwe van 't kleed en de uytgeholde oogen, bedieden quaedspreeckentheyt, als *Aristoteles* seght, en 't quaedspreecken van eens anders goede wercken, komt nergens anders van daen, als van de boosheyt, die alleen nae oneere verlanght, sonder dat hy daer van eenigh profijt treckt, geloovende dat eens anders lof, het zijne sal hinderlijck zijn.

De twee kaerssen betoonen, dat de quaedsprekinge het Vier ontsteeckt, den haet seer lichtlijck voedende. En de tonge, hoewel dieselve vocht is, is veeltijts een wercktuygh, om een Vier aen te steecken, dat niet is te blusschen.

De steecklige huyd van 't ysere Vercken bediet, dat het de quaedspreeckentheyt eygen is te steecken, niet alleene het leven, gelijck het ysere Vercken, maer oock de eere en achtbaerheyt, die door veel moeyte en sloverie is verkregen.

MALEVOLENZA. *Quaedwilligheyt.*

EEn oude Vrouwe met ingevallen oogen, leelijck, onthult en mager, met een hoop barnende netels in de hand, en een Basilisc ter sijden.

Dese komt uyt de selve aert als de genegentheyd, waer uyt de haet komt: Maer om datse soo aenmercklijck niet is, en meer ingetrocken, soo isse een oude Vrouwe in dese plaets afgemaelt, om dat de Ouderdom dieselve voortbrenght: En om dat de Iongelingen, als van nieuws, in de Werlt komen kijcken, soo dunckt haer oock, dat alle dingen nieuw zijn, en daerom beminnen zy dieselve: Maer de oude lieden, als wars zijnde van alle dingen te sien, hebben lichtlijck van alles de walge.

Zy is onthult, om te betoonen dat de quaedwillige geen behagen scheppen in de goedwilligheyt, jae zy schricken daer voor als voor de Pest, die den soeten ommegangh besmet; 't welck de Basilisc te kennen geeft, die alleen met het gesichte den Menschen vergiftight. De magerheyt is een werck van gestaedige hertseer, diese draeght over het bekende goed en 't welvaeren van haeren even-naesten.

De Netel, gelijckse tot dese beeldenisse wel past, alsoo pastse oock aen de quaedsprekentheyt, want gelijck de Netel steeckt, naelaetende een smerte sonder wonde, alsoo tast oock de quaedspreecker wel het lijf of goed niet aen, maer quetst de eere, die hy naulijx weet, watse is; gelijck eenige Philosophen seggen. Nochtans so quetst en mishaeght het een yder, wanneer hy sich vind geraeckt, jae zy openbaert sich in 't minste, wat eenighsins de eigen eere magh aengaen.

ACQUISTO CATTIVO. *Qualijck verkreegen goed.*

EEn Man van verwe, gelijck de blaederen die afvallen, staende gereet om te wandelen, en de doorne in zijn kleed gehecht zijnde, rijt daer een groot stuck af: waer nae hy sich drayende, toont het misnoegen dat hy daer over heeft: en in zijn rechter hand, heeft hy een Kuyckendief, die spouwt.

Hy is met dese verwe afgemaelt, om dat, gelijck de blaederen van de boomen lichtlijck afvallen, dat oock de goederen, die qualijck gewonnen en verkregen zijn, alsoo lichtlijck afvallen en verdwijnen. Het selve druckt de Dooren mede uyt, want als de Mensche weynigh denckt, om 't goed dat qualijck verkreegen is, alsdan verkrijght hy schaede en schande.

Hy houd in de rechter hand den Kuycken-dief, om te vertoonen 't geene *Alciatus* tot ons voorstel van den Kuycken-dief seyt:

Ghy Kuycken-dief, ghy groote Vraet,
Van 't grouwlijck schocken onversaet,
Die swelght en gulpt weer uyt u keel,
't Gestoolen goed, 't geroofde deel:
Ghy klaeght u Moeder, al u leet,
V bange nood, u pijn en sweet,
En dat door 't braecken en 't bedrijf,
V darmen barsten in u lijf:
V Moeder seyt, Soon weest te vreen,
Ghy hebt, van 't uw', geen schae geleen,
Al spoudy schoon u vlees en bloed,
Dat is doch maer eens anders goed.

PASSIONE D'AMORE. *Quellinge of sieckte der Liefde.*

EEn Vrouwe die met d'eene hand een roede, en met d'ander een schaele houd: alwaer aen d'eene sijde Leeuwen, Beeren, Wolven, wilde Swijnen, Honden en andere gedierten sullen wesen, van d'ander sijde salse veele steenen hebben.

Circe wort hier voor de Passie of quellinge der Liefde genomen, gelijck *Ovidius* verhaelt. En seyden de oude Schrijvers, dat zy een machtige Toveresse was, die den Menschen, naer haer welgevallen, konde herscheppen: willende daer mede de kranckheydt of quellinge der Liefde te kennen geven.

De

De Roede isser gestelt, om dat *Homerus* verhaelt, dat, wanneer dese Vrouwe den Mede-gesellen *Vlyssis* haere toverdrancken hadde ingeschoncken, zy dieselve daer nae mette Roede aen 't hoofd raeckte, waer door zy in wilde beesten wierden herschept.

De schale wil uytdrucken, dat zy daer in het sap van die kruyden en van dien dranck deede, waer mede men seyt datse den Menschen van haer self dede vallen, herscheppende dieselve in steenen en onredelijcke beesten; gelijck daer van *Ovidius* in 't XIV boeck van zijne *Metamorphosis* en *Virgilius* in 't VII boeck van *Æneas* gedenckt.

Dit geven oock de verscheyden steenen en menighte van beesten te kennen, die in dese beeldenisse voor een afmaelinge van de quellinge of hertztocht der Liefde zijn genomen, om dat zy heerschappie voert in die Menschen, die haeren tijd leedigh laeten doorslippen, en die met groote smaeck, die dingen omhelsen, die voor de sinnen lieflijck en aengenaem zijn: waer door 't verstand verdonckert, en de reeden geheel wort wegh genomen, haer scheppende gelijck in verscheyden en menigerhande slagh van beesten, daer in volgende yders natuyrlijcke treck, die mette natuyre van dit of dat dier, over een komt: alsoo seytmen dat de toornige, Leeuwen en Beeren worden; de gulsige, Verckens; de nijdige, Honden; de slockoppen of vraeten, Wolven of ander slagh, *&c.*

TRIBULATIONE. *Quellinge.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet, zijnde onthult, houdende in de rechter hand drie Haemers, en in de slincker een Hert.

Met swart isse gekleet, om dat zy swarte en duystere gedachten heeft, die 't hert en de ziele gestadigh uytdroogen, niet anders dan of het Haemers waeren, diewelcke met geduyrigh te slaen, haer plaegen en pijnigen.

De gespreyde hoofdhayren zijn de gedachten die sich onderlinge verwarren en verspreyen, tot verdubbelinge van de moeylijckheden en quellingen, ofte aldus.

Anders.

EEn Vrouwe die droevigh en bekommert is, zijnde aen handen en voeten gebonden, hebbende ter sijden eenen verhongerden Wolf, die daer staet als of hy iemand wilde aenranden en verslinden.

RAMARICO DEL BEN ALTRUI.

Quellingh over 's anders welvaeren.

EEn magere Vrouwe in 't swart gekleet en onthult, mette rechter hand het hayr uyttreckende, hebbende aen de slincker borst een Slange, en voor haere voeten een magere Kuycken-dief.

Met swart is zy gekleet, overmits de gedachten, diewelcke sich neygen tot schaede van zijn evennaesten, zijn treurigh en doodlijck, wesende gestadigh vol rouwe en duysternisse, die de ziele verdonckeren en 't lichaem plaegen. En daerom treckt zy de hoofdhayren uyt, overmits haere gedachten bot zijn, en bedrieghlijcken gekeert met smerte en herten-leet.

't Welck noch klaerder door de Slange, die aen haere borst hanght, is uytgedruckt; diewelcke, gelijckse seer kout venijn naer 't herte schiet, verdovende de natuyrlijcke hette, waer door de Mensch by 't leven gehouden wort, alsoo plaeght dit herten-leet oock de ziele, en doodse, stortende haer venijn in de sinnen, diewelcke in eeniger wijse benijden eens anders welvaeren, en daerom wort zy oock mager gemaelt.

De Kuyckendief heeft sulcken droefheyt over eens anders welvaeren, datse sich oock uytstreckt over zijn eygen jongen; gelijck elders geseyt is.

CONSIGLIO. *Raedslagh.*

EEn oud Man met lange roode kleederen, hebbende een gulde keeten aen den hals, alwaer eens Menschen hert aen hanght, en in de rechter hand een gesloten Boeck, met een uyl daer boven op. In de slincker hand sal hy drie hoofden op eenen romp hebben, te weeten een Hondskop, die aen de rechter sijde uyt siet, een Wolfskop nae de slincker sijde, en in 't midden een Leeuwskop: Onder zijn rechter voet sal hy een kop van een Beer, en van een Dolphijn hebben. Dees beeldnis, kan oock anders nae dese beschrijvinge van den Schilder werden geteyckent.

Een goede Raedslagh, seght *Aristoteles* in zijne Zeedekonst, schijnt een rechtigheyt te wesen, die beneffens de nuttigheyt op seker eynde siet, waer van de Keur-meestersche de Voorsichtigheyt is.

De Raedslagh, voor soo veel dieselve Philosooph verhaelt, is geen weetenschap: want diese weet die soecktse niet. Zy is oock geen gissinge, om dat de gissinge, haestigh en sonder overlegh geschiedt: Maer een Raedslagh geschiet met rijpen raede en langheyt van tijde. Zy is oock geen opinie of waen, om dat die geene, die 't door de waen of opinie heeft, datselve heeft door een bepaelinge doch sonder raedslagh. Laet ons dan ordentlijck sien, wat voor een sake de Raedslagh zy.

De Raedslagh dan is een overweginge en overlegh, dieder gedaen wort, ontrent onsekere en twijfelachtige dingen, dieder zijn by der hand te nemen: alwaer men met reeden verkiest en bevestight het geene men alderbequaemst acht, en waer door men tot het deughdlijxte, nutste en beste eynde soude geraecken. Soo veel als tot het gemeen belanght, soo zijnder, nae de onderwijsinge van *Aristoteles*, vijfderleye Raedslagen, die in 't besonder uytmunten, en die door Raedslagen gehandelt worden. Als te weeten van Tollen, Schattingen, en gemeene inkomsten, van Oorlogh en Vreede, van bewaeringe van Landen en Steeden, van voorraet en leeftochten, van inkomende en uytgaende goederen, van de gelegentheyt en instellingen der Wetten en Privilegien, en sulx nae de onderwijsinge van *Aristoteles* in 't begin van zijne *Rhetorica*.

Oud wort hy geschildert, om dat de oude Man de *Raed* bediet, gelijck *Ambrosius* seyt, *de Oude zijn alderbequaemst om te raedslagen.* Want haer aert is soodaenigh datse rijp is, en datse de volmaecktheyt der kennisse en des verstands heeft, van 't geene zy gesien en gedaen heeft, konnende de Ionckheyt, door de korte tijd, geen eervaringe noch rijp oordeel hebben, en daerom behooren sich de Ionge te voegen nae den Raed der Ouden. De Raedsheer van den Keyser *Agamemnon*, wort in den persoon van *Nestor* afgebeeld, dat hy drie hondert Iaeren oud was: alwaer dieselve *Nestor* de Griexsche Iongelingen, en in 't besonder *Agamemnon* en *Achilles*, die op malkanderen vergramt waeren, vermaent, datse nae zijnen raed als nae eens ouden Mans souden luysteren: *Hoort my*, seyt hy, *ghy beyde die jonger zijt als ick ben. Ick heb voortijts met al veel dapperder Mannen, als ghy zijt, gemeenschap gehadt: En noyt hebben zy mijn raed veracht, noyt heb ick sulcke gesien, noch salse niet sien.* En voorder bied hy den Griexschen Ridders zijnen raed aen; seyt voorder, *En nochtans volghden zy mijne Raedslagen, en deden 't geene ick haer ried, daerom volght ghy oock mijne Raedslagen, want het is beter te gehoorsaemen.* Iae hy bied den Griexschen Ridders aen, dat hy die met zijnen raed wilde helpen, doch konnende 't selve met macht niet uytvoeren, soo paste macht en de wapenen den Iongelingen best, die daer veel op vertrouwen. Hier uyt komt 't geene *Plutarchus* seght, *dat die stad seecker behouden is, die der Ouden raed en der Jongen wapenen gebruyckt: Want de Jeughd is gewent te gehoorsaemen, en de Oude te gebieden.* Oock wort, boven al, gepresen, 't geene *Homerus* in zijn 2 *Iliade* verhaelt, alwaer de Keyser *Agamemnon* een Scheeps-raed dede vergaderen, voor al, van oude Mannen.

Die van *Sparta* gaven aen haeren Koningh eedle oude Raeds-Heeren, die van *Licurgus*,

Gerontes

Gerontes wierden genaemt, dat is, eerwaerdige oude Mannen. En de Raed van *Romen*, wierde daerom de Raed geheeten, om dat de Raedsheeren oude Mannen waeren; gelijck *Ovidius* mede verhaelt. Met groote voorsichtigheyt maeckte de Keyser *Agamemnon* groot werck van den Raed van *Nestor*, en verlanghde om tien Raedsheeren te mogen hebben, die *Nestor* mochten gelijck zijn, noemende dieselve de *Oude*, die in den Raed alle de andere Griecken souden overtreffen.

Het langhe kleed past totte Raedslagh, want soo wel in d'oude als in onse tijden, waeren de Raedsheeren, om meerder staetigheyts wille, met een tabbaert en een lang kleed geciert. Root is het gemaeckt, om dat het purper den Raedsheeren, en den Raedsheeren het purper best betaemt. Want die verwe bediet Liefde, door de welcke een Wijse, met een brandenden yver, den twijfelachtigen behoort goeden raed te geven, 't welck een werck van Geestlijcke barmhertigheyt is. Het Hert wort hem om den hals gehangen, om dat *Pierius* in 't XXXIV boeck van zijne Hierogliph. seyt, dat de Egyptenaers, tot een teycken van een Raed besluyt, een Herte afmaelden: om dat de waerachtige en volmaeckte Raedslagh uyt het herte komt, 't welck oock moet suyver en oprecht wesen, om een goede raed te geven, als zijnde een heylige saecke. *Suidas* seyt: *De Raedgevinge is een heylige saecke;* gelijck oock de Raedgevinge heyligh wort genoemt, dieder aendachtigh wort beraedslaeght. 't Welck *Zenodatus* van *Epicharmo* en *Plato*, door 't aensien van *Demodoces*, verhaelt, *dat een Raedgevinge een heylige saecke is.* Tot vergelijckinge van de Egyptenaers, lieten de Romeynen aen den hals van de eedele kinderkens, een gulden balleken op de maniere als een Hert op de borst dragen, niet alleen daerom, gelijck *Macrobius* meent, datse Menschen waeren die een Hert hadden, maer oock om uyt te drucken, dat soodaenigh Ouder door raed van andere luyden most werden bestiert; gelijck *S. Pompejus* seyt, want *bolla* wort in 't Griex *bule*, dat is Raedslagh, geheeten; of om dat dat balleken op de borst hanght, alwaer de natuyrlijcke Raedslagh is. 't Is dan geen wonder dat *Horatius* acht, dat *Tibullus* geen lichaem is sonder borst, maer dat hy een Man was van Wijsheyt en Raedslagh, die in de borst sit. Dese goude ballekens, die de eedele kinderkens waeren toegelaten, plaghten de Triumpheerders in haere triumphen, oock voor haere borst te draegen, gelijck *Macrobius* verhaelt: sonder twijfel om te vertoonen, dat dese triumpheerden door hare dapperheyt, wijsheyt, voorsichtigheyt en goede raed.

Het Boeck in de rechter hand bediet, dat de Raedslagh door de oefninge der Wijsheyt, voort komt, en tot meerder kracht, worter de uyl by gedaen, die van den Heydenen voor een beeld van de Wijsheyt en Raedslagh wierde gehouden: wesende *Minerva* toegewijt. Dit dier vlieght meest by nacht, om zijn kost te soecken, en heeft dan een scherp gesicht, gelijck veele Natuyrschrijvers, als mede *B. Anglicus* verhalen. Door welcke beeldnisse vertoont wert, de Naerstigheyt en de Nachtwaecken, waer in 't gemoed van een Prins of Raedsheer moet besigh zijn, van die daer Steeden en Volckeren hebben te versorgen, soo in 't bedencken en mette sinnen te arbeyden, als om 's nachts te overwegen, watmen 's daeghs moet uytvoeren, wesende de inbeeldende kracht van 't gemoed in de stille duysterheyt des nachts veel scherper en in meerder kracht: waer van de uyl een voorbeeld is, die den nacht meer als den dagh onderscheyt. Waer over *Homerus* seght, *het betaemt geenen Raedsheer, die de last en sorge des Volx bevolen is, gantsche nachten te slaepen:* Want dieder Raedslaeght, behoort het licht te sien, al is 't schoon dat het, voor anderen, duyster is, om het goede van het quaede, en 't wit van het swart te schiften, en dat sonder vooroordeel of sucht. Want door een Raedslagh, die vry van sucht is, worden dingen gesien, hoe swaer en duyster die oock souden mogen wesen: En wanneermen slechts het duystere decksel des logens van 't gemoed heeft afgelicht, soo sietmen de waerheyd, door 't gesichte van 't verstand, klaerlijck doorbreecken. Met het afdrucksel van den Nacht-uyl, die ter eeren van den Keyser *Domitianus* geslagen is, wilde de Raed van *Romen* te kennen geven, dat dieselve Keyser een Prins van seer goede Raed en van Wijsheyt was, gelijck hy in 't begin van zijne Regeeringe bewees, alhoewel hy daer nae, van soodaenigen goeden begin, en van 't gemoed van zijn Vaeder en Broeder, zijnde voorgangers in 't Rijck, ontaerde.

Boven dat sietmen den uyl, by nachte en in 't doncker alles doorsnuffelen, wat haer noodigh is: En als die op 't gesloten Boeck gestelt wort, wil men daer door te kennen geven, dat de Raedslagh, diemen met Nachtwaecken en in 't doncker hadde overleyt, oock most doncker, dat is, verborgen blijven, en datmen de geheymnissen die geraedslaeght waeren, niet most openbaeren: En daerom heylighden de oude Romeynen aen *Consus*, den God der Raedslagen, by de groote *Circus* of Worstelplaets aen den grond van den Palatijnschen bergh, een Tempel onder de aerde, om te betoonen, dat de Raedslagen behooren bedeckt en verborgen te blijven; waer van *Lilius Giraldus* breeder verhaelt.

De drie hoofden die hy in de slincker hand houd, als van den Hond, Leeuw en Wolf, als boven geseyt is, zijn beeldnissen van de drie voornaemste tijden, te weeten van de verledene, tegenwoordige en toekomende tijd, gelijck *Macrobius* verhaelt. Want de Leeuws kop in 't midden gestelt zijnde, bediet den tegenwoordigen tijd, wesende zijne natuyre en aert vast en sterck in de tegenwoordige werckinge, diewelcke gestelt is, tusschen den verleeden en tegenwoordigen tijd. Het Wolfs hoofd bediet den verstreecken tijd, om dat dit dier kort van onthoud en memorie is, 't welck totten verleden tijd gepast wordt. Het Honds hoofd druckt den toekomenden tijd uyt, alsoo dat dit Dier quispelsteert en lief koost, uyt hoope dat het wat verkrijgen sal: welcke hoope altijd siet op den toekomenden tijd. Wy sullen dese drie hoofden tot een beeld van de drie tijden stellen, om dat alle Raedslagen in drie deelen bestaen, gelijck *D. Laertius* seyt. Een ander Raedslagh wort genomen van den verleden, een ander van den tegenwoordigen tijd. De verleden tijd kan ons tot een voordaed dienen, om met zijn gemoed te letten, wat natie, volck of persoon al heeft geleden, en om wat oorsaecke: op datmen sich wachte, en door eens anders val leere, watmen heeft te vlieden, en datmen van de verledene toevallen een regel en richtsnoer neme, om de dingen eerst wel te overwegen eermense in 't werck stelle: sich te gemoed voerende hoe dat andere haere saecken met wijsheyt en voorsichtigheyt hebben uytgevoert, ten eynde wy dat selve mede plegen en uytvoeren. De tegenwoordige tijd dient om te overwegen, wat wy onderhanden hebben, om daer uyt te besluyten, dat wy niet sullen voornemen 't geene ons behaeght en de sinnen vermaeckt; maer het geene, dat wy nae de reeden sullen oordeelen, daer ons, door den tijd, goed, en geen quaed van sal komen. Daerom seght *Demosthenes*: *Men moet daer op niet sien, wat u voor tegenwoordigh aenlacht, maer wat metter tijd, daer uyt gebeuren mochte.* Waer in hy raed het toekomende te voorsien, op datmen door reuckloosheyt, niets ter hand neme, maer datmen alles doe met rijpen en welbedachten raede, ten eynde wy onse eere, goede naem en faem, niet verliesen. Hier uyt komt het dat dese drie hoofden van *Pierio* voor de Wijsheyt worden genomen, diewelcke op dese drie tijden siet. Waer over *Seneca* seght, *een wijs Man moet op dese drie tijden letten, te weeten, om de tegenwoordige tijd te beschicken en uyt te deelen, den toekomenden tijd te voorsien, en de verledene tijd te overdencken: want wie op de verledene tijd geen acht slaet, die verliest zijn leven, en wie den toekomenden tijd niet te vooren overweeght, sal in alle dingen onvoorsichtigh in 't gevaer loopen.* 't Welck alles door de drie hoofden, als door de drie tijden, wort uytgebeeldt. Een teycken van Wijsheydt, sonder welcke geen Raedslagh kan volmaeckt gehouden worden; gelijck *Bernardus* seght. En *Aristoteles* seght in zijne Welspreeckenskonst, dat de voorsichtigheyt een kracht van 't gemoed is, diewelcke doet datmen van goede en quaede saecken wel kan raed plegen, als die tot een geluckigh en saligh leven behooren, sulx dat totte Raedslagh, boven de Wijsheyt, die door een uyl op het boeck is afgebeeld, de voorsichtigheyt noodigh is, die door dese drie hoofden is afgeschildert.

Door het Beere en Dolphijns hoofd, dat hy onder de voeten heeft, wort uytgedrukt, datmen in de Raedslagen de gramschap en haestigheyt moet ter sijden stellen, naedien het een leelijcke saecke is, in gramschap en oploopentheit te vervallen, wanneermen een sake sal raedslagen en besluyten: Maer men moet raedslaen sonder oploopentheyt, toornigheyt of haestigheyt.

De Beer is een beeld van gramschap en dolligheyt, wesende een dolkopt en toornigh Dier;

De Beer met beck en klauwen bijt,
En doet een vreesselijcke strijd.

seyt de Cardinael *Ægidius*; doch hier van suldy in 't beeld van de Gramschap breeder verhael vinden. De Dolphijn als een bekende snelle Visch, wort voor de oploopende snelligheyt genomen: gebreecken diemen soo wel in gemeene als in besondere Raedslaegen moet schouwen en vlieden; gelijck *Bias* eenen van de 7 Wijsen van Griecken, en *Gregorius* in zijnen 5 brief verhaelt, datmen in swaere saecken niet haestigh noch voorbaerigh moet zijn. De reeden is klaer: Want de schelmerien krijgen met dolligheyt en geweld, haere wackerheyt en kracht; maer de goede Raedslagen, gaen met langhsaeme rijpigheyt van beraede voort; gelijck *Tacitus* seyt. Men magh wel met vaerdigheyt en rassigheyt de Raedslagen uytvoeren, seght *Aristoteles*, maer men moet die met langsaemheyt besluyten, op datmen die met een gesont oordeel magh overwegen. En die spreuke is heerlijck, *deliberandum est diu, quod faciendum est semel*, dat is, *men moet sich langh beraeden, watmen eenmael sal doen.* *Patroclus* gevraeght zijnde van *Demetrius* zijnen Koningh, waerom dat hy soo langhsaem draelde, en geen aenval noch geweld tegens zijnen Viand dede, die als nu veel swacker was, soo antwoorde hy, *In welcke saecke het berou geen plaets sal hebben, daer moetmen met loode schoenen gaen.* Want nae de daed soo helpt het berouw niet. Een spreucke die soo een wijs Capiteyn betaemde. Niet min wijs was *Agesilaus* de Capiteyn van *Licaon*, diewelcke van de Ambassadeurs van *Theben* versocht zijnde, om op staende voet te antwoorden, seyde tot haer, *Weet ghy niet dat om nutte en noodige saecken te beraedslagen het uytstel alderseeckerst is.* Als of hy wilde seggen, o ghy *Thebaners*, weet ghy niet, wat om wichtige saecken te onderscheyden, en te overwegen, nut en vorderlijck is, en dat het uytstel en de langhsaemheyt het alderseeckerste is? Hier uyt kan men dan oordeelen, hoe die geene doolen, die 't gevoelen van *Ariosto* derven prijsen, daer hy de Raedslagh der Vrouwen roemt, die op een sprongh is genomen; alwaer hy seyt:

Eens Vrouwtjes raed langh overdacht,
Slaet daer op niet te grooten acht:
Maer watter op een sprongh schiet heen,
Daer schuylt wat in, let op haer re'en.
't Schijnt of haer dit is ingestort,
En als een gaef geschencken wert.
Maer van een Man, is 't nut noch goed,
Die moet den Raed eerst in 't gemoed,
Herkauwen, met seer wijs beleyt:
Met overlegh en naerstigheyt.

En dese doolen tweesins, voor eerst prijsense de Raed die haest genomen wort, ten tweeden, om dat zy hier mede den Raedslagh der Vrouwen te hoog verheffen: want in geene Vrouwe is eenige Raedslagh van kracht of naedruck, maer is slap en swack: Waer over oock *Aristoteles* den Raedslagh der Vrouwen veracht, seggende in zijne Staetbestieringe, *der Vrouwen Raedslagh heeft weynigh om 't lijf en is krachtloos, maer der kinders is onvolmaeckt.* Daer uyt komt de spreucke *Terentii*, *de Vrouwen zijn by nae als de kinders, licht van woorden.* De Romeinsche Raed heeft door een Wet verboden, dat geen Vrouwe, om eenige saecke, in den Raed mocht komen. 't Welck *Heliogabalus* voor een onbetaemlijcke saecke achtende, liet zijn Moeder daer in komen, om haere stemme te geven; gelijck *Æ. Lampridius* verhaelt. En het wierde qualijck genomen dat *Nero*, zijn Moeder *Agrippina* mede in den Raed voerde: Waer over oock de Raed wilde, dat zy te rugge soude staen, afgesondert, zijnde met een kleed bedeckt: En hier uyt bleeck klaerlijck haere onbeschaemtheydt, datter een Vrouwe gesien wierde, onder soo veele Vaederen, die t'saemen geroepen waeren om te Raedslagen.

FURORE IMPLACABILE.

Rasernie die onversoenlijck is.

EEn gewapent Man met veelerley slagh van wapenen, en op veele plaetsen gewont, toonende in zijn weesen eene Dolligheyt en Rasernie, wesende met gebroken ketens vast gemaeckt, die hem aen de handen en beenen hangen, hy sal in de rechter hand de Slange *Aspis* houden, die in veele krullen geslingert is, metten mond open, daer een drievoudige tonge ten monde uytsteeckt, spouwende veel venijn op den Man, vaerdigh staende om een ander aen te vallen, en voor de voeten van dit beeld sal een *Crocodil* staen, die sich selve schijnt door te booren. Gewapent en over al gewont wort hy vertoont, tot bewijs van Dolligheyt en

Rasernie, om dat dit de Rasernie eygen is oploopend en toornig van gemoede te zijn, 't welck den Mensch vervoert om tegens sich selve, tegens God, de Natuyre, Menschen, dingen en plaetsen aen te wercken.

De gebroken keetens hangende aen armen en beenen, vertoonen dat de Rasernie ongetemt is, en datter weynigh dingen zijn die dieselve konnen tegenstaen.

In de rechter hand houd hy een Slange als geseyt is, om dat de H. Schrift uytdrucklijck de onversoenlijcke Rasernie door een Slange uytbeeld, die in veele krullen geslingert is, en die een drievoudige tonge uytsteeckt. En men seyt datter geen Rasernie te gelijcken is, by die van den *Aspis*, diewelcke soo haest hy voelt, dat hy geraeckt wort, wort hy soo beestlijck dol, dat hy niet wort versadight, ten zy hy met zijn venijn, die geene gesteken heeft, die hem heeft gequetst, of dat hy van dolligheyt sterft.

De Cocodril als of hy sich selve wilde dooden, daer door wilden de Egyptenaers de Dolligheyt uytbeelden, want als dit Dier bedrogen wort, wanneer het buyt meent te vinden, soo sal 't tegen sich selve in dolligheyt en toornigheyt ontsteecken.

FURORE. *Rasernie, Dolligheyt.*

EEn Man van schricklijck opsicht, sittende op veel Krijghs-wapenen te grimmen en te brullen, wiens handen achter over den rugge met veel keetens gebonden zijn, waer tegens hy groot geweld doet om die te breken, en sich met een barst op ter vlucht te begeven. Dolligheyt is een dienaer van den Krijgh, gelijck *Virgilius* singht:

Daer wort slechts vier en vlam gehoort,
Want dolheyt drijft de waepens voort.

En daerom wort hy op een hoop waepens geset, om dat de Dolligheyt in den Krijgh groote plaetse heeft, hebbende een gemoed dat tot wraecke ontsteecken is.

Hy wort gebonden om dat de Dolligheyt een Sotheyt is, die door Reeden moet gebonden en overwonnen worden.

Wreed is hy van opsicht, om dat een oploopend Man, door de snelle kracht van de gramschap, de Natuyre en het wesen van een wild gediert, of iet, dat noch verschricklijcker is, aenneemt.

FURORE. *Rasernie, Dolligheyt.*

EEn Man dienmen de Dolligheyt in 't gesicht sien kan, wiens oogen met een doeck zijn verbonden, staende in een vaste en wackere stand, om een bossel Pijcken en Waepenen verre van sich te werpen, die hy in zijn armen gevat heeft, hebbende een kort kleed.

De gebonden doeck voor d'oogen, vertoont, dat het verstand verborgen is, als de Dolligheyt heerschappie in de ziele neemt: wesende de Dolligheyt niet anders, als een blindheyt des verstands, die 't verstandelijcke licht geheel verdooft, voerende den Mensch daer toe, dat hy alles doet, buyten de reeden.

De Waepenen die hy onder den arm houd, zijn kenteyckens, dat de Dolligheyt van haer selve Waepenen aenbrenght, om sich te wreecken en sich selve te voeden.

Het korte kleed vertoont, dat hy niet past op achtbaerheydt noch betaemlijckheydt.

Fu-

FURORE.

EEn schricklijcke Vrouwe met seer verwarde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een groote ontsteken Fackel, en in de slincker het hoofd van *Medusa.*

FURORE.

EEn gewapende Vrouwe met een schricklijck en wreed gesicht, wiens verwe van't gesicht root is, met een bloot swaerd in de rechter hand, dreygender wijse, hebbende in de slincker arm een schild, alwaer in 't midden een Leeuw geschildert is; aldus maeltse *Alciatus* af.

FURIEN. *Rasernien.*

D*Ante* schildert in zijne Helle voor de *Furien* of Rasernien Vrouwen, van een seer leelijck opsicht, in een swart kleed van bloed beswaddert, met Slangen omslingert, en de hayren van Slangen, hebbende een Cypresse tack in d'eene, en een trompet in d'ander hand, waer uyt vlam en swarte roock vlieght; zy zijn van de oude Poëten versiert, datse Vrouwen souden zijn, en daer toe geschickt, om de zielen van de misdadige in de Helle te pijnigen.

Statius schildert dieselve aldus af:

De schadu van haer boos gesicht,
Was duyster en weer schemer licht,
Met Slangen in 't verwarde hayr,
Wiens oogen uytgeholt en naer,
Vertoonden een seer wreed gespuys,
Gantsch vreeslijck uyt een donckre kluys:
Al even als een loose kol,
De Maen' betovert uyt haer hol,
Soo datse swijmt, gelijck een roock,
Vol gramschap, schaemt en vol gespoock.
Haer kleed was vol vergif gespreyt,
En 't aengesicht, als bruyn taneyt,
Waer door zy dan de rust verstoort,
En 't Volck van dorst en honger moort:
Het kleed dat van haer schouders swaeyt,
Seer schricklijck om haer borsten draeyt,
En weckt de Suster, die den draed,
Van 's Menschen loop asscheeren gaet:
Die met Proserpina *den brand,*
Een fackel stoockt door 't gantsche land,
Soo dat een adder uyt dien gloet,
De locht vervult met breyn en bloet,
Waer mee dat zy een yder slaet,
't Zy waer zy keert of heene gaet.

FURORE INDOMITO & SUPERBO.

Dolligheyt, Rasernie die trots en ongetemt is.

EEn Man met een Couras en Helm, hebbende een wreed en bloedigh aengesicht, met een Swaerd in de rechter hand, en een Schild in de slincker, alwaer een Leeuw is ingemaelt, die door dolligheyt en gramschap haer eygen jongen verscheurt; hebbende op den top van sijnen Helm een Slange die sich in veele krullen kronckelt.

De Leeuw, die ongetemt is, gelijck boven geseyt is, is het eygen beeld van Dolligheyt, gelijck de Egyptenaers die afmaelen.

De Slange die met haere drie tongen steeckt, is by de H. Schriftuyre gehouden voor een onversoenlijcke Dolligheyt, om dat de Slange, wanneer hy sich in eeniger maniere gequetst vind, terstond opvlieght met sulck een Rasernie en Dolligheyt, dat hy oock nimmermeer ophout, voor dat hy alle zijn venijn, op dien heeft uytgespogen, die hy meent dat hem heeft te kort gedaen. Iae men verhaelt, dat het dickwijls gesien is, dat wanneer hy zijne Rasernie niet kan wreecken, dat hy alleene van Dolligheyt gestorven is.

AGILITA. *Rassigheyt, Vluchtigheyt.*

EEn Vrouwe die met opgesteken armen vlieght, als offe door de locht sweefde.

AGILITA. *Rassigheyt.*

EEn naeckte en geswinde Vrouwe, met twee vleugels op de schouderen, doch niet seer groot, alsoo datse meer schijnen de rassigheyt te hulp te komen, als te vliegen. Zy sal over einde staen op de spitse van een Velse, die zy naulijx metten tip van haer slincker voet raeckt, en mette rechter voet wortse om hoogh geheven, als offe luchtigh van d'eene op d'ander klip, wilde springen, en daerom is zy mette vleugels uytgestrekt. Naeckt is zy, om dat haer niets soude verhinderen, om te vertoonen haer goede gestaltnisse totte beweginge, in een swaere en gevaerlijcke plaetse: want daer openbaert

ſich de Raſſigheyt. Zy roert naulijx de Velſe, als onderſtut zijnde door de vleugels, om dat de Menſchlijcke Raſſigheyt, die wy hier by verſtaen, opgelicht wort, door de kracht van de Geeſten, die door de vleugels uytgedruckt zijn. En deſe Raſſigheyt wordt een groot deel in ons vermindert, door het ſwaer gewichte van de aerdſche ſchatten of goederen.

GIUSTITIA. *Recht, Gerechtigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende de oogen verbonden, en in de rechter hand een boſſel Roeden, met een Bijl te ſaemen gebonden, in de ſlincker een vlamme Viers, hebbende ter ſijden een Struys: of zy ſal houden een bloot Swaerd met een Waeghſchael.

Deſe is die Gerechtigheyt, diewelcke gebruyckt wert by den Rechters en Werreltlijcke Heeren in haere Rechterſtoelen.

In 't wit is zy gekleet, overmits de Rechter behoort te weſen ſonder eenige vlacke van eygen baet, of van andere ſucht, die het Recht kan ſchenden. Daerom houdſe de oogen oock verbonden: te weten, op geene ſaecke ſiende, waer door des Rechters gemoed van de Reeden ſoude afgevoert werden.

De boſſel met Roeden mette Bijl, worde van ouds, van den Scherprechters voor den Burgemeeſteren en opperſte Rechters gedragen: om te vertoonen, dat de ſtraffe niet moet nae blijven, alwaer 't Recht dieſelve vereiſcht: Men moet niet voorbarigh zijn, maer tijd geven om 't oordeel met rijpen raede te overwegen, 't welck by 't binden van de Roede wort te kennen gegeven.

De vlamme Viers vertoont, dat het gemoed des Rechters, altijd moet ten Hemel gekeert zijn.

Door de Struys wort geleert, datmen de dingen, die voor 't gerechte komen, hoe duyſter of verwart dieſelve zijn, niet moet naelaten te ontknoopen en te binden, ſonder datmen ſich de moeyte moet ontſien, en dat met een geduldigh gemoed: even als de Struys het yſer verteert, hoewel het een harde ſtoffe is; gelijck veele Schrijvers verhaelen.

GIUSTITIA. Nae *Pauſanias*, nae de *Eliaci.*

EEn Vrouwe met een ſchoon opſicht en wel geciert, diewelcke mette ſlincker hand een leelijcke oude Vrouwe den krop toe douwt, ſlaende dieſelve met eenen ſtock.

De oude Vrouwe ſeyt *Pauſanias*, is de ongerechtigheyt, diewelcke altijd van rechtvaerdige Rechters moet onderdruckt werden: ten einde de waerheyd niet blijve verborgen, en zy ſullen lijdſaemlijck hooren, al 't geene een ygelijck tot zijne verdedinge ſal weten voort te brengen.

IUSTITIA. *Gerechtigheyt, Recht.* Nae 't gevoelen van *Aulus Gellius.*

EEn Vrouwe als een ſchoone Maeghd, gekroont en in 't goud gekleet, diewelcke met een eerbaere ſtaetigheyt betoont, datſe oock eerbiedinge waerdigh is. Hebbende oogen van ſcherp geſicht, met een gulden halsband, alwaer een oogh is ingeſneden.

Plato ſeght dat de Iuſtitie of Gerechtigheyt alles ſiet, en datſe van de oude Prieſters genaemt was ſienderſche van alle dingen. Daerom ſwoer *Apulejus* te gelijck by 't oogh van de Sonne, en by de Gerechtigheyt, om datmen d'een ſonder d'ander niet ſien konde.

Op welcke dingen wy wel acht ſullen nemen, hoe dat die geene, die daer zijn Dienaers van de Iuſtitie of Recht, behooren te weſen: want het is noodigh dat zy met een ſcherp geſicht doordringen totte verborgen en verholen waerheyd, en weſen als ſuyvere Maegdekens, vry van alle ſucht en gebreck, ſulx datſe noch door koſtlijcke giften, noch valſche vleyingen, noch andere ſaken, konnen werden omgekocht; maer moeten vaſt, rijp, ſtatigh en ſuyver weſen, als het goud is, dat d'andere metallen, in dobbel gewicht en waerde, overtreft.

En daerom kan men ſeggen, dat de Gerechtigheyt deſe geſchicktheyt is, waer nae een Man, die oprecht is, door eygen verkieſinge, een wercker en uytdeelder is, ſoo wel van 't goede als van 't quaede, tuſſchen hem en andere, of tuſſchen vreemden en vreemden, nae de gelegentheyt of Geometriſche en Arithmetiſche proportie of evenreeden-

reedenheyt: ten opsichte van het heerlijcke en nutte, 't welck geschickt is, totte algemeene geluckfaligheyt.

Om de Iustitie of het Recht, en de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, plachten de Oude te vertoonen een Waterkruyck, een Becken en een Pijlaer: gelijck men in de uytgedruckte getuyghnissen van veele Marmore begraefnissen en andere oudheeden, die men over al vind, kan sien. Derhalven seyt *Alciatus:*

Dees beelden drucken uyt de suyverheyt van 't Recht,
Waer in een oprecht Man, met suyvre handen leght.

GIUSTITIA RETTA. *'t Recht dat sich noch door vriendschap noch door haet laet buygen.*

EEn Vrouwe met het swaerd om hoogh, dat in 't midden een Koninghs kroone heeft, met een Waeghschaele, aen d'eene sijde sal een Hond staen, het beeld van de Vriendschap uytdruckende, van d'ander sijde sal een Slange staen, die den Haet uytbeeld.

Het verheven swaerd bediet, dat het Recht sich niet nae eenige sijde, 't zy door Haet of Vriendschap, van eenigh Persoon, hoedanigh die oock magh wesen, laet buygen. Wesende dit selve loflijck en een steunsel van Rijcken en Landen.

De Waeghschaele dient tot verklaeringe, als wy in de vierde saligheyt geseyt hebben.

GIUSTITIA RIGOROSA.
Het strenge Recht.

EEn geraemte, gelijck men den Dood schildert, met een witte Mantel bedeckt, doch alſo, datmen het gesicht, de handen en voeten sien kan, met een bloot Swaerd, en een Waeghschaele, als geseyt is. En dese beeldenisse vertoont, dat een strengh Rechter geene quijtscheldinge aen iemant doet, onder wat schijn van onschuldt het soude mogen wesen, om de straffe eenighsins te versoeten; gelijck de Dood, diewelcke noch ouder, staet, geslacht, noch hoedanigheyt van persoon aensiet, om zijne straffe uyt te voeren.

Het vreeslijck gesicht van dese beeldenisse vertoont, hoe schricklijck oock dese slagh van 't Recht den Menschen is, die oock niet weet, hoemen de Wet ten gevoeghlijckſten, of op 't sachtste sal uytleggen.

GIUSTITIA nae de Medaglie van *Adrianus*, *Antoninus Pius*, en *Alexander*.

EEn sittende Vrouwe met Arm-ringen, en een Scepter in de hand, houdende in d'ander een decksel van een Kelck.

Zy sit, om dat de staetigheyt den Wijsen past, en hierom mosten de Rechters het Recht al sittende uyt spreecken.

De Scepter is een teycken van gebieden en de Werreld te bestieren.

De Armringh wort voor de maete genomen, en de Kelck bediet, dat de Gerechtigheyt een Godlijcke saecke is.

GIUSTITIA DIVINA.
Godlijcke Rechtvaerdigheyt.

EEn Vrouwe van sonderlinge schoonheyt, in 't goud gekleet, met een goude kroone op 't hoofd, alwaer een Duyve boven staet, met een glans rontom, hangende hare hoofdhayren over de schouderen, staerende op de Werreld, als op een nietigh dingh, hebbende in de rechter hand een bloot Swaerd, en in de slincker een Waeghschaele.

Dese beeldnisse behoorde met reeden wel aerdigh uytgedruckt te worden, om dat die geene die in God is, datselve weesen met God heeft, gelijck het de Godgeleerde uytleggen. Want God is de volkomentheyt en de vereeninge van alle schoonheyt.

Zy wort met goud gekleet, om door de eedelheyt en den glans van dit metael, de hoogheyt en de voortreflijckheyt van de Iustitie te vertoonen.

De gulde kroone, beeld af, dat zy heerschet boven alle machten der Werrelt.

De schaele is de Godlijcke Rechtvaerdigheyt, een scheydinge die yder het zijne geeft, wesende het Swaerd een straffe voor den Overtreeders.

De Duyve bediet de Heylige Geest, de derde Persoon in de H. Drye-eenigheyt, en de band der Liefde tusschen Vaeder en Soone, door welckers Geest hy zijne heylige Iustitie of Rechtvaerdigheyt aen alle Princen des Werrelts mededeelt. De Duyve wort wit gemaeckt en uytblinckende, als wesende

dese, onder de sienlijcke en eedelste hoedanigheeden.

De lange uytgestreckte hayrvlechten, bedieden de gunste, die van de goedheyt Godes komt afdaelen, en dat sonder quetsinge van de Godlijcke Rechtvaerdigheyt, wesende dit haere eygen werckingen.

Zy sit op de Werreld, als op het nedrige en slechte, zijnde haer dieselve onderworpen, also daer geen dingh is boven de Godlijcke Gerechtigheyt.

Giudice. *Rechter.*

EEn oud Man, dieder sit, met een staetigh kleed, houdende in de rechter hand een Roede, alwaer een Slange omslingert is, van d'eene sijde leggen eenige Boecken in de Rechten opgeslaegen en een Adelaer: van d'ander sijde een uyrwerck met een toets-steen, alwaer goude en kopere Munte op gestreken is, sulx datmen de toetse van beyde sijden sien kan.

Een Rechter wort geseyt van het Rechten, Oordeelen en de Gerechtigheyt uyt te voeren: en 't is een naeme, die gepast wort op Mannen die in de Gerechtigheyt, en in de Wetten, 't zy datse van Princen of Burgerlijcke Regieringen zijn ingestelt, geoeffent zijn om dieselve te bestieren.

Oud, sittende en staetigh gekleet wort hy gemaelt, om datmen, gelijck *Aristoteles* seyt, geen jonge Rechters sal verkiesen, vermits die weynige eervaerentheyt hadden, noch haere tochten niet konnen maetigen.

De Roede in de rechter hand bediet de heerschappie, die de Rechter heeft over de Misdadige.

De Slange die om de Roede heen slingert, bediet de voorsichtigheit, die van den Rechters vereyscht wort, nae de spreucke, *Weest voorsichtigh als de Slangen.*

De opgeslagen Boecken betoonen, dat een waer en oprecht Rechter, moet wesen seer eervaeren, omsichtigh, vroom, en wacker, en daerom wort het uyrwerck aen zijn sijde gestelt, om dat hy nimmermeer zijne oogen van 't Recht en de billijckheyt soude afkeeren: Maer nae de maniere van den Adelaer, die van de Oude van een seer scherp gesicht is geoordeelt, soo moet oock de Rechter sien en scherp door dringen nae de verholen en verborgen waerheydt, die door de toets-steen vertoont is, wesende een kennisse van 't waere en valsche.

Dialectica. *Reden-kavelingh.*

EEn jonge Vrouwe, die eenen Helm met twee Pluymen, waer van d'eene wit en d'ander swart is, op 't hoofd draeght, en in plaets van de Helm-kam salse een Maene hebben, met een Rapier of Steckade, in de rechter hand, die van alle beyde sijden snijt en steeckt, houdende dieselve met de hand in 't midden tusschen 't een en 't ander punt. Hebbende de rechter hand geslooten, de vuyst vertoonende, staende met groote vaerdigheyt en stoutigheyt over einde.

De Helm bediet de kracht des Verstands, die insonderheyt in de Redenkavelinge vereysch wort.

De twee Pluymen vertoonen, dat soo wel 't waerachtige als het valsche met bewijslijcke reedenen door dese konst verdedight wort, die 't eene en 't ander lichtlijck oplost, even gelijck de wind de pluymen opwaeyt: En de reedenen die een werckinge van een dapper verstand zijn, zijn als de pluymen, die door de hardigheyt van den Helm beschut worden, en die sich in dese gelegentheyt recht, schoon en gelijckmaetigh vertoonen.

De Maene die zy op 't hoofd heeft, als een Helm, bediet het selve, want *Pierius Valerianus*, in zijne Hierogliphica, verhaelt, dat *Clitomacus* de Redenkavelinge by de Maene vergeleeck, om de verscheyden gedaenten die zy aennam.

't Selve bewijst oock 't Rapier mette twee punten: De slincker hand, op de maniere, als geseyt is, vertoont, dat als *Zeno* de Redenkavelinge wilde vertoonen, was hy gewoon de hand af te maelen mette vingers dicht toegeslooten: Willende daer door te verstaen geven, de enge wegen, en de kortheyt van de voorstellingen, door de welcke zy bestiert wort.

Rettorica. *Reeden-rijck-konst.*

EEn schoone Vrouwe, kostelijck gekleet, met een eedel [illegible] op 't hoofd, vertoonende sich vrolijck en bevalligh, houdende

de

de rechter hand om hoogh en open, en in de slincker eenen Scepter met een Boeck, hebbende op de boord van 't kleed dese woorden geschreven, *Ornatus & Persuasio*, dat is *Vercieringe* en *Overredinge*. Zy sal rootachtigh van gesicht zijn, en voor haere voeten sal zy een monster *Chimera* hebben, als elders is afgemaelt.

Daer is geen Mensch soo Boers of grof, die niet soude konnen smaecken de soetigheyt van een konstige verhaelinge, die daer vloeyt uyten monde, van een welspreeckent Man, en die sich pijnt om iemant eenige sake te overreeden. Daerom is zy schoon, eedel en bevalligh geschildert. Zy houd de rechter hand om hoogh en oopen, overmits de *Rhetorica* of Welsprekens-konst, door een breede wegh handelt, en met openbaere bewijsredenen. Waer over *Zeno* door 't bewijs van de vingeren, dan dus, dan soo, te stellen, en door de opene en uytgespreyde handen en gebeerden, de *Rhetorica* heeft willen uytdrucken. En *Quintilianus* bestraft die geene, die voor 't Volck geredeneert hebbende, den hand onder den Mantel hiel, als of hy al te traegh en slaperigh zijne handelingen hadde uytgevoert.

De Scepter is een teycken, dat de Welsprekens-konst een Heerscherinne is van de gemoederen, en datse dieselve steeckt, dwingt en buygt nae zy 't liefst wil hebben.

Het Boeck vertoont dat dese konst door naerstigheyt wort geleert, en dat niemand door de gaeve van de natuyre, dieselve volmaeckt kan hebben.

De woorden *Ornatus* Vercieringe, en *Persuasio* Overreedinge, bedieden het ampt van de *Rhetorica*, of Welsprekenskonst, 't welck is, een ander te onderwijsen, en bequaemlijck te spreecken, waer door men iemand magh overreeden.

Door het monster *Chimera*, als elders geseyt is, willen *Nazianzenus* en de uytlegger van *Hesiodus*, dat daer door uytgeleyt worden, de drie deelen van de *Rhetorica*. Te weeten de *Judiciale* of Rechtlijcke, door den Leeuwe, uyt oorsaecke van den schrick, die hy aen den Misdadigen geeft. De *demonstrative* of bewijslijcke, door het Geytjen, overmits in dat geslacht het spreecken of het blaeten, wijd en breed, oock dertelijck plagh te gaen weyden: en ten laesten de *deliberative*, of overwegende, door den Draeck, uyt oorsaecke van de veranderinge der argumenten of bewijs-gronden, en door de lange swieren en omweegen, die dese konst noodigh heeft, om andere te overreeden.

RAGIONE. *Reeden.*

EEn gewaepende Ionghvrouw, met een gouden kroone op 't hoofd, en met bloote armen, houdende in de rechter hand een swaerd, en in de slincker een toom, mette welcke zy eenen Leeuw breydelt, zijnde omgort met een witte band of sluyer, diewelcke vol Cypher-letters is.

De Deughd is van den Godgeleerden een kracht van de ziele genaemt, om dat zy is een Koninginne, dieder aen de Menschen wettige en oprechte wetten stelt.

Een gewapende Iongvrouw isse gemaelt, om datse beschermt en onderhouden is van de kracht der Wijsheyt. Zy wort dickwijls by de Oude, voor de uyterlijcke wapenen genomen, gelijck in de beteyknisse van *Pallas* en in andere voorstellingen.

De gouden kroone, die zy op 't hoofd heeft, vertoont, dat de Reeden, alleene Mans genoegh is, om dappere Mannen voor den dagh te brengen; en dieselve haeren luyster, glans, goede naem en doorluchtigheyt te geven: Iae het goud, is soo uytsteeckende niet onder de metallen, alhoewel dat selve meest in waerdie is, als wel de Reeden is, onder de mogentheden van onse ziele, die wy een Koninginne noemen, diewelcke haer sitplaetse heeft in het eedelste deel van 't lichaem, alwaer de ziele haer grootste kracht heeft, om te wercken.

Door de naeckte armen, worden verstaen de wercken, diewelcke allse haer begin hebben van de waerachtige Reeden, als hebbende noch smette, noch eenigh quaed vermoeden, die dieselve overstulpt of omschaduwt, sulx hoemen dieselve aensiet, soo blinckt doch de Deughd altijd van self uyt.

Het swaerd, is de straffigheyt, die men noodigh is by de Reeden te gebruycken, om het veld der Deughd, van de Sonden, diewelcke roovers zijn van de goederen der ziele, suyver en reyn te behouden, en tot dit voorstel seyt onse Heere *Christus*, *Ick ben niet gekomen om vreede op der aerde te senden, maer het swaerd.*

swaerd. Want zijn geheele leere is nergens anders toe gerecht geweest, als om een scheydinge van de sonden te maecken, die alreede in onse ziele veroudt en van de Deughd vervreemt waeren, en dat geschied door 't middel van de Reeden, diewelcke, door zijne genaede, verlicht is.

De toom in den mond van den Leeuwe, bediet den sin of het gemoed, dat alreede bedwongen en door de Reeden is t'ondergebracht, 't welck nochtans door sich selve, seer wreed en ongetemt is.

De Cypher-letters zijnder gestelt: want daer door wort de Reeden of rekeninge, in dese konst gemaeckt, en men kan daer door ondersoecken, hoe de dingen, in der daed, zijn: Even gelijck men door de Reeden, die in onse ziele bestaet, al het geene kent en toetst, wat tot onsen beste dient.

RAGIONE. *Reeden.*

EEn Iongvrouw in Hemels blaeu gekleet, met een gulden Waepenrock, hebbende in de rechter hand een Spiesse, en met de slincker een Lauwerboom omvattende, waer aen een Schild hanght, daer in 't midden het hoofd van *Medusa* geschildert is, hebbende een Helm op 't hoofd, met een viervlamme daer boven op.

Alreede isser boven reeden gegeven van 't kleed en van de gouden Waepenrock, en overmits de Spiesse de Regeeringe bediet, soo geeft ons die te verstaen, dat de Reeden is een Koninginne: diewelcke het Rijcke, van het maecksel des Menschen, geheel en al bestiert.

De Lauwerboom, daer het hoofd van *Medusa* aen hanght, bediet de Overwinninge, die de Reeden heeft over haere Vianden, diewelcke de Deughd tegen streven, welcke deughd stom en verbaest doet maecken, gelijck oock het hoofd van *Medusa* deede, aen alle die geene die 't selve aensagen; en men leest dat de Keyser *Domitianus* 't selve altijd hadde gehouwen in zijne Waepen-rustinge, als mede in zijn segel, ten einde hy sich Victorieux of zeeghbaer soude vertoonen.

De Helm bediet de dapperheyt en de wijsheyt van de Reeden, wesende dieselve de wijsheyd in de verstandelijcke ziele, die daer overweeght de einden van alle dingen, volgende 't geene zy goed oordeelt, vliedende 't geene daer tegen strijd.

De Viervlamme vertoont, dat dit de eygenschap van de Reeden is, sich tot den Hemel toe te verheffen, en sich God gelijck te maecken, van wien alle Eedelheyt komt afdaelen.

RAGIONE.

EEn Vrouwe van seer schoon opsicht, diewelcke in de rechter hand een Geessel of Roede, en in de slincker een toom houd: want gelijck het Paerd mette teugel wort getoomt, en de kinders mette Roede, alsoo bestiert en betemt de Reeden, de snoode genegentheeden van den Mensche.

Reeden.

EEn Vrouwe in 't Hemels blaeu gekleet, staende mette voeten op eenige gevleugelde en monstreuse Slangen, diewelcke zy met een toom sal gebonden houden.

De Reeden is een kracht van de ziele, waer mede haere mogentheeden geregeert en bestiert werden, diewelcke door de oorspronckelijcke sonden, en door de voedinge desselven, in ons zijn bedorven en ten quade geneight.

Van Hemelsche verwe is haer kleed, om dat de Reeden haer altijd metten Hemel moet versellen, hebbende daer van haere glans en klaerheyt.

De toom is een kenteycken van de overweginge en van de Reeden, door de welcke al de benedenste genegentheeden zijn geteugelt en betoomt, diewelcke onder de beeldenisse van de Slangen worden vertoont, om dat zy de ziele bijten, opstoockende dieselve tot sondigen, ontreckende ons de hoope, en dat tot onse ondergangh, en dit geschiet door de eerste aenval die hy aen *Adam* gedaen heeft.

RAGIONE DI STATO.
Reeden van Staet.

EEn gewaepende Vrouwe, met Couras, Helmet en Zabel. Onder haer Waepenrock salse een keurs hebben van Hemelsblaeu, vol oogen en ooren, en sal mette rechter hand eenen stock houden, alwaer zy van achteren nae de rechter sijde een teycken geeft,

geeft, alwaer eenige Maenkoppen ſtaen, daer zy metten ſtock naer wijſt, waer van de grootſte zijn gebroocken, en haere hoofden ter aerden gevallen, ſiende datter alleen de bloote ſtam, en eenige kleyne Maenkoppen overgebleven zijn. Zy ſal den rechter hand op een Leeuwskop houden, hebbende onder haer een Boeck, waer op geſchreven ſtaet *Jus* of 't *Recht*.

Gewapent wortſe geſtelt, om dat de Menſche, diewelcke ſich met ſoodanige Reeden behelpt, magh, als hy maer wil, alles met geweld of andere middelen beſtieren en regeeren.

Met blauwe kleederen, en die vol ooren en oogen zijn geweven, is zy gemaelt, om de jalouſie te vertoonen, die zy over haere Regeeringe heeft, die over al oogen en ooren van Spions wil hebben, om te beter hare aenſlagen in 't werck te ſtellen, en de andere verbreecken.

De ſtock wort haer gegeven, om te vertoonen, dat deſe *Reeden van Staet*, eygentlijck is, die geene, die daer Regeeringe en Heerſchappie heeft: daer door oock de Menſche gebiedende wort: overmits yder een, hoewel hy geen Prins is, nochtans oneygentlijck, kan hebben een ſeeckere Reeden van Staet, mette welcke hy de Regeeringe van zijne dingen magh beſtieren en ſchicken nae zijn voorgeſette einde.

De Maenkoppen, die ter aerde geworpen zijn, gelijck wy ſullen ſeggen, dienen tot een teycken van de Reeden van Staet, want die laet nimmermeer een perſoon, ſoo hoogh ſteygeren, dat hy den Staet kan hinderlijck zijn, nae de vergelijckinge van de ſtilſwijgende antwoorde, van *Tarquinius*, die hy gaf aen den boode van zijnen Soone: *De Koningh gingh, ſich beraedende, door den Hof, daer de Bode zijns Soons hem naevolghde, alwaer hy ſtilſwijgende de hoogſte bollen van de Maenkoppen heeft nedergeſlagen*; gelijck men by *Livium* in 't 1 boeck kan leſen. Maer hondert Iaer te vooren eer *Tarquinius* regeerde, heeft *Traſibulus*, met een ſtock, door het kooren loopende, de hooghſte ayren afgehouwen, gevende raed, aen den Tyran *Periander*, dat hy de voornaemſte van de Stad ſou van kant helpen. Al 't welck onderhouden is geweeſt door de ſtrengigheyt van de Reeden van Staet, om ſich ernſtachtigh en geſtrengh te toonen. Maer door de billijckheyt, ſoo moet een Prins ſich meer bemint als gevreeſt maecken, en dat tot zijn eygen voordeel: want de vreeſe baert haet, en haet oproer: Daeromme behoort hy, veel liever zijne Onderdaenen, nae de billickheyt, te beminnen en lief te hebben, inſonderheyt die daer geweldige Rijckdommen beſitten, en dat nae 't voorſchrift van 't geene *Veſpaſianus* geraeden is, van *Apollonius* in zijnen *Philoſtratus* in 't 5 boeck 13 cap. *Den Rijcken* (ſeyt hy) *ſuldy toelaeten, op dat zy haere middelen mogen ſeecker gebruycken; de uytſteckende ayren, diewelcke boven andere uytſteecken, ſuldy niet afſnoeyen: Want in deſe ſaecke is de Reeden van* Ariſtoteles *onbillick. Maer men moet raeden om die uyt te royen, diewelcke oproerigh zijn, en die altijd nieuwe aenſlagen tegen de Wetten in 't hoofd hebben, en op deſe maniere, moet ghy de verdrietige en laſtige Menſchen, als de doornen uyt het kooren wegh doen: u daer tegens ſchricklijck vertoonende, nochtans meer met dreygen als met ſtraffen.*

Den Leeuw worter ter ſijden geſtelt, om dat dieſelve van Natuyre die geene gelijck is, diewelcke door de Regeeringe van de Staet altijd ſoecken Meeſters boven andere te zijn: als mede om te vertoonen de wackere bewaeringe, die men door de ſterck-

heyt, om zijnen Staet te onderhouden, moet hebben.

Het Boeck met het woort *Jus*, vertoont, datmen dickwijls de Burgerlijcke Reeden, om der regeeringe en om het gemeene profijts wille, moet te rugge ſetten: En om een voordaed te ſtellen, ſoo kan een Prins dickwijls aen veele perſoonen het leven ſchencken, dat zy door haere miſdaed, nae de Burgerlijcke Wetten, hadden verbeurt, om hem daer mede te dienen in een rechtvaerdige oorloge, overmits het verre klinckt, als men dappere en moedige Mannen heeft. Maer het Boeck, waer op *Jus* geſchreven is, daer mede wordt meeſt gemeent het ſpreeckwoord, 't welck *Cæſar Dictator* in zijn mond plagh te hebben, uyt *Euripides*, 't welck oock van *Cicero* en *Suetonius* in 't leven van *Cæſar* wort aengetrocken, daer hy ſeyt, *Want ſoo 't Recht moet geſchent worden, ſoo moet het, om de Regeeringe, geſchent worden: maer in andere dingen weeſt Godvruchtigh.* Deſe ſpreucke, hoe Godloos dieſelve zy, kan een yder Godſaeligh Menſch oordeelen: Aengeſien een yder Prins, doch inſonderheyt een Chriſten, alle eygen baet behoort ter ſijden te ſtellen: en in plaets van deſe vervloeckte Reeden van Staet, nemen de rechtvaerdige Reeden die in 't Recht beſtaet, diewelcke, ſoo iemand met voeten treet, dieſelve wort noch op 't laeſte van de Rechtvaerdigheyt Godes geſtraft.

GOVERNO DELLA REPUBLICA.
Regeringe van 't gemeene beste.

EEn Vrouwe, diewelcke *Minerva* gelijck is, houdende in de rechter hand een Olijfſtack, in de ſlincker arm een Schild, en in de ſelve hand een Spieſſe, met een Helm op 't hoofd.

Het kleed dat *Minerva* gelijck is, bediet, dat de Wijsheyt het begin is van een goede Regeringe. De Helm, druckt uyt, dat een gemeene ſtaet, moet geſterckt en ſeeker zijn van 't geweld dat van buyten komt.

De Olijfſtack en de Spies geven te kennen, dat Vreede en Oorlogh, den gemeenen ſtaet noodigh zijn: d'eene om datſe brenght eervaerentheyt, ſtoutigheyt en dapperheyt, d'ander om datſe leedigen tijd verleent, door welck middel men komt tot kenniſſe en wijsheyt in 't regeeren: en de Olijfſtack wort haer in de rechter hand gegeven, om dat de Vreede veel waerdiger is als de oorlogh, als weſende het einde daer van, en een groot deel van de algemeene geluckſaeligheyt.

ARITHMETICA. *Rekenkonst.*

EEn ſonderlinge ſchoone bedaegde Vrouwe, met veele verſcheyden verwen bekleet, waer op veele Muſijck-noten gebordu yrt zijn, aen de ſoom van 't kleed ſal *par* en *impar* ſtaen: In de ſlincker ſalſe ſeer aerdigh een tafel vol getallen houden, wijſende daer op mette voorſte Vinger van de rechter hand.

Arithmetica komt van *Arithmos*, 't welck in 't Griex bediet de konſt van tellen.

Zy wort ſeer ſchoon gemaelt, om dat eenige Philoſophen geloofden, dat door de ſchoonheyt en volmaecktheyt van de getallen, alle dingen waeren gemaeckt, onder de welcke *Pythagoras* ſeyde, dat de natuyre van de getallen liep over door alle dingen, en dat de kenniſſe deſſelven, was de waere Wijsheydt, diewelcke ſich onverderflijck keerde rontom de eerſte Godlijcke ſchoonheeden, die altijt ſouden duyren: door wiens mede-deelinge alle dingen gemaeckt zijn. En God van wien geen dingh voort komt, ten zy het rechtmaetigh zy, heeft alles gemaeckt in getal, maete en gewichte.

Zy wort bedaeghd gemaelt, om dat gelijck in dees Ouder de volmaecktheyt is, alſoo is oock de *Arithmetica* volmaeckt nae haere hoedanigheyt. En de verſcheydenheyt van verwen vertoonen, dat deſe de beginſelen leyt totte *Mathematica* of Wiskonſte, om datſe oock den wegh opent totte Muſijck-konſt, Geometrie en alle andere diergelijcke. Daerom zijn tot haer vercierſel Muſijknoten op 't kleed geſtelt, want de Arithmetiſche proportien, komen van alle gelijcke luydende geſangen voort.

De ſpreuck, die op den boord van 't kleed ſtaet *Par & Impar*, dat is *even* en *oneven*, verklaert, wat ſaecke die geene zy, die de verſcheydenheyt van de toevallen, en de demonſtratien of bewijſingen, in deſe konſt, doet. Zy houd met de ſlincker de taefel, wijſende met de voorſte vinger van de rechter

ter hand, op de Cyphers, om haere kracht uyt te drucken. Waer van *Proclus* over de *Timæus* van *Plato*, tot dit voorstel verhaelt, dat de Pythagoristen vierderleye redenen van de getallen aenwijsen. De eerste naemden zy *Vocalen*, 't welck het geluyt is in de Musijk en in de Dichten der Poëten. De tweede *Naturalen*, diemen vind in de t'saemenstellinge van alle dingen. De derde *Rationale*, welcke gevonden worden in de ziele en in haere deelen. De vierde *Divine* of Godlijcke, diewelcke in God en in zijne H. Engelen gevonden wort. En dit sal genoegh zijn van dese stoffe, om niet al te verdrietigh te wesen.

OPULENZA. *Rijckdom.*

EEn oude en blinde Vrouwe, in goude laecken gekleet.

Aristophanes maeltse in zijn spel van *Pluto* blind, om dat zy weynigh in de Huysen gaet van die 't waerdigh zijn, aen de welcke soo zy oogen hadde, die haer dienden, zy soude aldaer nimmermeer komen. Ofte, om datse de Menschen in de kennisse van't goed blind maeckt, door een versierde schaduwe, die haer, de nuttigheeden en de Werreltsche lusten vertoont, sonder datse haer dat heerlijcke licht der Deughd laet sien, ten zy dat haer genegentheydt door een sonderlinge gunste wort verlicht.

Oud wortse gemaelt, om datse eenige, door 't staedigh dencken van Rijckdom te verkrijgen, oud maeckt, en andere wederom met vreese bevanght, om 't verkregen goed niet wederom te verliesen.

Het goude kleed vertoont, dat de Rijckdommen, uytwendige goederen zijn, die den Menschen geen inwendige ruste noch gerustheyt konnen aenbrengen.

RICHEZZA. *Rijckdom, Prachtigheyt.*

EEn Vrouwe met Koninghlijcke kleederen, verciert met veele kostle eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Keyserlijcke kroone, in de slincker een Scepter, en een goude Vat voor haere voeten.

Rijckdom is een besittinge van goud, silver, eedelgesteenten, staeten, treflijcke gebouwen, velden, beesten, dienaers, kostlijcke kleeders, &c.

De kroone in de hand, als mede de Scepter, en 't goud voor hare voeten, bedieden, dat de eerste en voornaemste Rijckdom is, de goede gunste en wille van de Menschen te besitten, gelijck de Koningen doen. De tweede is het Geld.

OPULENZA. *Rijckdom, Prachtigheyt.*

EEn Vrouwe die rijcklijck gekleet is, sittende op een gulden Zeetel, met veel silvere en goude vaeten omset, met kassen vol eedelgesteenten, sacken met geld, &c. In de rechter hand houdse een Keysers kroone, en in de slincker een Scepter, en ter sijden sal een Schaep leggen.

Het eedele kleet, goude zeetel, goud en silver, edelgesteenten, kroonen en scepter, zijn dingen die niet door bequaemheyt of eedelheyt van den Mensch verkregen worden, maer alleen door de Rijckdom. Daerom zijn dieselve alleen als werckingen, om daer door den Rijckdom uyt te drucken, voorgaende in de kennisse van de werckinge totte oorsaecke, gelijckmen doet in 't begin van al onse kennisse.

De Schaepen zijn oock een teycken van Rijckdom, om datmen van al 't geene by haer gevonden wert, geld en Rijckdom kan verkrijgen: Want haer vlees, huyd, hayr en melck, &c. zijn seer goede middelen tot profijt des Menschen, gelijck oock haer mond doet, waer mede zy het jonge kooren afknabbelen, waer door datselve met meerder wackerheyt voort komt: En met haer mist, maecktmen het land vet. Daerom telden de Oude haere Rijckdommen, nae 't getal van haere Schaepen, in plaetse van't geld. En daerom wort geseyt, dat de Schaepen, by ouds, hadden gulde Vliesen. En *Hercules* wederkeerende uyt de Africaensche oorloge, bracht groote menichte van Schapen mede. Waer over geseyt wierde, dat hy de gulden Appelen uyt de hoven *Hesperidis*, mede brachte, gelijck sulx *Pierius* verhaelt.

FLAGELLO DI DIO. *Roede of Geessel Godes.*

EEn Man in roode kleedinge, houdende in zijne rechter hand een Geessel, en in de slincker een Blixem, zijnde de locht seer duy-

duyster: 't aerdrijck sal vol Keevers en Sprinckhaenen wesen. Dit alles wort genomen voor de kracht en mogentheyd Godes over de schuldige en boose Menschen.

Het roode kleed bediet de toorn en wrake, de Roede is de straffe, die de Menschen waerdigh zijn, om haer te beteren en op den rechten wegh te brengen, nae 't spreeckwoord, *dien ick lief heb, straf ick.* De Blixem is oock een Geessel der straffe, van die geene die hartneckigh in de sonden voortvaeren, geloovende, datse noch lichtlijck in 't eynde des levens van God vergifnisse sullen verkrijgen.

De Blixem bediet mede den val van eenige, die door kromme en ongerechtige wegen totte hoogste trappen der eere geklommen zijn, diewelcke, als zy al te hovaerdigh sitten, soo vallen zy niet anders als een Blixem, in armoede en ellende van boven neer.

Door de Sprinckhaenen, die de aerde en locht vervullen, wort verstaen de algemeene kastijdinge die God sant over de Volckeren, siende op de Historie van den Geessel over de Egyptenaeren, die van wegen de hartneckigheyt en quaetwilligheyt *Pharaonis*, haer over den hals was gesonden.

RAPINA. *Roof.*

EEn gewaepende Vrouw hebbende een Kuycken-dief voor een kam op den Helm, met een bloot Swaerd in de rechter hand, en in de slincker een Schild, alwaer *Pluto* in 't midden is geschildert, die *Proserpina* rooft; ter sijden staet een Wolf.

De Roof is niet anders als een weghneminge van andere luyden goederen, en dat door geweld, en daerom wortse gewaepent met een bloot Swaerd in de hand, afgemaelt.

De Kuyckendief is een roofaehtige Vogel, gelijck oock zijn naeme mede brenght, levende altijd van eens anders goed. Oversulx wort de Roof hier door verstaen.

Datse *Proserpina* in 't Schild heeft gemaekt en de Wolf ter sijden, bediet even het selfde. Waer over oock *Tibullus* van den Wolf seyt:

Ghy Dieven, Wolven, snood gespuys,
Verschoont doch 's armen schaepkens huys:
Doch benje 't rooven soo gesint,
Siet datje grooter kudd' verslint.

GLORIA DI PRINCIPI.

Roem, Eere of Heerlijckheyt der Princen.

Nae de Medaglie van *Adrianus.*

EEn schoone Vrouwe, die 't hoofd met een goude Circkel omgort heeft, te saemen geset van kostelijcke eedele steenen. De hoofdhayren zijn gekrult en blond, en bedieden de grootmoedige en loflijcke gedachten der Princen, waer mede zy, door haere treflijcke wercken, doorluchtigh zijn. Zy houd met den slincker hand een Piramide, 't welck bediet een hooge en treflijcke Eere van een Prins, die met groote heerlijckheyt en kosten, dieselve heeft doen opbouwen, om daer door Eere te verkrijgen. De Oude stelden oock de spitsen voor de Eere. *Plinius* seght datter een Piramide in Egypten opgerecht wierde, waer aen dat twintigh Iaeren langh, drie hondert en sestigh duysent Menschen arbeyden. En alhoewel dese dingen, in der waerheyt, waerdigh zijn der gedachtnisse, nochtans zijn dese in meerder eere en achtinge te houden, dieder opsicht hebben, ter eere Godes: als het bouwen van Kercken, Autaeren en Collegien, tot onderwijsinge der Iongelingen, soo

ſoo in de goede zeeden als Godsdienſt. Waer van wy een klaer voorbeeld hebben in 't gebouw van den Doorluchtighen Cardinael *Salviati*, goeder gedachte, dieder gebouwt heeft een ſchoone Tempel van S. *Jacob*, voor ongeneeſlijcke Menſchen, en in dieſelve heeft hy gemaeckt groote en wijde plaetſen, tot gerijf der krancken en haere bedienaers. En dat tot geen ander einde, als om deugdige en prijſwaerdige wercken te doen: En hy zijnde voorſtander der Weeſen, heeft oock een eedel Collegie voor den Weeſen toegeſtelt, nae ſijnen naeme *Salviato* genoemt, en heeft dat met groote mildadigheyt vereert, om aldaer veele jonge Weeſen, van treflijck verſtand, die door armoede nedergedruckt en onmachtigh zijn, voort te ſetten, alwaer hy ſeer treflijcke Meeſters heeft over geſtelt, om die in alle goede konſten en in den Godsdienſt, te onderwijſen. Heeft oock gemaeckt een heerlijcke Capelle, en dieſelve onſe L. Vrouwe toegewijt, in de Kercke van S. *Joris* te *Romen*, afbreeckende de trappen des Tempels, en daer voor gemaeckt een breet pleyn, tot gerijf van 't Volck, die met groote menichte, op den dagh der inſtellinge, aldaer verſchijnen, als mede in andere Tempelen, in dieſelve Kercke: boven dit, heeft hy noch andere gebouwen gemaeckt, tot vercieringe der ſtad en wooninge van zijn huysgeſin, als het nieuwe Paleys, datmen ſiet in de plaetſe van *Arco di Camigliano*, en noch een ander, datmen ſiet in zijn Caſteel *Giuliano* in *Latio*, alwaer niet min de heerlijckheit van deſen Prince uytblinkt: hebbende 't ſelve met muyren omtrocken, voor den inval van booſe Menſchen: Alwaer teghenwoordigh veele Volx metter woone treckt, bewogen ſoo door zijne goedertierentheyt, als zijn onkreuckbaer Recht, oock mede door zijn waere Chriſtlijcke Godvruchtigheyt, die altijd is gekeert, tot onderſtant der geener die noodruftigh zijn. Iae hy heeft oock in zijne uyterſte wille belaſt, datmen uyt zijne eygene midlen, niet alleene den grond van een Gaſthuys ſal toeſtellen van arme en behoeftige Vrouwen in S. *Rochus*, ten einde zy in haere kranckheyt ſouden werden geholpen, van al 't geene haer noodigh is, maer heeft daer boven noch ingeſtelt, dat in zijn Caſteel van *Juliano*, eenige arme ſteedelingen ſouden werden ten houwlijck beſtedight, die hy aenwijſt ſekere plaetſen van bergen, die niet ledigh zijn. Iae hy heeft oock aengeleyt de gronden van een ſeer ſchoone Bouwkonſt tot een Kercke van S. *Maria* in *Aquiro*, en heeft die met ſoodaenige vaerdigheyt en yver ten einde bevordert, als men wercken, ten dienſt en eere Godes, toegewijt, plagh te bevorderen: Maer terwijl hy hier mede beſigh was, is hy van hier geroepen tot een beter leven: laetende tot zijn erfgenaem den Doorluchtigen Heere *Lorenzo Salviati*, een Heere niet alleen erfgenaem zijnder goederen, maer oock van 't dierbaer en mild gemoed van deſen Cardinael, die oock met ſeer groote vaerdigheyt heeft belaſt, deſe Kercke tot zijnen koſte te volvoeren, betoonende alſoo te gelijck zijne danckbaerheyt ter gedachtniſſe van den Overleeden, en zijne Chriſtlijcke Godvruchtigheyt, om ſoodaenigen heyligen werck niet onvolmaeckt te laeten ſteecken. En hier over zijn tot deſer eere verſcheyden lofdichten in 't licht gekomen.

GLORIA. *Roem, Eere.*

EEn Vrouwe, die haere borſt en armen naeckt vertoont, houdende in de rechter hand

hand een beeldeken, dat beknopt gekleet, en in de rechter hand een kransken, en in de ander een Palmtack heeft, in haere ſlincker hand heeft zy een Sphære mette teyckenen van den Zodiac. En in dees vier manieren wortſe in veel Munten en andere Oudheden geſien.

GLORIA. *Roem, Eere.*

EEn Vrouwe met een goude kroon op 't hoofd, en in de rechter hand een Trompet.

De Eere of Roem, gelijck *Cicero* ſeght, is een goed gerucht van veele en uytnemende weldaeden, aen de zijne beweſen, als aen Vrienden, aen 't Vaderland, en aen alderley perſoonen.

Met een Trompet wort zy geſchildert, want daer door wort aen de Volckeren het verlangen der Princen verkondight.

De kroone is een kenteycken van de belooninge, die een yder vermaert Man verdient, als mede de heerſchappie die een ygelijck weldoender over ſich ſelve heeft, van wegen de ontfangene weldaden, blijvende door dieſelve verbonden om in eeniger maniere wederom vergeldinge te doen.

GLORIA. *Anders.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleedt, geheel blinckende, hebbende in de ſlincker een Overvloets Hooren; en in de rechter hand een goude beeldeken, dat de Waerheyt uytbeeld.

Anders.

EEn Vrouwe koſtelijck gekleet, houdende veele goude kroonen, en een krans in de hand, als een belooninge van veel deughdelijcke wercken.

Anders.

EEn Vrouwe, houdende met hare rechter hand een Engeltjen, en onder de rechter voet leyt een Overvloets Hooren, met bladers, bloemen en vruchten.

QUIETE. *Ruſte.*

EEn Vrouwe van een ſtatig en eerwaerdig opgeſicht, in 't ſwart gekleet, die eenige heylige teyckens by ſich draeght: hebbende op 't hulſel haeres hoofds een neſt, waer in een Oyevaer is die door den Ouderdom gantſch naeckt en kael is, ruſtende in 't neſt, gevoet zijnde door de Godsdienſtigheydt van haere Iongen.

De waerachtige Ruſte is onmogelijck, gelijck geſeyt is, in deſe Werlt, volmaeckt te vinden: Evenwel noemtmen dit de ruſte wanneermen ſich ontſlaet van alle wichtige handelingen, om 't leven ſonder gepeinſen door te brengen, die het gemoed met bekommeringe beſich houden: Maer dit is ſlechts een ander te verlaeten, en alleen op ſich ſelve te paſſen: en daeromme is dit in 't geſelſchap en in 't Burgerlijck leven ſeer beſtraffelijck, wanneermen van deſe geluckſaligheyt berooft is, die van de behulpſaemheydt heerkomt, welcke de Ouderen en Vrienden proeven, door den arbeyd van eenen Burger, die zijn Vaderland nut en profijtigh is; 't welck hy niet doet, ten zy uyt oorſaecke van Godsdienſtigheyt, diewelcke alleen waerdigh is, dat zy alle ſchade en verhinderingen ter ſijden ſtelt: en daerom is dit beeld met een Godsdienſtigh kleed gemaelt, dat achtbaer en eerwaerdigh is, weſende niet yder Menſch bequaem, om met lof, ſoodaenigen maniere van leven te volgen, 't welck een oprecht oordeel en een vaſt opmercken, van noode heeft, 't welck uytgedruckt is door 't geſichte en door 't maeckſel van 't lichaem; gelijck *Ariſtoteles* verhaelt.

Het ſwarte kleed betoont de vaſtigheyt van de gedachten, en de ruſte van de ſinnen, weſende deſe verwe niet bequaem een ander verwe aen te nemen, gelijck elders geſeyt is. Oock is 't om te betoonen, dat een Menſch die voor ſich ſelve de ruſte ſoeckt, duyſter, dat is, onbequaem is, voor de Werreld, ſich niet vermaert maeckende, om de beſwaerniſſen van dit leven te overwinnen, tot voordeel van zijn even-naeſten.

Door de Oyevaer leertmen, datmen in d'Ouder voornaemlijck deſe ruſte moet verſorgen, als zijnde ſat en moede van deſe aerdſche en verganckljcke dingen, om alſoo met meerder vierigheyt en vaſter hope, de Hemelſche en eeuwighduyrende ruſte en goederen te omhelſen.

QUIETE. *Ruste.*

EEn Vrouwe staende op een Vierkant of Cubic, hebbende in de rechter hand een Pasloot.

De Cubische figure, naer dat *Plato* verhaelt, volgens het goeddunckendvan *Timæus Locrensis*, wesende discipel van *Pythagoras*, diewelcke meerendeels de wetenschap van de Egyptenaers hadde geleert, bediet de AERDE, diewelcke sich seer swaerlijck beweegt, vermits zy in haer self bestaet, even als het centrum of middelpunt van 't geheele AL, en soetelijck rustende, soo vertoont zy sich ter oorsaecke van haere rust. En werdende dieselve voornaemlijck, en sonder middel, vertoont, soo kanmen daerom met reeden seggen, dat een Cubus of Vierkant ruste en verposinge beteyckent, staende op alle manieren gelijck: wordende oock niet beweeght, ten zy seer swaerlijck.

Het Pasloot betoont ons, dat de ruste en de verposinge van alle dingen, is het einde en de volmaecktheyt desselven. Doch daerom konnen oock de slechte Elementen of hoofdstoffen, die geen vermenginge hebben, niet in ruste werden behouden: al eer die geteelt of bedorven worden, door de onderhoudinge van de t'saemenmenginge, die sich oock van gelijcken gestadigh te saemen mengen en verteeren. En in de Hemelen die onverderflijck zijn, sullen wy klaerlijck sien een eeuwige beweginge: Waer door het geschiedt, dat wy in der daed de ruste niet kennende, sullen wy seggen, datse is een ophoudinge van de beweginge. 't Welck wy door de sinnen niet konnende goed doen noch beweeren, soo gaen wy ons 't selve door 't verstand inbeelden. En gemerckt wy van de ruste spreecken, ten aensien van den Mensche, soo sullen wy seggen dat dieselve dan rust, wanneer zijne gedachten en handelingen geschickt en gerecht zijn, in voegen dat hy bescheidentlijck gaet treffen de plaetse van zijne eeuwige ruste, 't welck is het toekomende leven, dat voor den Saligen bereyt is, om eeuwighlijck te rusten; gelijck het Pasloot, 't welck swaer is en buyten zijn natuyrlijcke plaetse zijnde, pooght, door zijne beweginge, om natuyrlijcker wijse, te raecken op het ingebeelde punt, van den Horisont, alwaer zijne ruste is.

Saligheeden van Iesu Christo *aengewesen.*

BEATITUDINE PRIMA.

De eerste Saligheyt.

Saligh zijnse die arm van geeste zijn. Mathæi 5.

EEn Maeghdeken in korte kleeders, met het aengesicht, dat een weynigh gebogen is, ten Hemel siende, met dese spreucke *Augustini, het Koninghrijck der Hemelen is door Armoede te koop.*

Zy is een Maeghdeken gemaelt, wesende een geslacht dat meest totten Godsdienst is genegen, zijnde aldervreemst van de grootsheyt des gemoeds, die in de Mannen heerschet, en daer by oock buyghsaemer, om de leeringe der Deughd, die van *I.Christus* is aengewesen, geloof te geven, die weynigh geacht wort van die geene, die in de Werreltsche Wijsheyt haer vertrouwen stellen, willende geene Deughd plaets geven, dan die, in eeniger maniere, ten minsten van de vier Morale of Zeedelijcke Deughden, die oock van de Philosophen verstaen en bekent zijn, komt heer vloeyen. En 't is een Vroulijcke eygenschap sich te buygen, totte dingen, die van een ander geseyt zijn: en die zeedigheyt en medelijden met sich brengen, en dat sonder veele toerustingen van sluytreedenen.

In korte kleederen is zy gemaeckt, om te vertoonen, hoe kleyn zy van haer selve is, en hoe weynigh werck datse maeckt van de aerdsche dingen: want het lange kleed betoont altijd een waerdigheyt en hoogheyt boven andere: En daerom wilden de Romeynen niet toelaeten, dat haere Burgeren met lange kleederen mochten gaen, ter tijd toe, dat dit kleed, door de Iaeren, getuyghnis gaf van de dapperheyt des gemoeds, en van de gedachten, die bequaem waeren, om 't gemeene best te regeeren. En hierom heeftse het korte kleed, om dat die arm van geeste zijn, weynigh werx maecken van de eere en Werreltsche grootheden, die dickwijls de gedachten te rugge setten, even gelijck de lange kleederen, de beenen verwarren, en oorsaecke zijn, datmen swaerlijck tot *Christum* heeft konnen komen, also 't noodigh is, veerdigh uyt de Werreld te loopen, om

den wegh des Hemels te volgen. Men seght gemeenlijck dat *eerampten lasten zijn*, niet anders als de lange kleederen lasten zijn, van die geene, die zy totter aerde toe draegen.

Het gescheurde kleed en 't gebogen aengesicht, bedieden Nedrigheyt, die eygentlijck de bepaelinge is, van die arm van geeste zijn, en vry een trappe nedriger, als de Philosophen de beleeftheit en courtoisie van de zeeden, heeten.

Zy siet nae den Hemel, om dat de belooninge van dese Deughd op der aerde niet wort gegeven, maer alleene van God onsen Schepper, *wiens wegen*, gelijck de Propheet seyt, *niet zijn als der Menschen wegen.*

Beatitudine Seconda.

De tweede Saligheyt.

Saligh zijnse die sacht van gemoed zijn, want zy sullen 't Aerdrijck besitten. Bediet datmen sachtmoedigh en beleeft sal zijn, en een ander in 't geene goed en eerlijck is, sal ten dienste staen.

EEn Maeghdeken dat een kleyn en sachtmoedigh Lammeken onder haer arm soeckt te streelen, met dit opschrift uyt den Psalm, *de sachtmoedige sullen het aerdrijck beerven.* Een Maeghdeken isse gemaelt om reeden boven geseyt.

Het Lammeken bediet suyverheyt, eenvoudigheyt en sachtmoedigheyt, niet alleen in de Heydensche Egyptische boecken, maer oock in de heyligheyt van de Christlijcke Religie. En de Heydensche Wichlaers gebruyckten het Lammeken in haere offerhanden, alleen tot bewijs van een suyver en sicht gemoed. Oock seyt de H. *Joannes* de Dooper, een besonder getuyghnis van de Hemelsche verborgentheden, om onder een eenvoudigh kleed, de sachtmoedigheyt onses Heeren *I. Christi* te openbaeren, dat hy is een Lammeken, 't welck voor ons, door zijn eygen geoffert bloed, de gramschap Godes versoent. En de spreucke verklaert dat de belooninge van dese Deughd, de erfnisse is van 't Aerdrijck, niet van dat Aerdrijck, waer in wy met moeyte en slavernie leven, maer van 't Aerdrijck of Land der beloften, alwaer de eeuwige ruste sal wesen.

Beatitudine Terza.

De derde Saligheyt.

Saligh zijnse die daer treuren, want sy sullen vertroost werden. En dit brenght ons tot traenen over onse en onses Evennaestens sonden, en dat mede over onses en een 's anders ellendigheyt.

EEn knielend Maeghdeken met gevouwen handen, jammerende seer overvloedigh, voerende dese spreucke *Augustini, de tegenwoordige droefheyt baert eeuwige blijdschap.*

Het klagen, gelijckmen 't gemeenlijck neemt, is een mishagen, datmen uyt Liefde kan hebben, soo wel van zijn eygen, als van eens anders droefheyt en ellende. En hierom is 't een Maeghdeken, als minst misdaen hebbende, afgemaelt. En daer is geen twijfel aen, of men kan lichtlijck, door teyckens die noodigh zijn, of met woorden het ontwerp van dese saligheyt uytdrucken, die door de spreucke beteyckent wort, te weten, dat de belooninge van dese maniere van treurigheyt, sal wesen een eeuwige blijdschap in 't andere leven.

Datse geknielt en met gevouwen handen sit, vertoont dat dese treurigheyt en smerte uyt een Godsdienstige en Godsalige oorsake heerkomt, alsoo, datse een werck van de waere Deughd magh geseyt worden, niet als de traenen van *Heraclitus*, die voortquaemen uyt eersucht en begeerte, om de alderwijste en waerdighste van alle andere te schijnen.

Beatitudine Quarta.

De vierde Saligheyt.

Saligh zijnse die hongeren en dorsten nae de Gerechtigheyt. Te weten die begeerigh zijn, om deughdigh te leven, goed te doen, en Gerechtigheyt aen yder te oefnen, maeckende dat de quaede gestraft en de goede verheven worden.

EEn Maeghdeken dat twee schaelen houd, die gelijck wegen, daer de Duyvel schijnt nae te grijpen, die zy, met een bloot Rapier, daer af jaeght. De spreucke van *Marias* Lofsangh salder by staen, *Hy heeft den hongerigen met goederen vervult.*

De Gerechtigheyt is een geduyrige en bestan-

bestandige wille, om een yder te geven datmen schuldigh is. Daerom behoort soo wel tot dese saligheyt de dorst van de Gerechtigheyt des Wets, die alle andere goederen omarmt, als het verlangen om te sien uytvoeren, 't geene van den Wettelijcken Rechterstoel verwacht wordt. Alsoo druckt het *Christus* onse Heere self uyt, voor een deughd die der eeuwige geluckſaeligheydt waerdigh is.

De schaelen worden, by gelijcknisse, voor de Gerechtigheyt genomen, om dat dieselve de swaere, en alle dingen, gelijck wegen, alsoo maeckt oock dese, die een deughd is, de goederen des gemoeds effen, en stelt regulen voor de daeden der Menschen. Door het Maeghdeken wort oock de hoedaenigheyt verstaen, van die Gerechtigheyt, waer nae wy honger en dorst moeten hebben.

Zy moet Iongh gemaeckt zijn, om datmen dieselve niet moet opschorten noch langh vertrecken, maer, als seer noodigh zijnde, terstont in 't werck stellen. De Duyvel wort voor de sonde daer by gedaen, om dat die ons gestadigh prickelt, om ons van den wegh der Gerechtigheyt af te leyden, maer hy wordt lichtlijck met het blancke swaerd, van den yver Godes, wegh gedreven: En de belooninge desselven, gelijck de spreucke uytdruckt, als dat zy met spijse sullen versaedight worden, moetmen verstaen, dat dieselve veel beter is, als de spijse van dese Werreld.

BEATITUDINE QUINTA.

De vijfde Saligheyt.

Saligh zijnse, die reyn van herten zijn, want zy sullen God sien. Dit is de suyverheyt des herten, dat het herte vry is, van de quellingen en onbehoorlijcke hertztochten.

EEn Vrouwe die over een Hert, dat zy in de hand heeft, traenen stort.

De suyverheyt van 't hert is van *I. Christo*, voor de onnoselheyt genomen, diewelcke een suyveringe is van de ziele: en dieselve wort geseyt in de ziele te wesen, als wanneer dieselve met quaede gedachten, of met genegentheden, die tegens de deughd strijdigh zijn, niet is ingenomen. En wort alhier vertoont, datmen dit niet moet verstaen van de uytwendige suyveringe der traenen, diewelcke wel zijn de waerachtige genesinge van de sweeren der ziele, gelijckmen veele in de H. Schrift vint.

De belooninge van de suyveringe des herten, sal zijn, dat wy den onsienlijcken God, met onse lichaemlijcke oogen sullen sien, diewelcke alsse wel gesuyvert zijn, soo siense alleen de sienlijcke dingen, die haer voorkomen, waer in sich dan de oogen des gemoeds verneerderen, ghelijck door de spreuck, beduyt wort.

BEATITUDINE SESTA.

De seste Saligheyt.

Saligh zijn de Barmhertige.

EEn Vrouwe die een brood breeckende, 't selve uytdeelt aen twee of drie kinderkens, die daer rontomme loopen; met de spreucke van *Hieronymus*, *'t is onmogelijck dat een barmhertigh Mensch, de gramschap Godes niet soude versoeten.*

Barmhertigheyt is een Deughd, waer door wy de smerte van eens anders ellende gevoelen, haer te hulpe komende, soo veel mogelijck is, in haere nood-druftigheydt. God wert Barmhertigh geheeten, overmits hy,

hy, door de boetvaerdigheyt, onse sonden niet gedenckt. Die Mensch wort barmhertigh geheeten, diewelcke seer lichtlijck medelijden heeft over een 's anders ellende, en is als een selfde saecke mette Godvruchtigheyt. Zy wort niet geoeffent als by nooddruftige, bekommerde Menschen, of die door eenigh misnoegen wanhopigh zijn, of door eenige dolingen, die door eygen schuld zijn bedreven, waer van hy berouw en leetwesen voelt. Soodaenigh was de Barmhertigheydt *Christi* met den Moordenaer, die nochtans ongeloovig was, hem schenckende den Hemel. Mettet Samaritaensche Vrouwtjen, dat in alle wellust versopen was, haer maeckende reyn. Met die, diewelcke een Overspeeldersche was, haer weder in eere stellende. Met *Magdalena*, die een Sondaresse was, haer maeckende heyligh. Met S.*Petrus*, die, alhoewel hy *Christum* versaeckt hadde, soo gaf hy hem de sleutelen des Hemelrijx, hem rechtvaerdigh maeckende. Boven dat konnen noch veele voorbeelden, uyt de H. Schriftuyre, werden getrocken, alwaer *Christus* voor de waerachtige fonteyne der Barmhertigheyt genomen wort: tot wiens naevolginge, wy oock also eens anders quaeden behooren te dragen, en willigh onse eygen kruys op ons te nemen, 't zy dat het door ons eygen schult, of door Gods wille, ons magh overkomen.

Daer zijn veerthien werckingen deser Deughd onderscheydelijck van den Godgeleerden aengemerckt, waer van 't besonderste is, iemant door spijs en dranck by 't leven te onderhouden. En daerom isser een Vrouwe gemaelt, die de jonge onvermogende kinderkens broodt uytdeelt. En door dit middel, gelijck de spreuck seyt, wordt de gramschap Godes lichtlijck versoet.

BEATITUDINE SEPTIMA.

De sevende Saligheyt.

Saligh zijn de vreedsaeme, want zy sullen kinderen Godes genaemt werden.

EEn Vrouwe die eenige Rapieren, Helmen, Schilden, en andere gebrokene wapenen onder hare voeten houd. Met d'eene hand houdse een Olijftack, met dese spreuke, *Zy heeft den booge, schild, swaerd en den krijg verbroken.* Op hooger trappe van Saligheyt, zijn die geene, diewelcke niet alleene haer vermaeck scheppen om in rust en vrede te leven; (daer alle Menschen schijnen toe genegen te zijn, waer over oock de Oorlogh misprésen en veracht wort,) maer die oock midden in verdruckingen, dieselve Vreede weeten te verkrijgen, wanneerse alreede verloren is, soo wel voor haer als voor andere: Niet alleen voor't lichaem met de uyterlijcke vianden, maer oock voor de ziele, daer meest aengelegen is, met de machten der Helle.

De Vreede wort mette krijghswaepenen onder de voeten gemaeckt, om te betoonen datse moet verkregen en door onse kracht en deughd worden bewaert, om datse soo veel te loflijcker en prijslijcker soude zijn.

De Olijftack is een teycken van Vreede, door de eenparige getuyghnisse van de oude en nieuwe Schrijvers: gelijckmen leest dat *Æneas*, willende in Italien afreysen naer het land van *Evandrus*, om de soone des Konings te verseeckeren: en als hem dese seer mistrouwigh, en vol verdacht, tegen quam, stack hy hem een Olijftack in de hand, waer door de Iongelingh terstont gerust wierde. Hier van zijn noch ontallijcke andere voorbeelden. De belooninge van dese Deughd is, datse sullen in't getal van de kinderen Gods, die totte eeuwige saligheyt verkooren zijn, gestelt worden.

BEATITUDINE OTTAVA,

De achtste Saligheyt.

Saligh zijnse die vervolginge lijden.

EEn Vrouwe die met treurigheyt de wreede tyrannie van haere drie Soonen, die voor haere voeten staen, aensiet, en die in veelderleye maniere tyrannigh om hals worden gebracht, met de spreucke des Apostels, *gelijck ghy medegesellen des lijdens geweest zijt, alsoo suldy oock der vertroostinge zijn.* Zy houd in d'eene hand een kruys, om dat God de eedelste is boven alle dingen. Daerom is dit de alder-eedelste aert van gerechtigheyt boven anderen, die daer plaets heeft, om aen God eere van lof en offerhande te geven, hoewel het met openbaer gevaer of met een seeckere ondergangh zijns selfs of zijns levens magh geweest zijn. En dat wort door de Vrouwe ver-

vertoont, die 't kruys in de hand heeft, waer door de vervolginge, voor den yver der Religie, wort te kennen gegeven, 't welck is het eedelste deel van de Gerechtigheyt, gelijck geseyt is.

Een Vrouwe wort zy gemaelt, en d'andere als kinderkens, als verre van de schadelijcke gedachten afgescheyden zijnde, waer uyt haere onnoselheyt kan blijcken, en datse soodanige straffe, door haere eygene misdaeden, niet hebben verdient.

BEATITUDINE A GUISA D'EMBLEMA. *Saligheeden op de maniere als een Sinnebeeld.*

ALhoewel daer maer eene saligheyt en eene gelucksaligheyt is, by ontwerp, om datse is een volmaeckte stand met ophopinge van alle goed, nae dat *Boëtius lib.* 3 *Prosa* 3 verhaelt, en een ontwerpsel, dat in der daed Godlijck is, waer in alle de begrijplijcke en redelijcke verstanden sich geluckigh achten en te vreeden stellen, gelijck het de Godgeleerde gemeenlijck begrijpen, niet te min seyt onse Salighmaker *I. Christus* by *Mathæum* aen 't 5 capit. datter acht Saligheeden zijn, te weeten, Armoede van geeste, sachtmoedigheyt, treurigheyt, honger en dorst nae Gerechtigheydt, Reynigheydt des herten, Barmhertigheyt, Vreede en vervolginge: diewelcke niet eygentlijck Saligheeden zijn by ontwerp, maer veel eerder middelen en wegen om daer toe te komen. Oversulx is onse Heere *Christus* by maniere van gelijcknisse, gegaen, stellende de eene saecke voor de ander: te weten het uyterste middel en wit, om daer toe te geraecken. En om dese beeldenisse toe te stellen, seggen wy datse is:

Een jonge Maeghd met een kort kleed, hebbende een krom aengesicht ten Hemel gekeert, met een Lammeken ter sijden, dat met een Rapier dwers doorsteecken is, met schreyende en klagende oogen, met een lang en mager aengesicht, houdende met d'eene hand een Olijftack en een Menschen hert, 't welck vlam en vier uytwerpt, waer mede zy de traenen vergadert. Voor haere voeten staen twee kinderkens, aen dewelcke zy vertoont een stuck broods dat in tween gedeelt is, sulx datmen sien kan, dat yder zijn deel hebben sal. Daer leggen oock veele andere kinderkens voor haer op der aerde, diewelcke gequetst, gedoot, vertreeden en qualijck gehandelt zijn. En ten laesten heeftse op 't hoofd twee tacken in malkanderen gevlochten, d'eene van Palm, en d'ander van Olyven, die aen een kruys zijn gehecht, dat van drie verscheyden dingen te saemen geslingert is, als van *Lelien*, *Mirten* en *Roosen*. Met dese drie spreucken: Om de Laurier-tack sal staen, *de Volstandigheyt wort alleen gekroont.* By de Olijftack sal staen, *de Heylige zijn met Palmtacken tot het Rijck gekomen.* By de krans sal men stellen, *Niemand wort gekroont dan die wetlijck heeft gestreden.* Of anders, nae dat de Oude seggen, moet by de Lauwertack *Eeuwigheyt*, by de Olijftack *Lijdelooshey*t, en by de krans *Ernsthaftigheyt* staen.

Een Vrouwe wordtse gemaelt, om een Godsdienstigh en aendachtigh geslacht te vertoonen, gelijck 't selve *Ambrosius* bewijst: Oock om te kennen te geven, dat die geene die tot dese saligheyt sich wil schicken en bereyden, moet aendachtigh zijn, om de heylige en geestelijcke dingen te omhelsen, 't welck een klaer-blijcklijck teycken is van een waerachtige Godsdienst en Religie.

Iongh wortse gemaelt, om datmen van kinds beenen aen, sich moet gewennen, om dese Saligheyt te verkrijgen. Want gelijck de eerste bloemkens dese zijn, die in de Lente den Mensche meest toelacchen, riecken en behaegen, alsoo is onse eerste jonge leven, God aldermeest behaeghlijck: De bewegende oorsaecke wort genomen van *Johannes* den Dooper, diewelcke van zijne drie Iaeren en een half af, sich in de Woestijne heeft begeven tot Godlijcke dingen, gelijck *Ambrosius* getuyght.

Een Maeghdeken wort zy gemaelt, van wegen de uytwendige en inwendige suyverheyt, te weeten van ziel en van lichaem, wesende noch besmet noch bedorven, noch door wercken noch gedachten: om te bewijsen, dat die geene die tot het saligh leven wil ingaen, suyverheyt en klaerheyt van alle sterflijcke gebreecken, van noode heeft, nae de spreucke *Joannis* in zijn *Apocalyps.* XXI met dese woorden, *daer sal niet onreyns ingaen*; 't welck *Esaias* in 't XXXVI cap. oock bevestight. Met korte slechte en beroyde kleederen wortse vertoont, om de armoede van geeste te vertoonen, nae dien daer geseyt wort, *Saligh zijnse die arm van Geeste zijn*, en dat om te kennen te geven, dat wie dese saligheyt wil verkrijgen,

van noode heeft, dat hy sich berove van alle overtollige aerdsche gemacken en dertelheden, en datse sich willighlijck over al van haere eygene behoeftigheden en goederen laeten plucken: En wort insonderheyt van de Armoede van Geeste en niet alleen van goederen geseyt, om te vertoonen, en oock hope te geven, dat oock self de Rijcken, (waer aen het schijnt, dat over het verkrijgen deser Saligheyt, van den Heere, swarigheyt wordt gemaeckt) en dat dese, soo zy maer willen, dieselve konnen bekomen, als zy maer wel geschickt en spaersaem zijn, en tegens den Armen grootdaedigh en mild, maeckende weynigh werx van haere Rijckdommen: Oock wat de arme belanght, dieselve al is 't schoon datse geen uytdeelinge aen andere behoeftige konnen doen, soo konnen nochtans dieselve dese saligheit verkrijgen, door de macht van den goeden wille. Van de Rijcke seyde *Maria*, *hy heeft den hongerigen met spijse vervult, en den Rijcken heeft hy ledigh laeten gaen.*

Zy wordt met een krom aengesicht gemaelt, om de Needrigheyt te vertoonen, diewelcke alhoewel sich dieselve nae der aerde neyght, soo rechtse en verheftse sich doch ten Hemel. 't Welck bediet, dat die geene, die daer wil saligh wesen, zijne eygene Overheeren hier op der aerde moet onderdaenigh zijn, en in den Hemel, aen God en aen zijne heylige Wetten, gehoorsaemheyt betoonen, op dat alsoo magh vervult werden 't geene *Petrus* seyt 1 brief 5, *Verdemoedight u onder de geweldige hand Godes, op dat hy u in den tijd der besoeckinge verhooge.*

Met een Lammeken, dat met een spiesse doorsteecken is, wort zy gemaelt, om de onnosele en lijdsaeme sachtmoedigheyt uyt te drucken. En daerom wort geseyt, *Saligh zijn de sachtmoedige.* Sulx dat die daer wil saligh worden, weynigh werx moet maecken, van de schaede die hy door de goederen des Werrelts heeft verkregen, als van Staet en groote Naeme of Eere. En hier op past de spreucke, *Saligh zijn de sachtmoedige, want zy sullen het aerdrijck beerven.*

Met schreyende en klaegende oogen wortse gestelt, om de geestlijcke rouwe en droefheyt te vertoonen: Want de spreucke seyt, *Saligh zijnse die daer treuren, want zy sullen vertroost worden.* Oock om te bewijsen dat dese saligh sullen zijn, die daer treuren over haeren qualijck doorgebrachten tijd, over de natuyrlijcke en genadige gaeven Godes, om dat de vruchten van de zeedelijcke deughden zijn versuymt, het leven schandigh versleten, en over de bedrevene sonden, en dat door 't middel van de volmaeckte droefheyt ofte gebrokentheyt des herten: die daer zijn een nootwendigh deel van berouw en leetwesen. Want het Berouw heeft in sich de verledene quaeden te beschreyen, en die beschreyt zijn niet wederom te doen. Zy wort oock met schreyende en klagende oogen gemaelt, om dat datselve moet gedaen zijn uyt medelijden van *I. Christus* onsen Lijder, hebbende door zijne smerte, bitter Lijden en wreede dood deernis met hem. Waer over *Jeremias* VI spreeckende van den eengebooren Soone Godes, met dese woorden aldus, *maeckt over de rouwe des eengebooreren een bittere klachte.*

Zy wort met een smal en mager aengesicht vertoont, om de geestlijcke behoeftigheden uyt te drucken, die dickwijls van de verkeerde Menschen ontkent wort. Daerom worter geseyt, *Saligh die daer hongeren en dorsten nae de Gerechtigheyt.* Om te doen verstaen, dat die daer wil saligh zijn, altijd moet soecken 't geene ter saligheyt nut en noodigh is, en moet oock dorst hebben, te weten, een vaerdigh gemoed, om een yder te geven, in 't geen hy is gehouden. Met een Menschlijck hert isse gestelt, dat vlam en vier uytwerpt, en haer eygen traenen versaemelt, om haer reyn hert uyt te drucken, door de spreucke, *Saligh zijnse die reyn van herten zijn.* Om te doen verstaen, dat die gesalight zijnde, God in den Hemel wil sien, moet een reyn hert hebben, dat verre van alle snoode genegentheeden en verkeerde Werreltsche handelingen afgescheyden is. Waer over de Propheet seyt, *Wascht u en weest reyn.* 't Hert werpt vier en vlam uyt: Want gelijck 't vier het goud suyvert en reynight, alsoo reynight de genaede Godes, dat verbroken en verslagen herte: en gelijck het waeter de vaeten suyvert, alsoo suyveren de traenen de ziele van de doodlijcke sonden. Waer over *David* seyt: *Besprengh my Heere! met ysop, en ick sal gereynight worden, wascht my en ick sal sneewit werden.* En met het voorgaende: *O God schep een reyn hert in my.*

Daer-

Daer worden twee kinderkens voor hare voeten gestelt, aen de welcke zy een brood uytdeelt, om de barmhertigheyt uyt te drucken, want *Saligh zijn de Barmhertige*, wesende dese saligh, die met Godvruchtigheyt, de arme eilendige persoonen, uyt zijne goederen, te hulpe komt, gelijck *Isaias* seght cap. 2, *breeckt den hongerigen u brood.* Met een Olijftack wortse gemaelt, om de vreede, gerustheyt, en oprechtigheyt van 't hert uyt te drucken, waer over geseyt wort, *Saligh zijn de Vreedsaeme*, om te kennen te geven, datmen om saligh te wesen dese driederleye vreede en geestlijcke gerustheyt moet hebben, te weeten de Hemelsche met God, de inwendige met zijne Conscientie, de uytwendige met zijn evennaesten, gelijck 't selve nae 't boeck der Wijsheyt, wort uytgedruckt: *Vreede, den verkorenen Godes.* Zy wordt met veel gequetste, vertreedene, gedoode, en qualijck mishandelde kinderkens vertoont, om de onrechtvaerdige vervolgingen der Tyrannen, en der wrevelmoedige vianden uyt te beelden. Daerom worter geseyt, *Saligh zijnse die vervolginge lijden*: 't welck bediet, dat die saligh wil worden, sich moet tot Lijdsaemheyt schicken, en swack en onvermogen zijn om sich te wreecken, schoon hy daer toe gelegentheyt hadde, vaerdigh om alle smaet en leet te vergeven, gedenckende dat de vervolginge tot zijnen besten dient, tot oefninge der deughde: Daerom seyt de Heere *Christus*, in de kibbelinge tusschen zijne discipulen, *ten zy ghy wort als kinderkens soo kondy in 't Rijcke Godes niet komen.* De twee Palmen die kruyslinghs in een gevlochten zijn, en in een krans gebonden, die van Lelien, Mirthen en Roosen boven haer hoofd, voor een wapen, gestrengelt is, bedieden de drie Godlijcke deughden, als *Geloof*, *Hoop* en *Liefde*: 't Geloof by de Lely, de Hoope by de Mirth, de Roose by de Liefde, sonder welcke deughden, niemand immermeer sal saligh wesen. En dit zy hier van, voor dees tijd, genoegh.

MANSUETUDINE. *Sachtmoedigheyt.*

EEn Vrouwe met Olijftacken gekroont, hebbende ter sijden eenen Oliphant, waer op zy met de rechter hand leunt.

Sachtmoedigheyt is nae de stellinge van *Aristoteles* een middelmaetigheyt, diewelcke met een seeckere reeden bepaelt is, ontrent de ontsteltenisse van de Gramschap, voornaemlijck om die te vlieden, en oock somtijts te volgen, in die dingen, en met die persoonen, hoedaenigh, wanneer, en waer het betaemlijck is, en dat uyt Liefde van een deughdlijck en vreedsaem leven.

De Elephant is by de oude Egyptenaeren hier van een afbeeldsel, om dat hy, uyter natuyre, niet wil strijden, noch met kleynder noch met grooter Dieren, dan hy is, ten zy dat hy dapper geterght zy: Oock als hy in 't midden van een kudde schaepen raeckt, die hem gemoeten, soo sal hy ter sijden af slaen, op dat hy die niet onverhoets soude beschadigen: Iae hy heeft oock soodaenigen gewoonte by de kleynder Dieren, dat wanneer hy gestoort is, soo wort hy door haere tegenwoordigheyt wederom versacht en gestilt. Boven dat verhaelt oock *Plutarchus*, dat soo wanneer een wandelaer in de Woestijne zijnen wegh heeft gemist, en de Elephant hem ontmoet, soo toont hy hem die niet alleen sachtmoedigh, maer hy sal oock den verdoolden wandelaer weder op den rechten wegh brengen.

De Olijf is een beeld van vreede en sachtmoedigheyt, en daerom wilden de oude Priesters in 't begin, dat alle de beelden van hare Goden souden van Olijfboomen hout gemaeckt worden: 't selve uytleggende dat God een mild gever was van zijne weldaeden aen den Menschen, willende met goedigheyt en sachtmoedigheyt alle haere misdaeden vergeven, en haer den overvloed aller goederen schencken. En 't blijckt aen dit schoon Hieroglifisch beeld, dat de Goden toelieten, gelijck *Herodotus* verhaelt, wanneer zy van de *Spedauricensen* wierden gebeden, dat zy doch de onvruchtbaerheyt van haer land, wilden wegh nemen, dat zy tot antwoord kregen, dat die genaede haer soude gewerden, soo zy de beelden van *Damia* en *Aurelia* maeckten van Olijfboomen hout. En het schijnt dat hier door, en tot dien eynde, tot sekere tijd by de *Milesii* een block van Olijfhout brande, sonder hulp van ander vier, daer by te hebben.

Oock seytmen, voor een wonder, dat de Oly soodanige kracht heeft tegens de ongestuymigheden der Zee, dat dieselve, daer in gestort zijnde, het onweer doet stillen. Doch dit laeten wy elck gelooven, die wil.

CONGIUNTIONE DELLE COSE HUMANE. *t'Saemenvoegingh van de Menſchlijcke dingen.*

EEn knielend Man, die de oogen ten Hemel heeft opgeſlaegen, en ſeer ootmoedigh een keeten houd met beyde handen, die van den Hemel en van een ſterre komt afdaelen.

Daer is geen twijfel aen, of nae het getuyghnis van *Macrobius* en *Lucianus*, wort deſe bovengeſeyde keeten genoemt een t'ſamenvoeginge van de Menſchlijcke mette Godlijcke ſaecken, en een ſekere gemeene band, mette welcke, als het God belieft, hy ons tot ſich treckt, en heft onſe verſtanden, opwaerts, nae den Hemel, alwaer wy door onſe eygene kracht en al onſe vermogen niet konnen opklimmen: Alſo datmen hier door heeft willen uytdrucken, dat, wiens gemoed door een Godlijck welbehaegen beſtiert wordt, bequaemlijck deſe keeten kan uytbeelden, die uyten Hemel en van de Sterre nederdaelt: Overmits deſe de kracht is van een Godlijcke inblaeſinge, en van ſoodanigh vier, als *Plato* gewilt heeft dat alle Menſchen ſouden deelachtigh weſen, ten eynde zy hare zielen tot haeren Schepper en ten Hemel ſouden oprechten. Daerom is't betaemlijck dat wy onſe wille, in den wille Gods, oock in alle dingen gelijckmatigh en gelaeten ſtellen, en God bidden dat hy daer in met ons handele nae zijne heylige genaede.

DANNO. *Schaede.*

EEn leelijck Man, wiens kleed is van roeſtachtige verwe, die Ratten en Muyſen in ſijne handen houd, doch ſoo groot datmenſe wel ſien kan, op d'aerde ſal een Gans in de Weyde gaen. En van den Hemel ſal een geweldige ſlagh-regen, met groote hagel-ſteenen nedervallen, die de bloeyende en vruchtbaere Wijnrancken ſal vermorſelen en te gronde ſlaen, als mede kooren-ayren, die in een ſchoon veld ter ſijden deſe beeldniſſe ſtaen.

Dat het roeſtige kleed geheel ſchadelijck is, is elders genoegh geſeyt. De Ratten en Muyſen houd hy, om te vertoonen, dat deſe Dieren 't rechte beeld van de ſchaede en van 't verderf zijn. En men vindt by *Cicero*, gelijck *Pierius* mede verhaelt, dat de Muyſen en Ratten, de dingen nacht en dagh ſoo ſeer knaegen en beknablen, datſe, by nae, nergens toe duchtigh zijn. De Gans worter ter ſijden geſtelt, om dat dit Dier ſeer ſchadelijck is, want waer de Gans zijn vuyligheyt laet vallen, daer wort de gront terſtont verbrant. En daer is niet ſchaedelijcker op 't gras en op 't geſaeyde Land, dan als dit Dier daer op komt weyden. Oock haere vuylnis in pekel geroert zijnde, en op de velden en kruyden geſprenght, ſal alles doen verwelcken en verderven.

Het vallen van den ſlaghregen en hagel, die uyten Hemel komt neder-ſtorten, daer van is de ſchaede ſeer blijcklijck en openbaer, wanneer die aen de Wijnrancken, kooren en andere vruchten, geſchiet, ſulx dat die geene die't beproeft hebben, wel weeten wat ſchade dat het is: Inſonderheyt weten't de Arme in diere tijden.

NOCUMENTO. *Schaede, Naedeel.*

EEn leelijck Man, die zijn rechter hand op een Varcken ſet, dat met zijn ſnuyt in de aerde leyt te wroeten, houdende mette ſlincker een boſch Netels.

Leelijck wort de Schaede geſchildert, alſoo daer geen leelijcker noch verfoeylijcker ding is, als 't geene tot ſchade van 't Menſchlijck leven ſtreckt.

Dat hy de hand op 't Varcken houd, is by den Egyptenaers voor een ſchaedlijck Menſch genomen, alſoo dit Dier de lichaemen der Menſchen, van die haer melck drincken, beſmet, haer maeckende melaets, ſchurft en vol etter-buylen. En die veele ſpex eeten, maeckt het een bot verſtand. Boven dat, ſoo is't een ſchaedlijck beeſt, doende aen de beſaeyde Landen en aen de arme luyden, groote ſchade, en terwijl het teedere graen opſchiet, ſoo verſlint het datſelve niet alleen, maer vertreet het noch daer boven, en wroet alles om.

De Netels, die hy in de ſlincker hand heeft, bedieden de ſchaede, diemen van dit kruyd verkrijght, want ſoo haeſt roertmen 't ſelve niet of het ſteeckt, en men gevoelt daer van groote ſchaede.

Nocu-

NOCUMENTO. *Schaede in alle dingen.*

EEn leelijck Man in roeſtverwe gekleet, houdende in beyde handen een *Salmander*, en aen de voeten leyt een Wolf met den mond oopen.

Van de roeſtverwe is elders dickwijls geſeyt, dat zy alles verteert.

Metten *Salamander* wort hy geſchildert, om hier door een ſchaedlijck Man af te maelen, die een yder beſchadight en quaed doet: en by wien hy verkeert, die wrijft hy eenigh quaed aen: En men ſeyt dat de Natuyre aen den *Salamander*, ſoo grooten kracht om te beſchadigen, heeft gegeven, dat oock haer venijn alle vruchten en boomen beſmet, en dat wie van deſe beſmette vruchten eet, ſterft door de koude kracht van 't venijn, niet anders als of het aconit of ratte-kruyd waere.

De Wolf mette opgeſparde kaecken, is als de verſcheurende Dieren, ſtellende den Leeuw, Beer, Tyger en andere ter ſijden, want zy hebben al te ſaemen kracht om andere te beſchaedigen.

SCORNO. *Schande, Oneere, Spott.*

EEn Man met een Nacht-uyl op 't hoofd met een ſlordigh kleed omgort.

Schande is een ſnelle krenckinge in de eere. Zy wort met een Nacht-uyl afgemaelt, om dat dieſelve voor een Vogel van quaed geluck gehouden wort, vliegende by nacht, waer door de Menſchen lichtlijck tot ſnoode gedachten verweckt worden.

SCIAGURATAGGINE. *Schelmſtuck.*

EEn leelijcke ſlordigh gekleede en onthulde Vrouwe, met de hoofdhayren in 't wilde en verwart, houdende eenen Aep onder den arm.

De ſchelmerye wordt ſeer leelijck vertoont, om datter geen leelijcker noch verfoeylijcker ſaecke kan bedacht worden als een Menſch die ondeughdige wercken doet, en om de reeden, die van de Natuyre hem gegeven is, ſoo is hy van de onredelijcke beeſten onderſcheyden. De hoofdhayren als geſeyt, zijn de gedachten die daer gekeert zijn, om quaed te wercken.

Zy houd den Aep onder den arm: om dat het een gemeen dingh is, en tot alle tijden voor goed gekent, dat door de Simm' of Aep, een Man verſtaen wort, die van anderen veracht is, en gehouden wort voor een rampſalige, jae beul. 't Welck in 't vertoogh van *Demoſthenes* aen *Cteſiphon* geſeydt wort, dat *Æſchines* een ellendige Baviaen was, om dat hy altijd door ſeeckere maniere en met een ſtatigheyt van gemaeckte en vermomde woorden, ommeging, weſende veeltijts een boeve. En *Dion* de Hiſtoryſchrijver ſeyt, Ick maeck van mijne quaedſpreeckers niet meer werck, als men plagh te ſeggen, van een Aep. *Cicero* ſtelt oock in zijne brieven, dat de Aep is als een Man daer niet op ſit, en die ondeugende is. *Plautus* ſeyt oock ſeer boertlijck in zijne ſpeelen, dat de Aep van geen waerde is, en elders, datſe ſchelmachtigh is: elders gelijckt hy die by een Roffiaen, waer van men oock een geſlacht van Menſchen vindt, dat ſchelmachtiger en meer bedorven is, als de Roffiaenen, weſende, gelijck hy verhaelt, in de ongunſte van God, en een walge voor de Menſchen.

SOTTILITA. *Scherpſinnigheyt.*

DE Scherpſinnigheydt heeft gelijckheyt mette Wijsheyt, want gelijck de Wijſe alle dingen doorſiet, ſoo doet oock de Scherpſinnigheyt, en zy dringht in 't lichaem der Geluckſaeligen, door alle de deelen: Daerom wortſe een Vrouwe afgebeeld, die een muyre van d'eene tot d'ander ſijde doorboort; en by gelijckeniſſe, ſoo worden die gedachten hoogh en ſwaer genoemt, en van een eedel verſtand, die ſubtijl of ſcherpſinnigh zijn.

ACUTEZZA DEL INGEGNO.
Scherpſinnigheyt des Verſtands.

DE *Sphinx*, gelijck *Pierius Valerianus* uytleyt, die onder by de punt van de ſpieſſe van *Pallas* leyt, gelijck men ſien kan, in een oud ſtand-beeld van *Minerva*, 't welck *Plinius* ſeyt, dat te *Athenen* was opgerecht, kan men paſſen op de ſcherpigheyt des verſtands: Want daer is ter Werld, geene ſaecke bedeckt en verborgen, die de kloeckheyt van 's Menſchen verſtand, niet ſoude konnen ontdecken en verbreyden. Waer van wy breeder in de

beeldenisse van't verstand gehandelt hebben. Daerom maghmen, om dit uyt te drucken, *Minerva* met haer gewoonlijcke maniere afmaelen, doch datse op den grond, by de spiesse, een *Sphinx* hebbe, gelijck boven geseyt is.

PITTURA. *Schilderkonst.*

EEn schoone Vrouwe, met swarte, grove en verspreyde hoofdhayren in verscheyden strengels gebonden, met ronde winckbrauwen, die de fantastique gedachten uytbeelden, zy sal haer mond decken met een band die tot achter de ooren is toegebonden, met een goude keeten aen den hals, alwaer een Momaensicht aen hanght, op haer voorhoofd sal geschreven zijn *Imitatio*, dat is, *Navolginge*. Zy sal in d'eene hand een Pinceel houden, en in d'ander een Pallet, met een kleed van weerschijn dat haere voeten bedeckt, en voor haere voeten kan men eenige instrumenten maecken, die totte Schilderkonst bequaem zijn: om te betoonen dat de Schilderkonst een eedele oefninge is, die niet kan gemaeckt worden dan met groote opmerckinge des Verstands, nae welcke opmerckinge by ons worden veroorsaeckt en afgemeten alle konsten en wetenschappen, hoedanigh die oock mogen wesen, makende geene wercken, die by geluck of geval geschieden, alhoewel die seer volmaeckt zijn, tot lof des maeckers, anders, offe de zijne niet waeren, maer de natuyre selve.

Dese beeldenisse wort seer schoon geschildert, om dat de schoonheyt de Eedelheyt uytdruckt, en om dat d'een en d'ander volmaeckt is, en dat d'een soo wel als d'ander waerdigh is om te heerschen. En nae 't seggen van *Homerus*, soo zijnse beyde behaeghlijck, en verheughlijck, jae doen ons verbaesen en daer op verlieven. Maer d'eene die lichaemlijck is, wordt door de uyterlijcke sinnen, en d'ander die verstandelijck is, wort door 't verstand gevat. Doch zy zijn oock niet in alles gelijck, maer zijn van veele Philosophen in grooter waerde gehouden: En men plagh gemeenlijck te gelooven, dat, waer schoone hoedanigheeden des lichaems zijn, datter oock dieselve hoedanigheeden van't gemoed mosten zijn. En waer schoonheyt is, daer is oock eedelheyt.

De hoofdhayren zijn swart en grof gemaelt, om dat een goed Schilder altijt in gestadige gedancken is, om soo wel de Natuyre, als de Konst, en voor soo veele de Perspective en 't voorwerp van 't oogh belangt, te volgen: En daer toe is 't noodigh, dat hy gestaedigh de fantasien van de sichtlijcke wercken in 't hoofd hebbe. En hier door verkrijght hy veel sorge en swaermoedigheyt, 't welck daer nae eene aenbrandinge veroorsaeckt, gelijck de Medicijns verhaelen, waer uyt dat natuyrlijcker wijse in den Menschen, neffens veele andere toevallen, dese besondere voortkomt.

De steyle en over-eind-staende hayren, en over al gekrult met knoopen, schijnen door floffigheyt heer te komen, wantse wassen buyten 't hoofd, gelijck de gedachten en fantasien inwendigh doen, die als middelen zijn, soo wel in de spieglinge als in de werckinge.

De gekromde winckbrauwen, vertoonen verwonderinge, en in der waerheyt, soo geeft sich de Schilder tot sulcke nauwe en scherpsinnige doorsnuflingen van de alderminste dingen in sich self, en dat door de hulpe van de konst, dat hy daer lichtlijck verbaestheydt en swaermoedigheydt van krijght.

De toegesloten mond is een kenteycken, datter geen dingh is dat hem voorderlijcker is, als stilswijgentheyt en eensaemheyt: daerom geven sich oock de Schilders in afgesonderde plaetsen, niet datse daerom de berispinge van haer onvolmaeckt werck vreesen, gelijck men gemeenlijck oordeelt.

De goude keeten waer aen het Momaensicht hanght, vertoont, dat de Navolginge onscheydelijck aen de Schilderkonst is gebonden.

De schakels aen de keeten, vertoonen, de gelijckheyt van d'eene saecke met d'ander, en de t'saemenvoeginge desselven, om dat de Schilder niet alle dingh, gelijck *Cicero* seyt, van de Meester leert, maer hy leert met eene onderwijsinge veele te gelijck, komende door de gelijckmaetigheyt en gelijcknisse vereenight en als te saemen geketent.

De hoedaenigheyt van 't goud vertoont, dat als de Schilderkonst door d'eedeldom niet wort gehandhaeft, datse alsdan lichtlijck vergaet. En het Momaensicht bediet,

de Nabootsinge, die de Schilderkonst wel past.

De Oude naemden de Nabootsinge die overweginge, die hoewelse valsch was, soo deden zy die nochtans met een beleyt van eenige volgende waerheyd, en daerom wilden zy dat de Poëten die ditselve gebrack, voor geen Poëten souden geacht worden: alsoo souden dese oock geen Schilders mogen genaemt worden, die dese Nabootsinge en dat overlegh niet hadden: wesende dit gemeen spreuckjen waerachtigh, dat de Poësie in de Schilderkonst swijght, maer dat de Schilderkonst in de Poësie of Dichtkonst, spreeckt. 't Is wel waer datse in de maniere van Navolginge verscheyden zijn, als voortkomende door tegenstellinge: Want de sienlijcke toevallen van den Poeet, die hy, als door 't verstand doet, en dat door middel van de verstandlijcke toevallen, door wiens middel hy dieselve doet, zijn al eerst van den Schilder aengemerckt, want het gemoed let op de beteyckende dingen. En is de geneughte die d'een of d'ander van dese konste treckt, niet anders, als datmen door kracht van de konst, gelijck als door een bedrogh van de Natuyre, 't eene doet vatten door de uyterlijcke sinnen, en d'ander laet hooren door 't verstand.

Soo heeft dan de Schilderkonst de Navolginge noodigh, van dingen, die in der daed bestaen, 't welck het Momaensicht te kennen geeft, wesende 't selve een aftrecksel van eens Menschen aengesicht.

Het weerschijne kleed vertoont, dat de veranderinge voor alle dingen vermaeklijck is, gelijck de bedeckte voeten te kennen geven: en dat dese proportien of evenredentheden, die het fondament of de grond van de Schilderkonst zijn, in de teykninge moeten zijn, aleermen de handen aen de verwen leyt, want zy moeten eerst bedeckt en in een volmaeckt werck, verborgen zijn. En gelijck het een groote konst is by de Orateuren of Redenaers, haer werck alsoo te maken datter geen konst in blijcke, alsoo is 't mede by den Schilders, datse alsoo weeten te schilderen, dat haer konst niet blijcke, ten zy aen de verstandige: en dat lof, dat een kloecksinnigh Schilder van een goed gerucht verwacht, is van de Deughd voortgekomen.

DE SCHILDERKONST
van Sig. *Martius Milesius.*

Benijdster der Natuyr, op 't Goddelijck Penneel,
Die 't wesen en 't gemoed treckt met u rijck Pinceel:
En kont door verw' alleen, en mette stift uytdrucken,
Door een geleerde hand, soo wonderlijcke stucken.
Wat konsten datter zijn, die buygen voor u neer,
En sonder u alleen, behaeltmen lof noch eer.
Meestersche van de konst! hoe heft ghy u verstanden,
Die naedren aen u sy, en kranst de braeve handen,
Met wonderlijck bedrogh, doch aengenaem en soet,
Dat yder een verbaest, wie dat u slechts ontmoet.
Die nu in onse Eeuw, met u volmaeckte leeden,
Derft als een Koningin, voor alle Vorsten treeden,
En maecken haer geslacht, door uwe hand vermaert,
Doorluchtigh in den tijd, onsterffelijck van aert.

NAVIGATIONE. *Schipvaert.*

En Vrouwe die met groote bevalligheyt een Seyl houd, waer van 't einde over een Roer van een Schip hanght, siende met opmercken nae een Wouwe of Kuyckendief, die in de locht vliegt, en van verre een Schip in Zee, dat met volle Seylen komt aenlopen.

Het Seyl, Touw, Roer en Schip, zijn genoegh bekent, en drucken klaerlijck uyt watter mede gemeent wort. De Wouwe of Kuyckendief is een roofachtige en gulsige Vogel, en wort van de Oude, gelijck *Plinius* verhaelt, gelooft, datmen daer van het stieren van 't Roer heeft geleert, om dat dieselve in de ruyme velden, door zijn swayen en drayen, nu hier en daer vliegende, met een groote aerdigheyt sijnen steert weet te wenden en te keeren, even gelijck een Schip, dat door behulp van de Seylen, nu voorwaerts dan achterwaerts of sijdwaerts, seylt en laveert, hoe verbolgen de Zee oock is, doende even als dese Vogel. En hier van een klaere proeve hebbende genomen, soo wilden zy dat dese Vogel voor een Hierogliphisch beeld, van de Schipvaert, soude worden gestelt.

Schipvaert.

En naeckte Vrouwe, die uytgestreckt op der aerde leit, hebbende seer lange hoofthayren, die op der aerde gespreyt zijnde, schijnen in Zeebaeren te veranderen, houdende met d'eene hand een Riem, met d'ander een Paskaert en een Zee-Kompas.

BELLEZZA. *Schoonheyt.*

EEn Vrouwe die haer hoofd in de Wolcken bedeckt heeft, alleen dat de reſt een weinig magh worden geſien, door de glans, dieder rontom is; ſteeckende d'eene hand buyten den glans, en in d'ander ſal zy een Kloot met een Paſſer hebben.

De Schoonheyt wort met het hoofd tuſſchen de Wolcken gemaelt, om datter geen ſaecke is, daer men mette ſterflijcke tonge ſwaerlijcker af kan ſpreken, en diemen noch mettet Menſchlijck verſtand kan vatten. Soo veel de Schoonheyt belanght, dieder is in de geſchapene dingen, om by gelijcknis te ſpreecken, is niet anders als een glans dieder door 't licht van't aenſchijn Godes komt afdaelen, gelijck de Platoniſten beweeren: om dat de eerſte Schoonheyt een ſake met God is, welcke Schoonheyt daer nae het beeld of patroon, in eeniger maniere, door zijne goedertierentheyt, aen zijne Schepſels mede-gedeelt zijnde, is oorſaecke dat wy eenighſins verſtaen wat Schoonheyt is. Maer gelijck die geene, die ſich in den Spiegel beſchouwen, terſtont haere gedaente vergeten, gelijck S. *Iacobus* ſeyt; Alſoo wy oock, ſtaerende op de Schoonheyt der ſterflijcke dingen, ſoo konnen wy ons oock niet ſeer opheffen ten Hemel, om die ſuyvere en eenvoudige klaerheydt aen te ſchouwen, van waer alle klaerheyt haer oorſprongh heeft, gelijck oock *Dante* verhaelt:

't Geen niet ſterft, en 't geen ſterven kan,
Is als de glants en 't beeld hier van,
Vyt God ſoo komt het al van daen.

Zy wort dan in deſer maniere afgeſchildert, bediedende door de hand, die zy met de Lely uytſteeckt, de Schoonheyt van den omtreck, en van de verwen van een Vrouwlijck beeld; waer in ſchijnt, dat een groot deel van die kleyne maete van Schoonheyt geſtelt is, die de Werreld is mede-gedeelt, en waer in die ſich verheught.

In d'ander hand ſalſe een Kloot met een Paſſer houden, om te vertoonen dat alle ſchoonheyt beſtaet in maete en proportie of evenreedentheyt, diewelcke mette tijd en mette plaets over een komen. De plaetſe, bepaelt de Schoonheyt in de ſtellinge of ſchickinge van de Landſchappen, van de Steden, van de Templen, Markten, van den Menſch, en van alle dingen die't geſicht van't oog ſijn onderworpen, als mede de verwen die wel onderſcheyden zijn, met een gelijckmaetige veelheyt en maete, en met andere gelijcke dingen. Door den Tijd worden bepaelt de eenſtemmigheyt, het geluyt, de ſpraecke, de vertoogen, de woordenſtrijd en veel andere dingen, diewelcke door de maete geeffent zijnde, en ons vermaeckende, billijck ſchoon zijn geheeten. En gelijck de Lelybloem, door de ſcherpigheyt van haere reuck, de ſinnen beweeght, en de Geeſten opweckt, alſoo beweeght haer de Schoonheyt van gelijcken mede, en weckt de gemoederen op om te minnen, en met verlangen die te omhelſen, (om de volmaecktheyt aen ſich ſelve te geven) die door hare ſeer groote Schoonheyt bekent zijnde, waerdigh en van gewichte is om daer op te letten. Hier van heeft een eedel verſtand, deſe dichten ontworpen, die aldus zijn naegevolght:

De Schoonheyt is een licht, dat in veel duyſent ſtraelen,
Komt uyt een grooter glans op deſe Werreld daelen.
Terwijl het ſich verſpreyt en ſchittert uyte locht,
Soo wort dit aldereerſt van 't eeuwigh voortgebrocht.
Nu is 't een helder licht, nu droef, dan min en meerder,
En nae het rijſt of daelt, is 't d'eene heind of veerder.

Dit

Dit kan geen schrandre pen' afmaelen op 't Pennceel,
Want kloekheyt noch gedacht vertoonen't minste deel.
't Geen ons, en d'ander Pool, verlicht, zijn als de kercken,
Waer in de wijse Man Gods yver kan bemercken.
Want als hy slechts verklaert een vonxken van zijn licht,
O dan bedwelmt ons hert, de sinnen en 't gesicht.
d'Inbeeldingh druckt die uyt, op veelerley manieren,
De Sterren nooten zijn, en d'Hemelen papieren.

BELLEZZA FEMINILE.
Schoonheyt in een Vrouwe.

EEn naeckte Vrouwe met een krans van *Ligustrum* en Lelien op 't hoofd, hebbende in d'eene hand een Pijl, in d'ander een Spiegel, houdende dienselven nae buyten gekeert, sonder daer in te sien: sittende op een seer wreede Draecke.

De Lely is een oud Hieroglyphisch beeld van de Schoonheyt, gelijck *Pierius* verhaelt. Want de Lely heeft, onder de andere bloemen, drie eedele aerdigheeden: gelijck een Florentijnsche Eedel Iuffer te verstaen gaf, aen een beeld, dat van een lumpe Beeldhouwer gemaeckt was: Want als haer gevraegt wierde, wat zy daer van oordeelde? antwoorde zy met groote kloeckheyt, voorstellende de Schoonheyt van een volmaeckte Iuffer, en stilswijgende de bottigheyt van't beeld, berispende seyde: dat een Iuffer most wesen wit, sacht, en vast: En dat oock dese hoedanigheyt van 't Marmor, nootsaecklijck mede most wesen in een schoone Vrouwe; gelijck *Vazarius* dese drie hoedanigheden, onder alle bloemen, insonderheyt de Lely toeschrijft.

De Pijl geeft een wonde, die men metten eersten weynigh voelt, maer hoe langhs soo dieper indringende, soo is zy daer ten laesten swaerlijck weder uyt te krijgen: 't welck ons te kennen geeft, dat wanneermen een schoone Iuffrou begint te beminnen, datmen dan soo terstont de doodlijcke wonde, niet gewaer wort, maer de Liefde hoe langhs soo meer toenemende, soo voeltmen die op 't laeste seer wel: sulx, of men schoon daer nae den boge wat wilde versoeten, soo wort evenwel de wonde daer door niet genesen.

De Spiegel vertoont, dat de Vroulijcke Schoonheyt, oock te gelijck een Spiegel is, in de welcke een yder sich selve in beter volkomenheyt siende, soo wort de Liefde door de gedaente opgeweckt, om in die saecke Liefde te setten, waer in zy volmaeckt is gesien, om daer nae met verlangen dieselve te genieten.

De Draeck bewijst, dat waer Schoonheyt is, men dieselve niet magh vertrouwen, vermits het een venijn is van quellinge en jalousie.

Naeckt wort zy gemaelt, want zy wil met geen blancketsel overdeckt zijn. Men kan oock seggen dat zy broos en swack is, en daerom steeckt het *Ligustrum* of keelkruyd in haere krans. Daer van *Virgilius* singht:
Vertrou o schoone kind, u schoonheyt niet te seer,
't Swart bloemken wort geplukt, maer 't witte valter neer.
Of anders:
Het witte bloemken valter heen,
Maer 't swarte pluckmen in 't gemeen.
En *Ovidius* singht in zijn Minnekonst:
De Schoonheyt is te broosen goet,
Die met de Jaeren slijten moet:
De Lely-bloem, de Violet,
Het bloeyen schielijck wort belet,
Het Roosken dat in Doorens staet,
Valt eerder als de Doorn vergaet.

SPAVENTO. *Schrick, Verschrickinge.*

ZY wort gemaelt van gesicht en kleedinge als een Vrouwe, maer seer ontstelt en schricklijck: en soodanige beeldnisse van de Schrick vereerden de Corinthers aen de kinderen van Medea, die van haer waeren verslaegen: en dat voor een gifte, die zy hadden gegeven aen de Dochter van *Creon*, diewelcke t'ondergingh met haer geheele Koninghlijcke Huys.

SPAVENTO. *Schrick, Grouwlijckheyt.*

EEn Man seer vreeslijck van opsicht, en gewapent, die mette rechter hand een bloot Swaerd houd, schricklijck dreygende, mette slincker hand het hoofd van *Medusa*, en aen zijne voeten sal een seer wreede en yselijcke Leeuwe staen.

Van leelijck opsicht wort de Vreeslijckheyt gewapent, om alsoo wel met dreygen als metter daed te doen verschricken.

Het hoofd van *Medusa* houd hy, nae de gelijcknisse van *Domitianus*, diewelcke voor een devijs plagh te voeren 't hoofd van *Medusa*, tot een Schrick, die hy, daer door, in de gemoederen der Menschen socht te brengen:

De schricklijcke en seer wreede Leeuwe isser by gestelt, om dat, wanneer de Egyptenaers een schricklijck Mensch wilden vertoonen, die alleene met het gesicht een ander koste Schrick aenjaegen, soo druckten zy 't selve uyt, door een Leeuw. Waer over *Agamemnon*, willende vertoonen dat hy schricklijck was, plagh den Leeuw in zijn Waepen te voeren, wesende dit de Natuyre van 't beest, hoe getemt dat het oock magh wesen, dat het niet te min vreesselijck is, voor die 't aensiet; soo groot is de kracht en de uytmuntentheydt van zijne oogen: Waer over de Poëten, soo wel Griecken als Latijnen, wanneer zy den Schrick wilden afbeelden, soo naemen zy dit Dier, om de wreedheyt daer door te vergelijcken.

SICUREZZA. *Seeckerheyt.*

EEn Vrouwe die daer leunt aen een Pijlaer, houdende in haer hand een Spiesse of een Rijcksstaf, en voor haer is een Altaer.

Men kan hier by verstaen, dat die geene die wel met God staet, aen wien men behoort offerhande te doen, kan seecker en gerust zijn.

SICURTA O SICUREZZA.
Seeckerheyt.

EEn Vrouwe die met haer rechter hand op een Spiesse leunt, en met haer slincker op een Columne, gelijck men in de Medaglie van *Macrinus* sien magh.

De Seeckerheyt wort geseyt soodaenige vastigheyt te zijn, als de Mensch in zijnen stand gevoelt, gelijck oock in alle andere saken, sonder dat hy vreest daer van ontset te worden, en daerom leuntse aen een Pijlaer, die daer vastigheyt bediet, en aen een Spiesse, die de Heerschappye en Hoogheyt uytdruckt, waer van het sorghlijck is, om ter aerden neder te storten, gelijck het daer-entegen een Deughd is, datmen weet sich in eere op te houden.

Men soude haer oock mogen maecken, datse een krans van *Felce* of Reynvaeren droegh, waer door de Seeckerheyt beduyt wort, om alsoo de Slangen verre van sich af te drijven, zijnde Dieren, die boven alle andere, seer gevaerlijck en schaedelijck zijn: en dit is de voornaemste oorsaecke waerom de Boeren 't selve gebruycken, om in haere bedden te stoppen, gelijck 't selve de uytleggers van *Theocritus* verhaelen.

SICURTA. *Verseeckertheyt.*

EEn Vrouwe met een krans van Olyven op 't hoofd, en slaepende, houdende in de rechter hand een Spiesse, en haer slincker onder de wange, rustende met den selven elleboge op een Columne of Pylaer.

SICURTA.

IN de Medaglie van *Otto* staet een Vrouwe, die mette rechter hand een kroone houd, en in de slincker een Spiesse mette letteren *Securitas.* P. R.

Anders,

Anders.

IN de Medaglie van *Macrinus* wordt een Vrouwe geschildert, die mette slincker hand op een kodse leunt, en met d'ander op een Columne, mette letteren *Securitas temporum.*

SIMONIA. *Verkoopinge van Geestlijcke Gaven.*

EEn Vrouwe, die geheel met een swart kleed bedeckt is, maer alsoo, datmen de bloote armen en beenen kan sien, die beyde melaets zijn. Houdende mette slincker hand een Tempelken, waer op een witte Duyve met opgeslagen vleugels staet, rontom met straeltjens, gelijckmen de Heylige Geest plagh te vertoonen, en mette rechter hand, die zy om hoogh houd, heeftse een beurse, die boven de Duyve verheven is, met de spreucke *Intuitu prætii:* dat is, *ten opsicht van't loon.*

De *Simonie*, nae dat de Godgeleerde verhaelen, is een voorbedacht opset en wille, om de heylige dingen (of die daer aen vast zijn,) te koopen of te verkoopen. En heeft de Simonie haere naem van *Simon Magus*, diewelcke in 't Nieuwe Testament de eerste vinder van dese schelmerie was, willende van den heyligen Apostel *Petro* de Gaven des H. Geests, om geld koopen, en wederom aen andere verkoopen: seggende geeft my oock dese macht, op dat wie ick raecke met mijne hand, de Heylige Geest magh ontfangen, gelijckse dieselve van u verkrijgen: Waer op *Petrus* antwoorde, *u geld zy u ten verderve, om dat ghy meent dat u de gaeven Gods om geld te koop zijn:* gelijck men *Act.* VIII lesen kan. Zy wort vertoont met swart bedeckt te wesen, overmits de Simonie dickwijls onder een Simoniasche schijn plagh te bedecken, die dingen, die zy voorheeft te doen, om tot haere quaede meeninge te komen: Waer over de Godgeleerde haer bedeckt gemaeckt hebben, gelijck het oock bediet een beroovinge van't licht en van de genade Godes, diewelcke de gaven Gods om geld koopt of verkoopt: boven dat, alsoo zy haere handelinge niet klaer noch openbaer doet, soo verdonckert zy haere ziele in de verderfnisse. Waerom de vloeck, *Anathema*, van *Gregorius* soo wel over de kooper als verkooper wort uytgesproken. De armen en naeckte melaetsche beenen vertoont zy, tot een teyken van *Gehasi*, de Dienaer van *Eliseus* de Propheet, dewelcke melaets gemaeckt wierde, met alle zijne nakomelingen, om dat hy twee Talenten van den Koninck *Naman* van Syrien genomen hadde: diewelcke, om niet, van den Propheet *Elisa* van de melaetsheyt was verlost, verachtende alle geschencken: en dese knecht eischte van 't Geestlijcke goed, dat door *Eliseus* gedaen was, belooninge, gelijckmen in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 lesen kan. Waer over die geene, die de geestlijcke goederen verkoopen, *Simoniaci* en *Gehasiten* genaemt zijn.

Met een Tempeltjen isse gemaeckt, en een Duyve daer boven, om uyt te drucken dat de H. Kercke bestiert en geregeert wort van den H. Geest, van den welcken in 't gemeen alle de geestlijcke gaven en goederen heerkomen, gelijck *Jacobus* seyt. Om dan dese beeldnisse klaer te vertoonen, hebben wy boven het Duyfken een beurse met geld gemaelt, waer mede *Simon Magus* de geestlijcke gaven van den Apostel *Petrus* socht aen hem te koopen. Konnende 't selve niet doen sonder bewijs van de gaven met geld te betaelen, gelijck wy door de spreucke *Intuitu pretii* klaerlijck uytdrucken.

SIMONIA van S^r. *Zaratino Castellini.*

EEn jonge Visscherssche, hebbende melaetsche handen, houdende in de rechter een lange dicke gouden Roede, aen wiens top gebonden is een draed, waer aen een gulde en silvere Angel hanght: In de slincker houdse een *Ceraste*, zijnde een witte Slange, hebbende vier hoornen op 't hoofd. Voor haere voeten heeftse vier Visschen. Van eene sijde een Zeevorsch, en d'ander de *Rhombus* of Visch, en van d'ander de *Squatina*, en de *Raggia.*

De Simonie is een opsette wille, om eenigh geestlijck goed te koopen en te verkoopen, of 't geene aen 't geestlijcke vast is; gelijck *Thomas* en andere seggen.

Simonia, heeft den naeme van *Simon Magus*, om reeden, die in de andere beeldnisse is verhaelt: alwaer men sien kan dat de Simonie overloopt van twee schandige gebreecken,

als van Staet-sucht en van Gierigheyt, die beyde in *Simon Magus* geweest zijn: Want hy was staetgierig om wonderwercken te doen, en om macht te hebben, van den H. Geest te geven, seggende, *geest my dese macht:* en dat door staetgierigheyt, met soodanigh opsicht, om geld daer uyt te trecken. Alsoo doen oock de staetgierige, en om boven andere uyt te steecken, soo soeckense nae hoogheyt, waer van eenige 't selve meenen te verkrijgen door 't middel van Simonie, door verbintenissen, beloften, geschencken en geld. Het einde is de Gierigheyt, om middelen te verkrijgen, en haer Huys groot te maecken, door een rente van weldaden: en om dat *Simon Magus* de gave des H. Geestes sochte te koopen, van meeninge om dieselve weder te verkoopen, en winninge daer mede te doen, daerom is 't, dat die geene, die de geestlijcke dingen verkoopen, sich gelijck stellen met *Simon Magus,* voor soo veele het opmerck belanght, maer dese doen 't in der daed, die de selve willen koopen. Maer die geene, diese in der daed verkoopen, volgen nae *Gehasi*, den discipel des Propheten *Elisei*, waer van in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 cap. te lesen is, diewelcke hem dede van *Naman* van Syrien twee talenten betaelen, *&c.* gelijck in de voorige beeldenisse geseit is. Waer over zy niet alleen *Simoniaci,* maer oock *Gehasiten* mogen genaemt werden.

De Simonie is een Visscherſche, want de *Simoniaci* hebben wonderlijcke greepen om benefitien of eerampten, maer niet om zielen en Menschen te visschen, waer van zy nochtans van God voor waerachtige Visschers verklaert zijn, en dese heylsame Visschers moetender wesen in 't scheepken *Petri.* Vergiftigh is de Visscherie van de *Simoniaci*, en melaets zijn haere werckingen, en tot een vervloeckinge van den Propheet *Eliseus* aen *Gehasi* en zijne naekomelingen overgeset, op den welcken hy vergramt zijnde, tot hem seyde, dat hy 't geld ontfangen hadde, om Olijfbergen, Wijnbergen, en beesten aen te koopen: Maer de melaetsheyt van *Naman* (seyde hy) sal u en alle uwe Naekomelingen by blijven. Melaetsheyt, die soo wel wort genomen, voor die de ampten en waerdigheeden verkoopt, als diese koopt. 't Is een melaetsheyt, die de ziele besmet, en 't lichaem dickwijls met duysent geesselen en pijningen, quelt en afmat. *Laet gevreest worden de rechtvaerdige verdoeminge van* Simon Magus, *die daer meende te koopen, den gever van alle volheyt*, seyt *Cassiodorus.* Daerom hebben de *Simoniaci* melaetsche handen, want zy zijn niet gewasschen met de vreese Gods, maer met goud en silver, 't welck de melaetsheyt dede komen op *Gehasi.*

Balaam hadde de vreese Gods, diewelcke, hoe hem *Balac* de Koningh der Moabiten meerder met silver en goud socht om te koopen, ten einde hy het volck Israel soude vloecken, te meerder segende hy 't selve, en antwoorde aen de Gesanten, en aen *Balac* selve: *Soo my Balac oock wilde geven zijn huys vol goud en silver, soo kan ick het woord des Heeren, mijns Gods, niet veranderen,* Num. 22, 24. Met soodaenige waerdige woorden kan men oock affetten, die staetgierige, die door middel van de Simonie de ampten en waerdigheden soecken. *Dit mogen alleen, in der waerheyt, winningen geheeten werden, diewelcke door 't Godlijck oordeel niet worden gestraft,* seyt *Cassiodorus.* De goede Religieusen moeten van de schadelijcke winste van Simonie een afkeer hebben, als van de melaetsheyt selve. De Abt *Stephanus* van Cistercien doende ondersoeckinge door de Dorpen, berispte zijnen Leeckebroer van dat hy een groot deel brood hadde genomen van een Simonisch Priester, jae hy wilde oock niet dat het tot het Klooster gebracht, maer gedeelt soude werden onder den Herders dieder in 't Dorp waeren. De Abt versuchtende, seyde, *Waerom hebdy dit ontfangen? wist ghy niet dat dit een Simonisch Priester was? wat hy van de Kercke heeft ontfangen, is Melaetsheyt en Roof, verre van daer, dat wy zijne sonde souden eeten.*

Maer waer mede visscht doch dese Visscherſche? De Visschers plaghten te visschen met een riet daer een fijne draed of hayr aen is, want als het dick is, soo schricken de Visschen, die uyter natuyren schrickigh zijn voor de schadu van 't riet, gelijck *Plutarchus* verhaelt: Maer dese Visscherſche vischt met een goude Roede, diewelcke, hoe dieselve dicker is, hoe dese visch daer voor te minder vreest, maer schept moet om dieselve, naer wensch, in zijne kaecken te krijgen. My komt te vooren van de goude Roede, diewelcke *Homerus* gaf in de hand van *Mercurius*, een voorsitter van de winninge en van koopmanschap, waer mede hy de oogen

oogen kost doen slaepen en weder ontwaecken, van die hy wilde. En voorder seyt hy in de x Odyssæa, *Mercurius* gebruykte een gulde stock of roede: Alsoo doet de *Simonie* mede, diewelcke een Voedster van de winninge en een loos koop-wijf is: En met dese goude Roede sluytse de oogen, om dat die 't niet waerdigh zijn, souden totte eerampten worden getrocken: En zy opent de oogen, van die te seer in den slaep begraven zijn, en niet verstaen willen. Met de goude Angel of hoeck te visschen, was het spreeckwoort van *Augustus*: doch dat seyde hy van een saecke daer niet veel aen gelegen was. Want mette goude Angel te visschen in een saecke, van kleyn profijt, is overtolligh, en heeft oock veel gevaer, wanneer de Visch u ontsnapt, als dickwijls plagh te gebeuren, gelijck de Zeevos sulx insonderheyt doet. Maer de *Simonia* vischt seecker, mette gulde en silvere angel. Dies *Dante* in zijne Helle haer dapper overhaelt. Dit verstonden de oude Romeinen seer wel, dat de geschencken van goud en silver, om nae hooge Staeten en Magistraets Ampten, te kuypen, waeren middelen om metter tijd het gemeene beste te onderdrucken: Waer over men oock niet vind, datse elders meer sorge voor gedragen hebben, als om dit schadelijck misbruyck wegh te nemen: Want zy hebben in verscheyden tijden, meer als doemaels, hier tegens Wetten gemaeckt, onder andere oock de Wet *Acilia de Ambitum*, dat is van 't kuypen door giften en gaven, om in 't Magistraet te komen: en wie daer in schuldigh wierde bevonden, worde niet waerdigh geacht Magistraet te wesen noch Raetsheer, en wierde daer boven in groote geltboete geslagen. *Marcus Tul. Cicero* was meestendeels oorsaecke, dat zy tien Iaeren langh mosten ballingh wesen, en stelde eer-prijsen op die geene, die haer aenklaeghden. *Cajus Carbo*, die, alhoewel hy maer *Tribunus* of beschermer van 't Volck was, beschuldighde *Marcus Cotta*: en om dese beschuldiginge soo wierde hy Burgemeester gemaeckt. *Quintus Scipio*, de Schoonvaeder van *Pompejus*, wierde schuldigh bevonden, en *Q. Coponius* wierde veroordeelt in de straffe van *Practica*, om dat hy een vat Wijns aen iemant vereert hadde, van dat hy hem de stemme soude geven, om in 't Magistraet te komen: en om dieswille verboden zy de gastebooden of maeltijden, die tot dien einde wierden ingestelt; gelijck *Dion*, *Plutarchus* en andere verhaelen: *Polibius* schrijft, dat die van *Carthago* met openbaere giften en geschencken tot het Magistraets Ampt quaemen, maer dat de Romeinen sulx aen den hals straften.

De *Ceraste* soo veele *Pausanias* daer van vertelt, gaet scheef gelijck de kreeft doet, alsoo gaen oock de Simoniasche scheeve en kromme gangen, onweerdigh zijnde om tot staet en hoogheyt te geraecken. Dit is de Slange diewelcke den reysigers heymelijck aenvalt, waer van Genes. in 't 49 staet, *dat Dan een Slange sal worden op der aerde, en een Adder op den paede, en 't Paerd in de verssenen bijten, dat zijne Ruyter te rugge valt. Ælianus* seyt in 't I boek LVII c. dat hy wit is en twee hoornen op 't hoofd heeft, hoewel *Plinius* schrijft van vier hoorens. *Nicander* de Griexsche Poeet seght, dat eenige twee, en eenige vier hoorens hebben; en dit bevestigen oock *Isidorus* en *Barthol. Anglicus*: Welcke loose *Ceraste* of Slange, de reste van zijn lichaem onder het sand verbergende, beweeght sich soetjens, om de Vogels te locken, diewelcke meenende eenigh gewormte te sien, tot haer aes, soo vliegen zy daer nae, en daer by komende om 't selve te vatten, worden zy van dese loose Slangen verslonden. Alsoo doen oock eenige Simonische Menschen, diewelcke janckende nae hooge Staet, verbergen al haere wreedheyt, verlockende andere door groote geschencken en beloften, en daer nae tot haer wit gekomen zijnde, soo onderdrucken zy gemeenlijck die geene, die wel tot haer genegen zijn; gelijck men in 't leven van S. *Antonius* en *Panninus* kan lesen. Misschien om dat die geene die verneedert zijn, seer onbeschaemdelijck hare hoorens willen opsteecken, daer *Pierius* de hoorens tot een teycken van waerdigheyt stelt, en willen alsdan onvoorsichtigh heerschen, en die geene nae haer hand stellen, die haer hebben opgeholpen, en die slechts kennen als voor een bulleback. Maer die door een behoorlijck en eerlijck middel wert verheven, die bedient het nae zijn goeddunckken en oordeel, en die laet alles in zijn weesen soo als 't gestelt is; gelijck *Remig. Florentin* daer van wijslijck verhaelt, in zijne Burgerlijcke bedenckingen.

Men kan oock de *Ceraste* nemen voor een

 beeld

beeld van de oude Slange, Viand van 't Menschlijcke geslachte, diewelcke door de Simonie alle de Simonische Menschen verscheurt, die versopen zijn in de tijdlijcke en aerdsche goederen. Waer over *Dante* de Poët, de Simoniasche Menschen in de Helle stelt, in een put, met het hoofd om laegh, en mette beenen om hoogh, en een vlammend Vier op het plat van hare voeten: een straffe seyt *Landinus*, die haer past. Want God heeft den Mensch geschapen, met het aengesicht om hoogh, en ten Hemel gekeert, om God en de Hemelsche dingen aen te schouwen, maer de Simoniasche Menschen, die door Gierigheyt de geestlijcke dingen om goud en silver koopen en verkoopen, die onder de aerde wassen, verkeeren de plicht van den beschoulijcken Mensch. En om dat zy versopen zijn in de Aerdsche dingen, soo vergeten zy de Hemelsche, diewelcke zy de voeten toekeeren: gelijck de Poeet met het gestadigh bewegen der voeten wil uytdrucken, diewelcke, allegorischer wijse, de begeerlijckheyt der aerdsche dingen, te kennen geven: en het snel beroeren van de voeten, die daer beweeght worden door de natuyrlijcke pijne, drucken uyt, de groote genegentheyt, van de begeerlijckheyt, die haer drijft, als mede het Vier, 't welck de brand is van haere begeerlijckheyt. *Dante* konde oock wel boven de voeten, buyten de putte acht genomen hebben op de schandige straffe en dood van den toestelder der Simonie: Naer dien *Simon Magus*, om als een wonder te wesen voor 't Volck, vloogh, door de hulpe der Duyvelen, om hoogh; maer overwonnen zijnde, door de tegenwoordigheyt van *Simon Petrus*, die zijne *Simonie* vervloeckte, viel van boven neer, op de aerde by 't *Campidoglium*, en brack zijne beenen, en stierf eenige dagen daer nae aen de kramp of treckinge, te *Riccia*, gelijck *Nicephorus* verhaelt.

De Visschen, die daer voor de voeten van dese Visschersche staen, hebben dieselve listigheyt als de *Ceraste*. *Plinius* seyt in't IX boex XLII cap. dat de Zeevorsch, genaemt Visschersche, eerst het waeter ontstelt en beroert maeckt, daer nae steeckt zy de hoornen buyten 't waeter, tot aen de oogen toe, de Vischjens aenlockende, diewelcke alsse daer by komen, soo springht zy dieselve op den rugge. De *Squatine*, de *Rhombus*, bewegen haere vinnen bedecktelijck, en werpen van sich een slagh, als wormkens, waer mede zy de andere bedriegen, en dat doet de *Raggia* meede.

SIMMETRIA. *Gelijckmaetigheyt.*

EEn bedaeghde Vrouwe, die naeckt en van sonderlinge schoonheyt is, alwaer alle de deelen des lichaems met een gelijckmaetige schoonheyt over een komen, hebbende dwers over de schouderen seer aerdigh een blaeu kleed vol sterren, de seven Planeeten daer in, ter sijden haer sal een werck staen, van een konstigh en welgemaeckt gebouw, en in de slincker hand een Lijne met een Waterpas of Schietloot, mette rechter een Passer, waer mede zy alle de deelen van een gehouwen beeld, van een seer schoone *Venus*, schijnt te meeten.

Simmetria is een Griex woord, dat in onse spraecke bediet, een over-een-stemmende en gelijckmaetige meetinge van alle dingen: en alhoewel 't selve, nae de rechte kracht van 't woord, anders niet wort verstaen als van de maeten, diewelcke driederleye zijn, te weten de langhte, breede en diepte: soo streckt zy sich oock in veele dingen, alwaer een aengenaeme matigheyt vereyscht wort. Daerom sullen wy de meetinge die dese drie onderworpen zijn, ter sijden stellen, en een gemeene naeme nemen, die tot alle proportien of evenreedentheden dient. Want soo wy die aenmercken ten aensien de beeldenisse en nae de bevalligheyt en de verwe des lichaems, so isse Schoonheyt genaemt; maer nae haer temperament of aert van de vier hoedanigheden der Elementen, soo wortse *Eucrasia* geheeten, en nae de lieflijckheyt der stemme, *Melodia*. En gelijck de lichaemlijcke gelijckstemmigheyt, in de drie bovengeseyde deelen bestaet, alsoo bestaet de overeenstemminge van de ziele in een gelijckmaetige ordre van haere genegentheeden, diewelcke zijn *Irascibile*, dat is de toornige, *Concupiscibile*, de begeerlijcke, en *Rationale*, die in Reeden bestaet: En dese wordt de Matigheyt genaemt. Waer uyt te mercken is, datse in de bloote lichaemen geen *Simmetrie* wort geheeten, wesende een proportie of evenreedentheyt, die heerkomt van de over-een-stemminge van alle de deelen, die mette Passer

zijn te ſaemen getrocken: Wy ſullen dan ſeggen dat de *Simmetrie*, een rechte proportie of evenreedentheyt is van meetelijcke dingen, ſoo wel van natuyrlijcke, als van gemaeckte: die, alſoo die de maete en middelwegh houden, ſoo kanmen daer, noch afdoen noch toedoen.

De konſt van wel en recht te meeten, was by den Egyptenaers in ſoodanigen achtbaerheyt, dat zy vaſtlijck verſorghden, dat haere Iongelingen ſoo wel in deſe, als in de Rekenkonſt moſten geoeffent weſen: en door deſe beyde konſten, worden alle dingen, die in des Menſchen leven voorvallen, geeffent. Hier door maeckten de Egyptenaers vreede onder den Burgeren, wanneer de Nijl de Landen onderliep en de ſcheydpaelen verdorf. Maer door middel van de Meetkonſt, ſtelden zy alles wederom te rechte. En dit is 't geene *Pythagoras* ſeyt, *de Maete is 't beſte van alle dingen*: gelijck wy oock ſien, dat de Wijsheyt Godes gedaen heeft, *die alles heeft geſtelt in getal, maete en gewichte.* Sap. 2. God ſeyt oock door *Job*, XXXVIII cap. *Waer waert ghy doen ick de aerde beveſtighde, weet ghy wie de maete geſtelt heeft? en wie 't richtſnoer over haer getrocken heeft? op dat alles behoorlijck wierde uytgeſtreckt.* Maer waer anders ſpreeckt de H. Schrifruyre van, als van de wonderlijcke *Simmetrie* en gelijckmaetigheyt, die God in de ſcheppinge der Werrelt gebruyckt heeft? Want ſoo wy oock aenſien de vier ſeer ſlechte lichaemen der Elementen, wy ſullen bevinden datſe ſoo een gematighde tegenſtrijdigheyt hebben, datſe daer door nochtans malkanderen niet met alle quetſen of beſchadigen. Waer over *Boëtius* aldus ſeyt:

Ghy bind de Elementen vaſt,
Dat koude niet op hette paſt,
Noch dat het drooge, door het vocht,
En 't licht door 't ſwaer, wert onderbrocht.

Dit is een groote *Simmetrie.* Maer laet ons op yder maeckſel in 't beſonder acht nemen, en hoe datter een ſeer ſoete toegeſtelde melodie wordt in gevonden: En hoe 't werck eedelder en volmaeckter is, te grooter *Simmetrie* ſal men vinden. Wat iſſer ſchoonder *Harmonie*, als de Natuyre des Menſchen, die *Protagoras*, gelijck *Plato* verhaelt, ſtaende hiel, dat de Menſche was de Maete van alle dingen? Van bedaegt Ouder wortſe dan geſtelt, om een welgeſtelt lichaem te vertoonen, vermits een welgeſtelt lichaem niet ſoo ras in de ellende van d'Ouderdom vervalt, en oock om dat het noch veele Iaeren kan voorſpoedigh en krachtigh blijven: Want d'Ouder moet niet nae de Iaeren gereeckent zijn, maer nae het goede temperament of de gematighde aert. Oock wort zy bedaeghd geſtelt, om dat dees Ouder nu haer rechte waſdom, maete en proportie heeft, maer de Iongelingen niet, en de Oude wijckt daer oock, al daelende, wijder af. De Schoonheyt vergeſelſchapt de *Simmetrie*, want men kander, met reeden, af noch toe voegen, en daerom wortſe oock ſchoon geheeten, gelijck *Plato* ſeyt, *het ſchoone kan ſonder maete niet weſen, daerom eenigh Dier dat ſoodanigh ſal worden, behoort met een bequaeme maete gemaetight te weſen.* Wijders ſeyt hy: *De Maete moet doorgaens ſchoon en eene Deughd zijn.* Want gelijck de ſchoonheyt des lichaems, om datſe een hooge en betaemlijcke welgeſteltheyt van de leeden, van ſoete bevalligheyt en van prijſlijcke verwen is, die ſeer bequaemlijck verſpreyt zijn, ſoo trecktſe de oogen van andere luyden, met een verwonderinge tot ſich: alſo doet oock de Deughd en inſonderheyt de gematighde *Simmetrie* van de ziele, diewelcke, ſoo *Pythagoras* ſeyt, *een rechtſnoer is, van al 't geene dat betaemlijck is*, en maeckt dat haere metelijcke werckingen, met gemeene toeſtemmingen, worden gepreſen, die zy dan oock met haere heerlijckheyt en glans vergeſelſchapt. Voorder ſoo bereyt oock de ſchoonheyt des lichaems den wegh om totte kenniſſe des gemoeds te konnen ingaen, vermits het uytwendige dickwijls getuyghnis geeft, van 't geene inwendigh is verholen; gelijck oock *Galenus* daer van een beſonder verhael doet, dat de zeeden des gemoeds de temperatuyre of aert des lichaems volgen. Andere Philoſophen verhaelen 't ſelve. 't Is genoegh van de ſchoonheyt des lichaems geſproken, waer mede wy onſe beeldniſſe hebben afgemaelt, alhoewel de Natuyre, ſeer ſelden, alle de ſchoone deelen in een lichaem, alleen, beſluyt, gelijck *Petrarcha* ſeer wel ſeyt:

Dit goed, ſoo ydel, broos en licht,
Een wind, een ſchadu voor 't geſicht:
Dat beeld ons noch de ſchoonheyt af.
Noyt was die in een Vrouw alleen,
Als in mijn Nymph *en anders geen,*
En die gedijt my tot een ſtraf.

Alhoewel de ſchoonheyt, nae veele ſlovernie, d'Ouderdom, Landen en aert plagh te veranderen, om dat een Menſch wel in een dingh kan ſchoon weſen, een ander wederom in een ander, waer over de ſchoonheyt van een Vrouwe, die tot onſe voorſtel van de beeldeniſſe dient, aldus van *Taſſo*, in zijn *Armida*, is beſchreven:

Argus *ſagh noyt* Venus *aen,*
Met ſulck kleed noch ſchoonheyt gaen,
S'had een Pruyck van louter goud,
VVaer in 't licht haer keurs beſchout,
Als de ſluyer open ſvveyt,
Strax de Son daer onder ſpreyt,
VVant de glans ſoo helder ſcheen,
Schittrend' door de vvolcken heen,
En verlichten 't beeld ſoo klaer,
Of de dagh verdubbelt vvaer.
't VVindjen kruld' haer kroeſe hayr,
Als de Zee doet baer' op baer':
't Geerigh oogh vaſt op haer ſtaert,
En ſagh Minn' by een vergaert,
Rooskens in haer vvangh geſprenght,
Daer 't yvoir ſich onder menght,
't Mondjen in een purpre ſael,
VVas gedoopt als een corael,
VVaer een lieve lucht uytſchoot.
Maer haer borſt vertoond' zy bloot,
Die ſoo vvit vvas als een ſnee,
Daer ſich 't Minne-vier maeckt ree,
Vo'ende daer haer vuyr en vlam,
Somtijts ſaghm' haer bloote Mam,
Die vvel rouvv vvas ſtrengh en vvreed,
't Ander deckt het nijdigh kleed.

Naeckt wortſe gemaelt, om te vertoonen dat alle de deelen des lichaems met haere gelijckheyt, ordre en proportie moeten over een komen, gelijck mede de ſchoonheyt des lichaems oock ſchoon ſchijnt, ſonder datſe met eenigh kleed bedeckt is. En daerom als *Paris* ſoude oordeelen, wie van *Venus*, *Juno* en *Pallas* de ſchoonſte was, ſoo wilde hy die naeckt ſien, om ſoo veel te beter de proportie, gelijckmatigheyt en *Simmetrie* van alle de leeden des lichaems, te mogen onderkennen. En *Arioſto*, om een uytnemende ſchoonheyt in *Angelica*, uyt te beelden, ſchildert dieſelve naeckt af:

Dat wilde, wreed' en ruw' geſpuys,
Dat ſett' aen d'oever met gedruys,
Dat Meysje met haer naeckte le'en,
Waer in Naturas *konſt verſcheen,*
Zy had noch kleed noch ſluyer aen,
Waer mee' zy kon 't albaſt beſlaen,
Dat vol van rooskens was beſaeyt,
Die noch de kouw' noch hette maeyt.

Het blauwe geſterde kleed bediet de Hemel, in wiens beweginge men vind, nae 't over een ſtemmen van de alderwijſte Mannen, een Harmoniſche gelijckmaetigheyt. Wat meer is, ſoo wort door de beweginge des Hemels de gemaetighheyt van de Elementen onderhouden en bewaert, waer aen het geſchapene werck hanght, en door haere beweginge wort de kracht van de ſterren op ons nedergeſtort: gelijck de E. Vaeder *Alexander*, nae dat hy veele gevoelens der Aſtrologen hadde doorſnuffelt, ſeer wel beveſtigt. *Boven dat, om dat door de beweginge des Hemels de hette van de locht en des viers wort gevoet en onderhouden, ſoo worter niet onbequaemlijck geſeyt, dat door de beweginge des Hemels, de locht en het vier worden warm gemaeckt. En dat daer nae door de beweginge des Hemels, de kracht der ſterren tot ons wert uytgeſtreckt, ſtaen wy toe.* Wat ſullen wy van de Sonne ſeggen, diewelcke ons met ſoodanige gelijckmatigheyt den dagh en nacht onderſcheyt, en brenght tot ons de vier onderſcheydene tijden, die door de *Simmetrie* zijn afgedeelt: Als wanneer dagh en nacht in de Lente en Herbſt even langh zijn, en wanneer de Sonne des Somers op 't hooghſte, en des Winters op 't laeghſte is; gelijck *Cicero* in de Natuyre der Goden ſeer wel ſeyt: *De Sonne die het oppergebiet heeft over de andere ſterren, wort alſoo beweeght, dat alſſe de Landen met haer ruyme licht heeft vervult, dan verduyſtert zy nu 't eene dan 't ander deel, want de ſchaduw van 't aerdrijck, maeckt door 't ondergaen der Sonne, den nacht. En by nachte doetſe even dieſelve gelijckheyt dieſe by daegh doet, ſoo van 't op en ondergaen, als van de maetigheyt van koude en hette, en buygende haeren loop ſoo nae 't Noorden als Zuyden, maecktſe den Soomer en Winter: En alſoo van deſe twee tijden, den Winter die den Ouden toegevoeght is, d'ander den Soomer, ſoo worden uyt deſe vier veranderingen der tijden, aller dingen beginſelen en oorſaecken genomen, dieder ſoo op 't aerdrijck als in de Zee werden voortgebracht.* Heeft dan de Maene mede geen *Simmetrie* in haeren loop? voorſeker Iae, en daerover is de Sonne niet afgonſtigh: 't ſelve ſeyt *Cicero* niet alleen als een Redenaer, maer als een groot Philoſooph. *In de loop van de Maene is oock eenige gelijckniſſe van den kortſten dagh en van de Sonneſtand, en uyt haer vlieten en komen veele dingen voort, waer door de*

Dieren

Dieren worden gevoet en sich vermeerderen, en die haer wasdom in rijpheyt verkrijgen, van dingen die uyter aerde voortkomen. Siet dan om wat oorsaecke wy de seven Planeeten op 't kleed hebben gestelt. Oock om dat de Planeeten eenige kracht en gelijckmaetigheyt hebben, ick segge niet in de gemoederen, gelijck de Sterreraeders valschlijck beweeren, noch oock niet in de gematigheyt van 't lichaem; gelijck 't selve de Vaeder *Alexander* seer wel uytdruckt, seggende 1 boek 2 cap. *Het aldergrootste, waer de kracht der sterren kan toe geraecken, is het temperament des lichaems, waer uyt dan veele genegentheeden des gemoeds voort komen, want het lichaem plagh het gemoed en 't gemoed het lichaem te bewegen.* Dit bevestight oock *Ptolomæus.* En *Cicero* seyt oock in 't 2 b. *de Divinat. dat dit een oud gevoelen was van de Chaldeen; dat de manieren der gemoederen, van de gematigheyt des lichaems uyt den Hemel getrocken worden.* En hy voeghter by: *Dewijle de tijden des Jaers, de drayinge des Hemels en des onweeders, soo veele veranderingen mede brengen, soo wel door 't opgaen als ondergaen der sterren, en dat dit alles door kracht der Sonne wort te wege gebracht, gelijck wy sien, soo soud alleene niet waerschijnlijck, maer oock niet waerachtigh zijn, dat gelijck als de locht gematight is, oock alsoo de gebooren kinderkens de ziele wort ingestort en gevestight, en dat daer uyt de verstanden, de manieren, het gemoed, het lichaem, de handelinge des levens, en allerleye voorvallen en uytkomsten souden konnen werden versiert en bedacht.*

Ick sal nu naelaeten 't geene *Aristoteles* in zijne *Physiogn.* verhaelt: maer 't is ons genoegh datmen aenwijse, dat al het geene wy van de Planeten geseyt hebben, niet soo lichtlijck soude vervolgen, ten waere datse met ordre en gelijckmaetigheyt beweeght en stadigh gedrayt werden, door welcke ordre, ons al het goede voorkomt, gelijck in 't tegendeel, sooder geen ordre in de beweginge waere, alle dingen souden te gronde gaen.

Zy wort gemaeckt datter een konstigh, welgemaeckt, gelijckmaetigh gehouwen beeld aen haer sijde staet, om dat onder alle konsten geene is, waer in meerder *Simmetrie* of gelijckmaetigheyt is als in het gewrochte werck vereischt wordt. Waer van oock de *Architecture* of Bouwkonst haren naeme heeft verkregen, gevende haer vaste regulen van de Columne, Pedestalen, Basen, Capitellen, Architraven, Hooghten, Breede, Ronde, Ovaelen, Vierkanten, halve circulen, driehoecken, holligheeden, en duysent andere dingen, die op dese konst sien. Oock mede om dat de *Architecture* boven drijft, en geeft aen veele andere konsten een regel en maete, om datse haer meesterstuck, door de *Simmetrie* moeten oefnen: en met de aengenaeme proportie van de konst, soo vermaecktse en voldoetse de oogen van de verstandige Mannen.

Mette slincker hand sal zy de Rije houden en het Pasloot, zijnde wercktuygen om de langhte en breede van de lichaemen te meeten, vindende door de Rije alle de vlackten, en door het Pasloot alle de lijnen, die op 't loot vallen. En om veele redenen, houd zy den Passer in de slincker hand, want hoe noodigh dieselve is, om de gelijcke gedeelten af te meeten, daer van behoeftmen geen breeder proeve; dienende ook om het midden te vinden, om dat de Maeten aen de punten hangen, en alle de getallen aen het eentjen, om alsoo een volkomen Rond te maecken, als mede de Ovaelen, half-ronden, scheve lijnen, en andere ontallijcke dingen diemen door de *Simmetrie* wil opwercken.

Zy vertoont als of zy dat seer schoone beeld van *Venus* wilde meeten, want soo *Vitruvius* seyt, hebben de Maeten haeren oorsprongh van de Menschlijcke leeden, gelijck van de hand de Palm, van den arm de elleboogh, en de treede van de voet, *&c.* gelijck mede om datter van God niets met meerder *Simmetrie*, onder alle geschapene dingen, gemaeckt is, als de Mensche, hebbende hem geschapen nae zijn beeld en gelijcknisse, diewelcke is, een waerachtige proportie, een waerachtige Harmonie, een waere ordre, een waere kracht, en de waerachtighste en volmaeckste meetinge en gelijckmaetigheyt of *Simmetrie* van alle dingen. Waer over oock *Marsilius Ficinus*, over 't boeck *Platonis* van de Maetigheyt, seer wel seyt, *de schoonheyt des lichaems is voor haer selve niet te beminnen, maer zy moet by ons geacht werden als een beeld van de Godlijcke schoonheyt.* En soo wy 't selve wel overwegen, sullen wy bevinden dat de Mensch, de *Kleyne Werreld* genaemt, in sich begrijpt, alle de Maete, gewicht, hoedanigheyt en beweginge, die de groote Werreld in sich heeft. En daerom seght *Mercurius Trismegistus*, dat *de Mensch is eenigh Al, en eenigh geheel in allen.* En ten eersten gelijck *Sol* en *Mars* over een komen

met

met het Vier, *Venus* en *Jupiter* mette Locht, *Mercurius* en *Saturnus* met het Waeter, en *Luna* met het Aerdrijck, alſoo komt oock de Menſch met zijne *Simmetrie* of gelijckmaetigheyt, mette hoedanigheeden van de Elementen over een. Willen wy *Sol* ſien, ſiet het Herte. Willen wy de *Maene* ſien, ſiet de Leever. Wilje de Sterren, ſiet de ooghappels. De regen komt met het ſchreyen over een. De Wind met het ſuchten en blaeſen. De Blixem met den lach, en het donderen met het kijven en dreygementen.

De Metallen hebben oock gelijckheydt mette vier humeuren of vochtigheden, te weeten haer *Chilus*, gijl of heffe, haer wey, en haer ſaet.

De Menſch komt oock op veelerhande manieren mette ſeven Planeeten over een. Ten eerſten mette *Sonne* door de levende kracht. Mette voedende kracht aen de *Maene*, mette aendringende kracht aen *Mars*, mette fantaſien of invallen aen *Mercurius*, mette natuyrlijcke kracht aen *Jupiter*, mette wellustige aen *Venus*, en mette aenneemlijcke kracht aen *Saturnus*. Maer laet ons verder gaen en vergelijcken den Menſch by de *Sonne*, door de klaerigheyt van de ſinnen. Mette vruchtbaerheyt van voort te teelen by de *Maene*, mette dapperheyt des gemoeds by *Mars*, mette heblijckheyt van 't ſeggen en uytſpreecken by *Mercurius*, mette kracht van te heerſchen en gebieden by *Jupiter*, mette brand der Minne by *Venus*, mette ſubtijlheyt van 't geſicht by *Saturnus*: en door alle deſe reedenen ſullen wy met *Francisco Puteo* ſeggen, dat aen *Jupiter* de goedwilligheyt, aen *Saturnus* de vaſtigheyt, aen *Mars* de mogentheyt, aen *Mercurius* de loosheyt, aen *Venus* de geneughte en welluſt, en aen de *Sonne* en *Maene* de voortteelinge en verdervinge worden toegeſchreven.

Wy konnen noch meerder van deſe wonderlijcke *Kleyne Werreld* ſeggen, datſe alle Dieren gelijckt mette gevoelijcke ſinnen, de Planeten mette levende kracht, hebbende de opperſte Werckmeeſter aen yder waſſende aert, wortels als ſeeckere grondveſten gegeven, alwaer zy haer, op de maniere van voeten onderhouden, gelijck *Plinius* verhaelt. De ſtam gelijckt die niet den romp van 't lichaem, en de tacken de armen? Wilje de handen, de vingers? ſiet aen verſcheyden ſpruyten, die ſich uyt de tacken verſpreyden. Wilje de huyd? ſiet aen de ſchorſſe, alwaer een vochtigheyt tuſſchen leyt, dat gelijck het bloed, den boom, door alle deelen, onderhoud en verquickt. Noch verder: zijnder oock geen aders door de tacken en ſpruyten, jae oock totte blaeders toe, doordringende? Wy ſullen anders niet ſeggen, dan dat het yder een bekent is, dat alle deelen dieder in den Menſch zijn, oock zijn in de boomen; gelijck *Mizaldus* wijdloopigh verhaelt.

Zy wordt gemaelt, dat zy 't gehouwen beeld van *Venus* meet, want ten eerſten vindmen niets, waer in grooter *Simmetrie* en beter proportie is, als in het Menſchlijck lichaem, weſende gelijckſtemmigh en van d'aller volmaeckſte maete. Ten eerſten is 't noodigh te overwegen, dat de Natuyre het aengeſicht veel hooger heeft geſtelt als het lichaem, om dat alle de andere deelen, van 't lichaem, daer uyt worden gemeeten. Het aengeſicht wort dan in drie maeten of deelen gedeelt: d'eene is van den top van 't hoofd, tot aen de winckbrauwen, het tweede deel is van de winckbrauwen tot aen den tip van den neuſe, en het derde van den neuſe totte kinne toe: welcke maeten negenmael verdubbelt zijnde, beelden den gantſchen ſtand van den Menſch af, die in negen deelen gedeelt wort. Het eerſte deel is het aengeſicht, het tweede de borſt, te weeten van het kropbeen af, tottet begin van de maege toe, het derde totten naevel, het vierde van den naevel af tottet opperſte van de heupe. Het vijfde en ſeſte van de heupe, tot het buygen der knye, het ſevende en achte totte koot of encklauwe toe. Het laetſte de geheele langhte van den voet; verſtaende dit altijd van een Man die volmaekt van leeden is. Doch wijder hier van te handelen is onnoodigh, alſoo ſulx van *Pomponius Gauricus* en van dien vermaerden *Mathematicus Anton Mizaldus*, in zijn boeck van de *Simmetrie* des Menſchen, gedaen is.

De Goddinne *Venus* wort voor een volmaeckte ſchoonheyt genomen, alſoo dieſelve, van veele Schrijvers, voor een Goddinne, van de ſchoonheyt ſelve, wort gehouden. Want zy was oock in den ſtrijd, die tuſſchen *Pallas*, *Juno* en *Venus* was over den gulden Appel, alwaer geſeyt wierde, *zy ſal de ſchoonſte*

werden gegeven. En ſoo wierde *Venus* van *Paris*, die als ſcheydſman van *Iupiter* daer toe geſtelt was, voor de alderſchoonſte geoordeelt, hebbende ſonder twijfel, *Paris* eerſt en te vooren de gelijckmaetige proportie en *Simmetrie* van de uytnemende ſchoonheyt, van *Venus* lichaem, wel overwogen; waer over zy daer nae den gulden Appel ontfingh, die haer, als die de ſchoonſte van allen was, toebehoorde.

SENTIMENTI. *De Sinnen.*

VISO. *'t Geſicht.*

EEn Iongelingh, die op zijn rechter hand een Gier of Sperwer houd, gelijck de Egyptenaers dieſelve vertoonden: in de ſlincker hand ſal hy een Spiegel houden, en ter ſijden onder den arm ſalmen een Schild ſien, waer op een Adelaer met twee of drie Iongen, die in de Sonne ſtaeren, geſchildert is, met deſe woorden, *Cognitionis via*, dat is, door den wegh der beproevinge.

De Spiegel vertoont, dat deſe eedele hoedanigheyt niet anders is als een begrijplijckheyt van onſe oogh, 't welck blinckende is, gelijck de Spiegel, of doorluchtigh, gelijck het waeter door de toevallige ſichtlijcke gedaenten van de natuyrlijcke lichaemen, nemende die in ſich ſelve niet anders aen, als de Spiegel dieſelve doet, brengende die totte gemeene ſin, en van daer totte fantaſien, die de begrijplijckheyt maecken, hoewel die dickwijls valſch zijn: En hier uyt komt de ſwaerigheyt in de wetenſchappen en kenniſſen voort, dieder behooren totte veranderinge van de dingen. Waer uyt *Ariſtoteles*, de Eedelheyt van deſe ſin, te weeten het Geſichte, oordeelt, en dat die veel ſnelder als d'andere ſinnen, een baene maeckt totte verborgen geheymniſſen van de Natuyre, die in 't weſen, van de dingen ſelve, zijn begraven, die daer nae door deſe middelen van 't verſtand worden in 't licht gebracht.

De Adelaer heeft voor een gebruyck, gelijck de naerſtige opmerckers verklaeren, dat hy zijne Iongen tegen de Sonne ſtelt, uyt vreeſe of die hem oock mochten zijn verwiſſelt, en als hy dan ſiet dat dieſelve onbeweeghlijck ſtaen, en de kracht van de ſtraelen der Sonne konnen verdragen, ſoo brengt hy dieſelve op, en voedſe: Maer als hy die, als een baſtaert vrucht bevint, ſoo jaeght hy die van hem wegh. Waer uyt geleert wort, dat als deſe ſonderlinge mogentheyt, niet wort beſtiert tot een eedele uytkomſt, en tot oefninge van loflijcke daeden, datſe alsdan ſtreckt tot ſchaede en ſchande van die 't gebruyckt. En miſſchien wierde oock tot dien einde, in Italien en *Europa*, terwijlen de oproeren van de Wandalen geduyrden, veele Iaeren gebruyckt, dat de voornaemſte Heeren, die ſich aen Gode en den Menſchen hadden miſgrepen, de oogen wierden uytgeſteken, ten einde zy in deſe ellende ſouden leven.

Men kander oock een *Linx* of Loſch by ſtellen, om de ſcherpigheyt van 't Geſicht uyt te drucken.

UDITO. *'t Gehoor.*

DE Egyptenaers wanneer zy 't *Gehoor* willen uytbeelden, ſoo maelden zy het oor van den Stier, want als de Koe tochtigh is, dan loeyt zy dapper, geduyrende dit alleene den tijd van drie uyren, gelijck *Orus Apollo* verhaelt: en als in ſoodanigen tijd de Stier niet komt, 't welck nochtans ſelden gebeurt, ſoo plagh zy haer tot dat werck niet te voegen, dan op ſeeckere geſtelde tijd. Daerom ſtaet de Stier ſtadigh met opgerechte ooren, om hier nae te luyſteren, mogelijck hier mede te kennen gevende, dat hy ditſelve in 't beſonder moet vlijtiger hooren, als andere dingen, om dat het ſtreckt tot onderhoud en geduyrigheyt van ons ſelve, en dat op de beſte maniere, als mogelijck is. En op datmen 't te beter magh kennen, kanmen dit beeld een oor van een Stier in de hand geven.

UDITO. *'t Gehoor.*

EEn Vrouwe die op de Luyte ſlaet, en ter ſijden haer leyt een Rhee.

ODORATO. *De Reuck.*

EEn Ionghsken dat in de ſlincker hand een Wieroock-vat houd, en in de rechter een Ruycker met bloemen, met een Brackjen aen de voeten, weſende groen gekleet, gemaelt met Rooſen en andere Bloemen.

Het Vat bediet de konstige reuck, en de Ruycker met bloemen de natuyrlijcke.

Het Brackjen worter gestelt, want of wel de kracht van de reuck in de honden seer groot is, soo isse nochtans aldermeest in de Bracken, diewelcke alleen door haren reuck 't wild opdoen, hoe seer 't selve sich heeft versteken: en door den reuck sietmen haer dickwijls vriendschap doen aen haere naeste gebuyren, die zy anders niet gesien hebben.

Met groen is hy gekleedt, want van de groenigheyt der blaeden worden de jonge en welrieckende bloemkens gepluckt.

GUSTO. *De Smaeck.*

EEn Vrouwe, die mette rechter hand een korf houd, vol van verscheyden vruchten, en in de slincker hand een Persic.

De Smaeck is eene van de vijf sinnen des lichaems, of eene van de vijf deelen, door de welcke de Ideen en voorbeeldingen totte ziele gaen, waer uyt zy dickwijls hare raetslaegen ten nutsten voortbrengen, en noch meerder tot haer eygen verderf, bedrogen zijnde door het valsche beeld van de ooghschijnlijcke dingen, die dickwijls zijn valsche aenbrengers en bespieders, en daerom veroorsaken dieselve haer veel quaets. In 't besonder hebben de *Epicurei* valsche Spions gehadt, die daer meenden, dat het een heerlijcke sake was, sich tot leckernie en gulsigheyt te begeven, sonder op eere of Werreltsche glory te sien.

Zy wordt mette verscheydentheyt van vruchten afgemaelt, want dieselve worden sonder eenige konst verscheydentlijck gesmaeckt: en de Persick wort dickwijls, tot een gelijck voorstel, van de Oude alsoo gebruyckt.

TATTO. *Het Gevoel.*

EEn Vrouwe, die de slincker arm bloot vertoont, waer op zy een Valck houd, die met zijn klauwen daer vast in nijpt, en op der aerde sal een Schildpadde zijn.

SENTIMENTI DEL CORPO. *De vijf Sinnen des Lichaems*, in een schilderie afgebeelt, door den Heer *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn Man, die met d'eene hand dese Dieren met vijf snoeren slaplijck aen een ander gebonden houd, te weten, een Sperwer, een Haes, een Hond, een Valck en een Aep. En op 't midden van 't eerste snoer moet een oogh uytgebeeld zijn, op 't tweede een oor, op 't derde een neuse, op 't vierde een tonge, op 't vijfde een hand.

Vijf zijn de Sinnen, gelijck een yder weet, het *Gesicht*, *Gehoor*, *Reuck*, *Smaeck* en 't *Gevoel.* En soo veele *Organa* of Sinne-pijpen zijnder, waer door de Sinnen dit van de ziele ontfangen, welcke instrumenten wy op de snoeren, op yder Sin, hebben afgebeeld, daerom willen wy hier mede uytscheyden; doch die lust heeft, kan daer van *Aristotelem*, *Avicennam*, *Galenum*, andere *Physicos* en *Philosophen*, als mede *Plinium*, *Gellium*, *Lactantium*, *Damascenum* en *Cœlium Rhodiginum* leesen.

Wy souden het Gesicht door den Losch, diemen seyt dat een scherp gesicht heeft, wel uytgebeelt hebben, niet te min vertoonen wy hier den Sperwer, een Vogel van seer groote scherpsichtige kracht, die oock zijn gesicht altijd nae de Sonne went, en wiens galle het gesichte verklaert, nemende de vlacken en de duysterheyt van de oogen wegh, gelijck oock de Adelaer doet. Maer wy hebben veel liever, dese als die, genomen, om dat de Adelaer veeltijts voor een beeld van den Hemel genomen wert, en van den glans en van het licht zijn zy de Sonne toegewijt, als zijnde het blinckende licht en de lampe van de geheele Werreld. Zy is by den Egyptenaers voor *Osiris* genomen, waer van dese Vogel een beeld was, van een scherp gesicht, gelijck *Plutarchus* seyt in 't verhael van *Isis* en *Osiris.* Dat het Gesichte gemeenschap heeft met het Licht, den glans en den Hemel, wordt van *Plutarchus* in zijne zeedige wercken bevestight, alwaer hy seyt, *'t is waer de Werreld is wel een eenigh deel, niet te min, soo bestaetse in een seeckere maniere uyt vijf lichaemen: te weten uyt het lichaem der Aerde, des Waeters, des Lochts, des Viers, en des Hemels*, die van Aristoteles *de vijfde* essentia *of Selfstandigheyt*, of van anderen *het Licht*, van anderen *den Hemel*, wort geheeten; ja daer gebreken geene die de faculteyt of mogentheyt van de Sinnen, met het getal van de vijf Elementen vergelijcken. Het Gevoel by de aerde, om datse de kracht tegen staet; de Smaeck by 't waeter, om dat de hoedanigheyt van de Smaeck, door de vochtigheyt van de spongieuse en vochtige tonge genomen

men wert. 't Gehoor by de locht, om dat daer door de galm en weerslagh van de stemme en 't geluyt gemaeckt wert. De Reuck die uyter natuyre vierigh is, wort by 't Vier vergeleecken. En de Hemel by 't licht, het oogh een klaer instrument van 't gesicht zijnde, heeft een suyvere cristallijne vochtigheyt. En *Timæus* seyt dat de oogen des Hemels licht en de stralen deelachtigh worden. *Het Gesicht, de glans, de Hemel en 't licht, worden als dingen, die malkanderen verwant zijn, gematight, en maecken den sin, door de eendrachtige beweginge, verbaest*, seyt *Plutarchus*.

't Gehoor wort door de Haes verstaen; gelijck de Egyptenaers als mede *Plutarchus* verhaelen. Van de snelligheyt van 't Gehoor seggen zy, *dat de Haese meest alle andere door de snelligheyt desselven overtreft: tot welckers verwonderinge de Egyptenaers, in haere heylige boecken, een Haese voor 't Gehoor afmaelden.*

De Reuck wort, door den Hond, by de Egyptenaers uytgebeelt, als die de verborgen dingen alleene door den Reuck, ontdeckt; hy kent de komste van het onbekent volck, en oock van zijnen Heere, schoon dat hy lange van huys zy geweest. Hy ruyckt op der jaght, waer het wild is heen geloopen, en vervolght het selve ter tijd hy 't op doet: Daerom plagh men tot een spreeckwoord te seggen, *hy heeft een brax neuse.* Als tot eene, die wel scherp riecken konde. Van de loosheit en reuck der Honden vindy by *Xenophon* breeder in sijn schoon boekjen van de Iaght. Dese drie Sinnen, die wy nu laest uytgeleyt hebben, die zijn niet gemeen aen alle andere Dieren. Want eenige zijn blind geboren en hebben geen oogen, andere zijn doof sonder ooren, andere sonder neusgaeten of reuck. 't Is wel waer dat de Visschen geen leeden of gaeten hebben, om te hooren of riecken, niet te min zy riecken en zy hooren. De twee volgende sinnen, zijn alle volmaeckte Dieren deelachtigh, gelijck *Aristoteles* verhaelt, en in 't boeck van het slaepen en waecken seyt hy, *Alle Dieren hebben gevoel en smaeck, behalven de onvolmaeckte Dieren.* De Mensch overtreft alle Dieren in 't Gevoel en in de Smaek, maer in d'andere sinnen, wort hy van andere Dieren overwonnen. De Adelaer, seyt *Plinius*, siet veel klaerder als de Mensch; voorts seyt hy, de Gier heeft een veel scherper Reuck: De Mol hoort veel snelder, alhoewel hy met sulcken dicken stof van aerde bedeckt is. De Oester, seyt hy, heeft alleen het gevoel, beroofft zijnde van alle andere sinnen. Maer men soude mogen seggen, dat zy den smaeck oock heeft, om dat zy door den dau wort gevoet.

Van de Smaeck glooftmen, dat die is in alle Dieren, want yder wort door eenige spijse of vochtigheyt gevoed, als *Plinius* seyt, alhoewel hy oock seer beuselachtigh schrijft van eenigh volck, *Astoni* geheeten, die haer in *Indien*, ontrent de Reviere *Ganges* onthouden, sonder Mond, die noch eeten noch drincken, levende alleene by de locht, en by den reuck, die zy alleene door de neusgaeten intrecken, waer over zy altijd wortelen, bloemen en wilde appelen in de hand hebben, oock op lange reysen, ten einde zy geen reuck souden gebreck hebben, maer dit souden Monsters van de Natuyre moeten wesen. Het Vercken heeft smaeck in alle dingen, jae totten dreck en vuyligheyt toe, daer het sich oock in wentelt, en om dat dit een laster is van gulsigheyt, hebben wy 't nagelaeten, gelijck mede de langh-halsen, als de Kraenen en Swaenen, diewijl dieselve beeldnissen zijn van de slocklust, want *Philoxenus* klaeghde over de Natuyre, dat zy hem niet soo langen hals, als de Kraen, hadde gegeven, op dat de wellust der smaeck te langer, in dien langen hals, mochte blijven; gelijck oock *Athanæus*, van eene *Melanthius*, en *Martialis* van eenen *Oenocratulus*, verhaelen. En om dat wy geen lasterlijck beeld van de smaeck souden vertoonen, hebben wy den Valck gemaeckt, als een Vogel, die dun van tonge en smaeck is. Want hoe grooten honger hy oock heeft, seyt *Gregorius*, soo wil hy nochtans geen vuyl aes nuttigen, maer hy lijd hem, ter tijd toe, dat hy een smaecklijcker buyt vind.

't Sal noodigh zijn een weynigh van de Tonge, die op 't snoer gemaeckt is, te spreken; want alle Schrijvers laeten niet toe, dat het gevoel van de smaeck, in de tonge gelegen is. Eenige seggen aen 't verhemelte, andere aen de tonge, andere seggen, beyde aen 't verhemelt des monds en in de tonge. *M. T. Cicero* schrijft dieselve het verhemelt toe: Waer over hy van *Epicurus* aldus spreekt, *terwijlen* Epicurus *oordeelt, wat voor 't gehemelt best zy, soo heeft hy het verhemelt van den Hemel, gelijck*

Ennius *seyt*, *niet waergenomen*. Voorts seyt hy, datter een Wellust is, die door 't gehemelt en door de ooren wort gevoelt, verstaende de smaeck en de lust van 't Hooren. Waer over oock *Quintilianus* klaeght, van dat de kinders eerder onderwesen wierden in de Rijckdommen en leckerheeden, als in 't spreken. *Het kind kan qualijck een woord uytdrucken*, seyt hy, *of het eyscht wat leckers, jae wy leeren het verhemelt eerder de leckerheyt, als de mond het spreecken.* *Horatius* verhaelende van drie gasten, seyt:

Drie Gasten duncken my 't verhemelt soo verschè'en,
Dat naulijx yders smaeck kan komen over een.

Andere schrijvent soo wel de tonge als 't verhemelt des monds toe, seggende dat de smaeck is een sin of bevindinge, die de vochtigheydt op de tonge of aen 't verhemelt neemt. Waer over *Plinius* seght: *De kennisse van de smaeck is anderen in de tonge, maer den Mensch is zy oock in 't verhemelt.* Andere die 't alleen met de tonge houden, waer onder *Lactantius* oock is, metten welcken wy toestemmen, seggen, dat de smaeck niet aen 't verhemelt, maer aen de tonge geproeft wert: niet aen de geheele tonge, maer alleen aen de randen desselfden: En alsoo die seer dun-velligh zijn, soo trecken zy den smaeck tot haer door een subtijle gevoelijckheyt. *Aristoteles* seght in 't 1 boeck van de Dieren, dat de kracht van de smaeck besonderlijck in 't voorste deel van de tonge gelegen is. Daer zijn oock Philosophen, die het begin en de oorsprongh van de smaeck, in een velleken onder de tonge, en onder aen 't spongieuse en holle vlees op 't platte van de tonge stellen, en daerom seggen zy, datter oock diergelijcke velleken aen 't verhemelt van de mond is. Waer uyt het komt dat veele den smaeck aen 't verhemelt en aen de tonge stellen. Waer over *Aristoteles* seght, datter eenige Visschen zijn, die geen tongen hebbende, den smaeck aen 't vleessige verhemelt krijgen. De keele is oock den smaeck deelachtigh, want *Cicero* seyt, dat de smaeck is in de holligheyt van de keele: Maer daerom maghmen geen ander beeld setten als van de tonge, want daer in bestaet het begin van de smaeck, en die beweeght den sin van de smaeck. De aengenaemheyt en de lust van de dingen diemen eet, bestaet in het inswelgen van de soete spijsen, die door het daelen in de keele raecken. Daer over seyt *Aristoteles* voorder, dat *Philoxenus Erixius* eenen hals, langer als een Kraen, begeerde, op dat hy 't gevoel te langer in zijnen hals mocht hebben. Sulx dat de tonge den smaeck verweckt, dien zy het verhemelt mede deelt, en die wort dan daer nae door de keel van de smaeck verteert. Waer over wy in *Aristoteles*, van de Natuyre der Dieren, vinden, dat de tonge een dienaresse van den smaeck is. En daerom schrijven wy den smaeck, met reeden, de tonge toe, en stellen die op het snoer, tot een beeld van de smaeck.

Het gevoel is, buyten twijfel, allen Dieren gemeen, hoewelse van andere sinnen berooft zijn. *Aristoteles* seght, *de gemeene sin van 't gevoel is in een yder*: en die is oock door het geheele lichaem verspreyt, die zy door middel van 't gevoel verkrijght, en zy gevoelen de kracht van de dingen, die zy aenraecken. Het object of voorwerp van 't gevoel, zijn de eerste hoedanigheden, als het koude, het vochte, de hette, en de drooghte. Daerom seyt *Cicero* in 't 2 boeck van de Natuyre der Goden, *Het gevoel is door 't gantsche lichaem gelijckmaetigh verspreyt, alsoo dat wy alle slagen en aenvallen van koude en hette, konnen voelen.* De tweede hoedanigheyt is, het sachte, het harde, het lichte, het swaere, het weecke, het dunne en het scherpe: en hoewel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, soo bestaet het nochtans, voornaemlijck, in de handen, waer mede wy alle dingen tasten, voelen en aenraecken. En daerom hebben wy den Aep daer by gestelt, diewelcke den Mensche geheelijck naebootst, voornaemlijck mette handen, vingers en nagels tastende, en alle dingen bevattende. Waer over *Miniscus Callipedem* den pluymstrijcker een Aep noemde, en *Demosthenes* en *Eschines* wierden door haere lichte bewegingen en gebeerden, die zy mette handen en voeten deden, Baviaenen of Aepen geheeten. Maer wy beelden den Aep af, van wegen de gelijckheyt die hy heeft metten Mensche, die van *Ennius*, *Ovidius* en *Martialis* daer by oock werden vergeleken.

Wy hebben nu de vijf Sinnen des lichaems, in eene beeldnisse gebonden, en met zijn besonder snoer afgescheyden, want het is noodigh, dat zy in een lichaem gehecht blijven, overmits wanneer daer een sin komt te ontbreecken, soo blijft de rest onvol-

volmaeckt en ontstelt, even als een Luyte sonder eenige snaeren.

Men konde, by alle gelegentheyt, yder Sin wel alleene vertoonen, met zijn snoer en gedierte daer aen, voegende in sulcken val, by 't *Gesichte*, een bossel venckel in de slincker hand, om dat haer sap de duysterheyt van de oogen wegh neemt, en 't gesichte versterckt. *Plinius* seyt dat de Venckel van de Slangen geadelt wort, om dat zy door haer sap 't gesichte weder verkrijgen, waer uyt naederhand bevonden is, dat het den Mensch mede daer toe voorderlijck is. Tot het *Gehoor* kan men een tack van witte Populieren of van Mirthe gebruycken: En soo *Plinius* seyt, verdrijft het warme sap van witte Populierblaeden, de smerte der ooren. En de Mirthe, gebruycktmen, om dat de Oly, die uyt haere vruchten en blaeders wort getrocken, de ooren suyvert. Tot den *Reuck* kan de Roose gebruyckt werden, diewelcke een soete reuck van sich geeft, meer als andere bloemen doen. Totte *Smaeck* kan men een Appel nemen, alhoewel dieselve seer geneughlijck is om te sien en te riecken, soo is doch haer laetste gerecht, de Smaeck. Het *Gevoel* kan men maecken dat hy aen de slincker borst een Armelijntjen of een yser-vercken heeft, om de twee verscheyden hoedanigheden van 't gevoel uyt te drucken, te weten het scherpe en het sachte: wesende 't eene scherp en stekende, 't ander daer en tegen, sacht en saertjens van gevoel.

SENSO. *De Sinne-lusten.*

EEn naeckt en vet Iongelingh, staende in een loopende Beeck totte halve beenen toe, zijnde aen den Oever verscheyden planten, waer van hy uyt eene der selver de vruchten versamelt, houdende in de slincker een Bloemruycker.

De Sin of bevindinge, wort naeckt geschildert, om dat zy den Mensch in de goederen des Lichaems en der Ziele, doet naeckt en bloot gaen, terwijl zy vast genegen zijn totte tegenwoordige lusten en begeerlijckheeden, sich niet voorsiende noch versorgende, tegens de aenstaende ellendigheeden.

De vettigheyt is een teycken van een *sensitiva* of sinlijcke ziele, die vol slechte gedachten en kleyne overweginge is in swaere saecken, diewelcke insonderheyt het lichaem maeger maecken, en de ledemaeten verswacken, gelijck de *Physiognomici* seggen.

Hy staet mette voeten in een vlietend waeter, om te vertoonen, dat sich de lusten van de Sinnen gestadigh laeten bewegen, en metter tijd verloopen, sonder datse nut of profijt aenbrengen: En 't is swaer dieselve op te houden, gelijck het oock gevaerlijck is door de lusten te wandelen.

Het Waeter wort somtijts, voor de sonde, verstaen, en de Mensche die daer in staet voor den Sondaer, gelijck *David* singht, *de Waeteren zijn tot aen mijne ziele gekomen.* En ten dien aensien wort vertoont, dat de Mensch zijne eygene sinnen volgende, in groot gevaer staet, om daer door doodlijck te vallen.

De vruchten en bloemen, drucken de vier werckingen van de Sinnen, wat naerder uyt, als het Gesicht, de Smaeck, de Reuck en 't Gevoel, die sich in de bloemen en kruyden openbaeren, ontdeckende 't ander, te weten het Gehoor, door 't ruysschen van de Beecke, en van daer komt het lichtlijck in de sinnen.

De Sinnen, gelijckmen die in een beeld kan vertoonen.

EEn Iongelingh met veelderley verwen gekleet, hebbende een krans van verscheyden bloemen en vruchten op 't hoofd, als mede een Vederbos of Pluym, die sich, door den Wind, schijnt te bewegen, hebbende in de slincker hand een Cyther, Luyt of Fluyt, en aen de rechter een Handschoe.

Hy wort Iongh gemaelt, om hier door aen de Iongheyt de vluchtigheyt van de sinnen te vertoonen: En de verscheyden verwen drucken uyt den sin van 't gesicht, die te gelijck met het licht, een voorwerpsel zijn, als mede de bloemen en vruchten voor den Reuck, de snaeren en de instrumenten voor 't Gehoor.

Het gevoel wort door de Handschoe uytgedruckt, alsoo zy de hand voor de koude, of voor de Sonne en hette bewaert, en voor diergelijcke dingen die 't gevoel aengaen.

De Vederbos op 't hoofd, bediet dat de Sinnen sich soo licht bewegen, als de pluymen, door een kleyn windeken.

De vijf Sinnen.

OM alle de vijf Sinnen des lichaems in eene beeldenisse te vertoonen, kan men een Ionghman afmaelen, in 't wit gekleet, die een Spinneweb op 't hoofd heeft, en sal ter sijden hem hebben een Aep, een Gier, een wild Vercken, en een Losch of wilde Kat. Men gelooft dat yder van dese Dieren, in 't besonder, scherpe Sinnen hebben, waer in zy den Mensch te boven gaen. Daerom seggen dese Dichten:

Nos Aper *auditu, præcellit* Aranea *tactu,*
Vultur *odoratu,* Linx *visu,* Simia *gustu.*
Dat is:
't Wild Swijn *wint door 't gehoor, de* Spin *door 't teeder raecken,*
De Gier *door reuck, de* Losch *door 't sien, en d'*Aep *door 't smaecken.*

SONNO. *Slaep.*

EEn swaerlijvigh vet Man, gekleet met dasse-vellen, leggende op een bedde van Maenekops bollen, die een Wijnstock, met rijpe Druyven gelaeden, sal beschaduwen, hebbende ter sijden een kuyl daer een Waeter-fonteyn, komt uyt springen.

SONNO.

De Slaep, soo die van *Philostratus* geschildert is over het beeld van *Amphiarao.*

EEn Man met een slaprigh en bol gesicht, hebbende een wit kleed over een swart, als of men daer door den dagh en de nacht wilde afbeelden, houdende in de hand een suyver, dun en geschaeft Hooren, uyt het welcke waerachtige droomen voortkomen, om dat het hooren dun geschaeft zijnde, wort licht en doorluchtigh: Want de waerachtige droomen worden by de Latijnen, *Cornea*, dat is Hoornige, geheeten, gelijck *Silius Italicus* en *Statius* verhaelen. Over welcke plaetse van *Lactantius Grammaticus*, seyt *Statius*, het leedige Hooren, want hy hadde 's nachts het Hooren leedigh gestort: Oversulx sal de Slaep van den Schilders alsoo vertoont worden, dat hy schijnt de vochtige droomen daer in te gieten, en weder daer uyt te storten, op die geene die daer droomen. Derhalven kan de Slaep aldus afgeschildert worden, datter iets uyt den Hooren, als een roock opvlieght, 't welck vertoont dat de oorsaecke van den Slaep de dampen zijn, diewelcke in 't hoofd opklimmende, haer veranderen, en door middel van dieselve, wederom versmelten.

En boven 't geene *Philostratus* heeft geschreven, sullen wy door 't aensien van *Tibullus* maecken, datse vleugels heeft, seggende in seecker Dicht, *de Slaep spreyde haer swarte vleugels uyt.* Vyt welck Dicht kan verstaen worden, datmen de Slaep met swarte vleugels kan afschilderen, om hier door de snelligheyt van den Slaep, en de aengenaemheyt van de uyren, die al slaepende doorslippen, af te beelden.

Men kan oock maecken, dat hy mette ander hand een roede houd, om de Heerschappie uyt te beelden, die de Slaep over den Menschen heeft. En *Virgilius* in zijn 5 boeck van *Æneas* den Slaep beschrijvende, doet *Palinurum* van 't Schip in Zee vallen, seggende dat hy een tack by hem droegh, die gedoopt en nat gemaeckt was, in de reviere Styx. En om my niet al te langh op te houden, sal ick alleene seggen, dat dese bovengeseyde dingen geen ander verklaringe van noode hebben, om datse een breede Poëtische beschrijvinge zijn, getrocken van de werckingen, diemen van den Slaep siet en bevint.

SONNO. *De Slaep.*

D*Onus* versiert voor den Slaep een Man, die daer slaept tusschen twee Dassen, en daer by eenige Ratten: als Dieren, die totten Slaep seer zijn genegen.

INGORDIGIA. *Onversaedlijcke Slocklust, Vraetigheyt.*

EEn Vrouwe in roestige kleederen gekleet, houdende met haer rechter hand een Vos, en ter sijden haer staet een Struys.

Slocklust is eygentlijck geseyt, een ongemanierde genegentheyt van een saecke die totte onderhoudinge des levens behoort, en is noch schandelijcker als diemen Gulsigheyt

of

of Overdadigheyt noemt. En zy wort met roestige verwe geschildert, om dat zy het yser verteert, sonder dat de roest selve daer van eenige nuttigheyt geniet: even gelijck de Slockop, die alles opswelght, sonder dat hy daer van eenige smaeck heeft: Waerom de Struys hier by gestelt wort, als die het yser opslockt en verteert.

De Vos bediet by *Orus Apollo* even datselve, want als hem spijse ontbreeckt, soo voed hy sich met zijn eygen vlees.

INGORDIGIA. *Slocklust.*

EEn Vrouwe van een leelijck opsicht, en gekleet in roestige verwe, die de spijse ten monde weder uyt spouwt, houdende in de rechter hand den Visch *Scarus* geheeten, en in de slincker een Lamprey of Negenoogh.

De Visch *Scarus* is ons onbekent, en die wort nergens als in de Carpatische Zee gevonden, en is van de oude Schrijvers, voor eenen gulsigen en inslockenden Visch gehouden, als *Aristoteles* seght: Want dese Visch alleen, onder alle Visschen, gaet op de maniere van de viervoetige Dieren, en eet kruyd of gras op 't veld, en verslint uyt groote gierigheyt alle andere kleyne Visschen, die hem gemoeten, en spouwt dieselve door al te groote satheyt en gulsigheyt weder uyt. Dese Visch *Scarus*, gelijckt een groot deel den Visch *Orata*.

De Lampreye, seyt *Orus*, baert door den mond, en soo haest zy gebaert heeft, schiet zy nae haere Iongen, en wie 't niet kan ontvluchten, slockt zy weder op.

Anders.

EEn Vrouwe met een dicke buyk: 't welck bediet een pluymstrijckende Slocklust, houdende een doorschijnend glas in de hand, waer in veele bloedsuygers leggen: Want gelijck de bloedsuygers, suygende eens anders bloed, uyt haeren aert, niet sullen ophouden voor datse tot barstens toe vol zijn gesopen, alsoo mede sullen de gulsige Vraeten niet ophouden, ten zy de gulsigheyt selve haer mochte versticken.

INGORDIGLIA. *Slocklust, Vraetigheyt.*

EEn Vrouwe, hebbende in de hand een tack vol Eekelen, daer van zy met haer rechter hand eene aen 't Vercken heeft gegeven, die d'Eyckel in den mond houdende, met opgerechten hoofde en oogen, op de tacke loert. Dese beeldenisse vertoont de gulsigheyt, door het Vercken uytgebeeld, 't welck d'eene Eyckel niet heeft, of het siet wederom nae d'ander. Volgende daer in de maniere der gulsigaerts, gelijck *Alceus* seght:

Het Swijn met d'Eyckel in den mond,
Nae d'ander Eyckel janckt terstont.

Het Swijn wort voor d'inswelgende Slocklust genomen, om dat dit Dier den gantschen dagh niet anders doet als eeten en slocken, van 't geene hem voorkomt. Waer van dit spreeckwoord is gekomen: hy slockt en scheert als een Vercken. *Horatius* willende *Album Tibullium* raeden, hoe hy lustigh soude leven en vet worden, seyt op 't einde van zijnen brief aldus:

Wanneer u 't lachen lust, my suldy glat van leen,
Een Epicuri *Swijn, sien als een Pampsack treen.*

Daerom wordense Verckens van de kudde *Epicuri* geheeten. En de *Beotiers* in *Arcadien* wierden Swijnen genaemt, om datse sulcke slempers en balgers waeren: want men leest in de spreeckwoorden, *Hy leeft een Verckens leven*, dat is een gulsigh en swelgers leven: en die geene die alsoo slordigh leven, worden plompers, grovers en botte Menschen, als Verckens, geheeten. Maer alhoewel in dese beeldenisse alleen de Slocklust der Pampsacken en Slampampers vertoont wordt, soo kan men dieselve oock trecken tot alle andere saecken diemen begeert, oock tot het inslocken der goederen. Want gelijck het Vercken gedreven wordt, door de onversaedlijcke Slocklust, wroetende altijd met zijne snuyt en pooten in der aerde om vet te worden, also worden de Menschen mede getrocken, door een onversaedelijcke gierigheyt van de aerdsche dingen, soeckende geld en goed, op en onder de aerde, stekende dickwijls haere hoofden in eens anders kasse, en mengen 't een onder 't ander, werckende alsoo met handen en voeten, alleene om haere onversaedlijcke geldlust te blusschen, en dat door allerleye schelmsche en ongeoorloofde wegen:

gen:

gen: Iae naulijx hebben zy de rijpe vruchten van haere woeckerije getrocken, of zy jancken terstont nae de onrijpe: soo seer zijnse totte Slocklust genegen. *Alceus* vergeleeck de begeerige tocht-lust, die hy over een Maeghdeken hadde, by een Vraet of Slemper: *Want*, seyt hy, *de Sogh heeft wel d'eene Eyckel in den mond, maer strax gaeptse nae een ander, alsoo heb' ick oock wel een schoon Maeghdeken, maer ick verlange terstont wederom nae een ander.*

NEGLIGENZA. *Sloffigheyt, Onachtsaemheyt, Sorghloosheyt.*

EEn Vrouwe met heel gebroken en gescheurde kleederen, en gantsch onthult, leggende gestreckt op der aerde, met een Sandlooper in de hand, of die ter sijden over dwers leyt.

De Sloffigheyt wort onthult en qualijck gekleet geschildert, tot bewijs dat de sloffe onvolmaeckt is in alle zijne handelingen, zijnde, in 't gemeen, van elck misprefen.

Dat zy ter aerden leyt, bediet de begeerte die zy heeft in 't rusten, waer uyt dit gebreck zijn oorsaeck neemt.

De Sandlooper die over dwars leyt, sonder datter sand uyt loopt, bediet den tijd, die verlooren is: wesende dit gebreck een soone van de vadsigheyt en traegheyt, of ten minsten op een tijd met haer gebooren. Daerom kan men haer oock met een Schildpadde afmaelen, die boven op haere kleeders kruypt, om datse traegh en onachtsaem is in al haer doen, en dat door den last van de snoodigheyt des gemoeds, die haer niet toelaet, datse van haer ingeboorene vadsigheyt soude werden ontlast.

* * * *

Sorghloosheyt wort als strijdigh gestelt tegen de *Voorsichtigheyt*: want *Sorghloosheyt* verwaerlooft alles, en is onachtsaem in de voorsorge, om sich van noodruft en alle behoeftige middelen tot onderhoud des levens te voorsien. Waer over als de *Sorghloosheyt* by *Voorsichtigheyt* quam, en versocht dat zy haer in den barren Winter onderstant wilde doen, vraeghde haer de *Voorsichtigheyt*, wat zy doch in den Somer, terwijl men op 't insaemlen most bedacht zijn, al hadde bedreven? antwoorde, zy hadde den Somer in wellustigheyt en vrolijck singen overgebracht. Soo antwoorde *Voorsichtigheyt*, wel aen! hebt ghy die met singen doorgebracht, soo mooghdy nu in den Winter, u tijd, met dansen oock overbrengen. Tot beschaemtheyt der geener, die haere jonge jaeren met brassen, slempen en sorghloosheyt doorbrengen, en daer na in den barren Winter haers Ouderdoms, den poot moeten suygen, en op eens anders genaede leven.

Vrou Sorghloos *kael en bloot, door 's Winters bange nood,*
Bad om wat onderstant, tot reddingh voor de dood.
Voorsichtigheyt *heeft haer dees antwoort weer gegeven,*
Hoe bracht ghy 's Somers deur, u jongh en dertel leven?
Ick speeld' en songh in weeld', in blijdschap en vol vreughd,
Wel danst nu in de koud' en weest daer in verheughd.

FATICA. *Sloverie.*

EEn qualijck gekleede Vrouwe in 't groen, houdende een open Boeck in haer hand als of zy las, ter sijden staet een Kalf of jonge Os.

De Arbeyt of Slovernye, is, nae 't seggen van *Cicero*, een seeckere werckinge van de besigheyt des gemoeds of des lichaems. In 't groen wortse gemaelt, om dat haer de Hope voed en onderhoud.

Zy is Iongh geschildert, om dat de Ieugd bequaemer is totten Arbeyd, als wel eenigh ander Ouder. Daerom als *Ovidius* in zijne Minnekonst wilde bewijsen, datmen de Sloverie in de Ieughd most verdragen, seyt hy:

Den arbeyd draeght in uwe Ieughd,
Want d'Ouder daer toe weynigh deughd.

Door 't Boeck wort de Sloverie van de Sinnen verstaen, als die voornaemlijck door de oogen gevat worden, zijnde een heerbaene die licht is, om te geraecken, in alle voorvallen totte kennisse van 't verstand. De Sloverie des lichaems, wort door de beteycknisse van den jonge Osse verstaen; gelijck *Ovidius* mede verhaelt.

FATICA. *Sloverie.*

EEn stercke Vrouwe met een Eesels-huyd bekleet, sulx dat de Eesels-kop verstreckt tot een hulsel op de hoofdhayren, wesende dit

dit Dier gebooren totte Sloverie, en om ſwaerwichtige dingen te draegen. Men kan oock by dit hulſel noch twee Kraens vleugels voegen, 't welck dienen ſal ter gedachteniſſe van de Sloverie of Arbeyt. Want het is een oud gevoelen, dat de vleugels als mede de voeten van den Kraen, by ſich gedraegen, lichtlijck alle ſwaere arbeyt verlichten, en dat ſonder eenigh misnoegen; gelijck *Pierius* in 't XVII boeck verhaelt.

DOLORE. *Smerte, Hertknaginge.*

EEn half naeckt Man, die aen handen en voeten gekluyſtert, en met een Slange is omſlingert, die hem ſeer wreedlijck in zijn ſlincker ſijde bijt, ſiende met het hoofd ſeer duyſter en mismoedigh.

De handen en voeten die geketent zijn, zijn het verſtand, met het welck men alle wercken gaet overwegen, die de uytvoeringe en 't overlegh van noode hebben: En zijn dieſelve alhier gebonden mette bitterheyt der Smerte, alſoo zy geen acht konnen nemen op haere gewoonlijcke werckinge, ten zy ſeer ſwaerlijck.

De Slange die ſich in veele manieren rontom den Man ſlingert, bediet in 't gemeen altijd quaed, en het quaed, 't welck oorſake is van verwoeſtinge, is het beginſel van de Smerte, in die dingen, die eenigh weſen hebben.

In de H. Schriftuyre, wordt de Slange dickwijls voor den Helſchen Duyvel genomen: En nae de uytlegginge S. *Hieronymi* en *Cypriani*, alwaer zy de woorden van 't *Pater Noſter, Verloſt ons van den quaeden*, verklaeren, ſeggen zy, dat hy onſe aldergrootſte quaed is, als zijnde de oorſake van alle onvolmaecktheyt, ſoo wel in den inwendigen als uytwendigen Menſche.

DOLORE DE ZEUZI. *Smerte*, nae de afbeeldinge van *Zeuxis*.

EEn treurigh en bleeck Man in 't ſwart gekleet, met een uytgebluſte Fackel in de hand, die noch een weinigh roock geeft.

De kenteyckens van de ſmerte, worden noodſaeckelijck uyt eenige teyckens van 't voorhoofd, als in een toonplaets van de ziele, ontdeckt: alwaer zy, gelijck de Poeet ſeyt, haere waere of koopmanſchap te voorſchijn brenght, als daer zijn de rimpelen, de traenen, de droefheyt, de bleeckheyt en andere dingen, die door ſoodaenige werckingen, ſich in 't aengeſicht vertoonen.

Het ſwarte kleed is altijt een teycken van droefheyt en ſmerte, alſoo dieſelve verwe de duyſterniſſe gelijckt, die daer is een berooving van 't licht, welck licht de oorſake en beginſel is van onſe vrolijckheyt, gelijck de blinde *Tobias* ſeyde, verhaelende zijn ongeluck aen zijnen Soone.

De uytgebluſte Fackel, nae 't gevoelen van eenige Philoſophen, vertoont, dat de ziele niet anders is als een Vier, 't welck of door geſtaedige ſmerte en moeylijckheyt wort uytgebluſt, of zy heeft ſoo veele lichts niet, dat zy in haere handelingen, 't geene nut en oorbaer is, kan onderſcheyden: en dat een bedroeft Man, een Fackel gelijckt, die eerſt is uytgebluſcht, en geen vlamme van ſich geeft, maer heeft alleene ſoo veel hette, datſe den roock (ſoo veel zy magh) kan uytwerpen; paſſende ditſelve op een bedroeft leven, om daer door dieſelve droefheyt te voeden. De vindinge van deſe beeldniſſe wordt dien ſeer ouden Schilder *Zeuxis* toegeſchreven.

INGIURIA. *Smaed, Ongelijck.*

EEn jonge Deerne, vreeſlijck van opſicht, met brandende oogen, in 't root gekleet, met de Tonge uyten mond, als een Slangetongh, daer rontom veel ſeever en quijl is, houdende een Doornboſch in de hand, en onder haere voeten een Waeghſchaele.

Ariſtoteles ſeyt in zijne *Rhetorica*, dat het ſmaeden en ſchelden den Iongen eygen is, want door de overvloedigheyt des bloeds en door haere natuyrlijcke hette, ſoo zijnſe ſtout en vermetelijck, om een ander te laſteren: En om dat de Iongelingen de hoogheyt beminnen, willen zy altijd boven een ander drijven, 't zy door wat middel zy konnen, en hierom wordt de Smaed by een jonge Deerne afgemaelt.

Door het leelijck geſicht en de vlammende oogen wort te kennen gegeven, dat de Smaet voortkomt door de ontſtellinge des gemoeds, die meeſt door 't geſichte geſpeurt wort.

De Tonge, die eens Slangen-tonge gelijckt, is een teycken dat de Laſteringe en Smaet, een groot deel in de woorden beſtaet, die niet anders ſteecken, dan oft ſcherpe doornen waeren.

De Schaelen onder haere voeten, zijn teyckens, dat de Smaedinge een werck is van ongerechtigheyt, laſterende andere onſchuldige luyden, en die 't niet hebben verdient, met Smaet- en ſcheltwoorden.

VELOCITA DELLA VITA HUMANA.

OM de ſnelligheyt van 's Menſchen leven uyt te drucken, wort de *Centaurus* afgemaelt, welck Dier totte uyterſte deelen van den buyck, een Menſchlijcke gedaente heeft, en de reſt van 't lichaem is als een Paerd.

Pierius verhaelt dat het eynde van ons leven, den Menſche met een ſnellen loop overkomt, om dat wy door een wonderbaerlijcke ſlibberachtigheydt komende te vallen, ſchielijck van de dood worden wegh genomen.

VELOCITA. *Snelligheyt, Vluchtigheyt.*

EEn Vrouwe met vleugels aen de ſchouderen, als of zy wilde loopen, hebbende op 't hoofd een Sperwer met opgeſlaegen vleugels. Een gelijcknis nae de ſpreucke van *Homerus*, daer hy de groote Snelligheyt, door den vlucht van den Sperwer uytdruckt.

VELOCITA.

EEn Vrouwe met vleugels aen de ſchouderen, draegende Brooskens op de maniere van *Mercurius*, en in de rechter hand een Pijle.

De Brooskens zijn een teycken van Snelligheyt, gelijck oock de Pijle is. Zy magh oock wel ter ſijden een Dolphijn met een Seyl hebben, want het laeſte doet het Schip ſnel voort loopen, en 't ander drijft ſich ſelve ſeer ſnellijck voort.

CELE-

CELERITA. *Snelligheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Blixem houd, gelijck *Pierius* verhaelt; ter sijden een Dolphijn, en in de locht een Sperwer: 't welck alles voor de rassigheyt genomen is, wesende yder in zijne beweginge snel en rasch. Door kennisse van dese kan men lichtlijck afmeten, wat saecke de Snelligheyt zy.

LASSITUDINE. *Somersche moedigheyt.*

EEn magere Vrouwe luchtjes en dun gekleet, toonende haere bloote borst, leunende mette slincker hand op eenen stock, houdende mette rechter eenen Waeyer, waer mede zy eenige wind of verkoelinge maeckt.

Door de vermoeytheyt, verstaen wy die swackheyt, die daer uytwendigh op 't lichaem valt en schaedelijck is.

Wy noement Somersche moedigheyt, om die te onderscheyden van een ander vermoeytheyt, die door de sieckte, of anders veroorsaeckt zy, maer alleene die natuyrlijck door te grooten Somerschen hette heerkomt.

Mager wort zy gemaelt, om dat de onderhoudinge des lichaems, door 't middel van de hette uytwaesemende, sich ontsluyt, en daer door wordt men noodsaecklijck mager.

Het kleed en de bloote borst, zijn oock teyckens van het saysoen des tijds, gebruyckende de Mensch daerom luchte kleederen, om de hette min te gevoelen. 't Zijn oock teyckens van de hette, die in der daed in dese vermastheyt gevonden wort.

Met het leunen op den stock, wort vertoont, datter onderstuttinge van noode is. En wie die van noode heeft, die heeft niet krachts genoegh van sich selve; 't welck het eigen is dat wy in dese beeldenisse afmaelen.

De Wayer druckt uyt, dat als men dieselve beweeght, soo wort de locht daer door verkoelt, en 't lichaem dapper verfrischt. Want men soeckt door den Wayer te ontgaen het verdriet en de moeylijckheyt van de hette.

SOBRIETA. *Soberheyt.*

EEn Vrouwe die slechtlijck gekleedt is, houdende in de rechter hand een Sleutel, de slincker op de borst, en onder haere voeten salse een Visch hebben, aen d'ander sijde van dese beeldnisse sal een Fonteyne staen, alwaer klaer waeter uyt springht.

FATICA ESTIVA. *Somersche sloverie of arbeyt.*

EEn jonge stercke Vrouwe, met een beknopt en luchtig kleed en bloote armen, houdende in de rechter hand een Seyssen, en in de slincker een Vlegel om 't kooren te dorsschen, staende een Osse aen haer sijde.

Iongh en sterck wort zy gemaeckt, om dat de Ieughd stercker is als d'Ouderdom.

De korte en luchtige kleederen, mette bloote armen, bedieden de gestalte en vaerdigheyt die zy by den arbeyt doet, weghnemende alle verhinderingen, want de swaere kleederen zijn des Somers by het werck verdrietigh.

De Seyssen en de Vlegel zijn wercktuygen van grooter arbeyd, insonderheyt wanneer

neer men 't ſelve doet in 't heetſte van den Somer. En de Oſſe wort van veelen voor een beeld van de ſloverie geſtelt.

Solstitio Estivo. *Somer-Sonne-ſtand.*

EEn Ionghman van vijf en twintigh Iaeren, geheel naeckt, uytgenomen de beſchaemde deelen, die bedeckt ſullen zijn met een purpre Sluyer, ſtaende op de maniere als of hy te rugge wilde treden, hebbende om 't hoofd een krans van koorenayren. Op 't hoofd ſal hy een blauwe cirkel hebben, op de maniere als een kroone, en ſoo breed als de ſchouder is, in welcke circkel negen ſterren geſneden ſullen zijn, en in 't midden het teycken van *Cancer* of Kreeft. Mette rechter hand ſal hy een Globe of kloot houden, waer van alleen het vierendeel duyſter is, 't welck dat deel ſal weſen dat nae de aerde gekeert is, en de reſt, te weten de drie vierde parten nae boven, ſullen klaer en licht zijn. Met d'ander hand ſal hy een Kreeft houden, en aen de voeten vier vleugels, aen de rechter voet twee witte, en aen de ſlincker een witte en een ſwarte.

Het *Solſtitium* is in die tijd als de Sonne ons aldernaeſt, en in die tijd, wanneerſe alderverſt van ons is. En die wordt Somer-Sonneſtand geheeten, 't welck geſchied den XXI *Junii*, en d'ander is des Winters den XXI *Decembris*. En wort daerom Sonneſtand geheeten, om dat de Sonne alsdan niet verder gaet, en in deſe zijne reyſe worden twee Circkels beſchreven, die zijnen loop bepaelen: d'eene nae de *Polus Arcticus*, en d'ander nae den *Polus Antarcticus*, weſende yder van zijnen Poolen 66 graeden afgeſcheyden, en van den Æquinoctiael-line 24 graeden, deelende een yder de Sphære in twee ongelijcke deelen, en die worden genaemt de Tropiſche of wederkeerende Circulen, want de Sonne ſtaende in den eerſten punt van *Cancer*, ſoo maecktſe dien Circkel in de bewegingе van 't firmament, en dat is 't laetſte datſe doet in 't Noorderdeel: en is 't geene dat genoemt wort de Circkel van des Somers-Sonneſtand, waer door zy paſſerende ons naedert, en daer nae weder tot ons keerende, ſoo vertreckt die, tot dat die komt tot het punt van *Capricornus*, maeckende den anderen laeſten Circkel aen 't firmament van d'ander ſijde, nae den *Polus Antarcticus*. En dat is die circkel die genaemt wort des Winters Sonneſtand, die altijd verſt van ons is afgeſcheyden, en die wederkeerende ons komt naederen: weſende 't ampt van de geſeyde Circkelen, de Sonne-ſtanden te onderſcheyden in de grootſte afwijckingen van de Sonne, gelijck geſeyt is in den eerſten graed van *Cancer* en van *Capricornus*. En dan wortſe de Somerſtand geheeten, als zy is in den eerſten graed van *Cancer*, want by ons ſoo nae weſende als zy kan, ſoo brenghtſe den Somer, en in deſe tijd is de langhſte dagh van 't geheele Iaer, en de kortſte nacht.

En als die is in 't punt van *Capricornus*, ſoo wortſe genaemt de Winter Sonne-ſtand, en die is als de Sonne ſoo verre van ons is, als hy kan, brengende ons den Winter: en in deſe tijd is de langhſte nacht van 't geheele Iaer, en de kortſte dagh. En is dan de dagh van des Somers Sonneſtand ſoo langh, als de nacht van des Winters Sonneſtand.

Hy wort jongh van vijf en twintigh Iaeren geſchildert, om dat de Sonne uyt het eerſte punt van *Aries* gegaen zijnde, en in het eerſte punt van *Cancer* gekomen weſende,

de, het vierendeel van zijnen loop gepaſſeert is.

Naeckt en met een Sluyer van purper wort hy gemaelt, tot een teycken van de grootſte hette van 't Iaer. Hy ſtaet als of hy te rugge wilde treeden, want de Sonne raeckende de line Æquinoctiael, blijft daer niet vaſt ſtaen, maer keert weder te rugge.

De Circkel met het teycken van *Cancer* en de negen ſterren, wort *Tropicus Cancri* geheeten, en daer in zijn de negen ſterren, om dat dit de alderaenmercklijckſte ſterren in dees Circkel zijn, die hem oock op 't hoofd worden geſet, om dat de Sonne in die tijd ons aldernaeſt komt, en deſen Circkel rakende, ſoo maeckt zy den Sonne-ſtand.

De Globe of kloot moet hy in de rechter hand houden, om dat de Sonne in dees tijd in 't Noorden is, zijnde 't ſelve het rechter deel des Werrelts.

De drie vierendeelen lichts, bedieden de langheyt van de dagen deſes tijds, en 't vierendeel duyſter bediet de kortheyt van den nacht, doende de Sonne deſe werckinge.

Hy houd in de ſlincker hand den Kreeft, weſende 't ſelve eene van de teyckenen van den Zodiac of Hemels-gordel, en dit teycken heeft eygenſchap met dit Dier, 't welck te rugge kruypt, doende de Sonne, in dees tijd, van gelijcken, ſoodaenige werckinge, als weder te rugge keerende.

De vleugels aen de voeten, bedieden de bewegingen van den tijd, want gelijck eenige Philoſophen ſeggen, ſoo is de tijd niet anders als een achter-een-volgende circkelbeweginge, brengende 't eene ſayſoen nae 't ander, de Somer nae de Lente, de Winter nae den Herbſt; en van nieuws in een yder ſayſoen wederkeerende, by maniere van ſucceſſie of vervolgh, ſoo doet dieſelve zijne werckinge.

De drie witte vlercken bedieden, dat de dagh ſoo veel te langer is, als de nacht te kort is, 't welck door d'eene ſwarte vleugel wort uytgebeeld, die ſoo wel d'een als d'ander voortgaen.

De krans met kooren-ayren wil ſeggen dat de Somer ſoodaenige teyckens medebrengt, tot een onderſcheyt van des Winters Sonne-ſtand, die de Winter draeght.

SOLSTITIO HIEMALE.

Winters Sonne-ſtand.

EEn bedaeghd en by nae oud Man, heel met vellen bekleet, met een Circkel aen de voeten, op de maniere als een kroone, van blauwe verwe, alwaer in 't midden het teycken van *Capricornus* ſal weſen, en rontom dieſelve Circkel ſullen twaelf ſterren geſneden zijn.

Mette ſlincker hand ſal hy een Globe houden, waer van het vierendeel ſal wit zijn, en de reſt duyſter. Onder den rechter arm, ſal hy met een aerdigheyt een Geytebock houden.

Aen de voeten ſal hy vier vleugels hebben, aen de rechter voet ſal d'eene wit en d'ander ſwart zijn, en aen de ſlincker voet beyde ſwart.

Men moet hem als oud ſchilderen, om dat de Sonne geloopen zijnde van 't punt van *Aries*, en *Capricornus* naederende, gedaen heeft drie deelen van zijne reyſe.

Met vellen wort hy gemaeckt, om dat in die tijd de meeſte koude is van 't geheele Iaer.

Aen de voeten ſal hy een Circkel hebben, en het teycken van *Capricornus* met de twaelf ſterren: Naedien de Sonne alsdan ſoo verre van ons is, als hy kan komen, naeſt aen den *Polus Antarcticus*, en wort geheeten de Cirkel van den *Tropicus Capricorni.*

Hy houd met de ſlincker hand de Globe, gelijck als de voorgaende, doch de drie vierendeelen om leegh moeten duyſter, en het eene vierendeel boven moet licht zijn.

Hy houd de Globe in de ſlincker hand, om dat de Sonne ſich in die tijd laet vinden aen de ſlincker ſijde nae den *Polus Antarcticus.*

Onder de rechter arm houd hy den Geytebock, een Dier dat tot dit teycken gepaſt is, want alſo dit Dier ſich op hooge en ſteyle Rotſen onthoud, alſoo onthoud ſich de Sonne in deſe tijd in den hooghſten graed ontrent den Middagh of 't Zuyden, of om dat de Geytebock of *Capricornus* plagh te klimmen op de geberghten, alſoo begint oock de Sonne, om dees tijd, na ons toe te klimmen.

De vleugels aen de voeten, bedieden, gelijck geſeyt is, de beweginge des tijds, te weeten de drie vierendeelen ſwart voor de nacht, en het wit voor den dagh. En om te doen verſtaen de ongelijckheyt die daer is tuſſchen d'een en d'ander, ſoo ſal het wit aen de rechter voet zijn, want het licht gaet voor de duyſterniſſe.

PECCATO. *Sonde.*

EEn naeckt, blind en ſwart Ionghman, die men ſiet dat hy op kromme en ſteyle wegen gaet, zijnde van achteren met een Slange en een Worm omſlingert, die de ſlincker ſijde door geboort hebbende, nu alreede aen 't herte knaeght.

De Sonde wort afgemaelt door een Iongelingh, die door onvoorſichtigheyt blind is: Want de Sonde is mede een blindheyt in die geene, die dieſelve begaet: weſende de Sonde voor haer ſelve, niet anders als een overtreedinge van de Wet, en een afwijckinge van 't goede, gelijck geſeyt wort:

De Sond' is al zijn will' en luſt,
Die ſonder maet noch reeden ruſt,
Maer ſtemt het toe met ziel en moed,
Wat ſnoode wercken hy oock doet.

Naeckt en ſwart wort hy gemaelt, om dat de Sonde den Menſche geheel van de genade berooft, als mede van de ſuyverheyt der Deughd, ſtaende in groot gevaer om van boven needer, in de onſekerheyt des Doods geſtort te worden, die hem oock ter Hellen treckt, indien hy niet door berouw en leetweſen werde onderſtut.

Hy is van een Slange omſlingert, want de Sonde is een Staet-Iuffer van den Duyvel onſen erf-viand, diewelcke altijd ſoeckt te bedriegen om een gemaeckte ſchijn van 't goede, hopende altijd een goede uytkomſt, gelijck hy met onſe eerſte ongeluckige Moeder gehad heeft.

De Worm aen 't hert, is de Worm van de Conſcientie of van 't Gewiſſe ſelve, die als de Godgeleerde ſeggen, de ſondige ziele knaeght en prickelt, ſtaende altijd wacker en ſterck, ter tijd hy in de Sonde vlees en bloed verteert, en ſich daer in voed en verſterckt.

Sorge. Beſiet in de beeldniſſen van de *Gedachten*, *Hertſeer*, en op verſcheyden plaetſen, van die ſtoffe.

PAZZIA. *Sotheyt*, gelijckſe vertoont is in de krooninge van *Petrarcha.*

EEn onthult Maeghdeken, bloots beens, met een Beirevel voor een Halskraegh, 't kleed

't kleed ſal van weerſchijn weſen, in de rechter een ontſteecken kaerſſe by de klaerſchijnende Sonne.

Sotheyt is een gemeene naeme van alle ontſtellinge dieder in 's Menſchen gemoed valt, 't zy datſe komt uyt ſwaermoedigheyt, gramſchap, droefheyt, vreeſe of andere natuyrlijcke onvolmaecktheden.

Een Maeghdeken dat onthult en bloots beens is, wort zy gemaeckt, om dat de Sotte noch ſich ſelve, noch andere acht, en verre afgeſcheyden van alle burgerlijcke ommegangh, om dat hy de ſoetigheyt van 't goede niet kent, noch oock van wegen de ſpieglinge in 't gemoed of verachtinge des Werrelts, en dat om de Liefde Gods. En dit ſegh ick, ter eere van die geene, diewelcke alreede haere genegentheden, door de ommegangh of gewoonte, getemt hebbende, ſich tot een eenſaem leven begeven.

Het weerſchijne kleed bediet ongeſtadigheyt, die in de Sotheyt heerſcht.

Het Beirevel betoont, dat de Sotten ſich meerendeels door de gramſchap laeten regeeren, om dat zy by nae altijd ſijde-gangen en quade ſprongen doen.

Dat hy in de ſlincker hand de Sonne een kaerſſe ontſteeckt, is een waerachtigh teycken van Sotheyt, datmen ſich inbeeld, meer door een kleyn licht te ſien, als door de groote kracht van de Sonne, die ſoo wonderlijck en heerlijck uytblinckt.

SCIOCCHEZZA. *Sotheyt, Malligheyt.*

EEn Vrouwe die ſlordigh gekleet is, lachende om een Meulentjen, dat iemand in de hand heeft, daer mede de kinderkens ommeloopen, en dat door den Wind gedraeyt wort, met een ſtuck loots op 't hoofd, ſpeelende op 't ſpreeckwoord *Plumbeum ingenium*, dat is, *een looden verſtand*: Want gelijck het lood ſwaer en uyt zijn natuyre om laegh valt, alſoo doet oock de Sotte, die nimmermeer zijn verſtand of gemoed om hoogh heft, om met eenige reeden te ſpreecken, maer is als het lood, 't welck wel glad gemaeckt zijnde, een ſekere glans verkrijght, maer ſtrax datſelve wederom verlieſt: alſoo doet oock de Sot, diewelcke of hy wel een wijs woord ſpreeckt, ſoo valt hy doch terſtont daer van wederom af.

Het lacchen ſonder oorſake, is een werckinge van de Sotheyt: Daerom ſeyt oock *Salomon*, de overvloedige lach is in den mond der Sotten.

Het Meulentjen vertoont, dat gelijck hare gedachten zijn, ſoo zijn oock haere werckingen van geener waerde, geſtadigh omme draeyende.

PAZZIA. *Sotheyt, Geckheyt, Dwaesheyt.*

EEn bedaegt Man met lange ſwarte kleederen, lachende, en op een Rietſtock te Paerde rijdende, houdende in zijn rechter hand een Meulentjen, een vermaeck daer de kinderkens mede ſpeelen, 't welck hy met groote naerſtigheyt in den Wind doet ommeloopen.

De Sotheyt kan bequaemlijck, op deſe wijſe, uytgebeeld worden, want Sot te zijn, is, nae onſe maniere van ſpreecken, anders niet, als onbetaemlijcke dingen doen, die buyten de gemeene gewoonte der Menſchen zijn: Om dat zy berooft zijn van overlegh, ſonder datſe eenige ſchijnbaere reedenen of treck van Gods-dienſt hebben. Hier door komt het, datmen gemeenlijck ſeyt, dat het beter is ſot te weſen met veele, als wijs te zijn met weynige: Want onſe wijsheyt met onſe kenniſſe afmetende, en kennende dieſelve gemeenlijck meer in veele als in weynige, ſoo ſchijnt het datmen meer de menighte als de weynige behoort te volgen, om dat het meeſtendeel der Menſchen, de deughd van ander luyden wercken, by de haere, afmetende, prijſen die manieren, die mette haere over een komen. Daerom is 't noodigh datmen eens anders goeddunckendby 't zijne voege, om alſoo zijn goed voorſtel te verkrijgen. Hier door geſchiet het, dat iemand ſich door de eere ſal geluckigh achten, om dat dieſelve van den meeſten hoop daer voor gehouden wort: En door de Armoede ſal ſich een yder ellendigh achten, om dat het van den meeſten hoop oock alſoo geſchiet. En van deſe Sotheyt en van deſe Wijsheyt daer van ſpreecken zy altijd by de Menſchen, weſende nochtans de vleugelen van onſe Wijsheyt niet ſterck genoegh te kennen, 't geene van deſe toevallen reyn en ſuyver is. Daerom wort Wijsheyt in een Stad, gehouden by een Man van een bedaegd

Ouder,

Ouder, die het gemeene beſte en zijn Huysgeſin regeert. Maer Sotheyt ſeghtmen dat te rechte vreemd is van deſe handelingen, om dat alle ſotte en ſlechte kinderſpeelen van haer werden bedreven. Waer mede wel over een komt 't geene *Horatius* ſeght 2 boek Sermon. Satyr. 3.

Wie huysjes maeckt en Poppegoed,
En Muyſen voor de Karre doet,
En ſpeelt met koot of kinderſpel,
En op een ſtock rijt vol gerel;
Soo dit een langh gebaerde doet,
Die is voorwaer te mal gebroet.

Maer voor ſoo veel, als het gemeen gevoelen van de Menſchen aengaet, moetmen ſich wachten, datmen ſich niet laet bedriegen, door het valſch gevoelen des gemeenen volx, dat mette waere Deughd ſtrijdigh is, alhoewel 't ſlechte volck het grootſte getal is, waer van de ſchaere der Sotten oock oneindlijck is.

De lach is een klaer teycken van Sotheyt, naer 't ſeggen van *Salomon*, om dat luyden van verſtand en wijsheyd weynigh ſullen lachen, jae men leeſt niet, dat onſe Heere *Chriſtus*, die de waere Wijsheyt was, oyt heeft gelacht.

STOLTITIA. *Sotheyt, Narrery, Domheyt.*

EEn naeckte en lachende Vrouwe, die ſeer onbeſchaemdelijck haere naeckte leeden, die zy behoorde te bedecken, ſien laet, hebbende ter ſijden een Schaep. En om dat de Sotten haer gebreck aen yder een vertoonen, maer de Wijſe ſulx verbergen, daerom wort zy naeckt en ſonder eenige ſchaemte geſchildert.

Het Schaep is van de Oude veeltijts voor een teycken van de Sotheyt genomen, gelijck oock *Dante* ſeyt: *Weeſt Menſchen en geen domme Schaepen.*

Zy houd een Maene in de hand, want het ſchijnt dat de Sotten de Maene meeſt zijn onderworpen, als voelende lichtlijck haere veranderingen.

PARSIMONIA. *Spaerſaemheyt.*

EEn bedaeghde Vrouwe, die ſlecht ſonder eenigh vercierſel gekleet is, houdende in de rechter hand een Paſſer, en in de ſlincker een toe-gebonden Beurſſe die vol geld is, met een letter-rol, daer op geſchreven ſtaet *in melius ſervat*, dat is, *zy ſpaert het tot een beter.*

Spaerſaemheyt is eene van de twee voornaemſte deelen van de Mildigheyt, diewelcke beſtaet, om onkoſten te ſchouwen die de reeden niet gelijck zijn, en die de middelmatigheyt overtreeden. Waer over oock *Horatius* ſeyt: *Laet u teeringe niet boven u inkomen gaen.* 't Welck alles gedaen wordt door de Spaerſaemheyt, diewelcke is eene van de vier deelen van de Wijsheyt, diewelcke beſtaet ontrent de goederen van de fortuyne, die men beſit: Want de Wijsheyt ſchickt ſich op vierderleye maniere ontrent de goederen. 1. als zy dieſelve ontfanght. 2. als zy die bewaert. 3. als zy die vermeerdert. 4. als zy die wijſlijck gebruyckt. Deſe zijn door de Wijsheyt oock regulen van andere deughden. En voorwaer wie de goederen wijſlijck gebruyckt door de Spaerſaemheyt, die ſalſe vermeerderen en bewaeren. *Æſchines* de Socratiſche Philoſooph plagh te ſeggen, datmen ſich ſelve wat moſt beſnijden, om de onkoſten totte onderhoudinge des levens te verminderen, nae 't ſpreeckwoord *Parſimonia magnum vectigal*, Spaerſaemheyt is een

groote tol of rente: Want het is 't beſte opſet om de inkomſten te vermeerderen, datmen de koſten vermijde en afſnijde: En derhalven geeft *Ariſtoteles* aen het gemeen deſen raed, datmen Spaerſaemheyt ſal gebruycken, in deſer maniere, gelijck het *Muretus* vertaelt. *Men moet weten wat inkomen een yder Stad heeft, en wat die uyt yder dingh treckt. Daerentegen moetmen de koſten overwegen die zy heeft te betaelen, op dat het overtollige opgeheven, en wat meer, als behoorlijck is, werde vermindert. Want deſe worden, door dit middel, niet alleen rijcker, diewelcke tot haere Rijckdommen wat toe doen, maer oock die geene die van haere groote onkoſten, wat afrecken.* Alſoo behooren de Vaederen des Huysgeſins voor allen dingen over te leggen wat inkomen datſe hebben, en op de onkoſten letten die tot het Huys behooren, weghnemende de overtollige, verminderende die geene, die meer als behoorlijck zijn. Want die worden niet alleen rijcker die totte Rijckdommen iet toe doen, maer oock die geene die haer van noodeloſe onkoſten verlichten. *Seneca* ſeyt in de ruſte des gemoeds cap. IX deſe ſeer aerdige ſpreucke, *Want*, ſeyt hy, *deſe Maete ſal ons behagen, ſoo ons de ſpaerſaemheyt behaeght, ſonder welcke oock geene Rijckdommen genoegh zijn, noch geene ons genoegh ſullen ſtrecken.*

Van een bedaeghd Ouder wordt zy gemaelt, want in die ſtaet is de Menſch bequaem om de Reeden te begrijpen, werckende wat nut en eerlijck is.

Het ſlechte kleed ſonder cierſel of konſt gemaeckt, bediet dat de Spaerſaemheyt van alle ydele en overtollige onkoſten is afgeſcheyden, waer over *Ambroſius* tot *Vercellum* aldus ſeyt, *daer is geen dingh ſoo noodigh te kennen als 't geene noodwendigh is.*

De Paſſer druckt de maete en ordre uyt, die in alle dingen is. Want gelijck de Paſſer met haer punt den ommetreck van haeren Circkel niet overtreet, alſoo treet oock de Spaerſaemheyt de maniere van 't geene eerlijck en redelijck is, niet over.

De Beurſſe met het opſchrift *in melius ſervat*, geeft te kennen, dat de Spaerſaemheyt haeren penningh bewaert tot een beter of noodiger gelegentheyt: Want het is meerder eere en naerſtigheydt, het gewonnen goed te bewaeren, als het geene, ons ontbreeckt, te verkrijgen; gelijck *Claudianus* ſeyt:

't Bewaeren van 't verkregen goed,
Is meer als 't geen men ſoecken moet.

En *Ovidius* ſeyt in zijn Minnekonſt:

Het is geen minder Deughd 't verkregen te bewaeren:
Mits 't een komt door geval, en dit door konſt van ſpaeren.

SPIA. *Spion.*

En Man rijcklijck gekleet, houdende zijn aengeſicht metten Hoed en metten langen Mantel by nae bedeckt, die geheel met oogen, ooren en tongen beſet is, houdende in de ſlincker hand een Lanteerne, de voeten ſullen gevleugelt zijn, alwaer ter ſijden een Brack mette muyl nae der aerde ſal ſtaen, als of hy eenigh Wild wilde op ſpeuren.

Het treflijck kleet bediet, dat een heerlijk en treflijck kleed den Spion ſeer wel paſt, ten einde hy bequaem zy, niet alleene onder het gemeen, maer oock onder Mannen van aenſien, te verkeeren, daer hy anders uyt haer geſelſchap ſoude werden gejaeght, en geen gelegentheyt vinden om wat gewichtighs, aen 't Hof, over te draegen.

Dit geſeyde kleed paſt hem ſeer wel, om dat onder de Eedele oock ſoodaenige zijn, die voor Spions gaen: En op dat ick van

haere grootsheyt geen verwijt, ſmaet noch laſteringe ſoude ophoopen, ſo ſwijge en verheele ick dieſelve te noemen. Maer dit ſegh ick wel, dat de Romeinſche Republique, nimmermeer toeliet, dat een Raetsheer, behoudens de Wetten, den Spion ſoude maecken, gelijck *Aſcan. Pedianus* ſeyt. Een ſchande voor onſen tijd, van datter meer Eedele als gemeen Volck, ſich voor Spions laeten gebruycken. Hy houd het geſichte bedeckt, want die ſich daer in laet gebruycken, gaet onbekent, en laet ſich van niemant kennen, om te beter zijnen dienſt uyt te voeren. En om te vertoonen dat die van meerder opmerckinge zijn, die in de Hoven en in andere, ſoo opentlijcke als beſondere plaetſen verkeeren, diewelcke om datſe by haere Meeſters in meerder gunſte ſouden komen, ſoo maecken zy bedecktelijck den Spion, en paſſen noch vraegen niet nae haere eere, en letten daer niet eens op, om wat vriend dat het oock zy, te verraeden of te vermoorden, hoe lief haer oock dieſelve magh weſen: gelijck men oock kan ſeggen, dat het hoofd bedeckt te houden, bediet, dat weſende de Spion een ſchandigh en veracht Menſch, ſoo kan hy zijn hoofd by Mannen van eeren niet ontdecken: en daerom plaghmen van die geene te ſeggen, die van een eerlijcke en goede naeme zijn, datſe met ontdeckten hoofde gaen. Het bedeckte aengeſicht kan noch wijder bedieden, dat de Spions in den ommegangh altijd bedeckt gaen, nimmermeer haer hert noch gedachten ontdeckende, maer verbergende, vertoonende 't eene geſicht voor 't ander, verbergende haere boosheyt door een ſoete en lieflijcke groeteniſſe, ſpreeckende met groote zeedigheyt, om een ander de ſchoe uyt den voet te trecken, en uyt een ander te viſſchen, en uyt den hals te haelen eenigh geheym, dat hy terſtont aen zijne Meeſters magh overbrieven: Iae daer gebreken nimmermeer geene, diewelcke door den Staetſucht aengeprickelt zijnde, alle dage om haer te onderrechten, in haer gemeenſchap komen, hopende door middel van de Spie gunſte en ſtaet te verkrijgen. Diergelijcke maniere beſchrijft *Philoponus* de Academiſt op deſer wijſe, ſeer geeſtigh:

De Spye *op alles let en hoort,*
En overbrieſt het minſte woord:
Hy gaet in 't Hof, gelijck een Lam,
Maer binnen ſchuylt een Vos en Ram,
Die 's Naeſten eer te vinnigh ſteelt,
Waer van 't venijn ten mond uyt ſpeelt,
Hy berght voor elck zijn aengeſicht,
Waer door hy alle loosheyt ſticht.
Door konſt, bedrogh en ſchelmery,
Soo ſtaen hem alle dingen vry:
Ey ſet hem vleugels op zijn Hoed.
Waerom? ey neen, dat is niet goed:
Om dat de looſe Spye *die draeght,*
Van binnen, daer hem Staetſucht knaeght.

De oogen en ooren bedieden de werck-tuygen, waer door de Spion zijne konſt gebruyckt, en dat om zijne Heeren en Meeſters te believen, nae het ſpreeckwoord, *Multæ Regum aures atque oculi*, dat is, *de Koningen hebben veele oogen en ooren.* Welcke ſpreuke voor de Spions wert genomen: Want de Prince, door 't middel van 's anders oogen en ooren, ſoo ſiet en hoort hy alles watter gedaen en geſeyt wort: en ſoodanige Menſchen worden van de Griecken *Ocatuſte* genaemt. Van *Dioniſio* van *Siracuſa* zijnſe geheeten *Proſagogidæ*, die yders woorden en wercken overbriefden; gelijck *Alexand.* in zijne Geboortdagen in 't IV boek XXIV cap. verhaelt: aen diewelcken door de Wet *Papia* tot belooninge deſes, de helft van de boete wierde gegeven: En door deſe verleckeringe en ſlockluſt der ſotter vergeldinge, zijnſe daer nae in grooter getal gevonden, opgeſtoockt door de groote winninge: Want de Keyſer *Tiberius* liet den Verklickers ſoo veele toe, dat hy oock een yder geloofde offe hem waerheyt of logen aenbrachten: waer over die ſoo aenwieſſen, dat de Raed dieſelve willende verminderen en het loon beſnijden, *Tiberius* ſulx niet wilde toelaeten, ſeggende, tot verdedinge van de Spions, *datmen de Wetten ſoude vernietigen, indien men den bewaerders der Wet affſchafte.* *Domitianus* de Keyſer, willende in 't begin van zijne regeeringe een proeve toonen en ſachtmoedigh ſchijnen, om de gonſte van 't volck te verkrijgen, ſoo wilde hy der Fiſcalen aenklachte van de Spions geheel onderdrucken, ſeggende dickwijls, *wat Vorſt den Aenbrengers of Spions niet ſtraft, die voedſe.* Maer korts daer nae, leerde het tegendeel wel te recht, hoe *Domitianus* zijne oogen en ooren aen de Spions heeft geleent, om anderer luyden goederen te rooven, en levende noch doode te verſchoo-

ſchoonen: Iae alles was ſoo onſeecker, dat oock ſelf de eene Spion den anderen wantroude. En de Spions waeren oock in ſoodanigh aenſien by den Keyſer, dat oock Procureurs en Advocaeten hunne pleytſacken verlieten, en wierden Spions. Een ſchande voor ſoodaenige Princen, die haere ooren openen voor den aenbrengers, en die terſtont geloof toe ſtellen. *Ammianus Marcellinus* laſtert den Keyſer *Conſtantinum*, dat hy alle overbrengingen van de Spions voor waerachtigh en voor een klaere ſaecke hiel. En dat het hem alleene genoegh was, wanneer zijn Spion *Sarimichus* iemant noemde, dien hy eenige kladde aenwreef. En hier door geſchied het, datmen de moeylijckheyt van 't Hof, ſeer qualijck kan ontvlieden, hoe onſchuldig hy oock zy, alſoo alles hangt aen 't woord van een Spion. *Antoninus* de Keyſer, die billick de Godvruchtige genaemt wierde, had voor een gewoonte de Spions ten doode te veroordeelen, wanneer de miſdaet niet bleeck, en alſſe al bekent was, ſoo betaelde hy hun, doch verjoeghſe daer nae als oneerlijcke luyden van hem af. En dit behoortmen voornaemlijck te onderhouden, datmen de valſche Spions ſtraffe, op datſe geen eerlijcke noch vrome luyden in 't lijden brengen. *Pertinax* de Keyſer, alhoewel hy ſachter mette Spions ommegingh, niet te min belaſte hy datſe ſouden gebonden en geſtraft worden, ſtellende een beſondere ſtraffe, op yders waerdye, die door de Spion was aengebracht. *Septimus Severus*, zijnde Onder-Burgemeeſter in *Sicilien*, wierde beſchuldight, dat hy aen den Chaldeen en Waerſeggers ſoude raed gevraeght hebben, of hy oock Keyſer ſoude werden: doch de ſaecke ondertaſt, en daer van vry gekent zijnde, wierde de Beſchuldiger gekruyſt. *Theodoricus* Koningh der Gothen in Italien, hoewel hy een Barbaer was, nochtans als een rechtvaerdigh Prince, ſoo vervloeckte hy den Spions, en wilde dat de beſchuldigers ſouden werden verbrant, indienſe de miſdaet niet beweſen: gelijck hy daer van een gebodt uytgaf, dat van zijnen Raedsheer *Caſſiodorus* is te boeck geſtelt.

De Tongen vertoonen ons het voorwerp en de werckinge van de Spions, die ſoo haeſt de minſte ſaecke niet hebben geſien, alhoewel die geene beriſpinge waerdigh is, nochtans diewijle zy van ſnooder aert zijn, ſoo dragen zy die terſtont over, en dat meerendeels valſch en ongerechtigh. En hier over ſlaenſe geen acht op eenige ſtaet, maer ſtellen al haer ſorge te wercke, hoeſe des volx praet mogen beſpieden, en roemen ſich daer van, die te willen ontdecken. *De heerlijckheyt der Koningen is de woorden te onderſoecken*, ſeyt *Salom.* in zijne Spreucken xxv cap. Maer 't gebeurt dickwijls datſe haere oogen aen de loogen van den Laſteraer verleenen, en in ſoodanigen val, zijnſe onbeleeft, datſe licht geloven. *Apelles* maelde eenen Koningh af met Eeſels ooren: een ontwerp van de alderoudſte, dieder verſierden, dat *Midas* Koningh van Phrigien, Eeſels ooren hadde, om de menichte van Spions die hy hadde, en die hy zijne Eeſels ooren mildelijck toereickte: want dit Dier heeft ſeer groote ooren, en is, behalven den Muys, van 't alderſcherpſte gehoor, gelijck *Suidas* verhaelt. En 't gebeurt daer over, datmen met vreede aen de Hoven niet kan verblijven: Want waer de Princen hunne ooren gewilligh verleenen aen valſche en logenachtige overbrengingen, daer zijn al hunne Dienaers Godloos en ſchelms. En dit zy van my niet geſeyt, maer van *Salomon* in 't xxix cap. van zijne Spreucken: *Een Prince die gaerne leugenen hoort, heeft Godlooſe dienaers.*

De Lantaerne die hy in de ſlincker hand houd, bediet, dat de Spion niet alleene by dage, maer oock by nachte alles beſpiet. *Diogenes* droegh by daege een Lantaerne, om Menſchen te ſoecken, maer de Spion, ſoeckt by nachte de Menſchen met een Lantaerne in de hand. En *Lucianus* voert in zijne t'ſaemenſpraeck van *Tirannus*, een Lantaerne in, om by *Radamantus* den Helſchen Rechter, de boeverien en ſchelmſtucken van *Megapantus*, te beſpieden.

De gevleugelde voeten bedieden, dat de Spion moet naerſtigh en wacker zijn, anderſins ſoude hy geen voordeel doen, ſoo hy niet beſorght en vaerdigh was, en gelijck als *Mercurius* gevleugelt: diewelcke nae de verſieringe der Poëten en van *Lucianus*, in zijne t'ſaemenſpraeck van *Mercurius*, de verdoemde zielen nae de Helſche ſtraffe geleyde, door zijne woorden. *Homerus* noemtſe *gevleugelde woorden*. En derhalven *Mercurius* een overbriever van de beuſelachtige Goden, wort van de Oude gevleugelt afgemaelt; daer door willende uytdrucken, dat gelijck

de Vogelen, in de locht haere ſtemme vertoonden, dat daerom oock *Mercurius* de Bode wierde genaemt, alſoo hy door zijne ſpraecke alles uytdruckte.

De Brack, die nae 't Wild ſchijnt te ſnuffelen, is hier voor de Spion geſtelt, welckers dienſt beſtaet in dagelijx de woorden en handelingen van andere Menſchen te ondertaſten, gelijck *Plato* ſeyt; aengeſien de Brack altijd zijn koſt en het wild, door den reuck, gaet op ſoecken; alſoo gaet oock de Spion, met naerſtigheyt eens anders ſaecke en met heimlijcke ſorghvuldigheydt doorſnuffelen. Waer van God wil dat ghy u ſult wachten.

COSTANZA. *Stantvaſtigheyt.*

EEn Vrouwe die mette rechter arm een Pijlaer omvat, en met de ſlincker hand een bloote Deegen, boven een groote vlamme viers houd, toonende ſich vrywilligh om den hand en arm te willen verbranden.

COSTANZA. *Stantvaſtigheyt.*

EEn Vrouwe die de rechter hand om hoogh houd, en in de ſlincker hand een Spieſſe, ſtaende op eenen vierkanten ſteen.

Stantvaſtigheyt is een vaſt voornemen om door lichaemlijcke pijne niet af te wijcken, noch ſich door droefheyt, moeylijckheyt of eenige beſwaernis te laeten overwinnen, om in alle zijne handelingen van den wegh der Deughd niet af te treden.

De hand die zy om hoogh houd, is een teycken van Stantvaſtigheyt in haer voornemen.

Het vierkant bediet vaſtigheyt, want hoe ghy dat keert of wend, het blijft altijd op alle ſijden vaſt ſtaen, 't welck andere lichaemen, ſoo volmaeckt niet konnen doen.

De Spieſſe is, als het gemeen ſpreeckwoordt ſeyt, *Wie ſich wel ſlut, valt ſelden.* En ſtantvaſtigh te zijn, is niet anders als geſtut en vaſt te ſtaen in de Reeden, diewelcke het verſtand tot eenige ſake ſoeckt te bewegen.

GRAVITA. *Statigheyt, Deſtigheyt.*

EEn Vrouwe diewelcke Adelijcken in purper gekleet is, hebbende aen den hals een toegeſegelt ſchrift, tot op de borſt hangende. Op 't huſſel van 't hoofd ſal een Pijlaer ſtaen met een kleyn beeldeken daer boven. 't Kleed ſal met Pauws oogen beſpreyt zijn, met een ontſteecken Lantaerne in de rechter hand, die op zijn antics of nae de oude maniere gemaeckt is.

Het purper wordt gemeenlijck hier toe gebruyckt, als tot eere van Koninghlijcke en Adelijcke waerdigheyt. Het ſchrift aen den hals was een teycken van Eedeldom, diewelcke een waerachtige Voedſter is van ſtaetigheyt, hoogheyt, eere en geluckſaeligheyt.

De Pijlaer ſalſe tot een cierſel op haer hoofd hebben, ſoo men die in Maſcarade te voet of te paerde wil gebruycken. Maer voor een ſtatue, geſneden beeld, of ſchildery kan men dieſelve ter ſijden ſtellen, datſe daer metten ſlincker arm op ruſt, ter gedachtniſſe van haere treflijcke wercken, die den ſtaetigheyt of aenſienlijckheyt voeden.

De Pauw oogen bedieden dat de aenſienlijckheyt oock pracht mede brenght, en dieſelve komt voort door de eerſuchtigheyt: en de Lantaern betoont, dat de aenſienlijcke Mannen, het licht van 't volck zijn.

GRA-

GRAVITA NEL HUOMO.
Statigheyt in een Man.

EEn ſtatige Vrouwe, houdende met beyde handen eenen ſteen, die aen een koorde is gebonden en opgehangen.

't Kleed van de Vrouwe vertoont, dat aen een rijp Ouder de Statigheyt beter paſt als aen de Ionckheyt: want in haer wort meerder eere geſpeurt: en zy bewaert de ſtaetigheyt en gemaetigheyt van de zeden, met meerder ſorghvuldigheyt.

De ſteen vertoont, dat de Statigheyt in de zeden, van den Menſche, geſeyt wort, nae de gelijckniſſe van de ſwaerwichtige lichaemen. En 't is deſe Statigheyt die de Menſch weet te houden, in zijne handelingen, ſonder ſich nae de lichtvaerdigheyt, ydelheyt, ſotternyen of diergelijcke, te neygen, diewelcke niet bequaem zijn om de ernſthaftigheyt van 't voorhoofd, en van 't hert te bewegen, noch van de Statigheyt af te leyden; gelijck men oock de ſwaerwichtige dingen niet kan door eenigh toeval van haere natuyre veranderen noch buygen, datſe van haere behoorlijcke plaetſe ſouden wijcken.

Staet-Regeeringe. Soeckt *Politica.*

GAGLIARDEZZA. *Sterckheyt, Wackerheyt, Friſcheyt.*

EEn Man van een rijp opſicht, doch ſchoon, van een welgemaeckt aengeſicht en wacker, weſende luchtigh gekleet en met Amarant gekroont, houdende met beyde handen een Olijftack met vruchten, en boven op dien tack Honighraeten, met eenige Byen daerom.

De Amarant is een geduyrige ſtruyck, die buyten 't gebruyck van andere bloemen, vaſtigheyt, ſterckheyt en onderhoudinge bediet: en door haere beſondere aert, ſoo verdort zy nimmermeer, maer ſtaet altijd ſchoon: En alſſer in de Winter geen bloemen zijn, ſoo worden deſe alleene in 't waeter geſteecken, waer doorſe haere groente weder verkrijgen. Waer over de volckeren van Theſſalien, wanneerſe jaerlijx aen 't graf van *Achilles*, gelijck geſchreven wort, offerhande deden, ſoo droegen zy den Amarant om haere hoofden, om dat wanneer d'andere bloemen gebraken, deſe terſtont friſch waeren. En daerom is deſe bloem onſterflijck, en d'onſterflijckheyt toegewijd, gelijck mede de Olijftack en de Honighraeten zijn: paſſende hier op 't geene *Diogenes Cinicus* antwoorde aen eenige die hem vraeghden, op wat wijſe men het leven konde verlengen? ſeyde, *ſoo men de inwendige deelen met honigh, en d'uytwendige deelen met oly ſmeerde.* Willende door deſe duyſterheyt te verſtaen geven, gelijck hy gewoon was, duyſter te ſpreecken, datmen om geſont en wacker te leven, een vrolijck gemoed van nooden hadde, en dat ſtadigh vol was van ſoete en aengenaeme overleggingen: En het lichaem aengaende, datſelve moſt hebben noodigh onderhoud en gemak met goede oefningen, ten einde het niet wierde verteert en door den ledighgangh vervuylt, maer dat het moſt geholpen en aen een gehecht worden. Boven dit, ſeght *Athanæus*, dat het gebruyck van de ſpijſe die in Honigh ingeleyt was, den Menſche veel langer dede leven, als wel ſtercke ſpijſe doet. En ten dien aenſien, voert hy 't exempel in van eenige volckeren in 't eyland van *Corſica*, *Cirnæi* geheeten, diewelcke lange tijd leefden, om dat zy haer onderhielden met ſoete ſpijſe van Honigh gemaeckt. En *Diaphanes* ſchrijvende van de Landbouwinge, ſeyt, dat ſpijſe van Honigh geſtadelijck gebruyckt, niet alleene grootelijx 't verſtand vorderlijck is, maer zy onderhoud oock de ſinnen friſch en wacker.

STEROMETRIA. *Meetinge van vaſte lichaemen.*

EEn Vrouwe, die met beyde handen een Maetriet of Maetſtock houd, waer mede zy met vlijt een vaſt lichaem of ſteen meet, die langh, breet en hoogh is, en aen de ſijde daer van ſal een *Radius Latinus* leggen.

Sterometria is 't geene daer meet de langhte, de breete, en diepte, verſtaende dit in 't beſonder van vaſte lichaemen, die langhte, breede en hooghte hebben. Waer over wy haer vertoonen, datſe mette Maetſtock de vaſte lichaemen meet, als geſeyt is. Vindende door de konſt, alle de deelen die mette Maete over een komen: en om datſe oock meet het onderſcheyt van de wijde, breede, diepte en hooghte, oock alle ſlagh van gele-

gentheyt, ſoo wort haer dit in de hand gegeven: Want de *Radius Latinus* gaet alle Inſtrumenten te boven, door de veranderinge van zijne werckinge: aengeſien ghy die, 't zy geheel open of geſloten of half toegeſloten houd, of in wat maniere ghy wilt, ſoo doetſe verſcheiden werckingen. Want ſtaende op 't plat, 't zy om hoogh of leegh gebogen en aen 't loot gehangen, ſoo meet ghy daer mede alle hooghte en breede, oock alle hooghte en diepte.

ASTROLOGIA. *Sterre-giſſinge.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet met een krans van ſterren om 't hoofd, dragende vleugels aen de ſchouderen, in de rechter hand een Scepter, en de ſlincker een Hemelſche Sphære; ter ſijden een Adelaer.

Aſtrologia komt heer van 't Griex, bediedende in onſe ſpraeck, Reedeneeringh van de ſterren, die door deſe konſte worden aengemerckt, als oorſaecken van de gebeurlijcke werckingen van den Menſch, of van de Natuyre.

Met Hemels blaeu is zy gekleet, om dat de ſterren in den Hemel ſtaen, en van daer haere werckinge doen: en om te vertoonen de ſwaerigheyt, in de begrijplijckheyt van haere verrheyt, ſoo worden haer vleugels gegeven, diewelcke oock dickwijls niet beſtandigh genoegh zijnde, ſoo worter dan noch de Adelaer by gevoeght.

De Scepter bediet, dat de Sterren in eene ſeeckere maniere heerſchappie voeren over de aerdſche lichaemen. En ten dien aenſien, zijnſe van de Sterreraeders aengemerckt.

Anders.

EEn Vrouwe in Hemels blaeu gekleet, met een *Aſtrolabium*, en een boeck vol ſterren, met een Quadrant en andere Inſtrumenten, behoorende totte Aſtrologie, aen de ſchouderen gevleugelt, om datſe altijd mette gedachten om hoogh ſtijght, en let op de Hemelſche dingen.

Anders.

EEn Vrouwe gekleet met Hemels blaeu, met vleugels aen de ſchouderen, houdende in de rechter hand een Paſſer, ende in de ſlincker een Hemelſche Sphære. Datſe blaeu gekleet is, bediet, datſe altijd in den Hemel beſigh is met haere gedachten. De *Paſſer* en de *Sphære* zijn inſtrumenten, gepaſt tot meetinge van den Hemel en haere bewegingen.

ASTRONOMIA. *Sterre-konſt.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, geheel vol ſterren, 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende in de rechter hand een *Aſtrolabium*, en in de ſlincker een tafel, waer op de Hemels teyckenen geſchildert ſtaen.

Het kleed van *Pavonazzo* of duyſter Violet, vol ſterren, bediet de Nacht, waer in men lichtlijck de Sterren ſiet, hebbende geen weerſchijn van de Sonne: en daerom komt men ſeer lichtlijcken tottet bewijs van het op en ondergaen, en van de maniere der Sterren.

Het aengeſicht heeftſe ten Hemel gekeert, weſende dit deſe beeldniſſe eygen, datſe altijd mette gedachten opgeheven is, om de Hemelſche dingen te weeten en te verſtaen. Het *Aſtrolabium* wort haer gegeven, om datmen daer door in vaſte kenniſſe komt van de maete, wijde en afſtand van alle Hemels-teyckenen.

De taefel houdſe in de ſlincker hand, die met

met verscheyden Hemelsche figuren geteykent is. Wesende de Astronomie, naer 't goetduncken van *Isidorus*, en eenige andere, seer verscheyden van de Astrologie, overmits zy als *Theorica* of Spiegelster, handelt van de Werreld in 't gemeen, en van de *Sphære* en *Werlden* in 't besonder, van de gelegentheyd, beweginge, en loop desselven, *&c.* van de spieglen der Planeten, Eclipsen, Polen, Assen, Circulen, *&c.* en duysent andere dingen die totte Hemel en Sterren behooren.

SECRETEZZA. *Stilswijgentheyt.*

EEn Vrouwe die niet alleene den mond met een band heeft toegebonden, maer oock toegesegelt, en 't overige des lichaems sal geheel met een lange swarte Mantel zijn gedeckt.

De Oude plachten door den geslooten en toegesegelden mond, *Angerona*, de Goddinne van de Stilswijgentheyt, te vertoonen: En dat om haer eygen en eens anders stilswijgentheyt en geheimnissen uyt te drucken.

Zy wort met den Mantel, op de maniere, als geseyt is, afgemaelt, om dat gelijck zy alle de deelen des lichaems bedeckt, zy oock alsoo de verborgentheden moet verheelen, en alle dingen bedeckt houden, die haer zijn toe vertrouwt.

SECRETEZZA OVERO TACITURNITA. *Stilswijgentheyt.*

EEn statige Vrouwe, met swarte kleeders, die haer selve, mette rechter hand eenen Ringh op den mond houd, als of zy die daer op wilde drucken: En voor haere voeten sal een Kickvorsch staen.

Zy moet staetigh zijn, want de geheimnissen te ontdecken, is een teyken van lichtvaerdigheyt, om dat geen ernsthafte noch staetige luyden sulx doen.

Het swarte kleed druckt uyt het goed vertrouwen en de standvastigheyt: om dat de swarte verwe geen andere verwe aenneemt. En soo set oock geen ernstachtigh en bestandigh Man het geheim een ander over, maer behoud dat in goed vertrouwen.

Zy houd den Ringh, als of zy daer mede den mond wilde toesegelen, tot bewijs van 't geheim te bewaeren. Want:

Ten einde ghy 't geheim niet uyt',
V mond eerst met een zegel sluyt.

Dit seyt *Lucianus* de Grieck. Andere seggen door gelijcknisse, *de Sleutel in de tonge*, willende uytdrucken, dat de geheimnissen in den mond moeten geslooten zijn. *Ick hebbe een bewaerende sleutel in mijne tonge*, seyt *Æschilus* de Griexsche Poeet, die alsoo van *Gentianus* in *Clemente Alexandrino* is overgeset: oock in de *Oedipus Colonæus* van *Sophocles*, daer hy op deser wijse in de Reye seyt, *wanneer de Priesters, de eerwaerdige Godsdienst van* Ceres *'t volck uytdeelden, dat een gulde sleutel haere tongen sloot.* En dit seyt hy, om te betoonen, dat dese 't geheim van *Ceres* verborgen hielden, als offe haere tonge met een sleutel in den mond hadden toegeslooten. Waer in dese Schrijvers gesien hebben op de kleyne oude sleutels, nae de maniere van een Ringh, bequaem zijnde om te sluyten, openen en toe te segelen, op datse bewaert bleven, en van den Dienaers niet kosten wegh gedragen werden, sonder bekent te zijn. Van dese Ringen handelt *I. Lipsius* over 't tweede boeck van *C. Tacitus*. En hy sluyt uyt de Oude Schrijvers, dat dese kleyne sleutels, Ringen wierden genaemt, doch insonderheit uyt *Plautus*, wanneer hy de Huys-Moeder aenspreeckt, seggende, *sluyt de kelders op, en brenght den Ringh tot my*. Van dese slagh vintmen veele die by den Liefhebbers zijn vergaedert. D'oude gebruyckten oock dese Ringen, gelijck als noch, om hunne brieven te segelen aen hunne vingers, op dat hunne handlingen niet ruchtbaer souden werden. Waer door het eens gebeurde, datter een brief aen *Alexander Magnus* wierde vertoont, in tegenwoordigheit van sijnen lieven vriend *Ephestion*, die zijn Moeder tegens *Antipater* hadde ingestelt, en sonder hem iet te verbergen, liet hy hem oock dienselven lesen. Maer 't selve naulijx gedaen zijnde, nam hy zijnen Ringh, waer mede hy gewoon was zijne brieven toe te segelen, van der hand, en druckte dien op den mond van *Ephestion*, om hem de Stilswijgentheyt in te drucken, ten einde hy den inhoud desselven aen niemand soude openbaeren. 't Is oock geen wonder dat de Keyser *Augustus*, gelijck *Suetonius* verhaelt, eenen Ringh droegh, waer op een *Sphinx* gesneden was, want dieselve was een beeld om de geheimnissen te bewaeren. Andere gebruyckten het beeld van *Harpocrates*, die,

die, van de bygeloovige Heidenen, gehouden wierde voor een God van de Stilswijgentheyt, om door soodanigh teycken te doen verstaen, datmen stilswijgende most zijn en de geheimnissen bedecken.

De Kickvorsch was de Sinspreuck van *Mæcenas*, tot een teycken van Stilswijgentheyt. Men vind, seyt *Plinius*, een sekere slagh van Kickvorschen in 't ried, en op kruyden die stom en sonder geluyt zijn, en dese vintmen in *Africa*, *Macedonien* en elders, *&c.* Waer over een spreeckwoord is gekomen, *een Seriphische Kickvorsch*, voor een persoon die stom en stilswijgende is, om dat dese Vorschen niet quaeckten, schoon zy wierden in de plassen by de andere Vorschen geset. 't Sal niet buyten ons voorstel wesen, gelijck *Paradinus* in zijne Heldische uytbeeldingen gebruyckt, dat *Mæcenas* in zijnen Ringh dese Kickvorsche gebruyckte, door welck middel hy oock *Augustus* seer aengenaem was, gelijck *Eutropius* verhaelt, alhoewel *Suetonius* seght, dat hy weinigh treck tot hem hadde, om dat hy de geheimnisse van de t'saemensweeringe van *Murena* aen *Terentia* zijne Huysvrouwe geopenbaert hadde, een gebreck dat in der waerheyd groot is: want de geheimnissen van Princen, moetmen aen geene Mannen openbaeren, veel min aen Vrouwen, diewelcke van natuyren soo klapachtigh zijn als de Exters: die al naeklappen, watse hooren spreken: En alhoewel de Stilswijgentheyt en de geheymenisse door een Vrouwe wort uytgebeeld, nochtans konnen dieselve niet in een Vroulijcke borst gesloten werden. Daerom seyde *Esopus* seer wel, *Vertrouwt den Vrouwen u geheymnisse niet.* En van *Cato* wort geseyt, dat t'elckens als hy zijn Vrouwe iets hadde geopenbaert, dat hy daer van berouw hadde. Soodanigh berouw hadde *Fulvius* mede, diewelcke een vriend van *Augustus* was, hebbende op eenen dagh den Keyser seer hooren klagen en jammeren over de eensaemheyt van zijn Huys, en van zijn twee Neven van zijns Dochters wegen, die gestorven waeren, en van *Posthumius* die alleen was overgebleven, en die door schandige lasteringe van zijne Huysvrouwe *Livia*, in ballinghschap most leven: overmits hy was gedwongen zijn Stiefsone tot een Naevolger in 't Rijck te stellen; hebbende in alles medelijden met zijnen Neve, en verlanghde derhalven dat hy hem, uyt zijn ballingschap, mocht weder te huys roepen: *Fulvius* verhaelt dese klachten aen zijn Huysvrouw, de Vrouwe verhaelt die wederom aen de Keyserinne, waer over zy bitterlijck aen *Augustus* klaeghde: *Fulvius* gaende 's morgens, nae zijne gewoonte, om *Augustus* te groeten en goeden dagh te wenschen, antwoorde *Augustus*: Fulvi, *God geve u goede sinnen*; gevende daer door te verstaen, dat hy weinigh breins hadde, om dat hy zijne geheimnisse aen zijn Huysvrouwe hadde geopenbaert: dese zijn Huysvrouwe daer over heftigh bekijvende, seyde, *Augustus* is 't geene ick u geseyt hebbe, gewaer geworden, want ick hebt uyt hem verstaen, daerom wil ick my selve van 't leven helpen: En dat met recht antwoorde de Vrouwe; Hebt ghy, seyde zy, soo lange tijd met my omgegaen, en hebt mijne lichtigheyt niet gemerckt, daer van ghy u had behooren te wachten? Maer toeft en laet my voor u sterven: Mits nam zy een Mes en doorstack haer selve, voor haer Mans oogen. Waer uyt men moet verstaen, datmen de geheimnissen aen de Vrouwen niet moet openbaeren: noch geene woorden uyten hals laeten trecken, het zy door gestaedigh bidden, geweldige smekinge of liefkosinge: als die ditselve wel dickwijls, als nieusgierige van eens anders werck, met voordacht doen. Maer in soodaenigh geval is 't noodigh datmen met haer boerte, en ter sijden af leyde, door eenige kloecke vindinge, gelijck de loose Iongeling *Papirius Prætextatus* deede, diewelcke de geheimnissen van den Raed verholen hiel, oock aen zijne Moeder, die, met sterck aenhouden, van hem versocht te weeten, watter doch in den Raed mocht zijn besloten: doch hy antwoorde, nae lange tegenstand, datter gehandelt was, of het beeter waere voor het gemeene beste, of een Man twee Vrouwen, dan of een Vrouwe twee Mannen soude hebben: Doch zy had het selve niet soo haest verstaen, of zy seyde het tegens andere Vrouwen, diewelcke te samen in eenen hoop, vol benauwtheyt, voor den Raed traeden, biddende met bekreeten oogen, datse liever een besluyt wilden stellen, dat een Vrouwe mocht twee Mannen hebben, als een Man twee Vrouwen. De Raed verwondert zijnde van dit selsaem voorstel: oock de saecke ondertast hebbende, hoedanigh

nigh dieselve geschiet was, maeckte daer nae groot werck van *Papirius*, hem omhelsende over zijne getrouwigheyt en stilswijgentheyt, gevende hem dese vryheyt, dat hy alleene van alle de kinderen mocht in den Raed komen; gelijck *Macrobius* in 't I boeck VI cap. verhaelt. 't Is geen minder kluchte die *Plutarchus* in 't boeck van de klappernie verhaelt, noodigh tot dese stoffe, van eenen Raedsheer die heel versuft staende over sekere heymelijcke beraedslaeginge van den Raed, met duysent quellingen van zijn Vrouwe wierde gebeden, dat hy doch aen haer den Raedslagh wilde ontdecken, sweerende daer op dat zy 't nimmermeer soude openbaeren: de Man sich veinsende, als of hy door haer bidden overwonnen was, seyde, weet ghy wel datter tijdinge is gekomen, datter een gewapende Leeuwerck is komen vliegen, met een Spiesse, en een gulde Helm op 't hoofd? Nu zijn wy met den Wichlaers of Priesters in beraet, of het een goed of quaed voorteecken zy: Maer, by lijve, swijght, noch wiltet niemand openbaeren: Dese stilswijgende Vrouwe, begint, nae dat haer Man was uytgegaen, te jammeren, vreesende een quaed voorspoock: waer over de dienstmaeghd stoffe kreegh haer te vragen, watter doch mocht in den wegh zijn? De Vrouwe vertelt al 't geene haer toebetrouwt was, doch met desen bedinge, dat zy 't aen niemand most weder verhalen. Zy versweeg het wel voor haere Vrouwe, maer soo haest quam haer Vryer daer niet, of zy openbaerde het dien selven: De Vryer wederom aen een ander, en in korter tijd was dit over de Marckt van *Romen* verspreyt. Als dit nu totte ooren van den Vinder deser uytgestroyder maere was gekomen, gingh hy na zijn huys, seggende tot zijne Vrouwe: ghy hebt my bedorven: want alreede is de geheimnis, die ick u toevertrouwt hadde, op de Marckt. Ick weet dat de Raed over my sal klagen, daerom is 't noodigh dat ick door uwe losmondigheyt het Land ruyme: Zy antwoorde, 't is niet waer, want ick heb 't niet geseyt. Weet ghy niet, dat ghy de driehonderste Raedsheer in den Raed zijt? Waerom sal dan de schuld u meer als andere gegeven worden? Hoe, seyde hy, de driehonderste? Dit selve weet niet eene van al den Raed, als ick, die dese vindinge bedacht hebbe, om u Stilswijgentheyt te beproeven. Maer in 't toekomende, sal 't niet van noode wesen datmen van de Vrouwen een proeve neme of se stilswijgende zijn, daer zy doch gemeenlijck al te saemen van self gaerne wat te vry uyt praeten. 't Is dan beter datmen hier in voorsichtigh gae en inhoudende zy, als den Mannen betaemt, en vertrouwe zijne geheymnisse aen niemand: En als hy die dan andere vertrouwt, en die daer nae werden verbreyt, daer over moet hy over andere niet klagen, maer over hem selve, die de eerste oorsake daer van geweest is. Oversulx moetmen onderhouden de gestaedige Stilswijgentheyt van de Seriphische Kickvorsch, die wel van den Egyptenaeren voor een gebrecklijcke en overtollige Stilswijgentheydt in andere dingen genomen is, niet te min soo isse in 't besonder over de verborgene saecken prijselijck, en derhalven behooren de geheymnissen in den mond toegesegelt en besloten te zijn.

SILENTIO nae *Apulejus.*
Stilligheyt.

EEn Man sonder aengesicht, met een Bonetjen op 't bloote hoofd, en een Wolfshuyd over de schouderen, en zijn gantsche lijf sal vol oogen en ooren wesen.

Dese Man sonder aengesicht, betoont, dat hy spreeckt met zijn gantsche gesicht, en snellijck mette tonge, stilswijgende mette oogen, met het voorhoofd en met de winckbrauwen: en om de Stilligheyt uyt te druccken, maelt *Apulejus* dese beeldenisse af.

't Bonet op 't hoofd, bediet de Vryheyt, die de Mensch heeft om te spreecken en te swijgen. Maer 't Bonet op 't hoofd, sonder tonge, bediet dat het beter is te swijgen als te spreecken, wanneer 't niet noodsaecklijck is: Want de oogen en ooren op 't kleed, geven te kennen, datmen moet veele sien en hooren, maer weynigh spreecken, gelijck de Wolfshuyd uytdruckt; want de Wolf, als hy iemand voor hem siet loopen, en dese als te rugge siende, den Wolf gewaer wort, soo sal den Wolf strax de sprake worden benomen, sulx dat hy naulijx, met groot geweld, eenig kleyn geluyt van sich kan geven, maer al stilswijgende, soo gaet hy met groote stappen en sprongen voort, en vlucht met zijn ge-

roofde buyt. Hierom oordeelden de Oude, datmen dit bequaemlijk konde gebruycken, ter gedachteniſſe van de Stilſwijgentheyt.

SILENTIO. *Stilligheyt.*

EEn Vrouwe met een band dwers voor 't aengeſicht gebonden, die den mond bedeckt.

't Is de ſpreucke van *Macrobius*, dat de beeldeniſſe van *Angerona* met den mond toegebonden en verſegelt, bediet, dat die geene die daer kan lijden en ſwijgen, zijne benautheyt veinſende, ſal op 't laeſte de ſwarigheyt lichtlijcken overwinnen, en daer na een vrolijck en vermaecklijck leven genieten.

SILENTIO. *Stilligheyt.*

EEn Ionghman, gelijck geſeyt is, met den vinger aen den mond, en ſwarte vleugels aen de ſchouders, en al ſittende, vertoont hy, als of hy op zijne voeten niet konde ſtaen, door de ſwackheyt van zijne beenen: hy houd in zijn hand een Overvloets Hooren, alwaer rontom eenige vaetjens vol Linſen, en ander gewas van Boonen, Erten en Perſicken ſtaen, diewelcke eerſtlingen zijn, die aen de Stilſwijgentheyt, uyt groote Godsdienſtigheyt, wierden geoffert.

Daer wort een Cocodril by gemaelt, hebbende gantſch geene tonge om eenig geluyt te ſlaen, en daerom kan die oock tot een beeld van de Stilligheyt genomen worden.

SILENTIO. *Stilligheyt.*

EEn Iongelingh, die de voorſte Vinger voor den mond houd, op de maniere als of hy een teycken gaf om te ſwijgen, houdende in de ſlincker hand een Perſic mette blaederen.

De Perſic was *Harpocrates* den God der Stilſwijgentheyt toegewijd, om dat zy blaederen heeft die eens Menſchen tonge gelijck zijn, en de vrucht heeft oock gelijcknis nae 't hert, willende mogelijck daer mede ſeggen, dat het ſwijgen, op zijn tijd, een deughd is: daerom betaemt het een wijs Man niet, dat hy zijnen tijd, met veele ſotte klap ſonder vrucht of ſtichtinge doorbrenge, maer al ſwijgende, ſal hy eerſt die dingen overleggen, die hy ſal ſpreecken.

Een Iongelingh wort hy gemaeckt, om dat de Stilſwijgentheyt voor alle dingen, in den Iongelingen, een teycken is van Zeedigheyt en Deughd, volgende hier in 't gebruyk van de Oude, diewelcke *Harpocrates* maelden als een Iongelingh met vleugels, en met een ſwart aengeſicht, om dat de Poëten ſeggen, dat de Stilligheyt, een vriend van de Nacht is. My dunckt dat ick de dichten van *Arioſto* niet behoore na te laeten, daer hy aldus ſeyt:

De Stilligheyd die doet de rond',
En kieſt de duyſtre avond-ſtond,
Een bruyne Mantel is zijn kleed,
Met vilte ſchoen' hy ſachtjens treet,
En wie dat hy van verre ſiet,
Die wenckt hy dat hy van hem vliet.

SILENTIO. *Stilligheyt.*

EEn oud Man, diewelcke zijn eene Vinger op de lippen, voor zijn mond houd, ter ſijden ſal een Gans ſtaen, met een ſteen in den nebbe.

Om dat de Ouderdom lichtlijck gebieden kan te ſwijgen, als die geene, die veel meer op de verdienſten en op de verkregen goede naem vertrouwen, als op de woorden, daerom wort de Stilſwijgentheyt, van ſommigen, van dees Ouder afgemaelt.

De Gans is ſeer genegen om altijd te klappen en te taeten, en dat met veel geſchreeuws, ſonder dat zy eenigh ſoet geluyt over haer heeft. Derhalven houd zy den ſteen in den mond, om te betoonen, ſoo wy geen gelegentheyt ſien om met eere of lof te mogen ſpreken, ſoo ſullen wy veel liever ſwijgen, want indien 't goed gevoelen, van onſe wetenſchap, hier door niet vermeerdert, ten minſten ſal 't niet worden vermindert; want de Stilſwijgentheyt evenaert de verſtandige en onverſtandige, even gelijck: En daerom ſeyde een wijs Man, datmen de Menſchen ſeer wel konde gelijcken by de potten, diewelcke men niet kent offe heel of gebroken zijn, ten zy datmen 't aen 't geluyt hoore. En *Socrates* ſullende zijn oordeel geven, over eene van zijne Scholieren, ſeyde, *hy wilde hem eerſt hooren eer hy hem wilde ſien. Ammianus* ſchrijft van de Ganſen, dat alſſe om den grooten brand van de Sonne te ontgaen, met hoopen van 't Ooſten na 't Weſten vliegen, en alſo zy nootſaecklijck den bergh

Taurus moeten paſſeeren, alwaer een groote menichte van Arenden is, vreeſende voor haer geweld, en om dan door haere kakelachtigheyt niet bekent te worden, ſoo neemt yder van haer een ſteen in den nebbe, houdende dieſelve daer in, ſoo lange, tot zy, buyten alle gevaer, zijn.

OSTINATIONE. *Stijfſinnigheyt, Hartneckigheyt.*

EEn Vrouwe in't ſwart gekleet, die't hoofd met een Nevel omtrocken is, houdende met beide handen een Eeſelskop om hoogh.

Het ſwarte kleed paſt wel op de Hartneckigheyt, want gelijck het ſwart laecken, geen ander verwe kan aennemen, alſoo kan oock een ſtijfſinnigh Menſch in zijn gevoelen, ſich niet door eenige reeden keeren tot het licht der waerheyt, dat hem vertoont wert.

Hy ſal't hoofd met een Nevel omtrocken hebben, om dat de ſtijfſinnige niet verre ſiende zijn, en daerom blijven zy vaſt op haer voornemen ſtaen: Want het is gewis een teycken van een wijs Man, dat hy zijn gevoelen wat toe geve, om dat ons verſtand ſoo geſtelt is, dat wy of door de volmaecktheydt, en door 't groot getal van de volmaeckte dingen, of door 't kleyne licht, en de duyſterheyt van ons verſtand, nimmermeer in die paelen blijven, of dat wy geen plaets ſouden hebben om verder te gaen, en den roem van onſe kenniſſe, ons ſelve, ſouden toeſchrijven, met het vervolgh, dieder van tijd tot tijd gedaen wort.

Het Eeſelshoofd druckt de onwetentheyt uyt, diemen eertijts ſeyde Moeder van de Hartneckigheyt te weſen. En de Stijfſinnigheyt wort door een Eeſelskop afgebeelt, om dat dit Dier even bot is in alle dingen, ſich vernoegende ſoo wel in 't goede als in 't quaede, ſich even gevoelijck houdende in 't ſloven of hertenleet, tot een groot onderſcheyd van d'andere Dieren.

AUDACIA. *Stoutigheyt.*

EEn Maeghdeken in 't root en groen gekleet, met een ontſtelt voorhoofd, ſchrap ſtaende om een Marmore pijlaer om verr' te werpen, alwaer een gebouwſel op ruſt.

Stoutigheyt is het tegendeel van de vreeſe, en een gebreck in die geene, die de ſwaerigheyt in eenige groote ſake weinigh overleggen, en ſich te veele in haere ſterckheyt laetende voorſtaen, ſoo willenſe haer ſtuck met een barſt ten einde brengen. Hierom iſſe Iongh gemaeckt, als die ſich onderwint een pilaer, die wel vaſt ſtaet, met kracht te grond te werpen.

Het roode en groene kleed, bediet Stoutigheyt, als mede het korſele hoofd, gelijck *Ariſtoteles* verhaelt.

ARDIRE MAGNANIMO & GENEROSO. *Stoutmoedigh beſtaen.*

EEn Ionghman van een ſtoute en ſtercke ſtand en wreed van geſicht, hebbende de rechter arm gewapent, waer mede hy met een wackere dapperheyt, eenen Leeuw, die hy tuſſchen zijne knyen heeft, de tonge uyt den halſe ruckt. De reſte van 't lichaem is ongewaepent en ten meeſtendeel bloot. 't Welck ſpeelt op de moedige ſtoutigheyt van *Liſimachus* de ſoone van den eedelen *Agathocles* van Macedonien, eene van de Naevolgers van *Alexander* de Groote, diewelcke aen

zijnen Meester, den Philosooph *Callisthenes*, venijn gegeven hebbende, dat hy van hem hadde versocht, om eenmael uyt de gevangenis, daer hem *Alexander* hadde ingeworpen, verlost te worden, wierde overgegeven om van een Leeuw verscheurt te werden. Maer hy overwon de wreedheyt door eene listigheyt, en op zijne sterckheyt steunende, soo stack hy zijn rechter hand, die hy stilswijgens hadde gewapent, in den muyl der Leeuwe, en trock hem de tonge uyten keel, sulx dat de Leeuw strax dood bleef. Over welcke daed hy daer nae gestelt is onder de beste vrienden van *Alexander*, wesende hem dit een trappe om tot alle staeten van regieringe en tot een eeuwige eere op te klimmen. En als men dese beeldenisse te paerde, of in eenige Masqueraden of anders, soude willen vertoonen, soo kan men hem de tonge in de hand, en een doode Leeuw voor een Helm op 't hoofd stellen.

ARDIRE ULTIMO & NECESSARIO. *'t Vyterste waegen.*

EEn gewapent Man, 't zy dat hy te paerde of te voet is, met een Swaerd in de rechter hand, alwaer rontom geschreven is, *per tela, per hostes*, dat is, door pijlen en door vianden, of door waeter en vier. In de slincker hand sal hy een Schild hebben, alwaer in gesneden of gemaelt is een Ridder, die met een volle ren, op de wapenen loopt, die de Vianden op hem schieten; gehart zijnde, om al vechtende sich te beschermen, en onder de Vianden zijn leven kloeckmoedigh te waegen. Rontom 't Schild sal het veersken van *Virgilius* geschreven zijn:

Vna salus *victis nullam sperare salutem*,
dat is:
Dit 's 't heyl en 's overwonnens Lied,
Dat hy geen heyl voor oogen siet.

't Geene wy de uyterste en noodsaeklijckste Stoutigheyt noemen, is een sekere maniere van oneygentlijcke sterckheyt, alsoo van *Aristoteles* geheeten, om dat dieselve gemeenlijck kan en plagh gestelt te worden in eenig dingh, om eere te behaelen, of uyt vreese van quaede bejegeninge, of door gramschap, of door hoope, of door weinigh overlegh van het aenstaende gevaer, maer niet uyt liefde van dat waerachtige en schoone goed, 't welck het einde van de deughde is. De Waepenrustingh en 't Swaerd met het opschrift, betoonen, dat in alle gevaer, groote tegenstand noodigh is. En 't Schild metten Ridder, die op de Spiessen van de Vianden rent, druckt uyt, het geene wy hebben geseyt, te weeten, dat de wanhope dickwijls oorsaecke is van de behoudinge, maer die is de waerachtige en volmaeckte sterckheyt niet, als geseyt is.

PUNITIONE. *Straffinge, Castijdinge.*

EEn uytblinckende Vrouwe, die op een Rad staet, met een Roer van een Schip ter sijden, houdende in de rechter hand een elle-stock, en in de slincker een toom.

PUNITIONE. *Straffinge.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, zijnde gevleugelt, houdende in de rechter hand een Maetstock, en in de slincker een toom.

Dese beeldnisse wort voor de Goddinne *Nemesis* vertoont, waer door zy geseyt wort een Dochter van de Iustitie of Rechtvaerdigheyt te wesen, en daerom wortse in 't wit gekleet.

De vleugels bedieden de snelligheyt en vaerdigheyt, die zy gebruyckt in den quaedwilligen te straffen, en die 't waerdigh zijn te beloonen.

De Toom en de Maetstock geven te kennen, dat zy de tonge breydelt, als mede de snoode daeden, de maetigheyt afmetende, dat de straffe niet te verre boven de schult gae, maer datse te gelijck mette maete en met de gelijckmaetigheyt over een kome. 't Welck in de Oude Wet is onderhouden geweest, vergeldende een yder oogh om oogh, voet om voet, en leven om leven.

PENA. *Straffe die geleden is.*

EEn Vrouwe metten mond open als offse kreet, leelijck van opsicht, met een slecht en swaermoedigh kleed, dat op veele plaetsen gescheurt is, hebbende een geessel in de hand, hinckende aen d'eene voet, gaende op een houte stelte, verdraegende met groote moeylijckheyt alle de pijne en quellingen.

Tusschen de straffe en de boetvaerdigheyt,

is dit onderſcheyt in't beſonder, dat de boetvaerdigheyt geſchiet met wille en toeſtemminge van den Menſche, die alreede berouw heeft over de mishandelingen by hem begaen: Maer de ſtraffe is ſoodanigh, dat het oordeel van Menſch of van God den Sondaers de ſtraffe opleyt, ſonder datſe eenige pricklinge of begeerte van berouw hebben, om de ſonde door goede wercken uyt te wiſſchen.

Om dan deſe omſtandigheyt, die ſoo aenmercklijck is, by de ſtraffe te vertoonen, wortſe ſeer leelijck geſchildert, datſe ſtaet te ſchreeuwen, om uyt te drucken het verlangen datſe heeft om ſich over 't geweld van 't Recht te wreecken, dat over haer is uytgeſproken.

Met een geeſſel en met een ſtelte iſſe gemaelt, om datſe niet kan gaen door haer eygen wille noch door 't geweld van een ander, of het oordeel Godes verſelt dickwijls den Menſche op 't hooghſte van zijnen val, en totte rechtvaerdige ſtraffe van zijne verdienſte: waer toe hy wel ongaerne met ſuchten en krijten gaet, verlieſende daerom terſtont de kracht niet, maer het licht des Verſtands en de worm der Conſcientie doen, dat hy gedwongen wort zijn ſchult te bekennen, over zijne verdiende ſtraffe, die hy lijd.

CASTIGO. *Straffe, die een ander wort aengedaen.*

VOor de Straffe ſullen wy een ſtrengh en wreed Menſch afſchilderen, die met een Bijl in beyde handen gevat, een vreeſlijcke ſlagh dreyght te geven. Ter ſijden is een Leeuw, die eenen Beer ſchricklijck aenvalt en verſcheurt.

De Bijl is een Hieroglyphiſch beeld van de ſtraffe, want ſoo wel de Romeynen als Griecken gebruyckten deſe ſtrenge ſtraffe, gelijck men ſien kan in de Medaglien van den Koninck van *Tenedo*, gelijck *I. Pollux* verhaelt: Want de Koningh van *Tenedo* had eene Wet gemaeckt, dat wat Man of Vrou in Overſpel ſoude werden bevonden, dat die mette Bijl ſoude werden gedood, hebbende oock zijn eygen Soone daer in niet verſchoont. En op dat ditſelve altijd in de gedachteniſſe ſoude blijven, ſtelde hy op d'eene ſijde van deſe Medaglie eene Bijl, en op d'ander twee hoofden.

De Leeuw wordt op diergelijcke wijſe mede voor de ſtraffe genomen, gelijck *Ælianus* daer van de Hiſtorie verhaelt, dat *Eudomius* een Leeuw, Hond en Beer te gelijck hadde opgebracht, en op eene maniere doen leeren, levende lange tijd met malkanderen in goeden vreede, ſonder d'een den anderen te miſdoen, weſende te ſaemen Huysgenoten en als Dieren van eender Natuyre. De Beer door ſekere korſelheyt overwonnen zijnde, verſcheurt den Hond, met den welcken hy leefde en ommegingh. De Leeuw over den Beer toornigh zijnde, en door dit ſchelmſtuck bewogen, als gebroken hebbende de gemeene Wet des levens, valt den Beer wederom aen, en ſtraft hem met gelijcke ſtraffe, als hy den Hond gedaen hadde.

RIGORE. *Straffigheyt, Hardigheyt.*

EEn hart en vreeſlijck Man, die in zijn rechter hand een yſeren Roede houd, en ter ſijden ſal een Struys ſtaen.

Deſe Man wort hart en vreeſlijck geſchildert,

dert, om dat de ſtrengigheyt altijd vreeſlijck en onaengenaem is, met voornemen, om in de herten der Onderdaenen vreeſe te brengen.

Daerom wort de yſere Roede genomen voor de Hardigheyt van de Straffe, 't zy van woorden of daeden. Waerom oock *Paulus* den Coloſſenſen dreygende, vraeght of hy wil tot haer komen met Vriendlijckheyt of met een yſeren Roede?

De Struys worter by gedaen, om te betoonen, dat de Hardigheyt een Dienaer is van de Straffe of Iuſtitie, die door haer ſelve, alle twiſt vertoont.

CONTRASTO. *Strijd, tegenſtand.*

EEn gewapent Ionghman met een roode Rock onder het Harnas, hebbende een bloot Rapier, ſtaende vaerdigh om zijnen Viand een ſteeck te geven, op der aerde ſal een Katte met een Hond ſtaen, vaerdigh om te vechten.

Tegenſtand is geweld van twiſtige Menſchen, waer van d'eene boven d'ander ſoeckt uyt te ſteken, en daerom wort hy gewapent gemaelt, oock te gelijck vaerdigh om ſich ſelve te beſchermen, en zijnen Viand aen te vallen.

De roode verwe bediet de ontſtelténiſſe van 't gemoed, en de heerſchappie van ſieckte of paſſien die ſich bewegen en het bloed beroeren.

Hy wort tuſſchen een Katte en een Hond geſtelt, om dat de Strijd, door de ongelijcke en ſtrijdige Natuyren, hier uyt zijnen oorſprongh neemt.

CONTRASTO. *Strijd, tegenſtand.*

EEn Iongelingh die onder zijn Waepenrock een kleed heeft van roode verwe, houdende in de rechter hand een bloote Poignaert met een ſeer wreed geſicht, hebbende in zijn ſlincker hand een Stekade, die hy te rugge houd, als of hy wilde toe ſteken.

COMBATIMENTO del RAGIONE & APPETITO. *Strijd van de Reeden tegen de luſt des vleeſchs.*

VAn de beeldniſſe van *Hercules*, daer hy *Anteum* doodſlaet, gelijckmen in veele Medaglien vint, daer van maecken ſommige deſe uytlegginge: als dat *Hercules* ſoude weſen een gelijcknis of ontwerp van de ziele en van den geeſt des Menſchen, die door de Reeden geleyt wort, en *Anteus* ſoude het lichaem weſen. De borſt van *Hercules* is de Zeetel van de Wijsheyt en Voorſichtigheyt, die een geſtadige ſtrijd voeren met de wille en de genegentheyt, ſulx dat de genegentheyt altijd tegen ſpreeckt en tegens de Reeden ſtreeft. Soo kan oock de Reeden geen overhand hebben noch het veld behouden, ten zy datſe 't lichaem om hoogh heft, en verre uyt het geſichte voert van deſe aerdſche dingen, ſulx dat de voeten, te weten de genegentheden, geen meer opſtokinge of voedſel van deſe aerde ontfangen, voor en al eer alle de begeerlijckheden en hertztochten, die daer kinderen van der aerde zijn, te gelijck werden gedoot.

STUDIO. Soeckt *Oefeningen in de konſten*, of *geleertheyt.*

SOSPIRI. *Suchten.*

VEele beeldniſſen konnen over het Suchten gemaeckt worden, want daer zijn veele

veele bewegingen en genegentheden des gemoeds, waer door dieſelve gevoet werden. De Suchten ſpruyten uyt de gedachteniſſe van de quellingen van geledene ongevallen door 't berouwe van de bedrevene ſonden, door 't miſſen van den tijd en gelegentheyt, die voorby is, door 't overdencken van het verledene geluck, door de tegenwoordige bekommerniſſe, door de ſmerte en 't verlangen nae eenige ſaeke, gelijck als daer zijn de Suchten van de Minnaers, die daer ſuchten om 't verlangen datſe hebben, nae 't geene zy beminnen, 't zy uyt begeerte van eere, en om een treflijck verſtand te mogen vinden als *Homerus*, dat zijnen lof ſoude mogen uytbreyden: Waerover de groote Macedonier hertlijck ſuchtede:

Als Alexander *quam gegaen,*
En ſach het graf Achillis *aen:*
Doen borſt een diepe Sucht daer uyt,
En riep, geluckigh! overluyt,
Geluckigh zydy moedigh Held,
Dat uwe naem klinckt door het veld,
Dat ghy gevonden hebt dien Man,
Die u ſoo hoogh verheffen kan.

De Suchten komen niet alleen van de verledene en tegenwoordige, maer oock van de toekomende dingen, want uyt het gevoelen en de vreeſe van 't aenſtaende quaed, dat iemand boven den hoofde hanght, ſoo ſuchtmen: en de Suchten zijn niet altijd waerachtigh, maer dickwijls zijnſe geveinſt, als daer zijn de Suchten der Hoeren en valſche verraderſche vrienden. Dickwijls komenſe door toevallen van kranckheyt, veeltijts zijnſe natuyrlijck, als door een ſekere gewoonte, die in die geene plagh te weſen, die dickwijls ſuchten, als zy dencken om haere handelingen en ſtudien, gelijck *Virgilius*, die dickwijls plagh te ſuchten. En hier uyt is dat geneughlijck ſpreuckjen van *Auguſtus* heer gekomen, 't welck *Sabellicus* verhaelt; want als hy ſat tuſſchen *Virgilium*, diewelcke dickwijls ſuchte, en tuſſchen *Horatium*, die als een leepoogige, de traenen van de oogen wiſchte, wierde hem gevraeght, wat hy deede? ſoo antwoorde *Auguſtus, Ick ſit tuſſchen weenen en ſuchten.* 't Is wel waer, dat de Suchten van de traenen zijn afgeſcheyden, niet te min zijn de traenen altijd met de Suchten vergeſelſchapt, gelijck de Minne-dichters dieſelve altijd te ſaemen voegen:

Duyſent traenen, duyſent ſuchten,
Stort ick, als ick ſit te duchten.

En *Petrarcha* ſeyt:

Dit vrolijck Meysken in my doet,
Dat ſucht en traenen my zijn ſoet.

Men kan wel ſuchten ſonder traenen, maer men kan niet ſchreyen ſonder ſuchten, de traenen komen ſtrax met de ſuchten, gelijck de regen en de wind te ſaemen komen. Alle Suchten, oock hoedanigh die zijn, worden aen den ſlaep des hoofds gevleugelt afgebeeld, en draegen ter rechter nae de borſt, oock twee vleugels, alwaer in 't midden een Hert ſtaet: waer van wy de reeden hier nae ſullen verhaelen. In de ſlincker hand wort geſtelt de ſaecke die bequaem is, om de genegentheyt uyt te drucken, waerom dat geſucht wort. Waer van men oock elck breeder op zijn plaetſe kan nae ſien.

Totte Suchten van ſwackheyt neemtmen in de ſlincker hand een tack van *Anemone*, om dat *Orus* ſchrijft, dat de Oude door dit kruyd de kranckheyt uytbeelden: 't heeft wel een ſchoone purpere bloeme, maer zy duyrt, gelijck oock het kruyd, al te korten tijd. En hier mede druckten zy de ſwackheyt uyt.

De Suchten die als natuyrlijck, uyt een ſeeckere gewoonte, heerkomen, zijn ſoorten van melancolie of ſwaermoedigheyt, en daerom ſalſe een krans van Aelſt op 't hoofd hebben, ſpeelende op 't geene *Petrarcha* ſeyt:

Het ſtadigh ſchreyen is mijn vreughd,
En 't lachen is mijn ongeneughd:
Mijn ſpijs is alſt en ſnood venijn,
En dit ſal al mijn vreughde zijn.

Overſulx dat die perſoon, 't zy dat hy om zijne ſtudie of handelinge altijd ſwaermoedigh ſtaet te ſuchten, tot een hulp-middel hem ſal vertoont werden, dat zijn ſlincker hand ſal gevoeght zijn aen de rechter van *Bacchus*, die in de ander hand zijne gewoonlijcke kroes houd: Want hier is geen ander temperament noch gematigheit noodig, dan een verluſtinge, waer van *Bacchus* by de Poëten en Philoſophen voor een afbeeldſel, en voor een bedietſel is van een Godlijcke geeſt en een hoog verſtand. En *Diphilus* ſeit by *Athanæum*, *dat* Bacchus *is de alderwijſte, en aldergeneughlijxſte, die door zijne vochtigheyt, het hert vervrolijckt: die een vriend is van wijſen en grootmoedigen, die den blooden en verachten 't hert opweckt, den ſtuyren den lach aenbrengt, den tragen wacker maekt, en den verſaegden ſterck:*

Ghy

Ghy maeckt o Bacche, *door u aert,*
Dat yder u houd lief en waert:
Van wijsen zydy seer bemind,
Vlaeckers maeckt ghy wel gesint,
Den slueren maeckt ghy soet en vroo,
Den blooden stout, den stouten bloo.

Cheremon de Treurspeelder, bevestight, dat door den Wijn de lach, de wijsheyt, de leersaemheyt, en den goeden raed vereenight wort. Soo is't dan geen wonder, dat *Homerus* dappere personagien van groot bewind, op den Rijxdagh van den Keyser *Agamemnon* invoert, aleermen raedslaegde en van krijghssaecken handelde, datter groote schroeven ommegingen: te meer schijnt het den Studenten, en insonderheyt den Poëten geoorloft, alwaer *Bacchus* de Voorsitter is. *Philocorus* seyt, dat de oude Poëten niet altijd haere deuntjes songen, maer als zy wel hadden gedroncken, dan riepen zy *Bacchus* of *Apollo* aen. *Demetrius Halicarnasseus* seght, dat de Wijn der Poëten Postpaerd is, sonder welck zy op den bergh *Parnassus*, niet kosten klimmen; want soose waeter mosten drincken, soo quaemer niet aerdighs voor den dagh. En *Torquatus Tassus* heeft metten Wijn dickwijls zijnen Geest, met goede vrienden, vermaeckt, want hy was seer swaermoedigh, bedachtsaem en vol suchten.

Totte gemaeckte Suchten van dē Hoeren en van valsche verradersche vrienden, kan men maken datse onder de slincker arm een beck van een Crocodil heeft. Want de Suchten der Hoeren zijn, als de traenen der Crocodillen, die eerst schreyen, maer korts daer nae den Menschen vermoorden. Dit zijn gemaekte Hoeresuchten, die zy doen in tegenwoordigheit van de Vryers, om haer in 't net te verstricken, spreeckende seer vriendlijck, daerse terstont anders om lachen en hem haeten, even gelijk als de Vos aen den Hond deede. Maer alsoo dit al gemaeckt werck was, soo is 't billijck dat wy van 't waere Suchten der Liefde spreken: De Sucht der Liefde sal boven de vleugels aen 't hoofd, noch een kroone van Mirten hebben, als mede eene in de rechter hand, voor de borst. 't Hert sal tusschen twee vleugels staen, en aen de slincker sijde een ontsteken Fackel. De vleugels zijn de snelligheit van't Suchten, die door de sinnen en gedachten vliegende, het hert doordringen en snellijk ter vlucht gaen,

Cor het *Hert*, heeft nae dat *Isidorus* verhaelt, zijne benaeminge van *Cura*, dat is, van hertseer ofte sorge, want alle sorge en gedachte dringht in 't herte, 't welck zijnen levendigen Geest uyte locht scheppende, dieselve tot sich treckt, en dat door de gesette bewe-ginge van de Locht, en indien dieselve, door eenigh toeval, wordt overstulpt, soo verdrucktse de aesemhaelinge en het uytblasen: waer over de Mensch alle geweld doet om dese perssinge te breecken, door de aessemhaelinge der Suchten, om verkoelinge van een gematighde locht te verkrijgen. Maer gelijck het dickwijls plagh te geschieden, door al te heeten locht, en door aenwas van de hette aen de natuyrlijcke warmte, soo beswaertse het herte, niet konnende verkoelt werden, om dat de locht-gaeten, daer door worden verhindert: Want door te grooten kouden locht en door de koudigheyt, die de senuwen van de borst te saemen treckt, soo wort het hert te saemen getrocken en bevriest. Aldus gebeurt het dat de Vryers, of door te grooten jalousie, die haer geest te saemen treckt, of door te grooten brand van Minne-Liefde, die 't herte overstulpt, soodaenige quellingen krijgen, datse dickwijls gedwongen zijn, duysent en duysent Suchten, uyt haeren boesem te haelen, door de welcke de Vryers werden gevoet, gelijck *Petrarcha* seyt, en die plachten dan soet, en dan lieflijck genaemt te werden. En om dat het Suchten een voedsel en verkoelinge is voor der Minne-janckers herten, en om dat de Suchten uytet herte opvliegen, daerom hebben wy 't hert tusschen twee vleugels, in de rechter hand, voor de borst gestelt. Waer over *Petrarcha* singht, *de suchten komen uyt de borst en uyt de oogen.*

De kroone van scherpe Mirten, die zy op 't hoofd draeght, is een beeld van scherpe Minne-gedachten en vaste inbeeldingen, die den Vryers dwingen tot suchten, en *Virgilius* maelt den Vryers af, datse staen in een bosch van groene Mirthen en in bedeckte wegen, alwaer haer de sorgen oock in den dood niet verlaeten.

Maer wat straf is dit, te staen in een bosch van schoone en bloeyende Mirten? sonder twijfel, soo heeft de Poeet daer mede den Hel gemeent, die de Vryers moeten lijden door de gestadige prickel van de gedachten,

door

door het herdencken en verlangen van haere Liefde. Want door de gelegentheyt, van den Mirt aen te sien, die *Venus* de Moeder van de Liefde aengenaem is, soo herdencken zy de scherpe straffe van haere Minnelusten. Diergelijcke straffe verkreegh *Megapentus* in de t'samenspraeck van *Lucianus*, die *Tyrannus* genoemt wort, uyte vindinge van den Philosooph *Ciniscus*, alwaer *Rhadamantus* raed, datmen hem niet soude laeten drincken uyt *Lethes*, den vloet der vergetenheyt: Want het is een lastige en swaere straffe, voor die in ellende is gevallen, te gedencken aen de mogentheyt en de verledene geluckfaeligheyt. Alsoo oock de Vryers, die berooft zijn van haere lust en vermaecklijckheyt, en van de beminde voorwerpsels, door 't verlangen dat zy nae haer hebben, als zy daer om dencken, soo klagen en suchten zy gestadigh, tusschen de bosschen van Mirt, die de Poeet noemt de *Treurige Velden*, en by gevolgh oock, door de Suchten, die uyt het gedacht heerkomen, gelijck hy voorder seyt, dat de sorgen haer, oock in den dood, niet verlaeten. *Petrarcha* druckt desen sin mede uyt:

Indien ick kost den dood aengaen,
En my van Minnesucht ontslaen,
Ick had mijn schadelijcke le'en,
Al langh met mijne hand doorsne'en.

In welcke dichten, doch insonderheyt in die van *Virgilius*, de hartneckige aert, de stijffsinnige manieren, en ongeruste gelegentheyt der Vryers, wort te kennen gegeven, te weeten, dat die, hoe zy meer versmelten en versterven om haer beminde saecke, te meer draegen zy 't gemoed met scherpe Mirten omcingelt, als van de Minne-gedachten, die haer als bosschen omsetten, en door welcke zy klagende en suchtende altijd in dit leven een gestaedige Hel komen te proeven. De Minne-gedachten, die zy in't hoofd hebben, geven haer stoffe van suchten, die oock van de minste saecke door de herdenckinge van een dingh alleen, haer doet verteeren en versmelten, gelijck veele Minne-dichters klaegen. En *Petrarcha* singht: *Ick brande en versmelte, en soo weet* Laura *my te versetten, jae ick ben hier demoedigh, als ick haer daer verstoort sie, nu scherp, nu sacht, nu wreet, nu Godvruchtigh.* En 't geene daer kort op volght: *Nu spreecktse een woord, en lacht, nu verandertse haer gesicht en wesen, en in dese gedachten houd my onse heerschap, de Liefde, dagh en nacht gevangen.* De plaetse alleen te beschouwen, daer wy, met vermaeck, slechts eenmael onse Vrijster hebben gesien, doet ons versuchten. Want als *Petrarcha* wederom sagh de geneuglijcke plaetse *Sorga*, en de waeteren waer in hy zijn Liefste naeckt hadde gesien, borst hy uyt met suchten:

O heldre, frissche en soete beeck,
Waer in mijn schoone Beeld sich baede:
Dat voor my een Goddin geleeck.
O taxken hoe waert ghy gelaeden?
Als ghy haer streckte tot een stut,
't Herpeinsen maeckt my dat ick dut.

Als hy nae de dood, van zijn beminde *Laura*, van de hooge bergen af, 't huys aensagh, daer zy was geboren, jammerde en versuchte hy:

Ick sagh daer van de bergen neer,
Op 't huys daer zy was in gebooren:
De suchten borsten heind en veer,
Als zy my in 't gedacht quam vooren,
Die mijne ziel had in haer hand.
O vrucht en bloeysel van 't verstand!

De Mirtenkrans is een beeld van de Minnegedachten, van gelijcken zijn oock de hoofdhayren, die doorvlochten zijn met peerlen, frissche en drooge bloemen, en tuyltjes van sijde, die de Iuffrouwen met andere faveurtjes en bevalligheytjes in hare vlechten en tuyten, en onder haere sluyers op 't hoofd draegen: die niet anders zijn, als Minne-zeegh-teeckens: Waer van de gedachtnisse alleen 't hert, 't gemoed, en de ziele van de ellendige Vryers, met oneindlijcke suchten, plaeght en pijnight.

De ontsteecken Fackel, die zy in haere slincker hand houd, bediet de brand en hette der suchten. Waer over de Minne-dichter aen de Suchten baede, dat zy wilden heene gaen, en het koude herte, van zijne beminde, verwarmen:

Verbreeckt dit ys, dat deughd en vreughd verwart:
Ghy suchten gaet verwarmt dit kille hert.

Op een ander plaetse worden de Suchten by den vlam vergeleken, en de traenen by het cristal. Dieselve seyt over de dood van zijn beminde *Laura, dat zijn diepe en heete suchten, plachten haer nest op den levendigen Lauwerboom te maecken.* En wy sullen op 't laeste besluyten, met het geene *Ariosto* singht, *dat van soo veele oneindlijcke Suchten de locht wort ontsteecken.* Krachten van de Fackel der Liefde, waer door de ontstekene versuchtingen ontfoncken.

PURGATIONE DE PECCATI.
Suyveringe van Sonde.

EEn magere Vrouwe, uyt wiens oogen ſtroomen van traenen vloeyen, houdende mette rechter hand een Geeſſel, en mette ſlincker een tack van Yſop, hebbende een krans van 't ſelve kruyd om 't hoofd.

Mager wortſe geſchildert, ſtortende veele traenen uyt haere oogen, en met een Geeſſel in de rechter hand, om te betoonen haere ongeveinſde conſcientie of gewiſſe, maer die ſuyver is door veele waerachtige teyckenen, om de ſonden af te waſſchen en te reynigen, over diewelcke wy met ſuchten, traenen en klaegen, treurigh zijn, en dat om dingen die droevigh en leelijck zijn bedreven: waer uyt ten laeſten uyt het diepſte van 't hert een klachte voortkomende, ſoo wort het vlees mager, en door 't vaſten verſwackt, en d'onthoudinge maeckt het dun en ranck en verteert ſich, om door dit middel vergifnis der Sonden van God te verkrijgen.

De tack en krans van Yſop vertoont, dat dieſelve by den Hebreen plagh gebruyckt te worden, om het bloed der Dieren over het volck te ſprengen, tot vergevinge van de Sonden: en bediet deſe de Godlijcke trappe en dien band, waer mede wy met God vereenight en verbonden, en van de Sonden gereynight zijn. Hierom ſeght *David*, *Heere ghy ſult my met yſop beſprengen, en ick ſal wit worden, ghy ſult my waſſchen, en ick ſal witter als ſneeu worden.*

PURGATIONE DELL' ARIA FATTA DA MERCURIO. *Suyveringe van de Locht.*

BY de *Tanagrei*, wanneer zy haere geſontheyt hadden weder gekregen, plagh *Mercurius* geſchildert te worden op de maniere als hem alle Poëten plachten te vertoonen. Maer boven dat alles droegh hy noch eenen Ram op zijne ſchouders: en *Pauſanias* verhaelt dat hy Ramdraeger wierde geheeten. En dit was een Hierogliphiſch beeld van de wedergekregene geſontheyt. Waer over geſeyt wort dat *Mercurius* 't land weder ſuyverde of genas van de Peſte, die door de Stadt *Tanagra* verſpreyt was, door de ſuyveringe van den Ram, die hy rontom de Stad op zijnen hals hadde gedraegen. En ter gedachtniſſe van deſe daed, was men gewoon, dat op zijn Feeſtdagh eene van de ſchoonſte Iongelingen van *Tanagra* eenen Ram op zijne ſchouders, rontom des Stads muyren droeg, en deſe wierde van den gantſchen Adel en Burgeren ſeer prachtighlijck in den ommegangh of proceſſie gevolght.

PURITA. *Suyverheyt, Onnooſelheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet met een Duyfken in de hand.

De Suyverheyt wort als een Maeghdeken geſchildert, want zy woont in de teere herten, alwaer de boosheyt noch geene wortelen heeft geſchoten, en het witte kleed is ſoodaenige geſtalteniſſe van het reedelijcke gemoed, gelijck de wittigheyt is, diewelcke van 't licht meer als andere verwen is medegedeelt, van welck licht, geen ander ſinnelijck toeval reynder en volmaeckter is: en wort voorts in deſer maniere getoont, dat de Suyverheyt, boven alle andere deughden meeſt mette Godheyt is te vergelijcken.

De witte Duyve betoont ons de eenvoudigheyt en ſuyverheyt des levens, en door de verwe wort vertoont, dat zy dieſelve in alle reynigheyt, door een natuyrlijcke gewoonte onderhoud: 't welck is, om met een beſondere ſuyverheyt haer wederpaer of geſelſchap te vermaecken, ſonder nae een ander te verlangen, of te begeeren: en dat door de natuyrlijcke treck van de Liefde.

PURITA & SINCERITA D'ANIMO.
Suyverheyt en Oprechtigheyt des Gemoeds.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, om redenen die elders zijn geſeyt, die met groote aerdigheit een witte Lely in de ſlincker hand houd, hebbende een Sonne op de borſt, mette rechter hand ſtroytſe eenigh ſaet op der aerde, daer een witte Haene nae pickt. Van het kleed en de witte Lelye is in 't beeld van de Kuysheyt geſproken, want deſe ſpruyt uyt de Suyverheyt en oprechtigheyt des gemoeds: waer van de Prediker ſeyt aen 't IX cap. *uwe kleederen ſullen alle tijd wit zijn. Pythagoras* ſeyt, datmen God met Lofſangen ſal offeren, in een wit kleed: aengeſien het witte totte natuyre van 't goede behoort, en het ſwart ten quaede. De Sonne op de borſt bediet,

bediet, dat gelijck de Sonne, door haere tegenwoordigheit, de Werlt verlicht, dat oock alsoo de Suyverheyt den Mensche, zijnde de Kleyne Werlt, verlichtede. En gelijck dese, door haer ondergaen, de duysterheyt van den nacht veroorsaeckte, alsoo veroorsaeckte het ondergaen van de Suyverheyt, in de Kleyne Werreld of Mensche, een duysternisse in de ziele en in 't gemoed.

De Haene, gelijck *Pierius Valerianus* verhaelt, wort by de Oude, voor de Suyverheyt en oprechtigheyt des gemoeds genomen: Waer over *Pythagoras* zijne Scholieren beval, datse den Haen souden voeden, dat is, de Suyverheyt en oprechtigheyt van haere gemoederen. En *Socrates*, wanneer hy nu soude sterven, liet hy by uyterste wille aen *Æsculapius* eenen Haen nae, gelijck *Plato* verhaelt. Waer mede dese wijse Philosooph wilde betoonen, dat hy aen de Godlijcke goedigheyt, dieder was besorghster tegen alle quaeden, zijne ziele soo suyver weder gaf, als hyse eerst had ontfangen. Waer over *I. Camillus* singht:

By u, o Æsculaep! *dees Vogel lof behaelt,*
Die heyligh u gewijt, den blijden daeghraet kraelt.

't Was oock de raed van *Pythagoras*, datmen sich most onthouden van den witten Haen, verstaende verborgender wijse, datmen most acht nemen, op de Suyverheit van't gemoed.

De Haene, doch insonderheyt de witte, die verschrickt en brenght den Leeuw opter vlucht, gelijck *S. Ambrosius* seyt; also betemt de oprechte Suyverheyt, het geweld van't oproerige gemoed, en de ongebreydelde geylheyt der Liefde, uytgedruckt door het voorste deel van de Leeuwe; gelijck *Pierius* seyt.

INFERMITA. *Swackheyt.*

EEn bleecke en magere Vrouwe, met een tack van *Anemone* in de hand, en een krans van't selve kruyd. Want Orus de Egyptenaer verhaelt, dat de Oude, door dit kruyd de kranckheyt verstonden. En dit is 't geene de Poëten versierden, waer in *Adonis* de Vryer van *Venus* soude herschept zijn, wesende van't wild Swijn omgebracht, gelijck *Theocritus* verhaelt. 't Heeft een purpre bloeme en schoon, maer de bloeme en 't kruyt duyren een korte tijd, en misschien wordt hier door de swackheyt uytgedruckt.

MALINCONIA. *Swaermoedigheyt.*

EEn oude treurige en droeve Vrouwe, met leelijck laecken gekleet, en dat sonder eenigh cieraet, sittende op eenen steen, mette ellebogen op de knyen, en beyde handen onder de kinne, ter sijden haer staet een boom sonder blaeders, die tusschen twee rotsen is uytgewassen.

De Melancolie doet in den Mensch even 't selve dat de Winter doet in de boomen en kruyden, diewelcke van verscheyden buyen en winden gedreven, van de koude geplaegt, en van de sneeu bedeckt zijnde, onvruchtbaer, dor, verdrooght en van kleynder waerde schijnen. Derhalven isser naulijx eene, die niet soude vlieden het geselschap van de swaermoedige Menschen, als een verachte saecke, om dat zy altijd met swaere en diepe gedachten besigh zijn, die zy haer, als voor oogen, en offe in der daed alsoo waeren, inbeelden, 't welck de teyckens van droefheyt en treurigheyt te kennen geven.

Oud wort zy gemaelt, om dat het den Iongelingen eygen is, vrolijck te zijn, en de Oude daer en tegens zijn swaermoedigh, gelijck *Virgilius* seyt:

De bleecke kranckheyt, my gelooft,
Hanght 't droevigh Ouder boven 't hoofd.

Zy is slecht, sonder ciersel gekleet, nae de gelijckheyt van de boomen sonder blaeders en vruchten, om dat zy door haere swaermoedigheydt nimmermeer 't gemoed soo verheft, datse om haer eygen gemack eenigsins denckt, levende in gestadige sorge van quaeden, die zy haer inbeelt, dat haer boven 't hoofd hangen.

De steen, daer zy op sit, bediet, dat het swaermoedigh hert dor is van woorden en van wercken, soo wel voor haer selve, als voor andere: insgelijx doet oock de steen, diewelcke geen kruyd voortbrenght, noch laet oock niet toe, dat het de aerde doet, daer zy op leyt. Doch alhoewel het schijnt dat zy by zijne Wintertijd ledigh is in Burgerlijcke handelingen, niet te min wort zy in de Lentetijd ontdeckt, als wanneermen wijse Mannen van noode heeft, want dan zijn de swaermoedige bevonden en beproeft datse seer wijse en verstandige Mannen zijn.

* * * *

MALINCONIA, soo die van *Albert Durer* is afgemaelt.

MElancolie is eygentlijck een gestadige droefheyt, die alreede in de Natuyre een ploye heeft geset. *Albert Durer* maelt voor de Melancolie een sittende Vrouwe af, die de rechter elleboge op de knie houd, onderstuttende die rechter sijde van 't hoofd, en neffens haere sijde leggen verscheyden Mathematische instrumenten. Men soude oock een Vrouwe konnen afmaelen, die op der aerde neder sit, leunende met het hoofd aen een colomne, hebbende beyde handen boven 't hoofd, als of zy van haere hertztochten geheel was gevangen en t'ondergebracht, gelijck 't selve in de oude Medaglien wort vertoont. Of een oude Vrouwe, die een deel Geometrische figuren, in het sand aftreckt, of die Casteelen in de locht bouwt. Doch de Melancolie is in dese plaetse verscheyden van de *Capriccio* of fantasie, want die fantastique sijn niet altijt treurig, 't welck nochtans den Melancolicken eygen is.

TEMPERAMENTO *of Gematigheyt van de Aerdsche met de Hemelsche dingen.*

EEn Man die statigh gekleet is, houdende in de hand een *Helitropium* of Sonnebloem, en in de ander hand een *Selinotropium* of Maene-bloem.

Willende de Egyptenaers, gelijck *Pierius Valerianus* verhaelt, de vereeninge, eendracht en gelijckmaetigheyt vertoonen, die dese aerdsche dingen hebben mette Hemelsche, gelijck als dese, die door een verborgene kracht te saemen gebonden zijn, soo gebruyckten zy geene andere klaerder uytbeeldsels als dese bovenseyde twee bloemen, waer van d'eene sich nae de Sonne, en d'ander nae de Maene keert. En wordt geseyt dat oock andere bloemen, boomen en kruyden het selve doen, soo zijnder nochtans geene die dit selve soo klaer vertoonen. Waer uyt te verstaen is, dat de Egyptenaers hielden, dat alle dingen een selve ordre en maniere hielden, sulx datse eenige gemeenschap hebben mette bovenste Hemelsche dingen, en datse daer mede waeren verbonden: d'eene door de kracht van 't verstand, d'ander door de reeden, d'andere door de natuyre, d'ander door de sinnen; en alsoo volghde een yder het zijne, waer mede hy ten besten over een quam.

THEORIA of *Spieglinge*, van den Heere *Fulvio Mariotelli.*

THeoria by den Griecken een bediedlijck woord van beschouwinge of spieglinge, is tot ons gekomen, om daer door alle beleydinge van de reeden, te geven, gegront zijnde in de oorsaecken van de dingen, nae haere ordre, mette aenmerckinge van de beginselen, die niet van de sinnen, maer veel eer aen 't verstand hangen. En dese maecken de *Practijck*, die tegen de *Theorie* gestelt wort: En dat ten aensien de beginselen, die alleen daer nae zijn gestiert, om door de konste wel te wercken, te weeten, nae een maete en perck, gelijck *Aristoteles* dat in 't begin van zijne geheele *Metaphysica* getuyght: Waer over dan de *Theorie* sal wesen een kennisse en leydinge van de beginselen, die soo wel sonder middel, als door middel van het verstand afdaelen. En om dat de beginselen, die uyt het begrijp van de sinnen spruyten, soo veel te sekerder worden gehouden, hoese meer sonder middel, daer aen vast zijn, alsoo sal men oock in 't tegendeel van 't verstand mogen seggen, dat haere beginselen daerom te waerachtiger zijn, hoe zy verder van de sinnen, zijn afgescheyden. Soo sullen wy dan seggen, dat een vast, oprecht en eerste beginsel van de geheele *Theorie* of Spieglinge, niet anders is, als God. Want geen dingh kan begrepen worden, dat te verre met de sinnen van hem is afgescheyden, en van gelijcken dat meer met het verstand vereenigt is, als hy alleene; wesende de eerste en oneindelijcke aldermachtighste van sich selve, en de alderkrachtighste oorsaecke van ons verstand; sulx dat het veel meer met het Menschlijck weesen strijd, een verstand te hebben, dat vreemt is van de kennisse Godes, als een sin te hebben, die verre afgescheyden is van de kennisse, van de beweginge, van de koude, hette en andere gelijcke toevallen. Want, gelijck dese dingen, die geheel aen de sinnen hangen, gelooft worden sonder eenige hulpe des verstands: alsoo

hanght

hanghtmen oock God, die in alles verstandelijck is, met het verstand haestigh aen, sonder eenige uyterlijcke werckinge, die van den inwendigen en vast gestelden sin der ziele, weinigh geacht wordt. En hierom hebben misschien de Griecken *God, Theon* van het eygene woord *Theoria* genoemt: als of God in al onse overwegingen niet anders was als het begin en de eerste forme of gedaente. En aldus bekent zijnde, dat de *Theoria* van de *Practica*, in dier voegen onderscheyden wert, als het verstand van den sin, of de begrijplijcke sake van de sinnelijcke: soo kan men lichtlijck seggen, dat van de vijf inwendige *habiti* of bequaemheden, die van *Aristoteles* in zijne *Ethica* gestelt zijn, de weetenschap, de konst en de kloeckheit, totte *Practijck* behooren, en totte *Theoria* wijsheyt en verstand, en dat de kennisse, die van beide sijden afkomt, door het Menschelijck begrijp, de middelplaets houd. Ten opsicht van dese omstandigheden oordeele ick, dat de *Theorie* seer bequaemlijck in de gedaente van een jonge Vrouwe, die om hoogh siet, kan vertoont werden. Houdende de beide handen te samen gevoeght: hebbende op 't hoofd een opene Passer, die mette beyde beenen om hoogh gekeert is, wesende adelijck in Hemels blaeu gekleet, sich gelaetende om boven van een trap af te gaen, bediedende door alle dese omstandigheit, eenige uytmuntentheyt, edelheyt en hoogheyt.

De Iongheyt bediet, snelligheyt, vaerdigheyt, hettigheyt, leven, hope, en vrolijckheyt: al te saemen dingen die totte *Theorie* seer wel passen. Want de kennisse van de ordre der oorsaecken, houd het gemoed wacker, stoutmoedigh, vast, vrolijck, vaerdigh, gereet, vast van voornemen en krachtigh.

De verwe van 't kleet betoont, dat, gelijck het laeste uyteinde van ons gesicht, door middel van 't licht, dese verwe is, die in den Hemel verschijnt, dat alsoo het uyterste einde van ons verstand, door 't middel van de overweginge, *God* self is: wiens eygene plaets en zetel, geproportioneert met zijne Natuyre, (wesende de Natuyre van alles) is de Hemel self.

Het aengesicht om hooge gekeert, vertoont ons, dat gelijck onse oogen gelijcknisse hebben met den Hemel, met het Licht en met de Sonne, alsoo is ons verstand, mette Hemelsche dingen en met God. En gelijck in 't oogh, door het gesichte, een nabootsinge is van den Hemel, die dien ronden ooghappel omvangen heeft met seven vellekens, die de seven Planetische ronden des Hemels vertoonen: soo staeter in 't midden een hart klootjen, dat zijn licht van de groote en kleyne circkels ontfanght, doch met verscheyden weerschijningen, tot een onderscheyt van de aerde: Daerom soo kan men oock seggen, dat in het verstand zy een naevolginge van God of der Godheyt. Maer dit wort soo kort en nauw vertoont, als sich de geheele Hemel laet sien, in de draeyinge of ronde van onse oogen.

De trappe heeft haere besondere gelijcke onderscheydlijcke treeden, die na des Menschen tret gematight zijn, om met een selfde beweginge opwaerts en nederwaerts, op een selve tijd, te gaen: Waer in vertoont wert, dat alsoo van gelijcken, de verstandelijcke dingen hare ordre en gelijckmatigheyt hebben, om van trap tot trap van de saecken die verre en nae by zijn, door den tijd, die daer is een maete van het voortgaende, en van alle beweginge, alles te overpeinsen: konnende het Menschlijck verstand, sonder den tijd, de overweginge van het meer of min, niet vast inbeelden noch verseeckeren.

De handen en armen die als in een circkel gehouden worden, en het hoofd in 't midden, vertoonen eeniger maete een Griexsche Θ: En daer mede plaghtmen, om kortheyts wille, de *Theorie* uyt te drucken, sonder datmen andere letters schreef. En datse de handen op 't hoofd houd, bewijst, datse de *Theorie* en kennisse van de oorsaecken, heeft verheven boven de ervaerentheyt, en datse dieselve in de grootste verheventheyt van den Mensche, staende houd, door de werckingen, die daer zijn gereetschappen om te onderstutten, alwaer de *Theorie* of Spieglinge des gemoeds niet is.

De Passer mette punten om hoogh gekeert, vertoont even 't selve, als het aengesicht doet, siende nae hooge dingen. En de Passer bediet door sich selve altijd, een maete: want die is het alderbequaemste werck-tuygh datter in 't gebruyck is, om de dingen te meeten, hebbende in sich geene vaste merck-paelen noch teyckenen, konnende nochtans tot alle teyckenen en mercken,

waer toe dieſelve met haere punten ſtreckt, gebruyckt werden. 't Is een eygen inſtrument om den circkel te trecken, weſende de eerſte irrationale figure, waer van de redenen van alle de andere hangen, als van haer eerſte en eygen beginſel: Waer over *Euclides* in de ſtellinge van de eerſte beginſels in't eerſte van alle ſtelt den gelijckſijdigen Driehoeck, die ſonder middel door den circkel beweſen wort, en door de werckinge van den Paſſer. En hier uyt ſpruyt de ſwaerigheyt, die de Mathematici of Wiskonſtenaers altijt gehad hebben en noch hebben, over de quadrature of vierkante metinge des circkels, met d'andere figuren. De Paſſer bediet oock de oneindelijckheyt, om dat dieſelve in haere beweginge geen einde heeft, en om datſe tot oneindelijcke einden kan gebruykt worden, en overmits zy al werckende ſich ruſt en beweeght, ſoo iſſe een, en geen een, t'ſamen gevoeght en geſcheyden, ſcherp en ſtomp: ſcherp waer zy ſich ſcheyd, ſtomp alſſe de beenen by een doet, gelijck de voeten van een Menſch: waer door zy (met beurten het eene been bewegende, terwijl het ander ruſt) de treeden of paſſen maeckt: Waer over haer den naem van Paſſer gegeven is. De Latinen naemdent door de omtreckinge, een circkel, en de Griecken διαβήτης, dat is ſoo veel als Paſſer, en de Italiaenen heetenſe *ſeſto*, dat van *aſſeſtare*, dat is van juſteren of vereffenen heer komt, nae de waere maete van den *ſextant*, weſende 't minſte in de waerdie van 't geld, by ons een penningh. Van de Griecken iſſe in twee letteren vertoont, γ λ die beyde dat geheel vertoonen, 't welck *Pythagoras* in een alleen aenmerckte.

En om 't gerijf van dit gereetſchap, ſoo is noch de Vinder deſſelven in levendiger gedachtniſſe, diewelcke geweeſt is *Tales* van *Athenen*, de Neef van *Dedalus*: ſonder welck men ſeer ſwaerlijck ſoude konnen hebben de langhte of breede, van Hemel of Aerde: jae oock van den Menſche ſelve, ſoude men de rechte gelijckmatigheyt, ſonder den Paſſer, niet konnen aenwijſen; gelijck ick 't ſelve in mijne nieuwe *Enciclopædia* of Konſt-keetingh, die ick ten eerſten, met Gods hulpe, hoop aen den dagh te brengen, heb beweſen. Om alle deſe redenen wort de Paſſer, op de *Theorie*, wel gepaſt, ſtaende mette beenen om hoogh, nae den Hemel gekeert, weſende dieſelve een Circkel of Spheriſche figure. En boven alle deſe redenen paſt oock de Paſſer wel totte *Theoria*, want zy bediet de waere maniere van onſe wetenſchap, om dat de Menſchlijcke kenniſſe niet anders is, als alle dingen op zijn maete te paſſen, effenen en ſchicken. Ten welcken aenſien, gelijck *Diog. Laertius* ſeyt, zijn de Philoſophen, eerſt Analogiſten, dat is, Paſſers of Overeenſchickers genaemt geweeſt.

De Paſſer is gemaeckt als van twee leeden, die ten deele gelijck, en ten deele ongelijck zijn: gelijck, voor ſoo veele de langte, maer ongelijck, voor ſoo veele de ronde drayinge en de mededeelinge van 't midden, aengaet. Want het eene deel raeckt aen 't midden, alwaer het te gelijck maer eens vaſt is, en 't ander raeckt het met haeren arm, tweemael. Waer uyt oock de bediedeniſſe van de reeden lichtlijck blijckt, waer aen alle onſe kenniſſe hanght, weſende dieſelve, wanneer die met reeden wort toegeſtelt, mede van twee leeden: Waer van d'eene algemeender is als d'ander, maer van een gelijcke macht, ten aenſien het beſluyt. En het middel-perck bind te gelijck de beyde uyterſte omtrecken: waer door zy gelijcklijck algemeen, of ten minſten niet gelijcklijck bekent zijn. Soo goed en rechtvaerdigh als de Paſſer is, om een circkel te maecken, en de grootheyt van de dingen te meeten, ſoo oprecht en waerachtigh is oock van gelijcken de reeden, om door dieſelve een bewijs van den circkel of lijne toe te ſtellen. En overmits de nuttigheyt van de reeden, tot haer wit heeft, datſe haere wercken of handelingen ten laeſten effene, ſoo komt het hier uyt, dat door de gelijckniſſe van den Paſſer, onſe wercken, of recht of onrecht, worden geheeten, nae datſe ſich met de Reeden, of nae de Wetten, over een ſchicken en paſſen. Welcke gerechtigheyt der Wet, om datſe is de band van het Burgerlijcke leven, alsdan volmaeckt is: even als de circkel van de lijne gemaeckt wort, te weeten, dat het leven God diene, die 't ſelve heeft gegeven. Aldus trecktmen onberiſplijck van de linie af, tot de vereeninge van zijn begin. En dit Begin is 't alleene, dat de eertijtelen van Wijsheyt geeft, want het is een ſaecke, die de Menſchlijcke kracht te boven gaet, hebbende een Hemels kracht van nooden, die de ziele geheel

heel ſuyvert van alle aerdſche genegentheeden. Gelijck dit onder andere Platoniſten, *Iamblichus* bewijſt, tot wien dit behoudende licht noch niet was gekomen, maer was alleene, om 't ſelve den Naevolgers van *Chriſto*, die de eeuwige Wijsheyt des Vaeders is, te openbaeren.

CONTRARIETA. *Tegenſtrijdigheyt.*

EEn leelijcke onthulde Vrouwe, die de hayren in 't wilde over de ſchouderen geſpreyt zijn, zijnde gekleet aen de rechter ſijde, van boven nae beneden, in 't wit, en van de ſlincker ſijde in 't ſwart, daerom ſal het ſlordigh gemaeckt en ontgort zijn, om te toonen dat het ſelve in alle deelen des lichaems tegens malkander verſchilt.

Zy houd in de rechter hand een vat vol Waeter wat neerhellende, en in de ſlincker houdſe een vat vol vlammend Vier. Op der aerde ſtaen twee Raeders, d'eene tegens d'ander gekeert, diewelcke gedraeyt zijnde, elx een beſondere en tegenſtrijdige keere doen.

Leelijck wortſe gemaelt, om dat het een leelijcke ſake is, altijt de waerheyt, de goede meeninge en 't klaer bewijs, van andere luyden, tegen te ſtreven.

De hayren in 't wilde geſpreyt, als geſeyt is, geven te kennen de wilde en quade gedachten, diewelcke den wegh aen het verſtand, aen de memorie, en aen den wille openen, ten einde zy al te ſaemen tot tegen te ſpreecken, inſpannen.

Het ſwarte, witte, miſmaeckte en ontgorde kleet, bediet de Tegenſtrijdigheyt, dieder is tuſſchen het licht en de duyſterniſſe, daer by die geene vergelijckende, die het geſelſchap van andere luyden vlieden, om ſich niet te vereenigen mette natuyrlijcke en blijcklijcke reeden.

Zy houd mette rechter hand een vat met Waeter, en in de ſlincker een vat met Vier, want deſe twee hoofdſtoffen hebben gantſch tegenſtrijdige werckingen, als zijnde heet en koud, en derhalven wat d'eene werckt, dat kan d'ander niet doen, en hier door ſtaenſe in geſtadige Tegenſtrijdigheyt, tweedracht en oorlogh.

Men ſchildert twee Raeders aen haer ſijde, op de maniere als geſeyt is, want *Pierius* verhaelt in zijn XXXI boeck, dat de natuyre van de beweginge aengemerckt zijnde, dieder is in de circkelen, veroorſaeckt dat de Wiskonſtenaers, willende Hieroglyphiſcher wijſe, de Tegenſtrijdigheyt uytdrucken, twee circkels ſtelden, diewelcke als zy malkanderen raeckten, gelijckmen dat ſiet geſchieden in de Meulenwercken en andere, dat door 't draeyen van 't eene Rad, ſich 't ander keert in een tegenſtrijdige beweginge. En hier door kan men de Tegenſtrijdigheyt ſeer wel vertoonen.

TEMPO. *Tijd.*

EEn oud Man in weerſchijn, van verſcheyden vreemde verwen gekleet, en ſal dit kleet koſtlijck gemaeckt zijn vol ſterren, om dat dieſelve van tijd tot tijd heerſchappye voeren over de verderflijcke dingen: Hy ſal gekroont zijn met Rooſen, koorenayren, vruchten en verdrooghde tacken, als een Koningh en Heere van 't Iaer, en van het ſayſoen des tijds, ſtaende op den Zodiac: want zijn kracht is om hoogh in den Hemel geſtelt, ons de beweginge van de Son en andere Planeeten toemeetende, onderſcheydende en vernielende de Maenden, Iaeren en Tijden. Hy ſal een Spiegel in der hand hebben, diewelcke ons te verſtaen geeft, dat van den Tijd alleen de teghenwoordige Tijd wort geſien die haer weſen heeft, en die daer en boven noch ſoo kort en onſeker is, datſe de valſche beeldeniſſe van den Spiegel daer in overtreft. Ter ſijden heeft hy een mager en dor kindeken, en van d'ander ſijde een ſchoon en vet, beyde met een Spiegel, weſende dit de voor by gepaſſeerde Tijd, die ſich in de gedachten der Menſchen verſlijt, en de toekomende Tijd, waſt geſtadigh, door de Hope, aen.

Voor de voeten ſal een groot Boeck weſen, waer in twee andere kinderkens ſchrijven, houdende 't eene de Son op 't hoofd voor den Dagh, en 't ander de Maene voor den Nacht.

TEMPO. *Tijd.*

EEn oud Man in verſcheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Slange, die als een Circkel gekromt is, vertoonende

toonende dat de Tijd ſeer langhſaem en gemacklijck gaet, hebbende 't hoofd met een groene ſluyer bedeckt. Boven op de kuyf ſal hy grijs weſen, want de koude en de ſneeu, die door de grijſigheyt zijn afgebeeld, zijn oorſaecke dat de aerde ſich niet bekleet met kruyden en bloemen.

De Slange, als boven geſeyt is, bediet het Iaer, nae 't gevoelen van de Oude, dat door den Tijd wort gemeten en onderſcheyden, zijnde onſcheydelijck met ſich ſelve t'ſamen gevoeght.

TEMPO. *Tijd.*

EEn oud Man met vleugels, die een Circkel in de hand houd, ſtaende tuſſchen een vervallen huys, hebbende den mond open, de tanden vertoonende, die als yſere tanden uyt ſien.

Hy is gevleugelt, nae 't ſpreeckwoord, *de tijd vlieght onwederroeplijck*; 't welck door de eervaerentheyt ſoo klaer is, en om ons de plaegen van onſe ellenden niet bitterder te maecken, ſullen wy daer van geen langh verhael doen.

De Circkel, is een teycken, dat de Tijd altijd draeyt, hebbende uyt haer Natuyre noch begin noch einde, maer is haer begin en eynde alleen aen aerdſche dingen en aen de Elementen die Spheriſch zijn.

Het neergevallen huys, de opene mond en yſerige tanden, betoonen, dat de Tijd bouwt, verwoeſt, verteert, en alle dingen ſonder koſten en moeyten te gronde werpt.

TEMPO. *Tijd.*

EEn oud Man, die aen de rechter voet gevleugelt zijnde, op een Rad ſtaet, met een Waeghſchaele of met een Geometriſch gewicht in de hand.

De rechter voet op 't Rad, die met zijn ommetreck, nergens anders als op een punt raeckt, dat oock nimmermeer ſtille of vaſt ſtaet, doet ons begrijpen, dat de Tijd niet in ſich heeft, als de verledene en toekomende Tijd, zijnde de tegenwoordige in een oogenblick ondeylbaer.

De Waeghſchael of Geometriſch gewicht vertoont, dat de Tijd die geene is, die alle dingen vereffent en gelijck maeckt.

ÆQUINOTTIO della PRIMAVERA. *Lentes Evenaer, maeckende Dagh en Nacht even langh.*

EEn Ionghman van rechter geſtalte, die van de rechter ſijde van boven af, tot beneden toe, wit, en van d'ander ſijde ſwart ſal weſen, met een gordriem in 't midden, die wat breed is, weſende van blauwe verwe ſonder knoopen, daer eenige ſterren in komen, nae de maniere van een Circkel, onder den rechter arm ſal hy ſeer aerdighlijck eenen Ram houden, mette ſlincker een ruycker van verſcheyden bloemen, aen de voeten ſal hy twee vleugels hebben, die als de verwe van 't kleed ſullen zijn, te weten wit aen de witte, en ſwart aen de ſwarte ſijde.

Æquinoctium is die Tijd, wanneer Dagh en Nacht even langh is, en datſelve geſchied tweemael des Iaers, d'eerſte den XXI *Martii*, als wanneer de Sonne in het teycken van *Aries* gaet, ons den Lente toebrengende, en de tweede den XXIII *Septembris*, maeckende den Herbſt, door de rijpigheyt van de vruchten.

't Wort *Æquinoctium* genoemt, om dat die

die den evenaer der Waeghschaele gelijck is,die alles gelijck weeght, en dagh en nacht even lang maeckt.En gelijck *Sacrobosco* seght, is het *Æquinoctium* een circkel, die de Sphære in't midden doorsnijt,omringende het *primum mobile*, dienselven deelende in twee deelen, als mede de Polen der Werreld.

Iongh wort hy gemaelt,om dat het *Æquinoctium*, komende in 't beginsel van de Lente, in de Maend van Maert, van de Oude geseyt wierde, dat in dese Maend het begin van't Iaer was, als mede, dat de Werreld in dese tijd geschapen soude zijn, en dat het Iaer van onse verlossinge en des H. Lijdens *I. Christi*, daer in geschiet was, mede dat de Sonne, die het *Æquinoctium* maeckt, in den eersten graed van *Aries* soude geschaepen zijn. Waer uyt de Oude,niet buyten reeden, stelden, dat in dese Maend het begin van 't Iaer was, en datse boven d'andere was begenadight, niet alleen om reeden, die boven geseyt is, maer oock om dat hier uyt de Epacten, de Sondaghs-letteren, en andere Hemels rekeningen werden genomen. Van rechter gestalte wort hy gemaeckt, om dat dagh en nacht,als de Evenaer,aen alle sijden gelijck zijn.

De witte verwe bediet den dagh, en de swarte den nacht, door 't middel van de gelijckheyt: Daerom is het witte oock aen de rechter sijde, om dat de dagh voor den nacht gaet, wesende de aldereedelste.

Het gordel van Hemels blaeu, waer op eenige sterren staen, vertoont de circkel, die het *Æquinoctium* maeckt, en het *primum mobile* omcingelt. 't Gordel heeft oock geen knoopen, om dat de circulen noch begin noch einde hebben, maer over al gelijck zijn.

De Ram, die hy onder den rechter arm heeft, vertoont, dat de Sonne,gaende in dit teyken,het *Æquinoctium* van de Lente maekt: Waer over hy, tot soodaenigh bewijs, in de slincker hand een ruycker van bloemen heeft, gelijck mede vertoont wert, dat de *Ram* den Winter laet aen de slincker, en de Lente aen de rechter sijde: gelijck oock de Sonne des Winters aen de slincker sijde van 't firmament staet, en in de *Æquinoctie* launches- gintse aen de rechter sijde te staen.

De vleugels aen de voeten, bedieden de snelligheyt des tijds en den loop van dese teyckenen. 't Wit aen de rechter voet voor de snelligheyt van den dagh, en 't swart aen de slincker, voor den nacht.

ÆQUINOTTIO del AUTUNNO.
Herfsts Evenaer.

EEn bedaeghd Man, gekleet als de voorgaende, en gegordet met een circkel van sterren,oock blaeu. Houdende in de rechter hand het teycken van de Wage of *Libra*, also dat beyde schaelen in den Evenaer hangen, met twee Globen, waer van d'eene in de schaele half wit, en d'ander half swart is; keerende d'eene verkeert van d'ander, houdende mette slincker hand een korfken of eenige tacken met vruchten en druyven, en vleugels aen de voeten, gelijck voor geseyt is.

Om dat wy geseyt hebben wat het *Æquinoctium* is, en de verwe van 't kleet, als mede van den circkel, en vleugels aen de voeten, dunckt my datter genoegh van dese beeldnisse gesproken is, bediedende even 't selve als de voorgaende: alleen sullen wy dit seggen, dat hy bedaeght gemaeckt is, om daer door de volmaecktheyt van desen Tijd uyt te drucken, overmits daer veele zijn, die

daer ſeggen, dat God almachtigh, in deſen tijd, de Werreld geſchapen heeft. Doch 't is ons genoegh, dat wy weeten dat de XXIII dagh van *September* het *Æquinoctium* of Evenaer maeckt, van dagh en nacht. En draeght oock de Herbſt, met haere rijpigheyt en volmaecktheyt, de vruchten die zy in haere ſlincker hand van verſcheyden ſlagh by haer heeft.

De Waeghſchaele of *Libra*, is eene van de twaelf teyckenen van den *Zodiac*, waer in de Sonne in *September* gaet, en maeckt daer in den Evenaer van dagh en nacht even langh. Betoonende 't ſelve door de twee Globen, half wit voor den dagh, en half ſwart voor den nacht, doch d'een tegens den anderen even gelijcklijck gekeert, door de gelijckheyt van den dagh en van den nacht.

STAGIONI dell' ANNO.
't Sayſoen van 't Iaer.

DEſe beeldniſſe van 't Sayſoen des Iaers is genomen van de vier Dichten die *Joſephus Scaliger* heeft geſtelt. En hadden oock de Heydenen yder in 't beſonder, haere eygene Goden daer toe. De Lente was *Venus* toegewijd, de Somer *Ceres*, de Herbſt *Bacchus*, de Winter aen de Winden. Men kan by *Virgilium* en andere Poëten haere ſonderlinge werckinge verſtaen:

Vrou Venus *in de* Lent *met bloemkes ſich verheught,*
En Ceres *heeft in't graen des* Somers *hare vreught,*
De Herfſt *u* Bacche *Wijn in volle kroeſen giet,*
De Winter *hart en ſtrengh, den Winden geeſt gebiet.*

De Lente. Sayſoen des Jaers.

EEn kindeken met Mirthe gekroont, hebbende de handen vol van verſcheyden bloemen, en neffens haer eenige jonge beesjens, die daer ſpeelen en boerten.

Iongh wortſe gemaeckt, om dat de *Lente* de kindsheyt van 't Iaer genaemt wort, weſende alsdan het Aerdrijck, vol voorttelende vochtigheyt, waer uyt men ſiet waſſen bladen, bloemen en vruchten op de boomen en in de kruyden.

Met een Mirtenkrans iſſe gekroont, om dat *Horatius* ſeght, dat het nu wel paſt het hoofd met Mirten en bloemen te vercieren. De Bloemen en de Dierkens die daer ſpeelen, zijn 't geene *Ovidius* in 't I boeck van de *Faſtis* ſinght: *Omnia nunc florent* &c.

Het groeyt en bloeyt nu al, 't is nu een nieuwe ſtand,
De ſwangre Wijngaert ſwelt en bot weer op het land,
De Boomkens ſpreyden uyt haer telgen, en bedecken,
Het weelderige ſaet, dat ſich nu op komt wecken.
't Gevogelt in de locht ſeer lieflijck tiereliert,
't Gediert ſpringt in de Wey, dat friſch en dertel tiert.
Het Sonnetjen verheugt, de Swalu welft haer wooning,
En bouwt haer huys van kley, gelijk een machtig koning.
Het aerdrijk wort geheegt en door den ploeg gepraemt,
En hierom wort dees tijd, een nieuwe tijd genaemt.

Oock wort de *Lente* by *Flora*, die met bloemen rontom beſteecken is, afgebeeld, hebbende oock de handen vol. Waer van *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* gewagh maeckt, 't welck van *Anguillare* aldus is uytgebreyt:

Ter ſijden ſtaet een jonge Maeghd,
Die dickwijls danſt, of ſpeelt, of jaeght.
Dees is 't Sayſoen, in 't groen gekleet,
Met root, wit, geel gebloemt beſpreet.
Van Melck en Rooſen blooſt haer wangh,
Haer tanden zijn als peerlen blanck.
't Korael rontom haer lippen ſwiert:
S' is met een bloeme-krans geciert.
En boert ſelf om de dartelheyt,
Waer geyle Min haer in vermeyt.

ESTATE. *Somer.*

EEn jongh Maeghdeken van ſtout opſicht, met kooren-ayren gekroont, en in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een ontſteecken Fackel.

Een Maeghdeken en van ſtout opſicht wortſe gemaelt, om dat de Somer de Ieughd van 't Iaer wort genaemt, vermits de hette van 't Aerdrijck alſdan op zijn ſterckſte en krachtighſte is, om de bloemen te doen rijpen, die door de Lente zijn voortgebracht. Welcke tijd *Ovidius* in ſijn XV boek *Metamorph.* beſchrijft:

Na't ſcheiden van de Lent, *ſo krijgt de* Somer *kracht,*
Dees wort een Jongelingh van friſch' en ſtercke macht,
En meerder in zijn tier, en voller in zijn ſtand,
Als die in heeter vier en feller vlamme brand.

De krans van kooren-ayren, bediet de voornaemſte vrucht, die dit Sayſoen uytgeeft. En daerom wort haer een geel kleet gegeven, nae de gelijckniſſe van 't rijpe kooren.

In de rechter hand houdſe een ontſteken Fackel,

Fackel, om te vertoonen de groote hette die de Sonne in dees tijd doet, gelijck *Manilius* verhaelt:

Wanneer de Son *nu op het hooghste stijght,*
Dan rijst de Hond *en blaft uyt vlammend licht:*
Waer door de Son *weer dobble fackels krijght,*
Die 't Land doordringht en grooter hette sticht.

En *Ovidius* schildert haer oock in 't 2 boeck van zijne *Metamorph.* seer aerdigh af, door d'uytbreydinge van *Anguillare*:

Een Vrou wiens aensicht blinckt, als door de Son gebraen,
Wiens slapen zijn omkranst met ayren van het graen:
Diens brand door 't Spiegelglas der Sonnen is ontsteken,
Daer straelen allesins de ruyme locht doorbreken.
Wiens weerslag dick verschrookt, en maekt het alles dor,
Jae smelt het en verbrant, en maeckt de Velden schor.
Jae kookt de vrucht en 't kruyd, de bosschen en de boomen,
En drooght de plassen uyt, revieren en de stroomen.

De Oude plaghten voor den Somer, gelijck *Pierius* verhaelt, *Ceres* af te maelen, in 't wesen van een deftige Vrouwe, met een schoof-koorens, en van Maenekoppen of slaepbollen, en met andere dingen die daer toe behooren.

AUTUNNO. *Herbst.*

EEn vette bedaeghde Vrouwe en prachtigh gekleet: op 't hoofd salse een krans van Druyven met blaeders hebben, en met de rechter hand een Overvloets Hooren met verscheyden vruchten.

Van bedaeghd Ouder isse gemaelt, want het Saysoen van den Herbst wort de Manbaerheyt van 't Iaer geheeten, om dat het Land als nu bequaem is om vruchten te leveren, die alreede door de Somersche hette zijn rijp geworden, haere saeden en blaeden afleggende, als nu moede zijnde van te baeren; gelijck *Ovidius* in zijn XV boeck *Metamorphos.* verhaelt.

Vet en kostelijck gekleet isse gestelt, om dat zy de rijckste is van de andere Saysoenen.

De Wijngaertkrans met Druyven, en de Overvloets Hooren, vol van verscheyden vruchten, bedieden dat de Herbst seer overvloedigh is van Wijnen, vruchten en andere dingen, die tot het gebruyck der Menschen noodigh zijn; gelijck *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorphos.* dieselve afschildert:

Een Man van ros gesicht, en nu bedaeght van Jaeren,
Wiens baert aen't grijsen was, door 't wislen van de hairen,
En slordigh, vet en grof door 't swelgen van den Wijn,
Want nieuwe Most ontstelt en blaest bedeckt venijn.
Hy had een Druyve tros, oock vijgen en veel ooft,
En eykels, tot een krans, gewonden om zijn hoofd.

Men kan oock voor den Herbst *Bacchus* vertoonen, die met Druyven geladen zijnde, een *Tyger* by hem heeft, diewelcke opspringende, hem de Druyven uyter hand neemt: of men kan een Nymph of Bacchante vertoonen, op de maniere als men plagh *Pomona* te schilderen.

INVERNO. *Winter.*

EEn Man of oude Vrouwe die grauw en vol rimpels is, met laecken en vellen bekleet, diewelcke by een wel opgedischte tafel, staende by 't vier, vertoont dat hy eet en sich warmt.

Oud, grijs en vol rimpels wort zy gemaelt, om dat de Winter de Ouderdom van 't Iaer genaemt wort, om dat als nu het Aerdrijck moede is van haere natuyrlijcke sloverie en jaerlijxen arbeyt, haer makende koud, swaermoedigh en van alle schoonheyt berooft, welcke tijd *Ovidius* in 't XV boeck *Metamorph.* beschrijft.

Het lakens en bonte kleed mette wel toegeruste tafel, by 't vier, bediet, gelijck *Pierius* verhaelt, om dat de koude, een ruste en verposinge is, na soo veele Somersche sloverien, en 't schijnt, als of de Rijckdommen die ons 't Aerdrijck geeft, ons noodigen om wat leckerder te leven en beter te kleeden, als in de voorgaende saysoenen gedaen is, gelijck *Horatius* in zijn I boeck IX *Ode* verhaelt: *Vides ut alta stet nive candidum, Soracte.*

Ghy siet den bergh Soracte *aen,*
Seer hoogh en wit met sneeuw gelaen,
De bosschen dor, door rijp, belet,
De stroomen hart door 't ys beset.
Stoock nu het vier, verdrijf de Vorst,
En drinck eens lustigh uyte borst:
Tap nu van uwen ouden Wijn,
En laet ons t'saemen vrolijck zijn.

Dese bergh *Soracte*, wordt nu genaemt de bergh van S. *Silvester*. En *Ovidius* seyt oock van den Winter in zijn 2 boeck van de *Metamorphos.*

Een trillend Bestevaer, verkleumt door alle leeden,
Die klappertand en schud, met heel beschroomde treeden,
Die in zijn ruyge Muts gedoken, als vervaert,
Den neuse druypt en stoockt de koolen aen den haert.

Die van de kou benart, te stampen staet en beven,
Met kegels in den baerd, en wenscht nae beter leven.
Daer by de stroomen siet gestolt als spiegelglas:
Ellendigh die geloof noch munt heeft in den tasch.

Vulcanus wort oock voor den Winter geschildert, staende by de Smisse, als oock *Æolus* mette Winden. Want dese veroorsaken het onweder, dat sich meer in den Winter, als op andere tijden, openbaert.

De vier tijden van 't Jaer, nae de Medaglie van *Antoninus Caracalla.*

DEse vier tijden worden door vier schoone kinderkens afgebeelt, daer d'eene wat grooter is als d'ander. 't Eene sal op de schouder een korfken met bloemen hebben, het tweede sal in de rechter hand een Seyssen hebben, het derde sal een korfken vol allerleye vruchten in de slincker hand houden, in de rechter sal het een dood beestjen hebben. Dese drie kinderkens sullen naeckt zijn. Het vierde sal gekleet zijn en 't hoofd gedeckt hebben, met een stock over de schouderen, waer aen een doode Vogel hanght: en in de slincker hand sal hy van gelijcken een doode Vogel hebben, doch d'eene sal verscheyden zijn, en van ander aert wesen als d'ander.

De vier tijden van 't Jaer, gelijck die te *Florencen* van den Grooten Hertogh van *Toscana* zijn vertoont.

PRIMAVERA. *Lente.*

DRie kinderkens met blonde en gekrulde locken, waer op schoone vercierséls van peerlen gespreyt zijn met andere kostle steenen. Zy sullen gekranst zijn met verscheydene en seer schoone bloemen, sulx dat dese ciersels sullen getrocken zijn nae de beeldnisse van de Hemelsche teyckenen. Het eerste kindeken sal *Martius* vertoonen, en gelijck wy hebben geseyt, soo sal tusschen de bloemen en eedelsteenen, boven op 't hoofd, het teyken van *Aries* staen. Het tweede is *April*, en sal hebben het teycken van *Taurus*. Het derde is *Majus* met het teycken *Gemini*, yders kleed sal groen wesen, geheel geciert van verscheyden bloemen, gelijckse die oock in haere beyde handen sullen houden, hebbende goude brooskens aen haere voeten.

ESTATE. *De Somer.*

DRie Maeghdekens die met koorenayren gekranst zijn. 't Eerste sal *Iunius* wesen, en sal op 't hoofd het teycken van den *Kreeft* hebben. Het tweede sal *Iulius* zijn, met het teyken van den *Leeuw*. Het derde is *Augustus*, en sal het teycken van *Virgo* hebben. De verwe van 't kleed sal geel zijn, met Lelyen gevlochten, aen de voeten sullen zy goude leerskens draegen.

AUTUNNO. *Herfst.*

DRie bedaeghde Vrouwen die tot haer hulsel op 't hoofd sullen hebben een cieraet van eedelgesteenten, en sullen gekranst wesen met Wijngaert blaeden, met Druyven en andere vruchten.

De eerste Vrouwe is *September*, die sal het teycken *Libra* of de Waege hebben.

De tweede Vrouwe is *October*, hebbende het teycken van *Scorpio.*

De derde Vrouwe is *November*, die 't teycken heeft van *Sagittarius* of den Schutter. Het kleed sal van weerschijn uyt den blaeuwen en rossen wesen, met franien beset als de krans is, en met dieselve vruchten, hebbende goude brooskens aen de voeten.

INVERNO. *Winter.*

DRie oude Vrouwen met hulsels op 't hoofd, die van purpere vellen sullen zijn, waer op men de rijp en sneeu siet, met doorluchtigh cristal het ys gelijckende.

De eerste Vrouwe is *December*, en sal hebben het teycken van *Capricornus* of de Steenbock.

De tweede Vrouwe is *Ianuarius*, met het teycken van *Aquarius* of de Waterman.

De derde Vrouwe is *Februarius*, hebbende het teycken *Pisces* of de Visschen. 't Kleed sal van doncker purper zijn, maer vol sneeu, ys en rijp, en soo sullen haer leerskens aen de voeten oock zijn.

INVERNO. *Winter.*

ZY schilderden dien seer schoonen *Adonis*, voor den Winter, als een Iongelingh in de kleedinge van een Iager. Dit opgerechte beeld

beeld was gestelt op den bergh *Libano*, met een toegedeckt hoofd, en met een treurigh weesen, houdende de slincker hand onder 't aengesicht, en met de rechter hand hielt hy de slippe van 't kleed op, jae 't scheen dat de traenen langhs zijne kaecken afrolden. En dese beeldnisse schrijvense alle den Winter toe. En dit verhaelt *Pierius Valerianus* in 't IX boeck.

De Winter van *Macrobius*, gelijck die van den Heere *Giov. Zaratino Castellini* is uytgeleyt.

HY maelde een Vrouwe met een lange Mantel, het hoofd bedeckt, en treurigh van weesen, die de slincker hand onder 't kleed hiel, daer zy 't hoofd mede onderstutte. Dit beeld wierde gesien op den bergh *Libano*, by wiens voeten een wild Vercken stont. De lange Mantel was van duyster bruyn.

Dese beeldnisse is getrocken uyt *Macrobius*, een oud Schrijver, doch niet soo oud als *Blondus* dienselven beschrijft in 't 2 boeck van 't triumpheerende *Romen*: alwaer hy hem stelt onder de regeeringe van *Adrianus*, die gewis lange tijden daer nae, onder de regeeringe van *Valentinianus* de tweede, van *Theodosius* en van *Arcadius* leefde, aengesien hy was van een ouder als *Servius Grammaticus* en *Aurelius Symmachus*, vermaerde Sendbriefschrijvers, die van hem in 't 5 boeck van zijne *Saturnalia* VII cap. gestelt zijn. Welcke *Symmachus* Burgemeester was in 't Iaer *Christi* 394, gelijck *Prosper Aquitanicus* en *Gregor. Alexander* verhaelen. Wy sullen niet naelaeten de woorden te stellen, die *Macrobius* daer van in 't I boeck van zijne *Saturnalia* in 't XXI cap. beschrijft: *Het verheven beeld van dese Goddinne op den bergh* Libano, *wort versiert met een gedeckt hoofd, treurigh van weesen, onderstuttende 't aengesicht, mette slincker hand, onder 't kleed, en van den aensienders wort gelooft, datter traenen van afrollen. Welcke beeldnisse deser treurender Goddinne, is oock een beeld van 't Wintersche aerdrijck.* Vyt welcke woorden, wy klaerlijck tot kennisse komen, hoe seer *Pierius* doolt, wanneer hy *Adonis* stelt voor den *Winter*, en dat hy soude schreyen op den bergh *Libano*. *Adonis* wierde gehouden voor de Sonne, soo dat hy veel beter, voor een Hieroglyphisch beeld van den *Somer* soude mogen werden gestelt. Want daer in heeft die op onse *clima* of streeck, de meeste kracht, glans en hette, Onder den Schrijvers vintmen niet, datter eenigh beeld van *Adonis* op den bergh *Libano* is geweest, maer gelijck *Paulinus* verhaelt, soo stelde de Keyser *Adrianus* een verheven beeld van *Adonis* te *Bethlehem*, welcke *Adonis* van *Venus* beschreyt wierde, als zijnde onder dit beeld begrepen: Maer om wat oorsake sou *Venus*, die een beeld van de Lente is, op den bergh *Libano* den Winter vertoonen? Doch totte volle verklaeringe van 't beeld van den *Winter* van *Adonis*, en van 't *wild Vercken*, is 't noodigh, dat wy het geheele verhael van *Macrobius* uytstrecken. Buyten twijfel, seyt hy, is *Adonis* gehouden voor de Sonne, zijn oogh slaende, op de manieren der Assyriers, by de welcke, als oock by die van Phenicien, *Venus*, *Architides* en *Adonis* in grooter waerde wierde gehouden, en derhalven eerden de Natuyrkondigers, het *Hemisphærium* of het half ront, van het bovenste Aerdrijck, dat wy bewoonen, met den naem van *Venus*, maer het ander benedenste half rond, naemden zy *Proserpina*. By den Assyriers en Pheniciers, wierde *Venus* schreyende gemaeckt, want de Sonne in zijnen Iaerlijxen ommegang, door de XII teykenen van den Zodiac loopende, worden de ses teyckenen de bovenste, en d'andere ses de benedenste genaemt. Wanneer de Sonne in de benedenste teykenen is, soo maecktse ons de kortste dagen: En derhalven *Venus*, te weeten het Aerdrijck van onse bovenste *Hemisphærium*, klaeght, om datse nu de Sonne heeft verlooren, door 't weghnemen van de tijdlijcke dood van *Proserpina*, die haer behoud, en dese is een beeldnisse van den ondersten circkel der Antipoden of die tegen onse voeten gaen. En *Adonis* wort aen *Venus* weder gegeven, wanneer de Sonne, de jaerlijxe teyckenen van de benedenste deelen te boven gekomen zijnde, nu begint het half rond van onsen circkel te verlichten, met het aenwas van licht en dagen. Of anders, wort geseyt, dat *Adonis* van 't wild Vercken gedoot zijnde, door dit schricklijck Dier, de *Winter* soude zijn afgebeelt. Want het is een rouw en steeckeligh vriend des Winters, zijnde het alderheetste, boven alle viervoetige gedierten: zijn humeur of aert verkout niet, waerover op zijn heet lichaem de borstels altijd over einde staen, en 't verliest dieselve hette niet door den Winter, gelijck *Aristoteles* in 't gemeen van de Verckens

kens ſpreeckt: 't welck hy te meer van 't wild Vercken ſeyt, wiens bloet heel vol is van veeſelkens, en dat rontom hart is, ſoo wel opſtijgende als moedigh, toornigh en raeſende van aert, aengeſtoockt zijnde, door een geweldige drift, van zijne natuyrlijcke hette: het tiert ſeer wel in plaetſen, daer 't koud is, weshalven in *Africa*, alwaer de Sonne met haere heete ſtraelen heerſcht, oock geen wild Swijn wert gevonden. In 't kort, ſoo heeft het vermaeck in vochte, koude, ſlickige plaetſen, die van ſneeuw en rijpe bedeckt zijn, en eygentlijck voed het ſich met eykels als een koſt van den Winter. De Winter dan, waer van 't wild Vercken een beeld is, is als een groote ſlagh of doodlijcke wonde voor de Sonne, die nu aen ons haer licht en haere hette vermindert, als een werckinge van de dood, die dan d'eene, dan d'andere Dieren wegh neemt. Het verheven beeld van *Venus* op den *Libano*, wort verſiert met een bedeckt hoofd, en een treurigh weeſen, en datſe met de ſlincker hand, onder den langen rock, het aengeſicht onderſtut, alwaer de traenen ſchijnen af te rollen: Welck beeld oock is een Winters beeld: in welcke tijd de Hemel over al duyſter en bedeckt is van Wolcken, en van de Sonne berooft zijnde, daerom ſtaet het beeld als verſuft. En de fonteynen, zijnde als de oogen van 't Aerdrijck, vloeyen nu overvloedigh, en de Velden als nu bloot van haere bouwerie, ſtaen met een treurigh weeſen en aengeſicht. Maer wanneer de Sonne uyte onderſte deelen des Aerdrijx opklimt, en den Æquinoctiael paſſeert, dan waſſen de dagen aen, en *Venus* ſtaet, als dan, vrolijck, te weeten het bovenſte deel des Aerdrijx. De velden ſtaen als dan met gras geladen, de beemden met kruyderen, en de boomkens krijgen bladeren en bloeyen. Waerover de Oude, den Maend *Aprilis*, *Venus* toeheylighden: die alsdan genomen wierde voor de voortteelinge en voortbrenginge van alle dingen. Hier uyt komt het, dat de Platonici, *Saturnus*, *Iupiter* en *Venus* naemden de ziele van de Werlt. Voor ſoo veele als zy de opperſte dingen wilden uytdrucken, naemden zy *Saturnus*, voor ſoo veele als ſich de Hemelen beweeghden *Iupiter*, en voor ſoo veele de benedenſte dingen voortteelden, naemden zy 't *Venus*: want de kracht van 't voortteelen wierde de ziele der Werlt, onder de beeldniſſe van *Venus*, toegeſchreven. En gelijck deſe genomen wierde voor de voortteelinge der dingen, ſoo wierde *Proſerpina* gehouden voor de verdervinge en voor de dood. *Horatius* ſeyt tot *Architam*, *geen harde bol kan de wreede* Proſerpina *ontwijcken: en de gebiedende* Proſerpina *treckt my.* En *Martialis* ſeyt tot *Lentinum*, die haere hayren verwde, om jongh te ſchijnen. Proſerpina *kent u grijſe hayren wel, en zy ſal den Mom van u aenſicht afrucken. Venus* ſelve wijckt voor de macht van *Proſerpina*, in de dood van *Adonis*, dien zy wegh nam, hoe ſchoon hy oock was. *Bion* ſeyt in 't 1 boeck van zijn *Idillium*: Proſerpina *neem mijn Man wegh, want ghy zijt veel machtiger als ick ben, en watter ſchoons is, dat wentelt na u toe.* Vyte woorden van *Macrobius* ſchijnt dat by zijnen tijde, dit beeld ſtont op den bergh *Libano*, en was van eenigen in *Phenicia*, en van anderen in *Arabien* geſtelt. Maer meer als 1600 Iaeren voor *Macrobius*, waeren die van den bergh *Libano* nieuws-gierigh totte feeſtdagen van *Adonis*, gelijck men kan ſien uyt de oude Griexſche Poeet *Muſæus*, die als *Euſebius* in zijne Tijdbeſchrijvinge ſeyt, geleeft heeft, 600 Iaeren voor de inneminge van *Troyen*. *Muſæus* ſeyt dan in zijn gedicht van *Eros* en *Leander*, dat op 't feeſt van *Adonis* en *Venus*, dat in *Seſto* wierde geviert, niet alleene te ſaemen liepen, de naegebuyren van *Abido*, maer oock die op de uyterſte eylanden woonden, jae zy quamen van *Phrygien*, van *Cyprus*, van *Hermonia* en van *Libano*: *Want daer bleef niet eene Vrouwe in de ſteeden van* Cytherea, *die niet op de hooghte van den welrieckenden bergh* Libano *danſten.* Oock quam van den bergh *Libano*, die een roode aerde hadde, een reviere afdaelen, die *Adonis* wierde geheeten, en placht alle Iaer, en op ſeeckere tijd, een ſeer ſtercke wind, dit ſand, dat root was gelijck Menie, uyt te werpen, waer door de reviere als bloet wierde, en in dat deel, waerſe metten mond in de Zee ſtorte, ſoo wierde dieſelve purper-root, en paſſeerde door 't land van *Biblis*, anderſins *Geta*, een ſtad in *Phenicien*, die als noch vermaert is, door de beroemde Tempel van *Adonis*, ſoo gaffe oorſaeke aen die van *Biblien* te ſeggen, dat op die dagh als *Adonis* op den bergh *Libano* van 't wild Swijn wierde gedoot, dat zijn bloet door de reviere in de Zee was geloopen. Hier uyt naemen zy oorſaecke om alle Iaeren den dood *Adonis* te be-

beschreyen, gelijck *Lucianus* de Grieck verhaelt in zijne fabelachtige Syrische Goddinne, dieder was een voorspraeck in Syrien, geleeft hebbende 250 Iaeren voor *Macrobius*, en dat ten tijde van den Keyser *Trajanus*. De Ioden als naegebuyren aen Syrien, gelijck die een snoode aert over sich hadden, en tot slavernie scheenen gebooren, gelijck de Romeinsche Reedenaer oordeelt, lieten oock niet nae, dese quade gewoonte te onderhouden, om *Adonis* op den bergh *Libano*, te beschreyen, insonderheyt door de Vrouwen, gelijck *Ezechiel* in zijn VIII cap. XIV vers. 600 Iaren voor de geboorte *Christi*, getuygt: *Hy leyde my*, seyt hy, *in ter poorte aen 't Huys des Heeren, die tegen 't Noorden staet, en siet daer saeten de Vrouwen en weenden over* Adonis, andere stellen *Thammus*. Alsoo is dan verbetert de plaetse, daer *Adonis*, door den Ridder *Ripa*, voor den Winter wort gestelt, als verleyt zijnde, door het aensien van *Pierius*. En in allen geval moetmen die beeldnisse naelaeten, en gebruycken dese als de waerachtige en rechte. 't Is niet waerschijnlijck noch waerachtigh, dat *Adonis* sich selve, nae zijn dood, soude hebben beschreyt, maer wel, dat het andere kosten doen. Dat zy 't aengesicht mette hand, onderstut, is een teycken van droefheyt. De swaermoedige of bekommerde, 't zy datse sitten of staen, plegen altijd den elleboge op den stoel, taefel of andersins te leggen, om 't hangende hoofd te onderstutten. *Heliodorus* in zijne Moorsche geschiedenisse, vertoont *Chariclea* een Ionghvrouw, die met sonderlinge schoonheyt was begaeft, die alhoewel zy met groote smerte ontstelt was, soo sat zy op een rotse, mette rechter hand op de knie, en onderstutte 't hoofd, en de vingers aen de winckbrauwen houdende, staerde zy vast, sonder sich te bewegen, op *Theagenes* haeren Vryer en Bruydegom, die ter dood gewont, op der aerde nederlagh. Maer alhier is in dese beeldnisse beschreven, een treurige Vrouwe, die daer staet, sonder sich te leunen, en die haer rechter hand voor het hert houd, waer op zy met haer slincker elleboogh rust, met een treurig en schreyend gesicht. Dat de Mantel of lange rock van *Cyaneo*, of blauwe soude geweest zijn, verstaen wy van duyster en swart, alhoewel de Griecken *Cyaneo* gebruyckten voor Hemels blaeu en azuyr, niet te min dientse oock voor enckel swart, en niet gemenght. En om dit te bewijsen, dat *Cyaneus* oock voor swart wort genomen, soo treckt de Schrijver uyt *Theocritus* en *Bion*, dat *Venus* met een purper kleet plagh te gaen, en datse over den dood van haeren Bruydegom *Adonis*, een kleed van *Cyane* of een swart rouw kleed droegh. Want het kleed moet droevigh zijn, maer het Hemels blaeu is blijde. Andere seggen dat het blauwe past over Iongelingen en doode kinderen. Iong was *Iphigenia*, de dochter van *Clitemnestra*, niet te min, bidse haer Moeder, dat zy haer de locken, in haer dood, niet wilde afsnijden, en datse aen haer suster soude gebieden, dat zy haer lichaem met geen swart kleed soude bedecken. Iongh was *Achilles*, en als zijn Moeder, *Thetis*, voorsagh, dat haer soone in korter tijd voor *Troyen* soude sterven, soo beweende zy hem in een sluyer van *Cyaneo*, dat is van swart, gelijck oock de Griexsche text seyt μελάντερον, geheel swart. En bewijst voort de Schrijver langh en breed, dat de verwe *Cyaneo*, niet voor azuyr of Hemels blaeu magh werden genomen: Maer dat de swarte verwe voor de rouw plagh uytgebeelt te werden; gelijk dan *Homerus* in zijne Dichten, *Neptunus* dickwijls afmaelt met swarte hoofdhayren: Andere seggen, waer toe geen Hemels blaeu, naedien *Neptunus* van de beuselachtige Poëten, voor een God van de Zee wierde geacht? Ick segge datter onderscheyt is tusschen de Zee en den Heere der Zee: Men vind geen Man met natuyrlijcke Hemels blauwe hoofdhairen. In de kloeckste Schrijvers vind ghy *Neptunum* met swarte hayren. Wat sullen wy van *Hector* seggen, die met de Zeebaeren niet gemeens hadde? want, nae dat de dood hem hadde wegh genomen, waeren zijne swarte hoofdhayren, vol stof. Andere stellen oock *Bacchus* met swarte oogen. Doch de Poëten hebben altijd gepooght de Goden jeughdigh en schoon te schilderen, als *Mercurius* dat die seer aengenaem was, *Apollo* van hupscher gedaente, *Bacchus* seer schoon, maer de schoonste van allen, was *Cupido*. Doch blauwe oogen staen leelijck, maer de bruyne schoon, en derhalven geeft *Homerus* aen *Bacchus* swarte oogen; en voorts bewijst de Schrijver, dat de Oude rouwe hebben gedragen met swarte kleederen. Alhoewel *Lucillius* en *Plautus* verhaelen

dat de *Granius* of de ſluyer van Meenyverwe was, en de *Ricinus*, dat is de korte Mantel van purper. En of de *Ricinus* in de begraefniſſen van ſoodanige verwe was, druckt hy niet uyt. 't Kan weſen datſe een ander purper in de begraefniſſen gebruyckten, en dat van de ſijde der dooden, die nae haere ſtaet ter begraefniſſe wierden gedraegen, en dat nae 't purper,'t welck de Magiſtraten in haer leven oock plachten te draegen: En van de ſijde der levende, die 't lijck volghden, ſoo gingen die van der Ridders ordre, met purper, alhoewel zy die oock wel droegen, op vrolijcke feeſten. Daer is nu geen twijfel aen, of die worden nu gebruyckt tot treurigheyt, gelijck in de Lijckſpeelen der Ridders, alwaer de Reedenaers verſchijnen in purper, daer komt de Muſijck by, en by de uytvaert worden 's nachts ontallijcke lichten aengeſteecken, en die branden in openbaere feeſten van vrolijckheyt, en by daege in de catafalaen op houte Piramiden, die vol lampen zijnde ontſteken, men over 't lijck heene ſtelde. En tegenwoordigh in 't Hof van *Romen*, ſoo rijden de Kamerlingen van't Paleys, achter de baeren van den afgeſtorvenen Prince, te paerde, met een langh purperen kleed, 't welck, in dit geval, te gelijck droefheyt en hoogheyt aenwijſt. Maer om totte Oude te keeren, ſoo gebruyckten de Vrouwen, terwijl de doode boven d'aerde ſtont, het *Ricinium*, dat zijn korte ſwarte Mantels, of als andere ſeggen, ſluyers, die zy op't hoofd droegen. Doch *Lipſius* laetſe alleene, tot een teycken van de rouwe, maer niet voor 't lijck. Soo geven oock de oude Hiſtorien den bedaegden en Iongelingen, geen Hemels blaeu, maer ſwarte kleederen. *Craſſus* ten tijde van de Romeinſche Republique, droegh rouwe over zijne beminde *Muræna* of Lampreye, die in zijnen Vijver was geſtorven, waer over hy in 't ſwart gekleet, dieſelve, als zijn Dochter betreurde. *Apulejus* ſeyt: *De Moeder beſchreyde met een ſwart kleed haer kind.* En de Poëten gebruycken *Ceruleus* na de maniere der Griecken, veele voor't ſwart, gelijk met veele voorbeelden wort aengeweſen.

Deſe beſchrijvinge, gelijck oock andere, hebben wy tot vermaeck der geenen, die luſt hebben tot ſpitsſinnige onderſoeckinge der oude Schrijvers, uyt den alderlaeſten druck, van de *Iconologia*, hier by gevoeght.

TYRANNIDE. *Tyrannye.*

EEn gewaepende Vrouwe, een weynigh bleeck, hovaerdigh en wreed in 't geſicht, ſtaende over einde, hebbende onder haer waepentuygh een purpere onderkleed, op 't hoofd een yſere kroone, in de rechter hand een bloot Swaerd, in de ſlincker ſalſe een Iock houden.

Gewapent en recht op ſtaende wortſe gemaelt, om de wackerheyt uyt te drucken, die een Tyran noodigh is, om de grootsheyt van zijne overlaſtige heerſchappie uyt te drucken: Waer over een Tyran, altijd met gemoed en met geweld moet vaerdigh ſtaen, om ſich ſelve te beſchermen en een ander te beſchadigen.

Bleeck is zy, van wegen de geſtaedige vreeſe en benauwtheyt, die haer geduyrigh onruſt en verdriet aendoet.

Zy vertoont wreedheit en hovaerdie in't geſicht, want d'eene van deſe twee Peſten, maeckt haer een opene baene tot ongerechtige grootsheyt, en d'ander doetſe daer in volherden.

Zy is met purper gekleet, en met een yſeren kroone, om haere heerſchappie, maer die Barbariſch en wreed is, te vertoonen.

In plaets van den Scepter, een teycken van de Heerſchappie en van wettige Regieringe, houdſe een bloot Swaerd, als die geene, die de Onderdaenen, door ſchrick en vreeſe tot gehoorſaemheyt brenght, haer weydende, niet tot haeren beſten, gelijck een goed Herder doet, maer om haer totten ploegh te brengen en haer te villen: even gelijck de gehuyrde Oſſedrijver, die alleen op zijn eigen voordeel ſiet, en daerom houd zy 't Iock in der hand.

REFUGIO. *Toevlucht.*

EEn Man die voor 't Autaer nederknielt, mette armen opgeſlagen.

't Is een klaere ſaecke, dat de Autaeren by de Oude, gelijckſe oock noch heeden ten daege, als heylige en ongeſchende toevluchten zijn gehouden. En hierom is 't dat *Priamus* van alle hulpe berooft zijnde, nae den Autaer vluchte.

DATIO. *Tol, Schattinge.*

EEn ſterck Ionghman, die als *Hercules* gemaelt wort, met Muſculen en Senuwen uytſteeckende, zijnde gekroont met Eycken loof, hebbende in de rechter hand een ſcheere, om wolle te ſcheeren, voor zijne voeten ſal een Schaepken ſtaen, in de ſlincker hand ſal hy kooren-ayren, Olijftacken en Druyftroſſen hebben, die nederwaerts hangen. Met bloote armen en beenen, net en ſchoon, totte planten van de voeten toe, oock vol van vlees en ſterck van beenen.

Herodotus, Turnebus en andere verhaelen dat *Seſoſtris* de eerſte geweeſt is die in Egypten op de aerdgewaſſen Schattinge heeft gebracht, en dat de Romeinen over het graen de tienden hebben ingeſtelt. *Caligula* is daer nae de eerſte Vinder van de vuyle en ongehoorde Schattingen geweeſt, die op alle Mondkoſt Tol geſtelt heeft, van die in Romen wierden gebracht, en oock ſtelde hy op alle Proceſſen en Vonniſſen den veertighſten penningh, op 't arbeytsloon en op de daghhuyren den achtſten penningh, en van de Hoeren nam hy de eerſte winſte, gelijck *Suetonius* verhaelt.

Van Mannelijcke ſterckte is hy gemaelt, om dat de Tol den Princen ſterck maeckt, en gelijck *Cicero* voor *Pompejo* ſeyt, *Wy hebben geoordeelt dat de Tollen de ſenuwen van den oorlogh zijn.* Deſe ſterckte wort breeder door de Eycken kroone uytgedruckt, weſende de Eycke een ſtercke, harde en vaſte boom. En deſe krans paſt den Tol alderbeſt, alſoo dit een Burgerkroone is, van *A. Gellius* alſoo genaemt, om dat die gegeven wierde aen die geene, die eenen Burger hadde verloſt. Van gelijcken is oock de vrucht van den Tol, allen Burgeren te beſchermen. En gelijck de Eyckeboom *Iupiter* was toegewijt, om dat de Heydenen geloofden, dat hy de ſteeden in zijne bewaeringe hadde: ſoo geven wy nu deſe aen den Tol of Schattinge, als die geene waer door der Princen macht aenwaſt, onder wiens beſcherminge de ſteeden ſtaen.

De Scheere, om de wolle van de Schapen te ſcheeren, ſlaet op 't geene *Tiberius* de Keyſer, in 't begin van zijne Regeeringe deede: veinſende nochtans zijne ſtaetſucht en gierigheyt, daer hy naemaels wel dede blijcken, dat hy geheel daer in was verſopen. Want hy vertoonde een goed proefſtuck, wanneer zijne Raedsheeren hem rieden een nieuwe Schattinge op de Landen te ſtellen, dat hy daer op antwoorde, *Het betaemde een goed Herder, dat hy zijne Schapen moſt ſcheeren en niet villen.* En dit komt over een mette ſpreucke van *Alcamenes*, de ſoone van *Teleucrus*, die gevraeght zijnde, *op wat wijſe, iemand het Rijck wel koſt onderhouden?* antwoorde, *Indien hy niet al te gewinſuchtigh is*, een Laconiſche ſpreucke van *Plutarchus*. In d'ander hand worden hem kooren-ayren, Olijftacken en Druyvetroſſen gegeven, om datmen op het Graen, Oly en Wijn inſonderheyt pacht ſtelt. Ick ſegge inſonderheyt, zijnde ſeecker, datter oock op andere dingen pacht is geſet. Onder andere ſchrijft *Vopiſcus*, dat de Keyſer *Aurelianus* pacht ſtelde op Glas, Linnen, Vlas, *&c.* En wy weeten oock door 't verhael van *Boterus*, dat de Koningh van *China* jaerlijx 180 duyſent kroonen treckt uyt de pacht van 't ſout, van de ſtad *Canton*, en noch 100 duyſent kroonen, voor de tiende van den Rijs van 't Land, ontrent dieſelve ſtad. Daer worde te Romen 1606 een pacht van 't ſout, ſoo wel voor Rijcken als Armen opgeſtelt, als mede een geheel nieuwe op de ſneeuw, 't welck

niemand beſwaerde als die boven al in de gulſigheit wilden uytſteken, om de woorden van *Plinius* te gebruycken in zijn XIX boeck IV cap. tot wiens tijde ſoo veele aen de ſneeuw, als tegenwoordigh, niet wierd te koſt geleyt. Want nae zijn ſeggen, oock in 't XXXI boeck III cap. gebruyckten zy die nergens toe als om 't waeter te verkoelen, en eenige koockten 't nae de vindinge van *Nero*, om ſeecker te nemen het vermaeck van 't verſche, ſonder gebreck van de ſneeu. Tegenwoordigh dient het niet alleene om het waeter, maer oock om den Wijn te verkoelen, de vruchten in te ſouten, en andere dingen van den Somer en Winter. En die tot deſe verkoelinge zijn gewent, ververſchen daer mede, als zy willen purgeren, hare Syropen en Medicinen. Sulx datmen daer van Iaerlijx uyten pacht te Romen treckt ſes duyſent kroonen.

De naeckte armen en beenen, die gaef en glat zijn, (om dat deſe leden, door de kracht van handen en voeten, zijn Dienaers van den arbeyd en van de Menſchlijcke handlingen en gangen, en uytvoerders van onſe gedachten,) bedieden, dat de Schattinge moet opgeſtelt zijn van den Prins met een ernſthaftig en ſuyver gemoed, behoudelijck om dat de behoeftigheyt, de tijd en gelegentheyt ſulx vereiſcht, en dat met een oprecht en getrou voornemen, niet ſoo ſeer om ſich ſelve te verrijcken, als om 't gemeene beſte daer mede vorderlijck te zijn, en niet uyt loutere gierigheyt en gedancken van eygen baet: Iae ſullen oock niet gedoogen, dat haere Dienaers dagelijx (gelijck gemeenlijck geſchiet) nieuwe beſwaerniſſen en pachten bedencken op dingen die veracht, vuyl en oneerbaer zijn, gelijck *Veſpaſianus* deede, die nae 't geld ſoo begeerigh was, dat hy oock Tol op de piſſe ſtelde. Waer over hy oock van zijnen oudſten Soone *Titus* wierde beriſpt: en alhoewel hem de Vader antwoorde, *dat het geld, 't welck hy van de piſſe trock, niet eens daer nae roock*: Soo was daerom zijn gemoed niet vry, dat het niet een ſnoode reuck van ſich gaf van zijne vuyligheyt en ſnodigheyt, en dat tegen de aert en 't gemoed van een oprecht Prince, dieder behoort eedel en grootmoedigh te zijn. Maer de winninge verblinde hem, ſoo dat hy vergat, 't geene *Apollonius* van *Alexandrien* te kennen gaf, *dat om 't gemeene beſte te beſtieren, hy niet achten ſoude op de Rijckdommen, die door de ſchattingen en 't ſuchten van 't Volck, waeren by een gebracht*; gelijck *Philoſtratus* in 't 5 boeck 13 cap. verhaelt, *dat het goud moſt leelijck en vuyl werden geacht, dat uyt de traenen der onderdaenen wierde te ſaemen gehaelt.* Waer over van gelijcken *Domitianus*, de tweede ſoone van *Veſpaſianus*, wierde gelaſtert, van dat hy al te ondraeghlijcke Schattingen op den Ioden ſtelde, met bevel, dat wie ſich veinſde geen Iode te weſen, moſte zijne heimlijcke leeden laeten ſien, of hy beſneden was of niet. Een ſchandige en verachte Schattinge. *Suetonius* verhaelt in 't leven van *Domitianus*, *dat hy jongh zijnde, een oud Man van negentigh Iaeren hadde ſien beſichtigen of hy oock beſneden was, en dat in tegenwoordigheyt van veele Volx.*

Deſe Schattinge hoe laſterlijck die was, ſalmen door de ſchaemte klaerlijck begrijpen, want alle braeve Mannen koſten nae 't goedduncken van den Fiſcael beſchuldight worden, die nochtans ontſchuldigh waeren van de Ioodſche ſecte, ſoo moſten zy evenwel haer Manlijck lit vertoonen, indien zy ſonder tegen-ſeggen de Schattinge niet wilden betaelen. Maer van d'ander ſijde quam zijn Navolger de loflijcke Keyſer *Nerva Coccius*, die ſoodaenigen ſchandigen Schattinge te niet dede: Waer over tot zijnder eere uyt het bevel van den Romeinſchen Raed, een ſilvere penningh geſlagen wierde, met zijne beeldeniſſe en naeme van d'eene ſijde, en van d'ander ſijde een Palmboom, alwaer in 't midden deſe twee letteren S C ſtonden, en rontom *Fiſci Iudaici calumnia ſublata*, als, *dat de laſteringe van den Fiſcael over de Ioden was wegh genomen.* Van welcke laſteringen, beſchuldingen en onrechtveerdige Schattingen, die van den Keyſer *Nerva* te niet gedaen en verboden zijn, kondy *Dion Caſſius* in 't leven van *Nerva* leſen. Nae de voordaed van deſen ſeer goeden Keyſer, behooren dan de Princen den Volckeren te ontlaſten van alle onbehoorlijcke opſtellingen, en haer met harde en nieuwe laſten niet te beſwaeren.

Tragedia. *Treurſpel.*

EEn Vrouwe in 't ſwart gekleet, houdende in de rechter hand een bloote bebloede Poignaert, met leerskens aen de voeten, en een goude kleet van achter over de ſchou-

schouderen totter aerde toe, geciert met kostelijcke gesteenten.

De Tragedie of het Treurspel wort met swarte kleederen afgemaelt, om dat dit kleed treurigh en swaermoedigh is, oock bequaem in dese slagh van Poësie of Dichten, niet anders in sich begrijpende als ellende en ondergangh der Princen, met een geweldige en wreede dood, 't welck door de bloedige Poignaert vertoont wort.

En wierde dese maniere van dichten, van d'Oude, om veele reedenen, gevonden, doch insonderheyt om de gemoederen der Burgeren te verlustigen en te verstercken, diewelcke souden mogen dencken, door't goed vertrouwen datse van sich selve hebben, dat zy oock souden mogen komen totte Tyrannye en totte Regeeringe van andere Menschen: Soo hebben zy dan door de Treurspeelen alle hope van een goede uytkomst wegh genomen, door het voorbeeld van anderer luyden dood en ongeluck, diewelcke tot dese wreedheyt gekomen zijnde, haer selven seer groote ellende, over den hals hebben gehaelt.

Waer uyt dan beslooten wort, dat het seer goed is sich te vernoegen met een eerlijcke staet, en sonder andere groote pracht vrolijck te leven, en dat met die kleyne middelen, die de krancke Fortune, den slechten Burgeren, heeft verleent.

Zy leert oock den Princen en Heeren, datse soo geweldigh met den voortgangh van haere grootsheyt en trotsigheyt, niet sullen doordringen, tot schaede der Burgeren, op datse niet souden gedencken, dat al haer geluck, jae lijf en leven niet soude staen in de handen van zijne slechte onderdaenen.

De bebloede Poignaert vertoont, dat niet slechtlijck de dood, maer de geweldige dood en d'ondergang van onrechtveerdige Princen, zijn het ontwerp van de Tragedie of het Treurspel. En alhoewel *Aristoteles*, in zijne Dichtkonst, seyt, datter Treurspeelen konnen zijn, sonder overkominge van de dood of stortinge van bloed: soo is't boven dit, nochtans beter, in dees voorval, de maniere van de Poëten te volgen, die dieselve van tijd tot tijd toe, aldus gemaeckt hebben, als de geboden en stellingen van een Philosooph, hoe geleert die oock magh wesen.

De brooskens wierden van de Princen gedragen, om haere uytmuntentheyt aen 't volck te vertoonen, en aen de gemeene slagh van Mannen: En daerom wierden dese vertoonders ingevoert, tot navolginge van dieselve geschoende, en met dese schoenen dieder *Cothurni* wierden geheeten: Om uyt te drucken dat dese slagh van dichten moet hebben, dappere en deftige manieren van spreecken en voorstellen, die niet te slecht noch al te gemeen zijn. Daer seght *Horatius*:

Wie datter slechte verssen dicht,
Die zijn in 't Treurspel al te licht.

DAPOCAGGINE. *Traegheyt, Domheyt.*

EEn Vrouwe met verwarde hoofdhayren in licht blaeu gekleet, en seer gescheurt, sittende mette handen op de knie, en't hoofd om leegh, hebbende ter sijden haer een Schaep.

De Traegheyt wort met verwarde hayren geschildert, om te betoonen, hare Traegheyt en luyheyt in den arbeyt: 't welck een gebreck is dat veroorsaeckt wort uyt haer selven, wesende de slechte luyden luy en langh-

langhſaem in haere handelingen : en derhalven onbequaem tot alle oefningen der naerſtigheyt, ſittende mette handen op de knye.

Het gebroken kleet bediet de armoede en behoeftigheyt die ſoodanigen overkomt, die haer ſelve door haere Traegheyt, niet weeten te beſtieren.

Zy ſit met het hoofd gebogen, om dat een ſlecht Menſch zijn hoofd niet derf opſteken, gelijck andere luyden doen, om te treden op den wegh van eere, diewelcke beſtaet in de uytvoeringe van ſwaerwichtige handelingen.

Het Schaepken is geheel dom, en kan gantſch niet uytvoeren van 't geene hem voorkomt. Daerom ſeyt *Dante* in zijne Helle,

Weeſt Menſchen en geen domme Schapen.

PERFIDIA. *Trouwloosheyt.*

EEn Vrouwe met koper-roeſtige verwe gekleet, houdende met beyde handen een Slange, waer mede *Ariſtoteles* de uyterſte Trouwloosheyt uytbeeld.

DISCORDIA. *Tweedracht.*

EEn Vrouwe als de naevolgende gekleet met hairen van verſcheiden verwen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en mette ſlincker een teſt vol Vier.

De verſcheydentheyt van verwen, bediet de verſcheidentheit der gemoederen, gelijck geſeyt is. Waer over *Arioſto* aldus ſchrijft :

Ick kend' haer aen het bonte kleed,
Met ſlimme boorden, ſmal en breed,
Die haer nu deckten, dan ontde'en,
De wind blies door haer kleeders heen.
En 't hayr was ſilver en van gold,
De locken ſwart en grijs gekrolt,
Ten deel gevlochten en verſpreyt,
Op borſt en ſchouders heen geſweyt.

De Blaesbalck en de Vierteſt, dieſe houd, vertoonen, dat de twiſt door het opblaeſen van quade tongen heerkomt, als mede door de ſiedende gramſchap, die in des Menſchen hert gevoet wort.

Tweedracht.

DE ſtercke woorden Mijn *en* Dijn,
Die doen dat wy tweedrachtigh zijn,
En 't vaſt beſluyt van Iae *en* Neen,
Brenght in de Werrelt veel geween,

DISCORDIA. *Tweedracht.*

EEn Vrouwe met het hoofd opgeſteken, de lippen vael en by nae verſtorven, de oogen ſcheel, bedorven en vol traenen, met bevende handen, waer in zy een Mes houd, datſe by haer borſt verborgen heeft : met dunne beenen en kleine voeten. Voorts iſſe in een dicke miſt omtrocken, die haer als een net omcingelt. En aldus maeltſe *Ariſtides* af.

DISCORDIA. *Tweedracht*, gelijck die van *Petronius* is afgeſchildert.

DE Tweedracht helſch en dol, ſlak haren helſchen kop,
Met yſelijck gekrijt ten hoogen Hemel op,
In wiens beſuyſde balgh, lagh ſlibbrigh bloed geſtollen,
Met ſeever en met ſchuym, met traenen opgeſwollen :
Zy knarſten met haer beck en tanden ruygh beroeſt,
Haer tong in etter ſwom, en't voorhooft gants verwoeſt,
Met draecken was beſet : in 't drayen van haer leeden,
Soo ſeeper quijligh bloed op haer verſlenſte kleeden :
En in haer rechter hand, met ſiddren en geſpoock,
Soo voerde zy een toorts, vol ſolpher-vier en roock.

DISCORDIA. *Tweedracht.*

EEn Vrouwe in de gedaente van een Helſche Goddinne, met verſcheyden verwen gekleet, zijnde onthult, en de hoofdhayren mede van verſcheyden verwen, gemenght met veele Slangen, wiens voorhoofd met eenige bloedige banden is verbonden, hebbende een Vierſlagh om Vier te ontſteecken, met een Vierſteen in de rechter hand. In de ſlincker hand een bondel met brieven, waer op geteyckent ſtaen, Citatien, Examinatien, Procuratien en ſoodanige dingen.

Tweedracht is een ontſtellende bewegingе van't gemoed en van de ſinnen, diewelcke voortkomt van de verſcheyden handelingen der Menſchen: en deſe brengt viandſchap in. De oorſake daer van, zijn eergierigheit, geltgierigheit, verſcheydenheit van natuyre, van ſtaet, ampt, en aert van landen en volckeren. De verſcheyden verwen van 't kleed, zijn de verſcheiden geſintheden van Menſchen, waer uyt de Tweedracht ſpruyt, want gelijckmen naulijx twee perſoonen vind, die in alle dingen, gelijck over een komen, alſoo ſoudemen oock niet in ſeer eenſaeme plaetſen, hoewel die van weinige Menſchen bewoont zijn, bevinden, of de Tweedracht ſal oock 't hoofd, onder deſe weinige, opſteecken. Derhalven

seggen eenige Philosophen, dat dese was het beginsel van alle natuyrlijcke dingen.'t Is een klaere sake, dat soo onder de Menschen een volkomen eendracht waere, en dat de Elementen of hoofdstoffen den selven gangh volghden, wy souden beroofd zijn van al het goede en al het schoone dat de Werrelt en de natuyre heeft. Maer dese Tweedracht, die daer streckt tot verwoestinge en niet tot behoudinge van het gemeene goed, moet als een groulijcke en vervloeckte saecke geacht worden. Daerom worden de slangen by dese beeldenisse gemaelt, want dat zijn de quade gedachten, diewelcke voortkomende van de Tweedracht, zijn altijd omringht en omset mette dood der Menschen, met de verwoestinge van geslachten, door middel van bloetvergieten en wonden, en daerom soo is haer het hoofd omwonden: Waer van *Virgil.* segt:

Haer bloedigh hayr vol Slangen vlecht,
En die met roode banden hecht.

Ariosto sprekende van de Tweedracht over 't Vierslagh, singht aldus:

Segh datse 't Vierslagh grijp en tonder † *in haer hand,*
En steek het groote Rijk der Mooren in den brand, &c.

† Tonder is de stoffe diemen in 't Vierslagh gebruykt, en dat de geslagen voncke aenneemt, die dan door den swavel wort ontsteken.

Men seght oock dat Tweedracht een Vier is dat alle goede zeeden verbrant, want gelijck het Vierslagh en de steen tegens malkanderen geslagen, vuyr geven, alsoo kijven en raesen oock de hartneckige gemoederen, en steecken den toorn en gramschap aen.

De brieven op de maniere als geseyt is, bedieden de tweedrachtige gemoederen van die geene, die daer twisten en kijven, sulx datse daer door haere middelen verliesen en haer leven te kort doen.

LITE. *Twist.*

EEn Vrouwe met veele verwen gekleet, hebbende in de rechter hand een Vat met waeter, dat zy over een groot Vier giet, dat op de aerde brand, 't welck een teyken is van tegenstrijdigheyt; waer tegens d'ander tegenstrijdigheyt gestelt zijnde, als sich soekende meester te maken van de stoffe en van het weesen van d'ander, so geeftse door een barst een teyken van twist en viandschap: welcke werckinge, de twistige gemoederen naevolgende, soo rusten zy niet, noch voor haer selve, noch geven oock geene ruste aen andere.

DUBBIO. *Twijflinge.*

EEn Ionghman sonder baerd, in 't midden van een duysternisse, in weerschijn gekleet, houdende in d'eene hand een stock, en in d'ander een Lantaerne, staende mette slincker nae buyten, tot een teycken of hy wilde wandelen.

Twijflinge is een dubbinge of onsekerheyt des gemoeds, ontrent de kennisse, en by gevolg ook van't lichaem, ontrent de werkinge.

Iongh is hy gemaelt, om dat de Mensch, in dees Ouder, noch niet in de eenvoudige en suyvere waerheit aengewent zijnde, lichtlijck alle dingen in twijfel treckt, en oock alles lichtlijck gelooft.

Door den stock en de Lantaerne wort de eervaerentheyt en de Reeden uytgedruckt, door welckers hulpe beide de twijfelachtige dingen of voortgaen of bevestight worden.

De duysternissen zijn de velden van de Menschlijcke overleggingen, waer over die geene, die niet kan leedigh zijn, altijd op een nieuwe maniere treet, en daerom wort hy met den voet nae buyten gestelt.

DUBIO. *Twijflinge.*

EEn Man die een Wolf by de ooren heeft, om datmen by de Oude een spreekwoort hadde, wanneer zy niet wisten, watmen in een twijfelachtige sake besluyten soude, seyden, *Hy heeft den Wolf by de ooren*, gelijckmen in *Terentii Phormio* leest. En de reeden is soo klaer, datmen daer over geen uytlegginge van noode heeft.

DUBBIO.

EEn naeckt Man die geheel bedachtsaem is, staende op een twee- of drie-sprongh, verbaest zijnde, wat wegh hy sal verkiesen. En dit is een twijflinge, op hope van't goede, gelijck d'ander een twijflinge is van een ongeluckige uytkomst. En hy is daerom naekt, om dat hy twijfelberaedigh of onvast van besluyt is.

IRRESOLUTIONE. *Twijfel- of Wanckelberadigheyt.*

EEn oude sittende Vrouwe, in weerschijn gekleet, met een swart laken om 't hoofd gewonden, houdende op yder hand een Rave als of zy klapten,

Irresoluti worden die geene genaemt, die de verscheydentheyt en swarigheyt der dingen kennende, niet konnen besluyten, om by der hand te nemen, 't geene tot haeren besten dient, en daerom isse sittende gemaeckt.

Met weerschijn isse gekleet, als zijnde van verscheyden verwen: vertoonende eenige beuselachtige dingen, die van de onvaste of twijfelberaedige Menschen worden begaen.

Oud wort zy gemaelt, om dat d'Ouderdom door te veele eervaerentheyt, den Mensche in zijne handelingen onvast maeckt: Waer over om dat zy veel meer, in dees Ouder weeten als wel in d'ander Ouder, soo twijflen zy met reeden, van alle dingen, en gaen in haer doen niet soo resolut of gehart aen, als wel de Ieughd doet.

De Raevens heeft zy op der hand, als of zy klapten, wiens sangh altijd is, *Cras, cras.* Alsoo doen oock de twijfelberaedige Menschen, die haer saecke altijd van *Cras* tot *cras*, dat is van dagh tot dagh opschorten, gelijck *Martialis* seght:

Pleun *seyt* Morgen *sal hy leven,*
Maer wanneer sal 't Morgen *zijn?*
Morgen *is al wegh gedreven,*
By de Parth *of* Armenijn.
Morgen *raeckt tot* Nestors *Iaeren:*
Waer is Morgen *doch te koop?*
Morgen Pleun *wilt u bedaeren,*
Morgen *is steets op ter loop.*
Maer wie 't Heeden *wel besteet,*
Die is wijs en vry van leet.

Het swart laecken om 't hoofd gewonden, vertoont duysternisse en verwarringe in 't verstand, door de veranderinge van de gedachten, die haer wanckelberaedigh maken.

A c c i d i a. *Vadsigheyt.*

Een oude leelijcke en qualijck gekleede Vrouwe, diewelcke sittende, den hand onder de slincker wange houd, waer in zy een letterrol heeft, met het opschrift *Torpet iners. De traege Mensch is vadsigh.* Hebbende d'elleboogh op de knye, 't hoofd scheef, en met swart laecken gehult, hebbende in den rechter den Visch *Torpedo.*

Vadsigheyt, nae dat *Damascenus* verhaelt, is een moeylijckheyt, die 't gemoed beswaert, en die niet toelaet, datmen eenigh goed werck ter handen neemt.

Zy wort oud gemaeckt, om dat de kracht in d'oude Iaeren ophoud, en de macht om te arbeyden ontbreeckt, gelijck *David* in den 71 Psalm seyt, *Heere verwerpt my niet in mijn Ouderdom; als my mijn kracht beswijckt, soo wilt my niet verlaeten.*

Slordigh is zy gekleet, om dat de Vadsigheyt zijnde gantsch niet wercklijck, armoede en ellende aenbrenght, gelijck *Salomon* Proverb. 28 seyt: *Die zijn Land bouwt, sal met brood versadight werden, en wie de leedigheyt volght, sal met armoede vervult worden.* En *Seneca* seght: *De luyheyt is een voedster van gebreck en armoede.*

Het sitten op de maniere als geseyt is, bediet dat de Vadsigheyt en traegheyt den Mensche leedigh houd; gelijck de spreuck seer wel seyt. En *Bernardus* bestraft de traege in zijne Sendbrieven, aldus, seggende: *O onverstandige Mensch! Duysentmael duysent dienen hem, en tien hondert duysent staen by hem, en ghy neemt u voor te sitten?*

Het hoofd met swart laken bedeckt, vertoont, dat het gemoed van de vadsige met luyheyt omset is, maeckende den Mensche dof en sonder verstant, gelijk *Isidorus* verhaelt, *door de traegheyt beswijckt het verstand en de krachten.*

De Visch *Torpedo* in de rechter hand, bediet, gelijck verscheyden Natuyrschrijvers verhaelen, de Vadsigheyt; want zy is uyter natuyre soodanigh, dat wiese maer aenroert met zijne handen, 't zy touw, net of iet anders, dien salse dom en bot maecken, dat hy gantsch niet doen kan. Aldus heeft oock de Vadsigheyt haere quaede parten, dat wiese maer vanght, die verwintse, en wie haer tot sulcke gebreken begeven, maecktse dof, onverstandigh en onbequaem, om iet loflijx en deughdlijx uyt te voeren.

ACCIDIA. *Vadsigheyt.*

EEn oude leelijcke sittende Vrouwe, die in de rechter hand een touw houd, en in de slincker een Slack of Schildpadde. Het touw druckt uyt, dat de luyheyt den Mensche bind en onbequaem maeckt, om iets by der hand te vatten. En de Slacke beeld de eygenschap der luye Menschen af, die ledigh en traegh zijn.

ACCIDIA. *Vadsigheyt, Traegheyt.*

EEn Vrouwe die op der aerde leyt met een Eesel by haer. Dit Dier plaghten de Egyptenaers te gebruycken, om de afweesigheyt van des Menschen gedachten, tot Godlijcke en heylige saeken uyt te drucken, zijnde steets besigh met vuyle en schandige gepeinsen, gelijck *Pierius* verhaelt.

PRONTEZZA. *Vaerdigheyt.*

EEn naeckte Vrouwe met vleugels, houdende in de rechter hand een Viervlamme, en in de slincker een *Schirattolo.*

Naeckt is zy gemaeckt, om dat zy vry moet wesen van alle verhinderinge in't wercken, gevleugelt van wegen de rassigheyt en snelligheyt, uytdruckende de vaerdigheyt.

De vlamme die zy in de hand heeft, bediet wackerheyt van 't verstand, die sich in de werckinge openbaert van eens Menschen vaerdige Natuyre, waer in d'eene soo veel vaerdiger is als d'ander, nae dat hem dese Geest meerder is medegedeelt.

De *Schirattolo* worter by gemaelt, wesende een seer snel Dier.

DIGIUNO. *Vasten.*

EEn Man in 't beste van zijn leven, wesende mager en bleeck, gekleet nae de antique of oude maniere in 't wit, en tot een halsband sal hy een groen laken hebben, de mond sal met een band gebonden zijn, en 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende de rechter hand open en uytgestreckt, waer dat in 't midden een Visken is *Cephalus* geheeten, met een letter-rolle, waer in geschreven is *Pauca Vescor*, dat is, ick eete weynigh. Hebbende eenen Haes onder den arm met open oogen, vertredende mette voeten een Crocodil, die den mond open houd.

Hy word een Man op 't beste van zijn leven gemaelt, om dat dees Ouder alderbequaemst is tot vasten, en daerom seght men, dat Iongelingen totte **21** Iaeren toe, aen 't Vasten niet gehouden zijn, als 't selve niet konnende verdragen, overmits zy te veele brands hebbende, zy haere spijse al te licht verteeren; gelijck mede *Hippocrates* verhaelt, dat die geene die noch in 't wassen zijn, veel hette by haer hebben, en daerom behoeven zy veel voetsel, andersins wort het lichaem verteert. En om gewagh te maken van een gelijck Ouder, moetmen weeten, dat het niet genoegh is Oud te zijn, om niet te vasten, want hy zijnde van een goede complexie of aert, soo behoort de conscientie dapper in hem te wercken, op dat hy niet in't gebreck van gulsigheyt vervalle, gelijck *Navarrus* seer wel bewijst.

Dat hy bleeck en maeger is, bediet de werckinge en eygen aert van 't Vasten, die gantsch strijdigh is tegens de Overdaedigheyt en Gulsigheyt, want die maeckt den Mensche vet en lijvigh. *Galenus* seyt, het Vasten maeckt het lichaem hert en drooge.

Het kleed op zijn antics, bediet dat het Vasten een seer oud gebruyck is, want van de oude Wet af, wierde het Vasten seer onderhouden. En tot meerder aenmerckinge soo heeft de Heere *Christus*, die 't volmaeckte Vasten is, selve gevast, gelijck de H. Schrift sulx verklaert.

Het witte kleed bediet, dat het Vasten in alle volmaecktheyt behoort te geschieden: Oversulx betaemt het dattet suyver, reyn en sonder eenige smette zy, niet alleen door de

de onthoudinge van spijse, maer oock van de sonden, gelijck *Chrysostomus* seght.

Het groene laecken om den hals, bediet de Hope, diewelcke het vasten eygen is, om op God over haere saligheyt te hoopen, nae 't geene *David* singht, *die op den Heere hoopt, sal saligh zijn.*

De band, voor den Mond, wil seggen, dat die daer vast of andere goede wercken doet, betaemt te swijgen, nae 't Euangelium, *als ghy vast, soo laet daer over geen basuyne blaesen.*

Hy houd den Mond om hoogh, siende nae den Hemel, om uyt te drucken de krachten en werckingen die 't vasten doet, dat de macht van de ziele niet worde verdonckert, door de dampen en opstijgingen der spijse, maer datse opklimmen met suyverheyt der geesten tot aenschouwinge van de grootheit des eeuwigen Gods. Daerom seght *Augustinus* in zijn Predicatie over 't Vasten, *Het vasten suyvert het gemoed, treckt de sinnen om hoogh, 't onderwerpt het vleesch den geest, het maeckt een nedrigh en verslagen herte, 't verdrijft de nevelen der begeerlijckheyt, 't bluscht uyt den brand der wellusten, en steeckt aen het licht der kuysheyt en suyverheyt.*

Het Visken *Cephalus* dat hy in de rechter hand houd, daer van verhaelt *Pierius*, dat het uyter natuyre meer door zijn vochtigheyt, als door eenige spijse gevoet wordt, en daerom is de letter-rol met het opschrift *Pauca Vescor*, dat is, *ick eete weynigh*, daer by gedaen.

Hy houd den Haes onder zijn slincker arm, om dat de Egyptische Priesters door dit Dier de wackerheyt uytbeelden: want het houd de oogen op terwijlen het slaept. En daer door verstaen wy de wackerheyt van eene, diewelcke wel schijnt te slaepen, nochtans laet hy daerom niet nae, om met de oogen des gemoeds te sien, al 't geene wat tot zijnen besten noodigh is. Oversulx wesende de inwendige werckinge van 't Vasten, uyt haere Natuyre, wacker, soo blijft hy met het verstant gesuyvert totte spieglinge van de Godlijcke dingen, 't welck het eygen wit is van 't vasten.

Tot verklaringe van den Crocodil, die hy onder zijne voeten houd, sullen wy ons dienen met het aensien van *Orus Apollo*, 't welck is, wanneer de Egyptenaers eenen Gulsigaert die altijd at, en die altijd totten slemp genegen was, wilden vertoonen, soo maelden zy eenen Crocodil met een opene mond: wesende het Vasten een gantsch strijdende saecke en Viand van brassen en slempen, en door sijne onthoudinge, soo vertreet hy dese schadelijcke en schandelijcke sonde.

CONFIDENZA.

Vast betrouwen.

EEn Vrouwe met uytgespreyde hayren, die met beyde handen een Schip ophoud.

Het vast betrouwen draeght met sich de kennis van een aenstaende gevaer, en een vaste hoope om 't gevaer seeckerlijck te ontgaen: want sonder dese twee hoedaenigheden, soudese haere naem veranderen en haer weesen verwisselen. Daerom wortse geschildert met een Schip, 't welck is een teycken van goed vertrouwen. Want met een Schip derven sich de Matroosen en Schippers in de dolle baeren der Zee begeven, diewelcke schijnen door haere lichtigheyt en gestadige beweginge, den Mensche, den dood en ondergangh te dreygen. Want als de Mensche van 't Land scheyt, soo scheyt hy te gelijck,

lijck,uyt zijne gesette bepaelinge,en ten dien aensien seght *Horatius*:

Hy had voorwaer een staelen hert,
Die eerst de dolle baeren tert':
En waeghde 't leven in een Schip,
En swierfder mee door banck en klip

STABILIMENTO.
Vastigheyt.

EEn Man met een lange Philosophische tabbaert, sittende tusschen twee Anckers die kruyslinghs leggen,hebbende de rechter als mede de slincker hand op yder ringh van den Ancker.

Het lange Philosophische kleed is van *Socrates* beter totte Vastigheyt gepast, als het korte kleed, om dat het statiger en bedaegder is.

De Egyptenaers plaghten door dese beyde Anckers een vergelijckinge van een Schip af te beelden, 't welck alsdan het wellen van de Zeebaren en het bulderen van den wind, veracht, wanneer 't vast aen zijn Anckers blijft leggen. *Aristides* en *Pindarus* gebruycken het Ancker voor de Vastigheyt, seggende dat het Ancker is gestelt voor een geluckfaligh en gerust leven.

STABILITA. *Vastigheyt.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet,houdende de rechte hand en de voorste Vinger om hoogh, staende op eenen vierkanten hoecksteen, leunende mette slincker op een Spiesse, die op 't beeld van *Saturnus* op der aerde staet.

Met swart wort zy gekleet, om dat dese verwe Vastigheyt bediet, want dese verwe kan niet veranderen,noch oock geen andere verwe aennemen, en daerom is die voor de Vastigheyt gestelt.

Datse op eenen vierkanten grondsteen staet, bediet dat de Vastigheyt een standvastigh en vast blijck is van dingen,die wy in 't eerst beproeven, en kennen dieselve in lichamen, die in stoffe bestaen, en dat van de Vastigheyt die wy daer nae maken, en die nae den Regel, van materiele dingen voortkomen. En wy sullen seggen,dat de Vastigheyt is in 't verstand,in de werckinge van 't overlegh of de reeden, en in God selve, diewelcke uyt zijn eygen mond seyt, *Ick ben God en worde niet verandert.*

De rechter hand en de opgesteken Vinger, wort door naevolginge van die geene gedaen, die daer mijnen maeckten, om te betoonen, dat zy vast op haer voornemen willen staen blijven.

De Spiesse is een teycken van Vastigheyt, gelijck het Riet in 't tegendeel is,van swackheyt, als elders geseyt is, of gelijck wy seggen, *hy leunt op een kranck riet.* De Italiaenen seggen, *Chi male si appoggia presto cade,die sich qualijck leunt, valt haest.*

Het beeld van *Saturnus*, waer op de Spiesse staet,is een teycken,datter geen waerachtige Vastigheyt kan wesen, waer de tijd is, om dat alle dingen, waer in de tijd werckt, onvermijdelijck de veranderinge zijn onderworpen. Waer over *Petrarcha* willende een wonderwerck van de saligheit,in de triumph van de Godheyt beschrijven, seyt, *Wanneer heb ick op zijn voeten sien staen, diewelcke nimmermeer staet.*

En waer de Tijd is, daer is de veranderinge soo aengehecht, datmen 't oock voor een werck van een wijs Man acht, dat hy kan van zijn oordeel en meeninge veranderen. Dies oock dieselve *Poeet* seyt,*door het dickwijls veranderen is de Nature schoon.* Nochtans seyt de *Apostel*, dat die geene, die in de Deughd staet gevestight, daer tegen noch de Tijd, noch de beweginge niet vermagh, hoewel hy sich wel naerstigh moet wachten, dat hy niet in eenige sonde kome te vervallen, op datmen niet segge, *de Sot wort, als de Maene, verandert.*

STABILITA. *Vastigheyt.*

EEn Vrouwe sittende op een hooge pedestal of voetsteen, houdende onder haere voeten een ronde pijlaer, en in haer schoot veele Medaglien.

FERMEZZA.
Vastigheyt.

EEn Vrouwe met grove leeden en van sterck gesicht,in 't blaeu gekleet,en rijcklijck met silver geborduyrt, houdende met beyde handen eenen Stier.

Dese beeldnisse is gemaeckt, datmen die-

selve, sonder groote verklaeringe, wel kan verstaen: alleen seggen wy, dat de verwe van 't kleed, mette vaste sterren, daer op gemaelt, Vastigheyt beduyden, door de gelijcknisse van de Vastigheyt des Hemels, diewelcke, door haere volkomentheyt, soo veel het geheel belangt, niet is eenige plaetslijcke veranderinge noch bedervinge onderworpen, noch kan oock niet, op eeniger wijse, noch in eenigh deel, waggelen.

FERMEZZA & GRAVITA DELL' ORATIONE. *Vastigheyt en staetigheyt van een vertoogh.*

Plerius verhaelt, dat wanneer de Egyptische Priesters, door een schilderye de Vastigheyt wilden bewijsen, en de statigheyt en deftigheyt van de reedenen, soo maelden zy *Mercurium* op eenen vasten vierkanten steen, en dat sonder voeten.

Hier mede wilden zy de Vastigheyt bewijsen, en de kracht van de uytgesproken reeden, die sonder behulp van handen of voeten, door haer selve, haere dienst kost uytvoeren, die men daer van verwachte.

FERMEZZA d'AMORE. *Vastigheyt van de Liefde.*

EEn Vrouwe op 't aldercierlijxt gekleet, hebbende tot een hoofdhulsel twee Anckers, daer in 't midden, met seer schoone banden, een Menschen hert aen vast is gemaeckt, met een fraye swier, die daer omgeslingert is met dit opschrift *Mens est firmissima*, dat is, *'t gemoed staet seer vast.*

TENACITA. *Vasthoudentheyt.*

EEn Vrouwe die van alle sijden met klimop omslingert is, houdende de spruyten van dieselve plante in haere handen.

De toe-eigeninge van Vasthoudentheyt, is den klimop toegeeygent, als een beteyckende saecke, van binden en van omarmen. Diewelcke eertijts onder den Romeinen, by den Priester van *Jupiter*, niet alleene een droeve voorsegginge was dieselve aen te roeren, maer oock om die te noemen: ten opsicht, het niet mocht blijcken, dat de Priesters in eeniger maniere waeren verbonden, 't zy met woorden, wercken of gedachten.

Om dese reeden wast haer oock niet geoorloft eenen ringh te dragen, willende dat den Priesteren alle dingen vry soude zijn. Daerom leestmen by *Virgilium*, wanneer *Dido* wilde offerhande doen, deede zy de banden van haere voeten wegh, en sneet die oock rontom van haere kleederen.

DISPREZZO & DISTRUTTIONE di i Piaceri & Cattivi affetti. *Verachtinge en verstooringe van de wellust en van de boose hertztochten.*

EEn gewapent Man, die met een Lauwerkrans geciert is, staende schrap om met een Slange te vechten, ter sijden staet een Oyevaer, en voor zijn voeten verscheyden Slangen, die oock gereet zijn om met den Oyevaer te vechten, maer men siet, datse van haer mette voeten vertreden en metten beck vernielt worden.

Hy

Hy wort gewapent en met Slangen afgemaelt, om dat die geene, die des Werrelts geneugte en de boose hertztochten sal overwinnen, moet weesen van een Manlijck en dapper gemoed.

De Oyevaer worter neffens gemaelt, vermits die een gestaedige krijgh voert mette Slangen, welcke Dieren soo gantsch aerdsch zijn, datse altijd met haer lichaem, op der aerde kruypen, en blijven daer, als ingetrocken, of kruypen in verborgen hoolen der aerden. Waer over door 't beeld van dese Vogel, die de Slangen vernielt, vertoont wert, dat een ziele die de Wellusten des Werrelts versmaet, en sich van dieselve afhoud, neemt oock te gelijck, de ongebondene hertztochten wegh, die door de venijnige Slangen worden afgebeelt.

Dispreggio della Virtu.

Verachtinge der Deughd.

EEn Man in koperroeste verwe gekleet, die in de slincker hand eenen Reyger houd, dienselven mette rechter hand liefkosende, ter sijden hem sal een Vercken staen, 't welck met zijne pooten veele Roosen en Bloemen vertreet.

De verwe van 't kleed, bediet quaedwilligheyt van 't gemoed, 't welck een wortel is van de verachtinge der Deughd, en een liefde totte ondeughd: en dit wort klaerlijck bewesen door de liefkoserie, die hy den Reyger doet, wesende een Vogel vol van schelmerie, bedrogh en ontallijcke gebreecken, gelijck *Alciatus* in zijne Sinnebeelden verhaelt, die dickwijls van ons is aengeroert, om de naerstigheyt deses Schrijvers, en uytnementheyt der dingen, die tot onse voornemen dienen. By den Egyptenaers was een gebruyck, wanneer zy iemand van snoode manieren wilden vertoonen, soo maelden zy een Vercken af, dat Roosen en Bloemen mette pooten vertrat. Waer mede oock de H. Schrift, in veele plaetsen, toestemt: stellende de Roosen en andere schoone reucken, voor de oprechtigheyt des levens en der zeeden. Waer over oock de Bruyt, in 't Hooge Lied *Salomonis* seyde, dat de reuck van den Bruydegom, te weeten, van een deughdelijck Mensch, die in de weegen Godes leeft, den reuck van een Veld vol schoone bloemen, gelijck was.

Dispreggio del Mondo.

Verachtinge des Werrelts.

EEn bedaeght en gewapent Man, met een Palmtack in de slincker hand, en een Spies in de rechter. Hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert, zijnde met Lauwer gekroont, vertredende onder zijne voeten een goude kroone met een Scepter.

De verachtinge des Werrelts is anders niet, als daer in een weersin of verdriet te hebben, en de Rijckdommen weinigh te achten, als mede de eere en hoogheyt van dit sterflijcke leven, om de goederen van 't eeuwige leven te verkrijgen, 't welck door den gewapenden krijghsman, en de vertreeden kroone en scepter, wort vertoont.

Hy houd het hoofd ten Hemel, overmits dese verachtinge spruyt uyt heylige prickelingen en gedachten, die alleen tot God gericht zijn.

Gewapent is hy gestelt, om datmen sonder strijd of tegenstand, tot dese volmaecktheyt niet kan komen, diewelcke hy doet

door de Reeden, alsoo de sinnen van de Helsche Machten, en van de boose Menschen, die haer Dienaers zijn, onderstut zijn:

Waer van hy ten laesten Overwinner blijvende, seer waerdighlijck een Lauwerkrans verkrijght, verre te rugge stellende die geene, die door kromme en verkeerde wegen, vermeenen tot dese geluckſaeligheyt te geraecken, en daer by valschlijck gelooven, dat dieselve gestelt is, in een korte en broose vertooninge van aengenaeme dingen, die haer smaecklijck zijn. Waer over de Apostel seer wel seyt: *Niemand wort gekroont, ten zy dat hy wettelijck heeft gestreeden.*

OBLIGO. *Verplichtinge, Gehoudentheyt.*

EEn gewaepent Man met twee hoofden, vier armen en vier handen, om te vertoonen, dat een Man die verplicht was, twee persoonen most verstrecken, d'eene om op hem selve te passen, en d'andere om een ander te vernoegen.

Met vier armen en twee hoofden wort hy gemaelt, om daer door de verstroyde gedachten van 't gemoed uyt te drucken, en door de handen de verscheyden werkingen.

* * * *

DEse beeldnisse van *Obligo*, Gehoudentheit of Verplichtinge, schijnt, mijns oordeels, wat te wanschapen, of ten minsten tegen de betaemlijckheyt: Men soude liever iemant met een kort en beknopt kleet konnen afbeelden, dat van twee verwen was te samen gestelt, waer van 't eerste de vaerdigheyt uytdruckt, om zijnen Heere ten dienst te staen, en onverhindert op sijn bevel te passen. Het tweede wort door de verwe te kennen gegeven, waer door yder zijn plicht wort aengeweesen, gelijckmen in Nederland de Weeskinderen toestelt, op dat zy 't kleed aensiende, gedachtig souden zijn, dat zy niet sich selve, maer door een anders midlen leefden, en derselven gebiet waeren onderworpen; doch hier in kan de Schilder zijn eigen vindinge volgen.

CORRETTIONE. *Verbeteringe, Bestraffinge*

EEn oude Vrouwe vol rimpels, die sittende, in de slincker hand een Roede houd, en met d'ander hand verbetertse een Schrift mette penne, verscheyden woorden afnemende, en daer weder by doende.

Oud en vol rimpels isse gemaelt, want gelijck de Correctie of Verbeteringe, voor die het doet, een werck van Wijsheyt is, alſo isse in 't tegendeel in andere een quellinge die daer toe oorsake geeft, dat haer werck moet verbetert worden: Want het plagh veele luyden niet te behagen, alsse hooren dat andere haere wercken berispen en verbeteren. En oock om dat de Verbeteringe geoeffent wort by het gebreck of by de misstellingen, 't zy dat wy die begaen in onse ommegang, of in onse handlingen, of in onse spieglingen.

Mette penne en mette geessel wortse gemaelt. Met de penne verbetert zy de schriften en boecken, door de geessel versorgt zy, hoewel met misnoegen des lichaems, 't geene totte Burgerlijcke ommegangh behoort. 't Ander versorghtse, in de bepaelinge van de kennisse, die totte Philosophische geluckſaligheyt van noode is.

CORRETTIONE. *Verbteringe.*

EEn bedaeghde Vrouwe, die in de rechter hand een Waerseggers Roede houd, met een

een paxken brieven, hebbende de slincker hand opgeheven, als offe iemand wat wilde beduyden.

Alhier wort by de Verbeteringe verstaen het werck, om de verkeerde en verwarde handlingen der Menschen, op den rechten wegh te brengen, die alreede verre van den wegh der Reeden zijn afgeleyt. 't Welck van persoonen van aensien behoort gedaen te worden, en van soodanige die daer gebiet en heerschappye hebben, over die geene, die daer behooren gestraft en gebetert te worden, en daerom gaeven haer de Oude een Waerseggers Roede in der hand, tot een teycken van heerschappye, als by de oude Latijnsche Koningen en Romeinsche Keyseren gebruycklijck was.

Het bondelken met brieven, bediet het krakeel, zijnde een stoffe die verbeterens waerdigh is.

L E G A. *Verbond.*

TWee Vrouwen die malkanderen omarmen, en op gelijcke maniere gewapent zijn, met een Helm en Corsalet, en elck een Spiesse in de hand, boven op d'eene Spiesse sit een Arion, op d'ander een Kraeye, en onder de voeten van dese Vrouwen leyt een Vos uytgestreckt.

Thesèus, voor soo veele *Plinius* 't selve verhaelt, is Vinder geweest van 't Verbond, 't welck van de Latijnen *Fœdus*, en van de alderoudste, door 't aensien van *Ennius*, *Fidus* geheeten wierde, en die daer versorgers waren van 't Verbond, wierden *Feciales* genaemt. En dieselve besorghden, gelijck *Varro* getuyght, datter een rechtvaerdigh Oorlogh wierde aengenomen, en datselve geeindight zijnde, wierde dieselve, door het Verbond en door vertrouwlijckheyt, in een vreede verandert. *Menalippus* de Gesante van den Koningh *Antiochus*, geeft te kennen, datter driederley slagh van Verbonden zijn in 't boeck van *Titus Livius.* D'eene als men vreede maeckt met overwonnen Vianden, haer Schattinge, Wetten, en andere beswaernissen opleggende, nae 't wel believen van den Overwinner: d'ander wanneer de Vianden, blijvende gelijck in de wapenen, met gelijcke deel wederom geven, die plaetsen die qualijck genomen en beseten zijn, maeckende vreede. De derde, wanneer men Vriendschap en Verbond mette Volckeren maeckt, die noyt onse Vianden geweest zijn. Maer het alderoudste Verbond, dat *Livius* in 't I boeck verhaelt, 't welck tusschen de Albanen en Romeinen gemaeckt is, kan tot geene van dese driederleye slagh getrocken worden, om dat zy het Verbond met desen voorbedingh maeckten: dat wie de Overwinninge soude hebben van de *Horatii* of *Curiatii*, dat d'eene met goeden vreede over den anderen Burger soude heerschen. En om dit verdragh wierde het van *Livius*, *Fœdus* genaemt, seggende, *aleer zy aen 't strijden quacmen, maeckten de* Albanen *en* Romeinen *een Verbond, dat welckers Burgers, de Overwinninge hadden, die souden de andere in goeden ruste onderdaenigh zijn.* De maniere dieder van de Romeinen gebruyckt wierde, over de gewoonte van soodaenige handelingen en verbonden te sweeren, is van *Blondus* verhaelt, als mede van *Brissonius* en *Sigonius*. Eene van 't geselschap der Verbond Priesters, die overwonnen waeren, seyde nae veele ceremonien, *Indien 't Romeinsche Volck met opgesette Raed, de eerste is, die dit Verbond en dese Wetten komt te verbreecken, soo sult ghy*

Iupiter! *dit Volck, gelijck ick heeden dese Sogh slae, noch harder straffen en slaen.* En dit geseyt hebbende, sloegh hy den Sogh, met een keysteen in den kop, dat zy stierf, 't welck van *Paradin* in dese korte Dichten gestelt is:

Wat aen dees Sogh geschiet, soo ick mijn trouwe schen,
Dat moet my oock geschien, soo ick bedrieger ben.

Men leest noch van een andere maniere, die by den Griecken gebruyckt is, gelijck *Homerus* in zijn III *Ilias* verhaelt, alwaer zy verdraegen zijn in een Verbond en Vriendschap, stellende eerst den geheelen Oorlogh, in het twee-gevecht tusschen *Alexander* en *Menelaus*, om de Liefde van *Helena*, die met lange Spiessen om de Vrouwe souden vechten, in deser maniere, dat de Overwinner de Rijckdommen en de schoonheyt van *Helena* soude genieten, en d'andere souden in versekerde vreede en vriendschap blijven. En dit alles geschiede op deser wijse: De Keyser, zijne handen eerst met water gewasschen hebbende, nam een Mes en schoor daer mede de hoofdhayren van eenige Lammerkens af, en deelde die onder den Vorsten uyt, soo wel van d'eene als van d'ander sijde: verhaelende voorts de verbinteniffen van 't verdragh, stekende den Lammerkens den strot af, gietende daer Wijn op, seggende: *O ghy verheven* Iupiter! *en ghy andere onsterflijcke Goden! geeft, dat, wie van beyden dese verbonden breeckt, zijn breyn magh ter aerden vloeyen, gelijck dese Wijn doet.*

Maer wy hebben door dese beeldenisse, geene van alle dese slagh van Verbonden vertoont, om dat die onder het beeld van de Vreede en Vriendschap behooren. Want het woord *Fœdus* bediet niet anders, als het sal Vriendschap zijn, tusschen dees en die, en dat onder die en dese voorwaerden, met dese woorden, *Amicitia esto.* Waer van *Brissonius*, in 't I boeck een besonder aenmercker is, uyt het XXXVIII boeck van *T. Livius*, en beweert *dat het Verbont, met* Antiocho *in dese maniere beschreven is, datter sal vriendschap zijn tusschen den Koningh* Antiocho, *en't Roomsche Volck, op dese Wet en Voorwaerden.* Sulx dat wy een ander slagh van Verbond sullen stellen, 't welck soodaenigh is, als wanneer sich twee of meer Volckeren te saemen tegen eenen algemeenen Viand verbinden: soodanigh was het Verbond van *Pius* V, metten Catholijcken Koning en mette Republique van *Venetien*, tegens den Turck, 't welck het Heylig Verbond geheeten wierde: En de Bergh, waer op dit Verbond gemaeckt wierde, is altijd *den Bergh des Heyligen Verbonds* genaemt geweest. En men siet dit Verbond in de Koninghlijcke saele afgemaelt, in de beeldnisse van drie Vrouwen, die malkanderen omarmen: eene van dieselve vertoont de *Heylige Kercke*, d'ander *Hispanien*, de derde *Venetien*, zijnde dieselve met haere gewoonlijcke waepenen en devijsen onderscheyden.

Wy hebben twee gewaepende Vrouwen, die malkanderen omarmen, afgebeelt, om het verdragh en de eendracht van de hulpe mette wapenen, tegens den Vianden, te vertoonen.

Ardeola of Reyger en de Kray zijn beeldnissen van 't Verbond, tegens eenen gemeenen Viand, want dese twee Vogels zijn vianden van den Vos, die haer oock altijd belaeght, waer over zy oock vereenight zijn om gelijckerhand den Vos te bespringen, te verscheuren en met haeren beck te picken, soo veel als zy konnen. Daerom hebben wy den Vos onder de voeten, van dese beeldnisse, als tot een beeld, in dese plaetse, van een algemeen Viand, geleyt, die van de verbondene door middel van den Oorlogh, moet onder de voeten gehouden werden, waer van de spiesse, die yder van dese Vrouwen in de hand heeft, een Hieroglyphisch beeld is.

Dat de Reyger en de Kray die boven op de Spiessen staen, vrienden zijn, dat seyt *Aristoteles* in't IX boek I cap. van de Dieren, en datse een Verbond maecken tegen den Vos, dat verhaelt *Plinius* in zijn X boeck LXXII capittel.

MERITO. *Verdienst, Belooningh, Waerdigheyt.*

EEn Man staende op een steyle en scherpe plaetse, met kostelijcke en rijcke kleederen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende mette rechter hand, wiens arm gewapent is, eenen Scepter, en mette bloote slincker hand, sal hy een boeck houden.

De Verdienste is, nae 't seggen van *S. Thomas*, een deughdlijcke werckinge, waer toe alles behoort, wat erkentenisse van vergeldinge waerdigh geacht wort.

Hy wort op een hooghte gestelt, om de swae-

ſwaerwichtigheydts wille, waer door een Menſch waerdigh wort geacht om wat te verdienen. Daerom worter geſeyt, dat *Hercules* afgebeelt zijnde voor een Man van een goede naem, en van eere, de breede en welluſtige wegh verliet, verſtaende hier door de welluſten en geneughten, verkieſende daer voor den anderen ſwaeren wegh, die ſteyl als een bergh was, verſtaende hier door de Deughd: Waer over hy, door ſoodanige en ſoo vermaerde moeylijckheden, verdient heeft, getelt te worden onder de alderwaerdighſte Helden.

Het rijcklijcke kleed, bediet de geſtalteniſſe en bequaemheyt van de Deughd, waer door de Menſche dingen doet, die lof en eere waerdigh zijn.

Hebbende dan de verdienſten een wedervergeldinge aen eenige ſaecke, ſoo is hem oock gegeven de kroone en den Scepter, om te doen 't geen alderaenſienlijkſt is, weſende deſe belooningen in't beſonder geſchoncken aen die 't verdient, en daerom ſeyt *Paulus* van de kroone aldus, *niemand wort gekroont dan die Wetlijck heeft geſtreeden.*

De rechter hand, en de gewapende arm, en de ſlincker hand met het Boeck, betoonen de tweederley aert van Burgerlijcke verdienſten, d'eene door de dapperheyt van waepenen, d'ander door de konſten en geleertheyt. En door eene van deſe beyde, kan ſich een Man bequaem maecken. Door den Scepter, wort verſtaen de macht, om andere luyden te beſtieren. Door de Lauwerkroone, beeldmen af een belooninge, die niet min is door de goede konſten en geleertheyt, als aen de onwinbaere Krijghs-Overſten: bediedende beyde de waerachtige eere en een eeuwigh lof.

PREMIO. *Verdienſt, Belooninge.*

EEn Man in 't wit gekleet met een goude Sluyer, houdende in de rechter hand een Palm-tack, en een ſtruyck met Eyckelen, in de ſlincker een kroone met verſcheyden kranſſen.

Twee dingen zijn de voornaemſte deelen van de belooningen, te weeten eere en profijt. Daerom wort hem in d'eene hand de Palm en de Eyckelen tack gedaen, bediedende deſe, het profijt, en de kroone mette kranſſen, de Eere.

Het witte kleed mette goude Sluyer omgort, bediet de waerheyt die mette Deughd is vergeſelſchapt: Want de Belooninge beſtaet daer niet in, datſe gegeven ſoude worden aen ſoodanigen perſoon, die 't niet waerdigh is, noch die 't niet heeft verdient.

TOLERANZA. *Verdraeghſaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, oud van opſicht, als die daer arbeyt, om eenen ſteen, met groote moeylijckheyt, op haere ſchouderen te willen draegen, met een opſchrift, *rebus me ſervo fecundis*, dat is, *Ick diene my van geluckige dingen.*

Verdraeghſaemheydt is, of men eenigh ſwaer gewicht wilde dragen, waer van men de ſwaerte verheelt, en dat ten goeden einde. En dit zijn laſten der ziele, waer van men de moeylijckheden en aenvechtingen behoort te verdragen, en dat uyt oorſaecke en liefde der Deughd: diewelcke door de ſteen worden aengeweſen, alſoo dieſelve, door zijn ſwaerte, die geene onderdruckt, die dieſelve op zijne ſchouderen heeft.

Zy is oud van opsicht, om dat de verdraeghsaemheyt, door rijpigheyt van Raede voortkomt, die ten meesten deel in oude luyden onderhouden en gehandhaeft wort.

Het opschrift geeft te kennen, het einde van de verdraeghsaemheyt, 't welck is ruste en stilte, want de hope alleen van een goede uytkomst, leert gewilligh alle de moeylijckheeden op hem nemen en verdraegen.

MERITO. *Verdienst*, gelijck die geschildert is in de Zaele van de Cancellerie van *Romen*.

EEn naeckt Man, met een Koninghlijcke Mantel, hebbende een kroone op 't hoofd, en met de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Boeck.

Maer om dat de Verdienste of Belooninge een sake is, die onse lof verre overtreft, soo willen wy, dat die met meerder kracht, van haer selve sal spreken.

REPULSA DE PENSIERI CATTIVI. *Verdrijvinge van quaede gedachten.*

EEn Man die een kindeken by de voeten houd, en met geweld tegens eenen vierkanten steen slaet, voor zijne voeten sullen oock eenige dood ter aerden leggen, die alreede op dienselven steen zijn verslagen.

Alle de Godgeleerde, stemmen hier in eendrachtigh over-een, dat *Christus* dese steen is. Wy sullen aendachtigh letten op den 137 Psalm, alwaer geseyt wort, *Wel dien die uwe jonge kinderen neemt en vergruyst se aen den steen.* De uytleggers seggen, Saligh is hy die daer vertreet zijne gebreecken, en verplet de kleyne Ionghskens, dat is de eerste bewegende hertztochten, aen den steen *Jesum Christum*, diewelcke een vast steunsel en de grondsteen is van onse ziele. Derhalven behooren wy al te saemen onse snoode hertztochten, terwijl die noch jongh zijn, te verbreken, aleer dieselve aenwassen, dieselve aentastende en slaende, als geseyt is, op den hoeck-steen *Christo*, dat is, keerende onse hert en sinnen tot *Christum*, in dien selven, alle onse gedachten stellende. En dit is 't gevoelen van *Euthimius*. 't Selve heeft *Adamantius* mede geleert. En *Ovidius* alhoewel hy een Heydens Poeet was, geeft nochtans den Christenen een goede lesse, wanneer hy in zijne Minneraed waerschouwt, dat zy de eerste bewegingen, sullen tegen staen. Waer van hy aldus seyt:

Als u de tochten in 't gemoed
Bespringen, set dan schrap u voet,
Belet het onkruyd en het quaed,
En 't paerd al eer 't op 't hollen slaet:
Want draelen heeft soo groote kracht,
Sulx dat de tijd een druyve bracht.
De Boom die nu haer lommer spreyt,
En breet en wijt haer blaeders leyt,
Die kostmen eerst, gelijck een spruyt,
Met teere handen roeyen uyt:
Dus let wel nauw op 't geen u vleyt,
Eer 't jock op uwe schouders leyt:
Weerstae 't begin: als 't wortels schiet,
Dan helpen al de kruyden niet.

RICONCILIATIONE d'AMORE. *Vereeniginge der Liefde.*

EEn jonge wackere Vrouwe, gekroont met een krans van *Anacampseros*, dragende om haeren hals eenen schoonen Zaphyr, en in de rechter hand eenen kop of schaele, houdende aen de slincker hand twee Cupidootjes of Minnewichtjes.

De Vereeniginge is een vernieuwinge van Liefde, diemen doet om wederom in de gunst

gunst van zijn beminde te geraecken. Over-sulx soo spruyten uyte Liefde, tusschen de Minnaers gestaedigh quaed vermoeden en arghwaen: Waer uyt dan volgen gramschap, haet en openbare strijd, gelijck *Terentius* 't selve seer schoon uytdruckt, seggende in de Liefde zijn al dese gebreecken: ongelijck, quaed vermoeden, viandschap, stillestand, oorlogh en wederom vreede. Waer over *Horatius* mede seyt: Sat. 3, b. 2.

De Liefd' heeft een te vreemden sin,
Nu isser vree, dan oorlogh in.

Welcke verschillen te meerder voortkomen, nae datter meerder gemint wort, en hoe meerder dat iemand mint, te meer is hem de minste sake in den weg, sich inbeeldende dat hy, van die hy bemint, veracht wort, en dat alles nae zijne ongemaetighde liefde: Oock om dat hem, nae zijne waerdigheyt, ongelijck wort aengedaen, waer uyt de Minnaer lichtlijck, by sich selve, eenige verstoornisse of gramschap vat, sulx dat hy denckt dat de Liefde geheel wegh is. Oock wort hy door den haet verhart: Maer als hy de gramschap wegh gejaeght heeft, die hy tot verachtinge van zijn beminde gedraegen hadde, dan berouwt hem zijne haet, en niet konnende langer in de gramschap en oorlogh leven, soo janckt en verlanght hy nae den vreede, diewelcke hy nu verkregen hebbende, soo verblijt hy sich in de vereeniginge van de Liefde, waer in hy als nu vernieuwt is. 't Spreukjen van *Terentius* is bekent, daer hy seyt, *Amantium iræ amoris redintegratio est*, dat is, *der Minnaers gramschap, is een vernieuwinge van de Liefde.*

Het kruyd *Anacampseros* sal een beeld van de vernieuwinge wesen, want de Oude hielden daer voor, dat het aenraecken van dit kruyd, de Liefdekens dede wederkeeren, alwaert schoon datse, door den haet, waeren wegh gedreven, gelijck *Plinius* in 't XXIV boeck XVII cap. verhaelt.

De Zaphyr, die van lichtblauwe verwe is, als de Hemel, sal ons tot een beeld van vereeninge dienen, die een vrolijcke ziele in den stand der gerustheyt magh bereycken: want zy heeft een vereenigende kracht, en die seer voorderlijck is om den vreede of peys te maecken, gelijck *B. Anglicus* door 't aensien van *Dioscorides* verhaelt in 't XVI b. LXXXIII c. Maer laet dit geseyt zijn uyt kloeckfinnigheyt van de Schrijvers, maer niet uyt kracht van 't kruyd *Anacampseros* of den Zaphyr. 't Kan wel wesen, dat de Zaphyr een versoenende kracht over sich heeft, als men een schoone Zaphyr aen een verstoorde Iufvrou vereert, diewelcke, ten aensien van de gifte, lichtlijck wederom in de vorige gunste kan werden gebracht, want de giften en gaeven hebben een groote kracht, gelijck dese spreucke klaerlijck uytdruckt, *Overwinninge en eere sal hy verkrijgen, die geschencken uytdeelt, want hy sal de ziele, van diese ontfanght, wegh dragen, en in zijne handen hebben.*

De schaele hebben wy tot een beeldenisse van een vereeringe gestelt, want daer in doet men de geschencken, diemen wil vereeren. De geschencken vermogen seer veele in 't versoenen, en in de Liefde wederom te vreden te stellen, en de verstoorde gemoederen te versachten, en die gramschap van de persoonen te stillen. Waer *Ovidius* in zijn Minnekonst aldus singht:

De Goden en de Mensch, door giften zijn versoet,
En Iupiter *wort self door gaeven meest geboet.*

Dese spreucke is genomen uyt het derde boeck der Republ. van *Plato*, die van *Suidas* is aengetrocken, en voortgekomen van *Hesiodus*,

maer by de Griecken was dit een loopend praetjen, gelijck oock *Euripides* seyt in zijne *Medæa*:

Door giften worden Mensch en Goden self versacht,
Goud heeft alleen geweld, en geene woorden kracht.

Hier over seyt oock *Seneca, Alle Menschen willen gaern aen 't vatten zijn.* Iae de geschencken zijn soo soet, dat oock *Nestor* de opperste Raeds-Heer, den Keyser *Agamemnon* overried, dat hy soude beproeven of hy *Achilles* niet door giften en schoone woorden, konde versoenen. Waer op *Agamemnon* seyde, jae gaerne wil ick hem ongelooflijcke geschencken vereeren, en stelde daer van een lijste toe: te weeten van seven drystallen, 10 talenten gouts, 20 kopere ketels of potten, 12 paerden, seven de alderschoonste Vrouwen, onder welcke de dochter van *Briseas* soude zijn. De geschencken dan hebben groote kracht, om het beminde tot versoeninge te bewegen, soo wel aen een behoeftige, als aen eene Eedele Iuffer, en die oopenhartigh is. De behoeftige sal sich tot versoeninge laten bewegen door 't voordeel van eenigh geschenck, de Eedele en die gul van gemoed is, sal sich laeten bewegen door de geestige courtesie of beleeftheyt van den Schencker. Wesende dit geschenck als een kenteycken en onderpand van zijne Liefde.

De twee Minnewichtjes bedieden, de dubbele Liefde, die na de gramschap voortkomt, want die verdubbelt sich nae dat dieselve vernieuwt is, en dat met veel meerder verheuginge en smaeck van den Minnaers. Dit alles heeft *Plautus* in zijne *Amphitruo* seer wel verstaen, als hy seyt:

Wat heeft de Mensch al strijd en wederspoet te lijden?
Nu is hy vol verdriets, dan schept hy weer verblijden:
Dan komter gramschap by, dan worter gunst gebouwt,
Maer soo 't gebeuren mocht, waer vriendschap is verkout,
Dat wederom een Vier van gonste quam t'ontvoncken,
De Liefde sal dan meer, als oyt te vooren, flonck en.

Soo dat de Liefde, door de versoeninge, versterckt wordt, en meer wast als oyt te vooren. Daer gebreecken geene Vryers en Vrienden, die niet dickwijls, met opset, oorsaecke soecken, op dat de nieuwe gunste mocht werden verdubbelt, en de soetigheyt van de Minne vernieuwt, om de soete vruchten van de Vereeninge dickwijls te proeven. *Minus Publius* seyde, *Tweedracht is aengenaemer als Eendracht.* En daerom was de Poeet *Agatho*, eene van die geene, die daer oorsake gaf aen *Pausanias*, zijnen hertlieven vriend om gram te werden, op dat hy dubbele vreughde in de versoeninge soude genieten: Waer van *Ælianus* in zijn 2 boeck gedenckt. *Ick bevinde, dat dit den Minnaers seer aengenaem is, soose door kijven en twist wederom mette Vrijsters in vriendschap komen, en my dunckt, dat haer niet vermaecklijckers kan gebeuren. Dese wellust deel ick hem dickwijls mede, dickwijls met hem twistende: Want hy schept hier in een seer groote blijdschap, dat ick mijn krakeel, terstont nederlegge, en met hem wederom versoene.*

OBLIVIONE. *Vergetentheyt*, van den Heer *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn oude Vrouwe met *Mandragora* gekroont, houdende met de rechter hand een Linx of Losch, en met de slincker een tack vol Geneverbeesien.

Daer wort by *Eusebium* in 't III boeck I c. in zijne Euangelische Voorbereydinge gevonden, dat de Vergetentheyt hare beteyknisse neemt van *Latona*, maer hoedanigh dieselve by de Ouden is afgebeeld, dat is, tot noch toe, by geene Schrijvers gevonden: evenwel was't noodigh, datse by haer waere vertoont geweest. En gelijck *Plutarchus* in zijn IX Gastmael in de VI Vraege verhaelt, soo verdroegh *Neptunus*, wanneer hy van *Minerva* overwonnen was, zijn verlies met groote bescheydentheyt des gemoeds, en zy hadden oock een gemeene Tempel te saemen, waer in een Autaer stont, dat de Vergetentheyt was toegewijt, wesende dieselve een Dochter, na dat *Higinius* seyt, van de Locht en van de Aerde. *Plutarchus* seyt in 't VII Gastmael in de 5 Vraege, Dat *Bacchus* Vader is van de Vergetentheyt, tegen 't gevoelen van de alderoudste, die seyden dat de Vergetentheyt Moeder was van *Bacchus*, aen diewelcke de Vergetentheyt was toegewijt, en de geessel diende daer toe, datmen niet most gedencken noch wederom ophaelen, 't geene men, uyt liefde van den Wijn, hadde bedreven, of datmen 't selve met een soete kinderlijcke straffe most verbeteren. De reeden druckt *Plutarchus* in zijn eerste Gastmael uyt, die ick liever wil ter sijden stellen, en seggen dat de Geessel en de Vergetentheyt, die aen *Bacchus* is toegewijt, bediet, dat de Wijn Vergetentheyt van de Eerbaerheyt en Matigheyt aenbrenght:

brenght: En dat hy derhalven groote ſtraffe waerdigh is, die 't eerbaere vergeet, en ſich onmatelijck in dronckenſchap verloopt, die een Moeder is van de Vergetentheyt, een rechte Dochter van *Bacchus*. Van deſe Geeſſel verhaelt *Euſebius* in zijne Voorbereydinge in't 2 boeck 2 cap. dat *Bacchus* daerom de Geeſſel heeft in handen, om dat de Menſchen, den Wijn, ſonder waeter, drinckende, daer van als dol worden, en worden met ſoodanige ſtocken geſlagen, daer van zy dickwijls ſterven. En daerom overreedet hy haer, datſe in plaets van ſtocken ſullen geeſſels gebruycken, weſende een gemaetighde ſtraffe van haere onmaetigheyt. De Vergetentheyt is eenigen uyter natuyre, gelijck in de ſoone van *Herodes Atticus*, die zijn A B C niet koſt leeren: En in *Corebus*, *Margita* en in *Melitides*, die niet boven vijf koſten tellen. In anderen iſſe door vreeſe, in anderen door 't vallen, door wonden of door quetſingen in't hoofd, gelijck de geletterde Athenienſer, die met een ſteen op 't hoofd geworpen zijnde, alle de letteren vergat, daer hy nochtans alle andere dingen onthiel, gelijck *V. Maximus* in 't I boek VIII cap. en *Plinius* VII boek XXXIV c. verhaelen. Door kranckheyt vergat *Meſſala Corvinus* zijn eygen naem. Te *Athenen* quam een Peſte, alwaer veele van die in 't leven bleven, haer memorie alſo verloren, dat zy noch haere Ouders noch haer ſelve kenden. Door Ouderdom gebeurt het gemeenlijck dat de gedachtnis vergaet. Ten tijde van *M. Tullius Cicero*, verloor *Orbilius Pupillus* van *Benevento* de vermaerde Letter-konſtenaer, oud zijnde, zijne memorie. Iae men vind, dat eenige haere gedachtnis verlooren hebben ſonder eenigh toeval, terwijlen datſe welgeſtelt en geſont waren, ſoo aen lichaem als aen gemoed. *Hermogenes* de Sophiſtiſche Redenaer, als *Suidas* verhaelt, verloor in 't 24 Iaer zijns Ouderdoms de memorie, ſonder dat hy kranck was of eenige andere oorſaecke, ſoo dat hy in zijn Ouder, ſoo veel te verachter leefde, als hy te voren van yder was bemint, oock ſelf van den Keyſer *Marcus Antonius*, die hem mede plagh te hooren. *Caracalla* de ſoone van den Keyſer *Severus*, dede ſoo groote voortgang in de Philoſophie, dat hy oock onder den geleerden getelt wierde, niet te min, ſoo overviel hem de Vergetentheyt, in zijne geleertheyt, ſoo ſeer, als of hy die noyt hadde gehat. *Albertus Magnus*, leerende op zijnen ſtoel, wierde ſoo haeſtigh en onverſiens van de Vergetentheyt overvallen, dat hy uytriep, *Ghy ſult hier nae* Albertum *niet meer hooren reedeneeren*. De Vergetentheyt komt oock door den tijd voort, die haer als een Vader plagh voort te brengen, *'t is*, ſeyt *Caſſiodorus*, *een groote weldaed geen gebreck aen de memorie te hebben: En het is, in der daed, eenige Hemelſche gelijckheyt, datmen de dingen, die verleden zijn, als tegenwoordigh voor oogen heeft*. De Tijd doet dickwijls datmen veele dingen vergeet, diemen met naerſtigheyt heeft geleert. De Tijd doet ſoo wel de vrolijckheyt als de droefheyt, de ontſteltenisſen, de Minnebeloften, en alle andere tochten des gemoeds, vergeten. Metter Tijd vergeetmen de vrienden, ſoo men daer mede niet ommegaet, of datmen 't niet door brieven, doet; gelijck *Ariſtoteles* ſeght. Andere zijnder, die haer ſelve vrywilligh vergetel maecken, als die geene dieder ſtaen, in 't boſch van 't Orakel *Triphonii*, by een reviere in *Beotia*, waer van *Plinius* en *Pauſanias* gedencken: te weeten, hoe datter twee fonteynen zijn, waer van als men uyt d'eene drinckt, ſoo brenghtſe de memorie of gedachte weder voor den dagh: en d'andere fonteine, brenght de Vergetentheit aen. En uyt deſe drincken die geene, die tot hoogheyt opgeklommen zijnde, als nu hare ſlechte vrienden, niet willen kennen, jae willen niet, datſe haer in 't gedachte komen. 't Welck de alderſnootſte Vergetentheyt is, die vrywilligh geſchiet. En gelijck daer oock geen ſnooder doofheyt is, als niet te willen hooren, alſoo iſſer oock geen leelijcker Vergetentheyt, als niet te willen gedencken: gelijck onder andere de onweetende en ondanckbaere Menſchen doen, die geene weldaed willen gedencken: Onder welcke men deſe driederleye ſlagh van Menſchen vint, te weten kinderen, oude lieden en vrouwen: Waer van men plagh te ſeggen, dat deſe de weldaed haeſt vergaeten. En nae 't ſpreeckwoord van *Diogenes*, ſoo warender vijfderleye ſlagh daer aen men geen weldaed behoorde te doen, *als aen Kinderen, Ouden, Vrouwen, Gecken, noch aen eenen vreemden Hond*: alhoewel *Tiraquellus* in plaets van den Geck, ſeit, *noch aen eenigen klapachtigen Galeyboeve*. Wy hebben de Vergetentheyt alderliefſt, door een oude Vrouwe afgemaelt, om dat die hier door als dobbel,

te weten door een Vrouwe, en te gelijck door oud, wort uytgebeelt. Men weet dat d'ouderdom vergetiger is als d'ander ouder, en van de Vrouwen feytmen, datſe ſoo veel te vergetiger zijn, alſſe luchtigh en rap zijn van ſinnen:

Wat 's lichter als de roock of vlam, en ſachter als de zee?
Een Vrou is lichter als de roock, als vlam of waeter mee.

Of anders:

De blixem lichter is als roock, noch lichter is de wind,
Een Vrou die overtreft ſe al, en niets men lichter vind.

't Schijnt evenwel dat zy met opſet vergeetigh zijn, en naerſtigheyt en vlijt gebruyken, om haer beloften en eed niet te houden, die zy aen haere Vryers doen, waer van *Catullus* klaeght:

Mijn Vroutjen, ſeyt hy, *wil na my geen ander trouwen,*
Schoon Iupiter *oock ſelf om haer verlegen was:*
Zy ſeyt het, maer daer is ſoo weynigh op te bouwen,
Als of men ſchreef in 't ſand of in een waeterplas.

Maer *Xenarchus* ſeyt by *Athanæum*, datmen de eeden der Vrouwen niet in 't waeter, maer in den Wijn moet ſchrijven, om dat de Wijn de Vergetentheyt voed.

Een Vrouwtjes eed moet zijn,
Geſchreven in den Wijn.

Plautus ſeyt in zijnen Krijghsman, *dat een Vrouwe ſeer wel kan onthouden 't quaed datmen haer heeft aengedaen, maer dat zy 't goede ſeer haeſt vergeet.*

De *Mandragora* of Alruyn, wort van *Pythagoras* Menſch-ſchepſel genaemt, om dat haer wortel de Menſchlijcke gedaente nabootſt, en 't is een ſlaperige plante, gelijck *Theophraſtus*, *Dioſcorides*, *Plinius* en andere verhaelen. Want als men die iemant te drincken geeft, ſoo baertſe Vergetentheyt, baloorigheyt en ſlaep: ſulx dat die haeren handel en plicht ſullen uytvoeren, daerover ſlaperigh en vergetel worden, naelaetende 't geene zy hadden voorgenomen te doen. Waer door het ſchijnt, datſe nae het ſpreeckwoord luyt, *te veel* Mandragora *gedroncken hebben.* Wy kroonen de Vergetentheyt voor een beeldenis, die 't hoofd wel paſt, want de *Mandragora* geſoden, en 't ſop gedroncken, brenght roock, ſlaprige dampen, en de ſlaepſucht in 't hoofd; alwaer de ſchuylplaets van de Memorie is, diewelcke door de Vergetentheyt bedorven wort.

De *Lynx* of Loſch heeft zy aen de rechter hand, om datter onder allen geen vergetiger Dier is; 't heeft een ſeer geſpickelde huyd als een Panther. En hier uyt blijckt zijn Vergetentheyt, dat wanneer 't onder 't eeten, hoe verhongert het oock is, ſijn hoofd maer eens opbeurt en elders ſiet, ſoo vergeet het ſtrax waer zijn voeder en roof gelegen is, ſoeckende terſtont nae ander; waer van *Plinius* en andere ſeggen dat dit dier *Bacchus* was toegewijt. De Vergetentheyt dan was deſe vergetele Loſch tot een beeld opgerecht: om dat *Bacchus* in een koetſe, die met Wijngaertsbladeren bedeckt was, nu van *Panthers*, dan van *Tygers*, dan van *Lyncen* of *Loſſchen*, gelijck *Lilius Giraldus* ſeydt, wierde voortgetrocken.

De Geneverboom, diewijl die voor deſen geſtelt is tot een gedachtniſſe van de ontfangene weldaeden, waerom wort dieſelve doch nu de Vergetentheyt in handen gegeven? Deſe verſcheydentheyt belet niet datſe oock niet tot beyde ſoude konnen werden gebruyckt: gelijck een Dier, door de verſcheyden aert die 't over hem heeft, kan weſen niet alleen een beeld van verſcheyden, maer oock van tegenſtrijdige dingen, als by gelijckniſſe: een Leeuw is ſoo wel een goedertieren als een raſend Dier, alſoo is oock een plante, door de verſcheydene kracht dieder in en buyten is, en door de inbeeldingen, diemen daer van neemt, ſoo kanſe oock wel weſen een beeld van tegenſtrijdige dingen.

De *Cypres* is een teycken van de Dood en van de Geduyrigheyt. De Amandelboom is een beeld van de Ieugd en van d'Ouderdom: boven dat, ſoo ſal deſe boom jeughdigh aen de ſchorſſe en bedorven aen de wortel weſen: alſoo ſietmen in de vruchten, bladeren en tacken verſcheyden werckingen: en daer uyt kan men dan oock verſcheyden beelden maecken. Wy noemen dan ſtoutlijck, den tack van de Geneverboom, een tack van de Vergetentheyt, die oock by de Latijnſche Poëten voor ſulx genomen is, als een tack, die nae den vloet *Lethe*, dat is, nae de Vergetentheyt genaemt was. Met deſe tack verweckte *Medæa* den ſlaep en de Vergetentheit in den wackeren Draeck. Wat dit voor een plante van het vergetigh ſap geweeſt is, is van niemant, die *Ovidium* uytgeleyt heeft, uytgedruckt. Eenige meenen dat het Maenkop geweeſt zy, maer zy doolen. Want de Prieſterſche van de Heſperiſche Hoven, gelijck

Virgilius

Virgilius in 't IV boeck van *Æneas* verhaelt, gaf de Maenkoppen met honigh gemengt voor ſpijſe aen den Draeck, die een naerſtigh wachter was van de gulde appelen, ten einde hy dieſelve mochte beſchermen. 't Is dan niet te verwonderen, dat zy den Draeck, die tot ſchildwacht van de Wackerheyt geſtelt was, Maenkoppen heeft gegeven, die ons wel den ſlaep aenbrengen, maer niet den Draeck: Want een ſelfde kruyd heeft niet een ſelfde kracht van voedſel in alle Dieren: ſoodanige plante kan dan weſen een ſchadelijck voetſel aen de Menſchen: gelijck de Willige boom, die bitter is voor de Menſchen en Oſſen, maer voor den Geyten iſſe ſoet. De *Cicuta* of Scheerlinck is den Menſchen doodlijck, en zy maeckt den Geyten vet en welvaerende, of nae *Lucretii* ſeggen, is de wilde Olijfboom den Geyten ſoo ſoet als *Nectar* en *Ambroſia*, maer is den Menſchen ſeer bitter. Doch *Ælianus* ſegt dat de Scheerlinck of *Cicuta* den Menſchen doodlijck is, ſoo hy die indrinckt, maer laet een Vercken 't ſelve eeten, ſoo veel het magh, het ſal hem gantſch geen hinder doen. Alſo werkt oock wel de Maenkop den ſlaep in den Menſch, maer datſelve doetſe daerom oock niet in den Draeck, alſoo dieſelve van ſeer heeter natuyre is. Aen den welcke *Virgilius* het geeft tot een ander werckinge, en ſonder twijfel tot een verkoelende ſpijſe, naedemael de Draeck boven maeten heet is, want hy ontſteeckt de locht met zijn brand, ſulx dat het ſchijnt datter een vlam uyt zijn keel gaet: En om ſijn groote hette ſoo is hy een hoofdviand van den Oliphant, die uyter natuyren kout is, die hy ſoeckt om hals te brengen, om hem met zijn koud bloed te verkoelen: Iae hy is ſoo heet, dat hy ſich mette open keel nae de wind ſtelt, waer nae hy ſoo begeerigh is, dat wanneer hy een ſeyl ſiet dat vol wind is, ſoo vlieght hy daer nae met ſulcken kracht, dat hy dickwijls de Schepen op der vlucht brenght: Maer de Schippers wanneer die hem ſien, om haer niet te verreuckeloosen, ſoo trecken zy de ſeylen in. Siet *Hieronymum* over *Jeremiam* in 't XIV cap. daer hy ſeyt, *zy hebben den wind getrocken als de Draecken.* Sulx dat *Virgilius* haer ſeer wijſlijck den Maenkop met honigh heeft gegeven, want de honigh is verkoelende en vocht. *Plinius* ſeyt, datſe de hette verkoelt, Waerover de Oude den honigh ſtelden in 't begin en in't midden van hare Gaſtmaelen. 't Selve ſeyt *Varro* mede, nergens anders om, dan om de heete dampen te verkoelen, die van den Wijn en ſpijſe waeren veroorſaeckt. Want de honig matight de dampen van den Wijn, gelijck *Plutarchus* in zijn Gaſtmael getuyght, ſeggende dat eenige Medicijns, om de dronkenſchap neer te ſetten, gaeven aen den dronckaerts, aleer zy ſliepen, brood, dat in honigh gedoopt was: Welcke honigh by den Poëten, de gewoonlijcke ſpijſe van den Draeck was.

De Maenkop dan, is kout in den vierden graed, gelijck de Natuyrkundigers ſeggen, die den Draeck gegeven is om ſich te verfriſſchen tegen de hette, niet om hem een lichte en korte ſlaep aen te brengen, ten einde hy wat ſoude ruſten van de geſtaedige wacht, om dat hy, daer nae, te beter ſoude waecken, gelijck *Turnebus* meent, 't welck ick nochtans niet toeſtae, om dat de wacht in den Draeck natuyrlijck, en hem niet ſchadelijck is noch verſwackt, maer eerder ſoud hem ſchaeden, ſoo men hem den ſlaep aenbrachte, en hem, tegens zijne natuyre, geweld dede. Noch meer: genomen dat de Maenkop de kracht hadde om den Draeck te doen ſlaepen, die ſeer wacker is, ſoo is 't niet gelooflijck dat hem ſoo weinigh gegeven wierde voor een korte ſlaep: Want dan ſoude anderen gelegentheyt gegeven worden, om de gulde Appelen te rooven, en ondertuſſchen den Draeck te dooden of vaſt te binden: en 't was niet noodigh, dat *Medea* haere toverſche beſweeringen gebruyckte, om hem te doen ſlaepen, want zy koſt alleen op die uyre gepaſt hebben, waer in de Draek ſliep, en dan ſoude *Jaſon*, ſonder hulpe van *Medea*, de gulden Appels wel gekregen hebben, diewijl hem door de Prieſterſche voor dagelijxſche ſpijſe Maenkoppen, met Honigh, gegeven wierde; ſoo dat het klaerlijck blijckt, dat *Ovidius* by dat vergetel ſap, niet verſtaet 't geene, waer door *Medea* den Draek deede ſlaepen, dat het Maenkop ſoude zijn: Maer andere ſonderlinge dingen, als daer is de tack van Genever-beſien, die van den Poëten voor een *ramus Letheus*, of vergetel tack gehouden wort, en die de Helſche Vergetentheyt was toegewijt. *Virgilius* voert in zijn *Æneas* in, dat de ſlaep aen *Palinurus*, beyde

zijn hoofdslaepen raeckte, mette Genevertack, wesende een tack van de Vergetentheyt. Sulx dat de plante van het Leteesche sap, gelijck *Ovidius* en *Val. Flaccus* seggen, nat gemaeckt zijnde in de Letische dauw, als *Virgilius* seyt, den Mensch metten slaep beswaert, en dat die door een Helsche macht wesen soude, de Geneverboom. Sulx datmen klaerlijck in *Apollonius Rhodius* siet, dat in de betooveringe, die *Medea* gebruyckte, om den Draeck in den slaep van de Vergetentheyt te krijgen, uytgedruckt wort, de tack van de Geneverboom, die *Medea* in der hand hadde.

Soo dient dan de Genevertack veel bequaemer tegens de venijnige Draeck: Want soo de Geneverbeesien krachtigh zijn tegens het venijn, soo reynight haer saet des Menschen lichaem, van de vreese der Slangen, diewelcke schricken voor dese ontsteecken plante, gelijck *Plinius* verhaelt. Sulx dat soo veel de Vergetentheyt en de slaep belanght, de schaduwe van den Geneverboom swaer is, en de sinnen verdooft, van die daer onder rusten, en dat niet sonder baloorigheyt of pijne des hoofds, gelijck andere boomen mede doen, die een swaere schadu hebben, waer over *Virgilius* den Geneverboom in 't besonder uytdrukt. Wesende dan dese boom van een swaere schaduwe, soo isse uyter natuyre bequaem, om den Slaep en Vergetentheyt in die te veroorsaecken, die onder hare schaduwe rusten: want de tack van den Geneverboom, is van de Poëten, voor een tack van de Vergetentheyt gehouden.

OBLIVIONE d'AMORE, *Vergetenisse der Liefde*, van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn gevleugelt en slaepende Ionghsken, met Maenekoppen gekroont, sittende by een Fonteyne, aen wiens voet geschreven staet FONS CYSICI, houdende in de slincker hand een bossel *Orego* of grove Marioleyn, waer onder de Visch *Polipus* hanght, hebbende den hand onder 't hoofd, leunende op eene tronck ofte steen.

Het gevleugelt kindeken wort voor een beeldenisse van de Vergetentheyt, der verdwijnende Liefde, en voor een vluchtigh gemoed gestelt. Het behaeghde *Eubulus* noch *Aratus* niet, gelijck *Athenæus* verhaelt, dat de Liefde gevleugelt geschildert wierde, meenende dat dit eerst van een onverstandigh en oneervaeren Schilder was gevonden, en die weinigh den aert en eigenschap der Liefde bekent was, want die was niet soo geheel luchtigh en vluchtigh, maer wel boven maeten swaer, aengesien hy niet lichtlijck, uyt die borst wederkeert, alwaer hy eenmael zijne schuyl-plaets hadde ingenomen: Waer door het geschiet dat niemand, soo op een sprongh, van de ongeneeslijcke Minnesiekte, verlost wort.

Alexides seyt oock, dat onder persoonen, die de Liefde kennen, dickwijls praet is, van dat de Liefde niet vlieght, maer dat die geene die minnen, met hare gedachten vliegen, door ongestaedigheyt en verscheydene driften des gemoeds: en niet te min, soo schilderen hem de oneervarene Schilders af, met vleugels, sulx dat het den Griexschen Poëten onbetaemlijck dachte, dat hy met vleugels wierde vertoont: maer zy stelden dieselve vast en swaer. Gewis soo sich de Liefde in de Vergetentheyt luchtigh en veranderlijck vertoonde, soo most men dieselve veranderlijck afbeelden, te meer, nae dat de Liefde, of te licht, of te haestigh, of te langhsaem was. 't Is genoegh als hy maer ten laesten vlieght: en soo de Vryers met hare gedachten, door hare onbestandigheyt, vliegen, soo geven zy buyten twijfel de vlucht aen de Liefde, die van haer verjaeght zijnde, verdwijnt, en oversulx soo sietmen door de eervaerentheyt, dat by veelen de Liefde in vergetentheyt komt, en dat de Minnegedachten, dickwijls, buyten de borst, van de Vryers vliegen. En daerom beelden wy de Vergetentheyt der Liefde met vleugels af.

De Vergetenisse der Liefde slaept, want de Vryers haere Liefde in Vergetenisse gestelt hebbende, rusten dagh en nacht met de sinnen, 't welck zy niet konnen doen, wanneerse door de buyen der Liefde, hier en gins geworpen worden, besprongen zijnde door de aenvallen der Minne, want de Liefde is een Hoofdman van een ongeruste krijgh: Dus,

Vertreckt ghy traege ver' van hier,
Want dit is 's Liefdes Oorleghs-vier:
Het is geen krijgh eens blooden Mans,
Want hier valt al te snooden kans.

By

By daegh en nacht vol rou en smert,
Soo pranght dit sachte Leger 't hert,
In hagel, sneeu, in mist en douw,
Soo leyt men naeckt en trilt van kouw.

Dit selve seght *Ovidius* dickwijls. En *Petrarcha* singht doorgaens, dus klagende:

Den gantschen dagh ben ick vol klacht,
Jae mijmer oock den gantschen nacht,
Mijn tijd slijt door een droevigh Lied,
En maeckt noch dubbel mijn verdriet.

Dus staende in den oorlogh der Liefde, soo isser nimmer ruste, maer de Liefde in Vergetentheyt zijnde, denckense niet meer, om 't geene haer ontstelt heeft.

De slaepbollen zijn teyckens van de ruste, waerover men in de Vergetentheyt der Liefde sich verblijd, want de Maenkoppen baeren den slaep en brengen Vergetentheit aen, soo men die te veel gebruyckt, gelijck *Ruellius* seght, en niet sonder reeden singht *Ariosto* aldus, als hy het huys en de spelonckе van den slaep beschrijft, en daer hy de Vergetentheyt aen den ingangh der deure stelt:

In 't doncker bosch daer was een kuyl,
Een hol alwaer de slaep ter schuyl,
Had' om haer voorhoofd klimops bla'en,
En quam met kromme treeden aen,
Vergetentheyt die hiel de wacht,
Liet yder in en sloegh geen acht.

Door dieselve gelijcknisse, diewelcke de slaep mette Vergetentheyt heeft, maeckt *Euripides*, dat *Orestes*, een weinigh van de rasernie rustende, beyde de slaep en de Vergetentheyt danckte, seggende:

O soete slaep! o heyl in smert!
Hoe soet verschijndy in mijn hert:
Vergetentheyt wischt uyt het quaet:
Goddin die my te wenschen staet.

Waer by te verstaen is, dat *Euripides*, de Vergetentheyt van 't quaed, wijs en eerwaerdigh noemt. Want dese zijn eerwaerdigh en wijs geacht, diewelcke de tochten van 't gemoed, en de pricklingen van de Minnejanckingen in Vergetenisse brengen, tot tegenstellinge, van die geene, die sich selve aen de droefheyt en aen de schaedelijcke gevoelijckheyt van de Minne, ten roof geven.

De Fonteyne *Cyzica*, is een beeldenisse van de Vergetenisse der Liefde, want in *Cyzico*, een stad in kleyn *Asien*, was een Fonteyne *Cupido* geheeten, van welckers waeter als iemant dronck, soo wierde de Liefde in Vergetentheyt gestelt. *Plinius* in 't XXXI b. I cap. seyt, *zy wort genoemt de fonteyne van de Cyzische* Cupido, *waer uyt iemant drinckende*, Mutianus *gelooft, datmen de Liefde afleyde en vergat.*

Men soude oock, tot een Vryer, die Minnesieck is, uyt boerterye, mogen seggen, dat hy gaen soude en drincken uyt de Fonteyne *Cyzica*, en dat hy alsdan sal genesen: en aen eene, die de Liefde in vergetenisse gestelt heeft, om by gelijcknisse te spreken, kan men seggen, dat hy uyt de Fonteyne *Cyzica* heeft gedroncken, dat is, dat hy niet meer verlieft is. *Pausanias* seyt dat de Mannen en Vrouwen, die sich wieschen uyte reviere *Selennus*, haere Liefde vergaeten. Soo dit waer is, magh men wel betaelen voor een once van dit waeter *Selennus*, en van de Fonteyne *Cyzica*, een pond gouds.

De Visch *Polipus* met het kruyd *Orego*, wort voor een beeld genomen, van die het beminde heeft verlaeten: en alhoewel dese Visch *Polipus* seer vast daer aen gehecht is, niet te min, soo haest hy den reuck van den *Orego* ruyckt, soo geeft hy sich terstont van zijne plaetse, daer hy was vast gemaeckt: Sulx datmen die kan nemen, voor een beeld, van die de Minne verlaeten en uyter sin gestelt heeft; want men kan niet seggen, dat die in der waerheydt de Minne heeft verjaeght, die daer t'elckens om denckt, als zijnde in zijn gemoed, gewortelt, alhoewel hy voor 't geliefde vlucht: Maer dieselve heeft, in der daed, de Minne verjaeght, en weghgedreven, diewelcke heel en al dieselve in Vergetentheyt heeft gestelt.

OBLIVIONE d'AMORE VERSO i figliuoli. *Vergetenis der Liefde tegens haere kinderen.*

EEn Vrouwe, die een snoer van Galattite of witte steentjes, aen den hals draeght, hebbende in de rechter hand een Struys ey, staende ter sijden haer een Struys.

De Galattite is een wit gesteente als melck, alhoewel daer oock gevonden worden met roode aderkens, heerkomende uyte reviere *Achelous*, die den sogenden Vrouwen haer melck vermeerdert, en haer te gelijck Vergetentheyt aenbrenght, de memorie weghnemende, gelijck *Plinius* verhaelt. Wy sullen dan seggen figuyrlijcker wijse, dat de Moeders

ders die de ſorge en plicht vergeten, die zy over haere kinders moeten hebben, een ſnoer van Galattite om den hals ſullen dragen, om datſe geen memorie of geheugh hebben, overmits zy de ſorge, die zy over haere kinders behooren te hebben, vergeten, en in den wind ſlaen.

Het Ey datſe in haer hand heeft metten Struys ter ſijden, bediet, dat de Vaeders en Moeders, die geen ſorge dragen over haere kinderen, de Struyſen gelijck zijn, diewelcke als haer tijd van broeden aen komt, 't welck in *Junius* plagh te geſchieden, als de *Plejades* of Wachters voortkomen: ſoo decken zy hare Eyers in 't ſand, en vergeten ſtrax waer zy die hebben geleyt, als gantſch geene ſorge daer over hebbende. Waer over *Job* XXXIX uytroept, *de Struys leyt haere eyeren op 't land, en vergeet ſtrax waer zy die gelaeten heeft, eerſe van eenigh dier mochten werden vertreden.*

RENUMERATIONE. *Vergeldinge.*

EEn bedaeghde Vrouwe, met een goude kroone gekroont, gekleet met een prachtigh en eedel kleed, diewelcke ſittende een Maetſtock in haere ſchoot heeft, die zy met een ſeer groote vaerdigheyt een ander overlevert, hebbende in de rechter hand een Lauwerkrans en een goude keeten, in de ſlincker houdſe een boſſel kooren-ayren, met een beurſſe vol gelds.

Gelijck daer verſcheyden moeylijckheden en ſloverien zijn, die de Menſchen begaen, alſoo oock wy, willende de vergeldinge deſſelven, in een beeld, vertoonen, ſouden wy dieſelve noodſaecklijck in verſcheyden gedaenten moeten vertoonen. Maer wy willen afmaelen de vergeldinge van de ſloverie en van de deughdlijcke dienſtbaerheyt, om dat deſe de eygene en betaemlijcke vergeldinge is. Van d'eene en van d'ander, ſullen wy ſpreken, ter ſijden ſtellende het gemeen Volckjen, die den nacht voor den dagh aenſien.

Wy ſeggen dan, dat de Vergeldinge een werck is, en een uytdeelinge van mildigheyt, doch met bepaelinge en met maete, ſich uytſtreckende in twee voornaemſte hoofdſtucken, d'eene is het nutte, d'ander is de eere.

Bedaeght van ouder wortſe vertoont, om dat het overlegh en 't oordeel in dees Ouder beſtaet, te weeten, als wetende wat recht en betaemlijck is. Zy houd een goude kroone op 't hoofd, want het is Princelijck aen andere vergeldinge te doen, alhoewel daer tegenwoordigh weinige zijn, die't in't werck ſtellen. Doch dit zy geſeyt buyten naedeel van die geene, die deſe eedele deughd betrachten.

Het eedele, koſtle en prachtige kleed, betoont niet alleene de eedelheyt en grootsheyt van 't gemoed, des geenen, die een voornemen heeft aen andere weldaed te doen, maer betoont oock, dat die geene die vergeldinge doet, oock macht moet hebben om te konnen vergelden.

Zy wort gemaelt datſe ſit, houdende den Maetſtock in den ſchoot, om te vertoonen, dat de Vergeldinge een deel van de Gerechtigheyt is, vermits die geene, die daer oordeelt en de hoedanigheyt van de perſoonen afmeet nae haere verdienſten, die geeft niet aen de onwetende, het geene, dat door de gerechtigheit eenen deughdſamen toekomt. Datſe mette rechter hand en met vaerdigheyt een Lauwerkrans en goude keetens uytdeelt, en mette ſlincker kooren-ayren en de beurſe vol gelds, bediet, dat gelijck de ſtaet en de gelegentheyt der Menſchen verſcheyden is, alſoo doetſe erkenteniſſe aen die geene, die 't waerdigh zijn: deſe met het profijtlijcke, en die mette eere. Die mette eere, wort door den Lauwerkrans afgebeelt, en mette goude keeten worden beyde belooningen uytgedruckt, die aen luyden van ſtaet, en die waerdigh zijn verheven te worden, gegeven worden. Hier over ſeyt *Cicero* in 't 2 boeck van zijne Burgerplichten: *Ick houde dat het beter is aen de goede, als aen de geveinſde weldaed te doen.* En ten aenſien van 't nutte en profijtlijcke, zijn de kooren-ayren, en de beurſe vol geld, daer by gevoeght, die daerom worden gegeven aen die geene, die 't waerdigh zijn, maer voor die van veel minder ſtaet, zijn de kooren-ayren geſtelt.

PERDONO. *Vergifniſſe, Quijtſcheldinge.*

EEn Man, die de borſt gewont hebbende, 't aengeſicht en d'oogen ten Hemel heeft geſlagen, houdende in de rechter hand een bloot

bloot Swaerd, met het punt ter aerden gekeert, als of hy 't Rapier wilde breken.

De gewonde borst bediet de misdaed, die hem voor de vergifnisse wort voorgestelt. Het breken van het Swaerd, beteyckent, dat by de vergifnisse, wort afgeleyt de wille en de gelegentheyt, om eenige wrake te doen.

Het aengesicht ten Hemel gekeert, bediet het opsicht dat God heeft, om te vergeven, nae 't geene *Christus* seght, *Vergeeft, en u sal vergeven worden.* En elders, *My is de wraecke, ick sal 't vergelden.*

ELETTIONE. *Verkiesinge.*

EEn oude Vrouwe van eerwaerdigh opsicht, in purper verwe gekleet, met een goude keeten aen den hals, daer een hert aen hanght, sittende aendachtigh vol diepe en eedele gepeinsen, voor haer staen twee wegen, waer op aen de rechter sijde een boom sal staen, *Elce* of Eycke geheeten, aen de slincker hand sal een leelijcke Slange staen. Zy houd haer rechter arm om hoogh, wijsende metten voorsten Vinger nae dien boom, en in de slincker heeftse een letter-rol, daer op staet *Virtutem eligo,* dat is, *ick verkiese de Deughd.*

Verkiesinge is een genegentheyt, dieder wort veroorsaeckt door 't geene met rijpen raede wort overwogen, 't zy tot onsen profijte of der vrienden, over haere middelen, of nieuwe bedachte vindingen, en dat in mogelijcke, doch swaere en twijfelachtige saecken, om tot dat wit te geraecken, 't welck wy ons hebben voorgestelt.

Oud en van een eerwaerdigh opsicht wortse vertoont, om dat het rijpe Ouder soodanigh is, dat door de volmaecktheyt van kennisse, en door de eervaerentheyt van de dingen, die 't heeft gesien en uytgevoert, een waere en volmaeckte Verkiesinge doen kan.

De purper roode verwe, waer mede zy geciert is, bediet staetigheyt, passende seer wel tot onse voorstellinge.

Zy draeght een goude keeten met een Hert daer aen, want *Pierius* verhaelt in't XXXIV boeck, dat de Egyptenaers het Hert, voor een uytbeeldsel van den Raedslagh stelden, overmits de waere en volmaeckte raedslagh uyt het Hert komt. Een saecke die in der waerheyt de Verkiesinge eygen is, wesende dieselve een voorstel en toestel van reeden en van den raedslagh.

Zy sit of zy hooge en eedele gedachten hadde, want het past de Verkiesinge seer wel, datse gedaen worde niet by geval, maer met overlegh en een goede grond.

De twee wegen, d'eene waer de *Elce* of Eycke op staet, bediet de Deughd, en daerom behoortmen, daer toe, zijne Verkiesinge te doen, en hier in vast en bestandigh te blijven, tot gelijcknisse van de Elce, diewelcke een boom is, voor soo veel de stoffe belangt, hart en vast, diep van wortels, breed van bladers en groote tacken, seer bloeyende, en hoe die meer besneden wort, te meerder bot zy uyt, en krijgt te grooter kracht. Hierom wierde zy van de Oude voor een beeld van de Deughd gehouden, als wesende vast, wel gewortelt en bloeyende, en van dese tacken, maecktemen kroonen, aen Manhafte Capiteynen, tot een teycken van haere dapperheyt en kloeckmoedigheyt.

De andere wegh van de Slange, bediet de Sonde, diewelcke altijd strijdigh is tegen de eerlijcke en deughdlijcke voorstellen. Zy wijst mette Vinger, van de rechter hand, nae den boom, en mette slincker nae de letter-rol, waer op staet *Virtutem eligo, ick verkiese de Deughd,* want het schijnt niet anders, dan dat dese naeme van Verkiesinge, een seeckere vattinge en aengrijpinge van twee saecken vertoont, waer van de raedslagh en de reeden uytwijst, welck van beyden het eene voor 't ander, best is. 't Welck niet kan geschieden, ten zy saeke, dat een Man dieselve eerst overwege, en met goeden raed overlegge, wat hem best dient gedaen of gelaten.

DESIDERIO VERSO IDDIO. *Verlangen tot God.*

EEn Iongelingh in root en geel gekleet, beteyckenende dese verwen het verlangen en de begeerte. Hy sal gevleugelt wesen, om de vaerdigheyt uyt te drucken, waer door het brandende gemoed, seer snellijck totte Hemelsche gedachten opvlieght: uyte borst sal een vlamme opschieten, want het is die vlamme die *Christus* onse Heere, op der aerde heeft gedragen.

Hy sal de slincker hand aen de borst en de rechter arm recht uyt houden, 't gesichte

ten Hemel gekeert, hebbende een Hert ter sijden, dat waeter uyt een beecke komt drincken, nae 't seggen van *David* in zijnen XLII Psalm. Alwaer hy het verlangen van zijn ziele, nae God, by een dorstigh Hert vergelijckt, dat na een klaere waeterfonteyn komt loopen.

De slincker hand voor de borst en de rechter voor uyt, en 't gesicht ten Hemel gekeert, is om te vertoonen, dat wy onse wercken, oogen en hert, en alles wat wy vermogen, tot God sullen keeren.

DESIDERIO. *Verlangen.*

EEn Vrouwe, die totten hals toe een kleed heeft van verscheyden verwen, wesende gevleugelt, uyt wiens hert een flonckrende vlamme opgaet.

Het verlangen is een hertlijcke begeerte nae eenige saecke, die aen 't verstand voor goed wort opgedraegen, en daerom heeft sodanige werckinge seer veele onvolmaektheyt: en zy wort aen 't verstand by de eerste stoffe geleecken, waer van *Aristoteles* seght dat de forme of gedaente nae de *modus* of het maecksel verlanght, gelijck de Vrouwe nae den Man, en dat met reeden: wesende de genegentheit begeerigh nae toekomende dingen, die wy noch niet hebben verkregen: Daerom wort het Verlangen onder de gedaente van een Vrouwe vertoont.

Men kan oock seggen, dat het Verlangen een geestlijcke beweginge van 't gemoed is, die oock nimmermeer rust, ten zy saecke, dat het geene de treckinge of begeerte veroorsaekt, wort verkregen, en dieselve swerft altijd rontom 't geene ons ontbreeckt, en de begeerte verkregen hebbende, wort het Verlangen uytgebluscht.

De Sluyer van veele verwen bediet, dat het voorwerp van het verlangen is het goede te beoogen, en gelijck daer veele soorten van goed gevonden werden, alsoo vindmen oock veelderleye slagh van Verlangen.

De vleugels bedieden de snelligheyt, die haestigh komt en wederom ras verdwijnt.

De vlam druckt uyt, dat het Verlangen een vlam is, die uyt het herte en uyt het gemoed komt, diewelcke, als droge stoffe zijnde, soo neemtse terstont aen, wat saecke men haer aenbiet, wanneerse maer een schijn van 't goede heeft.

DILETTO. *Vermaeck, Lustigheyt.*

EEn schoon Ionghman van ontrent sestien Iaeren van een fraey opsicht, lachende en vrolijck, gekleet in 't groen, met een ciersel van verscheyden verwen, hebbende op 't hoofd een Roosekrans en andere welriekende bloemen, met een gulden keeten aen den hals, daer eens Menschen tongh aen hanght, houdende in de slincker hand een Viole, die op zijn slincker sijde rust, mette rechte hand sal hy een strijck-stock om hoogh houden, hebbende een Rapier aen zijn sijde, ter aerden sal een boeck leggen daer *Aristoteles* op geschreven staet, met een opgeslaegen Musijckboeck: Aen de slincker sijde sullen twee Duyfkens staen, met ontslagen wiecken, die met malkanderen trecke-becken.

't Vermaeck nae de bepaelinge van *D. Thomas* is een ruste of vernoeginge, die bekent wort uyt dingen die de Natuyre betaemlijck zijn. En *Plato* in zijn *Respubl.* of Land-bestieringe, onderscheyt dieselve op driederleye maniere, gelijck hy oock onse ziele in drie deelen afdeelt, te weeten in drie mogentheden, als in reedenweeghster, toornige, en begeerlijcke, waer mede oock de drie manieren van leven over een komen, te weeten het wijsgierige, staetgierige en geldgierige: dienende hem 't geld alleen daer toe, om alles nae zijnen wille uyt te voeren. De eerste oeffent sich met oordeel, eervaerentheyt, wijsheyt, reeden en waerheyt. De tweede met macht, overwinninge en eere: de derde of de begeerlijcke, werckt met de vijf sinnen des lichaems. En hier uyt spruyt het dat *Xenophon* in de daeden en spreucken van den Philosooph *Socrates*, (aenwijsende den wegh van playsier of vermaeck) stelt de vijf sinnen in 't midden, als door de welcke men het vermaeck van alle dingen heeft, seggende: *ten eersten suldy letten, wat aengenaeme spijse of dranck gy sout mogen vinden, die u door 't gesicht, of door den reuck of door 't gevoel behaeghlijck is: en door wiens wellustigheedens gebruyck gy het hooghste vermaeck sult genieten, hoe gy aldersachst sult mogen slaepen, en alles sonder moeyte of arbeyt uytvoeren.* En *Cicero* seyt in de Tusculaensche vragen: *'t Vermaeck is een lust, die door de geneughte van 't oor heerkomt, het gemoed, door de andere sinnen, versoetende.* Doch om dese beeldenisse uyt te drucken, maecken wy een Ionghman van sestien Iaeren, om dat de

Egy-

Egyptenaers, het Vermaeck in ſekere tijd bepaelden, gelijck *Pierius* verhaelt.

Een Iongelingh wort hy geſchildert, om dat de jonge luyden meeſt tot Vermaeck genegen zijn, gelijck *Horatius* 't ſelve oock in zijne Dichtkonſt verhaelt:

De Melckmuyl uyt zijns Meeſters dwangh,
Die gaet nu zijne vrye gangh,
Hy rijd te paerd, en rent ter jacht,
En neemt ſlechts op de Welluſt acht:
Verkieſt ſeer licht een wilde baen,
En neemt verkeert zijns Vooghds vermaen,
Verſlint en quiſt zijn geld en goed,
Dat hy te los en wulps verdoet,
Sulx dat hy trots en onbedacht,
Al wat hy mint, terſtont veracht.

Seer ſchoon en bevalligh van opſicht wort hy geſchildert, om dat het Vermaeck een ſeer aengenaeme en geneughlijcke ſaecke is, gelijck in 't tegendeel de droefheyd, voor moeylijck, leelijck en van allen haetlijck, wort gehouden.

Het groene kleed paſt de Ionckheyt, door de hope diemen daer van heeft, en beteyckent oock de wackerheydt en vaſtigheydt van 't altijd bloeyende vermaek, en de groenigheyt van haere luſten. Oock bediet het groen, de Lente, zijnde een beeld van de Ionckheyd, om dat deſe tijd des Iaers tot veele vermaeck en welluſt bequaem is.

Ten laeſten, ſoo bediet oock het groen, de Sin van 't Geſichte, om datter geen dingh voor de oogen vermaecklijcker is als het groen, oock iſſer niet geneughlijcker als de bloeyende beemden, weyden, de blaedrijcke boomen, de beecken en fonteynen, die met haere tengere kruydekens en levendige ſtruyvellen, niet wijcken voor de Eſmerauden: Daerom worden de Maenden April en May, de aldervrolijckſte en lieflijckſte Maenden gehouden, diewelcke met haere geneughte en aengenaemheyt, oock den Vogelkens tot haere Muſicale ſtemmekens en geſangh opwecken, jae meer als op eenige andere tijden geſchiet.

En om alle deſe redenen worden de verwen, voor den ſin van 't Geſichte genomen, komende met haer voorwerp ſeer wel over een: de locht is het middel, en het ſinlijcke is de Criſtallijne vochtigheyt, dieder is beſloten mette waeterige vochtigheyt tuſſchen het Vlieſken *tunica uvea* of het druyfken genaemt. Ick hebbe geſeyt dat de locht het midden is van 't Geſicht, want nae dat de Philoſophen ſeggen, *Senſibile poſitum ſupra ſenſorium, non facit ſenſationem*, dat is, wanneer het ſinlijcke geſtelt wort boven het ſinwerckende deel, ſoo maeckt het geen weerſlagh, of wanneer het ſienlijcke geſtelt wort boven dat deel daer het geſicht van daen komt, ſoo heeft het geen geſichte. Maer hier wort ſulk midden vereyſcht, dat de locht, of het waeter, of eenigh ander doorluchtigh lichaem, het ſelve ſeer wel kan weſen, gelijck alle de Philoſophen wel weten. Waer over *Alexander Aphrodiſeus* onder andere over de verklaringe van de ziele, ſeyt, *het Geſichte geſchiet daer door, dat de ſinplaets van 't geſicht de verwen aenneemt, en ſtelt ſich de verwen gelijck.* Willende ſeggen dat het Geſichte de gedaenten van de verwen aenneemt, die door de locht vermenighvuldight zijn, dat is, tuſſchen het ſienlijcke en de ſinplaets van 't geſichte. De ſin van het geſichte is boven alle andere dingen het eedelſte en geachtſte: En daerom heeft God de oogen in de uytſtekentſte plaetſe geſtelt, te weeten in 't hoofd, en in de voorſte deelen, alwaer ſich de Menſche beweeght, en heeft tot verſeeckeringe derſelven, die met ooghſcheelen en winckbrauwen gewaepent, en 't gebeente rontom met een huyd omcingelt. Het Oogh is gemaeckt van drie vochtigheden, als van criſtalline, glaſige en watrige, of als 't eywit, en van drie Vlieskens overtogen. Het buytenſte wort geheeten *adnata*, dat is aengeboorne. Het tweede *Cornea*, dat is, nae 't hooren gelijckende. Het derde *uvea*, dat is met een korlken van een Druyf over een komende. Het vierde *Arenoides*, dat is een netteken, nae de gelijckniſſe van een Spinnewebbe, 't welck geheelijck de drie vochtigheden begrijpt. Maer, boven dat, heeft de kloecke Natuyre, om dat het oogh alle dingen ſoude ſien, en ſich aen alle ſijden bewegen, daer voor ſeven muſculen of ſpieren gemaeckt, dat is ſeven gereetſchappen tot verſcheyden bewegingen noodig, de eerſte viere, bewegen ſich opwaerts, nederwaerts, nae de neuſe, en nae de ooren: de andere twee bewegen ſich ſcheef en rond nae de winckbrauwen, maeckende een ronde drayinge, gelijck *Veſalius*, oock *Vaſſeus* en *Galenus* ſeggen. En deſe muſculen ofte ſpieren hebben yder haere beſondere naemen,

nae yders werckingen, die wy om de kortheyt naelaeten.

De Sin of bevindinge van den Reuck, waer door seer groot Vermaeck geschept wort, vertoonen wy door den Roosenkrans, en andere welrieckende bloemen, zijnde de Roosen, onder andere bloemen, van een seer lieflijcke reuck, diewelcke door 't middel van de locht, door de neusgaeten, als door twee sluyskens, komt doordringen, wesende tot dien eynde, van de Natuyre aldus voortgebracht: En opklimmende tot het voorste deel van de herssenen, soo maecktse aldaer den Reuck, gelijck dat selve *Ludovic. Vassæus* in zijn derde tafel van de Anatomie, en *Galenus* in zijn VIII boeck *de usu partium* verhaelt.

De goude keeten die hy aen den hals draeght, bediet het seer groot Vermaeck dat dit Metael aenbrenght, als zijnde van een yder begeert: en gelijck de Poeet singht, *O heylige Goudhonger*, zijnde het edelste van alle Metallen. Waer over de Oude in haere offerhanden de hoorens van de Beesten plachten te vergulden, laetende haer voorstaen, datse een aengename dienst deden aen haere valsche Goden, gelijck *Plinius* seght in't XXXIII boeck VIII cap. soo is oock dit Metael uyter natuyre helder, luchtigh, krachtigh, en versterckende, gelijck mede de Natuyrkenners 't selve gebruycken tot versterckinge van 't hert, en aen den stervenden, om de levendige geesten wacker te maecken, als het laeste hulpmiddel. Boven dat, wort de Sonne vertoont, als het eedelste licht, als wetende datter geen dingh ter Werrelt schooner, aengenaemer en behaeghlijcker is: Daerom seyt de H. Schriftuyre, dat de rechtvaerdige en heylige Mensch, by het goud en het licht vergeleken wort: Boven alle andere voordeelen seyt *Plinius*, soo wort het goud door 't Vier niet verteert, gelijck de andere Metallen, jae hoe meerder 't selve van 't Vier omset is, soo veel te reinder en fijnder wort het, en dit is de proeve van de deughd des gouds, dat het oock, midden in 't Vier, de verwe des Viers aen sich neemt: en daerom seyt de H. Schriftuyre in den persoone van de vrome Martelaeren, *ghy hebt ons met Vier beproeft, gelijck het goud en silver geproeft wert.* Noch isser een ander oorsaecke van haere deughd, dat het soo lichtlijck niet verteert wort, als de andere Metallen, en men verdeelt en verspreyt het oneyndlijck, sonder dat het daerom van zijne deughde verliest. En dewijl nu het goud in soodaenigen waerdie by den Menschen is, soo sal 't geen wonder zijn, dat wy het Vermaeck van de Gierige, hier door hebben vertoont, want de Rijckdommen dienen hem alleene, om, daer door, al zijn Vermaeck te verkrijgen, en gelijck *Plato* in zijn Gemeene beste seyt, sprekende van de derde slagh van 't Vermaeck, begint hy aldus, *Wy hebben dat in een woord niet konnen uytspreecken, maer om dat het seer groot en geweldigh is, hebben wy het* concupiscibile *of 't begeerlijcke genoemt, om de krachtige begeerte 't zy nae eeten, drincken,* Venus *lusten en tot die dingen die dieselve volgen. Gierige hebben wy die oock genaemt, want dese dingen worden seer door geld vervult. En soo wy dese geld en gewingierige souden noemen, wy souden wel doen, oock soo wy de wellust een gewinsucht naemden.*

De Tonge die hy aen den keeten van den hals draeght, bediet de smaeck, die oock alle Dieren gemeen hebben: De tonge des Menschen, alhoewel dieselve vereenight en t'saemen gebonden is, soo is zy nochtans verdubbelt, als alle de andere instrumenten van de sinnen zijn, gelijck *Galenus* seyt, en zy heeft drie soorten van Musculen of spieren, waer van eenige nae 't verhemelt strecken, d'ander om laegh, en d'ander die aen beyde sijden rontom gaen. Zy heeft oock twee soorten van senuwen, d'eene, dieder komt van de sevende t'saemenvoeginge van de herssenen, en geeft de vrywillige beweginge aen de selve Musculen, de andere van de derde t'saemenvoeginge, diewelcke verspreyt worden door het eerste Vliesken van de tonge, dienende om den smaeck te onderscheyden, die haer wort voorgebracht: En dese senuwen zijn de gevoelijckheyt van de smaeck, waer van zy oock door 't gehemelt worden verspreyt: Het middel dan, 't welck noodigh is, in alle sinnen, is het eygen vlees van de Tonge, en tot dien eynde, heeftse de Natuyre soo weeck en spongieus voortgebracht, op dat zy alle sappigheden kan aennemen, die haer in de eetbaere dingen van de eerste en tweede hoedaenigheyt, die daer in bevonden worden, wort voorgestelt, 't welck hoedaenigh datselve geschiet, sullen wy naelaeten, om dat het by *Plato*, in zijne *Timæus*, gedaen is. 't Is ons genoegh,

noegh, dat wy te kennen hebben gegeven, dat de smaeck in de tonge, door dese senuwen geschiet, als geseyt is; gelijck *Lactantius Firmianus* mede verhaelt: *Want wat, om de smaeck te vatten, belangt, soo wort die bedrogen, die daer meent, dat dit gevoel in 't gehemelt soude zijn. De Tonge is 't, waer door de vochtigheden worden gevoelt, noch oock niet geheel de Tonge, maer oock de randen desselven, om datse, op beyde sijden, sacht zijn, soo trecken dieselve de subtijle en dunne vochtigheden nae sich.*

De Liere is een beeld van 't Gehoor, hebbende twee gaeten booghs-wijse, die de ooren en 't geluyt bedieden. Want soo men op de Liere de peese en de snaeren treckt, soo wort de naeste locht beweeght, en over een komende mette beyde gaeten, slaende in de holligheyt desselven, waer in de locht besloten is, soo brenghtse het geluyt voor den dagh: Insgelijx doet oock onse stemme, diewelcke, gelijckse de locht beweeght, buyten onse ooren, soo ontfanghtse oock door de gaeten het slaen van onse stemme: Want onse stemme of geluyt is anders niet, als een slagh in de locht, en nae dat *Aristoteles* seght, soo drijftse dieselve krachtigh door de gaeten van de ooren, alwaer, nae by, een seer dun velleken gespannen is als een tromme, alwaer dat, nae 't getuygen van alle de *Anatomici*, twee beentjens zijn, waer van 't eene een aenbeeld gelijckt, en 't ander een haemer, slaende, door de uytwendige kracht van de locht, het Vliesken van 't gehoor, weerklinckende in een seeckere natuyrlijcke locht die daer binnen is gesloten, soo haest wy ter Werreld zijn gekomen, en dat door 't middel van een senuwtjen van de derde verbindinge, dat nae de herssenen gaet, alwaer alle de ziellijcke krachten zijn, daer maecktse het Gehoor, gelijck sulx *Galenus* in zijn 2 boeck van de nuttigheyt van de Menschlijcke deelen, getuyght. Het Gehoor is een seer eedele Sin, en komt over een met het Gesichte, dringende de beeldnissen der dingen, door het gesichte in ons gemoed, en door de ooren vatmen eens anders meeninge, en brenghtse door de stemme, voor den dagh, en door dese twee sinnen, helpen soo veel meer de ooren, om dat daer door, de reedenen en spreucken, soo wel van 't eene als 't ander gemoed, doordringen. En gelijck de dingen die door 't oogh begrepen worden, gelijck als stomme woorden zijn, alsoo hooren de ooren daer en tegen de levendige stemme: en daerom seyde *Xerxes, dat de ziele in de ooren woonde, want die verheughde sich in 't wel spreecken, en bedroefde sich in 't vuyl of qualijck spreecken.* Waer over oock de Oude, aenmerckende wat nuttigheyt de ooren aenbrachten, geloofden datse de wijsheyt en voorsichtigheyt waeren toegeeygent, dies zy oock, soo dickwijls zy haere kinderen tegen quamen, haer voor de ooren kusten, als willende voornaemlijck lief kosen, dat deel waer door by haere kinderen de Wijsheyt wierde gevat. Waer over wy oock geen meerder lust behooren te hebben, als in 't oefnen en hooren van Godes H. Woord, en in God te gehoorsaemen, nae de woorden *I. Christi*, Math. 2, *Zaligh zijnse die 't Woord Gods hooren en dat bewaeren*: of gelijck *Bernardus* in seeckeren brief seyt, *dat is een goed oor, dat gaerne nutte dingen hoort, en 't gehoorde wijsslijck onderscheyt, en 't geene verstaen is, gehoorsaemlijck uytvoert.* Wesende dan 't oor soo eedel, soo is 't geen wonder, dat de Oude datselve door de Liere afbeelden: zijnde dieselve in grooter achtinge, als waer door zy de geleerde dichten, alleen voor treflijcke Mannen plaghten te speelen.

Den hand metten strijckstock heeft hy verheven, om den sin van 't gevoel uyt te drucken, want de Mensch voert hier in den prijs en heerschappie, boven alle andere Dieren, wesende oock aldergemaetighst, welck temperament of gemaetigheyt noodigh is in 't gevoel, moetende onderscheyden alle de hoedanigheden, soo wel van de eerste als van de tweede. De eerste hoedaenigheyt is, hette, koude, drooghte en vochtigheyt, en d'andere hoedanigheyt sacht, hart, weeck en steeckende, en andere meer. En daerom seyt *Cicero* in zijn boeck van de Natuyre der Goden, *'t gevoel is gelijckmatigh door het geheele lichaem verspreyt, sulx dat wy alle harde slaegen, en alle starcke aendrijvingen van hette en koude konnen gevoelen.* Maer alhoewel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, so isset nochtans voornaemlijck in de handen, wesende de handen geschapen, tot al het geene te tasten en te voelen, wat tot maetigheyt van des Menschen handelinge noodigh is, en voornaemlijck de voorste Vinger. En daerom is 't geen wonder, dat wanneermen iet aentast, dat ons mishaeght, wy daer over moeylijck zijn, en in 't

in 't tegendeel, wanneer wy iet voelen, dat dees sin aengenaem en behaeghlijck is, soo baert het in ons vermaeck en lust.

Het boeck daer de tijtel van *Aristoteles* op staet, bediet het vermaeck van te Philosopheeren, of overwegen, wesende gegrond op het leeren, dat door vijfderleye middelen, als boven geseyt is, geoeffent wort, als door Oordeel, Eervaerentheyt, Wijsheyt, Reeden en Waerheyt. Waer over *Petrarcha* seyt, *dat hy geen ander Vermaeck, als de Leeringe, heeft gevonden.*

Het Swaerd aen zijn sijde, bediet het Vermaeck van de eergierige of toornige, die de Mogentheyt, Eere en Overwinninge tot zijn wit heeft, die al te saemen door de wapenen worden verkregen.

Het Musijck-boeck bediet niet alleen den sin van 't Gehoor, maer oock het groot Vermaek dat de Musijck geeft. Waer over oock *Socrates* vraegende aen 't Orakel van *Apollo*, wat hy doen soude, om geluckigh te zijn? voor antwoorde kreegh, *dat hy soude de Musijck leeren*: die *Aristoteles* oock stelt onder de vermaerde konsten. Waer over *Beroaldus* seyt, dat de Musijck soo vermaecklijck is, dat oock door haere soetigheyt, alle dingen worden verkregen: En tot meerder opmerckinge vertelt de geestige *Philostratus*, haere volgende werckingen en wonderen. *De Musijck*, seyt hy, *beneemt den treurigen haer treurigheyt, den vrolijcken maecktse vrolijcker, den Minnaer vieriger, den Godsdienstigen, om God te dienen yveriger, en treckt de gemoederen, als zy door verscheyden manieren is toegestelt, werwaerts zy wil.*

De Duyfkens, als geseyt is, bedieden het Minne-vermaeck, 't welck van *Plato*, boven alle vermaecken gestelt wort, gelijck hy in zijn Gastmael seyt, datter geen Vermaeck krachtiger is als de Liefde, dies heeft een braef verstand, de Liefde ter eeren, dees Dichten ingestelt:

Goud, Topaesen, Perl, Robijn,
En der wrecken hooge schijn,
Moet verdwijnen voor dees schat,
Waer van d'aerd' geen schoonder vat:
Of schoon Rijckdom heerlijck schijnt,
Strax zy by de Liefd' verdwijnt,
Die my 't herte soo verkracht,
Dat ick 't al, om haer, veracht.

ARROGANZA. *Vermetelheyt, Verwaentheyt.*

EEn Vrouwe in verwe, als koperroest, gekleet, met Eesels ooren, houdende onder haer slincker arm een Pauw, en mette rechter hand steecktse haer voorste Vinger om hoogh.

Verwaentheyt is een gebreck van die geene, die alhoewel zy haer kennen van weinigh vermogen te zijn, niet te min, om by andere wat meer te schijnen, soo nemense swaerwichtige aenslagen en lasten op haeren halse. Waer over *D. Thomas* seyt, *hy is wel sot en verwaent, die sich toeschrijft dat hy niet heeft.* Daerom wort zy oock met Eesels ooren gemaeckt, komende dit gebreck voort door onwetentheyt en dommigheyt, die niet toelaet dat de uytkomsten van haer voornemen gelucken, alsoo dieselve met kleyn oordeel genomen zijn.

De Pauw bediet, dat de Verwaentheyt een gedaente van hovaerdigheyt is, en 't opsteken van de Vinger hartneckigheyt, om haer eygen meeninge, hoewel die valsch en van 't gemeene gevoelen verschillende is, staende te houden, haer selven hoogh achtende

tende en andere verachtende. En aldus maelden de Oude de Hartneckigheyt mede af, wesende by nae eene gelijcke saecke met de Onwetentheyt.

Ampiezza della Gloria.
Vermeerderingh van eere.

TOt bewijs van dit voorstel wordt de beeldnisse van *Alexander de Groote*, met een blixem in de hand afgemaelt, en een kroone op 't hoofd.

De oude Egyptenaers verstonden door den blixem de verbreydinge van de eere en van de faeme, die door de geheele Werld verspreyt is, om datter geen dingh grooter geluyt geeft, als de locht, daer de blixem van daen komt. Waer over de Historyschrijvers verhaelen, dat als *Apelles*, die overtreflijcke Schilder, willende de beeldnisse van *Alexander de Groote* afmaelen, gaf hem den blixem in der hand, om daer door, de doorluchtigheyt van zijnen naem te kennen te geven; wegen zijne heerlijcke daden die het goed gerucht in verre Landen hadde overgedragen, en die een eeuwige gedachtnisse waerdigh waeren. Men seght dat aen *Olimpia*, de Moeder van *Alexander*, in den droom een blixem verscheen, die haer tot een kenteycken was, van de uytbreydinge en de goede naeme, en van 't aenstaende geluck, van haeren Soone.

Sospitione. *Quaed Vermoeden, Arghwaen.*

EEn oude gewapende magere Vrouwe, draegende eenen Haen boven op den Helm, wesende gekleet, boven haere waepenrustinge, met een dwers kleed van blaeu en geel. In de slincker arm sal zy een Schild houden, alwaer een Tyger in geschildert is, steeckende den arm voor uyt, als of zy den slagh wilde versetten, en mette rechter hand houd zy een bloot Sweerd, als of zy daer mede wilde slaen.

Zy wort oud gemaeckt, en dat door de lange eervarentheyt, waer uyt dieselve plagh voort te komen. En hierom sietmen dat weinige jonge luyden, maer veel oude luyden seer vol suspitie of arghwaen zijn.

De Helm en 't Schild met het Swaerd om te slaen, bedieden de Vreese, waer mede de suspitieuse of arghwaenige gewoon is, sich selve te voorsien. Waer over *Ariosto* in het tweede van zijne laeste vijf gesangen, aldus van de suspitie singht:

Zy krijt seer luyd en boud de wacht,
En slaept by dage noch by nacht,
Maer rust sich met een ysren kleed:
Hoe meer gesorght, hoe meerder leed.
Nu isser dit, nu isser dat:
Voor poorten, schanssen, graft of stad,
Soo waerschouwts' yder die zy siet,
Het schijnt wel wat, maer voordert niet.

De Haen op den Helm, bediet de wackerheyt van de achterkousige Menschen, wesende de Haen, gelijck *Appianus* seyt, te gelijck wacker en vol arghwaen.

De Tyger in 't Schild, nae dat *Aristoteles* in zijn Dierboeck verhaelt, bediet Argwaen, misschien om dat de achterkousige, altijd een saecke, die gedaen wort, ten quaetsten vat: gelijck de Tyger, diewelcke hoorende de soete Musijck en 't gesangh, die door haer selve aengenaem is, soo neemt hy daer in verdriet en moeylijckheyt.

Prodigalita. *Verquistinge.*

EEn Vrouwe die de oogen bedeckt zijn, lachende van gesicht, houdende met beyde

beyde handen den Overvloets hooren, waer uyt zy goud en andere kostlijcke dingen stroyt.

Verquisters zijn die geene, diewelcke haere middelen en goederen, sonder eenige bestieringe van de reeden verschencken en vermallen. En daerom zijn haer de oogen verbonden, om datse, sonder oordeel, uytgeeft, aen die 't niet verdient, naelaetende te geven die 't waerdigh is. En 't is lasterlijck datmen sich niet weet te maetigen in zijn eygen goederen en rijckdommen, die ons souden een deure of venster wesen, om geluckigh en wel van te leven.

Prodigalita. *Verquistinge.*

EEn dertle Vrouwe, kostlijck gekleet, met een schoon vercierfel, vol gesteenten op't hoofd, en van sachte hayren, gelijck *Dante* dieselve beschrijft, dragende ter sijden twee groote beursen met geld, daer van zy een groot deel wegh werpt. Men sieter oock twee Harpien of Roofvogels, die 't geld bedecktlijck wegh steelen: om te betoonen, dat die geene die by de verquisters verkeeren, terwijlen zy besigh zijn, om haer geld wegh te werpen, haer alle eere bewijsen en schoone woorden geven: 't welck het Vrouwen aengesicht, van de Harpie, uytwijst, maer in der daed, soo verachtense haer, als Menschen, die voor haer self, niet dogen: Vergelijckende haer doen by 't overige deel van 't lichaem deses Monsters, 't welck vuyl en stinckende is.

Tradimenti. *Verraed.*

EEn Man in't geel gekleet, met twee hoofden, 't eene als een schoone Ionge Dochter, 't ander als een hovaerdigh oud Man: hy sal in de rechter hand een vat met Vier houden, en in de slincker een ander vat met Waeter, stekende den hand voor uyt.

Verraderie is een boosheyt des gemoeds, van die geene, die daer tegens iemant boosheyt wil versieren, en dat onder den deckmantel van goetwilligheyt en genegentheyt, het zy dan dat het geschiet, door woorden of werken, en daerom is hy in't geel gekleet, 't welck Verraderye bediet.

Met twee hoofden wort hy gemaelt, om de twee onderscheydene genegentheden uyt te drucken: d'eene die sich neight nae de gemaeckte goedgunstigheyt, en d'ander tot gewisse quaedheyt, die hy in 't hert verborgen houd, om die ter gelegender tijd, tot eens anders verderf, aen den dag te brengen.

De twee vaeten, d'een met Vier, en d'ander met Waeter, beteyckenen, dat de Verrader sich laet dienen van tegenstrijdige dingen, want hoe grooter de Verraderye sal wesen, soo veel te grooter schijnt oock zijne genegentheyt en goetgunstigheyt.

Het Water en Vier zijn genomen voor 't goed en voor 't quaed, nae de spreuke *Eccles. Hy heeft u Water en Vier voorgestelt, steeckt u hand uyt, waer toe ghy wilt.*

Tradimento. *Verraed.*

EEn gewaepent Man, leelijck van opsicht, die daer staet als of hy een schoon ongewaepent Man wilde kussen, houdende zijn rechter hand op een Poignaert, die aen zijn sijde hanght.

Met een vervaerlijck gesicht is hy gemaelt, om dat dit gebreck een schandige en leelijcke misinaecktheyt is in 't Menschlijck leven. De kus is een teycken van vriendschap en goedwilligheyt, als de kus *Ioabs*: Maer den hand op den Poignaert te hebben om te dooden, is een werck van haet, hertknaginge en verraderie. De ongewaepende Man bediet onnooselheyt, waer in sich de vlack van de Verraderie meest openbaert, zijnde de Verraeders, fielen in 't gebruyck van haere wapenen, niet passende of zy hare eere verliesen, om seecker te zijn, in 't hasarderen van haer leven.

Tradimento. *Verraderie.*

EEn Helsche Goddinne, cierlijck gekleet, met een grijns voor't gesichte, die zy met eene hand een weinigh oplicht, ontdeckende ten deele haer leelijck en mager aengesicht. De grijns sal blonde en verwarde hoofdhairen hebben, op 't hoofd salse een seer dunne en fijne sluyer dragen, alwaer haere Slangehayren door schijnen.

De Poëten versieren, dat de Furien eenige Helsche Vrouwen sijn, die daer toe geschickt zijn om andere te plaegen, tot ondergangh

der

der Menschen, zijnde leelijck, schricklijck, en stinckende, met Slangen hayr en vlammende oogen, en oversulx zijn dese dienaressen van sulcken grooten quaed: En bedeckt zijnde met een Momaensicht, soo bediedense het Verraed, 't welck is een schadelijck werck en een droevige deckmantel onder schijn van goed, en daerom heeft de grijns blonde en gekrulde hayren, 't welck zijn de valsche gedachten, om haere eigene schelmerie te bedecken, en de ellende die zy andere aendoen, te verheelen, 't welck alles door de Slangen, die vol venijn zijn, en door de Slange hayren, die boven den sluyer uytsteecken, bewesen wort, betoonende dat alle Verraderie ten laesten sal ontdeckt worden, nae de Lesse *Christi, daer is niet soo verborgen, dat niet sal ontdeckt worden.*

RESURRECTIONE. *Verrijsenisse.*

EEn naeckte Vrouwe, die een kleed over dwers heeft, houdende mette slincker hand een Phœnix, die als eenige schrijven, een nest in Arabien maekt, dat van de Sonne wort aengesteken, en sich aldaer verbrant, uyt wiens assche, daer nae, een jongh voortkomt, als *Lactantius* seght. Andere stellen een naeckte Vrouwe, die uyt het graf komt oprijsen. Andere maelen een Doods hoofd af, uyt wiens scheedel kooren-ayren komen opwassen, om te vertoonen, dat, gelijck uyt een verrot graen, een nieuwe spruyt wederom komt opwassen, dat oock alsoo onse lichaemen, wederom uyter aerde, sullen opstaen en verrijsen, met de spreucke *Moriens ravivìscit,* dat is, *al stervende, wort het wederom levendigh.*

TERRORE. *Verschrickinge, Schrick.*

EEn Man met een Leeuws kop, in 't weerschijn gekleet, houdende in de hand een geessel, om dat het den Leeuw eygen is, den geenen te verschricken, die hem aensiet. Daerom gebruyckten de Oude het hoofd van dit Dier voor den Schrick.

De geessel is een kenteycken, dat de Schrick 't gemoed geweld aendoet, en dat nae haere wijse voortdrijft. De verwe bediet oock de verscheyden quellinge, waer toe het gemoed den Mensche buyght, wanneer 't sich door de vreese laet verschricken.

Drie oorsaecken zijnder oock, die den Mensch ontstellen, te weeten het schricklijcke opsicht, de schadelijcke uytvallen, en de haestige veranderinge der dingen. 't Eene is door 't gesicht, en 't ander door de geessel, het derde door de weerschijne kleederen, afgebeelt.

Pausanias verhaelt, dat wanneer *Jupiter* aen *Mars* bevel gaf om den krijgh te stoocken tusschen de *Argiven* en *Thebaners*, seyde hy tot hem, dat hy de Vreese en de Schrick mede soude nemen, en laetense voor hem heene gaen, beschrijvende haere werckinge van stuck tot stuck:

Mars *koos de* Schrick *dat hy sou gaen,*
En trecken voor het leger aen,
Voor Ruyters en voor 't wreed gespuys,
En brengen schrick in al 't gedruys.
En hier door schijnt dat yder man,
De waerheyt niet bemercken kan,
Wanneer der in 't vertsaeght verstand,
Dit schricklijck Dier heeft d'overhand:
Dat stemmen bootst, nae al 't fatsoen,
En klauwen heeft om quaed te doen.
Zijn aengesicht staet wispeltuyr,
En keert sich om van uyr tot uyr:
Want hy uyt lust en vals gerucht,
Der Menschen hert brenght opter vlucht:
Sulx dat hy al 't vertrouwen rooft,
En elx geloof en hoop verdooft:
En vlieght dees schrick, op 't snoode spoor,
Seer dickwijls stad en landen door.

Pausanias verhaelt mede, dat hy de Schrick, met een Leeuwskop, gesien heeft, die by de *Elei* gesneden was, in 't schild van *Agamemnon.* Maer datse in andere verscheyden dingen, was afgeschildert als een raesende en verschriklijcke Vrouwe: misschien ter gedachtnisse van *Medusa*, wiens hoofd van *Domitianus*, voor in de borst van zijne waepenrustinge was gestelt, om schrick en vreese aen te jaegen, die 't selve soude aensien.

INTELLETTO. *Verstand.*

EEn stout Iongelingh in 't goud gekleet, hebbende een goude kroone op 't hoofd, ofte een krans van Mostaert-saet, wesende zijne hoofdhayren blond, en verciert met schoone krullen, boven uyt zijn hoofd stijght

een vlamme Vier, houdende in de rechter hand een Scepter, wijsende met den slincker hand nae eenen Adelaer, die neffens hem staet.

Het Verstand is van natuyren onbederflijck, en wort nimmermeer oud, en daerom wort het jongh gemaeckt.

Het gulden kleed, bediet de suyverheyt en eenvoudigheyt des verstands, wesende 't goud het suyverste onder alle metallen. De hoofdhayren zijn de schoonheyt van zijne werckinge gelijck. De Kroone en Scepter zijn teyckenen van Heerschappye, die 't Verstand voert over de gebreeken van onse ziele, en van onsen wille, die geen dingh aen neemt, ten zy datselve eerst in 't Verstand is voorgestelt geweest.

De vlamme is de natuyrlijcke begeerte om wijs te wesen, heerkomende door de begrijplijckheyt van de verstandelijcke kracht die daer altijd nae Godlijcke en hooge dingen tracht: ten zy datselve sich van de sinnen, die daer willigh gehoorsaemen, laet verleyden, om slechte en verachte dingen te betrachten en aen te mercken.

De Adelaer daer hy metten slincker Vinger op wijst, bediet het werck van 't Verstand: wesende dit haer eygen, dat zy het werck, in sich selve, buyght en schickt, overwinnende daer in den Adelaer in 't vliegen, die nochtans alle andere Vogelen en Dieren, daer in overtreft, als mede in 't scherp sien.

Het Mostaert-saet verwarmt den mond, en suyvert de harssen, en hier door wort verstaen, de groote werckinge, van een Verstand, dat door den tijd gesuyvert is, 't welck door de wolcken der hertztochten of door de duysternissen der onwetentheyt, niet is verdonckert.

INTELLETTO. *Verstand.*

EEn Man met een Couras gewapent, in 't goud gekleet, hebbende op 't hoofd eenen gulden Helm, en in de slincker een Spiesse.

De Man, aldus beschreven, geeft te verstaen, de volmaecktheyt des Verstands, die gewapent zijnde, met wijse raed, sich lichtlijck beschermt, tegens al 't geene hem schadelijck is, uytblinckende aldus in alle loflijcke en prijselijcke daeden, die hy magh ter handen nemen en hem noodigh zijn, soo wel in oorlogh als in vreede.

De gulden Helm op 't hoofd, druckt uyt, dat het Verstand den Mensche vast en wijs maeckt, alsoo dattet aen andere aengenaem en prijslijck is, kennende desselven waerdigheyt, als de waerdigheit van 't goud, 't welck vast als stael is. De Spiesse worter gestelt: om dat van 't Verstand alle de kracht heerkomt, die totte bescherminge van den Mensch kan strecken: welck Verstand (zijnde als een Koning) soo sit het in de eedelste deelen des lichaems, en voert het ampt uyt van te gebieden en wetten te stellen, aen een ongerustigh volck, dat in ons, sonder het Verstand, oproerigh soude zijn, door een gestadige opstant.

INGEGNO. *Vernuft, Verstand.*

EEn Ionghman van een wreed opsicht, wesende naeckt, hebbende eenen Helm op 't hoofd, en op de kam desselven een Adelaer, op de schouderen sal hy vleugels hebben van verscheiden verwen; houdende in de slincker hand een boge, en in de rechter een pijle, als vaerdigh staende om te schieten.

't Ver-

't Vernuft is soodanige kracht des geests, die den Mensch uyter natuyre vaerdigh en bequaem maeckt tot alle weetenschappen, waer toe hy zijnen wille en arbeyt wil voegen en schicken.

Iongh wort hy geschildert, om dat de verstandelijcke mogentheyt nimmermeer oud wort.

't Hoofd is hem gewapent, hebbende een wreed en stout gesicht, om zijne sterckheyt en kracht uyt te drucken.

De Adelaer op 't hoofd, bediet de eedelheyt en hoogheyt: waer over oock *Pindarus* de Menschen van een hoogh Verstand, by desen Vogel vergelijckt, wesende van een seer scherp gesicht, en veel hooger boven alle andere Vogelen vliegende.

Naeckt en met vleugels van verscheyden verwen wort hy gemaelt, om zijne snelligheyt en vaerdigheyt in zijne overwegingen, en om de verscheydentheyt van zijne vindingen uyt te drucken.

De Boogh metten Pijl, bedieden zijne ondersoeckinge, naespeuringe en scherpsinnigheyt.

De Egyptenaers en Griecken, maelden tot een Hieroglyphisch beeld van 't Vernuft en van de kracht van 't Verstand en de kennisse, *Hercules* af, met een Boogh in d'eene, en met een Pijl van drie punten, in d'ander hand: om te vertoonen, dat een Man door de kloeckheyt en scherpheyt van zijn Vernuft, de Hemelsche, Aerdsche, en onderaerdsche dingen kan doorsnuflen, of de Godlijcke, Natuyrlijcke en Wiskonstige saecken doorsoecken, gelijck *Pierius* verhaelt.

SDEGNO. *Verstoornisse.*

EEn gewapent Man in 't root gekleet, met eenige Viervlammen, hebbende de beenen ontdeckt, met twee vellen van Leeuwspooten, gemaeckt op de wijse als een schoe. Op den Helm heeft hy een Beerekop, die vier en vlam uytblaest, en dan sal zijn gesicht root en verstoort staen, hebbende eenige keetens in de hand, die gebroken zijn.

Het roode kleed en de vlamme, geven te kennen, dat de toorn een haestige opsiedinge van 't bloed is.

De knyen en armen, op de maniere als geseyt is, zijn teyckens, dat dese leelijcke sieckte, soo machtigh kan wesen in de Menschen, datse haer oock den wilden en woesten dieren, gelijck maeckt. En hierom is hy oock met het Beyre-vel geschildert, om dat dit Dier seer oploopende en haest verstoort is.

De gebroken keetens drucken uyt, dat de Verstoortheyt alle haere kracht en sterckheyt gebruyckt, om haere swaerigheyt en wat haer ontstelt, te overwinnen.

DIGESTIONE. *Verteeringe van Spijs.*

EEn Vrouwe van stercker Natuyre, houdende de rechter hand op een Vogel Struys, wesende met Puleye gekroont, dragende in de slincker hand een taxken van Condrillo.

't Is buyten twijfel, of de stercke Natuyren konnen de spijse veel lichter verteeren als de teedere doen, waer over oock de Struys om zijne sterckheyt en hittigheyt, het yser verdouwt en verteert. Het *Pulegium* of Puley seyt *Isidorus*, is van de Indiaenen meer geacht als de Peper, om dat het verwarmt, suyvert en een goede koockinge maeckt. De Condril is een plante, die een knobbel of bulte heeft, wat min als een voet, waer van de blaeders van binnen schijnen rontom afgebeeten, en heeft een wortel als een Boone, en dese wort oock totte kokinge of verteeringe van de spijse gepast, gelijck *Plinius* verhaelt, door het aensien van den Poeet *Dorotheus*, die dieselve in sijne dichten, oock daer toe gebruyckt.

PERSECUTIONE. *Vervolginge.*

EEn Vrouwe, met de verwe van koperroest gekleedt, daer root mede onder loopt, hebbende vleugels aen de schouders, en in de slincker hand heeft zy een Booge, gereet staende om te schieten, hebbende voor haere voeten een Cocodril.

De koper-roeste verwe, bediet het einde van de vervolginge: 't welck is een ander te verteeren, beschadigende dieselve, of aen eere, of aen goederen.

De vleugels bedieden, dat de vervolginge altijd gereet staet en snel is, om andere luyden te beschadigen, houdende de Booge gespannen, oock wanneerse noch verre daer af zijn, dat is, met lasteringe en qualijk spreken.

De Cocodril worter by geftelt, wantfe vervolght, en wil alleene oorlogh met die geene, die voor aen loopt, en foodaenigh magh de vervolginge in defen fin niet genomen werden, ten zy die, by geval, gefchiet aen foodaenigen perfoon, die door zijn eygen macht niet kan of wil wederftant doen. Daerom is de vervolginge der Martelaeren foodanigh geweeft, datfe fich in den dood hebben overgegeven, fonder de minfte gedachte, van andere te befchadigen, en wort defe vervolginge gedaen van Nijdige en Verleyders, die altijd het goed gerucht, van een Man met eeren, foecken wegh te rooven, niet meer om eens anders, maer alleen op haer eygen voordeel denckende.

DELITIOSO. *Een Verwijft of leecker Man.*

WAnneer men een verwijft Man wil afbeelden, foo wort gemaelt, dat hy feer gemacklijck fit, leunende metten elleboge op een kuffen.

Adamantius feght dat het een teycken van welluft en dertelheyt is, als men den elleboge op een kuffen onder 't hoofd heeft: en dit is genomen uyt *Ezechiel*, diewelke Wee roept over den geenen, die den elleboge onder de wange houden, verftaende daer door die geene, die van een Manlijcke dapperheyt ontaert zijnde, door lomicheyt van lichaem en van gemoed, feer fchandelijck verwijven.

GRASSEZZA. *Vettigheyt.*

EEn fwaerlijvige Vrouwe, die in de rechter hand een Olijftack houd, doch alleen mette vruchten fonder blaeders, in de flincke houdfe een Zeekrabbe: diewelke een groot ontwerp is van de Vettigheyt, wanneer de Maene waft: of door een befondere welgefchicktheyt, die getrocken wort uyt de hoedaenigheyt van de Maene: Of om dat de Maene, wanneer zy vol en klaer is, de krabbe gelegentheyt geeft om lichtlijcker haeren koft te foecken.

De Olijf is een oprecht beeld van de Vettigheyt, en dat niet alleene by de Poëten en Hiftoryfchrijvers, maer oock in de H. Schriftuyre, gelijck men in veele plaetfen kan nae lefen. En 't is de eygen bynaem van den Olijf, datfe vet is.

CONFUSIONE. *Verwarringe.*

EEn jonge Vrouwe, wiens kleed, in 't wilde, met verfcheyden verwen gefchakeert is, hebbende wilde en verwarde hoofdhayren: houdende de rechter hand op de vier Elementen, die feer verwart onder malkanderen fweven, en de flincker hand houdfe op den tooren van *Babel*, met defe fpreuke, *Babilonia undique*, dat is, *over al Verwarringe.*

Zy wort jongh gefchildert, om dat de jonge luyden feer totte Verwarringe gedreven zijn, en dat van wegen de kleyne eervaerentheyt die zy hebben, fonder welcke men zijne faecken niet kan beftieren, wordende lichtlijck door haere genegentheeden verleyt, die alsdan de Verwarringe medebrengen.

De verwarde, lange en korte hoofdhayren, bedieden de wilde en vliegende gedachten, die het Verftand verwarren.

De verfcheyde verwen van 't kleed, drucken uyt de ydele, ongemanierde en verwarde handelingen: want waer te veel is, daer is Verwarringe.

De tooren van *Babel*, Genefis XI, wort geftelt als een teyken van Verwarringe, 't welck een yder bekent is. En daerom als God den Bouwlieden wilde verftooren, foo verwarde hy haere fpraecke, alfoo dat een yder in 't wilde riep, fonder datfe malkanderen verftonden: en hier door wierden de hovaerdige en Godloofe Heydenen, diewelcke fich vermaeten, dat zy, tegen Godes Almachtigheyt, wilden aen wercken, geftraft, fulx dat zy het werck moften ftaecken. En tot meerder klaerheyt maelt *Ovidius* het *Chaos* of de verwarde ruwe klomp, aldus af:

Daer was een eenigh beeld, een Chaos *over al,*
Een rouwe woefte klomp, en een verwarde bal.

Aguillara feyt in zijne Naevolginge over *Ovidium*, van defe Verwarringe, dien wy aldus hebben naegevolght:

Aleer de Hemel *was, de* Zee, *de* Aerd' *en 't* Vier,
Soo was het Vier, *de* Aerd, *de* Hemel, Zee, *oock hier:*
De Zee *den* Hemel *heeft, de* Aerd' *en 't* Vier *omgeven,*
Doch rouw moft Vier *en* Zee, *in* Aerd *en* Hemel *fweven;*

't Geen d'Aerde *was, was 't* Vier, *de* Hemel *en*
de Zee,
En d'Hemel, *was als* d'Aerd, *als* Vier *en* Water *mee,*
De Aerde, Vier *en* Zee, *den* Hemel *hiel gesloten,*
En d'Hemel *was met* Vier, Aerd, Waeter *overgoten.*

Naerder Oversettinge van *Ovidii Chaos* uyten Latijne:

Alwaer het Aerdrijck was, daer was de Locht en Zee,
En 't Aerdrijk dreef gantsch los, en 't ondiep Water mee:
De Locht die had geen Licht, geen stoffe hield haer wesen,
Dies isser in haer romp een groote twist geresen,
Want koude stree met hett', en 't drooge met het vocht,
Het harde met het sacht, en 't swaere mette Locht.

MARAVIGLIA. *Verwonderingh.*

EEn jonge Dochter, die de rechter arm een weynigh om hoogh houd, met den hand open, de slincker om leegh, en het vlacke naer de aerde gekeert, het eene been wat wijder als 't ander uytstekende, 't hoofd wat gebogen nae de slincker schouder, hebbende de oogen ten Hemel gekeert.

Verwonderinge is een seeckere ontsteltenisse van't gemoed, dieder gebeurt wanneerder iet nieuws in de sinnen komt, houdende den Mensche in verbaestheyt en verwonderingh, waerover zy de armen en 't gantsche lichaem, daer nae voeght.

Zy is jongh gemaelt, om dat de jonge luyden, sich meest verwonderen, als hebbende weynigh eervaerentheyt.

INIMICITIA. *Vyandschap.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet, vol vlammen Viers, staende met de rechter hand opgeheven, als of zy iemand dreyghde, in de slincker hand houdse een Ael, en op der aerde staet een Hond en Katte, die malkanderen krabben en bijten.

Het swarte kleed mette vlamme, beteyckent gramschap, die mette melancolie of swaermoedigheyt vereenight is, en die te gelijck de Viandschap geduyrigh maeckt, 't welck niet alleen die gramschap is, dieder in 't diepste des herten is gewortelt, maer die oock mette wraeck-lust is vermenght, tot nadeel van zijn evennaesten, en dat wort alles door 't Vier uytgebeeld. Haere bepaelinge wort daer in bekent, alwaer geseyt wort, dat de gramschap een brand van 't bloed is, dat rontom 't herte leyt, uyt lust tot wraecke. En de melancolie wort van de Medicinen genaemt *atra bilis*, of swarte galle, en daerom wortse door 't swart uytgedrukt, als maeckende den Menschen de geledene smaet indachtigh.

De Ael, Hond en Katte, betoonen dieselve werckinge, want de Ael scheyt sich uyt Viandschap van andere Visschen af, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, en de Hond en Katte staen oock altijd onder malkanderen, in een gestadige strijd.

INIMICITIA MORTALE. *Doodlijcke Vyandschap.*

EEn gewapende Vrouwe, met een wreed en schricklijck opsicht, in 't root gekleet, die in de rechter hand twee Pijlen vat, die even wijt van malkanderen zijn, waer van d'eene 't scherp nae boven, d'ander 't scherp na beneden houd, in de slincker hand heeftse een Ried met blaederen, en een tack van *Felce* of Wildvaeren.

Gewapent en wreed wortse gemaelt, om dat

dat de Viandschap altijd met haere wapenen gereet staet, om haeren Viand te bespringen en aen te vallen.

De roode verwe beteyckent de eygen werckinge van de Viandschap, diewelcke in den Mensche toornigheyt, oploopentheyt en wraeckgierigheyt baert.

Van de Pijlen op de maniere, als geseyt is, verstonden de Egyptenaeren, dat die het rechte beeld waeren van tegenstrijd, alsoo in de tegenstrijdige dingen geene eendracht, maer staedigh een doodlijcke Viandschap most wesen.

Het Ried en de Wildvaeren, beteyckenen de quade en verkeerde Natuyre der geener, diewelcke van de geboden des Heeren, ontrent het lasteren, verre afgescheyden zijn, overtredende sulcken hoogen gebod, waer van by *Math.* staet, *Maer ick segh u, bemint uwe vyanden, doet wel die u haeten, bid voor die u vervolgen en lasteren.* Voorders seyt hy, *alsoo sal oock mijn Hemelsche Vaeder u lieden doen, ten zy ghy uwes broeders misdaet van herten vergeeft.* Dit zijn de woorden des Heeren, en die zijn vriend wil wesen, is 't noodigh dat hy dien volge: Want hy seyt, *ghylieden zijt mijne vrienden, soo ghy doet wat ick u gebiede:* en derhalven betaemt het, tot behoudenisse onser ziele, niet wraeckgierigh noch hartneckigh te wesen, noch viandschap te draegen, als het Ried en de Wildvaeren doen, die soo tegenstrijdigh zijn, dat d'een den anderen doet vergaen, gelijck *Dioscorides* en *Pierius* verhaelen, want de Wildvaeren sal vergaen, sooder Riet wort rontom geleyt, en in 't tegendeel sal het Riet vergaen, wanneerder veel Wildvaeren wort rontom geplant, en *Pierius* seght, dat het sulcke vianden zijn, dat de Wildvaeren met het Ried afgesneden zijnde, of als het land geploeght, en op den ploeghkouter wort geworpen, soo sal 't niet wassen: en van gelijcken soo men het Riet werpt en de Wildvaeren daer op, soo doetse eenderleye werckinge als het Riet, soo groote Viandschap hebben dese planten met malkanderen. Hier toe dient 't geene *Alexander Magnus*, hoewel Heyden zijnde, gedaen heeft, tot een voordaed van dat wy onsen viand sullen vergeven, en niet ter dood toe vervolgen. Want *Bessus*, nae dat hy *Darium* drie maelen geslagen, gevangen en gebonden zijnde, doodgeslagen hadde, liet *Alexander* twee boomen met kracht te samen binden, en maeckte aen yder boom een been van *Bessus* vast, die hy daer nae, los laetende, het lichaem van *Bessus* liet van den anderen scheuren, ter gedachtnisse van zijne viandlijcke en schandige daed.

INVENTIONE. *Vindinge.*

En jonge Vrouwe met prachtige kleedinge, in 't wit, waer op sal geschreven staen, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen;* hebbende 't hoofd rontom de sluyer, met verscheyden verwen geciert, alwaer, door aerdige krullen en drayen, de konst en de schoonheyt vertoont wert. Hebbende aen de slaepen van 't hoofd, twee vleugeltjes, en in de slincker hand salse houden het beeldeken van de *Natuyre*: de rechter arm wat hoogh en recht uytstekende, de hand open, en met bloote armen, doch beyde met gulde Braçeletten geciert, en op de Braçelet aen de rechter arm sal geschreven staen, *ad operam*, dat is, *aen 't werck.*

Iongh wort zy vertoont, om dat de geesten in de Ionckheyt, door de hette des bloets, sich verheffen, en tot het verstand opstijgen, waer door geschiet, dat het verhael der dingen een overweginge maeckt, en uyt

uyt dieſelve overweginge, worden alle Vindingen toegeſtelt.

Haer kleedinge is wit, om dat de Vindinge behoort ſuyver te weſen, en ſich niet te behelpen met eens anders arbeyt, en daerom worter geſeyt, *facile eſt inventis addere*, dat is, *men kan licht by eens anders Vindinge wat toe doen*, gelijck de ſpreucke oock uytdruckt, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen*, maer men ſal 't by ſich ſelve ſoecken. De cierſels en ſluyers van verſcheydene verwen, bedieden dat de Vindinge niet in een dingh alleene beſtaet, maer dat zy verſcheyden is en oneyndlijck, want de verſcheydentheyt der verſtanden, brenght ſoo wel goede als quaede Vindingen voor den dagh. De vleugels aen 't hoofd, bedieden de opheffinge van alle de verſtandelijcke deelen, diewelcke opgeweckt zijnde door de ſinnen, om te verkrijgen, daer men nae verlanght, ſoo wecken zy te gelijck de ſinnen op, om al het geene te ſoecken en te vinden, wat haer, daer door, wort voorgeſtelt.

Dat zy het beeld van de Natuyre in de ſlincker hand houd, is om te betoonen, dat de Natuyre de Vindſter is van alle dingen. En daerom iets nieuws te vinden, en niet in 't licht te geven, is een ſaecke die niemant vorderlijck is, en dat nae de ſpreucke van de Wetgevers, *die zijn voornemen of konſt verberght*, ſeggen zy, *daer van kan geen nut komen*, en hierom is 't geen wonder, want de Philoſophen ſeggen, *Virtus in actione conſiſtit*, dat is, *de Deughd beſtaet in de daed*: Hier over behoortmen zijne Vindingen in 't licht te ſtellen en uyt te voeren, om by een yder lof te behaelen. En daerom is deſe beeldniſſe gemaelt datſe de opene hand een weinigh verheven uytſtrekt. Want by den Egyptenaers was een gemaelde of geſneden hand, een bewijs van een vlijtigh Man totte Bouwkonſt, welcke hand ons veelmaels tot het werck heeft gedient, en door wiens weldaed, de konſt van alle dingen, wort gevonden, om de beeldniſſen, die in de gedachten ontworpen zijn, ſichtbaerlijck voor de oogen te vertoonen, en daerom hebben wy het woord *ad operam*, aen de rechter arm geſchreven. De twee bloote armen mette goude armringen, bedieden het loon, dat de Oude plachten te geven, aen die geene die iet loflijx en treflijx, tot vorderinge der konſten, hadden gevonden. En dit verhaelt *Pierius Valerianus* in 't XL boeck.

INVENTIONE. *Vindinge*, gelijck die te *Florencen* aen H. *Ferdinand* vertoont is.

EEn ſchoone Vrouwe, die aen 't hoofd twee vleugels heeft als *Mercurius*, met een Beyrinne aen hare voeten, die eene van hare jongen leckt, waer door getoont wert, dat het Beyre-jongh, al leckende, metter tijd, tot zijne volkomentheydt ſal werden gebracht.

De NILUS, alſoo dieſelve in een Marmore beeld, ſtaende te *Romen* in *Vaticano*, vertoont is.

DE *Nijl* leyt met lange locken en baerd, wiens hoofd met bloemen, blaeders en vruchten omkranſt is, leunende met zijnen ſlincker arm op een *Sphinx*, hebbende het aengeſicht totte borſten toe, als een Maeghdeken, en de reſt van 't lichaem als een Leeuwe: tuſſchen den *Sphinx* en 't beeld van de *Nijl*, ſtroomt groote menighte waters uyt: Hy houd in de ſlincker hand een Overvloets hooren, vol blaeders, bloemen en vruchten, en boven op dit beeld, als mede ter ſijden op den Crocodil, ſtaen ſeſtien kleyne kinderkens, die met groote vrolijckheyt met een ander ſpeelen.

De *Nijl* is een ſuydlijcke Reviere, gelijck *Bocatius* ſeyt, die Egypten van Æthiopien afſcheyt, en nae 't gemeen gevoelen, heeftſe haer oorſprong uyt de geberghten van *Mauritania*, by de groote Zee.

De oude Man met den langen baerd, den *Nijl* uytdruckende, is boven op 't *Sphinx* geſtelt, als een vermaert Monſterdier in Egypten, gelijck de Crocodil mede is, die veele aen den oever van deſe Reviere wort gevonden.

De menighte van waeter, bediet de overloopinge van deſe Reviere in 't Rijck van Egypten, als mede in andere Landen daerſe paſſeert.

De ſeſtien kinderkens bedieden de ſeſtien cubiten of ellebogen, die de Nijl overvloeyt, 't welck oock het hooghſte is datſe waſt. En de vrolijckheyt der kinderkens, bediet de nuttigheyt, die de Menſchen aldaer uyt deſe overvloeyinge trecken, daer anderſins haere Landen droogh en van de Sonne ſouden verbrant blijven. En hier door worden de

Landen overvloedigh en vruchtbaer: Waer over dieselve oock den krans en den hooren vol vruchten wort gegeven.

INDUS.

EEn Man dapper van gesicht en jeugdigh, met een bloemekrans en vruchten op 't hoofd, leunende aen d'eene sijde op een Waeter-kruyck, en aen d'ander staet een Kameel.

Indus is een seer groote Reviere, daer wel festigh Revieren inloopen, en meer als hondert stortende beecken.

Met vruchten en bloemen wort hy gekroont, om de vruchtbaerheyt uyt te drucken, want het Land wel bebouwt zijnde, is boven maeten vruchtbaer, waer van d'Inwoonders seer burgerlijck leven.

De Kameel staeter ter sijden, om dat dit Land, alwaer dese Reviere doorloopt, veele Kameelen heeft.

ACIS,

EEn Reviere daer *Ovidius* in 't XIII boeck *Metamorphosis* aen gedenckt, waer op *Galathea* verlieft was, dese is een Reviere in Sicilien, komende uyten bergh *Ætna*.

ACHERON. *De Helsche Vloet.*

SAl geschildert zijn in doncker taneyt, gietende waeter en sand uyt haer kruycke, die met een wijde gorgel al 't sand van *Cocitus*, opslorpt.

COCITUS,

SAl gantsch swart en vuyl zijn, soo sal oock 't waeter zijn datse uyt haere kruycke giet.

STIX. *Een Helsche Moeras.*

EEn Nimphe van duyster taneyt, met een omgekeerde kruyck, en 't waeter van dieselve verwe.

PHLEGETON. *Een Helsche Reviere:*

SAl geheel root zijn met een waterkruyck op de schouder, waer uyt root waeter komt bortelen, nae 't seggen van *Dante*.

FIUMI. *De Vloeden of Revieren,* beschreven van *Ælianus.*

ÆLianus de Historyschrijver in 't tweede boeck van de beeldnissen der Revieren seyt, hoewel de Natuyre en de inham der Revieren ons voor de oogen wort vertoont, dat niet te min eenige, die haer in eerbiedinge houden, haer hebben afgebeelt, ten deele door een Menschlijck beeld, en ten deele van een Osse. De *Stinphalii* in Arcadien, maekten den Vloet *Erasinus* en de *Metopa* als Ossen, gelijck mede deden de Lacedemoniers de *Eurota*, de Sicioniers volckeren in *Peloponeso*, niet wijt van *Corinthen*, en de *Philiasi* haere gebuyren den *Asoopo*, en de Argiven, haeren *Cephissus*. In Menschlijcke gedaente maeckten de *Psophilii*, volckeren in Arcadien, den *Erimant*, die nae *Plinii* seggen, in de Reviere *Alfeus* loopt, en die van de *Hercense* Arcadiers oock in Menschlijcke gedaente wierde vertoont, de *Cherronesen* deden 't selve. De Atheniensen vereerden den vloet *Cephissus*, als een Man met hoorens. Die van *Siracusa* in Sicilien, vergelijckten den *Anopus* by een Man, maer eerden de Fonteyne *Ciana* als een Vrouwe. De *Egisters* in *Sicilien* vereerden dese drie Revieren als de *Propax*, *Crimissus* en de *Telmistus* in Menschlijcke gedaenten. De *Agrigentinen* offerden haere Reviere, die nae haere Stad genaemt was, versierende dat het was een schoon kindeken: en dese heylighden oock een beeld in *Delphos*, van Yvoir, schrijvende daer boven de naeme van de Reviere, dat mede door een kindeken wierde vertoont. En tot meerder aerdigheyt van ons verhael, sullen wy hier by voegen het schoone raetsel van *Giov. Castell. Zaratino*, alwaer, onder een geheel verbloemde maniere, verscheyden werckingen en hoedanigheden van de Vloeden en Revieren worden beschreven:

Mijn Moeder heeft my noyt gebaert,
Maer steets in 't lichaem opgesloten:
Daer ick nochtans ben oud bejaert,
En koom dan hier dan gins gevloten.
'k Legh stil, een loop veel duysent mijlen,
'k Ben sacht, en hart, en dragh veel last,
Daer Atlas *met zijn stercke stijlen,*
Most onder leggen, als vermast:
Ick heb geen mond, maer schreeuw in nood,
Dees schenck ick 't leven, die den dood,

ADI-

ADIGE.

EEn oud Man, die als d'ander op een waeterkruyck leunt, waer uyt menichte van water loopt, zijnde gekroont met verscheyden bloemen en kruyden, houdende mette rechter hand een Riem van een Schip.

De *Adige* heeft zijn oorsprongh in de Alpes van *Trenten*, als *Plinius* seyt, en stort sich ten laetsten in de Adriatische Zee by de *Fossoni*, alwaer een goede Haven is.

Een schoone krans van verscheyden vruchten en bloemen wort hem gegeven, om te vertoonen dat het over al lieflijck en vruchtbaer is, waer hy passeert, gelijck *Virgilius* seyt.

De Riem die hy in de rechter hand houd, vertoont dat dese Reviere seylbaer is, want daer wort veele goeds, tot nut der Menschen, door gebracht.

PO.

DE *Po* is van verscheyden en in 't besonder van *Probus* afgemaelt, niet alleene dat die sich als d'andere Revieren op een Waeter-kruyck leunt, en 't hoofd met een krans van Riet omwonden heeft, maer oock dat hy 't hoofd van een Stier heeft met hoorens.

Op dese maniere wort hy geschildert, om dat gelijck *Servius* en *Probus* seggen, dieselve een geluyt maeckt gelijck de Ossen balcken, oock isse gekromt gelijck de hoorens.

Door de verklaeringe van de Rietkrans, sullen wy ons behelpen met het aensien van de Oude, die hare Revieren met Riet kroonden, want gelijck wy in de beschrijvinge van den Tyber geseyt hebben, soo wast het Riet beter in waeterige als in dorre plaetsen.

Men sou dese Reviere oud konnen maelen, met hayren en een lange grauwe baerd, op een Waeter-kruyck leunende, daer menichte van waeter uyt loopt, makende seven armen, alwaer een Swane in swemt, houdende in d'eene hand den Overvloets hooren, en in d'ander een tack van een boom, alwaer een geele vochtigheyt komt afdruypen.

Op 't hoofd sal hy een krans van Populier hebben, om te vertoonen dat dese Reviere niet alleene van dese boomen omcingelt is, maer ter gedachtnisse van 't geene beuselachtigh verhaelt wort, van de Suster van *Phaeton*, die van *Jupiters* blixem geslagen zijnde, in de *Po* is verdroncken, en aldaer in Populieren, aen de Reviere is verandert. Als mede van *Cignus* Koningh van Ligurien, die in een Swane herschept is. Oock wort dese Vogel alhier geschildert, om dat in dese Reviere groote menichte gevonden worden.

Dese Reviere is in Lombardien seer bekent, voortkomende uyten boesem van de seer hooge bergh *Vesalus*, en met een klaer en kort beginsel valtse door de Alpes, en al daelende onder de aerde, rijstse wederom, en gaet met seven monden in de Adriatische Zee, alwaer geseyt wort, datse seven Zeen maeckt.

Door d'Overvloets hooren verhaelt *Plinius*, dat de *Po* in 't begin van de Hondsdagen begint groot te worden, als wanneer de sneeu begint te smelten, en is felder door de velden, als daerse seylbaer is: maer daerom wort haer niet van 't geene zy wegh neemt, toe-geeygent, en waer die passeert, daer maecktse het vetter en overvloediger.

Tot verklaeringe van de tack daer de vochtigheyt afdruypt, seyt *Bocatius* in zijne afkomst der Goden, dat rontom de *Po* verscheiden slagh van boomen wassen, waer uyt door de kracht van de Sonne, sonder datse geplant zijn, een seeckere geele vochtigheyt als traenen komt druypen, 't welck door de konst versamelt zijnde, soo worter de Amber uyt gemaeckt. En dit geschiet als de Somer nu begint te eindigen, en de Sonne alreede is aen 't daelen.

GANGES.

EEn Man van rouw gesicht, met een Palmkrans om 't hoofd, leunende van d'eene sijde als de andere Revieren op een Waterkruyck, en op d'ander sijde sal een *Rinoceros* staen.

De groote Reviere *Ganges* in Indien neemt uyte fonteyne van 't Paradijs haer beginsel.

Hart en rouw wort hy vertoont, om dat haere inwoonders niet wel gemaniert noch opgetogen zijn, en by gevolgh seer Boers.

De *Rinoceros* staeter by, als een Dier dat in die Landen bekent is, waer dese Reviere passeert.

De Reviere Ganges, van Michiel Angelo.

EEn oud Man die gekroont is met eedel-gesteenten, en als de andere Revieren

met een Waeterkruyck, en ter ſijden met een Vogel-grijp.

ARNO.

EEn oud Man met een lange baerd en hoofdhayren, die met een elleboge op een Waeter-kruyck leyt, daer veel waeters uyt ſtroomt, hebbende om 't hoofd een krans van Beucken-blaeders, en ter ſijden leyt een Leeuw, die met zijne poot een roode Lely houd, bediedende beyde de oude waepenen van *Florenzen*, de oudſte ſtad van *Toſcana*, alwaer de *Arne* midden door loopt.

Men ſeght dat de Florentijnen eertijts uyt alle bloemen haer Waepen naemen van de witte Lely in een root Veld, maer daer nae, door eenige twiſt, die onder haer ontſtont, gelijck *Landinus* verhaelt, verkoren zy een roode Lely in een wit Veld.

Zy naemen oock van gelijcken onder de Dieren den Leeuwe, als een Koningh van alle Dieren, en onder de dappere Mannen, naemen zy *Hercules* tot haer groot zegel.

De krans van Beucke-boomen wort haer gegeven, om dat de *Arne*, gelijck *Strabo* verhaelt, haer oorſprongh neemt van de Appenijnſche geberghten, van een plaetſe *Falterona* genaemt, alwaer menighte van Beuckenboomen zijn.

Deſe Reviere komt van de bovengeſeyde plaetſe afdalen, gelijck een beexken, loopende door ſtruyvellen, ruyghten en laeghten, nae 't Weſten toe, nemende zijnen gangh door veele Waeter-wellen, ſtortende plaſſen en vloeden, ſoo wortſe allenskens grooter, en laetende aen de ſlincker ſijde de *Arezzo*, komtſe in 't Florentijnſche gebiet, en loopt door *Florenzen*, ſcheydende 't ſelve in twee deelen, en van daer door *Piſa*, en datſelve mede deelende, neemt voorts haeren loop nae de Zee, alwaer zy eyndight.

Deſe beeldniſſe ſoude men oock met een Overvloets hooren konnen afmaelen, om dat, waer dieſelve Reviere paſſeert, het over al een vruchtbaer Land is.

ACHELOUS.

DEſe is van *Ovidius* in't IX boek *Metamorph.* gemaelt met een lange baerd en hoofdhayren, hebbende aen d'een ſijde van't voorhoofd een hooren, en van d'ander is het hooren meeſt afgebroken, gekroont zijnde met een krans van Willigen en van Riet. En *Ovidius* maekt hier van gewagh, wanneer deſe Reviere uyt ſich ſelve klaeght, nae datſe van *Hercules* was beſtreden:

Ick vind' my ſeer beſpot, berooft van mijne Vrouwe,
Beſet met dobble ſchand, en dobble anghſt en rouwe:
Schoon datmen my nu kroont, met bieſen, riet en blaen,
En 't hoofd met Wilgen ciert, ick moet alleene gaen.

Hy houd twee Waeter-kruycken onder zijnen arm, waer van d'eene veel waeters uytgeeft, en d'ander niet.

Achelous is een Reviere, die in Griecken ſeer vermaert is, komende uyt den bergh *Pindus*, deelende *Ætolien* van *Arcadien*, vallende eindlijck mette Zee in *Malia*.

Na dat de Poëten daer beuſeligh af ſpreken, hadde *Oenoe*, aen *Hercules* haer Dochter *Dianira* tot een Vrouwe belooft, die ſeer ſchoon was, met deſen bedinge, dat hy al het water van *Achelous* in eene plaetſe ſoude brengen, want alſoo die met twee armen liep, ſo verdroncken alle vruchten en 't kooren gewas van de Landen, doende over al groote ſchaede: Daerom ſeytmen dat *Hercules* nae veele moeylijcke ſloverie, ſtrijdende met *Achelous*, die in een Stier veranderde, hem overwan, breeckende hem een hoorn van 't hoofd, 't welck was, wanneer hy 't water in eene plaetſe leyde, waer door 't Land vruchtbaer en overvloedig wierde, en daerom wort hy met twee kruycken geſtelt, waer van d'eene water geeft, en d'ander niet.

TEVERE. *Tiber.*

MEn vind den *Tiber* in veele plaetſen vertoont, doch inſonderheyt in *Vaticano*, in een Marmore beeld, 't welck al leggende onder zijn rechter arm, een Wolvinne houd, waer onder twee kleyne kinderkens leggen, die dit Dier met haere mond ſuygen, onder dieſelve arm houd hy een Waeter-kruyck, daer veel waeters uytloopt. Onder de ſlincker heeft hy een Overvloets hooren, vol van verſcheyden vruchten, en in de rechter hand eenen Riem, met een lange baerd en hoofdhayren, zijnde met een krans van verſcheyden vruchten en bloemen gekroont.

De *Tiber* is een Reviere in Italien, die haeren oorſprongh neemt aen de rechter ſijde van den bergh *Appeninus*, ſcheydende *Toſcana* van *Umbria* en *Campagnien*, gelijck oock de ſtad

Romen. De Revieren worden leggende gemaeckt, om dat haer eygenschap is, vlack over 't Land te loopen.

De twee kinderkens die een Wolvinne suygen, staen ter gedachtnisse van *Romulus* en *Remus* gebroeders, opbouwers van *Romen*, die aen den oever van dese Reviere, souden gevonden zijn, een Wolvinne suygende.

't Beeld wort gekroont ter gedachtnisse van de Romeinsche Overwinningen, waer af men de beeldnissen in veele plaetsen vind, niet alleene met bloemen en vruchten, maer oock met Lauwer afgemaelt. De Overvloets hooren bediet de vruchtbaerheyt der Landen daer zy door loopt. De Riem druckt uyt datse Schipbaer en bequaem is totte koophandlinge.

TIBER.

DE *Tiber* is van *Virgilius* in zijn VII boeck van *Æneas* beschreven. Het kleed sal Hemels blaeu zijn, om de klaerigheyt van 't waeter, 't welck dan op 't klaerste is, wanneer 't de verwe des Hemels alderbest aenneemt. En daerom is de *Tiber* aldereerst *Albula* geheeten: en daer nae isse nae den Koningh van Albanien, *Tiberinus*, die in dese Reviere verdronck, *Tiberinus* geheeten, gelijck veele Poëten en Historien getuygen, als mede uyt seecker opschrift, dat aen den Oever van den *Tiber* te vinden is. Met een geele sluyer is hy gemaelt, om dat *Virgilius* en *Horatius* dieselve Reviere geel noemen.

De krans van Riet, gelijck *Virgilius* seyt, past op alle Vloeden, om dat die in alle waeterige stroomen seer willigh wassen.

TIGER.

EEn oud Man, die op een Waeter-kruyck leunende, van d'ander sijde een *Tiger* heeft.

Dese Reviere spruyt in groot Armenien, in 't vlacke van een plaetse geheeten *Elongesine*, en sich met tien monden krommende, looptse in de Persische Zee. De *Tiger* wortse genoemt, of om haer snelligheyt, of datter veele *Tigers* zijn, waer zy passeert.

DONAU, nae de Medaglie van *Adrianus*.

EEn oud Man, die op een Waeter-kruyck leyt, daer 't waeter uyt loopt, houdende 't hoofd met een sluyer bedeckt. Dat hy 't hoofd bedeckt, geschiet, om datmen de seeckerheyt van zijn oorsprongh niet wel weet, alhoewel zy in Duytslant ontrent *Donawert* ontspringht, en sich Oostwaert op in de swarte Zee stort.

NIGER.

EEn swarte Moriaen met straelen rontom zijn hoofd, leunende op een Waeterkruyck, alwaer van d'een sijde een Leeuwe staet.

Vermidts dese Reviere onder de Lijne leyt, wortse een Moriaen gemaeckt, om dat die aldaer woonen, seer van de Sonne worden verbrant. De Leeuw isser by gestelt, om dat dese Reviere door 't Land loopt, daer de meeste Leeuwen zijn.

ADULATIONE. *Vleyinge, Pluymstrijckerie.*

EEn vrolijcke Vrouwe met een gekreuckt aengesicht in weerschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Blaesbalck om 't Vier op te blaesen, in de slincker een touw, en voor hare voeten sal een *Chameleon* staen.

De Vleyinge, na dat *Cicero* dieselve in zijne Tusculaensche Vragen beschrijft, is een sonde, dieder geschiet uyt loftuyterie, met soodaenigen ooghwit en gemoed, om iemant daer door te behagen: of het is een valsche overredinge of loogenachtige bewilliginge, die de geveinsde Vriend gebruyckt, door iemants ommegangh, om sich selve by hem in 't geloof te brengen, oock om van zijn eygen dingen, te doen verstaen, 't geene dat in der daed niet is, doende 't selve uyt lust of door gierigheyt.

Met weerschijn wort zy gekleet, overmits de Vleyer seer vaerdigh is om zijn aengesicht in alle voorval, te veranderen, oock zijne woorden, met *Jae* en *Neen*, te draeyen, nae dat het een yder smaeckt; gelijck *Terentius* 't selve in zijne *Eunuchus* uytdruckt, *Al wat zy seggen* (seght hy) *prijs ick, en wat zy verachten, veracht ick mede*, &c.

Het *Chameleon* wort gestelt, om datmen de genegentheeden en meeningen van andere luyden al te seer volght: Waer over *Aristoteles* seght, dat datselve Dier sich schickt nae de veranderinge der tijden, gelijk de Vleyer, die-

diewelcke hem acht volmaeckt in sijne konste te wesen, wanneer hy sich best weet te voegen, om eens anders manieren (al waert oock datse schandigh waren,) tot zijn eygen profijt, met verwonderingh aen te nemen. Wort oock geseyt, om dat het *Chameleon* seer vreesachtigh zijnde, by sich weinigh bloeds heeft, en dat insonderheyt rontom 't hert, soo schrickt het voor alle slechte beuselingen, en verandert sich. Waer uyt men sien kan dat de Vleyinge, een kenteicken van een kleyne geest en van een veracht gemoed is, waer in dat dieselve heerscht en gewilligh gehoorsaemt. Dies *Aristoteles* seght, *alle Vleyers zijn slaefs, en oock verachte Menschen.*

De *Blaesbalck* (die een bequaem werck-tuygh is om 't Vier te ontvoncken, en 't ontsteecken licht uyt te blaesen, alleen door den wind,) geeft ons te verstaen, dat de Vleyers, met den wind van ydele woorden, het Vier van haere hertztochten en genegentheden, waer na zy gewilligh luysteren, of ontsteken, of dat zy het licht der waerheyt; dat haer anders, door de kennisse van haer self, behoorde te onderstutten, uytblusschen.

Het *touw* dat zy in de slincker hand heeft, bediet, gelijck *Augustinus* verhaelt over den IX Psalm, dat de Vleyinge den Menschen in de sonde verbint: seggende, *de tonge der Vleyers bint den Mensche aen de sonde, want hy heeft vermaeck, niet alleen in die dingen te doen, waer in hy niet alleene niet sal gevreest worden een bestraffer te zijn, maer wort oock geseyt een wercker daer van te wesen.* En voorts seyt hy, *in den strick die zy verborgen hadden, is haer voet gevangen.*

Het gekreuckte voorhoofd, nae dat *Aristoteles* in zijne Mensche-kenninge seyt, bediet Vleyinge.

ADULATIONE. *Vleyinge, Pluymstrijckerie.*

EEn Vrouwe met twee aengesichten, 't eene van een schoon jongh Maeghdeken, 't ander van een mager oud Wijf; uyt hare handen vliegen verscheyden Byen, die hier en daer swerven, hebbende ter sijden eenen Hond.

Het schoon aengesicht is een kenteycken van 't eerste bejegenen van de vleyige woorden, en dat leelijcke aengesicht, vertoont de gebreecken, diemen veinst en achter den rugge houd.

De Byen zijn het eygen beeld van den Vleyer, want zy draegen Honigh in haeren mond, en houden verborgen dien stekenden Angel, waer mede zy veeltijts oock den Mensche praemen, eer hy 't vermoed.

De Hond quispelsteert en bewijst vriendschap aen die geene die hem brood geeft, sonder eenigh onderscheyd of hy 't waerdig is of niet, en dickwijls bijt hy oock die geene, die 't niet verdient heeft, jae 't gebeurt oock dat hy dienselven, die hem 't brood heeft gegeven, verlaet. Daerom wort den Vleyer ditselve seer wel toegepast.

ADULATIONE. *Vleyinge, Pluymstrijckerie.*

EEn Vrouwe seer konstelijck en schoon gekleet, speelende op de Schalmeye of Fluyte, met een Hert dat voor haere voeten slaept. Aldus wort zy van *Orus Apollo* en *Pierius* afgeschildert. Eenige schrijven dat het Hert uyter natuyre, door 't geluyt van de Fluyte, alsoo wort aengelockt, dat het als betoovert zijnde, sich selve vergeet, en alsoo laet vangen. Tot bevestinge van dit seggen komt dese beeldenisse over een, in de welcke

mette

mette lieflijckheyt van 't geluyt, wort uytgebeelt de soetigheyt van de woorden: En die geene die sich gaerne hoort Vleyen, dat wort, door de natuyrlijcke drift van 't Herte, uytgebeeld. 't Welck oock vertoont dat hy vreesachtigh en van een swack gemoed is, die zijne ooren aen den Vleyers goedwilligh verleent.

Op dese maniere schildert *M. Ant. Cataldus* Romeyn, de *Vleyinge* af, en dat zy is:

Een vyandin van 't waer' gemoed,
Een schendster van het aerdsche goed,
Een blindheyt voor een eel verstand,
Een spijs en dranck vol gift en brand,
Die aen geen sobre ziele smaeckt,
Maer is een herbergh die volmaeckt,
In vleyen en loftuyten swelt:
Een nest tot in de locht gestelt,
Een breed verblijf van logen-tael,
In 't aensien sietmen 't altemael:
Nu isset een Chameleon,
Een Circe *of* Sphinx *die tovren kon,*
Een Hond die vinnigh bijt en steeckt,
Waer uyt een doodsche wonde breeckt.
Een tongh' is 't die seer soetjes vleyt,
Doch is met bittre gal verspreyt.
In 't kort, het is een snoode lust,
Een kleynoot daer de dood in rust,
Een soet venijn, een bitter soet,
Een kranckheyt die den Hoovlingh voed.
En dit is 't geen 't Heeromnes weet,
Oock dat eenyder Vleyen heet.

FUGA. *Vlucht.*

EEn onthulde Vrouwe met een beknopt kleed en vleugels aen de schouders, met een kindeken in den arm, staende vaerdigh om te vluchten.

FUGA. *Vlucht.*

EEn Vrouwe die seer licht gekleet, gevleugelt en vaerdigh staet, om te vluchten, hebbende de vlechten uytgespreyt, en den rugge toegekeert.

Gevleugelt isse gemaekt, om dat het vluchten geen vlucht is, ten zy dat die vaerdigh geschiede. De gespreyde hayr-vlechten bedieden, de kleyne sorge die men over sich selve heeft, wanneermen genootsaeckt is te vluchten. Zy is luchtigh gekleet, om dat zy niet moet hebben 't geene haer magh beletten. Den rugge heeftse toegekeert, om dat in de Latijnsche taele het toekeeren van den rugge, voor het vluchten wort genomen.

FUGA POPOLARE.
De gemeene Vlucht.

EEn Vrouwe, die oock vlucht, en met beyde handen een swarm Byen houd, waer onder een seer groote roock is.

Dit hebben wy, tot soodanigh bedietsel, van den Egyptenaers: en dit siet men oock door de eervaerentheyt, dat de Byen haer door geen dingh, meer laeten verjaegen als door den roock, waer door zy snellijck en in 't wilde sich in de vlucht geven: Alsoo sietmen, oock onder 't gemeene Volck, datse dickwijls, door den roock, van een lichte en kleyne oorsaecke, vluchten.

FUGACITA DELLE GRANDEZZE & DELLA GLORIA MONDANA.
Vluchtigheyt van de grootsheyt en eere des Werrelts.

EEn Vrouwe, die gevleugelt en met groen gekleet is, doch licht, uyt den geelen, wesende cierlijck geborduyrt met peerlen en andere kostelijcke steenen, hebbende op 't hoofd een goude kroone, houdende met groote bevalligheyt, in de rechter hand een ontsteecken en flickrende Vier-pijle, met de spreucke *Egrediens ut fulgur, uytbarstende als een blixem*, mette slincker hand een ruycker van Roosen, omgekeert, waer van een deel bleek en verwelckt ter aerden vallen.

Zy wort gevleugelt vertoont, om de Vluchtigheyt van 't ontwerp van dit beeld, af te maelen.

Licht groen wortse gekleet, om te betoonen, datmen geene hoope sal stellen in de sterflijcke goederen, want dese komen seer haest te gebreecken, en insonderheyt als de Mensch sich bedrogen vindt, om tot zijn voornemen te komen, soo roept hy uyt: *O hoope! o verlangen! dat altijd bedrieghlijck is.* En *Petrarcha* seght in zijn triomph van de Dood: *O ellendige, die u hoope in sterflijcke dingen stelt.* En *Silius Italicus* singht:

Wy sien op 's Werrelts goed, 't gedacht is op ter loop,
Wy bouwen onsen grond, op al te lossen hoop.

De verscheydenheyt van de eedele steenen op 't kleed, en de goude kroone, bedieden de hoogheyt en grootsheyt, waer mede sich de Werreltsche eere op pronckt: en d'ontsteken en flonckerende Vier-pijle, met het opschrift, geeft te kennen, dat onse grootsheyt en Werreltsche eere, een Vier-pijle gelijck is, die soo haest niet is aengesteken, of zy vlamt, stijght op en vergaet. Waer over ons by dese gelijcknisse wort vertoont, dat de Mensche niet trotsigh noch opgeblasen sal zijn, schoon dat hy rijcker, of in hooger eere en staet, magh gestelt zijn boven andere: En men doet by de verkiesinge van eenen oppersten Paus, voor zijne oogen, in S. Pieter, een Spiesse, die met werck of vlas bewoelt is, aensteecken, waer by uytgeroepen wort, *Heylige Vader! aldus vergaet oock de eere deses Werrelts.* Hier by dunckt my niet qualijck te passen, 't gene *Petrarcha* seght:

Ons leven vlieght en moet vergaen,
Geen uyre blijftet langer staen.

Van de *Roose*, als geseyt is, vertelt *Pierius*, dat die altijd, by de Oude, voor een beeld van de Menschelijcke broosheyt is genomen, en voor een teycken van het vluchtigh goed, en van de kortheit onses levens: Want in dieselve dagh alsse voortkoomt en bloeyt, haer bevalligheyt toonende, wordtse verwelckt, verslenst, en sterft, gelijck *Job* in 't XIV seyt, *zy gaet op als een bloeme, en valt af.* Wy konden hier van veele dingen verhaelen, ten waere de kortheyt betracht wierde, als hebbende alreede daer van overvloedigh in dese *Iconologia* gesproken, insonderheyt in de uytbeeldinge van 't *korte leven.* En tot dien einde dunckt my niet onbequaem, dese veerskens hier by te voegen:

O Mensch u hoop is los en licht,
Ghy schemert door een valsch gesicht,
Om dat ghy stapelt schat en goed,
Dat op der aerde blijven moet:
De tijd die vluchtigh rent en schiet,
Brenght u en al u goed te niet,
Vermits ghy dwaes en onbedacht,
Op tijd, op eer, noch leven acht.
Doch soo ghy janckt nae eer en staet,
Nae roem, die door geen dood vergaet,
Nae 't leven dat geen weedom erft,
Omhelst de Deughd, die nimmer sterft.
Want Deughd den Mensch ter eeren leyt,
En voert hem tot d'onsterflijckheyt.

TUTELA. *Vooghdyschap*, van den Heer *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn Vrouwe met een Duyve op 't hoofd, die de rechter hand op 't hoofd van een Ionghsken houd, en de slincker op 't hoofd van een Meysken, hebbende op yder hand een Musch.

Vooghdyschap is een gegeven macht en gebiet, dat door de Burgerlijcke Wetten toegelaten is over een vry persoon, om dieselve te beschermen, die door gebreck van Ouderdom, sich selve niet kan bestieren: daerom wort zy gemaelt datse de rechter hand op 't hoofd van een Ionghsken heeft, wiens Vooghdyschap eindight nae 14 volle Iaeren, en d'ander op een Meysken, wiens Vooghdyschap ten 12 Iaeren uytgaet.

De macht om Vooghden te stellen, komt eygentlijck van den Romeynen, waer van dit een teycken was, dat soo de Vooghden of Weesen, geen meer Burgers van *Romen* waeren, dan hielt oock de Vooghdyschap op. Den Vaeders was het oock toegelaten, by Testamente of uyterste Wille, Vooghden over haere kinderen te stellen, die in haer macht souden staen. Want het is nae de Natuyre waerschijnlijck, dat niemand beter Vooghden over zijne kinderen kan stellen, als de Vaeder selve. Door een Wet of gewoonte vindmen dat het Vooghdyschap geweest is, van 't begin van *Romen* af, want men vind in *Titus Livius* en *Dion. Historicus*, dat *Ancus Martius*, de vierde Koningh der Romeynen, die in 't Iaer 138 nae de opbouwingh van *Romen* gestorven is, *Lucium Tarquinium* tot Vooghd over zijne kinderen stelde. In't Iaer 302 zijn afgelesen de Wetten van de twaelf tafelen, waer in den Huysvader volle macht was gegeven, om een Testament over zijn geld en midlen te maken, nae zijn believen, en om Vooghden over zijne kinderen te stellen. Zy versorghden oock door veele Wetten van de 12 taefelen over de Weesen, wiens Vaders sonder Testament waeren gestorven, datse Vooghden souden hebben, waer toe de naeste van 't Vaederlijcke Huys wierden geroepen, *Ulpianus l. 1. ff. de leg. tu.* indiender geen Vaeder tot Wetlijck Vooghd waere, noch oock by Testamente: Soo heeft de Wet *Attilia*, daer *Livius* van schrijft, in 't

in't XIX boeck beſtelt, dat ſooder Vooghden aen de Weeſen, dieder geene hadden, wierden gegeven, die wierden van den Burger-Schout, of door het meeſte deel der Gemeents-luyden, verkoren. Welcke Wet *Sigonius* oordeelt, dat al voor 't Borgemeeſterſchap van *Poſthumius Albinus* &c. in 't Iaer der ſtad *Romen* 567 geweeſt is: Waer over deſe ſpreuke van den Schout *Verres* van *Cicero* verhaelt is, *dat de Weeſe en Weeſen, waeren een ſeecker roof van de Schouten.* Dieſelve Wet *Attilia* ſtelde oock Vooghden over de Vrouwen, die door de ſwackheyt van beleyt, geduyrigh onder Vooghdyſchap bleven; gelijckmen by *Cicero* kan leſen in 't Vertoogh voor *Murena. Claudius* ſtelde daer nae dat de Vooghden van den Borgemeeſteren ſouden werden geſtelt. Maer de Keyſer *Antoninus* de Philoſooph, nam deſe moeyte den Borgemeeſteren af, en ſtelde daer toe een Wees-Schout, ten einde de Vooghden meerder naerſtigheyt ſouden aen wenden, gelijck *I. Capitolinus* ſeyt: welcke plaetſe *Baptiſta Ignatius* verſtaet, dat de Wees-Schouten tegens den Vooghden mochten vonnis ſtrijcken, indienſe bedrogh, in de bedieninge van haer Vooghdyſchap, hadden begaen.

Het Vooghdyſchap moet met oprechtigheyt en vromigheyt worden bedient, waer van de Duyf een voorbeeld is, diewelcke ſonder galle weſende, de Iongen van andere vogelen voed. Siet daer over de gloſſe, waer *Salomon* ſeyt in zijn Hooge-Lied, *u oogen zijn als Duyfs oogen.* Met Duyfs oogen dan, moetmen de Weeſen en haere goederen bewaeren, en niet met grijpende Wolfs oogen, gelijck *Gildo*, *Ruffinus*, en *Stelico*, die van *Theodoſius* den Keyſer tot Vooghden waeren gelaeten over zijne ſoonen *Arcadius* en *Honorius*, wiens gemoed was om 't Rijck, van deſe kinderen aen ſich te trecken: welcke Weeſen, ten laeſten, het verkeerde gedacht van alle deſe haere Vooghden, met groote ſwaerigheyt in verſcheyden tijden hebben t'ondergebracht en overwonnen. Want God wil datmen over den Weeſen rechte ſorge ſal draegen. *Eſaias* ſeyt, *Komt den benauden te hulpe, oordeelt den Weeſen, recht beſchermt de Weduwen, en komt dan en laet ons t'ſaemen rechten*, ſeyt de Heere. *David* ſinght: *Ghy ſult een hulper zijn van u Weeſe.*

Alle de Wetten krijten en dreygen die geene die den Weeſen onderdruckt. *Conſtantinus* wilde den Vooghden ſeer ſtrenghlijck hebben geſtraft, in 't IX boeck van zijn *Codex tit.* X, gelijck noch breeder in 't *Codex Theodoſianus* in 't IX b. *tit.* VIII, van die hare Weeſen hadden geſchent of onteert, 't zy met ontſettinge van haeren ſtaet en verbeurte van alle haere goederen, jae oock ſelve mette dood. De Keyſer *Galba* wort van *Suetonius* gepreſen, om dat hy eenen Vooghd veroordeelt hadde te cruycigen, die zijne Weeſe hadde vergeven, wiens erfgenaem hy ſoude weſen na zijn dood: En om dat deſe Voogd de ſtraffe wel wilde uytſtaen, doch dat de dood mocht eerlijcker weſen, voorſtellende dat hy een Romeyns Burger was, ſoo geboot *Galba*, datmen hem aen een wit kruys ſoude vaſt maken, dat verr' boven d'andere was verheven, op dat hy van verre te beter moght werden geſien. Met groot oordeel, verboot de Atheniaenſche Wetgever *Solon*, dat die geen Vooghd over Weeſen mocht zijn, die de erfniſſe, nae haer dood, ſoude genieten: want hy konde door duyſent heymlijcke middelen, de Weeſe van kant helpen: die hy oock door verſuymnis, koſte beſchaedigen en verwaerlooſen, om die in kranckheyt te brengen, en datſe ſterve door achtlooſheyt: en om dit gevaer van't leven, is 't niet genoegh, datmen de goederen van de Weeſen verſekert en bewaert. Die geene die overwonnen was, dat hy zijne Weeſe bedrogen of beſtolen hadde, dat wierde een ſchandvleck van oneerlijckheyt geacht, en wierde, volgens 't beſluyt, gehouden 't ſelve dobbel te vergoeden, en dat nae de Wetten van de twaelf taefelen, en van *Triphonius in l. tres tutores ff.* en *Cicero* voor *Cecinna* en *Q. Roſcio.*

Maer de Voogd ſal oock boven het goed, ſorge dragen voor het leven van de Weeſen, jae hy ſal de Weeſen beminnen als kinderen van andere luyden, gelijck de Muſch doet aen de jonge Swaluwen, diewelcke als zy van hare Moeders, uyt miſnoegen, werden verlaeten, ſoo brenght de Muſch dieſelve, als zijn eygen jongen, op. Soo een Muſch ſiet dat een Weſelken 't neſt van de Swaluwen ſoeckt te belaegen, ſoo openbaert hy 't ſelve met krijten en tjilpen, en ſtelt ſich daer tegens met zijnen nebbe, om de Swaluwen te beſchermen.

TUTELA. *Vooghdyschap, Momberschap.*

Een Vrouwe van bedaeght Ouder, in 't root gekleedt, houdende in de slincker hand een Rekenboeck, waer op geschreven is *Computa*, en daer boven op een Weeghschaele. Van de slincker sijde sal een Haene staen. En 't beeld vertoont, als of het mette rechter hand een jongh kindeken, onder de slippe van haer kleed, wilde bedecken, dat ter aerden aen haere voeten slaept, en ter sijden sal een Hagedisse staen.

Daer is tweederleye slagh van Vooghdyschap, d'eene algemeener als d'ander: die de Egyptenaers afmaelden, nae de maniere als die van *Orus Apollo* is beschreven. D'ander was meer besonder, en bekender aen de Rechtsgeleerde, die oock *Servius* bepaelt, en by *Paulus* verhaelt wort in de eerste Wet, in 't opschrift *de Tutelis in dig.* als oock van *Iustinianus Parag.* 1. *Institut. De Vooghdyschap is een macht of gebiet over een vry persoon, als die van wegen zijne minderjaerigheyt, sich niet kan beschermen, en dese is van de Burgerlijcke Wet gegeven en toegelaeten.* En ofse wel wort geseyt, datse van de Burgerlijcke Wet is gegeven en toe-gelaeten, niet te min isse oock van de Wet der Natuyre ingevoert, gelijck *Cicero* in zijne Officien of Plichten getuyght; en *Iustinianus* seyt oock 't selve *tit.* xx, 1 boeck.

Men maeltse van middelbaer Ouder, want *Aristoteles* seyt in zijn *Rhetorica*, dat dees Ouder alle het goed heeft, dat van de Iongheyt en van de Ouderdom is afgescheyden, als mede van alle overtolligheyt en gebreken, dieder in d'andere Ouderdommen schuylen: Maer hier in schuylt het midden, en dat bequaem is alle lasten, diensten en handlingen uyt te voeren.

Zy is in 't root gekleet, om dat door dese verwe, in de H. Schrift, de kracht van de Liefde wort aengemerckt, en die seer wel past by die geene, dieder sorge draegen over de Weesjes.

Zy houd in de slincker hand een Boeck, waer op geschreven is *Computa*, dat is, *Rekent*, en daer boven leggen de Weeghschaelen, om uyt te drucken, dat een Vooghd verbonden is de goederen der Weesen met alle gerechtigheyt te bedienen, en daer van te gelijck nauwe rekeninge te doen.

De Haene die zy aen haere sijde heeft, betoont de wackerheyt, die die geene behooren te hebben, die dese bedieninge aenvaerden.

Het bewijs, van dat zy 't slapende kindeken met een slippe van haer kleed bedeckt, betoont de yver en de goede bestieringe, die een Vooghd moet hebben.

De Hagedisse aen haer sijde, is, door het gemeen geroep, een bekent Dier, van de bescherminge en Vooghdye, dieder geseyt wort, dat dit Dier heeft over den Mensch, wanneer hy in 't veld slaept.

TUTELA. *Vooghdyschap*, na de Medaglie van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

Adolphus Occo, in eene Medaglie van *Vespasianus*, die daer geslaegen is, onder zijn derde Burgemeesterschap in 't Iaer *Christi* 74, stelt den tijtel *Tutela Augusta*, maer hy beschrijftse niet.

In eene Medaglie onder *Nerva*, in zijn tweede Burgemeesterschap in 't Iaer *Christi* 97, wierde een Vrouwe met twee kinderkens uytgebeelt, die voor den Keyser stonden, terwijl hy sat, waer op stont *Tutela Italiæ.* In 't derde Burgemeesterschap in 't Iaer 98, stonter een beeldenisse met kinderen, en met den Keyser *Nerva*; en in 't selve Iaer een ander met verscheiden kinderen, sonder eenigh ander beeld. *Tutela Italiæ* Cos. III. P P S C.

Italien en in 't besonder *Romen*, zijn lange tijd onder de Regieringe van den Keyser *Domitianus* geplaeght geweest, met gestadige roverie, doodslagen en valsche spions: waer door dagelijx de schatkiste van den Fiscael, met onbehoorlijcke verbeurtmaeckingen en veroordeelen van machtige, rijcke en eedele personagien vermeerdert wierde, oversulx ondraeghlijck zijnde, wierde hy noch op 't laeste, als 't selve wel verdient hebbende, vermoort. In zijne plaets is de Keyser *Nerva* verkooren, diewelcke swoer, dat hy aen geenen Raedsheer, door zijn bevel, eenige geweldige dood soude laeten geschieden, vergevende alle, die gebannen waren, en dempte de boosheyt der Spions, en dede, onder andere, *Sura* dooden, diewelcke onder 't Philosophisch kleed den Spion, en te gelijck den Philosoophe naebootste. *Nerva* gaf aen den armen Burgers een Veld, dat ses hondert duysent

duyſent goude kroonen weert was, hebbende daer toe Raeds-Heeren gekooren om 't ſelve te deelen, gelijck *Dion* en *Sextus Aurelius* verhaelen: *Hy heeft de benaude ſteeden verlicht, de Meyskens en kinderkens uyt arme Ouderen gebooren, heeft hy met gemeene koſten, in de Italiaenſche ſteeden, geboden te onderhouden.* Waer over de Romeinſche Raed deſe Medaglie dede uytdrucken, ter eeren van den Keyſer *Nerva*, met het opſchrift *Vooghdye van Italien.* En voorwaer ſoodanigh is oock een goed Prince tegens zijne Staet en Onderdaenen, gelijck een trouw Vooghd is over zijne Weeskinderen, diewelcke hy in zijne beſcherminge houd, haer leven en goederen vlijtigh bewaerende.

Het ſelfde lof van goede Vooghdyſchap gaf de Raed aen den Keyſer *Veſpaſianus*, als wanneer hy de Werlt van haere beeſtige, ſnoode en ſchadelijcke misbruycken ſuyverde, en *in korter tijd de moede Werlt de ruſte gaf*, als S. *Aurelius* ſeyt. En *Suetonius* ſchrijft, dat hy aen den Raeds-Heeren de waerdie vervulde, die een yder behoorde te hebben. Hy onderhiel der arme vervallene Burgemeeſters geſlachten, yder met vijf hondert ſeſtertien jaerlijx. Hy verbeterde door de Werrelt veele ſteeden, die door aerdbevinge en brand waeren bedorven. En hy was tegen yder ſlagh van volck ſeer milde. Al te ſaemen wercken van een Keyſerlijcke Vooghdy.

Vooghdye, nae de maniere der Egyptenaeren.

ZY maelden twee hoofden, waer van 't eene van een Man nae binnen, en 't ander van een Vrouwe nae buyten ſagh. *Orus Apollo* ſtelt dit onder den tijtel van Vooghdyſchap, maer *Pierius* onder de bewaeringe. Men ſoude dit beeld een ſtaetige Vrouwe van opſicht, konnen in de hand geven.

PRECEDENZA & PREMINENZA DE TITOLI. *Voorbarigheyt en uytſtekentheyt van eere-titelen*, van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn Vrouwe van een ſtatigh opſicht, die op 't hoofd het Koninghsken der Vogelen heeft, *Trochilus* geheeten, en die mette rechter hand reyckt nae een Adelaer, die moedigh en recht over einde ſtaet, om dat Vogeltjen van haer hoofd af te rucken.

Dit Vogeltjen is van verſcheyden Schrijvers alſoo geheeten, en wort daer voor als tot een Sinne-beeld geſtelt: gelijck oock *Suetonius* in 't leven van *Cæſar* gedenckt, alwaer hy ſeyt, dat het een ſeer kleyn Koninghsken is, want op den 14 dagh *Martii* quam een Koninghsken met een Lauwertack, en ſette ſich op 't Hof van *Pompejus*, alwaer allerhande ſlagh van Vogelen, uyt het naeſtgelegen boſch, datſelve vervolgende, aldaer verſcheurden. Op welcke plaetſe *Suetonius* verhaelt, dat onder de wonderen van de t'ſaemenſweeringe van *Cæſar* gebeurde, dat een dagh voor *Cæſars* dood, die geſchiede op den 15 *Martii*, dit Koningsken der Vogelen wierde verſcheurt: Vliegende met een Lauwertaxken nae 't *Theatrum* van *Pompejus*, datter ſtont in 't veld van *Flora*, alwaer nu tegenwoordigh ſtaet het Paleis van *Virginius Vrſinus*, en dat *Cæſar* oock aldaer zy gedoot, 's daeghs nae dat dit was geſchiet. En hier uyt ſietmen, dat de *Trochilus* wort genomen, voor een beeld en 't hoofd van de Regeeringe en van een Koningh, zijnde geſtelt boven alle

 andere

andere Vogelen: en wordt geseyt, dat de Adelaer met dit Vogeltjen dickwijls kampt, gelijck *Aristoteles* seght in 't verhael der Dieren. De *Trochilus*, wort geheeten de Raedsheer en de Koningh, waer over men seyt, dat de Adelaer daer mede kampt, gelijck het oock *Sabellicus*, over de plaetse *Suetonii* uytdruckt. En gelijck de Adelaer, die van grooter mogentheyt en hoogheyt is, dit seer qualick neemt, dat dese *Trochilus* boven hem gestelt wort, om dat hem den tijtel van een Koningh wort gegeven: Alsoo doen oock veele Heeren en Princen, die om datse machtiger zijn, soo lijdense niet, dat de eedeler geslachten, haer souden voorgetogen werden, om datse van kleinder macht zijn. Maer de uytstekentheyt moet niet wegh genomen worden, van diese heeft, alhoewel zy van minder macht zijn. En daerom sullen wy den Koning der Vogelen, alhoewel hy kleyn is, stellen op 't hoofd van de uytstekentheyt der eer-tijtelen, alhoewel nochtans de Adelaer daer onder staet, die in grootheyt en macht uytblinckt.

PERSEVERANZA. *Volhardinge.*

EEn Ionge, die met zijne beyde handen van der aerden om hoogh getrocken zijnde, aen een Palm-tack blijft hangen.

Door de kindsheyt wort de eerste neyginge des gemoeds, ten goede, uytgedruckt, sich houdende aen den Palmboom, 't welck de Deughd bediet, die door de swaerte niet kan onderdruckt worden, gelijck elders geseyt is: Maer zy geeft sich om hoogh, als haer de swaerwichtigheyt, van boven, begint te drucken. Aldus doet de Deughd mede, diewelcke gekent wort, wanneer 't quaed haer oorsaecke geeft, om 't selve tegen te staen: En de Volhardinge selve wort verlooren, wanneer men 't goede werck nalaet: Even als de Ionge, die aengedreven zijnde, den Palmtack, daer hy aen hanght, niet magh verlaeten, ten zy hy door den val zijn leven wil verliesen. Daerom is de Volhardinge, gelijck *Cicero* in zijne Welsprekenskonst seyt, het tegendeel van de hartneckigheyt, wesende eene vastigheyt en geduyrige sekerheyt van onsen wille, die door de reeden bestiert wort, voor soo veele totte eerlijcke handelingen der Menschen noodigh is.

PERSEVERANZA.

Alsoo dieselve in 't Paleis van den Cardin. *Vrsino* a *Pasquino* gemaelt is.

EEn Vrouwe, die in de rechter hand een Slange houd, zijnde als een circkel gekrult, hebbende den steert in den mond, en in de slincker hand een bossel met ontsteken lonten.

PERFECTION. *Volmaecktheyt.*

EEn Vrouwe in goud gekleet, toonende hare Mammen en de geheele borst bloot, staende in den circkel van den Zodiaek, teykenende metten Passer eenen Circkel, diewelcke zy, by nae, ten einde treckt.

Het goude kleed bediet Volkomentheyt, want goud is het volmaecktste onder alle de Metallen.

De Mammen en bloote borst, beteykenen eene van de voornaemste Volmaecktheden, 't welck is om andere te voeden, en zijn eygen goederen vaerdigh mede te deelen, wesende het geven volmaeckter, als weldaeden te ontfangen. Daerom oock God, die de oneyn-

oneyndelijcke Volmaecktheyt is, geeft alles, en krijgt van zijne ſchepſels niet wederom.

De Paſſer, daer mede zy den Circkel treckt, is by den Wiskonſtenaers een volmaeckte figure, en de Oude onderhielden dit, wanneer zy offerden, dat zy een Circkel nat maeckten in 't bloed van de offerhande, dat met groote Godsdienſtigheyt in een vat vergadert was, en dat was het geheylighde woord, dat de Griecken naemden *Telejeſthæ*, dat is, dat het nu was geeindight. 't Welck zy ſeyden, een teycken te zijn van volkomentheyt, weſende de Circkel de volmaecktſte van alle andere beelden: en de Circkel van den Zodiaeck is een teycken van de reeden, en een behoorlijcke en bequaeme maete van de volmaeckte wercken.

PERSEVERANZA.
Volhardinge.

EEn Vrouwe in 't wit en ſwart gekleet, welcke verwen, om datſe de uytſtekenſte onder alle verwen zijn, een vaſt opſet bedieden. Op 't hoofd ſalſe hebben een krans van fluweele bloemen, anders *Amarant* geheeten, welcke bloeme, wanneerſe gepluckt is, bewaert wort: en nae dat alle andere bloemen vergaen zijn, ſoo wort deſe, met waeter beſprenght zijnde, weder levendigh en friſch, waer uyt dan kranskens in den Winter gemaeckt worden, door welckers volmaeckte Natuyre, dieſelve den naem *Nimmer-dor* verkregen hebben. Op duſdanige maniere wort oock de Volhardinge onderhouden en in haer weeſen bewaert. Zy omarmt een Lauwer, een boom die *Ruſcellus* en *Donus* voor de Volhardinge ſtellen, ſiende op haere werckinge, om datſe de blaeders en de ſchorſe van den boom altijd groen houd.

Men kanſe ook met Hemels blauwe kleederen maecken, om dat die verwe, in ſich ſelve, nimmermeer verandert wort.

PREDESTINAT.
Voorbeſchickingh.

EEn jongh Maeghdeken van uytnemende ſchoonheyt, weſende naeckt, hebbende een ſilvere ſluyer op 't hoofd, die met aerdige krullen alle de beſchaemde deelen bedeckt; ſtaende met de oogen ten Hemel gekeert, en geheel opgetrocken om dieſelve te beſien: houdende haer rechter hand voor de borſt, en in de ſlincker een wit Armelijntjen.

Een jongh Maeghdeken word de *Prædeſtinatie* of Voorſchickinge gemaelt, om haere eeuwigheyt uyt te drucken, gelijck *Paulus* totten Epheſen 1 cap. ſeght, *Hy heeft ons gepredeſtineert of uytverkooren voor de grondlegginge des Werelts, om dat wy voor hem heyligh ſouden zijn.*

Zy is *ſchoon*, om datſe is de maete en de *Idea* van alle ſchoonheyt, waer over *S. Auguſtinus* en *D. Thomas* ſeggen, *de Prædeſtinatie is een voorbereydinge van genaede in den tegenwoordigen, en van heerlijckheyt, in den toekomenden tijd. Naeckt* iſſe, om datſe mede is een gaeve Godes. *S. Auguſtinus* ſeyt, *de Prædeſtinatie is een voorbereydinge, van genaede, dat uyt genaede gegeven wort.* De ſluyer van ſilver, die haer bedeckt, is de geheime verborgentheyt derſelve, niet alleen aen de Menſchen, maer oock aen den Engelen, als mede aen de H. Kercke ſelf. Waer over *Paulus* uytroept: *O diepte der Rijckdommen! hoe ondoorvindelijck zijn uwe wegen.*

Het bewijs van datſe de oogen ten Hemel ſlaet, bediet, dat de verkoorene onfeylbaer ſal gaen, door de middelen van God in de Predeſtinatie geſchickt: gelijck *Chriſtus* ſeyt, *zy ſullen in der eeuwigheyt niet vergaen. En niemand ſalſe uyt mijne handt trecken.* Verſtaende van de uytverkorene. En *Paulus* ſeyt Rom. VIII, *Wy weten, dat die God lief hebben, alles ten goede geſchiet, namelijck den geenen die na zijn voornemen heyligh geroepen zijn.* Het houden van de hand voor de borſt, bediet dat de Predeſtinatie ſeer krachtigh is, niet alleen in de voorwetenſchap, maer oock in de middelen, gelijck by *Ezechiel* in 't XXXVI te leſen is, *Ick ſal maecken, dat ghy in mijne wegen ſult wandelen, en mijne rechten bewaeren en daer nae doen.* Zy houd het witte Armelijntjen: want gelijck dat diertjen veel liever wil ſterven, dan dat het immermeer zijne witte huyd in den ſlijck en dreck ſoude bemorſſen: alſoo ſien wy dat God de uytverkorene veel liever uyt dit leven weg neemt, eer hy ſoude toelaeten, dat hy ſich in het ſlijck der hartneckigheyt, ſoude beſoedelen: En daerom ſeyt het boeck der Wijsheyd IV cap. *Hy is van der aerden wegh genomen, om dat de boosheyt zijn verſtand niet ſoude veranderen.*

DIVINATIONE. *Voorsegginge, Wichlerie.*
Nae 't gevoelen der Heydenen.

EEn Vrouwe met een *Lituus* of Waerseggers roede, een wercktuygh dat de Waerseggers gebruycken, hebbende op 't hoofd verscheyden Vogelkens en een Sterre.

Aldus isse geschildert van *Gio. Baptist. Giraldus*: om dat *Cicero* gewagh maeckt van tweederleye Wichlery, d'eene door de Natuyre, d'ander door de konst. Totte eerste behooren de droomen en de bewegingen des gemoeds: 't welck beteykenen de Vogelkens, die rontom haer hoofd zijn: totte andere worden gepast de verklaeringen van de uytspraken of Oraculen der Wichleren, soo van blixemen, sterren, ingewanden der beesten en wonderspoocken, welcke dingen door de Roede en Sterre uytgedruckt werden. De Waerseggerie wierde *Apollo* toegepast, want de Sonne verlicht de geesten, en maecktse bequaem om toekomende dingen te voorsien, door de beschouwinge van de onbederflijcke dingen, gelijck de Heydenen haer inbeelden. Maer wy Christenen behooren ons, met alle naerstigheyt, van dese bygeloovigheyt te wachten.

PROVIDENZA. *Voorsichtigheyt, Voorsorge.*

EEn Vrouwe met twee hoofden, op de maniere als *Ianus*: 't eene hoofd sal gekroont zijn met kooren-ayren, en 't ander met Wijnrancken en Druyven: in d'eene hand salse twee sleutels houden, en in d'ander een Roer van een Schip: want daer kan geen Mensche voorsichtigh wesen sonder kennisse van den verleeden en toekomenden tijd, en daerom wort dese beeldenisse met twee aengesichten gemaelt, om datse bequaem zijn tot ons voornemen.

De sleutels bedieden, dat het niet genoegh is de dingen te voorsien, maer dattet noodigh is datmen daer door arbeyde, om volmaeckt te wesen in deughdlijcke wercken: en de sleutels vertoonen oock al de wercktuygen die tot bouwinge van de aerde behooren, en die ons de toegestelde doolhoven openen, over de swaerigheyt van 't Menschlijck leven.

Het Roer toont oock, datmen 't selve op de Zee, in veele gelegentheden voorsichtigh moet gebruycken, om Rijckdom en een goede naeme te verkrijgen, en oock dickwijls alleen om 't lijf daer van te brengen. En de Voorsichtigheyt bestiert het Roer van ons selve, en geeft hoope van de behoudenisse onses levens: welck leven gelijck een Schip in 't diepste van de Zee, wort gehobbelt en gedreven, en van alle sijden door de Winden van de Fortuyne gesolt en omgeworpen.

PROVIDENZA. *Voorsiens.*

IN de Medaglie van *Titus* wort een Vrouwe gesien, met een Scheeps-roer en een kloote, gelijck zy in die van *Florianus* met een kloot en een spiesse gestelt is.

PROVIDENZA. *Voorsienigheyt.*

EEn Vrouwe die beyde handen om hoogh houd nae den Hemel, als of zy haer, met gevouwen handen, na een sterre keerde, met het opschrift, *Providentia Deorum.* 't Welck *Ælius Pertinax* aldus af beelde.

Het schijnt, onder de slechte luyden, als of de Voorsienigheyt, alleen aen den Prince stonde, daer nochtans dieselve den Prince sonder middel van God alleene heerkomt, als die een gever is van alle goederen, en een kenner van alle dingen, gelijck de Apostel seght, *alle onse macht is van God.* En soo hy ons niet versorghde van de nootsakelijcke dingen, onse voorsorge soude gewisselijck weinigh of niet helpen, want zy is als de wille van de kleyne kinderkens, die begeerigh zijn om te gaen, maer strax daer heene vallen, indien de hand der Ammen of Voedsters dieselve niet onderstutte.

PROVIDENZA. *Voorsienigheyt.*

MEn vind in de Medaglien van *Balbinus*, een Vrouwe, metten hoorn der Rijckdommen, en mette rechter hand een sleutel, en de Werlt aen de voeten, met het opschrift *Providentia Deorum.*

PROVIDENZA. *Voorsienigheyt.*

MEn vindt in de Medaglie van *Probus* een Vrouwe met lange banden over de schouderen, die in de rechter een Scepter, en

in de ſlincker een Overvloets hooren, en een kloot, voor hare voeten, heeft: Betoonende dat den Overheeden de Voorſichtigheydt beſonderlijck paſt en toebehoort. *Maximinus* beeldſe af, met een boſſel koorenayren, en in de ſlincker een Spieſſe, die met verſcheyden andere uytdruckt, 't geene alreede van andere geſeyt is.

PROVIDENZA. *Voorſienigheyt, Weerwijsheyt.*

EEn Vrouwe met twee hoofden, in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een ſeecker Vogeltjen *Schiratto*, en in de ſlincker een Paſſer.

Het geele kleed bediet Wijsheyd, ſonder welke men geen Voorſichtigheit hebben kan.

Het *Schirattus* is by *Plinium* voor de Voorſienigheit genomen, overmits het onder andere gaven, die 't van natuyren heeft, wanneer het in de lucht wil ruſten, ſich weet met zijnen ſtaert te bedecken, tegens den brant der Sonne, en 't geweld der winden en plasregenen: voorſiende alſoo, door natuyrlijcke inſtortingen, de veranderinge van den tijd.

De twee hoofden bedieden, dat om toekomende dingen te voorſien, noodigh is de kenniſſe van de verleden dingen, en daerom ſietmen dat de eervaerentheyt is oorſaecke van de wijsheyd in den Menſche, en een wijs Man kan lichtlijck iets voorſien, weſende de Voorſienigheyt een eygen werckinge van de wijsheyd. Daerom ſeytmen, dat de kenniſſe der Hiſtorien, noodigh is tot des Menſchen leven, en van dingen die van lange tijden zijn voorgevallen, werckende in ons Wijsheyt, om toekomende dingen te onderſcheiden, diewelcke anderſins, ſonder dit ooghmerck, niet ſouden zijn, als nieuwsgierigheyt en tijdverlies.

De Paſſer betoont, datmen om de dingen te voorſien, moet meeten de hoedanigheyt, de ordre, de geſtalteniſſe, de tijden, en alle toevallen, en dat met een wijs oordeel en overlegh, en met beſcheydene ſinnen.

PROVIDENZA. *Voorſorge van leeſtocht*, nae de Medaglie van *Alexander Severus.*

EEn Vrouwe, die een boſſel kooren-ayren in de hand houd, en in de ſlincker een Overvloets hooren, en daer by een aerden pot vol van dieſelve ayren.

Deſe beeldniſſe gelijckt die van den Overvloet, die alreede is beſchreven. Daerom ſullen wy daer over geen wijder verhael doen. 't Is genoegh datmen weet, dat het een deughd is, die van de Voorſichtigheyt heerkomt. En datſe ſich bind in beſondere merkpaelen van voorſieninge van noodwendige dingen, om 't leven te onderhouden, 't zy voor ſich ſelve, of voor veelen. En hierom ſchrijft men oock God dit lof toe, als die geene, die onberiſplijck, alle onſe noodſakelijcke dingen verſorght.

PROSPERITA della VITA. *Voorſpoet des levens*, van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn Vrouwe die rijcklijck gekleet is, hebbende in d'eene hand den Hooren van *Hercules* vol geld, in d'ander een eycken tack met blaeders en eykels, doch ſoo groot datmen de eyckels gemacklijck ſien kan, om 't hoofd ſalſe een krans van ſwarte Violetten hebben, daer geene taxkens aen zijn, maer totte wortel toe, vol blaeders.

Ick weet dat eenige, om 't beeld van de voorſpoet des levens uyt te drucken, een Kraeye afmaelden, en dat om geen ander

oorsaecke, dan om dat hy lange leeft. Maer om de waerheyt te seggen, soo is die wel een beeld van het lange leven, maer niet van de voorspoet desselven, om dat veele Menschen wel een langh, maer geen voorspoedigh leven hebben. Want veele oude lieden worden seer gebrecklijck gequelt met lammigheyt, jicht in handen en voeten, en boven dat noch met malligheyt. Ick kan het leven van *Cajus Mecænas* niet voorspoedigh noemen, om dat hy gestaedigh mette koortse geplaeght was, en hy koste in zijne laeste drie Iaeren, niet een ure slaepen. Wat voorspoedigh leven hadde de Philosooph *Heraclitus*, die altijd aen de Waetersucht kranck lagh? En de Poeet *Ennius*, diewelcke door alle zijne leeden pijnlijck was? En wat voorspoet hadde de Poeet *Sidonius*, om langh te leven en oud te worden, die alle Iaeren op den dagh van zijn geboorte, de koortse kreegh? waer door hy oock ten laesten is t'onder gebracht. Soo datmen in der waerheyt haer leven, hoewel het rijp en langh was, niet voorspoedigh magh noemen, alhoewel andere daer en tegen, een korte tijd, voorspoedigh hebben geleeft, gelijck *Alexander Magnus*, *Marcellus Nepos*, en de aengenomene Soone van *Augustus*, als mede andere, die jongh, in voorspoet, zijn gestorven. En daerom zijnse ook niet geheel voorspoedigh te achten, om dat haer leven soo kort was: want tot het voorspoedige leven, loopen veele dingen, die soo wel totte welvaert des lichaems, als totte goederen van de fortuyne behooren. Daerom wort vereischt langheyt des levens, gesontheyt en goede middelen om 't leven wel te onderhouden: is 't niet in overvloet, soo is 't ten minsten in noodruft, want iemant kan sich seer wel vernoegen, die soo veele heeft dat hy genoegh heeft. Waer over *Horatius* seer wel seyt in 't beginsel van zijne brieven:

Dit is voorwaer geen arrem Man,
Die kleyntjes sich behelpen kan.

De middelen vertoonen wy door 't rijcklijcke kleed, en door den hooren van *Hercules*, die in 't gemeen den hooren der Rijckdommen, nae *Amalthea*, geheeten wort. Men schildert gemeenlijck dieselve vol vruchten, maer wy volgen *Palephatus*, diewelcke verhaelt, dat *Hercules* in 't kasteel van *Tespis* in *Boetia*, dickwijls ter herberge lagh by een braeve Vrouwe *Amalthea* geheeten, die haer geld in een Buffels hoorn bewaerde, waer over zijne Mackers, op de reyse seyden, dat *Hercules* het hoorn van *Amalthea* hadde, waer uyt hy soo veele nam, als hy noodigh hadde. 't Welck *Iola*, de Neef van *Amalthea*, siende, dat het hoorn soo ledigh wierde, om *Hercules* daer uyt te onderhouden, datselve langer niet koste verdraegen. Andere willen dat *Amalthea* een rijck oud Wijf was, diewelcke haer geld, dat zy uyt de kramerie ontfingh, in den hooren opstapelde, 't welck van *Hercules* wegh gestolen zijnde, hy daer van seer heerlijck leefde. Waer uyt een spreekwoord quam, dat *Hercules* uyt het hoorn van *Amalthea*, al 't geluck ontfingh. Waer uyt, door schertserye, van den Poeet *Philemon* geseyt is, dat het hooren van *Amalthea* en van de Rijkdommen, niet anders is, als veel gelds te hebben. Daerom is het oock vol geld gemaelt, tot een beeld van den Rijckdom, diewelcke daer toe dient, om 't leven voorspoedelijck te onderhouden, om dat iemand geen goed hebbende, om rijcklijck van te leven, hoe gesont en wel gestelt hy zy, daerom niet kan geseyt worden voorspoedigh te zijn. Alsoo leeft oock die geene niet voorspoedigh, die hoe rijck hy oock zy, nochtans niet gesont is: sulx dat de voorspoet des levens niet toe laet, dat iemant belaeden zy met behoeftigheyt, noch met eenigh ander quaed. De goede welgesteltheyt in dese voorspoet, zijn de uytwendige goederen, maer de inwendige zijn de gesontheyt, die aldermeest te wegen is: want de gesontheyt is de grootste schat, diemen soude konnen wenschen. *Pirrus* de Koningh der *Epiroten*, bad God niet om aenwas van Heerschappie, noch van Rijckdom, maer alleen om gesontheyt, *want alsser gesontheyt is*, seyt *Cel. Rhodiginus*, *soo schijnen alle dingen voorspoediger te gaen.* En *Horatius* schrijft tot *Iccium: Soo de buyck, de sijden en de voeten wel vaeren en gesont zijn, soo konnen de Koninghlijcke schatten niet heerlijckers geven.* Wat smaeck heeftmen doch van de Rijckdommen, soo men niet gesont is? Dese Besitter moet wel vaeren, seyt dieselve Poeet, tot *Lollium* en tot *Torquatum*, want:

Waer toe Fortuyn, met haer gejagh,
Als ick 't goed niet gebruycken magh?

Waer toe dient my dan de Fortuyne en de Rijckdommen, soo 't my niet is geoorloft, die te gebruycken?

Soo past het dan wel, dat die dieselve gebruyckt,

bruyckt, gesont zy, soo wel aen lichaem als aen ziele. En dat hy sich door de begeerlijckheyt niet late ontroeren, als door gramschap, vreese, hoope, vrolijckheyt, smerte, of van wat hertztochten het zijn, 't zy bewegingen of ontsteltenissen des gemoeds: en gelijck *Horatius*, aen dienselven *Lollium* daer by voeght, *Wat baet die geene*, seyt hy, *die altijd meer begeert, of die altijd vreest, huys of schatten? jae even alleens als de leepoogh een schoone schilderie, of als eene die 't podagra of voeteuvel heeft, de stovingen.* En dit is 't geene *Juvenalis* in zijn x Schimpdicht heeft willen invoeren:

Bid God, tot aller tijd, in handel en bedrijf,
Om een gesonde ziel in u gesonde lijf.

Wy sullen God bidden dat hy ons een gesonde ziele in een gesont lichaem wil verleenen, want door de ontsteltheyt des gemoeds, en door de swackheit, als mede door de verstoorenissen en quellingen der ziele, wort het lichaem ongesont, die ons het voorspoedige leven wegh nemen.

De Eycken tronck, als voor geseyt is, vertoont ons de voorspoet, voor soo veel de gesontheyt en 't lange leven aengaet: Want de Eykeboom, die een hart en onbederflijck houd heeft, en dat veele eeuwen geduyrt, wort voor een beeld van sterckheyt gehouden, en de dappere stercke Mannen, worden geseyt *robusti*, van *robur* of van de eycke. En *Festus* seyt, Robum *komt van* Rubro *en van roode verwe, waer van oock de stoffe, die veele aederen van die verwe heeft, genaemt is* Robur. *Hier van worden de welgestelde Mannen, en die hoogh van verwe zijn,* Robusti *genaemt.* En daerom voerde *Hercules*, die robust en sterck was, een kodse van Eycken houd. Zy is oock een beeld van geduyrigheyt en van een langh leven, want de Eykeboom leeft lange, en in haere laeste Iaeren verlanghtse haer leven, soo men die voor eenige tijd in d'aerde begraeft, en met waeter besprenght. En daerom voorseyden de Wichlaers of Priesters aen den Grootvaeder van *Galba*, als wanneer de Adelaer hem de ingewanden van de offerhande uyter hand nam, en daer mede op een Eycken boom vloogh, dat de hooghste Regieringe, metter tijd, op zijn geslacht en naekomelingen, doch langhsaem, soude komen, gelijck het oock naemaels gebeurde.

De krans van swarte Violen bediet een langh voorspoedigh leven, want soodanige Violen bloeyen altijt, en brengen gestadigh bloemen voort, al hebben die oock geene blaeders, gelijck *Theophrastus* seyt in 't vi boeck van de planten, alsoo kan oock eener, die in voorspoet leeft, tot allen tijden 't hoofd op steken, niet om bloemen voort te brengen, maer vruchten van eerlijcke werckingen, soo hy dieselve maer wel bewaert en onderhoud, gelijck het behoort, en dat hy, door het ongeregelt misbruyck, zijne voorspoet des levens, niet schende noch quetse.

AUGURIO BUONO. *Goede Voorsegginge,*
nae de meeninge der Heydenen.

EEn Iongelingh, die een Sterre boven op 't hoofd heeft, hebbende een Swaen onder den arm, en in 't groen gekleet, 't welk Wichelerye of Voorsegginge bediet. Want als de kruyden groen worden, beloven zy ons goede hope van de vruchten.

Pierius Valerianus verhaelt, dat die geene wiens ampt was de Wicchelerie te oeffenen, verklaerden, dat de Sterre altijd was een teycken van voorspoet en van geluckige uytkomst.

Van de Swaenen seyt *Virgilius*, dat de Oude niet vergeefs de Voorsegginge van haer hebben geleert, en siet dit, sey hy, maer aen twaelf Swaenen, die by een ander vrolijck zijn. Maer 't is ons Christenen niet geoorloft de ydelheyt van de Wichelerye te gelooven.

AUGURIO MALO. *Quaed Voorspoock,*
nae derselven meeninge.

EEn oud Man, van verwe als de bladeren, wanneer zy op den boom beginnen te verdroogen, in de hand sal hy een Weselken houden, en aen de slincker sijde in de locht, sal een Kraeye vliegen.

De verwe van 't kleed vertoont, dat dat voor een quade Voorsegginge geacht wort, die daer heerkomt van eenigh aenstaende quaed, dat ons schijnt over den hoofde te hangen, even als de blaederen van de boomen haere verwe verliesen, wanneer de kracht van de stamme vergaet. En van 't Weselken seght *Alciatus*:

Wanneer de Wesel u ontmoet,
Laet af, 't is quaed, al watje doet.

't Selve

't Selve ſeyt *Virgilius* van de Kraeye: en *Ovidius* ſtelt een uyl of Schavuyt voor een quaed Voorſpoock.

AUGURIO. *Voorſegginge, Wicchelerye,* nae de Gedenck-penningh van den Keyſer *Adrianus.*

EEn Man, die over einde ſtaet, en nae een Vogel ſiet, die in de locht vlieght, houdende in d'eene hand een Wicchel-roede. Waer van *Gellius* ſeyt: *De* Lituus *is een korte roede, maer aen 't einde, waer zy dickſt is, iſſe gekromt, en die gebruycken de Wicchelaers.* En door deſe gaven de Wicchelaers, al ſittende, de tijden te kennen door't gevogelte, waer van *Cicero* in't eerſte boeck van de Voorſegginge gewagh maeckt. *Wat is uwe Wicchelroede, die een heerlijck wapen is van Voorſegginge? waer toe is dieſelve u overgelevert? Hier door heeft* Romulus *de Godsdienſten beſtiert, als wanneer hy de Stad bouwde.*

De Vogel, die by nachte door de locht vlieght, daer van hebben de Wicchelaers, als mede 't ampt van het Wicchelaerſchap, by den Romeinen, haere naemen gekregen, als mede van de bewegingen der Vogelen, ſulx datſe op den ſangh en 't drayen in 't vliegen, acht naemen, wanneerſe op die en dees maniere vlogen. En die tot dit Prieſterſchap wierden verkoren, waren gewoon te wicken en voorſeggen, te weten aen die geene die voorbereydinge maeckten, om een gemeene ſaecke te bedienen, of die uyter ſtad wilden reyſen, of die een Overigheyts ampt, waer toe zy waeren verkoren, wel en oprechtelijck wilden bedienen.

VORACITA. *Vraetigheyt.*

EEn Vrouwe in roeſtige verwe gekleet, ſtreelende met d'eene hand eenen Wolf, houdende d'ander op een Struys.

Vraetigheyt komt uyt d'overvloedige begeerte, die de gulſige voelt door't inſchocken van de leckere ſpijſe, berooft zijnde van dieſelve genengte, die van haer wert verwacht: Want altijd janckende nae nieuwe ſmaecklijcke ſpijſe, ſoo verhaeſt zy ſich om in te flocken, 't geene zy in den mond heeft, ſonder dieſelve recht te ſmaecken, en altijd geſtaedigh inſwelgende, verteert zy alles en proeft geene ſpijſe te rechte, doende als de Hond, die uyt al te grooten yver van jaegen, 't gedierte wel vervolght, maer niet dood noch nuttight. Daerom wort zy in roeſtverwe geſchildert, die het yſer verteert: De Wolf en Struys iſſer by geſtelt, om dat d'eene het yſer verteert, en d'ander verſlint alles wat hy heeft, en dat op een reys, ſonder dat hy op de nooddruftigheyt van den toekomenden tijd denckt.

PACE. *Vreede*, nae de Medaglie van *Auguſtus.*

EEn Vrouwe, die in haer ſlincker hand houd een Overvloets hooren, met veel vruchten, bloemen, blaeders, oock een Olijftack, in de rechter een Fackel, waer mede zy eenen bergh van Waepenen in den brand ſteeckt.

Het Overvloets hooren bediet overvloet, Moeder en Dochter van de Vreede, want de dierte wort niet gevoet dan door den oorlogh, noch de overvloed des levens, ſonder overvloet van Vreede, gelijck *David* ſeyt, *Laet Vreede zijn in uwe ſterckte, en overvloed in uwe muyren.*

De Olijftack beteyckent de verſoetinge van de vergramde gemoederen, gelijck elders breeder geſeyt is.

En de Fackel, die den bergh met wapenen verbrant, bediet de algemeene en onderlinge Liefde tuſſchen de Volckeren, die alle de overblijfſelen van haet, verbranden en vernielen, die oock, nae des Menſchen dood, plagh over te blijven. Van d'Overvloets hooren is genoegh in de beeldeniſſe van d'Overvloet geſeyt.

PACE. *Vreede.*

EEn Vrouwe met een Olijf-tack om 't hoofd, houdende in de rechter hand de beeldniſſe van *Pluto*, en in de ſlincker een ſchoof kooren, gelijck 't uyt de ſchriften van *Pauſanias* wort getrocken.

De Olijf krans en de ſchoof kooren, zijn teyckens van Vreede, weſende deſe vruchten in overvloet, alleen wanneer de Menſchen in Vreede ſitten en gelegentheyt hebben om 't land te bouwen, 't welck, door den krijgh, woeſt en onvruchtbaer leyt.

Dit heeft de Poeet willen uytdrucken, wan-

wanneer hy van den Osse seyde, dat het werck van de Vreede, daer door wierde te kennen gegeven. En *Minerva*, wierde in de fabel van *Jupiter* gepresen, datse den Olijf hadde gevonden, zijnde een oprechte vrucht, die op haer hoofd wel paste: gelijck oock *Neptunus* de vinder was van het paerd: wesende d'Olijf tot behulp van Vreede, en 't paerd voor het geweld van den oorlogh: Want een Prins behoort veel meer genegen te zijn totten Vreede der Volckeren, als tot den Oorlogh; als die geene, die de Vreede altijt tot zijn ooghwit behoort te hebben, waer door hy den Welstand en Rijckdom vermeerdert en bewaert. Daerom maelden zy *Pluto* af, als een versierder en beschermer des Rijckdoms.

PACE. *Vreede.*

EEn Vrouwe in lijfverwe gekleet, houdende een beeldeken in de rechter hand, en de slincker sette zy op eenen voetstal, alwaer een Kelck op stont, en met dieselve hand een Olijftack.

Het beeldeken vertoont, dat de Vreede een Dienaeresse is van de Menschlijcke konsten, diewelcke niet konnen worden geleert, dan met langheyt van tijde, sonder datmen op den krijgh bedacht zy, want dieselve den Mensche gemeenlijck afleyt om deughdigh te worden, en het uyterlijcke beeld van den Mensche, geeft oorsaecke van veele konsten, diewelcke al te saemen zijn werckingen van Vreede.

De voetstal vertoont, dat sich de Volckeren in Vreede vast maecken, en sich in de vereeninge verheugen: wassende daer door de gemeene rijcke inkomsten, waer uyt naederhand Kercken, Schouplaetsen, en andere heerlijcke wercken gemaeckt worden.

Oock wort door den Kelck verstaen, dat door den Vreede, het Geloove en de eere Gods, wort onderhouden.

De Olijftack, om eene saecke niet dickwijls te herhaelen, wort geseyt dat van *Pallas*, de Goddinne van de Vreede en ruste, gevonden zy. En daerom wierden by de Hebreen, in de oude Wet, onder andere oorsaecken, de Koningen oock daer mede gesalft, die daer vreedsaemlijck waeren verkooren, ten einde zy souden gedencken, om in Vreede en stilligheyt te leven: houdende dit selve voor het hooghste lof, die zy in haeren tijd kosten hebben, nae de spreucke, *de vreedsaeme Koningh is heerlijck gemaeckt en verheven.*

PACE.

EEn Vrouwe, die in de rechter hand een ontsteecken Fackel om leegh houd, waer onder eenen bergh van allerleye slagh van waepenen leyt, en ter sijden een Leeuw met een Lammeken, die by malkanderen leggen.

Vreede wort van veelen geseyt een vergelijckinge van goeden wille, die door de uytwendige teyckenen wort te kennen gegeven, 't welck vertoont wort, door dat de Leeuw en 't Schaepken by malkanderen staen, zijnde nochtans verscheyden van natuyre en zeeden. En soo wort het van *Virgilius* genomen, diewelcke willende den Vreede voorseggen ten tijde van *Pollio*, seyde dat de Leeuw en 't Schaepken te saemen souden woonen.

PACE. *Vreede.*

EEn Vrouwe, die in haere schoot het Vogelken *Alcion* houd, en op der aerde sal het dier *Castor* staen, dat hem selve de ballekens schijnt af te bijten.

Het *Alcion* is een kleyn Vogelken, 't welck zijn nest maeckt op den oever van de Zee, en in die weinigh dagen, als het sich aldaer onthoud, soo is de wind geheel stille, en het onweeder houd op, blijvende de Hemel en Zee helder en soet: en derhalven is 't een kenteyken van gerustheyt en Vreede: daerom worden dieselve, by gelijcknisse, Alcyonische dagen, by de Oude, geheeten, waer in de Rechtbancken rusteden, en de Twisters van pleyten ophielden.

De *Castor* of Bever, van den Iaegers vervolght zijnde, gelijck eenige schrijven, bijt zijn ballekens uyt, wetende dat hy daerom van haer vervolght wort: 't welck een aenwijsinge is van een groot verlangen nae den Vreede, en een vermaeninge om zijn oogen te sluyten, over 't verlies van eenige nuttigheyt of goederen, en dat door liefde van zijn eygen behoudinge. En men leest tot dit voorstel, eenen brief van *Sapor* geschreven aen *Constantinum*, dewelcke hem vermaent, het

het eene deel van 't Rijck van Afien te verlaeten,om in Vreede te leven, nemende daer toe de voordaet van dit onvernuftigh Dier, 't welck om vreedelijck te leven fich felve berooft van die leeden, waerom hy van de Iaegers vervolght wert.

PACE.

EEn jonge fittende Vrouwe, houdende mette rechter hand een Lammeken met een Wolf onder een felfde jock te faemen gebonden, dragende in de flincker hand een Olijftack.

Defe beeldeniffe vertoont, dat de Vreede veroorfaeckt wort door de goede Regieringe der Princen, diewelcke de verwaentheyt der hovaerdigen weeten te verneederen, en maecken datfe mette needrige en mindere, onder een jock, te faemen moeten leven: om te vertoonen dat het een eenige en eigen deughd van de Princen is, datfe den Vreede in haere Rijcken en Steeden weeten te doen waffen en onderhouden,diewelcke dickwijls door de opgeblafentheyt der Hovaerdigen, verftoort wort. En daerom als *Ilonæus* hier over aen *Dido* zijne reeden voerde, prees hy den Vreede, in 't befonder, over dat ftuck; gelijck by *Virgil.* aen 't 1 boeck, van zijn *Æneas*, te lefen is. En die Vreede in ons felve, die onder defe beeldniffe oock kan verftaen worden, is niet anders, als de overeenftemminge van de finnen des lichaems,mette machten der ziele,gevende gelijcke gehoorfaemheyt aen de reeden, die over haer heerfchet, en Wetten ftelt, foo wel over d'eene als over d'ander. En om de Regieringe van een Prince uyt te drucken, foo wort zy fittende gemaelt: als niet konnende een gemeen oordeel ftrijcken,fonder te fitten,fiende miffchien op de gelijckheyt van de fpreuke *Ariftotelis*, daer hy feyt, *dat de Wijsheyt,in de ziele wort gebracht, door middel van 't fitten en door de rufte.*

PACE, nae de Medaglie van *Philippus.*

EEn Vrouwe houdende in de rechter hand een Olijftack,en in de flincker een Spieffe. Door defe beeldeniffe wort de Vreede, die door eygen deughd en dapperheyt verkregen is,uytgedrukt, en dat door de fpieffe die zy in de hand heeft.

PACE, in eene Medaglie van *Vefpafianus.*

EEn Vrouwe die in d'eene hand een Olijftack, en in d'ander het *Caduceum* van *Mercurius* heeft. Men vindfe oock met een Overvloets hooren, met een fchoof kooren, en 't voorhoofd met een Olijftack omkranft.

PACE, nae de Medaglie van *Titus.*

EEn Vrouwe diewelke in de rechter hand een Palmtack,en in de flincker een Spieffe heeft.

De Palmtack belooft belooninge, aen die geene, die 't waerdigh is. En de Spieffe dreight ftraffe aen die de Wetten overtreet, en defe twee als hope en vreefe, houden de Menfchen in rufte en Vreede.

PACE, na de Medaglie van *Sergius Galba*, metten naeme PAX.

EEn fittende Vrouwe, met een fchoon opficht, houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de flincker een kolve of kodfe mette letteren, *Pax Auguft.* & S G. Merckt: Defe beeldeniffe vertoont de verkregen Vreede, door de kracht des lichaems en de wackerheyt des gemoeds. 't Gemoed fietmen door de fchoonheit en door 't fitten van de Vrouwe.Het lichaem door de kracht van de kodfe, waer mede *Hercules* zijne vianden plagh te ftraffen, door het onderdrucken van de ftoutigheyt der overtreeders.

PACE, naer de Medaglie van *Trajanus.*

EEn Vrouwe, die in haer rechter hand een Olijftack houd, en met de flincker een Overvloets hooren.

PACE. *Vreede.*

IN een ander beeldeniffe van *Philippus*, fietmen eene Vrouwe, die met de rechter hand een Olijftack om hoogh houd, en met de flincker een Spieffe, met het opfchrift: *Pax fundata cum Perfis*, dat is, *de Vreede is met den Perfianen vaft.* En van alle defe dingen kan een geeftigh Schilder verkiefen,'t geene hem tot zijn voornemen bequaemft dunckt.

PACE, nae de Medaglie van *Claudius*.

EEn Vrouwe, die een Overvloets hooren nae der aerde keert, alwaer een Slange komt opschieten met wreede krullen, vertoonende de verscheydentheyt der verwen, en 't venijn datse by haer heeft; en mette andere hand bedeckt zy met een sluyer de oogen van de Slange, om datmen dieselve niet soude sien. Met dese letteren *Pax orb. terr. Aug.*

De Latijnen noemden het *Caduceum*, want als dat voor den dagh quam, soo verdweenen strax alle twisten en tweedrachten, en worde daer door de Vreede te kennen gegeven, zijnde een teycken van den Vreede.

Het bedecken van de oogen met een sluyer, is, om den Slange niet te sien. Daer door te kennen gevende, dat de krijgh, die door de venijnige Slange wordt afgebeelt, verderflijck was, en van ongelooflijcke schade. Waer over *Virgilius* seyt:

De krijgh brenght heyl noch welvaert mee,
Wy wenschen alle nae de Vree.

PACIFICO. *Vreedsaem*. Siet onder de sevende Saligheyt.

TIMIDITA O TIMORE. *Vreese, Bloodigheyt.*

EEn oud Man in 't geel gekleedt, en gekromt van lichaem, 't aengesicht een weinigh bleeck, van kleyne en witte oogen, met lange en dunne handen, de voeten gevleugelt, staende treurigh, houdende onder den slincker arm een Haese. 't Is wel waer dat tusschen Bloodigheyt en Vreese een weinigh onderscheyd is, nochtans isse niet soo, of zy konnen, door een beeld wel werden afgemaelt, daerom sullen wy seggen, dat de Vreese en ontstellinge van 't gemoed is heerkomende van twijfelachtige Menschen, die haer inbeelden, dat zy te swack zijn, om hare saecken genoegh te verdedigen.

Oud is hy gemaelt, om dat de Vreese voortkomt door mangel van 't bloed, en wackerheyt van geest, dat den Ouden meest ontbreeckt, en alsoo zy te gelijck met de Iaeren haere kracht verliesen, soo vreesense oock lichtelijck voor alle ongevallen.

Het geel, daer hy mede gekleet is, is een onvolmaeckte verwe, gelijck oock de bloodigheyt een onvolmaecktheyt in den Mensche vertoont, die anders nergens heerkomt, dan door de kennisse van haere eygene onwaerdigheyt.

De bovengeseyde teykenen van't lichaem, zijn van alle Natuyrkenners, in de vreesachtige aengemerckt, en in 't besonder van *Aristoteles* in zijn VI, IX, en X cap.

De Haese onder de slincker arm, gelijck dieselve Schrijver verhaelt, is het vreesachtighste Dier van haere aert, waer van wy klaere teyckenen en werckingen sien.

De gevleugelde voeten, bedieden de vlucht, die door overtollige Vreese wordt veroorsaeckt, gelijck wy elders hebben geseyt.

TIMORE. *Vreese, Versaeghtheyt.*

EEn oud bleeck Man, met Harte-vellen bekleet, alsoo dat het Hartshoofd, boven op des Mans hoofd, sal als een ciersel staen, en voor de Harts-oogen, sullen veele roode veeren zijn.

De Vreese wort bleeck gemaeckt, om dat zy, die daer vreest, bleeckheyt aenbrenght.

Met een Herts-vell is hy gemaeckt, om dat het Hert een seer vreesachtigh Dier is, vliedende voor de minste beweginge, en soo het in 't rennen eenige roode veeren siet, soo sal 't zijnen loop breecken, en sal sich herwaerts en derwaerts drayen, en daer door dickwijls worden gevangen; 't welck *Virgilius* toestemt in 't XII boeck van *Æneas*:

Hy is, gelijck een Hert, beset in eene stroom,
Dat voor roo-veeren vlucht, uyt ingebeelde schroom.

PAURA. *Vreese.*

EEn Vrouwe met een seer kleyn aengesicht, en bleeck. De kleynheyt, gelijck eenige Philosophen verhaelen, bediet kleynmoedigheyt, staende gereet om met Vreese te vluchten, met de handen om hoogh, hebbende de hayren uytgestrekt, door de kracht van de Vreese: en op haere schouderen sal een vreeslijck monster staen. Voorts kondy sien, watter van de bloodigheyt en van de versaeghtheyt geseyt is, die mede zijn diergelijcke dingen, of ten minsten, met weinigh of meer verschil.

PIACERE. *Vreughde, Vermaeck, Wellust.*

EEn Ionghman van ontrent sestien Iaeren, schoon van opsicht en lachende, met een krans van Roosen op 't hoofd, met veele ciersels, in 't groen gekleet, hebbende een Regenboge rontom 't hoofd, houdende in de rechter hand een groen snoer, met veele angels daer aen gebonden, in de slincker een ruycker met bloemen.

De Ionckheyt van dees Ouder, is meer als d'ander Ouder, totten Wellust genegen, om datse is als een nieuw en suyver Cristal, waer door alle de werreltsche Wellustigheden haer schoon en klaer vertoonen. Door het schoon en lachend opsicht, wort vertoont, dat de lusten van de schoonheyt haer oorsprongh hebben.

De Roosen waeren *Venus* toegewijt, wesende Vooghdesse van de Vreughde, en om dat dieselve een schoone reuck hebben, soo vertoonen zy de soetigheyt van de Minne-Vreughde, als mede haere korte en teedere geduyrigheyt.

Het groene kleet past de Ionckheyt en de Vreughde wel, om dat het groen boven andere aldergematighst is, tusschen het wit en swart, of tusschen het duyster en licht, zijnde in haer self een volmaeckte maete van 't voorwerp totte kracht van 't welgemaetight sien, die oock 't gesicht meer versterckt en vervrolijckt als eenige van d'andere verwen, die de maete te buyten gaen.

De Angels zijn de veelerhande aenlocksels, die in de werreltsche vermaecklijckheden worden gevonden, hangende aen de groene draed van de swacke hoope, gevoelende op 't laeste de pricklinge van de Conscientie, sonder dat de Mensch sich van dat soet bedrogh kan af keeren.

De Regenboge is een kenteycken van de schijnende schoonheyt der sterflijcke dingen, diewelcke mit datse sich vertoont, strax weder vergaet en verdwijnt.

PIACERE. *Vreughde, Vermaeck, Wellust.*

EEn Iongelingh met een goude kuyf met ringen beset, waer tusschen veele schoone bloemen seer aerdigh gevoeght zijn, met een Perlen snoer, en een krans van bloeyende Mirthe: hy sal niet gekleet, maer naeckt en gevleugelt zijn: de vleugels sullen wesen van verscheyden verwen, houdende in den hand een Harpe, en gulden brooskens aen zijne beenen.

De opgepronckte konstelijcke welruyckende Paruyck, is een kenteyken van brooddronckenheyt, dertelheyt, en van verwijfde manieren. Hier van zijn veele voorbeelden by de Poëten, diewelcke om te vertoonen, datse de dertelheit verlaten hadden, haer ongeciert van hayren hebben uytgebeelt, latende dieselve in 't wilde hangen, sonder eenige konst, maer aen de Wellusten maektmen dat die konstigh gestrengelt en met ringen beset zijn. De eedelsteenen en bloemen zijn dienaers en aenlocksels van de Wellust.

De Mirten-kroone is *Venus* toegewijt, en men seyt, als dieselve sich stelde in 't oordeel van *Paris*, datse hier mede ook gekroont was.

De vleugels bedieden, dat de Wellust seer haest eyndight, vliet en vlucht, en daerom isse van de oude Latijnen *Voluptas*, snel-lust of vliegh-lust geheeten.

De Harpe, wort om de lieflijckheyt van haeren toon geseyt, datse gelijckheyt heeft met *Venus* en de *Gratien* of Bevallijckheeden, en gelijck dese, de gemoederen verheught, alsoo verlustight die oock de geesten.

De goude brooskens passen aen de Wellust, om te vertoonen, dat zy het goud weynigh acht, en dat het haer anders nergens toe dient, dan om haere lusten en genegentheden te voldoen: ofte, om dat de voeten dikwijls voor de onstantvastigheyt worden genomen, nae de spreucke *Davids: Mijne voeten hadden bynae gestruyckelt;* soo wort, daer door ontdeckt, datse sich licht tot nieuwigheyt keeren, en altijd van 't een op 't ander willen.

PIACERE. *Vreughde, Wellust.*

EEn Iongelingh van sestien Iaeren, in 't groen gekleet, en vol bloemen gestickt, het Corsalet of Borstwaepen sal met veel verwen afgemaelt zijn: op den kam van den Helm sal een Meerminne sitten, houdende in de rechter hand veele Angels aen sijde snoeren, hebbende aen de slincker een rond en vergult Schild, waer in een merck-pael van gemenght Marmor sal geschildert zijn, met dese spreuck *Huc omnia*, dat is, *hier alles toe.* Met het getal van XVI, bedieden de Egyptenaers

de Wellust, om dat de Ieughd in 't 16 Iaer de Wellust begost te smaecken.

Het beschilderde Borstwaepen vertoont, dat een Mensch die tot Wellust genegen is, alle zijne saecken daer nae aen leyt, gelijck die geene doet, die 't Borstwaepen draeght, 't welck hem alleene behoort te dienen om 't leven te beschermen, en aldus afgeschildert, dient het hem alleene, tot een cieraet en dertelheyt. Aldus wilde een wellustigh Man gaerne, dat alle swaere handelingen in wellusten en in een dertel leven mochten eindigen.

De Meerminne bediet, dat gelijck dieselve, door hare sangh, den Schippers bedroog, dat alsoo de Wellust door de schijnbaere Werreltsche soetigheyt den geenen ten val brenght, die haer volgen. Het Devijs in 't Schild, bediet, dat de Wellusten de merckpael en 't wit zijn van de ydele Menschen.

PIACERE HONESTO.
Eerbaere Vreughde.

EEn *Venus* die seer eerbaer in 't swart gekleet is, met een goude gordel vol eedelsteenen, houdende in de rechter hand eenen toom, en in de slincker een Maetstock.

Om de eerbaere Wellust uyt te beelden, soo wierde *Venus*, by d'Oude, *Nera* geheeten, nergens anders om, gelijck *Pausanias* seyt, om dat de duysternisse en de nacht de eerbaerheyt der Menschen overdeckt, tot een onderscheyt van andere dieren, die 't tot allen tijden en plaetsen geoorloft is.

Met een gordel wortse gemaelt, gelijckse van *Homerus* op veele plaetsen van zijne *Iliade* gestelt is, om te kennen te geven, dat *Venus* als nu eerbaer en prijslijck is, wanneer zy haer houd binnen de paelen van de Wet; 't welck van de Oude door het gordel wierde uytgedruckt.

Daerom wort haer de Maetstock en den toom oock gegeven, om dat de Wellust, nae de bepaelinge der Wetten, moet gemaetight en bestiert zijn.

PIACERE VANO.
Vreughde die ydel is.

EEn Iongelingh cierlijck gekleet, die een schaele of becken, met een hert daer in, op 't hoofd draeght: om dat het een ydele eygenschap des Menschen is, zijn hert en daeden aen yder te vertoonen. Maer wie zijne Vreughde buyten God soeckt, moet nootsaecklijck zijn hert aen anderen openbaeren. Daerom seytmen gemeenlijck, dat men noch het Vier noch de Liefde kan verborgen houden: Want het hert is de fonteyne, waer uyt nootsaecklijck, alle de broose Wellusten heervloeyen en sich toestellen.

LIBERTA. *Vryheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Hoed, en op de aerde staet een Katte.

De Scepter bediet het aensien of ontsagh van de Vryheyt en van de Heerschappie, die zy van haer selve houd: Wesende de Vryheyt een volkomene of vrye besittinge van 't gemoed, van 't lichaem en van goederen, die door verscheyden manieren, ten goede werden beweeght. Het gemoed door de genaede Godes, het lichaem door de kracht desselven, en de goederen met voorsichtigheyt en wijsheyt.

De Hoed wort haer gegeven, gelijck wy sullen seggen, om dat wanneer de Romeinen

eenen Slave wilden in Vryheyt ſtellen, nae dat hem 't hoofd geſchooren was, ſoo gaven zy hem een Hoed op 't hoofd: en deſe Ceremonie wierde gedaen in den Tempel van ſeeckere Goddinne *Feronia* geheeten, die zy geloofden, dat beſchermſter was van de Slaven, en die deſe Vryheyt verkregen hadde. En daerom wierde hy billijck met een Hoed afgemaelt.

De Katte bemint de Vryheyt boven maeten, en daerom voerden de Oude *Alanen*, Burgundiers en Swaben, dieſelve, gelijck *Metodicus Macrobius* verhaelt, in haere Vaendelen, om te betoonen, dat, gelijck dit Dier niet magh lijden, dat het in eens anders geweld opgeſlooten is, alſoo achteden zy oock onlijdelijck de ſlavernie te verdraegen.

LIBERTA.

EEn Vrouwe die in de ſlincker hand een kodſe houd, op de maniere als *Hercules*, en in de rechter hand een Hoed, waer op geſchreven ſtaet,

LIBERTAS AUGUSTI. Ex S. C.

't welck de Vryheit betreyckent, die door eygene kracht en dapperheyt verkregen wort, gelijck boven geſeyt is. En aldus vintmen dieſelve in de Medaglien van *Anton. Heliogabalus* uytgeſneden.

LIBERTA.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Hoed houd, en op der aerde leyt een gebroken Iock.

LIBERO ARBITRIO.
Vrye Wille.

EEn jeugdigh Man, met een Koninghlijck kleed van verſcheiden verwen, hebbende op 't hoofd een goude kroon, houdende in de rechter hand eenen Scepter, alwaer een Griexſche Y boven op ſtaet.

De Vrye Wille, is, nae de bepaelinge van *D. Thomas*, een vrye macht, die de verſtandige Natuyre is toegeeygent, tot grooter eere Godes, om onder veele dingen, die tot ons ooghwit vorderlijck zijn, 't eene liever als 't ander te verkieſen. Of het is om een voorgeſtelde ſaecke, nae zijn believen, of aen te nemen, of te verwerpen. En *Ariſtoteles* in zijn derde boeck van de Zeede-konſt, verſchilt niet van deſe bepaelinge, ſeggende, dat het een macht is, om veele dingen te verkieſen, die tot ons voornemen ſtrecken: Want daer is geen twijfel aen, of van een yder wort het opperſte goed, te weeten de eeuwige geluckſaligheyt, begeert en gewilt, diewelcke het uyterſte einde is van alle Menſchlijcke handlingen. Maer de Menſchen zijn ſeer twijfelberaedigh, vreemd en verſcheyden ontrent de maniere van verkieſinge, en van den wegh om tot dit perck te geraecken.

Hy wort jongh geſchildert, om dat by de Vrye Wille, oock het gebruyck van de beſcheydenheyt vereiſcht wort, diewelcke ſoo haeſt zy tot den Menſch is gekeert, brenght zy te wege, dat hy ſich daer nae voege, om zijn ooghwit door die midlen, die met zijnen ſtaet en gelegentheyt over een komen, te bereycken.

Het Koninghlijcke kleed, de Scepter en Kroone, drucken zijne macht uyt, om volkomen te willen, 't geene hem volkomentlijck belieft.

De verſcheyden verwen aen 't kleed, zijn zijne onbepaeltheeden, konnende, gelijck geſeydt is, door verſcheyden middelen wercken.

De Griexſche letter Y wort op den Scepter geſtelt, om de ſpreucke van dien vermaerden Philoſooph *Pythagoras* uyt te drucken: die daer mede te kennen gaf, dat het Menſchlijck leven twee wegen hadde, gelijck oock de letter twee ſtreecken, waer van d'eene ter rechter ſijde, de wegh ter deughd was, die in 't begin ſmal en ſteil, maer boven op breed en gemacklijck was. Op de ſlincker ſijde was de wegh ter ondeughd, die wel breed en gemacklijck, maer boven op ſmal en ſteyl was, gelijck men uyte Dichten, die *Virgilio* werden toegeſchreven, kan ſien. En hierom eygenen wy den Vrye Wille deſe letter toe, met reeden uytdruckende, dat het in haer macht is, de goede, de quaede, de ſeeckere en onſeeckere wegh te verkieſen, om tot de voorgeſtelde geluckſaligheyt te geraecken:

Pythagras *letter en beſluyt,*
Wil 's Menſchen leven drucken uyt:
Waer van de Deughd ten rechten gaet,
Een ſteyle wegh, een ſmalle ſtraet,
Een wegh die ſich eerſt moeylijck toont,
Waer boven op de ruſte woont.

De

De breede wegh ter sijden aen,
Daer kan men met gemack toe gaen,
Daer klimt de pracht en wellust op:
Maer boven valtse van den top.
Doch wie, om deughd, op bergh en dal,
Op steyle rotsen klimmen sal,
Die sal verkrijgen lof en eer:
Maer wie den traegen wegh veel meer,
De overdaed en wellust mint,
Die valt, al eer hy 't oock versint,
In schand, in armoe, spot en smaet,
En leeft in een seer droeve staet.

FEDE NEL AMICITIA.
Vrienden-Trouw.

EEn oude grauwe Vrouwe, met een wit kleet, hebbende den rechter arm recht uyt, en met een ander kleed decktse haere rechter hand.

Zy bedeeckt de rechter hand, nae de instellinge van *Numa Pompilius*, Koningh der Romeinen, in de offerhande, als men in de Trouwe bevestighde, om te doen verstaen, datmen de Trouwe met alle oprechtigheyt, aen zijnen vriend most houden, want gelijck *Pythagoras* seyt, *soo is de Trouwe, de grondvest der Liefde, en dieselve wegh genomen zijnde, sal alle Wet der vriendschap, recht, reeden en macht vervallen en te gronde gaen.*

Oud en grijs isse gemaeckt, gelijck *Virgilius* seyt, en d'uytlegger 't selve verklaert, dat de meeste Trouwe by oude luyden is te vinden, hebbende door lange Iaeren meer eervaerentheyt. Hy voeghter noch by, datmen niet trouw moet wesen voor een tijd, maer voor alle tijd.

Acron verhaelt noch wijder, dat wanneer de Priester voor de Trouwe soude offeren, soo deckte hy niet alleene zijne rechter hand, met een wit kleed, maer oock het hoofd, en by nae 't geheele lichaem, om daer door, de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, die een mede-gesellinne moet wesen by der Vrienden Trouwe.

AMICITIA. *Vriendschap.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die haer slincker schouder en haer naeckte borst wat boerachtigh vertoont: wijsende mette rechter hand op 't herte, waer uyt een spreuk komt *Longe & prope*, dat is, *van verre en nae by.* Op den boord van 't kleed, sal staen *Mors & Vita*, dat is, *Dood en Leven.* Wesende onthult, hebbende een krans van Mirten om 't hoofd, daer bloemen van Granaet-appelen tusschen gevlochten zijn, voor 't voorhoofd sal geschreven staen, *Hyems, Æstas*, dat is, *Winter en Somer.* Zy sal bloots beens wesen, houdende in hare slincker arm een drooge Olmboom, daer een groene Wijngaert omgeslingert is.

Vriendschap, nae de bepaelinge van *Aristoteles*, is een ingedruckte, onderlinge, wederlievende goedwilligheyt, die door seeckere deughd en door de reeden, wert bestiert, tusschen die van eenerleye aert, natuyre en instortinge zijn. Het witte en slechte kleed, is de eenvoudige oprechtigheyt van 't gemoed, waer uyt men oock van verre, de waerachtige Liefde, sonder eenige gemaektheyt of konstige streecken kan sien. Zy vertoont de slincker schouder en de naeckte borst, wijsende op 't hert, en nae de spreuke, *longe & prope*: Want een waerachtigh vriend, 't zy dat hy *verre* of *nae by* is, van die hy bemint, soo sal dieselve, doch nimmer uyter herten zijn; En hoewel sich de tijd en 't geluck

luck veranderen, soo blijft hy oock alletijd, ter liefde van zijne Vriendschap, bereyt, te leven en te sterven. En ditselve bediet oock de spreucke, die zy op den boord van't kleet en aen 't voorhoofd heeft. Maer soo dese Vriendschap geveinst of gemaeckt is, soo sietmen dieselve, seer snellijck, door de alderminste drayinge van de fortuyne, gelijck als een dunne nevel voor de Sonne, verdwijnen. Datse onthult, en met een Mirtenkrans, daer bloemen van Granaet-appels ingevlochten zijn, gekroont is, betoont, dat de vrucht der eendrachtiger en innerlijcker Liefde, een seer soete reuck, van eerbaere handelingen en voordaeden, van sich geeft: en datselve sonder eenige lichtvaerdigheyt van werreltsche pracht: waer onder sich dickwijls de vleyinge, die een viandinne van dese deughd is, verberght, waer van men *Democritum* kan nae lesen; gelijck *Pierius* in zijn LXV boeck verhaelt. Zy wort van gelijcken barrevoets gestelt, om haere bekommeringe en vaerdigheyt uyt te drucken, en datmen totten dienst van zijnen vriend, al de ongemacken moet ter sijden stellen, gelijck *Ovidius* in zijne Minnekonst singht:

Indien geen wagen u ontmoet,
Neem aen de reys, en gae te voet.

Zy omarmt oock ten laesten den droogen Olmboom, die van een Wijngaert is omslingert, ten einde zy soude kennen dat de Vriendschap, die in voorspoet gemaeckt is, altijd behoort te duyren, en datse in de aldermeeste swarigheden meer als anders behoort uyt te blincken: gedenckende dat nimmermeer een Vriend soo onbequaem is, of hy weet elders eenen wegh te vinden, om eeniger maeten, de verbintenisse van de Vriendschap te vergelden.

AMICITIA. *Vriendschap.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, om reeden, als boven is geseyt, zy sal de hoofdhairen over de schouderen gespreyt hebben, houdende onder haer slincker arm een kleyn wit Hondeken heel vast, en in de rechter salse een Bloeme-krans, en onder haer rechter voet een Doods-hoofd hebben.

De gespreyde hayren zijn gestelt om reeden alreede geseyt. Het wit Hondeken vertoont, datmen de getrouwigheyt moet reyn en suyver houden: door de bloemen, wort de reuck van goede ordre verstaen, die de Vriendschap door den ommegangh en 't gemeen gebruyck der Menschen, veroorsaeckt. Het Doods-hoofd onder de rechter voet, bediet, dat dickwijls de waere Vriendschap, willigh is oock voor zijnen Vriend in den dood te gaen. Waer over *Ovidius* van zijne twee lieve vrienden singht:

Orestes *wil den dood voor* Pylades *bestaen,*
Maer Pylades *wil self voor hem ten doode gaen.*

AMICITIA. *Vriendschap.*

DE drie naeckte Gratien of Danck-Goddinnen, waer van men van d'eene de schouder, en van d'ander twee, het gesichte siet, voegende de armen in malkanderen. Eene van dese heeft een Roose in de hand, d'ander een Dobbel-steen, en de derde een Mirthe-tack. Nae de beeldenissen van dese drie gratien voeght sich buyten twijfel de goede en volmaeckte Vriendschap, gelijck het de Oude bedacht hebben. Over-sulx heeft de Vriendschap geen ander oogh-wit, als om te helpen een ander weldaet te doen, sich niet laetende in goeddaedigheyt overwinnen: en gelijck de drie Gratien van de Oude zijn afgebeelt, alsoo houdmen oock drie trappen in Vriendschap. De eerste trappe is, weldaed te doen. De tweede trappe is, die van andere te ontfangen. De derde is, weldaed wederom te bewijsen. En dese drie Goddinnen, vlechten d'eene des anderen armen, door malkanderen: Want dit is de ordre van weldaed te doen, dat zy moet van hand over hand gaen, en wederom tot nut en voordeel strecken, van die geene, die eerst de weldaed heeft bewesen, en door soodanige maniere wort de knoop der Vriendschap onder de Menschen vastlijck onderhouden.

Dese drie Gratien worden naeckt vertoont, om dat tusschen den Menschen oock een oopen en een vry gemoed behoort te zijn, vreemt van alle bedrogh. De eene keert alleene den rugge, en twee 't gesichte, om te kennen te geven, datmen altijd aen zijnen Vriend de weldaed moet verdubbelen.

Vrolijck van opsicht zijnse vertoont, om dat iemant die daer weldaed aen andere doet, sich oock vrolijck moet vertoonen, als mede die geene, diese ontfanght. Zy schijnen Maegh-

Maeghdekens, om dat de Vriendschap niet wil besmet zijn, door de snoodigheyt van eenige eygenbaet of voordeel.

De Roose bediet de aengenaemheyt, dieder altijd onder den Vrienden behoort te wesen, zijnde onder haer een gestadige vereeninge van den wille.

De Dobbelsteen beteyckent, het keeren en wederkeeren van de Weldaeden, gelijck de Dobbelsteenen doen, als men daer mede speelt.

De Mirtentack, die altijd groen is, is een teycken dat de Vriendschap, altijd moet vast bewaert, en door geen toeval vermindert worden.

AMICITIA. *Vriendschap.*

EEn blinde, die eenen kreupelen Man die niet gaen kan op de schouderen draeght: gelijck de Dichten van *Alciatus* te kennen geven:

De blinde draeght den kreuplen Man,
Die hem wijst rechte wegen an:
Dees leent beenen, d'ander oogen:
Dit is 's Vriendschaps groot vermogen.

Vriendschap sonder hulp of nuttigheyt.

EEn Vrouwe flordigh gekleet, hebbende in de hand een nest met eenige Swaluwen, alwaer, buyten om, twee of drie Swaluwen vliegen.

Dese Vogel is den Mensche soo gemeen, als een Huysgenoot, en soeckt, meer als andere, seeckerheyt om aen de Huysen, doch sonder eenige nuttigheyt, te nestelen, maer niet om aldaer te verblijven. Maer als de Lente aenkomt, soo vlieght hy wederom nae 't huys om zijn eigen gemack en profijt. Aldus doen oock de gemaeckte Vrienden, die in de Lente der Voorspoet, haere Vrienden besoecken: Maer als de Winter van onspoet en ramp haer over den halse komt, dan verlaetense hare eygene Vrienden, soeckende haer eygen rust en voordeel. Hierom als *Pythagoras*, soodanige gelijcknisse wilde vertoonen, hoemen de gemaeckte en ondanckbaere Vrienden, soude van hem afwijsen, soo deede hy alle de Swaluwe nesten van 't dack en van zijn huys wegh.

Vriendschaps bevestinge. Soeckt *Bevestinge van Vriendschap*, fol. 58.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

EEn Maeghdeken met een bloosigh geblancket en breed voorhoofd, in 't wit gekleet, geciert met groene blaeders en met geele en roode bloemen, met een krans om 't hoofd van veelderleye bloemen. In de rechter hand, salse een cristallijne glas vol roode Wijn hebben, en in de slincker hand een groote goude schael, wesende van een seer bevalligh en schoon opsicht, dansende in een schoone beemde vol bloemen.

Vrolijckheyt is een genegentheyt van 't gemoed, dat gekeert is tot Wellust, om die dingen te beminnen, diemen inwendigh, als boven natuyrlijck, beschouwt, of die uytwendigh, door de sinnen, uyter natuyre, of door een toeval worden aengebracht.

Zy sal een groot, vleessigh en geblancket voorhoofd hebben, nae 't seggen van *Aristoteles* in zijne Physiogn. VI boeck I cap.

De bloemen bedieden, door haer self, de Vrolijckheyt, en men plagh te seggen dat de Velden lachen, wanneerse met bloemen bedeckt zijn, gelijck *Virgilius* in zijn IV Ecloga seyt.

't Cristallijne glas vol roode Wijn, mette goude schael, betoonen, dat de Vrolijckheyt meerendeels sich niet laet bedecken, maer datse sich een yder vrywillig mededeelt, gelijk *S. Gregorius* getuyght, in zijne Zeede-leeringe, *De Vrolijckheyt plagh de geheymnissen van 't gemoed te openbaeren.* En de Propheet seyt, *de Wijn verheught het herte des Menschen*, en 't goud heeft oock de kracht om de geesten te verstercken. En dese versterckinge is oorsaecke van de Vrolijckheyt. De gestaltenis van 't lichchaem, en 't bewijs van den dans, zijn openbaere kenteyckenen van de Vrolijckheyt.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

EEn Maeghdeken met een bloeme-krans om 't hoofd, houdende in de rechter hand een *Tirsis*, die geheel met veele krullen van blaeders gekroont is, als mede met kranssen van verscheyden bloemen. In de slincker hand salse een Overvloets hooren houden, en men kanse in 't groen kleeden.

ALLEGREZZA.

EEn Maeghdeken met verscheyden aengename verwen gekleet, met een struyck van de bloemen van *Borago* op de hoofdhayren, houdende in de hand gulde en loode pijlen. Oft zy sal op de Harpe speelen.

ALLEGREZZA GIUBILO O LETITIA. *Vrolijckheyt, Juychen, Blijdschap.*

EEn Maeghdeken dat aen een Olmboom leunt, die met veele Wijngaert-rancken omslingert is, treedende sachtjens op eenen dichten Buyssekool, stekende den hand mildelijck uyt, als of zy iemant een vereeringe wilde doen, hebbende voor de borst een open Musijck-boeck.

De Olmboom mette Wijngaertranck omslingert, bediet vrolijckheydt des herten, meerendeels door den Wijn veroorsaeckt, gelijck *David* seght: En wort de vereeninge van sich selve, en van de eygen gedaente, en van de genegentheden, door den Buyssekool, aengewesen, en de soete Melodie, van aengenaeme dingen, voor de ooren: gelijck het Musijck, een oorsaecke is van de Vrolijckheyt, diewelcke haere soetigheyt mededeelt, aen die 't van noode heeft, om te geraecken totte aldervolmaeckste trappe van 't genoegen.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

EEn kindeken met een bloemekrans op 't hoofd, om dat de kinderkens altijd vrolijck zijn, en daerom wierdense alle in de oude openbaere feestdaegen gekranst, als oock de deuren van de Huysen en Templen, jae oock de beesten; gelijck *Tertullianus* in zijne Ridderkrans gewagh maeckt. Mette rechter hand sal het een Palm of Olijftack houden, ter gedachtnis der Vrolijckheyt van den Palm-Sondagh, waer op *Christus* onse Salighmaecker, met veele Palm en Olijftacken, blijdelijck is ontfangen.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

IN de Medaglie van *Faustina*, is eene beeldenisse, die mette rechter hand een Overvloets hooren vol bloemen, blaeders en vruchten houd, en in de slincker een spiesse, die van beneden tot boven toe, met blaeders en kranskens is omslingert, tot dien einde isser op geschreven HYLARITAS.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

EEn seer schoon Maeghdeken in 't groen gekleet, dat een schoone en fraeye krans van Roosen en andere bloemen op 't hoofd heeft, 't sal mette rechter hand seer aerdigh en bevalligh een Mirtentack houden, die zy een ander schijnt toe te reycken. Zy wort een seer schoon Maeghdeken en in 't groen geschildert, afgemaelt, vermits de Vrolijckheyt den Mensche jongh en wacker houd: Met Roosen en andere bloemen wort zy gekroont, want dit was by oude tijden een kenteycken van een feest of Vrolijckheyt: want als de Oude in hunne gastmaelen vrolijck waeren, soo plachten zy sich soo met Roosenkranskens als met andere bloemen te vercieren. Van dese kranssen vindy overvloedigh by *Athanæum* in 't 1 boek. Zy houd de Mirtentack in de rechter hand, want die was oock by de Oude een kenteycken van Vrolijckheyt: En 't was een gewoonte onder den gasten, dat dese Mirtentack, aen alle die ten disch saeten, wierde omgedragen, en noo-

noodighden daer door een ander tot ſingen. En die nu den tack hadde aengevaert, hief den ſangh op. Waer van *Plutarchus* in't breede verhael doet in zijn gaſtmael, ſeggende: *Nae dat de Mirtentack was ontfangen, hief yder zijn eygen liedeken op, die zy daerom* Aſaron *naemden, om dat die ophief te ſingen, die 't was overgelevert.* En *Horatius* ſinght, dat als de Lente naeckte, in welcke tijd *Venus* allerwegen Vrolijckheyt aenrechte met haere danſſerien, ſoo omvlocht zy haer hoofd met groene Mirten, terwijl men de Vrolijckheyt pleeghde.

ALLEGREZZA de le Medaglie.
Vrolijckheyt nae de Gedenckpenningen.

EEn ſtaende Vrouwe, houdende in de rechter hand twee koorenayren, ofte een kleyn kroontjen, in de ſlincker een Roer van 't Schip, met het opſchrift LÆTITIA. Dit is de Medaglie of Gedenckpenningh van *Julia Auguſta*, de Vrouwe van *Severus*, die by *A. Occo* is beſchreven in 't Iaer der ſtad *Romen* 903, alhoewel de Geruſtheyt in de Medaglie van *Antoninus Pius* oock wort gemaelt, en dat is geen wonder, want de Geruſtheyt des volx, is de waerachtige Vrolijckheyt des volx. Noch iſſer een ander Medaglie, alwaer de Vrolijckheyt met twee langhgerockte beeldekens geciert is, houdende in de rechter hand twee koorenayren, en in de ander een globe of kloot: oock in een ander Medaglie van de bovengeſeyde *Julia*, Medegeſellinne van *Severus*, met het woord *Hylaritas*, daer een Vrouwe is geſchildert, die in de rechter hand een tack, en in de ſlincker een Overvloets hooren heeft, alwaer twee kinderkens by ſtaen. In de Medaglie van *Adrianus* ſtaet een Maeghdeken, dat in de rechter hand een Palmtack en in de ſlincker een Overvloets hooren heeft, met een kindeken voor haere voeten: rontom *Hylaritas* P. R. Cos. III. S. C. geſchreven, diewelcke in 't Iaer *Chriſti* 120 geſlagen is. In een ander Medaglie van *Adrianus*, nae de opbouwinge van *Romen* 874, mettet opſchrift *Hylaritas populi Romani*, beelden zy de Vrolijckheyt af, by een ſtaende Vrouwe, die beyde handen aen de ooren heeft.

FECONDITA. *Vruchtbaerheyt.*

EEn Vrouwe met Moſtaertſaet gekroont, houdende met beyde handen voor haer ſchoot een neſtjen met jonge Vogeltjens *Acanti* of *Cardelli* geheeten, van d'eene ſijde voor haere voeten heeftſe een Henne met haere kiexkens, die naulijx uyt den dop zijn, twee uyt een broed. Van d'ander ſijde ſal een Haeſe ſtaen met haer jongen, die eerſt zijn voor den dagh gekomen.

De Vruchtbaerheyt is de meeſte geluckſaligheyt die een getroude Vrouwe magh hebben, want daer door verkrijght zy de vruchten, die van haer, door 't Houlijck, met verlangen, verwacht zijn: aengeſien door een oude inſtortinge der Natuyre, den Menſchen de voortteelinge der kinderen is noodigh: 't welck oock een bekende ſaecke is in de onreedelijcke dieren. Alle gedierten ſoecken uyter natuyre jongen en naekomelingen voort te brengen, alhoewelſe daer van geen nuttigheyt verhopen. Maer waer iſſer grooter nuttigheyt en grooter rijckdom als kinderen?

O Moeder dit is 't grootst' en heerelijxte goed,
Indien ghy kinders hebt van een oprecht gemoed,

seyde *Euripides* in zijn *Meleagro*. Dese Ouders worden geluckigh geacht, die veele goede kinderen hebben, 't zy dat het knechtjes of Maeghdekens zijn, seyt *Aristoteles*. Want gelijck een Man die veele vrienden heeft, meer machts door dieselve verkrijght, als of hy geene hadde, alsoo is oock een Burger meerder, die veele kinderen heeft, als die geene of weynige kinderen heeft. Onder de seldene gebeurlijckheden van't Menschlijck geluck, verhaelt *Plinius* in 't VII boeck XLIV cap. dat *Cecilius Metellus* van Macedonien vier Soonen hadde, waer van d'eene Schout, en d'ander drie Burgemeesters geweest zijn, en twee die *Triumphales* waeren, en eene Rentmeester. In 't I boeck in 't XIII cap. verhaelt hy, dat hy nae zijn dood, naeliet ses Soonen, elf Neven, en datter onder waeren, soo Swagers als Snaeren, die hem, als Vaeder groeteden, seven en twintigh. Hy seyt oock dat hy vint in de handlingen ten tijde van *Augustus* onder 't 12 Iaer van 't Burgemeesterschap, dat *Cajus Crispinus Hilaris* van *Fiesole*, met seven Soonen en twee Dochters met 27 Neven, negen Nichten, en 29 Naeneven, in 't Capitolium met een groote en statige pompe, geoffert heeft. Tot uyterste geluckſaligheyt en de hooghste eere wert genoemt, *Anicia Falconia*, Moeder van verscheyden Burgemeesters, in een oude opschrijvinge, datse is geweest een Burgemeesters Vrouwe, een Burgemeesters Dochter, en Moeder van verscheyden Burgemeesteren, wiens kinderen haer een heerlijck graf hadden toegestelt. *Valerius Maximus* seyt in 't IV boeck IV cap. dat het een groot vercierſel in de Vrouwen is, kinderen te hebben, derhalven verhaelt hy van een Vrouwe uyt *Campagnien*, die seer met haere kostelheyt pronckte, ten huyse van *Cornelia*, de Moeder van *Gracchus*, die 12 Soonen hadde, en nae dat zy alles hadde gesien, hielt zy haer soo lange op, tot haere kinderen uyter schoole quamen, en als dieselve voor haer quaemen, soo seyde zy, wijsende op haere kinderen, *siet dit zijn al mijne tapijten en cieraeden.* Vruchtbaer, magh die andere *Cornelia*, uyt het geslacht van *Scipio*, oock wel genaemt werden, die in 't LXII Iaer, *Volusium Saturninum* baerde, die daer nae met den Keyser *Domitianus* Burgemeester wierde. Dese geluckſaligheyt is niet soo seer besonder, alsse is algemeen, want dit is de geluckſaligheyt van een Vaederland, datmen verrijckt zy met veele goede, deughdsaeme, en treflijcke kinderen. Daerom maecktense in de stad van *Romen* een besluyt, dat aen die de eerste plaetse en grootste eere gegeven soude werden, niet wie de meeste Iaeren, maer die de meeste kinderen hadde, jae hy wierde, boven die geene, die min kinderen hadde, voortgetrocken, schoon datse ouder waeren, om de Burgemeesters Roede aen den Burgemeester over te leveren. En dit staet in de Wet *Julia*, die by *A. Gellium* in 't 2 b. XV c. te lesen is.

Met Mostaertsaet is zy gekroont, om dat dit kleynste saet soo vruchtbaer is, dat het oock, sonder eenige arbeyt, boven alle kruyden, soo overvloedigh voortspruyt, dat oock de Vogelen des Hemels daer in rusten en haere nesten maecken. Van de vruchtbaerheyt van 't Vogeltjen *Acantus* seyt *Plinius*, X boek LXIII cap. dat alle Dieren, hoe grooter die van lichaem zijn, dat zy oock te onvruchtbaerder zijn: Want de Elephanten, Paerden, Leeuwen, Cameelen brengen maer een jongh tot een dracht voort. De Henne aen d'een sijde met haer gebroetsel, voor haere voeten, waer van uyt een ey, twee jongen voortkomen, vertoont de vruchtbaerheyt van dese Huysvogel. Van gelijcken verhaelt *Pierius*, binnen *Padua* gesien te hebben, en *Albertus Magnus* schrijft, dat in sekere plaetse van Macedonien, een Henne uyt 22 eyren 44 kuyckens gebroet heeft. De Oude gebruyckten in dese gelegentheyt een Schaep met twee Lammekens te samen gebonden: Want als de oude Moeders twee kinderen, tot eender draght, hadden ter Werreld gebracht, soo plaghten zy een Schaep met twee Lammerkens, aen *Juno* de Goddinne, die een Voorsitster der Rijckdommen, en een helpster der baerende Vrouwen was, tot een danckbaerheydt op te offeren. Want dese Dieren niet alleen op veele plaetsen, gelijck in Egypten, twee voortbrengen, maer, gelijck *Aristoteles* verhaelt in 't VII boeck IV cap. van de Dieren, wel dickwijls drie, viere en vijve. Een Vrouwe heeft alleen in vier drachten 20 kinderen voortgebracht, yder reyse vijf, en de meeste derselven kostse alleene voeden en opbrengen. *A. Gellius* verhaelt in 't X b. 2 c. dat een dienstmaeghd ten tijde van *Augustus* in 't

in't veld van *Laviente* vijf kinderen baerde, die weinigh dagen leefden, en de Moeder stierf oock korts daer nae. Waer over oock door last van *Augustus*, dese vruchtbaerheyt ter eeren, een grafschrift op den Laurentiaenschen weg wierde gestelt. En *Iulius Capitolinus* schrijft dat onder de regeeringe van *Antoninus Pius*, een Vrouwe vijf kinderen baerde: en hoewel *Aristoteles* houd, dat dit het grootste getal van kinderen is, dat tot eender dracht kan geboren worden, soo leestmen doch van *Margareta* een Gravinne van Holland, die te *Loosduynen* in 't Iaer 1276, 365 kinderen soude hebben gebaert, en die aldaer souden gedoopt zijn: de knechtjes met den naeme *Ioannes*, de Meysjes *Elisabet*, 't welck noch te *Loosduinen* ontrent den Hage, wert vertoont, als mede de beckens waer uyt zy souden zijn gedoopt, zijnde alsdoen een Monnickeklooster van S. *Bernard*: En wort de geschiedenisse aldus verhaelt, dat sekere arme Vrouwe van de Gravinne een aelmoesse versochte, die twee kinderen, van eender dracht, by haer hadde, en in plaetse van haer onderstant te doen, beschrobde zy dieselve, seggende datse geen twee kinderen koste voortbrengen, of daer mosten oock twee Vaeders toe zijn geweest: Waer over dese arme Vrouwe seer droevigh zijnde, bad God, om hare kuysheyt te ontdecken, dat de Gravinne, die alreede swanger was, soo veele kinderen mocht ter Werlt brengen, alsser dagen in't Iaer waeren. Dit vintmen in de oude Hollandsche Chronijcken. En *Martinus Cramerus*, een waerachtigh Schrijver, seyt, dat de Vrouwe van de Grave *Virboslaus* 36 Soonen te *Cracou* heeft ter Werrelt gebracht. Van de Haesen seytmen, datse soo vruchtbaer zijn, dat terwijlen zy soogen, zy oock baren, en dat d'eene vrucht strax op d'ander volgt. *Valerius Maximus* verhaelt, datter een eyland was, waer uyt d'Inwoonders gedwongen waeren te vluchten, om het groot vermenigvuldigen van de Hasen. Derhalven gebreken daer geene, die daer seggen, dat de Haese Rammelaers selve haer eygen vrucht moeten ontfangen, baeren en voeden, gelijck de Wijfkens doen, om dat zy soo seer vermenighvuldigen.

HORAGRAPHIA. *Vyrbeschrijvinge.*

EEn jongh gevleugelt Maeghdeken, met een beknopt kleed van Hemels blaeu, die op 't hoofd een Sandlooper heeft, en mette rechte hand, houdse een Liniael, Passer en een Compas, en in de slincker een Sonnewijser: en aen eene sijde boven 't hoofd, sal een Sonne staen, die met haere straelen, de schaduwe van de loopende uyre, aenwijst.

De uyren of *Horæ*, met het getal van 24, waer van den dagh en nacht worden gemaekt, hebben haren naem gekregen, gelijck *Macrobius* verhaelt, van *Apollo*, dat is, van de Sonne, die in de Egyptische taele *Horus* genaemt is. En om de uyren van den dagh te beschrijven, van dat de Sonne op en onder gaet, so dienen wy ons, door de vindinge van den Sonne-wijser, die van *Anaximenes* van *Milesien* is gevonden: en voor den Nachtwijser nemen wy den Sandlooper, die ook van seer hooge verstanden is bedacht. En om te komen totte verklaringe van de bovengeseyde beeldnisse, sullen wy seggen, datmen dieselve jongh maeckt, tot navolginge van de uyren, om dat die gestadigh, haere loop en bewegingе vernieuwen, diese noodsaecklijck, d'eene nae den anderen doen: en dat nochtans yder in zijn weesen blijft.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de schouderen, bedieden de snelle loop der uyren, van wiens snelle loop, *Petrarcha* in zijne triumph, van den Tijd, singht, *dat de uyren, dagen en maenden vliegen.* Het Hemels blauwe kleed bediet, den helderen Hemel, die door geene wolcken belet zijnde, dient tot bewijs van de uyren, terwijl de Sonne in haren loop is.

De Passer, Liniael, en het Compas wort haer gegeven, om datmen, door den Passer of het Compas, en door de spieglinge, de deelinge maeckt van den Meridionael, Verticael, Æquinoctiael en de uyr-linien, die vergeselschapt zijn, met de *Tropici* van *Cancer* en *Capricornus*, en andere, dieder tot onse voorstel passen: en met de lijne wort de hoedaenigheyt desselven toe-gestelt. En gelijckmen door 't Compas en door 't middel van den Seylsteen, komt totte kennisse, niet alleene van de vier voornaemste winden, als Oost, West, Zuyden en Noorden, soo komtmen oock totte stellingen en afwijckingen van de muiren, die daer door werden toegestelt, ook de veranderinge van de Sonnewijsers: En daerom vertoonen wy die, dat zy dit bovengeseyde, in de slincker hand houd, en dat die van de straelen der Sonne wort geraeckt;

waer door de ſchaduwe, door den navel der Sonne, die *Gnomon* genaemt is, ſeer oprechtlijck wort vertoont, te weten de loop van de uyren des daeghs, en door den Sandloper, de uyren des nachts, die oock deſe beeldniſſe op 't hoofd heeft.

HORE del GIORNO. *Vyren van den dagh.*

DAer kan dickwijls gelegentheyt voorvallen, om de uyren af te maelen, en alhoewel men daer toe een ontwerp kan nemen, van andere die alreede beſchreven zijn, ſoo heb ick nochtans eenige willen ſtellen, die daer van zijn verſcheyden, om dat de verſcheydentheyt den leergierigen plagh te verluſtigen.

Soo ſegh ick dan, dat de uyren dienaereſſen zijn van de Sonne, gedeelt in 24 ſtreecken, waer van yder geleytſter is, en 't roer van de Sonnekoets, voor ſoo veel elck haer wijde heeft, gelijck *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* ſeyt.

En *Boccatius* in 't IV boeck van de afkomſt der Goden, ſeyt, dat de uyren dochters zijn van de Sonne, en van de Tijd. En hier van nemen oock de Griecken den Tijd. Om dat door den loop der Sonne, en door ſeeckere tuſſchenkominge des tijds, zy ſich ſelve toeſtellen, en d'een achter d'ander volgende, doen, dat de nacht voorby gaet en de dagh naedert, waer in dan de Sonne gaet, door naevolginge deſſelven. Want door de uyren van den dagh, werden de poorten des Hemels geopent, te weeten door 't opgaen van 't licht. Van welcke plicht der uyren, *Homerus* oock gedenckt, datſe boven de poorte des Hemels ſtaen, en aldaer ſorge dragen. *Ovidius* deſen naevolgende, ſeyt, dat de uyren, te gelijck met *Ianus*, over de poorten des Hemels ſorge draegen.

Nonnus Panopolitanus, een Griex Poeet, ſeyt dat de uyren Dochters zijn van het Iaer, en Dienſtmaeghden van de Sonne. Verſierende, datſe den Hemel doorwanderen, en loopen tegen *Tipheus* in 't huys van de Sonne. Willende dan een begin van deſe uyren toeſtellen, maecken wy dieſelve, met het opkomen van de Sonne.

HORA PRIMA. *De eerſte uyre.*

EEn ſchoon lachend Maeghdeken met een kuyf en blonde hoofdhayren, als goud, ſpreyende dieſelve in den wind met het voorſte deel, van achteren ſtaen die ſteil over einde, zijnde grijs, met beknopte kleedinge en lijfverwigh, en met vleugels aen de ſchouderen, ſtaende met groote bevalligheit, als oft wilde vliegen.

Het ſal in zijn rechter hand, of waer in 't een verſtandigh Schilder geraden dunckt, het teycken van de Sonne houden, recht op en blinckende, maer ſoo groot datſe wel ſichtbaer is. In de ſlincker hand ſal 't een Ruycker hebben, met geele en roode bloemen, die eerſt beginnen op te gaen.

Iongh, ſchoon en lachende, met bloemen, wort het geſchildert, om dat door 't opgaen van de heldere en klaerblinckende Sonneſtraelen, ſich de geheele natuyre verheught, de velden verluſtigen ſich en lachen, de bloemkens doen ſich oopen, en de vrolijcke Vogeltjes, met haer lieflijck geſangh, ſchateren in de blaederijcke taxkens, en alle andere Dierkens ſcheppen daer in vrolijckheyt en vermaeck. 't Welck *Seneca* in zijnen raeſenden *Hercules* aldus beſchrijft:

> Titan *had het blauw geſpan,*
> *Nu alree geſlagen an,*
> *En ſagh op nae* Oëtans *top,*
> *Dien de dagh ſchoon toyden op,*
> *Daer de doorens als korael,*
> *Blonckenin een ruyme ſael:*
> *'t Maentjen ſchool, maer d'arbeyd rijſt,*
> *Die de deur van ſorgen wijſt;*
> *d'Herder wit van rijp gedoſt,*
> *Laet het Veetjen gaen om koſt,*
> *Dat nu vry en weeldigh danſt,*
> *En geen blad noch heeft geſchranſt.*
> *'t Oude Vee, dat ſcheert het veld,*
> *Daer van 't Melck-fonteyntje ſwelt.*
> *'t Dertle Geytjen ſpringht in 't gras,*
> *Of het uytgelaeten was.*
> *'t Nachtegaeltjen op den tack,*
> *Slaet zijn wiexkens met gemack,*
> *Midden in een bly geſangh,*
> *Daer het met zijn hel geklangh,*
> *In een wild en ſoet gefluyt,*
> *Kraelt den blijden daeghraet uyt.*

De blinde hoofdhairen van vooren in den wind geſpreyt, en die van achteren over einde ſtaende en grijs zijn, bedieden, dat de uren in korte tijd beginnen en eindigen, keerende wederom nae den gewoonlijcken loop.

Het lijfverwige kleed, beteyckent de roodigheyt,

digheyt, die de ſtraelen veroorſaecken, wanneer de Sonne in 't Ooſten op onſe hooghte opkomt. Dit ſeyt oock *Virgilius, dat de Zee root was door de ſtraelen, en de bleecke Morgenſtond blonck in de rooſachtige koetſe;* gelijck ſulx mede *Ovidius* ſeght, *ſiet, de Wachter* Aurora *heeft van den klaeren opgangh, de purpre poorten geopent, en 't paleys vol Rooſen;* dit vindy over al by veele Poëten, ſoo oude als nieuwe.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de ſchouderen, als of het wilde vliegen, bedieden de ſnelligheyt van de uyren. 't Heeft het teycken van de Sonne, om dat de Oude den dagh 12 uren, en den nacht oock 12 uren plachten te geven, diewelcke Planetiſche genaemt zijn, en die worden alſoo geheeten, om dat een ygelijck van dieſelve, wort beſtiert, door eene van de teyckens van de Planeeten, gelijck *Giraldus* ſeght in zijn 2 boeck van de Iaeren en Maenden, met deſe woorden: *Derhalven ſoo de Planeten in alle uyren, nae dat de Sterregiſſers ſeggen, beſtieren, en datſe heerſchappie hebben over de ſterflijcke dingen, ſoo zijn daerom de Planeeten, dat is, de uyren der doolende ſterren, die van haer Planetiſche genaemt zijn, oock ingeſtelt.* En die hier van breeder uytlegginge begeert, leſe *Ptolomæum* en *Theonem. Ioan. Sacroboſco* ſeyt in zijn *Computus Eccleſiaſticus, Dit is oock aen te mercken, dat de dagen van de Weecke, nae dat verſcheyden ſchrijven, oock verſcheyden naemen hebben. Want de Heydenſche Philoſophen naemden yder dagh van de Weecke, nae die Planeete, dieder heerſchte, in de eerſte uyre van dieſelven dagh, want zy ſeyden, dat de Planeeten achtereenvolgende heerſchten, door de uyren des daeghs.* En alhoewel een yder dagh van de Weecke, en een yder ure, zijn beſonder eygen teycken heeft, verſcheyden van d'andere dagen, ſoo vertoonen wy doch alleen de twaelf uren van den dagh en ſoo veele van den nacht, ſonder acht te nemen op de beſondere dagen of haer vervolgh in den circkel van de Weecke: ſulx dat ick tot bewijs ſal ſtellen 't begin van de eerſte uyre van den dagh met de Sonne, als die geene die de uren onderſcheyt, en een maete van de tijd is. En dit ſal genoegh zijn tot verklaeringe van de teyckens, ſoo voor de eerſte uyre, die van ons beſchreven is, als mede voor de volgende uren.

HORA SECONDA. *Tweede uyre.*

OOck een jongh Maeghdeken met opgeſlagen vleugels, als oft wilde vliegen, hebbende de hoofdhayren, van dien aert en verwe als het eerſte, doch van vooren ſullen die niet ſoo blond zijn, 't kleed ſal kort en gout-geel zijn, maer met eenige Wolxkens en Nevelen omtrocken, om dat de Sonne in deſe ure de dampen des aerdrijx tot haer treckt, min of meer, nae de vochtigheyt van den verleden tijd. En hier op ſpeelen *Lucanus, Silius Italicus, Claudianus,* en *Statius* op deſer wijſe:

Ter tijd de paerden uyter Zee,
De vier'ge koetſe maeckten ree,
En blaeckten op der bergen top,
Als Titan *toogh de dampen op:*
Het duyſter door het licht verdween,
Tot dat de klaere dagh verſcheen. &c.

Het houd met ſchoone aerdigheyt het teycken van *Venus,* en mette ſlincker een boſſel van *Helitropia* of *Cicorey* mette bloemen, die door een oude Wet den ommeloop kennen, die de Sonne doet. En om dat in de eerſte uyre, de verklaeringe van de vleugels en de hoofdhayren gedaen is, ſoude het overtolligh zijn, 't ſelve wederom te herhaelen, en 't kan 't ſelve oock dienen voor de volgende uren.

HORA TERZA. *Derde uyre.*

OOck een Maeghdeken met de hoofdhayren, als geſeyt is, maer die van vooren tuſſchen het blond en ſwart zijn. Weſende gevleugelt als de andere, met een bevallige maniere om te vliegen, met korte en lichte kleederen van weerſchijn, te weten, twee deelen wit en een deel root: Want hoe de Son hooger uyt het Ooſten rijſt, hoe het licht te grooter wort, en van deſe ure verſtaet het *Ovidius,* als hy ſeyt:

In 't krieckeu van den dagh, plagh d' Hemel paers te ſchijnen,
Maer door der Sonnen glans, ſoo moet al 't root verdwijnen.

Het houd, mette rechter hand, ſeer aerdigh, het teycken van *Mercurius,* en met de ſlincker een Sonne-wijſer, waer van de ſchaduwe de derde ure aenwijſt. De vinder hier van is *Anaximenes Mileſius,* diſcipel van *Thales,* waer van *Gellius* dit uyt *Plautus* verhaelt:

God geef dat hy vol rampen leeft,
Die d' uren eerſt gevonden heeft:
En die dees Wijſer heeft geſmeet,
Die my den dagh by ſtucken meet.

HORA

HORA QUARTA. *Vierde uyre.*

EEn Maegdeken als d'andere, mette vleugelen en hoofdhayren, gelijck voor gesеyt is, 't kleet ſal kort en wit weſen, om dat gelijck *Bocatius* ſeyt in 't IV boeck der Goden, de Sonne nu alreede is verſpreyt, en de dampen heeft verjaeght, de dagh veel klaerder zijnde. En van deſe uyre verſtaet het *Ovidius* VI boeck *Metamorph.* 't ſal in de rechter hand het teycken van *Luna* houden. Doch hier op ſal een vlijtigh Schilder mercken, datmen ter eerſter opſicht, het teycken magh bekennen.

Het ſal ſeer aerdigh in de ſlincker hand een Hiacintbloeme houden, diewelcke ſoo *Ovidius* verhaelt X b. een kind was, dat van *Apollo* ſeer was bemint, doch hy hadde 't ſelve, door ongunſte, gedood, en in een bloeme verandert.

't Welck betoont dat de kracht van de Morgen-Sonne in de kruyden de overtollige vochtigheyt van den nacht ſuyvert. Waer over dieſelve, in deſe uyre zijnde ontſlooten, ſoo is 't de rechte tijd om de kruyden te plucken, overmits dieſelve dan niet al te weeck zijn, door te veele vochtigheyt, noch niet te droogh, door de overvloedige hette der Sonne-ſtraelen.

HORA QUINTA. *De vijfde uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken, als oft wilde vliegen, en de hoofdhayren, op de maniere als d'andere, met een beknopt kleed, doch van weerſchijn tuſſchen wit en ſaffraen, om dat de Sonne, hoe zy den middagh naerder komt, te meerder blinckt, houdende met d'een of d'ander hand, het teycken van *Saturnus*, en met d'ander houd het de bloeme *Heliotropium*, waer van *Plinius* ſeght in 't 2 boek 41 cap. *Het ſal ſich iemant verwonderen, die daer op door dacghlijxe eervaerentheyt, niet let, hoe dat kruyd* Heliotropium, *de weghgaende Sonne alle uren aenſiet, en met haer keert, ſchoon dat dieſelve met wolcken bedeckt is. Varro* ſeyt van gelijcken.

Ovidius verhaelt in 't vierde boeck van de herſcheppinge, van dit kruyd, datter een Nimph *Clitia* van de Sonne wierde gemint, die door eenige ſmaet (dieſe van de Sonne hadde verkregen) ſoo ontſtelt en moeylijck wierde, dat zy in deſe bloeme veranderde.

HORA SESTA. *De ſeſte uyre.*

EEn Maeghdeken: deſe ure ſal wat wreeder van opſicht zijn, toonende haer blootе armen en beenen, hebbende daerom aen de beenen aerdige en ſchoone brooskens, het kleed ſal gevlamt root zijn, want *Boccatius* ſeght in 't IV boeck van de afkomſt der Goden, dat de Sonne ſich vindende in 't midden van den Hemel, meerder ſchijnſel en grooter brand van ſich geeft, en daerom wortſe mette armen en beenen naeckt geſchildert, 't welck *Virgilius* in 't VIII boeck *Æneiad.* uytdruckt, *de vlammende Sonne was het middel rond opgeſtegen. Martialis* beveſtight het ſelve, als mede *Lucanus.*

Het houd in de rechter hand het teycken van *Jupiter*, en mette ſlincker een boſſel van het bloeyende kruyt *Lotum* geheeten, 't welk, nae dat *Plinius* en *Theophraſtus* verhaelen, ſeer wonderlijck van kracht is, om dat dit kruyd in den grond van de vloet *Euphrates* gevonden zijnde, met het opgaen van de Sonne begint boven 't water te komen, en wanneer de Sonne hooger rijſt, alsdan rijſtet oock, en als de Sonne op 't hooghſte geklommen is, dan ſtaet het in zijn volle bloeme recht over einde, maer de Sonne wederom na 't Weſten daelende, ſoo daelt oock het kruyd, naevolgende daer in de Sonne, geduyrende ſoo lange tot dieſelve onder gaet, alsdan duyckt het oock weder in 't waeter, en ter middernacht ſoo leyt het weder aen de grond. De geſtalteniſſe van dit kruyd en bloemen, nae dat *Plinius* verhaelt in 't XIII b. c. XVII, XVIII, zijn gelijck als de Boonen, en is dick van ſteel en bladers, maer wat korter en dunner, de bloemen zijn wit en gelijcken de Maenkoppen.

HORA SETTIMA. *De ſevende ure.*

IS gekleet in 't Saffraen, betoonende het beginſel der afdaelinge van de voorgaende uyre, houdende in d'eene hand het teycken van *Mars*, en in d'ander een tack van Luperi met de beſien, om dat dieſelve ſich nae de Sonne keert, hoe betrocken die oock is: en is een wijſer om den boeren de uyren aen te wijſen, ſchoon dat het betrocken weeder is, gelijck *Plinius* ſchrijft in zijn XVIII boeck XIV cap.

HORA

HORA OTTAVA. *De achtste uyre.*

EEn Maeghdeken met weerschijn gekleet, van saffraen en wit, houdende het teyken van de Sonne, en een Sonne-wijser: Maer met een verscheiden handelingh van de derde ure, niet om die daer door te bedieden, maer om de handelinge en stant wat veranderinghs te geven, en de schilderye schoon te vertoonen, en dat de schaduwe desselven wijsen sal op acht uren. En overmits de eerste ure oock het teyken van de Sonne heeft, soo beteyckent dese Sonnewijser het onderscheyd tusschen de uren des daeghs en des nachts.

De verwe van 't kleed bewijst, dat hoe meerder de uyren wassen, te meerder gaet de dagh ten einde en verliest het licht. En dit zy genoegh tot verklaeringe van de verwen van 't kleed, die de volgende beelden gebreecken.

HORA NONA. *De negende uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken, de eygen verwe van 't kleed sal als geel stroo wesen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander een tack van Olyven, overmits dese plante haer bladers keert nae der Sonnen stand, gelijck van veelen is waergenomen, en *Plinius* oock getuyght.

HORA DECIMA. *De thiende uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't geel, treckende een weinigh nae 't swart, houdende mette rechter hand het teycken van *Mercurius*, en mette slincker een tack van Populier. Hebbende dese plante datselve bedietsel mette Olyve: Waerover *Pontanus* dieselve noemt in zijne Dichten, de boom van de Sonne.

HORA VNDECIMA. *De elfde uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken, in 't weerschijn gekleet, van geel en swart, houdende met groote bevalligheyt het teycken van *Luna*, en een uyrwerck van een Waeterlooper. Waer van *Cicero* gedenckt, in de natuyre der Goden. Maer, seyt hy, wat is beter, of ghy een getrocken Sonne-wijser of een Waeterlooper aensiet. Want hier mede deylden de Reedenaers, by Ouds, den Tijd af. En alhoewel dit geen Sonnewijser is, niet te min deelde *Scipio Nasica* 595 nae de bouwinge der stad *Romen*, met de Waeterloopers, de even-gelijcke uyren van dagh en nacht af. Want de Sonnewijsers, wanneer de locht is betrocken, geven geen schijnsel van sich. Hier van getuyght *Plinius* in 't VII boek. De vindinge van dese Waeterlooper, seyt *Vitruvius* in 't IX boeck van zijn *Archit.* dat gevonden is van *Ctesibius Alexandrinus*, zijnde de soone van een Chirurgijn.

HORA DUODECIMA. *De twaelfde uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken beknopt gekleet, met violette verwe, als mede van hoofdhayren, gelijck by d'andere geseyt is.

't Houd in de rechter hand het teycken van *Saturnus*, en met d'ander een tack van Willigen, om dat de Populier, Olijf en Willige met haere blaederen sich nae den Sonnestand keeren, gelijck *Plinius* schrijft.

De uyren van de Nacht.

HORA PRIMA. *De eerste uyre van de Nacht.*

EEn gevleugelt Maegdeken, mette hoofdhayren, als d'ander uyren van den dagh, maer de verwe van vooren sal swart zijn. 't Kleed sal kort zijn en van verscheyden verwen, om dat de Sonne in 't Westen ondergegaen zijnde, zy sich alsoo, door den weerslagh van haere straelen, met veele verwen, vertoont; gelijck *Statius* en *Seneca* verhaelen.

't Houd mette rechter hand het teycken van *Iupiter*, en mette slincker een Nacht-uyl of een Vleermuys: gelijck *Beroaldus*, *Apulejum* uytleggende, seyt, dat dit beest altijd in den avond begint te vliegen, gelijck oock *Ovidius* dit seer geleerdelijck in de fabel van dit Dier, in 't vierde boeck van de Herscheppinge verhaelt.

De tweede uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't grauw gekleet, om dat, hoe verder de Sonne

van onsen circkel afwijckt en naer 't Westen passeert, wort te meerder door het vervolgh van de uyren de locht duysterder. En dit sal genoegh zijn om de verwen van de uyren uyt te beelden, van die daer sullen volgen.

Het sal met de rechter hand het teycken van *Mars* houden, en mette slincker een Nacht-uyl, zijnde een Iuffer van de Nacht, gelijck *Pierius* in 't xx boeck seyt; gelijck oock de naeme *Noctua*, van de Nacht haer oorsprongh heeft.

De derde uyre van de Nacht.

EEn Maeghdeken gevleugelt, in 't grauw gekleet, doch duysterer als het voorgaende, houdende in de rechter hand het teyken van de *Sonne*, maer alsoo dat het de hand soo leegh houde, als het kan, betoonende, door soodanigen wijse, dat de Sonne is ondergegaen, en met de slincker houd het een Schavuyt of Nacht-uyl. De fabel hier van vindy in 't vijfde boeck van *Ovidii* herscheppinge, waer van de inhoud soodanigh is. *Iupiter* hebbende toegelaeten aen *Ceres*, dat zy *Proserpina*, haer Dochter, uyte helle soude voeren, met desen bedinge, dat zy in die plaetse gantsch niets soude proeven: soo seyde *Ascalaphus* terstont, dat hy haer hadde Granaetappels sien eeten, en belette alsoo haer wederkeeren: Waer op *Ceres* verstoort zijnde, veranderde haer in een Nacht-uyl, die altijd voor een quaed voorteecken wort gehouden. *De Nacht-uyl*, seyt *Plinius* x boeck xxii c. *een Vogel van rouwe, en van de dood, en door de gemeene voorteeckens, grouwlijck, houd sich in de woeste plaetsen, en is niet alleen verlaeten en eensaem, maer wreed en qualijck by te komen, een monster des nachts, zy heeft geen luyd gesangh, maer een versuchtende stemme.*

De vierde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, als of het vloogh, wesende het kleet kastanybruyn. Het houd mette rechter hand het teycken van *Venus*, en met den slincker een Sandlooper.

De vijfde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken als d'andere, de kleederen van kastanybruyn, dat nae den swarten treckt, houdende in d'eene hand het teycken van *Mercurius*, en met d'ander een deel Maenkoppen, om dat de Nacht met dese plante gekroont wert; hebbende oock dese eygenschap om te doen slapen, als een werck dat by nachte geschiet; gelijck *Virgilius*, *Ovidius* en andere uytdrucken.

De seste uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't swart gekleet, hebbende in de rechter hand het teycken van *Luna*, en in de slincker een Katt. Om dat zy *Luna* aldus uytbeelden: want als de Goden voor de gramschap van *Tesiphone* waeren vluchtigh, en dat zy noch in Egypten, noch elders kosten seecker zijn, ten waere dat zy de gedaente van 't een en 't ander Dier aennaemen, soo veranderde sich *Luna* in een Katte; gelijck *Ovidius* in 't vijfde boeck van de Herscheppinge versiert, dat *Phœbi* suster, dat is de Maene, in een Katte, *Saturnus* in een witte Koe, en *Venus* in een Visch verborgen was. Want de Katte verandert sich seer, en zy siet by nachte, en het licht van haere oogen wast aen en neemt af, nae dat de Maene wast en afgaet.

De sevende uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, wiens kleed van weerschijn, te weeten van blaeu en swart sal wesen. Houdende mette rechter hand het teycken van *Saturnus*, en mette slincker hand eenen Das, om te vertoonen dat dese uyre het diepste van de nacht is, daer men anders niet denckt als om te slapen, gelijck dit Dier doet. Daer uyt dit spreeckwoord is voortgekomen, *Hy slaept als een Das*; gelijck *Virgilius*, *Silius Italicus*, *Ovidius* en andere geleerdelijck verhaelen, daer van oock elders wort gesproken.

De achtste uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, als of het wilde vliegen, wiens kleed sal duyster blaeu wesen. Houdende met d'eene hand het teycken van *Iupiter*, om dat dese is tusschen de uyren van den diepen slaep: Met d'ander houd het met groote bevalligheyt een Ratte, wesende een slaperigh Dier. Waer van *Martialis* oock getuyghnis geeft, dat de Ratten van 't slaepen den Winter over vet worden.

De negende uyre van de Nacht.

EEn Maeghdeken in 't purper gekleet, gevleugelt als d'andere, als oft wilde vliegen, houdende in d'eene hand het teycken van *Mars* en een Nacht-uyl, als een eygen Nachtvogel.

De thiende uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt kindeken, wiens kleed een weynigh klaerder ſal weſen als de andere bovengeſeyde uyren.

'tSal houden het teycken van de *Sonne*, gelijck wy hebben geſeyt in de eerſte uyre van de nacht, om dieſelve reden: en met de ander hand een uyrwerck daer de klocke op thiene ſtaet, en boven het ſlaghwerck, de uyren, ſulx dat het ſlaen dieſelve uyre aenwijſt, roepende een yder tot zijn werck; gelijck *Beroaldus* de uytlegger van *Apulejus* ſeyt, en in 't beſonder daerom ten thien uyren, om dat de tijt van ſlapen nu alreede verſtreken is.

De elfde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't blaeu gekleet, houdende in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander hand een Sandlooper, waer op men ſiet de verdeelinge van de uyren, met het teycken datmen ſien kan dat het tot elf uyren verloopen is.

De twaelfde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, dat als d'andere vaerdigh ſtaet te vliegen, wiens kleed ſal van Hemels blaeu zijn: en om dat de dagh naedert, ſoo is de duyſterheyt aen 't daelen; gelijck oock *Virgilius*, *Silius* en *Statius* verhaelen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Mercurius*, en onder den ſlincker arm ſeer aerdigh, een Swaene, om te betoonen de eerſte wittigheyt van den Morgen, aleer de Sonne opkomt, gelijckende daer in de wittigheyt van den Swaene, wanneer zy rijſt: en wanneer zy wegh gaet, ſoo maeckt zy oock den nacht ſwart, gelijck een Raeve.

* * * *

De deelen des Daeghs en des Nachts.

OM den konſtbeminders, de afdeelingen van dagh en nacht te vertoonen, heeft het ons geraeden gedacht, dieſelve hier by te voegen, beginnende van *Midnacht*, *Haenegeſchrey*, *Dageraet*, *Morgenſtont*, *Morgen*, *Voormiddagh*, *Middagh*, *Naemiddagh*, *Avond*, *Avondſtond*, *Scheemeringe*, *Voornacht*, *eerſte ſlaep*, *Nacht*. De vier deelen des daeghs zijn, Morgen, Dagh, Avont, Nacht. Dit kan den Dichters tot opmerckinge dienen, om haere tijden wat nauw af te deelen.

AURORA. Soeckt *Morgenſtond*.

GUARDIA. *De Wacht.*

EEn gewapende Vrouwe, met een Kraen op den Helm, hebbende in de rechter hand een Swaerd, en in de ſlincker een ontſteecken Fackel, of met een Gans ter ſijden.

De Fackel mette Kraen bedieden Wackerheyt, om reedenen die alreede elders zijn gebruyckt. 't Selve bediet oock de Gans, die ſich ſelven twaelf reyſen, in den geheelen nacht, opweckt: Daer over eenige geloven, dat hy de uren des nachts, afmeet, waer door de tijd gerekent wort: In 't wecken maeckt dit Dier veel gekakels metten beck, en dat ſoodanigh, gelijck *Titus Livius* vertelt, dat als de Roomſche Soldaten, die by 't *Capitolium* de wacht ſouden houden, ſliepen, ſoo ontwaeckten zy, alleene, door 't gekakel van eene Gans, en daer door beletten zy den Françoyſen den intocht: Deſe twee Dieren, bedieden, dat de Wackerheyt en de getrouwigheyt, op 't hooghſte, totte Wacht noodigh zijn, verſelſchapt mette macht om tegenſtand te doen, 't welck door 't Wapentuygh en 't Swaerd wort te kennen gegeven.

GUIDA SICURA DE VERI HONORI.

Geruſte Wacht van de waerachtige eere.

EEn Vrouwe nae de maniere, gelijck wy de Deughd op haere plaetſe hebben beſchreven, met een Schild aen den arm, waer in de twee Templen van *Marcellus* zijn geſneden, d'eene van de *Eere*, d'ander van de *Deughd*. Sittende deſe Vrouwe op een Eyke-

 boom,

boom, en mette rechter hand, diese om hoogh geheven heeft, toontse eenige krijgs-kroonen, met Scepters, Keyserlijcke Waepens, Hoeden, Mijters, en andere ciersels van grooter waerdigheyt, die aen de tacken van desen boom gestelt zijn. Waer aen een rolle sal hangen met het opschrift *Hinc omnia, 't komt hier al van daen.* En boven 't hoofd, *Me duce, door mijn beleyt.*

Dit alles vertoont, dat wy van *Iupiter*, den gever aller genade, aen wien dese boom was toegeheylight, of om wel te seggen, dat wy van God selve, alle eere en werreltsche waerdigheyt konnen verkrijgen, door 't geleyt en de wacht der deughd: 't welck oock de twee Templen te kennen gaven, die van *Marcus Marcellus* tot een verborgen sin waren gebouwt: Want d'eene Tempel die de Eere was toegewijt, die hadde geen ander ingangh, dan datmen door de deure der deughd, daer most ingaen.

VIGILANZA. *Wackerheyt.*

EEn Vrouwe met een Boeck in de rechter hand, in d'ander een Roede met een ontsteken Lampe, ter sijden staet een Kraen, die een steen in de klauw heeft.

't Is soo seer in de gewoonte, dat dese vlijtigh en wacker genaemt wort, die slechts een levendige of wackere geest heeft, alhoewel dese naem verkregen is, door de wackerheyt die men mette lichaemlijcke oogen sien kan, niet te min wort de gestadige oeffninge, gelijck als in de Natuyre verandert, en sich eygen gemaeckt, en wort soo wel de Wackerheyt des lichaems, als des geests, door dit beeld uytgedruckt, te weten, de Wackerheyt des Geests door 't Boeck, waer in men de wetenschappen leerende, den Mensche wacker en vaerdigh maeckt, om de ongevallen der fortuyne tegen te staen, en de driften des gemoeds te beschouwen.

De Roede maeckt het slaeperige lichaem wacker, gelijck het Boeck en de spieglinge of contemplatie de droomige geesten opwecken. Daerom seght *Salomon* in zijn Hooge Lied, soo wel tot het lichaem als totte ziele, *Ick slaep, maer mijn herte waeckt.*

De *Kraene* leert ons datmen gestadigh op zijn eygen hoede moet wesen, en voor zijn eygen leven, want gelijck veele Natuyrschrijvers verhaelen, wanneer dese Kraenen komen om te rusten, soo verposen zy malkanderen op deser maniere, dat die daer op den Schildwacht staet, eenen steen tusschen zijn klauwen vat; en soo langh de steen niet neder valt, zijnse seker datse beschermt zijn door de Wackerheyt van haeren medegesel: en als die valt, 't welck niet kan geschieden, dan door den slaep van den schildwacht, soo worden zy van 't geluyt wacker en vliegen wegh.

De *Lampe* bediet, dat de Wackerheyt eygentlijck verstaen wert in dien tijd, die daer bequaemst is totte ruste en slaep. Daerom stelden de Oude hare schaerwachten eenige seeckere uyren des nachts, waer in de Soldaten mosten wacker zijn tot versekeringe van het Heyrleger: en wierde de geheele nacht gedeelt in vier wachten, gelijck *I. Cæsar* 't selve verhaelt in 't eerste van zijne Commentarien.

VIGILANZA. *Wackerheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met eenen Haen, hebbende een Lantaerne in der hand, om dat ons de Haen des nachts door zijn gewoonlijck gekray opweckt, en nimmermeer

mermeer naelaet de verborgene onderwijsinge van de natuyre, te gehoorsaemen, leerende alsoo den Mensche de Wackerheyt.

De Lantaerne vertoont even het selve, om dat de duysternisse de loflijcke wercken niet hinderlijck soude zijn. Hier over leestmen, dat *Demosthenes* gevraeght zijnde, wat middel hy gebruyckt hadde, om een goed Reedenaer te worden, voor antwoorde gaf, *dat hy meer Oly als Wijn gebruyckt hadde*, verstaende by de Oly de Naerstigheyt, en by den Wijn de dertelheyt.

VIGILANZA. *Om te beschermen en andere te bevechten.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Slange, en in de slincker een Pijle houd.

VIGILANZA. *Wackerheyt.*

EEn Vrouwe met een kloxken in der hand, ter sijden een Leeuw, als of hy met open oogen sliep.

De klock, een heyligh instrument, is gevonden, om de gemoederen op te wecken, niet alleene van den slaep der sonden, door een waer berouw, waer toe zy haer noodight, luydende ter Kercken, maer oock de lichaemen van de rustplaets en 't gemack van 't slaepen.

De Leeuwe was by de Egyptenaers een teycken van Wackerheyt, want *Pierius* seyt dat de Leeuw nimmermeer zijn oogen geheel open houd, dan als hy slaept: en daerom stelden zy diensleven voor de portaelen van haere Kercken, vertoonende datmen in de Kercke met het gemoed moet waecken, en op het gebedt acht nemen, alhoewel het lichaem, in de woelerie deses Werrelts, schijnt te slaepen.

VERITA. *Waerheyt.*

EEn seer schoone naeckte Vrouwe, houdende in de rechter hand om hoogh een straelende Sonne, daerse op siet, en met de ander hand een open Boeck en een Palmtack, onder de rechter voet salse een Hemelsche globe hebben.

Waerheyt is een geschicktheyt van een welgestelt gemoed, om de tonge niet van 't oprechte af te leyden, noch van het eygen wesen dier dingen, waer van men schrijft of spreeckt: beweerende alleen 't geene dat waer is, en ontkennende 't geene niet waer is, sonder datse van haere gedachten verandert.

Naeckt wort zy vertoont, om dat zy uyter natuyre eenvoudigh is, waer over *Euripides* in zijne *Phœnissis* seyt, 't is seer eenvoudigh van de Waerheyt te spreecken, als niet van noode hebbende ydele en op-gepronckte uytleggingen, om datse door haer selve geschickt en bequaem is. 't Selve seyt *Æschilus* en *Seneca* in zijn vijfden brief, *dat de Waerheyd een eenvoudige reede is.* Daerom isse naeckt gestelt, sonder datse eenigh cieraet noodigh heeft.

Zy houd de Sonne, om uyt te drucken, dat de Waerheyt een Vriendinne van 't licht is, jae zy is een klaer licht, en vertoont alles soo 't in der daed is. Men kan oock seggen datse op de Sonne, dat is op God siet, sonder wiens licht geene Waerheyt is, want hy is de Waerheyt selve, seggende *Christus* onse Heere, *Ick ben de wegh, de waerheyt, en het leven.*

Het opene Boeck bediet, dat in de Boecken

ken de Waerheydt der dingen gevonden wort, en daerom is het Boeck een oeffeninge van de kennissen of wetenschappen.

De Palmtack kan haere kracht uytdrucken, want, gelijck bekent is, soo wijckt de Palmboom voor geene swaerte, alsoo wijckt oock de Waerheyt voor geene tegenstrijdige dingen: en alhoewel zy van veelen wort aengevochten, soo steeckt zy 't hoofd noch ten Hemel, en wast om hooge. Boven dat beteyckentse de sterckheyt en de overwinninge. *Æschines* seyt tegens *Timarchum*, dat de Waerheyt soodanige kracht heeft, datse ook alle de gedachten der Menschen overwint. *Bacchilides* noemt de Waerheyt een almachtige wijsheyd in *Esdra* IV cap. en de uytspraeck van *Zerobabel* de Iode is, dat de Waerheyd het altersterckste is van alle dingen, en die 't meest vermoght by den Koningh *Darius*.

Maer wat segh ick van dese spreucke? Nae dien de daeden van onse Christenen overvloedigh zijn ter proef gestelt, zijnde veel duysent Menschen van alle Ouder en geslacht, en gelijck als uyt alle Landen uytgevoert, om haer bloed en leven te storten, en de Waerheyt van de Christlijcke Religie voor te staen. Waer van zy oock wegh dragen de heerlijcke triumphe van de alderwreetste Tyrannen, van datse met ontallijcke palmen en kranssen de Christlijcke Waerheyt hebben verciert.

De Werld onder haer voet, bediet, dat zy hooger en waerdiger is, als alle de goederen des Werrelds, overmits zy een geestlijcke saecke is. Waer over *Menander* seyt, *dat de Waerheyt een Burgerinne van den Hemel is, en die sich alleene verblijt, om neffens God te staen.*

Waerheyt.

EEn naeckt Maeghdeken met eenige witte sluyers rontom, om te betoonen datse behoort bedeckt en soodaenigh met woorden verciert te wesen, datse oock de schoonheyt van haer suyver en schoon lichaem niet wegh neme, en datse meer van haer selve, als van alle andere dingen, sich verciere en opsmucke.

VERITA. *Waerheyt.*

EEn blinckende Vrouwe, van een eedel opsicht, met een goude Paruyck, cierlijck in 't wit gekleet, houdende in de rechter hand een Spiegel, die met eedelsteenen verciert is, en in de ander hand een gulden Balance of Weeghschael.

De gelijckheyt, die 't verstand heeft mette verstandelijcke dingen, wort van de Philosophen door dit woord *Waerheyt* verstaen, en om dat het geene dat waer is, oock goed is, en 't geene goed is, oock onbevleckt en onbesoedelt is, daerom is de Waerheyt in 't wit gekleet, daer by voegende dat zy is gelijck het licht, en de logen als de duysternisse: En hier op speelen de woorden *I. Christi*, wanneer hy seyt, 't geene ick u segge in de duysternisse, vertelt dat in 't licht, dat is, 't geene ick u liever segge aen de effenheyt des tijds, waer in de Waerheyt ontdeckt is, van de Prophetien, bediet dat op my, wanneer ick sal ten Hemel zijn opgevaren, want dan sal alles ontdeckt en geopenbaert zijn, en daerom is hy ook het Licht en de Waerheyt geheeten, waer over oock de glans van dese beeldenisse en de kleedinge kan geseyt worden, dat zy met dese selfde beteykenisse over een komen.

En de Spiegel bediet, dat de Waerheyt, als nu, in haere Volkomentheyt is, als wanneer, gelijck geseyt is, het verstand sich vast maeckt mette verstandelijcke dingen: gelijck de Spiegel goed is, wanneer zy de waerachtige gestaltenisse van de saecke vertoont, die aldaer uytblinckt, en de Waeghschaele is een kenteycken van dese gelijckheyt.

VERITA. *Waerheyt.*

EEn naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand de Sonne, en in de slincker een uyrwerck of Sonnewijser.

Zy heeft de Sonne in de rechter hand, om de selve reeden, als boven van de glans geseit is, en de Sonnewijser in de slincker hand, bediet, dat de Waerheyt, van langer hand, noodsaeckelijck moet te voorschijn komen: en daerom isse oock een Dochter van den Tijd genaemt; en in de Griexsche taele, heeftse de beteyckenisse van een saecke, die altijd openbaer is, en niet kan verborgen blijven.

VERITA. *Waerheyt.*

EEn naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand, nae by 't hert, een Persijck met

met een blad alleen, en in de ſlincker hand een Sandlooper.

De Perſijck is een oud Hierogliphiſch beeld van 't hert, gelijck haer blad oock van de tonge is, en 't ſelve is altijd, in gelijcke voorſtellen, de gelijckniſſe, die d'eene mette ander heeft: ons leerende, dat het hert met de tonge moet vereenight weſen, gelijck de Perſijck met het blad, ten einde 't ſelve, gelijck geſeyt is, een geſtalteniſſe en blijck van de Waerheyt hebbe.

De Sandlooper is in plaets van den Tijd, gelijckt hier boven geſtelt is.

DIGNITA. *Waerdigheyt.*

EEn Vrouwe, die ſchoon is opgepronckt, hebbende eenen grooten ſteen op de ſchouderen, die met loofwerck, goude lijſten en eedele ſteenen geciert is, ſtaende metten hoofde en ſchouderen een weinigh gekromt. Waer by verſtaen wort, dat die geene die 't beproeft, alderklaerſt ſien kan, dat de Eerampten en Waerdigheyden niet anders en zijn als laſten en packen. En daerom ſeytmen dickwijls in onſe taele, dat de Eerampten ſwaere laſten zijn, en dat die geluckigh is dieſe kan draegen, ſonder den rugge te quetſen, en zijne beenen te vermorſelen en breecken.

DISPERATIONE.
Wanhoop, Vertwijflinge.

EEn Vrouwe in't grauw gekleet, nae 't wit treckende, hebbende in de ſlincker hand een Cypreſſen tack, met een Mes of Poignaert op de borſt, als of zy wilde nedervallen, en op de aerde leyt een gebroken Paſſer.

Het blauwe kleed bediet de Deſperatie of Wanhoope. De Cypreſſe tack betoont, dat gelijk deſe boom eens afgehouwen zijnde, niet weder opwaſt, noch geene ſpruyten uytſchiet, alſoo bluſcht de Menſche, die de Wanhoope tot een roof is overgegeven, mede al het ſaet der deughde in hem uyt, als mede alle vermaerde en aengenaeme wercckingen.

De gebroken Paſſer, die op der aerde leyt, betoont, dat de reeden in de Wanhopige gebroken en vermindert is, niet hebbende het waerachtige en oprechte gebruyk deſſelven, en daerom wortſe met het Mes op de borſt vertoont.

ARME. *Wapenen.*

EEn Man van ſchricklijck opſicht, met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spieſſe, die hy op der aerde ſtelt, en in de ſlincker hand een Schild, alwaer in 't midden een Wolfskop gemaelt is.

Deſe beeldeniſſe is, gelijck die van *Mars.*

RESTITUTIONE. *Wederleveringe.*

EEn Vrouwe die met haer rechter hand gelt telt, in haer ſlincker, en ter ſijden, is een kaſſe en een ſack vol gelds.

Het tellen van 't geld van d'eene hand in d'ander, druckt uyt, dat iemant die een ander zijn goed weder geeft, dieſelve berooft hem niet van eenige dingen, maer hy vermeerdert in ſich ſelve zijne middelen, en maeckt den ontfanger mildaedigh tegens hem. Ofte zy betoont dat de Wedergevinge moet vry zijn, en dat ygelijck dit ſchuldigh is, en uyt ſich ſelve moet doen, ſonder eenigh bedrogh of ſnoodigheyt.

De kaſſe en de ſack, zijn teyckens, datmen ſoo wel het groote als het kleyne, aen zijnen eygen Heere, moet wedergeven.

BENEFICIO. *Weldaed.*

EEn Iongelingh van ſonderlinge ſchoonheyt, met een vrolijck geſicht en lachende. Hy ſal naeckt zijn, hebbende voor een kleed over de ſchouderen een blaeu Laeken vol ſterren, 't welck de beſchaemde leeden bedeckt, komende een ſtraele uyten Hemel die hem omſchijnt, hy ſal de rechter arm om hoogh houden, en in 't vlacke van de hand ſal hy de drie Gratien of Danck-Goddinnekens hebben, op de maniere als zy plachten vertoont te werden, te weeten, d'eene den rugge ons toekeerende, en d'ander twee ons aenſiende, met de handen t'ſamen gevlochten, als of zy danſten. Hy ſtaet mette ſlincker hand, als of hy iemant wilde omarmen, hebbende aen de hand twee vleugels, en in dieſelve hand heeft hy een goude keten, als of hy die aen iemant wilde ſchencken. Op d'aerde aen de rechter ſijde ſal een Ade-

Adelaer ſtaen, die een Haeſe hebbende gevangen, dieſelve in ſijn rechter klauwe houd, en geeftſe verſcheyden ſlagh van Vogelen te eeten.

Iongh wort hy geſchildert, om dat de geheughniſſe van de ontfangene Weldaeden nimmermeer out behoort te weſen, gelijck *Seneca* ſeyt. Van ſonderlinge ſchoonheyt is hy gemaelt, om dat de Weldaed, boven alle andere dingen, onuytſpreecklijck aengenaem en yder behaeghlijck is. Vrolijck en lachende van geſichte is hy geſtelt, om dat iemant die een ander Weldaed doet, hy ſich oock alſoo moet vertoonen. Daerom bepaelt *Augustinus* de Weldaed aldus: *Weldaed is een goedgunſtigh werck, mededeelende en vreughd ſcheppende door 't uytdeelen, dat zy ſelver doet*; gelijckmen oock ſoude konnen ſeggen, dat die de Weldaed ontfanght oock gelijcke vrolijckheyt en vriendlijckheyt behoort te bewijſen. 't Is wel waer dat Weldaet geen Weldaet kan zijn, wanneermen booſe boeven en guyten Weldaet bewijſt, waer van wy wel veele ſouden konnen ſeggen: Maer wy ſullen ſwijgen, om die niet beſchaemt te maecken, die daer Weldaed doen aen die geene, die niet waerdigh zijn datſe in de Werrelt leven: En hier toe paſſen wy 't geene *Phocilides* de Griexſche Poeet ſeyt:

Deelt ghy den booſen Weldaed mee,
't Is of ghy ſaet wierpt in de Zee.

Naeckt is hy gemaeckt, om dat de Weldaed niet alleene, van alle bedrogh, moet los en vry zijn, maer oock wijt van die afgeſcheyden, die onder 't veinſen van datſe mild zijn, en aen andere Weldaed doen, meer teykens van ydele eere en eygenbaet, als haer ſuyver en oprecht gemoed vertoonen. Waer over *Cicero* in zijne Burgerplichten ſeyt, *Daer zijn veele die niet mild van natuyren zijn, maer die door eenige eere worden aengedreven, op datſe veele dingen doen, waer door zy voor weldoenders mochten worden aengeſien, 't welck meer uyt een grootsheyt, als uyt een goede wille ſchijnt voort te komen.*

Men ſoude oock konnen ſeggen, dat die de Weldaed ontfangt, dieſelve niet behoort te verbergen, maer dieſelve aen een yder te vertoonen, om dat dit een teycken is van danckbaerheyt, vermits de luyden dieſelve niet konnende vergelden mette wercken, behoorden ten minſten met woorden de Weldaed des gevers te prijſen.

Het blauwe geſterde kleed, beteyckent de Hemel, waer uyt alle de Weldaeden en alle genaede, haere oorſprongh nemen, en daerom wort de ſtraele vertoont, die ſoodanigen ontwerp verlicht. *Jacobus* ſeyt in 't I c. *alle goede gaven komen van boven van den Vaeder der lichten.* *Perſius* vertoont, dat deſe verwe den geenen wel paſt, die na groote dingen ſtaen. Veel te meer mogen die alſoo gekleet weſen, en met deſe verwe geciert, die de Hemelſche dingen aenſchouwen, en nae veel grooter dingen verlangen. Waer over *Petrarcha* in zijn LXXXIII Klinck-dicht aldus ſeyt: *Hy vlieght mette vleugelen der gedachten ten Hemel.*

Hy houd zijn rechter arm om hoogh, en in 't vlacke van die hand heeft hy de drie Danck-Goddinnekens, op datmen verſtaen ſoude, de drie manieren van Weldaeden, te weten van die geene die geven, en van die geene die wedergeven, en van die geene die het te gelijck geven en wedergeven. Daer wort vertoont dat d'eene mette rugge nae ons toe ſtaet, en dat d'andere beyde ons aenſien: Want ſoo men wel aenmerckt, ſoo behoortmen in 't wedervergelden aen den weldoenders, ſoo veel te milder te weſen, als of wy de eerſte geweeſt waeren, om een ander Weldaed te doen. *Indien wy*, ſeyt *Cicero*, *die dingen die wy tot onſen gebruyck ontfangen, met overvloediger maete wederom vergelden, wat ſullen wy dan doen als wy door de Weldaed zijn uytgedaeght? ſullen wy de velden niet naevolgen, die veel meer wederom geven als zy hebben ontfangen?*

Zy ſtaen mette armen in een gevlochten als of zy danſten, om te betoonen de ordre van de Weldaeden, welcke ordre paſſeert van de eene hand in d'ander, en keert ſoo ten laeſten wederom tot nut van die geene dieſe heeft gegeven.

Het ſtaen mette ſlincker arm, als of hy iemant wilde omarmen, bediet de vaerdigheit en de goede mijnen, die hy voor een ooghwit heeft, om ſich in ſoo eedelen deughd te oeffenen, van een ander wel te doen.

De vleugels die aen 't buygen van den arm, en aen de handen zijn, betoonen, dat die geene die Weldaed doet, moet met alle ſnelligheyt vaerdigh zijn, en gereet om wel te doen, *want de ſnelle danckbaerheeden zijn de ſoetſte en aengenaemſte: maer ſoo men daer mede te traegh is, alle de Weldaed is vergeefs, en 't wort geen Weldaed geheeten*, ſeyt *Lucianus*. En *Publius Minus* ſeyt: *Bis dat,*

dat, qui cito dat, dat is, *hy geeft tweemael, die haeſtigh geeft.*

Hy langht den goude keten, tot een bewijs van een geſchenck te doen: om uyt te drucken, dat de Weldaed, alle die geene kluyſtert en bind, die van haer Weldaed hebben genooten, nae *P. Mimi* ſeggen: *Beneficium dignis ubi das, omnes obligas*, dat is, *als ghy weldaed doet aen die 't waerdigh is, ſoo verplicht ghy een yder.*

De Adelaer op de maniere als geſeyt is, gedragen wy ons nae 't geene *Pierius Valerianus* in zijn XIX boeck verhaelt, alwaer hy ſeyt, dat als de Egyptenaers een goedertieren, weldaedigh en mild Man wilden uytdrucken, ſoo maelden zy eenen Adelaer af, van wiens roof allerley ſlagh van Vogelen, die hy ſelf gevangen hadde, ſich quamen aeſen.

VOLUTTA. *Welluſt die haeſt vergaet.*

EEn ſchoone en dertele Vrouwe, houdende in de hand een kloot met twee vleugels, wandelende door een wegh vol bloemen en Rooſen, hebbende ter ſijden een heuvel of ſteylen bergh.

Ick weet niet of ick te rechte, met een woord, in onſe taele kan uytdrucken of uytſpreecken, al 't geene dat de Latijnen willen ſeggen met het woord *Voluptas* of Welluſt, 't welck een geneughte is van een korte tijd, die haeſtigh voorby gaet, en die te recht in onſe ſprake mocht *ſnel-luſt* geheeten worden. En daerom wortſe ſchoon en dertel geſchildert, met een kloot met vleugels, die daer vlieght en keert: en alſoo krijght zy door eene naeme twee beteyckeniſſen, beyde van eene werckinge, die mette gevleugelde kloote over een komen.

Dit ſelve bediet mede de wegh, die vol bloemen leyt, als oock de ſteylte, die ter ſijden is.

LIBIDINE. *Welluſt des vleeſches, Geylheyt.*

EEn ſchoone Vrouwe, blanck van aengeſicht, met grove en ſwarte hayren, die om hoogh zijn gekrult, en dick van locken, met vette ſlonckrige oogen, die dertel drijven: vertoonende deſe teyckenen de overtolligheyt van 't bloed, 't welck in een goede welſtand weſende, oorſaeke is van geylheyt: en de verheven neuſe is oock een teycken van 't ſelve, nae de gelijcknis van een kromme ſnuyte van een dier, dat ſeer totte Welluſt is genegen; gelijck *Ariſtoteles* verhaelt. Op 't hoofd ſal zy een krans hebben van klimop, weſende dertelijck gekleet, hebbende over de ſchouderen een vel van een Pardel dier, en ter ſijden op der aerde ſal een Panther-dier ſtaen, ſulx dat de Vrouwe haer ſlincker hand, op 's diers hoofd ſal leggen.

De klimop heeft in 't Griex haeren naeme van *Ciſſo*, en *Ciſſa* bediet eene die tot geylheyt is genegen. *Euſtachius* ſeyt, dat *Bacchus* den klimop was gegeven, tot een teycken van geylheyt, die door den Wijn wierde veroorſaeckt.

Het vel van den Pardel, datſe over de ſchouderen heeft, op de maniere als een band, bediet, gelijck *Landinus* ſeyt, Geylheyt, alſoo dit Dier ſeer totte Welluſt is genegen, ſich niet alleene met Dieren van zijne aert, maer oock, gelijk *Plinius* ſeyt, met den Leeuw vermengende. En gelijck het vel van het Pardel gepleckt is, alſoo is oock 't gemoed van een welluſtigh Menſch beſmet met ſnoode gedachten en begeerten, die een yder verboden zijn. En dit is oock dit Dier eygen, dat wanneer het gaet weyden, ſoo verſchuylt het ſich ſoo veel het kan, om niet geſien te werden, en al weydende ſuyght het zijn eygen bloed: En dit is oock den Welluſtigen eygen, om dat dieſelve, boven alle andere dingen, zijne begeerte bedecktlijck ſoeckt uyt te voeren, ſulx dat het niemand gewaer wort, uytſtortende, om zijn luſt te verſadigen, zijn eygen bloed, waer door hy zijn kracht komt te verlieſen.

Tot verklaeringe van 't Panther-dier, ſeyt oock dieſelve *Landinus*, dat veele alleen een onderſcheyt in de verwen van 't Pardel maken, en om dat de Panther witter is, willen zy dat de Panther 't Wijfken van de Pardel is: en gelijckmen dit gelooft waer te zijn, ſoo kanmen oock lichtlijck verſtaen dat de Welluſt met meerder kracht by de Vrouwen als by de Mannen heerſcht, gelijckmen oock in yder aert van Dieren kan ſpeuren. *Plinius* ſeght, om dat het Panther-dier ſoo ſchoon is, ſoo verlangen daer veele Dieren nae, maer zy vreeſen deſſelven wreedheyt, die in 't hoofd geſien wort, waer over zy het hoofd ver-

verbergende, alleen den rugge vertoonen, lockende alsoo den Dieren tot sich, die zy daer nae in haest aenvallen en verslinden: 't welck alles de Wellust seer gelijck is, diewelcke den Mensche met haere schoonheyt aenlockt en tot haer treckt, maer strax daer nae soo verslint zy dienselven: want zy verquist den tijd, het geld, de eere, het lichaem, en selve de ziele besmettende, verontreynightse dieselve, en maecktse tot een slavinne van de Sonde, en van den Duyvel.

LIBIDINE. *Wellust, Geylheyt.*

EEn Vrouwe dertelijck gekleet, leunende op de slincker knie, houdende in de rechter hand een Scorpioen, aen de slincker sijde staet een Bock die seer geyl is, met een Wijnranck en eenige Druyven in den mond.

Plinius verhaelt, dat door de Scorpioen de Wellust is afgebeelt, om dat by de Sterreraeders de heimlijcke leeden des Menschen, dit Dier zijn toegewijt: alsoo wort oock de Bock daer voor genomen, die seer totte Minnelusten is genegen. Zy sit en leunt, om dat de leedigheit het voedsel is van de Wellust, nae de meeninge der Poëten:

Werpt ghy de ledigheyt om veer,
Cupidoos *pijlen leggen neer.*

De Druyf is een klaer teycken van de Wellust, want:

Wanckt Ceres *niet met* Bacchus *Wijn,*
Vrouw Venus *trilt van koud' en pijn.*

Daerom seytmen dat de Wijnranck geyl en weeldrigh is, wanneerse dapper uytschiet, gelijck de Menschen die in de Wellust verblint zijn, oock nimmermeer rusten.

ELOQUENZA. *Welsprekentheyt.*

EEn Vrouwe met verscheyden verwen gekleet, hebbende op 't hoofd een kranskken van 't kruyd *Iris*, houdende in de rechter hand eenen Blixem, en in de slincker een open Boeck.

Het geseyde kleed vertoont, dat gelijck de verwen verscheyden zijn, alsoo behooren oock de Oratien, of de Vertooghreedenen gekleet en geciert te wesen, met verscheyden vindingen.

De krans van 't bovengeseyde kruyd, seyt *Pierius* in 't LX boeck, dat een beeld is van de Welspreeckentheyt. Want *Homerus* verhaelt, dat de Trojaensche Orateuren, gelijck dieselve seer welspreeckende waeren, gegeten hadden van den bloeyenden *Iris*; gevende de Poeet daer mede te verstaen, datse met alle vlijt en naerstigheyt de gronden van cierlijck te spreecken, hadden geleert. En dit is de oorsaecke, waerom de bloeme van dit kruyd door haere veranderinge, en ciersel van hare verwe, een groote gelijcknisse heeft metten *Iris* ofte den Regenbooge, diewelcke oock by haer alleene gehouden was, voor Goddinne van de Welsprekentheyt.

Door 't Boeck wort verstaen, wat voor een saecke de Welspreeckentheyt zy, en dat het een kracht is van veele woorden, die door de konst zijn te saemen gestelt: en die ten meestendeel beschreven, en voor de naekomelingen bewaert worden: Door den Blixem wort verstaen, gelijck 't *Pierius* in 't XLIII boek uytleyt, dat de Welsprekentheyt van een bespraeckt en wijs Man, met minder moeyte, de gemaeckte hertneckigheyt, die in de gemoederen der onweetende en hooghmoedige Sotten heerscht, te gronde stort, als de Blixem de hooge toorens en gebouwen, te needer werpt, van die sich boven andere gemeene huysen verheffen.

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

EEn Vrouwe in 't root gekleet, houdende in de rechter hand een Boeck, en de ſlincker hand verheven, en de voorſte Vinger uytſtekende. Dicht by haere voeten, ſal een Boeck leggen, waer op een Sandlooper ſal ſtaen, en daer neffens een Vogelkouw, alwaer een Papegay ſal boven op ſitten.

Het Boeck en de Sandlooper, zijn kenteyckens dat de woorden zijn gereetſchappen van de Welſprekentheyt, en deſe ſullen werden gebruyckt, op haere ordre, tijd en maete. Zijnde alleene de Reeden door den tijd afgemeeten, krijgende daer van de getallen, den ſtijl, de aerdigheyt en een deel van de bequaemheyt, om te overreeden.

De Papegay is een beeld van de Welſprekentheyt, want zy doet een groot wonder mette tonge en ſpraecke, naebootſende daer in den Menſche, in wiens tonge alleene de oefninge van de Welſpreeckentheyt beſtaet. En de Papegay wordt boven op de kouwe geſtelt, om dat de Welſprekentheyt aen geen perck of plaetſe is gebonden, zijnde haer ampt datſe van alle ſtoffe, die haer magh voorkomen, wijſlijck en wel weet te ſpreecken; gelijck *Cicero* en andere 't ſelve verklaeren.

Het roode kleed vertoont, dat de reeden ſoo beweeghlijck en doordringende moet zijn, datſe de roodigheyt en beſchaemtheyt ten aengeſichte kan uytperſſen: en derhalven moet de Welſprekentheyt bequaem weſen totte overreedinge: nae 't ſeggen van *Horatius*, daer hy aldus ſpreeckt, *Indien ghy wilt dat ick ſal ſchreyen, ſoo moet de treurigheyt en rouwe eerſt van u beginnen.* En deſe opgeweckte verſekeringe, geeftſe met de hand en met den verheven vinger te kennen, want een groot deel van de Welſprekentheyt, beſtaet in de geſten of bewegingen van de Oratien of Reedenen.

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

O*Rpheus* was van de Oude geſtelt voor de Welſpreeckentheyt, kleedende hem als een Philoſooph, met een Perſiaenſche Tuyliband, ſlaende op de Harpe of Liere, en voor hem ſtonden Leeuwen, Wolven, Beeren, Slangen, en verſcheyden andere Dieren, die hem de voeten leckten, en daer waeren niet alleen verſcheiden Vogelen, die rontom hem vlogen, maer oock boomen en bergen, die ſich voor hem nederbogen, als oock ſteenen, die door het lieflijck Muſijck wierden beweeght en getrocken.

Tot verklaeringe van deſe ſchoone beeldeniſſe, ſal ons dienen 't geene *Anguillera* tot dien einde uytgedruckt heeft, uyt het x b. van *Ovidii Metamorph.* ſeggende, dat *Orpheus* ons vertoont hoe grooten kracht en wackerheyt de Welſprekentheyt heeft, als die daer is een Dochter van *Apollo*, 't welck niet anders is als de Wijsheyt.

De Liere, is eygentlijck de konſt van 't ſpreken, als hebbende daer mede gelijckeniſſe, die als nu den toon hoogh, dan leegh laet gaen, de ſtemme daer in naebootſende.

De boſſchen en bergen die ſich bewegen, zijn anders niet als de ſtijfhoofdige en harde Menſchen, die vaſt op haere meeninge ſtaen blijven, en die ſich nochtans ten laeſten, met groote moeyte, door de ſoetigheyt van de ſtemme, en de kracht van 't lieflijck ſpreken, laeten overwinnen: Maer by de boomen die hare diepe en vaſte wortels hebben, daer by worden die Menſchen verſtaen, die hertneckigh, en als de dief by den baſt, by het haere, blijven.

Hy houd mede de Revieren op, zijnde 't ſelve niet anders als de dertele en oneerbare Menſchen, diewelcke wanneer dieſelve door de kracht van de tonge, niet werden opgehouden, en in haer Godloos leven geſtuyt, ſoo loopen zy ſonder ophouden, ten laeſten in de Zee, dat is in 't berouw, en in de bitterheyt, die daer ſchielijck, nae de vleeſchlijcke luſten, plagh te volgen.

Hy maeckt de wilde Dieren ſachtmoedigh en goeddadigh: waer door te verſtaen wort gegeven, dat de wreede en bloeddorſtige Menſchen, door welbedachte Welſprekentheit gebracht worden tot een ſeer prijſlijck en eerlijck leven.

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

VOor de beeldeniſſe van de Welſprekentheyt wort *Amphion* gemaelt, die door den klanck van den Cyther, en door zijnen ſangh, de ſteenen, die hier en daer, in verſchey-

ſcheyden plaetſen, verſtroyt leggen, tot ſich treckt. 't Welck bediet, dat de overeenſtemminge van de Welſpreeckentheyt, de harde, onwetende en botte Menſchen tot ſich treckt, 't zy oock waer dieſelve ſouden mogen weſen, dieſelve vereenigende, ſulx datſe Burgerlijck en eendrachtigh onder malkanderen leven.

FORZA SOTTOPOSTA AL' ELOQUENZA. *Kracht door de Welſprekentheyt t'ondergebracht.*

EEn oude Vrouwe ſeer ſtaetigh gekleet, hebbende den Slangen-ſtaf van *Mercurius* in de rechter hand, en een Leeuwe onder haere voeten. Waer door wort te verſtaen gegeven, dat het geweld, door de Welſprekentheyt, is t'ondergebracht.

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

EEn ſchoon Maeghdeken, met blote armen, en de borſt gewaepent, hebbende eenen Helm op 't hoofd, met een goude kroone, zy heeft een Rapier op haere ſijde, in de rechter een Geeſſel, en in de ſlincker een Blixem, zijnde in 't purper gekleet.

Zy wort een ſchoon en gewapent Maegdeken afgemaelt, om dat de Welſpreeckentheyt geen ander wit noch ooghmerck heeft, als om andere te overreeden, en alſo zy dat niet kan doen ſonder aen te locken en te bewegen, ſoo is 't noodigh datſe ſeer ſchoon zy van opſicht: weſende dit het cieraet en de ſchoonheyt van de reedenen, datſe moeten overvloeyen, om daer door andere te overreeden. Hierom maelden oock de Egyptenaers *Mercurium*, als eenen Iongelingh af, die ſchoon en bevalligh was, ſonder baert. Want de manieren van dit Ouder, zijn de maniere van de Welſprekentheyt gelijck, als die daer is bevalligh, vrypoſtigh, moedigh, dertel en onverſaeght.

De lieflijckheyt van de woorden, wort door de naeckte armen uytgedruckt, alſoo die onder de gewaepende borſt heerkomen, om dat de Welſprekentheit, ſonder gronden der vaſter geleertheyt en der krachtiger reedenen, ongewapent en krachteloos is, om tot haer einde en wit te komen. Daerom ſeghtmen, dat de geleertheyt, Moeder is van de Welſpreeckentheyt en overreedinge. Maer vermits de reeden van de geleertheyt, om haere ſwaerigheyt, qualijck wil verſtaen en gehoort zijn, daerom wortſe, door de reedenen geciert, om datmen die te beter ſoude verſtaen, jae baeren oock dickwijls krachten van overreedinge, en komen alſoo tot het begrijp, om in een ruw gemoed beter te wercken. En daerom ſietmen, dat om ſware en twijfelachtige reedenen te verlichten, en 't gemoed totte beweginge van de tochten en neygingen aen te prickelen, of om 't ſelve in de toom te houden en te breydelen, van nooden zijn veele cierlijcke en konſtige omwegen, van den Reedenaer, waer onder hy zijn konſt weet te verbergen, om alſoo den ſtouten te bewegen en aen te ſtoocken, of om de ſlaeprige gemoederen, van de traege en luye Menſchen, op te wecken: de ſlechte, door den geeſſel en door een gemeene en ſlechte maniere van ſpreecken, of door het rapier van middelbare en meerdere begrijplijcke vercierſelen, of ten laeſten, door den donder en blixem van hooge en dringende reedenen, die kracht hebben, om yder te verſchricken en vreeſe aen te jaegen.

Het purpere kleed mette goude kroone op 't hoofd, is een klaer teecken, dat deſe ree-

reedenen in't gemoed van diese hooren uytblincken, en houden te gelijck, heerschappie in de Menschlijcke gemoederen. *Plato* seyt, *der Redenaers waerdigheyt is met de Koninglijcke waerdigheyt vereenight, want zy overreedet wat billick is, en daer door bestiertse het gemeene beste.*

ELOQUENZA. *VVelsprekentheyt.*

EEn deftige Vrouwe, eerbaer gekleet, hebbende een Papegay op't hoofd, de opene rechter hand uytsteeckende, en de slincker houdende gesslooten, als of zy die onder het kleet wilde verbergen.

Dese beeldenisse is gestelt nae 't gevoelen van de Stoische Philosooph *Zeno*, die daer seyde, dat de *Dialectica* of Redenkavelinge, was als een gesslooten hand, want zy quam listelijk voor den dagh, maer de Welsprekenskonst, was als een opene hand, die sich mildelijck en breet uytspreyde. Wegen de verklaeringe van den Papegay, is te vooren alreede geseyt.

SALUTE. *VVelvaeren, Heyl, Behoudenisse.*

EEn Vrouwe sittende op een hooge Zeetel, met een Beecker in de hand, hebbende een Autaer ter sijden, waer op een Slange leyt, die met het hoofd om hoogh gebogen is.

Dese beeldenisse is gemaeckt na de alderoudste kennisse, waer door men lichtelijck leert wat de behoudenisse zy, en waer in dieselve bestaet. *Lilius Giraldus* heeftse, ten deele, uyt een Medaglie van *Nero* en van *M. Crassus*, doch geheel nae 't voorbeeld van den Keyser *Probus* genomen, die van *Adolph Occo* aldus is beschreven, *Het heyl of welvaeren, sit op een zeetel, daerse mette slincker hand op leunt, maer met de rechter reycktse een Kelck van den Autaer, daer een Slange komt uytspringen.*

Voor eerst was het Autaer by de Oude, de uyterste toevlucht van die geene, die anders geen middel hadden, om de gramschap van hunne vyanden te ontwijcken, en soo wanneer iemant daer toe naderde, soo wierder geen Mensch soo vermetel noch ongodsdienstigh gevonden, die alsdan iemand soude beschaedigen. En daerom voert *Virgilius*, *Priamum* in, van dat hy in zijn uyterste nood, alle Menschlijcke hulpe ten einde zijnde, van *Creusa* vermaent wierde, dat hy soude staen naest den Autaer, met een vast vertrouwen dat hy 't leven soude behouden, door middel van den Godsdienst. Want behouden te zijn, hoemen 't oock neemt, is anders niet als verlost te worden, van een groot en dreigend gevaer, 't zy door hulp van sich selve, of door een ander.

De Zetel en 't sitten betoont dat de behoudenisse ruste baert, 't welck is het wit desselven, of van die 't verkrijght. Daerom wilde *Numa Pompilius*, de eerste instelder, van de heylige Ceremonien, te *Romen*, dat, na dat de offerhande volbracht was, de Priester soude sitten, gevende aen 't Volck een vast vertrouwen, van datse de gunst en genaede souden verkrijgen, die in 't offeren versocht was.

De Beecker of Kelck betoont, datmen door't drincken dickwijls onse behoudenisse verkrijght, als door de medicine en geneesdrancken, die wy totten monde innemen.

De Slange is oock een beeld van de behoudenisse, want zy vernieuwt haer jaerlijx en wort jongh, is hart van leven, sterck, gesont, en seer goet tot veele medicinen. Men schrijft, datse een kruyd weet te vinden, dat haer het gesichte versterckt, en noch een ander, dat noch krachtiger is, om sich, schier dood zijnde, weder gesont te maecken. En 't is in de H. Schriftuyre van God, op een verborgene wijse, door *Mosen* ingestelt, dat hy een metaelen Slange op een houd maeckte, waer op een yder die gewont was, siende, alleene, door 't gesicht, wierde genesen.

Men vind in dese beeldnisse vier oorsaecken, waer uyt de behoudenisse komt, waer van d'eerste God is, van wien alle goed moet heervloeyen, en dit wort door het Autaer verstaen. Daer nae de medicine, en de noodige onderhoudinge des levens, wort door de Schaele afgebeeld: en d'andere uytwerpinge van de overtollige vochtigheeden, is door de Slange vertoont, die sich van zijn eygen huyd berooft, om wederom jongh te worden. De vierde oorsaecke is, de gebeurlijcke toeval, diewelcke iemant van self, sonder iemants hulpe, en sonder 't minste vermoeden overkomt. 't Welck bediet wort door 't stil of ledigh sitten, gelijckt die geene gebeurde die daer genas door een vuystslagh, die hem zijnen viand gaf, waer door

zijne onrijpe sweeringe opborste. En om dat de behoudenisse van de Godgeleerden onderscheyden wort in de behoudenisse van lichaem en ziele, soo seggen wy dat de behoudenisse der ziele beseten wort, wanneer sich de Mensche berooft van zijn eygen sucht of passie, en soeckt sich in alles, den wille Godes te ondergeven: en de behoudenisse van 't lichaem is, wanneermen gelegentheyt heeft om in ruste en sonder verdriet sich te onderhouden; 't welck alles door de Zetel en Kerck wort te kennen gegeven.

SALUTE. *Welvaeren, Heyl.*

IN een ander Medaglie, sietmen een Vrouwe gemaelt, die mette slincker hand een Spiesse houd, en in d'ander een Schaele, gevende een Slange te drincken, die om een voetsteen geslingert is.

De Spiesse en Pedestal, betoonen de sterckheyt en vastigheyt, in plaets van de Zeetel, als boven geseyt is. Want men kan dat geene behoudenisse heeten, waer datmen niet vast en seecker is, of waer men gevaer heeft van een quade toeval. 't Welck oock de Spiesse verseeckert, waer op dese beeldenisse rust. In de Medaglie van *Antoninus Pius* wordt de behoudenisse afgemaelt, dat zy in de rechter hand een Schaele houd, waer uyt zy een Slange te drincken geeft, hebbende in de slincker een roede, met het opschrift *Salus publica Aug.*

SALVEZZA. *Behoudenisse van 't Menschelijck geslacht*, gelijck dieselve in de Vaticaensche Boeck-kamer afgebeeld is.

EEn staende Vrouwe met een groot kruys, hebbende ter sijden een Ionghsken, dat op zijne schouderen de Arke *Noachs* draeght.

OPERA VANA. *Vergeefsche of ydele Wercken.*

EEn Vrouwe, die als met opmercken, een Spinneweb besiet, dat zy in beyde handen heeft: om uyt te drucken, dat gelijck dese webben met groote vlijt zijn geweven, en met groote scherpsinnigheyt te saemen gestelt, zy nochtans, door de minste aenroeringen, worden gequetst en verbroocken. Soo zijn oock de ydele wercken, en dewijle die geen vaste grond hebben, in de waerachtige en volmaeckte reeden, soo verdwijnen dieselve, door de alderminste tegenstant, en gaen verlooren.

OPERA VANA. *Vergeefsche Arbeyd.*

EEn Moriaen die naeckt is, en mette eene hand een kanne waters over zijne schouders giet, zijnde met de ander hand besigh, om zijne swarte huyd wit te maecken. En dit kan oock een beeld wesen van Vergeefsche Arbeyd, overmits het selve een bespotlijcke uytkomst heeft, als hebbende geen bequaeme middelen noch behoorlijcke geschicktheyt.

Anders.

EEn Vrouwe die met een scherp Swaerd een groote Vier-vlam wil uyt slaen of blusschen, of, als men seyt, *het waeter in een mortier stooten.* Dit of diergelijcke kan men afschilderen.

OPERA MANIFESTA. *Openbaere Werckinge.*

EEn Vrouwe die beyde handen open houd, alwaer in 't midden, van yder hand, een oogh staet.

Dit was een seer schoone beeldnisse van de Oude, en de handen druckten lichtlijck de werckinge uyt, wesende het voornaemste gereetschap, tot onse voornaeme en noodige wercken. Door de oogen wierde de hoedanigheyt van't werck afgemaelt, 't welk openbaer en doorluchtigh behoort te zijn, gelijckende een Lanterne, die een ander wel voorlicht, maer selve niet siet: Maer het oogh, 't welck door haer eygen licht haer selven verciert en verrijckt, daer door wort bewesen, dat de werckinge niet door ydele eere, noch gemaeckte schijn, moet heerkomen, maer alleen om sich selve en andere ten dienste te staen.

OPERATIONE PERFETTA. *Volmaeckte Werckinge.*

EEn Vrouwe, die in de rechter hand een Spiegel houd, en met de slincker een Winckelhaeck en een Passer.

De

De Spiegel, waer in men de beelden ſiet, dieder in der daed niet in zijn, kan weſen een gelijckniſſe van ons verſtand, waer door, nae ons believen, door de natuyrlijcke bequaemheyt onderſtut zijnde, veele Ideen of eerſte gedaenten van dingen, in onſe herſſenen verſchijnen, die niet konnen werden geſien; maer die door 't middel van de wercklijcke konſt, en van gevoelijcke dingen, door gereetſchappen, die in ſtoffe beſtaen, konnen werden uytgevoert. Boven dit aleermen 't werck, tot zijne volmaecktheyt brenght, iſſer van noode, datmen de hoedanigheeden deſſelven ſeer grondigh verſtae, en watter noodſaecklijck is: 't welck door den Paſſer en den Winckelhaeck wort verſtaen, waer door men de macht met de onkoſten, moet wicken en over een brengen, en het werck met het voornemen, en de ingebeelde ſake, met die in der daed, beſtaet. Want anders kan 't niet zijn, ſoo men 't werck, ſonder dit overlegh begint, datmen 't ſelve tot een lofſijck einde ſal uytvoeren. Of anders geeft hy, die 't werck begint, oorſaecke, dat veele, over zijn kleyn oordeel, ſullen lachen, nae de ſpreucke *Chriſti* van den Toorenbouwer. Lucæ XIV, 18.

COSMOGRAPHIA.

Wereltbeſchrijvinge.

EEn oude Vrouwe, gekleet met een lange ſluyer van Hemels blaeu vol ſterren, en daer onder een kleed, gelijckende de verwe van 't aerdrijck, ſtaende in 't midden, tuſſchen twee Globen, waer van de Hemelſche ter rechter hand, en ter ſlincker hand de Aerdſche ſtaet, houdende mette rechter hand, het *Aſtrolabium* van *Ptolomæus*, en met de ſlincker de *Radius Latinus*.

Coſmographia, is een konſt, die de deelen des Aerdrijcx aenmerckt, en dat ten opſicht van den Hemel, en die des eenen gelegentheyt, met des anderen over een brenght: alſoo dat door de naeme *Coſmographia*, by den Griecken, de Werrelt, geheeten *Coſmos*, en *Graphia*, de beſchrijvinge deſſelven, verſtaen wordt. Niet van de Aerdſche Globe alleene, maer oock van de Hemelſche, als zijnde te ſaemen het maeckſel van de geheele Werrelt.

Zy wort oud gemaeckt, om dat zy haer oorſprongh heeft van 't begin der ſcheppinge des Werrelts.

Met Hemels blaeu, vol ſterren, is zy gekleet, om dat deſe beeldeniſſe ſoo wel de verwe des Hemels, als des Aerdrijx, deelachtigh is, daerom wortſe oock geſtelt, datſe tuſſchen twee Globen ſtaet: vertoonende alſoo haere werckinge mettet *Aſtrolabium*, dat zy in de rechter hand houd, waer mede zy de wijde, breede, en grootheyt tuſſchen d'eene ſterre en d'ander neemt; en met de *Radius*, die zy in de ſlincker hand houd, doet zy de werkinge, die men op der aerde doet.

MONDO. *De VVerrelt*, gelijck dieſelve in 't I boeck van de Hierogliph. van *Pierius Valerianus* is afgemaelt.

EEn Man die met zijn beyde voeten vaſt en ſchrap ſtaet, met een langh kleed van veele verwen, draegende op 't hoofd een groote kloot of een goude Sphæra.

Aldus wort hy geſtelt, om de vaſtigheyt en kracht van 't Aerdrijck uyt te drucken. Het kleed met veele verwen, zijn de vier Elementen of hoofdſtoffen, en die dingen, die

die door haer werden voortgebracht, en door wiens veranderinge sich de aerde bekleet. De goude Hemels-kloot, bediet den Hemel en zijn ronde beweginge. 't Is seker, dat *Eusebius* soodaenigen Egyptischen beeld, door 't aensien van *Porphirius*, beschrijft, te weeten met kromme beenen: om dat het van geen plaets verandert, met een langh en gemenght kleed, dat verscheyden is uyter natuyre, en verscheyden door de aert der sterren, met een gouden kloot, want de Werrelt selve is rond. Wy seggen van goud, als een beeld van de volmaeckttheyt, door de volmaeckte bouw-konst, die daer is in de wonderbaere toestellinge van de geheele Werrelt, gemaeckt zijnde door den volmaecktsten Bouwmeester, Schepper van Hemel en Aerde.

Willende de Egyptenaers, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, de Werrelt beschrijven, soo maelden zy een Slange af die haeren steert op at, en dieselve was afgemaelt met verscheyden schobben, waer door zy de sterren des Werrelts verstonden: en oock om dat dit Dier swaer was van wegen zijne grootheit, soo verstonden zy daer door de Aerde, en om dat die te gelijck vocht en slibbrigh was, soo naemen zy die voor het waeter. Zy veranderde oock alle Iaeren, met haer ouderdom, te gelijck, haeren huyd: Om dat de tijd alle Iaeren veranderinge in de Werrelt brachte, en hier door bleef zy jongh.

Zy wort vertoont, als dat zy haren steert of lichaem, voor haere spijse gebruyckt: En dit bediet dat alle dingen door de Godlijcke voorsienigheyt, in de Werld, worden bestiert en geregeert.

MONDO. *VVerreld*, gelijck die van *Bocatius* in de afkomst der Goden is afgemaelt, met haere vier deelen.

VOor de *VVerreld* maelt *Bocatius* af, gelijck oock *Pierius Valerianus* doet, *Pan* met een Geyten kop, van rosse of verbrande verwe, met twee hoorens aen 't hoofd, die om hoog staen, met eenen langen baerd, die hem op de borst hanght, en heeft in plaets van kleederen een vel van een Panther-dier, dat hem de borst en de schouderen besluyt, houdende in d'eene hand een stock, die boven gekrult is, als een Harderstaf, en met d'ander een Pijpken met seven rieten. Van 't midden af om leegh, is hy op de maniere als een hayrige en ruyge Geyte, daer van *Silius Italicus* aldus singht:

Pan *vrolijck uyt zijn Feeste keert,*
En quispelt met zijn quispelsteert,
Zijn slaepen zijn met pijn omkoort,
Zijn rosse kop brenght hoorens voort,
De ooren langh en uytgespreyt,
Zijn hart van hayr, gelijck een geyt,
Zijn ruyge baerd seer langh gestreckt,
Hem van de kin, de borst bedeckt,
Dees God, voert steets een Harder-staf,
En speelt op 't riet daer deuntjes af:
Een kakel-bonte Dassen huyd,
Zijn sijden, rugh en borst besluyt.

Pan is een Griex woort, en bediet AL, of het *Geheel*: waer door de Oude de *VVerreld* wilden afbeelden, door de hoorens, als geseyt is, wierde de Sonne en Maene verstaen, en *Bocatius* wil dat de hoorens, ten Hemel gekeert, bedieden de Hemelsche lichaemen en haere werckingen, hier beneden. Het roode en verbrande aengesicht bediet, dat suyvre vier, 't welck boven alle Elementen sweeft, naest by de Hemelsche Sphæren. De lange

baerd, die over de borst hanght, betoont, dat de twee bovenste Elementen, te weeten de Locht en het Vier, van natuyre en kracht manbaer zijn, en stieren haere instortingen uyt, van de Vroulijcke natuyre.

Hy wort met een geplackt vel vertoont, dat hem de schouderen en borst bedeckt, zijnde de achtste Sphæra, die geheel met seer heldere sterren is bemaelt, diewelcke van gelijcken overdeckt, al het geene dat totte nature der dingen behoort. *Eusebius* in 't III boeck III cap. van zijne Euangelische voorbereidinge, uyt wien het alle andere hebben getrocken, neemt de geplackte Panthers huyd, voor de veranderinge van de Hemelsche dingen: en hy houd van gelijcken, dat het beeld van *Pan*, zijnde een afbeeldsel van de geheele Werrelt, een vindinge is van de Griecken, die zy hoorens hadden gegeven, uyt oorsaecke van de Sonne en Maene.

De Roede, bediet de bestieringe der Natuyre, waer door alle dingen, insonderheyt daer de reeden ontbreeckt, worden bestiert, en die in hare werckinge tot een seker einde zijn bepaelt. Door de gekrulde Roede wort het Iaer bediet, 't welck in sich selve altijd wederom keert. In de ander hand heeft hy zijn fluyt met seven rieten, overmits *Pan* de eerste is geweest die veele rieten met Wasch te saemen gehecht heeft, en daer op eerst heeft gespeelt, gelijck *Virgilius* seght in zijn 2 *Ecloga*.

Hy wort van 't midden af, nae beneden toe, als een ruyge en hayrige Geyte afgemaelt, waer door de Aerde verstaen wort, diewelcke is hart, steyl en gantsch oneffen, bedeckt met boomen en ontallijcke planten en kruyden.

EUROPA, nae de Medaglien van den Heer *Giov. Zaratino Castellini*.

EVropa de dochter van *Agenorus*, Koning van Phenicien, wierde van *Jupiter* in 't Eyland van Candien, in de gedaente van een Stier overgevoert: gelijck de Poëten versieren, doch insonderheyt *Ovidius*; en daerom isse in de Medaglie van *Lucius Voltejus Strabo* alsoo afgebeelt.

Een Maeghdeken rijdende op een Stier, mette beenen gelijckmen te paerde sit, en dat over 't land, niet door 't waeter, alhoewelse 't aengesicht ter sijden nae den steert keert, als siende nae de plaetse, waer zy van daen komt, met de verheven rechter hand salse een seyl boven 't hoofd houden, dat haer van achteren, totten gordel toe, sal omslingeren, alwaerse mette slincker hand, die op den rugge rust, het einde van 't seyl sal houden. Onder de beenen van den Stier, staet een stamboom, die wat hoogh is, daer een blad aen vast is.

In de Hierogliphische beelden, die van *Celius Augustus* daer by gevoeght zijn, bediet dit, de ziele van den Mensche, diewelcke in den loop van dit broose leven, of in de Zee van dese Werreld gedraegen wort, en niet te min dieselve alsse dit Vaederland verlaeten heeft, sietse met vierige oogen te rugge, op God haeren Schepper. En dit is de Platonische circkel van de ziele, en dieselve beweginge van de reeden, wanneer onse gemoed gekeert is van de Godlijcke dingen totte bepeinsinge van de Menschlijcke en geschapene, en dat het dan ten laesten wederkeert totte beschouwinge van God.

Het blad op de verheven stam of tronck van den Boom, onder de beenen van den Stier, is de beeldnisse van Italien, die in de sijde van *Europa* staet, zijnde haer voornaemste cieraet en grondsteen: Waer over Italien de naeme van den Stier gekregen heeft, vermits de oude Griecken, de Italianen *Vitelli*, of Kalveren plachten te heeten, gelijck *Varro* en *Sextus Pompejus* verhaelen. *Plinius* seyt in 't 3 b. 5 cap. dat Italien een eyken blad seer gelijck is, meer langh als breed, gelijck oock het blad in dieselve Medaglie is afgeschildert. De verheven stam, is een beeldenisse van de Alpes of bergen; alwaer Italien begint, en *Solinus* seyt VIII cap. *Italien is een eyken blad gelijck, eer schotiger als breeder*. *Polybius* laet niet nae, *Italien* te prijsen van de overvloet der eykelen, die 't op veele plaetsen, in de eycken-bosschen voortbrenght, tot onderhoud van de Verckens, om te slachten tot besondere nuttigheyt, en tot een nootwendige toerustinge van de heyrlegers, aengesien het getal van de gewapende krijghs-luyden van gantsch Italien was, seven hondert duysent voetknechten, en seventigh duysent paerderuyters, ten tijde van *Polybius*. Andere vergelijcken Italien by een tonge, andere by een naelde, diewelcke van de Alpes in 't lange

Gggg by

by de aerde ſich uytſtreckt: doch het is noodigh datſe een halve Maene op 't hoofd hebbe: Want *Plinius* ſeyt, dat Italien op het ſpitſe eindight, als een ſchild van een *Amezone*, dat Maenswijſe was, alhoewel 't eenige oock vergelijcken by eenen langen viſch met een gekloofde ſteert.

't Hoofd van den Viſch, gelijckende by de Alpiſche geberghten, het lichaem van gelijcken langh, en breed in 't begin, 't welck op 't laeſte ſmaller uytloopt: de gekloofde ſteert, is als een beeld van de twee hoorens, door de Maene-kromten. *Leucopetra*, 't hoofd van de wapenen ſal ſtaen aen de rechter, en *Lacinio*, het hoofd van de Colomnen aen de ſlincker hand: 't eene horen ſtreckt ſich nae het Ioniſche Meer, en 't ander nae de Zee van *Sicilien*, de rugge-graet, die van 't hoofd totte ſtaert gaet, gelijckt den *Appenin*, zijnde een ſeer hooge bergh, die van de *Alpes* komende, gantſch *Italien* door loopt; gelijck de *Paus Pius* in 't 2 boeck van zijne verklaeringen te kennen geeft. Dit zy geſeyt tot volle verklaeringe van het blad dat tuſſchen de beenen van den Stier is, zijnde Italien het hoofd van *Europa*.

EUROPA in de Medaglie van *Lucius Valerius*, wort aldus geſtelt.

EEn Maeghdeken ſittende op een Stier, die op der aerde, met paſſen gaet, hebbende 't aengeſicht nae 't Stiers hoofd gekeert, mette ſlincker over den hals van 't beeſt, uytgeſtreckt, en met de rechter hand van achteren houd zy een ſeyl, dat haer boven 't hoofd waeyt, en van vooren ook eene, dat tegen 't ander uyt waeyt.

De Stier, na dat eenige ſeggen, is de beeldeniſſe van 't Schip, 't welck voor een waepen hadde een witte Stier, waer mede *Europa* in *Candien* was overgevoert, die met *Jupiter*, of met *Aſterius* of den Koning *Xantus* trouwde, gelijck andere ſchrijven. Het ſeyl dat van den wind is opgeſwollen, is het teycken van 't ſeyl des Schips, waer mede *Europa* is overgevoert.

EUROPA. *Eene van de treflijxſte deelen des Werrelts.*

EEn Vrouwe rijcklijck gekleet met een Koninglijcke kleedinge van verſcheyden verwen, met een kroone op 't hoofd, ſittende in 't midden van twee over een gekruyſte Overvloets hoorens, 't eene vol van allerleye ſlagh van vruchten, kooren, heerſſe, garſt, rijs, &c. en 't ander van witte en blauwe druyven, houdende op haer rechter hand een ſchoone Tempel, en met de voorſte vinger van de ſlincker hand toont zy Koninckrijcken, kroonen, ſcepters, bloemekranskes en andere dingen, die aen haer eene ſijde ſtaen, en aen d'ander ſijde ſtaet een Paerd met eenige Zeege-vaenen, ſchilden, en alderhande Waepen-tuygh, met een Boeck waer op een Nacht-uyl ſtaet, en ter ſijden ſtaen verſcheyden Muſijck-inſtrumenten, oock een Winckel-haeck, en graef-yſers, en een pallet met verſcheyden verwen, 't welck de Schilders gebruycken, met een deel Pinceelen.

Europa is het eerſte en voornaemſte deel des Werrelts, gelijck *Plinius* in 't III b. I cap. verhaelt. En zy neemt deſe naem *Europa* van de dochter van *Agenorus*, Koningh van *Phenicien*, die van *Jupiter* geroofr, en in 't eyland van *Candien* was wegh-gevoert.

Zy wort Koninghlijck en cierlijck met veele

veele verwen uytgedruckt, door de Rijckdoom die zy in haer besluyt, en gelijck *Strabo* seyt in zijn 2 boeck, om dat zy is de alderuytnemenste van alle de andere deelen des Werrelts.

De kroone voertse op 't hoofd, om te betoonen, dat *Europa* altijd is gehouden voor het overhoofd en een Koninginne van de gantsche Werreld. Zy sit in 't midden van twee Overvloets hoorens, vol van allerleye vruchten, om dat dit deel boven alle andere vruchtbaer en overvloedigh is van alles, van 't geene de natuyre heeft weeten voort te brengen, gelijckmen in de besondere beschrijvingen kan sien. De Tempel die zy op de hand houd, bediet, dat aldaer is de waere en Christelijcke volmaeckte Religie, en dat zy met haere gebouwen boven de geheele Werreld uytblinckt. Zy toont met haer slincker vinger op de kroonen, scepters, kranssen en andere dingen, om te bewijsen dat in *Europa* zijn de machtighste Potentaten en Vorsten van de geheele Werreld; gelijck de Keyserlijcke Majesteyt en den alderopperſten Roomschen Paus, wiens aensien sich over al streckt, alwaer het heylige Catholijcke Geloof plaets heeft, 't welck door de genade Godes ten laesten totte nieuwe Werrelt, is over gekomen. Het Paerd met veelderhande Waepen-tuygh, de Nacht-uyl op het Boeck, en de Musijck-instrumenten, betoonen, dat zy verheven is, boven alle andere deelen des Werrelts, in de waepenen, in geleertheit en in alle vrye konsten. De winckelhaeck, pinceelen, beytels &c. bedieden, dat het heeft gehad en heeft als noch, vermaerde Mannen en uytnemende verstanden, soo wel Griecken, Romeinen als andere Volckeren, die in de Schilder-konst, Beeldhouwery en Bouwkonst uytmunteden. Men souder oock, met groote reeden, de Schipvaert wel mogen by stellen, als allen anderen daer in overtreffende, oock mede de Konst der Boeckdruckerie, die geensins de minste is.

ASIA.

EEn Vrouwe met een schoone bloemekrans geciert, en met verscheiden vruchten doorvlochten, wesende seer rijckljck gekleet, geheel met goud, peerlen en andere kostelijcke steenen, geciert, hebbende in de rechter hand eenige taxkens met blaederen en vruchten van Cassie, Peper, Nagelen, Muscaet-nooten &c. in de slincker heeftse een konstigh Wieroock-vat, waer uyt een seer groote roock opstijght. By dese Vrouwe leyt een Cameel op zijne knyen, of op een andere maniere, soo 't den Schilder best dunckt geraeden.

Asien is de helfte van de Werreld, voor soo veel de uytstreckinge der Landen belanght, die het in sich begrijpt, maer voor soo veel de deelinge van de Werlt, en de beschrijvinge desselven aengaet, soo isset maer het derde deel van de Werreld.

Asia krijght haer naem, van de Nimphe ASIA, dochter van *Thetis* en van den *Ocean*, die men seght, dat de Heerschappie gehadt heeft, soo wel van groot als van kleyn *Asien*.

De *bloemekrans en de vruchten*, is, gelijck *Ioa. Boernus* seyt, om te kennen te geven, dat *Asia* heeft een seer gematighde en goedertierene locht, waer door het niet alleene voortbrenght al 't geene dat tot onderhoud van 's Menschen leven van noode is, maer oock allerley aert van vermaeckelijcke lieflijckheden, gelijck *Bembus* seyt.

Het kostelijcke goude kleed met gesteen-

ten beſet, betoont niet alleen de groote overvloet, daer dit geluckigh deel des Werrelts mede voorſien is, maer oock de manieren der Volckeren: waer over *Bembus* ſeght, dat niet alleen de Mannen, maer oock de Vrouwen, allerhande koſtelijcke vercierſelen draegen van goude keetens, braſeletten, oorpeerlen, en ander cierlijcke oppronckſelen. Met de rechter hand houdſe allerleye tacken van ſpeceryen en welruykende kruyden, om dat *Aſia* vruchtbaer is, en die de Werreld van haere weldaeden, mildelijck mededeelt.

Het roockende Wieroock-vat, betoont de lieflijcke reuck van verſcheyden vochtigheden, gommen en droogeryen die *Aſien* voortbrenght, en inſonderheyt brenght het ſoodanigen overvloet van reukwerck voort, dat het genoegh is, om daer mede door de geheele Werrelt offerhande te doen. Het Cameel is een Dier dat aldaer ſeer in 't gebruyck is, en daer van wordenſe meer gedient, als van eenige andere Dieren.

ASIA.

EEn ſtaende Vrouwe, houdende in de ſlincker hand drie Pijlen, gelijckſe in de Medaglie van *Adrianus* geſtelt is.

Anders.

EEn ſtaende Vrouwe, hebbende in de rechter hand een Slange, en in de ſlincker een Roer van een Schip, en onder haer voeten een Voorſteeven, met het woord ASIA.

AFRICA.

EEn ſwarte Vrouwe, by nae naeckt, hebbende gekrulde en uytgeſpreyde hayren, houdende op haer hoofd in plaets van een Helm, een ſnuyt van een Elephant, aen den hals een ſnoer met korallen, gelijck oock twee aen de ooren, houd mette rechter hand een Scorpioen, en mette ſlincker een Overvloets hooren vol van koorenvruchten. Ter ſijden ſtaet een ſeer wreede Leeuwe, en van d'ander ſijde ſtaen eenige Adders en venijnige Slangen.

Africa is eene van de vier deelen des Werrelts, en wort genoemt *Aprica* of de ſchoonheyt der Sonne, want het heeft geen koude. Of men ſeyt, dat het heerkomt van *Aſer*, eene van de nakomelingen van *Abraham*, gelijck *Joſephus* verhaelt.

Een Moriaen wortſe vertoont, vermits *Africa*, leggende onder het Zuyden, en oock een deel nae de *Zona torrida*, ſoo geſchiet het hier door, dat de Africanen, uyter natuyre, bruyn en Mooren zijn.

Zy wort naeckt geſtelt, om dat dit deel niet van ſonderlingen rijckdom overvloeyt. De Elephants ſnuyt ſtaeter, om dat de Keyſer *Adrianus*, dieſelve in zijne Medaglie ſtelt, zijnde een Dier dat in *Africa* ſeer gemeen is, want als dieſelve in den krijgh wierden gevoert, ſoo waeren zy niet alleen een wonder, maer zy joegen oock den Romeinen, haere vianden, een groote ſchrick en vreeſe aen.

De ſwarte gekrulde hayren, korallen aen de hals en ooren, zijn eygen cierſels van de Morisken.

De wreede Leeuw, Scorpioenen en andere venijnige beeſten, betoonen dat in *Africa* van dit goed, veel te vinden is, zijnde boven maeten venijnigh.

De Overvloets hooren, vol van koorenayren, beteyckent de overvloet en vruchtbaer-

baerheyt van 't kooren, waer over oock *Ioa. Boemus* ſeyt, dat in *Africa* tweemael des Iaers het kooren gemaeyt wort, hebbende tweemael des Iaers Soomer.

AFRICA.

EEn Vrouwe die mette ſlincker hand eenen Leeuw aen een touw heeft gebonden, gelijck in de Medaglie van *Severus.* In de Medaglie van *Adrianus* houdſe een Scorpioen in de rechter hand, ſittende ter aerden, en een Overvloets hooren in de ſlincker. *Africa* met een Olyphants ſnuyt op 't hoofd, vindy in verſcheyden oude Medaglien.

AMERICA.

EEn naeckte Vrouwe, vleeſſigh bruin, met gemenghde geeligheyt, van vervaerlijck opgeſicht, hebbende een kleed van verſcheiden verwen, dat haer van d'eene ſchouder, dwars over het lichaem hanght, bedeckende de beſchaemde leeden.

De Pruyck ſal geſpreyt zijn, en daer rontom ſal een ſchoon en konſtigh vercierſel weſen van allerleye veeren van verſcheyden verwen.

Zy houd in de ſlincker hand een Booge, en in de rechter een Pijle, en ter ſijden haer Pijlkoocker, vol Pijlen, onder d'eene voet heeftſe een Menſchen hoofd met een Pijle doorſchooten, en achter haer op der aerde ſal een Haegediſſe zijn, van ongemeene grootheyt.

Om dat dit deel by onſe tijden ontdeckt is, ſoo hebben de oude Schrijvers hier van geene kenniſſe gehad, dies ſullen wy de nieuwe ſchrijvers volgen, te weeten den Vaeder *Giorol. Giuglio*, *Ferrante Gonzales*, *Boterus*, de Vaeders Ieſuiten, en *Fauſtus Rungheſe del Monte*, die onlanx de Hiſtorie en Werltbeſchrijvinge, in 't licht heeft gegeven.

Sonder kleed wortſe gemaelt, om dat het gebruyck van die volckeren is, naeckt te gaen, hoewel zy nochtans de beſchaemde leeden decken, met verſcheyden ſluyers van Catoen-doeck en anders.

De krans van verſcheyden veeren, is het vercierſel, dat zy gewoonlijck zijn te gebruycken, jae eenige plachten wel 't geheele lijf met pennen te beſteecken, wanneer 't op haer Feeſt-tijden is, gelijck veele Schrijvers verhaelen.

De Boogh en Pijlen, zijn de eygen wapenen die zy altijd gebruycken, gelijck oock de Vrouwen in verſcheyden Provintien doen.

Het Menſchen hoofd tuſſchen de beenen, betoont opentlijck, dat deſe wreede Menſchen, ten meeſtendeel gewent zijn, om ſich met Menſchen vlees te ſpijſigen: want de Menſchen, die van haer in den krijgh overwonnen worden, die eetenſe op, gelijck zy oock doen haere gekofte ſlaven.

De Hagediſſen zijn Dieren, die ſeer aenmercklijck zijn in deſe Landen, want zy zijn ſoo groot en wreed, datſe niet alleene d'andere Dieren, maer oock de Menſchen vernielen.

Men kan by dit beelt, om beter de vruchtbaerheyt deſes Lands uyt te drucken, daer by ſtellen, datſe een bos Suycker-riet, en eenige rollen Toback by haer heeft; 't welck de geeſtige Schilder, uyt veel bekender dieren en vruchten, kan tot zijne vercieringe toeſtellen.

MONARCHIA MONDANA.
Werreltsche Opperhoofdigheyt.

EEn jonge Maeghd, van een moedigh en hovaerdigh opsicht, wesende gewapent, en onder de Waepenen een kostlijcke Rock van root schaerlaecken, en midden op de borst een kostlijcke Bagge met een Diamant, en in plaets van de kroone, sal haer hoofd, op de maniere als een Sonne,omstraelt zijn, hebbende brooskens aen de beenen, kostlijck geborduyrt en beperelt, van grooter waerde.

Zy sit op een aerdsche kloot, houdende vier Scepters in de rechter hand,steeckende de slincker voorste vinger recht uyt, als of zy iet wilde gebieden, met een Letter-rolle *Omnibus unus, Ick ben allen, eene.*

Van de rechter sijde staet een seer wreede Leeuw, en een Slange van uytnemende groote: aen d'ander slincker sijde,sullen eenige gevangenen met kroonen op 't hoofd, geboeyt ter aerden leggen, neffens eenige Krijghs-gereetschappen, als Trompetten, Trommels, Vaendels, Standaerts, en kroonen van verscheyden Rijcken: oock geld, eedelgesteenten, goude keetens, en andere rijckdommen.

De Monarchie is niet anders, als de opperhoofdigheydt van een persoon alleene, want de naem *Monos* bediet *alleene*, en *Archi* bediet *hoogheyt.* Iongh wort zy geschildert, om dat alle Philosophen seggen, dat het den Iongelingen eygen is, eergierigh en hooghmoedigh te wesen,en boven andere te heerschen, waer over *Homerus* seyt 2 *Iliade*, *daer sal zijn een Heere, en een Koningh. Hugo* seyt, *de hovaerdie is een schandige verheffinge, die haer mindere verachtende, pooght over haer meerder, en die haer gelijck zijn, te heerschen.* Het bewijs van 't hooghmoedigh en opgeblasen opsicht, is een teycken van een ongematigde genegentheyt totte eygen hoogheyt,die meest in hoovaerdige en trotse gemoederen, plagh te vallen.

Gewapent sitse,om datse een ander soude schrick en vreese aenjaegen, oock om datse sou vaerdigh zijn, om die geene op 't lijf te vallen, die haer soude derven tegenspreken en met haer twisten.

De roode korte onder-rock of fardigalijn bediet de hooghmoet, die door de stoutigheyt aenwast,om met een vast en onversaegt gemoed boven te drijven.

Zy draeght een Bagge met een Diamant op haer borst: want gelijck dese steen vermaert is van een onquetselijcke hardigheyt en onverwinnelijcke kracht, wederstaende vijle, mes, als mede de kracht van 't vier, alsoo soeckt van gelijcken een Opperhoofd met onverwinnelijcke hartneckigheydt tegenstand te doen, alles wat sich tegens hem wil verheffen.

Zy draeght in plaets van de kroone, stralen als de Sonne, om te vertoonen, dat gelijck de Sonne eenigh en alleen is, dat dese sich oock van gelijcken, alsoo waent te wesen, als die sich laet voorstaen, dat hy meer is als een ander, door dien hy sich ontsaghlijck maeckt, dat niemant hem naulijx, met het gesicht, noch min met zijn persoon, derf naederen. Waerover *Stobæus*, in zijn 45 Sermoon, door den mond van *Antoninus* verhaelt,dat seecker Man van Lydien by *Crœsus* quam, en tot hem seyde, *Indiender twee Sonnen aen den Hemel waeren, dat het groot gevaer liep, of niet alles soude verbranden, en dat die van* Lydien *daerom oock maer eenen Koningh aennaemen, om datse twee, te gelijck, niet kosten verdragen.* En daerom vertoonen wy 't ontwerp van dese beeldenisse,datse sit op de aerdsche globe, als die alleene en de opperste verheven is,boven alle andere.

De brooskens plachten de Helden, Vorsten en groote Personagien te dragen,en om meerder hoogheyt en aensienlijckheyts wille, zijnse met goud en kostlijcke steenen,van grooter waerdie beset.Zy houd mette rechter hand de vier Scepters, om de heerschappy van de vier deelen des Werrelts, uyt te drucken.

Het wijsen van de slincker voorste vinger mette letter-rol *Omnibus unus*, is van uytmuntentheyt en gebiet een klaer teycken.

Dat 'er een seer wreede Leeuw, en een boven maeten groote Slange ter sijden staet, bediet, nae *Pierii* seggen in 't xv boeck, dat de Slangen metten Leeuwen vergeselschapt, diemen oock by de beeldenisse van de Goddinne *Ops* plagh te setten, bedieden de heerschappie van de geheele Werrelt.

Zy houd de Tropheen en Zeeghteyckens aen de slincker sijde,alwaer de Koningen,die geboeyt ter aerden verslaegen leggen, met alle den buyt en rijckdom, als mede andere

kroo-

kroonen van verscheyden heerschappien, om haere overwinninge te vertoonen, en datse een Monarche en Dwinghlandinne is van de geheele Werld.

MISERIA MONDANA.
Werrelds Ellende.

EEn Vrouwe die 't hoofd in een doorschijnende glaesen kloot houd, hebbende een omgekeerde beurse, daer zy al 't geld en kostelheyt uytstort.

Dat zy 't hoofd in een glasen kloot houd, daer by kanmen door de dagelijxe eervaerentheyt licht verstaen, wat de ydelheyt deses levens zy, en yder weet genoegh van sich selve, hoe kort en broos de dagen zijn van ons Pelgrimschap, terwijl wy op deser aerde leven: oock hoe ydel onse begeerten, en hoe kort dat onse hoope is.

Het hoofd wort genomen voor de gedachten, als werckingen van de ziele in 't selve. Het glas, door zijne broosheyt, bediet de ydelheyt van des Werrelts handlingen, of om dat de Menschlijcke ellendigheyt in dat deel bestaet, waer in hy nae hooger dingen siet, van hoedaenige slagh die oock souden mogen zijn: schattende seer hoogh de eere, roem en rijckdommen, en andere dingen des Werrelts, die men korts daer nae, oock sonder glas wel siet en bevint, datse maer zijn ydelheit en ellendigheit. Of gelijck het glas het gesicht van die geene, die daer door siet, niet bepaelt, om dat het een doorluchtigh lichaem is, alsoo konnen oock de aerdsche rijckdommen en des Werrelts goederen, onse gedachten niet bepaelen, want onse begeerlijckheyt wast gestadigh aen, om al verder en verder te gaen. En met dese geduyrige prickel worden wy seer ellendigh nae den dood gevoert.

De omgekeerde beurse vertoont, datmen gemeenlijck houd, dat die geluckigh is, die veele goederen en midlen heeft, en dat die in 't tegendeel wederom van veele gemack en voordeel berooft is, die arm is en geene midlen heeft, 't welck door de onbestandigheyt des Werrelts, een ygelijck licht kan overkomen.

LEGGE. *Wet*, van den Heere
Giov. Zaratino Castellini, Roman.

EEn bedaeghde Vrouwe, van een seer eerwaerdigh opsicht, sittende in een Rechterstoel met groote aensienlijckheyt, hebbende op 't hoofd een Koninghs-kroone, en in de rechter hand eenen Scepter, waer aen een letter-rolle hanght, met dese spreucke, *Jubet & prohibet*, dat is, *zy gebiet en zy verbiet*. Op de slincker knye houdse een recht en open Boeck, waer in geschreven staet, *in legibus salus*, dat is, *in de Wetten staet de behoudenisse*. Haer slincke hand leunt op 't Boeck, waer mede zy houd het Pausiijck Rijck en de Keyserlijcke kroone.

Dese beeldnisse was voornaemlijck gegront, op de bepaelinge, die van de Griecken is genomen; te weten, *de Wet is een heylige band*, *gebiedende wat eerlijck is*, *verbiedende wat daer tegen is strijdigh*. En hierom wort de Wet een deftige Vrouwe vergeleken: want gelijck een deftige Vrouwe haer huysgesin bestiert, alsoo regeert en onderhoud de Wet het gemeene beste. Zy wort bedaeght gemaeckt, om datse al in 't begin des Werlds gemaeckt is, ten tijde van onse voorouderen, want soo haest zy gebooren waeren, verboot God aen *Adam* en *Eva*, datse van de vrucht des booms niet souden eeten. Daer na volghde de Wet *Moysis*, die oock van God was geschreven, en de Wet des Euangeliums, die van zijnen lieven Soone, waerachtigh God en Mensche, is gegeven: ter sijden stellende de Oudheyt des Wets, door *Minoe*, aen den Cretensen, van *Draco* en *Solon*, aen den Atheniensen, van *Licurgus*, aen die van *Lacedemon*, van *Numa Pompilius*, aen den Romeinen, en van den Romeinschen Burgerstand in haere twaelf tafelen, die zy getrocken hadden, uyt de welgeschickte Republique van *Athenen*. Zy sit in den Rechter-stoel, om dat, nae de Wet der geleertste Wetgevers, zy sittende moet werden vertoont. Zy heeft een Koninx kroone op 't hoofd, om datse een heylige bepaelinge is: oock maghmen haer met reeden heyligh noemen, want zy is oorsaecke dat het goede geoeffent en het quaede geschouwt word. Waerover *Demosthenes* seyt, een yder behoort de Wet te gehoorsaemen, om veele en verscheyden reedenen, insonderheyt *om datse is een vindinge en geschenck Godes*. Waerover haer de Ro-

Romeinsche Redenaer noemt, *heylige Wetten, heylige Verbonden*, die men sonder waerdige straffe niet magh overtreden.

Den Scepter houdse in de rechter hand, om datse eerlijcke en oprechte saecken gebiet, en de tegenstrijdige verbiet. En gelijck een Koninginne van alle Volckeren, soo wortse oock van den Koning gevreest, oock van alle, die onder haeren Rijxstaf zijn begrepen.

Het Boeck bediet, de geschreven Wet, die men niet moet overtreden, want in haer, gelijck de Philosophen seggen, is de behoudenisse der steeden gelegen: Want sooder geene Wet was, die de ongebondene dertelheyt breydelde, de Werrelt raeckte op 't hollen, en was vol schelmerie, moord, overlast, bedrogh, en duysent boosheden, en de geheele ruste soude werden verstoort, en alle welvaert soude te gronde gaen. Daerom seyt de Philosooph: *'t Is wenschlijck dat de stadt door de Wetten werde beschermt.*

Het Pauslijck Rijck en de Keyserlijcke kroone, die zy mette slincker hand op het Boeck houd, zijn beeldnissen van de Wetten of Rechten, te weeten van de Pauslijcke of Canonike, en de Burgerlijcke of Keyserlijcke. En hier in is begrepen de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke Wetten.

LEGGE della GRATIA.
De Wet der Genaede.

EEn sittende Vrouwe, die mette rechter hand de segeninge geeft, en boven dieselve hand, is een Duyve den H. Geest uytbeeldende; zy sit op een groot Vat, daer menighte van waeter uytloopt, en boven 't Vat zijn veele Overvloets hoorens, daer de vier Dieren van de vier Euangelisten, boven op zijn geschildert. In de slincke hand houdse een open Boeck, waer in staet geschreven, *In 't begin was het Woord.*

* * * * *

OM den Lesers, doch insonderheyt den Schilders te voldoen, om van hunne toestellinge der vier Euangelisten, eenige reeden te geven, waerom die alsoo zijn uytgebeelt, salmen weeten, dat dese Dieren uyt *Ezechiel* en den *Apocalypsis Ioannis*, van de oude Vaders daer op sijn gepast, om de vier hooge Amptwercken *I. Christi* uyt te beelden. Daerom hebbense by *Mathæum*, eenen *Engel* gestelt, als die den Menschen de blijde boodschap van de Menschwordinge *I. Christi* had aengekondight. By *Lucas* eenen *Osse*, waer by zijne dierbaere offerhande, voor 't Menschlijcke geslachte, wierde uytgedruckt. By *Marcus*, een *Leeuwe*, om dat hy als een Leeuwe, uyt den stamme *Juda*, den dood, door zijne opstandinge, had overwonnen. By *Iohannes* wierde eenen *Adelaer* gevoeght, om dat *Christus*, als een *Adelaer* in der hooghte, door zijne Hemelvaert, de hooge Hemelen was doorgedrongen. Dit zy dan den Leser tot een korte naerichtinge.

LEGGE VECCHIA. *De Oude Wet.*

EEn oude Vrouwe, op de Ioodsche wijse gekleet, in 't blaeu, doch helder en blinckende, staende aen den voet van eenen seer hoogen bergh, houdende mette slincker hand de taefelen van de Oude Wet, alwaer de tien geboden zijn in geschreven. In de rechter salse eene ysere roede houden, en van d'eene sijde sal een groote looden kloot leggen, met de spreuck *Pondus grave*, dat is, *een swaere last.*

Zy wort oud geschildert, om de oudheyt van den tijd te vertoonen, waer in de Wet, van God den Heere, is gegeven, en 't kleed op de Hebreusche wijse bediet, aen wien dese Wet is gegeven. De blauwe verwe van dit kleed, die helder en blinckende is, bediet, dat *Moyses* weder van den bergh *Sinai* keerende, op de vertooninge die hy den Hebreen dede, daer de locht, die eerst duyster, ontstelt en vol wolcken was, zy sich als nu suyver, blinckende en van Hemels blaeu, vertoonde.

Dat hy aen den voet van eenen seer hoogen bergh staet, is om te vertoonen, dat op dienselven bergh, de Tien Geboden van God den Heere aen *Moyses* zijn gegeven, die wy door dit bewijs, haer in de slincker hand hebben gestelt.

Mette rechter hand houdse de yseren roede, gelijck geseyt is, om de heerschappie te vertoonen, die de Wetten hebben over de sterflijcke Menschen, als mede de hardigheyt en straffe van dese Wet, die met de H. Schrift wel over een komt, als die daer seyt, *ghy sult haer regeeren met een ysere roede.*

De

De klompe loot worter ter ſijden geſtelt, mette ſpreucke, *Pondus grave*, een ſwaere laſt, om te kennen te geven, dat de Wetten ſeer ſwaer zijn om draegen, en derhalven is dit de eygenſchap van de Natuyre, datſe wil vry weſen, en geene laſt noch gewicht, hoedanigh het zy, zijn onderworpen.

LEGGE NOVA. *De nieuwe Wet.*

EEn jonge Vrouwe van uytmuntende ſchoonheyt, die 't hoofd met heldere en blinckende ſtralen heeft omglanſt, en 't voorhoofd ſalſe met een witte band omwoelt hebben.

In 't wit, en in 't alderfijnſte linnen, als of al de leeden daer door ſcheenen, ſalſe gekleet ſijn, leunende op een kruys, en de rechter arm om hoogh, gietende uyt een ſchaele ſeer ſuyver waeter, en aen de ſlincker ſijde ſalſe een vierkante ſteen hebben, op de maniere als een voetſtal, waer op een Boeck leyt, daer op geſchreven is *Euangelium*, daer zy haer ſlincker hand op leyt: en daer by ſal een ſteen leggen met twee vleugels, waer by deſe ſpreuck ſtaen ſal, *Onus leve*, dat is, *een licht jock.*

Zy wort jongh geſchildert, tot een onderſcheydt van de Oude Wet. De hooghſte ſchoonheyt en de klaere en blinckende ſtralen, die 't hoofd omvangen, bedieden dat de nieuwe Wet door geheel Chriſtenrijck, uytblinckt, en datſe met haer verhevenſte Majeſteyt, alle die geene verſchrickt en verbaeſt maeckt, als ketters en ſcheurmaeckers, en alle die 't Chriſten geloof wederſtreeven: want in de komſte van onſen Heere *I. Chriſtus* iſſe klaer geworden, om de prophetien te vervullen, gelijckſe te vooren bedeckt was.

Het kleed van ſeer wit en fijn linnen, bediet, dat gelijckmen het linnen waſſchende, 't ſelve ſuyver en reyn wort, alſoo wort oock een Sondaer, door de H. biechte en 't berou, ſuyver en reyn van de ſonde, doende wercken der bekeeringe, vermenght met traenen en leetweſen, die haer de Prieſter opleyt, waer door onſe ziele reyn en ſuyver wordt. Waer over de H. *Bernardus* ſeght, *de traenen zijn aenwijſers van 't berouw*, en gelijck de H. *David* in den CI Pſalm ſinght, *Ick menghde mijnen dranck met traenen.*

Datſe op 't H. kruys leunt, druckt uyt, dat gelijck de Oude Wet op den bergh *Sinai* gegeven is, alſoo is oock daerentegen de nieuwe Wet gegeven, en dat, door het lijden en ſterven onſes Heeren *I. Chriſti*, 't welck hy aen 't kruyce heeft geleden, tot ſaligheyt en verloſſinge van 't Menſchlijcke geſlachte.

Het uytgieten van 't klaere waeter, vertoont ons, dat in de Oude Wet, de beſnijdinge gebruycklijck was, tot onderſcheyt van de nieuwe Wet, waer in men den heyligen Doop gebruyckt, waer door de Menſch een kind Godes wort van onſen Verloſſer, en een erfgenaem van 't Paradijs, vernietigende niet alleen de erfſonde, waer in alle Menſchen worden geboren, maer oock alle andere ſonden, vervullende onſe zielen door zijne genade en geeſtlijcke gaven. Sulx dat dit H. Sacrament, van ſoodaenigen gewicht is, dat oock de Heere *I. Chriſtus* antwoordende, ſeyt, *Voorwaer, voorwaer ick ſegh u, ten zy dat iemand herboren worde uyt Waeter en Geeſt, ſoo ſal hy in 't Rijck der Hemelen niet komen.* Ioan. 3 c.

Dat zy den witten band om 't voorhoofd heeft, bediet de beveſtinge of *Chriſma* van den Doop, om den Menſch ſtantvaſtigh te maecken en kracht te geven, om den naem *Ieſu Chriſti*, wanneer het te paſſe komt, ſonder vreeſe, te belijden, en ſich te verſtercken in den geeſtlijcken ſtrijd.

De ſteen alwaer 't geſeyde Boeck op ruſt, en daer zy de ſlincker hand op houd, vertoont klaerlijck, dat deſe Wet ſich ruſt, en tot een grond heeft *Chriſtum* onſen Salighmaecker en zijn H. *Euangelium*; waer over *Paulus* totte Corinthen ſeyt, *En* Chriſtus *was die Petra of hoeck-ſteen.* De ſteen die neffens haer ſtaet, met het opſchrift *Onus leve*, bediet de aengenaemheyt van de nieuwe Wet. Want God, die gelooft moet zijn, preeckt uyt zijn eygen mond, *Mijn jock is licht.* Math. XI.

LEGGE NATURALE. *De natuyrlijcke Wet.*

EEn ſeer ſchoone Vrouwe, weſende half naeckt, met neerhangende vlechten, uyter natuyre, doch niet door konſt geſtreelt, hebbende haere beſchaemde leeden met een Lams velleken bedeckt, ſittende in een ſchoon Hof, met een Paſſer in de hand, daer zy een paralel of evenwijdige linie mede treckt, met de ſpreucke *Æqua lance*, dat is, *met gelijcke maete.* Deſe beeldniſſe ſal een ſchadu

van haer selve maken, daer zy mette voorste vinger, van de slincker hand, op wijst. Zy wort een schoone Vrouwe geschildert, om dat God haer in 't begin heeft gemaeckt: want hy maeckt zijne wercken altijt schoon en volkomen, gelijck *Deuteronom.* XXXII capit. verhaelt staet, *des Heeren wercken zijn volmaeckt.* Zy wort half naekt vertoont, en met hoofd-hayren die uyter natuyre nederhangen, en niet door konst, om dat dese Wet eenvoudigh is, als van den aldereenvoudigsten God gemaeckt. Zy heeft de beschaemde leeden bedeckt met een Lammeren velleken, om dat de Mensche, in den stand der onnooselheyt lagh onder de Godlijcke Wet, en dieselve tegenstrevende, soo verliet hy de Wet. Daer uyt komt het, dat hy de genaede Godes, door de sonde, verlooren hebbende, bedeckt is, door de barmhertigheyt Gods, met het vel des Lammekens, 't welck is *Christus*, dat van den beginne des Werrelts is geslacht, als *Apocalyps.* XIII getuyght. Maer nu heeft haer God gemaeckt rocken van vellekens, *Genes.* III. Zy wort in een seer schoon Hof vertoont, want zy was in een Aerdsch Paradijs gestelt, waer uyt zy naederhand verdreven zijnde, met haer eygen sweet en arbeyt, 't land heeft moeten bouwen, ten einde alle dit schoone, dat wy voor onse oogen sien, soude voor den dagh komen. Zy houd dat den Passer treckende een evenwijdige lijne mette spreucke *Æqua lance*, verstaende de gelijckheyt van dese gerechtigheyt, nae de spreucke *Mathæi* VII, *Wat ghy wilt datmen u doe, dat doet oock een ander. Doet oock geenen anderen, dat ghy niet wilt datmen u doen soude.* De schaduwe die van haer gaet, en daer zy metten vinger op wijst, vertoont, dat om de Wet der Natuyre beter te ontdecken, soo handelt dieselve op dese maniere met haere evennaesten, als met haer selve: en daerom seyden de oude Philosophen, dat de *eene Vriend was des anderen tweede Ick.*

LEGGE del TIMORE. *Wet der Vreese.*

EEn Vrouwe met het aengesicht opgestreckt, houdende in de rechter hand de taefel van de Oude Wet, en in de slincker een twee-snijdend swaerd.

LEGGE CIVILE. *Burgerlijcke Wet.*

EEn sittende Vrouwe, die in de rechter hand een schaele houd en een swaerd, en boven d'eene sijde van de schaele is gestelt een bossel roeden, gelijk de oude Romeinen gebruyckten: En boven d'ander sijde een Koninx kroone: Mette slincker houdse een open Boeck, waer op een Keysers kroone staet met dese beschrijvinge, *de Keyserlijcke Majesteyt moet niet alleen met Waepenen geciert, maer oock met Wetten gewapent zijn.*

LEGGE CANONICA. *De Geestlijcke Wet,* in de Vaticaensche Boek-kamer afgebeelt.

EEn sittende Vrouwe, die mette rechter hand een Waeghschaele houd, daer aen d'eene sijde een goude kroone, met een glans omvangen, is ingeleyt, in d'ander schaele sal leggen een Kelck, die van gelijcken met een licht is omstraelt, waer in ghy siet eenen beesem, in de slincker houdse een open Boeck, daer een Bisschops Mijter sal op staen, en aen de rechter sijde van 't hoofd, een Duyfken den H. Geest uytbeeldende.

SCIENZA. *Wetenschap.*

EEn Vrouwe met vleugels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de slincker een kloot, waer op een driehoeck staet.

Wetenschap is een bequaemheyt van 't spieglende verstand, om de dingen, door haere oorsaken, te kennen en te overwegen.

Zy wort met vleugels gemaelt, om dattet geen Wetenschap is, wanneer het verstand sich niet verheft totte overweginge en spiegelinge der dingen, waer over *Lucretius* in 't IV boeck van de Natuyre der dingen seyt:

Niet schoonders als de saeck der dingen t'onderscheyden,
Den Suffers drijftse wegh en wilser niet toe leyden.

De Spiegel vertoont het geene de Philosophen seggen, dat *scientia fit abstrahendo*, dat de Wetenschap geschiet aftreckende. Want de sinnen, in de toevallen te vatten, brengen aen 't verstand de kennisse van wesentlijcke Ideaelsche voorbeeldingen: gelijck men in den Spiegel de toevallige gedaente siet van de wesentlijcke dingen, en daer uyt haer wesen aenmerckt.

De

De kloot vertoont, dat de Wetenſchap geene tegenſtrijdigheyt heeft van meeningen, gelijck de Werrelt geene tegenſtrijdigheyt heeft van beweginge.

De Triangel of Driehoeck vertoont, dat gelijck de Driehoeck, drie ſijden heeft, die alleen eene figure maecken, alſoo veroorſaken de drie *termini* of ſetpaelen in de voorſtellingen, het Bewijs en de Wetenſchap. Op de Wetenſchap by dienſelven:

De Keyſer *maeld' een Vrouwen beelt,*
Voor Wetenſchap: *wiens hayr geſtreelt*
Met vlercken aerdigh was geciert.
In d'eene hand een ſpiegel ſwiert.
De ſlincker hield' een Werrelts kloot,
Waer op dat eene driehoeck ſloot.
En ſiedy 't beeld wat nauwer aen,
Het ſchijnt nae 's Keyſers beeld gedaen.

SCIENZA. *Wetenſchap.*

EEn jonge Vrouwe met een Boeck in de hand, en op 't hoofd een goude tafelken met drie voeten, om datmen ſonder Boecken, alleene door de ſtemme des Meeſters, ſwaerlijck veele dingen kan onthouden, dieder Wetenſchap en kenniſſe in ons baeren.

Het tafelken of drieſtal is een kenteycken van de Wetenſchap, door de eedelheyt van dit Metael, waer mede men koſtelijcke dingen verciert, en die daerom worden geeert: als mede door het getal der voeten, weſende het drietjen een volmaeckt getal, gelijck *Ariſtoteles* verhaelt in 't 1 boeck van den Hemel, om dat dit het eerſte getal is, aen 't welke de naeme van 't geheel paſt: gelijck oock de Wetenſchap volmaeckt is, en een volmaecktheyt van onſe ziele: en daerom verhaelt *Plutarchus* in 't leven van *Solon*, dat eenige *Mileſiers* een tocht Viſſchen, op haſart van eenige Viſſchers in de ſtad *Coo* hadden gekocht, die in plaets van Viſſchen, eene gulde taefel optrocken: hier over waeren zy in twijfel, wie deſe Viſchtocht toebehoorde: En alſoo der, door de ſtad veel beroerte quam, ſoo beſlooten zy ten laeſten, datmen ſoude gaen tot het Orakel van *Apollo Pithius*, en daer van beſcheyt verwachten, alwaer een antwoorde quam, datmen dieſelve ſoude vereeren, aen de alderwijſte van Grieckenland. Waerover dieſelve met gemeene toe-ſtemminge gebracht wierde aen *Socrates*: deſe kenniſſe hebbende van het bedietſel, ſant dieſelven terſtont wederom na 't Orakel, ſeggende, datſe buyten 't Orakel aen niemant toebehoorde, overmits God alleene koſt doordringen en alle dingen weeten en kennen.

SCIENZA. *Wetenſchap.*

EEn oude Vrouwe in 't blaeu gekleet en met goud geboort, met vleugels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de ſlincker een kloot met een driehoeck, boven haer ſal een ſtrale ſchieten of een glans die uyten Hemel komt.

Wetenſchap is een bequaemheyt van 't ſpieglende verſtant, dat daer kent en overweeght, de Godlijcke, Natuyrlijcke, en noodwendige dingen, door haere waerachtige oorſaken en beginſelen. *Plato* ſtelter een ſeer korte bepaelinge van, ſeggende, *de Wetenſchap is een gevoelen, dat door de waerachtige reeden beſtaet.* Of het is nae deſſelfs gevoelen, *een waerachtige heerbaene en mogentheyt totte geluckſaligheyt*; 't welck hare driederleye benaemingen uytwijſen, nae dat de Oude Griecken die ſtellen, te weeten *Eudomonia*, *Eutichia* en *Euphraſia*. D'eerſte bediet de kenniſſe van 't goed, de

tweede de verkrijginge desselven, de derde het gebruyck, 't welck geheel hanght aen de Wetenschap: welcke Wetenschap, voor soo veele die ten goede streckt, is, in een sekere maniere, allerleye slagh van deughde: daerom seyt dieselve Philosooph, dat de Wetenschap van 't Godlijcke goed, de volkomene Wijsheyt geheeten wort.

De Wetenschap van goed en quaed, ten opsicht van den Mensche, wort kloeckheyt geheeten: de Wetenschap, om het goed en quaed uyt te deelen, aen die 't verdient hebben, is gerechtigheyt; om het goed te doen, en voor 't quaed te schricken, is dapperheyt. En de matigheyt is een kennisse, om datselve goed en quaed, te omhelsen of te vlieden. Door 't middel dan van de voorsichtigheyt, soo geraecktmen tot een rechte meeninge, diewelke niet anders is, als een Wetenschap, en een oprechte wegh totte geluckfaligheit. De Godlijcke Philosooph seyt, *De voorsichtigheyt is een seeckere deughd, die tot een rechte meeninge behoort.* Gelijcker nu driederleye slagh van geluckfaligheden gevonden worden, als geseyt is, soo is 't oock nootwendigh, datter mede drie soorten van Wetenschap moeten wesen, gelijck dieselve *Plato* seyt: *Daer zijn*, seght hy, *driederleye aert van Wetenschappen, de eerste bestaet in de kennisse, als de Rekenkonst en Wiskonst. De tweede in het gebieden, als in de bouwkonst. De derde in het werck selve, als in 't timmeren, smeeden en andere wercklluyden.* Soo is 't dan van noode, dat de Mensche, aleer hy kan seggen Wetenschap te hebben, dat hy oock hebbe een goede geschicktheyt in 't verstand, en dat hy 't wel besitte. En daerom seyt hy in zijn *Alcibiades*, *dat is de beste raeminge van die 't weet, dat hy, 't geene hy weet, oock wel kan vertoonen en bewijsen.*

Wy hebben als nu, nae de leere van *Plato* vertoont, wat wy in dese beeldnisse alleen gevolght hebben, naerlaetende de Peripatetische onderscheidingen, van die daer willen, alsoo daer driederleye slagh van geluckfaligheden zijn, datter alsoo oock drie soorten van Wetenschap souden wesen.

Om dan dese beeldenisse te verklaeren, segh ick, datse Oud behoort te zijn, want *Ovidius* seyt, *door veele dingen te weeten, maeckt het Ouder swaer.* En 't eerste daer van, seyt *Plautus* niet sonder reeden, *dat d'Ouder is een confiture van Weetenschap.* En *Plato* seyt in 't 1 b. *de Scientia*, dat het waerschijnlijk is, dat de Oude wijser zijn, door de groote slovernie en tijd-verslijtinge, die zy in de studie en geleertheyt hebben toegebracht. *In den Ouden is wijsheyt en kloekheyt door veele laeren*, seyt *Iob* 1 cap. en *Plato* in zijn 1 boeck *Litigiosus* genaemt, gebiet ons, datmen om Deughd en Wijsheyt te verkrijgen, van noode heeft, niet alleen ongemack, schade, verdriet en slavernie te lijden, maer oock soo men ons, om beter te worden, mishandelde, wy mostent verdraegen, jae al soumen ons villen en braeden, jae geheel om 't leven brengen: Hier uyt blijckt, hoe veel de oprechtigheyt van 't gemoed is te achten, en hoe lofwaerdigh de oude dappere Christen Martelaers zijn geweest, waer op dese heylige spreuke wel past, *Wie zijn leven in dese Werlt bemint, die sal 't verliesen, maer wie 't hier verliest, sal 't selve in 't eeuwige leven weder verkrijgen.*

Het blauwe kleet bediet de Wetenschap van de natuyrlijcke dingen, en de gulden boorden daer aen, bedieden Wijsheyt van de Godlijcke dingen. En hierom voert onse voorseyde Philosooph, in 't boeck van de Schoonheyt, *Socrates* in, die God op deser wijse bad: O *vriend* Pan, *en ghy andere Goden, geeft bid ick u, dat ick inwendigh magh schoon werden, en dat het geene my van buyten magh overkomen, my van binnen magh behagen. Dat ick de wijse magh alleene rijck achten. Verleent my oock maer soo veele gouds, als een gemaetight Man behoeft en noodigh is.* Siet dan wat voor goed *Socrates* begeert. Wat goed? De Wijsheyt, te weeten de kennisse van Godlijcke dingen, die God alleene kan geven: en dat hy een reyn gemoet mocht verkrijgen, te weeten, dat gemaetight, suyver en oprecht zy. Om wat sake bad *Socrates*? dat hy der Wijsheyt mocht waerdigh geacht werden. Maer wie is waerdigh der Wijsheyt? Die is dan der Wijsheyt waerdigh, dieder vaerdigh en bereyt is, zijn licht te ontfangen door 't middel van de onthoudentheyt, maetigheyt en door de deught of kracht van een gemoed, dat gesuyvert, schoon en helder is, en dat een treck en verlangen heeft om dese Wijsheyt te verkrijgen, als een schatkiste van alle rijkdommen: En hierom versochte *Socrates* dit blinckende goud van de Godlijcke Wijsheyt, dat met de geseide voorwaerden was voorbereyt. En hy versocht dat oock niet al te hovaerdelijck noch al te verslagen. Maer weinig wetenschap daer van te hebben, past op een ongema-

gematight Man. De volmaeckte en oneindelijcke kennisse, wort alleen in God gevonden: Maer een groote en breede kennisse verkrijght oock een gematight Man. En dit overweeghde *M. Ficinus* oock, over den inhoud van 't bovengeseyde Boeck, wat het gelouterde goud zy, dat hy begeert, dat hy sal koopen, gelijck *S. Ioan.* in 't III c. 18 vers. van zijne *Openbaeringe* seyt.

Met vleugels wort zy gemaelt, want daer is geen Wetenschap, alwaer sich het verstand niet verheft, totte beschouwinge der dingen, gelijck oock *Lucretius* seyt. De Spiegel vertoont, 't geene de Philosophen seggen, *scientia fit abstrahendo*, de Wetenschap komt van 't aftrecken, want de sinnen in 't vatten van de voorvallende dingen, die brengen aen 't verstand de kennisse van de wesentlijcke Ideen ofte eerste voorbeeldingen, gelijckmen in een spiegel de toegevallige gedaente siet van 't geene daer in uyterlijck wert vertoont, en alsoo wort haer wesen oock aengemerckt.

De kloot vertoont, dat de Wetenschap geen tegenstrijdigheit heeft van meeningen, wesende hier de Wetenschap seecker, en nae *Plato* seyt, heeft de Werrelt geen tegenstrijdigheyt van de beweginge.

De drie-hoeck bewijst, dat gelijck de drie sijden alleen een beeldnisse maecken, alsoo maecken oock de drie termini of setpaelen, in de propositie of voorstellinge, het bewijs en de Wetenschap.

De straele of de Hemelsche glants bediet, dat of de Mensche schoon soo veele moeyte doet, als hy wil of kan, soo sal hy doch de Wijsheyt, sonder de Godlijcke hulpe, niet verkrijgen. En daerom seyt *Plato, dat de Wijsheyt niet soo seer door Menschlijcke vlijt plagh verkregen, als van God in de gereynighde gemoederen, ingestort te worden.* Want de ziele met het lichaem vereenight, is soo bequaem niet, om die dingen te overpeinsen, die geheel en al van 't lichaem zijn afgescheyden, even gelijck een Vleermuys die vol duysternisse is, soude swerven om den helderen glants van de Godlijcke dingen, gelijck *Ficinus* in zijne bewijsreeden seyt.

VOLONTA. *Wille.*

EEn Maeghdeken qualijck gekleet, in root en geel, met vleugels aen de voeten en schouders, zijnde blind, streckende beyde handen, d'eene voor d'ander uyt, alleens of zy wat wilde aengrijpen.

Eenige schrijven, dat de wille is als een Koninginne, diewelcke sittende in de alderedelste deelen van den Mensch, haere Wetten uytdeelt, nae de voorvallen, 't zy datse voorderlijck of schadelijck zijn, dese brengt zy of aen de sinnen, of zy overstemt de reeden: En wanneer dan dees of die, qualijck onderrecht zijn, soo bedrieght zy haer selven in 't gebieden, en verstoort alsoo de ruste of eendracht, van den inwendigen Mensche, jae men soude haer oock misschien wel een dienaeresse van 't verstand mogen noemen, vermits zy sich 't selve willigh onderwerpt, om dat zy 't vermoeden van halsstarrigheyt soude ontgaen, als mede van de sinnen, die zy gaet onderstutten, op datse geen oorsake tot oproer souden geven: En hierom is dieselve van desen Schrijver, met een beroyt kleed afgemaelt, alhoewel *Xenophon*, de andere meeninge bevestight, en schildertse met een kostlijck kleet af, gelijck wy hier nae sullen verhaelen.

By de roode en geele verwe, die door de Sonne en door de overvloet van 't licht veroorsaeckt is, soudemen in dese plaetse, en nae dese overeenstemminge, de waerheyt mogen uytdrucken, die daer is een helder licht en de glants des verstands.

Met vleugels wortse geschildert, want zy gebiet uyten naeme van Wille, en om datse door een geduyrige vlucht swerft, soo maecktse sich selve onrustigh, om de ruste te soecken, diewelcke zy met haere gewoonlijcke vlucht, langs der aerde, niet konnende vinden, soo wortse wacker in hare vlucht en beweginge, en stijght ten Hemel en tot God, en daerom heeftse oock vleugels aen de voeten, die haer behulpigh zijn, verminderende de bloodigheyt en stoutigheyt.

De blindheyt past haer seer wel, en om dat zy van haer selve niet met al siet, soo gaet zy al tastende te rugge, nae de sinnen, soose swack en oneedel is: Maer indiense wacker en krachtigh is, soo volghtse de reeden.

VOLONTA. *Wille.*

EEn Vrouwe in weerschijne kleederen, wesende gevleugelt, houdende in beyde handen een balle van veelerleye verwen.

De Wille is een mogentheyt, waer door de dingen begeert worden, die voor goed worden gekent, 't zy met waerheyt of door schijn van waerheydt: En om dat, in haer, geene vastigheyt is, soo houdse de balle van verscheyden verwen, als mede 't kleed van weerschijn, en hierom isse met vleugels afgemaelt.

Volonta. *Wille.*

EEn jonge Vrouwe met een Koninglijcke kroone, en met vleugels, als geseyt is, en in d'eene hand houdse een spriet met een vol seyl, en in d'ander een Sonnebloem of Heliotropium.

Met een Koninghlijcke kroone wortse gestelt, om reeden, als boven geseydt is. 't Spriet met het volle seyl, vertoont, dat de winden van onse gedachten, wanneerse den Wille opstoocken en prickelen, even in ons wercken, 't geene de seylen doen aen de Scheepen: om dat de geheele inwendige en uytwendige Mensche daer door wort beweeght, en zy trecktse werwaerts zy wil.

De Sonne-bloem, die sich altijd nae de Sonne keert, is een teycken, dat het werck van de Wille niet kan geoordeelt werden, dan door 't bekende goed, 't welk den Wille noodsaecklijck treckt om te willen en in ons selve te gebieden, alhoewel het dickwijls gebeurt, datse sich bedrieght, en datse een versiert en valsch goed volght, in plaets van een oprecht en volmaeckt goed.

Profetia. *VVijsfegginge, Voorfegginge.*

EEn Vrouwe die haer gesichte bedeckt heeft, houdende in de rechter hand een bloot Swaerd, met een Trompet, en mette slincker een keeten, die uyt een Sonne, die boven haer staet, komt nederdaelen. Aen de slincker sijde en op 't hoofd, sal een Duyfken staen.

Mathematica. *VViskonst.*

EEn Vrouwe van middelbaer Ouder, gekleet met een wit en doorschijnent kleet, met vleugels aen 't hoofd, de vlechten sullen in 't wild over de schouder hangen, met een Passer in de rechter hand, daer mede zy eenige figuren die op een tafereel getrocken zijn, sal meeten, vertoonende osse, al onderwijsende, sprack. Op de slincke hand salse een groote kloot houden, de Aerde afbeeldende met d'afbeeldinge der uyren en Hemelsche teyckenen, en op de boorde van 't kleed sullen eenige Wiskonstige figuren zijn geweven. Mette bloote voeten salse op een grond-steen staen.

Het doorschijnent kleed bediet, datse is gegrond op opene en klaere bewijsreden, waer doorse lichtlijk in andere wetenschappen toeneemt. De vleugels aen 't hoofd, drucken uyt, datse met haer verstand op ter vlucht stijght totte beschouwinge van afwesige dingen. Het dertele gesicht van een jonge Vrouwe, past wel totte Poësie of Dicht en tot andere konsten, die haer kracht uyten in de jeughd, en alsoo vrolijckheyt aenbrengen: Maer in de Wiskonst past het opsicht van een statige en eedele Vrouwe, die geene rimpels noch grinssen mismaken, noch geene uyterlijcke ciersels opproncken. Want de rimpels voegen niet wel in een bevallijck Adeldom, noch oock de jonge Iaeren, noch de kleyne Wijsheyt, of te groote dertelheyt,

die

die in deſe konſte niet is, en nochtans van alle geleerden wort bemint, die ſich niet gronden in de ydelheyt van woorden, noch in de beuſelingen van 't gemeene volck, die alleen de ooren der verwijfde en ſlechte Menſchen ketelen. Dit geven de vlechten, die ſonder konſt over de ſchouderen verſpreyt zijn, te kennen, want die uyt haer ſelf een cierſel aen haer ſelve vertoonen. De Paſſer is het eygen wercktuygh dat gelijckmatigh is in deſe konſte, en vertoont dat die aen yder dingh zijn evenreedentheyt, maete en regel geeft. Zy ſtaet of zy eenen circkel treckt, want alhoewel de Mathematica een ſpieglende Wetenſchap is, genaemt van haer waerachtigh en eedel eynde, niet te min is het gebruyck het einde, ſoo niet van de Wetenſchap, ten minſten van die dieſelve beſit: weſende dit nootwendigh, dat nae datmen een ploy in de konſt heeft genomen, men 't ſelve in eeniger maniere door andere hulpe moet voor den dagh brengen. En hier uyt zijn heergekomen de vindinge van de Muſijck, van Perſpective, Bouwkonſt, Meetkonſt, Reeckenkonſt en andere, die alle in den druck zijn gegeven, en getrocken uyt de beginſelen van deſe Wetenſchap, die geduyrigh een ſmaek brengen aen de konſtbeminders, met vernoeginge van de ſchrijvers, die door deſe midlen, als door een breede ladder opklimmen tot een goede naeme en totte onſterflijckheyt.

Van deſe ſlagh zijnder veele by de Oude, en niet weinigh, dieder leven, totte eere van onſe eeuwe, onder de welcke zijn *Chriſt. Clavius*, *Vernalione*, *I. Batt. Raimundo*, *Luca Valerio*, *Fred. Metio*, *P. Maillardi*, *Ceſ. Ruida*, *Camil. Agrippa* en andere, de geleerde Werreld over verſpreyt; die met een uytnemende wetenſchap en vaſte grond, dieſe in der daed hadden, tot belooninge van haere ſloverie, en tot een gifte van haere konſt, zijn verciert geweeſt. Maer oock is 't geruchte van deſe eedle konſt verdweenen, danck moeten eenige daer van hebben, die door 't toelachen van de Fortuyne, opgeblaeſen zijnde, willen gehouden zijn, voor ſeer eervaerene Mannen in deſe konſt, daerſe noch tuſſchen de ſteen en kalck in ſtaen, niet wetende dat de deugd haere liefhebbers bemint, die geen ſlavinne is van de fortuyne. 't Sal ons doch betaemen, om niet verre buyten ſpoor te loopen, weder te keeren, tot het geene wy ſullen ſeggen.

De Paſſer totte Wiskonſt, en de boorde mette driehoecken om 't kleed, vertoonen dat gelijck in de boorde deſe cierſels van de hoecken en van ſchanſſen zijn, alſoo zijn dit in de Wiskonſt de beginſelen en de gronden.

De kloot mette beſchrijvinge van de Aerde, en mette Hemelſche Zodiac, geeft te kennen, dat de aerde, in 't meeten van deſe circulen, dieder rontomme gaen, geen proef kan hebben, ten minſten van kleyner waerde, wanneerſe niet wert onderſtut en beweert, met Mathematiſche reedenen.

Het kindeken dat de tafel houd en op de bewijs-reedenen luyſtert, leert ons, datmen de kenniſſe van deſe konſt niet moet uytſtellen tot een ander Ouder, als in de jonge tijd: want anders zijn de verſtanden te bot en niet ſoo bequaem, vermits in dees Ouder, de poorte wort geopent van een ſchoon Paleys of Luſthof, waer door men in de volgende Iaeren, van d'Ouder, veyligh magh intreden: want in de jonge tijd wort een afbeeldinge in ons verſtand gemaelt, welck verſtand alsdan is als een gladde taefel of wit papier, waer in bykans alle dingen, 't zy datſe van dappere Mannen, of uyte Boecken, ons ſouden mogen voor-komen, ons werden voor oogen geſtelt. En hierom hebben miſſchien de Griecken, dien tijd, die wy in 't leeren van de uytheemſche taelen beſteeden, haere jonge tijd, ſich dienende van haere eygen en moederlijcke taele, in deſe Mathematiſche konſt, verſleten. En hier door ſchijnen tegenwoordigh veele, deſe voorſtellingen, die tot verklaringe van deſe konſte zijn uytgegeven, duyſter.

De naeckte voeten, die op de aerde vaſt ſtaen, zijn teyckens van hare uytſtekentheyt en vaſtigheyt, tot beveſtinge van 't geene alreede is geſeyt.

INSTABILITA.

Wiſpeltuyrigheyt.

EEn Vrouwe met veele verwen gekleet, leunende met haer rechter hand op een ried met blaederen, en onder haere voeten heeftſe een balle of kloot.

De onſtantvaſtigheyt wort met veele verwen afgemaelt, door de veelvoudige veranderinge

deringe van de gedachten der wiſpeltuyrige Menſchen.

Zy leunt aen een broos *Ried* boven op een kloot, vermits daer geen ſtand noch eenige gelegentheyt en is, alwaer een wiſpeltuyrigh gemoed ſich kan verſeeckeren, en daerom ſtaet zy op dingen, die ſeer beweeghlijck en onvaſt zijn.

INSTABILITA. *Wiſpeltuyrigheyt.*

EEn Vrouwe met veelderleye verwen bekleet, door reeden als geſeyt is, ſittende ſchrijlinx te paerde op de Slange *Hiena*, of men magh die maelen op de beſte maniere die men kan vertoonen.

Dieſelve worden wiſpeltuyrigh geheeten, die in korter tijd haer gevoelen veranderen, en dat ſonder oorſaecke en ſonder eenige grond, en daerom worter de *Hiena* by gedaen: een Dier dat nimmermeer vaſt en beſtandigh blijft in zijn eygen weſen: Maer nu iſſet ſterck, nu ſwack, nu ſtout, nu bloode, nu vertoont het ſich in een Mans gedaente, en dan in een Vrouwe, alſoo datmen met reeden magh ſeggen, dat in dit Dier de waerachtige Wiſpeltuyrigheyt wort gevonden, gelijck 't ſelve *Orus Apollo* verhaelt.

SAPIENZA DIVINA. *Godlijcke Wijsheyt*, van den Heer *Giov. Zaratino Caſtellini.*

De Liefde of Vreeſe Gods is de waerdige Wijsheyt. Eccleſiaſt. 1.

OM dat op een ander plaets van de Wereltſche Wijsheyt, en dat onder de beeldeniſſe van *Pallas*, is geſproken, dunckt my noodigh dat wy een beeldniſſe voorſtellen, die de Godlijcke Wijsheyt vertoont, en dat op deſer maniere.

Een Vrouwe van een ſchoon en heyligh opſicht, ſtaende op eenen vierkanten ſteen, met een wit Borſt-ſtuck of Harnas voor de borſt, en een Helm op 't hoofd, daer een Haene op ſtaet: uyt wiens hoofdſlapen tuſſchen het Helmet eenige ſtraelen, van de Godheyt, komen uytglinſteren: in de rechter hand ſal zy een rond ſchild houden, daer de H. Geeſt in 't midden is, in de ſlincker het Boeck der Wijsheyt, met ſeven ſegelen toegeſlooten, waer op het Paeſch-Lammeken ſtaet.

Op een vierkante ſteen ſtaet zy, om te betoonen, dat zy op een vaſt geloof is gegrondveſt, van waer men noch ter eender noch ander ſijde ſtruyckelen kan. Zy wort wit gemaelt, om dat de witte verwe Gode aengenaem is, gelijck oock de Heydenen ſulx hebben verſtaen. *Cicero* ſeyt, *de witte verwe is voor al Gode aengenaem.* De Wijſen van Perſien ſeyden, *dat God niets aengenaem was als in witte kleederen*; 't welck *Pierius* gelooft, datſe uyt *Salomon* hebben getrocken, daer hy ſeyt, *laet uwe kleederen altijd wit zijn.*

Soo veel het Waepentuygh belanght, 't zijn geeſtlijcke wapenen, waer mede de Wijsheyt ſelve van God in zijnen dagh, ſich ſal wapenen, gelijck 't Boeck der Wijsheyt uytdruckt, *Hy ſal voor het Pantſier aentrecken de Gerechtigheyt, en voor den Helm ſal hy een gewis oordeel ontfangen, en ſal de billijckheyt aennemen voor een onverwinnelijck ſchild.* Het Borſt-ſtuck of Pantſier wort voor de bewaeringe of voor de ſekerheyt genomen, om dat het alle de levende deelen in 't lichaem beſchermt, en wort oock voor een beeld van de Deughd gebruyckt, die niet is wegh te nemen, want het Swaerd en den Helm kan men ter aerden werpen en verlieſen, maer de wapenen van de Wijsheit, waer mede iemant omgort is, zijn vaſt en beſtandigh. Daerom houdmen dat de borſt de woonplaets van de Wijsheyt is, en dickwijls wort de borſt ſelve, voor de Wijsheyt genomen, gelijck *Horatius* ſeyt, waert ghy niet een lichaem ſonder borſt? dat is, ſonder Wijsheyt.

De Haen op den Helm wort genomen voor de kenniſſe en 't reedlijcke licht, dat op den Helm of op 't hoofd ſit, nae 't gevoelen van *Plato, dat de Haen voor de kenniſſe wort genomen, is niet ongerijmt.* Van *Pythagoras* en *Socrates* is de Haen, door een verborgen maniere van ſpreecken, voor de ziele genomen, waer in de waere kenniſſe alleen verborgen is: Want de Haen heeft groote kenniſſe, hy kent de ſterren, en is een Sonne-wijs dier, 't let op den Hemel en den loop der Sonne, en van zijn gekray wordt de grootheyt van den dagh en de veranderinge van den tijd aengemerckt: en om deſe kenniſſe en Wijsheyt is hy *Apollo* en *Mercurius* toegewijt, die daer boven de Wijsheyt, oock de Wetenſchap van veele kenniſſen en vrye konſten, wierden toegeſchreven. Boven dat ſeyt God, door

Job,

Job, XXVIII cap. *Wie heeft den Haene kennisse gegeven?* welcke plaetse van den uytleggers, door den *Haen* de kercklijcke Prediger en Leeraer verstaen wort, die in de H. Kercke, de Wijsheyt Godes singht en verkondight. In de Rotse of Casteel van *Helides* was een statue of beeld van *Minerva*, van goud en yvoir, met een Haen op 't Helmet, niet soo seer om dat het een Vogel was, boven andere strijdbaer, gelijck *Pausanias* meent, als om dat hy de alderverstandighste was, passende aen *Minerva* die voor de Wijsheyt wierde gehouden.

De hoornen of straelen tusschen den Helmet, en de ooren en hoofdslapen, worden genomen voor een seer heylige waerdigheit: Hier door wierde geseyt, dat *Moyses* hoornen hadde, seyt *Pierius*, en worden gemaelt als straelen en vlammen van de Godheyt.

Het schild sal den Heyligen Geest in 't midden hebben, *want de Geest Godes leert Wijsheyt*, seyt *Job* XXXII cap. en in *Ecclesiast.* sprekende van de Wijsheyt, seyt, *Hy heeft die geschapen in den H. Geest.* En daerom vereischt het schild rond te wesen, gelijck *Pierius* seyt, om daer door de Werreld te vertoonen, die onder de ronde beeldenisse van 't schild, van de Wijsheyt geregeert wort, daerom die met aller macht behooren nae te trachten, die de regeeringe des Werrelds is bevolen, nae de maniere van dese dappere en sinrijcke woorden der Wijsheyt in 't VI capit. *Maer soo ghy thronen en scepters bemind, o ghy Koningen des Volx! bemind de VVijsheyt, op dat ghy in eeuwigheyt mooght regeeren, bemind het licht der VVijsheyt, ghy alle die hoofden des Volx zijt.* En daerom wort de Heylige Geest in 't midden van het ronde schild gestelt, de Werreld daer door uytdruckende. Om dat de hooghste Wijsheyt Godes volkomentlijck de geheele Wereld, door dieselve Wijsheyt, bestiert: oock om dat hy zijn volmaeckt licht en volmaeckte Wijsheyd, kan instorten op alle Princen, om de Wereld, nae de Wijsheyt, te regeeren, want gelijck geseyt is, *soo leert de Geest Godes wijsheyt.*

Het Boeck der Wijsheyt mette seven segelen, bediet ten eersten, dat de oordeelen van de Wijsheyt Godes beslooten zijn, 't welck de Heydenen te kennen gaven, door het Monster *Sphinx*, dat zy voor haere Tempels stelden: 't welck wy noch by onsen tijde hebben gesien voor het *Pantheum*, of de ronde Tempel geheeten, om uyt te drucken, dat de Godlijcke leeringen en geboden, mosten ongeschent bewaert worden, verre afgescheyden zijnde van den ydelen hoop der Menschen. Het Boeck mette seven segels geslooten, is een beeld van de Wijsheyt, en bediet ten eersten, dat de oordeelen, van de Wijsheyt Gods, behooren verborgen te zijn, *'t is Gods roem het woord te bedecken, 't is der Koningen roem het woord te ondersoecken*: Derhalven behoort het totte eere van den oppersten Rechter, de reedenen van zijne oordelen te verbergen, gelijk de Cardinael *Cajetanus* over het XXV capit. Salom. seyt. Iae seer verborgen zijn ons de reedenen van de Godlijcke oordelen, die God dickwijls doet. Tusschen God en den Koningen, is het heel verscheyden: voor den Koningen is 't een schande de reedenen van haere oordelen te verbergen, om dat zy de reedenen moeten openbaeren, waer door zy 't Volck oordelen, want zy verwijsen den eenen in ballinghschap, d'ander tot de dood. Maer dit is de eere Godes, dat hy de reedenen van zijn oordeel verberght, om dat hy geene heeft die hooger, noch die hem gelijck is, want zijne heerschappie, hanght alleene aen zijnen wille en aen zijn oprecht oordeel.

Ten tweeden bediet het geslooten Boeck mette seven segelen, de verborgen sin van de Wijsheyt Godes, ten opsicht van de toekomende dingen, ter tijd toe dat God dieselve openbaert, gelijck *Pererius* die over de Openbaeringh Ioannis aen 't 5 capit. uytleyt, *Het getal van de seven zegelen bediet de algemeenheyt, de duysterheyt en swaerigheyt, die daer schuylt in de Godlijcke voorwetentheyt, van de toekomende dingen.* In dieselve plaetse, seyt hy, *de segelen zijn niet anders als de wille Godes, die de verborgene dingen door zijne voorwetentheyt sluyt en opent, soo langh hy wil, gelijck hy wil, en wien hy wil.*

Ten derden, bediet het Boeck de duysterheyt, waer in de Wijsheyt gewickelt, en waer door dieselve swaerlijck is te verkrijgen. Daerom vergelijckt *Salomon* dieselve *by een verborgen schat*, in 't 2 cap. van zijne spreucken, *Soo ghy die als goud en silver sult soecken, en gelijck als schatten uytgraven, dan sult ghy de vreese des Heeren verstaen, en de kennisse des Heeren vinden.* De Wijsheyt staet by God gesegelt en verborgen, niet dat de Menschen daer van souden berooft zijn, maer om datse dieselve van God bidden, en met alle naerstigheyt en moeyte

souden soecken te verkrijgen, ten einde zy in haer selve sich niet souden verhovaerdigen, maer soodaenigen gave van de hooghste Wijsheyt souden erkennen. *S. Augustinus* sprekende van de duysterheyt der Schrifture, seyt, *ick twijfle niet of dieselve is geheel Godlijck, om door den arbeyd en naerstigheyt, onse hovaerdie te betoomen.* Voorts seyt hy in't boeck van de *Drie-eenigheyt, Maer gelijck sich het Godlijck woord niet laet gebruycken in dingen, die men ter eerster opsicht moet weeten, maer die men in't verborgen moet ondersoecken, soo heeft hy gewilt, datse met meerder naerstigheyt, daer uyt souden werden getrocken.* En in de LIII vrage, seyt hy aldus, *Onse God heeft totte saligheyt der Menschen, de Godlijcke boecken, door zijnen Heyligen Geest alsoo gematight, dat hy haer niet alleene door de bekende plaetsen heeft willen voeden, maer oock door de duystere haer heeft willen oeffenen.* Dese spreucke is waerdigh te verhaelen, die hy in 't derde boeck van zijne Spreuken stelt, *de duysterheeden der verborgentheeden, in de H. Schrift, zijn seer goed, want zy worden daerom bedeckt, om datse niet souden werden verworpen noch veracht: Hierom werden die gesocht, op datmen ons daer in soude oeffenen, hierom werden die geopent, op datse ons souden voeden. Francisc. Petrarcha* versamelt veele reedenen, waer onder hy oock de uytlegginge *Augustini*, over den CXXVI Psalm aentreckt. *Hierom*, seyt hy, *is de H. Schrift te duysterder gestelt, op datse veele goede verstanden soude baeren, en dat de Menschen daer te rijcker souden affscheyden: die dieselve toegeslooten hebben gevonden, dat door veele manieren soude werden geopent, als ofmen't door eenerleye maniere hadde open gevonden.*

De duysterheyt, om Godlijck te spreken, is nut, om datse veele spreucken van waerheyt voortbrenght, en veele kennissen in 't licht stelt, *terwijl het de eene dus, en d'ander soo, verstaet.* Op 't laeste brenght hy *Gregorium* over *Ezechielem* voort. *De duysterheyt der uytspraken Gods*, seyt hy, *brenght groote nuttigheyt aen, want zy oeffent de sinnen, datse door de vermoeyinge werden uytgebreyt, en dat een welgeoeffende verkrijght, dat eene die luy en traegh is, niet kan vatten. Noch heeftse wat anders in, want soo de kennisse der H. Schrifture, voor een yder open stont, men souse niet achten: want in seeckere duystere plaetsen, soo vermaecken ons die dingen die dan gevonden zijn, met noch veel meerder soetigheyt, alsse met meerder arbeyt 't gemoed hebben afgemat.* En dit zijn de oorsaken, waerom de Godlijcke Wijsheyt, veele van haere geheimnissen, onder een donckere Wolcke van woorden, heeft bedeckt. Ick segge een Wolcke, nae 't seggen van *Augustinus*, tegen de *Manicheen*, alwaer hy de duysterheyt der Schrifture een Wolcke noemt, daer hy seyt: *Hy doet die uyt de Wolcken invloeyen, dat is uyt de Schriften der Propheten en Apostelen: te rechte worden die Wolcken genaemt, want de woorden gelijckse luyden, breecken door een gespleten en geslagen locht, alsser de duysterheyt der allegorien by komt, als of die met eenige donckerheydt betoogen Wolcken wierden.* Soo groot is de duysterheyt der Schriftuyre in eenige plaetsen, dat *S. Augustinus*, diewelcke oock, sonder Meester, veele konsten hadde geleert, en oock 't geene de Philosophen handelen over de tien Categorien, selve bekent, dat hy niet heeft konnen verstaen het begin van den Prophete *Isaias.* 't Is dan geen wonder, dat *Tostatus* in zijne Voorreden over *Genesin* seyt: *De H. Schriftuyre is soo duyster, dat oock in verscheyden plaetsen, tot noch toe, geene deure voor 't verstand oopen is.* De Egyptenaers vertoonden de duysterheyt van de Wijsheyt en van haere ydele leeringe, daer door dat zy voor haere Tempels de *Sphinges* stelden, 't welck wy by onse tijden, met duystere charaćteren in de basis voor het *Pantheon*, of de Ronde Tempel, hebben gesien: die door last van *Sixtus* de V, gebracht is by de Fonteine *Terminus*, gelijck van dese Sphinxen, *Plutarchus* in zijne *Isis* en *Osiris* verhaelt. *Zy stelden*, seyt hy, *gemeenlijck voor haere Tempels de Sphinxen, waer mede zy te kennen gaven, dat de leeringe van haere heylige dingen bestont in een verhoolen en ingewickelde Wijsheyt.* Maer wy hebben de duysterheyt en swaerigheyt van de Godlijcke Wijsheyt, afgebeelt met het boeck van de seven segelen, waer van de *Apocalypsis* gewagh maeckt, willende seggen, dat in de verborgene Godlijcke Wijsheyt, soodanige duystere dingen zijn, alsser zijn die kostelijck, en van vaster waerheyt en aensien zijn: welcke seven segelen lichtlijck voor die geene open staen, die de vensteren van haer gemoed, voor de seven dood-sonden sluyten, en dat door de seven deughden, die haer tegenstrijdigh zijn, en die de Wijsheyt en kennisse, die daer gaven van den H. Geest zijn, soecken te verkrijgen door Godvruchtigheyt en vreese Godes.

Het Paesch-Lammeken wort op 't Boeck gestelt, om *dat het Lammeken dat gedoot is, waerdigh is aen te nemen, Kracht, Rijckdoom, Godlijckheyt en Wijsheyt,* Apocal. 5. Een ander reeden kander noch

noch by gebracht werden, ten aensien van de Menschlijcke aert der schepselen, diewelcke om de Wijsheyt te verkrijgen, niet moeten hovaerdigh noch ongerechtigh zijn, *want in een quaedwillige ziele en sal de Wijsheydt niet ingaen*: Maer zy moeten needrigh en suyver wesen: en op dese maniere wordt het Lammeken voor de sachtmoedigheyt of voor de vreese Gods genomen, die een ygelijck behoort te hebben: want *de vreese Godes is het beginsel der Wijsheyt*, Eccles. 1. Willende door 't Lammeken verstaen een vreesachtigh, onnoosel, suyver en sachtmoedigh Dier, konnende de Menschen oock geene Wijsheyt verkrijgen, ten zy door de vreese Gods en door sachtmoedigheyt: Door welck middel wy deelachtigh gemaeckt zijn der Hemelsche schatten, gelijck Syrach 1 te kennen geeft: *Mijn Soone*, seyt hy, *wildy wijs worden, soo leert de geboden, en God salse u verleenen, want de vreese des Heeren is de rechte Wijsheyt, en tucht, en 't geloove, en de sachtmoedigheyt behagen Gode vvel*: en hy sal zijne schatten ophoopen, die God de Heere, door zijne oneindlijcke goedheyt, in de eeuwige heerlijckheyt bewaert.

* * * *

ICk moet hier evenwel noch byvoegen, 't geene de Keyser *Maximilianus* 1, onder andere vragen, den seer geleerden Abt *Ioan. Trithemio* heeft voorgestelt: te weeten, *vvaerom God de Heere de H. Schriftuyre, die de verborgentheeden des Geloofs bevat, niet op alle plaetsen, klaer om te verstaen heeft gegeven, maer veel eer diepsinnigh en vol duystere reedenen?* Hier op antwoorde *Trithemius*: dat de Godlijcke Schriftuyre, nae de bloote letter, den geenen diese niet verstaet, verwart en vol duysterheyt schijnt te wesen: maer diese verstaet, schijntse klaer en openbaer. Want soo die met dien Geest niet wort gelesen, waer mede men geloost, dat zy den Menschen is ingestort, soo kan niemant tot het verstand desselven geraken. *Hierom seyde hy*; soo leest een Geleerde, die noch met het vleesch omschaduwt is, en van de ydele lusten brand, dieselve heel anders: Doch op een ander wijse verstaetse die geene, die de ydele lusten heeft uytgetogen, en die door de Liefde Gods, in der waerheyt, wort ontsteken. En hierom is 't geen wonder, dat die geene verblint zijn, die de soetigheyt van den Geest Godes noyt hebben gesmaeckt. *Voerende daer op in, het aensien* S. Gregorii, *alvvaer hy seyt*: Gelijck de H. Schrifture den eenvoudigen mette uytwendige letter vermaeckt, alsoo oeffent zy den Wijsen met haere verborgentheyt. Want zy heeft in 't openbaer, waermede zy den kinderkens kan voeden, en behoud in 't verborgen, waer mede zy der hooghdravender verstanden, tot verwonderinge der soetigheit ophoud: even als een wonderlijcke reviere, die te gelijck diep en ondiep is, soo datter een Lam kan in waeden, en een Elephant in swemmen. *Daer nae bracht hy* D. Augustinum *voort, die aldus seyt*: De H. Schriftuyre spreeckt alsoo, dat zy met haere hoogheit den hovaerdigen belacht, den Grooten, door haere diepsinnigheyt verschrickt, den aendachtigen weydet, en voestert den kleynen met haere lieflijcke aenspraecke. Dat wy die niet begrijpen, dat doet de traegheyt van ons verstant; want daer blijft een decksel op ons herte, indien 't selve niet werde wegh genomen, van die geene die den sleutel *Davids* heeft, en datter een licht in onse herte werde gestort. *Tot zijne derde getuyge bracht hy* D. Ambrosium *voor den dagh, die daer seyt*: Dat de H. Schriftuyre is een Zee, hebbende in sich diepe verstanden, en de hoogheyt der Prophetische duyster reedenen, in welcke Zee, seer veele revieren waeren ingeloopen.

SAPIENZA HUMANA.
Menschlijcke VVijsheyt.

EEn naeckt Ionghman, met vier handen en vier ooren, hebbende de rechter hand uytgestreckt, met een Fluyte, zijnde een Musicael instrument, die *Apollo* was toegewijd, en een Pijlkoocker op de sijde.

Dit was de vindinge van de Lacedemoniers, diewelcke willende betoonen, dat het niet genoegh was, door de spiegelinge waenwijs te wesen, maer datter een lang gebruyk en oefninge van daeden, noodigh was, soo druckten zy datselve door de handen uyt. En om eens anders Raedslagen te weeten en aen te hooren, dat druckten zy door de ooren uyt. En aldus versterckt en aengelockt zijnde, door 't geluyt van eygen lof, gelijck door de Musicale instrumenten wort uytgedruckt, en door den Pijlkoocker soo verstonden zy, dat de naeme van Wijse daer door wierde behouden en verkregen.

SAPIENZA VERA.
Oprechte VVijsheyt.

EEn Vrouwe die bynae naeckt is, houdende haere handen en gesicht om hoogh, siende een licht dat boven haer staet, hebbende haere voeten van der aerde opgeheven, betoonende dat zy in God is opgenomen, en van alle aerdsche goederen berooft.

Dit is de Wijsheydt niet, dieder getelt wordt onder de deughdlijcke *habiti* of geschicktheden, die door de gewoonte en eervaerentheyt verkregen worden; maer zy is een besondere gave des H.Geests, diewelcke blaest waer hy wil, en dat sonder aensien van persoonen. En de Oude die gehandelt en gesproken hebben, sonder licht van de kennisse onses Heeren *Christi*, die de waere Wijsheyt des Vaders is, spraecken niet te min veele dingen met seer groote eerbiedigheyt en voorsichtigheyt, en wilden niet dat de naeme van Wijs aen eenigh sterflijck Mensch mocht worden gegeven, ten waere dat die volmaeckt en onberisplijck ware. Hier door isset, dat in geheel Griecken, zijnde de Moeder van alle Wetenschappen en Deughd, zy maer seven Wijsen wisten te verkiesen, die zy daer van den naeme gaven, achtende dat het of een grooter Deughd most zijn, of ten minsten een sulcke deughd, waer uyt al d'andere deughden haeren oorsprongh hadden, wesende van eeuwigheyt, al voor Hemel en Aerde voortgebracht, gelijck *Salomon* seyt, sich verheugende in den schoot des eeuwigen Gods, van waer hy, nae zijn rechtvaerdigh oordeel in 't besonder, dienselven in de borst van weynige sterflijcke Menschen, uytdeelt.

Hierom wortse gemaelt, als of zy van der aerde was opgeheven, met een licht, dat haer in 't aengesicht schijnt: vertoonende, dat de Wijse metter herten van alle aerdsche hertstochten is ontbonden, en van de Godlijcke genaede verlicht: En dat wie dieselve vint, sonder datse onder de versierde Wijsheyt der dwaesen is ingewickelt, die verkrijght eindlijck het leven en de saligheyt.

SAPIENZA. *VVijsheyt.*

EEn Maeghdeken staende in een donckere nacht, in 't blaeu gekleet, dragende in haer rechter hand een ontsteken Lampe vol Oly, en in de slincker een Boeck.

Zy wort jongh gemaelt, om dat zy de heerschappie voert boven de sterren, die niet verouderen, noch de kennisse van de geheimnissen Godes wegh nemen, want die zijn levendigh, en in der daed eeuwigh.

De ontsteecken Lampe is het licht des verstands, 't welck door een besondere gave Godes, in onse ziele brand, sonder dat het verteert of vermindert wert: Maer 't komt alleene door onse besondere achtloosheyt toe, dat het dickwijls, een groot deel, wert verdonckert, en door de gebreecken is bedeckt: en dese zijn de duysternissen, die in onse ziele overvloeyen, en 't licht van 't gesichte besetten en innemen, waer door zy dan de Wijsheyt uytblusschen, en voeren, in haere plaetse, de onwetentheyt en snoode gedachten. Waer door het dan geschiet, dat wy niet genoegh geoeffent zijnde in de wegen des Hemels, die scherp en swaer zijn, te gelijck mette vijf dwaese en onvoorsichtige Maeghden, van de bruylofts-feeste, blijven uytgeslooten.

Het Boeck wort gestelt voor den *Bibel*, 't welck geseyt is, *het Boeck der Boecken.* Want daer

daer in wert alle de Wijsheyt geleert, die daer noodigh is, om saligh te worden.

SAPIENZA. *VVijsheyt.*

EEn naeckte en schoone Vrouwe, deckende alleene met een kleed, hare beschaemde leeden, staende mette voeten op eenen Scepter, siende een straele uyten Hemel, die haer aengesicht verlicht, hebbende de handen vry van alle beletselen.

Hier wort de Wijsheyt gemaelt, die met het Geloove over een komt, en die alleene bestaet in de beschouwinge van God en verachtinge van de aerdsche dingen. Waer van geseyt wort, *die my vint, sal 't leven vinden, en sal heyl putten van den Heere.* En daerom wordtse naeckt gemaelt, als die voor haer selve, niet veele ciersels noch rijckdom van noode heeft, konnende met reeden seggen, dat wie haer besit, dat die alle de goederen by sich heeft, doch niet met de verwaentheyt van den Philosooph *Bias*, maer met een Christlijcke ootmoedigheyt, gelijck de Apostelen *Christi*: Want wie door de kennisse en Liefde God besit, besit het beginsel, waer in alle geschapene dingen, veel volmaeckter, als in haer eygen weesen selve, werden gevonden.

Dese beeldnisse vertreet den Scepter, tot een teycken der verachtinge van de eere deses Werrelts, die de staetsucht in eere houdende, doen dat de Mensche de Wijsheyt niet kan naederen: Want dit is haer eygen, datse ons verlicht: maer de staet en eersucht doen, dat de sinnen en gemoederen werden verdonckert.

Zy siet met vrolijckheyt op de Hemelsche straele, met handen, die vry zijn van alle verhinderingen: Om dat haer eygen is, de Godheyt aen te schouwen, waer toe de uytwendige handlingen, en Werreltsche besicheeden, als hinderpaelen zijn.

SAPIENZA. *VVijsheyt.*

HEt is een gemeen gevoelen, dat de Oude door het beeld van *Minerva* mette Olyve daer by, de Wijsheyt hebben willen uytdrucken, en dat nae de maniere alsse van haer bekent was, en hierom versierden zy datse was gebooren uyt het hoofd van *Jupiter*, als dieselve kennende voor de aldervolmaecktste, die in geene saecke kost doolen, van't geene in de macht des Menschen was: jae zy versierden, dat zy drie hoofden hadde, 1. om een ander raed te geven, 2. om voor sich selve alles wel te verstaen, 3. om deughdelijck te wercken: 't welck noch klaerder door de Waepenrustinge en door de Spiesse wort uytgedruckt, waer door zy lichtlijck de uyterlijcke macht van andere regen staet: wesende dan de Mensche in sich selve versterckt, soo komt hy te hulpe die swack en onmachtigh is, gelijck in een ander voorstel geseyt is.

Het schild met het hoofd van *Medusa* betoont, dat de Wijse alle de snoode aenwensten en genegentheeden moet affsnijden, en datselve oock bewijsen, leerende den onwetenden, dat zy dieselve moeten vlieden, en daer door werden gebetert.

De Olyve vertoont, dat de innerlijcke en uyterlijcke Vreede, van de Wijsheyt heerkomt, en derhalven soo leggen het veele aldus uyt, dat de tacke, die *Æneas* hadde om te gaen na de Ælysische velden, en die nootsaecklijck van *Virgilius* was versiert, niet anders is, als de Wijsheyt, diewelcke den Mensche uyt alle swarigheyt geleyt, en voert die tot een geluckigh einde.

Eenige hebben die met een Seeve afgemaelt, om uyt te drucken, dat het een eygen werck van de Wijsheyt is, het goede kooren van het kaf, insgelijx het goede saet dat in den ommegangh en handelinge der Menschen is, van het snoode te schiften en uyt te monsteren.

PRUDENZA. *VVijsheyt, VVetenschap van goed en quaed.*

EEn Vrouwe, die in de slincker hand een Doods-hoofd, en in de rechter een Slange heeft.

Het Doodshoofd betoont, dat om Wijsheyt te verkrijgen, seer veele helpt, datmen op het einde, en de uytkomst van alle dingen verdacht zy, en om dat de Wijsheyt een groot deel van de werckinge der Philosophie is, die nae 't gevoelen van de beste Philosophen, een gestadige overdenckinge des Doods is, soo leertse ons, dat het overwegen van onse ellendigheyt, de Koninghlijcke heerbaene is, om dieselve te verkrijgen. Van de Slange is genoegh geseyt.

PRUDENZA. *VVysheyt, Voorsichtigheyt.*

EEn Vrouwe als *Janus*, met twee hoofden, die sich spiegelt, hebbende een Slange om de eene arm geslingert.

De twee aengesichten bedieden, dat de Voorsichtigheyt een waerachtige en sekere kennisse is, die daer beschickt watmen behoort te doen, en zy komt voort door de overweginge van de verledene en toekomende dingen. De heerlijckheyt van dese deughd, is van sulcken gewichte, als datmen daer door de verledene dingen sich wederom in 't gemoed voert, de tegenwoordige beschickt, en de toekomende voorsiet: waer door een Man, die hier van berooft is, geene middelen sal weten, om wederom te winnen 't geen hy heeft verlooren, noch oock te bewaeren, 't geene hy besit, noch te soecken, 't geene hy verwacht.

Het spieglen bediet de kennisse zijns selven, konnende niemand zijne eygene saecken rechten, soo hy zijne eygene gebreken niet kent.

De Slange, wanneer dieselve geslagen is, stelt het geheele lichaem tegen den slagh, wapenende het hoofd met veele krullen: en dat geeft ons te verstaen, dat wy door onse kracht, die daer is als onse hoofd, en onse volmaecktheyt, ons sullen stellen tegens de aenvallen der fortuyne, en alle andere dingen, hoe lief dieselve ons mogen wesen. En dit is de waerachtige Voorsichtigheit; daerom seyt de H. Schriftuyre, *VVeest voorsichtigh gelijck de Slangen.*

PRUDENZA. *VVijsheyt, VVetenschap van goed en quaed.*

EEn Vrouwe met een vergulden Helm op 't hoofd, omwoelt met een krans van Moerbesien bladers, hebbende twee hoofden, gelijck voor geseyt is, houdende in de rechter hand een Pijle, alwaer het Visken *Ecneides* of *Remora* omgeslingert is, 't welck van de Latijnen alsoo is geheeten, om dat het een Schip kan verletten en ophouden, gelijck *Plinius* seyt, en hierom is het gestelt voor de verlettinge, en in de slincker hand salse een Spiegel hebben, waer in zy haer selve besiet, voor haere voeten sal een Hart met lange hoorens leggen dat herkauwt.

De kloeckheyt of Voorsichtigheyt, nae 't seggen van *Aristoteles*, is een wercklijcke geschicktheyt, mette waerachtige reeden ontrent de mogelijcke dingen, om het goede te volgen en 't quaede te vlieden, om tot het wit van een geluckfaeligh leven te komen. Maer door het saligh leven moet verstaen worden, 't geene nae de Pelgrimagie van dit tegenwoordige leven verwacht wort, gelijk de Godgeleerde seggen: en na de meeninge eeniger Philosophen, soo is het dat geene, datmen in de tijd der vereeniginge met lichaem en ziele kan hebben en mede-deelen, door welcke beyde wegen de kloeckheyt moet werden geoeffent, gelijck het schijnt dat *Christus* in den Euangelio seght, *dat de kinderen deser vverelt voorsichtiger zijn als de kinderen des lichts.* En wort de hoedanigheyt van dese werckinge, door de einden onderscheyden, wanneerse te saemen gevoeght zijn, gelijck daer is de Burgerlijcke geluckfaligheyt, waer door men geschicktlijck levende, kan klimmen op de trappe van de geluckfaligheyt, die in den Hemel voorbereyt is, diewelcke meer of min bekent is, nae dat de gaven van de natuyre of der genade, meer of min in den

den Mensche zijn. Tot verklaeringh van beyde insichten, is genoegh, 't geene te vooren is geseyt.

Den gulden Helm op 't hoofd, bediet dat het Verstand van een kloeck en voorsichtigh Man, gewapent zijnde met wijse raedslagen, sich lichtlijck beschermt tegens 't geene hem soude mogen schaedelijck wesen, uytblinckende in goede en deughdelijcke wercken.

De krans van Moerbesien blaeders, bediet, dat een wijs en voorsichtigh Man, geen saecke voor den tijd moet doen, maer moet dieselve met oordeel bestieren; en daerom seght *Alciatus*:

De traege Moor bloeyt selden eer,
Voor dat de koude leyt ter neer,
Een vvijs Man doet niet voor den tijt,
Maer schicktet al door maet en vlijt.

Het Vischjen *Remora*, dat rontom den Pijl geslingert is, is een kenteycken van 't selve: en vermaent ons ter overvloet, datmen niet al te traegh moet zijn, om 't bekende goed by der hand te vatten, 't welck van *Alciatus*, niet buyten ons voorstel, hier wort bygevoeght:

Niet al te haest, maer soetjes aen:
Legh over vvat best is gedaen:
Niet al te traegh, niet al te snel,
Dat past een deftigh Man seer vvel.
De Visch geslingert om den pijl,
Leert dat ghy doch geen dingh ter ijl,
Maer langhsaem met rijp onderscheyt,
Moet maetigh zijn, in u beleyt.

De Spiegel bediet, de kennisse van de Wijse, die oock zijne handlingen niet kan rechten, indien hy zijne gebreecken niet kent noch verbetert. En dit verstont *Socrates* wanneer hy zijne Scholieren beval, datse alle morgen souden in den Spiegel sien.

Het Hert, op de maniere, als geseyt is, vertoont het selve dat de Pijl en de Visch doet: Want soo veele als hem zijne lange en rappe beenen, totten loop opstoocken, soo verletten hem, in 't tegendeel, het swaer gewicht van de hoorens, dat hy daer door, 't gevaer van de bosschen en struyvellen, kan ontrennen. En oock 't voorstel van 't herkauwen van dit dier, past totte overweginge, dieder voorgaet, totte uytvoeringe van onse goede gedachten. 't Sal oock niet overtolligh zijn, dat hier 't klinckdicht wierde gestelt, van den Eedelman *Giov. Buondelmonte*, van desen inhoud:

O heerelijcke deughd! die ons den vvegh vvijst aen,
VVaer door vvy lof by 't vrome Volck behaelen:
Ghy stut en onderhoud, ons leven, dat vvy gaen,
Op d'eeren trap in deughdelijcke paelen.
Ghy vveet den tijd en plaets en 't onderscheyt te gissen,
VVat is voorby, of nu, of vvatter komen sal:
De reeder vvelgeschickt, die kan niet lichtlijck missen,
VVant door u vvijs beleyt soo schickt ghy 't over al.
Verlicht ons met u licht, ten minsten met u straelen,
O VVijsheyt vvel gelieft! een dochter van Iupijn,
Op dat d'onvvetentheyt magh uyt mijn ziele daelen,
En ick magh, door u licht en geest, begonstight zijn.

En om dese beeldnisse wat verscheyden te maecken, soo kanse in plaets, van datse den Pijl houd, op de maniere, als geseyt is, met de eene hand op een Ancker leunen, alwaer een Dolphin rontom is geslingert; 't welck deselve beteyknisse heeft, als de Pijle, alwaer 't Visken *Remora* is omgeslingert. En dit Ancker met den Dolphin, was het devijs van *Augustus*, om de voorsichtigheyt of kloeckheyt uyt te drucken, gelijck 't selve *Sebastian Erizzus* verklaert in zijne Medaglien.

Afbeeldinge van VVissel.

DE Wissel kan afgebeelt werden in gestalte van een Vrouwe, met twee aensichten, d'een nae de rechter hand, d'ander nae de slincker hand siende. 't Aengesicht na de rechter hand, als oock die geheele sijde is schoon en volmaeckt, d'uytsicht jeughdigh en wacker, dat nae de slincker hand, is oud, mager en bleeck, hebbende de slincker voet veel korter dan de rechter, waerover zy met de slincker arm op een kruck steunt, als die sonder dieselve niet sou konnen gaen. Op haer hoofd rust een Cameloen, of de Visch *Polipus*, welck van beyden het aerdighst kan afgemaelt worden. Op den kop van een van de voornoemde beesten, staet nae de rechter hand gekeert een kleyn beeldeken, hebbende een letter-rol in de hand, alwaer *Credit* op geschreven staet, en in d'ander hand een kettingh, daer een ander beeldeken na de slincker hand uytsiende, en staende op de steert van een van de voorseyde beesten, mede aen den hals geboeit is, die oock een klein letter-rol in de hand heeft, daer *Debet* op geschreven staet. Om haer bloote hals heeft zy een kettingh, of halsband van verscheyde gemunte penningen aen den anderen gehecht, daer onder een groote penningh (in plaetse van een bagge) aen hanght, met dese woor-

den daer op geſchreven, *Permutatio pecuniæ*, dat is, *verwiſſelinge van geld.* Aen haer rechter arm heeft zy een ſtock-beurs met geld hangen, en in haer hand een bondel brieven: met haer ſlincker hand toont zy een Wiſſelbrief, daer op geſchreven ſtaet CAMBIO. Aen haer ſchouderen heeftſe twee groote uytgeſprey-de vleugels, haer Cangjante kleet is licht en kort, meeſtendeel groen, van tweederley koleuren, de helft na de rechter ſijde is gras-groen, en d'ander helft nae de ſlincker hand is vael of bleeck-groen. Zy heeft vier ooren aen haer hoofd, aen elcke zijde twee.

't Aengeſicht nae de rechter hand, beteyc-kent de remiſſe van 't geld, hebbende *Credit* boven haer hoofd. Haer wackere oogen be-dieden de geſwindigheit van haer overlegh, haer volmaecktheyt is het geld en de winſt.

't Aengeſicht nae de ſlincker hand, beteyc-kent de *trates*, hebbende de ſchult boven haer hoofd, die haer oud, bekommert, en wan-ſchapen maeckt, door de behoeftigheyt.

Het *Chameloen* of *Polypus* de ongeſtadigheyt van 't veranderen.

De kettingh daer zy *Credit* en *Debet* mede geboeyt houd, d'Intereſt van de Wiſſel.

Den halsband van de goude penningen, de verſcheyde Munten, waer uyt de Wiſſel haer oorſprongh heeft.

De ſtock-beurs beteyckent overvloet van geld, en de brieven de buytenlandſche cor-reſpondentien of gemeenſchappen.

Dat op de Wiſſelbrief *Cambio* geſchreven ſtaet, wil ſeggen, dat de Wiſſel eerſt of meeſt van de Italiaenen is gevonden, om de ver-ſcheydentheyt van haer Munte.

De vleugelen beteyckenen haere vaerdig-heyt in't overmaecken en trecken van't geld, van verre en wijtgelegen plaetſen.

Haer Cangjante kleed de verſcheydent-heyt van de Wiſſel, het gras-groen, de hoope van toe-baet, het bleeck-groen d'afgaende hoope.

Haer korte en hinckende been beteykent haer ongelijckigheyt, want ſelden of nim-mermeer de Wiſſel recht en gaet, ten zy met een kruck of ſtutſel, dat *Paxi* genoemt wort.

De vier ooren beteyckenen datſe in de Wiſſel ſcherp moeten toeluyſteren, en wel nae de cours vernemen.

ORIENTE. *Ooſt.*

EEn Maegdeken van ſonderlinge ſchoon-heyt, blooſende van kaecken, met een blonde Paruyck als goud, tot over de ſchou-deren toe, hebbende op 't hoofd een klaere en heldere ſterre. Weſende ſeer ſchoon in 't root gekleet, en rontom het kleed ſal een lijſte van ſchoone en blinckende peerlen we-ſen, met een blaeu gordel, alwaer de teykens van den Ram, Leeuw en Schutter rontom in ordre ſtaen, houdende den rechter arm en 't aengeſicht om hoogh. In de rechter hand ſal het een ſchoone ruycker met bloemen, van allerleye verwen hebben, die in't opgaen zijn, en van dieſelve ſijde ſietmen dat de Sonne met heldere en ſeer blinckende ſtrae-len, is opgegaen: Van alle ſijden ſietmen het kruyd en de boomen groenen, en de Vo-geltjens met haere lieflijcke keeltjens, neffens andere dierkens, een uytnemende vrolijck-heyt betoonen.

Mette ſlincker hand ſal het een ſeer ſchoon vat, als oft een Wieroockvat waere, houden, alwaer vyer in is, en de roock komt uytvlie-gen, en de ſchadu van dit beeld ſal veel lan-ger zijn als 't lichaem ſelver.

Het

Het wort als een kindeken vertoont, om dat wy, willende den dagh in vier deelen afdeelen, soo is 't reeden dat het eerste een kind zy. Het tweede een Iongelingh, het derde een Man, en het vierde een oud Man. En daerom als de Sonne uyt den Oosten komt, 't welck 't beginsel van de dagh is, begint de Hemel klaer te worden, om het Aerdrijck te verlichten. *Petrarcha* seyt, *naulijx schootse een strael uyten Oosten.*

Van sonderlinge schoonheyt wort het geschildert, om dat de Sonne in 't Oosten opgaet, 't welck gebeurt, dat in iemands geboorte de Sonne in 't opklimmen zijnde boven andere Hemelsche lichaemen, brenghtse dieselve, door een besondere kracht, seer schoon van aengesicht voor den dagh, lieflijck, snel, heerlijck, van opmercklijcke zeeden en uytmuntende eedelheyt. Van roode en bloosende kaecken, en met een blonde kuyf als goud, wort het geschildert, als geseyt is, om dat *Pamphilus Saxo* daer van aldus spreeckt:

> Aurora Tithans *koets ontsluyt,*
> *En bromt met gulde locken uyt,*
> *En rijst met een doorluchte glans,*
> *Geciert als met een Roosenkrans:*
> *En* Phaëtons *gespan op 't spoor,*
> *Vlamt d' Hemel met haer wielen door.*

Het houd op 't spitse van 't hoofd de klare en schoone Morgensterre *Lucifer* of Lichtdraeger geheeten. Het kleed wort root gemaeckt, om dat *Bocatius* seyt, dat de dampen den Morgenstond belettende, te gelijck met het rijsen van de Sonne worden opgetrocken en den Morgenstond maecken.

Het ciersel van schoone en blinckende perlen, bediet, dat de perlen uyten Oosten komen, die de Werreld over in grooten prijs en waerde zijn, om dat het een eedele steen is van wittigheyt en deughd.

Het blauwe gordel, alwaer het teycken van den Ram, Leeuw en Schutter op staet, zijn voor den Sterrekunders of Astrologen Oostlijcke teyckenen. 't Houd de rechter arm om hoogh, om te betoonen dat het Oost aen de rechter sijde des Werrelts is, en daerom is oock 't aengesicht daer nae toe gekeert, of oock, om dat men zijn oogen in 't Oosten plagh op te slaen, om God te bidden en aen te roepen.

De schoone bloemruycker van verscheyden bloemen in de rechter hand, die nu beginnen op te gaen, en de Sonne, gelijck wy hebben geseyt, vertoont, dat in 't opgaen van de klaerblinckende en heldere straelen van de Sonne in 't Oosten, de velden lachen, de bloemen sich openen, en een yder sich verfrischt en vervrolijckt.

Mette slincker hand houd het een Wieroockvat, waer van een reuck opgaet, om te vertoonen, dat in de Oostersche Landen verscheyden reuckwerck, speceryen, balsaemen en andere aerdigheeden van daen komen, die dese goeddadige climaet voortbrenght, gelijck *Petrarcha* seyt, en zy maeckt oock de grootste schadu van 't lichaem. Waer over *Silius Italicus* seyt:

> *In 't opgaen van den dageraet,*
> *De schadu grooter plaets beslaet.*

Waer van verscheyden Dichters hebben geschreven, doch insonderheyt de Heer *Gio. Camillus* de eedle Romeyn, die wy alhier hebben gevolght:

> Auroor *in 't Oost, aen* Ganges *vloet,*
> *Daer 't vriendlijck licht sich open doet,*
> *Met Rooskens, en met silvre voeten,*
> *Komt nu den frisschen dagh begroeten.*
> *Maer 't Sonnetjen noch swack en teer,*
> *Schiet nauwelijx zijn straelen neer,*
> *Of strax soo gaet de nacht verschuylen,*
> *En berght sich in de duystre kuylen.*
> *Door 's gulde fackels bly gesicht,*
> *Soo wort de Hemel klaer en licht:*
> *Meedogend met zijn soete straelen,*
> *Komt* Phœbus *op het kruydjen daelen,*
> *En leckt den dauw van bloem en plant,*
> *En streelt en kust het vochtigh Land.*
> *De windekens vol soete suchtjens,*
> *Bedrijven door 't geruys veel kluchtjens,*
> *Maer 't Vogeltjen, door 't flickren, bly,*
> *Dat queelt een soete vryery.*

MEZODI. *Middagh of Zuyden.*

EEn jonge Moore, die eer kleyn als groot is, die een Sonne op 't hoofd sal hebben, die hem het geheele hoofd sal omschijnen, sal in gevlamt root gekleet wesen, dat uyten geelen siet, sal een blaeu gordel hebben, alwaer de teyckenen van *Taurus*, *Virgo* en *Capricornus* rontom staen. In de rechter hand sal hy Pijlen houden, en in de slincker een tacke van *Lotum*, met blaeders en bloemen, die de

boonen gelijck zijn,als *Plinius* getuyght,doch dicht van ſteelen en blaeders,maer korter en dunner, met witte bloemen, de Lelyen gelijckende. De ſchaduw van alles ſal recht op en neer gaen, en op der aerde ſullen eenige drooge kruyden en bloemen leggen.

Iongh wort hy gemaelt, om reeden als in de beeldniſſe van 't Ooſten geſeyt is. Een Moriaen met kroeſe hairen is hy gemaeckt, om dat de Sonne, in de Zuydlijcke deelen ſoo grooten kracht hebbende,den Menſchen ſwart en 't hayr kroes maeckt.Hy wort met een Sonne op 't hoofd vertoont, die 't geheele lichaem met haere heete ſtraelen omſchaduwt, om dat de Sonne weſende in 't midden van den Hemel, ſeer heet en fel met haere ſtraelen brand, gelijck oock *Virgilius* ſinght.

Het kleed van vlammigh root,uyten geelen treckende, bediet den alderklaerſten en krachtighſten ſtand van de Sonne. Het gordel waer op de teyckens ſtaen, dat zijn de Zuydlijcke teyckens. Hy houd de pijlen in de rechter hand,om dat de Sonne door haere kracht en pijlen, de ingewanden van het Aerdrijck doordringht. De tacke van de wonderlijcke plante *Lotum*,die is by *Theophraſtus* beſchreven, en is oock in de beſchrijvinge van de ſeſte uyre van den dagh, in 't lange verhandelt, daer u E. 't ſelve kan naeſoecken.

De Sonne is nu midden in den Hemel, en recht boven 't hoofd, maeckend' een rechte ſchaduwe. En voorts wordender rontom verdroogde bloemen en kruyden vertoont, om dat door de groote kracht en overvloet van den brand der Sonne, de kruyden en bloemen geen macht hebben, om dien ſtercken brand tegen te ſtaen, en blijven daerom verdort en droogh.

SETTENTRIONE. *Noorden.*

EEn Man van wreed opſicht,en groot van perſoon, wit van vleys, met blond hayr, blauwe oogen, met een wit Harnas gewaepent, als of hy den Deegen wilde uyttrecken, die alreede een groot deel uyt is. Over de ſchouderen heeft hy een blauwe ſluyer, waer in de drie Noordlijcke teyckenen geſneden zijn, te weten *Cancer, Scorpio* en *Piſces*, 't hoofd ſal hy ten Hemel keeren, en letten op dien tijd op den grooten en kleynen Beer, weſende de Hemel met een wolckige en donckere locht betrocken, waer uyt ys en hagel valt.

Manlijck wort hy gemaelt, om reeden die in de beeldniſſe van 't Ooſten is geſeyt. Wreed van opſicht is hy, en ſeer ſterck van ſtant, blanck en bol van vleys, en vol van bloed, een aert, die dit koude land geeft, maeckende dat de maege ſeer wel koockt. Hoedanigheden die daer ſtrijden tegens die in 't Zuyden geboren worden, want die hebben weinigh bloeds; en zijn kleyn van perſoon, ſwart van verwe,gekrult,verbrant, luchtigh en ſpaerſaem om bloed te laeten, gaende d'andere in de konſt van loosheyt en argheyt te boven.

Hy wort met een wit Harnas gewaepent, als of hy al een deel van 't Rapier uyt hadde, om de ſtoutigheyt en ongetoomde wreedheyt van dit Noorderſche volck te vertoonen, weſende ſeer ſtrijdbaer, doch altijd tot ſchaede van Italien en 't meeſte deel des Werrelts. Een Volck, ſegh ick, dat vaerdigh is totte Waepenen, door te grooten overvloet van 't bloed, en van den toorn, waer

waer door het lichtlijck wort opgestoockt, uyter natuyre vyanden van Vreede, en die voor den dood niet vreesen.

Hy heeft een blauw gordel, waer op de teyckens van *Cancer*, *Scorpio* en *Pisces* staen, zijnde Noordlijcke teyckens. Hy siet nae den Hemel, om in een selve tijd, twee sterren te sien; te weeten de groote en kleyne Beer, als vaste Noordersterren, die nimmermeer ondergaen. Daerom wordt getoont dat de Hemel wolckachtigh en duyster is, en dat daer uyt ys en hagel valt, daer van *Petrarcha* van 't Noorden, aldus spreeckt:

De koude kille Noorder ree,
Bedeckt van hagel, ys en snee,
En van de Son wijt afgescheen,
Heeft duystre wolcken in 't gemeen.

OCCIDENTE. *Westen.*

EEn oud Man in 't purper gekleet, met een blaeu gordel, waer op de teyckens *Gemini, Libra* en *Aquarius* staen: hebbende den mond met een band toegebonden, en op 't hoofd een sterre, staende als met den rugge gekeert, houdende de rechter arm recht uyt nae der aerde, mette voorste vinger van dieselve hand wijst hy nae 't Westen, alwaer de Sonne is ondergegaen, in de slincker hand sal hy een bos met Maenekoppen hebben, de lucht sal bruyn wesen, alwaer een Vleermuys in vlieght, de schaduwe van dese Man sal seer langh wesen.

Oud wort hy gemaelt, om dat de dagh nu alreede zijn reyse gedaen hebbende, en de Sonne in 't Westen vindende, nu in hare daelinge is.

Van purper wort hy gekleet, om dat dese verwe als van alle lustigheyt berooft is, en die tijd is, die in 't ondergaen van de Sonne komt, beginnende de locht doncker te worden.

Hy is met een gordel gegort, alwaer de drie bovengeseyde teyckens staen, zijnde Westlijcke teyckens.

Hy wort met een band voor den mond gebonden, om te kennen te geven, dat nu alles in stilte en ruste is, gelijck *Ovidius* 't selve seer wel seyt in zijn x boeck *Metamorphos.* *Tempus erat quo cuncta silent.* En *Virgilius* seyt mede in 't IV boeck van *Æneas*, dien wy aldus naebootsen:

De moede leden door 't gegaep,
Omvingh een aengenaeme slaep:

Het bosch en 't aerdrijck had haer rust,
De Zee was oock in slaep gesust,
De dierkens, en 't gevogelt mee,
De Vischjes sliepen in de Zee,
De stille nacht, van sorgen vry,
Dreef d'arbeyt wegh en slaverny.

Hy hond de *Hesperus* of d'Avondsterre op 't hoofd, om dat die in 't begin van de nacht in 't Westen verschijnt. Dat hy metten rugge gekeert staet, houdende de rechter arm, recht uyt nae de aerde, wijsende metten Vinger nae 't Westen, alwaer de Sonne is ondergegaen, is om te vertoonen, dat de dagh wegh gaende, ons haere schouders toekeert, en ons van haer licht berooft. Wijsende oock metten Vinger nae 't Westen, tot een onderscheydt van 't Oosten, als die zijn rechter arm nae 't Oosten uytsteeckt.

Mette slincker hand houd hy een bos Maenekoppen, wesende dieselve een beeld van de Slaep, als een eygen werck van de nacht.

De locht wort bruyn gemaeckt met een uyl of Vleermuys, om dat in 't begin van den Avond de locht bruyn wort, en dese dieren sich dan vertoonen.

De schaduwe van dese beeldnisse wordt seer langh gemaeckt, jae veel langer als 't lichchaem, want soo veele meer als de Sonne van ons afgaet, soo veel te grooter worden de schaduwen van alle lichaemen, gelijck daer van oock in 't beeld van 't Oosten geseyt is.

VENTI.

HOewel men van de twee en dertigh streecken op 't Compas, en van by-winden spreeckt, soo zijnder nochtans niet meer als vier hoofd-winden, waer van wy hier vooren de beeldnisse hebben afgemaelt, die uyt yder hoeck, van de vier deelen des Werrelts, afblaesen. Diewelcke van *Ovidius* elck op zijne plaetse in 't I boeck gestelt zijn.

AURA. *Een soet Windeken.*

EEn Maeghdeken met blonde hoofdhayren, die in den Wind zijn uytgespreyt, met een schoon hulsel van allerleye bloemen op 't hoofd, 't gesicht sal een weinigh bol wesen, met opgeblasen wangen, als men den Wind maelt, doch datse niet misstelt zy. Zy sal vleugels aen de schouderen hebben, die van verscheyden verwen zijn, maer meest van verwe als de locht is, stroyende met beide handen verscheyden bloemen.

Daer zijn drie lieflijcke Windekens, d'eerste in 't opkomen van den dagh, de tweede op den Middagh, de derde op den Avond.

Van de Poëten zijnder seer aengenaeme kinderkens van gemaeckt, die haere bloemkens sayen door de gelegentheyt van dese soele Windekens, die in de tijd van de Lente, haeren soeten en lieflijcken reuck der bloemkens verspreyden, ghelijck *Petrarcha* singht:

Aurora *in de Lent met* Aura *lieflijck speelt,*
Die ons den nieuwen tijd en soete bloemkens deelt.

En in zijn CLXII klinckdicht seyt hy aldus:

De geestige Aura *doet den regen-buy vergaen,*
En weckt de bloemkens op, in schadu van de blaen,
Soo dat haer soete geest, haer schenkt een vrolijk leven.

Iongh en met vleugels isse gemaelt, om de snelheyt van hare bewegingen te vertoonen.

VENTI. *Winden.*

ÆOLUS. *Koningh van de Winden.*

EEn Man met een Koninghlijcke Mantel, en vleugels aen de schouderen, met seer wilde hoofdhayren, met een kroone daer boven op, hebbende ronde en opgeblaesen wangen, houdende met beyde handen en strenge grepen, eenen breydel of toom.

Hy wort gemaelt eenen breydel of toom te dragen, om dat de Poëten hem Koningh der Winden noemen; gelijck *Boccatius* 't selve in zijn XIII boeck verhaelt: *Hy quam in* Æolia *tot de stad van de Winden, alwaer met groot geraes de plaetsen waeren opgehoopt, van de gestoorde Zuydewinden. En* Æolus *sittende in een groot hol, druckte daer de moeylijcke Winden uyt met de luytruchtige Tempe. En aldaer, als een groot Koningh, sluyt hy die wederom met teugels, en als die dan wederom verstoort zijn, dan blasense met een groote weerslagh, rontom de hooge bergen.* En *Virgilius* in zijn I boeck van *Æneas*, beschrijft die ten naesten by mede op deser wijse: *De Goddinne* Thalia, *by haer selve met een brandende hert, en over de stinckende plaetsen omswervende, quam met de rasende Zuydewinden en een slaghregen, in 't Vaederland: hier was de Koningh* Æolus *in een diep hol, daer de suysende Winden een geweldigh geluyt maeckten. Maer door zijn gebiet, soo knelt hy die*

met teugels, en boeyt haer in de gevangenisse. Maer als die dan verstoort worden, en op 't hollen raecken, dan raesense met een groot gedreun des berghs, ontrent haere gevangenis. En als dan Æolus *op zijn verheven Burgh sit, houdende zijnen Rijxstaf, soo versacht hy de gemoederen, en mactight haere verstoortheyt.*

ÆOLUS, gelijckmen die op een ander maniere kan afmaelen.

EEn Man met een Koninghlijck kleed, en een viervlamme op 't hoofd, houdende met d'eene hand een seyl van een Schip, en met d'ander een Scepter.

Op dese wijse wort hy vertoont, om dat *Diodorus Siculus* in 't VI boeck van zijne Historien seyt, dat *Æolus* geregeert heeft in 't eyland van *Æolien*, dat nae sijn naeme genoemt is, leggende in de Siciliaensche Zee, wesende een seer beleeft, rechtvaerdig en Godvruchtigh Man, hebbende den Schippers geleert het gebruyck van de seylen, en door de naerstige opmerckinge, leerde hy aen den roock van de vlam, de Winden onderscheyden, waer die heene trocken. En wist haer te voorseggen, wat Wind het soude wesen. En hier uyt komt dese fabel, dat hy geweest is Koningh van de Winden.

EURUS. *Oost.*

EEn Man met opgeblasen wangen, en vleugels aen de schouderen, wesende bruyn op zijn Moeriaens, met een Sonne op het hoofd.

Swart wort hy geschildert, door de gelijcknisse van de Moeriaenen, die in 't Oosten zijn, daer dese Wind van daen komt, en daerom is hy aldus van de oude geschildert.

De vleugels zijn teyckens van de snelligheyt der Winden. En dit zy genoegh geseyt, tot verklaeringe van de andere Winden.

Hy wort met een roode Sonne op den top van 't hoofd vertoont, dat wanneer de Sonne root en vierigh ondergaet, dat alsdan die volgende dagh, dieselve Wind oock also sal wayen, gelijck *Virgilius* in zijne *Georgica*, beschrijvende de teykenen van de Sonne, seyt: *Cæruleus pluviam*, &c. en dattet dan sal regenen.

FAVONIUS. ZEPHIRUS. *Weste-Wind.*

EEn Iongelingh van een luchtigh opsicht, met vleugels en opgeblasen wangen, gelijckmen de Winden gemeenlijck schildert, houdende met groote bevalligheyt eenen Swaen met opgeslagen vlercken, als of zy wilde singen. Hy sal een krans met veele bloemen op 't hoofd hebben, die door een gevlochten zijn. Aldus isse van *Philostratus* gemaelt in 't boeck van zijne beeldenissen: alwaer hy seyt, wanneer dese Wind komt, dat dan de Swaenen veel lieflijcker singen, als zy gewoon zijn. *Bocatius* verhaelt in 't geslachtregister der Goden, dat *Zephirus* van koude en vochtige aert is, niet te min gemaetight, die den Winter ontsluyt, en brenght ons allerleye bloemen en kruyden voor den dagh: daerom wort die met een bloemekrans op 't hoofd geschildert.

't Woord *Zephirus* komt van *Zeps*, 't welck in 't gemeen het Leven bediet, en is daer na *Favonius*, dat is Westewind geheeten, om datse alle planten gunstigh is, blaesende lieflijck en geneughlijck door alle boomen en kruyden, van den Middagh af totten Nacht toe, en van 't begin van den Lenten tot het eynde van den Somer.

BOREAS of AQUILO. *Noorde-Wind.*

EEn vreeslijck Man om aen te sien, hebbende den baerd vol kegels, en de hoofdhayren en vleugels vol sneeuw bedeckt, met voeten als Slangesteerten. Aldus wortse van *Pausanias* afgebeelt, en *Ovidius* heeft in 't VI b. van zijne herscheppinge daer van wijtloopigh geschreven.

AUSTER of *Zuyde-Wind.*

HIer van wort by *Ovidium* in zijn eerste boeck van de herscheppinge gewagh gemaeckt.

Voor soo veel *Boccatius* in de afkomst der Goden verhaelt, seyt hy, dat dese Wind uyter natuyre koud en droogh is, niet te min, terwijlen zy tot ons komt, passerende door de *Zona torrida*, soo neemtse de hette aen, en de overvloet van 't waeter, dat in 't Zuyden haere plaetse heeft, neemtse dese vochtigheyt aen: En als van haere natuyre veranderende, soo komtse tot ons heet en vocht, en door haere warmte, soo opentse het Aerdrijck, verspreyt de Wolcken, en brenght ons den regen aen. Waer over *Ovidius* in 't I

boeck van zijne klagh-dichten van de Winden gewagh maeckt: *Nam modo purpureo* &c.

Nu krijgt de Eurus *eerst van't purpre* Oosten *kracht,*
En Zephirus *die blaest van't* Westen *d'avond wacht:*
Van 't Noorden, Boreas *met perlen komt bevrooren,*
Dien Notus *uyt het* Zuyd, *blaest lustig om zijn ooren.*

VSURA. *Woecker.*

EEn oude, magere en leelijcke Vrouwe, houdende onder haer slincker voet een silvere becken, en in de hand een kanne met eenige gulde ketens, mette ander uytstekende hand, teltse eenige kleyne munte: Hier door wort te kennen gegeven, waer in de Woecker bestaet, te weeten in 't geld leenen met seeckerheyt van groot profijt, en meer winninge als betaemlijck is, en sonder vreese van schaede. Daerom houdse het groot geld onder den arm, en betaelt met snood geld tot naedeel van de nuttigheyt voor zijn even-naesten, en tot schande van sich selve, wesende dese slagh van Menschen als eerloos en vervloeckt van de Wet Godes en der Menschen.

VENDETTA. *Wraecke.*

EEn gewapende Vrouwe in't root gekleet, hebbende in de rechter hand een bloote Poignaert, bijtende op den duym, ter sijden leyt een Leeuw, die met een Swaerd gewont is, staende seer vreeslijck te grimmen.

De Wraecke wort met een Poignaert in de hand gestelt, om te betoonen, dat dese een vrywillige daed van de Wille is, sich haestende, om haer smaet, oock met stortinge van bloed te wreeken. En hierom soo wortse root geschildert.

Zy wort gewapent gemaelt, om dat een Mensch door middel van zijn eygen kracht, sich lichtlijck kan wreecken, over die hem vertoornt heeft.

Zy bijt op haer eygen duym, want die daer genegen is sich te wreecken, en om vaster geheughnisse daer van te hebben, soo dient hy sich van een vrywilligh quaed, dat hy sich selve aen doet, ter gedachtnisse van het krachtigh geweld, dat hem, door eens anders macht is aengedaen.

De Leeuw gewont zijnde, onthoud seer wel wie hem heeft geslaegen, niet naelaetende om gelegentheydt te vinden van sich te wreecken. Waer over *Pierius* verhaelt, dat een Iongelingh, die in 't gesellschap van *Iuba* den Koningh der Moren, terwijlen hy door de Woestijne van Africa reysde, eenen Leeuw bejegende, den welcken hy metten Deegen op den huyd sloegh; en 's jaers daer nae, als hy wederkeerde, verscheen de Leeuw wederom ter plaetsen, en greep onder alle den hoop Soldaten, dienselven Ionghlingh aen, hem deerlijck verscheurende, sonder dat hy iemant anders querste, sich alleen vernoegende, dat hy zijn oude leet mocht wreecken. Daerom stelden de Egyptenaers den Leeuw mede voor een beeldnisse van de Wraecke.

VENDETTA. *Wraecke.*

EEn gewaepende Vrouwe met een brandend vier op den Helm, hebbende den slincker hand afgehouwen, staerende vast op den afgehouwen stomp, toonende een vergramt, ontstelt en dol wesen. Zy sal in d'ander hand een Poignaert houden, als of zy wilde steken: Zy sal in 't root gekleet zijn, en ter sijden een Rave hebben, die een Scorpioen in den mond heeft, die met haeren steert in des Raeven hals steeckt.

Het Waepentuygh bediet, dat de kracht en sterckte van 't lichaem, noodigh is om de Wraecke wederom te vergelden.

Het vier is een kenteycken van de beweginge en brand in 't bloed, dat ontrent het hert is, door den toorn en lust totte Wraecke, 't welck het ontstelde gesicht te kennen geeft. Zy siet oock op den stomp van den arm, om datter geen ding den Mensch meerder tot wraecke aenport, als de versche gedachtnisse van de geledene schade. En daerom is datselve hier afgebeeld door den Raeven, die van een Scorpioen is gesteecken, waerover *Alciatus* in zijne Sinnebeelden aldus seyt:

De Raeve rooft een Scorpioen,
Om met dit Dier zijn will' te doen:
Maer 't Dier vol doodelijck venijn,
Vergift den Raef vol smert en pijn.
O sotheyt! wie een ander pranght,
De Wraeck hy tot zijn straf ontfanght.

FERO-

FEROCITA. *Wreedheyt, Stoutmoedigheyt.*

EEn jonge gewapende Vrouwe, van een ontstelt wesen, dieder blaest, raest en dreyght, houdende haer slincker hand op 't hoofd van eenen seer wreeden Tyger, staende vaerdigh om aen te vallen, in de rechter hand sal zy een eycken stock met loof en eyckels hebben, die zy als dreygende houd, om daer mede te slaen.

Iong wortse gemaelt, om dat in den meestendeel der jonge luyden, de hettigheyt van 't bloed heerscht, 't welck in haer een stoutmoedigheyt verweckt, oock een vaerdigheyt en begeerte om alles te vermeesteren, te rugge settende al het gevaer, datter voor oogen staet, hoe swaer 't selve oock soude mogen wesen, en om datselve in 't werck te stellen, soo leggense al haer kracht en verstand daer aen te koste: van welcke eigenschap *Cicero* in sijn *Cato Major* aldus seyt, *daer is swackheyt in den kinderen, wreedheyt in den Iongelingen, en dapperheyt in een stantvastigh gemoed.* Noch *Virgilius* verswijght dit in den Iongelingh *Turnus* niet, invoerende den Koningh *Latinus*, die hem aldus aenspreeckt:

O jonger Man! hoe meer u doet,
De wreedheyt stout zijn in 't gemoed:
Te meer past my een goede raed.

Doch daer nae volgen de Waepenen, want onder den Soldaeten heerscht de Wreedheyt boven al. Waerover de Prince der Poëten *Homerus*, die niet onbequaems voortbrenght, niet vernoeght soude wesen om zijnen *Achilles* alsoo te prijsen, gelijck hem *Horatius* in dese woorden uytdruckt, seggende, *soo ghy misschien* Achilles *eerwaerdigh stelt, wacker, toornigh, onverbiddelijck, strengh, of dat de Wetten niet voor hem gemaeckt zijn, die moet sulx de wapenen toeschrijven. Homerus* maelt hem af, dat hy van kinds-beenen aen, by *Chiron*, den *Centaurus*, in de geberghten van Thessalien, was opgevoet, alwaer hy daeghlijx met Leeuwen, Beeren en wilde Verckens, most strijden, nergens anders om, dan te doen gelooven, wanneer wy sien op den Meester zijnen voorganger, op de plaetse alwaer hy is opgebracht, en op zijne oefningen, die hy gewent was, soo konde het niet zijn, of hy most van strijdbare wreedheyt wesen. Welcke voetstappen *Virgilius* navolgende, beschrijft by zijne Krijghs-Heldinne, datse soude gesooght en opgebracht zijn mette melck van een wilde Merry. En *Ariosto* seyt dat zijn *Rugier*, by 't mergh van een Leeuwe en Beyr is opgevoet. By welcke dieren de wreedheyt blijcklijck uytsteeckt. 't Past oock wel datmen dese Vrouwe wapent, want dit is de wreede niet alleen eygen, dat zy is gewaepent, maer zy toont oock in dese hettigheit, dat zy sich wil beschermen. Wesende de Wreedheyt het overtollige van de stoutigheyt, die soo wel 't eene als 't ander omhelst.

Zy houd haer slincker hand op eenen wreeden Tyger, om dat veele Poëten, door de Natuyre van dit Dier, oorsaecke hebben genomen, om de gemoederen, die wreed en hart zijn, en die door bidden noch medelijden zijn te vermorwen, aldus af te malen, seggende, datse melck van de Hircaensche Tygers hebben gedroncken. Ick vernoege my met *Virgilius* in zijn IV boeck van *Æneas*, daer hy van desen sin verhael doet:

Geen Moeder noch geen vroom geslacht,
Heeft u ter Werrelt voortgebracht:
Maer hier een Rots of steyle ree,
Of daer de wilde woeste Zee:
Of ghy zijt door u wreed gemoed,
By eenen Tyger *opgevoet.*

En *Tasso*, die hier in *Virgilium* geluckigh naevolght, voert in plaets van *Dido*, zijne *Armida* in, die tot *Rinaldo*, oock op deser wijse spreeckt: *Sophia* of *de Wijsheyt, heeft u niet voortgebracht, noch ghy zijt niet van 't Attische bloed geboren, maer de dolle Zee, of de bevrosen* Caucasus, *of de borsten van een Hircaensche* Tyger, *hebben u opgevoet.*

Dat zy den stock, dreygender wijse, in de rechter hand houd, is om de wreedheyt des gemoeds uyt te drucken. Want *Pierius Valer.* seyt, datter geen vermaerde Poëten ontbreken, die daer seggen dat de wilde, wreede, en bloetdorstige Menschen, berooft zijnde van alle Menschlijcke manieren en aerdigheden, van een harde eycke zijn voort-gekomen; 't welck over een komt met het geene *Virgilius* seyt:

Het volck moet van een quast, of wreed geboren zijn.

CRUDELTA. *Wreedheyt.*

EEn Vrouwe die root van verwe in 't gesicht en in de kleederen is, met een schricklijck opsicht, hebbende een Nachtegael op 't hoofd, verstickende mette handen een kindeken in de luyers, tot teycken van grou-

groulijcke wreedheyt, als datmen iemant om hals brenght, die u noyt oock in de minste feylen, heeft beschadight, zijnde in alles onnoosel. Daerom seytmen dat de Wreedheyt een onversaedlijcke lust is, ten quade, om de onschuldige te straffen, en eens anders goederen te rooven, 't Recht alle inbreuck te doen, en alle vromen te beledigen, en niet te beschermen.

Het roode kleed bediet, dat alle haere gedachten bloetdorstig zijn, en door de Nachtegael verstaetmen de fabel van *Progne* en *Philomele*, wesende een waerachtigh beeld van de Wreedheyt.

CRUDELTA. *Wreedheyt.*

EEn Vrouwe in yser-roeste verwe gekleet, met een groote Diamant in 't midden voor de borst, die al lachende over einde staet, mette handen in de sijden, siende een huys in den brand, en een doodinge van kinderkens, die in haer eygen bloed worden gewentelt.

De Wreedheyt is een hardigheyt van 't gemoed, dat sich verheught in de ellendigheden van andere, en daerom wort haer een Diamant gegeven, wesende een seer harde steen; en om haere hardigheyt, isse van de Poëten veeltijts genomen, ten opsicht van de hardigheyt der Vrouwen.

Den brand en de doodinge met een lacchend gesicht aen te sien, is het grootste kenteycken van wreedheyt boven alle andere. En van dese slagh van Menschen en andere heeft de voorgaende eeuwe willen roemen in den persoon van *Nero* en van veel *Herodessen*, aengesien daer geen slagh van schelmerie is, die niet ter eeuwiger gedachtnisse voor 't algemeene wort bewaert, en dat door de Historien, om te dienen als spieglingen voor de naekomelingen.

ETHICA. *Zeedevorminge.*

EEn Vrouwe van een staetigh opsicht, die in haer slincker hand een Waterpas houd, hebbende aen haer rechter sijde eenen getoomden Leeuw.

Ethica, bediet een leeringe van zeeden en manieren, waer door de begeerlijcke en toornige hertztocht binnen de middelpaelen wort gehouden, waer in oock de Deughd bestaet: om dat de Ondeughd nae de buytenwegen leyt, waer nae sich dan de hertztocht of genegentheyt voeght, soo menighmael, als zy, of ter eender of ter ander sijde, afwijckt.

Den Leeuwe houdse by haer, wesende dieselve een eedel en wreet gedierte, doch hy is getoomt, om daer door te kennen te geven, dat zy het dierlijcke gedeelte, dat is de toornige en begeerlijcke hertztocht des Menschen, breydelt en intoomt.

Het Waterpas geeft ons, by gelijcknisse, te verstaen, dat alsdan een dingh in 't plat, wel en effen geleyt is, wanneer de draet recht hanght tusschen de twee beenen van het Waeterpas, en dat die niet helt, noch nae d'eene of d'ander buyten-kant, maer staet juyst op de bovengeseyde lijne, waer van het loot komt afdaelen. Alsoo onderwijst oock dese leeringe van de Zeedevorminge den Mensche, dat de sinlijcke lust en hertztocht sich voeght, nae het rechtsnoer en de overeenkominge van de reeden, wanneer zy niet buyten 't spoor loopt, noch helt nae de buytenkant, maer houd sich in de middelpaelen.

MODESTIA. *Zeedigheyt.*

EEn Maeghdeken dat in de rechter hand een Scepter houd, alwaer boven op een oogh sal staen, zijnde in 't wit gekleet, en met een gouden gordel omgort, het hoofd sal een weinigh gebogen staen, sonder kuyf of ander hoofdverciersel.

S. *Augustinus* seyt, dat Zeedigheyt komt van de Zeeden of manieren: en de manieren worden gehouden als Vaeder van d'Ordre: sulx dat de Zeedigheyt bestaet in 't schicken en bestieren van de Menschlijcke handlingen. En om dit te doen is van noode, dat het wit van onse voornemen zy, datmen de paelen van te veel of te weinigh niet overtreede, noch buyten schreef gae in onse handelingen, maer datmen alles in den wegh van de middelmaet sal rechten, na de matigheyt, waer van het oogh op den Scepter een beeld is: om dat de Priesters wanneer zy de manierlijckheyt of bestieringe wilden uytdrucken, soo plachten zy een oogh en een Scepter uyt te beelden, die beyde met de Zeedigheydt wel over een komen. Want

wie de Zeedigheyt heeft, die heeft oogen om niet in eenigh gebreck te vervallen. En wie sich met den Scepter van Zeedigheyt laet bestieren, die kan oock zijne gedachten breydelen, alsoo datse niet te verre buyten 't spoor loopen. Want Zeedigheyt, seyt *Hugo*, is, *dat wy onse kleedinge en beweginge, alsoo moeten bestieren datter noch te weynigh noch te veele gedaen zy.* Zeedigheydt dan vereischt, dat sich een Mensch selve weet te manieren, zijnde dit een sonderlinge gave Godes; gelijck *Sotades* die seer oude Griexsche Poeet vertoont: *Zydy zeedigh? acht dat Gods werck. De Zeedigheyt sal strax by u zijn, indien ghy u selve wel weet te bestieren.*

Het witte kleed, is een teycken van Zeedigheyt en van 't gemoed, dat met het tegenwoordige te vreeden zijnde, schijnt niet meer te soecken, gelijck *Pierius* in 't IV boeck seyt. Met een goude gordel wortse omgort, om dat de H. Schrift, daer door oock de Maetigheyt en Zeedigheyt wil uytdrucken, waer mede men de dertele en wilde begeerlijckheden en hertztochten sal breydlen en betoomen, en de suyvre Zeedigheyt in 't gemoed bevestigen; gelijck *David* in zijnen Psalm verhaelt, *alle roem des Koninghs dochter is binnen in de gulde boorden, rontom geciert met veranderingen.* En *Paulus* seyt, *houd u lendenen omgort met een goude gordel*, 't welck eenige uytleggen by de Zeedigheyt en suyverheyt des herten, waer mede de begeerlijcke deelen des gemoeds werden gebreydelt.

Datse haer hoofd gebogen houd, is een teycken van Zeedigheyt, gelijck de eerbaere Dochters en de Godsdienstige Minnaers der Zeedigheyt doen, die hier door in haere gangh en in haere vrolijckheyt vertoonen, datse in alles het gebod des Apostels *Pauli* willen gehoorsaemen: *Weest vrolijck, en laet uwe Zeedigheyt den Menschen blijcken.*

En overmits die geene, die met dese Deughd begaeft is, niet hooghmoedigh treet, noch het hoofd hooghmoedigh opsteeckt, maer hy gaet geheel sonder kuyf: Want de Zeedigheyt laet geen overtollige dingen toe, gelijck geseyt is. En de kuyf of Parruyck is, in der daed, overtolligh, en een teycken van ydele opgeblasentheyt: Want door dese uytwendige grootsheit openbaert men de grootsheyt die in 't gemoed is verborgen: Hier van geven eenige Dieren blijcklijcke teyckenen, diewelcke een kuyf of kam op 't hoofd draegen, wesende uyter natuyren onheus, en daerom neemt *Plautus*, niet sonder reeden, de Weehoppe, die onbeschaemt is, en een kuyffe draeght, voor een Hoere. En gelijck de Haene, die in plaets van een kuyf, den kam draeght, altijd stout is, maer als hem de kam is afgebeten, dan wort hy needrigh en zeedigh. Daerom seyt *Petrarcha* tegens *Gallus* (de Haen) daer hy tegens schreef, *Laet* Gallus *de Haen nu zijne ooren openen, en de onbeschofte kam van zijne dertelheyt, afdoen.* Een spreucke die van *Pius* II is naegevolght, spreeckende van een opgeblaesen Philosooph en Theologant, die in sijn disputeeren bleef stom staen, waer van hy seyde, *dat de kam van dese trotse was afgevallen.* Want het spreekwoort luyt *tollere cristas*, dat is, den kam wegh nemen, of gelijck wy spreken, datmen hem den kam sal afbijten, een spreeckwoort dat genomen is van de gekamde Vogels, waer van de kammen kenteyckens zijn, van de opstoockingen der gemoederen en van hooghmoet, sulx dat de kuyf of kam een beelt is van een opgeblasen gemoet: hierom soo draeght de Zeedigheyt dieselve niet, maer verwerpt al het gepronck en de optoyselen des hoofds.

HYDROGRAPHIA.
Zee-beſchrijvinge.

EEn oude Vrouwe, met ſilver verwe gekleet, doch alſoo gemaeckt, als de Zeebaeren, boven haer hoofd ſtaen eenige ſterren, mette rechter hand houdſe een Paskaert en een Paſſer, mette ſlincker een Schip, en ter ſijden op der aerde een Compas, Graedboge en Aſtrolabium.

Oud wortſe gemaeckt, om de reeden die in de *Geographia* geſeyt is. De verwe en het maeckſel van 't kleed bedieden het water en hare beweginge, 't welck zy betoont door 't ontwerp, datſe by haer heeft, om in de Zee haere hooghten van de Landen te nemen, en alſoo ſeeckerlijck, daer door, als door een bekende wegh te paſſeeren, als door 't opmercken van de naelde van 't Compas, door 't nemen van de hooghte der ſterren, door hare Paskaerten en meetingen, om met gunſtige winden de Zee ſpoedigh door te loopen, of met tegenwinden de Zee met groote ommewegen te kruyſſen, altijd door behulp van 't Compas, den rechten kours houdende. Een konſt die by de Oude niet ſoo volkomen is bekent geweeſt, maer nu by onſe eeuwe tot een beter volmaecktheyt gebracht. *Polidorus Virgilius* ſeyt dat de Phæniciers d'eerſte geweeſt zijn, die de ſterren in de Zeevaert aenmerckten: en dat over al op de Oevers van de Zee vier-baeckens waeren, dieſe oock op de toorens ſtelden.

ANIMA BEATA & RAGIONEVOLE.
Ziele die ſaligh is en reedelijck.

EEn ſeer aengenaem Maeghdeken, die 't hoofd met floers of doorſchijnend linnen bedeckt is, met heldere en doorluchtige kleederen, aen de ſchouderen ſalſe twee vleugels hebben, en op de ſpitſe van 't hoofd een ſterre.

Alhoewel de ziele, gelijk de Godgeleerde ſeggen, een onlichaemlijcke en onſterflijcke ſelfſtandigheyt is, ſoo vertoonen wy nochtans dieſelve, op de beſte maniere als een Menſch, die aen de lichaemlijcke ſinnen gebonden is, en dat door de inbeeldinge, gelijck wy die konnen begrijpen, niet anders, als men God en de Engelen afbeelt, ſchoon die van een ſuyvere en onlichaemlijcke ſelfſtandigheyt zijn.

Een ſeer bevalligh Maeghdeken is zy gemaelt, om dat zy van den Schepper, die de fonteine van alle ſchoonheyt en volmaecktheyt is, nae zijne gelijckniſſe is gemaeckt. Haer aengeſicht is bedeckt, om uyt te drucken, 't geene *Auguſtinus* in 't 2 b. *de definit.* ſeyt: *De ziele is een onſienlijcke ſelfſtandigheyt voor de oogen der Menſchen, en een ſelfſtandige gedaente van 't lichaem, die voor dieſelve niet blijckelijck is, alleene datſe door ſeeckere uytwendige hoedanigheeden wort begrepen.*

Het heldere en doorluchtige kleed, bediet de ſuyverheyt en volmaecktheyt van haer weſen. Door de ſterre op 't hoofd, wierde by den Egyptenaers, de onſterflijckheyt der zielen uytgedruckt, gelijck *Pierius* in 't XLIV boeck ſeyt. De vleugels aen de ſchouderen, bedieden ſoo wel haere ſnelligheyt, als haere twee mogentheeden, ſoo van verſtand als wille.

ANIMA DANNATA.
Ziele die verdoemt is.

NAedien het dickwijls, in de Treurſpeelen, voorvalt, en in de vertooningen van vervolgende dingen, van die ſoo wel verſiert, Geeſtlijck als Werrelts zijn, datmen de ziele van eenigh Menſch, op een Tooneel moet vertoonen: ſoo is 't van noode, datmen eenigh licht hebbe, hoemen dieſelve ſichtbaerlijck ſal invoeren. En derhalven ſal men die vertoonen, datmen behoude de gedaente van een Menſchlijck beelt, als mede de gedaente van 't lichaem. Zy ſal naeckt ſtaen, en met een ſeer fijne en doorluchtige ſluyer bedeckt zijn, als mede met ontwonden hayren. De verwe van de vleeſachtigheyt, ſal duyſter bruyn zijn, en de ſluyer van ſwart. De ziele van 't lichaem afgeſcheiden zijnde, is geeſtelijck en onlichaemlijck, en daer is geen twijfel aen, of dieſelve paſt, voor ſich ſelve, deſe beeldniſſe, de toeſtellinge en andere hoedanigheeden, die de ſtoffe alleene raecken. Doch altijt, wanneermen deſe vertooninge ſal toeſtellen, ſoo moetment doen, door 't ontwerp van de lichaemlijcke ſinnen, zijnde verbonden, om ſulx onder dieſelve lichaemlijcke gedaente, af te beelden, en dat om de ſaecke, die alreede verſtaen is, tot ons opſet te paſſen.

Soo geven wy haer dan de lichaemlijcke gedaente, met deſe vryheyt, waer door men

in 't

in 't gemeen, oock de Engelen afbeelt. En om dat de ziele de gedaente aen 't lichaem geeft, ſoo kan ick my niet inbeelden, datſe dan van een ander beeld ſoude zijn: alhoewel wy weten, dat dieſelve, als boven geſeyt is, van de bepaelingen, die in ſtoffe beſtaen, niet kan zijn omſchreven. Laet dan de beeldniſſe, om dat die bekent is, weder in zijn lichaem keeren, en dieſelve voegen, nae 't geene verſcheyden Poëten, en onder andere, gelijck die *Virgilius* in 't VI boek beſchrijft, dat wanneer *Æneas* in de helle gingh, ſoo had hy groote kenniſſe aen veelen, met wien hy in 't leven hadde verkeert. *Dante* ſeyt in 't III cap. van de Helle: *Nae dat ick eenige ſal hebben gekent.* Doch men ſal die beter kennen, wanneer men eenige merckteeckens heeft van haere gelegentheyt: Want het kan veeltijts voorkomen, datmen die met verſcheyden gebreecken moet vertoonen, als gewont zijnde, of in grooter eere, of als eene die gepijnight wordt, of nae dat een yder beſt dunckt, om die nae haere aert en gelegentheyt te vertoonen. Naeckt wortſe derhalven gemaeckt, om datſe uyt haere natuyre vry is van alle lichaemlijcke verhinderingen. *Petrarcha* maecktſe naekt en bloot. De hoofdhayren, die over haere ſchouderen zijn verſpreyt, vertoonen niet alleene de ongelucksaligheyt van de verdoemde zielen, maer oock 't verlies van reeden en verſtant, gelijck oock *Dante* ſeyt: *Wy zijn gekomen totte plaetſe, daer van ick u heb hooren ſeggen, hier zijn de bedroefde Menſchen, die 't verſtant hebben verloren.* De vleeſſige bruynte en de verwe van den ſluyer, bedieden de beroovinge van 't licht en van de genade Godes. Daerom *Dante*, ſpreeckende van de maniere en gelegentheyt der Helle, ſeyt, dat voor de poorte deſſelven geſchreven ſtont, *Ghy die hier in gaet, geeft vry alle hoope verloren.*

FINE. *Einde.*

DE verklaeringe van dit beeld, gelieve de Leſer nae te ſoecken op fol. 113, alwaer de Schrijver, alle reedenen deſſelven in 't lange, heeft uytgebreyt.

NAEREEDE DES OVERSETTERS,
over het Einde van dit Werck.

N*Aedien in alle aengevangene wercken, het ooghwit tot een eerlyck* Einde *behoort te strecken, alsoo het* Einde *een voltreckinge is van alle dingen, en gelijck* Eccl. VII *seyt, is 't* Einde *beter als 't* Begin: *soo danck ick derhalven God, dat hy my lust en kracht heeft verleent, dat ick dit werck, tot nut mijnes Naesten, en vorderinge der Deughde, konsten en eerlycke weetenschappen, totten* Einde *toe, hebbe voltrocken: En bidde hem, dat hy voortaen mijne gangen alsoo wil bestieren, dat ick tot dat volmaeckte wit, te weeten, tot dat* Begin *en* Einde, *'t welck God is in* Christo Iesu, *door zijne genaede, magh geraecken. En alsoo onse* Begin *aen 't* Einde *hanght, en 't* Einde *aen't* Begin *vast is, soo behoort een yder zijn* Einde *of* uyterste *wel te overwegen, op dat een saligh* Einde *onse Geloof en Wercken magh bekroonen: want het* Einde *des Geloofs, als de H.* Petrus I,IX *seyt, is de saligheyt der zielen. En gelijck de Dood het* Einde *is, en een affonderinge van alle Werreltsche moeylijckheden, en een duystere kercker, soo is een saligh* Einde, *een overvoeringe tot een heerlijck begin aller hemelscher en volmaeckter geluckfaeligheyt. Dit saligh* Einde, *wil God de Heere, die daer is de* Alpha *en* Omega, *het* Begin *en* Einde, *allen den geenen verleenen, die op de verschijninge* Iesu Christi *hopen: En dit* Einde *wenscht de Oversetter allen Menschen.*

Verschooninge des Oversetters.

WIe altijt meent seecker te gaen, slibbert dickwijls. Die oock een Boeck sonder feilen wil uytgeven, doolt gemeenlijck: alles is onvolmaeckt, hoe men oock met Havix oogen toesiet: veeltijts sluypender eenige ter sijden deur, jae oock wel, datmen 't met oopen oogen aensiet. Nu schort het aen den Schrijver, die de Copie toestelt, dan aen den Drucker, die de Copie naeleest: In 't kort soo gebeurt oock sulx wel alsse door veele handen en oogen gaet, ick wil geswijgen, alsse van eene alleen wort gelesen. Evenwel, wil ick dit vertrouwen, dat den Leeser weinige missłaegen, van belangh, sullen ontmoeten: En soo hy al eenige, soo in de Latijnsche woorden als stellingen, mocht bemercken, soo sullen de Verstandige dieselve, nae hunne bescheidenheyt, wel verbeteren en verschoonen: d'andere, sullen die, nae haere goedaerdigheyt, lichtlijck over 't hoofd sien.

D. P. PERS.

BLADWYSER

Van alle Opschriften en Tijtelen die in dese ICONOLOGIA werden verklaert en uytgebreyt.

A.

B.

C.

Complexien of aerten der Menschen.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

Deelen van Italien.

Kerck-

K.

L.

M.

Smaed,

T.

Tijden en deelen des Jaers.

V.

Ver-

t'Aemstelдam, Gedruckt by *Iacob Lescaille*, in 't jaer 1644.